G. 132 R-6475

IVLII CAESARIS SCALIGERI, VIRI CLARISSIMI,

Poetices libri ſeptem:

I, HISTORICVS
II, HYLE
III, IDEA
IIII, PARASCEVE
V, CRITICVS
VI, HYPERCRITICVS
VII, EPINOMIS.

AD SYLVIVM FILIVM.

APVD ANTONIVM VINCENTIVM.
M. D. LXI.

G. 132 R-647

IVLII CAESARIS

SCALIGERI, VIRI

CLARISSIMI,

Poetices libri ſeptem:

I, HISTORICVS
II, HYLE
III, IDEA
IIII, PARASCEVE
V, CRITICVS
VI, HYPERCRITICVS
VII, EPINOMIS,

ADSYLVIVM FILIVM.

APVD ANTONIVM VINCENTIVM.

M. D. LXI.

Extraict des Registres de Parlement.

La Cour a permis & permet à Antoine Vincent, *marchand libraire, bourgeois de Lyon, imprimer & faire exposer en vente les œuures de feu* Scaliger, *intitulées* Iulii Cæsaris Scaligeri, Poetices libri septem: *Et faict defenses à tous* Libraires *&* Imprimeurs *de ce resort, d'iceluy liure imprimer ou exposer en vente iusques à quatre ans, sans le vouloir & consentement dudict* Vincent: *Sur peine de confiscation de ceux qui autrement se trouueront auoir esté imprimez, & d'amende arbitraire. Faict en Parlement le sixieme de Septembre, l'an mille cinq cens soixante.*

CAMVS.

FRANCISCI BERALDI.

ΚΑΛΑ γεωπονίης πέρι βιβλία, νῆις ἀρούρης
Νίκων ἡρῷ γεάλφεν, ἠὲ πόλεων ὄφριμος·
Ἀπλανέας τ' ἔπεσιν ἠὲ ἀθήμονας ἀστέρας ἦστε,
Καί ῥ' Ἄρητος ἐὼν οὐ σοφὸς ἀστρολόγος·
Οὐχ οὕτω πάντιν ὁδὲ Καῖσαρ Ἰούλιος, ἰθὺ μὰν
Ποιητῶν τέχνης, ἐξεπόνησε βίβλον·
Πάντων μουσοπόλων γὰρ ἐδρέψατο κ' αὐτὸς ἄωτον·
Ἄνδεσι Πιερίδων στέφατο ἠὲ πλοκάμοις·
Οὔτε δίκλω ἀκόνης ἀμβλὺ τὸν χαλκὸν ἀκάζει,
Ἠ τε τομῆς ἄϊδρεις τὸ τόμ' ἄκκες ἔχει·
Κειτῆς γοῦν ἄλλων μάλα δεξιός ἐστιν ἀοιδῶν,
Τεχνίτης δεινὸς ἠὲ χαρίτων πρόπολος.
Αὐτὰρ Κειαίνῳ τῷ συνάξαντι μελίσσῃ
Καὶ χάρις, ἠμαρίοις πανυχίοις τε πόνοις·
Δείδιδι δ' Κειαῖνε μόνοις κηφῆσι ἀοργοὶ,
Ἀλλοτρίων σίμβλων κηρία μαιομένοις.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI PRAEFATIO, IN LIBROS POETICES, AD SYLVIVM FILIVM.

POSTQVAM nostra cura, Sylui, factum est, vt ad prima rudimẽta literarum lectissimis praeceptionibus vterêre: nunc reliquũ est, vt ad consequẽtia studia non vulgari via perducaris, tantò maiore opera, quò hæc sunt illis grauiora. Ac diligẽtia quidem prior illa nostra, propter & nouitates & difficultates, duorum ordinum (& quod mirum esse debet) contrariorum passa est obtrectationem. Nam tametsi id agreferebant omnes, penes quos ad eam vsque diem literarum extitisset imperium, sese in ordinem ita cogi, vt quæ sibi didicissent, alios docuissent, sibi sic essent dediscenda, vt alios dedocere possent: tamen vulgus illud in duas factiones, id quod omnibus à veritate declinantibus ferè solet euenire, dissipatum est. Quidam enim sic arbitrabantur: operis tenuitatem non decere eum, qui ex Hippocrate penderet, cum Galeno laudem, cum Platone lucem quæreret nominis sui: in Aristotelis fastu conquiescere. Contrà alij vehementer accusare animi turbidam elationem: qui rudia elementa rei literariæ miscuissem vestigationibus solidæ Philosophiæ. Id neque rei conuenire, quæ propter humiles aditus suos auersa esset à tam profundis receßibus illarum disquisitionum: neque vsui esse posse ætati illi tuæ, quæ vix primam designabat adolescentiam. Quibus ego ineptis, atque è triuio calumnijs cùm aliâs respondi epistola quadam, tum hîc ita dicta velim pauca hæc. Vrere id eorum ignauiam atque supinitatem, quum ex naturæ penitissimis thesauris erutæ sunt causæ linguæ latinæ, quæ omnibus antea sæculis ignotæ fuissent, non operam nostram, vel vt illi premebant, abiectam, vel vt hi ventilabant, luxuriantem. Nam qui putarunt, nescio qua fatali leuitate sua, Varronem quoque illa molitum es-

se: sciant, neque illum, neque illius temporis vllum vel solos conatus ad talem operam præstare potuisse. Sed ijs omissis, ac potius, vt meriti sunt, sibijpsis relictis, posterioribus istis respondeamus. Cuius orationis articulo momenta quoque prioris responsionis comprehenduntur: scripsimus adolescenti egresso è prima literatura, atque in aditu tum oratoriæ tum dialecticæ constituto, scripsimus autem desumptis à Philosopho principijs pro confessis: quod in omni scientia fit inferiore. Philosophiæ verò sanctiones, quæ vniuersæ naturæ sunt administræ, huic aptauimus arti, quæ sine illius legibus atque præscriptionibus, ante nos quàm parum fuerit vera ars, ex nostris disputationibus manifestum est. Et quæro de istis Palæmonibus, si definire audent, quo, cuius edicto, non audebimus nos mederi vomicis earum definitionum, quæ venenarunt animos adolescentum? Alexicaco Hercule fuit opus ad hos Antæos extinguendos: qui deiecti, vbi terram, cuius soboles sunt, tetigerunt, non robur pro victoria, sed pertinaciam resumunt pro factione. Quamobrem nostris complexibus arctatus, atque interclusus spiritus dominos suos vt extingueret, mei solius nixibus effectum est. Viderint igitur illi quoque alij, quãtum abest à philosopho exercere in Grammaticorum plebem dictaturam sine prouocatione: quantum à medico, non solum conseruare vitam, sed animam quoque dare mortuæ literaturæ. Quum igitur pro te omnia circunspiceremus, vt in omnibus, quantus est captus vtriusque nostrûm, scientijs quamplurimum tibi fieret, nostris tum auspicijs, tum exemplis, tum etiam præceptionibus: post cognitas Latinæ linguæ causas consequens fuit, vt ad dialecticam atque oratoriam teipsum accingeres: ne absque nitida mũdáque supellectile teipsum inferres in sacrosancta templa Jurisprudentiæ. quæ vt ad humani generis coniunctionem atque æquabilitatem instituta fuit: ita neutiquam sita est in nudis opinionibus aut in pertinacia potius, numeróue, quàm in pondere soliditatéque sententiarum. Profectò veræ philosophiæ diuina soboles absque orbe illo scientiarum abortiua est. At enimuerò haudquaquam eum decet, qui bonos anteire vult, malos corrigere, non sequi bonos vt imitetur,

mitetur: abstinere à malis, ne ipse egeat correctione. Cæterùm hoc non solùm fit haustis præceptis ex eius philosophiæ fontibus, cuius habenis ad beatitudinis cursum animi nostri tẽperantur: verumetiãm tum historiarum, tum Poëtarum lectione. quam qui damnarunt, agresti atque aspero supercilio bruti homines, ne in hominum quidem censu reponendi sunt. Nam vt omittam omnium gentium consensum, regis Prophetæ cantiones, hymnum in ore Seruatoris nostri: satis patet cum ipsius naturæ primordijs cantum primùm extitisse. Jd adeò vt etiam floribus assignent odas Pythagorei, quibus Solem celebrent, alias quibus Lunam cæteráque sidera: tantò magis laudes meditentur opificis primi sui. Videmus omnes aues plurimùm, multas totum annum exercere cantillando. Quod si aptis illis inter se atque mutuo responsu sonis æquantibus inæqualitatem suam vis addatur orationis: quid aliud est quàm imago quædam illarum proportionum, quæ solis notæ sunt sapientibus? Quippe quum ad commensum illorum corporum atque motuum, qui cientur in cœlesti mole, cognoscimus additas ineffabiles æternarum illarum mentium consensiones: facilè intelligimus tam diuinæ rei specimen esse poësim, quæ materias ipsas animet numerosa concordia dissimilium momentorum, quæ in leuissimæ dictionis flexibus continentur. Ne tam diuinam facultatem, qua incenditur atque perficitur afflatu numinum superiorum laudare potius instituas vulgaribus, vt alij fecerunt, argumentis hîc apud nos, quàm & in cœlis admirari tu, & alijs ostendere maiorem quacunque humana prædicatione. Quocirca ne hac quoque parte quicquam desiderares, quod te Deo quamsimillimum efficere posset: permagnum sanè ac perdifficile opus aggressi sumus: in quo tametsi videbamur habere vel socios qui laborem leuarent, vel duces qui obiurgare possent, frustra nobis tentatum quod ipsi perfecissent: tamen ad excitandum nos verius, quàm ad iuuandum dixerim mihi fato comparatos. Nam & Horatius Artem quum inscripsit, adeò sine vlla docet arte, vt Satyræ propius totum opus illud esse videatur. Aristotelis Commentarij mutili sunt, nequid liberius excidat nobis.

Vida, prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poëta fiat: verùm factum iam instruit vt perficiat. Nos per viam rectam ad omnia diuerticula sub ipsum vsque duximus finem. Vt qui rerum naturam solam in scenam primus adduxerit, non sinistris auspicijs fortasse, cæterùm inchoatam modò rem tentarit. Qui verò aut eam nostræ huic diligentiæ, aut illi hanc adiunxerit, non dubitamus quin & multa sibi licere nolit, & repudiet quædam antea recepta, & admittat quæ non animaduerterat: denique caueat à multis: in aliquibus deponat metum: spem damnet: mutet omnino consilia. Ordinem verò quem instituimus, ne hîc in mora sim, per teipsum deprehendes. At eum neglexit Aristoteles, Horatius vitiauit: accuratius Vida: sed vt optimus poëta in theatro, claudus magister in schola. Reliquum est vt & iam in hisce teipsum exerceas: & fratribus (vbi feret ætas) exemplo sis, quemadmodum nos fuimus tibi. Non enim sunt audiendi, qui hisce studijs clamant absumi tempus importunè, quod seuerioribus ac primarijs scientijs impendendum est. His enim si adhibeas modum, tantùm abest vt fatigent animum, vt etiam alacriorem te reddant ad exquisitiores contemplationes. Et memineris istas bonæ famæ hirudines ideo vociferari, vt ne quod eis deest adsit nobis. At enimuerò nobis tam non abest quod eis adest, quàm adest quod non adest illis. Quare porrò danda est opera nobis, vt dum illi ad aleam ætatem transmittunt, aut inhiant auro, aut captant magistratus, aut mensarum assecla de bellorum summa disputant inter patinas: nos neque illorum voluptates contempsisse, neque ambitiones carpsisse, sed studiorum nostrorum nobilitatem, animorum magnitudinem simul, & simplicitatem perstringi noluisse videamur.

~~IVLII~~

Eorum quæ singulis libris per CAPITA TRACTANTVR, INDEX.

PRIMI LIBRI, qui & Historicus inscribitur, Capita LVII.

i Rationis necessitas, ortus, vsus, finis, cultus.
ii Poetæ nomen, poeseos origo, causæ, Efficiens, Forma, Materia.
iii Poematum per modos diuisio.
iiii Pastoralia.
v Comœdia & Tragœdia.
vi Tragœdia.
vii Comœdiæ species.
viii Tragœdiarum species.
ix Comœdiæ & Tragœdiæ partes.
x Mimus.
xi Tragœdiæ partes. de Choro iterum.
xii Satyra.
xiii Comicæ personæ.
xiiii Personæ certæ.
xv Mimicæ personæ.
xvi Tragicæ personæ.
xvii Satyricæ personæ.
xviii Saltatio.
xix Modi & Tibiæ.
xx Tibiæ.
xxi Theatrum.
xxii Ludi.
xxiii Ludi Græci. Pythia.
xxiiii Olympia.
xxv Nemea.
xxvi Isthmia.
xxvii Ludi alii minus nobiles.
xxviii Ludi Romani.
xxix Megalenses.
xxx Apollinares, liberales, Scenici.
xxxi Circenses.
xxxii Cereales.
xxxiii Taurii.
xxxiiii Capitolini.
xxxv Funebres.
xxxvi Votiui.
xxxvii Scenici Plebeii.
xxxviii Seculares.
xxxix Iuuenales.
xl Satyra Latina.
xli Rhapsodia. Epos.
xlii Parodia.
xliii Centones.
xliiii Lyrica.
xlv Hymni.
xlvi Dithyrambi.
xlvii Σώδεπα, & Hyporchemata.
xlviii Lyricorum harmoniæ & instrumenta.
xlix Chori.
l Threni & Hymenæi, & Elegiæ, & alia.
li Poemata Ionica.
lii Hilarodi.
liii Diræ.
liiii Palinodia, Ἐγκωμιαστικὰ, Ψεκτικὰ, Iambi, Silli.
lv Cantiones.
lvi Manipulus Poematum.
lvii Æui, Griphi, Ænigmata, Apologi.

SECVNDI LIBRI, qui & Hyle inscribitur, Capita XLII.

i Materia poeseos.
ii De pede, metro, rhythmo.
iii Pedum genera.
iiii An alii sint pedes.
v Versus.
vi Versuum genera.
vii Generum enumeratio. Pyrrhichici.
viii Iambici.
ix Iambici Scazontes.
x Trochaica.
xi Spondaica, Molossica, Dactylica.
xii Anapæstica.
xiii Choriambica, & Pæonica.
xiiii Ionica à maiori.
xv Ionica à minori.
xvi Composita Æolica.
xvii Λογαοιδικὰ Dactylia, & Anapæstica.
xviii Composita Choriambica.
xix Antispastica.
xx Ionica à maiori.
xxi Ionica à minori mista.
xxii Pœnici misti.
xxiii Epichoriambicum, & Epionicum, & alia.

XXIIII Alia.
XXV Composita per cohortes.
XXVI Præceptorum quorundam recognitio.
XXVII Affectus versuum communes.
XXVIII Affectus à quantitate.
XXIX Affectus à qualitate.
XXX Affectus à dispositione.
XXXI Vitia à quantitate.
XXXII Qualitatis vitia.
XXXIII Leges communes.
XXXIIII Affectus proprii Iambici.
XXXV Trochaici.
XXXVI Anapæstici.
XXXVII Dactylici.
XXXVIII Hendecasyllabi.
XXXIX Ionica à maiori.
XL Elegi.
XLI Galliambi.
XLII Alii affectus.

TERTII LIBRI, qui & Idæa inscribitur, Capita CXXVII.

I Rerum diuisio.
II Expressio personarũ cum exemplis.
III Quasi personæ.
IIII Rerum diuisio.
V Locus.
VI Tempus.
VII Instrumentum.
VIII Causæ
IX Modus.
XI Euentus.
XII Quemadmodum omnia exactius cõtemplemur.
XIII Personæ aliæ.
XIIII A sexu.
XV Ætas.
XVI Officia.
XVII Natio siue gens.
XVIII Facta.
XIX OEconomia.
XX Mores.
XXI Casus.
XXII Fortuna.
XXIII Bona corporis, & habitus.
XXIIII Oratio.
XXV De quatuor virtutibus poetæ.
XXVI Prudentia.
XXVII Efficacia.
XXVIII Varietas
XXIX Figura.
XXX Figuræ definitio, & quę quibus artibus genera vsui sint.
XXXI Figurarum minora genera.
XXXII Species.

XXXIII Significatio, Æqualis tractatio.
XXXIIII Demonstratio, Descriptio, Effictio.
XXXV Sermocinatio.
XXXVI Attemperatio.
XXXVII Moderatio & Correctio.
XXXVIII Asseruatio.
XXXIX Conditio.
XL Exclamatio, Acclamatio, Iudicatio, Elogium.
XLI Repetitio.
XLII Frequentatio.
XLIII Aceruatio.
XLIIII Celeritas.
XLV Euasio.
XLVI Commoratio, Amplificatio, Exaggeratio, Accumulatio.
XLVII Coniunctio.
XLVIII Attributio. Prosopopœia.
XLIX Anticipatio.
L Assimilatio, Exemplum, Imago, Translatio, Collatio, Comparatio.
LI Retributio, Concessio, Comparatio repetita.
LII Substitutio.
LIII Allegoria, Parabola.
LIIII Præscriptio, Interpretatio.
LV Definitio, Etymologia.
LVI Agnominatio, Paronomasia, Allusio.
LVII Concessio, Epitrope.
LVIII Confessio.
LIX Antitheton.
LX Asseueratio.
LXI Excitatio, Admonitio, Detrectatio, Exclusio.
LXII Perculsio.
LXIII Promissio.
LXIIII Diallage, Instantia.
LXV Metastasis, Translatio, Transmutatio.
LXVI Necessitas.
LXVII Dicæologia, Rationabilitas.
LXVIII Reiectio, Detrectatio, Communicatio.
LXIX Execratio, Detestatio.
LXX Digestio, Dissipatio.
LXXI Epichirema, Enthymema, Exẽplum, Inductio
LXXII Proecthesis, Præexpositio.
LXXIII Adnarratio.
LXXIIII Alterum genus figurarum, quæ plus dicunt quàm in re sit. Hyperbole.
LXXV Excursio, Egressio, Ecβasis.
LXXVI Metabasis, Transitio, Traiectio.
LXXVII Tertium genus figurarum, quæ minus dicunt quàm pro re, Eclipsis.
LXXVIII Periphrasis. Circumlocutio.
LXXIX Emphasis.
LXXX Innuitio.
LXXXI Extenuatio.
LXXXII Auersio, Castigatio.
LXXXIII Prohibitio, Apagoreusis.
LXXXIIII Quartum figurarum genus, quę aliter dicunt quàm res sit. Allegoria.

LXXXV Vltimum

LXXXV Vltimum figurarum genus, quæ contrarium dicunt rei. Ironia.
LXXXVI Irrisio, Sarcasmi species.
LXXXVII Vexatio.
LXXXVIII Apologia.
LXXXIX Apophasis.
XC Antiphrasis, Antiphasis.
XCI Interpellatio, Reminiscentia, Memoratio, Admonitio.
XCII Erroris inductio.
XCIII Quæ non sunt figuræ. Ad hilaritatem impulsio, Conciliatio.
XCIIII Purgatio, Sententia.
XCV Epilogus.
XCVI Præcepta in vnoquoque genere poematum. Heroica.
XCVII Tragœdia, Comœdia, Mimus.
XCVIII Satyra.
XCIX Pastoralia.
C Syluæ.
CI Epithalamium.
CII Oaristys, Genethliacum.
CIII Περσευκτικὸν, Ἀπευκτικὸν, Soteria.
CIIII Propempticon, Apopempticon, Hodœporicon.
CV Συμβουλευτικὸν, Περτρεπτικὸν, Παραινετικὸν, Νουθετικὸν, Παραμυθητικόν.
CVI Epibaterion.
CVII Apobaterion.
CVIII Πεδευτήρια.
CIX Panegyricon.
CX Laus, Laudatio.
CXI Quæ quisque laudare possit.
CXII Hymni.
CXIII Euocatorii, siue Inuocatorii.
CXIIII Ἀποπεμπτικοί.
CXV Φυσικοὶ, Μυθικοὶ, Γενεαλογικοὶ, Πεπλασμένοι.
CXVI Heroici, Pæanes, Scolia.
CXVII Dithyrambi.
CXVIII Laudationes,
CXIX Persona.
CXX Locus.
CXXI Vrbs.
CXXII Epitaphium, Epicedium, Monodia, Inferiæ, Parentalia, Threni, Neniæ.
CXXIII Consolatio.
CXXIIII Lyrica,
CXXV Elegia.
CXXVI Epigrammata.
CXXVII Inscriptio.

QVARTI LIBRI, qui & Parasceue, Capita XLIX.

I Haracter.
II Grandiloquus.
III Affectus communes. Perspicuitas.

IIII Cultus.
V Proprietas.
VI Venustas.
VII Numerositas.
VIII Plenitudo.
IX Floridum.
X Molle.
XI Suauitas.
XII Incitatio.
XIII Puritas.
XIIII Acumen.
XV Acre.
XVI Proprii Affectus grauis Dignitas.
XVII Sonus.
XVIII Grauitas, Vehementia.
XIX Genus infimum.
XX Tenuitas, Simplicitas, Securitas.
XXI Æquabile dicendi genus.
XXII Rotunditas, Volubilitas.
XXIII Gradus in Characteribus.
XXIIII Vitiosæ formæ, Siccum, Pingue, Trepidum.
XXV Figuræ, Periodus, Cola, Comma.
XXVI Figura, Figuræ.
XXVII Quæ ex Subticentia. Ἔλλειψις.
XXVIII Ἀπώδετον.
XXIX Quæ ex positione eiusdem vocis. Ἀναδίπλωσις, Ἐπαύξησις, Ἐπαναφορὰ, Παλιλογία, Ταυτότης.
XXX Ἀναφορὰ, Ἐπῳδὸς, Ἐπαναστροφὴ, Ἀντιστροφὴ, Συμπλοκή.
XXXI Κλίμαξ.
XXXII Quæ ex positione significati: Synonymia, Ποικιλία.
XXXIII Quæ ex positione similium: Allusio, Inuersio, Παρονομασία.
XXXIIII Quæ ex diuersis: Πλεονασμὸς, Περσδιασάφησις, Ἐμφάσις.
XXXV Περίφρασις, Μετωνυμία.
XXXVI Ἀλλοίωσις, Ἀλλαγὴ, Μεταβολὴ, Ὑποβολή.
XXXVII Quæ ex cõtrariorum positione: Ἀνθέσεις, Ἀνθμετάθεσις, Ἀνθμεταβολὴ, Σύγκρισις, Πλοκὴ, Ἀντεναντίωσις.
XXXVIII Quæ secundum situm: Ὑστέρατον, Παρεμβολὴ, Παρένθεσις, Σωωάτησις, Ζεῦγμα, Χιασμός.
XXXIX Quæ ex quantitate, Πάρισον.
XL Σώθεσις, Τμῆσις.
XLI Quæ ex qualitate, Ὁμόπλωτον, Ὁμοτέλευτον.
XLII Interrogatio, Percontatio.
XLIII Figurarum vsus.
XLIIII Numerus.
XLV Ex dictionum quantitate.
XLVI Pleni & Vacui obseruationes.
XLVII Ex dictionum qualitate.
XLVIII Ex dispositione.
XLIX Ex pedum constitutione ex iũcturis verborum & eorum quantitatibus.

a.

QVINTI LIbri, qui Criticus inscribitur, Capita XVII.

I De Imitatione & Iudicio.
II Græcorum cum Latinis collatio.
III Homeri & Virgilii locorũ collatio: quæ ad LIX. columnas extenditur.
IIII Comparatio locorum Virgilii & aliorum Græcorum quàm Homeri.
V Comparatur cum Theocrito Virgilius.
VI Virgilii loca ex Apollonio.
VII Horatii & Græcorum comparatio.
VIII Ouidii cum Græcis comparatio.
IX Oppiani cum aliis comparatio.
X Latini cum Latinis comparantur.
XI Pestilentia.
XII Tempestas.
XIII Diræ.
XIIII COMPARATIONES: Leonis, Leænæ, Vrsæ, Tauri, Apri, Lupi, Equi, Serpentis, Aquilæ ac Serpentis, Phœnicis, Delphini, Feræ in cauea, Gruum, Apum, Martis, Cereris, Dianæ, Amazonum, Enceladi, Pestilentiæ, Frondium casus, Cometæ, Tempestatis, Maris, Ventorum, Niuis, Fluuiorum, Saxi auulsi, Pilæ saxeæ, Quercus.
XV Lucani cum Nicandro.
XVI Comparationes cæterorum locorum variæ: quæ ad viginti sex columnas extenduntur.
XVII Conferuntur principia & fines.

SEXTI LIBRI, qui Hypercriticus inscribitur, Capita VII.

I Vdicium de Ætatibus Poeseos Latinæ.
II Iudicium de Poetis.
III Plautus, & Terentius.
IIII RECENTIORES, Marullus, Vegius, Bigus, Augurellus, Angerianus, Fiera, Mycillus, Quintianus, Mãtuanus, Dampetrus, Accius, Rogerius, Vulteius, Cordus, Molossus, Amaseus, Alexander, Gaidanus, Mombritius, Rhodophilus, Doletus, Verinus, Egnatius, Strozzi, Mutius, Palingenius, Pierius, Cotta, Aonius, Beatianus, Naugerius, Collatius, Alciatus, Castilioneus, Faustus, Bonincontrus, Lancinus, Erasmus, Altilius, Melãchthon, Germani, Cerratus, Bembus, Politianus, Vida, Pontanus, Sannazarus, Fracastorius.
V QVARTA ÆTAS: Macer, Serenus, Sidonius, Calphurnius, Nemesianus, Boetius, Ausonius, Paulinus, Claudianus.
VI TERTIA ÆTAS: Martialis, Valerius Flaccus, Statius, Iuuenalis, Persius, Seneca, Silius, Sulpitia, Lucanus.
VII SECVNDA ÆTAS: Gratius, Cornelius Gallus, Quintilius Varus, Sabinus, Propertius, Ouidius, Tibullus, Catullus, Horatius.
De quibus omnibus iudicium vsque in finem eius libri extenditur.

SEPTIMI LIbri, qui Epinomis inscribitur, Primæ partis Capita VIII.

I RAtio recensionum.
II Rerum diuisio.
III Vtrum Poeta doceat mores, an actiones.
IIII De partibus Tragœdiæ, & speciebus.
V An figuræ dictionis ad Histrionen pertineant.
VI De Dictiõne.
VII De Choro veteris Comœdiæ.
VIII De Poetices diuisione.

Secundæ partis Capita III.

I De negligentia aut inscitia professorum.
De Temporibus in pronunciando.
De pedibus Scenæ conuenientibus.
Versuum quorundam dimensio ac restitutio.
II Quæ particulatim sint animaduersa.
III Quæ ex Bembi codice Terentiano.

Habes, Lector, veluti in Tabella ob oculos positam eorum summam quæ hisce Poetices libris latius tractantur. Locos autem insigniores authorum tam Græcorum quàm Latinorum qui hîc passim aut explicantur aut emendantur siquis enumerare velit, magnum eorum Indicem conficiet. Tu verò eo Indice pro omnibus fruere, qui ad calcem huius operis reiectus est.

ROBERTVS CONSTANTINVS MEDICVS, *Ioanni Crispino typographo.*

IVLIVS Cæsar Scaliger (quem non modo ἐν ἰατικῇ βιβλιακώτατον extitisse, ὡς ἐν ἱστορίᾳ Varronem dixit Plutarchus, verumetiam sine exceptione literatissimum, omnisque antiquitatis, humanitatis, doctrinæque literarum scientissimum certè quidem fuisse satis sua scripta testantur: quorum iam pars edita, & pars altera melior tuam expectat diligentiam atque industriam:) hoc opus, quam Poeticen inscripsit, pumicatum, & perductum ad vmbilicos, meæ fidei commisit: non vt in eo Aristarchum agerem, erat enim non nonum in annum presum solùm (vt suasit Horatius) sed multo longioris etiam temporis spatio, ac vsque ad affectam ætatẽ authoris sui lima perpolitum: Verùm quia mihi diligẽtiæ fiduciam habebat, vt crederet me id omni ratione facturum, ne tot suæ perirent vigiliæ. Iam enim plenus annis, velutque instantis mortis præscius diffidebat ætati. Nec verò sapientem senem sua fefellit diuinatio. nam non multò pòst, sed circiter mensem vnum, aut ad summum, alterum, quum illi vita suppeditasset, felix mors ipsum adhuc omnibus sensibus integrum, tunc & studentem & scribentem excepit. Is antea quàm diem suum obiret, fidei commisso, atque etiam testamento cæteros libros tanquam liberos meæ tutelæ reliquerat: imò verò mihi in adoptionem emancipauerat, si modò publicis tabulis hæc adoptio testata & consignata remaneret. Eam ob rem vt fidem liberem atque absoluam, fiduciam mihi commissam omnem in te transfero, tèque oro atque obtestor, vt hoc opus authoris nominatissimi, ad vtramque lucernam toties euigilatum & elucubratum, omni cura, studio atque fidelitate excudas, ita vt ex officina tua celeberrima, correctum emendatumque maximé exeat: dum Syluius Scaliger bonorum quidem in primis ceris relictus hæres, & ex asse successor & possessor virtutis eruditionisque paternæ, cætera volumina εἰς τὸ κάλλος exscribi curat, vt statim tuo prælo committantur, sintque tibi huius operis velut manupretium, si modò in ipso imprimendo, fide, solitáque diligentia tua te vsum esse cognouerit. Vale.

A. S. D.

Musarum soboles alij: non segnius ipse
Scaliger, & multò fortè priore prior.
At posthac erit (ecce nouos creat ille Poëtas)
Musarum soboles qui fuit antè, pater.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΠΤΟΥΣΑΝ ΓΕΝΕΣΙΝ ΣΟΦΟΣ ΕΞΑΓΟΡΕΥΕΙ:
ΟΥΤ' ΑΡΧΗΣ ΑΡΧΗΝ ΣΥΝΤΕΛΕΙΝ ΤΟ ΤΕΛΟΣ.
ΣΚΑΛΑΝΟΣ Δ' ΟΓΕ ΜΟΥΣΟΓΕΝΗΣ, ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΔΙΔΑΚΤΟΣ,
Η'Δ' ΕΓΕΝΑ ΜΟΥΣΑΣ, Η'Δ' ΕΔΙΔΑΣΚΕ ΠΑΛΙΝ.

STEPHANI BOETII REGII BVRDIGALÆ SENATORIS, DE *Iulio Cæsare Scaligero carmen, ad Vidum Brassacum Præsidem.*

O, VIDE, versu si queam superstite
Fugacis æui prorogare limites,
Factisue laudem demereri posteram,
Hæc vna, Vide, cura iam restat mihi:
Omnia parato ferre, dum vitæ breui
Memores nepotes aliquid addant gloria.
Quis nanque certos mortis implacabilis
Tardare speret ictus? quando pharmacis
Fugitare mortem primus AEsculapius
Vetat peremptus: nunc & alter Iulius
Extinctus alget, atque acerbo funere
Victor fatetur artis impotentiam.
Non hunc fefellit vlla vis recondita
Salubris herbæ, saltibus seu quam auiis
Celat niuosus Caucasus, seu quam procul
Riphæa duro contegit rupes gelu.
Hic iámque spectantes ad Orcum non semel
Animas repressit victor, & membris suis
Hærere succis compulit felicibus,
Nigrìque auaras Ditis elusit manus.
Quid tandem? & ipse non minus videt modò
Visenda cunctis stagna liuidæ stygis:
Vnúmque restat, viuidum nomen viri,
Immune lethi non Charonta sentiet,
Latrantis ora nec timebit Cerberi.
Hoc ille doctis prouidus mandauerat
Seruare chartis, quas in hos, fati memor,
Pararat vsus: spes nec hunc fallet sua.
Nam longa gratis Cæsarem nepotibus
Sacrabit ætas: Cæsarem teret legens
Mirator orbis: lector & dicet frequens,
Hoc incola felix Agennum claruit,
Verona ciue. At interim nos Brassace,
Quos Cæsaris pertentat amissi dolor,
Extrema tristes exequemur munera.
Te, Vide, sacris deditum decet magis
Curare longi funeris solennia:
Me in veste pulla, frigidum iuuat pio
Rigare fletu Cæsarem: non illum ego
Lugere viuus desinam, forsan meis
Et ipse mox luctum relicturus parem.
AEuum omne flendo ducitur mortalibus:
Miserìque luctu continenter mutuo
Lugemus, aut lugemur omnes in vicem.

IVLII

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER PRIMVS, QVI ET HISTORICVS.

CAPVT I.

Orationis necessitas, ortus, vsus, finis, cultus.

RES omnes nostræ aut necessarii, aut vtilis, aut delectabilis genere cõprehenduntur. Horum omnium natura quadã vel à principio constituta, vel procedente posteà tempore vis orationis affecta est. neque enim potuit Homo, cuius perfectio penderet è disciplinis, eo carere instrumento, quod ipsum deberet efficere participem sapientiæ. Est sanè portitor animi quasi quidam sermo noster, cuius communicationi ciuiles conuentus indicuntur, artes coluntur, sapientiæ necessitudines homini cum hominibus intercedunt. Necesse enim est ea petere ab aliis, quibus nos egeremus: iubere infecta fieri: prohibere, proponere, disponere, statuere, abolere. Hęc prima sermonis natura fuit. Mox amplificatus vsus atque commoditas, additis rudi atque inchoato corpori veluti dimensionibus, præscriptionibus, atque delineamentis: vnde dicendi certa lex orta est. Postremò ornatus tanquam mundus, ac vestitus quispiam est adinuentus: quo iam & formata & animata splendesceret materia. Vt quemadmodum indefinito corpori apponit metiendi scientia latera, & angulos, & directiones: concentus verò magistri etiam modulos adiungunt, quos Græci ῥυθμοὺς nominant: ita sermoni incondito primùm lex eas addidit, quas Regulas appellant, qui de ipsis scripsêre: Mox etiam flexus, depressiones, elationes, recessus, vmbras, lucem, melior atque elaboratior attribuit cura. Huius ergo naturæ cultus, aut quasi arma, texit militem pro necessitate: aut tanquam toga Senatorem pro vtilitate: aut ad voluptatem perinde atque amictus elegantior nitidiorem ciuem. Quare fines quoque haud dissimiles sui habuit. quippe ob veritatem indagandam inter philosophos expressit necessitas orationem: propter vtilitatem verò ciuili prudẽtia exculta est: ad theatra autem eam traxit delectatio. Atque illam quidem sapientum, circunscriptam argumentorum contracto ambitu, breuem esse decuit, ac naturæ ipsius, quam explicat, parem. In foro autem, atque inter milites esse licuit fusiorem, pro re, loco, tempore, personis: cuius ars Oratoria dicta fuit. Tertius modus genera duo haud multò diuersa continet, quæ communem materiam habent res communi forma enarrationis, idque multo cum ornatu. Differunt autem, quòd alterius fides certa verũ & profitetur & prodit, simpliciore filo texens orationem: altera aut addit ficta veris, aut fictis vera imitatur, maiore sanè apparatu. At enimuerò vtraque, vti diximus, cum officio narrãdi æquè fungeretur: factum est tamen vt illi soli nomen Historiæ fuerit attributum: quippe cui satis esset solus ille tractus dictionis ad explicandum quæ gesta essent. Hanc autem Poesim appellarunt, propterea quòd non solùm redderet vocibus res ipsas quæ essent, verumetiam quæ non essent, quasi essent, & quo modo esse vel possent vel deberent, repræsentaret. Quamobrem tota in imitatione sita fuit. Hic enim finis est medius ad illum vltimum, qui est docendi cum delectatione. Nanque Poeta etiam docet, non solùm delectat, vt quidam arbitrabantur. Quippe omni commune hoc est orationi, vt audientem scire faciat vel rem, vel animum loquentis. Ac primùm quidem quod in cantu esset, oblectandi causa tantùm videbatur institutum: suberat tamen illis modulis id, cuius gratia condimentum illud apparabatur. Postremò sapientiæ quoque accessio facta est ad rudem illam priscámque inuentionem. Adhæc vbi narrat Imperatorum consilia tum aperta, tum vafra, quæ Græci στρατηγήματα nominant: præterea tempestates, bella, fugas, artes varias, æquè omnia ad eundem finem: iccirco imitatur, vt doceat. Quemadmodum rectè statuit Euripides apud Aristophanem in Ranis: interrogatus enim, Quænã potissimùm virtus excitare queat nos ad cuiuspiam Poetę admirationem: Si non sine

dexteritate, inquit, ciues commonefacere sciat, vt fiant meliores. Itaque minus bene Plato negabat in Ione, Rhapsodum non posse rectè de re militari, aut nauicularia disserere: propterea quòd artes hæ sint ab eo separatæ. Nihilo enim peius de his ille disputabit, quam de iisdem cõscripserit poeta. Nam si, vt ibidem optimè scribit, rerum est Poeta imitator, Rhapsodus autẽ actor imitationis: qua ratione ille effinxerit, eodẽ modo hic poterit exprimere. An verò omnibus his, Philosophicæ, Ciuili, Theatrali, vnus demum finis propositus sit? ita sané est. vnus enim idémque omnium finis, persuasio. quippe, sicuti dicebamus, docet omnis oratio, vel rem, vel animum dicentis. Doctrinę autem finis, sci-
B entia. Scientia verò non vno modo. Aut enim verè, ac simpliciter scientia est: Habitus animi ex conclusione per necessaria: aut laxa notione: veluti cum dicimus, Scio Elisam Æneæ abitu sibi mortem consciuisse. Id tametsi falsum est: tamen pro vero acceptũ eam admittit vulgò significationem. Est autem persuasio, animi coniunctio cum oratione. Forma persuasionis, veritas: siue certa, siue ambigua. Finis, opus vel intellectionis, vel actionis. Veritas aũt, orationis æquatio cũ re. Ne sanè quod iactatũ est, admittendum censeas, oratoris finem esse, bene dicere, non, persuadere. Non enim grãmaticorum argumenta sana sunt. Certè si non persuadet:
C nequaquam fit id artis vitio: sed aut euẽtu, qui profectò extra oratorem est: quare non desinit esse orator: aut propter eius culpam, quę duplex esse potest: vel in oratione, vel in causa quam fouet malam. Itaque aut non erit orator, quippe non eloquens: aut erit non orator, id est vir non bonus. Bene dicere autem nullo modo potest esse finis. Nempe est instrumentum, aut instrumenti modus. Finis autem nõ est, quod alterius causa fit: sed cuius gratia omnia fiũt. Bene dicit autem, vt persuadeat. Adhæc non tuo sed iudicis arbitratu bene dicendum est: cui si non videare bene dicere: nõ solùm nequicquã, sed etiam nequaquam bene dixeris. Igitur fine tuo frustratus abeas, etiamsi fueris consequu-
D tus. Præterea non potest, & reus, & actor æquè bene dicere: necesse enim est, vt alteruter vel cadat causa, vel cecidisse meritus sit: ergo non erit orator ille tuus, quem tu in bene dicendo constituisti. Postremò in eo commentario, qui εἰσαγωγικοῦ titulo ascribitur Galeno, & in eo qui Galeni esse minimè dubitatur, de ratione artis Medicinę, quam rationẽ ipse vocat σύστασιν: duo esse artiũ genera colligũtur: quæ si Quintilianus legisset apud Platonem, à quo sumpserat Galenus, mutasset sententiam de fine Oratoris. Duo sunt igitur: vnum quod per seipsum consequi possit finem suum: cuiusmodi est Fabrica, Suttrina, atque aliæ tales: Alterum quod nõ semper fine suo potiatur: qualis est, Oratoria, Medicina, Nauigatoria. Quas artes appellant illi στοχαστικὰς: quasi coniectura, nõ certa ratione, quemadmodum dicitur in Philebo, cõpleantur. Quanquam equidem aliter censeo. Medicina enim curabiles morbos sẽper curat: medicus nõ semper. quia multis eũ impedimẽtis præueniri contingat. Quare non tunc agit quâ medicus est. Non enim incurabilem aggrediatur ægritudinem. ne sit negligens, ne amens, ne auarus, ne præceps. Errores quoque euenire consueuerunt ægrotis ab ægrotis ipsis, à famulis, ab euẽtu: veluti aere, sole, rore, ira, mœrore, metu, aliis. Hunc ad modum ea sunt, quæ Hippocrates atq; aliimedici vocãt τὰ ἔξωθεν. Nam profectò ne ipsa natura quidem verus artifex videretur: quippe suo impedita fine nonnunquam aberrat: veluti cum aut monstra componit: aut defecta edit corpora. Orator igitur in foro agit, vt bono bene, malo malè fit: in concione & conciliis, vt rite respublica gubernetur: in laudationibus, vt bonorum imitatione à vitiis abstineamus: quod deinde honesti genere apponitur, sectemur, atque agamus. Ad quam classem reducuntur inuectiuæ quædam. Tametsi aliæ ab iudiciariis pendent, cuiusmodi eæ, quæ dicuntur aduersus testes: aliæ à deliberatoriis, quales in Antonium, & Catilinam, & quæ inscribuntur de prouinciis cõsularibus. Omnium enim finis idem. Qui verò dixêre in iudiciis finem esse iustitiam, in deliberationibus vtilitatem, in laudationibus honestatem, rectè reprehenduntur à Quintiliano. Reprehẽsionis autem modus etiam acutius perscrutandus. Hi igitur cum minus bene, tum contra seipsos sentiunt. Vnum enim alibi faciunt vtile cum honesto. Præterea vtile finis est omnium virtutum: quare etiam iustitiæ. Et iustitia cùm sit virtus distribuens quantum cuique aut suũ, aut satis: iccirco etiam in deliberationibus iustitia pro fine habebitur. Nam belli quoque ipsius finis iustitia est. Quæ igitur in bello (plurima vero ea sunt) deliberantur, ea omnia propter iustitiam fiunt. Postremo si finis hominis virtus est: honestas autem aut affectio, aut forma virtutis: cuiusque humani officii, actionis, cogitationis erit honestas finis. Consultius etiã quàm fecerit Quintilianus, partitionis huiusce causæ contemplandæ erunt. Ille enim vt hæc tria deducat genera, diuidit ad hunc modum. Quę agũtur, aut sunt in iudicio, aut extra. Quę causæ sunt extra iudicium, eæ aut præterita cõplectuntur, aut futura: illa ad laudationem, futura pertinere ad deliberationem. At enimuero quis non videt, etiam in iudiciis tractari præterita? Quare non potuit hæc differentia iudicialis constituere speciem ab iudiciali separatam. Potius conuertissem sic orationem. Res aut in præteritis est, aut in futuro. Hæc sola pars præscribit deliberationẽ: illa secabitur in iudicialem, & demonstratiuam. Quanquam acuto homini ac primæ alumno Philosophiæ, videantur iudicialis

iudicialis partes, deliberatiua & demonstratiua. nunquã enim agitur aut defenditur reus sine laudatione ac vituperatione vel personæ, vel rei, vel facti, vel dicti, vel consilii: quemadmodũ ne sine deliberatione quidẽ. Deliberatur enim de supplicio rei, aut absolutione. Quamobrẽ neutiquam esse poterũt species, aut genera causarũ: propterea quòd nulla species alterius speciei pars esse quit. Postremò haud rectè deliberatiui generis
Suasio. orationes suasoriæ à quibusdã sunt appellatæ. est enim finis omnium suasio. quid enim aliud oratio, quàm fidem facit? hoc autem est suadere. Nihilò melius ὀστενδεικτικὴν vox à Quĩtiliano accepta pro ostẽtatione. quin fortasse hoc vocabulo carẽt Græci ad ostentationẽ significandã. Sanè ab ea tãtum abest, vt apud Philosophos pro simplicissima atque exactissima ostensione receptũ sit. Animi etiam gratia id apponendũ est: in deliberationibus & iudiciis oratorem pẽdẽre ab auditore. Fit enim auditoris arbitratu id, cuius gratia est oratio instituta. In genere demonstratiuo contrarius huic euentus est. siquidem pendet auditoris animus à dicẽte. est enim quasi iudex qui laudat, nõ autẽ sub iudice. Atq; hæc quidẽ præter vulgatã Rhetorũ sententiã, ex proposita quęstione, dicta sunt necessarió. quemadmodum à nobis alia multa longè accuratius. veluti si dicamus, Translatitium statũ ad Coniecturalem referri posse. In vtroque enim quum de facto constet, de facti authore disputatur. Cõmune autem inter se id habẽt omnia genera orationum. Disceptat orator in foro, de vita, vitiis, virtutibus: atque ea examinat in statu qualitatis: & in eo, quo quæritur, Quid sit. Item in conciliis quid sit eligendum. Quæ omnia eodẽ animo tractat Philosophus & Poeta: vterque vel ex sua vel alterius persona: quemadmodum Socrates introducit vel Diotimã vel Aspasiam: & ipsum Socratem Plato. sic etiam orator interponit prosopopœias. Laudat orator quempiam: non potest sine enarratione vitæ, familiæ, nationis. Hoc cũ Historico. is enim sæpenumero addit elogia: qualia legimus de Camillo, Scipione, Hannibale, Iugurtha, Cicerone: atque interponit quasi decreta sua. Sola poesis hæc omnia complexa est, tantò quàm artes illæ excellentius, quòd cæteræ (vt dicebamus) res ipsas, vtĩ sunt, repręsentant, veluti aurium pictura quadã. at poeta & naturam alterã, & fortunas plures etiam: ac demũ sese isthoc ipso perinde ac Deum alterũ efficit. Nam quæ omnium opifex cõdidit, eorũ reliquæ scientiæ tãquam actores sunt: Poetica verò quũ & speciosius quę sunt,
Poetica. & quæ non sunt, eorũ speciem ponit: videtur sanè res ipsas, non vt aliæ, quasi Histrio, narrare, sed velut alter deus condere: vnde cum eo cõmune nomen ipsi non à consensu hominũ, sed à naturæ prouidentia inditum videatur. Quod nomen
Poetę nomen vnde. Græci sapientes vbi commodissimè φῦσιν τὸ ποιεῖν effinxissent: miror maiores nostros sibi tam iniquos fuisse: vt Factoris vocẽ, quę illã exprimeret, maluerint oleariorũ cancellis circũscribere. eum enim solũ qui oleum facit, quũ pro cõsuetudine castè, tũ pro significatione stultè appellare licet.

CAPVT SECVNDVM PROSEQVITVR POETAE nomẽ, POESEOS originẽ, CAVSAS, Efficientem, Formam, Materiam.

POetæ igitur nomen non à fingẽdo, vt putarunt, quia fictis vteretur: sed initiò à faciẽdo versu ductum est. simul enim cum ipsa natura humana extitit vis hæc numerosa, quibus versus claudũtur. Nullum sanè momentum vocis est, quod nõ habeat
Qualitas. qualitatis modũ, & quãtitatis. Est in eo sita qualitas, quod acutum & grauem sonũ appellamus.
Quantitas. Est in temporis tractu quantitas: Tẽpus, mensura motus. Vox autẽ, aer motus. Infans quoque prius canit, quàm loquatur. videmus enim plerosque haud aliter somnum captare. Postea quũ maiore spiritu res nouas veteribus inuentis addidissent: illi, qui hac gloria inferiores numerosè meditarẽtur simplices narrationes, Versificatores tantùm
Versificatores. dicti sunt: hi autẽ Poetę. quare soli sibi Musarum
Poetæ. tutelã vindicãt atque patrocinium, quarum spiritu, quæ alios lateant, ab ipsis inueniantur. Nam
Musæ vnde dicantur. Musæ παρὰ τὸ μαίνεσθαι à Platone deductę sunt: quibus scilicet inuẽtio attribuatur. Alii ἀπὸ τῆς μύησις vnde Mystæ & Mysteria: quo verbo iudiciũ designetur. Arcana enim selecta sunt: electio autẽ ab iudicio. nempe omnia quæ in opere posita sunt, ab intellectione, aut ab inuẽtione, aut ab iudicio proficiscuntur. Verùm nõ quemadmodũ Cicero
Cicero taxatur. censuit in Topicis: sed sicuti statuimus nos. non enim rectè putauit Inuentionẽ pertinere ad Topicam tãtùm: Iudicium autẽ ad Dialecticen. nihilò enim secius quæritur in demõstratione terminus medius necessarius, quàm in Topicis contingens. Et sanè Dialecticæ scientia est cõmunis omnibus generibus argumentandi. Inuestigãtur igitur quæ dicenda sunt. Occurrunt autem vel bona, vel mala, vel necessaria, vel contingentia: quapropter tum demũ iudicato opus est. Iccirco duæ tantùm Musæ per initia ereditæ à priscis theologis, qui sese earũ discipulos cecinere: quarum altera dicta sit μελετὰ, quæ quidẽ meditando μελετά.
inueniret: altera ποιητὰ, quæ inuẽta certo dispone ποιητά.
ret iudicio. Propterea verò quòd eruerẽt ex ipsis exordiis rerum ignota vulgo monumẽta: tertiam quidam adiecere, quam à memoria μνήμην nominarent. Iidem quoque eam, quã πειθὼ alii nuncuparent: non à faciendo, sed à cãtu ἀοιδὴν appellare maluerunt: priores tamen plus placent. nã & absq; cãtu res ipsa poetica nihilominus stat. Cæterùm qui diligẽtiores sibi visi essent, vt hoc probarũt, ita etiam in tria diuisere, quæ huius tertiæ
Musica triplex. essent officia. Triplicem nánque Musicam vetustiorem statuêre. In Harmonia, quam sola voce constare dicebant: in aere, quæ proficiscerentur ab instrumentis: & in aqua, cuius Ctesibium authorẽ tradit Vitruuius, atque Hydraulicam nominasse. Verùm hi quoque minus purè tantam rem prouidêre. quippe etiam vox in aeris ictu cõstat. Est enim aeris percussio, aut quod è per-

cussione, aut ipse percussus aer. Præsertim quum in Tibia & Fistula eadem, quæ & vocis, materia sit: nempe flatus ipse. Quinetiã aqua neutiquam sonum edat vllum sine aere. Ad hæc Harmonia quum sit sonorum correspondens proportio, genus erit profectò ad omnia illa. Subtilius autem contemplanti mihi videtur Musarum numerus à canentium numero per initia constitutus. Itaque eo crescẽte ad quartam personam vsque, additam à nõnullis & quartã Musam. Aucta deinde variis in organis arte concentionum, etiam septem proditæ. Postremò ad nouem vsque promota frequentia in eo stetit: idque non sine causa. est enim perfectissimus numerus: super quo multi multa ex Musicorum præceptionibus tradidere. Verùm argutari sapientem virum minimè decet. Nam quemadmodum tonis nouenarium accommodabunt? octo enim tantùm sunt τὰ διὰπασῶν, non nouem. Antiqui item errarunt, qui à cælorum numero eum numerum ductum voluerint. Nam octo tãtùm quum agnoscerent eo tempore, totidem faciebãt Musas: nonam autem matrem potius, aut nutricem arbitrabantur: aut ad Apollinis referebant potestatẽ. quare Mimermnus non malè Cæli filias cecinerit in Elegiis. Nihilo prudentius Plutarchus, vbi multas versauit, ineptias elemẽtorum sequi veritus non est. ait enim tot esse Musas, quot in Matris nomine, Mnemosyne, recenserẽtur literæ. saltẽ Græculas nugas mendacio condidisset, atque ostendisset, elementa illa capita esse nominũ Musarũ. quod quia non potuit, ne illud quidem decuit voluisse. Iouis autem filias iidem Theologi prodidere: propterea quòd simul cum vitæ nostræ, (cuius ille author est) exordiis protin' extitit, vti dicebamus, Harmonia. Matrem verò Mnemosynem autumant eadem ratione, qua vetustiores illi vnam è tribus, quemadmodum suprà dictum est, μνήμω. Id quod pudicè ac verecundè, vt semper, doctissimus innuit poeta diuino illo versu,

Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.

Est autem è philosophia sumptum. siquidem ex actibus frequentioribus habitus fit: ex habitibus memoria: ex memoriis propositiones: è propositionibus conclusiones. Itaq; artes per manus tradi dictæ sunt. Quod adeò declararunt Græci loquendi modo illo, quum dicere cõsueuerunt, ἢ ἐκ τέχνης. Neque enim scripta edebantur, sed certo sacramento per successiones ἄγραφα: quod & Pythagoreos fecisse aiũt, & Druidas ex historiis obseruatum est. & Chaldæos scimus ex eo, quod sonat Cabbalæ nomen. Non minore sanè ratione illarũ nutricem Euphemẽ professi sunt. Sapientum nánque præmium bona fama. Sic Plato in suis Legibus, malã famam pro supplicio statuit multis. Quod autẽ dicit idẽ in Ione, Poetæ hoc ipsum quod ipsi sunt, alios quoque esse faciunt. Quare quibus artibus sese reddunt immortales, iisdẽ illos quoque, quos celebrãt, consecrant immortalitati. Sic gloriatur Pindar': sic canit Theocritus: sic cæteri sunt secuti. Hactenus quæ ad verã philosophiam pertinerent. nũc animi gratia etiam historiæ quædã de poetices vetustate sunt attingendæ. Ac more quidẽ suo nugantur Grammatici. nã quo argumento profiteãtur poeticen soluta oratione antiquiorẽ, videamus. aiũt enim in donariis aliísque monumentis omnia scripta numerosẽ. sané. Nũ etiam quotidianã orationem illa præuenere? Pierus Macedo quòd primus & poema fecisse, & filias instituisse dictus est: creditus quoque fuit ab aliquibus Musarũ pater, quibus ipse Musarũ nomina imposuisset. Idẽ malũt alii de Osiride Ægyptio: quẽ eundem & Apollinem quũ faciunt, à Græcis non aberrant. A locis autem multa cognomina sunt eis attributa. Aut in quib' primùm vel orta, vel culta poemata: aut vbi venerarentur. nam Thespiis primũ Pierũ cecinisse scribũt. In Helicone autem Musis Otum & Ephialtẽ primos Aloeo genitos rem diuinã fecisse. vnde & Thespiades, & Heliconides nuncupatæ. Camœnæ verò apud Opicos à cãtionibus. Alatæ autem effinguntur ob ingeniorũ præstantiam, atq; expromptã mobilitatẽ. ait enim Arist. ἢ εὐφυοῦς ἢ ποίησις, ἢ μανικοῦ. Quã ob causam Homerus quoq; alata verba nominat. In fabulis autem memoriẽ proditũ est, Sirenas Iunonis suasu cum Musis cantu frustra contendisse: ipsis enim victis illas pro supplicio euulsis alarũ pennis coronas capitibus imposuisse. Gratiarum verò tũ perpetuas socias, tũ affines: propterea quòd elegãtioris lautiorísque vitæ authores esse videãtur: non sine ea voluptate quæ in lætitiæ temperatione sita est: hoc enim χάρις sonat, quod & χαίρειν: quæ vox ad secundã valetudinem in epistolis atque salutationibus locum inuenit communi loquẽdi vsu. Tametsi Plato mauult εὖ πράττειν. est enim lętitia affectio animi in corpore sano. Causa affectionis est, quod vocãt Philosophi, obiectũ adæquatum voluntati. Per Poesin autem reflectitur anima in seipsam, atque promit è cælesti suo penu quod diuinitatis inest: quę pars ne perpetuis quidẽ haustibus exhauriri potest. quod autẽ & Charites, & lætitia, & Musæ, & bona valetudo affines sint, ex oraculi consilio colligi potest. quod Argiuæ Telesillæ datũ ait Plutarchus. Eã summo loco natam, fuisse affectã morbo: qui, vt puto, quũ medicorum ope maior esset, à diis auxilium petere coactam: responsum est, ita demum sanitatem restitutum iri, si Musas coleret. ad quas quum frequenti opera animum appulisset, statim conualuisse. neque solùm valetudinem bonam, sed etiam robur, atque adeò imperatorium animum consecutam. vt musæ etiam arma ipsa non solùm canãt, sed etiam parent. Talem habes Tyrteum quoque. Quin Phrynichũ, quòd in fabula saltasset aptè Pyrrhicam, ducem sibi creauere Athenienses. simul enim cum armatura numeri ipsi coniuncti sunt. Eodem fati vsa beneficio Telesilla, victorem Cleomenem Lacedæmoniorum regem cum exercitu ad vrbẽ Argos aduentantem, disposita in munimentis mulierum corona, multis interfectis summouit. Demaratum

Harmonia quid

Musarum numerus.

Nouenarius numerus.

Plutarchus taxatur.

Virgilius.

Cabbala.

Pierus Macedo.

Osiris.

χάρις.

χαίρειν.

Lætitia.

Argiua Telesilla.

Regem

Regem alterum, qui intus iam erat, armorum vi expulit. Poetarũ autẽ modi tres: secundum spiritum, secundum ætatem, secundũ subiectum. Spiritu diuersos esse ait tum Plato, tũ Aristoteles. Alios enim nasci tales, alios natos vel rudes, vel etiã feros atque auersos, furore rapi atque abstrahi à vulgari materia. deorum opera: qui dii ipsis tanquã ministris vtantur. Itaque idẽ Plato eos & ὁρμιεύας, & ἀστρέπτους deorum vocat in Ioue. Quò fit vt minus valeat eius authoritas in libris politicis: qua authoritate barbari quidã atque hispidi abuti velint ad Poetas è republica exigendos. Qui si eorum libellos aliquot damnat: non propterea carendum est nobis cæteris partibus, quæ ab ipso quoque ad suorũ argumentorum cõfirmationem sæpenumero recitantur. Respiciat ipse sese quot ineptas, quot spurcas fabellas inserat: quas Græcanicũ scelus olentes sentẽtias identidẽ inculcet. Certè Sympositũ & Phædrum, atque alia mõstra operæpreciũm fuerit nunquã legisse. Iccirco igitur inuocãt Poetæ Musas, vt furore imbuti peragãt quod opus est. Horum autem θεοπνεύστων duo adhuc genera animaduerti. Vnũ, cui cælitùs adue nit illa diuina vis, aut vltro nec opinanti, aut simpliciter inuocãti. Quo in numero seipsum ponit Hesiodus: Homerus autẽ ponitur ab omnibus. Alterũ acuit meri exhalatio, educens animæ instrumenta, spiritus ipsos à partibus corporis materialibus. Talem ait Ennium Horatius: talem nos Horatium. De Alcæo atque Aristophane idẽ memoriæ proditũ est. Nec Alcman caruit ea calumnia. Sophoclẽ quoque Æschylo id obiecisse: Vinum, non ipsum, esse illius authorẽ Tragœdiarum. Ab ætate autẽ tria genera. Vetus illud priscum, rude, incultum: quòd sui tantum suspicionẽ sine nominis memoria reliquit. nisi in eo tanquam principem, Apollinem censeamus. Alterum illud venerandum, à quo primùm Theologia & Mysteria. inter quos Orpheus, Musæus, Linus: Olympum quoque inter vetustos Plato nominat. Tertii seculi Homerus author & parẽs: Hesiodus quoque & alii. Quanquam si historiæ non extarẽt, putare potueris Musæum Homero iuniorem: adeò ille cultior & politior est. Orœbãtium quoque Trœzenium, itémque Phrygium Dareta ante Homerum floruisse scribit Ælianus: suísque temporibus Illius Iliadẽ in honore habitam. Ante Orpheum quoq; & Musæum idẽ author est fuisse Syagrum poetam, qui Troianum bellum primus scripserit. Tertiæ classis Poetæ à professione, quod Græci ἐπαγγελτικόν: Barbari nostri Philosophi Subiectum rectissimè: Latini paulò supinius, Argumentum vocant. Horum tot sunt genera, quot res ipsæ, de quibus suo loco. Artis tamẽ gratia ad summa tria fastigia reducantur. Primum est Theologorum: Cuiusmodi Orpheus & Amphion: quorum opera tam diuina fuerit, vt brutis rebus etiam mentem addidisse credantur. Secundũ genus Philosophorum: idque duplex, Naturale, quales Empedocles, Nicander, Aratus, Lucretius: Morale secundum suas partes, vt Politicum ab Solone & Tyrteo. Oeconomicum ab Hesiodo: Cõmune à Phocylide, Theognide, Pythagora. Tertio loco ponentur ii, de quibus omnibus mox. Quæ autẽ de nobis dicta sunt, si ad mulieres referantur, nihil mutant. Sua enim illis quoque laus. Inter quas Sappho, Corinna Pindari magistra, Hedyle mater Hedylogi poetæ: siue ille Samius fuit, siue Athenienſis. mater eadẽ Moschyles, quæ item Iamborum cãtu floruit. Megalostrata quoque, quam amauit Alcman. & aliæ. Ad cuiusmodi verò genera sint referenda Cn. Martii, & Sibyllarum carmina, suum cuique iudicium relinquo. mihi placet seiungi. non enim facta narrãt, sed prædicunt euentura. Theologiæ pars hæc, non simplex cognoscendi deos, sed tanquam diis cognita dicendi. Quod autem ad nostratia attinet: Bello Punico secũdo Poeticã cœpisse Romæ primùm Gellius ex quorundam sententia scripsit. Versus, quia lepidi sunt, ascripsi.

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit se bellicosam Romuli in gentem feram.

Cæterùm constat Liuium Andronicum antè Fabulas dedisse, quàm Neuium: qui suas ad populum dedit anno quingẽtesimo decimo nono. His propositis atque digestis: aliquot solui possunt quæstiones. Quare dubitat Horatius, Comœdia sitne Poema? an quia humile, à Poeseos nomine iccirco amouenda? sanè iudicium ineptum. Tantum enim abest, vt Comœdia Poema non sit: vt penè omnium & primum, & verum existimem. In eo enim ficta omnia, & materia quæsita tota. Altera: An Lucanus sit Poeta. Sanè est. Nugãtur enim more suo Grammatici, quũ obiiciunt, illum historiam conscripsisse. Principiò, fac historiam meram: oportet eum à Liuio differre. differet autẽ versu. Hoc verò Poetæ est. Deinde quis nescit omnibus Epicis Poetis historiam esse pro argumẽto, quam illi aut adumbratam, aut illustratam, certe alia facie quum ostẽdunt, ex historia conficiunt Poema. Nam quid aliud Homerus? Quid Tragicis ipsis faciemus? Sic multa Lucano ficta: Patriæ imago, quæ sese offerat Cæsari: excitã ab inferis animam, atque alia talia. Quin equidẽ Liuium potius Poetæ nomen meruisse, quàm Lucanũ amisisse censeo. Nam quemadmodum Tragici rem ipsam denarrãt veram: personis actiones, ac dicta accommodãt. sic Liuius & Thucydides interserunt conciones, quæ nunquã ab iis quibus sunt attributæ, cognitæ fuerunt. Aristoteles quoque, qui hanc censuram acrius exercuit, vt versificatores à Poetæ nomine summoueret, inter loquẽdũ aliter vsus est. ὡς ἐπίνσεν, inquit, ἐμπεδοκλῆς. quare Empedoclem quoque, qui nihil fingit, appellat ποιητήν. Poesin autem & Poema, quidam, inter quos etiam Plutarchus, ita distinxère, vt Poesis iustum sit opus: Poema pusillum. Ilias Poesis, Margitis Poema. profectò malè. Námque Poema est opus ipsum: materia, inquam, quæ fit. Poesis autem, ratio ac forma Poematis. vt habeas à tribus verbi personis totidem nomina. Poema πεποίημαι: Poesis πεποίησαι: Poeta πε-

Poetarum modi tres.

Platonis locus.

Aetates & classes Poetarũ.

Quæstiones aliquot.

Poesis & Poema quid differant.

ποίησις. Quemadmodũ ἔργον, ἔργατις, ἐργάτης. Est igitur Ilias, Poema: Homerus, Poeta: Ratio & Forma qua Margitis facta est, Poesis. Poetice verò sciẽtia, id est, Habitus ex dispositione præceptionũ, quibus docemur ad conformationẽ hanc, quã Poesin appellamus. Ita habes causas tres. Materiã, Formam, Efficientẽ: & in superiori commentario Finem, id est, Imitationem, siue vlteriorem finem, doctionem. nam quare non mihi liceat; si Cicero dixit, Rectionẽ. Differunt autẽ Poemata modis tribus. Hi sunt. Quæ imitamur, quibus imitamur, & quomodo imitamur. Imitatur Medeã eandẽ Ouidius in Metamorphosi, quã Seneca in Tragœdia. Resigitur ead ẽ, at versus quibus imitantur; diuersi; modus quo imitantur, diuersus. quippe aliter in scena per personas dramata, aliter in Epico mistũ genꝰ videtur. Iidẽ versus in Æneide & in Tityro: Res & Modꝰ, alii. Idẽ modus in Tityro, & in Comœdiis: Res & versus nõ iidẽ.

POEMATVM PER MODOS diuisio, & eorum ordo.

CAPVT III.

MOdi igitur sic diuiduntur. Alius in narratione simplici consistit. Quale est Lucretii Poema. Hoc Græci διηγηματικόν, & ἐξηγηματικόν, & ἀποδιηγηματικόν. Alius est in colloquutionibus positus: Cuiusmodi in Comœdiis: à Græcis διαλογιστικόν prima, & sũma ratione. nam vsu factũ est, vt traheretur ad significandũ disputationes. Quippe διάλογος nihil præter sermonẽ designat. Sermo autem vti dicebamus, ad animi cõmunicationẽ. διὰ enim transmissionẽ notat. vt διαφορὰ, διαμπερές. Quare Dialogi appellatę sunt solutæ orationes, in quibꝰ sermo plurium, non autẽ duorum tãtùm, vt peruersè Grãmatici, referretur. Diuerbia in Comœdiis vocat T. Liuius. Dialogi autẽ inuentor videtur Alexamenes Teius, quẽadmodum ait Aristoteles. Nobilitauit hoc dicẽdi genus & argumentis illustribꝰ, & diuina oratione. Distorsit ad Mimicam, atque etiã Momicam lasciuiã Lucianus. Ac quemadmodum eam solutam dictionem, coluêre postea metris inclusam, quibus ederẽt Fabulas: ita primus Crates Atheniẽsis illis exoluit vinculis: Fabulásque sine metro dedit. Hoc genus διαλογικὸν, etiã ab gestu, & actione δραματικὸν appellatum fuit. δρᾶν enim Dorica lingua significat agere. Neq; illud obfuerit, quòd sedẽdo partes quædam expediuntur: nã & à maiore parte nominãdum fuit genus hoc dictionis. & in sessione quoque actio quædã est. Quare histrio, qui est imitator, cùm dicatur δρᾶν: Imitatiuum hoc item genus nõ sunt veriti quidã nominare: tametsi iidem vniuersæ poeseos finem agnouerint, imitationem. Mistum autẽ est, in quo & narrat Poeta, & introducit collocutiones. Græci μικτὸν rectè, κοινὸν minus rectè. Cõpositum enim è partibus est: at nemo dicat cõpositum esse partibus cõmune. Ipsæ nanque partes totum sunt. Alia quippe ratio, cùm dicimus; genus esse cõmune speciebus. Sanè genus pars est specierum: cõprehẽdit enim eas prædicatione, non ambitu. Modos iccirco diximus, nõ autẽ species. propterea quòd ii & simul cõueniunt, & miscentur: species autẽ nunquã. Dramatici autẽ genera cõplura: quæ mox suis locis digeremus. Antiquissimum, Pastorale. Proximũ, Comicum. è quo natũ Tragicum. Mistum autẽ Epicũ, quod iccirco omnium est princeps: quia cõtinet materias vniuersas. Horũ verò tractandorum ratio duplex: aut enim nobilitatẽ respiciemus, aut tẽpora quibus quicque exortũ est. Ac nobilissimi quidẽ Hymni, & Pæanes. Secundo loco Mele, & Odæ, & Scolia, quæ in virorum fortium laudibus versabantur. Tertio loco Epica: in quibus & Heroes sunt, & alii minutiores. Quem ordinẽ consequetur etiam Tragœdia simul cũ Comœdia. Comœdia tamen seorsum quartã sedem obtinebit. Inde Satyræ, post Exodia, Lusus, Hymenæi, Elegia, Monodia, Cantiones, Epigrãmata. Quòd si tempora putemus ipsa: Antiquissimum idẽ, & mollissimum, & simplicissimũ, & ineptissimum intelligemus. Præstat autẽ ab hoc auspicari naturã imitando, quæ ex simplicioribus cætera componit.

Dialogi.

Dramatici genera.

PASTORALIA.

CAPVT IIII.

VEtustissimum igitur Poematis genus ex antiquissimo viuendi more ductũ esse par est. Tria verò sęculorũ genera: Pastoris, Venatoris, Aratoris. Ac venatores quidem, quia sunt in motu, minus ad verba propensi existunt. Quin neutiquã faustum putamus in venatu loqui: nedum vt cantus aptus iudicetur. Reliqua duo genera cantiones suas meditata sunt. Et sanè Pastores, quàm Aratores antiqui magis: quemadmodũ & Varro probat: & ex Thucydide colligi potest. Ad hæc Arator in opere: Pastor otiosus. Videtur autẽ modulatio in pastionibus inuenta primùm, vel Naturæ impulsu, vel auicularũ imitatione, vel arborum sibilis. Otium enim voluptatis, ac lasciuiæ pater. Natæ igitur duæ species Cantiuncularum. Altera cum singuli sub æstiuã reducti vmbram saturi canerent amores: Monoprosopos hæc. Altera quũ aut fortè, aut consilio cõuenissent ii, quos inter vel amor vel odium excitatum fuisset: aut esset æmulatio, obtrectatióve, propter vel cantum, vel gregẽ, vel amicam. Huius cãtus duo modi. Vnus quum sine numero certo, sine lege versus funderẽt: cui non est iccirco nomen impositum: quia vulgaris esset, ac liber, & naturalis, neq; tã quæsitus arte, quàm oblatꝰ vltro. Alter in quo sentẽtias æmulas, versus & similes & pari numero reponerent. Quod iccirco appellarunt ἀμοιβαῖον: id est per vices responsus. Quod expressit Poeta.

Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.

Tametsi ἀμείβεσθαι verbum apud Homerum non coercet ea regula loquentẽ. vetus sanè significatio fuerat, mutandi. Quæ permutarentur, decuit esse æqualia. Hæc fuit causa vt ad fusiorẽ respondendi significatum admitteretur: quemadmodum in Originibus dictum est. Sicuti pecunia merci, & precium operæ par este censetur. Propterea

ἀμοιβαῖον.

pterea verò quòd imitatione aliquid repræsentabãt: à specie, id est imagine, εἰδύλλια ἀφὸ τὰ εἴδη, ἢ τὰ ἰδέας dixêre diminutiuo flexu, vel propter breuitatem, vel ob modestiã ac rei humilitatem. Postea quũ quædã (id quod sapiẽtissimo cuique euenire solet) etiã suis authoribus displicuissent: ex incõdita turba eorum, quæ meditati non essent satis, quæq; subito calore excidissẽt, selecta quædã concinniora, ea de causa ἐκλογὰς appellare placuit. Horũ materia multiplex. vetustissima tamẽ videtur Amatoria fuisse: ídque multis de causis. tum quia amoris vis à primordiis ipsis vltimis indita est omnibus animantibus à natura ob species perpetuandas, quæ in materia essent variabili corruptibiles. tũ quòd promiscuè pascebant vtriusque sexus mortales. Atque ij pecora quũ viderẽt coeuntia, illorũ exemplo facilè inflammabantur. Id quod & Theocritus lusit lepidissimis versibus:

Idyllia.

Eclogæ.

ὦ πόλος ὄκκ' ἐσορῇ τὰς μηκάδας οἷα βατεῦντι,
τάκετα ὀφθαλμὼς, ὅπ' ἐ τᾷ ἄρος ἀυτὸς ἔχυτο.

Postremò gaudiorũ atque amorũ numen idẽ Venus. Gaudia autẽ cantu, quàm quiuis alio affectu facilius atq; cõmodius cõparantur. Omitto lacte & carnibus saturã iuuentutẽ anni tẽpestate, locorũ solitudine, mœroris metúsque atque odii expertẽ, inuitatã, in veneris officia facil limè illectã: præsertim quũ nudi aut malè tecti magna ex parte agerẽt. Nam & virgines ipsæ tametsi amiciebantur, tamẽ erat eis eiusmodi vestiũ vsus, quas à re ipsa φαινομηρίδας appellabant. Quales etiam nunc spectamus in picturis Nympharũ, quibus brachia detecta, femora quoque apparent. Eius vestis originẽ inde ductam puto, quòd per initia caprinas pelles ad lumbos vtrinque cinxerint, ab humeris nodatas corio crurũ anteriorũ. quem amictũ in Satyris itẽ suo loco expressimus. Quid igitur facerẽt curis soluti, saturi, robusto vegetóque corpore atque exercitato? Primùm itaq; omniũ μονοπρόσωπον Amatorium. Huic proximũ Oaristyę: in quibus procus & puella de amore vel disputant mutuo, vel contendũt inæquali. Cuiusmodi est Idylliũ mollissimũ atq; candidissimũ Theocriti. Post hæc famę ambitione, aut prẹmiorũ cupiditate, aut obtrectatione exorta contentio impulit eorũ cantilenas in colloquia. A genere autem pastionum fortita sunt nomina. ac quanquã ποιμὴν omnem cõprehendit custodiã, παρὰ τὸν πόιμα φύειν: tamen Opilionibus solis attributum maluêre. vnde & ποιμενικὰ, ii cantus, quibus illi sese atq; alios oblectarent. αἰπόλια verò à capellis, quasi αἰγοπόλια. συβώτα à suibus. βουκολικὰ à bobus: quę & nobilissima habita est. Libyes tamẽ & Scythæ, Parthíq; ac Mysi: itẽ Persæ, Arabes, Numidæ armentarios equitii primaria laude dignos censuêre. Horũ in Græcia nomẽ nullũ. quãquã & in Thessalia summus equis honos haberetur: & in ipsa Bucolici carminis parẽte Sicilia id armẽti genus adeò studiosè à natura datũ, ab indigenis cultũ est, vt aut nulli aut paucis nationibꝰ secũdũ esse cẽseatur. Huius poeseos inuentũ Persarũ tẽpore mẽtiuntur. Antiquius. n. est. excultũ tamẽ antunc fuisse iudices, fabulã subnectã. Persæ bello Græciã quũ premerent: Dianæ Caryatidis, quæ sacra à virginibus fieri consueuerãt, sunt intermissa. Quocirca agrestiũ aliquot in fanũ officii ergò sese intulerunt: & peculiaribus cantiunculis Dianę laudes dixêre. Quos cãtus cũ valde probari vel religio iussisset, vel numerorũ lepos persuasisset: ex casu mos, deinde etiam lex facta est. Caryatidis autem cognomẽtum à Laconiæ vico, cui Caryę nomẽ erat. Ex quo verbum quoque saltationis καρυατίζειν. quẽ modũ edocti fuissẽt ab regionis illius principibus Castore ac Polluce. Nunc & modi & vici nomen interiit. Quinetiã Spartæ ac Lacedæmonis vocabula ignota. Appellatur enim locus nũc à Turcis, Μιστρὰ. verùm quemadmodũ de tẽpore non conuenit: ita de loco disceptant iidẽ Græci. quippe nonnulli in terra Sicilia eius carminis natalia profitẽtur. Orestẽ è Scythica Taurorũ gẽte Dianæ signũ deferentẽ, oraculo monitũ, eiui debere septẽ fluuiorũ, qui vno de fonte erumperent, aqua. Cuius rei gratia in Italiam quũ venisset, prope Rhegiũ inuentis amnibus, lotum. inde in Siciliã profectũ, in pago quẽ Tyndaridẽ etiam Strabo nominat, Deæ signũ statuisse: numinisque laudes vnà cũ agrestibus, à quibus exceptus fuerat, non sine cãtibus instituisse. Neque verò mirũ à Græcis eò deductũ Orestẽ, qui eũ in lucũ quoque apud Aritiã, qui fuit ad Appiæ viæ dextrã, perpulêre: vbi ritu Scythico solennẽ Tauricæ Dianæ morẽ faciẽdi cõsecrarit. Aliam præterea afferunt fabulã. Syracusis orta seditione mutuis vtrinq; cladibus exercitã occidionẽ. ab iis qui reliqui bello fuissent, Dianæ placandæ consiliũ initũ: ad quã ciuitatis calamitatẽ, tanquã authorẽ referebant. Itaq; agrestiũ frequentia Deę tẽplum donis auctũ. Numinéq; & his, & cantionibus pacato, initiũ factũ anniuersariæ festiuitatis: ac propterea Dianã Lyã cognominatam. contrario sanè vsu atq; accipimus nos. Luẽnanq; morbũ dicimus, cuius vi corpora soluantur. Illi ita Deã nuncuparũt, propterea quòd intestinã discordiã sustulisset. Alii cognomen hoc vt & fatẽtur, & attribuũt: ita rationẽ causámq; assignãt aliã. Ante Hieronis regnũ graui morbo quũ laboraret insula, ad auerruncandã numinis irã ludos passim per agros, in quos captãdæ liberioris auræ gratia sese contulissent, institutos: Dianámque tum ea de causa Luã, quæ morbum luisset, appellatam. Apud quosdã non Luæ, sed Phaselidis nomen inuenias. quod nomen Antiphemus è Græcia in Siciliã importarit. namque huius frater Lacius Argiuus coloniam misit in montana Colophoniorum Mopso duce. Is ibi terram emit à Cylabra pastore indigena: in qua oppidum cõdidit nomine φασηλίν. Antiphemus autem suis auspiciis cum sacris, & diis patriis in Siciliã coloniã duxit: vbi Gelam vrbẽ ædificauit, Dianæq; ludos celebrauit: quã in Mopsi memoriam ita cognominauit. Quare & Mopsi nomen in pastorali carmine frequẽs est. Conuenit

Diana Lyæ.

Phaselis.

Mopsus.

ſanè inter maiorũ authorum partem, in Sicilia inuentum carmen ciuſmodi, appellatúmque βωκολιασμὸν: cuius verbi deductiones aut flexiones etiã apud Theocritũ inuenias. Propoſitis verò præmiis certare conſueuiſſe priſcos. cæterùm non vaſis, aut bucula, aut capro, aut eiuſmodi. Hoc enim poſterorũ vel luxuriæ, vel opulentiæ fuit: ſed pane, in quo eſſent ferarũ expreſſæ imagines: ipſi aut ſtantes, aut ſedentes, aut ducentes gregẽ, cum pera erant omniũ ſeminum referta genere. quod Græci πυκασπερμίαν nominant. Habebant etiã vinũ in vtre caprino: & ad manum baculum paſtoralẽ, quod Latini Pedum, ab vſu conſiſtendi atque adhærendi, Græci κατάβεγμα, & à venatione λαγωβόλον vocãt. etiam κορωνὶς dictũ à clauæ ſpecie, quam præ ſe fert craſsitie capitata. Nodoſus erat præterea, cuiuſmodi deſcripſit Maro, & nos nunc quoque videmus è ſpino arbore, aut corno, æneis circulis obeuntibus, atque vmbilicis adornatũ. canebant autẽ coronati. Ceruorũ quoque cornua propoſita illis certaminibus legimus. Victi victor panẽ, perã, vtrem auferebat: atque ex eo libabat Muſis. Victus abibat per ſuburbia ac viculos: neq; enim ei vrbẽ ingredi licebat. Panẽ quoque rogare ad veſcendũ ex præſcripta lege mos fuit: quippe qui ſuum iuſto in certamine amiſiſſet. Victor vrbẽ adibat Syracuſarum: in qua manendi, quoad ei liberet, ius fuit. Tantùm verò aberat vt panem rogãdo victi conditione vteretur, vt vltrò ciuiũ limina tum frugibus tum vino aſpergeret, porriciens libamenta cum eantu hoc:

Δῶρα τὰν ἀγαθὰν τύχαν, δῶρα ὑγιείαν,
τὰν φέρουσ᾽ πανᾶν τᾶς θεοῦ, τὰν ἐνδιδόασι τὸ πλοῦτον.

E quibus percipiamus carminis luſúſque originẽ à peſtilẽtiæ ſedatione: quũ in iis ſanitatem quaſi verbis conceptis profitebantur. Tranſiit deinde in artẽ luſus, atque etiam in queſtũ abiit. Circumire igitur prouincias, & certare in Italia, qui ſe βωκολιαστὰς prædicarent, atque alio nomine λυδιαστά. vnde & Ludionũ vox perpetua manſit Latinitati. Inter quos ea tẽpeſtate præſtitit Daphnis adeò vt heroũ ritu, à paſtoribus certatim eius interitus fuerit celebratus. Sanè fratris quoq; tumulũ ſub eius nomine auxit diuinis carminibus Poeta. Fuit ille Mercurij & Nymphę filius cui nomẽ dedêre natalia: in laureto enim editũ ferunt. Vaccarũ armentũ habuit eodẽ è ſemine, cuius illę quoque, quas Homerus Soli ſacras eſſe canit in Sicilia. adamatũ à Nympha perditiſsimè: quæ ei cæcitatis prædixit calamitatem, ſi amorẽ ſuum alterius pollueret conſuetudine. Aliquanto pòſt tẽpore filia Regis eũ, quòd eſſet omniũ pulcherrimus, quum deperiret, neque alio commẽto potiũdi ſpes eſſet, vino affectũ corrupit, inde bucolicæ cantiones ex eius infelicitate. Aiunt à Steſichoro poeta Imeræo eiuſmodi argumentũ tractatum primũ. Vtebantur autẽ muſico inſtrumẽto: quam Græci à ſibilo σύριγγα, Latini ab hiatu Fiſtulã nominant: materia arundinacea, aut à cicutis petita. Singulares primùm tubuli, mox bini cohærentes lino & cera. Setas quoq; (vt ad manũ eſſent, quàm linũ magis præſtò) pro lino in vſu fuiſſe arbitror. Poſtremò ad ſeptenos vſq;. magnitudine omnes inter ſe impares, ſed proportione certa ad alæ figuram: in ſummo, quà inflabãtur æquales, inæquales quà exit ſpiritus. Deſcripſit & materiam & modum & numerum Poeta illo verſu:

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis, Fiſtula.

Diſpar enim hîc nõ ad numerũ: numerũ enim deſignat proxima voce, *ſeptem*: ſed ad quantitatem continuã. Materia aũt declaratur à cicuta. Neque enim verũ eſt quod ait Seruius, cicutam eſſe internodia calamorũ. Sed frutex omnibus notus caule aut vacuo, aut ea medulla, vt facilè exenterari queat. Ita Poeta noſter modeſtè contẽtus fuit veteri numero. Græcus audaciã exercuit: vides enim apud Theocritũ (Theocritúſne ille ſit an alius, alibi declaratũ eſt) ingentem numerũ. Eam verò pinxerunt Romæ recentiores admodũ ineptè, tanquã in vtrẽ cãnas omnes iniicientes: propterea quòd ignorabãt id, quod mihi quoque haud ſatis cõſtat, qua ratione, quáue celeritate poſſent diſtãtia tubulorũ ora percurrere non inepté. Quæ nunc Organa vulgò vocant, & referunt priſcã Syringa re ipſa, & artificio ac ſuauitate ſuperãt. Fiſtulæ inuentorem Poeta deũ Pana cecinit: cuius comites cõgeneres Satyri, cùm etiam Tityri dicerẽtur. iccirco qua canerẽt, arundinẽ etiã Tityrmũ Dores nominarũt. Tityros Ælianus (aliſq;) Liberi patris expeditionẽ & comites & ſocios ſcribit: atque ita docet appellatos, ἐκ τῶν τερεπυμάτων, quibus id genus biforme gaudeat. Galli & accolæ inſulani ex calamis fiſtulã fecerũt olim, quũ alii ex auena cõpegiſſent. Afri autẽ Nomades non fiſtula, ſed tibia canebãt in equarum paſcuis. Ea erat è lauro delibrata, atq; emedullata ſtridore peracuto, atq; hinnitũ maximè referẽte. Fuêre autem agreſtiũ carminum genera cõplura. nanque aliter pro frugibus, pro vindemiis alia meditabantur. Diuerſi quoq; aut moduli, aut materiæ, quũ ſtarent, quũ ſederẽt, quũ gregẽ (ſicuti dicebamus) agerẽt. Sic legimꝰ apud Theocritũ ὁδοιπόρεις: quod carmẽ πορδωνικὸν appellabãt, quo gregẽ aut in paſtũ, aut ad ſtabula redeuntẽ proſequerentur. In eo pecora alloquebantur, canibus animos addebãt à luporum inſidiis vtì cauerẽt. Gregis principem arietẽ monebãt: pollicebantur ſequentis diei paſcua lætiora, cãque omnia condiebãt vel iocis, vel hilaritatibus. admiſcebant interdũ amorũ narrationes vel ſuorũ, vel ſociorũ, vel riualiũ. Huius πορδωνικοῦ inuentum aiunt Diomi fuiſſe poetæ Siculi, cuius Epicharmus meminerit in fabula Halcyone, & in Vlyſſe naufrago. Tale carmen illud noſtrum eſt:

Ite meæ procul eſta ſecus prærupta capellæ
Ad virides cytiſos, & potum rore ſalictum, &c.

Huius generis illud extitit poema, quod compoſuit Eriphanis poetria Menalcæ venatoris amore capta. per varios enim ſequuta ſaltus, canens ſemper atque ſæuitiam obiiciens, νόμιον inſcripſit. Eius paucula illa extant verba, κακραὶ δρύες ὦκα μυκάσθε. Quum verò æſtiua in vmbra otioſè agerent, aut hyberno ſole apricarentur, narrabant anni tempeſtates, tum autem pericula noxióſque euentus deprecabantur. Exhortabantur ad initum mares, fœminas ad fœturam. amores ſuos vel votis, vel precibus, vel cõqueſtionibus, vel aſſenſionibus deſignabant. victorem in pugna taurum aut arietem collaudabant. Inter ſe certabant aut amici virtute, aut inimici odio, aut æmuli obtrectatione. Materia prorſus communis, laudes, vituperationes, conuicia, criminum obiectiones. Haud diſſimile πορδωνικῷ Hippolyti carmen apud Senecam in Tragœdia, quo canes hortatur ille ſuos. cæterùm dedit hoc poeta ſcenæ. Nam quemadmodum diximus, nos in venatu tanquam cælitus demiſſam legem, ſilentium veneramur. Theocritus etiam põpas deſcripſit: etiam alia alii. hymnos, Herculiſlum, & ſimilia. Virgilius præter vulgaria argumenta Silenum pinxit vniuerſa penè natura, ac ſerie fatorum. quod ne quis vituperet è Criticis, qui paucula de recentioribus diſcunt, de priſcis multa iudicant temere: ponam hîc rationem, quam ex quindecim Commentariis nullus inuentus eſt qui agnouerit. Sanè veterum monumentorum præter cæteros mortalés ſciẽtiſsimum vbiq; diuinum illum virũ prædicauimus, atque ita verum eſt. Quò enim quis doctior eſt, eò maiorem in eius ſcriptis deprehendit eruditionẽ. Itaque etiam in alia Ecloga,

Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint conſule dignæ.

Nam etiam ſyluarum curam fuiſſe inter officia Conſulis memoriæ proditum eſt. quemadmodum apud Tranquillum in Cæſare legimus. id quod quum ab Senatu ad occupãdam extorti conſulatus authoritatem decretum eſſet: poſt ſyluarum mentionem, ait, *ſyluæ ſint conſule dignæ*: vt quantum depreſsiſſet Conſulis dignitatem Senatus ad ſyluarum vſque humilitatem, tantum ſuis verſibus, nouáque materiæ dignitate extollat ipſe ſyluas ad faſtigium conſulatus. De Sileni quoque cantu ſic ſcriptum eſt apud Ælianum ex Theopompi hiſtoriis. Apud Midã Phrygiæ regem multa ac præclara ex antiquorum opinionibus atque placitis enarrata. Alterum ab hoc mundo mundum exiſtere: ſinque eo varia, quæ inde petenda ſint. Ea verò quum eſſent ἄπορα homini ciuili, emolluit Poeta fatali ſua illa dexteritate. Neq; verò ex Theopompo ſolùm agnoſcas Sileni numẽ naturę fatíq; peritum: ſed ex Athenienſium quoque atque aliorũ Græcorum perſuaſione. quemadmodum cãdidiſsimè docet nos in ſuo ſympoſio Plato. In vindemiis autem Bacchum venerabantur: ὀπλώια vocabant, tanquam ad torcularia feſtum celebrãtes. Extat elegantiſs. poematiũ Tibulli carmine elegiaco. In meſſe autẽ Cereré & Liberã plurimùm in ore habebant. Quod argumẽtum idem poeta paribus numeris ſimili expreſsit cãdore ſimul ac cultu. quod genus carminis nominabãt ἰύλον. Extant verba concepta quædam, πλέϊστον ἔλον ἰᾷ ἔλον ἴει. Spicam enim veteres ſic nominabant ab aceris tenuitate atque ariſtularũ. quare Lanam quoque eadem voce ob filorum frequentiam. Atque iccirco lanificarum beneominantiũ cantiones hocitem ipſo vocabulo dictas memoriæ prodidêre. Meſſorũ autem cantus λυπέρους fuit, quemadmodum apud Theocritum ſcriptũ eſt. Ferunt Midæ Phrygis Lytierſam Celænas habitaſſe. Eum agrorum cultui quum præter modum ſtuderet, viatores ad conuiuia inuitatos cogere ſolitũ, vt ſecum eſſent in opere meſſorio. pigriores etiam verberibus afficere. Alii addunt defatigatione ſopitos etiã obtruncare: eorúmque capitibus abiectis, tum inter manipulos cõditis cadaueribus, canere. Nonnulli aiunt in meſſe nimio ſtudio captum atque delaſſatum labore interiiſſe. Quidam ab Hercule præteruente, atque de more inuitato victum interfectúmque, ac in Mæandrum fluuium proiectum: redarguitur hoc temporum ſupputatione. Non enim Midæ atque Herculis ſæcula conueniunt. Quocunque fato vſus ſit, illud conſtat: colonos ad patris ſolatiũ lugubrem cantum condidiſſe, quem poſteri anniuerſario cultu ad aras meſſorias celebrarẽt. hæc apud Phrygas. Maryandeni autem, qui populi ſunt finitimi Bithynis ſimili more, alia fabula, eadem anni tempeſtate facere conſueuere. Borcon, alii Borimon ſcribunt, puerũ à meſſoribus aquatum miſſum nuſquam comparuiſſe. Id quod veriſimilius eſt, ſi à meſſoribus memoria repetitur, quàm quod aliqui tradunt, ęſtatis tẽpore in venatione periiſſe. Pro his tamen facere videtur, quòd Vpii regis filius eſſet, qui Iollę quoq; & Maryandeni pater fuit. Quare mendacio propius exiſtimetur, eum meſſoribus lixæ officium præſtitiſſe. Nam quod obiici poſſit in hiſtoria ſuperiore de Lytierſa, qui item Midam regem patrem habuerit, id ita defenderim: ſpurium enim illum prodidêre. Cæterùm vetuſtiſsimã tenuiſſe conſuetudinem palàm eſt, qua priſcorũ Regum liberi armẽtorum cuſtodiis apponerẽtur. ſicuti de Paride atq; Ganymede ſcriptum eſt. Is cantus Borimos, ſeu Borcos magis placet, à pueri nomine dicebatur. Haud ſanè huic abſimilis, quẽ Adonima, & Adoniaſmon, & Adoniaœden vocabãt apud Ægyptios in Adonidis memoriam. cuius fabula nota eſt, & conſuetudo, tum ex Theocriti poematiis, tum ex aliorũ monumẽtis. Sicuti cãtus ille gentis ciuſdẽ Maneros dictus ab eo, qui ipſis agriculturę author extitiſſet: quẽ etiam muſarũ diſcipulum autumant. ἀμαιέρος in Pauſanię codice ſcriptũ eſt. In Sicilia verò poema Perſephate dicebatur, quod quotannis caneretur Cereri Liberã quæritãti. Tale apud Theocrit. Herculis in Hylę deſiderio. Fuit & in vſu illud, quod in Horarũ gratiã cõcinebatur: cui ꝰ authorẽ aiunt Theod.

Spica
Lana
Lytierſa
Maryandeni.
Borcon
Adonima
Maneros

A Colophonium. Eæ autem horæ, ſint ne, quibus dimetimur diem, an ὧραι quæ diſtinguunt anni tempeſtates: non eſt laborandum. Hæc origo, genera, cauſæ agreſtium cantionum: quæ ſuis locis quemadmodum ſint conficiendę ſatis declaratum eſt. Hic enim hiſtorias tractamus tantùm.

CAPVT V. COMOEDIA ET TRAGOEDIA.

AB his orta poſtea Comœdia eſt. Quare Theocritus cõmuni verbo vſus eſt & paſtorali, & ſcenicę actioni. κωμάσδω ποτὶ τὰν ἀμαρυλλίδα. Ac quemadmodum Siculi Bucolicum ſibi vindicarunt: ita etiam ſe gerunt pro Comœdiæ authoribus. Quippe iactant ſe Magarenſium colonos, ſuúmque ciuem Epicharmum profitẽtur, qui ante Chonnidam & Magneten vixit: vt falſò his attribuantur initia Comœdiæ. Neque verò ſolùm aſſerũt natalia, verumetiam & cultum, & nobilitatem: ſiquidem eius Poematis laus, atque gloria penes Phormin & Epicharmum ſtetit, qui primi rudem ab antiquis acceptam dicacitatem fabulis inſertis, ei quaſi animam addidere. Aliud afferunt argumentum. Nam quod Attici φερέπειν dicũt, Dores φραῦ: vnde Dramata. Quod illi δήμους, Dores κώμας: vnde κωμάζειν, quod eſt C per vicos vagari animi gratia. Id à cœna faciebant, vt remitterent animum poſt negocia diurna. Ientatione enim præparca ac minima cõtenti (à quo etiam Ientare verbum, ὅπ δεῖ ἴειν, & vt Dores loquũtur ἴεν) haud multò largius merendabant: quod ab hora mediæ diei, in qua eũ cibum caperent, appellarunt. Prandium autem, quia iterum ad opus parati eſſent illico: qua ratione à Græcis δεῖπνον dictũ eſt, ὅπ δεῖ πονεῖν. ſuo igitur quiſque in opere reficiebat eo cibo vires. quo perfecto in ſero diei lautius largiúſve ſeſe accipiebant, tum vberiore epularum apparatu, tum familiarium atque affinium ſocietate. Iccirco cœna dicta, quia κοινῇ veſcerentur: non priuato dẽmenſo diurno. Græci δόρπον παρὰ τὸ δόρυ D παύειν: militaris ſane vox: non enim curarent corpora, neque arma deponerent, niſi opera abſoluta. Iuuentus ergo vacui temporis otio, atque licentia noctis abuſa, ſecura imperiorum vel heri, vel patroni, vel parentum per pagos (nondum enim in vrbes conuenerant) diſcurrere. Qui mos cum ipſo nomine ſimul ad nos deductus eſt. Leginus enim apud Liuium comeſſationes. Inde ii luſus, quos vicatim exercerent, παρὰ τὴν ὁδὴν καὶ τὰς κώμας, aptè Comœdiã dixêre: quoniã non in paſcuis, aut in aruis, aut ad tumulos, aut ad aras canerẽt. Habes aũt huius ſignificationis veſtigia in mutilis verſib⁹, qui extãt Epichar. Ἐκ δὲ ὑσίας ὑσίγη: ἐκ ὑσίγης πόσις: ἐκ πόσιος κῶμος, ἐκ κώμου ὑσανίη: ἐκ ὑσανίης δίκη: ἐκ καταδίκης πέδικ τε, καὶ σφάκελος, καὶ ζημία. vbi κῶμον è potu, ex Como inſaniam ortam ſcribit. Theopompi quoque verba ſubnectam ex libro LIII. hiſtoriarum, de Philippi Macedonis intempeſtiua incontinentia. καὶ πάνυ ὀξὺ πίνων νύκτα πᾶσαν, καὶ μεθυδεὶς ἤδη πρὸς ἡμέραν ἐκώμαζεν. vt fuerit ſub lucem vſque comeſſatio, tanquam Acerræ illius, quem facetè deſcripſit Martialis. Lucianus quoque in Diſcategorumeno, Lunam ait ſplendere τοῖς κωμάζοισι. Ἐπικωμάζειν autem verbum eſt, ſicut apud Hippocratem, ἐπιπυραίνειν: cum repetitur Comeſſatio. alia ſanè res à Repotiis: quemadmodum in Originibus declaratum eſt. Eius vocis notionem expreſiêre per aliud verbum, βαλλίζειν: quod rarius quidem eſt. Fortaſſe & lenones Balliones inde. Eo verbo & Alexis, & Sophron, & Epicharmus vſi ſunt in ſuis comœdiis. Quemadmodum verò in cæteris quoque ita vſu venit: vt tempus artium ſit & lima, & lex: politioribus deinde ſæculis in artem redacta, certiſq; præſcripta limitib⁹. Itémq; cõſtituta loca ac tempora, in quib⁹ ageretur. Nam quod aiunt Apollini Nomio, i. paſtorali per cõpita & vicos cantatum carmen, à quibus appellata ſit Comœdia: id poſtea contigiſſe arbitrandum eſt: neque tam tunc originem extitiſſe, quã ortæ rei cultum quendam. Ne erremus cum Idomeneo: qui auſus eſt affirmare, Piſiſtratidarum inuentum eſſe θαλίας & κώμους: id eſt hilaritates, & facetias. veteri enim licentia ab aliis inuentas & inchoatas acceperunt, atque excoluerunt. Par Varronis lapſus. neque enim vt arbitratur, iccirco dictam putes, quia iuuenes quæſtus gratia vicos circumire ſoliti eſſent, in quibus fabulas recitarent. In vicis enim prius nota fuit, quàm circumlata. Et profectò luius quoque quàm queſtus prior. Quemadmodum ne id quidem verum. Ab Epicharmo inditum nomen hoc: quum exul in Co inſula ſcriberet id genus Poematis. Ab aliis enim cum re ſimul nomen acceperat: quam ingenio ſuo fecit ille cultiorem. Tragœdiam verò eſſe rem antiquam conſtat ex hiſtoria. Ad Theſei namque ſepulchrum certaſſe Tragicos legimus. Non tamen, quod tradunt, Tragœdiam comœdia vetuſtiorem. Nam & res lætæ in cantionibus queſitæ prius: & prius nuptię, quàm interit⁹: & potationes, quàm ſobrietates: & communis ſermo, quàm ampullatus: & paſtoralis vita, quàm Regia. Probatio quoque falſa. Aiũt enim Iliadem priorem Odyſſea. Iliadẽ Tragœdię modulum, Comœdiæ Odyſſeam. Nam vt taceam, quod poſſit diſceptari, vtra ſit ſcripta prior: legendum prius Odyſſeam cenſeo. Eſt enim remiſsiore ſtylo. Adhæc, non omnia ad Homerum referenda, tãquam ad normam, cenſeo: ſed & ipſum ad normam. Præterea quis neſcit Odyſſeam eſſe veriſsimam Tragœdiam? In Iliade autem nullũ Tragœdiæ filũ: ſi totã ſimul conſideres. vno enim tenore perpetuę mortes. Iam incipit à peſte: quæ plus hominum abſumpſit, quàm vniuerſum bellum. Ea deſinit in vnius tãtùm morte: à cuius nomine nulla inſcriptio.

ptio. Et quum ſit inſcriptum opus Ilias, non interit in ea Ilium, ſed in Odyſſea. Contrà in Odyſſeæ tractu vnus tantùm moritur Elpenor, iſque ebrius. Nam cæterorum ſociorum interitus vnico penè verbo inuoluitur ſine affectu vllo propemodum. Iam eſt imago nuptiarum, conuiuia, cantus, ſaltationes. In fine autem & proci interficiuntur: & interuenit θεὸς ἀπὸ μηχανῆς: quod Tragœdiæ proprium eſt. Poſtremò irridet eos Ariſtoteles, qui vnum corpus vtramuis eſſe putent, tanquã fabulã vnam. Sed multas ex vtraq; fabulas confieri poſſe cenſet: propterea quòd & multæ partes, & multa ἐπεισόδια. Iccirco veteres excerpta toto ex corpore quaſi quędã mẽbra recitabant. Pugnam ad naues: Catalogũ: Animarum euocationem: Quæ apud Circen acta ſunt: Arma Achillis: Procorum cędes, atque eiuſmodi: quæ ſunt in Rhapſodia à nobis declarata. verùm nihil non audent iudicare Grammatici: poſtquam arti ſuæ tertiam partem κριτικὴν adiecêre. Non enim tanquam Grammaticis iudicium illud eſſe poteſt attributum: ſed exiſtimandum eſt primi Philoſophi officium: penes quem vnum ius eſt omnium ſcientiarum. Quare ſtultiſsimè nobis Grammatici nomen imponunt ex libro noſtro De cauſis linguæ Latinæ. Omnia enim illa ad libellam Philoſophiæ appenſa ſunt. Nam quemadmodum probare poteſt artifex principia ſua? Atqui probamus ibi nos, quæcunque à Grammaticis pro notis accipiũtur. verùm ita meruêre Ariſtotelis obtrectatores, vt nihil niſi loquantur. Neque verò Homerus ipſe tam docuit vel Comœdiam vel Tragœdiam, quàm eſt edoctus ab agreſtibus atque aniculis in Ithaca & Chio & alibi, fabellas, quas operibus interte xtas accommodaret. Argumento Heſiodus eſt, qui & illo maior natu fuit, & in agro vixit, & in vicis cecinit. Itaque Ariſtoteles non dixit prius inuentam Tragœdiam, ſed prius excultam. Serò enim Comœdiam expolitam. Trogœdiæ verò & Comœdiæ genus vnum cõmune, commune vnum nomen, Fabula. Certè hæc haud longè abeſt ab ea ſententia, quam introduxit tantùm, non etiam definiuit Plato in Sympoſio. De Comœdia illa quoque falſa Grãmatici docuêre: quia eſſet poema poſitum in imitatione, totum in geſtu conſiſtere atque pronunciatione. Profectò nihilominus Comœdia eſt, etiam quum legitur vel tacitis oculis. Quin geſtus recitantium ſolus eſt: non omnes verò qui legunt, recitant. Præterea nimis iam ſæpe dictum eſt, imitationem vniuerſæ poeſeωs finem eſſe. Comœdiam igitur ſic definiamus nos, poema dramaticum, negotioſum, exitu lætũ, ſtylo populari. Errarunt enim qui Latinis ſic definiuêre, priuatarũ perſonarum, ciuilium negotiorum comprehenſio, ſine periculo. Principiò aliis quoque fabulis conuenit non dramaticis, quæ ſimplici narratione recitari poſſunt. Deinde in Comœdia ſemper eſt periculum, alioquin exitus eſſent frigidiſsimi. Quid enim eſt A aliud periculum, quàm imminentis mali aditio ſiue tentatio? Præterea non ſolùm pericula, ſed etiam damna lenonibus, & riualibus, & ſeruis, & heris. quemadmodũ in Aſinaria, & in Moſtellaria, ipſi quoq; heri malè mulctãtur. Adhęc Prætextatas comœdiæ nomine appellare nequeant ex ea definitione. nõ enim ſunt priuatę perſonę. Poſtremò & Mimis eſt communis definitio, & Satyrę dramaticæ. Primus Crates Athenis dempto metro Comœdiam in ſoluta oſtẽdit oratione. Quum igitur vnum ſint Comœdia, & Tragœdia, quod ad modum attinet: De Tragœdia, quoque hoc in loco ſcribendum eſt communi narratione; quoad ſuas cuique perſonas B atque actiones poſtea aſsignemus.

CAPVT VI. TRAGOEDIA.

TRAGOEDIA, ſicut & Comœdia in exemplis humanæ vitæ conformata, tribus ab illa differt, Perſonarum conditione, fortunarum negotiorũmque qualitate, exitu. quare ſtylo quoque differat neceſſe eſt. In illa è pagis ſumpti Chremetes, Daui, Thaides loco humili: Initia turbatiuſcula: fines læti. Sermo de medio ſumptus. In Tragœdia Reges, Principes, ex vrbibus, arcibus, caſtris. Principia ſedatiora: exitus horribiles. Oratio grauis, culta, C à vulgi dictione auerſa, tota facies anxia, metus, minæ, exilia, mortes. Memoriæ proditum eſt, Euripidem ab Archelao rege Macedoniæ cuius in fide, ac clientela eſſet, rogatum, vt de ſe Tragœdiam ſcriberet: Ne, inquit ille, Iupiter, ne tãtum mali. Nomen traxit ab hirco nullam aliam ob cauſam, niſi quia in eius numinis honorem ageretur eiuſmodi fabula, cuius victima eſſet hircus. Eo igitur victores donati rem illi diuinam facere. Primùm ſanè agi cœptam vindemiarum tempore ſcriptum eſt, vnde occaſio data Grammaticis vti παρὰ τὸ τρύγημα nomen ducerẽt, quaſi τρυγῳδίαν, quam vocem integram etiam apud Ariſtophanem habes, ἀχαρνῆσι. Qui eam primus dederit, haud ita pro comperto habetur, ſatis conſtat illud, à Theſpi poeta factam nitidiorem, qui primus penſiles ſcenas in plauſtris circume- D git, addidítque nudis oribus fæcem pro perſona. à quibus fæcibus vinaceis alii Tragœdiæ nomen deductũ maluêre. id enim ſignificat τρύξ, quemadmodum τρύγημα vindemiam. Falluntur tamen hi quoque, quũ ipſo Theſpi nomen hoc fuerit antiquius. Diſceptant hîc Grammatici, vtrius fuerit fæx, vinîne an olei, & addunt fatali more ſuo nugas, fæcẽ eſſe aquaticum humorem vini. Sanè in vino nihil longius ab aquæ natura diſtat, quàm fæx, vſque adeò vt etiam lapideſcat. Tartarum noſtrates dicunt medici. Arabes quoque vini, & aceti, atque eiuſmodi liquidiorum, Durdi vocant; olei verò ſicut nos, a-

Thesal. A murcam, ita illi Thesal. Hoc nomen, hæc origo. Definitio autem apud Aristotelem hæc, μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ δι' ἀπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέου, καὶ φόβου περαίνουσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. Quam nolo hic impugnare aliter, quàm nostram subnectendo. Imitatio per actiones illustris fortunæ, exitu infelici, oratione graui metrica. Nam quod harmoniam & melos addunt, non sunt ea, vt philosophi loquuntur, de essentia Tragœdiæ. Etenim Tragœdia in scena tantùm esset, eadem extra scenam non esset. Quod autem dixit, μέγεθος ἐχούσης: positum est, ad differentiam Epopœiæ, quæ aliquando prolixa est. Non tamen semper. cuiusmodi vides apud Musæum. Præterea κάθαρσις vox neutiquam cuiuis materiæ seruit. sicut μέγεθος, mediocritatem significat hîc. Paucis enim versibus nequit satisfieri populi expectationi: qui eo conuenit, vt multorum dierum fastidia, cum aliquod horarum hilaritate cõmutet. Quẽadmodum inepta quoque est prolixitas: adeò vt facetè dicas illud Plautinum,

Lumbi sedendo, oculi spectando dolent.

Harmonia. Melos

B

CAP. VII. COMOEDIAE SPECIES.

C HAE sunt origines tum comœdiæ, tum Tragœdiæ: deinceps vtriusque & species, & partes videamus: à Comœdia verò incipiendum est. Eius ergo differentiæ aut à temporibus, aut ab argumentis. Itaque tres Comœdiæ narrantur ætates, vna vetus, quo tempore summum imperiũ penes populum fuit. Iccirco licuit illius sęculi Poetis risum aucupari ex quocunque genere iocorum, siue ii sale, siue acerbitate aspersi essent. non enim æquo solùm, sed etiam libenti animo audiebat populus, quæ in iudicum iniquitates, prætorum mala vel facinora, vel euenta, prauorum ciuium corruptos mores dicta iacerentur. Id tum impune fuit maledicis poetis: quasi malæ famæ metu deterriti componerent animos auios à virtutibus atque appellerent ad frugem bonam. Grassabatur ergo ea licentia in omnes ordines, ætatęs, sexus, conditiones impunè: idque non in transcursu tantùm, sed integro fabularum tractu, ac primario studio. Quod in Ranis, & in Nubibus cõstat Aristophanis. Vexacio autem illa tametsi sparsim, atque vt sese res daret, exercebatur, ipsi tamen choro potissimum est attributa. Habuit autem hæc quoque vetus ætates duas. Quippe sub Sannyrione, cuius nomen primũ inter priscos celebratur, inconditæ partes, ac personarum introductiones. neque lex erat earum numero posita. Primum ferunt Cratinum, & partes distinxisse, & actus disposuisse, & ad tres tantùm personas numerum astrinxisse. neque tamen ab eo tam exactè hanc operam positam, quàm studiosè susceperat: perfectam postea ab Aristophane. At siquis accuratius huius quoque operam perpendat, inueniet partes dissitas, neque dispositas per actus ad eum modum, quem successores instituerunt. Quin alia quoque ratione inuenta est sibi dissimilis, scilicet pro cuiusque ingenio poetarum: quæ ad trium tantùm iudicia digesta sunt, Cratini, Aristophanis, Eupolidis. Omnium enim vnus cum esset scopus, taxandi nimirum atque irridendi, non vno modo sunt prosecuti. Cratinus acer, & aperto nudóque telo. Eupolis grauis, & confictarum nouitate personarum sustinens acerbitatis suæ venustatẽ. Aristophanes cum risu mordax, nihil sine facetiis impingens. vt & hinc discant Iuuenalis obtrectatores, non esse, quod iactant, verum. Aiunt enim illius affectatione illatam labem Satyricæ venustati. Quam lenem, ac placidè fluentem videas in Horatio, in Iuuenali asperam, ac temerariam. Non enim reprehensorem, aut obiurgatorem esse Satyrũ, sed subsannatorem, & irrisorem. haud ita est, quemadmodum suo loco diximus. Videmus enim hîc, veterũ & vsũ & iudicium quod ex veteri comœdia in Latinis Satyris pro lege habendũ est. tales enim fuere & Eupolis & Cratinus. Aristophani verò propior Horatius. Attritis deinde populi opibus, reductáque illius insana & licẽtia & inconstantia ad Tyrannicam paucorum libidinem, continuit poetas metus potẽtiorum in officio benedicendi. Quocirca sublatus chorus fuit: cuius illæ videbantur esse præcipuè partes, vt potissimùm, quos libêret, læderent. Quare cùm cætera nihil mutata essent: mansit species quidem prior, parte tantùm desiderata. Vnde mediæ nomen ortum est: non tunc quidẽ, sed posteaquàm nouæ Comœdiæ appellatio fuit instituta: inter quam, & veterem illam quæ intercederet, μέσον fuit nominata. Intercessit autem & tempore, & forma: quando neque huius, neque illius faciem repræsentaret. tẽpore quoque posterior fuit superiore, & postrema prior. Quippe noua sub Alexandro florere cœpit: cuius ætas oligarchiam subsecuta est. Chori autem loco παραβάσεις quædam fiebant, in quibus aliorum poetarum dicta, scriptáque sine maleficii crimine, aut pœnę suspicione irridebantur. Cratinus itaque vnam fecit eiusmodi, quam ὀδυσσεῖς inscripsit, specioso sanè titulo plurium Vlyssium. In ea aiũt Homeri Vlysseam vexatã maledicentissimis censuris. Talem quoque prodiderunt αἰολοσίκωνα Aristophanis. Etiam in eiusdem Pluto Chori desiderãtur, quod & alibi monebamus: ita tamen, vt non omissus, sed exemptus videatur. Illud cõstat: Cratinum, ad pristinam licentiam cùm esset ausus reuerti, βάτραχας fabulã edidisse: vnde illi contigit interitus. Ab illis enim, in quos fuerat inuectus, captum, ac vinctum, atque in mare proiectum, ea mersione imitatum esse nomen suæ fabulæ.

Aetates Comœdiæ

D

Vetus

Chorus

floruerunt in antiqua præter eos quos suprà memorauimus, Phrynicus, Theopompus, Archippus, Plato, Teleclides, Pherecrates, Stratis, Crates, alii. In media verò Philippides, Strato, Anaxilas, Mnesimachus, Epicrates Ambraciota, Nicostratus, Sotades, non illud monstrum nobile impuritate sua, sed alius, cuius extant versiculi de fabula, quæ inscribebatur ἐγκλειόμενοι. In hoc Comœdiæ genere Alexis perillustris fuit. Quod Horatius ait: ab Accio versus Ennii rideri: an proximè accedit ad huiusmodi modum παραβάσεως, quam Comœdiæ huius mediæ propriam dicebamus? Nullus enim Grammaticorum quid illud rei sit, nos docet ibi. Differt autem à veteri noua multis modis: potissimùm verò compositione. Astrictior enim certis legibus tam ad argumenta quàm ad dictionem. nõ enim ridicula dramata in noua, vt ex qualibet materia risum captet. Quinq; partitionibus secta, tibicinẽ interserit. Vocabula noua nõ fabricat ad risum, aut ad cauillũ. Et populari sermoni de medio sumpto propior noua fuit apud Græcos. Neque excurrit noua ad alios versus, solis iambicis, aut trochaicis contenta. In veteri multas carminum species videmus. Ortam tamen ex antiqua nouam satis apparet ex iis quæ veteres memoriæ prodidêre. Aiunt enim Aristophanem scripsisse fabulam Cocalum, cuius filum fuerit amussis & regula Menandro, atque Philemoni ad nouam Comœdiam comminiscendam. Hoc vnum genus nostri quanquam amplexi, atque imitati sunt: tamen secundum ætates Comœdiæ quoque modos à temporibus notauêre: quæ eis differentias non à specie sed à stylo constituerent. Itaque veteres fabulas Liuii Andronici dicimus, Pacuuii medias, Terentii nouas: quia hic postremo sęculo, ille prisco, Pacuuius medio natus esset: Andronicus enim primus dedit fabulam, quam Græcorum more docuit histriones ita, vt esset in Scena ipse, atque eos castigaret. Quod per initia suorum studiorum quum Aristophanes non esset ausus facere, ludiones habuit duos, quorum opera pro se ad populum vteretur Callistratum & Philonidam. Castigatus tamen conuitiis Aristonymi & Amipsiæ deposuit timorẽ, ipsęque in scenam prodiit. Chorum verò an introduxerit Liuius nondum legi. At Plinius Cæcilius veterem Comœdiam suo tempore Latinam recitatam scribit, non tamen actam. nec abstinuit tamen noua Romanorum à censura atque animaduersione vitiorum, vt est sæpe apud Plautum. semel Terentius, nec palàm. Ancilla enim in Eunucho ait, Chæream esse in eo, vt patiatur, quod mœchis fieri solet: quod, inquit, nunquam vidi fieri, neque velim. Sustinet hîc suã personã. quæ meritricio quæstui daret operã, nolebat malè esse mœchis. Tectis verbis deinde oppugnat Romanorum negligentiam in vlciscẽdis mœchis, quum ait, se nunquam vidisse factum: perinde

Cratinus. Eupolis Aristophã.

Terentij locus.

A acsi dicat, non consuesse fieri. At Plautus tametsi ex Diphilo, Menandro, Epicharmo, Philemone, Apollodoro accipiebat, tamen addidit aliquando priscæ acerbitatem: neque in transcursu solùm, sed multis interdum versibus. In Gurgulione hæc:

Tum isti Græci palliati, capite operto qui ambulant,
Qui incedunt suffarcinati cum libris, cum sportulis:
Constant, conferunt sermones inter se tãquam drapetæ:
Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententijs:
Quos semper bibentes videas esse in œnopolio:
Vbi quid surripuere, operto capitulo caldum bibunt:
Tristes atque ebrioli incedunt.

Item multis aliis locis notat sua tempora, & B nationes: neque solùm communes mores, sed etiam nominatim Pelionis ineptias histrionis, in Bacchidibus. Quinetiam interposuit *maledicam παράβασιν* in eadẽ: quod & suo monuim° loco. in his Græca vestigia: postea Romanus ausus est emollire opicam seueritatem: ac nomina simul cum moribus inferre in scenam è Latio, & deducere in festos ludos. Itaque Marcellus & Brutus, & alii nobiles viri non solùm in cuneis spectarunt, sed etiam in scena spectati sunt. Vnde orta fuêre genera fabularum, ab ornatu vestitúve quem gererent, nominata. Nam quemadmodum Græcas Palliatas, à Gentis veste vocabant: ita à Romana toga Togatæ dictæ sunt. Latinarũ igitur species hæ: Nobiliores, quę à personis primariis Prętextatę appellabãtur. erat enim prętexta Magistratuũ toga, cui purpura prætexebatur, à Græcis iccirco αὐτοπόρφυρος. C. Melissus, qui fuit ab Augusto præfectus bibliothecæ in porticu Octauiæ, edidit nouũ genus Togatarũ, quas Trabeatas appellauit: quemadmodum legimus in libellò de claris Grammaticis. Minus nobiles, in quibus Senatores priuati cum togis introducebantur. Vltimum genus capiebat humilem fortunam popularium negotiorum cum tunicis tantùm: quæ tamen haud quaquam Tunicatæ eadẽ ratione, sed ab habitaculis nomen adeptæ sunt. igitur Tabernariæ, quòd cum tabernis scenæ disponebantur. Fuit autem ab his diuersum genus Atellanæ, ab Atella Oscorum D oppido natura omnium maximè & iocosa, & dicaci. Quare quum facetias suas in Theatra municipii intulissent: id gratiæ sunt assequuti, vt in vrbem quoque transferrentur. Nihil enim præter risum aucupabantur etiam in ipsa verborum acerbitate. Cuiusmodi fuit in versu illo quem recitat Suetonius in Tiberio: cui olido hirsutóque seni oris obscœnitas esset exprobrata. versus fuit:

C

Prætexta.

Hircum vetulum capris naturam ligurire.

Quibus verbis fortasse subest etiam stimulus. Vt capras nominaret: quòd ille in insula Capreis agebat. Romani igitur inter serias Reipublicę tractationes ad animorum refectionem, minimè turpe putarũt in vicinorum abire mores. Adeò verò placuerũt, vt tametsi omnia ob-

ſcœna erant, perſona, res, oratio: tamen occœptæ ſint ſententiæ dicaces à ciuibus agi per ioca verſibus incõditis iactata. Quod genus poematis, quia ei deerat multum ad iuſtam Atellanæ magnitudinem, tanquam pars toti conueniẽs inſertum fuit poſtea in Atellanas: atque ex eo facta exodia. quę cauſa fuit vt ii qui agerent Atellanas, neque hiſtrionum numero aſcriberentur, neque tribu amouerentur. quinetiam ius retinerent nomina dandi ad militiam. An verò hanc aut vnam è ſuperioribus veteres Italicam appellarint, haud ſatis conſtat: neque ſanè ita magni refert. In nono libro Diphnoſophiſtæ meminêre Sciræ cuiuſdam poetæ natione Tarẽtini, qui Italicæ comœdiæ author fuerit. Donatus his quare addiderit Rhyntonicas, reddit rationem. quippe ab actore. Verùm actor comœdiæ genus mutare aut cõſtituere quî poſsit, non video. Athenæus in tertio Rhyntonis meminit tanquam poetæ, nõ quaſi actoris, atque eius fabulam Amphitryonem. Idem Donatus quemadmodum & nos Togatas à Tabernariis ſpecie diſtinguit, alii non: quos equidem errare puto. Atque hæc quidem ſunt ſeparata genera ex perſonis: quas tamẽ Pacuuium miſcuiſſe produnt, ita vt Prætextatæ argumentũ Palliatæ nomine circunferret. Siquidem inſcripſit Oreſtem atque Agamemnonem. Adeò placet nouitas rerum, etiam deprauatarũ. Feſtiuè (vt ſolet) Plautus Amphitruonem ſuam Tragicomœdiã appellauit: in qua perſonarum dignitas atque magnitudo Comœdiæ humilitati admiſtæ eſſent. Ab argumentis etiã poſſumus agnoſcere differentias. Amatoriæ totæ, vt Andria. Calumniatoriæ, vt Nubes, Ranæ. Ciuilis fortunæ, & morum, vt Theſaurus, Captiui, Aulularia. Euenta, vt Phaſma, Arcturus. Fallacioſæ, vt Miles, Pſeudolus. Alia quoque ratione: Turbulentas, negotioſas agnoſcimus, qualis Adelphi. Has motorias dixêre. Alias ſedatiores: ſtatarias iccirco vocant: in quibus non ita diſcurritur. Talis Hecyra, Aſinaria. Aliæ hilares & cõuiuiales, cuiuſmodi Bacchides. Nunc ad Tragœdiarum ſpecies tranſeamus.

Rhyntonis

Motoria.

Stataria.

TRAGOEDIARVM SPECIES.

CAPVT VIII.

TRagœdiarum ſpecies à loco duæ, Græca & Latina, quę fuit prætextata: qualis extat Nero, Senecæ. Ab argumentorũ verò generibus diuerſæ ſunt. Nam Callias Athenienſis, qui maior natu quàm Stratis fuit, Tragœdiã fecit, quam Grammaticam nominauit: propterea quòd è literis & ſonum ducebat, & argumentum. Nam Chorus nihil aliud quàm ſaltatio fuit ex nominibus, & ſonis, & temporibus, & rhytmis elementorum. Quod qui exactius noſſe volet, ex Athenæo petat. Haud enim multum facit ad rem: & Latinis eſt prorſus inutilis. quanquam eius numeros adeò ſunt veteres admirati, vt memoriæ proditum ſit, eorum imitatione compoſitos eſſe verſus aliquot in Medea Euripidæ; & OEdipo Sophoclis. Alia ſpecies continet Satyros miſtos Heroibus, ita vt etiam ſeueris hilariora miſceãtur, cuiuſmodi Polyphemus extat Euripidę. Menedemus philoſophus hoc in genere poematis primas tribuit Sophocli & Achæo. Erant autem quatuor feſtiuitates, in quibus tragœdiæ agebantur. Proinde τετραλογία συπνειν dicta fuit. In tribus tragœdiæ ſeriæ dabantur: Dionyſiis, Lenæis, Panathenæis. Quarta, ſatyricæ tragœdiæ, ſcilicet Chytris.

COMOEDIAE ET TRAGOEDIÆ PARTES.

CAPVT IX.

PArs non vno modo intelligitur. Eſt enim quam Philoſophi appellãt Eſſentialem. Ea duplex eſt, aut in re, aut in intellectu. In re materia & forma: ab intellectu materiam referens genus: & differentia formam in definitione. Aliæ dicuntur partes vniuerſales, ſicuti ſpecies generis. Genus enim ſuas ſpecies tanquam partes continet. Ac de his quidem iam diximus. Sunt præterea partes quãtitatis, aut quaſi quantitatis. nihil enim diuiſibile, niſi quantum. Cubitus igitur eſt pars tricubiti. Quaſi quantitatis pars eſt, quum dicimus igneitatem, quæ in flamma exiſtit, partem eſſe eius quæ in maiore flamma ſit. non enim eſt per ſe diuiſibilis, ſed ratione illius quantitatis, quæ ei ſubſtat. Has nunc partes in fabulis conſiderabimus. Sunt autem enarratæ ſub communi fabulæ appellatione genera illa: Tragœdia & Comœdia. Comœdiarum ſpecies aliquot. Comœdiæ igitur partes aliæ primariæ, aliæ acceſſoriæ, aliæ attinentes. Veræ & primariæ ſunt quatuor, protaſis, epitaſis, cataſtaſis, cataſtrophe. Scio à nonnullis tres tantùm enumeratas. nos autem ad ſubtiliora ſemper animum appullimus. Harum partium communes portiones maiores, Actus dicuntur. verùm non penitus, neque ſemper. Actus enim quintus interdum non eſt pars cataſtrophes, ſed æqualis ei, ſimul cum ea ſortitur & initium & finem. Eodem modo & protaſis actum primum tam totum comprehẽdit quàm ab eo tota complectitur. Præterea protaſis non ſemper in primo: in ſecundo enim actu eſt apud Plautum in Milite glorioſo. Actuum autem portiones minores ſunt, quas Scenas vocant. Par ratio & in Tragœdiis. Hæ veræ & primariæ, & legitimæ. Acceſſorię autem, Argumẽtum, prologus, chorus, mimus. Attinẽtes verò, quas philoſophi circunſtantes nominãt, Titulus, modi, cantus, thymele ſiue ſaltatio, apparatus. Tragœdia neque argumentum habet, neque prologum ſeparatum, ſed in perſona aliqua ad fabulã pertinentem. Nam prologi comici perſona, quum lubet, extra fabulam tota eſt: non quia ſemel quum recitauit, nuſquàm præterea comparet: hoc enim etiam ad fabulam pertinens perſona interdum patitur: quemadmodum Soſia in Andria: atque iccirco περιπάτικη, vel vt alii περιπατη dicitur: verùm prologi perſonæ cum fabula nihil commune: nihilo magis inquam, cum fabulæ coniuncta negotiis, quàm choragi, quum inter actus ad epirrhemata introducitur. qualis in Curgulione Plauti. Habet autem Tragœdia chorum, quem nunquã amiſit. & loco Mimi, Satyrum. Cantum quoque cõmunem cum Comœdia partem habet, & Titulum, cum ſaltatione. & Apparatu. Has igitur omnes ſigillatim recenſeamus.

Actus.

Scenæ.

Partes legitimæ ſunt, ſine quibus nequit Fabula conſtare, quibũſque contentam eſſe oportet. Protaſis eſt, in qua proponitur & narratur ſumma rei ſine declaratione exitus. ita enim argutior eſt, animum ſemper auditoris ſuſpenſum habẽs ad expectationem. Si enim prædicitur exitus, frigidiuſcula fit. Tametſi ex Argumento omnem rem tenes: tamen adeò expedita ac breuis eſt indicatio, vt non tam ſaturet animum, quàm incendat. Epitaſis, in qua turbæ aut excitantur, aut intenduntur. Cataſtaſis, eſt vigor, ac ſtatus Fabulæ, in qua res miſcetur in ea fortunæ tempeſtate, in quam ſubducta eſt. Hanc partem multi non animaduertêre. neceſſaria tamen eſt. Cataſtrophe, cõuerſio negotii exagitati in tranquillitatem non expectatam. His partibus additus, vti dicebamus, Prologus: quem Latinis ſolis attribuunt quidam. Pars hæc monoproſopos eſt, quæ non poteſt explicari definitione, niſi colligatur ex diuiſionibus. Vnus enim argumentum narrat. Alius Poetæ conſilia in Fabulis, vt in Adelphis. Illum vocant ὑποθεσπιν: quia ſit idem ὑποθεσις, ὑποκείμενον, ἀφεγγή. Talis in Aulularia. Mirum verò ſi Prologus tota res Latina eſt, quomodo inuenit nomen Græcum. Alterũ genus commẽdatitium. Quare συναπτὸν nominãt: quia exoret auditores pro authore, & Fabula. quoniam ſtare dicitur, aut ſtetiſſe Fabula quum peragereturr. quaſi igitur confirmaret animos ſpectatorũ. Huiuſmodi habes in Hecyra. Tertium genus, quum refelluntur obiectiones aduerſariorum: vt in Andria. Aut etiam regerũtur crimina: cuiuſmodi verſus ille,

Idem ille phaſma nuper nunc dedit:

Quod propterea dixêre αὐταφοεικόν. Alii ſunt miſti, vt in Caſina. Trinummo autem διπροσωπον fecit Plautus Prologum, quem ſanè queas ἰδικὸν appellare. accommodatis ad nequitiam adoleſcentis perſonis Luxuriæ, atque Inopiæ. Quemadmodum in Rudente Arcturi, in Aulularia Laris familiaris. pro quibus fiebant machinæ, quarum impulſione repentè apparerent. Arcturũ enim è ſublimiori deuectũ, par eſt: quemadmodum ipſe quoque ibi profitetur. Sicuti in Tragœdiarũ fine, & in fine Amphitruonis earundem genere machinarum opus fuit ad producenda Numina, quorũ ope ſumma pericula, ſummæ deſperationes in meliorem ſpem reducerẽtur. Quales exitus in Sophoclis Philocteta, & apud Euripidem legimus. Quod autem ſuprà diximus, Prologi perſonam ad Fabulã non pertinere, id ſanè verum fuit. At ſuo more Plautus nouas res molitus, Mercurium in Amphitruone fecit agere Prologum: qui tamen magnã deinde Fabulæ partem expedit.

Protaſis.

Epitaſis.

Cataſtaſis.

Cataſtrophe.

Prologus.

Argumentum autem noua ſanè res, neque neceſſaria, niſi iis in Fabulis quarũ Prologus aliud agit, neque in protaſi continetur. Profectò neque in Prologo, neque in Protaſi Andriæ oſtenditur Fabulæ argumentum. Ita neque in Eunucho, neque aliis quibuſdam. Donatus Argumẽtationem vocat, malè. Eſt in Originibus noſtris declaratũ ex Ciceronis atque aliorum obſeruatione: Argumentationem nunquam capi pro eo quod eſt ἐπίδειξις. ſed aut pro inuento quopiam ad faciendam fidem: aut, quod frequentiore in vſu inuenitur, pro inuẽti illius expolitione. Id quod etiam in Topicis Seuerinus Boetius declarauit.

Titulus eſt inſcriptio nominis, non à tutando, vt aiebat Varro: ſed ἀπὸ τοῦ τιεν. Honor enim & Titulus, idem. nomẽ dico tam authoris quàm Fabulæ. Quod non pronuntiabatur tantùm ab eo qui modos faciebat: ſed etiam proponebatur in proſcenio. Aiunt, ſi eſſet vetus Græca fabula authoris noui opera edita Latinè, Fabulæ nomẽ præponi ſolitũ. Sin eſſet aliter, authoris nomini Fabulæ nomen poſtponi, quo attentior eſſet populus ad audientiam ex vetere opinione. Argumentum autem ipſum ſub titulo etiam proponi ſolitum deſcriptum grandibus literis arbitror. Quare illud quoque argumẽti genus excogitarunt, ex cuius verſuũ capitibus Fabulæ nomen legeretur.

Actus eſt dictus ab actionibus cõmunibus: quia totum genus δραματικόν. eſt enim pars fabulæ continens diuerſas actiones pro diuerſitate, quas diximus, partium. Denominati autem ſunt ab ordine, qui numero quinario complectitur. neque enim plures pauciorẽſue quinis eſſe conuenit. Diſtinguebantur autem interuentu cuiuſpiam perſonæ nouæ olim. Poſtea verò ſæpe aliter factum inuenias. Perſonam eandem negat Donatus plus quinquies exire in proſcenium, falſò. vel ſtatim ipſa in Andria Dauus oſtendit haud ita eſſe. tum alibi ſæpe.

Scena eſt actus pars, in qua duæ pluréſue perſonæ colloquuntur. eius initium eſt aliquando ab omnium ingreſſu, aliquando ab vnius tantùm, qui deinde alium quempiam inuenit è Scena ſuperiore: finitur autem abitu interdum omnium, nonnunquam vnius tantùm. Adeò vt ſi tres fuerint, duo reliqui ſequentem conſtituant ſcenam. aliquando vnus ſolus relinquitur ad fu

turam ſcenam. Nomen inuenit ex eo, quòd alia atque alia facies ſubinde appareret ex ædiculis, quæ olim quum è ramis ac frondibus cõficerentur, ita ſunt ab vmbris & tabernaculis appellatæ. Et ſanè verbũ militare σκηνοῦν. Et apud Timęum Locrum σκῆνος, haud longe abeſt ab ea ſignificatione.

Chorus. Chorus eſt pars inter actum & actum. In fine tamen Fabularum etiam Choros videmus. Quare tutior erit definitio quæ dicat: poſt actũ, introducta cum concentu. Is tractus non fuit vniuſmodi. Sanè aliquando totus cum cantu, & motu, & geſtu, & ſaltationibus ad tibias. Miſcebatur aliquãdo, & verſuum, & tractuum varietate: nonnunquam etiam ſingularibus perſonis. Choro autem de Comœdia noua ſublato, explebat officium Tibicen. Id quod in Pſeudolo Plauti ſatis patet. Erant autem cum Choro ii, qui ſaltabãt in Orcheſtra: vnde nomen λόγιον etiam dictum ſcribunt Grammatici quidam, malè. Erat enim λογεῖον Orcheſtræ pars. Cum quibus illi quoque aderant, qui modos faciebant, ad quorũ leges voces temperarent. Aiunt primos Choros ab Arcadibus inſtitutos ex Dionyſiacis tibicinibus Timothei, ac Philoxeni legibus. Nobis tamen pro comperto eſt, Philoxeno Choros lõgè fuiſſe vetuſtiores. At iidem Arcadibus etiam totius Muſices attribuũt primordia. Chorus ſanè res adeò vetuſta fuit, vt tota olim actio Satyrica in Tragœdiis ſolo Choro conſtiterit. Primus autem Philammon Delphicus ad aram patriam Choros diſpoſuit in Apollinis honorem. Romę verò, ſicuti à Polybio in XXX. ſcriptum eſt, L. Anilius deuicto ac triumphato Gentio Rege Illyriorum, in Circo Scenam extemporaneam excitandam curauit: Ludóſque edidit cum Thymelicis tum primùm, quos in Orcheſtra conſtituit. In Proſcenio autem Tibicines cum Choro. Primus Archontes in Scenam duxit comicum Chorum. Fuit autem per initia, Monoproſopos Chorus in Fabulis. Vnus enim quiſpiam prodibat Ciuium vitia recenſens, idque ſine cantu. Talis eſt apud Plautum Choragus in Gurgulione. Deinde alter additus, vt interrogationibus, atque reſponſionibus explerent animos varietate. Summa enim laus in Poetica, nouitas. Poſtea quaterni fuere, ita vt partirentur Chorum in paria duo, quæ iccirco Græci vocauere ζυγά. Qua in re ita euenit, quemadmodum in tribubus Romanis. Nam Romulus vniuerſum populũ tres in partes quum diuiſiſſet, vnde & Tribus appellatę. tametſi maior deinde numerus additus eſt. mãſit tamẽ nomen. Sic τὸ ζυγὸν vox non eſt mutata, quanquã aucto numero. In Comicis enim Chori viceni quaterni diſtinẽti erãt in certa paria. Igitur ζυγὸν ex quaternis conſtitutum, nomine retento priſtinam fefellit ſignificationem. Alia quoque fuit partitio, ſiue cõplexio in verſus, ſiue ordines: στίχοις Græci vocãt. quorum ſinguli ſenis conſtabant. Ad eum modum

ζυγά.

Tribus vnde dicta.

στίχοι

A diſponebantur in Orcheſtra quum ſtaret Chorus: ſicuti fit in acie. Id appellabatur χορεγία. Idẽ ordo quum rectà ambularet, vel exiens, vel ingrediẽs. Hi dicebãtur quadrati Chori. Quum accedebant, πάροδος, vel παροδία vocabatur: quo tempore canebant παρόδιον: quum ingrediebantur εἴσοδον, cauſam dicebant cur adeſſent. Tum aut ſtantes canebãt, quod & στάσιμον nominarũt, & στῶον, tum narrabãt rei euentum: aut ſtatim reuertebantur & exibant: quæ erat μετάστασις. Quòd ſi rurſus ingrediebantur, ἐπιπάροδος: in qua ſi ſaltarẽt prolixius, erat κόρδαξ: ſi præciſius, κομμάτιον, ibi lugebant. Quum verò abibant poſtremò, ἄφοδος, & ξυνέξοδος. ibi canebatur ἐξόδιον.

B Vtebantur Græci vnica tibia in cæteris. in ſynodio tantùm geminis. Timæus memoriæ prodidit Choros Laconicos tetragonos fuiſſe, Athenienſes orbiculatos. Quos & διονυσιακοὺς appellarint illi, Siculi autem ἰαμβιστάς. Multũ frequentémque eorũ vſum vidimus in Illyrio, Græcia, Macedonia, Thracia: Paucis locis olim in Italia, nunc in Galliis plurimum. Veteres autem non ſemper conſertis manibus, ſed aliquandò ſolutis quoque in orbem diſponebantur. Concinentes mouebantur in læuam primùm. quo motu aiebant ſeſe primum cælorum orbem imitari. De hoc ſcriptum ſatis eſt in exotericis. Sanè etiam nunc qui tripudiare ſeſe dicunt læuum pedem primùm mouent, quaſi artem profitentes à natura ſeparatam. Quippe natura dextrum mouet primùm. Daci, vt iactant ſeſe in aliis quoque multis ab opinione cõſuetudinéque cæterorum diuerſos, non ſiniſtrum, ſed dextrũ promouent. Chorus igitur motum illum læuorſum στροφὴν nominabant: quam quum explerant, totidem numeris eadem veſtigia paribus temporibus relegebant. qua reuerſione ſubterlabẽtium aduerſum motum Planetarum referri profitebantur. ἀντίστροφος hæc. Eo ſpatio abſoluto ſtantes Terræ quietẽ repræſentabãt. Quo in ſtatu quũ diuerſa à ſuperioribus accineret, ἐπῳδὸν nominarũt. Nũc vulgares Chori noſtri progreſſiones conciſas, & regreſſiones minutas conficiunt, vt ego ridere ſoleo, quaſi in Epicyclis. Hæ Chori partes tũ à materia, tum à forma. Mutatas tamen leges inuenias aliter alibi. Nam στροφὴν ſolam in Tragicis ſæpe videmus. Alii ſuo arbitratu ſic diſpoſuere. στροφὴν, ἐπῳδὸν, ἀντίστροφον, ἐπῳδὸν: vt eſſent membra quatuor. Alii ab Epodo incipere maluerunt: ita quinque facta ſunt tribus Epodis, Strophe, Antiſtrophe. Nomine ſunt abuſi: nãque ἐπᾴδειν & accinere. Illis autẽ erat, παῳδεῖν. Quare nonnulli hæc, quæ præcinerentur παρῳδικά. Sicuti quæ interea concinerẽt, μεσῳδικά: quæ recinerẽt, παλινῳδικά. vbi verò à propoſita materia diuertebantur, ſtantes ἀνῳδεῖν τοῖς alloquebãtur ſpectatores. ea παράβασις dicebatur: erãtque Comicorum propria. Damnato à criticis Euripide, qui hoc frequentius: Sophocle non item, qui rarius. Habebat autem παράβασις partes ſeptem.

στροφὴν.

ἀντίστροφος.

ἐπῳδὸς.

παράβασις.

κομμάτιον

κομμάτιον, quæ erat conſtitutio breuioris partis: vnde & nomen à præciſione. Altera pars dicebatur Anapæſtica: quia olim ex ſolis anapæſtis conficiebatur: poſtea ſuppoſitis aliis pedibus nihilo ſecius nomen retinebat. Tertiam vocarunt μακρὸν, non propter tractum productiorem. erat enim breuiſsima: ſed quia vnico impetu ſine reſpiratione abſoluendum eſſet: luſerunt in nomine Ludiones ad laborem potius reſpicientes. Poſt eam erat Strophe, cui Antiſtrophos reſpondebat. huic Epodos ſuccedebat, aut Epirrhema: cui antepirrhema reſpondebat. Quod XVI. non amplius verſibus conſtare, lex fuit. Ariſtophanes numerum auxit. Partiebantur autem vtrunque in Semichorum: interdum verſu anapæſtico, ſiue commatio & ſtrophe: veluti in Ranis apud Ariſtophanem. Aliquando παρέβασις quartæ perſonæ attribuebatur, quod tunc παραχορήγημα dicebatur, propterea quòd eſſet diuerſio à materia ſcenica. erat enim illa perſona ſcenica. Quòd ſi nõ è ſcena, ſed è choro vnº loquebatur, παρασκήνιον hoc: quia extra chori & propoſitum & numerum id fieret. Quemadmodum fecit Æſchylus in Agamemnone. Ita apud antiquos legi: quum tamen è choro παραχορήγημα, è ſcena παρασκήνιον eſſe ego & antea putarem, & nunc etiam cenſeo. Nomina enim ipſa hoc produnt. Semichorum voco, quod Græci ἡμιχόρειον, alterum chori dimidium. nam totus chorus ita dimidiatus διχρεία dicebatur. Quare chori reſponſus appellatus eſt ἀντιχρεία. Componebantur autem tunc pari habitu aduerſi alteris alteri. Primus Tyrteus τειχρεῖαν cõſtituit: verùm extra ſcenam, ex impuberibus, viris, ſenibus. Partiendi autem chori à locorum proportione alia fuit ratio. Qui ad dextram collocaretur, δεξιοστάτης: à læua, ἀριστεροστάτης: ab latere, λαυροστάτης: qui poſt hunc, πειτοστάτης. Fortaſſe λαυρόγραμμος eadem ratione ea ſit, quã Galenus ἐν ἐγκαρπογράμμῳ lateralem σιμόν. Confiebat chorus ex quauis ætate, officio, ſtatu, ſexu: pueris, puellis, viris, ſenibus, fœminis, aniculis, ciuibus, peregrinis, militibus, agreſtibus, ſeruis, liberis, captiuis. Nubes quoq; & ranæ, & veſpæ, & alia quæ volueris: quemadmodum nos olim luſimus in comœdia noſtra Vidulo: cuius chorus conſtabat Alliis, & Cepis, & Vlpicis, & Aſcaloniis, & Bulbis. Etiam duplicem fecit Ariſtophanes in eadem fabula: vnum ex Ranis, alterum ex initiatis. Anteibat chorum dux: qui inde nomen inuenit χορεγόν. Choragi apparatus χορήγιον: vnde χορηγεῖν ſuppeditare. Ille enim & omnia curabat faciẽda, & ſeruabat ornamenta, & producebat, & reducebat. Itaque Plautus quærenti veſtem, iubet à chorago vtendam ſumi. Chori princeps κορυφαῖος etiam apud Ariſtotelem. Actus dedita opera confuſos ait Donatus interdum, vt ne liceret faſtidioſo ſpectatori exurgere, atque abire antequam tollerentur aulæa.

Choragus.

MIMVS.

CAPVT X.

SVblato choro, quemadmodum dicebamus, introducti qui modos facerent. Aliquando etiam actores extra argumentum, quorum vrbanitate adhuc magis animi laxarentur. quam introductionem etiam ἐπεισόδιον nominarunt, non ſolùm in choris. Hoc idem in Atellana dicebatur exodion: quia penitus extra fabulã eſſet. Introducti igitur quòd omnia geſticulatione imitarentur, Mimi nominati: atque alii plenius πανόμιμοι. Tantum potuit apertior, atque expreſſior actio: vt generis nomen, quod eſſet poeſeos vniuerſę, ipſi ſoli ſibi vindicarent. Sic mortalis pro homine tantùm, quum omnia nata intereant. Ita πιμελὴ (vti diximus) opilio: quum tamen πία omnibus paſcuis communis haberetur. Et ποιητὴς qui carmina faceret: non cuiuſque rei author. & ſicut oſtendimus, apud Latinos Factor, olei tantùm. Hoc in luſu quum poſtea quędam impenſius populo placuiſſent, auſi ſunt ſeorſum ſuis auſpiciis quam commouerant expectationem ſuſtinere, atque in eo laudem quærere, & artificis præterea nomen vindicare. Hos Latini Mimos vocant ex Publio & Laberio, qui eo in genere excelluêre, & Planipedes ob eã cauſam quòd cothurno Tragici, ſocco autem Comœdi pedes induebant. ipſi autem nudis pedibus agebant. Huius definitio proportionem habet cum Comœdia, quæ ipſius parens extitit. Hoc enim eſt mimus ex Comœdia, quod Feſcenina carmina ex Atellana. Cui (ſicuti dicebamus) inter actus apponi quum eſſent ſolita: ex ea extracta atque aſſerta ſeruitute iuſtum ſe ſibi poema fecêre. Sic Satyra prodiit ex Tragœdia: ſic è Rhapſodia Parodia: de quibus ſuis eſt dictum locis. Eſt igitur Mimus poema quo duis genus actionis imitans ita, vt ridiculũ faciat. Cicero tamen Ethologos quum vocat à moribus, quos exprimerent: ridiculi rationem non admiſcuit. Sunto igitur duo genera, quæ etiam vicatim & oppidatim per vniuerſam Galliam mirificis artificibus circunferuntur, *Morale & Ridiculum*. Falluntur qui Planipedes dictos autumant: quia ſine ædificiis humi agerent. Nam æquè in proſcenio recitabant. Quinetiam Philadelphum & Antiochum reges ſaltaſſe mimos, author eſt Athenæus. Lucianus in libro περὶ ὀρχήσεως, ὀρχηστὴν, inquit, Itali Pantomimum vocant. Sanè de geſtu, non de ſermone loquutus eſt. Tranſlata in Italiam argumenta adeò ſalibus ac dicacitate aucta ſunt, vt vnus Publius vniuerſam Græciã ea laude ſpoliarit. Laberius autem elegantia & ſermonis puritate etiam omne Latium prouocarit. Tametſi Gellius aliquot vocabula vt ſordida notat: Horatius autem negat eſſe pulchra poemata. nam & veri Mimi propriũ eſt quędã ſordida vt affectet: & vt ex vngue leonẽ metiamur, legãtur carmina quę recitat Macrob. Iis enĩ meliores nõ ſunt Horatii verſus illi,

Poeta.

Planipedes.

Mimus.

quibus ipsum non vult mirari. Profectò & a-
riore iudicio, & puriore eloquentia Diuus Iu-
lius, quàm Horatius, adeò probauit illius dictio-
nem, vt & equestri donarit dignitate: & auditor
eius fuerit, ac verò lubens: & ei præ cæteris cu-
pidè tum studuerit, tum etiam fauerit. denique
iusserit iam equitem in scena prodire, acturum
quæ scripsisset. Illos adeò versus, qui à Macro-
bio recitantur, semel atque iterum legendos cen
seo: vt eorum suauitas atque puritas de authore
suo iudicet, non maleuoli. Erat autem apud La-
cedæmonios Mimorum argumentum varium,
ac ridiculum. veluti imitatio furantium poma
quædam. In alio Medici peregrini. Actores ap-
pellabantur δεικηλισταὶ apud Plutarchum. In a-
pophthegmate Agesilai δεικηλικτὰ scriptum est
sono Dorico. Id verbum designat figulos, & imi
tatores. Alii vocabant eos ἀυτοσχεδιάλους. vetus
Græcia in Italia φλύακας. etiam σοφιστὰς à quibus dã
dicti. Thebani ἐδελοντὰς, Latine volones. Sicyo-
nii φαλλοφόροις ab imitatione pompæ, quæ Priapo
faciebat. φαλλὸς enim palum significat. vnde &
Latine phalanges ligna teretia, quæ subducen-
dis nauibus, deducendisque subdebantur. Osi-
ridis quoque pompæ his erant similes. itaque
φαλλοφόροι Mimi non erant personati, sed fuligi-
ne obliti, & agninis amicti pellibus, quæ Pescia
dicta legimus in carmine saliari: vnde pascua &
Pascua pascere, non à pecore, vt putarunt, deduximus
vnde. in Originibus. Ibãt autem cum canistris, & her-
bis, Serpyllo, Acantho, Violis, Hedera, corollis:
saltabántque in numerum: atque in honorem
Bacchi, cuius more victores hedera coronaban-
tur, quemadmodum Semus Delius author est, i-
ta concinebant:

Τοὶ Βάκχε τάνδε μούσαν ἀγλαίζομεν,
Ἁπτοῖς ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει.
Καὶ μὰν ἀπαρθένευτον. ὑπ τοῖς πάρ-
Κεχρήμεθα κανῶν δεσσιν: δὴ ἀκήρατον
Καταρχόμεν τὸν ὕμνον.

Inde procurrentes obuium quemque sub-
sannabant. Hoc enim differebãt ab Ithyphallis.
eundo enim canebãt: Ithyphalli stantes pronun
ciabant, ebriorum personâ, & coronati. Hoc e-
nim ebriorum fuit: vt est tum alibi, tum in Me-
næchmis, & Symposio Platonis, & in vita Xe-
nocratis, de Polemone. Manuum quoque tegu-
menta gerebant ex floribus confecta, & tunicas
albo ad medium distinctas à cinctura, quam co-
gebat velum Tarentinum, ad talos demissas. Si-
lentio per ostium ingressi vbi ad orchestræ me-
D dium euaserant, conuertebant sese ad theatrũ,
ac dicebant.

Ἀνάγετε: ἀδρυχωείαν ποιεῖτε τῷ θεῷ. ἐδέλει
Γὰρ ὁ θεὸς ἁρδὸς ἐσφυεφμένος διὰ μέσον
Βαδίζειν. &c.

Baccho verò dicatum poema est si-
mul & celebritas: propterea quòd ex oppido
Bartiæ, cui nomen erat ἐλαθῆραι, Pegasus quidã
A mysteria detulit Athenas vnà cum Liberi patris
signo. quod populus cum segnius accepisset: ei-
us cõtemptionis pœnas dedit. Correptæ námque
sunt morbo pudoris partes. Multis ergo fru
stra tentatis remediis, ex oraculo φαλλοὺς, hoc est
perticas, atque in earum fastigio coriaceum ge-
nitale tum publicè, tum priuatis in ædibus erex-
erunt. simile quiddam legimus in historia Palæ-
stinorum. Habes cantionem apud Aristophanẽ
ἀχαρνεῦσι. sed de his plus satis. Aristoteles ait τὰ
φαλλικὰ esse Comœdiæ sobolem puto quia Mi-
morum simillima sint. Hæ sunt Comœdiæ par-
tes, de quibus hìc agendum fuit. Modi autem,
& cãtus, & saltationes, & apparatus declarabũ-
tur pòst, quàm de Tragœdiæ partibus dictum
fuerit. communes enim vtrique sunt.

TRAGOEDIÆ PARTES.

De choro iterum.

CAPVT XI.

B Tragœdiæ quoque distinguũtur per
eadem penè membra, quibus & Co-
mœdia. Protasin dico, & alias. i-
tem actus, ac scenas. Protasis autem
& Catastrophe non differunt genere, sed modo.
Vtraque enim negotiosa. Catastrophe illis tur-
bis addidit mortes, aut exilia. Vtrique tamen
commune, interdum exitum commistum habe-
re mœrore ac lætitia. Nam in Asinaria, & Phor
mione, & Casina, & Persa, lætos simul ac mœ-
stos inuenias. Quin ipsum militem malè multa-
tum: de quo tamen Comœdia est inscripta. nam
si Comœdiæ est lætus exitus, & Comœdia est
Miles: miles exitum lætum habeat, oportet. Sic
in Antigona interficitur Mater, & Adulter: at
C exultant gaudio virgines. Sic & apud Euripidẽ,
solius Euryfthei mors lætitia multorum explet
animos. In ea verò non semper actus noui à no-
ua persona constituuntur: quemadmodum in
multis videre est. Vnum Calliam Athenienſem
aiunt Tragœdiæ prologum addidisse iidem
Grammatici, qui Prologum rem totam Lati-
nam esse scribunt. Sanè Euripides cum protasi
prologũ ferè miscet eodem in multis filo: pro-
pter quod & à Criticis damnatus est. Aristote-
les aliter partes digerit. sex enim statuit. Fabu-
lam, mores, dictionem, sententiam, apparatum,
melodiam. Principio non est æqua diuisio.
Námque Fabula totum ipsum est. Mores qua-
D litas fabulæ. Dictio ornatus, aut imitatio rei,
aut species. Sentẽtia pars dictionis. MELODIA
extra rem penitus. Tantò longius etiam ap-
paratus. Sanè cætera ad aures: apparatus
ad oculos. Ille tamen quasi partem Tragœ-
diæ necessariam numerauit τὸν τῆς ὄψεως κόσ-
μον. At enimverò ad Choragum pertinet
id, non ad Poetam. igitur cùm quinque sint
personæ, Poeta, Histrio, Saltator, Modulator,
Chora-

Choragus: Huius erit apparatus, Modulatoris
sonus, Saltatoris gesticulatio interdum cum can
tu, Histrionis actio: Poetæ autem, inuentio ma-
teriæ, formæ, ornatus dictionis. Inuentionem di
co rei: formam, modum repræsentandi: orna-
tum, versus ipsos cum suis figuris. Inuentio au-
tem multiplex, de qua suo loco. ad ornatum aut
ad formam pertinet digestio: quæ pro re varia-
tur. exornatio quoque duplex, in re & oratio-
ne: vnde Schemata & Tropi. In re sunt πάθη, &
πάθη, & διάνοιαι: id est mores, affectus, sententiæ.
verùm hæc ad inuentionem atque exornationẽ
potius pertinent. Ibi igitur de his amplius. nam
hìc, quantum esset satis ad partes cognoscẽdas,
positum est. Partes igitur Tragœdiæ ad hunc
modum. Membra statuit aliter Aristoteles: Pro
logum, Episodium, Exodium, Choricum: cuius
duas partes facit: alteram mobilem, alteram
stabilem. Prologum ante Chori ingressum de-
finit. Alio igitur modo atque in magna parte no
B stratium Comœdiarũ. idem enim est, vti suprà
dicebamus, cũ Protasi. ἐπεισόδιον, Tragœdiæ iu
sta pars inter Choricos perpetuos cãtus. Exodus
iusta pars, post quam nullus deinceps est chori
cantus. Chori ingressus chori integri primus ser
mo. Stabilis est sine Anapæsto, & Trochæo. κόμ-
μος autem siue planctus, & luctus chori commu-
nis cum iis qui in scena sunt. sic Aristoteles. De
choro autem accuratius hæc. Vetustiorum cho-
rũ ex quinquagenis constitisse. at postea quàm
Æschylus Eumenides fabulam dedit, turba illa
ad quindenos reducta est: ita vt essent paria, id
est ζυγὰ quina, ex ternis versibus. vnde qui cantũ
incipiebat, κορυφαῖος, proximus δεύτερος, tertius
τριτοστάτης dicebatur. Legimus apud Laertium:
eum qui cantum inciperet, altiore sono vocis v-
sum: quò cæteri mediocri exciperent tono, at-
C que subsequerẽtur. Cùm fiebat πάροδος, id est,
accessio per paria, terni introducebantur: si au-
tem fieret per versus, quini sese inferebant. Ali-
quando, sicuti in Comœdia dicebamus, euenit,
vt singulatim fieret ingressus. Aliter quoque
quàm Aristoteles de versibus. suos enim quæ-
que pars cum haberet modos, in Parodis post
decem anapæstica acatalecta, catalecticum appo
ni solitum. Tametsi quidam citius, quidam se-
rius, quidam nusquam interseruere eiusce modi
πτελεκπάς: sic enim appellãt. Veluti Sapphicis, nul
lo certo numero Adonium: Anapæsticis verò
vel illum, vel Iambicum. Talis vsus ea quoque
sunt, quæ ἐφύμνια vocitarũt: qualia sunt ἴὴ ἴὴ παιὰν:
& ὦ διθύραμβε, & Hymen ô Hymenæe. Ponebatur
autem id post Strophen. Si autem Strophæ
insereretur, μεσύμνιον dicebatur. Similia ἐφυμνίοις
ὀπφθεγματικά. vt ἰώ μοι μοι. & Nefas. & Heu. Aiũt
tamen Critici Epiphthegmatica esse superua-
cua: ἐφύμνια, vel μεσύμνια non. Hæc de Tragœ-
diæ veris partibus. Non vera pars fuit ea, quæ
ad eluendas allati mœroris maculas introduce-
batur cum risu, & iocis, & petulantia. Ac sicu-
A ti diximus de Fesceninis in Atellana: de Mimo
in Comœdia ad augendam varietatem lusus: sic
in Tragœdiam Satyri inducti ad atrocitatem
leniendam. De quibus iam dicendum est.

SATYRA.

CAPVT XII.

Satyri dicti sunt Bacchi comites, &
Tityri, & Sileni. Satyros Ælianus
ἀπὸ τοῦ σεσηρέναι, quia essent dicacissi-
mi: sicuti σιλλοὺς παρὰ τὸ σιλλαίνειν.
σίλλον enim ψόγον interpretantur, μετὰ παιδιᾶς δυ-
σαρέστου. contumeliam cum ioci acerbitate. Saty-
rorum id Etymon confutauimus in libris ori-
ginum. σάθυ salacitatem dixêre veteres. Nihil ca
pra salacius. Capripedes Satyri: quos item Ti-
tyros dictos aiunt. Tityrus autem capellam si-
gnificauit Priscis AEolensibus. Iccirco in Libe-
B ri patris festis, quibus Tragœdiæ recitarentur,
nimirum numinis illius socii ac ministri cæteris
ludis adiungebantur. Iccirco falluntur, qui pu-
tãt Satyram esse Latinam totã. A' Græcis enim
& inchoata, & perfecta primùm.

A' Latinis deinde accepta, atque extra sce-
nam exculta. Quamobrẽ non à Satyra vel lege,
vel lance dicta est, vt frustra ac temerè satagunt
Grãmatici. Quin has à Satyris dictas puto. cum
lancibus enim prodibant, & canistellis pomo-
rũ omni genere plenis, quibus Nymphas allice-
rent. Tribus modis Satyrarũ species agnoscun-
tur. A' generibus carminum, à characteribus, à
ratione poematis. Nam cùm essent asperitatis
tragicæ diuerticula, tragicorũ quoque versuum
leges obtinuerũt. Iccirco Nicolaus in vicesimo
C septimo libro Historiarum ait, à Sylla Romano
sermone Satyricas fuisse comœdias scriptas. Sic
& Lucilium aliquot confecisse patet ex illis
versibus Satyræ XXVII,

Salutem fictis versibus Lucilius
Quibus potest, impertit studiose, & sedulo.

Varronis quoque Satyræ ille Menippeæ
constabãt Iambicis. Ex multis ergo ponam hos
ex ea, quæ ab illo fuerat inscripta Hercules.

Tuam fidem:
Noctu Annibalis, qui fugam excrcitum
Tutanus: hoc Tutanus nomen nuncupor.
Hac propter omnes, qui laborant, inuocant.

Item ex eiusdem Marcipore.

Ventique ab axe frigido tum eruperant
D *Phrenetici Septentrionis filij,*
Secum ferentes tegulas, ramos, syros.

Hos Lucilius numeros cum senariis dactyli-
cis, catalecticis primus dicitur cõmutasse. Quò
Latina tota excepto nomine facta est. Hæ à car-
minibus species. A ratione poematis tres sunt.
simplex διηγηματικὸν, & δραματικὸν, & μικτόν. Nar-
ratio simplex ex persona authoris, vt prima Iuue
nalis. Actiua ex personis constituta duplex: aut

enim personę sunt sine nomine, vt prima Persii: aut nominatæ, vt Catii & Damasippi. Mistæ verò sunt, vt illa pulcherrima, ac plenissima munditiarum, *Ibam forte via sacra*. A' characteribus verò, vt alibi diximus, species duæ. Altera sedatior, qualis Horatiana, ac sermoni propior. Altera cõcitatior, quæ magis placuit Iuuenali & Persio. Hi strictã habent cuspidem: illi veluti fronde contectum gerunt Thyrsum Satyrorũ more, quo feriãt imprudẽtes. Hedera námque obductus cõtus incautos vulnerabat. hederã, quam contẽnerent, non metuebãt: cuspide, quam non viderent, trãsfigebantur. Est autem poema liberũ, similéque satyricæ naturæ: omnia súsque déque habens, modò aliquid dicat. Itaque nec procemiũ instituit, nec init epilogi rationem. Iccirco iambus aptior. Hoc enim fuit, ἰαμβίζειν, quod nos maledicere: sicut ait Aristoteles, & repetit Strabo. Inde nostrum iacere, κακὰ τοῖν ἄχος. vnde iacere maledicta apud Liuium. Iacere cõtumeliam, atque etiam iniuriam apud Ciceronẽ. ex quo ad eãdem notionẽ Obiicio compositum est.

Thyrsus.

ἰαμβίζειν

Iacere.

COMICAE PERSONAE.

CAPVT XIII.

HActenus partes cuiusque: nunc apparatũ videamus. Is duplex est, aut in personis, aut in loco. Personæ tres, Agens, Saltans, Modulans. Locus est Theatrũ. Atque Agens quidẽ potior quàm Saltans: est enim vice Poetæ scribentis loquẽs. Saltans est quasi tacita locutio. quippe effictio rerũ per corporis motus, status, figuras. Postrema persona, Modulãs. Nec sanè persona: cùm sonus aliunde quoque quàm ab ore proficisci queat. vt in Hydraulis olim, & nunc in iis quæ dicuntur Organa. Est autẽ hæc canentis norma. Propterea verò quòd qui canit, verba canit: iccirco Agens duplex erit: loquens cum cantu, & sine cantu. De Agentibus ergo primùm dicendum est.

Persona non vno modo definita est: verùm ad hunc locum haud magis pertinet, quàm ad librum de inuẽtione. Impræsentia satis sic fit. Persona est res animata ficta in scena, veræ imitatrix. Veram suo loco descripsimus. Qualitas hominis posita in moribus & fortuna. Ita complectimur affectum, affectúsque rationem omnium sexuum & conditionum. Imitatur autem nomine, corpore, moribus, dictis, factis, affectibus, habitu. Dico Rem animatam, vt à locis fictis distinguatur: qui vera loca nihilominus imitãtur. Rẽ inquam animatam, voce vniuersali: vt etiã Ranas comprehẽdam. personæ enim init rationẽ. Sic nubes, aues, vespę, alia. quare enim pro personis nõ accipiantur, quibus sermones, disputationes, consilia sint attributa. Idola tamen, siue formæ defunctorũ, pro ipsis corporibus introductæ sunt, ab Euripide Pylodori, ab Æschylo Darei? an Idola hæc alia sint ab animabus, videdum in Græcis nugis, & apud Luciani Diogenem, & in Platonis Phædone. Personarum distinctiones in Comœdia sunt à conditione, à professione, ab officio, ab ætate, à sexu. Conditionem appello statum cuiusque fortunæ. est enim quasi quædam fabrica: faber autẽ Fortuna: Seruus, Libertus, Liber: Pater aut Filius familiâs: Virgo, Cælebs, Maritus. Professio est habitudo, qua quis præ se fert aliquid actionis ad viuẽdi rationem. Miles, Cacula, Agricola, Leno, Trapezita, Meretrix, Mercator, Nauta. Officiũ in Comœdia haud parũ distat ab officio Philosophorũ. Nam illi officium ab honesto non disiungunt: in Comœdia suũ se officiũ facere clamat Leno, cum iuuentutem perdit. Ad eundem modũ scriptum est ab authore Rhetoricorum ad Herennium: Canes fungi officio Luporum. Est igitur officium hîc, ius actionis ad quencũque statum pertinens. Aetas est dimensio vitæ variata secundum concretionis mutationem. Infantia, pueritia, pubertas, iuuentus, stata ætas, quam Græci ἀκμὴν vocãt: ambitiosi medici recentiores reformidarunt statum dicere, cùm Latinum verbum scitissimũ sit: ac propterea quòd ii, quos vocant Barbaros, vsi fuerant, reiecere. Sequitur hãc Senectus. Post hanc Senium, siue decrepita ætas, quàm comici Capularẽ vocant. His nomen varium accommodatum, ex agris, aut ex oppidis sumptum. Dauus, Syrus, Sosia, serui cõmunes: Cursores, Dromo. Delitiosum nomen, Storax, Pægniũ. Lorariorũ, Sparax. Coqui, Anthrax, Cõgrio, Machęrio. Lenonis, Chrysophagus, Lycus. Trapezitæ, Chrysotocos. Meretricis, Thais, Lais, Glyceriũ, Philænis. Sũt dein Chremetes, Simones, Critones, Pãphili, Charini, & alii. Corpus aliud militi, aliud colono, cursori, vmbratili, parasito. Corpus nũc intelligo non solùm corpulentiam & molem, sed etiam faciem, figuram, colorẽ. Mores, dicta, facta plurimùm pendẽt à nationib⁹ & professionibus. Habitus est corporis tegumentũ. Differẽtia in materia: pãni linei, lanei, serici: à forma, Arma, Clypeus, Machæra, Causia, Toga, Chlamys. Instrumenta, Corbes, Trullæ, Pẽniculus, Cãtharus & eiusmodi. neq; laboro siquis clypeum & machærã inter instrumenta, an instrumenta inter habitus appendices connumerarit. Sunt præterea ab euentu, Sarcinæ, Cunæ, Ciftellæ, Situlę, Tabellę & eiusmodi. Duplex autem est tegumentum. aut cum ornatu: vt Spinther, Armilla, Annulus, Mitella, Stalagmus, Strophium, Capitium, Zona, Baltheus, Pinnulæ: aut simplex, quales Bardocuculli, Chlamydes, Pallia, Pilei. Quare non immeritò Persona dictus est habitus is fictus, qui veram imitaretur. Non quemadmodum refert Gellius, à personando: quia cætera tecta, ora tantùm aperta essent, vnde vox exaudiretur: sed quod erat περὶ σῶμα. Primus autem, sicuti dictũ est, Thespis, quasi colorem induxit quendam, ore fæcibus perunctO. Puto ego Pastores pellibus opertos, personas induisse. Nihilo secius herbarum folia grandiora ob faciem obtenta: vnde à nobis Personata, quia à Græcis προσωπεῖον & προσωπίς. Mæsonem Megarensem aiunt primum personam excogitasse. quare Festus videtur in aliqua Comœdia legisse etiam aliquam personam eo nomine designatã. sic enim ait in XI, Mæson persona coqui aut nautæ, à Mæsone comœdo inuentore. tradítque eiusce rei authorem Aristophanem Grammaticum. idem Athenæus in quartodecimò. Apud Latinos excultam maximè personam ab Roscio Gallo histrione. Alii malunt Cincium & Faliscum longè illo antiquiores, personatos primos egisse Comœdiam. Tragœdiam verò, Minutium & Protonium. Additi postea Galericuli tum candidi, tum nigri. item virgæ in manus, non (vt aiunt) ex Homericis Poematibus, sed à baculis pastorũ: à quibus vniuersam poesim effluxisse ostendimus. Consultum hominem grauioris habitus amictu tegebãt. Seruum tunicula angusta, curta, expeditior vt esset: non vtì putarũt, ob paupertatem. nam diuitum quoque serui ad eundem modum adornabantur. Nũcium, aut viatorem cum penula. Nautam causia. Militem sago, aut Chlamyde, eáque ferè purpurea, & machera. Populus tunicatus, pullatus. Parasito palliũ obuolutum. sanè parsiatari & adulari, Græca res. itaque Græcum nomen cum Latina voce nulla commutari potuit. Talem & amictum esse decuit. Sed & tunica pulla, aut nigra, aut alba à Latinis est introductus: alba sanè, si eius suasu aut technis nuptiæ tractabãtur. Strigilem, & ampullam dat Plautus in Sticho. color ater ex Athenæo & Cicerone. Lenoni versicolorem attribuêre. Adolescentibus pro euentu & statu. lætis candidam, mœstis obsoletam, diuiti purpuream, pauperi puniceã. eo námque colore tinctas tunicas seruitiis Gallicis è vaccinio ait Plinius. Afro tunicam manicatam, demissam: eidem inaures. Phrygibus mitellam, vittã cum redimiculis. Tunica huic, qualis & Afro. Quibusdam Exomides datæ, quibus vnica tantùm erat manica. Seruis interdũ albæ Exomides, vel tunicula, quàm Græci ἱματίδιον, & ἐγκόμβωμα, aut ὑπόλημμα. Pictæ, florenti adolescẽtiæ: atræ senibus. interdũ puniceæ genus quoddã, quàm καμπύλιω vocabant à flexu. Priscis senibus cãdidæ, de more antiquitatis. Coqui vestis duplex & rudis. rudẽ dico fulloniæ operæ expertẽ. Eunuchi vestẽ non posuere: sed variã intelligas ex fabula Terẽtiana. Differẽtiã faciũt inter μαστροπὸς & πορνοβόσκους: illo nomine designari scortorũ matres: πορνοβόσκους esse cõciliatores. Ego Lenones hac posteriore voce dictos scio: quid enĩ aliud est scortum alere? Fœminas ornant vitta purpurea circũ caput. Lenonibus Græcis versicolor, vt diximus, tunica, & amiculum pictum desuper, non sine baculo, quem ἀφέσκον vocarũt. Φόβαγκυς vestis muliebris: cuius manicæ ad cubitum vsque. Altera Talaris, quàm dicebant σύμμεδον: cuius ima ora erat ἀλουργός. species hæc purpuræ, qua esset prætexta, non autem cæruleo colore sicuti putarunt recentiores: μήλινον colorem sæpe commemorant in vestibus. *Festucinum* vocãt Veneti viridiusculum palearem. eum vetulis dabant, & cęsium, id est, cinereum. Puellis aũt habitus ferè peregrinus: propterea quòd tametsi erant aliquando ciues: maxima tamen ex parte pro exteris introductæ sunt vsque ad catastrophen. color illis bysinus, aut candidus. Meretrici luteus: auro enim, cuius maximè cupiens est, similis hic. Sacerdotibus, albus: item iuueni hæredi, sed additæ fimbriæ. Donatus author est, Vlyssẽ palliatum semper introductum. addit causam, propterea quod, inquit, Pallium sit Locrorum, & Ithacensiũ proprium. duo errores. commune enim fuit Græcis omnibus: quare Græcis Comœdiis nomen Palliatarum. & Vlysses alio habitu sæpe fuit: cùm exercet mercaturam in Scyro: cùm interuertit sagittis Philoctetam: cùm insaniam simulat. Armatũ quoque in Aiace fuisse par est, aut saltem Chlamydatum. Regibus & diadema & sceptrum: Regum filiis diadema sine sceptro. erat Diadema, vitta capiti obuoluta. Sceptrũ, virga ære ornata. Muliebris vestis Tragica Syrma, à cauda & tractu. item Peplum. inuenias etiam virorum amictum, peplum, apud alios quàm apud Euripidem: quam ob causam malè reprehẽsum à Criticis videmus. Parasitum sicuti dicebamus, cum strigili, aut quod alii malunt, pectine: vel cum olei vasculo. sicut agrestes cum pera, pedo & pellibus. Calciamẽta quoque vestitus veniunt appellatione: eius genera duo. Cothurnus in Tragœdiis, qui vtriuis pedi æquê accommodari poterat. crassum aiunt adeo, vt eius accessione Heroum magnitudinẽ æquatam prodãt. Heroas enim omnes mira fuisse proceritate apud Philostratum quoque legimus. vnum Tydeũ excipiunt. Si talis fuerit cothurnus, quomodo venatricẽ eo calciat Virgilius, quam decet esse expeditissimam? Soccus humilis est. Italas mulieres altissimis vsas vidimus: quã uis diminutiua dicant voce, *Soceclos*. Patris mei perfacetum dictũ memini, Eiusmodi vxorum dimidio tãtùm in lectis frui maritos, altero dimidio cum soccis deposito. Ἐμβάδας cothurnos appellatos, soccos autem ἐμβάτας. Nauticũ vestitum pinxit Plautus in Milite his versibus *causiam Habeas ferrugineam, Palliolum ferrugineum*. Nam is color thalassicus. Idem & cum nexu in humero laeuo expapillato brachio, Præcinctus. Ludiorum nomẽ in Pastoralibus, & Græcum & peruetustũ fuisse ostẽdimus. Quare aũt dicti sint Histriones, nondũ cõstat. non enim à gẽte barbara: quã equidẽ & domi & foris penè ad omnia exactiora munera ineptã scio. Picardos & Francos excellere præter cæteros arbitror. Athenis in Theatro saltare, aut agere fabulam peregrinis neutiquam licuit. qui contra fecisset, ei mille nummũm dicta mulcta fuit. Si anicula, di-

Persona.

μαστροπὸς πορνοβόσκοι.

Vestium colores.

Diadema

Calciamenta.

uina virum eloquentia Theophrastum & agnouit & appellauit peregrinum, qua spe ageret Thrax Athenis, aut Romæ Illyricus?

Hæc personarum insignia. Agebant autem neque omnes, neque eadẽ vna semper lege. nã in scena eum actione temperata: in diuerbiis actuosæ, sine saltatione tamen. id enim erat Satyrorum, ac Mimorum. In canticis autem cum iis qui modos faciebant. Diuidebantur agendi munera pro captu & viribus. Qui plurima recitabat, πρωταγωνιστὴς: qui proximi laboris munere fungebatur, δευτεραγωνιστής. illi primæ partes attribui dicebantur: hic vocabatur secundarius, sicuti panis secundarius. similis denominatio sed alia ratione illa, de qua suprà: Protactica, siue prostatica: cùm quæpiam persona introducitur primo actu, neque amplius vsquã comparet, qualis Sosia in Andria. nam quod aiunt à Terentio sæpe, à Plauto nunquam factum: hoc quidem verum, illa mera calumnia. Alia sunt præterea genera personarum, quasi in ima cera: Puella enim cũ parit, nõ prodit, sed intus clamat,

Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.

Alia, quæ neque apparet, neque loquitur: qualis Storax seruulus in Adelphis. exiens enim Mitio non exeuntem alloquitur. Sunt & quæ apparent, sed nihil loquuntur: cuiusmodi satellites in Milite, & Baiuli in Andria, atque alibi. Lorarii quoque raró. In captiuis tamen eis attribuit orationem Plautus. In mutam personam ambiguè lusit Martialis:

κωφὸν Paula πρόσωπον amat.

Protactica persona.

PERSONAE CERTAE.

CAPVT XIIII.

HAE personæ in communi appellatione, & earum officia, actiones, ornatus, quemadmodum ab antiquis obseruatæ sunt. Creuit autẽ postea licentia: vt acceptas è variorum libidine Grammatici pro legibus statuerint: quas recitabimus non tam vt probemus, quàm ne quid omissum esse videatur. neque enim conueniunt Comœdiæ, quà Comœdia est, omnes: sed vt quæque introducendas suadet res. Ac veteris quidem Comœdiæ personæ tales erant, quales ii qui incessebantur: sicuti etiam in Tragœdiis. In noua autem & media, ad hunc pleræque modum. Senum genera multa. primum & secundum dixére πάππον. Prior, vt pro auo haberi posset, fingebatur raso capite, leni supercilio, decora barba, maxillis modicis, subtristis, colore candido, facie nitida. Talis fortasse Crito Terentianus. Alter nõ absimilis, verùm habitudine meliore, obtutu intentiore, tristis, subpallidus, barba composita, rufus, auribus flaccidis. Tertium quare appellarint ἡγεμόνα, non declarant: eum putassem adolescentum moderatorem, nisi ridicula facie finxissent, quippe sparsa, naso aquilino, dextro elato supercilio, capillo in coronæ modum. Quartò, promissa barba ac densa: quam etiam menti agitatione succutiat. Capillorum habitus idem, supercilia immota, facies vieta. hunc φρεσβύτιν nominarunt. Hermonium quoque cur aliam personam vocent, non scripsere. videtur fuisse Arrilator, quem postea Coctionem appellarunt, Galli *Machinonem*, quasi Machinatorem: eius enim interuentu & tractatu merces distrahũtur. Italia quibusdam locis *Sensalem*. Eius facies ad hũc erat modum. obtutus acer, protensa supercilia, barbatus, recaluaster. Alter eiusdẽ operæ, diuersa facie, tonsus, cuneata barba, sic enim σφηνοπώγων. At Galenus per σφήνωσιν vbique significat partium cohæsionem atque infarctionem. In terræ angustiis coactum spiritum Aristoteles secundo Meteororum designauit hoc verbo, πλησθῆναι. Plutarchus id declarans, πλὴν σφήνωσιν dixit. Noua notio vocis apud Euthydemũ Athenienſem, in libro de salsamentis: Mugilum genus, quòd esset τετράγωνον, σφηνέα vocat: quippe qui non esset passus, vt Passer, sed coactus in quadratum: cuius latitudo altitudinẽ æquaret. Quod verò nomẽ fecere alii personæ, Lycomedius, à cura & astu videtur ductum. multa enim attingit, quorum satagit, negotia. huic barba crispa, mentum oblongum, alterum supercilium protẽsum. Haud absimilem fecere huius faciem lenoniam. diduxere tamen buccas, atque etiam distorsere: contraxere præterea supercilia. ademêre capillum ita vt aut calus, aut recaluaster esset.

Adolescentũ species.

Alia ætas Adolescentum: quorum species item multæ. Primo loco frugi ponẽdus est: qualis in Trinummo. sic enim interpretor πάλχηνον: corpore exercitato, colore viuidiore. quippe non in vmbra, sed in aperto plurimùm agitat: ac rebus agendis præest. Itaque & rugas aliquot fronti addidere: quod indicium Physiognomones, optimi animi statuunt. nam distẽta in fronte cutis, remissæ vitæ ac væcordis frequens indicium est. intenta quoque supercilia cõsideratum hominẽ designabant: quemadmodum corrugata diiudicantẽ. huic quoque cæsaries in orbem composita. Erat alter iunior, atque atrior, demissis superciliis, corpore nihilominus exercito, & sciens literarum. Tertius, crispus, capillorum cirris eleganti dispositione, rubore diluto, elatis superciliis, frontis tractus vnica distinctus ruga. Quarta facies, adolescentis mollioris, omnium natu minimi: coma qualis Frugi. Candor vitam vmbratilem indicabat. quos Galenus vocat σκιαδοφίας. hoc differũt à Gymnasticis. educationis indulgentiam arguit: cuiusmodi Æschinum in Adelphis potes intelligere.

Ab officio.

Hæc ab ætatibus. nunc ab officio. Personis agrestibus, vtpote insolatis, ater color attributus, efficti in his Labeones: rectè sané. at Simi, non rectè: nasutiores enim ferè sunt. Attonsa in orbem coma. sic enim interpretor σφαῖρα τειχῶν. non pro corona (qualis ridicula est in monachis) sed pro figura capillamenti. Duo præterea militum genera. vtrique cæsaries, quàm in incessu quateret. vnde & ὀπίσεισοι nominati: sic enim sonat vox Græca potius, quàm si dicas, effusam ventis comam, vt aliis placuit. Priori nigra, qui & asperior & gloriosior: alteri flaua, qui lenior. Totidem ad hæc hominum monstra introduxere Græci: alterum κόλακα, adulatorem: alterum Parasitum, qui caret Latina appellatione. nos in comœdia Ceparum posuimus nomen nouum Cœnaturionis: in qua Centurionem gloriosum & gulosum irridebamus. Mensarum asseclam legimus ad eam significationem in oratione contra Sallustium: quæ an sit Ciceronis, dubitaui diu. vtranque tamen personãm in vna inuenias: ita vt Parasitus idem sit Colax. Artes sanè, ac plusquam artes: non enim solùm docent agere, sed etiam pati. Parasitica sine assentatione profectò nulla. Gnathones quoque dicti à maxillarum officio. Atrum colorem dant, atque in palæstris exercitant. sanè veró. Adolescentum enim cœnas cum captarẽt, eos sectabantur, non senes: quibus omnem operam præstarent in ludo, in palæstra, in balnea, ad venandum. quô non? Offa enim, vt ille ait, monet. Itaque discurso opus erat, ad portum, in arcem, ad lenam, ad templa, in theatrum, vnde colorem adipiscerentur: cuiusmodi & Alexis scribit. nitidum tamen illum, tum ob lautitiam ciborum, tum ob exercitationem. Cùm autem aduncum designant nasum: minus bene faciũt. illustris enim animi est. ita sentio, si ἐπήχευπος id significat: nam alii incuruum malunt. duo tamen genera docet Aristoteles: alterũ coruo, alterũ aquilæ similem: illum sanè ignobilem, qui statim à fronte curuatur. Addunt autem συμπαθεῖς, idest affectuosos. Aures verò scitissimè pẽdulas fecêre: nõ ab ætate, aut inedia, aut morboso corporis habitu eas productas decuit: sed insolentia dominorum, quos etiam suos appellabant Reges. horũ enim manibus sæpe sunt conuulsi. Supercilia quoque aptissimè intendunt: sunt enim omniũ rerum, omnium orationum, omnium momentorum admiratores. Sermo, gestus, vultus, animus in aliorum vultu atque animo sita sunt. Horum genera tria animaduertimus: vnum commune, pro arbitrato Comœdodidascalorum: alia duo distincta, quorum primum appellarunt εἰκονικὸν, alterum autem Siculum. quem arbitror nulla re alia à cæteris differre, quàm vestitu. nam εἰκονικὸς quoque erat peregrinus. Is sine barba erat, rasus, amictu nitido. Malas quoque ei pertusas faciebant: fuit autem nomen hoc, vt ait Polybius, apud veteres Gallos in honore. suos enim Poetas sic appellasse scribit, quemadmodum σύσιπος & συσίπα voces sunt minimè contumeliosæ. Prisci vero Græci eum ita vacabant, cui sacrarum epularum eligendarum cura publicè mandata erat. Quin ipsum quoque nomen sacrum fuisse ait Polemo Samius, ὡς τῷ σωθοίνῳ simile. Quòd si ita est: esto: quemadmodum apud Romanos collegium Epulonum. Sicut colligi potest ex columna quæ sita erat in Herculis fano, quod fuit in Cynosarge. In ea enim hæc legebantur, τὰ δ' ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν φιδισίων. & in Palenidæ donariis: ἄρχοντες καὶ φιδίσιοι ἐνέθεσαν. Locũ item in quem sacrarum frugum primitias componendas curabant, Parasition appellatum. Aristoteles in Methonensium repub. Principibus, inquit, bini erant Parasiti, ductoribus autẽ singuli. Illud quoque annotatum est: eos exigere solitos tum certas à quibusdam aliis portiones, tum à piscatoribus opsonium. Primum ferunt Epicharmum tam nobile nomen ad hoc opprobrium comicum transtulisse: quem secutus est Alexis. Homerus autem vocat εἰλαπινασάς. Parasitorum genera duo quàm festiuè describat Alexis, ἐν κυβερνήτῃ videre operæ precũ arbitror. Ludens enim vera dicit:

Parasitus.

Gnathones.

Parasitiũ.

Δύ' ἐστὶ ναυσινίκης φιδισίων γένη.
Εἷν μὲν τὸ κοινὸν καὶ κεκωμῳδημένον,
Οἱ μέλανες ἡμεῖς. ἑτέρου ζήνων ὄμος,
Σαπράπους, φιδισίους καὶ σραπηρὸν ἐπφανεῖς,
Σεμνοπερόστον ἐκ μέσου καλόμενον.

Et subdit elegantissimè,

Τούτων δ' ἑκατέρου τῶν γενῶν, ὁ μὲν τύπος
Τῆς ἐργασίας εἰς ὅτι, κολακείας ἐγών.

Seruorũ autẽ personæ septẽ. vnus per caniciem referebat diuturna seruitute ac frugalitate sese adeptũ libertatem. talis Terentianus Sosia. Hũc quoque πάππον appellabant, sicut alterum item ἡγεμόνα, quemadmodum & senes. eius officium arbitror fuisse, deducendorum ac reducendorum herilium liberorum in palæstram, in ludum, ad sacra: qualis fuit ille in Phormione Geta. Rufos huiuscemodi pædagogos fingebãt Græci. capillis in coronæ modum attonsis. Rufum tamen ibi Poeta Dauũ facit, non Getã, qui erat pædagogus. Facetè quoq; protensis dabant superciliis: nihil enim ineptius aut fucatius pædagogo. Huiũ natura, ingenio senis ducis, de quo suprà dictum est, respõdet. Huic similem faciebant cum, quem ἐπίσεισον cognominabant, nisi quod huic erat cæsaries iusta & plena. Tertiũ vocant, κόπω τεθυχέναι, siue κόπω τεθυχωμένον, quod aut nolo, aut nescio Latinè dicere, rufo capillo, recaluaster, elatis superciliis. Quartus, capillo & cute rufus item, sed crispus, qua caluitium nõ occupat, & strabo. Addunt vnum, quem μέσον vocabant, caluum item ac rufum. Acceperunt etiam ex alicuius Poetæ fabula, quẽ τέττιγα nominarunt, id est, cicadam, nigrum, peruersis oculis: eiusque in caluitio duos trésue capillorum tractus diduxere. Ad mentum barbæ ratio par. Puerum fortasse in Comœdiis fecere Græci aduorsitorem. quemadmodum verò eum appellarint, non prodidere.

Seruorũ.

Fœminarũ personæ.

Fœminarum personæ ad XIIII explent ordines. Duo matronarum genera. Primam dictam aiunt λακπικὴν, ab eloquentia, opinor,

ne dicam ab ipsa loquacitate. nequaquam enim tales sunt fœminæ. Coma ei circumfusa, non discriminata: leniter applanata ac pexa recta supercilia, color candidus. Cui fecere alteram similem, præterquam capillo, qui esset crispus. Totidem puellarum species. discriminata coma, recta supercilia, nigra, candor subpallidus. Eam quæ non esset virgo, sed pro virgine sese gereret, ψευδοκόρην appellarunt. hæc summo in vertice nectebat comam: qualem modum, nodúmque, in Leda marmorea, Atauorũ nostrorum domi meminimus pueri. Faciem mulieris semel nuptæ affingunt. Altera similis, sine nodo comata atque discriminata. Duo genera meretricũ, ab ætate, ab ornatu. ab ætate duæ: Anus & iuuẽculæ. Anus duæ inter se similes: altera natu grãdior, & ad quæstũ iã inepta declarabatur ex capillo canicie aspersо: vnde & παραστοπόλεος nominata. cui etiã eloquendi rationẽ attribuebãt. Alterã vocabãt παλλακὴν. pleniore coma circumfusa. Iuniorum quæ maior erat, πέλφον iccirco ἐπιμελικὸν dicta: rubicundior fuit quàm altera quam ψευδοκόρην appellabant, à cuius auribus pendebant cincinni. Scortillum verò iu uenculum minus comptum est. tæniola tãtùm astringit caput, hæ ab ætate. Ab ornatu autem tres. Prima διάχρυσος, quæ multo luceret auro. Secunda διάμιτρος quoniam varia mitella redimiret caput. Tertia λαμπάδον, à plexis crinibus in metæ, aut faculæ modum. Tria lenarum genera, Aniculæ omnes. vnam Lycænion à Lupa vocant. proceriuscula, rugæ tenues, frequentes, candida, subpallida, straba Altera pinguis, crassis rugis, vitta crines cohibens. Tertia domestica exuctis malis, vtrinque binos dentes aperit. Ancillularum personæ duæ. maturior ætate πειέκουρος dicta, tunicula candida succincta. Qui hunc locum sunt interpretati, αὔρεαν, Auram latine fecerunt. at Græcis famulam significat. Item πειέκουρον, virginem: quasi πεῖ τὴν κούρην agentem. non reprehendo. Cæterùm πειεκεκαρμένην emptitiam dixere. Hoc autem idem est quod attonsam: vt etiam πωείκουρος nomen inde fortasse. Alteri ancillulæ discriminata coma: nasus simulus, tunicula coccina succincta, vtpræstò esse queat meretriculis. πεῤῥίψισος à calculis, quasi ἀδιαψήφισον transtulere. magis placet mensa. ψῆφος enim abacum significat. sic ad abacum & ad cyathum stare pueros dicimus. Obstetricẽ verò nutricémue nullam finxerunt isti spicileguli Græculi. Illã esse decet amictu vulgari, anum, vegetam, rubicundam, bibulam, tecto capite linteolo, suffarcinatam, maniculis ad cubitum reductis, aut sine manicis. Nutricem pinguem, rubicundam, hilarem, loquacem, iurgiosam, ætate integra. Matronarum nutrices iam emeritas, anus esse oportet: loquacissimas, quæque vel herarum interpellẽt orationes: exploratricem, suspiciosam, capite, & pectore, & brachiis tectis.

Meretrices.

Ioenæ.

Ancillæ.

MIMICÆ PERSONÆ.

CAPVT XV.

MImicæ personæ è foro, & tabernis & angiportis, facies atque habitus afferunt. Cauponis, Coqui, Productoris, Sycophantæ, Militis, Meretriculæ, Conciliatricis, Cursoris, Ebrii, Stolidi, Insani, Pistoris, Pædagogi, Surdi, Cæci, Fartoris, Circulatoris, Impostoris, Arrilatoris & eiusmodi. Nunc Galli Monachos adulteros, aut clatrorum desertores tãta venere ostentãt: vt meritò existimẽ omnes eis cedere nationes. In libro De inuentione, materias aliquot posuimus, vt ex earum filo aliæ quoque texi possint.

TRAGICÆ PERSONÆ.

CAPVT XVI.

TRagicas autem Regum, Ducum, Militum, Nunciorũ haud alia forma esse par est, quàm quæ à veris sustinetur. Ponunt tamen aliquas Græci adeò longè à tragica grauitate, vt ridiculæ videantur. verùm ne quid desideretur, ne has quidem omittendas duxi. Cõmunis omnibus grauitas & proceritas. Priuatim autem ab ætate, senes sex. Primus rasa barba: iccirco ξυείας. Omnium natu maximus, canicie candida, capillos adiacentes habet summo frontis tumori, quem Græci ὄγκον vocant. figura trianguli sine basi, longis maxillis. Alter candidus canicie vniuersali: cincinni circum caput: Barba impexa, atque iccirco compacta: propendulo supercilio, albido colore, breui frontis tumore. Tertius παραστοπόλεος, vt supra dictũ est, pallore fusco. Quarto, ater color, crispa barba & coma, aspectu aspero, frontis prominentia magna. Quintus, coma flaua cincinnata, minore frontis tumore, colore nitido. Sextus, flauior priore, sed pallore ægrotos repræsentante.

Senes.

Adolescẽtes.

Adolescentium personæ octo. Frugi primus natu maximus, imberbis, nitido colore, subfuscus, denso capillo & nigro. Secundus flauus, fastuosus, capilli. summum ad frontem astricti. Supercilia passa. facies torua. Subcrispus huic similis, sed natu minor. Quartus mollis, flauis cincinnis, candida cute, hilaris: cuiusmodi facies deceat alicuius dei personam. Cui similis alter iunior, sed macilentior. Deinde recensent duos: vnum pallidum, alterum subpallidũ. Prioris formam attribuebant spectro in scenam introducto: aut ei qui è vulnere laboraret. cutis iccirco arida, color ægroti, coma subflaua. Subpallidus autem eadem, qua Frugi, forma: sed ad effingendum amantem, aut ægrotum.

Seruorum personæ tres. δῆφθείας primus quare dictus sit, non ponunt. pellibus accinctos in scenis egisse certum est. vnde & hoc nomen. Huius frons plana, sine tumore. vitta aut mitella pexos crines candidos arcet. Facies pallorem albo dilutum ostendit. Nasus animi præ se fert asperitatem

Seruí.

asperitatem. sub elatis superciliis oculorum tetricus obtutus. barba ætatem grandiorem ostendit. Duo præterea, quibus Nuncios exprimebant. vnus dictus, vt in Comicis, σφηνοπώγων. vegeta ætate, frontis summitate lata & tumida, ambitu depresso, flauus, asper, ruber. Alter resimus, fronte tumido, flauus. è medio vertice passi crines, imberbis, subruber.

Nuncii.

Mulieres.

Mulierum personæ vndecim. Prima, in qua maxima dignitas & ætas grandissima. cana coma, frontis tumor modicus, subpallida. itaque ἀδιάχρωμος dicebatur. Secundum hanc, anicula libera, qua calamitosam exprimebant. cutis subrufa, sufflaua canicies, frons modicè extans, crines passi ad clauiculas vsque pectoris. Post hanc, famula anicula, quo loco cæteræ frontis tumorem expressum habent, ex agninis pellibus vittam gerit. cutis rugosa fuit. Altera famula μεσόκουρος, quia in medio rasa erat. Frontis summitas tumore castigato, cãdor subpallidus, mediocris canicies. Hac iunior est ea, quam δῆφθείσην vocãt. frons tumore vacua. Duæ præterea, capillorum forma diuersa. Comatam κατάκομον nominant, coma nigra, pallidam, mœsto vultu. Altera, quæ non esset coma pleniore, sed μεσόκουρος. Similis tonsura ei quam dicunt πρόσφατον: quidam recens violatam, alii recens tõsam malunt. nonnulli iuuenculam admodum intelligunt: sicuti mox νεαρὸν πρόσωπον. ab hoc significatu esset nitida, succi plena. νεαρὸν autem πρόσωπον est in primo flore: qualis Danae fuit repræsentata. Duæ adhuc: quarum vtraque κούειμος virgo dicitur, caret ea frõtis exporrectione quam toties in aliis expressimus. Sed eius loco capillum applanatum, bipartitum, modicè circùm attonsum, & cincinnatum. vnde & nomẽ quidam attributum arbitrantur: námque alii κούειμον potius iuuenculam interpretantur. color subpallidus. Altera eodem nomine & facie. Cæterùm in capillo neque discriminatio, neque cincinnus.

Reges Latini. Imperatores Romani. Reginæ.

Hæ personæ communes. seorsum autẽ pro statu cuique ac fortuna. Reges Latini cum trabea & lituo. Romani Imperatores paludati, cũ purpura, & laurea, & stipatoribus, & igni, qui præferebatur. Reginæ cum palla & croceo velo. Pallæ facies tractitia: vnde & Syrmata, & συρτὸς à Græcis, & πέπλοι, & ποδήρες. omnes demissæ. cuiusmodi Iberas vti solitas scribunt. nunc tota Asia & Europa vniuersa. purpureus his fuit color: albo ad cubitum distinctus lætis, infelicibus atra palla. Tametsi exules quoque aliquando prodibant albati: quibus tamen certa Poetarum lege fuscæ vestes, & atræ, & subuirides, & cæruleæ erãt attributæ. Præter velum etiam palliolum gerebant: quale etiam nunc Romanis cæ. Sberniam nonnulli vocant. Breuissimum est, cum fenestella, per quam brachium exerunt. Gallicis matronis manicatum, atque ad talos vsque demissum. Græci ἐπίβλημα dicunt. Multa verò nomina ἐπιβλημάτων. ξυστὶς, βαπτὰ, χλαγὶς, χλαμὺς, διάχρυσος, χρυσόπαστος, φοινικίς. Fuit & κόλπωμα laxior amictus sinuatus, quo Reges vtebãtur. Hoc quoque pictum erat, sicut & alia pleraque. Militare autem indumentum puniceũ aut purpureum: quod ad manum aduoluebãt tum bellatores, tum venatores: ἐφαπτὶς dicebatur. Capitis ornamenta Regia, Diadema, & Tiara, & Galericuli. Diadema erat fascia, qualis & nunc Aegyptiis & Mauris. non quod vulgus somniat, vmbraculum. Muliebria, καλύπτρα, κεκρύφαλον. concisum vocabulum, & transposita elementa. fuit enim κρυπτοκέφαλον. Faciem autem quo tegerent, παρακαλύπτρα. Penelopes velum ad eum vsum, κρήδεμνον vocat Homerus. Gerebant etiã mitellas eum redimiculis. Haud multùm absimilis ornatus nũc fœminis Vasatensibus. Priuatus amictus ἄχηνον. Reticulum erat implexum è lana, quo totum corpus suum obtegebat Tiresia. Monachorum cohors quædam tale quid superinduit. Philoctetes & Telephus pannosi. Primus AEschylus, non (vt putant) Euripides in scenam tragicam ebriorum intulit spectaculum. In Cabiris enim introducit Iasonis comites ebrios: ipse fortasse haud multo minus cùm illa scriberet. Liber pater cum thyrso & veste crocotula: ita Plautus κροκωτὸν. & cũ μαραλισῆει picto. Erat hoc, quod Latini Capitium in virginibus, quia pectus caperet: non capitis tegmẽ, vt scribunt recentiores. Eo verbo Philippides comicus in fabula ἀδωνιαζούσας vsus est. Eodem nomine μαραλισὴρ, equi ornamentum aut munimentum, quod ab armis penderet. veteres ornatus tragici, pelles hinnulorum, leonum, caprarum, pãtherarum. Gladii, lanceæ, arcus, coryti, pharetræ, sceptra, currus, clauæ, caducei, armaturæ.

Hæ personæ certæ, pro libidine Poetarum, quæ vt noui quippiã afferat, semper mutat, vertit, inuertit, attributæ sunt personæ etiam mutis rebus. Sic in Phaethonte loquitur Terra & Eridanus. in Argonautis, Nauis. in Prometheo, Vultur & Mons. & Mare in Ariadna. Et nos in Græca nostra, quã Delũ inscripseramus, Insulã ipsam cum Latona colloquentem. Mors olim in Chirone & Hercule. in OEdip. Erinnyes. in Hecuba, Rabies. in Athamante, Insania. in Oreste, Pauor. in Io, OEstrus. Præterea Bellona, Cõtumelia, Obtrectatio, Eloquentia, Tempus, Occasio, Fraus, Fides, Ignauia, Liuor, Fas, Nefas, Pax, Iustitia. Quorum alia propria huius generis fabularum: alia cuiuis communia. Galli in Mimis vtuntur non rarò: & appellant *Moralia*.

SATYRICÆ PERSONAE.

CAPVT XVII.

IN Satyra Græca veteri Satyricæ personæ, Satyrus canus, Satyrus barbatus, Satyriscus imberbis, Silenus, Pappus: & ex vtroque compositus, tanquam mulus, Papposilenus fero a-

Satyrus.

ſpectu, ac terribili. Eorum nomina, Autolycus, Burris, actus obſcœni, facies ridicula. Satyricus ornatus, Hinnuli pellis, quam iccirco ἰξάνην nominabant: quia ſine rugis tota aſsidebat corpori, atque adhæreſcebat. Pellis item capræ, quam propterea αἰγὶν & τραγὶν appellabant. Comptiores pantheram induebãt. Apud Verrium Flaccum ſcriptum fuit, veteres πέσκη pelles appellaſſe. Lucilii verſum in libris Originum recitauimus, in quo Peſcia ſignificat tergus pecuinum, quo pro amiculo vſi eſſent. Eam vocem poſuimus in Satyris noſtris. idem enim eſt quod αἰγή. pecus enim noſtrum inde, & paſco. vnde & Græcis πόκος, lana. Quin aliquibus Italiæ locis, *pocam* vocant lanæ certum pondus. Satyri, quia putabantur cum contis & thyrſis in Liberi patris exercitu prælia iniiſse, eius generis venabula gerebant. Iccirco θυρσῖται διονυσιακὴ dicta ſunt à Græcis. Eos quidam eadem de cauſa militari ſago tectos introduxere. alii tunicula punicea. Sileno craſſa tunica fœno contexta. & ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, vtrinque villoſæ.

SALTATIO.

CAPVT XVIII.

Modos facientes. *Orcheſtra.*

CVm choro erãt in Orcheſtra & Thymelici, id eſt cantores: quíq; modos faciebant, & ſaltationes. Inter quæ Saltatio primũ hiſtoriæ locum debuit obtinere. Eſt enim vetuſtior ſermone motus. Præterea ab his tãtùm Orcheſtra nomẽ inuenit. otioſi, cantus, mollis, inertis. Saltatio, vegeti, acris, exercitati. maximo quoque in honore fuit, propterea quòd etiã ad militarẽ exercitationẽ plurimùm facere videretur. Quapropter, quẽadmodum ſuprà diximus, Phrynichum, quod in fabula Pyrrhicam aptè ſaltaſſet, Imperatorẽ

Ὄρχησις

ſibi delegere Athenienſes. ὄρχησιν Græci dixere Saltationem. φέρει τὴν ὁρμὴν, καὶ τὸ ἔχειν, detracta aſpiratione, aut ἀπὸ τῆς ὀρούσης. eſt autem motus compoſitus, numeroſus, cum geſtu effingens rẽ, aut perſonam, vel quam canit, vel quam tacet. Ita habes definitionem cum diuiſione & vocalis, & tacitæ ſaltationis. Latini nõ habuere propriam vocem, ſed communem huius legibus aſtrinxere. Nam ſalire eſt moueri in ſublime, vel

Salire.

tanquam medium, vel tanquam metam. eius frequentatiuum ſalitare. vnde conciſum ſaltare. Græca origo verbi ἅλλεσθαι. Eum motum rudem inter paſtores primum fuiſſe credere par eſt. quem cum certis legibus & variaſſent & cõpoſuiſsent, ὄρχησιν priuato nomine vocauere. Latini rudem illum veterem, Saltum: hunc, Saltationem cùm appellaſſent: nõ habuere verbum ſeparatum, ſicut Græci, ὀρχεῖσθαι, ab eo quod fuerat ἅλλεσθαι. Quare apud Salluſtium audiẽs, Pſallere & ſaltare quàm neceſſe eſt probæ mulieri, nequeas tam diſtinctè intelligere, atque ſi Græcè dicas ὀρχεῖσθαι. Saltationis meminere Plato, Homerus, Xenophon, Strabo, Herodotus, Plutarchus, Galenus, alii innumeri.

Quidã verò etiam eius genera deſcripſere: Lucianus, Pylades, Pollux, Athenæus.

Prima atque antiquiſsima videtur in pedibus fuiſse. Námque agreſtes priſci multùm erãt in venationibus. Itaque amabant pedum exercitia. Et ſanè ingreſſus, cõmunior motus quàm manuum eſt. Quippe manus vni homini data eſt à natura, pedes etiam aliis. quanquam manũ vſus nobis quàm pedum prior: quia facilior. Nequé enim pedes ad motum tantùm, ſed etiã ad onus: manus autem non ita: & geſtantur à pedibus: ipſæ nihil geſtant corporis. Proxima fuit manuum motio, quam χειρονομίαν appellabant. Habes hanc vocem etiam apud Iuuenalem. Poſtea pro vitæ genere ac modo, acceſsiones factæ multæ, Calathi, Abaci, Rotæ, Gladii, Haſtæ, Thyrſi, Pilæ, atque eiuſmodi. Nam & apud Homerum duo genera ſunt obſeruata, vnũ τῶν κυβιστητήρων, quod erat ſimplex: alterum διὰ σφαίρας, quod erat cum pila. Cuius inuentum Nauſicaæ Alcinoi filiæ attribuit Agallis Corcyrenſis fœmina, quæ etiam Grammaticã olim docuit: hoc ſuæ genti gratificata. At Dicæarchꝰ Sicyoniis. Hippaſus Lacedæmonios primos authores fuiſſe autumat. Ac de ſimplici quidem primùm ita, vt motus deſcribamus cõmunes prius: poſterius, certa in genera partiamur. Motum in animali Ariſtoteles confieri ἐξ ὤστεως, & ἔλξεως, diuinitus, vt omnia, docuit nos. neque enim iciuna nobis, Grammaticorum more, hiſtoria texẽda eſt: ſed doctis apponenda quædam, quaſi ἐμβάμματα. Impulſu igitur, & tractu mouemur. Hæ ſunt ſummæ differẽtiæ. minores autem, flexus, procurſus, ſaltus, conquiniſcentia, diuaricatio, claudicatio, ingeniculatio, manuum connixio, conſertio, competinatio, agitatio, commutatio, complofio, elatio, iactatio: pedum permutatio, alternatio, ſupplofio, atque alia talia, quorum nõ pauca nomine carere arbitror. quis enim dicat, cõpernatio? atqui decuit, ſicuti diuaricatio. Aliquot meminit Galenus in ſecũdo de conſeruanda ſanitate, ὀρχήσεων αἱ σὺν τόνοι κινήσεις, ἐν αἷς ἄλλοντα μέγιστα, καὶ πειδιγνοῦντα τρεφόμενοι τάχιστα, καὶ ὀκλάσαντες ἐξανίστανται, καὶ περσύρουσι, καὶ διαῤῥίπτουσιν ἐπιπλεῖστον τὰ σκέλη. appellabant hoſce modos corporis, ῥιμπασμοὺς: in quibus nõ ſoli motus, ſed & quietes numerabãtur. ſtãtis, dormientis, cogitãtis, ſedẽtis, feſsi, ignaui, metuẽtis, admirantis. etiam à partibus quibuſdam corporis. Nutus, nictus, oſcitatio, riſus, fletus, digitorum concrepatio. quæ omnia apud Græcos & Mauros etiam nunc vidimus: itémque eorum ſoboles Hiſpanos. Vaſcones crurum tantùm iactationem retinuerũt, cum tintinnabulis & crepitu digitorum. Itali ſaltum, procurſum, recurſum, & verſationem. Primùm aiunt ab AEſchylo ῥιμπασμοὺς in choros Tragicos tranſlatos: veteribúſque modis nouos additos à Teleſte illius ſaltatore, Chamæleo author eſt. Alios ab aliis: nominánque indita

dita è re ipſa. ξιφισμὸς cum enſe. καλαθισμὸς cum caniſtro. Quæ figura fuerit, quam κελλαβίδες vocant, non poſuere. ita ſunt puri ac miſeri recitatores nudíque: quorum princeps Pollux. Neque ſanè multum laboro: haud enim magni refert.

κελλαβίδες.

σκῶψ fuit facies ſpeculatoris in digitos erecti: ſummam manum ad vmbellæ vſum ſuperciliis admouentis. Eius meminit Æſchylus in Theoris. Fuit & θερμαυστρὶς: quaſi vellet vociferari ore aperto, elatis ſuperciliis, ceruicibus inflatis. Et θαυμαστὴς, admirantis, contracto ore, & ceruice inflexa, paſsis manibus. Et μηροῤῥιφισμὸς pedum motus Medorum inſtituto. Et χειρ καταστρωτὴς χειρὶ, cum manui ſubſternebatur manus. Et ξύλου φιλοφάλψις, cum tollere quippiam volebant. Et τροχιλισμὸς cum in modum turbinis verſarentur: quod etiam nunc faciunt. Et ἐπιστρωνισμὸς, quaſi dicas, incubitatio: cogirabundi fuit. Et ἐγκόναστος ingeniculatio. Firmicus Ingeniculum ἐγκόναστον ſignum vocauit. Sic in hiſtoriis monſtri, non Imperatoris, quẽ nolo nominare honoris cauſa. Et τραχηλισμὸς, Ceruicatio: Ceruicis iactatio. Ita & ſimplex, & compoſitæ aliquot dictæ ſunt.

Aſſa vox.

Genera verò ſic veſtiganda. Aſſam vocem veteres dixiſſe cantum ſine tibia, aut cithara, aut lyra, Varro author eſt. Ita ſaltatio quædam ſine cantu fuit: eáque vetuſtiſsima. Deinde cantus additus, quam poſtea χορεῖαν appellarunt: πὼ μεθ' ὠδῆς ὄρχησιν. Ita Chorus apud Ariſtophanem agebat, cum canebat ἢ βούλομαι χορεῦσαι: ſaltabat enim tunc, τὸν κύκλωπα μιμούμενος. Poſtremò adiuncta inſtrumenta. Saltationis autem differentiæ ſummæ duæ, ſtataria, & motoria: pro argumentis Fabularum. non quòd non vtraque moueatur: ſed quòd hæc magis. A quibus ſpecies illæ deductæ, Contentæ, remiſſæ, ſeriæ, molles, ridiculæ. Alia verò nomina vel ab regionibus, ἰωνικὸν: vel ab inuẽtoribus, πυῤῥίχη: vel ab argumento ſubiecto, Achilles: vel à corporis partibus, τραχηλισμός: vel à modo motionis, μηροῤῥιφισμός: vel ab imitatione, γέρανος: vel ab inſtrumentis, πινακίδες: ab habitu, ἐνόπλιον, γυμνικὴ, cum Thyrſo, calatho, haſta, aratro, abaco, olla. Summa autem genera ab vſu, & loco duo. vulgaris, quæ coniugiis, ac ſacrificiis adhibebatur, & Theatralis. Huius ſpecies tres pro modo, numero, genere Fabularum. Vna in Tragœdia, quam vocarunt ἐμμέλειαν: grauis ea, & compoſita: quemadmodum vox ipſa quoque declarat. Altera in Comœdia ſolutiore licentia, κόρδαξ dicta. Tertia laſciua inconſtans in Satyris appellata σικιννὶς, cuius etiam meminit Euripides. Emmelia igitur grauis, & modulata, oratorum geſtu propior. Vnde Agamemnonem agens Hylas, cum ſeſe feciſſet grandiorem: correptus eſt à Pylade præceptore: ἀλλὰ οὐ μὴν, inquit, μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς. Tum ipſe expreſsit meditantem. Huius ſimile quod de Caphesia tibicine memoriæ proditum eſt. Is enim diſcipulũ cecidit, qui contentius inflaſſet tibias: addiditque elogium ſanè diuinum, ἀκὸν τῷ μεγάλῳ, ἀλλ' ἐν τῷ δ' τὸ μέγα. Tragicæ autem ſaltationis figuras nominibus ferè veteres prodidere. Quarum multas præter nomen eos equidem ſuſpicor ignoraſſe. Ea verò ſunt, σίμη, χειρονομία, θίασος, χεὶρ καταστρωτὴς, tametſi ſuprà ſcriptũ erat, χεὶρ χειρὶ καταστρωτὴς, ξύλου παραφλυφὶς, διπλῆ, θερμαυστρὶς. κυβίστησις, παραβιβῶν τέπαξ, ἐκπτεδίδες. E quibꝰ hanc, & θερμαυστρὶν magnum, ac laboriosum motum in manibus præ ſe tuliſſe ſcribunt. Quippe θερμαυστρὶς alia ab ſuperiore, inter furioſas recẽſebatur: ſimul cum duabus a liis Cernophoro, & Monga. in illa τὰ κέρνα ferebant, quæ interpretãtur ἐχαρείδας, hoc eſt foculos. quia κέρνος erat poculi quoque genus. Cordax Comica, ſicuti dicebamus, laſciua: vnde κορδακίζειν de licentioſa ſaltatione. Species eius: ἡδύκωμος, & ἡδίων, iucundæ ambæ, vnde & nomina. ὑπορχηματικὴ, quæ erat Cretenſium propria, plena luſus. Ex Cordace Bathyllus Alexandræus confecit ſaltationem, quam Italicam nominauit. non enim fruſtra Iuuenalis poſuit nomen hoc illo verſu, *Chironomon Ledum molli ſaltante Bathyllo.*

Quidam etiã Emmeliam huius inuentum arbitrantur. Sicinnis autem dicta, vt aliqui voluere, à Sicinnio quodã Barbaro: alii Cretẽſem nõ barbarum prodidere. ea erat maxime motoria, geſticulatione creberrima & celerrima. potiſſimùm Satyrorum. quare Scamõ dictã putabat φέρειν τὸ σκέλεσθαι. adde tu ἢ κινεῖσθαι. Iccirco Satyros ſaltantes dixit diuinus poeta. *Saltantes Satyros imitabitur Alpheſibœus.* Apud Gellium in Latinis monumentis. Sicinniſtarum nomen legis eorum, qui ad tumulos modos facerẽt. Galenus τυμβαύλους vocat.

Theatrales hæ. extra Theatrum haud abſimiles multæ. Belli ſimulacra, Pax. Luctus. Nuptiæ. Vindemiæ. Meſses. Acres & fortes, atque contẽtæ multæ: aliæ molles, vti dicebamus. Armatas ἐνοπλίους dicebãt. Variatus habitus pro more nationum. Pilum, phalanx, geſa, ſariſſa, acinaces, pelta, parma, ſcutum &c. Armata fuit illa, quam vocabãt Pyrrhicham. Non à Pyrrho Achillis filio: tametſi ab eo ſaltatam aiũt victo Eurypylo filio Telephi. quippe eius pater Achilles ante ipſum dicitur ab Ariſtotele ad Patrocli rogum eam ſaltaſſe. Itaque πυεικὴν φέρειν τὴν πυρρίχην: à Cypriis autem φρύλιν. Alii faciunt eius authores Caſtorem, & Pollucem: quibus ſaltantibus Pallada feciſſe modos ſcripſit Epicharmus. Atque inde à Lacedæmoniis ad bellũ cum tibia exire cœptum. Nonnulli originem quidem agnoſcunt in eodem loco, ſed inuentũ aiũt Pyrrhichi Spartani fuiſſe: cuius ſententiæ dicunt Ariſtoxenum extitiſſe. eámque ſaltationem apud cæteras olim nationes vnà cum reliquis belli artibus deſitam, ſolis Lacedæmoniis perpetuam fuiſſe. Adeò nanque laborioſa erat, vt ſpem gloriæ labor extingueret. Iccirco poſteri aliis rationibus mitiorem fecere. quippe, pro lanceis Thyrſos, pro iaculis ferulas, atq;

Pyrrhicha.

etiam lampadas gerebant. quamobrem Dionysiacam quoque appellarũt. In qua Liberi patris apud Indos gesta saltabant. Accinebãt simul & pulcherrima carmina: nec non ex tibiis ὄρθιος νόμος. In prisca illa seuera, atque aspera etiã puelli Lacones sese exercebant, tecti perfecta, integráque armatura, quam propterea πανοπλίαν alii, ipsi παγκρατίαν nominabant. Hanc nos & sæpe & diu coram Diuo Maximiliano iussu Bonifacii patrui, nõ sine stupore totius Germaniæ repræsentauimus. Quo tempore aliquando vox illa Imperatoris, Hic puer aut Thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit. Huius similem aliam ab inuẽtore Telesiadem dictam memoriæ prodidere. Κῶμος verò vt in Comœdiis iocosa, atque hilaris: ita extra Theatrum cum pugna, & ictibus. ξιφισμὸς, cum gladio. Talis est nostra Sciamachia. Et πολεμὸς, à pedum motu. Τετράκωμος militaris, Herculi sacra. Sicuti Phallica Baccho: atque Ithymbi. Sic & Baryllica ab inuentore in Apollinis honorem ac Dianæ. à viris saltabatur & mulieribus simul mistis. Καλλίνικος quoque Herculi sacra fuit. hoc enim Herculis cognomen ex Pindaro, & Euripide. Tetracomon autẽ Athenienſibus peculiarem putant, ab eorum vicis, qui per initia quatuor numero iuncti sunt. Eorum nomina, Pyreenses, Phaleréses, Oxypeteones, Thymætadæ. Thraces quoque & Cares armati saltabant: eúmque modum καλαυρισμὸν nominabant. Apud Lacones verò etiam ἐμβατήρια μέλη erant ὀνόπλια: quemadmodum prisci Lacedæmonii Tyrtei carmina concinuerant. Primos Curetas ἐνόπλιον saltasse autumant: vt eo strepitu Iouis obtegerent vagitum. Curetes autem iidem, qui & Corybantes. Eos Hesiodus nõ Cretẽses, sed Phrygas agnoscit, neque abest ab ea sententia Callimachus. Alii Bactrianos affirmant, atque in Idam Phrygiæ eius officii ergò accitos. Nonnulli è Colcho euocatos. Armatæ similis ὅπλασμα Persarum propria cum magna contentione. Iccirco à motionis crebritate, & flexu corporis ὑγρὰν vocabant. Talis etiam μόδων: admodum laboriosa, & nautica. Eiusdem modi Laconicæ pleræque acres, aut terribiles. Inter quas, quæ dicebatur Leo, aspectu, & impetu fero. Erat & διποδία. in qua iunctis pedibus labore plurimo, & conatu Picas imitabantur. Præter cæteras immanis erat illa, quam κόσμου ἐκπύεφσιν appellabant. Nero potuit ῥώμης ἐκπύεφσιν saltare: dignus cuius ἐκπύεφσιν saltaret mundus. Huius item generis & illa, quam Theseum instituisse aiũt deuicto Minotauro, ad Labyrinthi imitationem. Ac de Labyrintho quidem nulla fabula. extat enim etiamnunc in Creta, & visitur. Eam Saltationẽ Theseus cum sociis redux in patria lusit circum aram Deliam. Plures erant simul, verùm certis ordinibus: vtrinq; à capitibus lecti duces versus certos inter se subeuntes implicabant. Qualem ludum Troiam diuinus descripsit Poeta: non sine summa eruditione apposita Labyrinthi cõparatione. Allusit enim ad hanc Thesei saltationem, fatali illo pudore, sine fuco atque ostentatione. Pueri olim vidimus hanc saltari cum Thyrsis fornicatis, non sine arte atque venustate. Eam Theseus γέρανον appellauit, tum ob aciẽ, tum propter commutationem certis legibus seruatam. Neque enim satis sapiunt, qui stoliditatem Gruibus attribuũt prouerbio communi. Est sanè animal hilaritate ciuili, prudentia atque animo militari. Nam & seruat castra, & cauet pericula, & disponit aciem, & pugnat. Sine armis verò etiam aliquot è grauibus. Quin ipsam quoque ἐμμέλειαν exarmarunt. retinebat tamen prælii simulacrum. Nã tametsi nudi puelli, vnde γυμνοπαιδικὴ dicta fuit, sese numerosis motibus inferebant: tamẽ corporis flexionibus, brachiorúmque iactationibus Palæstræ facies erat. Eiusdem rationis duæ quoque in Liberi patris honorem ἰωφοικὸς, & βακχικός. Emmelia igitur caput quasi quoddã ac matrix. Proxima ei γυμνοπαιδικὴ: per quam ait Aristoxenus, cõtrà quàm suprà scriptum est, veteres sibi gradum ad Pyrrhicham fecisse. vtriúsque autem comes ἀναπάλη. Emmeliæ similis, quã Arcades Cidarin nominabant. similis & apud Sicyonios ἀλητίς. Quo nomine vnam exercebant Ithacenses: quam nõ sine Vlyssis fortuna, atq; ærumnis cõstitisse arbitror. ἀλητὴρ enim mendicum significat, & erronem ex Homeri versib. Hippocratis vsu, atque Galeni interpretatione.

Diuersa hisce genera leuium, & mollium, & muliebrium, & fractarum, & ridicularum, & fœdarũ. Muliebris erat ὀκλάκισμα. In ea oportebat calce humerum superare: vnde & nomen. Ergo ὑποκλάκισμα dixissem. Huic similis apud Laconas βίβασις: in qua cum pueris, tũ virginibus præmia proponebãtur. Saltu opus erat, sed eo vt attingerent calce nates. saltuum numerus recensebatur. Quare inscriptum aiunt in quadã saltatione: χίλια πόκα βιβᾶν 7ας. Mollium vna βαυκισμὸς, ab authore: mollis valde, & corporis inclinationibus multis varia. Hanc quoque κῶμον nominarunt. Non fuisse has fœdas argumento est, quod τὸ ἰωνικὸν Dianæ virgini saltabãt Siculi. Et Syracusani priuatim Dianæ χωνίῃ propriam ad tibiam. Item καρυάτιδας, de quibus suprà in Bucolicis. Anthema quoque molliusculà, à florib' dicta, quos hisce numeris accinebãt. ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα. Ridiculé autẽ Mimis, & Satyris peculiares. quarum nomina Igdis, Mactrismus. In hac cum alueolo prodibant, & libis, ac polentis. interdum etiam farinam effundebant, & dicebatur ἀλφίτων ἔκχυσις. Sic in alia cum Abaco, in quo carnes concidebant, κρεῶν ἀποκοπή. Mactrismi autem duæ habebantur, noua, & vetus. Veterem ἀπόκινον vocabant. eius meminerat Cratinus. Hanc multas fœminas exercuisse, quas Martypias cognominarunt. Erat etiam Sobas ab impetu dicta. indẽ

hoc enim σοβεῖν. Itẽ μορφασμὸς cum plurimis subinde figuris Protei mutationes referebat. Sic alia omniũ literarũ facies repræsentabat: quãobrẽ στοιχεῖα vocarunt. tanta sanè solertia, vt etiam cõponerent dictiones. Morphasmi species fuit, σκὼψ: alia ab ea quã suprà describebamus: quæ etiã σκοπία dicta est. At hic auis est σκὼψ, quẽ Asionẽ Latini: ridicula & mirabũda circũactu capitis, & colli flexu. Imitabantur autẽ in hac etiã ætates. itaque senes exprimebãt cũ scipionibus, ii tũ saltatores ὑπογύπωνες nominabãtur. Siquidẽ γύπωνες significarũt ligna teretia. quo nomine dicebantur ii qui in grallatoriis phallis saltabãt amicti pellucida Tarẽtina veste. Similis σκωπὶ est γλαῦξ: quẽ admodum asioni noctua. Leonẽ quoque inter has cõnumerant. Cæterùm aliã esse oportet hanc ab ea quas inter graues recensebant. sicut & Pyrrhichicã inter ridiculas imprudenter nimis transtulerunt.

Ex fœdis erat ῥίκνωμα. nã ῥικνῶσθαι est lumbis & femoribus fluctuare. Crissare Latini dicunt. Apud Hispanos adhuc exercetur abominãdo spectaculo. Eiusdẽ modi Bactrismus à regione. & ὀπόκινος à motu: quod nomẽ, vt dicebamus, erat etiã veteris Mactrismi. & ὀπόσεισις à quassatione ac vibratione. σρόβιλος à versatione. Nihilo pudicius κινσμός. par aut maior impudicitia in ea quã λαμπρότερα vocabant. nudi enim cum fœdo ac spurco cãtu prodibãt. Talia Fescenina tripudia apud Romanos: & Lupercalia proxima fœditate.

Locorũ autẽ vel tẽporũ ratione aliæ atque aliæ extitere. Loca appello, vt ad nuptias in Hymenæis. Ad Cyathũ in Tricliniis: quæ erat species Ionicarũ, & παροίνιον dicebatur: cuius modus quidã fuit illa quã nominabant Angelicã. Erat ea extra triclinia, qua nunciũ agebãt, prospectantes primũ, tũ autẽ suspẽso gradu circũspectantes. In funeribus autẽ Gingra, quã edebant ad cognominẽ tibiã, de qua suo loco. Ad tibias námque saltasse suprà diximus aliquot: Sicut & πυκνίδας, & aliã nomine κελευσὸν, & πυρφασίαν, quæ cõponebatur numeris dithyrambicis. Tẽpora verò alias alia exigebant: in messe, peracta messe, vindemiis, ad focos noctes hybernas cùm excubarẽt. itẽ festis diebus, vt non vnam cantionem, ita diuersas agitabant saltationes, quas arbitratu suo nominabant.

A' regionibus non paucæ. Italicam suprà memorauimus, & Tetracomon Athenienſium, & Embateriam Laconum. Legimus pręterea Persicas, Lydias, Ponticas, Thracias, Bactrias, Molossicas, Thessalicas, Arcadicas. Quarũ quæ in manibus plurimùm exercerent motum ab Aristoxeno Musico cæteris antelatæ. Laconicæ, Trœzeniæ, Ionicæ, Cretenses, Mãtiniacæ, Epizephyriæ. Memphis autem, cuius (si diis placet) etiam Socratem studiosum fuisse autumant, an fuerit à cognomine vrbe dicta, non scribunt. erant Cretensium ὑπορχήματα, & αἱ κυβιστήσεις propriæ. ὑπορχηματικὴ multùm conueniebat Choris concinentibus. Numerant duo præterea Cretẽsium genera: Orsiten & Epicredion. Laconicarũ meminit etiã Pindarus, in qua erant hæc verba: λάκαινα μὲν παρθένων ἀγέλα. Virginũ enim fuit ea primùm. postea viri quoque additi. Canebãt in ea Liberum patrem, & Venerẽ, & Pæanas: verũ frugalissimis modis: qui ex eo παρθένοι appellati sunt. Distinguebantur in duos, πεζοπωλικοὺς καὶ ἐποπολικούς. Thessalæ autẽ mulieres nudæ saltabãt, verenda modò tectæ, quæ subligacula διαζώσματα nominabant. Quò miror apud Euripidẽ Peleus qua ratione potuerit Lacænarum virginum nudationes obiicere. Mira dexteritas Arcadũ: quippe inermes prodibant ita salientes, vt mox innumerum sumptis armis perficerent saltationẽ. Macedones armati eã quam suprà diximus, Telesiaden, à cognomine inuentore. Tota hæc fuit militaris: eam Ptolemæi milites saltantes, Alexandrũ Philippi fratrẽ interfecere: quẽadmodũ memoriæ proditum est à Marsya. Omniũ corruptissima Gaditana: vt hinc etiam intelligas epigrãma Valerii Martialis. Eius modos prodũt tres. Chironomiam à manuum agitatione: Hãlma à saltu: Lactisma à calcitratione. Nunc quoque Hispani calce occiput aliásque contingunt partes. itẽ vestigio terrã feriunt: id quod appellant *Calceationem*. manus cõplodunt: earum alterutra aut vtraq; in soni numerum pectus, femora, frontem, calcem, os, terram pulsant: digitorũ crepitu, tibiarũ aut tympanorũ momenta assequũtur. Xenophõ in cõuiuio Seuthæ Thracis multa huiusçemodi genera explicat. Thraces, inquit, ad tibiã saltabant armati: & in sublime facili ac leui saltu corpora subiiciebãt: ac gladiis ita vtebãtur, vt alterum alter iceret. Nemo erat quin verũ putaret vulnus, adeò cõpositè is qui percussus fuerat, cecidit. Tum clamor ab omnibus sublatus est. Ille igitur lectis spoliis egressus est canens Sitalcan. Is est illis cantus qui Græcis παιὰν. Iacentem comites defuncti modò extulerũt. Post hos, inquit, Ænianes & Magnetes eã saltarunt armati saltationem, quam καρπῆαν vocant. Argumentum tale: Quidam positis armis arat & serit, crebrò respectans metuẽtis modo. Superuenit latro. quo viso raptim resumptis armis pugnat pro bobus: idque in numerũ & ad tibiam. Latro aratore victo vinctóque boues abigit. Interdum latronem arator vincit. Persicum autem saltationis genus, cùm increpuissent peltis, conquiescebant per vices, pérque vices surgebant, æquè verò numerosé.

Quinetiam præter hæc tot támque varia, ad pilam saltabant: quemadmodum Corcynei. vnum pilæ genus Harpastum, ludũ ipsum Phæninda dixere maximè laboriosum. eam Antiphanes sic descripsit:

σφαῖραν λαβὼν
τῷ μὲν δίδοις ἔχαιρε, τὸν δ' ἔφευγ' ἅμα:
τοῖς δ' ἐξέκρουσε, τὸν δ' ἀνέστησεν πάλιν
κλαγκτοῖσι φωνῆς.

φαίνινδα dixere ab inuentore Phænestio: vt scribit Iuba. itaque idem Antiphanes sic:

φαίνινδα παίζων ἥνες ἐν φαινεστίου.

Non enim ludebant inconditè, vt nunc: sed numerosè ac compositis interuallis: quemadmodum scripsit Demoxenus de quodam adolescente,

τό τ' ἦθος, εἴτε φεῦξις, ὡς ὑπὸ θεῶν, ὅσον
ἐν τῷ λέγειν τι, εἴ τι φεύγειν ἐφαίνετο.

Non enim deducunt Grammatici περὶ τὸ φαίνομαι verbum, sed ab elegantia & efficacia illius saltationis. Aristonicus Carystius lusit optimè Sphæricam, i. pilarem saltationem. fuit enim Alexandri Magni συσφαιριστὴρ: id est à pila qua sese Rex ille exercebat.

Hæ sunt origines, genera, modi saltationum. Non vulgare studiũ, non obscœnũ: quippe quod à sua dignitate neutiquã alienũ Heroes arbitrati sunt. sanè saltarunt, vt diximus, & Theseus, & Achilles, & Pyrrhus, & Socrates ipse. Quinetiam Duris Samius in septimo historiarũ scriptũ reliquit: Persarum regẽ semel in anno saltare consueuisse, idque tumulentũ: quo die sacra deo suo, quẽ Mithrũ vocabant, faceret. Rectè sanè & saltatio & ebrietas conueniebat Regi illi, eo potissimùm die. Vascones enim nostri *Mitrum* asinum appellant. Ea die tota præterea Asia nulli omnium idem facere fas erat.

MODI ET TIBIÆ.

CAPVT XIX.

Sequitur vt Thymelicam aggrediamur. cuius est forma & materia quasi nánque materia tibia est. Nam tametsi & nomẽ & naturã obtinet instrumenti: tamen cùm gerit modos ipsos atque sustinet, pro materia capi potest. nã vera materia aer est. De tibia igitur postea, de modis núc. Duæ fuere Græciæ primariæ nationes. Græcũ, nomen adeò priscum est, vt etiam Græcis ipsis iã desitum sit. Apud Aristotelẽ tamen & Lycophronẽ, & Athenæum atque alios extat. Recentior vox Ἕλλω ab Hellene: cuius fuere liberi duo Ἴων & Δῶρος. Accepto hi à patre imperio suam vterque partem ac nationem ab sese denominauit. Æolenses inde Doriẽsium coloni, quemadmodum diximus in rebus Gręcis: Ionum autem Attici. Cæterùm Athenienses Ionũ appellationem abiecere: siue ob rerum gestarum gloriam, siue quòd Iones, qui in Asiam migrarant, atque ibi Panionium instituerant, in barbaros mores abiissent. At Æolenses in Siciliam atque Italiam delati, ita sunt à Doriensibus segregati, vt nihil de veterum morum grauitate remitterent. Integerrimi Doriẽsium Lacones. Æolẽsium Thessali. Thessali nánque à Doriensibus, Aeoli auspiciis & ducti & dicti sunt. inde vt ingeniorum & morum, ita vestium & festiuitatum & exercitiorum & artium non vnus modus. Quare per initia tibiarum ac modorum duplex ratio: Dorica & Ionica. Dorica vetus, magnifica, sublimis, grauis, contenta, nihil habuit fusum, nihil solutum, nihil hilare, nihil molle: sed plenum, vehemens, paucis modicísque flexibus, bellicis conueniens numeris & motibus. Pannonum & & Getarum Scytharúmque nostris etiam temporibus talem audiuimus in Dalmatia ac Trãsyluania & Mysia superiore. Exultationem addiderunt AEoles, tumidámque fecerunt atque audacem: quanquam veterem simplicitatem retinuere, neque fregere sicut Iones. Talis est Germanorum, & bello apta, nec inepta conuiuiis, neque ab amoribus aliena. Itaque Lasus poeta vocauit eã ἀμαθαρύθεμον. vtriusq; affinis, & quasi media efficta ab ambitiosis, dictáque iccirco ὑποδώριος: quã falsò quidam cum AEolica eãdem existimarunt. Iones autem suis moribus similem effecere, mollem fluxámque numerorũ creberrimis concisiunculis. Iones intelligo posteriores: qui mollissimè atque, vt iocemur, nepotissimè vixerunt. Nam veteris Ioniæ mores haurias ex illis verbis. τῶν σωμάτων εὐεξίαις βρενθυόμενοι, θυμοῦ πλήρεις, λυσκατάλλακτοι, φιλόνεικοι, οὐδὲν φιλάνθρωπον, οὐδὲν ἵλεῳ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντες, ἀσωτίαν ἐν τοῖς ἤθεσι καὶ σκληρότητα ἐμφανίζοντες. Aiũt Pithermum Teium Ionicæ in genere harmoniæ inuenisse σκαιὰ μέλη. vt & hinc vestiges sinistrarum tibiarum appellationem, quarum Ionica sit harmonia: quia Ionicus inuentor. Quartum genus extra Græciam, Phrygum. cuius meminit in Bacchis Euripides. Et sanè hi quum dicantur tibiarum authores primi, rem ipsam quoque instituisse videntur. Aiunt tamen συείτου è Libyæ tibiis canendi primum authorem extitisse. Quare frustra simul ac temerè Græca garrulitas, atque superbia eam laudem sibi arrogat. quippe Heraclides, tametsi ille Ponticus, haud Græcus fuit, in tertio de Musica negauit harmoniam vllam vel Phrygiam vel Lydiã debere appellari. cùm tamen etiam ὑποδιφρύγιον, etiam μιξολύδιον, & ὑποδιμιξολύδιον inueniamus. Mixolydion tragœdiæ profitentur aptiorem: affectus enim plurimùm mouere solitam. Dorica grauitas & incitatio simul in ea erat, quam admiscuisse primam Sappho, Aristoxenus author est. alii Pithoclidem malunt. Damon Atheniensis eius offensus grauitate, flexit adeò, vt illi contrariam fecerit: quã iccirco Lydiam remissam dici voluit. Tãto verò attentius historia ipsa consideranda est: cùm Dores ipsi Lydorum fuerint coloni. E' Phrygia nánque Pelopis socii in eam quæ postea Peloponesus appellata est, transtulere. E' Sypilo enim Lydiæ Lydi Phrygem Pelopem sunt sequuti. Itaque tum alibi in Peloponeso, tum Lacedæmonio in agro extabãt sepulchra sociorũ Pelopis, quos magnos tumulos nominabãt. Lydũ verò fuisse Pelopẽ etiã Pindarus docuit. tametsi Paphlagonẽ putauit Istrus. Anthesion autem etiã nugatur, cùm scribere ausus est, eum Olenium fuisse: Olenus enim Achaiæ oppidũ. Aiunt Lydios modos à Cario Lydo inuentos, qui

qui Iouis habitus est filius & Torebiæ. Quare Torebum quoque legas horum modorum authorem. quanquam alii ad Antippum referunt. Carium igitur illum siue Torebum nactum pu ellas quasdam prope paludem, quã de matris nomine dixit postea, ab illis cantionum modos didicisse, quos & coleret & doceret. Quinta igitur hæc erit harmonia, haud multum à Phrygia distãs: minus enim incitata. Nam in Phrygiis excitabatur impetus ad insaniam vsque. Quod etiam Philosophus docet in octauo Politicorũ. πλὴν μιξολυδιστὶ afficere ὀδυρτικωτέρως, καὶ συνεστηκότως μᾶλλον. πλὴν ὃ δωριστὶ μέσως μᾶλλον καὶ συνεστηκότως. ἡδὲ φρυγιστὶ ἐνθουσιασμοί. In quinto sententiarum Hippocratis & Platonis scripsit Galenus verba Posidonii philosophi, Damon, inquit, Milesius cùm ad tibicinam accessisset, quæ Phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem vsque incenderat: iussit ad Doricas leges tonum demittere: quo illi demulsi quieuere. Extãt Telestæ Selinũtii versus super harmonia Phrygia lepidissimi, quos iccirco adscripsi:

φεῦ τοῖ φεῦ κρηπῖδες ἑλλιώων ἐν αὐλοῖς
συνοδαποὶ πέλοπος μαστὸς ὀρείας
φρύγιον ἄειστε νόμον.
τοὶ δ' ὀξυφώνοις πικπίδων ψαλμοῖς
κρέκον λύδιον ὕμνον.

Erat igitur Dorica animis componendis. iccirco idem Philosophus in eodem ita sancit. Pueros docendos esse πλὴν δωριστὶ, quia media, καὶ πρὸς πλὴν ἀνδρίαν μᾶλλον. Æolica exultationibus: Ionica vetus aspera, noua mollis. Phrygia & Lydia proximæ, vtraq; acuta. iccirco luctibus adhibebãt. Primum ferunt Olympum cecinisse Lydiis modis Epicedia. alii id ascribunt Melanippidę. Cõtra Niobes nuptiis accommodauit Lydios modos Pindarus. negántque ab eo id primùm institutum, sed aliorum more factum.

Sunt autẽ Legum partes omnibus modis cõmunes hæ, θέσις in bissyllabis, ἄρσις in trissyllabis. διποδία in bissyllabis τετσήμοις, i. trium temporũ. συζυγία tam in his quàm in polysyllabis. βάσις in pæonibus. Nam qui aliter tradidere, vsum rationémque simul ignorarunt. συζυγία nãmque & διποδία reipsa idem. Sed in longis pedibus διποδία non dicitur. breues enim bini vnico tãtùm metro comprehenduntur. συζυγία autem cõmune nomen ad vtranque coniunctionem & longorum & breuiorum. Erat autem θέσις soni demissio. ἄρσις elatio. βάσις æquabilitas eodem tenore procedens. Quare pæonibus & proceleumatibus adhibebatur. Ex quibus satis patet Thymelicos neutiquam fuisse accentuum sequutos rationem. neque enim caret ἄρσει vox hæc λόγος, tametsi & bissyllaba & δίσημος, i. duùm temporum tantùm, quemadmodum in causis linguæ Latinæ declaratum est. In tertio Rhetoricorum Aristoteles appellat φεραύλιον, quod barbari præludium in tibiis.

TIBIÆ.

CAPVT XX.

Antiquissima tibia est: ac statim post fistulam inter pastores: nõ autem cithara, vt aiũt. Quippe Apollinis inuentum tibia. alii malunt Palladis, à qua ille sit edoctus. Maiores hi natu quàm Mercurius, qui citharam primus commentus est ex testudine. Quin alii putant Hyagnidem ante Apollinem tibia cecinisse: deinde eius filium Marsyan: tertium Olympum. Olympi & famulus & discipulus Hierax. qui etiam ab sese leges & dederit & nominarit. Post hos Terpander. à quo Clonas, hunc Tegeatem Arcades, Thebani suũ prædicabãt. Post illum Archilochus. alii præponũt Ardalum Trœzenium Clonæ. Qui hasce tẽperent discordias, dixerint Olympum in tibiis primùm leges instituisse, idque in Apollinis honorem. quã legem à numerorum frequentia nominauit πολυκέφαλον. alii Crateti eius discipulo ascribunt hoc. Olympi autem eam extitisse legẽ quã dixit ἁρμάτιον. vnde & alia καταδάκτυλος nominata, frequens Stesichoro Himeræo. Alii primum aiunt Pronomum Thebanũ tibia ad harmoniam cecinisse. Omnino verò in Phrygia primas tibias agnoscunt. Adducunt pro se Mysorũ gentem, quæ fuerit tibiæ peritissima. & Alcmana poetam, qui tibicines barbaro, nec alio nomine designarit. Sambas, Adon, Telus. Item Hipponactem, apud quem nomina eiusdem notæ, Cion, Codalus, Babus. vnde prouerbium, κίων, ἢ βάβυς ἀυλεῖ.

Tibiarũ genera multa. ab inuentoribus, à sono, à regionibus, à materia, à numero, à figura, ab vsu. Inuẽtores iã diximus: nomina verò ab illis nulla. solus Sirites quidã, qui in Libya primus vt suprà dicebamus, tibicen fuit, Libyn cognomẽ fecit tibię. Nescio an Palladis ea fuerit quam ἀθωνᾶν vocabant. certè nomen conuenit. Illa vsum scribunt Nicophelan.

A' regionibus historia locupletior est. Syriacas audaciã atque impetum spirare prodiderũt. quare si vsum spectes, ad leges Entheas & Orthias referãtur. Syris similes Bõbyces, & aptæ ὀρθίοις νόμοις. Lacones, sicut & saltationes, ἐμβατηρίας appellabãt suas, quibus ad pugnas vtebãtur. Sonum autem illum Castorium à Castore Ledæ filio. Gingras, siue Gingris, Gingros etiã dicitur, Phœnicũ inuentũ: Phrygiæ similis, qua & Cares vsos prodidere, imprimis apta funeribus. Nã Phœnices Adoni vocabãt Gingrã: in cuius luctu illã ad cantum accõmodabant. sicut affini voce apud affines Ægyptios Ginglarus habita est, pusilla tibiola sono acuto, ad monodias. Eos dẽ quoque Cares lugubrẽ illã quã Phryges inuenerãt, funeribus adhibuisse. Tyrrheni non vno genere cõtẽti. Singulari quidẽ canebãt in sacris eáq; ęnea. tãto apud eos in honore: vt quẽadmodũ scripsit Aristoteles, nõ solùm ad eius sonum pugiles certarent: verumetiam quum in nexos

flagris animaduerteretur, tibiæ sonum adiungerent. Quinetiam, quod mirere magis, coqui ipsi ad eius sonum epulas appararent. Altera fuit nõ singularis, sed composita ex duobus tubulis: quasi inuersa syrinx. Nãque infernè tubus minor inflabatur bucca: vnde spiritus in maiorem subibat, mouebátque aquam quę intus erat: atque ex ea multisonã edebat harmoniã. Id quod de Ctesibii quoque Hydraulo coniicere possumus. Cornu tamen pro tibia Tyrrhenos vsos, & Cretas legimus. Etiam Romani olim ad prælia: etiam Heluetii. Nunc Germani cornua è buxo efficta multis foraminibus inflant magno spiritu, non sine gratia ac decore, præsertim nocturnis festiuitatibus. vocem námque humanam imprimis imitantur, eámque vehementer contentam. Ad prælia verò tibias cum tympanis. Scythæ anthropophagi & Melanchlæni, item Arimaspi ex aquilarum ac vulturum ossibus. Eburneas memorat Trypho & Cicero atque Virgilius. Ex asininis ossibus Theatrales, atque argẽto. Arũdineas ex Theophrasto & Plinio. Internodium radici proximum excidebant ad læuam tibiam, quod subesset cacumini, ad dextram. Quò læuarum sonum grauẽ agnoscas, dextrarum acutum. Sic apud veteres scriptũ est. at Latini aiunt sinistras acutiores, aptásque rebus ludicris: item Serranas: quibus aiunt foramina fuisse æqualia, veluti Spondiacis. Non igitur constant sibi. Spondiacæ enim rerum grauium affines fuere. Hac de causa Phrygiis foramina erãt inæqualia, sicuti dactylicis, quæ ludicris adhibebantur. Dextras autem apud Romanos funeribus dicatas, quia essent graues. quum tamẽ in funeribus Barbari acutissimis vterentur. Dextras autem & sinistras appellarũt ab lateribus vnde inflarẽtur. Antiquissima è sambuco emedullata. Mox è crurum ossibus hinnuleorum & capreolorum, author est Iubas: vnde & tibiæ nomen apud Latinos. Hoc inuentum Thebanis assignant quidam, quam θηλῶν ἀυλὸν dixerint à ferarum ossibus, atque ære texerint. Alii Palladis agnoscunt: inter quos & Callimachus: alii Panã ferũt authorem. E buxo primi Phryges excauarunt eam, quæ Berecynthia cognominata fuit: quum antea Elymos diceretur. Alexãdrini è loto exenterata. cuius meminit Euripides tum alibi tum in Bacchis,

ἐν φρυγίαις βοᾶς ἐνοπαῖσι τε
λωτὸς ὅταν ἁγνὰ κέλαδος
ἱερὸς ἱερὰ
παίγματα βρέμῃ.

Hanc illi patria voce φόμβα nominarunt. Græci, vt est natio sibi arrogans omnia, non Alexandrinis, sed Thebanis attribuunt. Afri Scenitæ ex lauro, soni acutissimi in pascuis, vtî diximus, equarum. Ossiridem excogitasse tibiam ex hederaceis internodiis multiforẽ: quum ante id temporis quaterna tantùm haberet foramina. Nonnulli cætera à Diodoro Thebano addita prodidere. Hæ omnes ab summo inflabantur directo flatu. Afri primi inuenerũt eam cui Plagion & Plagialon fecere nomen, non quòd esset curua, vt quidam sunt arbitrati: sed quia ab latere inflabatur, quemadmodum & Germanica. Alii aiũt in Phrygia à Mida primùm excogitatam. Sic habes eius discrimina ex gẽtibus. Item materias. Numerum quoque. Geminas enim diximus apud Tyrrhenos: quem numerum à Marsya institutum prodidere, quũ antea essent singulares. Quare Monaulon cur Mercurii quidã alii Ægyptiorum inuentum fuisse dixerint, videndũ est. Monaulos enim singularis tibia. Singulares autem dictæ sunt impares: geminæ autem pares. Habes & figuram in magnitudine. nã Marsyæ tibias æquales fuisse puto: in Tyrrhenis altera maior. præterea vtre addito Ascaulon factam longè diuersa figura. apud Mysos ac Pãnonas tanta acritate, vt penè tubam superet. apud Gallos plenior, raucior, grauior, mollior, adeò vt in cubiculis quoque sine aurium offensione audiatur.

Monaulos.

A sonis quoq; vidimus differentias, dextrarũ, sinistrarũ & aliarũ. sicut & eius quæ Magadis appellabatur. quanquã nomen hoc alius quoq; sit tabella instrumenti. Palæomagadis autem eodẽ foramine tum grauem tũ acutum sonum edere poterat. tales etiam nostrates sunt. Sic Dactylicæ dictæ; quibus vtebantur ad ἐμβατήρια: Spondiacis verò ad hymnos deorũ. His æquidistãtia erant foramina, vt suprà diximus: Dactylicis autem inæqualia interualla: qualia sunt in temporibus pedis dactyli. Scytalia verò pusilla fuit tibia, & exigui surculi similis, sono prætenui, ac rei ipsi respõdenti. Iduthum autem nomine tenus, vt pleraque alia sine vlla declaratione inter tibiarum species recensuere.

Tibiæ dextræ ac sinistræ.

Scytaliæ

Tibiarũ vsus multiplex, atq; ab eo nomina. Choricæ in choris, quorũ gratia hæc omnia sũt à nobis enarrata. Primo Sacadas Argiuus docuit choros canere tribus modis, Dorio, Phrygio, Lydio, ita vt ne miscerentur. Iccirco ea lex τεμερὴς, siue τεμελὴς dicta. alii Clonæ attribuũt inuentum hoc. Dicebantur autẽ leges, quia nefas esset aliter facere. Horum tonorum quilibet habebat cõmunes tonos veteres Δώπονον & χρωματικόν. quibus Olympus addidit ἐναρμονικόν. Ab ætatibus & sexibus tres. Virginales, quibus virgines: pueriles, quibo pueri: νεανιτέλφοι, quibus perfectæ ætatis viri canerent. Qui modos faceret, Choraulus: cui etiam fabularum artifices succinuisse legimo. A seculis sic partiũtur. Apud Lacedæmonios primũ sub Terpandro factos modos in choris: in quibus saltata fuit γυμνοπαιδία. Alterũ seculũ sub Thaleta Gortynio, quo tẽpore duos floruisse, Polymnestũ Colophonium, & Sacadam Argiuum, qui ad Terpãdri æmulationem non γυμνοπαιδίαν, sed contraria canerẽt. quippe ἐνδυμάτα nõ nudi, sed induti. sub Thaleta Pęanas, sub Polymnesto Orthia, sub Sacada Elegias

Monaulos.

Choraulus.

Elegias exercebant. Aliæ dictæ Nuptiales. has monaulos fuisse scribunt: ad quas canerent Hymenæos: alii binas aiunt, iunctas impares: ac placet omen cõiugii specie. Attulere ad Monodias Græci eas quas ὀξυπτήνους dicebant, acutum & infractum spirantes. Erant Funerales: erant Cõuiuiales. Quinetiam quasdam ad citharam quas compararent, excogitarunt: atque iccirco κιθαειστήριοις cognominarunt. Conuiuiales erant pares & æquales, eæque pusillæ. ad significandũ æqualitatem conuiuiorũ. Iccirco rotunda olim mensa: ne quem sibi prælatũ quispiam cõquereretur. Ita δοῦς εἶσιν ab Homero à partiẽdo. Et Ceres iccirco nõ solùm specifera, sed etiam legifera appellata, cui ob eã rẽ agerẽt θεσμοφόρεια: vt eadẽ sit & ciborum & iusticiæ inuentrix. Has epulonum tibias παρασίους appellabãt. propterea quod vinum esset anima conuiuiorum. Philoxenus autem in tibiis certos constituit modos primus: quos legẽ Locricam nominauit, à nouo Harmoniæ genere, quod receptũ Pindari, ac Simonidæ tempore legimus inter leges Lyricorum. Idque dicebatur agi λοκεισί. cecinerunt autem Tibicines etiã Elegiaca, quemadmodũ suprà diximus. Fuit enim vna ex legibus ea, quã Elegon appellabant. sicuti ὑπόδετος, quæ remitteret. sunt & alia nomina, κωμαίχος, δεῖος, θρηνίων, κηπίων ab authoribus modorũ vetustiorum. addita posterius quæ πολυμνάστα dicebãtur. In castris quoq; Romanis tibiarũ vsus: vel cùm ad concionẽ vocarent, vel cùm silentium indicerent. Argolici ęstimo tempore in Anthesmophoriis faciebant tibiis eum modum, quem vocarunt θρεῴκιον. suum habuere Pastores βουκολιασμόν: in Bacchanalibus ὀπίφδιον: in choris χορεῖον: in Pæanibus καλλίνικον: in Orthiis πολεμικόν: in dicacitatibus & lusibus, κῶμον: in ridiculis σκιννοπόρβιον. Amatores ante ostium moram cum deprecarentur, συεγκοπικόν. hic Elegiis cõueniebat. Idem concitatior quum desperata omnia: tum fores inuadebãt, & κεγοσύθεος nominabatur.

THEATRVM.

CAPVT XXI.

REstat locus & apparatus, sine quibus multa quæ in fabularum narratione sunt, intelligi nequeunt. Maiores nostri facere, quàm dicere præclarius semper existimarunt. Quare operum gestarúmque rerum exercitationes prælatæ generibus meditationum. Iccirco roboris atque celeritatis quum ederent spectacula, locum in quo ea fierẽt, Theatrum potius à spectando, quàm ἀκεστήριον ab audiendo nominarunt. Olim in diem ac locum indictum conuenientes, qui specimen firmitatis, aut dexteritatis, aut pernicitatis edituri essent, in medio datis nominibus profitebantur. Circunfusa turba cum iudicibus ad spectandum, mox alia item affluente commodè spectare non poterant: quòd aliis alii obiectu corporum conspectũ adimebant. Iccirco aggestis cespitibus editiorem locum sibi pullis auctis faciebant. Eam ob causam medius locus depressior fuit, ac propterea Cauea dictus. Habes hoc ex diuino Poeta, *Proximus vt viridante toro consederat herbæ*. igitur per initia stantes spectabant. Postea subsellia sibi quisque quum ferret, his etiam pro telo, dum pugnant de loco, rem agebant. M. Messala & Cassio Coss. id primùm videtur creuisse. Mox P. Scipione Nasica Censore sublatus & apparatus, & mos. S. C. cautum ne cui in vrbe propriúsve mille passuum subsellia posuisse, sedentíve ludos spectare licitum esset. Primus omnium Thespis tãquam ambulatoriũ Theatrum commentus est. Tectis enim vehiculis in ædicularum modum, in iis fabulas egit, atque agendas circumuexit. Postea est Athenis structum è lapide, quum antea sublicium fuisset: quo tempore inter eos quoque pro loco ad manus ventum est. Quare lex lata scitáque, vt de publico ærario viritim binos acciperent obolos, quibus locum sibi quisque compararet. Primùm descripta cauea, circúmque designati consessus per simplices gradus. Postea Poetarum delitiæ quum sese insinuassent, tam commoda, & species separatarum partium, & proiectorum, & recessuum, aut vmbraculorũ, aut ambulacrorũ excogitata sunt. Itaque commentorum suorum imagines exhibuerunt architectis Poetæ, vt illi quid esset faciendum docerent, hi quo esset modo fabricandum expedirent. Romæ M. Scaurus Ædilis M. Scauri, qui princeps Senatus fuit, & Metellæ, quæ postea Syllæ nupsit, filius, augustissimum Theatrum faciendũ curauit, scena triplici, alii alia imminente. Columnarum numerus CCCLX. Scenæ pars è marmore, vitro medio translucens. Signa ænea in intercolumniis MMM. Cauea cepit hominum milia octoginta. Theatri figura fuit semicirculi in cornua producti. Pompeii iussu & cura amphitheatrum, cuius vacuum expleretur hominum quadraginta milibus. C. Curio, is qui Cæsaris partes fouit, ligneũ amphitheatrum excitauit: quod subditis rotis pensile ex iisdem cardinibus diduceretur medium: atque vitandi Solis causa etiam auerteretur: coirétque rursus in circulum, vbi res posceret. Habes Amphitheatri laudes apud Martialem, quod ab Augusto destinatum Vespasianus extruxit, T. filius dedicauit. duo in vrbe nostra: quorum alterum admirabile. vnum Polæ vidimus non contemnendum. Nemausi vnum structura & mole nulli secundũ. Theatri partes veteres, vtî dicebamus, cauea, & sedilia. Mox additis aliis sedilibus altioribus, scalarum quoque vsus quæsitus, & additus. Inter sedilia ad apicem scalarum, aditus ad sedentium pedes spatium, in quo inambularẽt locũ capturi. Sedilũ ordines, cunei à figura. Cùm enim excurrerẽt ab angusto spatio ad ambitum extimũ: strictiores erãt necessario quò propius accederent ad caueã. Porticus per quas essent inambulationes ad cuneorũ aditus. Hę partes necessarię. Nã ornamẽta & multa

& varia. Pro locis Actorum,& Thymelicorum excitata ſunt per initia vmbracula pro caſis, Scenas Græci, quemadmodũ ſupra dictum eſt, vocãt. Manſit nihiloſecius nomen poſtea marmoreis quoque. Hæ erant perſonarum habitacula. Locus ante ſcenam, proſcenium: in quo erant agentium diſcurſiones. Pulpita dicta, quia fuerant ab imo ſolo primùm ceſpitibus elatiora. Ita puluilli in hortis.& pulpita in caſtris. Orcheſtra, ſicuti diximus, ſaltantium, chori, Thymelicorũ. Nunc in Gallia ita agunt fabulas, vt omnia in conſpectu ſint, vniuerſus apparatus diſpoſitus ſublimibus ſedibus. Perſonæ ipſæ nunquam diſcedunt. qui ſilent, pro abſentibus habentur. At enimuerò perridiculũ: ibi ſpectatorem videre te audire, & te videre teipſum non audire, quæ alius coram te de te loquatur: quaſi ibi non ſis, vbi es. Cùm tamen maxima Poetæ vis ſit, ſuſpẽdere animos, atque eos facere ſemper expectantes. At hîc tibi nouum fit nihil: vt prius ſatietas ſubrepat, quàm obrepat fames. Itaque rectè obiecit Aeſchylo Euripides apud Ariſtophanem in Ranis: quod Niobẽ & Achillem in ſcenam introduxiſset capite cooperto: neq; vnquam vllũ verbũ qui ſint loquuti. Quatuordecim primi ordines erant ſcenæ propiores: vnde clarius, atque expreſsius actores exaudiebantur. In primo ordine ſedes erant Iudicũ. is locus προεδρία fuit appellatus: in qua qui ſederet primus, eum appellauit Epicrates antiquus Comicus προεδρόβαθρον. In omnibus ſedilibus ſedendi Spartanis æquale ius fuit. Solis Regibus certa loca ſpectaculis proxima, & commodiſsima: ſecundum ea Ephoris. Athenis principi Ciuitatis, qui annuus erat Magiſtratus eodẽ modo præcipua ſedes. Cæteri ſine diſcrimine ſpectarũt diu: quoad Senatorib⁹ ſuus eſt attributus locus: quem βουλευτικὸν appellarunt. Sic alia pars quæ adoleſcentibus deſignabatur, ἐφηβικόν. Romæ quoque edicto cautum ab Auguſto, vt prætextatis, & pædagogis certorũ cuneorum vſus eſſet. ſeuerius Maſsiliẽſes, qui vniuerſæ iuuẽtuti ſuæ theatro interdixere ne eorũ animi otioſis auditionibus remolleſcerent. Primũ igitur Ædiles curules qui indignũ plebi æquale cũ melioribus eſſe ius ſediũ arbitrarẽtur ludis Romanis P. Corn. Scipione, T. Sẽpronio Lõgo Coss. eam à Senatoribus ſepararunt. Cæterùm priſtina ſiue libertas, ſiue licentia plus valuit. Abolito nouo imperio nihiloſecius confuſi ſpectare. Quam peruicaciam Sex. Ælius Petus quẽ catum Ennius Poeta dicit, & L. Cornelius Cethegus, quem idẽ cecinit eloquentiſsimum, Cenſores caſtigare inſtituerũt, veteri edicto inſtaurato. Paulatim verò per negligẽtiam magiſtratuum, ac plebis pertinaciam in veterem conſuetudinem cum rediiſſent: Attilius Seranus, & L. Scribonius Libo Aediles Curules ludis Scenicis, & Romanis, fecere diuiſa vt eſsẽt loca. Hoc quoque plebis inſolentia, & indulgentia patrum corruptum integrauit lex Iulia. Theatralis, & Roſcia. Primiq; ordines XIIII Senatoribus, atque Equitibus reſtituti. C. autem Gracchus etiam ferocius exercuit potentiam. Quem, cùm obſeruaſſet contra morẽ maiorum temere patritiis, ac plebeiis ſedes occupari, accitis fabris eas demolitum eſſe memoriæ prodiderunt. Nec minus Syllæ dominatu populari ſuperbia cõfuſis per loca ſexibus, ordinibus, ætatibus, renouata etiam Tribunitia poteſtate, ſedendi ratio pro cenſu ac dignitate, repetita. verũ ſub C. Cæſare alia ſedendi fortuna fuit. Nam quum ille non tam ex opibus, aut natalibus, quàm ex virtute, ac meritis, & in Senatum, & in Equeſtrem ordinem multos legiſset, tãtum multitudinis nequiuit XIIII. ordinibus capi. Cõtrà Otho Trib. pleb. potiorem cenſum, quàm virtutẽ duxit. pro cẽſu enim loca ciuibus deſignauit: nõ honori, non dignitati, non ordini quicquã tribuit. excluſit nanque à primis XIIII. ordinibus eũ, cui ipſi, patrſque auóque quadragies Seſtertiũm nõ fuiſſet. Item qui artem ludicrã exercuiſset. Ridiculũ ſanè, ſi quibus in ſcena eſse licuiſset, propius ſcenam eſſe nõ liceret: & qui alios feciſſet ſpectatores, eſſe ſpectator nõ poſſet ipſe. Certa quoq; loca Tribunitiis attribuit Viatoribus: Certa iis, qui non ſua culpa decoxiſſẽt. Volũtarios decoctores, qui ganea, quíue alea, aut ſcorto, aut luxu rem feciſſent deteriorẽ, quſque ſeſe ære obligaſſent, Atheniẽſium ſequutus morem toto Theatro abſtinere iuſsit. Idque vt ſeruaretur, per cuneos diſpoſuit, quos præfectos ordinum appellabat, qui excitarẽt de ſede, quam quis contra legem occupaſſet. quẽadmodũ ad ſeditiones, atque rixas cohibendas ſtatio Cohortis erat in Theatro à principibus poſita: quã Nero ad ſpeciem libertatis ſuſtulit. Ante principũ imperia, ei muneri propoſiti fuerãt Lictores, atque viatores: quos in eodẽ officio apud Græcos ῥαβδούχους nominatos legimus. Locus inter ſenatores ſociarum gẽtium legatis datus. quo more Germanorum Legati cùm arceſſiti non eſſent, vltro ſeſe ad Senatorias ſedes cõtulere, atque recepti conſedere. Barbari fuit nõ arceſſere: Germanum vti etiam inferiorum gẽtium prærogatiua: Romanũ agnoſcere, quod & ſuum eſſet, & aliorum quoque eſſe vellent. Auguſtus verò etiã milites à plebe diſcretos habuit Othonis lege temperata, Qui bello ciuili attrito patrimonio equeſtrem cenſum amiſiſſent, ſi eũ à parentibus accepiſſent: vti ii XIIII, ordinum ius ne amitterent. Alexandri exemplo: qui emeritis veteranis primas ſedes aſsignauit: eſſq; vt ſpectarent coronati, licere voluit. Idem Auguſtus etiã fœminas ſegregauit: quibus ſuperiora loca ſunt deſignata omnibus in ludis, atque ſpectaculis, præter Athletica certamina. Veſtalibus contrà Prætoris tribunal locum dedit. verum ea paruo quoque tum tempore ſeruata eſt: ita vt Claudius princeps illam reſtituere coactus ſit. Etiã à Nerone plebi Equites antepoſiti: ſed eo

ſed eo euentu vt pari cura Domitianus intermiſſum edictũ illud renouarit. Tanti fuẽre populi illius ſpiritus, vt æquali cũ patribus animo, quam maiore vel labore, vel periculo peperiſſent, libertatẽ vindicarent. Quæ plebs ſeceſsionem facere non auderet in montem ſacrum, in theatro communi, atque æquali iure ciuitatis, non ſeceſsione, ſed coitione per honeſtam atque ciuilem vim frueretur. Poſt Cæſaris dictaturam, podium Imperatori & Coss. proſcenia & pulpitum oratoribus prouinciarum atque ſociorum. Quibus in locis Principes interdum cum illis, quàm è podio ſpectare maluerunt. Neronem etiam in proſcenio ſediſſe legimus: Legatos in orcheſtra aliquãdo. Quem morem ſuſtulit Auguſtus, quum eum locum à Libertini generis hominibus occupatum deprehendiſſet. Atque hæc quidem loca (vt ſolebat Plato & Ariſtoteles dicere) ὡς τύπῳ ad hunc modum enumerata ſunt. Exactius verò etiam ſic perſequamur. Scenarum modus priſcus ſanè atque etiam militaris: quemadmodum eſt apud Xenophontem & Thucydidem, atque in oratione Demoſthenis contra Midian. eæ caſæ dictæ ſunt olim in Romano exercitu: vnde caſtra: non quemadmodum nugantur Grammatici, ſed ſicut à nobis dictũ fuit in Originibus. Additæ poſtea partes aliquæ: eæque aut ab officio, aut à figura nominatæ. πυλὶς fuit oſtiolum, per quod quaſi è longinquo repentè apparerent peregrini. Fuit & locus quam ψαλίδα vocarunt. Verùm is cuiuſmodi eſſet, neutiquam deſcribunt, more ſuo ſanè. Sic alia pars κερκίδες: & alia à præciſione certi ſpatii κατατομή. Cæterũ hæc omnia potius vt ne neſciamus, quàm vt neceſſaria ſciamus. & puto non omnibus argumentis conueniſſe, ſicuti ne Aram quidem illam quæ appellaretur ἐλιδός. nam propriæ ac veræ Aræ, Dextra Baccho in Tragœdia, Apollini in Comœdia: Siniſtra ei vel deo, vel diuo, vel heroi, vel ciui, cui fiebant ludi, aut iuſta, aut parentalia. Vnde etiam Κυμαίου Appollinis faciunt mentionem, quem celebrabant Panegyri Nauctatitæ omnes Prytaneum ingredientes candidis induti veſtibus, quas iccirco Prytanicas appellabant. In iis aris verbenæ imponebantur Apollini, vt eſt in Andr. Terentiana, Baccho hederæ. Apud Græcos etiam πήγματα, etiam θυωείδα nominant à ſacrificiis: alii θυωείδα legũt. ea erat in proſcenii poſtremo cornu. Ludis funebribus ara illa ita inſcribebatur, D. M. Abaci quoque cuiuſdam faciunt mentionem: εἰλεὸν appellabant. quem in locum aſcendens è choro aliquis reſpondebat: vbi canebatur, ὠδεῖον. Ea vox apud Ciceronem & in hiſtoriis frequens: In Odeo Attici theatri Ægyptiorum regum ſtatuas fuiſſe Pauſanias ſcripſit. Extra theatrũ quoque loca dicata Muſis eodem dicta nomine. Quale Athenis à Pericle deſtinatum Muſicis certaminibus. Alexis quoque, & Plutarchus, & Demoſthenes & Ariſtoteles in quarto diuinæ Philoſophiæ ὠδείου faciunt mentionem. Pauſanias in Achaicis memoriæ prodidit, Herodæ Attici iuſſu, atque impenſis conſtructum pulcherrimum ὠδεῖον defunctæ vxoris monumentum. ὠδείου columnarum mentio fit in libro De formis dicẽdi, qui Theophraſto attribuitur. Scenarum quoque facies auctæ. nam quum priſcæ è ramis ac frondibus conſtitutæ fuiſſent cum racemis & corymbis: ac poſtea caſæ cum cellis: poſtremò ad magnificentiam auctæ ſunt proiectis & mœnianis in Comœdia: in Tragœdia verò etiam prætoria, & palatia, regiæ, turres. In regiis διστεγίαι, & δίκρες δωμάτων: quanquam priuatis quoque in ædibus inuenimus διστεγίας: è quibus παρακύψασαι & aniculæ mulieres proſpectabant captantes negotiorum ſuorũ occaſiones. In Satyrica ſcena, fontes, ſpeluncæ, ambulacra, viridaria, ſyluæ, receſſus, topiaria. C. Antonius & Murena ſcenam argenteã fecẽre. Scenæ partes aliis aliæ. In Comœdia tres. Media, potentiorum ædes inſigniores. In Satyra medius locus erat ſpeluncæ. In media ſcena habebat ὁ παρεπιγωνιστής. In dextro diuerſorio ὁ δευτεραγωνιστής. Siniſtra humillimam quanque perſonã capiebat: aut fanum deſertum: aut omnino vacua. In Tragœdia dextra porta peregrinum aut hoſpitem emittebat: in ſiniſtra Carcer: media Regia. Factũ verò aliquãdo fuit, vt in Comœdia Græci tentorium quoque ponerent, κλισίον appellabant. Ibi nonnulli Poetæ iumentorum ſtationem deſignarunt. iccirco aditus oſtio latiore: quæ oſtia propterea dicta κλισιάδες. per ea tranſmittebãt carros & iumenta. alii eiuſmodi partem ad officinæ vſum trãſtulêre: ſicut Antipho in Aceſtriis. Media vtrinque habebat alias interdum portas, quarum poſtibus eſſent affixæ machinæ. Eæ quia pro re ac tempore circumagebantur, περίακτοι ſunt appellatæ. nam perſonarum aſpectus quum eſſet tectus à ſpectatoribus, repentè ex occaſione cõparebant nuncii, & peregrini, aut ciues peregrè, exuléſve poſtliminio reuertentes. Itaque dextra machina afferebantur ea quæ extra vrbem acta factáve eſſent, aut agenda intus forent ex præſcripto propter iura ſuburbiorum, oppidorum, ciuitatum, municipiorum, coloniarum, ſociatarum, peregrinarum, pacatarum, hoſticarum. A' læua machina, reddebãtur quæ in vrbe iuſſu permiſſúve populi aut Principum: eóve, iiſve inuitis, geſta, acta, tranſacta fuiſſent, aut ex conſilio futura viderentur. Id quod factum eſt ab Euripide in Oreſta. Atque inter hæc eodem iure cenſebantur, ſiqua è portu afferrentur. cuiuſmodi eſt in Plautina Amphitryone, in Mercatore, in Hecyra. Priſci Tragici etiam deos aquaticos per eam introduxêre, Acheloum, Thetin, Proteum, Arethuſam. Si quæ perſonæ machinis non circumagebantur, ſed pedibus accedebant, per alteram introducebantur. Duo hæc machinarum gene-

Scenæ.

Caſtra.

ὠδεῖον.

ra. Tertium ἐκκύκλημα nominabant: alii ἐξώστραν. Erat hæc ſedes ſublicis elata, ſtrata longuriis, ſuper quibus ſella. Deſtinabatur locus is ad ea recitanda, quæ ſecretò patrata eſſent in ædibus. qualia in OEdipode Sophoclis, Plauti Amphitryone, & Caſina & aliis. Quartum genus quod in ſumma trepidatione remedia arceſſebat humanis maiora. Demiſſa nanque deos oſtendebat ex improuiſo. id quod etiã ad prouerbium rerũ deſperatarũ traxêre, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Plurima exẽpla Tragicis omnibus, & in Plauti Amphitryone. Alterum eiuſdẽ machinæ officium, quum veheret per aerem Heroas: veluti Tlepolemum, Medeam, Perſeum, Bellerophontem. Idem officium in Comœdia: nomen diuerſum, κράδη enim dicebatur: qualis Cantharus ſiue Scarabæus Ariſtophanis. Eſt præterea machinæ genus quintum quo rapiebantur perſonæ, γέρανος dictum. Hoc in fabulis Aurora Memnonem rapuit: Boreas Orithyam. Reſtes quibus per aerem ferebantur, ἐῶρα. Proxima huic alia verſatilis, vnde nomen τροφεῖον: cuius opera Heroes in deos transformabantur. Eius vſus in Hercule œtæo, & in ea quam olim feceramus, Indigete. Fuit & alia circumductilis, quam κεραυνοσκοπεῖον vocabant Græci. Ea valde celſa poſt ſcenam, in qua vtres calculorum pleni cum æneis vaſis, vnde fulgura exibant, tonitrus exaudiebantur, fulmina mittebantur, vt in Aiace Oileo. quare etiam βροντεῖον dicta. Machinæ ſimilis, quæ nõ eſſet machina, Charoniæ ſcalæ: vnde ſimulachra emittebẽtur. quemadmodum in Hecuba Euripidæ. Priuatim, quibus è locis exiliebant Erinnyes ἀνάβαθμοι, gradus imi: quales in OEdipo & Oreſte, & Athamante, & Amata noſtra. In ſcena ſpeculæ quoq; de turri aut de muro affingebantur: nec abſimili ſpecie locus, quem φρυκτώειον nominabãt: ex quo facibus dabatur ſignum præſidiis, vt aduentantibus hoſtibus expedirent arma: vnde & nomen quum alibi, tum in Rheſo. Propterea verò quòd multarum facies regionum explicabantur, neque locus aptus erat ad capiendum, diſponebant vela quædam cum abacis & picturis, non ſine nominibus: quæ certis penſilia machinis ſtatuebantur. In iis montium, marium, fluminum, oppidorum ſpecies, natura, ſitus, ſtatus efficta erant. Si quod numen introducebatur, erat locus extraordinarius, quẽ θεολογεῖον nominabant: qualis in Aiace Sophoclis, & in Hippolyto Euripidæ. erat autẽ ſublimis ſine machina. Ante ſcenam quibuſdam in Theatris ambitioſioribus additæ porticus ornatus gratiâ cũ columnis, & periſtyliis ac faſtigiis. Ante quas proſcenium apertum videbatur, in quo agebant (vti diximus) è ſcena egreſsi. Item in magnificis Theatris ſub proſcenio, hypoſcenion aliquãto depreſsius, in quod per gradus deſcendebant. Sic Græci: noſtri verò podium inter pulpitum & proſcenium, depreſsius proſcenio, altius pulpito. Erat autem pulpitum altum ad pedes quinque. Vitruuius ædes vocat Hoſpitalia, præter Regiam. Atenim non omnes præter familiam regiam hoſpites ſunt. Orcheſtræ partes erant tres: planities, in qua chorus caneret ac ſaltaret: pulpitum, in quo nihil aliud quàm canebant aut pronuntiabant. Hemicyclium non in omnibus fabulis, ſed in quibus ad eum locum agebantur enantes è mari: vt in Rudente Plautina. Tametſi ibidem quoque fingebatur vrbs longinqua pro rei argumento. Sic paruo momento traduxit exercitum Atheniensium Theſeus ſub vrbem Thebas: quæ ſanè ibi in conſpectu ſtatuebantur. Id quàm rectè ſcriptum eſt in ſexto. Græca orcheſtra fuit amplior, & ſcenarum receſſus profundiores. Pulpitum verò haud ita latum, quod appellabant λογεῖον, propterea quòd in eo ῥήματα & alia actuum interualla recitabantur. Eum locum ab Odeo diſtinguit Vitruuius, vt ſit pulpiti pars in qua canerent ὠιδεῖον: altera autem in qua aut riſum mouerent, aut cenſuram exercerent, aut vitæ noſtræ putarent rationes. Theatri partes præterea nullæ; niſi cellas connumeres ſubterraneas, in quibus vaſa ænea diſponebantur ad reddendum acceptas voces pleniores. De iudicum ſedibus dictum eſt: hæc tamen animi gratia apponentur. Hiſtriones qui exciderent, aut ineptè agerent, aut perperam pronuntiarent, à populo non expectata iudicum ſententia exibilabantur. Hoc quoque eſt legere de Æſchine apud Demoſthenem: benè agentibus manuum plauſu fauebant. Olim quum eſſet ligneum Theatrum, calcibus pluteos tundebant: à qua pedum ſupplosione, explodere noſtrum, Græci πληρωκοπεῖν. Idem ſignificatus alio verbo κλόζειν: item συείτζειν, quod ſibilum notat. Alterum verbũ à Graeculorum voce deductum eſt. Qui rectè agebãt, dicti ſunt διστεζάποδοι: qui malè, μισσύμβροι.

Partes autem acceſſoriæ atque extra ordinem hæ: Parapetaſmata, quæ à Latinis, vela. ea carbaſina poſuit Q. Catulus: byſsina Lentulus Spinther: Nero ſtellata. Hic luxus. Primùm excogitata defendẽdi æſtus cauſa. Quod officium auxit Pompeius etiam aqua deducta per ſedilia. Aulæis quoque ornauerũt. Græcum inuentum puto, quia vox item Græca eſt. ea vtitur Hyperides in oratione contra Patroclum. Præterea ſtatuebantur ſigna, & tabulæ in funeribus, & imagines. Primus Clodius Pulcher ſcenam ſignis ac tabulis ornauit, auro Trebatius, ebore Pompeius. arenam auri ſcobe ſparſit Nero. Pegmata autem erant compacta ædificia editiora ad aliquid oſtendendum. C. Princeps in ſcenam produxit pegma ex argẽto. Claudius obiecit beſtiis aliquot, qui parum diligenter pegma in ſcenam produxiſſet. Etiã extra Theatrum excitabantur, vt eſt apud Valerium Martialem. A palis *Palcos*, Itali clauſtra, & pegmata nunc *Catafalcos* addita aſpiratione: ſicuti ſinum maris *Golfo*, pro κόλπῳ. Theatri amphitheatríque facies

cies atque ichnographias ſubiecíſſem: verùm eas petes ab optimo ciue noſtro Saraina, & Vitruuii codicibus.

LVDI.

CAPVT XXII.

HActenus fabularum ortus, genera, partes, apparatus. Ludi autem ipſi tametſi videntur ab illis ſeparati, tamen ad apparatum ipſum maximè pertinent. Sanè Ludi ſunt taciturnæ fabulæ: fabulæ verò Ludi loquentes. Omnino ludorum pars fabula eſt: quare ipſi quoque actores Ludiones dicti. De Ludis igitur quam breuiſsimè fieri poterit, dicendum eſt. Ludi nomen à Græcis priſcis, & Ludionũ ſuprà ductum docuimus. Multa Ludorum genera ad ſumma duo reducuntur. Vtrunque poſitum eſt in motu naturali addita poſtea arte. verùm alterum ſimplex eſt, alterum cum æmulatione. Nam per initia vbi coiſsẽt temerè paſtores, aliquid agebant ſaltu, aut curſu. Tandem verò rediit res ad obtrectationem, atque inde ad certamen, quum alius alii præſtare videretur. Vetuſtiſsimi Ludi apud Romanos Conſualia in honorem Neptuni: quem Conſum vocabant ſanè minus conſideraté. Quis enim putet Neptunum eſſe numen conſiliorum! Feſtus author eſt in Conſualibus Quirites ſeſe cernuos iactaſſe. fuit & ille peruetus, quum per vtres vncti ſaliebant. Haud parua quæſtio poterit oriri: quódnam primum inter paſtores fuerit certamen. Quinque enim ſunt, curſus, lucta, ſaltus, iactus, pugilatus, in eo verſu:

ἅλμα, ποδωκείλιον, δίσκον, ἄκοντα, πάλιν.

Ac pro motus quidem ratione ſtatuendum eſt. Itaque luctã puto fuiſſe poſtremũ omnium inuentũ. eſt enim cõpoſitus: quippe fitus in duobus, motus. Compoſita verò ſimplicibus poſteriora. curſum autem primum: mox ſaltum. Pedum initiò iactum arbitror. mox lapidem craſſum ac grauem. Qui motus fit quaſi introrſum. contrarius autem huic iactus extrorſum, quem in diſco iaciendo exercebant. Nam ad iaculi aut pili miſsionem brachium pandimus, mox prorſum impellimus. contrà fit in diſco, manu ad pectus adducta atque extrorſum diſcluſa. Pugillatus ratio eadem quæ in lucta: non enim ſine antagoniſta fieri quit. videtur autẽ ſubtilius contemplanti proportio quædã inter hæc quatuor. Nam curſus motus eſt aliquo modo continuus: ſaltus diſcretus. Sic lucta motus quaſi cõtinuus: cohæreſcunt enim. pugillatus autem diſcretus: ſunt enim inter ictus ipſos interualla. Vter igitur veſtutior, lucta an pugillatus? pugnis prius quàm complexu certaſſe par eſt. Is enim primus congreſſus ſolutus. Mox lucta iunctis compoſitíſque atque etiam inſertis brachiis ac manibus mutuò. Ex temeraria aut hoſtili contẽtione res acta eſt ad exercitationem atque æmulationem. Sic ergo digerenda ſunt. Certamen tametſi eſt plurium: tamen aliquod videtur quodammodo vnius corporis, vt curſus: aliquod duorum, vt lucta. Ratio eſt, propterea quòd currere ſolus quis poteſt, pugnare non poteſt. Vtrunque erat aut nudorum, aut tectorum. A' nudis dicta Gymnaſia: quod nomen haudquaquã conuenit literariis ludis. nuſquã enim minus quàm in tam ſanctis ſodalitatibus nudos agere conuenit. Ita certarunt Athletæ, oleo vncti, & puluere aut arena conſperſi. Quapropter Auguſtus vetuit eiuſmodi ſpectaculis fœminas intereſſe. Thucydides in primo hiſtoriarum Athletas olim fibulatis campeſtribus certaſſe memoriæ prodidit: nudos autem ſua tempeſtate. Quo tamen tempore à barbaris in Aſia veterem modeſtiam ſeruatam ſcribit. Tecti verò aut veſte (vt eſt apud Hippocratem) vel etiam armis, quemadmodum dicebamus in ſaltationibus. vnde ὁπλίτης δρόμος, quum in armis curerent. Aucta etiam exercitatio adiuncto inſtrumento, eóque multiplici, præter diſcum ac iaculum, de quibus ſuprà, etiam equo, aut curru, aut ceſtu. illis quaſi ſociis, hoc quaſi telo. Nam pugnis nudis primùm factum eſt: itaque πὺξ Græci, & πύκτης pugil: noſtra pugna inde, atque etiam pugnus: quoniam manus quæ erat antea paſſa, & μαυὴ, vnde vox noſtra, contracta clauſis digitis effecta eſt πυκνὴ, denſa. Quemadmodũ in Originibus dictum fuit. Pugnis, addita lora ad munimentum: propterea quòd nudi quum ferirent, ſæpe plus damni acciperent quàm facerent. Ea lora Græco vocabulo Ceſtus dicti, κεστὸν enim cingulũ. breuia initiò: mox ne excuſſa exuerentur in ictibus, tum cubito tum humero alligabãtur. Poſtremò ferrum plumbúmque aſſutum eſt ſæuiſsimo ſpectaculo. Cerebrum enim ac guttur facillimè elidebant. Iecircò aurium munimẽta induebant, ἀμφώτιδες. Tota ars ictũ vitare nõ fuga, ſed corporis inclinationibus & flexionibus. Tũ autem excipere ictũ ictu ſi fit fortior. Poſtremò ne inferre ictum fruſtra: concidebant enim plũbi onere præcipites acti, ſi impẽſius niterẽtur verberare. Id quod Cataphracticis præceptis docebamur iuuenes, cùm claua ferrea pugnãdum eſſet. Me puero Grammatici nugabantur, Ceſtus lora ligno tereti alligata fuiſſe, quorum in ſummo appenſæ eſſent pilæ plumbeæ. Ceſtu Erycem Siculum excelluiſſe, atque ab Hercule victum. Præter cæteros artem calluiſſe Pollucem, qua fortiſsimum virum Amycum ſuperauit: Bebrycum Amycum, vt ait Theocritus & Argonautæ, atque innuit doctiſsimus Poeta in quinto Diuini operis. Luctam autem Græci πάλιν à concuſsione, Latini à motu, vnde luxare. Haud vno modo luctamur: aliquando amplexu mutuo ab iliis & humeris, interdum conſertis brachiis manu apprehẽſis. In pugna ſolis pugnis pugili vti licebat: in lucta impulſu tantùm, & tractu, & preſsione, & ſupplan-

Gymnaſia.

tatione, vt non cæderetur concertator, sed prosterneretur. Pugilatui propior παγκρατιαστής: nam pugnorum & omnium aliorum membrorum vi experiebantur: etiam calcibus, etiam genubus, etiam dentibus abutebantur. Hinc nomen quod & à Propertio positum est: cursus à quantitate variatus. Minimus fuit stadii vnius, quod CCXXV. passus capiebat. Duplex stadium erat in longum δίαυλος: id quod vox ipsa declarat. Quum verò de cursum relegerent stadium sine intermissione recurrendo, δίαυλον nominabant. Apud Platonem in octauo de Legib. δόλιχον maioris esse laboris, quam δίαυλον scriptũ est. Quum igitur præter quinque certamina supradicta, esset Cestus, esset Pancratium, tamẽ quinque tantũ illis constabat πένταθλον: quod qui vicissent, à Latinis sunt Quinquertiones appellati: quoniam vox hæc Ars prima sua origine robur ac fortitudinem designauit. Græca enim omnia, ἀρὴς, ἀρετὴ, ἐνάρετος. Sic Virtus à viribus apud maiores nostros, pro fortitudine tãtùm accipiebatur. Aristoteles in primo Rhetoricorum ita disponit. Quæ corporis virtus attributa est certaminibus constat magnitudine, robore, celeritate. Qui iactare certo modo crura, porróque mouere potest, cursor est, quippe celeritate valens. Qui tum premere, tum continere, is est luctator. qui percutiendo pellere, pugil. qui horum vtroque modo, pancratio idoneus. qui ad hæc cuncta aptus, quinquertio.

Hæc per se viri certamina agitabant. Opibus deinde obtinuit luxus: vt etiã equos alerent cursores. Qui priuis equis currerent κέλητες vocati: vnde & priscum Celeris nomen. Sic enim Equites sub Romulo dicti: qui postea Trossuli ab oppidi nomine, quod sua ipsi opera sine peditatu expugnassent. Romæ nunc & in patria olim nostra etiam asellorum certamẽ committitur, non sine risu. Iuncti deinde etiam bini ad currum, & biiugi dicti: quaterni, quadrigæ. ne fallantur adolescentes à priscis præceptoribus nostris: qui nobis dicere soliti erant, quadrigas & currum esse idem. à Græcis illi, δύωρεσι: hi τετράωρεσι, & τετρίππαι. Iunctæ etiam mulæ carrucis, quas ἀπήνας Græci nominant.

Erant præter has priuatæ quædam aliæ exercitationes in publicis Gymnasiis: inter quas aliquot recenset Galenus in secundo ὑμεναίων. Harum nomina ἀγτήρεον ἄρσις: de quibus & Aristoteles, & Martialis. ἀκροχειρίζειν, πυγμαλίζειν. vnde πυγμάλισμα apud Iuuenalem exclusis iactabũdis nugis. Est autem ἀκροχειρίζειν luctæ pars, cum primoribus tantùm digitis insertis roboris faciunt periculum.

Pytilismata.

LVDI GRÆCI. PYTHIA.

CAPVT XXIII.

PVdi igitur alii celebres, & quasi Panegyrici, ad quos penè vniuersum nomen Græcum confluebat. Alii certorum oppidorum quasi priuati. celeberrimi quatuor. veteres censuerunt eos omnes funebres. sanè Olympici in Iouis honorem ob mortem Pelopis. Nemei Neptuno propter Archemorum. Eidem Isthmia in honorem Melicertæ. Satis rectè hactenus fortasse. non enim Pelops moritur, sed OEnomaus. OEnomaus vincitur: vincit Pelops, qui statuit ludos. Etiã miror hosce quoque Olympicos Ioui, non Neptuno à Pelope nuncupatos fuisse: quem victorem fecissent equi Neptuni, non Iouis. Præterea Pythia Apollini dicata, quis dicat in honorẽ cæsi Draconis? profectò scelerato Draconi cum eius interfectore, eóque deo nobilissimo communem gloriam facere nefas arbitror. Ac tametsi Olympia præferebantur, propterea quòd supremo deorum numini essent attributa: Pythia tamen vetustate anteibant. quippe ab Hercule Olympia instituta. Alii verius tradunt: Pelopẽ, à quo OEnomaus curru victus fuerit, anniuersarios ludos indixisse: eósque intermissos postea ab Hercule instauratos Augea malè mulctato. Hercule igitur & Pelope quum fuerit antiquior Apollo, quos ipse ludos dicarit, illorum æquè Ludis vetustiores arbitrari par est. nam Nemea & Isthmia longo pòst tempore inchoata: quare à Pythiis incipiendum. eorum originem ad hunc modum prodidit Clearchus Solensis Aristotelis discipulus in primo libro Prouerbiorum. Latona ex Euboeæ Chalcide Apollinem Dianámque reportabat Delphos. Ad Pythonis speluncam admotis vestigiis, ab eo improuiso penè oppressi, nisi puello Mater animos addidisset, vt sagittis quas habebat, pestem illam occuparet. Acclamatio fuit, ἴε παῖ, ἴε παῖ. vnde nomen ei factum aiunt certis syllabis additis, παιὰν, παιὼν, παιήων. Narrãt etiam lapidem à Latona intentatum: alii dicunt Apollini porrectum antè quàm animaduertisset illũ cum telis esse. Eum postea lapidem in Delphis repositum sub ænei Latonę signi pedibus. Strabo ex Ephori historia Pythonem latronem fuisse tetrum ac cruentum, qui insessis itineribus infestam faceret prouinciam. quapropter Draconis cognomen inditum à maleficio. Tanta peste soluti Delphi pro recepta libertate ludos quasi beneficiarios celebrandos curauêre. Quos ludos auctis postea rebus, auctos ab Amphictyonibus sub Eurylocho, addito equestri simulatque gymnico certamine. victori præmium corona. Introducti quoque tibicines cum citharœdis. item citharistæ sine cãtu: quorum modos appellarunt πυθικὸν νόμον. Argumenti ratio ac tractus totus in Apollinis pugna quinque partibus constabat. In prima fuit ἀγάκρεσις: erat hoc procemium. Secunda ἄμπυιος, in qua certaminis periculum Apollo faciebat, expediens ad prælium sese, attentans telorum aciem, suspẽso gradu circumspectans, captánsque pugnæ locum. In tertia seipsum ad prælium hortabatur: quare pars illa dicta καταχελευσμός. postrema erat δάκτυλος, à temporum numero appellata. Quam ab imitatione sibilantis in termoriendum serpentis Syringa cognominarunt. hæc ab Cithara. At verò seorsum saltatio haud illi absimilis edebatur, in totidem actus æquè distributa. Primus erat πύρριχος: in qua deus cati militis præ se fert prudẽtiam omnia tum circumspiciens, tum designans. In secundo καταχελευσμὸς, quum hostem prouocat. Tertius est iambicus in pugna: lõgè id sanè cõmodius quàm apud Citharœdum. Iambus enim præliator pes est ac sanguinarius, quẽadmodum alibi dictum est. Eo in actu tibia saltandi numeros edit bellicæ tubæ: & dentibus frendentem Pythona qui sagitta iã ictus est, exprimit. Quartus σπονδεῖος capiebat victoriæ celebrationem. quippe victis hostibus victimas cædebant, ac diis libabant. hoc autem est λείβειν, & σπένδειν. Postremus exultantis Dei, in quo tripudii certis legibus terram quatiebat: iccirco dictus καταχορευστής. Quoniam verò Græca tractamus, hoc est mendacia, & poetica, id est fabulas, festiuitatis huius origo ex aliorum quoque authorum fide narranda est. In faciem versus cothurnicis Iupiter Latonæ vitium obtulit, in ea terræ Atticæ parte quam ζωστῆρα nominabant. Parturiens Latona vndique ab Iunone exacta in Delum insulam recepta est, quam prisci Ortygiam vocabant. Ibi editis gemellis Apolline ac Diana substitit mater, Diana in Cretã trãsmisit, Dictynnúmque montem coluit. In Lyciam sese contulit Apollo. Inde à Pane diuinationem quum didicisset, in eum oraculi ingressus est locum, vbi Nox olim, deinde Themis responsa dederant. Quo tempore occiso Pythone tripodis custode, oraculum suum fecit. Cuius corio obductus eiusdem opera tripos inde etiam Cortina fuit appellatus. de hoc tripode quàm ægrè nobis satisfaciat Diodorus Siculus, alibi scripsimus. Ex eo certamen septimo quoque die constitutum, ille Pythicũ appellauit. Mirum sanè quum rem sagittis confecisset, non & sagittandi certamen, sed Cithara canendi posuisse. Quanquã non eodem modo ab omnibus describitur. sic enim alii digessere. Vt primum vocent πύθιον, in quo tentet pugnam. Secundus ἴαμβος, conuicio eliciens serpentem: ἰαμβίζειν enim λοιδορεῖν. Tertius δάκτυλος in honorem Bacchi, cui pes ille sacer sit. Quíque eo in loco ante Apollinem responsa dedisse ferebatur. Quartus Creticus ab Iouis incunabulis, cuius iple erat filius. Nomen eadem ratione qua Dactylus: pede enim Amphimacro conficiebatur. Quintũ appellarunt μυῤῥῶνα: quoniã Telluris auię suę ius oraculi priscũ fuit. Sextus σύριγμα. hęc certaminis causa, atq; instituta. haud paruo pòst tẽpore ad viarũ angustias, quæ in Delphos agunt Crissæi quũ infestum iter facerent, iis qui oraculum peterent: sociorum copiis adiuti Amphictyones Crissam aggressi expugnarunt: alterúmque certamen addiderunt, in quo tibicines canerent. Crissæorum exitus quominus facinora sequerentur, neutiquam deterruit Cirrhæos. neq; enim minora latrocinia exercere. Quare victi ab Eurylocho Thessalo, qui ob roboris præstantiã nouus Achilles dictus fuit, ad montem qui Cirphis nomine contra Parnasum iacet, confugere. Eurylochus ad belli reliquias persequẽdas relicta exercitus ibi parte sub prætore Hippia, abiit ipse, constituítque Gymnica certamina. Hoc factum est Athenis præturam agente Simone, Delphis autem Gylida. Victori pecunia præmium. Annis autẽ sex postea debellatis reliquiis Cirrhæorum prætore Athenis Damasio, Delphis Diodoro, redintegratis ludis coronam victori tùm primùm propositam quidam prodidêre. verùm equidẽ alios, ab Apolline datam coronam, melius sentire arbitror: eámque è lauro, cuius ille vel termites, vel taleas è Thessalia tulisset. Etenim è Creta ad Tempe sese contulerat, quò de Draconis cæde à Chrysotomide expiaretur. Neque verò iis assentior, qui coronæ vsum apud veteres nullum fuisse autumant, imbecilli sanè argumẽto: propterea quòd, inquiunt, eius nullam mentionem fecerit Homerus: cui ne στεφάνου quidem vox nota fuerit. At enimuero à Promethei vsque temporibus coronæ vsum deducũt doctiores: quippe ab Ioue solutum vinclis, quem ille imminenti ex Thetidis cõcubitu periculo soluisset: Supplicii tamen vestigiis manere iussis: quippe ad pristinæ catenæ memoriam annulum ferreum gestare, in quo lapis impactus rupem illam Caucasi repræsentaret. At illum tam triste monumentum non solùm sapientia temperasse, verumetiam corona capiti imposita hilarasse. vnde simul & coronarum & annulorum origo ducta videatur. Ego verò etiam ante Prometheum puto eos qui extiterint mortales ad æstiua vmbracula coronas excogitasse: victóque in certaminibus ablatas, atque impositas victori, vt ea ignominia cæli incommoda pateretur. De celebrationis quoque tempore minus conuenit: minus enim per initia frequentatos legimus; quippe nono quoque anno. Argonautarũ tempestate vicit stadium Castor: pugilatu Pollux: Callais dolichon: armatum cursum Zetus, discum Peleus, luctam Telamon, Hercules pancratium: laurea corona victori data.

OLYMPIA.

CAPVT XXIIII.

PRoxima Olympiorum origo si Pelopis tempora putes. Is Hippodamiæ OEnomai filiæ fama & amore captus, in Elide apud patrem ausus est proci nomen profiteri. Oraculo monitus ille exitium suum pendêre ex filiæ nuptiis, quibus artibus interitum effugere quærit, sibi molitus est. Virginem petentibus proposuit in bigarum certamine victori filiæ nuptias, victo mortem. Qua lege tredecim iuuenes interfecit: quemad-

admodum canit Pindarus, cuius interpretes e-
A Iolaus curru vicit: Iasius Arcas κέλητι, id est e-
tiam eorum nomina recensuêre. Pelops à Ne-
quo solo: Castor cursu: Pollux pugnis: Hercules
ptuno impetratis equis victum OEnomaum
lucta & pancratio. Secundum hosce Oxylus, qui
in mare præcipitauit: Hippodamiam vxorem
in Elide regnum obtinuit, renouauit. Intermis-
duxit: certamen victoriæ monumentum insti-
sum deinde vsque ad Iphiti tempora. Sub quo
tuit. Hæc ita gesta sunt ad Pisam Elidis: quæ à
certaminum inita ratione, multa omissa fuisse
cognomine Endymionis filia sic fuit appellata.
propter inscitiam atque obliuionem. Cuius rei
Victor Cotino, quę est agrestis olea, coronaba-
argumentum afferunt, quòd tum primùm solius
tur. Hercules intermissum in Olympii Iouis
cursus pręmia posita fuerint: aiúntque victorem
honorẽ, victo Augea Elidis principe de pręda
Eliacum Corœbum. Aliquot annis pòst in men-
atque manubiis instaurauit. Is enim sterquilinia
tem venisse διαύλου: itaque additum pristino
immania quum haberet, neque haberet quo pa-
cursui. quem vicit Hypenus Pisæus. sequenti
cto iniret purgandi rationem, cum Hercule de
Olympiade Acanthus. Anno inde quintodeci-
certa mercede egit, eiusmodi commodum pol-
mo Pentathli, ac luctæ memoriam renouatam.
licente. At postea mira sapientia fluminis ap-
Illo Lampidem, hac Eurybatum victores decla-
pulsu simum facilè deductum vbi vidisset, pre-
ratos. Quinta pòst eam Olympiade quæ tertia
ciúmque maius opera illa ratus negasset, exu-
& vicesima numerabatur, pugilatus redditus.
tus est vita simul cum imperio. hæc sanè vulga-
quo vicit Onomastus Smyrnæus. Quinta & vi-
tiora. Pausanias autem longè diligentius. nam
cesima equorum cursus additus. Pagondas The-
& duos tradit Herculis appellatione, & altius
B banus curru cæteros anteiuit. Octaua ab hinc
repetit, & post Pelopem recenset alios. Saturno
Olympiade, excitatum deintegro pancratium,
aurei seculi mortales deorum tum principi e-
& equus singularis. Hoc polluit Crauxidas Cra-
rexisse fanum. Editum Iouem ab Rhea alen-
nonius, illo Syracusanus Lygdamis. Cuius cor-
dum datum viris, quos è Creta accitos Idæos
poris magnitudinem Herculeæ parem memo-
Dactylos, alii Curetas nominarunt. Eorum no-
riæ prodidêre. quare & celebratum est eius se-
mina, Hercules, Pæonæus, Epimedes, Iasius, I-
pulchrum ad Latomias. Neque verò solùm vi-
das. Herculem natu maximum commisisse fra-
ris, sed pueris quoque certamina indicta sunt.
tres ad cursus certamen. victorémque oleastro
Cursus quidem ac luctæ septima ac tricesima
coronasse, cuius ibi sylua frequens adeò, vt &
Olympiade. Lucta vicit Hipposthenes Laced æ-
virentes frondes substernerent ad somnum ca-
monius: Polynices Elæus cursu. Pugilatum pri-
piendum. Ramum ex Hyperboreis allatum ab
ma & quadragesima. Superauit Philetas Syba-
eodem Hercule ad eam magnitudinem multi-
ritanus. Quinta & sexagesima, cursus in armis
tudinémque adoleuisse. Adeò more suo malæ fi-
cœptus simul cum scutis. Excelluit Demaratus
dei author est Græculus. Nam quo tẽpore Her-
Hereensis. Tertia & nonagesima bigis: quibus
cules Idæus ad Hyperboreos sese contulit, qui è
Elæus Euagoras victor fuit, idque equis perfe-
Creta tum primùm in Elidem nauigauit? Aut v-
C ctis: nam etiam pullos introducebant, quemad-
bi gentium inuenias oleastri arborem hyper-
modum vndecentesima Olympiade: quibus co-
borei gelu patientem. Primùm igitur hunc I-
ronam tulit Sybariades Lacedæmonius, atque
dæum Herculẽ Olympia posuisse, quinto quo-
ibi quidem vnicus pullus currum trahebat. Po-
que anno celebranda: quot ipsi fratres extitis-
stea verò etiam iuncti bini. Item ductus vnus
sent. Quin Iouem tum adolescentem lucta cer-
sine curru, κέλης. Bigis palmam tulit mulier è
tasse cum Saturno de imperio, atque vicisse.
Macedonia Belistiche nomine: singulari equo
Cursu ab Apolline victum Mercurium, Mar-
Lycius Tlepolemus. Centesima quadragesima
tem verò pugilatu. Quinquagesimo autem pòst
quinta pueris constituto pancratio: victor fuit
Deucalionis diluuium anno, Clymenum Cardis
Phædimus Æolensis ex vrbe Troade. Quine-
filium, vnum ex Herculis Idæi nepotibus è Cre-
tiam quibusdam aliquando institutis alio tem-
ta venisse, atque Olympicum certamen quasi
pore abstinuêre. Tricesima enim octaua pueris
familiæ suæ prærogatiua instaurasse: arámque
Pentathlum propositum, postea desitum est.
tum Curetibus, tum suæ gentis authori Hercu-
Qua tempestate Eutelidas Lacedæmonius pre-
li statuisse, quem Ἀρχάπολιν cognominari iussit.
cium operæ tulit. Quemadmodũ ἀπήνης & κέλη-
Hunc postea Clymenum Æthlio satus Endy-
D ης cursum illum septuagesima, hunc sequenti
mion exactum regno priuauit, liberísque suis
Olympiade institutos abrogauerunt quintode-
in cursus certamine regnum proposuit victori.
cimo pòst anno. Victor ἀπήνῃ Thersius Thes-
Altero ab hoc seculo Pelopem quàm magnifi-
salus fuit, κέλητι Achæus Dymensis. Erat autem
centissimo apparatu eos ludos illustrasse. Pelo-
ἀπήνη, quemadmodum diximus, iunctis mula-
pis filiis ex Elide per vniuersam dispersis Pelo-
bus. Equa verò Calpe fuit, de qua sessor sub i-
ponesum, Amythaon Cretheo genitus, nepos
psas metas desiliens apprehensis frænis simul
Endymionis Olympia indixit. Post eum Pelias,
cum illa decurrebat. Quemadmodum qui ἀναβάται
& Neleus communi tum gloria tum authorita-
dicebãtur à Græcis, qui à Calpe hoc dif-
te. Postea Hercules Amphitryonis capta Elide.
ferebant quòd equo masculo, non fœmina vte-
bantur.

bantur. Alio more quàm desultores nostri, qui
A equo insidentes alterum ad manum habent, in
quem è priore insiliãt. κέλητες etiam Plutarchus
meminit: quòd simul cũ gladiatorio antiquatũ
scribit. Qui certamina ipsa ponerent ἀγωνοθέται
dicti. Ac primùm quidem vnus erat author Her-
cules, Iphitus, Oxylus. Verùm quinquagesima
Olympiade duobus ex Elide ciuibus datus sor-
titò is fuit magistratus. Iudices autem electi no-
uem Olympiade quinta & vicesima, quos ἑλλανο-
δίκας nominarunt. Tres equorum curabant cur-
sum. totidem curæ erat Pentathlũ. Reliquis cer-
taminibus præerant reliqui. Altera deinde Ol-
ympiade additus & decimus. Quũ autẽ essent
Eleensibus tribus duodecim, centesima tertia è
singulis tribubus singuli Iudices electi sunt. Ab
Arcadibus deinde bello petiti, victi, agrorum
parte mulctati, quatuor ex eo numero detraxe-
runt. tot enim tribus in hostiũ venerãt potesta-
tem quarta supra centesimam Olympiade. vice-
B simo tandem pòst anno ad decem res rediit. Hi
verò Iudices etiam ἀθλοφόροι, etiam αἰσυμνῆται. A
nonnullis verò ῥαβδούχοις quoq; dictos inuenias.

NEMEA. Capvt xxv.

ARgiuorũ Nemea regio est, à cogno-
mine Iouis & Lunæ filia Nympha.
Alii à pascuis armentorum agri, quæ
Iunoni sacra essent. Nonnulli à Da-
nai liberis. Ea in terra, Thebas Argiui quum pe-
terent, siti fatigatus exercitus Hypsipylen habuit
obuiam Lemni reginam gestantem Ophelthen
puellum Eurydice & Lycurgo satũ, qui flamen
Dialis erat. quanquam Ophelten alii Creusæ &
Eupheti, prodidêre. Hypsipyles ductu, atque
indicio inuentis aquis, dum soluunt ad fontẽ si-
tim, relictum ab ea in pratis infantẽ Draco ne-
C cat. Illi reuersi belluam interficiũt: & certamen
indicunt funebre triennale. Primùm soli certa-
runt milites: deinde etiam populus admissus.
Quidam falsò negarunt vel curru, vel equo sin-
gulari celebratos eos ludos: curru inquã δίφρῳ:
nã altero currus genere quod appellãt ἅμμα non
negant: in illo sella erat, in hoc non erat. Pinda-
rus meminit in Nemeis etiã pãcratii, & luctæ, &
quinquertii, & stadii, & ἅμματος. Ophelten autẽ
fatali nomine appellauit Archemorõ vates Am-
phiaraus: cõcepto ac designato tam infelicibus
auspiciis exitio futuro. Alii euenisse hoc Talao
Adrasti regis, qui exercitũ ductabat, fratri pro-
didêre. Æschylus putauit Archemorũ fuisse Ne-
meæ filiũ: qui hũc ad modũ vita functus sit. Cer-
D taménq; illud Thebano bello fuisse longè vetu-
stius. Certamini præsidebãt Corinthii, Argiui &
Cleonæi. Alii non Cleonæos, sed Deceleonæos
primos præfuisse scribunt: atq; post illos, Corin-
thios. Per initia ex olea coronã factã, datámque
ad Medici belli vsque tempora. Deinde oleam
cum apio cõmutatam: quem fruticem infelicem
putarẽt funeribus conuenire. Iccirco Iudices pul
lati sedebant. Postremò Hercules Nemæo Leo-
ne debellato & instaurauit, & correxit, Iouique
Nemæo dicauit.

ISTHMIA. Capvt xxvi.

LNo & Athamas duos liberos habuẽ-
re, Learchum ac Melicertam. Lear-
chum Athamas Iunonis opera in fu
rorem actus interfecit. Quẽ eadem
authore pari morbo affecta mater in lebetẽ fer-
uentis aquæ plenũ immersit. Tam atroci exem-
plo monitus Melicerta cum per Geranæan Me-
garæ montem regionis aufugiens ad rupem quę
Moluris dicebatur, peruenisset: de ea sese in ma-
re præcipitem dedit. quẽ secuta mater simili fato
perfuncta est. Alii tradunt matrem surrepto ex
illo periculo Melicerta, cum eo sese pręcipitasse.
Exceptos Nereides matrẽ fecêre Diuã, Leuco-
theam Græci, Latini Matutam vocant: Melicer-
tam diuum, Palæmonem illi, nos Portumnum.
Eædem Nereides Sisyphum monuêre, vt in ho-
norem Melicertæ ludi statuerentur. Alii etiã fa-
bulosius à Delphino delatum cadauer aiunt: at-
que ab Sisypho, qui tũ Corinthi regnũ obtine-
bat, inuentũ, tum propter affinitatẽ datũ sepul-
turæ. quippe Sisyphus, & Athamas Æolo geni-
ti. Cæterùm verò propiora tradũt, qui Melicer-
tæ cadauer fluctibus appulsum, scribũt ad Isth-
mi locũ, cui ab iuncis nomẽ erat χοινοῦπα. Peste
ex eo correptam Corinthum, oraculo monitam
haud prius cessaturum malum, quàm Melicertæ
iusta persoluerẽtur: ac præterea ludi fierent. Igi-
tur Amphimachi, & Donacini opera cadauere
translato cum celebritatis initiũ pestilẽtiæ fuis-
set finis, paucis annis festiuitate celebrata ac de-
sita: rursus ab numine cessationis postulati, ac pe
stilentia oppressi, ex oraculi præceptis morẽ in-
termissum redintegrarunt. Pinu autẽ Isthmio-
nicas fuisse narrant coronatos, propterea quòd
C Melicertæ cadauer pineis obuolutũ surculis in-
uentum est. Alii dicunt Neptuno sacrã pinum:
vnde Phytalmii cognomẽ attributũ autumant:
iccirco quia pinus, picea, abies maritimæ rei plu
rimùm cõueniant. Timæus scriptũ reliquit: A-
pio antea coronari solitos victores: idque Co-
rinthiorum iudicio. Eadẽ historiæ ratio ex Pro-
cle, Callimacho, Euphorione.

LVDI ALII MINVS NOBILES. Capvt xxvii.

ALios quoque ludos minus illustres in
Græcia factos legas: in quibus lebe-
tes erãt præmia, in aliis Arnacides,
id est agninę pelles. Certorũ quoque
populorũ festiuitates, vt Panionia, & Panathe-
D naica: in quib° vtriusq; sexus flos per mutua ne-
xis manibus saltabãt Pyrrhichicã. Quædã verò
præter hos, potius festiuitates, & sacra, sine lu-
dis, cum pompa: qualia Adonia Atheniensibus,
& Thesmophoria, atque alia, quæ inter gẽtium
ritus à nobis narrata sunt.

LVDI ROMANI. Capvt xxviii.

LVdi Romæ qui fierent, haud conti-
nuò Romani omnes vocabantur.
quemadmodum ne sacra quidem.
Eorum quidem ante vrbem condi-

tam in Latium, atque inde postea Romam adueti: vt Troia, & Compitalitii: partim pòst: inter quos antiquissimi Consualia, de quibus suprà. Genera diuersa à fine. quippe alii in honorem deorũ: nonnulli exercitationis gratia, quibus belli simulacra cierentur: vt Troia, & Castrenses. Quidam funebres. Aliqui votiui, vel pro victoriis, vel pro bona valetudine. Quare euenit vt summæ essent eorum differẽtiæ duæ. Statorum, & non Statorum: quemadmodum de feriis quoque legimus. Nam Compitalia, & Paganalia non erant statæ: sed conceptis verbis indicebantur. Iccirco tametsi erant omnes publici, non tamen ære omnes publico fiebant: sed quidam priuata pecunia. Ex voto quoque publicæ personæ aliquando sua pecunia edidere: quemadmodum de M. Anilio proditum est. Aliqui etiam iussu librorũ Sibyllinorum: aut responsis Aruspicum: vatúmve monitis, cuiusmodi versus Cn. Martii fuere, in quibus numerati sunt ii, qui expiationis ergò indicebantur. Hi comprehendebantur illorum classe, qui diis essent attributi, veluti Theatrales quoque. Nam licet animi gratia conuenirent: nequaquam tamen sine deorum titulo fiebant. Nomina igitur interdum à diis: alia aliunde: vt Iuuenales, Seculares. Ante vrbem designatam, à vicorum compitis, in quibus agitabãt agrestes, ludi & facti & dicti Compitalitii. intermissi deinde ad Seruium vsque Regem, ac per vicorum magistros instaurati. quemadmodum à L. Pisone iterum curatum est, vt per eosdem magistros, qui tum præfecti nominati sunt, restituerentur. Tandem sublatis collegiis ipsi pariter aboliti. Troia verò quo primùm edita tempore, habes ex Virgilio in quinto diuini operis. Ex quo Trãquilli errorem animaduertas, qui Troiam ait pyrrhichicam fuisse saltationem. Designata verò vrbe Consualia Romulus indixit: quo tempore Sabinæ raptæ sunt. Inuenimus in vetustis monumentis inter cætera ludicra Consualibus pastores inuerso ac vibrato corpore cernuos salire solitos, quemadmodum alibi dictũ est. Coronatos quoque ea die ferunt equos: Neptuno enim sacrum id animal, quem Consum, vtî suprà diximus, nominabant. Referri ad maris mobilitatem equi naturam. vnde ἵππος oculi ægritudo, cum sese continere nequit, apud Hippocratem. Alii etiam asellis eundem honorem habitum scribunt. Aliis quoque diis hi. Magalenses, Apollinares, Circenses, Saturnalia, diis inferis, Cereales, Liberalia, Martiales, Quirinales qui & Romani dicti, sicut & alii sub Regibus editi, qui nihil haberent peregrini. Item Augustales à Tiberio instituti. Hæc nomina à diis, & diuis. Alia à locis, in quibus numina colerentur. quales Capitolini in honorem Iouis, Iunonis Reginæ, ac Mineruæ. Postea priuis numinibus priui ludi, sicut & sacra separata. ne siquid erroris accidisset: cui deo expiandum foret, ignorarent. Quibusdam tamen fiebant simul, vt Cereri & Liberæ. Item geminis fratribus Græco ritu. Quos ædiles darẽt, in iis non licebat vti vel tuba, vel fistula, vel cãtu, sed tibia tantùm. videtur autẽ funebres ab ipsis solis edi solitos: sicut & Circẽses, & Apollinares. Nã Megalenses quoque edebãt, sed non soli. prœrant enim Prætores prætextati: vnde purpura Megalẽsis. Prætor mappam cãndidã mittebat in eũ qui aurigaret. In ludis primariæ partes quatuor. Pompa cum thensis pro deo cui fierent. Certamina curruum. fabulæ. pugnę in arena. Naumachia quoque aliquando edita. Bestiarũ genera multa ad spectacula tãtùm nõnulla, vt Camelopardalis, & Phœnix: alia etiã ad pugnandũ, Elephanti, Pantheræ, Leones, Vrsi, Rhinocerotes. Sceuola primus leonũ pugnas dedit. Pompeius CCCV. diuus Iulius CCCC. Cautũ S.C. ne Africanos in vrbem portarent. Cõtra quod S. Consul. Cn. Aufidius fecit Circensiũ apparatu. Augustus tigrõ dedit. Cn. Domitius centum vrsos Numidicos cum totidem venatoribus ex Æthiopia. alii negant vllum vrsum in Numidia.

MEGALENSES.

Capvt xxix.

Megalenses magnæ matri deũm M. Iunius Brutus dicauit: vnde & Græca vox Romano flexu. Ei ex Pessinunte auectæ is honos habitus. Iuuenibus datum vt ætatum atq; ordinũ omnium mores, gestu atque oratione effingerẽt. Ab vmbraculis, in quibus hæc agerentur, Scenicorum nomen communicatum. Nã certo nomine Scenici Libero patri peculiares erant. Ante deæ signum matronis spectatæ pudicitiæ psallere mos fuit. Seruis interesse nefas. quippe pro publica libertate Roma exuta Regũ seruitio primũ instituti. Præsidebãt, vtî diximus, Prætores. Institutæ etiam, quas Idææ matris vocabãt familias: quibus stipẽ cogere mos fuit. Id quod Prætoris edicto cõstabat his verbis. Idęæ matris familias, eásque iustis diebus: nequis prętęrea stipem cogito. Neque verum est quod ait Cato apud Ciceronem: Sodalitates ab se inuentas primùm. peruetus enim res fuit: quum in Megalensibus per sodalitates conuiuia sunt agitata.

APOLLINARES, LIBERALES, SCENICI.

Capvt xxx.

Apollinares autem, & Liberales, qui verè Scenici dicti sunt à fabulis, quæ in frõdeis tabernaculis edebantur, cuiusmodi fuerint, Prætoris verba docent: Ludis publicis quòd sine curriculo, & sine corporis certamine fiat populare lætitiã cantu, & fidibus, & tibiis moderãto. eáque cum diuino honore iungunto. Hos actos à nudis Ludionibus aliquando constat. Quare & Martialis iocus de fibula, & aluta, & subligaribus. Itaque P. Nasica Cẽsor Ludiones amouit tribu propter sordidioris operæ contemptũ. Fortasse hoc rectè factum sit. Ne censeantur esse ciues Martii, qui

qui famuli essent aurę gesticulatorię. at ærarios eosdem ab illo itẽ factos, potentiæ fuit non prudẽtię. Exigẽda enim ex vrbe ars fuerat, cuius artifices damnaret. Ærariũ faceret vniuersum Po. Rom. cuius cùm assensu, tum iussu atque etiam fauore id admittebatur. Author potius, quàm actor improbandus. verùm belluæ multorũ capitum id semper fuit peculiare, vt caput haberet nullum. Fuẽre autem primùm editi T. Sulpitio Pœno, C. Licinio Coss. accitis ex Hetruria Ludionibus, qui ad tibiæ sonos motus ederent cõpositos. Hos imitati è Romanis quidã Histriones Thusco vocabulo dicti sunt. Sic enim appellabant, quos Æolenses Ludiastas, nos suprà diximus Ludiones. Ludias quoque fœminas legimus. Addita deinde carmina Satyrica, quæ Liuius Andronicus primus comico argumẽto interpolata, non solùm excoluerit, verumetiam recitarit ipse. Quem morẽ Græcorum fuisse ait Aristoteles in 3 Rhetoricorũ. Postremò oblæsa frequentioribus operis voce, puerum, qui ad tibiam caneret præ se statuisse aiunt. Hi quũ fuissent per incuriã intermissi, ac graui cælo Ciuitas laboraret, ex Sibyllinis versibus Punico bello secũdo redintegrati cum iocis, & salutationibus, ac missilibus. Olei quoque cõgios singulos vicatim distributos prodidẽre. Peculiarẽ suffitu Styracem incentum hisce ludis memorant. Quærebamus nos inter hæc, iidémne essẽt Scenici, & Theatrales. Ac sanè hoc differunt: quòd tametsi Græcorũ imitatione, qui Athenis Dionysia celebrarent, in honorem Liberi pàtris, sicut & Scenici, conditi sunt: alius tamen erat habitus, alia facies. Propterea priuatis sumptibus fiebãt in populi gratiam ab iis, qui illius fauore Magistratũ adepti essẽt. In his fabulæ nullæ: sed lusus tantùm Heroum, ac Nympharũ habitu ad tibiæ modulos. Saltantes Mænadas, & Sillones, Satyrósque ac Tityros effingebant, cum vãno, vino, ouo, & bellariis discurrentes more Lupercalium, ferulis obuiũ quemque incessentes.

CIRCENSES.

Capvt xxxi.

Circenses autẽ cum curriculis in Circo, & equis ad certandũ: vnde Prasini, & Veneti à colore viridi & cæruleo. Edebãtur præterea venationes. quemadmodum & castrensibus ludis in castris Prætoriis. Sicut quietiora omnia Saturno. quippe pro venabulis, & apris, cereoli, missilia, placentulæ, crustula, & alia.

CEREALES.

Capvt xxxii.

Cereales cum Circensibus quidam temerè confudẽre. Nam tametsi fiebant in Circo: tamen hi Cereri, illi Neptuno designabantur. Ex Eleusine ducto à Græcis more, vt est apud Theocritum. Pompa producebatur cum deorum signis, & ouo. Isidis quoque sacra nocturnis vigiliis imitabantur, expressa Cereris peregrinatione Liberam cum face quæritantis. Nocturni verò ignis vsus multis in ludis extitit, quippe in Vulcanalibus ob ignis numẽ. In Promethæis ob surreptum ignem. Ab solis matronis fiebant Cereales candidatis: qui color vetus in luctu matronis fuit, quemadmodum alibi diximus. Ante noctẽ in sacris epulari nefas: propterea quòd, vt ait Callimachus, extrema affectam fame, ac nihilosecius pertinacius ieiunium perpetuantem, solus vesper flexit, persuasítque vtî cibum caperet. Quum Thensa procederet, si auriga equi lorum læua manu apprehendisset, pro pollutis ceremoniæ habebãtur. Fuit autem, vt ait Seruius, Thensa currus, quo deorũ simulachra portabãtur, ἀπὸ τοῦ θέειν. Ad eundem vsum Thensarum meminit Cicero. *Thensa.*

TAVRII.

Capvt xxxiii.

Dis inferis consecrati Taurii nominati sunt sub Tarquinio Superbo haud multò ante Megalenses. Cognominis causam referunt ad taurinæ carnis esum: quo grauidas morbis affectas, ac ludis factis liberatas aiunt. In his nihilosecius atque in Circensibus obibant cursu metas.

CAPITOLINI.

Capvt xxxiiii.

Domitianus Ioui Capitolino triplex ludicrum posuit: musicum, equestre, gymnicum. Item in Albano Mineruæ, in quo certabãt hymnis. In eo Papinius Statius ter victor. Falsò igitur produnt Publium Mimographum in eo certasse. quippe sub Cæsare dictatore iam grandis natu floruerat æmulus Laberii. At L. Mummius deuicta Corintho eidẽ Ioui Capitolino quinquennales è Græcia ludos portauerat. quos omissos restituit Nero. Horum similes Caligula Lugduni, quos Miscellos nominauit. Victo victoris laudes scribere cogebatur. sunt qui addant: coactũ eum scripta sua delere lingua.

FVNEBRES.

Capvt xxxv.

Proxima deorum honoribus, funerum atque exequiarum cum ludis celebritas. Funebrium origo longè vetustissima: quippe Æneas ad Pallantis, Achilles ante eum ad Patrocli rogũ mactat inferias cum ludis. vnde etiam gladiatorum morem ortum iudicamus. Nam quum primùm captos ex hostibus iugularent, vitantes fœdi spectaculi crudelitatem, captiuos inter se commiserunt: vt penes eosdem esset, & facinus & supplicium. Quibúsque sors & virtus dedisset, superessent: alii placarẽt manes puris manibus parentantium. Scio gladiatorum originem à fratribus Hispanis, de quibus Liuius, sub Scipione, alios duxisse: verùm sanè apud Græcos longè vetustiorem esse comperimus. quippe retiarium & mirmillonem Pittaci Mitylenæi tradunt inuentum: quod petes ex historiis. Mirum igitur si gladiatoria res Græca est: quare nomen Græcum signatum non habeat. Quid enim est μονόμαχος? Nam μονομαχία est inter Romulũ & Cossum, inter Hectorem & Achillem: gladiatoria nequaquam. Primus Romanorum Iunius Bru-

tus dicitur in defunctis patris honorem dedisse Romæ gladiatores. Alii Appium Claudium, & M. Fuluium Coss. an id verum sit, ambigo. Tũc enim primùm fuêre sontes obiecti feris in Arena, tanta immanitate, vt ab eo horrore matronę publico edicto summotæ sint. Contrà, Cretenses gladiatorum muneri spectãdo primarias fœminas interesse voluêre. Dabantur & à publicis magistratibus, & à priuatis personis, & cum certaminibus, & cum fabulis. In patrii funeris apparatu arenam inspersisse aiunt C. Cæsarem quum ædilis esset: qui postea dictator fuit. Claudius princeps ex arbitrariis statos fecit ludos funebres, quos ædilesederent: expecunia publica de Quæstoribus, quos Gladiatorios appellauit. Verùm postea illorum pertæsus immanitatem, sustulit. Priuatis tamen consuetudinis mansit ius. Cæterùm cùm ea profusione ad inopiam multi redacti essent: iam antea sub Tiberio S.C. factum fuerat, vt nemini id liceret qui minus quadringentis millibus in censu haberet. nam & emptis opus erat, & educatis: productis quoque in arenam alii cadebant, alii petente populo manumittebantur. Gladiatorum quoque magistri non sine magno precio, qui docerent eos, conducebantur. hos Lanistas appellabant. Tandem à Theodorico Gotthorum rege vniuersus vsus sublatus est. Quid enim immanius quàm vitam dare hominibus, vt eam ipsi mutuis cædibus ab sese auferãt? Nefas erat cum gemitu vulnus accipere: iussos ferrum iugulo non accipere. sanguinem suum eodem, quo hostilem, animo inspectare. Proposita paria Lanista indicabat quãti iugulatorum precia accipiebat. Cum hastis ac rudibus prodibãt. erat Rudis baculus gladiatorius, quo prima pugnæ rudimenta meditabantur: vnde & nomen. Ea manumissi propter fortitudinem simul cum libertate donabãtur: propterea quòd sine cruore deinceps essent acturi vitam. Certaminis initio postquam inter se rudibus batuissent, ferro nudi transigebant. Fessis aut victis alia manus substituebatur: vt intelligas locum apud Quintilianum. declarat hoc Martialis eo versu, *Hermes supposititi ius sibi ipsi.* Cùm indefessus esset, atque inuictus sibi ipse succedebat. Ludibrium infelicitatis humanæ Nero CCCC. Senatores, D C. Equites ad eam operam exhibuit. Alterum orbis monstrũ Domitianus etiam fœminarum pugnas noctu edidit. Qui funebres curarent ludos, Designatores dictos autumant. Apud Horatium pro eo qui præest funeri interpretantur.

Gladiatorij ludi

Rudis gladiatorius.

Designatores.

VOTIVI.

CAPVT XXXVI.

VOtiui aut Sibyllinis, quemadmodum dicebamus, versibus, aut Augurum præceptionibus, aut promissis Imperatorũ introducebantur: vel ante bellum, vel confecto bello, atque hostibus deuictis. Ex iis illi fuêre quos magnos cognominarunt. M. Aciliusin apparatu aduersus Antiochum eos celebrauit diebus decem, missis muneribus per puluinaria. Non tum tamẽ primùm votos, sed postquam ad Thrasymenũ pugnatũ est. Facti sunt æris CCC.XXXIII. millibus, bob° albis quadringẽtis, aliisq; hostiis multis procurati. Sic etiam bello Samnitico debellato. eos populum spectasse coronatum. M. Crassus sua ædilitate coronas frondeas aureis bracteolis imitatus populo dono dedit. Ludis magnis Græco ritu victoribus palmę datæ: itémque populo epulum ab ædilibus.

Palmæ.

SCENICI PLEBEII.

CAPVT XXXVII.

HIs similes Scenici, de quibus diximus, pro bona populi valetudine, Sibyllæ iussu instaurati. Item Plebeii conditi post secessionẽ factam in montem Sacrum, redintegrata cum Patribus concordia. eos intermissos L. Sylla deuictis hostibus restituit. In his quoque Ædiles epulũ populo dabant.

SECVLARES.

CAPVT XXXVIII.

SEculares quoque pro incolumitate populi Romani à P. Valerio Publicola primùm constituti. Trinoctio bobus atris Plutoni, & Liberæ indicta lectisternia, peruigilia, supplicationes. Fiebant enim ad instar Cereris initiorum, cum carmine & hymnis à pueris puellísque patrinis, & matrinis in Apollinis ac Dianæ laudem. quales extat hymnus Horatianus: & ille Catulli lõgè lepidissimus. Centesimo quoq; anno edebãtur: quod temporis spatium seculi nomine comprehendebatur: quo etiam hominis vitam constare putabant. Horatius centũ-decem annorum circuitum attribuit. Augustus arbitratu suo, non suo tempore edidit. Claudius princeps non tam ludos ab Augusti tẽporibus quàm Augusti errorem iterauit. neque enim amplius LXIII. annos interfuisse constat. Quare præconis vocem irrisam Tranquillus scribit, inuitantis populum ad eos ludos, quos nemo vidisset, neque visurus esset. quum multi adhuc viuerent eorum qui priores spectarant. aliquot etiam Histriones, qui in illis egerant, in his producerentur. Domitianus, inita melius temporis ratione, sẽculũ quod erat ab Vrbe condita septimũ celebrauit. Philippus Imperator suum seculum ludis magnificentissimis adornauit. Elephãtos XXX, dedit: leones, tigres, alces, hyęnas: gladiatorum paria mille: hippopotamum, & rhinocerotem.

IVVENALES.

CAPVT XXXIX.

NEque solùm huiusmodi votis amissæ valetudinis habita ratio: verùm etiam præuentæ morborum causæ. Quippe Iuuenes castè pudicéque sub moderatorum custodia quũ haberentur: datum est eis petentibus, vt per lusum ac iocum liceret animum

animũ recreare. Postea natu grãdiores admissi, etiam vtriusq; sexus. Mansit tamẽ nomẽ à priorũ ætate, Iuuenales. Neque enim verũ est quod aiunt, eòsdem hosce fuisse cum iis, quos Troiam superius appellabamus.

SATYRA LATINA.

CAPVT XL.

HactenusFabularum origines, genera, vsus, apparatus. nunc quod reliquum est extra Scenã expediamus. Ac Satyræ quidem Latinæ locus hîc esse videbatur: propterea quòd desumpta esset à Græca Satyra, quæ Tragœdiæ soboles erat. Cæterùm de ea quùm sit satis dictum suprà, ad alia transeamus.

RHAPSODIA. EPOS.

CAPVT XLI.

RHapsodia officii nomen fuit, atque operæ. Epos autem carminis. Nam quemadmodum oratio tametsi competit omni hominum dictioni, tamen vni eloquentiæ attributa est: cuius author solus Orator appelletur. Ita dictio quanquam est communis omnium loquutioni, quia est εἰπεῖν, & ἔπος, tamen solis dactylicis senariis magniloquis attributa fuit. Vnde ab Horatio dictum est, forte Epos. & Epicus poeta nobilissimus Varius, illis versibus:

Epicus.

Diceris Vario fortis, & hostium
Victor Mæonij carminis alite:
Quam rem cunque ferox nauibus, aut equis
Miles te duce gesserit.

Epicorum materia declaratur, dux, miles, classis, equus, victoria. Verbum signatissimum, *Diceris*, quo ipsum ἔπος exprimitur. Idem alibi:

Prima dicte mihi, summa dicendi camœna: & Virgilius, *cui non dictus Hylas?* etiam ad alia genera carminum. At Homerus, Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. Rhapsodiæ autem cognomentum Pisistrati opera inuentum putant. qui quum Homeri carmina sparsa ac diuulsa offendisset, atque digessisset: à cantu & sutura fecit vt ῥαψῳδία diceretur. Verùm si ante Pisistrati tempora & nomen hoc extitit, & opera diuersa fuit: neque illud ille inuenit: neque hoc aut primùm, aut solùm significauit. Hesiodi profectò carmen extat,

Rhapsodia vnde

Μέλπομέν ἐν νεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν.

Quo apertè videmus ῥαψῳδεῖν esse versuũ ipsam commentationem. Atque ita & Philochorus est interpretatus: & Nicocles ait primum omnium Hesiodum etiam ante Homerum ῥαψῳδῆσαι. Ælianus in XIII. variæ historiæ, Homeri carmina dissita ac penè discerpta fuisse scribit: quæ particulatim canerent prisci. Pugnam ad naues δολωνείαν, vbi Vlysses & Diomedes abeunt speculatum. ex qua Rhesi tragœdiam fecit Euripides, siue vt ego puto, Sophocles. ἀριστείαν Diomedis. Nauium catalogum. πατροκλείαν, in qua Patrocli gloria, & mors. λύτρα, qua Priamus redimit Hectoris cadauer. Parentalia ad Patrocli tumulum. Fœderis icti violationem, quam ὁρκίων ἀρνᾶσιν vocant. Hæc in Iliade. Illa in Odyssea. τὰ ἐν πύλῳ, id est, Thelemachi peregrinatio: sicut τὰ ἐν λακεδαίμονι. καλυψοῦς antrum. Vlyssis nauigatio in rate. Alcinoi ἀπόλογοι. κυκλωπεία. νεκυία. κίρκης νίπθεα. Procorum cædes. τὰ ἐν ἀγρῷ: & alia, vt suprà diximus. Lycurgũ Lacedæmonium vniuersa Homeri opera ex Ionia primum omnium in Græciam portasse. Quæ in duo corpora Iliadem atque Vlysseam composuerit Pisistratus. Hæc Ælianus in eo quo diximus libro, sui sanè oblitus. quippe in octauo iam scripserat non Pisistratum, sed Pisistrati filium Hipparchum primùm Homeri versus Athenas importasse: & Rhapsodos Panathenaicis festiuitatibus eos canere instituisse. Sanè virum illum equidem arbitror optimum, atque sapiẽtissimum fuisse Athenienſium: ita de eo Plato & bene sentit, & magnificè scribit. Quare libẽtius accedam huic historiæ: præsertim quum lego illũ Anacreonti πεντηκόντορον misisse, qua & arcesseretur, & veheretur. Simonidẽ verò apud se maximo in honore habuisse. Quod verò pertinet ad sententiam superiorem, satis constat, non solùm eos qui Homericos versus, verumetiam qui & Sophoclis & aliorum recitarent, nominatos ῥαψῳδοὺς. At illi neque dispersi fuerant, neque dissiti, quos consuerent. Quare Homeri carmina ob excellentiam poetæ ita esse dicta existimauit: propterea quòd & aliis præferrẽtur, & frequentius recitarentur ab iis qui sunt ὁμηρεῖδαι appellati, siue ab officio, siue vt aliqui voluere, quod ex eius familia illius cantum tanquam hæredes circumferrent. Cinæthum verò appellatum produnt eum, qui primus Homeri carmina publicis conuentibus recitauit. Neque enim verum est quod aiunt, Demetrium Phalereum primùm dedisse eos, quos Homeristas cognominarunt. Nam Homeridarum appellationem etiam apud Pindarum leginus. Plato in Ione, ῥαψῳδοὺς non solos cãtores, aut recitatores τῶν ἐπῶν, sed & interpretes agnoscit. Hinc habes & illum Grammaticorum errorem, qui ἔπος senarium Iambicũ in Epigrãmate Martialis interpretãtur. Eosdẽ verò nõ modò ῥαψῳδοὺς, sed ῥαβδούχους quoque dictos legere est: itémque ῥαβδωιδὸς, & ῥαβδωδοὺς: quippe cum scipionibus prodibant rubris, qui Iliadem profitebantur. Signum illud cædum & cruoris. Croceis qui Vlysseam: quòd eiusmodi colore exules designarentur. Nam Menæchmi sententia ne digna quidem est quæ refellatur: quum ait ῥαβδωδοὺς iccirco dictos, quia versus ipsi à quibusdam ῥάβδοι sint appellati. Illustrium autem Rhapsodorum nomina hæc, Mnasion, Cleomenes, Hegesias, Hermophantus: quorum aliqui non Homeri solius, sed Hesiodi quoque, atque Empedoclis pronuntiarent. Neque heroica tantùm, sed & Simonidæ, & Archilochi. Illud quoque memoria dignum, quod ex vnde

ῥαψῳδοὺς.

Rubri baculi.

Crocei.

cimo libro Valerii Martialis colligi poteſt. Heroicos poetas Romæ querna corona donari ſolitos. Eos baculos fuiſſe è lauro factos memoriæ prodidêre.

PARODIA.

CAPVT XLII.

Vemadmodum Satyra ex Tragœdia, Mimus è Comœdia: ſic Parodia de Rhapſodia nata eſt. Quum enim Rhapſodi intermitterent recitationem, luſus gratia prodibant qui ad animi remiſsionem omnia illa priora inuerterent. Hos iccirco παρῳδοὺς nominarunt: quia præter rem ſeriam propoſitam alia ridicula ſubinferrent. Eſt igitur Parodia Rhapſodia inuerſa mutatis vocibus ad ridicula ſenſum retrahens. Erat enim veluti Epirrhema aut Parabaſis, quaſi auctariũ actus: vt ſit παρὰ τὴν γνησίαν ᾠδήν, & παρυφρον, ipſa πάρφρων. Sic Alexander Ætolus & ſenſit & ſcripſit:

ἔγραφε δ' ἠρεὶ
ὧν παρ' ὁμηρείων ἀγλαΐλω ἔπεων.

Suidas autem more ſuo, id eſt triuialiter (vt aiunt) interpretatur. Parodia, inquit, quum ex Tragœdia exit cantus in Comœdiam. Ad hoc expreſsit certo verbo Plautus in Pſeudulo: *vt paratragœdiat carnifex*. Matrõ poeta Græcus multa millia Homericorum verſuũ ad culinam & macellum inuertit iuſto poemate. Eubœus quoque Parius quatuor edidit libros Parodiarum, qui floruit ſub Philippo. Primus autem Hegemon apud Athenienſes certauit hoc genere carminis, & vicit tum aliis, tum eo quod vocauit Gigantomachiam. Ariſtoteles Hegemonem Thaſium primum Parodias ſcripſiſſe prodidit. Alii Hipponactem inuentorem autumant: cuius reliquias, quas inueni, apponam:

μοῦσα μοι εὐρυμέδοντ' ἄιδοις, πλὴν πόντοχάρυβδιν,
πλὴν ἐξαστριμάχαιρεν, ὅ, τ' ἐδίει οὐ κ' ἔ κοσμον.
ἔνθεφ' ὅπως ψηφῖδι κακὴ κακὸν οἶτον ὄληται
βουλῇ δημοσίῃ φῶδ' ὅτ' ἄλδ' ἀσεγέτοιο.

Vbi vides quemadmodũ Homerica omnia ad hoſtis inſectationem detorta: ſicut & illa Eubœi in pugna balneorum:

βοήσαντ' ἀμφίλοις χαλκήρεσιν ἐξεφόβησεν.

Qui & pari filo, atque arte deſignauit tonſorem conuitia ſigulo facientem propter vxorem.

μηδὲ σὺ τόνδ' ἀγαθὸς περ ἐὼν ὑποαίρεο κούρῃ
μηδὲ σὺ πηλείδῃ.

Quia perpauci ſunt qui hoſce agnoſcant ſales, accipias interpretationem. Nam κούρη apud Homerum pro Briſeide poſita eſt: at hîc tonſorem deſcribit. Et πηλείδη Homero Achilles eſt: at hîc figulus παρὰ τὸν πηλόν. Sic etiam ex Vlyſſea Cratinus in Eunœdis: quę quia nimis multa ſunt, non deſcripſi. Talem fecimus olim nos inter ſodales noſtros Carnalium diebus, ex diuinitate Maroniana:

Præla merumque cano: Cretæ quod nectar ab oris
Italiam cyathis profugum, potoria venit
Littora. & quæ ſequuntur.

Similis eſt & illa Virgilii inuerſo Catulli Epigrammate contra Auſidium Baſſum:

Sabinus ille quem videtis, hoſpites,
Ait fuiſſe Mulio celerrimus, &c. Catullianum enim illud:

Phaſellus ille, quem videtis, hoſpites,
Ait fuiſſe nauium celerrimus.

Cuius æmulatione noſtrum quoque extat. tanto difficilius quòd neque Catulli ἐκμαγεῖον, neque Virgilii deprompta mihi ponere licuit: ſed alia longè diuerſa, quæ tamen ad rem facerent, quærenda.

Boletus ille qui necauit hoſpites,
Ait fuiſſe carnifex ſacerrimus.
Neque vllius furentis impetum manus
Nequiuiſſe præterire: ſiue ſicula
Opus foret necare, ſiue linteo.
Et hoc negat minacior Druentiæ
Negare ripa, vel pigrè tumens Arar.
Vel vrbs negotioſa, vel luxuoſa, vel
Petita liberalis aula principis.
Vbi iſte fur Boletus antea fuit,
Rapaxque leno. Nam Genabio in iugo
Silente nocte ſibilum edidit ſuis.
Toloſa diues, & ſuperba Fuxia
Tibi hæc fuiſſe, & eſſe perditiſſima
Ait Boletus impia ex origine.
Tuo ſtetiſſe dicit in ſtatumine:
Tuum excaccaſſe clamat ille carcerem.
Et inde tot per inſequentium manus
Se heru abdidiſſe: læua ſuc dextra
Fugaret aura: ſiue vtroque carnifex.
Simul ſe inanis ac dediſſet in pedem.
Neque vlla vota carceralibus diis
Sibi eſſe ſicta, quum veniret ad mare
Toloſa abuſque: nam nihil putat deos.
Sed hæc prius fuere: nunc recondita
Bibit quete: ſéque deuouet tibi
Megæra Alaſtor, & Megara Alaſtoris.

Fuiſſe autem Parodiam in honore apud Siculos, coniici poteſt ex eiuſdem Alexandri Ætoli elegiaco eodem:

τοῖα συρακοσίοισιν ἔλων χάειν. οἱ δὲ βοιωτοὶ
ἔκλυον, εὐβοίῳ πέρπεται ὠκ ὀλίγον.

Perſonæ in Parodiis amantes fœminæ aut temulentæ. Item Ganeones, qui bona ſua abligurierunt. Patres eorundem Nepotum & Gurgitum Alcumiſtarum impoſturæ. Luſus in malos poetas ex perſona cauponis, aut piſtoris. Irriſio mali medici ex recitatione podagrici. Omne genus Bacelorum, & Bauciarum, & Batalorum, quos Galli *Badinos*, Itali *Balullos* vocant. Introducuntur hi cũ magiſtris qui præeunt aut prælegunt verſum aliquem ſerium: at illi detorquent ridiculè ad cuiuſpiam ignominiam. verùm hæc poſtea exactius.

CENTONES.

CENTONES.

CAPVT XLIII.

Aud abſimiles Parodiis, quos Centones vocant. Deducitur enim ſenſus alius ab ſenſu priſtino verſuum: hoc parodiam refert. quorum verſuum membra hinc inde collecta quum aſſuantur, Rapſodiæ nomen repræſentãt. atque iccirco Centones appellati ſunt à centonibus, quibus fiunt ſtragula. Tale apud Auſonium poema valde ingenioſum & lepidum, ex fruſtis Virgilianis coagmentatum. Tale etiam Probæ poetriæ Chriſtianæ: cui ab opere Centone cognomen factum eſt.

Centones.

LYRICA.

CAPVT XLIIII.

Roxima Heroicæ maieſtati Lyrica nobilitas. vt illa à cantu Rapſodia, & Epos: ita hæc Ode, & μέλος, & μολπή. Neque enim ea ſine cantu atque Lyra pronuntiabant. vnde & Lyricorum appellatio. Odas quoque à canendo titulum ſuorum librorum fecit Horatius. Grammatici Pindaricas inſcripſere cantiones, μέλη. alii verò maluerunt εἴδη. vnde diminutiuum Idyllion. quia poemata eſſent rerum quaſi ſpecies quædam. Meliambos citat in vita Diogenis Cynici Laertius, qui ſint à Cercida Megalopolita ſcripti. Quinque ibi leguntur verſiculi, in quibus ne vnus quidem iambicus. Quanquam autem μέλος Lyricorum tantùm fuit: Melodia tamen eſt omnibus cantionum ſonis attributa. Sic Chamæleon in libro quem de Steſichoro ſcripſit, μελῳδηθῆναι non ſolùm ait Lyrica, verumetiam & Archilochi, & Heſiodi, & Mimermni, & Phocylidæ, & Homeri. Quare harmoniam etiam inuenias Melodiam appellatam. Lyricorum genera multa. Melos, ſiue Ode, quibus curas amatorias decantant. Primum hoc excogitaſſe Alcmana tradunt: primúmque aiunt dediſſe μέθον ἀχόλαστον, id eſt, laſciuum. Alii dicunt Ametorem Eleutherneum primum apud ſuos ciues amatorias ceciniſſe cantilenas: cuius propterea poſteri Ametores item dicti ſunt. In hoc genere plurima fuit Sappho. Anacreon autem non ſolùm dedit hæc μέλη, ſed etiam in ipſis mella. Alia genera in laudibus Heroum, locorum laudationibus, rerum geſtarum narrationibus. Hilaritates, conuiuia. His numeris etiam pæanes ſolis diis dicti: & hymni eodem argumento, ſed ſtilo demiſsiore. Item ea quæ σκολιὰ μέλη vocata ſunt: in quibus virorum fortium laudationes cõtinebantur, nihil à pæanibus differentia, niſi materia ſiue argumento. Canebantur Scolia in cõuiuiis, ſicut alibi diximus, in quibus poculum circumlatum ᾠδὸς appellabatur. quod non liceret abſque cantu vel propinare vel excipere: eius meminit Tryphon grammaticus, ἐν ὀνομαστικοῖς. Præterea Dithyrambica, & quę ab authore Sotadica, & Ithyphallica, & Choriãbica in Cybelen, Bacchum, Silenum, Pana, Faunum, Priapum. quale eſt Catulli venuſtiſsimum. Et Epipompeutica quæ in pompis accinebantur. cuiuſmodi ſeculare carmen Horatianum. & Epinicia, haud abſimilia Pæanibus. A' mẽbris quoque variata. nam quædam erant ſimplicia, μονόκωλα iccirco dicta, & μονόστροφα, aut στίχα. quippe in choris Bacchicis circularibus aut ſemper ad eundem modum conuertebantur, neque reuertebantur. hæc erant μονόστροφα. Aut ſtabant immobiles: ea στίχα. talis prima Ode Horatiana. in aliis erant duo membra, aut tria, aut plura. Habes apud Pindarum δυωδεκάκωλον, quæ etiam δυωδεκαὶς dicebatur. Quinetiam in Scoliis, Pæanibus, Dithyrambicis, numerus incertus pro libidine authoris. quamobrem eos lege ſolutos vocat Horatius. nulla enim fiebat conuerſio. Quemadmodum Adonio poſt tres Sapphicos poſito, ad Sapphicos reditur. de quibus conuerſionibus ſatis in Choris dictum eſt. Memoriæ quoque proditum fuit, Alcmanem quum quatuordecim ſtropharum canticum feciſſet, harũ ſeptem certo metro compoſuiſſe: alteras ſeptem alio. Sine diſcrimine verò & ᾠδὴν, & ᾠδὲν aliquando ſcriptum inuenias. ᾠδὲν verò pro eo quod eſt ἀοιδὲν. neque ſolùm pro Poeta ſed etiã pro vate. ſicuti vſus fuit Dino in Perſarum hiſtoria: cuius verba fuerunt hæc:

πλὴν ᾧ γυνᾷ κόρον τῶ πρεσβύτου αἰδρείαν, ἣ τὸν μέλλοντα πόλεμον ἔστεως πρὸς Ἀσυάγου προῄδετο οἱ ᾠδοί.

Erant hi Perſis peculiares. ſic & ſubdit, ἀλωχουμένου οὖν Ἀσυάγου μὴ τῶ φίλων, τότε ἀλράρης ὄνομα (ἔστι δ' λῶ τῶν ᾠδῶν ὁ ἐνδοξότατος) ᾔδεν.

Heraclides quoque ſcribit, apud Lacedæmonios Lesbium ᾠδὴν in honore habitum: ipſóſque ab oraculo iuſſos vt eum audirent. Ad Cleomenis quoque ſtatuam, eius qui Thebanus poeta fuit, ita ſcriptum legebatur: atque pro ἀοιδῷ ab hiſtoricis interpretatum. Horatianæ autem Odæ omnes ſunt ſine Epodo. Neque verò verum eſt quod Grammatici profitentur, quoties carmini carmen accinitur, Epodon eſſe. ſic enim Elegia Epodos eſſet. item Dicola omnia. quod tamen ridiculum eſt. Neque minus falſum illud, quum altero verſu finitur ſententia, Epodon appellari: Ouidiana enim poemata pleraque Epodica eſſent. Quid, quod in Horatianis Epodis id minimè obſeruatur. in his enim patet illorum error.

Epipompeutica.

Odæ.

Εἴδη.

Idyllion

Melodia

Scolia

Epodi.

Nox erat, & cælo fulgebat Luna ſereno
Inter minora ſidera:
Quum tu magnorum numen læſura deorum,
In verba iurabas mea
Arctius, &c.

Neque diſsimilia propterea dicerentur alia Dicola, vt illa,

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar, & alia multa.

Ac de Epodi ratione in Choris ſatis dictum eſt. de Horatii autem inſcriptione haud ſatis cõ-

ſtat. Nánque duo poſtrema poematia de Canidia monocola ſũt: quibus accinitur nihil. Quare animi gratia nobis aliquid eſt commentandum. Poſt cãtiones aliquas ad aras deorum expletas, accedebat aliquis ſacra certis verſiculis clauſurus. Hunc appellarunt Epodon: propterea quòd poſt alias cantiones & Hymnos pronũtiabant. Id ita ſcriptum eſt in decimoſeptimo libro De officio partium humanarũ apud Galenum. Itaque Horatius quum Odas ſcripſiſſet: quem illis librum addidit, rectè Epodon inſcripſit. quemadmodum Plato quoque eum quem poſt leges ſtatuebat, δοπνομίδα. Cuius exemplum ſecuti, hiſce in Commentariis nos quoque fecimus. Nánque in ſecundo libro ſimplici narratione quædam quaſi deſignata, in illo accuratiore opera, exactiore iudicio ita perpendimus, vt etiam cauſas afferamus. Quare librum illum vltimum Epinomidẽ quoque inſcribi placuit. Epinicia erant quæ in certaminibus victori canebantur. Pæanes, quibus gratulabantur diis immortalibus pro victoria in præliis, non in certaminibus. Hymni, qui ad aras diis dicebantur. Quamobrem omnia Pindarica, quæ extant, Epinicia ſunt: id quod etiam tituli declarant, Olympionicæ, Nemeonicæ, Pythionicæ. Epipõpeutica, ad pompas, cuiuſmodi carmen ſeculare. Non differebant Pæanes à Scoliis, niſi acclamatione, quæ Pæanibus erat peculiaris: ἰὴ παιάν. quod Græci Epiphthegma vocabant, & ἐπίφθεγμα. tametſi hoc quoque poſtea deſitum eſt. Quò miror duo. primum quòd Athenienſes iudicio perſecuti ſunt Ariſtotelẽ: quoniam in Hermiã qui eſſet mortalis, tanquã in deum Pæana condidiſſet: quum tamen etiam viris fortibus daretur id. Deinde quòd defendunt Ariſtotelem: quia non fuerit Pæan, quippe in eo acclamationem nullam: ſed potius σκολιὸν μέλος. At profectò in Pæanibus pleriſque & confeſsis & receptis, nullam inueniamus acclamationẽ. Ponam igitur Ariphronis Sicyonii Pæana, quem fecit in honorem bonæ valetudinis, iucundiſsimum & pleniſsimum gratiarum:

Epinicia. Pæanes. Hymni.

Ὑγίεια πρεσβύτα μακάρων
μετὰ σοῦ νέοιμι
τὸ λειπόμυον βιοτᾶς.
σὺ δέ μοι πρέσβιστον συνοίκει εἶης.
εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
τᾶς εὐδαίμονος τ' ἀνδρώποις
βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόσων
οἷς κρυφίοις ἀφροδίτης ἄγκυσι θηρεύομεν;
ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνδρώποισι τέρψις
ἢ πόνων ἄμπνοὰ πέφανται:
μετὰ σεῖο μάκαιρα ὑγίεια
τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαείτων ἔαρ.
σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις ἐὐδαίμων.

Vbi vides Pæana ſine acclamatione. Tum autem duũm generum agnoſcas. Alterum, quo in victoriis gratulabantur cum acclamatione: alterum, quo laudes celebrabant ſine acclamatione. cuiuſmodi & hic, & ille Ariſtotelis in Hermian Atarnenſem.

Ἀρετὰ πολύμοχθε
γένος βροτείῳ:
θήραμα κάλλιστον βίῳ.
σᾶς πέρι παρθένε μορφᾶς
καὶ θανεῖν ζηλωτὸν, ἑλλάδι πόλεμος:
καὶ πόνους τλῆναι μαλεροὺς
ἀκάμαντας, τοῖον
δοῦ φρένα βάλλεις
καρπόν τ' ἀθάνατον
χρυσοῦ τε κρέσσω, καὶ γονέων
μαλακωτῆ, τᾶδ' ὕπνου.
σεῦ δ' ἕνεκεν ὁ διῖος ἡρακλῆς
λήθας τε κοῦροι πόλλ' ἀνέτλασαν.
ὀργοῖς σὺν ἀγρεύοντες θυώμενοι.
σοῖς δὲ ποθεῖς ἀχιλλεὺς,
αἴας τ' ὀτύλου δόμοις ἦλθον.
σᾶς δ' ἕνεκε φιλίου μορφᾶς
καὶ ἀταρνέος ἐνθεφος
ἠελίου χίρωσεν αὐγᾶς.
τοι γὰρ ἀοίδιμον ὀργοῖς
ἀθανάτόν τε μιν αὔξοισι μοῦσαι
μνημοσύνης θυγατέρες
διὸς ξενίου σέβας αὔξουσαι
φιλίας τε γᾶρας βεβαίας.

Vt etiam perpendas quantus vir ille fuerit in poeſi: neque ipſo Pindaro minor. Scripſit autem & in Lyſandrum Lacedæmonium vnum: qui ob dignitatem in Samo olim publicè canebatur. quemadmodum Delphis Pæan alter in Craterum Macedonem, admodulante Lyra puello impubere. Scolion autem etiam aliis adaptabatur argumentis. Quo genere carminis qui viciſſent, poculo donabantur: quod poculum ob eam cauſam à cantu illo ᾠδὸς, vt ſuprà ſcripſimus, dicebatur. quum cæteris in certaminibus acciperent Lyrici iuuencam, quam & immolabant. & hircum Tragici, quemadmodum ſuprà dicebamus. taurum Epici. Bucolici vel vini vel lactis libatione contenti erant: ídque Apollini, Muſis, Baccho, Inuo & Gratiis. nã cætera præmia à victo auferebant, non ea ab iudice donabantur: ſicuti ſuo loco ſcriptum eſt. De Scolii nomine inter Grammaticos non conuenit. nugantur de Scolio pede: ſic enim cognominant Amphimacrum, quem tamen nihilo frequentius in illis inuenias. Confeſſum enim eſt quod dicebamus: neutiquam pedibus aut numeris à Pæane differre. Alii ab obliquis tibiis. de quibus tamen apud idoneos authores nulla mentio. Nonnulli putarunt carmen eſſe conuiuiale, quod à primo cœptum, nequaquam à proximo ſed ordine flexuoſo vltro citróque exciperetur. Neque hoc diſplicet: conuenit enim cum poculo, quod canenti præmium propoſitum dicebamus. Nam qui κατ' ἀπόφασιν nominatum aiunt, ludunt nos. In nuptiis cani ſolitum à diſcumbentibus lauro aut myrto coronatis, nemo dubitat. Quinetiam Timocreon Rhodius Scolium ſcripſit in vituperationem Pluti.

Scolij nomen vnde

ὤφελες ὦ τυφλὲ πλοῦτε
μήτ' ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάσσῃ, μήτ' ἐν ἠπείρῳ
φανήσθαι.
ἀλλὰ πάρταρον τε ναίειν κἀχέρων τα.
διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακά.

Erat ergo Scoliorum recitatio in conuiuiis. tres enim modi: vnus, quùm plures concinebant, vt in choris & nuptiis: alter, quum in conuiuiis aut feſtis ſodalitatibus ſinguli per ordinem canebant: tertius, quum in conuiuiis non ſuccedebant ſeriatim, ſed vt cuique viſum fuiſſet, à cantu myrti lauríve ramus dabatur ei qui magis idoneus iudicaretur: alii malunt à primo lecto cœptum, altrinſecus primo lecto datum ramum ſimul cum cantionis iure. inde ab illo ei qui ſecundus erat in aduerſo lecto: ab hoc ei qui exaduerſum in altero ſecundo diſcumbebat. ita erat σκολιὸν, ſicuti reptatio ſerpentum, & quaſi ſerræ dentes. Carminis verò materia non ſolùm erat in laudibus virorum fortium, vt putarunt quidam: ſed etiam in communibus ſententiis, & adagiis, & quocunque genere adhortationis ad bene beatéque viuendum. quare præter illud Timocreontis, alia quædam adſcribemus. in Veſpis Ariſtophaneis vnius initium eſt,

χρήματα καὶ βίαν κλεπτόρων τε κἀμοί.

Plato in Gorgia ſcribit, Scolio cani ſolitum: ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον· τὸ δὲ δεύτερον, καλὸν γενέσθαι· τέταρτον δὲ, τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. quam ſententiam & expreſſit alia ratione Phocylides, & Ariſtoteles retulit è Delphico templo in Ethicorum ſuorum propylæa. Illud autem eſt de Aiacis virtute:

παῖ τελαμῶνος αἰὰν αἰχμητὰ,
λέγοισι σ' εἰς βίαν ἄειδον
ἐλθεῖν ἀχαιῶν, μετ' ἀγλαΐας.

Aliud de Admeto,

ἀδ' μήπου λόγον ὦ ἑταῖρε μαθὼν,
τοὶς ἀγαθοὶς φίλει·
τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου·
δειλῶν ὀλίγα χάρις.

Etiam ab Euſtathio refertur vnum ſuper Iliados quarto, relatum ad eorum fortitudinem, qui in oppidi Lipſydrii fuerant obſidione.

αἰὰ αἰὰ λειψύδριον πρόδοτε τάρον,
οἵοις ἀνδρας ἀπώλεσας,
μάχεσθαί τε ἀγαθοὶς, καὶ ἀλαπαδνοὺς.
οἵ ποτ' ἔδειξαν, οἷον πατέρων ἔσαν.

Quod autem alia quoque argumenta detexta ſint eo poematii genere: ſatis patet ex illo quod recitatur à Plutarcho in Amatorio: id quoniam Græcas olet fœditates, indignum putaui tam puris Commentariis. Lyricorum tamen vſus plurimus in Amoribus, & Luſibus, & Potationibus: in quibus exercuit ſeſe imprimis Sappho. Quin Pindarus quoque ſcripſit ἐρωτικά. Anacreon verò excelluit adeò, vt eius dictio quouis Indicæ arundinis ſucco dulcior mihi videatur. Alcman autem amatoriarum cantionum inuentor creditus eſt: quemadmodum ſuprà memorauimus. cuius perpauxillæ reliquiæ hîc ponentur, quouis nectare ſuauiores:

ἔρως ἐμὲ δ' αὖτε κώπριδος μέλπει γλυκὺς
καθεείων καρδίαν ἰαίνει.

Iccirco Architus, vt Chamæleon ſcribit, appellauit eum Principem ἐρωτικῶν μελέων. Habes ſuauiſsimum apud Horatium illud, *Donec gratus eram tibi*, & alia. Erat & Odæ ſpecies apud Laconas, qua ſiquis in flagitio deprehenſus fuiſſet, aram quandam obiens, canebat probra ſua. Aliæ fuere, quas λοκρίας ᾠδὰς nominabant: quæ nihil aliud quàm adulteria & ſtupra cõtinerẽt.

HYMNI.

CAPVT XLV.

Hymni Pæanibus ſimillimi: tametſi etiã alio carminis genere confici cõſueuerĩt. quales ab Orpheo, Muſæo, Theocrito, Homero. nos quoque non parum laborauimus vt penes Latinos ea gloria minus obſcura eſſet. Quidam negarunt Iambico verſu confieri licere. Primus Anthes Anthedonius dicitur Hymnos cõdidiſſe. quod ſi ita eſſet, oportet eum Orpheo fuiſſe antiquiorem. Extat memoria tituli tantùm à Teleſilla facto poemate in Apollinem: quod inter Hymnos referre par eſt. Φιλλίας inſcriptum fuiſſe aiunt.

DITHYRAMBI.

CAPVT XLVI.

Dithyramborum quoque facies eadẽ, modi tantùm diuerſi. In Liberi patris honorem Dithyrambum factitari ſolitum: quippe bis natus, bis exiuit è naturæ principiis, tanquam binas fores tranſmiſerit. δὶς θύρας ἀμείβων, aut ἅμα ἰών. Quare Archilochus ſic:

Διονύσου ἄνακτος καλὸν ἔξαρξαι μέλος
διθύραμβον οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

Vbi etiam ἔξαρξαι verbum notes animaduerſum à veteribus apud Homerum & alios in verſibus & cantionibus: quemadmodum amplius in Originibus ſcriptum eſt. Idẽ Archilochus alibi Dithyrambum Liberi patris famulũ vocat. Alii curioſius, à Nymphis excogitatam acclamationem parturiẽti coxæ Iouis, λυδιράμμα: mutata ſcilicet liquida, ſicut μελετῶν, meditari. Erat ſtilus tumidus, atque, vt ille ait, plenus deo, plenus numerorum, plenus compoſitarum vocum: quas ampullas & ſeſquipedalia Satyri noſtri appellarunt. Horatius iccirco Dithyrambos audaces vocat. Libet ponere Epigramma quod ſcripſit in octauo Commentariorum Hegeſander, refertum iocis & licentia aduerſus nõ tam veteres ſuos Philoſophos, quàm noſtros nouos Philaſophos:

ὀφρυανασπασίδαι, ῥιγεδανὰ πυξοφόροι,
σακχοφυεῖς ὀξοφοροι, καὶ λοπαδαρπαγίδαι,
ἱματιανωθεῖς γαλλοι, νηλιποιηθεὶς λεπτέλαιοι,
νυκτιλαδραιοφάγοι, νυκτιπατιπλάγοι,
μειρακιεξαπάται, καὶ συλλαβοπεισιλαβῆται,

δξομαυτόσοφοι, ζηπαρεπηστάδες.

Iccirco Æschylus appellauit μιξοβόαν Dithyrambum eo versu:

μιξοβόαν πορεύεται διθύραμβον ὁμαρτεῖν
σύγκομον διονύσῳ

Exultans igitur, & inconstans, & tumidum: atque vt vno verbo absoluam, totus Bacchus. Multum operæ in hoc genere poematis posuit Ion Chius: cuius nomine scripsit dialogum Plato. Eius versus vt ambitiosos lancinat Aristophanes. inter quos illos, ἀοῖον ἱερεφοίταν ἀστέρα. &, ἀελίου λευκοπτέρυγα πεδόδρομον. quemadmodum & Philoxeni irridet φρεπαίγλαν.

Σωΐδεται & HYPORCHEMATA.

Capvt xlvii.

Affinia his poematũ genera duo. vnum cuius author fuit Andreas Lindius Cleobuli necessarius. (apud alios Antheas scriptũ est.) Dicebatur hoc poema διὰ σωϊδέων ὀνομάτων: iccirco Dithyrambo proximum. Quod imitatum aiunt postea Asopodorum Phliasium. Alterum fuit Hyporchema. laxius hoc atque remissius: gestuosum tamen, & affectuum plenum. vnum ponam Pratinæ poetæ Phliasii pyrrhichiis refertum ob celeritatem:

Τίς ὁ θόρυβος ὅδε;
πίναξ τί δὲ τὰ χορεύματα; πίς ὕβρεις ἔμολον
δῶν διονυσάδες
πολυπαταγαδυμέλαν;
ἐμὸς ἐμὸς ὁ βρόμος. ἐμὲ δεῖ
κελαδεῖν:
ἐμὲ δεῖ
παταγεῖν,
ἀν' ὄρεα ἐσύμβυον
μῆν νάδων:
οἷα τε κύκνων ἄγραυλα
ποικιλόπτερον μέλη
τᾶν ἀοιδᾶν·
ὅτ' ἄυλος ὕστερον χορεύεται.
ἀγὼ δ' ἐδ' ὑπηρέτης κώμων μόνων.
πυρομάχοις τε πυγμαχίαισι
πάρεστιν ἔμβαι γραπτιλάτυες.
παῖε τὸν φρυγαίου ποικίλον πεταγέχοντα:
φλέγε τὸν βλεσιαλοκίλαμον
λαλοβαρυόφθαμε λορυδαμοβάταν,
δυπαγευπαυδέμας πεπλασμένον γλωιδόνα.
οὐ δὲ δεξιοπόλε
δρεαμβοδιθύραμβε κισόχαιτ' αἴαξ
ἄκουε τᾶν ἐμᾶν δώρφον χορείαν.

LYRICORVM HARMONIÆ & instrumenta.

Capvt xlviii.

Erant autem suæ quoque Lyricis saltationes atque harmoniæ, numero tres. Pyrrhichica cum pyrrhichiis & trochæis Satyricæ similis, velox, mobilis, gestuosa. cuiusmodi Melos nostrum in Cybelen & Silenum, totum solis pyrrhichiis constans. cuius initium,

Modo citus ego pede celere magis ago numeros:
Abeoque Venere duce super alia loca volans.

Altera harmonia Gymnopædica dicta, Emmeliæ propior, plus habens Spondæorum & Anapæstorum, cum interpositis choriãbis: qualis Ode prima Horatii. Tertia Hyporchematica, mista ex vtraque: veluti in superiore cantione. quam nõ sine thyrso aut face saltatam puto. Canebantur autem & ad Lyram, & ad Citharam, & ad Barbiton: vnde Pindaro dicti αὐαξιφόρμιγγες ὕμνοι. Lyræ inuentum Mercurio attribuunt: quum ad aridam testudinẽ offendisset pedem. Animaduerso enim quem ex intentis neruis ediderat sono, lineas chordas intendisse. deinde quum fratris Apollinis furto boues abegisset, iram atque supplicium nouo Chelys inuento redemisse: vicissímque ab Apolline caduceũ accepisse. Acceptam Apollo Lyram ad fistulæ, cuius esset author Pan, modulos lineis exemptis chordis, atque nerueis intentis adaptasse. Neruos septem numero esse instituit: quot ipse mẽses in vtero fuisset genitricis. Quam ob causam ἑπτάπυπον vocat Lyram Pindarus: eius interpres ἑπτάμιτον. Nam eadem chorda septem alioqui sonos edimus. Argiui multam dixere iis qui pluribus septenis vterentur. Additam octauam scribit Aristoteles. neque propterea tamen eã, quæ media vocabatur antè, nomen amisisse. Alii ab Apolline nouichordam Lyram scribunt editã, à Musarum numero, vt ait interpres Arati. Tametsi cum decachordo etiam pingebatur: quippe qui cum Musis esset ipse decimus. Nonnulli vt Lyram Mercurio attribuunt inuentori, ita citharam Apollini. Quòd si ita est: quærendum præterea quare Apollinis signũ arcum dextra, læua Charitas habuerit: quarum vna lyram gereret, non citharam: altera tibias: tertia fistulam ori admoueret. Citharæ figura fuit apud Græcos primùm concinnata Cepionis tempore, qui Terpandri fuit discipulus: & appellata Asias, propterea quòd à Lesbiis fuisset importata. Modos certos ante Archilochum primus Terpander instituit, & leges, quas ab se & à discipulo vocauit κηπῶνα & τερπάνδειον. A' regionibus Doricis duos, βοιώπον & αἰόλιον: iccirco quia in Bœotia extitisse creditus est primus citharœdus Amphion, Iouis & Antiopes filius. A' temporũ autem celeritate duos, ζηλαῖον & ὀξῶ, qui multis constabat pyrrhichiis. & septimum τριαοιδόν, qui erat ex horum quatuor cõpositus, Æolio, Terpandrio, Cepione, Bœotio. Idem Terpãder primus adiecit ad Heroicos versus Lyricos modulos. Proxima his generibus instrumentorum alia. σκίνδαψος, qui erat πεντάχορδος, numerus Lyra inferior: vsus idem. vnde epitheton additum à Theopõpo: σκίνδαψον λυρόεντα μέγαν χείρεσσι πνάσσων. Apud Laertium pro vilissimo instrumẽto. ἑλικὼν alterum instrumentum à Musarũ monte nomen ducens, chordarum numerũ à numero earundẽ: quẽadmodũ scriptũ reliquit Ptolemæus in libro de Musica. Barbitos tribus tẽdebatur chordis: quo est vsa multũ Sappho & Alcæus: quapropter Lesboũ appellat Horatius. Grauis ei sonus extitit, & aptº Doriis: quo circa Pollux etiã βαρύμιτον dictũ prodit. Erat & πηκτὶς duobus tantùm neruis. Pulsabant autem radiolo altera manu, quod plectrum à percussione appellarũt: altera premebant neruos certis interuallis. Primus Demopœetus Sicyonius plectri officiũ ad solam manum transtulit. Sic vnguibus & digitorum summitate etiam nunc citharæ neruos temperant. Cuius autem chordæ ferreæ, aut ex orichalco sunt, penna modulantur. Etiam digitalia argentea induerunt, quorum extrema pennarum cuspidibus muniantur. Lyram non plectri percussione, sed setarum intentarum attritu tangunt. Auctus & chordarum numerus, pro cuiusque libidine. Nam citharæ Timotheus Milesius addidit. Alexãder quoque Citherius Psalterium refersit chordis. Aristoteles trigoni Psalterii meminit, cuius chordæ essent æquè intentæ omnes. Epigonus autem, quem Ambraciotam produnt à Sicyoniis donatum ciuitate, cõstruxit instrumentum, in quo essent chordæ quadraginta: quod Epigoneum ab se appellauit. Ab hoc quidem scribunt omissum plectri vsum, non à Demopœeto, sicuti dicebamus. Fuit & Simi commentum illud, quod ab eo Simicum appellatum, quinque & triginta constabat chordis: à quibus eorum origo, quos nunc monochordos vulgº vocat. in quibus ordine digesta plectra subsilientia reddunt sonos. Additæ deinde plectris coruinarum pẽnarum cuspides: ex æreis filis expressiorem eliciunt harmoniam. me puero Clauicymbalum & Harpichordum nunc ab illis mucronibus *Spinetam* nominant. Vetus Monochordos vnico neruo contentus erat: Arabum inuentum. Trichordos autem Assyriorum, quod Panduran appellabant. Pentachordos Scythartum fuit: ex cruda pelle bubula confectas chordas pulsabant plectro, quod ex vngula caprina optimum habebatur. Durat etiam nunc plectri vsus in Hispania, & Psalterii: cuius sonum miscẽt cum sono tibiæ, loco tympani: quod iccirco Tympanum chordatum vocant: Itali me puero *Tabalsum*. Fuit & aliud ad psallendum instrumentum, quod πλυξ dicebatur.

manibus saturi victimarum carnibus, sacros obibant focos, precati numen, vt sibi litare liceret. cuiusmodi in δεισιφοιτιζόντες Aristophanis. Itaque aliis quoque seculis instituti chori sine fabulis. veluti qui dicerent Hymenæos, qui carmen seculare: qui ob reditum Principum vota soluerent. Et in ipsis Romanis supplicationibus frequentes. πεσσόλιον igitur eodem modo ac lege, qua in theatro, genus carminis iusto poemate, quo ibãt obuiam Imperatoribus aut Regibus ingredientibus vel oppida vel castra. Cuiusmodi Duris Samius scripsit in vicesimo secundo historiarum, dictum fuisse Demetrio ab Athenienfibus è Corcyra & Leucade reuertenti.

THRENI, ET HYMENÆI, & Elegiæ, alia.

Capvt l.

Threni duo diuersa genera, & Hymenæi. quippe Hymenæi carmina nuptialia: ea quo dicerentur versu, nihil referebat. Duos habes apud Catullum: alterum senariis dactylicis stataris: alterum pentastrophis choriambicis: tanta suauitate & puritate, vt quantum alliciat ad legendum, tantùm deterreat ad imitandum. Totidẽ apud Claudianum æquè diuerso genere carminum. Ausonius pulcherrimum atque operosissimum, ex portiunculis Virgilianis. Est Hymen in natura muliebri membranula, quæ scinditur virginibus primo quoque veneris tentamento atque aditu. Inde factum nomen numini abstulitis Græcis. Latini Talassum siue Talasionem quare vocent, in ambiguo est. Illud constat in raptu Sabinarum nomen inuentum. Herfiliam forma præstantissimam quum Romulo regi ferret vnus è pastoribus, ne ab obuiis interciperetur, interpellantibus respondisse dicitur, eam sese ferre Talasioni. Alii militem sic vocatum, qui primus rapere inceperit. eúmque vbi seipsum acclamasset, alios eadem quasi tessera sequutos. vnde mos deinceps ductus fuerit in nuptiarum festiuitatibus, peruulgatum hoc, ne quid deesset, noluimus omissum. Modus Hymenæi, vt fiat acclamatio carmine intercalari, quod sæpenumerò eo solo constat nomine. tametsi alia quoque interponuntur: cuiusmodi illa, *Concubinæ nuces da.* &, *Currite ducentes subtegmina, currite fusi*. Duo Hymenæorum genera: alterũ purius, alterum cum Fescenina licentia, impudicis vocibus insertis. Threni autem sonant Latine luctus. qualis ille in libris diuinis, quo deflet vates sanctam ciuitatem. Aiunt primum Linum poetam Threnos fecisse. alii verò propius accedere videntur. Eum Herculi succẽsentem quòd esset ineptior ad discendum, ab irato ingratóque discipulo interemptum: ab reliquis discipulis defletum carmine, quod ab eius nomine & nota eiulationis Ælinum appellarunt. cuius vocis etiam in luctu meminit Theocritus. Nos

Hymen.

CHORI.

Capvt lix.

Quemadmodum è Tragœdia Satyram, è Comœdia Mimum, è Rapsodia Parodiam enatas, atque eductas ostendimus: ita non tam è iustis fabulis exceptos Choros dicamus, ac seorsum apparatos, quàm è festiuitatibus translatos, atque inde in fabularum intersitos interuallis. vetustissimum nánque poema fuit ad aras deorum, simul cum ipsa natum religione. vbi consertis

quoque virum tam fortem quàm infelicem patrem nostrum in agrestibus poematiis Ælinum appellauimus, ab eo Threno quem diuinæ genitrici nostræ fecimus. Primum & postremum omnium Euripidem aiunt abusum Lino: à tristibus enim ad læta transtulisse, tum sine vlla imitatione, tum sine vllo imitatore. Idem carmen etiam γλωίτον vocarunt, id est extremum, & γλωίαν eadem ratione. Quare non rectè per diphthongum scribunt penè omnes: quemadmodũ in Originibus animaduersum est. Sic tibiã quæ in funeribus adhibebatur, vocauit Pratinas Phliasius γλωιδῶνα, vt suprà vidimus. Iouianus Pontanus Neniæ vocem traduxit ad Nutricias cantilenas: propterea quòd vulgus nostras *Bellas*, aliis locis in Italia nutrices *Nenas* dicunt: vt opinor, à cantiunculis, quæ sint similes cantibus præficarum. Cuius carminis angustiis diuinus ille vir ita clausit lasciuiam immensi sui ingenii, vt aliorum excluserit audaciam. At veteres nutricum cantiones καταβαυκαλήσεις nominarunt. Baucis enim nomen in re futili. Neniã verò inuentum aiunt Phrygum: cuius rei meminerit Hipponax. Olophyrmum quoque numerant inter poemata quæ à lugẽtibus aut alia qua fortuna mœstis canerentur. Quæ ad rogum dicerentur, erant Neniæ: quæ ad tumulum, Epitaphia: quæ in exequiis, quum iusta persoluerẽtur, Epicedia. κήδεσθαι enim fuit curare inferias. Etiam Monodia dictus cantus lugubris vsu potius quàm ratione. Nánque vox sanè latius patere debuit. In Monodiis solum affectum posuere, ἠθοποιΐαν verò nullã, prosopopœiã nullã. Elegiam quoque in funeribus primùm dictam par est. id quod innuit Ouidius in funere Tibulli: Eius inuentorem nescire sese cõfessus est Horatius. Theoclen tamen quendam, siue Naxius ille, siue Eretriensis fuerit, tradunt furentem effudisse primum Elegos. Neutiquam igitur quasi ἐυλεγίαν, παρὰ τὸ ἓυ λέγειν τοὺς τεθνεῶτας, vt ridiculè autumant Grammatici: sed à miseratione, ἐλεὸν λέγειν. Iccireo miserabiles appellauit Elegos Horatius. ἐλεὸς quoque ea est nocturna auis apud Aristotelem, quam nos Vlulam dicimus. Simplicius quoque etymon, ἐ ἐ λέγειν. idem enim quod αἴ αἴ in Ælino. nam vtraque interiectio frequens omnibus Tragicis. Didymus definiuit Elegiam θρῆνον ἀδόμενον σὺν αὐλῷ. esse enim tibiam lugubre instrumentum. ἐλεὸν etiam aliud significare ostẽdimus in Originibus, ex Equitibus Aristophanis. Translatus vsus postea ad longè diuersissima: scilicet ad amores, non tamen sine ratione. Nam & frequens conquestio in amoribus & verissima mors, quæ à nobis amentissimis amentissimo atque ingratissimo sexui viuitur. Diffusa deinde significatio ad eum quoque qui potitus esset. veluti apud Ouidium,

Ite triumphales circum mea tempora lauri, &c.

Funebrium autem carminum rationes atque inscriptiones simul cum argumẽtis eductæ fuerũt ex historiis ac fabulis, ab Adoni, Daphni, Lino, Hyla. Trypho poeta carmen fecit, quod Erigonem vocauit: à virgine quæ se ipsa suspẽderat. Quo in poemate restis frequens mentio. Ita Ialemos lugubre. itẽ Idyllion ab Ialemi Calliopes filii infelicitate. Tale & Calyca Stesychori, à puella quæ Euathlum deperibat adolescentem: pro cuius coniugio vota facit Veneri. tandem despecta, de Leucadia rupe præcipitem sese dat. Virginis oratio pudica. nuptias optat, si liceat: si non liceat, mortem.

POEMATA IONICA.

Caput li.

Sunt & alia poemata minus seuera: quædam etiam impudica, vt Ionica & Sotadica, & quæ Fescenina dicebamus, socia Hymenæorum. Ionicus cantus in poemate quidam turpis, omnes molles. iccirco ille etiam Cinædicus appellatus à nefanda turpitudine: & Sotadicus, propterea quòd Sotades Maronites in eo plurimum excelluit: mox etiam eius filius Apollonius. Verùm ante eos Alexander Ætolus, & Pyres Milesius, & Alexis. Apud Latinos Terentianus felicissimè vsus est. Sotadæ illud est in Ptolemæũ Philadelphum, cui impiis auspiciis incesta nupserat soror.

εἰς ἐχ' ὁσίω πειμαλιὼ τὸ κέντρον ὠθεῖς.

Quare iratum atque ab sorore irritatũ Regem fugit. Fugientem in Cauno insula Patroclus Ptolemæi Prætor deprehensum, atque in vas plumbeum cõclusum, mari submersit. sunt & illa Sotadæ ridicula eodem genere carminis:

ὀδ' ἀποστεγάσας ῥῆμα τῆς ὀπωδε λαύρης
ἐν δεινὸ δ' ἐσφόρου φάρεσ' ἱερὸν βεβυτιὼ
ἠλέματον, ὁκοίω ἀροτὴρ γέρον χαλᾷ βοῦς.

Extat de poematibus Ionicis vetus verbum ἰωνίζεσθαι, quod interpretantur παίντα ποιεῖν ἔξω κόσμου. agebãt enim adulteros, meretrices, productores, lenones, ebrios: ac de his quidem scribere suppudebat. Cæterùm verecundiam vicit operis authoritas: nequid enim quod in me esset, desideraretur, cautio fuit.

HILARODI.

Caput lii.

Minus his fœdi Hilarodi. Inter quos Simus quum fuisset præstantissimus, Simodi sunt postea cognominati. Prodibant in veste cãdida, virili, auro coronati. Calceis primùm vsi, deinde crepidis. Similes his Aulodi, Magodi, Lysiodi. Erat Aulodus Hilarodo per omnia similis & par. Sed Hilarodus puero puellá ve psallente canebat: Aulodus tibicine modos faciente. Aulodo & Hilarodo præmiũ corona. tibicini & psaltæ nulla. Ac quemadmodum hi duo similes: ita Magodo & Lysiodo argumentum idem, modus diuersus. Ille muliebribus personis virilia negotia: Lysiodus muliebria virilibus agere. Ille ad tympanum: hic ad cymbalum. Introducta hæc quoque inter fabulas à quibusdam: sicut & Mimi & Satyri. Hilarodus à Tragœdo, Magodus à Comico. Aiunt Magodos dictos ab argumento, quod primum propositum fuit, Mago producto. Mutata postea materia, nihilo secius mansit nomen.

Magodus vnde.

DIRÆ.

Caput liii.

Pongè his diuersum carmen quod inscripserunt Diras. Latini veteres, Erinnyas, ita appellabant. tametsi Erinnyas Græci tres, geminas faciunt Latini Diras. eæ putabãtur vltrices deæ: quarum numina precibus cuocabantur in hostium perniciem. Hac de causa quòd poematis genus imprecationes explicaret, eo nomine nũcupatum est. Itali vocant *Desperatum carmen*. cuiusmodi permulta grauia legimus atque illustria. Tale apud Virgilium ad Battarum. cuius votum omne in malis, monstris, morbis, suppliciis, exiliis, interitu. Duũm generum est. aut quum nobis, aut quum aliis imprecamur. Exornantur sententiis non vulgaribus, & inexpectãtis: accumulatis fabulis atque historiis. qualia scripsit Ouidius in Ibin. In Horatii Epodo aliquid imaginis est. Expressior apud Catullum in Ariadnæ conquestione. etiam in quarto Æneidos: & quæ fundit Statianus OEdipus, sumpta de Græcis Tragicis. Item Senecæ Theseus ex Euripide. Hypsiphyle Iasoni in Medeam.

PALINODIA, Ἐγκωμιαστικὴ, ψεκτικὴ, Iambi, Silli.

Caput liiii.

Vbi fieret conuicium sine imprecationibus cum vituperatione, attinebat ad Iambica, de quibus suprà diximus. quod quis quum scripsisset, atque eum scriptionis pœnituisset, recantabat, appellatum id nomine Palinodiæ. Certum poema, atque aliud à Choris. Argumentum totum in laude pro congestis probris. Eius ferunt Stesichorum inuentorem: qui quum Helenam versibus lacerasset, captus iccirco oculis, reuocauit sententiam, editis contrario carmine laudibus. quapropter oculorum vsum ei aiunt restitutum. Negat in eo poematio verum esse quod & ipse & alii scripserint: Helenam cũ Paride Troiam adnauigasse. Talis Horatiana Ode, *O matre pulchra filia pulchrior*. Reducuntur ad genus τῶν ἐγκωμίων. sub quo etiam Hymni recensentur & Pæanes & Scolia. cuiusmodi est Heroicum Tibulli ad Messalam: Ouidii ad Pisonem: & nostra Sidera, tam per me clara quàm per se ingrata. Laudatoria poemata non solis Græcis nota fuere. nánq; Posidonius in XXIII. memoriæ prodidit, Gallos olim summo in honore secũ habuisse Poetas cõuictores, à quibus laudarẽtur. quorũ poemata *Bardos* appellata scribit, atq; ab illis cũ cãtu pronũtiata, vt ex Lucani versu. Cõtrà, prisci Opici vocabant eos *Grassatores*: vt ex Catonis libro de Moribus. Sub eodem genere vituperationes, vt Silli Timonis. Varium ad id genus carminum: sed Iambicum potissimùm, vt alibi diximus, ἰαμβίζειν, impetere: παρὰ τὸ ἴειν, & ἀβαβαίνειν, quum insurgimus iaculationi. Non autem ab Iambe muliercula, à qua versus vsum sibi sumpserit Hipponax, & nominarit: vt ait Hephæstio. quia lauanti lanam sibi quum facesseret negotium Poeta, illo cum versiculo amouerit, quo postea delectatus est. ἀνδραποδιστὰ ἀπελθὲ πλὴν σκάφιον ἀγαπᾷπαις. nam ab Apollinis vsque cum Pythone pugna deduximus Iambum alibi. Contrà, mulier illa fortasse à mordacitate dicta: & quod facilè funderet versus eiusmodi.

ἰαμβίζειν.

CANTIONES.

Caput lv.

Fere præterea multæ cantiones, aliæ aliis artibus, temporibus, nationibus. Nam pistores habebant quod canerent ad molam: ἰμαῖον vocabant. vt est apud Aristophanem in Atticis, & Callimachum in Hecale. nam ἱμαλὸς Doriẽsibus fuit mensuræ genus: ἱμᾶν quoque significabat trahere, & haurire apud Athenæum & Aristotelẽ. In Æliani septimo De varia historia scriptum est, Pittacum admodum laudasse Μύλλω. addidit & rationem, Propterea quòd, inquit, paruo in loco diuersis esset potestas ad exercitandum. Laertius in eius vita scribit, ipsum ad molas sese exercere solitum: nec mirum, sordidus enim fuit. Inde & Cantilena, δημύλιος. Nautæ quoque habebant suas. Itaque in Commentariis Aristophaniorum Acharnensium, νίγλεγον legimus esse μέλος quoddam musicum & nauticum κελευστικόν. In Thesmophoriis quoque eiusdem est, quod fœminæ quum pinserent, cantillarent. Alia texentium telas cantilena, αἴλινος, à lino, vt arbitror, appellata. ἶουλος autem ad lanificia. communi nomine cum messorum cantu. nánque ἶουλος quum tenuem ac frequentem rem significet, tum spicam, tum lanam potuit designare: quemadmodũ ad barbam quoque & ad centipedam eadem significandi proportione accommodari potuit. Ἀμάλας igitur hordeaceos manipulos diuulsos, collectos autem Γούλοις nominabãt. Itaque Cereris quoque cognomẽtum fuit, in segete viridi χλοὴ, in matura ἰουλώ. Teleclides etiam in Amphictyonibus ponit poematium, quo laborem canendo fallerent, mercenariæ operæ in agro, quum opus facerent. Balneariis suum item erat: vt prodidit Crates in Tolmis. Quemadmodum nunc etiam *Dulciarij crustularij*. Præterea fullones & lignatores. Præficis quoque peculiare fuisse carmen commune omnibus funeribus, quod priuatũ facerent mutatis nominib' defunctorũ atque familiarũ. id tamen inter Threnos cõuenit numerare. Festus in lib. XI, In vindemia, cũ primũ mustũ gustabant, ita canere mos fuit:

ἰμαῖον.

Cantilena Dulciariorum apud Gallos.

Omnis gratia vetus, nouum vinum bibo.

Veteri nouo morbo medeor. vnde & Meditrina dea cui libarent tunc, & Meditrinalia sacra, à medendo. Horum naturæ proxima, quæ à Scoliorum vsu, non loco aut tempore diuersa erant: in conuiuiis enim canebantur. Iccirco à Græcis παρόινια, id est ad cyathum. poema integrum ex his à Praxilla Sicyonia: cuius extant versiculi duo:

ἐκ ἔσιν ἀλωπεκίζειν:
ἢ δ' ἀμφοτέροις γίνεσθαι φίλον.

MANIPVLVS POEMATVM.

CAPVT LVI.

ALia quoque multá extitere olim, & postea exorta sunt genera poematum. Epigrammatis nomen valde amplum, ad quanuis inscriptionem. vnde & Lemmata dicta, scilicet indicaturæ. Elogia in his. quoties adderetur laudatio aut vituperatio, aut vtriusuis ratio apponeretur. Præterea Triumphalia, & alia votiua, quæ Græci ἀνικητά. Et in festiuitatib°, Daphnophorica, Canephorica, Tripodiphoria, Parthenia. Item Proœmia pro Musicis aut Poetis. sicut & προαύλια. In quibus plurimus fuit Claudianus, separato carmine à iusto poemate. Diuinus autem Poeta vnum corpus fecit. Illa enim fuerant Proœmium, *Ille ego qui quondam*, & cætera. vt pesima temeritate prætulerint arbitrium suum ii qui exemerunt ea de iudicio tanti viri. Et nugacissimi literatores desinant rixari super eo Scazonte qui prælegitur Satyris Persianis: quasi Persii non sit. Tales sunt operum clausiones, quos Epilogos Græci nominant. vt apud Horatium,

Proœmia & Pro aulia.

Exegi monumentum ære perennius.

Et Ouidium,

Iamque opus exegi.

quæ sunt ab iusto opere separata. At non separauit idem Virgilius à Georgicis:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope.

Nuda nomina præterea multa ponam fasceatim. nihilo enim clarius ab authoribus tradita sunt. Quorum plurima eatenus tantùm nota illis fuisse puto. In Dianam ὀπηύειος: siue, vt alibi legitur, ὀπιώειος. Item ἴμαδος. ad hæc ὠρρόεια, & βάκχοι, & ἄσματα generis appellatione. Phrynichus quoque vnum vocat πιστικόν, vt Nicophron ὠπσμὸν: opinor, erat pistorum. Aliáque etiam ignobiliora: quæ nullum operæpretium faciunt.

AENI, GRIPHI, Ænigmata, Apologi.

CAP. LVII.

EPigrammatum species multæ. Summa genera digesta sunt certis præceptionibus in tertio. inter ea sunt Æni, quos aliqui Fabulas nominant, propter fictiones. nẽpe quasi picturę quędã sunt atque imagines rerum. Itaque rectè quidam nominarunt Allegorias: aliud enim apertè dicunt, aliud ex eo innuunt ac profitentur. Ergo etiam Apologos appellare nonnulli ausi sunt: quasi ἀπὸ λόγου λόγος. Antiquissimus omnium Hesiodus, αἶνον vocauit: Æsopus, μῦθον. habes apud Horatium, & Liuium, & Diodorum. horum duæ species: vna simplex, sumpta à rebus naturalibus, quasi ab historiis: introducunt enim perinde atque in Scenam non animalia solùm, sed muta quoque, veluti gladios, limas, serras, malleos, incudes loquentes. Altera species operosior. quippe operti sensus apertis notis. Harum duæ materiæ circunferuntur: partim enim in vocibus nudis versatur: quemadmodum quum excogitamus in eodem nomine multa significata: siue illud retrò legimus, siue dissipamus in syllabas, siue alio quo modo interpolamus. Ex his libellum factum inscripsimus Logogriphi: propterea quòd ambages eæ Griphi dictæ sunt ab antiquis. Alia materia est in rebus, Ænigmatis appellatione, ab innuendo. Multa refert Athenæus, plurima fecimus nos. In quinto Conuiuialium Plutarchus vnum ponit: quod videndum est Scliónne appellatum sit ab obliquitate sententiarum, an quòd inter epulas vicem gesserit veri Scolii, de quo suprà satis.

Apologus vnde

Scolion ab obliquitate.

PRIMI LIBRI,

QVI HISTORICVS INSCRIBITVR,

FINIS.

IVLII

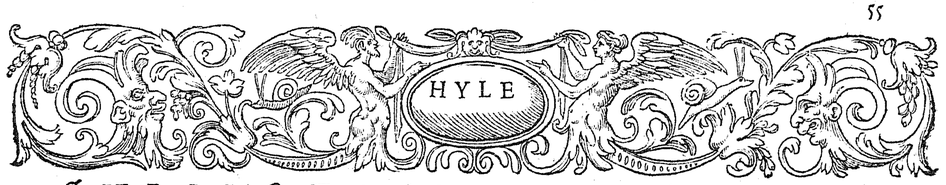

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER SECVNDVS,

QVI ET

HYLE.

MATERIA POESEOS.

CAPVT I.

HActenus Poeseos origo, genera, modi. Quæ ex antiquis eruta narrationibus, in ordinem redacta, ad iudiciũ reuocata sunt. Nunc quum Poesis duabus constet partibus substãtialibus, materia & forma: de vtraque nobis dicendum est. Igitur quod ab omnibus vulgò iactatum est, fortasse verũ videatur: Rem ipsam quæ scribitur, Poematis ipsius esse materiam. Sic enim argumenta, & πειοχὰς, & ὑποθέσεις, & materias vocãt, neque sine causa, quippe etiam ὑποκείμενα à Græcis dicta sunt. cæterùm à veritate longè absunt. nam quemadmodum statua Cæsaris, est Cæsaris imago: ita & poema quod ipsum describet. at statuæ materia æs est, aut marmor, non autẽ Cæsar. Cæsar autem obiectum, vt vocant Philosophi, & finis. Quin potius, si Platonẽ sequamur, è contrario iudicemus. Plato enim rerum ordinem ita digessit. Idean incorruptibilem separatam. Rem ab ea depromptam corruptibilẽ, quæ ipsius Ideæ imago existat. tertio loco picturam aut orationem: eodem enim modo referuntur: & sunt imagines specierum. Quare sicuti Idea erit forma rei nostratis, ita res debuerit haberi pro forma picturæ, & statuæ, & orationis. à qua sententia neutiquam discedendum censeo. Est enim consentanea eo ipso Aristotelicæ demonstrationi: qua intelliginius balnei speciem esse in animo architecti, antequam balneum ædificet. vbi idẽ sit & forma & finis. Forma enim introducta in materiam cessat apud naturam motus generationis: apud artificem motus fabricationis. Iccirco nõ rectè materiam dedisse nobis aiebant præceptores, propositis rebus quæ à nobis essent poemate designandæ. Erunt igitur res ipsæ finis noster: quatenus earum species imponuntur in materiam Poeticæ orationis. Orationis autẽ materia quid aliud sit quàm litera, syllaba & dictio? id est aer, aut membrana, aut mens, in quibus ea sint tanquam in subiecto.

Quare in Cæsaris statua æs erit materia: in Poesi, dictio. In statua forma exprimens vigorem aut motum, aut statum, aut sessionem, aut eiusmodi: in Poesi eadem omnia in lineamentis ac dispositionibus dictionum. In statua, toga aut arma pro ornamentis atque accessionibus: in Poesi rhythmi, siue numeri, figuræ, pigmenta dictionũ. Quocirca de Poeseos materia in hoc libro scribendũ erit, in tertio de forma, in quarto de ornamentis. Ac quanquam à Grammaticis partes illæ sunt tractatæ, haud tamen exactè quod ad nostram operam pertinere possit. nam syllabarum quidem quantitates & obseruare & docere decuit: pedes verò, & numeros, & versuum genera quum tractant, egressi fines suos professionis mutare nomen debuere. Nos igitur de his exactius.

DE PEDE, METRO, Rhythmo.

CAPVT II.

PEs officii nomẽ est, dictioni attributum. non tamen omni: non enim monosyllabę. quippe syllaba pedis articulus: articulus pedis pars, vt totius. Pars verò & totum nusquam idem. igitur officium pedis motus est, vt laxè dicam. Nam videtur vox in dictione quadam celerius absolui, in alia tardius. quare ab Horatio quoque tum *sententiam*, tum *versum currere* dictum est. Ac quemadmodum non cuiuis voci competit, ita non cuiuis toti. Sunt enim voces quædam excedentes pedum præscriptiones, vt Iureconsultissimus. Quinetiam tametsi non excedit, tamen nõ semper totus pes ex tota fit voce, sed ex parte. scinduntur enim plerunque voces ad pedes cõficiendos. quare non rectè definiere pedem per dictionem, tanquam per genus. Cùm neque omni, neque toti, neque semper competat. Sic autem definietur: Pes syllabarum dispositio certo numero numerosa. Cogimur enim æquiuocis verbis vti, quæ à veteribus accepimus: ne aut monstra fingere, aut recepta repudiare temerè videamur. Sanè numeri nomẽ de Mathematicis

Numer°.

ita ſumptum eſt:vt & ab Arithmeticis quantitatem ſignificet:& à Muſicis earundem quantitatum mutuum reſponſum ex proportione. Opulẽtius Græci,qui Arithmeticum ἀριθμὸν,Muſicum ῥυθμὸν nominãt.Eſt autem Rhythmus duplex:tum in ſyllabis, tanquam in partibus propter pedes:tum in pedibus propter verſus. Quẽ ſic definio:Commenſus pedum inter ſe pro rei deſignatæ modo. alia nánque ſymmetria eſt, ſi ita ſit:*Muſa mihi cauſas memora*:& alia, ſi ita:*Muſa mihi memora cauſas*. ſic in pedibus, alius aliis eſt reſponſus ſyllabarum. vt in exemplis,pecus,pecu.Iccirco nonnullis viſum eſt idem eſſe Metrũ & Rhythmum. verùm equidem aliter cenſeo. Metron enim ſiue menſura laxior eſt:quippe eſt quantitatis in materia.Rhythmus autem compoſitior & aſtrictior:nempe qualitatis in diſpoſitione.tranſlatis enim verbis,mẽſura verſus nõ mutata,Rhythmus mutabitur.Itaque nobis Latinè Rhythmum concinitatem appellare cũ venia liceat: quam non à Cinno, vt vulgò omnes vtuntur:ſed à concinendo. Quare quemadmodum Varro audiendus ſit, perſpiciendum eſt: qui μέτρον & ῥυθμὸν hoc diſtare ſcripſit: quo regulam & materiam. Neutrũ enim materia eſt,ſed in materia.& μέτρον quidem regula eſt.ῥυθμὸς autẽ etiã modus regulæ.Sicuti apud Geometrã regula rectã lineam ducemus: at eam ſumptã architectus præponet,apponet,trãſponet,eriget,deprimet, circulo, ſemicirculo, ouali accõmodabit. Erit igitur Menſura præſcriptio tractus. Rhythmus autem præſcriptionis temperamentum. Verbi gratia, Spondæi quatuor in re graui leni,eodem ſunt tractu circunſcripti: quo alteri totidem in re graui aſpera. Rhythmi autem, id eſt præſcriptionis, temperamẽta diuerſa. veluti ſi dicas,*Lenes adducentes leges*: mollis eſt verſus. at ille,*Vltrices leges crudeles*:aſperior.de vtroque igitur numero, ſcilicet quantitate & diſpoſitione,quæ in pedibus eſt,impræſentia dicemus.De altero,qui eſt in verſu,exactiſsimè ſcriptum eſt in quarto libro. Secamus ergo dictionẽ interdũ, vt poſterior pars ſuccedentis pedis initium ſit: prior autẽ antecedentis finis.Ea iccirco Cæſura quaſi ſectio dicitur.cui addidere cognomina ſecundum loca. vt ſi poſt duos pedes integros ſecaretur dictio, diceretur quintus ſemipes: ſanè rectè pro eo quòd quilibet pes duos ſemipedes continet. Itaque eo verſu,*Arma virumque cano*: cæſuram agnoſcimus in poſteriore verbi ſyllaba.eſt enim ibi ſemipes ſpõdæus. Græci non ἡμιποδίαν,ſed ἡμιμετρεῖν dixere.atque à loco πενθημιμερεῖν. Eadem lege ſi poſt tres pedes eſſet,ἑφθημιμερεῖν. quia ſeptimus ſemipes voce clauderetur: vt eo verſu,*Italiam fato profugus*. Erit igitur Pẽthemimeris quaſi ſeſtertium: cõtinet enim duos pedes,& præterea tertio loco ſemipedẽ.quare autem non introduxerint obſeruationẽ τριθημιμερίδος conſiderandum eſt.quippe nihilo ſecius eodem verſu ſecatur poſt duos ſemipedes

Varronis error

Cæſura.

Penthemimeris

A ſecunda dictio. *Arma virum*. Quam quæſtionem etiã deducas ad eam cæſuram quæ in nono quoque ſemipede ſtatuetur. At quamobrẽ hæc per ſemipedes metiti ſunt:non autem per integros pedes? Quia ſanè ſi pedibus ſingulis ſingulæ claudãtur dictiones,nulla ſtructura peior eſſe videatur. verùm de his ſuo loco. In quarto nánque cauſas reddidimus.

PEDVM GENERA.

CAPVT III.

PEs igitur cùm ſit ſyllabarum diſpoſitio, pro ſyllabarum numero pedes erunt.quos hîc tractaturis alia viaac ratione agendũ fuit, quàm quẽadmodũ Grãmatici conſueuere.Ratio enim à nobis reb⁹ ipſis nudis addẽda fuit. quãobrẽ igitur ſyllabas aliis atq; aliis tẽporibus habemus?quid enim coegit nos non omnes cadẽ menſura pronũtiare?huiuſce inæqualitatis quęnã extitit cauſa?Sanè in aliquibus haud ita obſcura cauſa eſt. res enim ipſæ ſuapte natura in ſyllabarũ quãtitatẽ nos induxerunt.veluti quũ dico,Celer,Citus:breuitate ac celeritate nos vti par eſt. At enimuerò idẽ quare lenta voce fuit ſignificatũ? quippe Velox neutiquã currit,ſed bis tot tẽporibus ſubſiſtit. Profectò tandẽ eò confugiendũ fuerit, quò ſeſe recepit Ariſtotelis diuinũ iudiciũ aduerſus Platonẽ: Loquẽtis arbitratu facta pleraque:multa etiã temere orta.Alia quoq; ratio adduci poteſt: Animi notæ voces ſunt. igitur iratus quũ primũ erupit in verba, inæqualiter pronuntiauit.Impetus enim non ſemper impellit:ſed hoc ipſo quod vrget,remoratur interdũ linguã. Præterea quis neſcit à pueris ſermonẽ ortũ, ſui vſum agreſtibus præbuiſſe? quẽ ad eũ modũ acceptũ in alias diſtorquere leges etiã ſapientibus religio fuit. Quare his ita poſitis,ad pedũ naturã & genera accedendũ eſt. Cõcurrũt ſyllabę aut duę aut plures.à minore numero incipiendum:Duæ aut breues aut lõgæ,aut altera breuis altera longa:ídq; vel prior vel poſterior. Breues ambæ,vt Deus.hunc Pyrrhichiũ vocãt: vt ego arbitror,ab ignea celeritate. quanquã aliter poſtea ſcriptũ ſit auctò elementorũ numero.Ambæ lõgæ.cui Spõdæo nomen eſt, vt aiũt, à ſacrificiis, in quibus canẽtes eo pede vtebantur.σπένδειν enim eſt porricere libamenta. Ac ille quidẽ hoc eſſe videtur prior natura. ſimplicior nánq;.Itaq; is etiã cuius prima ſyllaba breuis,altera lõga: prior extitit quã qui è cõtrario primã longã breuẽ habet ſubeuntẽ.Ille dicitur Iãbus: de cuius nomine ſatis ſuperiore libro dictũ eſt: Exemplum, Ferox. Alter Trochæus à volubilitate appellatur: quẽ iccirco Rotatilem aliquando nominauimus:vt Cæſar. Exemplum Spondæi,Velox. Quæro præterea, Quũ in vtroque tã Iãbo quàm Trochæo eadẽ ſit quãtitas tẽporũ,quamobrẽ ſolũ Trochæũ volubilẽ agnouerũt:æquè enim citò euadit è faucibus Iãbus. Id euenit è ſyllabarũ diſpoſitione. Iãbus enim initiò

Inæqualitatis cauſa in pedibus.

Pyrrhichius.

Iambus.

Trochæus.

tio celer impetum capit,mox ſubſiſtit.cõtrà ſtat primùm Trochæus,deinde vrget hoc ipſo quaſi põdere ſyllabæ ſyllabam in quam incumbit: atque ea videtur ſubterlabi ſua celeritate. Itaque eſt rotæ motus cõpoſitus ex violento & naturali. nãque vbi primo quoque impulſu ſemel mota eſt: ab ſe ipſa motus tenorem perpetuat, propterea quòd ſemper partem inferiorem ſuperioris orbis moles premit.Is etiã Choreus dicitur,quòd eſſet in choris frequens. Sic biſyllabi quatuor. Triſyllabi autẽ octo eadem ratione.nam aut omnes breues,aut omnes lõgæ, aut duæ breues vna longa, aut vna longa duæ breues,aut vna breuis duæ longæ,aut duæ lõgæ vna breuis,aut vna lõga inter duas breues,aut vna breuis inter duas longas.Collectio eſt ita,vt à præpoſitionibus dependeat: inter,cum,ante, poſt.Vbi ſunt omnes breues,appellatur Tribrachus: quod nomen præſe fert pedis ſimplicisimã quantitatẽ.Pyrrhichium continet, ac præterea ſemiſſem,vt *Tabula*.Qui omnes longas cõtinet,Moloſſum nominarunt,à natione quæ eo oblectabatur :non quidem, vt reor, ſolo, ſed inter alios frequẽti. alioqui iterato Spondæo idem ius debebatur.Exemplum, *Venatrix*. Is eſt qui ſeſquiſpondæus.Vnam breuem duas longas qui obtinet,Bacchius Dactylo cõtrarius,qui vnam longã duas breues. quibus enim in ſedibus vnus longam,alter breuẽ habet. quibus ille breues,hic longas.Exẽplum Bacchii *Renidens*: Dactyli, *Scaliger*. Alio modo Anapæſtus Dactylo contrarius, quippe ſitu ſyllabarum. Duas enim breues lõga ſequitur:vt *Pietas*.Cui cõtrarius natura Antibacchius ſiue Palimbacchius:ſicuti erat Dactylo Bacchius. quippe duas longas vna breuis ſubit:vt *Saturnus*. Reliqui ſunt duo inter ſe eodẽ modo cõtrarii.vnus,in quo breuis vtrinque à duabus longis obſidetur,vt *Diuites*.Is Amphimacrus dicitur,& Creticus.alter,in quo media longa,prima & vltima breues: iccirco Amphibrachus,vt *Corinna*.Ratio nominũ vulgaris. Dactyli ab articulis digitorũ. primus enim maximus.quanquã cæteri duo non reſpondẽt. neque enim æquales ſunt in digito: ſicuti Dactyli ſyllabæ.Anapæſtus παρὰ τὸ πάλιν.quia contra quã in Dactylo pede terram feriebant. Igitur nomina aut à quantitatibus, vt Tribrachus. Aut ab vſu,vt Spondæus.aut à motu,vt Trochæus.aut à natura,vt Iambus. à ſitu,Amphimacrus. à regione,Moloſſus,Creticus. à ſimilitudine, Dactylus.à geſtu, Anapæſtus. Bacchius quoque ab vſu:quia in Bacchi ſaltationibus. & Chorius à choris,in quibus eius eſſet vſus multus.

Tribrachus

Moloſſus.

Bacchius.

Amphimacrus.

Anapæſtus.

AN ALII SINT PEDES.

CAPVT IIII.

AN verò præter hoſce alii ſint pedes? Rerum naturam ſi ſpectes, ſanè neges.Nulla quippe dictio inueniri poteſt, quæ non horum coniunctione aut miſtione cõprehendatur. Quare igitur quadriſyllabos pedes commenti ſunt? quia nõnulla verba ex contrariis conſtant pedibus: veluti Choriambus ex Trochæo & Iambo. iccirco ne hinc inde mendicaremus,ſub vnius nomine naturam illam concipere libuit. Quã hunc ad modũ veſtigabimus,quo & ſuperiores.Omnes ſyllabæ breues.omnes longæ.tres breues vna lõga. duæ breues,duæ longæ. vna breuis tres longæ. vna longa tres breues. duæ longæ duæ breues. tres longæ vna breuis.duæ longæ in medio duarum breuium. duæ breues in medio duarũ lõgarum.alternatim breues duæ & longæ duæ.alternatim longæ duæ breues duæ. Ergo non tãquam diuerſæ res à ſuperioribus biſyllabis recẽſendi,ſed tanquam recenſiti non omittẽdi. Duo igitur Pyrrhichii cõficiunt Proceleumaticum. qui ab hortatu dictus eſt,ſiue militari, ſiue nautico: vt *Pelagius*. Duplex Spondæus, iccirco à Græcis Diipondæus: *Venatores*. Duo Trochæi eadem ratione Diitrochæus & Dichoreus:*Imperator*.duo Iambi,*Canicular*.iccirco Græci τετραποδίαν nominarũt:id eſt iteratos pedes:ἰαμβεῖον, τροχαῖον.ſic potes & Pyrrhichicam & Spondiacã dicere.Pyrrhichius & Spondęus Ionicum à minori faciunt: *Metuentes*. à minori nánque incipit,id eſt à breuibus.Pyrrhichius & Trochæus, idem eſt quod Pæon tertius,*Sceleratus*.Pyrrhichius & Iãbus, quod Pæon quartus,*Celeritas*.E' contrario Spondæus & Pyrrhichius, quod Ionicus à maiori,*Venaticus*.Trochæus & Pyrrhichius,Pæon primus,*Continuus*.Iambus & Pyrrhichius, Pæon ſecundus,*Iuuenculus*. Alii hoſce ab ordine digeſſere, non quemadmodum nos à natura.Ionicus à maiore,quum duas breues totidem antecedunt longæ.à minore, quum lõgæ ſubſequuntur.Ad hæc quatuor Pæonas, quorũ vnuſquiſque à ſede vnius longæ ſyllabæ ſortitur appellationem, cum quatuor breues totum corpus conficiunt.Primus,in quo prima longa: ſecundus,in quo ſecunda. Atque eodem modo alii duo,tertius & quartus.His cõtrarii ſunt natura Epitriti. quippe vnam breuem,tres longas habent:appellantur ab illius breuis ſede,ſicut illi à longæ. Epitritus primus ex Iambo & Spondæo,*Senatores*. ſecundus ex Trochæo & Spondæo,*Conditores*. Qui cognominatus eſt à Caria regione,Caricus: tametſi βαρβαροφώνους eos Homerus vocat. Tertius ex Spondæo & Iãbo,*Prudentiæ*.hunc Rhodiũ etiã appellarunt. Quartus ex Spondæo & Trochæo,*Oratoris*.is à quibuſdã dictus μονοβύβλος. quare verò Epitriti ſint vocati, dicendum eſt. Si vocem hanc, *Senatores*, in ſua tempora partiaris,ſeptem inuenientur.quorum duabus ſyllabis prioribus tria quum attribueris, in duabus ſequentibus præter tria item vnum reperietur. Eſt enim proportio Spondæi ad Iambum Epitritos. Cauſa autem proportionis eſt ſyllaba breuis, quæ deficitur vno tempore. Iccirco ab eius ſede cognomen à proportione nomen nacti ſunt. Eadem ratio

Choriambus.

Proceleumaticus.

Pæones quatuor.

Epitritus.

Trochæi & Spondæi. quare etiam ſecundo Epitrito eadem conuenit appellatio. At verò de tertio & quarto quid dicemus? In quibus priores ſyllabæ duæ ſuperant duas poſteriores, non ab ipſis ſuperantur. Itaque non erunt ὀπίσειοι, ſed πρόσειοι. Antecedit enim proportio, non ſubſequitur. Veteres autem nihil tale veriti, ſequuti ſunt temerè vniuerſitatis rationem. propterea quòd æquè conueniret omnibus idem modus ſyllabarum. Quod autem Epitriti ea, qua diximus, de cauſa nomen hoc adepti fuerint, ex alio quoque cognomine manifeſtum eſt. Quippe à nonnullis ἱππάσημοι dicti: quaſi ἱππάχρονοι. quoniam tempus in Muſicis eſſet, quod apud Geometras σημεῖον, & Arithmeticis Vnitas. Duæ præterea ſuperſunt coniugationes Iambi & Trochæi: ac Trochæi cum Iambo. Priore cõſtituitur ille qui Antiſpaſtus vocatur. Amphibracho ſimilis ſitu, non numero. Iccirco quia breues duæ in medio duarum longarum obſeſſæ ſunt: vt, Senatoris. Ratio nominis, quum à breui ad longam proceſſit, retrahitur inde per longam ad breuem. Altera huic contraria coniugatio nobiliſsimum conſtituit pedem Choriambicum. Exemplum, Scaligeri.

Ex his quæ ſuprà diximus, ſatis conſtat ſuperflua Grammaticorum ſatagentia: qui ſex atque etiam octo ſyllabarum pedes conflauere. quum ipſi quoque quadriſyllabi nihil aliud ſint quàm biſyllaborum iuga. ac quemadmodum oſtendebamus, nulla dictio dari queat, quæ biſyllabis aut triſyllabis vel ſolis vel iunctis expleri nequeat.

VERSVS. CAPVT V.

Verſus primùm nomen declarandum eſt: deinde definitio, tum genera: quarto loco generum enumeratio: quinto leges communes: ſexto leges propriæ: poſtremo vitia. De nomine igitur ſic: Verrere eſt idem quod ſulcare aut ſcalpere: tollere aliquid è ſuperficie, ita vt depreſsio relinquatur. In ceris igitur ſtilo quum ducerent notas, frequentatiuo vſi ſunt, ſicut & agricolæ. Vertunt enim terram, quia quod ſubtus erat, ſuprà vt ſit faciunt. ſic Cicero dicit Literas exarare. Ad eum modum Verſus dicti ſunt lineæ illæ ſiue ſulci, quibus verba ſcribebantur: quẽadmodum in Originibus exactius dictum eſt. Itaque in omni ſcriptura tractus ſingули orationis Verſus ſunt appellati. Poſtea quum redegiſſent cantum ad numerum caſtigatiorem, antiquum Verſus nomen ſibi fecere peculiare. Ex his colligitur definitio: Verſus eſt diſpoſitorum pedum certo numero caſtigata connexio. Grãmatici nugatius: Verſus eſt partiũ legitima diſpoſitio, & pedum culta copulatio conſonanti ſpecie metricam exhibens regulam. Principiò, vox hæc, Partiũ, ſuperflua eſt. ſatis fuerat dicere, Pedum. Item illa verba, Culta copulatio, cõprehenduntur illis, Legitima diſpoſitio: neque enim lex ſine cultu, neque cultus ſine lege. Quæ ſi non ſint idem, ergo Enniani verſus neutiquã verſus ſint: qui ſunt inculti. Nihilo meliora illa, Conſonanti ſpecie. Ridicula verò illa, Metricam exhibens regulam. non enim regulam verſus exhibet, ſed verſum regula: neque menſurã dat verſus, ſed menſura verſum.

VERSVVM GENERA. CAP. VI.

Verſus à numero, aut pedum, vt Senarii: aut menſurarum, vt Dimetri: qui tamen quaternos habent pedes, ſed ſub binis menſuris: aut ſyllabarum, vt Hendecaſyllabi: aut à pedibus, vt Dactylici, Iambici: aut à quantitate cõtinua, vt Lõgi: aut à qualitate, vt Quadrati: aut ab authore, vt Sapphici: aut à gente, vt Ionici: aut ab vſu, vt Elegiaci: aut à ſocietate, vt Lyrici. Sic habes quatuor cauſas: A' fine Elegiaci. finis enim conqueſtio. Ab efficiente, Aſclepiadæi. A' materia, Iambici. A' forma non deducas, niſi quæ cognoſcatur in ſitu ac diſpoſitione pedum, & in quantitate continua aut diſcreta. Diſpoſitio pedum deprehẽditur in Miſtis, de quibus mox. Nomen eſt in quantitate continua, quod dicebamus Lõgi. In diſcreta, Senarii. ſunt enim hæc quaſi formæ, ſicuti in quantitatis modo, ac quaſi relatione, Dimetri. Et in qualitate eadem formæ proportio, Quadrati. eſt autem Menſura, quod μέτρον Græci vocant. Hanc certa lege ſic præſcripſere, vt μέτρον ne minus eſſet quatuor temporibus. Breuiores pedes, vt Iãbus, Trochæus, Tribrach⁹, pro ſemimetris haberẽtur. tãto aptior huic calũniæ Pyrrhichius. Itaq; motum vnũ ex duobus breuibus pedibus ſtatuere, atque διποδίαν appellauere: cúmque verſũ Monometron dixere: quæ quaternis cõſtarẽt, dimetra: quæ ſenis, trimetra: tetrametra ex octonis. Quare coacti fuere cõminiſci certas appellationes, quibus ſignarẽt harũ variationẽ quantitatũ. Etenim dimetrũ Iãbicum ſit hoc: *Iactatio ſortis, nihil.* quia deeſt verbũ, ſi addas ſic: *Iactatio ſortis nihil ſit*: extat è natura Dimetri. Eodem modo ſi altera adhuc addatur ſyllaba: vt, *Iactatio ſortis nihil mihi*. Itẽ ſi tertia ſic: *Iactatio ſortis nihil mihi ſit*. Deſit enim ſyllaba, quominus exeat in trimetrum. Iccirco quatuor excogitarũt appellationes. vnam, quæ integrũ præſcriberet carmen: quã vocarũt ἀκατάληκτον, quia nihil adiaceret. Cui vna deeſſet, καταλήκτον, haud ſatis ſignaté. Cũ duæ deſiderarẽtur, βραχυκατάληκτον. vbi vna ſupereſſet, ὑπερκατάληκτον. has autẽ nominarũt Græci ἀποθέσεις, i. depoſitiones, ſiue terminationes. Quòd autẽ abuſi ſint vocib⁹, videamus. omnis enim finitus tractus καταλήγει. nullus igitur ἀκατάληκτος. Veteres autem τὸν ὑπερκατάληκτον etiã ὑπερμέτρον dixere. Illud ſanè tueri nequeã. nã quod excedit perfectũ non ὑπερκατάληκτον, ſed ὑπερακατάληκτον dictũ oportuit. Eſt enĩ τὸ ἀκατάληκτον τὸ αὐτοτελές. hoc illud vna ſuperat ſyllaba. Latinè Acatalectũ, perfectũ dicas; Hypercatalectũ, exuberãs. Brachycatalectũ, mutilũ: Catelectũ, ſemimutilũ. Priſci autẽ noſtri ſimpliciſsimè atque cõmodiſsimè. Binarium, ternarium, quaternarium, quinarium, ſenarium, ſeptenarium, octonariũ. Quibus deſignationibus Brachycatalecti appellationem ſuſtulêre. Quòd ſi vna ſyllaba deeſſet, idem putarunt atque ſi alteri ſupereſſet. Exempli gratia, ſi ſenarium carmen vna ſyllaba deficeret: quinarium hypermetrum agnouerunt.

Diſpoſitio pedum

Monometer
Dimeter
Tetrameter.

Hæc à partibus differentia ſpecierum, quæ illarum numero conſtarent. Alia partitio eſt à partium genere. verſus enim aut puri ſunt, aut miſti. Puri, qui ſuum tantùm admittunt pedem. Miſti autẽ non vno modo. Etenim vel ſimilem recipiunt ſiue parẽ: vel diſsimilem. Similem, vtĩ ſuprà dicebam⁹, intelligo vel ſitu, vel quãtitate. ſimilis eſt ſiue par temporũ quantitate ſpõdæus dactylo: iccirco eum recipit dactylicus. An verò admittat dactylum ſpondiacus? & puto non admittere. ſegregatum enim arbitror id genus carminis ad diuina miniſteria. Anapæſtus non ſolùm temporibus, ſed etiam ſyllabis dactylo par eſt, ſitu verò contrarius. nihilominus tamen dactylus in Anapæſticos ſubit. An verò in dactylicos Anapęſtus? Rarò quidem: vt apud Homerũ, Βορέης, ζεφυρός τε. & diuinum Poetam, *Fluuiorum rex Eridanus*. Et Ennium, de quo citat M. Tullius, *Auium præpetibus ſeſe pulchriſque locis dant.* Neque ſanè ius eſſe videtur: vt contraria contrariorum in ſedem admittantur. Iccirco in Iambicum trochæus nunquam ſurrepit: neque in hunc ille. Tametſi Choriãbus pes ex vtroque conflatus ſit. verùm hoc ad miſtorum naturam reducitur. In quibus non ſolùm diuerſi, verumetiam aduerſi pedes committuntur. Grãmatici ſimplices verſus πεζοειδεσιμβάσιοις, miſtos ἀπεριοιέσιοις, quaſi impręſcriptos nominarunt. Item ſimplices καταικοὶς, quaſi conſtantes: quorum partes legitimæ neutiquam ſpuriis cederent: neque ciues peregrinis. Hos bifariam veteres agnouêre. Primarios, qui verè puri eſſent, veluti Iambici, Dactylici, Trochaici, & alii. Alteros appellãt deriuatos, παραγωγοὺς: quale Pherecratiũ: in quo tametſi non omnes dactyli, tamen haud multò diuerſus ab iis ſpondæus. Quum enim dactylicus ſit, vnico tamen dactylo conſtat ſingulis vtrinque ſpondæis obſeſſo. Quum igitur nequaquam verè puri ſint, Græci eam compoſitionem molliſsima voce temperarunt: μονοφδεῖ enim vocauêre: alii κατ' ἀνιπάδειαν μίξιν. Compoſitos iidem ῥαψαπσμένοις nominãt: quaſi fuerint prius μονόγραμμοι. Poſtea verò figuram quampiam aliis additis lineis adepti ſint. Horum quoque ratio duplex. In quibuſdam enim certa eſt proportio, quos vocant συνεζευγμένοις, quaſi coniugatos. qualis ſocietas eſt in Ithyphallicis. Horum duo genera. vnum quoties cuiuſcunque modi pedes concurrunt: quibus receptis nullam verſus obtinet faciem, cui nomen vnum attribuatur. veluti in Melicis, Dithyrambicis, Hyporchematibus, Scoliis, Pæanibus. Modò enim reſpondeant Strophis Antiſtrophi, nihil præterea curãt. Hos iccirco appellarunt συγκεχυμένους. Aliud genus: vbi verſus partes verſibus diuerſis partibus annectuntur. Quemadmodum ternariũ Trochaicum vbi aſſuitur quaternario dactylico. exemplum ex Horatio:

Vitæ ſumma breuis ſpem nos vetat incohare longam.

ἀσυναρτήτους vocant. Scio à Grãmaticis impru dẽter multa: inter quæ & illud, vbi digeſta ſunt ab ipſis verſuũ genera pro poematũ ratione ac nomine. Neque enim Comicum à Tragico diſtat carmen, neque à Satyrico Heroicum: vtrõbique enim menſuræ eædem. Aggrediamur deinceps ſingulas ſpecies: quibus animi atq; exercitationis gratia tam Latina quàm Græca apponemus exempla de noſtris.

A genere partium.

GENERVM ENVMERATIO. Pyrrhichici.

CAPVT VII.

Pyrrhichius pes quũ ſit ſimpliciſsimus, primo loco eſt à nobis poſitus. Quare qui ex eo ſolo puri conſtarent verſus ante alios fuêre ſtatuendi. Verùm tametſi in hyporchematibus aliquot verſiculi inſerti leguntur: tamen rei difficultate olim deterriti abſiſtere maluêre. ac ſi quid, vtĩ dicebamus, in ſcoliis atque eiuſmodi molirentur, perpuſillum fuit id: ac verſus ipſi minuti, eurtíque: vt poſtremæ ſyllabæ indifferẽti quantitate liceret eis laxare leges tot breuium ſyllabarum. Nos primi auſi ſumus longiſsimis verſibus, quippe nouenariis canere Silenum: cuius poematii initium poſuimus ſuperiore libro. Hìc etiam animi gratia deſcripſimus epigrãma iiſdem factum legibus:

Animula vagula miſera loca ſubige fuga.
Quid aliud aueo? lacryma pia vocat.
Periit, & abiit animus: vt is obeat ibi
Latet vbi lapide gelida mea Roſa.

Laertius in vita Diogenis Cynici recitat diſtichon eiuſmodi:

Διόγενες ἄγε λέγε, πῶς ἔλαβές σε μόρος;
Ἐ's ἄιδος ἔλαβές με κυνὸς ἄγριον ὀδάξ.

IAMBICI.

CAPVT VIII.

Quemadmodũ in cæteris, ſic in Iambicis minimum fuit Monometron Brachycatalectícum: vt ἰώ. Mox catalectícum, vt ἰώ μοι. Tertium Acatalectícum, vt ἰοὺ, ἰού. Quartum Hypercatalectícum cognomento Ariſtophanium. Io Triumphe. Dubitabimus. Quónam modo dabitur ille primus pro verſu, ἰώ. Idem erit pars & totum: ſi vnica vox verſum integrum comprehendet. Sanè haud quaquam verſus eſt: ſed quia inter veros verſus inſeritur: nefas fuit aliter appellare. Itaque Demetrius Phalereus in libro de Phraſi

vocauit ἡμίμεδον. Etiam syllaba eadem licentia vsa est, φεῦ. ponemus deinde species quasi per gradus.

Euripideum dimetrum brachycatalecticũ.
ὦ Ζεῦ θεῶν πατήρ. *Da nobiles opes.*

Anacreonticum dimetrum catalecticum. ἐν βόστρυχοι κυθήρη. *Vino Venus calescit.*

Archilochium. φυγὴ κακοῖσι ἠ φόβος. *Malis metus, tremor, fuga.*

Alcaicum, siue vt alii Alcmanium. ὦ τέττιγ τέττιγ πολύμον' οἴνῳ. *Refunde cymbio falerna.*

Alcmanium alterum. ὦ χρυσοιόεσσ παρθένου χέρα. *O virgo, da quod non perit datum.*

Hipponacteum. κάκιστε φεῦγε, ἠ κάκιστα πίπτε. *Cruenta vatum nemo dicta vitat.*

Archilochium alterum. κακοῖς ἴαμβος ἴει μόρον, θυμὸν κακοῖς. *Malos iambus enecat, beat bonos.*

Hipponacteum alterum ἀρὴς ἐν οἴνῳ φλογερὸς, ἐν λόγοις ξένος. *Peior Megara lesi lingua fit poetæ.*

Aristophanium alterum. γέλως ποιοῦσι φάρμακον μέγιστον ἐν βίῳ. *Pauci sciunt quid manè, quid vesperi vehat sibi.*

Anacreonticum. τῇ χρυσοπέπλῳ μοῖσα χρυσοῦν ὕμνον ᾆδε κοινῇ. *Amor medullis incitus subasperascit acer.*

Aristophanium tertium ἔλεγχε μηδὲν λοιδορῶν. τί δ' πλέον ἀρτοπώλιδες; *Audi, & vicissim dic. relinque sordidus conuitia.*

Anacreonticum alterum. ἔρως ἰάνει γαργαλίζων παλάμῃσι, δεξιὴ ἔχων καλλύβῃ. *Lenis procaci pertinacem me manu quatit Cupido.*

Is poeta ausus est etiam excedere modum octonarii. Verùm neque priscis, neque nobis placuit. Quare de his satis. è quibus intelligas ab inuentoribus, aut ab iis qui frequentius vterentur à Grammaticis attributa nomina. Anacreon catalecto dimetro quum sæpe scripsisset, hoc est consequutus, vt ab ipso cognomen adipisceretur. Extant apud Gellium suauissima. & sparsa per aliorum libros quædam plenissima mellitæ simplicitatis:

ὁ μὴ θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γὰρ μαχέσθαι. Et acatalecta non minoris venustatis:
ἔρρῶ τε δῦτα, κοὐκ ἔρῶ.
καὶ μαίνομαι κοὐ μαίνομαι.

Trimetrum autem Archilochus reddidit illustrem. Cuius extat ille tam suauis, quàm operosus, quadratus:
δεξαί με κωμάζοντα δέξαι, λίσσομαί σε λίσσομαι.

Hipponactis autem vna syllaba minor: qui frequens est Comicis nostris. qualis apud Terentium:
Si quippiam remiserint Philumenæ dolores.
Hipponactis verò,
εἰ μοι γένοιτο παρθένος καλύτε καὶ τέρεινα. Nihil enim concinnius hoc genere carminis.

IAMBICI SCAZONTES.
CAPVT IX.

ATque hi quidem Iambi recti: qui scilicet suis sedibus pares atque æquales habent pedes. Primus Hipponax senarium addito vno tempore sexto pedi claudum fecit. Spondæo nanque pro Iambo posito productiorem dedit, atque Scazonta nominauit. Iccirco de Hipponacte diximus in nostra Nemesi:

Qui claudicante fortius currit pede.

Alii eadẽ ratione χωλίαμβον appellant. Nonnulli Ananiæ inuentum aiunt, non Hipponactis. In his illud animaduertendum. Quosdam relicta quintæ sedi Spondæi pristina libertate, lentiorem atque adhærescentem reddidisse versum. Nos id nobis neutiquam licere voluimus. quemadmodum neque Catullus, neque Martialis: at Boetius admisit. In quo viro diuino illud miratus sæpe sum. quum enim plus posset, minus voluit. Contrà Catullus in aliis laxissimę licentiæ. Boetii illa:

Quisquis profunda mente vestigat verum,
In se reuoluat intimi lucem visus.

Nec magis diligens Theocritus, qui in Hipponactis ipsius epitaphio sic scripsit:
ὁ μουσοποιὸς ὧδ' ἀ Ἱππώναξ κεῖται
εἰ μὴ πονηρὸς, μή ποτ' ἔρχευ τῷ τάφῳ.

Nos qui plus triamillia dedimus, experti sumus quid in his fieri possit. Nullum enim carminis genus, quod facilius expeditiúsque sese quærenti offerret, inuenimus.

TROCHAICA.
CAPVT X.

SImilis modus & ratio Trochaicorum. Minimus eorum versus fuit apud antiqnos monometrũ hypercatalecticum, quod Paneratium nominarunt. φεῦ γε λοιδορῶν. *Nulla iam fides.* Syllabatim cæteri crescunt ad hunc modum:

Ithyphallicũ βάκχε, βάκχε, βάκχε. *Huc ades Lyæe.*

Euripidium. σὺ τύχῃ πάντων κρατεῖς. *Fors dat, & tollit datum.*

Alcmanium. οἱ κακῶν βίοι βέβαιοι. *Impius spernit parentes.*

Bacchyllidium. οἱ κακῶν βίοι κατάεκτοι. *Vita non est vita, si mala est.*

Sapphicũ. λέσβιδες κῶμοι δέχεσθε μολπάν. *Tende Barbiton puella Lesbis.*

Sotadicum. πάντ' ἀρέσκειν κἀλλὰ βούλομαι κύπρι. *Nil mihi tecum impudica nil Venus.*

Archilochium. ἐκ ἴαμβος, ἀλλὰ σὲ θυμὸς ἄρδει. *Ira forti forte telum mens quieta.*

Sapphicum. ἥλιος φλέγει πόαν, ἔρως δὲ καρδίαν. *Vrit æstus prata: cor Cupido lancinat.*

Sotadicum. οὐχ' ἅλις πονηρία ὦ': πρόσθες αὖ σεαυτὸν. *Dira concitata fata literas trucidant.*

Archilochium. δυσυχοῦσιν οἱ σοφοὶ πονοῦντες. εὐτυχεῖς κακοί. *Nulla fortunæ fides: solet fouere pessimos.*

Hipponactium. πῶς μέλῃ μοι τῶ καλοῦ. τὰ κάλ' ἔχουσιν οἱ κάκιστοι. *Esse pratum præstat. his boni locis fame necantur.*

Anacreonticum.

Anacreonticum. σὺ γέλων, σὺ ἔρωτ γῆρας ὄλεον ἄξον αὐτέχων. *Vltimos dies venustulis Cupido condiat iocis.*

Quemadmodum igitur in Iambicis, ita in Trochaicis quoque authores sibi placuerunt. Quare dimetrum catalecticum Euripidion cognominatum est. Alii λυκύθιον appellarunt. Euripidæ illud est:
γνῶ δέ μοι πρὸ τέιχεων τε θούεισ μολὼν ἀρὴς.

Ab Archilocho autem trimetrum catalecticum. cuius illud est:
Ζεῦ πάτερ γάμον μὴ ἐκ ἐδασάμην.

Tetrametron integrum Anacreon nobilitauit, extat eius illud nectareum:
κλῦθι μευ γέρεγντος ἐυέθειρα χρυσόπεπλε κούρη.

Callimacho autem familiare tetrametrum hypercatalecticum, quale illud eiusdem:
ἔρχεται πολιὸ μὴ αἰγαῖον δ αὖῆξ ἀπ' οἰνηρῆς χρόου.

Dimetrum verò catalecticum, quod suprà Euripidium dicebamus, etiã Glyconium nonnulli appellarunt. Cuiusmodi Horatianũ illud:
Non ebur, neque aureum.

SPONDIACA, MOLOSSICA, Dactylica.
CAPVT XI.

SPondiacis, quemadmodum suprà memoratum est, ad aras vtebantur. Quia tamen æquabili sono adhærescunt, habiti sunt tum insuaues, tum rudes, atque sine artificio. non igitur admissi fuêre ad poemata, quasi principes versuũ, sed quasi substituti aut Iambis, aut Trochæis, aut Dactylis, aut Anapæstis. Itaque versus ille, temetsi à Diomede recẽsitus est pro puro spondiaco:
Et leueis ocreas lento ducunt argento.

Tamen loco dactylici positus est. Eadem quoque ratio fuerit Molossicorum. Restat igitur vt Dactylica videamus. Ac primùm quidem idémque minimum iam demẽsi sumus in Trochaicis. Quippe Dimeter catalecticus Dactylũ constituit. In Lysistrata Arist.

Alterum monometrum hypercatalecticum: vt, οἴ πάλαι οἴ. *Vive, vale.* totus Choriãbo cõstans vnico. quę est vltima pars Pentametri Elegiaci.

Sequitur vsitatius dimetrum catalecticum, Adonium cognominatum. ὄλβιος οὐδείς. *Heu fuge lites.*

Post hunc Hymeniacum. καλλίονειρα νύξ. *Alme Talassio.*

Hinc Archilochium. τόξον ἴαμβος ἔχει. *Omnia victor habet.*

Alcmanium. ἄμπελε νέκταρος ὄζων. *Vina acuunt Veneris vim.*

Simonidium. ζῶα μεγαπρεπῆ ἀνδρῶν. *Ira tyrannica fulmen est.*

Alcmanium alterũ. ἡδὺ τέλος ἀγίας ἀρετῆς. *Nequitiam meditantur opes.*

Archilochium alterum. ζεῦ πάτερ οὐ συγκεῖς νεμεσήσεις; *Virgo tuis oculis furit ignis.*

Alcmanium tertium. θεῦτόκε παρθένε χαῖρε, δίδου βίον. *Nulla quies hominis sapientiæ.*

Alcmanium quartum. ὄμμασι μὴ με φύγῃς θεοφερῆς φίλα. *Ex oculis animus dabit indicium.*

Stesichorium. ἄφρα, τύχη, μόρος, εὐτόμαν βασλεύει. *Parce pias scelerare manus fate diuis.*

Simonidium alterum. πάντοθεν ἐκ νεφέλης χρέματα βίος. *Fide Deo sapiens bone, non tibi: tu nihil.*

Simonidium tertium. χαῖρε πάτερ βιότοιο χρόνου παῖς ὑποδόρου. *Cuncta procax temere malè numina iurat amans.* Quod genus est suauissimum. habet enim exitum Elegiacum.

Heroicum. ἐκ ἐγὼ ἄπος εἰμι, θεός γε μοι ἄπος ἔστι. Quem quare pyrrhichicũ appellarint, equidem nescio. nulla enim subest ratio. *Non tua vita mihi, tibi sed mea vita parata est.*

Ibicium. οὔτε θέλων θωύσσειν σοφὸς ἔστεαι, οὔτε θέλων βιοῦν. *Aspice quàm miseros homines malesanus Amor quatit.*

Alcmanium quintum. φείδεο πᾶι χαείπων ἄτερ αἰδόος ἐρχομένων γλυκερῆς. *Nulla decet rigidos reuerentia, nulla truces pietas.*

Stesichorium alterum. μήτε ἐμοὶ μέλι, μήτε μέλισσα· βαρὺς βίος ὁ θωματόδης. *Præclia dira placent stolidis, quibus efferamens stimulos dat.*

Ibicium alterum. μοῖρα διὸς θυγάτηρ κακοσεβέμονος ἀνδρὸς ἀφρίζοις ἄπεστι. *Parca ferox Iouis imperijs homini mala plurima condidit.*

Ibicium tertium. μελπομένη χαείεσται δέχου φυδρὸν ἄφθιτον οὐρανίων μελέων. *Nullus honor trepidis, gelidisque: patet polus acribus ingenijs.*

ANAPÆSTICA.
CAPVT XII.

VI metiuntur Anapæstica, sicut Iambica, per μονομετρείαν, binos pedes comprehendendo, vehementer falluntur: errarunt enim errorem non ferendum. Idem nanque modus qui & in Dactylo.

Stesichorium primum faciunt monometron hypercatalecticum: vt, Anapæstus.

Hunc sequitur Simonidium dimetro catalectico. σοφὸς ἀτυχεῖ. *Sapiens, bonus.*

Post eum Itimium, quem vocãt, statuunt. cuius duo pedes integri. βίος ὅστι σκιά. *Ades alma salus.*

Choricum huic vnam addit syllabam. θεὸς ἀνδρὸς ἀνὴρ πως. *Pietas male habetur.*

Aristophanium. σέβε πᾶι καὶ ποιδείαν. *Quate stultitiam loco.*

Aristophanium alterum. ἄγε δεῦρο θεὰ σὰ μέλαν. *Domat omnia sors rigida.*

Pindaricum. πότνα καλλίστεφ' ἀοιδά. *Animus cupidus malesanus.*

Alcmanium. καὶ κίνδυνα πόντος ἔχει κακός. *Stolidos quatit ambitio.*

Archilochium. ὁ σοφὸς βιότου κάλ' ἀεὶ μαλεταῖ. *Venerem & pelagus fuge, bella fuge.*

Partheniacum. ἀεπὸς διὸς αἰθεείου φίλε χαῖρε. *Perijt bona gloria Scaligerorum.* Hoc & à quibusdam σιμμίειον appellatum à Simmia Rhodio poeta.

Pindaricum alterum. δαμὰ βοηθυόεντα διόνυσον ἄδομεν. *Hedera redimite virente veni Pater.*

Alcmanium alterum. γλυκερὸς δαμάτωρ φρυφὸς ὄλβος ἄπαθ' ἀρετᾶς. *Nequit inter atrocia crimina stare fides.*

Stesichorium alterum. αὐάπυστε χορῶν τέκος ὄλβιε δῶν κύπορον ἡδύ. *Cytherea parens venit: adde modos: rosa spiret.*

Simonideum. δότε πιεείδες λυεικῶν μελέων μαλεὸν φόρον. *Lyra suauiloquentibus ede sonos teneros modis.*

Alcmanicum tertium. παυσείτε πόδες: λυεόεντα κάλει διὸς ὦ δύματερ. *Maris inducia, tenerique malacia veris adest.*

Aristophanium alterum, quo ille plurimùm vsus est ob commoditatem. Nos item multa lusimus. πολύμοχθ' ὑγίεια φίλα ἀπαλοδενὲς ἄμπεχε γῆρας. *Veneranda, hilarisque, nec orba veni, viridisque senectus.*

CHORIAMBICA, ET Pæonica.

CAPVT XIII.

Choriambica pura perquàm pauca inueni. iccirco inter composita reposuii. sicut & Pæonica. Antispasticorum quoque ratio illis non absimilis. Lusimus tamen nos puris Antispasticis quædam non sine sale & aceto.

IONICA A' MAIORI.

CAPVT XIIII.

Ionicum à maiori monometrum hypercatalecticũ primo loco à veteribus recensitum est. ζωὴ ἀρετή. *Virtus mea lux.*

Hipponactium dimetrum brachycatalecticum. Καλὸν θεὸς ἄκρον. *O respice finem.*

Post hunc dimetrum catalecticum. πύρει σοφίαν καλέ. *Virtus melior regno.*

Sequitur illud dimetrũ acatalecticum. καλὸς βασιλεὺς ἐυτυχεῖ. *Miles quate telum ferox.*

Hinc hypercatalecticum. ὑψιβρεμέτης ζεὺ ὀλοός. *Regina foue me pietas.*

Trimetrum brachycatalecticum. οὔδεις θανάτου φυφὸν ἀνδρὸς. *Frustra est fuga, si fata trahunt te.* Hoc Praxileum etiam vocat Seruius.

Trimetrum catalecticum. πολλοὶ μὲν αἰοίας θεράποντές τοι. *Author generis Brenne vetus salue.*

Trimetrum acatalecticum. οὔτις στεφανώσει πνὰ δοῦλον φυγᾶς. *Quænam timidis præmia, si ille hæc fugit?*

Trimetrum hypercatalecticum. μᾶτερ τερένων χαῖρε μελῶν, καλλιόπα. *Fortuna tyrannis adimit, quod dederat.*

Sotadeum hoc vna syllaba maius. ὁ σκληρὸς αἶνος σκαῖα νοεῖ δύσμορος αἰνῆρ. *Tuto maris iras videt è litore Nauta.*

Tetrametrum catalecticum. πεῦ φράζεο πῶς δῶρα βίου ζεὺ ἐδίδω λάθρου. *O conditor alti Ætheris, atque incola placare.*

Tetrametrum acatalecticum. ζημία μόρος ἦφ' ἀχαλίνων στομάτων ἀκριβής. *Fecit satis, ægram rabiem qui domuit fœminæ.*

IONICA A' MINORI.

CAPVT XV.

Monometrum hypercatalecticum. Ἔ ρατῶ δεῦρο. *Ades o Clio.*

Dimetrum brachycatalecticum. μέλος οἴνου τέκνον. *Tibi ridet rosa.*

Quod hoc vna superat syllaba Timocratiũ vocant. γλυκερ' ὦ λαθεροπνοι. *Cane Musis mihique.*

Anacreontium. ὄχλος ἄκρον καλὸν ὄζει. *Timor addit pedibus vim.*

Dimetrum hypercatalecticum. θαῤῥάπου σου, αὐαμνήσθητι. *Memor esto benefactorum.*

Trimetrum brachycatalecticum. κύπρι μᾶτερ μαινομένων φρεσὶ σῶν. *Penitus me trahe tecum Venus.*

Trimetrum catalecticũ, quod & Anacreonticum. χέ μοι νέκταρ αὔυδρον μελικόν. *Aganippes soboles Virgilius*

Trimetrum acatalecticum, quod & Sapphicũ. γλυκυφόρμιγγες ὕμνοι λεσβίδος αὔρας. *Miserorum est mala vitæ dare ludo.*

Trimetrum hypercatalecticum. παφία φείδεο δέσποινα γεροντείας. *Venus abiecta iacet decrepito vati.*

Tetrametrum brachycatalecticum. τί λέγεις θυμέξεγω'; δῶρον ἀλιθὲν θεός. *Lachesis cruda meæ parce triumphis lyræ.*

Tetrametrum catalecticum, quod & Phalecium vocarunt. θεραπεύων φυγὰς αὖλαν, φυγὰς δῶ δεμάνις. *Mala mens magnanimos odit, & horret dominos.*

Alcmanium tetrametrum acatalecticum. κακοδαίμων, κακοτεφέγμων, κακοπάγμων, κακοπίσμων. *Sator auguste deorum pietatem pater auge.*

COMPOSITA ÆOLICA.

CAPVT XVI.

Hactenus de puris, nunc Composita aggrediamur. Ac primùm quidem intelligendum est, quemadmodum à Compositorum appellatione, monometrorum nomen excludatur: quippe μέτρον vnum tantùm comprehendit vel dactylum, vel spondæum, vel choriambum, vel alios eiusmodi. Iambos verò binos, aut trochæos, aut pyrrhichios, quare si vnus Iambus coniungatur cum dactylo, aut choriambo, aut eiusmodi, non erit Monometria. nisi inter se illi coeant ita vt Iambus cum Trochæo aut Pyrrhichio. Qua in re parum consideratè Grammatici loquuti sunt. Incipiamus igitur ab iis, quæ Æolica dicta inuenio fortasse à varietate. tametsi alibi scriptum est Eulogica. Dactylum vnum, pluréſve in medio collocant. vtrinque statuunt è bisyllabis vnum pro arbitrio. Talem habes Phere-

Pherecratium, in quo dactylus vnus duobus spondæis obsidetur.

Mentem spes alit ægram.

Sic etiam plures interpones, si velis, circumpositis pyrrhichio, trochæoue, aut Iambo, aut etiam spondæo. quorum exempla in his.

Phœbum constituentem mihi carmina,
Musa docta canet dulcisonis Calliope modis.
Nec est qui valeat doctiloquum scandere verticem,
Nisi illi faueat deus.

Item trochæum, aut alium ante duos dactylos, aut vnum dactylum, & vnum spondæum.

Hymen, o Hymenæe, Hymen
Hymen, o Hymenæe.

Suauissimum Sapphicum, in quo dactylus vnus singulis vtrinque dipodiis trochaicis clauditur. quemadmodum vsus est Catullus:

Seu Sacas sagittaferosque Parthos

Quam qui licentiam vocarunt Grammatici paucæ fuerunt aut memoriæ, aut lectionis. Nam vetustus Sapphicus talis fuit, non autem è spondæo secunda sede. sic etiam vsus est Seneca: *Anferax varij lapidis Carystos.* neque enim dactylus est, sed trochæus. duæ nanque vocales in vnam coaluere. Sic priscum illud:

ἢ τίνος θεοῦ τίνος ἀνδρὸς ἔσται;

Eam celeritatem spondæi mora castigarunt. quemadmodum penè omnes vtuntur.

Iam satis terris niuis, atque diræ
Grandinis misit pater, &c.

Perquàm concinnum & illud: quum antecedit duos dactylos Iambus, aut trochæus, aut spondæus, aut pyrrhichius. latæ enim licentiæ est.

κάθεσθ νύχ' ὁ μανόλης
ὀδόντι σκυλοκτόνῳ
κύπριδος δάλθ' ὤλεσεν.

Sappho verò etiam plures. cuius ille extat versus:

ἀεράμων μὲν ἐγὼ σέθεν ἄτε πάλαι πόκα.

Scio aliter ab aliis secari per diuersos pedes. Verùm hoc tibi præ oculis habeas, facillimum quenque pedem proponendum, vt promptior sese offerat oratio. Iccirco etiam cæsuræ inuentæ sunt, vt dactylis contenti essemus: neque cogeremur abire ad choriambos. Pedes enim quadrisyllabi lentius subeunt animum scribentis. Itaque Asclepiadeum illud,

Mæcenas atauis edite Regibus. nequaquam in secunda sede metiti sunt choriambo: sed dactylo & cæsura. Tum autem duobus dactylis: non autem choriambo, & iambo. Quare & versum illum priscum, quem adducunt,

κὰ κίσσα τινα θυμίσαις.

Illi secarunt per epitritum, iambos, & cæsuram: quæ dimensio quum sit diformis, neque hæret memoriæ, neque facilè sese dat meditanti. Nihil autem infelicius quàm quum animus poetæ distrahitur à sententiis numerorum difficultate. Quare nos commodissimè eum versum metiti sumus, spondæo, dactylo, dipodia trochaica.

ΛΟΓΑΟΙΔΙΚΑ' DACTYLICA, & Anapæstica.

CAPVT XVII.

Aud dissimilia hisce ea quæ λογαοιδικὰ nominarunt. In quibus post dactylos aliquot, aliquot item statuũt trochæos. Binis vtrisque Alcaicum conflat, quo frequentissimè vsus est Horatius:

Prome sales sapidos Thalia.

Maius est vno dactylo illud, quod Praxilleũ vocant à Praxilla poetria: cuius habemus versus illos:

ὦ διὰ τῶν δυείδων καλὸν ἐμβλέπουσα
παρθένε τὰν κεφαλὰν τὰν δ' ἔνερθε νύμφα.

Quo genere aiunt vsum fuisse plurimum Anacreontem. Nos duos ex nostris satis operosos ponamus.

Pande sinus Cytherea, venit Cupido.
Pande Cupido sinus, Cytherea venit.

Cæsuram autem interposuit Alcæus longè lepidissimis numeris. cuius hi versus:

ἦρ' ἔπι δινομάχᾳ τῷ πυρέννῳ
τ' ἀρμόνια λαμπρὰ κέατ' ἐν μυείνῳ.

Quem modum ἐγκωμιολογικὸν nominarunt, potes & aliter secare. Post duos dactylos, spondæo, & bacchio: vel dactylo choriãbo, dipodia trochaica.

Anacreonticum autem illud ita inuerterunt. vt secti partes transponerent pusilla mutatione. atque Iambelegum appellarunt. sic:

Tempus docebit quæ facienda tibi.

Plato autem comicus non vnam vt Alcæus, sed plures interposuit cæsuras: duas dactylicas primam, & postremam: iambicámque vnam in medio.

χαῖρε παλαιογόνων ἀνδρῶν θεαπῶν σύλλογε πανσοφῶν. Qui sanè numerus valde est aptus auribus, & facetus.

Sine cæsuris verò etiam post quatuor dactylos tres trochæos. vt,

Threicius quondam vates fide creditur canora.

Quo in versu recentiores barbari quidam in quarta sede spondæum posuêre mala fide. nihilo sanè meliore, quàm quum Iambicos suos carcinomatum plenos edidêre. Ponam vnum versum Archilochi, proterea quòd vetustissimum est:

ἀκέδ' ὁμῶς δάλλεις ἀπαλὸν χρόα. κάρφεται δ' ἤδη.

Alii pro dactylis quatuor, iambos sex posuêre.

Fortuna flatu ventilat fortem truci Syluij parentem. Eadem proportio & in illo Boetii:

Si quis arcturi sydera nescit.

Anapæsticorum autem λογαοιδικῶν ratio penitus eadem: si vbi erant dactyli, anapæsti supponantur. Inter quæ etiam illud numerarunt, quod Archebuleum dictum fuit à Thebano cognomine poeta. Cuius postremus pes esset bac-

chius. ἀγάπω θεός. οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα πῶγον ἀείδειν. Archebuleum etiam Asclepiadeum illud de quo suprà diximus, cognominarunt. Aiunt autem Alcmanem in medio spondæos immiscuisse.

Elegiacum quoque hisce iisdem legibus metiuntur. vt spondaicam trimetriam sequatur dimetria anapæstica: quam expressimus hîc totidem vocibus, quo res esset magis perspicua.

Scribas purè versus, numeri subeant.

Elegiacum enim integrum est. iccirco accuratiores Grammatici me puero negabant cæsuram elegiacam esse posse breuem. quia sit prior spondæi syllaba. Verùm omnis cæsura indifferens est: neque caret ratione. sistitur enim in ea dimensio. Et in saltationibus ad cæsuras pede terram feriebant.

COMPOSITA CHORIAMBICA.

CAPVT XVIII.

Horiãbica bacchio claudũtur suauissimè: vt

ἀ μανία τυράννῳ. Ira necat superbos.

Aristophanium dixerunt hoc: quòd si duos ponas choriambos, Anacreonticum efficies.

Μουσοχῦνὶς μουσοπάτωρ Ὄμηρος. Si thalamum virgo fugis, senesces.

Et post tres, sic:

Οὐρανία πατεῦδε μέλῳ πυκνὸν ἐπαγάλουσα.

Claude meos Parca dies dulcisona quiete.

Et post quatuor: quod vocant Callimachiũ.

τέρα μερὲς μ' δῦρε πόδος κελλιμάχου διοχοῦς ποιητᾶ.

Omnipotens fulminis author pietatis genium tuere.

Dactylus verò etiam Bacchii loco elegantissimè ponitur.

Φοῖβε πάτερ χαῖρε διδοὺς ἀγλαόφωνον βίον.

Flos Cythereæ nitidæ lumina spiratrosæ.

Martianus Capella iambicã dipodiam addidit, sic:

Celsus equo Phœnicea veste nitens ibat Arcas.

Idem post dichoriambiam statuit trochaicam dipodiam catalecticam. Id quod nos quoque fecimus in lusibus nostris.

Sidera quæ noctiuagis vertitis polum rotis.

Anacreon autem, & tribrachum dedit primo loco, & iambum secũdo, bacchium vltimo. interpositis duobus choriambis. Cuius ille versus, quem Horatius imitatus, vbi sese ait in Olorem transformatum.

αὐαπέτομαι δὴ πρὸς ὄλυμπον πορύγοισι κούφαις.

Asclepiadeo autem quod suprà posuimus, Martianus in prima sede attribuit dactylum: sapit autem Heroicum, veluti sic dicas,

Si tibi pro meritis sunt bona, bene est.

Nam sanè facilè efficias Elegiacum, sic:

Si tibi pro meritis sint bona, diues eris.

In Glyconio vnicus tantùm est choriambus: quod etiam Anacreonticum appellarunt quidam:

Acris mactat hyems rosam.

Quod si tres interpositos capiat choriambos, Archilochium nominant:

Fronti nulla fides, nulla fides sceptrigero lupo.

Omnium autem suauissimum Anacreonticum alterum. Ex choriambo, duobus iambis, altero choriambo, & bacchio,

ὀκ ποταμοῦ παρόχρομαι πάντα φέρουσα λαμπρά.

Quo Claudianus conduit suum epithalamium, sine iambis interpositis, sed eorum loco choriambo.

Et Padus Electriferis admoduletur alnis. Addas iambos sic,

Scaligerorum inanium fata ruent superba.

Alii verò ab iambo cepere, aut trochæo, aut spondæo, & choriambos continuarunt:

Ades fatidico Dia viro Calliope.

Callimachus autem integrum poema conscripsit eo versu, quo Claudianus epithalamiũ. Ipsúmque poema Bacchũ inscripsit: ex quo versus ille.

δαίμονες ὦ σεμνότατοι φοῖβε τε καὶ Ζεῦ δεσπόμων γενέτωρ.

At Philicus Corcyrensis sexto loco posuit bacchium: cuius ille versus,

τῇ χθονίῃ μυστικὰ δὶ μητέτε καὶ φερσεφόνῃ κεκλυμένῃ τὰ δῶρα.

Quem morem tanquam & nouum, & suum iactat illo versu,

κενογραφοῖς συνθέσεως τῆς φιλίκου γραμματικοῦ δῶρα φέρω πρὸς ὑμᾶς.

Tametsi aiunt Simmiam Rhodium poetam ante illum suis in poematis vsum esse. quippe ita obseruarunt in eo quod inscripsit, πέλεκυν: & in altero quod dixit, πτέρυγας. Neque enim Theocriti esse patet eo versu,

δῦρε ῥόδου γεγαὼς πουλύφυλλα μοῦνος μέσσα μολπῆς.

ANTISPASTICA.

CAPVT XIX.

Eisdem legibus poteris tibi condere genera, & totidem, & plura in Antispasticis. Quemadmodum erat eadem proportio in Anapæsticis & Dactylicis. Ac veluti trochaicos dempta syllaba poteris efficere iambicos, & contrà: ita antispasticos choriambis metiri. Multò verò pauciores inuenias puros Antispasticos, quàm puros choriambicos. Miscentur autẽ tum iambis, tum trochæis, tum cæsuris. sicut in eo quod Dochmaicum vocant, cæsura est in medio, & in fine. Extat autem Phocyllidæ vnus versus,

κλύειν μάθετε τὸν ἐγχώριον.

Quem tamen longè facilius metiare, iambo & dactylo iteratis: ne ambages ambiamus. talis erit Latinè, si voles,

Peregrine patere, atque abstine.

Constituunt Pæanicũ Epitrito quarto, Antispasto, & iambo:

Arcum tende citus: spicula da.

Quem tamen cõmodius metiare spondæo, &

& duobus choriambis, sic Græcum fecimus:

πυκνὰ πυκνὰ ἰὴ, ἶε πυκνά.

Ad eundem quoque modum secabitur Pherecratium eo in exemplo, quod veteres adduxêre. spondæis, & dactylis, & anapæstis. neque differt à dactylo nouenario:

ἄνδρες θεόφρετε τὸν νοῦν ἐξδυρήκαπ κηνῷ συμπήκπις αὐαπούσοις.

Miris etiam modis partiuntur Asclepiadeum choriambicum, quale dicebamus. statuũt enim geminas dipodias: in principio trochaicam, in fine Iambicam: in medio antispastum vnum:

ἦλθες ὀκ ἀφάτων γὰς ἐλεφαντίνων.

Horatius autem Epitritum quartum primo loco maluit. Quòd si ex primo trochæo facias iambum, fient duo antispasti primi, vt pro eo quod est:

Sublimi feriam vertice sidera: facias sic,

Acuto feriam vertice sidera:

Sic Phalecium ex Antispasto fuit primùm, non ex Epitrito quarto. Non igitur abusus est Catullus, vt nugantur Grammatici: sed antiquam seruauit legem, quum dixit,

Meas esse aliquid putare nugas.

Alcaicum autem post spondæum Antispastos habet duos, sic:

ἀλκᾶον ὦ μοῦσα φίλα φόρβε.

Viuunt bono lilia sub Rege.

Fuit idem poeta aliis quoque modis vsus Antispasto. Claudit enim iambo, qui est semiantispastus antispastos tres. Ita fit tetrametrum brachycatalecticum,

φέρω διογένεοντι διδύμοις ἄσμα φίλον.

Fero dulcisonam Scaligero Phœbe lyram.

In quo si iambum tranferas vltimum ad primam sedem: coniungas antispasti partes duas secti. sequentes erunt choriambi.

Catalecticum autem bacchio claudetur: cuius exemplum posuere:

τέθνηκεν κυθέρεια ἁβρὲς ἄδωνις, τί κε θεῖλῶ, Nostrum sic:

Humi fusus Adonis Veneris corda fatigat.

Hoc autem multis modis variarunt. Priapeum nanque constituerunt alii aliter. Agnoscũt autem pro vero illud, in quo post Epitritũ quartum, aut Antispastum, duo ponuntur iambi loco vnius antispasti. Postea antispastum integrum. vltimo loco antispastum mutilum, qui est bacchius. qua lege fit catalecticus. Heroicæ caudæ speciem præ se ferens. Quare aliter sic metiare. Iambo, choriambo, duobus iambis, dactylo, spondæo,

ἄωτον λυγόεν δέχου πεκάρπτε φίνπε.

Virentis decus hortuli foue poma Priape.

Catullus aliter formauit. Trochæo, choriãbo, antispasto, dactylo, spondæo:

O colonia quæ cupis ponte ludere longo.

Non defuere qui Angelicum cognominarint à nunciorum celeritate. Facilius partiare ad hũc modum. Trochæo, dactylo, altero trochæo & cæsura. post quam eandem penitus repetas mensuram sine cæsura. vel dipodia trochaica, dipodia iambica, trochæo, dactylo, spondæo.

Euphorion Cherrhonesius dactyli sedem etiam trochæo impleuit eo versu:

οὐ βίβλος ὦ τελεταὶ τοῦ νέου διονύσου. Item aliis aliter idem poeta.

κἠγὼδ' ἐξ ἐυεργεσίας ὀργιασμένος ἥκω.

ὁδεύων πλουσιπὸν κνεφαῖος ἐπὶ τέλμα.

Alii ex Glyconio, & Pherecratio. ita tamen vt etiam spondæum recipere liceat in primam sedem. Quale nostrum,

Lata fronde tegas tibi tenta tela Priape.

Sapphûs autem recitant duo carmina huius generis alia tamen forma. habent enim duos iambos, antispastum, iambos duos, bacchium:

γλυκεῖα μάτερ ὔπς δυνάμαν κρέκειν τὸν ἰσὸν

πόθω δαμεῖσα πυθος βραδινὰν δι' ἀφροδίταν.

Ab eadem poetria modum alterum valde nobilitatum integro poemate. Alcæo quoque multum in vsu fuisse. Cuius structura sit ex tribus antispastis: verum ita, vt solita licentia pro primo esse queat Epitritus quartus, & quarto loco πυτποδία iambica:

μῶσα τὶ χρέεσταν μελέων κηδέουσιν ἀκμάν.

O Muse in numerum quæ choreas ducitis canentes.

Eiusdẽ fabricæ alterius modi, quo vsus fuit Alcman. Anapæstico simillimum admisso ad primam sedem Epitrito quarto,

ἀλκμᾶνος γλυκέσιν μοῖσα μέλος βάπτε δρόσοις σοῖς.

Si me fata trahunt, quo retraham? velle malum, vi fit.

Huic etiam syllabam additam à Simmia. Ab Alcæo verò vsque ad quinque productum pedes. Cæterùm insuauia sunt hæc, potiúsque recitanda, quàm imitanda.

IONICA A' MAIORI.

CAPVT XX.

Ionica à maiori trochæo apposito miscuere. Cuiusmodi Telesilla vsa est cum cæsura.

ἀ δ' ἄρτεμις ὦ κόραι

φεύγουσα τὴν ἀλφειόν.

Sunt & pares attributi loci molossis, atque choriãbis in eo, quod Cleonarchium nominarunt: quorum vnum recitant:

τὶς τὴν ὑδρίην ἡμῶν ἐνέφρησ'; ἐγὼ πίγων.

Et quæ dicta sunt praxillea post vnum Ionicum capiunt trochæos ternos:

πλύρης μὲν ἐφαίνεθ' ἁ στελάνα.

Aeolensium quoque modi duo. vnus duobus ionicis, & totidem trochæis,

Ensem date: da mi clypeum furenti.

Alter modus, cum quaternos apponunt trochæos vnico ionico:

Vrge, rue, pelle, cæde, tunde, funde.

Et quo Sotades vsus fuit ex ionicis tribus, & trochæo.

Quemadmodum tribus ionicis trochaicã cõ-

iugationē, id est trochæos duos: quod Æolicum item nominarunt. propterea quòd Sappho id valde frequentauit:

Interritus emincam animi robore pertinaces.

Quibus tamen licētia allatum vitium aiunt prima syllaba correpta. Quemadmodum è contrario Ionicos trochaicis subdidere:

O triumphe lauro viridi tempora circundato:

Sapphûs afferunt versus, in quibus coniugatio trochaica sequitur ionicum vnum. cuius tamen primæ demit vnum tempus, vbi libet,

Δέδυκε μὲν ἀ σελάνα
καὶ πληϊάδες, μέσαι δὲ
νύκτες. παρέρχετ' ὥρα
ἐγὼ δὲ μόνα κατεύδω.

IONICA A' MINORI mista.

CAPVT XXI.

VIdentur iure consanguinitatis trochæi misceri potuisse cum ionicis à maiori. quippe eadem vtrísque proportio: vt semissem posteriorē duplicet anterior. Ionicis autem à minore admiscuerunt & Pæonem, & Molossum sedibus imparibus. Ac præterea Epitritum, cum trochaicis coniugationibus. puris tamen Ionicis eiusmodi à Sappho & Alcmane produnt integra poemata scripta. Horatius semel tantùm ausus. neque enim satis est numeros aut sententias fundere: iucunda sint oportet. Non solùm igitur semel ille, sed etiam præparcè. Phrynichi ferunt tetrametrum catalecticum.

πόρε μοὶ ξείνια δοῦσα, λόγος ὥσπερ λέγεται.

Et alter Phrynichus comicus, cuius etiā meminit Aristophanes:

ἃ δ' αὐλήματα τ' ἱερεῖαν καθαρεύειν φέρεσθαι.

Inuertunt autem subditis aliis pedibus multis, atque Galliambicum appellarunt: propterea quòd Gallis Cybeles sacerdotibus multa scripserint eo versu posteri: inter quos Catullus pulcherrimum edidit, ita vt & castigandi, & imitandi sustulerit occasionem. cuius initium est,

Super alta vectus Attys celeri rate maria.

Quod carmen stulti Choliambicum Grammatici è triuio quidam, alii nihilo consultius Choriambicum somniarunt. Veteres autem & μητρωακὸν à matre deûm, & αὐαλώμενον à recitantis gestuositate, & Gallos imitantis appellarunt. Pedes autem quos ingessere, fuerunt Pæones & Palimbacchius. Statuunt enim in prima sede, tertia, & quarta pæonem tertium. in secunda Epitritum secundum. Recitant autē prisci aliam Ideam iucundam admodum:

χαλαὶ μὲν ὀρείνης φιλοδήρεσι δρομάσι
αἷς ἔνεστι πατεῖται, καὶ χάλκεα κρόταλα.

Anacreon integras cantiunculas hoc construxit. cuius extant vestigia in brachycataleticis, quod circumfertur:

Μεγάλῳ δ' αὖτε μ' ἔρως ἐκόψεν ὥστε χαλκεὺς πελέκει.

Trimetri autem acatalectici exemplum est apud Sappho:

Πεντεκαίδεκαμον ὄναρ κατεσκήψασα.

Apud Anacreontem aliter formatum est, numeris longè omnium suauissimis:

Δός μοι θανεῖν γλυκύ· τὸ γὰρ αὖ ἄλλο
λύσις ἐκ πόνων γλυκύ, τόδ' ἅμα τῶνδε. Vbi solus Ionicus vltima in sede: cætera vt voles.

Alias quoque non tam leges, quàm licentias inueniamus. Veluti quum trimetrum catalecticum vocant illud,

Διονύσου αὖραι βασαρίδες.

Et apud Anacreontem alternis ionico & anapæsto, non sine fatali viro illi venustate:

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ ποτὶ τὰν μάτερ' ἔφα.

PÆONICI MISTI.

CAPVT XXII.

PÆonica miris modis mista sunt. In ipsis enim Pęonem rarum inuenias: sed Bacchium, Palimbacchium, Creticum. Secundum quos pedes varia genera fecêre. Atque ea quidem quæ è duobus constarent prioribus nonnulli à lyricis legibus amouere. Mihi non placet eorum consilium. quippe Prisci Pæonicos modos etiam Rhythmicos appellarunt: præterea subest ratio. nam si ea quæ construuntur è Cretico in Lyricorum censum relata sunt: etiam quę Bacchio componuntur eandem rationem cōsequi decet. quippe Creticis dispositis necessario Palimbacchiū deprehendas: veluti hoc exemplo,

O Cretici frater acris lyram redde Bacchie.

Creticorum autem exempla petes è Cratini fabula, quam Trophonium inscripsit. vbi iambos exhortatur ad excitandos Creticos,

ἔγειρε δὴ νῦν μοῦσα κρητικὸν μέλος. ita subdit,

χαῖρε μοῦσα: χρονία μὴν, ἥκεις ὅμως.

Per initia tamen Pæonica qui scriberent, Pæonas omnium sedum fecêre possessores, præter quàm vltimæ, cui Creticum peculiarem assignarunt. vsus fuit eo genere Aristophanes sæpe. Tetrametrum afferunt è fabula quàm dedit nomine γεωργοί:

ὦ πόλι φίλη κέκροπος αὐτοφυὲς ἀθηνᾶ,
χαῖρε λιπαρὲν δόπεδον, οὖδαρ ἀγαθῆς χθονός.

Tametsi quartum Pæonem primi loco positum animaduertis ab eodem in eadem comœdia, non tamen sine primis totidem, altero catalectico:

ἐν ἀγορᾷ δὲ πλατάνῳ δ' διαφυτεύσομεν,
& ἐν περιπάτοις θεσμοφοριαζούσας, Creticum posuit in prima sede,

μήτε μούσας αὐκαλεῖν ἑλικοβοσρύχοις. Mox autem in secunda,

μήτε χάριτας βοᾶν ἐς χορὸν ὀλυμπίας.

Alii verò etiam tres Pæonas continuarunt, & in quarta sede semipæonem. vt sit tetrametron brachycatalecticum,

δυμελικὴν ἴδι μάχαρ φιλοφρόνως ἔειν.

Pentametrum verò catalecticū edidit Theopompus comicus: quem iccirco Grammatici putarunt habere Creticum in vltima. Is versus Theopompeus ab eo dictus, quorum vnus ille,

Πάντ' ἀγαθὰ δὴ γέγονεν ἀνδράσιν ἐμᾶς ἀπὸ συνουσίας

Alcmana verò aiunt Grammatici exametrū fecisse è solis creticis: quod iccirco fuerit catalecticum necessario: ne, inquiūt, excederet tempora triginta. Hoc enim esse pro firma lege receptum à poetis. Versum adducunt,

Ἀφροδίτα μὴν ἐκ ἔστι: μάρτυς δ' ἔρως οἷα πείσθεις.

Vbi quem errorem primùm castigem, nescio. Principio non est verum quod aiunt XXX tēporibus cohiberi longissimi versus tractum. Iā enim tum alios, tum Pherecratium suprà recitauimus, qui numerum illum multis excedit tēporibus: *ἄνδρες περέχετε τὸν γεῶν δεξιόρημαπ κεκινῶ συμπήκτοις ἀναπαίσοις.* Deinde nego exametrum creticum acatalecticum excedere tricena tempora. Quina enim singulis si attribuas, eum numerū præcisè expleas. Tum autem quis non videt esse pentametrum hypermetrum: non autem exametrum catalecticum. Bacchyllidæ quoque vnum afferunt, sed nihil ad augendum eruditionem.

Nostrum est Pæonicum tetrametrum, ex duobus pæonibus quartis in prima sede, ac tertia, totidem subeuntibus alternis bacchiis. adeo compositū ad saltationem vt nihil suauius. Eo sanè multum vsi sumus. duo ponam,

Rigida quid minaris muliebres furores?
μαινομένου σοφίας πεδηνὸν ἔς' ἄωτον.

Nostrum quoque inuentum ex tribus Pæonibus, & choriambo,

Misericorditer agenda capitis causa rei.

Item ex tribus trochæis & cæsura, pæone quarto, dipodia iambica.

Bacche Bacche Bacche. mi deus eris modo biba.

Præterea ex pæone primo, iambo, pæone quarto, hypermetrum,

Lumina Venus ignea coruscat.

EPICHORIAMBICVM, ET EPIONICUM, & alia.

CAPVT XXIII.

Ta vides confusas mistiones. neque hanc ab ea, quam vocant ἀνταπάδειαν, adeò diuersam esse: quin inter ionicos pæonem quoque insertum videamus. Quare hîc contra Grammaticorum superstitionem, alia continuabimus potius tanquam similia, quàm addemus quasi diuersa.

Repetenda quædam accuratius. Inter quæ Sapphicum Hendecasyllabum, bina dipodia trochaica obsesso vtrinque dactylo: quemadmodum à Catullo factum dicebamus,

Otium Catulle tibi molestum est.

Quod non licentia, sed eruditione factum videmus exemplo inuentricis. Sapphus enim ille.

ποικιλόθρον ἀθάνατ' ἀφροδίτα.

Quinetiam doctiores aiunt ab Eupolide vitiatum supposito spondæo. verùm falluntur hi. Authorem nanque habemus eandem Sappho multis in locis. Qui autem Choriambicum ipsum vocant, ita metiuntur: vt addant tertii trochæi syllabam priorem dactylo præcedenti. & dant ἐπὶ præpositionem: quia bacchius additus sit præter leges choriambi. vt sit Epichoriambicum, sicut Epionicum.

Est autem Epionicum ionico à maiore constitutum, cui additus sit dactylus, tanquam impositus, sicuti bacchius choriambo in Sapphico. præcedunt autem ionicum duo iambi, sic:

Io triumphum duc age Scaliger.

Is est versus ille, quo tam frequenter vsus est Horatius ab Alcæo mutuatus: à quo etiam cognominatum est. secare etiam potes aliter. Post pēthemimerim iambicam si statuas choriambū & iambum mox: aut duos dactylos. Iccirco nōnulli πολυρρημάτισον appellarunt. admisit enim varios pedes, & Cæsuras Eupolidis arbitratu: cuius illum adducunt.

καλλίστη πόλι πασῶν ὅσαις κλέων ἐφορεῖς.

Mihi non videtur cum hoc nostro conuenire, vehementérque deceptos esse eos qui eundem putarunt.

Fuit & Alcaicum alterum, quod in vltima sede habet coniugationem trochæorum. exemplum ab Horatio habes nullum. neque apud Boetium, neque Serenum, neque Terentianum. vnum è nostris ponam,

Polum obsequendo frange puer superbum.

Primam verò syllabam in hisce productam dare potes: veluti si ponas *Fatum*, vbi *Polum* dicebas.

Efficies autem Alcmanicum si loco maioris ionici statuas minorem: & serues iambis sedes suas. Exempli gratia,

Io triumphe veni: da te mihi. quod est plenum venustatis.

Sappho autem more suo promiscuum dedit, pro iambis duobus ionicum statuens à maiore. Tum autem pæonas, & epitritos adiunxit. Illius versus hi,

ἔχει μὲν ἀνδρομέδα κάλλαν ἀμφιβάν.
σαπφοῖ τὰν πολύολβον ἀφροδίταν.

Euripides ex iambicis & trochaicis, vt aiunt. Reclamat tamen παιήνυεις,

δήμητρος ἀνῆς τὰ κόρης τὰν παιήνυειν σέβων.

Et alterum vna syllaba minus.

ἕῳος ἠνίχ' ἱππότας ἐξέλαμψεν ἀνὴρ.

Nostrum autem inuersum. Antecedunt trochæi tres quatuor iambos.

Nox micat serena, sublustris Æthra fulgida.

Sic Alcmanis habes suauissima carmina, quē admodum & nostrum.

ἔστι μοι κάλα παῖς χρυσέοισιν αὐδέμασιν

ἐμφερὴ ἔχρισα μορφὰν κλεῖς πεσσαγαπτὰ,
αὐτὰ τᾶς ἐγὼ ἀλυδίαν πᾶσαν, οὐδ' ἐραννὼ
κυπρίαν λάβοιμι νᾶσον κηλῆς ἕδος κυθήρης.

Quorum primi tres mutili circunferebantur: nos quartum addidimus. Anacreon autem iambicis coniugationibus addidit bacchium: vt aiunt Grammatici.

τὸν λυεροποιὸν ἠέρμων σραπῆνον εἰ κομίσει.

Mihi videtur iambicus simplex septenarius hypermeter. Cratinus autem choriãbum: quale illud nostrum,

Placat tyrannos ciuium fusus humi cæde cruor.

ALIA.

CAPVT XXIIII.

VOd inter Anapæstica recẽsuimus Elegiacum, rectius à nobis quàm à Grammaticis factum est, qui post Epionica posuêre. Ne quid prætereamus quod faciat ad eruditionem, illud monebimus præter ea quæ suprà dicta sunt: Elegiacum veteres non cæsura semper, sed perpetuò tractu duxisse ad anapæstos. Ita apud Catullum habes vnum, & alterum:

Troia virum, & virtutum omnium acerba cinis.
Quam modo qui me vnum atque vnicum amicum habuit.

Et nos in Heroibus, quum Fabritium loquentem faceremus, imitati sumus oratione hispida antiquitatem,

His dominarier ausim auri etiam dominis.

Talem habes apud Callimachum,

ἐεσὲ νυῶδι σοκυείδεω ῥυεή.

Ithyphallicum alterum mistum ex dactylis quatuor & iambo: quemadmodum lusimus nos in ortis Ingratæ ex tempore inter sodales. quorum vnum illud,

Carmina Terpsichore malè casta fugiet.

Saturnici. Fecimus tunc & SATVRNICVM, sic enim vocant: ex dimetro iambico, & Ithyphallico,

Matuta quum vehis diem, tum stupescis agmen.

Cuiusmodi in Vespis Aristophanis. Sed & subiratæ tunc Amicæ ludens simul & scribens alterum poematium effudi simili genere carminis vno minus trochæo: cuius vltimus versus fuit,

Si Iuppiter fastidiat, restat Orcus. haud diuersum est ab Alcmanico, de quo iam. Archilochus huic pro iambico posuit, quod Parthenia-cum nominant. Ad hunc modum tu poteris,

Quate tympana tenta Cybeles ære tinniente.

Ænitologi. ÆNITTOLOGIVM appellãt, quod capit dactylos duos, trochæos tres,

Prælia dira placent truci iuuentæ.

Illud quoque nostrum, dactylus, trochæus, dactylus, bacchius.

Si potes, in sinu dea quiescam.

Suauissimum & Alcæi illud, penthemimeri dactylica, & trochaica coniugatione,

Sæua puer Veneris conde tela.

Archilochus maluit iambicas coniugationes: veluti si dicas,

Astra micant facibus: sed me sopor liquit fugax.

Tale illud Horatii,

Scribere versiculos amore percussum grauí.

Inuersum autem sic facies: vt iambos dactyli sequantur,

Tranquilla blanditur quies, sidera dum vigilant.

Sic Horatius,

Nimbósq; deducunt Iouem. nunc mare, nunc siluæ.

Est & illud ab Archilocho. Dactylus choriãbos duos antecedens, sequẽtibus trochaicis cõiugationibus ad hunc modum,

Scaliger accipe versus Lyricos mistione molliores.

Quod inter Antispastica etiam cõnumerare potuisti.

Est & alter Saturnius, quem & μείουρον vocarũt. Quo vsus fuit Liuius Andronicus in Hymno Dianæ, solo iambo distãs ab Heroico, qui in sexta sede spondæum habet. Tale nostrũ poematium, cuius initium:

Proditor, atq; rebellis arat sabulum Anglomedulus:
Vixque vmbram metit, atque somem spuit ore rabido.

quanquam Saturnium Pedianus vocat senarium hypercatalecticum, qualis ille,

Malum dabunt Metelli Nævio Poetæ. etiam fatidicos eo genere Faunos fuisse scribit Festus, atque Saturnium versum dictum à numinis vetustate. formam non explicat.

Et illud ex Epitrito quarto, choriambis duobus, bacchio:

Te deos oro Sybarin cur properes amando.

Quem versum si acrius consideres, inuenias eundem cum sapphico, quem Epichoriambum dicebamus. grandiorem tamen interposito altero choriambo. sic enim facias

Te deos oro Sybarin amando. Exempto altero choriambo.

Haud absimilis apud Boetium. loco enim choriambi ponit ionicum à maiori.

Siquis Arcturi sidera nescit

Eiusdem Archilochi alia quoque ponunt. Anapæstica cæsura, & trochaica cõiugatione sesquialtera. Quem tamen adducunt, is Iambum initio habet, ἐεσαμονίδη χαείλαε χῆμα τοι γελοῖον.

Dramatica igitur licẽtia factum est acephalum: vbi pro anapæsto iambus positus est. Quale nostrum olim sine cæsura suauissimum:

Comes teneræ Veneris non tener Cupido.

Alii non cæsuram, sed integrum spondæum interposuere: inter quos Cratinº, & nostrũ illud:

Relinque tubæ strepitum vates: sic iubet Lyæus.

Alcmanicum. Dactylica vel spondiaca indifferens cæsura, & dimiter dactylicus catalecticus. Qualis apud Boetium,

Heu quàm præcipiti mersa profundo.

Quem potes dimetiri etiam spondæo primo & vltimo, inter quos duo sint choriambi. variatur autem ita, vt etiam pro choriambo Molossus ponatur apud eundem & pro spondæo dactylus:

Tendit in externas ire tenebras.

Venu-

Venustissimus apud eundem Seuerinum, vbi tribus dactylis subditur iambus:

Falce rubos, filicémque resecat.

Iambico etiam quanto quanto libuerit, præpones Anapæstum: vt apud eundem,

Ferit icta corda morsu.

Nec minoris suauitatis idẽ author fecit carmen ex trochæo, dactylis duobus,

Et nihil manet integrum. Quod etiam vides ex aduersis constare dipodiis.

Aliæ quoque plurimæ non solùm sunt, verumetiam possunt esse connexiones: quas vbi moliri ausus fueris, attende imprimis concinnitatem. Sic Terẽtianus vir sanè doctus cum inter se versuum membra committit, ponit operam paulò accuratiorẽ. Simplicitas autem latissima, planissimáque est disciplinarum via.

COMPOSITA PER COhortes.

CAPVT XXV.

VLtimus compositionis modus erat versuum diuersorũ copulatio. Sunt autem diuersi aut genere, aut quantitate: Genere, quemadmodũ in Elegia dactylico assuitur anapæsticus. Quantitate, veluti quum dimeter tetrametro subditur generis eiusdem. Nulla verò certa lex est. Tuo arbitratu poesin opulẽtiorem potes efficere hoc scribendi modo, iudicio tamen adhibito, nec venere neglecta. Quibus artibus temperamenta non vulgaria quæsiuere & Horatius, & Seuerinus. Hic etiam multò plura coaptauit. Audendum tibi quoque est, quemadmodum nos quoque fecimus: qui integro Ithyphallico, elegiaco ithyphallicum nostrum subdidimus:

O calumnia turbidis expetita tyrannis,
Cur seruilia barbari pectoris arma rogas?

Sic Capella solo Elegiaco monocolo quum sit vsus: contrà Virgilius vnico dactylo senario subdidit Elegiacos quatuor, diuino illo commento:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis mellificatis apes:
Sic vos non vobis vellera fertis oues:
Sic vos non vobis nidificatis aues:
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quæ verò subduntur non vniusmodi sunt. nam aut eadem multa, aut nõ multa: aut diuersa inter se. Horatius nũquam subdidit plura tribus. Catullus etiam quatuor. vides & apud Claudianũ. Seuerinus non nisi vnum. Pindarus immanem numerũ. De his in choris satis diximus primo libro. Nunc etiam sic possumus.

Recurrunt aut per certa interualla: vnde Distropha, Tristropha, Tetrastropha, Polystropha: aut per incerta. Quibus certa interũalla præscripta sunt, ea dicta sunt αὐτόστροφα: & χαὶ αὐταγάκλασιν. quæ sunt liberiora, vocarunt χαὶ ἀβεκοπίν. quemadmodum Sapphicis multis cum subnectitur Adonium, aut iambicis anapæstísve Sapphicum. quem ordinis contemptum præ se tulit Plautus per initia suæ Amphitruonis. Quæ verò penitus non recurrunt ἀπολελυμένα, ab aliis ἄτακτα dicta sunt. Cuiusmodi aiunt ab Homero factam Margiten: in qua miscuerit iãbicis Heroica. Vbi verò diuisio per æqualia fieret, communi voce ἑπτεόστροφα appellata. Cùm verò in plura scinderentur, δηριόστροφα. Grammaticis etiam suo more satagere licuit. Monocola enim vocarunt χαὶ στίχον. quæ verò è diuersis constarent, συσημαπικά. quæ ex hisce missa essent χαὶ ᾠδὴν: comprehendunt enim genus χαὶ στίχον, & adduut varietatem. iccirco etiam capiunt τὸ συσημαπικόν. quę diximus ἀπολελυμένα tum μονόστροφα, tum etiam ἄστροφα vocata sunt ab illis. Simonides in Epigrammate tria diuersa coniunxit.

ἴδμια δὴς, νέμεα δὴς, ὀλύμπια ἐστεφανώθη
ἐ πλάτεῖ νικῶν σώματος, ἀλλὰ τέχνῃ
ἀειτοδήμος ἀρασὺς ἀλεῖθ πάλαι.

Theocritus autem etiam cum reuersione:

Ἀρχίλοχον ἢ γεῦδι καὶ εἴσιδε τὸν πάλαι ποιητὴν
τὸν ἀφ' ἰάμβων οὗ τὸ μυείον κλέος
δὴ λδε κιπὶ νύκτα καὶ ἠῶς ἀῶ.
ἤρξ μιν αἱ μοῦσαι καὶ ὁ δάλιος ἤραπευν ἀπόλλων
ὡς ἐμμελής τ' ἔγλυτο, κὠπιδέξιος
ἔπεά τε ποιεῖν, ἠδὲ λύειν τ' ἀειδεῖν.

Neque verò cogeris ad primum redire versum, aut sequentibus, si nolis respondere. Nam Simmias Rhodius in Securi, secundo versu primum retulit, quarto tertium, sexto quintum, semper mutata rhythmi ratione. In Alis autem etiam aliter instituit. quippe primo vltimum consonare fecit, secundo penultimum, tertio tertium à fine: ac sic alios deinceps. Ouum quoque eiusdem memorant poema. Quod quia non extabat, nos duo dedimus animi gratia: alterum minusculum, quasi Philomelæ: alterũ grandius, vt sit Cycni.

OVVM *pusillum.*	OVVM *grandius.*
σι-	ἐρεγνοῦ
μίας	παντοδόκου
ῥόδι-	πλησιόμορφος
μ' ἐπόιη-	ἀῤῥυείσιν ὕδωρ
σεν οὔ-	ἐξικετέχων μεσόπυρ
τως	ἡ σπάτων ἀῤῥόμενος
	ἴδέ τε ἀῤῥων δίφυλὶς
	ὃς τὸ πάλαι σιμμία
	νησοῤῥεῖ κῦδος
	δῶκε. τόδ' αὖναι
	σκαλοφόρος
	παντρασεῖ.

Hoc igitur genus scribendi à vetustioribus ἀνῆδεπκὸν dictũ fuit. quo modo integram can-

tionem certis interuallis iuuenes edidimus Thu
sco sermone. Ac quanquam ad agnoscendas
carminum,& Stropharum,& Epodon,& Epir-
rhematum,& ᾠδῆς βάσεων, & τροπῶν distinctio-
nes antiqui Græci multas excogitarunt notas:
tamen Grammaticis suas triuiales superstitio-
nes relinquamus. quas siquis auidius appetat,ex
Aristophanicis fabulis consequi poterit. Vnum
id in more positũ apud Latinos fuit: vt in Stro-
phis apices versuum plus marginis occuparent.
Quæ accinerentur, aut succinerentur, subduc-
tiore linea coercerentur. Exempli gratia:

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula. Et.
Vides, vt altum stet niue candidum
Seracte:nec iam sustineant onus
Syluæ lab orantes: geluque
Flumina constiterint acuto?

Quare audaculi recentiores, pauci iudicii
homines,in prima Horatii ode carmina ita pin-
xere, vt alia extarent,alia non : secundum appa-
ratum sententiarum. Id in Heroicis, & Satyris,
& Iambicis licet: in Lyricis non licebit.

PRAECEPTORVM QVORVNdam recognitio.

CAPVT XXVI.

Orum quæ dicta sunt, partim non
sine rationibus præscribebantur:
partim dum sequeremur antiquo-
rum vestigia, æqui bonique con-
suluimus. Antequam igitur accedimus ad ea,
quæ reliqua sunt: quod supra leuiter attigimus,
paulò accuratius retractem[a]. Quærebam[b] quare
ἡμιμετρεῖν dixerint potius, quàm ἡμιποδίαν. Nunc
verò venit in mentem alterius quæstionis. An
verè sit, vt appellant, ἡμιμετρής. Nam syllaba,quæ
duobus superest dactylis, vna est: quonámmo-
do fuerit semidactylus? Ternarius quippe nu-
merus secari nequit. Quòd si dicas bina tẽpora
illa syllaba contineri,quibus posit esse par dua-
bus breuibus: acquiescam. At iambica penthe-
mimeris qua ratione totidem tempora conti-
nebit? Quare non iisdem legibus ἡμιμετρὴς erit
cæsura iambica,quibus dactylica. Præterea cõ-
siderandum: secundi pedis simul cum cæsura
tractus,si priori pedi comparetur:an dici mere-
atur ea proportio sesquialtera. Continet enim
sic secũdus pes quãtum primus, ac præterea cæ-
suram, quod est dimidium. Nam si numerum
spectes syllabarum: verum sit in iambis,falsum
in dactylis. si tempora perpendas: verum sit in
dactylis,in iambis falsum. Ac viri quidem do-
cti,quid esset, Sesqui, diligẽtissimẽ declararũt:
vnde esset,non dixere. Nobis in Originibus ita
visum fuit. Sesqui,fuisse per initia,semis æquũ.
Idem enim est, quod ἡμιόλιον,Semis totum. Po-
stea vsu extorquente coaluisse ad breuitatem.
Inde Terentianus nouam posuit vocem, Ses-
quata. Quã vocẽ,Augustin[c] in libro de Musica
malè fuit interpretatus. Quasi,inquit, se absq;
Veluti dicas:præter se,idest suam quantitatem,
etiam dimidio superat. Quod autem aiunt, re-
ctè dici sesquitertium,quia Cicero ita loquutus
sit:authoritate pugnant illi quidem:at eos ratio
expugnat. Loquar equidem cum Cicerone,quẽ-
admodum ille cum populo est loquutus: At cũ
illo sentiam,sicut ipsi sibi (sic enim dicit) rectè
sentiendi rationem reseruauit. Quis enim di-
cat ἐπίτριτον idem esse,& ἡμιολιόντριτον. Atqui ses-
quitertium,istud ipsum monstrum est,person-
atum vsus authoritate apud Latinos, cuius faciẽ
apertam deprehendis in Græca voce.Si est,Ses-
qui,idem,quod ἡμίσιον,semis supra æquum:quo-
nam erit loco tertium?

AFFECTVS VERSVVM COMmunes.

CAPVT XXVII.

Hæ sunt leges versuum,in quibus e-
tiam affectus nonnunquã designa-
uimus. Veluti cum dicebamus, ad-
mitti pedes peregrinos. Vel vbi Ac-
ephalos quoque notauimus. Quare deinceps
tum hosce, tum alios prosequamur. sunt autem
affectus partim vitia,partim virtutes. Iique aut
probati lege, aut permissi vsu, aut vsurpati li-
cẽtia. sunt verò vel communes,vel proprii.Cõ-
stituuntúrque aut in partibus, aut in qualitati-
bus,aut in ordine siue dispositione. In partibus,
vel tanquam in dictionibus, vel tanquam in pe-
dibus. Non enim semper æquales sunt pedibus
dictiones. Itaque in quantitate versabitur res,
vel continua, veluti cum dictiones tractu meti-
mur,vel discreta,veluti cum eas numeramus.In
qualititabus cõtemplabimur rhythmũ,siue cõ-
cinitatem. In ordine, cum disponentur aliter,
atque aliter vel dictiones,vel pedes. Quæ à Grã
maticis confusè omnia, multa curiosè potius
quàm doctè, quædam etiam superstitiosè tradi-
ta sunt. Appositæ falsæ definitiones. Nomina
inepta indita. Quæ essent multis communia,fa-
cta quibusdam propria. Quibus pro ferula sæpe
Philosophiæ regulam adhibuimus.

AFFECTVS A' QVANTITATE.

CAPVT XXVIII.

A Virtutibus incipiendum. Rectum
enim est sui iudex, & obliqui. Per-
fectum igitur versum dixere Græ-
ci τέλειον, cui nihil deesset, neque o-
ratio, neque concinnitas.qui nõ sit
coactus,& numerosus tamen. sunt autem rariss-
imi cæteris, vni Maroni familiares: inter quos
ille absolutissimus,

Infandum Regina iubes renouare dolorem.

Ineptè garruli Grãmatici illibatos vocant.
Quin exemplum non bonum afferunt,

Depresso incipiat iamtum mihi taurus aratro.

Principiò,non claudit sententiam. Item pa-
titur collisionem. Tum duo pedes totidem ver-
ba terminant. Præterea si qualitatem,aut ordi-
nem intueare,Bucolicum reperies.cuius rhythmus

mus non ita conuenit perfectioni heroicæ. At-
que illi nominare hunc ausi sunt, illibatum.
quum tamen ita definiãt:Illibatus,qui nulla au
cta,aut minuta,aut amputata syllaba formatur.
Et vox ipsa Illibati, hoc loco sanè triuialis est.
Nihilo verò felicius,qui perfectum putarunt eũ
quo omnes partes orationis comprehenderen-
tur. nam & ineptum esse oportet versum eius-
modi,& inutilem. Multas quoque Epistolas di-
uinas M. Tullii legimus, in quibus non omnes
sunt partes orationis:nõ enim Interiectio.quas
qui dixerit imperfectas, verè erit Grammaticus.
Eiusmodi versui nomen nos posuimus, παμμερής.Exemplum hoc habe,

πρὸς δέ με τὸν δύσηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέαιρε.

Ad me continuo,licet,ab fera verte precantem.

Simili fastidio affecere nos & altero, quod
vocãt πολυγράμματον:quippe omnes literas tanquã
tomentum inculcarunt.etiam nos ineptiuimus:

Vix Phlegethon Zephyri quæres modo flabra Mycillo.

Extremam verò dementiam professi sunt:
quum etiam ad Dialecticam accedere ausi sunt.
ἐμπεδόδους,inquiunt,versus ille est, qui vnũ aut
plura continet prædicamenta. Quisnam versus
integrum comprehendit prædicamentum? aut
quis non continet vnum? Quidnam dicas, non
versu, sed verbo vnico, quod vnum prædica-
mentũ nõ referat?Omitto nomen,quod nõ in-
telligo: nisi si tanquam sepem quampiam, aut
baltheum prædicamentis circundare voluerũt.

Pentimeris. Quare etiam πεντημερεῖς quosdam prodidere?
neque enim potest aliquis versus capere pedes
quinos,nisi quinarius. Sed fortasse fuerit is qui
vocibus quinis pedes suos explet: sex in Heroi-
co, in aliis alium numerum. Plurium exempla
hîc animi gratia posita sunt:

Iupiter omnipotens votis flectendus auaris?
Parebit eius nutibus Fatum pijs
Mentem ægram spes falsa serenat.

Ad partes id quoque pertinet: quum ab vna
crescunt syllabatim voces. Homeri exemplum
in promptu est:

ὦ μάκαρ ἀτρείδη μοιρηγενὲς ἀλκιόδαμον.

Tale Virgilianum illud esse carmen potuisset,
ad hunc modum:

Ex quibus insignis pulcherrima Deiopeia.

Hosce κλιμακίας, quasi scalares appellarunt:
quòd per gradus ascenderẽt. Alii συρίγγδεις,hoc
est fistulares,à pastorali musico instrumento:de
quo satis suprá.Ita enim à minima canna ad ma
ximam vsque subibat. Nõ desunt qui Euryali-
cum ei nomen fecerint.

Eiusdem rationis erit,si recurrent quantita-
tes: vt quinque syllabis desinat in vnam. quos
Tibicines nominarunt.

Vectigalibus armamenta referre iubet Rex.

Tibicinem alii versum illum vocauere, in quo
aliquid poneretur ad solam metri sustentatio-
nem,

Aspectans syluam immensam:& sic forte profatur.

Nam *forte* est pro tibicine in versu:nõ autem ipse versus Tibicen. verùm hoc inter vitia quæ consistunt in quantitate.

AFFECTVS A' QVALITATE.

CAPVT XXIX.

QValitatis virtutes sunt, simplicitas,
æquabilitas,maiestas,sonus, & eius-
modi.

Simplices ἁπλόλογοις appellamus.
quo nomine etiam perfectos aliqui agnouere.
Cæterùm perfectionis pars est simplicitas. quã
ita hîc definio.tractus dictionis & Rhythmi si-
ne anxio delectu aut dispositione.est enim dele-
ctus in verbis anxius, veluti illud notarunt Cri-
tici Virgilianum:

Summaque ieiuna sanie infuscatur arena.

Ita habes etiam nimium figuratos. In dispo-
sitione etiam, quum malim anteponere Dactylũ
Spondæo, quàm Spondæum Dactylo in Da-
ctylico versu. quum tamen simplicitas oratio-
nis aliud postulet.Exempli gratia,

Consilij fortis neruos Fortuna retundit.

Sic enim simplicius agas:

Fortis consilij. Sunt igitur ἁπλόλογοι, quorum
dictio,& dimẽsio,& concinnitas simplex,ac in-
elaboratæ similis. Iccirco ἀπλογράμμους etiam à
nonnullis. Afferunt autem exemplum non ma-
lum,

Vrbe fuit media Laurentis regia Pici.

Simplicior tamen ille Ouidianus,

Regia Solis erat sublimibus alta columnis.

Incipit enim à recto casu. Permulta verò inue-
nias eiusmodi.vt & illud,

Dic mihi Damœta,cuium pecus? an Melibœi?

Hanc simplicitatem etiamsi æquabilitatem ap-
pelles,non errabis. Videtur tamen æquabilitas
in sono tantùm.igitur erit pars simplicitatis. Nõ
defuere qui simplices hosce nominarent πολιτικούς. Si à ciuilitate duxerunt,minus rectẽ.nam &
pastoralia carmina, cuiusmodi vnum posui, ta-
lia esse queunt. Ad hæc,Politica,siue Ciuilia de-
cet ornamentum,interdum etiam Pompa: quæ
longè absunt à simplicitate. At si politos,non
politicos intelligunt, ne id quidem semper
cõuenit simplicitati. quippe si anxius versus sit,
vocibus ac numeris nimium compositis aut dis
positis aut disquisitis poliendus erit,vt subsidãt
tumida, & reducatur ad illam æquabilitatem.
sanè & politus fuerit,& erit simplex.at enim ve-
rò simplicitas illa quæ prima quaque inuesti-
gatione sese offert nobis, nullo pacto polienda
erit. Natiua enim est,neque torno indiget: hoc
enim est Polire, quod πολεῖν. Itaque Horatius
Græcorum os rotundum dixit: &, *Male tornatos incudi reddere versus*. Quare eam speciem
quam κυκλοτελῆ dicunt, putem potius eandem
cum politis.Exempla infinita apud poeseos pa-
trem inuenias. Lege totum tractum pestilentiæ
in tertio Georgicõn. Amplius verò errarunt
Grammatici.malè nánque definiuerunt. Politi

inquiunt, qui cohærentem continuant orationem: hæc enim definitio omnibus conuenit illis, qui sunt contrarii ἀσυνδέτοις. Cohærens ergo rudis esse poterit, idem Politus esse qui posit? Exemplum Cohærentis siue subeuntis, impoliti tamen:

Prætextam in cista mures rosere Camilli.

Hosce κυκλοτελεῖς, teretes qui vocabit, non pessimè faciet. sunt autem contrarii inæqualibus: cuiusmodi sunt permulti Luciliani, & apud Lucretium non pauci impoliti. de Ennianis tantũdem. neque Horatius in Senariis dactylicis felicior. Hos ego voco familiares. modò enim Latinè & purè dicat, parum prospicit quid numeris futurum sit. Oratio pura, tractus scrupei,

Qui fit, Mæcenas, vt nemo quam sibi sortem.

Neque melius multo qui streperis teretes, atque confragosis contrarios arbitrati sunt. aduersantur enim streperis molles, quos μαλακοειδεῖς Græci. Exemplum ponitur à Quintiliano & aliis,

Mollia luteola pingens vaccinia calta

Et nostrum, *Luteola in viola caltula pallidula.*

Quo loco etiam malè adducunt exemplum illud,

Torua Mimalloneis inflatur tibia bombis.

Neque enim teres est, sed vitiosus: atque relatus ad censum tumidorum, sicut & illud Horatii,

Nec circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

Præterea versus ille, quem adducunt, non respondet definitioni. Neutiquam enim cohærent dictiones: sed simul cũ quarto pede finitur tertia vox: simul cum voce quarta pes quintus. Alii verò Politicos, non vt illi, sed qui affectus includerent, appellarunt. At hæc differentia pertinet ad sensum: non ad dictionem aut numerum. Sicut & ille: ἀπαρτισμένον vocant: qui comprehendit integram sententiam. neque enim versus affectio erit, sed orationis. Apud quosdam ἀπαρτιζόμενον scriptum inuenio, id est suspẽsum: quia sequentem non requirit, in hoc ipso sui est.

Haud procul ab horum natura, quos μονοσυλλαβικοὺς Græci, nos Æquiformes, non eosdem cũ iis in quibus æquabilitatem agnoscebamus. Hi enim sunt etiam alio nomine ἰσόχρονοι. Hoc autẽ pertinet ad qualitatem. non quod tantis aut tot pedibus constent, ne quis decipiatur: sed quòd similibus. id ẽ nánque omnibus sedibus pes. quare sequitur πόδιον, vt omnes sint ἀκατάληκτοι. mutaretur nánque figura dempta syllaba. Rari admodum hoc genere apud authores.

Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Nam ille Virgilianus, tametsi pro Spondiaco ponitur à Diomede,

Et leueis ocreas lento ducunt argento.

Tamen tertius pes, vt sit Spondęus, passus est ad primam syllabam Synalœphen. Extat & ille Ennianus,

Ollire spondit Rex Albai longai

Itaque nonnullis placuit eos etiam κατὰ συζυγὶν appellare. Puri nánque sunt: neque quicquam admittunt peregrini.

Maiestas in carmine comparatur extra sententiam sono quodam non fluido, sed sibi ipsi constante: ὀγκωτὴν Græcè dicam. Maiestatem verò Græci quo vocent, non habẽt. Absint oportẽt à vulgari sono: neque tamen tollãtur in tumorem. qualia penè omnia diuini Maronis,

It nigrum campis agmen.
Sub mœnibus vrbis aquantur.
Et quorum pars magna fui.
Quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve, aut duri miles Vlyssi
Temperet à lacrymis?

Sonori sunt itaque hi: sed cum grauitate illa ὀγκωτεῖ, non turgida: sonori nánque sine maiestate multi: neque tamẽn vitiosi. Cum maiestate illi:

Postquam res Asiæ Priamique euertere gentem
Immeritam visum est superis. & alia diuina.

Sine maiestate verò,

Ecce supercilio clunosi tramitis vndam
Elicit: illa cadens raucum per lœuia murmur
Saxa ciet: scatebrisque arentia tempe rat arua.

Quare minus commodè Grãmatici definiuerunt: qui crepitant fragosam pronuntiationem. tales enim sunt fragosi inter vitia connumerati. sonori autem pertinent ad magniloquẽtiam, quorum proprium est, implere aures sine offensa. Hæc nonnulli ausi sunt ἠχὼ nominare: minus apté. Est enim ἠχὼ apud Aristotelem affectus vocis repercussæ. Quare hi erunt, vt quidã maluerunt, ἠχώδεις. ἠχοὶ autem, in quibus arte id elaborarunt, vt esset extremæ vocis responsio ac repetitio. Apud Græcos hoc tentatum primùm. verùm frigidè sanè, vt in Epigrammatibus, & apud Aristophanem θεσμοφοριαζούσας. Iccirco dixit Martialis, *Echo sibi Græculam non recantare.* Acutius Latini, quum ponerent orationem, ab eius extremo eliciebant partẽ, quæ prẽter spem malum bonúmue significaret. veluti si dicas,

Fœmina dira viri nex est, & terribilis lis.

Aristophanes in Equitibus, ex μαχέσαιτο, χέσαιτο. Itaque etiam præcedentia cola per interrogationem struxerunt ita, vt Echo ipsa acutissimè respõderet. quemadmodũ eo Epigrãmate quod laboratum multo ingenio, multa arte, multo lepore, nullo pudore. Iccirco non posui:

Quisnam clamor? amor. quisnam furor? vror.

& quæ sequuntur.

Quod autem aiunt Grammatici vnam syllabã repræsentari, parum circunspectè loquuti sunt. quanto nánque plures, tanto acutius, *Fauc, Auc. Magnus, Agnus. Plaustrum, Austrum. Fœmina, Mina.* & alia innumera. Quidam dixerunt esse vitiosa: quia in monosyllabam desinant. Is primus error. non enim omnia. illud enim nostrum inter lusus in mensa:

Quidnam significat Scaliger? Aliger.

Alatum

Alatum podagræ mancipium est? pium est.

Præterea quot necessitas concinnitatis deduxit ad monosyllabum?

Moribunda procumbit humi bos. &
Inuenta sub ilicibus sus.

Sed de his in quarto.

In ea repercussione, vt esset locus accommodatior ampliori orationi, producta interdum est syllaba: aliàs correpta. Nonnunquam addita aspiratio, aut dempta. Aliquando mutatus sonus simul cum temporibus in diphthongo. etiã affines consonãtes suppositæ, vt *Clamor, Amor. Maximus, Imus. Sospes, Hospes. Hamo, Amo. Æris, Eris. Echo, Æquo.* Hi igitur arte quæsiti atque facti nequaquam erunt vitiosi. quòd si subeat casu, aut incuria relinquatur, fortasse à Criticis damnabitur: vt illud Horatii,

Esse pares res. At Ausonii,
Exercet mentes fraternas grata malis lis.

arte factum.

Leoninus. Similis his æquè vitiosus Leoninus. Nominis causam ignoro. nã tametsi Leoni cauda est, tamen ea ventri non est vel par vel similis. id quod talibus euenit versibus. nam quemadmodum in Echicis cauda caudæ respondet: ita in Leoninis cauda ventri. Quamobrem æquiuocos quidam appellauere. Exempla,

Æquiuoci. *Vir, precor vxori, frater succure sorori.*

Semipriscis adeò probati, vt sine illis quicquid scriberent, ineptum putaretur. Recentiores illud commenti sunt: puto esse Monachi cuiuspiam,

Hic iacet Erasmus, fuerat qui ridiculus mus.

Sonoris proximi sunt Vocales: iidem cum illis, nisi sonus esset remissior. φωνηπκοὺς Græci.

Quæque lacus late liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent. &c.

AFFECTVS A' DISPOSITIONE

CAPVT XXX.

ORdo siue dispositio pedum alia alii antefertur. De quibus in quarto accuratius scriptum est. pudet autem exempla ponere. Vnus enim quisque sibi deligere potest: veluti quum primæ sedi. vna aut plures respondeant eodem pede. Eos Græci ineptè ποδομερεῖς. nos ἀναλογομερεῖς, aut ἰσομερεῖς, aut ταυτόποδες, æquipedes.

Alia ratione disponũtur ἰσόλογοι. neque enim tam pedes respondent quàm numerus syllabarum. vt inter affectus quantitatis etiam numerare queas. Æquidicos Latini: nos Bipartitos. nã æquidici etiam tripartiti esse possint: vt

Multa quoque & bello passus dum conderet Vrbem.

Quindecim enim syllabis constitutum, in tres partes secare licet. bipartiti autem exemplum non bonum ponit Plutarchus ex Homero.

αὖδεσαν μὲν αὔτιναδε, δεῖσαν δ' ὑποδέχθη.

Redundant enim in priore commate syllabæ duæ, si eum sequenti comparetur. Illud potius afferendum,

πρός τε θεῶν μαχέων, πρός τε θνητῶν ἀνθρώπων.

Grammatici falsò definiuere à sententiis, quoties per antitheta comparantur. veluti illo exemplo:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

In hoc enim est orationis affectus, non dimensionis.

Tantùm autem valuit ordo, vt certo modo partibus dispositis, retrolegendo alii euadant, qui dicuntur Reciproci. sdq; aut eodem genere carminis, aut diuerso. Ac diuerso quidẽ facilius. quare è senario dactylico catalectico Sotadeum fieri animaduertere. id quod irrisit eo versu Martialis,

Nec retro lego Sotadem Cinædum.

Exemplum autem habebis ex hoc,

Fata sibi Medulus fabricans est perfidus hostis.

Eodem modo Elegiacum effici, de quo recurrat Iambicus.

Altera regressu metra recursa meant.

Quorundam tamen ingenio factum est, vt relegendo eadem species referretur. sdque aut eodem sensu, aut etiam contrario. Idem sensus,

Præcipiti modo quod decurrit tramite flumen
Tempore consumptum iam cito deficiet.

Contrarius ex his,

Laus tua, non tua fraus: virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus Omnipotens.

Quemadmodum circunferuntur & illa tam operosa: vt per eadem elementa fiat recursus, quẽ δίκωλον suo loco appellauimus.

Signa te signa temere me tangis & angis.
Roma tibi subito motibus ibit amor. & illud,
Si bene te tua laus taxat, sua laute tenebis.

Nos versum vnum commenti sumus, quem Proteum nominauimus: cuius verba toties sedes commutare queunt: vt innumeras penè facies ostendant:

Perfide sperasti diuos te fallere Proteu.

Illorum quoque natura pendet ab ordine, qui Correlatiui à Grammaticis dicti sunt. verùm ad pedes aut ad rhythmos nihil. verba ipsa modò regunt: vbi inter se respondent,

Pastor, Arator, Eques, Paui, Colui, Superaui
Capras, Rus, Hostes, Fronde, Ligone Manu.

Quam speciem recentiores insuaui exemplo affectauere:

Instruit, inducit, iacit, ad mouet, extimet, vrget,
Classica, tela, faces, tormenta, tonitrua, classes.

Insuaui, inquam. nam & Leoninus versus est secundus. & verba aliquot respondentibus nominibus sua quibusque sede, minus proprio vsu ea appellant.

Est & apud eosdem species altera sanè plebeia. Concordantes vocant. in quibus voces quædam ita sunt communes duobus versibus, vt seruiant contrariis:

Et canis } *in syluis* { *venatur* / *nutritur* } *& omnia* { *seruat* / *vastat*
Et lupus

Serpentini. Addiderũt huic clasi etiam SERPENTINVM. quum reuoluitur finis eôdem vnde venerat. Ex Martiali & Ouidio,

Rumpitur inuidia quidam charissime Iuli:
Quod me Roma legit, rumpitur inuidia.
Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans.

Verùm partium dispositio pro toto efficit hoc. in quibusdam verò affectum cognoscas, tanquã totius ad totum: id est non tanquam pedum ad versus, sed tanquam versuum ad poematium. veluti quum repetitur versus in fine Epigrammatis, qui initiò fuerat cõstitutus. vt apud Martialem, & Catullum, & nos:

Calue pessime, Calue pessimorum.

Intercalares. Cuius naturæ atque instituti sunt ii quos Intercalares dicimus. Apud Virgilium,

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Apud Ouidium,

Impia quid dubitas Deianira mori?

Apud Catullum,

Concubine nuces da.

Est autem species eorum qui dicuntur interpositi. sic enim hos definiunt. qui saluo sensu tolli possunt: cuiusmodi sunt omnia ὀπφωνήματα & παρεμβεβλημένους. quo nomine etiam Spurios recenset Cicero in Epistolis. Sic enim appellat Ausonius quos expũxit, quasi non γνησίους, id est genuinos, siue germanos, siue suos. eo versu,

Quique notas spurijs versibus apposuit.

C Mutantur igitur dictionum transtatione aut recursu, quemadmodum dicebamus. Non minus verò etiam temporum transpositione. nánque Iambicum aiunt primum fuisse versum senarium ex ore Latonæ, sicuti suprà dicebamus.

ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιάν.

Ex quo transpositis temporibus Trochaicum efficias: ad quem modum legimus apud Strabonem,

ἶε παιὰν, ἶε παιὰν, ἶε παιάν.

Quem exceptum in sacris ad aras pro libamentis Spondiacum fecerunt, addito non transposito tempore.

VITIA A' QVANTITATE.

CAPVT XXXI.

D QVæ suprà memorabamus aut pro virtutibus, aut pro simplicibus affectibus, quæ euenta quasi quędam atque ἐνδεχόμενα sunt, misceri necesse fuit etiam vitiorum animaduersionibus: propterea quòd Grammaticorum errores identidẽ fuerunt castigandi. quamobrem & ἠχώδεις, & Leoninos descripsimus, qui huc fuerant differendi. Nunc suo loco designabimus qui reliqui sint. A' quantitate igitur, quod & suprà fecimus, incipiendum: quàm proxima nánque substantiæ dici potest. nam vera substantia in carmine est ipsa dictio: in dictione quantitas. Est igitur vitiũ quantitatis aut in partibus principalibus, aut A in partium partibus. In principalibus, veluti quum dictiones nimis longas aut nimis curtas infercimus. Illos vocarunt μακροκώλους:

Collacrymabantur Constantinopolitani
Innumerabilibus solicitudinibus.

Alios nõ animaduertere. iccirco ne nomen quidem imposuere. Exemplum ponam,

Si mi lis nex est trux, pax quid sit sub id, aut quo?

Est igitur in illis excessus, in his defectus. quemadmodum & in partium partibus: veluti quum defit aut abundat syllaba, vel syllabæ. Id quod fit in principio versus: ἀκεφάλους vocant Græci, nos Mutilos. sic enim Horatius eum cui cornu videbatur ob cicatricem à fronte euulsum. Aut B in fine: μειούρους Græci, quasi excaudatos aut caudamutos. sicut illi erãt capite minuti. Aut in medio: κολοβοὺς Græci, & κολουμβρους: alii etiã λαγαρούς, quasi inanes aut laxos: etiã strigosos possis dicere.

A'κέφαλοι quare dicti? quippe caput carminis vna nequit esse syllaba. Capiti igitur pars deest, non caput carmini. Adducunt exemplum,

Fluuiorum Rex Eridanus. & ex Homero, βορέης ἠ ζέφυρος.

Quàm verò bene, videndum est. Pes enim pedem repræsentat, Anapæstus dactylum. Hoc dixere Græci αὐτοποδίαν & αὐτοπάδειαν. & Terentianus, vir summo iudicio & eruditione, ita cẽsuit. poni posse in Ionicis diuersos pedes: Quod enim vnus amittet, inquit, acquiret alius. non igitur est ἀκεφαλία, sed αὐτοποδία in Rhythmo. Iccirco πεντελευμαστικὸν quoque pro Dactylo poni videmus. Neque solùm illum, de quo alibi, quippe vocalis meritò fit commodior, vt *Genua, Arietes.* fit enim quasi consonans secunda vocalis in vtroque: quemadmodum etiam Spondæum facias ex illa voce, *Fluuiorum*. sed etiam manifestum: veluti apud Ennium,

Capitibus nutantes platanos, rectisque cupressos.

Βορέης quoque alibi βοῤῥᾶς & βοῤῥῆς scribitur. A'κεφαλώτερος ille apud Ciceronem, nisi fit mendum. Recitat autem è suo Mario in primo De diuinatione,

Arboris é trunco serpentis saucia morsu
Subijt ipsa feris transfigens vnguibus anguem.

Ex vero syllabæ defectu sequitur carminis mutatio. Iambicus ex Trochaico,

D *Tu dabis malum Metelle Nænio poetæ.*
Dabis malum Metelle Nænio poetæ.

In medio autem strigosi illi deficiuntur syllaba, aut syllabæ parte, id est tempore. nam illi Maroniani, & ventre & cauda carent, casu non consilio: *Quem tibi iam Troia.* Aonius tamen poeta consultò quosdam tales fecit. id quod an laudem, suo loco dicam. A' Callimacho nánque commissum aiunt: cuius inter Senarios illud insertum circunfertur:

πῶ οἱ φασὶ τεκόντες.

Multa exempla habes syllabarum aut tẽporum,

Omnia vincit Amor: & nos cedamus Amori.

Verè

Verè illud in medio,

Liminaque laurusque Dei.

Hoc ad principium carminis: versus finem ibi Ennius:

Hic vbi cesa fere sunt millia militum octo.

Est enim in quinta sede trochæus, si legem seruemus. Ex Homero multa petere queas. fuit enim negligentissimus. In fine autem non penitus. vltima nánque syllaba nullum carminis corrupit genus, neque longa trochaũ aut dactylum: neque breuis iambum aut anapęstum. sed in vltimæ dictionis syllaba penultima: vt apud Homerum,

Τεῦχε δ' ἐῤῥήισαν ἐπεὶ ἴδον αὐτὸν ὄφιν.

B *Me quam amo virgo ferox fugit auia, nulla red amans.*

Contraria ratione Hypermetra Miuris. iccirco appellata ὑπέρκωλα κατὰ πλεονασμόν. quare autẽ περικεφάλους hosce appellarunt, quorum affectus esset in cauda? sanè malim eos ita dictos, quorũ initia vna syllaba abundarent. Nam si coniunctio cogatur à versu poni in fine, nihil est impedimento quin sequentis versus principio apponatur prælata orationis dignitate. Hoc fit sæpe à Comicis: velut,

Meum gnatum si comparatum ita video,
Vt malit quę volo, quàm quę nolo velit: feram.

Hoc, inquam, fit ad hunc modum, vt vides, nulla necessitate cogente, vt ea syllaba transferatur ad præcedentis finem, quia mutilus sit. nánque alibi est causa qua transferamus: quo supplemẽtum fiat in locum syllabæ deficientis: vt apud Horatium ex Adonio auferimus ad integrãdum Sapphicum antecedentem:

Grosphe non gemmis neque purpura-
Venale nec auro.

Ad priorem modum alio loco idem,

Labitur ripa Ioue non probante-
Vxorius amnis.

Contrà Hypermetris est quod demas atque induas in sequentis syllabam per concretionem. Apud diuinum Poetam non semel,

Et dulcem musti vulcano decoquit humorem.
Viuaque sulphura
Tecta Latinorum.

Quare δολιχούρους libenter appellarim, & ὀπούρους: vt illud, *Et nauifragum Scyllaceum.* nisi Creticum mauis, *Naufragum Scyllaceum.* Concrescunt tamen interdum duæ in vnam. Ponam exempla principii, medii & finis:

Eosdem habuit secum, quibus est elata capillos.
Et leueis ocreas lento ducunt argento.
Atque hinc bullato spoliauit Amazona baltheo.

Contrarii ieiunis illis & strigosis dicuntur πολύλιοι & παχάστρες, ventriosi. superiori exemplo, & illo,

Inter se coisse viros & decernere ferro: si ita legas. Sed alii quoque sunt.

QVALITATIS VITIA.

CAPVT XXXII.

A QValitatis vitia in sono aut figura. Soni vitia duritas, quam in nomine fragosi, & streperi collocarunt. Ac fragosi quidem sunt asperi hærentes: ab aquis sumpta metaphora, quæ obiectu scopulorum aut rupium quum detinẽtur, franguntur atque sonum edunt. Græcè τραχεῖς. quale illud Homeri,

τεῦχε δ' ἄπτ, τεῦχε δ' ἄρα τε δι' ἀπειρεσίου ἔκπεσε χειρός.

Illud potes apponere,

Fraternas strages, perstrictaque strata cruore.

Streperos agnoscas in simili sono molliores: quos Rauolos à raucitate scitissima voce Latini dixere. Rauim nanq; τὸν βραχὺν Plautus. Græci hosce μινυεσιέ. quasi querulos aut querqueros.

B *At tuba terribili sonitu procul ære canoro Increpuit.*

Contrarii sunt his hiulci. Græci λαγαρεσιέ, nos inanes & laxos. Catulli illud,

Ebriosa acini ebriosioris. &
Vno in lectulo erudituli ambo. &
Insulæ Ionio in magno.

Hosce Græci κακοφώνους. ego potius ἀφώνους & πολυφώνους. nam κακόφωνοι sunt ridiculi, aut incompositi, aut inuaues: velut illi,

Numerum cum nauibus æquat.
Et Troica castra. Et qui est apud Ennium,
O Tite tute Tati tibi tanta Tyranne tulisti.

Atque hos quidem neutiquam definias per repetitionem eiusdem consonantis: quemadmodum minus consultò fecere Grammatici. Non C sunt enim semper vitiosi. quinetiam pro virtute quæsitũ id aliquãdo: sicut in quarto dictum est,

Sale saxa sonabant.
Quęque lacus late liquidos.

Quare genus summum appellabo ἀυτόφωνον, aut ἀυτοσύμφωνον. Speciem verò vitiosam: veluti in superioribus, & in his,

Glauco, & Panopeę, & Inoo Melicertę,
Iactari quos cernis in Ionio immenso.

Quos tamen constat ab ipsis Poetis affectatos: tantum abest vt pro vitiosis admiserint, quos quæsitos videmus. verùm in quarto exactius. Illud nunc dispiciamus: vitiosum hiulcum, & eũ hiulcum quem Poetæ probum atque etiam expetendũ iudicarunt: an sub eodem genere quod D ταυτοσύμφωνον diximus, statuere ius sit? Atque hoc pertinet ad Metaphysicum primò, deinde ad Moralem. nam largè dare, est pro genere tũ prodigis tum liberalibus. differentiæ verò additæ vel bonæ vel non bonæ, conficient species probas aut prauas.

Tumiditas quoque in sono est. vitium illud quidem, quod est contrarium sonoris. In id vitium assurgunt qui plus nimio conantur. à quo fortasse non abest Papinii,

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti.

exhaurit enim spiritum.

Contrarii hærentibus & fragosis, æquè nihilominus vitiosi, Fluidi. Sunt autem Fluxi, qui non consistunt, dum pronuntiantur: sed dila-

buntur, atque sese subtrahunt, quasi inertes o- A
peri. Hoc seculo vitium peculiare. ne moribus
Epicureorum & solutorum animorum essent
carmina dissimilia. Hi cecidere ab ea virtute,
quam in Teretibus agnoscebamus:

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus. Hoc illi prætulit author opus.

Figuræ vitium est in orationis modo, duplex: aut quum nimis sunt figurati, quasi cincinnati, & calamistrati, & spleniati, & stibiati: horum multos taxat Æschyli & Euripidæ Aristophanes. Alii contrà adeò plebeii, vt aliquando sordidi sint. illos κομψοὺς, hos βδελυροὺς appellato. Illud vitium tolerabilius: rapit enim ac tenet auditorem, dum iudicat. Hoc pessimum: aspellit enim ab sese auditorem, dum nihil quærit, nihil recipit noui. λογοειδεῖς appellatos inuenio: quasi similes solutæ orationi. Sæpe Catullus: vt in illis,

Troia nefas commune sepulchrum Asiæ atque Europæ:
Troia virum & virtutum omnium acerba cinis.

Quod genus Horatius in sermonibus consecutus, habuit imitatores multos: Iuuenalem non habuit. Addidit enim facilitatem & amœnum sonum sermonis puritati. Cæterùm in quarto commodius & exactius de hoc.

Ἀσυνάρτητος verò quónam ponemus loco? nã partium videtur defectus. Sunt enim quorum voces singulæ singulis pedibus inchoantur ac terminantur. Quare quemadmodum oratio ἀσύνδετος est, cuius dictiones nulla copulatione coniunguntur: ita versus, quorum pedes nullam vicini syllabam subeundo finiuntur. Aliis placuit ponere inter qualitates. Sanè est qualitatis vitium ex partium carentia. Exemplum Homeri,

Τύνδε θεοὶ εἴνεκα τῆσδε, σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν.
Nobis dulcia carmina, nobis dulcia vina.

An verò posit esse vitium dispositionis? Non enim videtur. Transpositis enim, vti libitum fuerit, dictionibus, idem modus numeri. Euenire tamen queat, si monosyllaba intercedant. Exempli gratia,

Nobis Rex sit talis qualis iam fuit ante.

Si enim commutentur verba, subibunt inter se pedes. Grammatici more suo turbas dant. afferunt enim exemplum disiunctarum dictionum, non pedum. Hoc autem est orationis, non versus, D

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.

Id quod nequaquam vitium est: sed figura laudabilis. quum enim multa habemus, fit quasi δῆμον, vbi copula non additur. Sed de his in quarto.

Hanc speciem ὑποῤῥυθμον quare appellarint, subobscurum est. videtur enim potius ἄῤῥυθμον. Haud tamen verum est, esse ἄῤῥυθμον: neque verò εὔρυθμον. quare ὑπόῤῥυθμον: quasi quum dicimus, subfalsum.

LEGES COMMVNES.

Capvt xxxiii.

HActenus communes affectus. Nunc si quæ leges ad virtutes adducunt nos, aut à vitiis amouent: tanquam affectuum causæ more nostro subnectendæ. Est igitur prima lex ab antiquis sancita atque recepta: Versus à monosyllabo, qua scilicet ratione suprà docebamus, ad tricesimum vsque temporum tractum deduci posse. Iccirco maximum versum τριακοντάσημον vocauere. Et Demetrius Phalereus metri concinnitatem suo stomacho præscripsit. Consistere nánque potissimùm intra Hexametrum: ídque addito elogio non infacete,

Τελεῖον γὰρ, inquit, τὸ μέτρον ἅμετρον εἶναι.

Postremæ syllabæ nulla ratio habetur. quare neque longa purum Trochaicum, neque breuis purum Iambicum vitiabit. B

Vt Hypermetrorum vitentur incommoda, nulla pars à sequenti accipiatur, aut ab illo excipiatur. Hoc tamen Lyricis & Choris Græcis nequaquam obseruatum esse, vulgare iam est. suprà posuimus aliquot exempla. Catullus non solùm in Epithalamio, sed etiam in Hendecasyllabis licentia vsus est:

Quenam te mala mens, miselle Rauide,
Agit præcipitem in meos iambos?

Aut quum id quod in priore supererat, tanquam legitima pars inchoabit posteriorem: vt in illo de quo diximus, Horatii, C

Grosphe non gemmis, neque purpura Venale nec auro.

Sic habes apud Simonidem in Epigrammate,

ἦ μέγ' ἀδωιάοισι φόως ἠλυθ' ἠνίκ' ἀείσο-
μεν τῶν ἱππαρχον ἠγε κ᾽ ἁρμοδίῳ.

& Nichomachus in Elegis,

ἐκεῖ δή σοι ὁ κλειγὸς ἀν' ἑλλάδα πᾶσαν ἀπολλό-
δωρος. γιγνώσκεις ἄνομα τοῦτο κλύον.

Atque in his quidem pudor ac venia ob nomina. At Theocritus,

ἐκ δέθεν ἀρχωιδοῖς ὦ πότνια, κηδόμενοι ἀ-
π' ἀδωνάτων ἀυτὲ πλεῖον ἔχοισι θεοτί.

Mediocrior Cratini audacia, βάπταις,

ἀλλ' ἐγὼ δωιάπον ἐστιν. ἐγὼ δ' ἄλλο πρε-
βάλευμα στίζοισι.

Aristophanes quoque Ἀχαρνεῦσι, D

ἀλλὰ γὰρ λέγ' εἴ σοι δοκεῖ, τόνδε λακε-
δαιμόνιον αὐτὸν, ὅπῃ τῇ θύραθεν σοῦ τὸ φίλον.

Ouidius autem in quarto de Ponto, dum non vult aures lancinare fœditate, laeesiuit versuũ tractu,

Lex pedis officio, fortunaque nominis obstat:
Quaque meos adeas, est via nulla modos.
Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus:
Desinat vt prior hoc, incipiat que minor.

Deinde ab his lasciuè lusit in nomine Tuticani, quæ ibi legeris. Critias quoque quum scriberet Elegiacum, neque Alcibiadæ, quem celebrabat, nomen dactylicis caperetur, iambicum intrusit. Ponam igitur exempli gratia potius quàm concinnitatis: est enim duriusculus.

Καὶ νῦν κλειγίου υἱὸν ἀδωιαίου στεφανώσω
Ἀλκιβιάδην νέοισιν ὄμνυσι θρῆσις.
οὐ γάρ πως ἐῶ τοῦτο μ' ἐφαρμόζειν ἐλεγείῳ:
Νῦν δ' ἐν ἰαμβείῳ κείσεται ἐκ ἀμέτρου.

Illud item multi curiosè seruatum voluere: vt sententiæ simul cum strophis absoluerentur. sic etiam in Elegis. Verùm non ignobiles Poetæ id suo arbitratu neglexere. Etiam Ouidius ipse, qui legũ istarũ fuit obseruantissimus. Horatius quoque solutus ea cura fuit. Catullus vnicam periodum multis explicat Elegis, secutus Græcorum licentiam.

E' Grammaticorum minutis præceptionibus serò euadere possumus. σίχον esse voluere partem μέτρου. quæ tamen pars neque minor esset trinis coniugationibus, neque maior quaternis. Quod autem minus esset tribus, si plenũ erat, neque vlla syllaba deficiebatur, appellarunt Membrum, κῶλον. quod deficeretur, κόμμα. id est præcisionem, siue melius, præcisum. Verùm hæc atque eiusmodi, vt quisque volet.

AFFECTVS PROPRII
Iambici.

Capvt xxxiiii.

IAmbicorum sedes puræ & propriæ fuere per initia, sicut & aliorum. verùm quum Poesis sit imitatio naturæ, natura verò ipsa rarò simplicia commentetur, eáque ad compositiones potius perfectorum: iccirco hæc vt exactius explicarẽtur, admisti necessariò sunt alii pedes, quorum notis res ipsæ, quæ essent variæ, designari possent. Insertus igitur spondæus sedibus imparibus. Eius siue consilii siue consuetudinis ratio declarata est à nobis in septimo horum librorum. Anapæstus quoque ingesit sese, non sine magno decore. est enim pes admodum nobilis. ísque non solùm sedibus peregrinis, id est imparibus, sed etiam legitimis. Id quod apud omnes Græcos videre est. De dactylo quid dicendum? nam si spondæus interponitur, quare non & dactylus? fortasse quia trocheo similior: à longa nánque incipit. anapæstus iambi naturam imitatur: à breui enim capit initium. Nos tamen in Nemesi numeris ita consuluimus, vt metum & fugam de qua loquebamur, exprimeremus. Quum itaque posset sic, vel luculento carmine,

Illiberali excussa sunt metu omnia.

Maluimus ad hunc modum:

Illiberali excussa sunt omnia metu.

Verùm hæc potius ad quartum librum spectãt. Apud omnes passim in iambicis dactylus inuenitur. In septimo horum librorum posuimus exempla, quibus in vltima sede fit tribrachus. Illis etiam hunc addes ex Alexidis Hippisco fabula,

ἰῶ, οἶδα κἀγὼ πυὰ πολίτιω ἡμέτερον. A

De Scazontibus alibi diximus. Tum Græci statuere (is enim in iambico recto ibi quoque collocatur) non dubitauit. Nos puriorũ authoritatem sequuti, negamus id ita factum oportere aut decere: sed iambum semper ei loco deberi: ne versus tractu ipso tam moroso lãguescat. *Scazontes.*

TROCHAICI.

Capvt xxxv.

TRochaici ad Iãbicorum leges quàm proximè accedunt. admittunt enim spondæum, dactylum, anapæstum, tribrachum, proceleumaticum. Eò differunt, quòd sedes impares seruantur intactæ: ídque multo diligentius quàm in Iambicis pares. B

Comici tamen nostri tam hosce quàm Iambicos adeò contaminarũt, vt omnibus locis hos omnes, atque etiam ipsum Creticũ indiderint: quemadmodũ fusius in Epinomide scriptũ est.

ANAPÆSTICI.

Capvt xxxvi.

ANapæstici longè laxiores. omnes enim sibi pares admittunt pedes, dactylum, spõdæum, proceleumaticũ, nulla sibi propria seruata sede: adeò vt toto in versu Anapæstico sæpe anapæstus nullus inueniatur. Atque ex Anapæstico Dactylicus plerunque fieri queat. quemadmodum noster ille: C

Nulla fouet pietas pietatem.
Pietatem nulla fouet pietas.

Quinetiam fabularum authores Anapæsticum iambo contaminarunt: vt apud Archilochum eo versu,

Ἐ ἐκπιονίδη χαείλαε.

Nam quod aiunt etiam à Cratino factum, fortasse verum sit: neutiquam tamen eo versu quẽ adducunt ex eius fabula Vlysse,

Νέφ᾽ ἐρέμνον τόδ' ὀρῶμαι.

Est enim trimetrum hypercatalecticum, quod ob quædam prouerbia, Prouerbiale cognominatum est.

Ποτὲ δ' ἄρτεμις ἐκ ἐχόρευσε. D
Καὶ κόρχορες ἐν λαχάνοισι.

Etsi multa prouerbia aliis versibus. Multi versus eiusmodi sine prouerbiis. Dactylus tamen contra leges videtur admissus. Nam tametsi est ἰσορροπία, id est æquipollentia: tamen est ἀνπδιάθεσις, contraria dispositio. Itaque in Trochaico iambus nullus, neque in Iambico trochæus vllus. Spondæus autem non iniuria mistus fuit. Est enim par συλλήψει: id est temporum comprehensione. Quòd si verum est, non est verum quod dixere, versum illum esse catalecticum,

ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἐλῴδουν.

Etenim in longa penultima duarum breuium comprehensio est. Eiusmodi tetrametra Archilochia suprà vocabamus: alii malunt Aristoh.

phania. quod nomen non quit deduci tanquam ab inuentore, sed ab vsu. Nam Cratinus ante hunc, & ante illum Epicharmus eo versus genere vsi sunt. atque Epicharmum quidem eiusmodi mensura duas aiunt scripsisse fabulas. Quinetiam apud Aristoxenum Selinuntium, cuius ipse quoque meminerit Epicharmus, talé versum inueniri. Fuerũt autem huic similia carmina, quæ vocarunt Laconica, in spondæũ, non in anapæstum desinentia: è quibus illum circunferunt,

ἄγετ' ὦ σταάρτιές ἔνοπλοι κοῦροι.

Nihilo deteriore lege condìtur proceleumatico. est enim *ἰσόχρονος*. quo vsus est Aristophanes:

τίς ὄρεα βαθύκομα τάδ' ἐπέσυτο βροτῶν.

Vt non immeritò nonnulli *πυῤῥίχιακὸν* appellarint. & sanè sapit hyporchemata: de quibus libro superiore satis.

DACTYLICI.

CAPVT XXXVII.

DActylicis castigatiores spondæum tantùm interponunt: raro proceleumaticũ. Siquis alius interuenit pes, licentia est. Nanque & iambum & anapestum videmus apud Virgilium. Etiã Creticum putarunt Grammatici illum:

Insulæ Ionio in magno.

Ego nihil minus. nam Græcorum exemplo diphthongi amittũt tempus vnum sequente vocali. Proceleumaticus autem, quemadmodum alibi quoque diximus, aut expressus est, vt *Capitibus*: aut non, vt *Ariete*. in hac enim voce quasi trisyllabum sonum audis, vbi voles, facta tertia litera ex vocali consonante: sic & in illa, *Genua labant*. Potes enim audire, *Genva* tanquã dissyllabum: Eadẽ ratio apud Horatium in nomine, *Nasidieni*: & in voce *Pituita*: sed de his alibi quoque, vt dicebamus.

Nobilissimus dactylicorum Senarius catalecticus, multas inuenit pro re appellationes. Heroicus dictus, qui bella caneret. Orpheus, Linus, Musæus, Homerus, & alii ad Hymnos trãstulere. Idem Musæus etiam ad amores, verùm tragicos. Hesiodus, Nicander, Aratus, Oppianus ad narrationes ac præceptiones. neutiquã tamen nomen illud illustre propterea mutauere. Dictus Heroicus etiam Pythius, quia inuentum Apollinis prædicarent. Tradũt enim Phæmonoen primam extitisse quæ eo carminis genere Delphis fuerit vaticinata.

Ab ipsis dimensionibus etiam consequutus est alias atque alias appellationes. *κατενόπλιον* nominarunt, cum binis dactylis singulos apponis spondæos. insurgit enim cum dactylo ad pugnã & pedem figit in spondæo, vt manum conserat: deinde duobus dactylis præliatur: tum quiescit in victoria cum spondæo: Rarum carmen est:

Eruerint Danai, quæque ipse miserrima vidi.

Periodicum verò est alternis, incipiens à dactylo:

Italiam fato profugus Lauiniaque venit.

Bucolicum, vt quintæ vocis & dactyli idem sit finis: vel dactyli, inquam, vel spondæi. multis exemplis,

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi.

Sapphicum dactylos quatuor duobus claudit spondæis:

Claudere dactylicas acies geminis spondeis.

Spondiacum integrum rarum inuenias. Lucretii ille est in sexto:

An cælum nobis naturam introcorruptam.

In trimetris autem dactylicis, vt spondæus primo sit loco: qualis apud Boetium.

Cum Phœbi radijs graue.

Inter quos alios eiusmodi & quæres & iudicabis.

HENDECASYLLABI.

CAPVT XXXVIII.

TAm Phalecii quàm Sapphici Hendecasyllabi temporum variationes passi sunt. Diximus enim Sapphicũ genuinum obsidere dactylum binis vtrinque trochæis,

Seu Sacas, sagittiferosque Parthos.

Quem postea fecerunt stabiliorem, secundo trochæo in spondæum mutato. Phalecium autem verum iisdem tantùm constare pedibus, trochæis & dactylo. quare primũ esse trochæũ oportere. quem quum in spondęum mutatum videret Catullus, ausus est etiam iambum, alii etiam pyrrhichium substituere: neque id inepté. Lasciui enim maximè omnium sunt. Quibus igitur omnia canere liceret, omnibus quoque modis & posse & decere iudicarunt.

IONICA A' MAIORI.

CAPVT XXXIX.

IOnicis à maiore non minor iniuria, quàm anapæsticis facta est. Ita enim profitetur Terẽtianus, vsum sequutus, non rationem. Pedes diuersos inseri posse: modò constẽt tempora, neque sedibus, neque cõiugationibus vllis seruatis. Quare eorum quempiam quũ legis aliquãdo, nihil minus agnoscas, atque Ionicum à maiore. Eo ille carmine & frequens est, & feliciter vtitur. quare qui volet inde petat. Summa tamen hæc est: Quum tres Ionicos à maiore pedes posueris, semipedem subdis, id est duas longas. Quare quum longas omnes in breues queas resoluere, colliges duas & viginti syllabas breues: quæ proceleumaticos quinque ac semissem conficiunt. Exẽplum non posuit Terentianus, sed curtum illud,

Perit, abit auipedis animula leporis.

Nos tamen, quemadmodum dicebamus, & longissimos & multos dedimus. Quòd si primã tantùm syllabam longam corripias, fiet primus pes anapæstus. exẽpli gratia. pono versum hunc integrum, non corruptum.

Hic integer & purus erit versus amœnus.

Sic mutato,

Hic & integer.

Quòd si manente prima longa, secunda dissoluatur in duas breues. fiet dactylus, sic:

Hic breuibus & impurus erit versus, &c.

Atque ita aliis quoque locis eueniet. quare post duos Ionicos, aut eorum totidem vicarias syllabas tres trochæos inuenias: vt in illo,

Post Ionicum his positum dabis trochæos.

In tertio tomo de Sapientia & Beatitudine, ex septem trochęis dedimus, & cum cauda Elegiaca, ad varietatem.

ELEGI.

CAPVT XL.

ELegi inter dactylicos aut anapæsticos erant statuẽdi. Cæterùm ob varietatem distraximus. Negant quidam præcisionem siue cæsuram Elegiacam esse breuem posse. addunt rationem, propterea quòd si anapæstis metiare, nequeat consistere. necesse enim est tertium pedem esse spondæum. quòd si penthemimeris illa sit breuis, iambus fiat. Nos in nostris poematiis eam legem nequaquam seruauimus, maximorũ exemplo virorum. Catulli illud est,

Perspecta exigitur vnica amicitia.

Illud Propertii,

Vinceris aut vincis: hęc in amore rota est.

& ille,

Aut pudor ingenuus, aut retinendus amor.

Illud Tibulli,

Lacteus & mistus obriguisse liquor.

Hic Ouidii in quarto de Ponto,

Indigus effectus omnibus ipse magis.

Præterea apud Simonidem in disticho, quem modo posuimus, id neglectum est. Horatius quoque in alio versus genere æquè cæsuram illam breuem admisit. Quinetiam Virgilius toties, non in ea syllaba quæ sola relicta penè ignoratur qualis sit, vbi nõ cohæreat: sed etiam in ea quæ subit facítque pedis initium.

Omnia vincit Amor, & nos cedamus Amori.

Poterat enim,

Sic nos cedamus.

Verũ Poetæ authoritas sese tuetur iudicio, ita vt temporis iacturam in syllaba numerorum elegantia redimat. Sed de his suprà quoque.

Nec, quemadmodum dicebamus, verum est quod aiebant: Elego semper finiri sententiam. nánque ab Elegiacorum nullo id seruatum inuenias.

GALLIAMBI.

CAPVT XLI.

GAlliambicus facetissimus ac venustatis plenissimus versus. In prima sede anapæstum recipit: quem mutat in spondæum aliquando. Præterea etiam Creticum & proceleumaticum. In secunda iambum: pro quo tamen etiam anapæstus ponitur interdum. & meliore iure tribrachus. Eadem verò licentia spondæus qua & anapæstus. quare dactylus quoque sese ingessit. Tertiam sedem haud alius ferè subit pes quàm iambus. Quartæ & quintæ dactylus debetur: sed ita vt à quinta nunquam dimoueatur. de quarta cedat, quod mirum est, etiam iambo. Sextus & vltimus locus semper habet anapæstum.

ALII AFFECTVS.

CAPVT XLII.

EST & ille affectus, quo versus in versũ mutatur. Nam & hoc in natura fieri & apud Theophrastum legimus De plantis, & apud Aristotelem De animalibus, vt aliqua ex quibusdam fiant. Terentianus multum operæ posuit, vt hæc doceret, additis aut interpositis verbis aliquot. Sed & suprà scripsimus quædam de recurrentibus, quos Anguineos aliqui vocarunt: eam quidem ob causam quia reflectuntur. Verùm vox minus ex analogia: tametsi reperitur apud Poetas. Et hîc addemus exemplum vnum de transpositione. fit enim permutatis sedibus, nõ vocibus, vt ex trochaico iambicus effici possit, atque è contrario. *Anguinei.*

Optimum ius, lex amica, vox diserta.

Diserta vox, amica lex, ius optimum.

Verùm iam modus esto. neque enim Grammatici sumus, sed Poetam creare instituimus.

LIBRI SECVNDI,

QVI ET HYLE INSCRIPTVS,

FINIS.

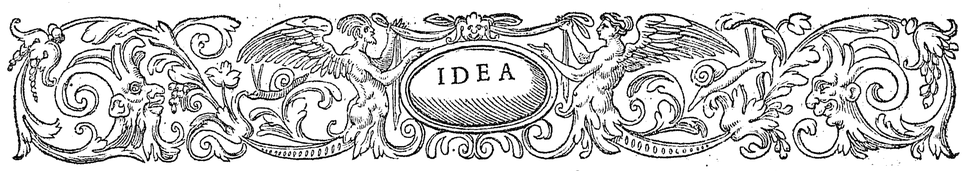

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER TERTIVS,

QVI ET

IDEA.

RERVM DIVISIO.

CAPVT I.

QVVM igitur Poema, quemadmodum dictum est, imitatio quædam sit: quatuor quærenda fuere: primum, quod imitemur: alterum, quare imitemur: tertium, quo imitemur: quartũ, quomodo imitemur. Sic enim etiam acutius quàm Aristoteles. Atque in primo quidem libro Poetices vsum ostendimus, atque eius originem simul & finem: quare imitaremur. vt scilicet humana vita compositior fiat. Quomodo autem imitemur, dicemus libro sequenti. Nam in superiore digesta sunt versuum genera, ac rationes quibus imitaremur. Nunc quid imitandum nobis sit, videamus. Igitur vniuersum negotiũ nostrum in Res & Verba quum diuidatur, verba ipsa & partes sunt & materia orationis, quæ iam à nobis explicata est: verborum autem dispositio atque apparatus, quasi forma quædam, de qua postea dicemus. Res autem ipsæ finis sunt orationis, quarum verba notæ sunt. Quãobrem ab ipsis rebus formam illam accipiunt, qua hoc ipsum sunt, quod sũt. Iccirco liber hic Idea est à nobis inscriptus, nõ iccirco quia cum Platonicis eo verser in errore, vt putem à rebus ipsis verba natura sua concreata esse: sed quia res ipsæ quales quantæque sunt, talem tantámque non illæ, sed nos efficimus orationem. Sicut igitur est Idea picturæ Socrates, sic Troia Homericæ Iliados. Quare iam propositum persequamur. Res omnis aut est persona, aut extra personam. Personam describimus, aut qua substantia est, aut quatenus afficitur accidentibus. Substantiam aut totam designamus, exempli gratia, quum in bello quis occiditur. Neque enim aut anima aut corpus deletur morte, sed Mezentius. Anima æterna manet. Corporis verò moles an eadem sit, quæ prius? hoc alibi declaratum est. Sic igitur tota substantia cadere solet in materiam Poeseos. vix enim aliter. quippe Æneam, aut Achillem, aut Cæsarem, quum referam, eorum potius virtutes, aut vitia, aut fortunam explicabo. Partes autem penè eodem modo considerantur. veluti quum animæ abitum describimus,

Vitaque cum gemitu fugit indignata sub vmbras. &
Purpuream vomit ille animam. &
Atque in ventos vita recessit.

De corpore quoque haud dissimilia.

Truncumque reliquit arena. &
Iacet ingens littore truncus.

Accidẽtia verò, à Philosophis disputatum est, essẽntne animæ, an compositi, puta Herculis vel Cæsaris. Nam Stoicorum vanitas ridicula, qui qualitates ipsas corpora esse profitebantur. Ac sanè quæ corporis esse dicuntur: ea sine cõtrouersia illius sunt: veluti proceritas, crassities, atque eiusmodi: quæ cõstituta sunt in quãtitate, qualitate, situ ac dispositione partium & habitu. Quantitas est continua & discreta. discreta, veluti quum vnũ vni obiicimus in prælio. quum ducis vnius nutu rẽ agi declaramus: interdum plurium. Continua est in ea quæ magnitudo appellatur:

Præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, ac toto vertice supra est.

Tum ea quæ de Pandaro & Bitia: quæ de Tydeo apud Homerum, ac de aliis scripta sunt. Qualitatum species multæ. verùm maxima ex parte à figura & colore pĩgimus personas. quẽadmodum Nireum & Tersiten Homerus. &

Excepto Laurentis corpore Turni.

Partiũ verò situm ac dispositionem in eodem genere constituimus: veluti quum capitis verticem fastigiatum declaramus, & dorsum gibberum, aut strumam in pectore. Etiam quæ ab euentu: sicuti quum dixit,

Moribundum extendit arena.

Italiam

Italiam metire iacens.

Et cernuus, & in caput, & supinus, & pronus, quemadmodum vbi dictum est,

Terram semel ore momordit. &
Semianimésq; micant digiti ferrumque retractant.

De ætate quæri possit, quod ad genus referenda sit. Nam temporis tractus in quantitate situs est. Signa verò ipsius, siue mauis dicere designationes atque accidẽtia, sub qualitate sunt. Velox, vegetum, tardum, languidum, marcidũ, canum, impube. quanquam hoc ad habitum potius. Sunt enim sub eo multa quæ tum corpori tum ipsi toti debeantur. Corpori, quale quod dicebamus, pubes, aut barba, aut coma, aut dentes. Toti, cuiusmodi vestis, equus, currus, arma, tuba, remus, aratrum, lorum, flagellum, calcaria, patera, & eiusdem rationis alia. atque etiam horum priuatio, quemadmodum vbi nudum quẽpiam fingimus.

Atque hæc quidem corpori: alia verò cuiusmodi sunt attribuenda? Nam Hippocrates & alii prisci Philosophi animi morbos professi sunt. adeò vt ille delirium eius vitium putarit, cæterorum multi auaritiam, iracundiam: ac contrà, virtutes, prudentiam, magnanimitatem, & alia. Cæterùm huius rei iudicium ad seueriorem philosophiæ partem spectat. Hìc autem pro negotii præsentis captu sic digeramus. Animi potestates duæ: Intellectus, voluntas. Intellectus affectiones tres: nobilissima omnium, Sapientia: cuius finis, Beatitudo. Huius habitus priuatio nullum habet nomen, si nominis vsum cum ratione compares. Insipiens enim dicitur is vulgò qui & stultus, quique temerè rapitur ad actiones. tollit enim vniuersum hoc quod cadere potest in animum consideratum. Erit igitur ille qui nullam sapientiæ partem possidet. At enimuerò qui possidet partem quampiam, non est iccirco sapiens appellatus. quum tamen in aliis loquendi modis aliter res sese habeat: quippe ἀγράμματος est qui nullam nouit literam. Grammaticæ tamen summam omnem qui non tenet, haud continuò ἄγραμματος. Est enim alius alio γραμματικώτερος: alius autem alio sapientior, qui verè dici possit, inuenies neminem. Est enim sapientia omnium rerum cognitio ad summum bonum, id est ad fruitionem vltimi primíque, qui est Deus, relatarum. Quarum sanè rerum notione qui caret, neque sapiens erit, neque insipiens agnosci debet. Proximus huic affectus nobilitate est is, quem primariam cognatámque nobis Rationẽ, sub Intellectus vocabulo nominãt Philosophi. Minor, quàm ille prior, ambitu & cõprehensione nobiliũ notionũ: maior tamẽ vi ipsa quadam quę hominis animo debetur ineunti rationem omnium considerationũ. Nobiscum enim simul nascuntur cognitiones quædam, quæ omnibus æquè eædem, ab omnibus æquè item probantur. Cuiusmodi sunt propositiones illæ, quæ sunt quasi principia quædam cõtemplationum. quarum è numero cæ quę cum ipso sensu coniungunt intellectum, ac tanquam vnum efficiunt. qualis: De quacunque re alterutrũ verè dici potest: Est, Non est. & illa: Omne totum est maius sua parte. Horum Intellectuum finis est, Scientiam constituere. Contrarium autem in homine, quâ homo est, nullum habet: sed extra hominẽ in iis quæ non apprehẽdunt. Tertius habitus est scientia, quemadmodum dicebamus, ab Intellectibus ortum ducens ad minores propositiones necessarias, à quibus cõstituitur. Eius finis est apparare Intellectum materialem, ad superiores intellectiones, atque per illas ei quasi gradum facere ad sui coniunctionem, atque vnionem cum Intellectu agente. Huius cõtrarium non vniusmodi. nánque priuatio dici potest ignorantia, vel ignoratio, vel ignaritas: verùm non vna ratione. Sanè aut tota penitus abest cognitio, quam ignorantiam priuationis vocabat Philosophus: aut cognitionis quædam inest facies, sed neutiquam suis picta coloribus. A' Peripateticis ἄγνοια κακῆς διαθέσεως dicta est. ídque duobus euenire modis potest. vno, quòd sit falsa conclusio: non solùm è falsis, sed etiam è veris. veluti si dicas, Quadratura circuli non est in Natura: falsa est hæc. omne enim spacium definitum, alicui definito æquale esse oportet. adde rationem: Quia nescitur ab hominibus. Hæc ratio vera est: quæ tamen ex seipsa falsam peperit scientiam. Altero modo, quum vera fit aut è falsis, aut non necessariis. non enim est scientia, sed opinio. neque ille qui eo habitu præditus sit, dicere queat, Scio: sed, Ita mihi videtur. Quapropter ex Critone minus rectè Platonici quidam sunt arbitrati δόξαν, siue opinionem, esse contrariam scientiæ. Nánque opinio quoque ipsa vera esse potest, atque ex veris. At verum vero cõtrarium nullum. verum, quod illi & nesciunt, & irridente stultè, contrariæ sunt forma quadam: scilicet quatenus necessarius & nõ necessarius habitus contrarii sunt. Hæc sub intellectu tantùm, communi omnia fine contemplationis. Sub Voluntate verò duo sunt habitus item: quorum principia in animo & ab animo diriguntur ad finem, qui tam extra hominẽ quàm in homine esse quit. vnus est agendi, alter faciẽdi. Agendi habitus morales dicimus. veris arque vniuocis speciebus. Faciendi habitus duo continent genera non vniuoca: quippe Prudentiam & Artem. Nam qui prudentiam inter morales nominarunt, mali fuere Metaphysici. Aristotelis enim libri De moribus, populares sunt. quinetiam potius supra vtrumque modum genúsque summum habituum statuendam arbitror. Nánque & iustitiæ & fortitudinis futuræ præuisas temperat actiones: & totas omnium artium dispositiones & digerit, & collocat. Est enim Habitus, præuidendi quo

Animi potestates.

quicque tempore, quoque modo agendum sit, vel faciendum. Et quum morales habitus nos bonos efficiant: neutiquam sola prudentia dicemur boni. neque verò quòd præuisio quædã prudẽtia sit, iccirco sub notione tantùm ac propterea inter intellectus habitus statuetur. non enim hôc distinguũtur Morales & Contẽplantes. vtrisque enim communis est cognitio. sed contemplantibus in seipsa stat: moralibus ad actum exit. Ita & prudentia, præuidet enim quæ agat. Hæc iccirco dixi, quia Philosophus lata satis diuisione intellectus habitus diuisit in hæc quinque. Neque enim eodem modo aut ratione intellectus nostri habitus est sapientia & prudentia. sed de his satis. Quod superest eliciamus è necessaria diuisione duos habitus morales, iustitiam & fortitudinem. Omnes enim res aut bonæ aut malæ. nam indifferentes semper in alterutrum vergunt. Bona igitur & appetuntur & parantur, & seruantur, & communicantur. Hoc est opus iustitiæ. nam & sibi & aliis habet quibus fruatur, & quibus alii vt fruantur facit. Administras aut socias fouet, industriã, parsimoniã, liberalitatem. Mala è contrario euitanda, fugienda, & repellenda tam ab se, quod habet proportionẽ cum eo quod est seruare bona: quàm ab aliis, quod est simile ei iustitiæ parti quæ cõmunicat. Hæc sunt officia Fortitudinis: cuius duas fecere partes: pati, quemadmodum de Achille scribit Homerus: aut nõ pati, sicuti de Aiace proditum est. Comitem aut sobolem habet magnanimitatem. Atque hæc hunc ad modum. De Temperantia verò quid dicemus? Sanè ea nullis rationibus à quapiam distincta est. sed est mater & norma cæterarum omnium. Nã si virtus est medius habitus inter extrema: nulla potest esse virtus sine Temperantia. Quinetiam ipsis in contemplationibus siquis, quemadmodum oportet, statuat modum, non sine temperantia efficere possit. Hoc ipso est Liberalitas id quod est, ne sit prodigalitas: Fortitudo, ne sit temeritas: Iustitia, ne sit rigiditas. Vitia verò his erunt contraria. aè sanè scio ab aliis aliter de his proditum esse: verùm siquis contrà sentiat, non laboro: magis ei laborandũ sit ne in ipso sapientia & iudicium requiratur. Ad faciendum autẽ artes comparatæ sunt. eæque duplices. Nánque aut materiale quippiã conficiunt, aut construũt immateriale. Immaterialium nobilissima, quæ fabricat instrumentum rationi: ea est Dialectica, artifex Syllogismi. Huic proxima Oratoria. nánque illa necessaria, hæc vtilis. Duæ præterea, quæ voluptatem cum vtilitate coniunxere. Materialium artium illustrissima Medicina. cuius pedissequę omnes, quę ad vitam victúmque paratæ sunt. etiam Fabricæ genera omnia. nam quod aramus, quod ædificamus, ea omnia ad vitæ finem diriguntur: cuius magister est Medicus. Non igitur, quemadmodum dicebat Plato, sola coquinaria medecinæ serua est, sed & agricultura, & architectura, & alia omnia quæcunque seruant id quod semper corporis, sæpe etiam animi est in nobis. Iurisprudentia ex matrona facta est meretrix; ex regina tyranna, ex matre nouerca. Mercatura certis locis necessaria est: in quibus nõ nisi ex conuecto viuere queunt. Militaris, beluæ est, quũ infers bellum: quũ tueris fines tuos, hominis. Reducuntur autem omnia hæc artium genera ad summa duo. Quędam enim eiusmodi sunt, vt id quod faciunt tãtisper dum faciũt, sit: postquam factum est, non sit amplius. qualis est cantio, saltatio, luctatio. Aliæ è contrario, id quod faciunt, dum faciunt, non est, sed fit: postquam verò factum est, est. veluti Fabrica. Ædes nánque dum fiunt, nondũ sunt: sed postquam factæ sunt, sunt. Quare in his quoque id est considerandum: quod quædam faciunt, quædam factis vtuntur: vt sint artes ex artibus. Exempli gratia, Nauim fabricat nauicularius, nauta verò facta vtitur. Orationem fecit Isocrates, vsus ea est Archidamus. Fecit fabulã Terentius, egit histrio. Instituit Terpander modos, nos his vtimur. Has verò cunctas ita distribuas, vt ad duos diducas fines. ad vsum communem, aut priuatum. Communem intelligo, vt vico, oppido, vrbi: Politicum vocãt. Priuatum, vnius, aut sub vno paucorum, OEconomicum appellamus. Nam ista nostra monstra, quæ Monasticum addidere, non intelligunt Hominem esse animal sociale: Solitarium verò, quem Aristoteles μονώτην & μονόρη vocat, aut deum aut bestiam. Apud veteres vnicum exemplum habes, sed coacti ac deportati Philoctetæ. quem tamen ex ea quoque vita cõmunem ad vtilitatem reduxere. Chiron etiam, qui secretam à reliquis mortalibus vitam ageret, non tamen sine illis esse voluit, siue ipsi sese socios, siue etiam discipulos esse vellent. Hoc autem vniuersum viuendi genus ad veterum diuisionem accommodare poteris, vrbanum, rusticum, militarem: in quibus omnium personarum statum atque conditionem & agnoscere & describere conueniat.

Tempe rantia.

Artium diuiso.

Iurisprudentia.

Militaris.

Extra personam habes cætera omnia: Corpora, vt ensem, equum, librum: non corpora, vt orationem, prælium, sacrificium. Locum, in cælo, terra, aqua, aere, igni. Tempus, & temporis partes atque occasiones. Euentus. Hæc autem aut sine persona sunt, vt ventus, fluuius: aut à persona proficiscuntur, vt pugna, pax: aut personæ sunt, vt clypeus: aut cum persona, vt tempestas, serenum, fulmen, pluuia.

A' duobus autem principiis manare atque pendere cuncta intelligendum est. Alterum est Natura, alterum Fatum. Natura est, quo quicque constat. Fatum quo quicque fit. Itaque omnibus in rebus per Naturam est, τὸ εἶναι. Priuatim autem in personis est τὸ ἦθος, καὶ ἡ βουλή. Nam qui voluntatem nostram Fati seruam aiunt, vehementer errant. In Fato autem est id, quod Fortunam, & quod Casum vocant.

vocant. Est autẽ ἦθος qualiscunq; affectio, à qua ἔθος idest mos pẽdet. est enim ἦθος iracundia, cõsuetudo autẽ irascẽdi ἔθος. quare neq; inanima, neq; arbores tametsi sũt animantes, habẽt ἦθος, sed πάθος: quemadmodũ etiã docuit Theophrastus. differt autem ἦθος & πάθος nõ solùm gradibus, vt aiunt, ita vt πάθος sit ἦθος vehemens: sed quia ἦθος est principium agendi, πάθος autem patiendi. Itaque qui perturbatur, πάθος habet: vt inuidus. qui perturbat, ἦθος: vt iracundus. Ac quanquam in omnibus est perturbatio, tam iis qui perturbant alios, quàm iis, qui ab aliis perturbantur: tamen qui propriè loquentur, ita dicent: vt ἦθος exeat ad actionem: πάθος comparet ad receptionem. & sit πάθος τοῦ ἤθους fundamentum. Cùm video miserum, patior. Ea est quidẽ misericordia, quæ creat munificentiam, erit hæc ἦθος. Sic patior accepta iniuria. Hoc parit fortitudinem, ad depulsionem. ἦθος est fortitudo. Illud quoque animaduertendum est, ἕξιν & ἕξιν idem esse quod ἦθος. ἦθος tamen esse à natura. ἕξιν autem à consuetudine potius. ἕξιν quoque non differre ab eo quod est ἕξις, nisi quod ἕξις est iam confirmata habitudo. ἕξις autem & parabilis, & delebilis. Ac fuere quidem nonnulli ex antiquis, quibus neque Fortuna, neque Casus quicquam essent præter Fatum. omnia enim ex causarum pendere connexione. Alii maluere talia esse quædam: quædam verò sine causa necessaria euenire: quæ si esse possent in consultatione posita, Fortunam fecerunt authorem: sin temere atque ab inanimis proficiscerentur. exempli gratia Montis ruina: Casum nominarunt.

EXPRESSIO PERSONARVM

cum exemplis.

CAPVT II.

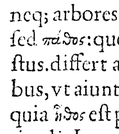

Æc quæ natura ita constant, in Naturæ sinu inuestiganda, atque inde eruta sub oculis hominũ subiiciẽda erunt. id quod vt quàm cõmodissime faciamus, petenda sunt exempla ab eo, qui solus Poetæ nomine dignus est. Virgilium intelligo: è cuius diuino Poemate statuemus varia genera personarum. Constituuntur autẽ vel ex necessario, vel ex verisimili: in quibus eodẽ tenore seruandum quodcunque propositum fuerit ab initio. Est autem necesitas aut simpliciter, aut ex aliis pendens. Simplex necesitas rara est in rebus humanis. Proportionem tamẽ habet quãdam in vitæ tuitione. Proxima huic, qua dignitatem vindicamus. Quæ verò aliunde pendet, est: veluti cum Æneas profugus à solo patrio nihil nõ molitur, vt alieno potiatur. Cæterùm qui sit iustus, pius, fortis, nobilis, neutiquam malis artibus affectet id, sed iure aliquo consequatur. ita regni particeps, Chartagini. In Italia: quia inde Dardanus: & Latini gener. A' verisimili, nemo quæ deducenda sunt, ignorat. Natura in his ante oculos habenda est. Sunt igitur aut simpliciter pictæ, aut cum iis quæ ad eas pertinent. Qualia sunt, Genus, patria, conditio fortunæ, animus, gesta, ars, habitus, & alia eiusmodi, quæ nonnulli græcorum περιστάσεις, nostri barbari iccirco circunstantias appellarunt, Aristoteles τὰ κύκλῳ. Narratio simplex,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit.

Adduntur, vt dicebam, mores, sexus, ætas, officium:

Huic coniunx Sichæus erat ditissimus agri
Phænicum. Statum à coniugio habes, Fortunam à diuitiis, Genus à Phænicia. addit affectum:

Et magno miseræ dilectus amore. Tum autem fortuna & habitus vitiosi:

Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.

Contrà alibi virtutem cum fortunis, & euẽtu. *Cadit & Rhipheus ditissimus agri* *Qui fuit in Teucris & seruantissimus æqui.* In VII. lib. autem status, fortunæ, ætas cum facto viri studiosi, & euentu:

Seniorque Galesus
Dum paci medium se offert; iustissimus vnus
Qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus aruis.

Item officium, & affectum consanguinitatis, atque pietatis:

Panthus Othryades Phœbi Triuiæque sacerdos,
Sacra manu, vectosque deos, paruumq; nepotem
Ipse trahit. Neque enim suorum oblitus, neque sacrorum vir pius. nanque & deos fert, qui ambulare nequibant: & nepotem trahit, qui aui passus æquare non posset. summo in vitæ discrimine, sui & consilii & operæ participes alios fecit.

Necessitas.

Personam verò cum habitu multis in locis habes, venatricis:

Nanq; humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix: dederatq; comam diffundere ventis.

Militaris verò in Mezentio, Turno, Ænea: atque aliter in Camilla, & Penthesilea. & in clypeo

Virgatis lucent sagulis. & in XI.

Procul Ornitus armis
Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.
Cui pellis latos humeros erepta iuuenci
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et malæ texere lupi cum dentibus albis. Chlorei quoque habitum sic:

Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida. tum croceam chlamydemque, sinusq; crepantes
Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Sic multa quoque ad eundum modum describuntur in Clypei historiis. quemadmodum contrà, nudos quosdam vt in pugilatu. Et de Herminio.

Nudo cui vertice fulua

Cæsaries, nudique humeri.
& habitus ipsius corporis,
Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis. &
Olli ingens barba reluxit. &
Magna lossa acertosque Exuit. & de Pandaro,
Impubésque immani vulnere malas. &
Ipse caput niuei fultum Pallantis & ora
Ora modis pallentia miris. & Æneas,
Os humerosque deo similis. Nanque ipsa decoram
Cæsariem nato Genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores. &
de Cupidine,
Flagrantesque dei vultus, simulataque verba.
Animi verò habitus, & ab eo manans actus, vt de Cyclope,
Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
& de Mezentio,
Mortua quinetiam iungebat corpora viuis, &c.
Ita aliter agrestes describuntur, vt in octauo diuinitus,
Gensque virûm truncis & duro robore nata,
Queis neq; mos, neq; cultus erat: nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
Contrà vmbratilem personam, & domi factiosam facito, ac sui confidentem. atque alienæ gloriæ obtrectatricem. Qualia de Drance scribit,
Largus opum, & lingua melior: sed frigida bello
Dextera: Consilijs habitus non futilis author:
Seditione potens.
Interdum verò non descriptione personæ, sed apposito facto eam declarabis quemadmodum in primo cuiusmodi esset Bitias ex illo cognosces,
Ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Sic Iopam intelligis bonum poetam, bonúmque philosophum, ex iis quæ ibi describuntur.
Hic canit errantem lunam, solisq; labores, &c.
Maximè verò confert ad poematis condimentum, quod de genere, & patre, ac patria poni solet. Quorum exempla erues è catalogo vtriúsque exercitus tam Turni, quàm Æneæ. Sic Caci Vulcanum patrẽ facit, sic Cæculi. Drancis genus condiuit varietate:
Genus huic materna à stirpe superbum
Nobilitas dabat. incertum de patre ferebat. Sic de Auentino.
Addimus autem quasdam quasi causas interdum: quare aut tales sint: aut sic faciant. vtque aut habituum, aut facti sint causæ. Itaque cum Daretis personam audacem, ac militarem: & pugilem describeret,
Continuò vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoq; virûm cum murmure tollit.
Addit igitur causam & susceptæ prouinciæ, & murmurantis vulgi. sic enim prædicabant,
Solus qui Paridem solitus contendere contra.

A Deinde repetiuit primordia pugilatus: cuius gloriam Amycus, magnis eo in genere pugnæ rebus gestis sibi attribuerat. Itaque addidit & gentem, & nomen,
Victorem Buten, immani corpore qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundum extendit arena.
Quinetiam fatum apponimus aliquando, vel nudis epithetis, vel longiore oratione. Epitheta nuda. *pius Æneas: miserrima Dido: pulcher Iulus.* oratio fusior de Mesapo,
Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro.
Et de Vmbrone, qui serpentũ tollebat noxas,
At non Dardaniæ medicari cuspidis ictum Eualuit.
Euentũ quoque post fatum adiũgere solemus,
B *Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,*
Te liquidi fleuere lacus.
Ætatem verò sic distingues: vt tametsi cuiuis hominum statui eandem ascribis: non continuò tamen eiusdem modi statuas. Itaque agrestem duriorem, ac firmiorem dabis auditori senem: quique non tam in opere senuerit, quàm cum opere cõsenuerit. Cuiusmodi Charon pingitur. Quos versus subieci necessariò, propterea quòd in his, & ætas, & habitus, & habitudo, & officium, & instrumenta continebantur,
Cui plurima mento
Canities: addidit, *inculta:* &, *iacet:* scilicet neglecta. *Stant lumina flamma,* id est rigida. σκληρόφθαλμον enim delineauit. Cuiusmodi homines vel crudeles, vel pertinaces, vel impudentes iudicamus.
C *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.*
non fibula: sicuti de Chloreo illo sacerdote suprà dicebamus. Deinde attribuit ex officio instrumenta
Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba. vt ne remum quidem dederit in crassa ac lenta palude nauiganti. Ætatem quoque peculiarem, *Sed cruda deo, viridisque senectus.* Quales à veteribus Græcis dicti sunt ἀμογέροντες.
Quòd si ascribes officium quodpiam rarũ, atque inusitatum: licebit tibi subtilius atque accuratius scribere. Sin erit commune, ac vulgatum, simplicissima, ac breuissima narratione cõtentus eris. Itaque Magæ personam Poeta cũ vellet introducere, & artis tetigit capita, & ex historia vetere ortum repetiuit, summa sanè prudentia: quò rem faceret credibiliorẽ. Quinetiam vbi Magæ narrat scientiam, ipse nullam asserit: sed spem affert ex pollicitis personæ magna atque præclara de seipsa prædicantis. Qui mos horum est impostorum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quæ dabat: & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast alij duras inducere curas:

Sistere

Sistere aquam fluuijs: & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.
At eiusmodi miracula quũ agnoscit in Mercurio, quia deus est, simpliciore signauit oratione. Sic & minoris operæ functionem in augure longè adhuc simplicius:
Rex idem, ac Regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Humilem quoque personam, atque eius officium nõ sine Ethopœia, & Oeconomia. Sic enim de fœmina paupere, & industria, in octauo,
- ceu fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua,
Impositum: cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi, famulásque ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos.
Aliunde quoque alias excipies, quarum exemplo comparare tibi possis aliarum expressionem. Nunc alia aggrediamur.

QVASI PERSONÆ.

CAPVT III.

DE personis igitur hæc. Sunt autem præterea quędam quasi personę. vt personæ fictæ. Qualis apud Maronem Fama: apud Ouidiũ Fames: operoiæ æquè descriptę ab vtroq;. verùm Virgili' in quinto simplicissimè somnũ descripsit,
C *Quum leuis Ætherijs delapsus somnus ab oris.* & de Iride:
Mille trahens varios aduerso sole colores.
Ouidius autem somnum ambitiosissimè. Item quæ ad personarum naturam propius accedunt. cuiusmodi Alecto. Lepidissimè verò diuinus Poeta, quum haud ignoraret Atlantem esse montem altissimum: eiusdémque nominis virum, qui ibi regnarit: vtrunque simul descripsit in vno: ita vt dum montem depingit, apponat humani corporis appellationes quasdam quibusdam partibus attributas. Nam latera ardua communi significato vel de viro, vel de monte dicere licuit. sicut & verticem, atque etiam caput, quanquam duriusculè. At vbi ait,
Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant. &, *-Glacie riget horrida barba.*
D Ea vocabula nominauit, quæ hominis interessent: Itaque audacter etiam Senem appellare potuerit. His similia sunt, Sirenes, Harpyiæ, Diræ. Sed & in fabulis aliæ. apud Plautum Inopia, Luxuria, Lar, Arcturus. apud Æschylum, Vis, Necessitas. apud Aristophanem, Fas, Nefásque. paulò remotiora, Cerberus, Equi Turni & Achilli. Ceruus in septimo, Equus Elisæ, Ascanii. Serpentes Laocoontis. In quibus enarrãdis animaduertes plus, minúsue operæ positum. Nam Elisæ,
Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit:
At Ascanii Acrem equum vocat. non Fe-

A rocem ex farragine, & hordeo, vt ille Elisæ. Elisæ, qui tametsi fræna mãdit, & spumas edit, tamen eodem in vestigio stat. Descriptio autem illa ex arte & rei cognitione.
- Quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
Alba pedis, frontémque ostentans arduus albam.
Intellige enim frontem stella candida spectabilem, non autem totam albam. deteriores enim sunt. Maiore affectu quàm cura designauit equum Mezentii:
- Hoc decus illi:
Hoc solamen erat: hoc bellis victor abibat Omnibus.
vt & felicem faceret equũ, non solùm fortem. quin etiam fidelem agnouit quum mœrentem dixit. Sic etiam Pallantis equum flentem. Turni verò equi describuntur, non sine hy-
B perbole:
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia,
Qui candore niues anteirent cursibus auras.
At Æneæ equi attribuuntur etiam supra omnium naturam.
Geminosque iugales
Semine ab ætherio spirantes naribus ignem:
Illorum de gente, patri quos dædala Circe
Suppostra de matre nothos furata creauit.

RERVM DIVISIO.

CAPVT IIII.

C REs, tametsi omne quod est, dici potest: ita vt etiam sub ea personæ cõprehendãtur: tamen disciplinæ causa, non solùm à personis, sed etiam à factis & ab operibus ipsis in præsentia separabimus. Facta igitur seu opera, sicuti dicebamus, aut sunt, dum fiunt: aut postquam facta sunt. Habent verò causam efficientem duplicem, naturam, & artem. Naturæ opus, quod est, dum fluit: generatio, corruptio, motus, augmentatio, diminutio, alteratio, dispositio. Alterius generis sunt, id quod iam generatum, aut corruptum, aut motum, aut auctum, aut diminutum, aut alteratum, aut dispositum. exempli gratia, homo genitus: homo corruptus ex quo cadauer factum est. Lapis, arbor, aqua, arena. Id tamen hic est considerandum. Natura enim laxa nunc accipitur: significatione etiam pro natura prima, id est Deo. Iccirco & quæ ille fecit, effecítque vti sint immutabilia: & quæ ordine
D naturæ fiunt, vtraque pro factis accipienda sunt. Quæ tamen libentius, & frequentius, & vulgatius rerum nomine appellã tur: quia posteaquam facta sunt, videtur à vulgo: dum fiunt, ignorantur. quare & cælum, & elementa, & animæ in eum censum venient. Apertius autem quæcunque ab arte efficiuntur, putà, vel nauis, vel nauigatio. Igitur de his omnibus scribendum est.
Quæ naturæ sunt, ita describenda erunt: vt nihil non verisimile videatur. Quæ verò arte fiunt, etiam cultus plurimus iis adhiberi potest. vt

Pictus acu tunicas.

Quæ autem ſupra fidem deſcribuntur, ea cuipiam deo ſunt attribuēda. Qualis Turni galea: Vulcani igitur eſto opus. Sic Equi Æneę de genere eorum qui Solis vehunt currum. quippe Circes opera. Quod neutiquam ſapienter Critici reprehendunt. Nam eadem ratione potuit Circe ſuffurari ſemen equorum, qua Solis eſſe filia. Illud quoque Callimachi damnant iidem. quòd Ceruæ cornua attribuerit. Cur enim non? cui etiam credas cantanti aurea fuiſſe illa: præterquàm quòd in Gallia Cerua item cum cornibus noſtris temporibus & viſa, & capta eſt, cuius etiam nunc ſeruatur caput. Sic quum loquitur Achillis equus: à Pallade datum ſermonem. Quum mutantur in Nymphas naues, à Cybele opus fuit.

Naturæ factum, Tempeſtas illa in primo, quę adeò luculenta eſt, vt ne à natura quidem illuſtrius committi queat. Peſtilentia in 3. Æneidos, & in 3. Georgicôn. Alterum genus operis naturalis eſt, Mons, Fluuius, Portus. cuiuſmodi in primo: quo in loco tametſi nullus vnquam extitit, tamen ſatis eſt talem eſſe potuiſſe. Nam etiam nūc cum aquis dulcibus aliquot videmus.

Artis autem opera multa ſunt, Ædes, Ara, Vrbs, Templum, Enſis, Iaculum, Aratrū, Nauis, & ciuſmodi. vt agger, alue⁹, foſſæ, pinnæ, propugnacula. Alterius generis, ædificatio, nauigatio, prælium, fœdus, altercatio, iudicia, mercaturæ, ſacrificia, vota. Hæc omnia quæ imiteris, habes apud alteram naturam, id eſt Virgilium. In primo vrbem ædificat, in ſecundo diruit: in tertio naues molitur, in primo deſtruit, in octauo arma fabricat, in multis locis diſcindit. In ſeptimo procurat munitiones: quas haud multò pòſt oppugnat. Actiones quoque & negotia, vel ciuilia, vel ſacra, vel militaria item multis in locis. Nauigationem, venationem, obſidionem, oppugnationem, exilium, fugam, impreſsionem, amores, ludos, vaticinia, ſacrificia: auſpicia vrbis in octauo. Concilium inter cælites, alterum inter mortales, legationem, ſocietates militares, funeris pompam: fœdus ictum: fœdus turbatum. Mortes autem quas frequentes neceſſe erat deſcribere, nunquam eiuſdē modi. Fato ſuo fungitur Anchiſes. Miſenus ab æmulo Tritone ob inuidiam & temeritatem. Palinurus ob fidem. Lauſus ob pietatem. Mezentius ob vltionem. Pallas ob audaciā. Aruns ob perfidiam. Camilla ob fortitudinem. Turnus ob auaritiam, & gloriam ſpoliis detractis. videbis quoque in ipſis præliis tot diuerſos modos, quot intereunt viri. Præterea aliter cædem ab inſidiis, quum Sichæus obtruncatur in primo, & in tertio Pyrrhus. Hi igitur incauti, & ante aras necopinantes: at longè aliter in ſeptimo:

Hic iuuenis primam ante aciem ſtridente ſagitta
Sternitur.

Eſt enim in prima acie, & iuuenis, id eſt audax. Addimus autem interdum cauſas nominatim: ſunt enim tempeſtatis effectores,

Vnà Euruſque notuſque ruunt, creberque procellis Africus. Item cauſam finalem,

Hoc metuens arcebat longè Latio.

Interdum rem ipſam præciſè ponimus ſine cauſa, vt in illis,

Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber
Noctem hyemēmque ferens.

Illud verò cum cauſa, vbi Æolus ventos immittit. etiam cauſa ipſa prima: Iuno enim mouit Æolum. Quin & ipſa mota eſt tum ab iniuriis ibi enumeratis, tum ab officio, quod præſtare volebat Carthagini. Interdum verò etiam τὸ σωφάτον. Nam in tertio Georgicôn peſtilentiam ſine cauſa poſuit. in tertio Æneidos non tacuit:

Tum ſteriles exurere Sirius agros.

Atque hæc quidem ita ſcribuntur, vt ſunt: ea verò quæ oculis ſubiici nequeunt, arte quadam occupantur. Hectoris enim raptationē non poterat pingere pictor in primo Æneidos: nanque ter eum raptauit Achilles; itaque per tempus declarauit,

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros.

Eſt etiam facti φέρασις, ordo. Quem interdum peruertimus ad tollendam ſatietatem. Nam quantum ineptiarum effudiſſet in aures auditorum: ſi dum fabricaret Æneas naues, interpoſuiſſet Cybeles concilium? At eius rei fabulam eouſque diſtulit, vbi naues ipſæ vrendæ eſſēt. Sic & Camilla quum adducit turmas ſuas, eius natalia nō deſcripſit, quemadmodum Cæculi, & aliorū in Catalogo: ſed ex Dianæ narratione. quàm aptè non eſt diſputandū. Nam Critici hoc damnantes, nihil aliud quàm Grammatici ſunt. Simul hiſtoriam texit: ſimul addit cauſam, propter quam velit de Arunte ſumi ſupplicium. Aliquando autem ſeruatur ordo diligentiſsimè: quem velim contemplêre in quarto. Dido primùm per ſe tentat Æneam auertere à ſententia. vbi non procedit, per Annam. hæ preces: quas fruſtra eſſe quum videt, ad minas ſe conuertit. tum ſperat flectere. vbi deſperat, mortem orat. Quam quum haud impetrat, decernit à ſeipſa. Tempus eligit, & modum. poſtremò peragit. Quo in dramate habes omnia, perſonam, conſilium, factum, cauſas, tempus, locum, modum, affectum, inſtrumentum, euentum.

LOCVS.

CAPVT V.

LOci deſcriptio erit aut ſimplex, aut cum ſuperficie. Eſt autem ſuperficies non illa mathematicorum, id eſt extremitas lata corporis: ſed quod à Iureconſultis vſurpatum eſt, murus, nemus, ara, meta. Interdum etiam adiungimus vſum, & commoda, atque incommoda. Locus ſimplex:

Portus ab acceſſu ventorum immotu & ingens.

In

In eodem operoſius:

Portus ab eoo fluctu curuatur in arcum.

Adhuc autem nitidius, in primo,

Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum Efficit.

& quæ ſequuntur: cum ſuperficie.

Lucus in Vrbe fuit media. Vſus autem & conditio, in quinto:

Eſt procul in pelago ſaxum ſpumantia contra
Littora, quod tumidis ſummerſum tunditur olim
Fluctibus, hyberni condunt vbi ſidera Cauri.
Tranquillo ſilet, immotaque attollitur vnda
Campus, & apricis ſtatio gratiſſima mergis.

Interdum additur nomen,

Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima fama
Diues opum. Admiſcuit & fortunam,
Priami dum regna manebant.
Nunc tantùm ſinus, & ſtatio malefida carinis.

Sic Italiam deſcribit, in primo: & nominis mutationem narrat. Sic Thraciam, in tertio: & nomen ponit non directa oratione. neque enim ait, Thracia dicitur, ſed *Thraces arant*. Vſum quoque, in ſecundo,

Limen erat, cæcæque fores, & peruius vſus:
Tectorum inter ſe, & quæ ſequuntur. Sic in XII, locus, vbi Turnus educit copias:

Eſt curuo anfractu nullis, accommoda fraudi,
Armorumque dolis: quam denſis frondibus atrum
Vrget vtrinque latus: tenuis qua ſemita ducit,
Anguſtæque ferunt fauces, adituſque maligni
Hanc ſuper in ſpeculis, ſummoque in vertice montis
Planicies ignota iacet, tutique receptus.
Seu dextra, lævaque velis occurrere pugnæ:
Siue inſtare iugis, & grandia voluere ſaxa.

Ætna quoque mons, & caſtra, & Carthago, & alia loca poterunt tibi eſſe exemplo: quo diuinitatem illius viri queas imitari: quemadmodum ex illis,

Eſt locus Italiæ in medio ſub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Amſancti valles: denſis hunc frondibus atrum
Vrget vtrinque latus nemoris; medioque fragoſus
Dat ſonitum ſaxis, & toto vertice torrens.
Hic ſpecus horrendum, & ſæui ſpiracula Ditis
Monſtrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces.

TEMPVS.

CAPVT VI.

TEmporum autem ſic inibis rationem. Modò enim annorum ſeriem diſpones: modò anni partes: alias habitudines, quas κατάστασις Græci vocant. Quemadmodum in tertio & peſtilentem, & ſterilem pingit annum. Aliquando temporis articulos vel in die, vel in nocte. Idque aut ſimpliciter, aut cum φαιδότητι ſerenitatis, nubili, Lunæ, ſtellarum, tempeſtatum. Vſum quoque, & commoda, aut incommoda. veluti diem operi, ſerum quieti: noctem ſomno, conſiliis, inſidiis, furtis, ſomniis: Auroram lætam hilaris: mœſtis importunam. Quo tempore etiam euenta noua comminiſceris. miſcebis etiam, aut peruertes naturas. Exempli gratia, quum dabis vigilias nocti: quippe rebus perturbatis: aut attribues diei ceſſationē: idē quod deſidib⁹, an feſsis deſignandum erit. Annorum ſeries ſimpliciſsimè, in primo:

Hāc iam tercentum totos dominabitur annos. Sic,
Tertia dum latio regnantem viderit aſtas,
Ternaque tranſierint Rutilis hyberna ſubactis.

Anni verò partes fuſius. ſic hyemē cum anno ſcripſit ille, in quarto: *Anni partes.*

Interea magnum Sol circumuoluitur annum:
Et glacialis hyems Aquilonibus aſperat vndas.

& in primo Georgicôn,

Vere nouo gelidis canus cum montibus humor
Soluitur, & putris Zephyro ſe gleba reſoluit.

Noctis autem vſum pauperioribus etiam ad opus: vt in octauo, *Noctis vſus.*

Inde vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat ſomnum. Ceu fœmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua,
Impoſitum cinerem, & ſopitos ſuſcitat ignes,
Noctem addens operi: famulāſque ad lumina longo
Exercet penſo: caſtum vt ſeruare cubile
Coniugis, & poſſit paruos educere natos. Alius finis in tertio Georgicôn,

Hic noctem ludo ducunt: & pocula læti
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.

At Eliſæ curas affert nox, quæ aliis ſomnū:

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora.
At non infelix animi Phœniſſa nec vnquam
Soluitur in ſomnos: oculiſue, aut pectore noctem
Accipit. Conſiliis verò atque inſidiis, in nono:

Cætera per terras omnes animalia ſomno
Lenibat curas, & corda oblita laborum:
Ductores Teucrūm primi, & delecta iuuentus
Conſilium ſummis Regni de rebus habebant. Poſtea emittūt Niſum, & Euryalum. Somniis autem, in ſecundo,

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratiſſima ſerpit:
Inſomnis ecce ante oculos mœſtiſsimus Hector.

Manè autem euentis, vt in tertio: *Matutinum tempus.*

Poſtera iamque dies primo ſurgebat Eoo:
Humentemque Aurora polo dimouerat vmbram:
Ignoti noua forma viri. Et in eodem:
Iamque rubeſcebat ſtellis Aurora fugatis:
Quum procul obſcuros colles, humilēmque videmus
Italiam. & in quarto,
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras *Serum diei.*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Regina è ſpeculis vt primum albeſcere lucem
Vidit: & equatis claſſem procedere velis.

Serum autem diei receptui, & quieti, vt in tertio,

Sol ruit interea, & montes vmbrantur opaci:
Sternimur optatę gremio telluris ad vndam

Sortiri remos: passimque in littore sicco
Corpora curamus. fessos sopor occupat artus.

Temporis autem qualitates multum afferunt decoris: quemadmodum vbi lucidam, aut obscuram, aut sublustrem noctem canimus: vt in tertio:

Nam neq; erant astrorum ignes, nec lucidus æthra
Siderea polus: obscuro sed nubila cælo. &
-Manifesto lumine, quâ se
Clara per insertas fundebat Luna fenestras. &
Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Habes etiam temporis effectus quosdam, non solùm affectus: vt in sexto,

Quàm multę glomerantur aues, quas frigidus annus
Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis.

INSTRVMENTVM.

CAPVT VII.

INstrumentum inter causas numerat Plato: cuius sententiam non temerè sequi debemus. Sub efficiente enim continetur. neque pura causa est: non enim mouet, nisi moueatur. Habent quoque ordinem inter se. Nam quædam sunt naturalia, atque iccirco anteponuntur artificialibus. Exempli gratia, quum Indi lapide expoliunt, atque etiam faciunt sagittas. Arte etiam facta alia aliis priora; veluti Malleus antecedit Ensem. Diuiduntur etiam hoc, quòd quædam sunt instrumenta ad agendum, vt fistula, nauis, currus: quædam ad faciendum, vt malleus, incus. Item alia ratione. aliqua enim sunt ad perfectionem comparata, veluti acus, malleus: aliqua ad destruendum, sicut ensis, & alia telorum genera: Faciunt tamen aliquid hæc quoque, putà ex homine cadauer. Sunt & alia tanquam instrumenta, vt equus. quæ omnia aliter atque aliter tibi enarranda erunt. Habes instrumentum naturale illa descriptione, ex duodecimo,

-Saxum circumspicit ingens:
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Vides enim quibus gratiis adornauit instrumentum, quod simplex, ac rude ab aliis commodis ciuilibus, seu potius rusticis ad vsum belli transferret. quare addidit & illa,

Vix illud lecti bissex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem.

Ast longè aliter arte factum,

Idque diu dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit. Postquam arma dei ad Vulcania ventum est.

Mortalis mucro, glacies ceu futilis ictu
Dissiluit. fulua resplendent fragmina arena. Sic de hasta,

Actoris Aurunci spolium, quassatque trementem.

Habes verò multa. arma Æneæ, clypeum: Turni galeam: ensem Dauni: talaria Mercurii, virgam, sceptrum, lituum: & Miseni *remumque* A *tubamque*, & multa alia: inter quæ etiam *fatalis ramus*, in sexto suum obtinet locum.

CAVSÆ.

CAPVT VIII.

QVum res omnes causam habeant quampiam, adeò vt ne ipsæ quidem causæ careant causis: omnium enim rerum naturæ ad vnum Deum referuntur: causarum quoque genera & inspicienda, & digerenda erunt. Prima causa esse finis dicitur. Fine enim moueri efficientem ad opus ipsum. Nobilissimam esse itaque secundo loco efficientem. tertio formam. postremam censeri materiam. Ac finis quidem atque forma idem aliquádo sunt. Natura enim quum molitur hominem, pro fine habere dicitur formam ipsam. B est sanè forma finis generationis. Finis igitur Æneæ nauigationis Italia. Habuit tamen principium ruinam Troiæ. Forma autem nauigandi potius intellectione comprehenditur, quàm extet re. Est enim nauigatio actio. Actionis autem vera forma nulla: quemadmodum ne materia quidem. sunt autem formæ aliæ naturales, aliæ artificiales. Naturales illæ, *Geminique minantur in cælum scopuli.* Artificiales illæ, *Instar montis equum. Treis imbris torti radios.* Materia naturalis, *Viuoque sedilia saxo.* Artificialis, *Sectáque intexunt abiete costas.* Finis, *Votum pro reditu.* C Efficiens, *Et ipse doli fabricator Epeus.*

MODVS.

CAPVT IX.

MOdus interdum significat, quod Græci μέτρον, id est mediocritatem. Sic enim dicimus, modicè, citra modũ, supra modum, intra modum. Aliquando latior ac fusior vis: quæ haud facilè definiri potest. Est enim in omnibus penè prædicamentis. Nam dicimus aliquo modo differre Circulũ ab Hecatontagono. quippe angulis. Et dicimus alio modo currere Leporem, alio Equũ, alio Cancrũ. Alio modo esse filiũ Cæsaris Augustũ, & alio Cæsarionẽ, alio modo, crescere spongiã in aquis antequã auellatur, alio in mensa post compresionem. Sic igitur intelligemus D modi notionem: præscriptionem cuiusque rei, siue suam, veluti quum lapis sua natura tantus, & talis figuræ, talis situs, hoc in loco: siue ab alio impositam, veluti quum ex eo lapide factum est sigillum Mercurii, bipedale, pictum minio, stans, in templo. Ea præscriptio tam animæ in moribus, quàm corporis accidentibus. in rebus inanimis, in tempore, loco, factis, dictis, & aliis si qua sunt. Igitur quum ira sit animi perturbatio, modo alio plebeius, alio nobilis irascetur. aliter è vulgo quispiam, aliter sapiens. Itaque Æneas in secundo,

Exarsere ignes animo: subit ira, cadentem
Vlcisci patriam. Aliter idem irascitur ob amici

amici atque hospitis mortem, in XII,

Furijs accensus, & ira Terribilis. Aliter furit Turnus:

Talibus exarsit dictis violentia Turni. Alia est Iunonis ira, in primo: alia in septimo, postquam Troes potiuntur *Tibridis alueo*: alia in decimo, Veneris oratione stimulata. alia Elisæ quum abitum Æneæ aut timet futurum, aut factum dolet. Quibus è locis id assequimur, modũ esse in accidentibus, quod differentiam in substantiis. Quare quô est Æneas alius à Turno, differentiam dicimus, est enim alia substantia. Hoc verò, quô ille differt à seipso, quum ei nauiganti *soluuntur frigore membra*, & quum *furijs accensus & ira* Turnum interficit: id modum dicemus. cuius rei exẽpla facilè sumes. Iam quod primo quoque loco sese offeret, persequemur. *Varietas.* De varietate suo loco dictum est: quæ vniuersa constituitur modis. neque solùm id, quod est totum, à toto altero diuersum constituitur: sed etiam partes. quemadmodum videmus AEneæ nauigationem, in primo, turbulentam, in aliis secundam. Semper autem id vnum expetere, vt naues incolumes cursûm teneant, & in tuta se recipiant. At longè diuersus animus Tarchontis: quippe in solis armis spem ac gloriam ponere: interitum nauium, si aliter euenire nequeat, simul cum salute sociorum cõiungere: ait enim vir fortis,

Frangere nec puppim tali statione recuso.

Differre verò partes satis patet: quum naues quædam præter pauorem nihil mali passæ sunt: C nonnullę arenæ aggeribus circũseptæ etiam desperabant. alias *vicit hyems*. vnam fluctibus in mediis obrutam vidêre. sic cætera cõsiderabis. Dido enim deducitur in venationem ab Iunone, & Venere ob cõiugium. iccirco neque ferarum interitus, neque venationis exitus describitur. At verò Ascanius cùm in Latio venatur, ceruũ sauciat. ex eo enim belli primi motus excitati sunt. Alia ratio in primo, vbi dandum erat aliquid Teucris quod ederent. sine canibus, aut conatibus, septem cõfecit cõmodi atque vtilitatis, non voluptatis causa. Iã verò quot orationum genera? Ilionei in primo habes luculentam. Habes & Venuli, quæ mera narratio est. habes in cõcilio deorum, in cõcilio Latini deliberatiuas. Sunt & apud Latinũ & apud Euandrũ à Teucris: quas omnes inter se cõferes, vt earum modos, quibus differunt, obseruatos habeas tibi pro exẽplis ad diuinitatem illius viri cõsequendam. Quũ verò tota illa pars, quę sextũ sequitur librum, in cædibus posita sit: videamus quibus condimẽtis eiusdem cibi leuarit fastidium. Omitto quæ in excidio Troiano dicuntur: videamus cætera. Almon sic interficitur sagitta,

-sub gutture vulnus, & vdæ Vocis iter.

At Rhamnes dormiens. Ex duobus verò æquali in fortuna constitutis, alter fortior in hostes ruit *moriturus Helenor*: alter melior pedibus A *fuga salutem Quæsuit Lycus.* Lucetium saxo Ilioneus: at aliter Latagum, *saxo atque ingentis fragmine montis Occupat os.* Aliter,

Præcipitem scopulo, atque ingentis turbine saxi
Excutit, effudítque solo. Hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rotæ. crebro super vngula pulsu
Incita, nec domini memorum proculcat equorum.

Remulum Ascanius sagitta interficit: at Bitiam neq; sagitta, neque iaculo ob corporis immanitatem, sed phalarica. Ense autem Pandarum, sed à Turno:

Mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit. Haud dissimile quàm dissimili modo, *-ille securi*
Adversi frontem mediam, mentúmque reducta
Dificit, & sparso latè rigat arma cruore.

Lynceo caput abscindit Turnus cum ga- B lea. nec minus alibi,

-currúque abscissa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.

Thoãtis ossa dispergit *cerebro permista cruento.* & alibi,

Tum validam pérque arma viro, pérq; ossa securim
Altior insurgens. Oranti, & multa precanti
Congeminat vulnus. calido rigat ora cerebro. Illáque similia dissimili modo:

Sistit equos bijugos, & curru desilit, atque
Semianimi, lapsoq; superuenit: & pede collo
Impresso, dextra mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tinxit iugulo. Sic
-lapsumq; superstans
Immolat, ingentíque vmbra tegit. Arma Serestus C
Lecta referi humeris, tibi rex Gradiue trophæum.
& *Tum super abiectum posito pede nixus, & hasta.*

Item illa similia:

Hastam intorsit equo: ferrumq; sub aure reliquit.
Quo sonipes ictu furit arduus: altáque iactat
Vulneris impatiens arrecto pectore crura,
Voluitur ille excussus humi. Parem casum aliis ambiuit modis:

Iam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat: effusumque equitem super ipse sequutus
Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.

Addidit alia ornamenta iis quæ dicebamus: D quum faceret victorem victo imminere, & genu aut pede premere:

-venienti Ebuso, plagámque ferenti
Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
Nidorémque ambusta dedit. super ipse sequutus
Cæsariem læua turbati corripit hostis,
Impressoque genu nitens terræ applicat ipsum.
Sic rigido latus ense ferit. Haud ita multũ abest:
-galeam læua tenet, atque reflexa Ceruice orantis capulo tenus abdidit ensem. Ab hastis quoq; vulnera,
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
-Latos huic hasta per armos
Acta tremit: duplicatq;, virum transfixa, dolorem.

Sic *Hasta sub exertam donec perlata papillam*

Hæsit, virgineumq; altè bibit acta cruorem. Nec minus illa:

Buten aduersum cuspidè fixit
Loricam, galeámque inter: quâ colla sedentis
Lucent: & læuo dependet parma lacerto.

Item alia genera:

Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem. sicut illa,
Excipit in latus: & -quâ fata celerrima, crudo
Transadigit costas, & crates pectoris ense.

Atque hæc quidem in ipso prælio quasi æquali vel sorte, vel animo. vbi verò noui quippiam superuenit: aliter pugnant, aut ad pugnandum mouentur. Quemadmodum fusis Volscis, interfecta Camilla, Turnus præceps fertur in prælium, nisi nox dirimat acies. Sic mouetur Mezentius filio interempto. Sic ruit Æneas audita Pallantis cæde. Itaque diuinus Poeta, neque metitur, neque ponderat plagas: sed præsenti opera,

Proxima quæque metit ferro. ac tanto terrore complet, vt ei vacet etiam octo iuuenes viuos capere ad Pallantis inferias. Quemadmodum verò nobis laborandum sit ad varietatem, docuit ipse illis versibus,

Treis quoque Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tres quos Idas pater, & patria Ismara misit
Per varios sternit casus. Non enim vno modo strauit eos.

Mortis quoque ipsius varii modi sunt animaduertendi. Nam quum mors sit vitæ priuatio, ea fit per separationem animæ à corpore. neque enim verum est quod aiunt Platonici: separationem esse duplicem. vnam quam dicunt esse animæ à corpore: aliam quæ sit corporis ab anima. à corpore animam separari per ecstasin. corpus ab anima per mortem. Verùm hæ meræ picturæ sunt garrientium. æquè enim alterum ab altero separari dicitur. non enim fit, quemadmodum quum abstrahimus intellectu accidentia à substantia. aut substantias ab eo quod appellant philosophi Hîc, & Nunc. Sed corpus vbi semel sine anima est, fit cadauer. Ecstasis autem fit potestatis tantùm, non autem essentiæ. Hæc scripsi vt intelligeremus, mortem esse vnius tantùm modi: accessiones autem non vnius. Itaque & quæ adduximus ostendunt, & quæ adducemus:

Olli dura quies oculos, ac ferreus vrget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem. &, *Terram semel ore momordit.* &
Purpuream vomit ille animam. &
Cedit semianimis Rutilorum calcibus arua. &
Vna eadémque via sangúisque animúsque sequuntur. &
-calcibus atram
Tundit humum expirans, infractáque tela cruentat. &
Iugulóque haud inscius accipit ensem,
Vndantíque animam diffundit in arma cruore. &
Sanguinis ille vomens, riuos cadit, atq; cruentam
Mandit humum, moriénsque suo se in sanguine versat. &
-tum frigida toto
Paulatim exoluit se corpore: lentaq; colla,
Et captum læto posuit caput, arma relinquens:
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub vmbras.

Mortis varij modi.

Aliarum quoque tum rerum, tum actionum modos obseruare nequaquam difficile est. sed de his satis. Nam de varietate quum loquemur, & hæc designabimus leuiter, & alia erunt declaranda.

EVENTVS.

CAPVT XI.

EST autem, quemadmodum dicebamus, præter ipsas res, prætérque actiones hasce quæ à nobis proficiscuntur, tertium quiddã quod Fatum appellarunt: seriem quandam connexionémque causarum, quibus tum res, tum actiones, & initium, & exitum sortiuntur. Hunc exitum, Euentum veteres nominarunt: quem vel fortuna, vel casu perfici voluêre. Quare si res ipsas putes, & veteris exitum, & initium nouæ Troiæ inuenies. Dardani quoque peregrinationem eiusmodi fuisse, vt eius nepotes easdem repeterent terras, quas ille reliquisset. Maximè verò nobis studendum est, vt rerum exitus aliter cadat, quàm res ipsæ interea pollicentur (aut si necesse est, ita futurum, quemadmodum à principio visum fuerit) efficiundum vt media ipsa tempora, spes, cogitationes, actiones in summas adducantur difficultates. Habes prioris formæ exempla multa. Nam & classis seruatur à tempestate, quam tamen dcũm Regina concitarat. & eripitur ex incendio atque excidio Ilii AEneas, quum tamen & pugnasset, & reuersus esset. & Elisæ nuptiæ funere finiuntur. & amittit Pallantem Æneas, cuius armis, & societatibus, ac consiliis potuit vincere Latinos. nanque & suos Euãder dedit: & arma Hethrusca conciliauit. Alterius fortunæ exemplum est, quum mẽsas deuorarunt. Quantum metum quàm facilis exitus dissoluit. & illud, quum AEneas Italicarum rerum esset potiturus. potitus ille quidem est: at quanta iactura, quibus ærumnis, quot cladibus? omnia denique sint exquisita: nihil vulgare.

QVEMADMODVM EXACtius omnia contemplemur.

CAPVT XII.

HACtenus eorum omnium quæ in vita humana aut esse, aut euenire possunt, naturam contemplati sumus: cæterũ filo paulò crassiore. deducti naque sumus per summam rerũ, quarum exẽpla ex diuino illo viro peteremus. Nũc verò quoniã perfectum

perfectum Poetam instituimus, magnoperè nobis conandum est, vt exactius omnia cognoscamus. Id quod vt commodius fiat, paulò altius nobis ordiendum puto. Est in omni rerum genere vnum primum ac rectum, ad cuius tum normam tum rationem cætera dirigenda sunt. Quare quò melius alia videamus: principis personæ mens, dicta, facta, sors contemplanda erunt: cuius dimensionibus reliquarum proportiones metiamur. Quum igitur facere Æneam instituerit perfectissimum: hominísque perfectio consummetur contẽplatione, atque actione: ipsáque actio sit aut in se, vt abstinentia, aut etiam foras sese det, vt aliæ virtutes. vtriusque autẽ tam contẽplationis, quàm actionis, siue finis, siue materia, siue (vt vocant) obiectum sit societas: eáque existat aut pars, vt œconomia, aut tòtum, vt politia: huiúsque partes exerceantur vel in pace, vel in bello: atque in vtroque semper diuinam rem pro duce habeamus: ostendam tibi omnia hæc vno in Ænea cognita fuisse. neque id temerè. dictus enim est fuisse omniũ sui temporis sapientissimus. Quare & bellum dissuasit, vt iustus: & in bello pugnauit, vt fortis: & superstes fuit patriæ, vt felix: & reposuit patriam, vt gratus: & perpetuauit sacra, vt pius. Non est igitur Homerus audiendus, qui à Venere Æneam quasi αἴνον tristiore auspicio scribit appellatũ: sed quod ab omni, vt inquit ille, parte laudãdus erat. hoc enim est αἰνεῖν. Quod autem eum principem & agnoscat, & faciat: satis patet tum ex aliis, tum ex illis,

Æneas.

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis. &
Æneadásque meo nomen de nomine fingo.

Quare & ei attribuit auspicia,

Aspice bissenos lætantes agmine cygnos.

Boni præterea Principis totam curam pro republica esse oportet: quasi ille vnus è populo sit, non tanquam ei onus impositum, vt tyrannus: sed perinde quasi caput, non sarcina. Itaque appellat ipsos Socios. Ergo & scopulum conscendit ipsemet, quo sit laboris particeps, & suis oculis quæ sit fortuna rebus speculatur. Quamobrem etiam, in decimo, quum classem ducit, tum pernox & vigilat, & clauo assidet. Sic enim ait,

Ipse sedens clauúmque regit, velísque ministrat.

Id quod amisso quoque Palinuro facit. Solus enim sensit spoliatã magistro nauem fluitare. Sedentem autem maluit: quia sedendo euadit anima sapientior. quinetiam felicem adeò, atque cordatum designat, vt nunquam coactus sit de quoquam sumere supplicium, sicut Vlysses, qui è suis habuit à quo castigaretur. Sapiẽtis enim simul ac felicis prĩcipis est, prohibere maleficia quàm patrata potius punire. quod si memineris quàm ex ęquo & bono fert iudiciũ in iudis, admirabere profectò diuini viri dexteritatem. Nam qui aduersa fortuna impediti non vicere, eos nihilominus afficit donis. vt maximus Poeta maximum virum etiam fortunæ dominum ostentet, aut saltem moderatorem. quinetiam quum in certaminibus laborent omnes, non videtur decere id sine præmio effici debere. Nam victoria vnius tantùm est, labor omniũ. Ergo præmium victori esto, victis solatium. quapropter & illa verba dixit magnanima, ac deo digna,

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Et victum Dareta luculentiore auget dono quàm victorem: vt ostendat virtutem sibiipsam & pretium & præmium esse. Iccirco in legibus propositæ sunt criminibus supplicia: virtutibus nihil datur. Congruit etiam cum exemplis historiarum regis Æneæ sapientia. Cannensi clade quũ Paulus seipsum interfecisset: Senatus Varroni, qui alter erat consul, reuerso gratias egit, quòd de Repub. non desperasset. Ita Æneas Sergesto præmium dat, non tanquam victori, sed ob seruatam, reductámque triremem.

Hactenus inspiciendam tibi personam proposui, quæ ciuilibus actionibus seipsam præstare potuit accommodam. Altera tamen erat hæc pars felicitatis atque perfectionis. Prior autem illa quæ in contemplatione erat cõstituta. quam non potest Poeta sine ineptiis declarare, si velit quasi in scholis, ostentare sophistam de rerum natura disputantem. Cæterùm quoad fieri decuit, parcè ac sobriè suo more attigit. Nam & naturam AEneæ notam fuisse apud Virgilium declarabimus, & deum. Ac dei quidem vis atque imperium nequaquam ei potuit ignotum esse, qui & sacra procuraret, & religionem transferret etiam in terram hosticam. Cuius cultum vel patriis doceret ceremoniis volentes, vel etiam inuitos armis cogeret ad capessendum. Rerum autem naturam calluisse, id verò non iam vno ex loco planè constat. veluti in tertio quum diducit animum ad vtramque partem contemplationis. de Angue enim sic,

Incertus geniumne loci, famulumne parentis.

Sed & crinitus ille Iopas quámnam suis è carminibus attulisset AEneæ voluptatem, nisi illa calleret, *Errantem Lunam: Solis labores: Vnde hominum genus, & pecudes,* & reliqua. Præterea quum viderent Harpyias, atque vna ex ipsis sese diceret maximã furiarum, summa modestia, paríque scientia dixit,

Siue deæ, seu sint diræ, obscœnæq; volucres.

De Ætna verò, tantorúmque causis incendiorum quum per multa sint à philosophis disputata, rémque ipsam graphicè designasset, addidit,

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hác: & quæ sequuntur. Apertius verò fluuiorum originem, quum ait,

Nymphæ Laurentes Nymphæ, genus amnibus vnde est.

Sed & quis non videt difficillimam omnium

materiam, ac maximè controuersam fuisse Æneæ liquidissimam? quippe de anima cum tot tantíque philosophi multa quæsierint: ille neque pauciora, neq; obscuriora sciuit, quàm quæ ab Ægyptiis, Chaldæis, Indis sapientibus prodita sunt. In sexto enim, quæ hic ignorabat, ita didicit, vt ea postea docere potuerit. Quare nulli esse dubium oportet, quin vtranque perfectionis partem ad summam sapientię contulerit Æneas. Reliquas igitur deinceps videamus.

Habes igitur politicam Principis personam. Nunc eiusdem ratio reddenda est tanquam ciuis. In quo aliæ virtutes esse quum debent, tum pietas & fortitudo primas sibi partes vindicare solent. Est autē pietas vox ambigua. nam erga deos bene affectus, dicitur pius: quibus diis bene neque velle, neque facere possumus. Hoc quoque non vno loco damnauit Plato, quod quispiam Deum putet nostri nostrorúm ve indigentem esse. Erga homines autem pietas est affectus, quo bene illis vel à nobis, vel nostra opera votóve sit. Iccirco temerè à multis eius definitio allata est. Existit autem pietas aut in affectu, aut in officio: ac distribuitur humanis animis aut erga deos, aut erga patriā, aut erga parentes, vxorē, liberos, affines, amicos. Ac quanquam nullum commune genus est sacris, & profanis: atque iccirco alia est propensio nostra ad benefaciendum hominibus, alia ad colendum Deum: tamen si acrius intueare, quandam inuenias latentem proportionem. Ita enim thus Deo damus, non quasi egeat, sed quasi si cuius indigeret rei quę penes nos est, eius nos illi copiā facturi simus. Ita laudes canimus, non perinde atque ipsarum egens sit, aut quibus possit augescere: sed vt ex eius cognitione meliores interea ac denique felices euadamus. Itaque pietas sui ipsius modulus quidem ac norma est. Nam & quum homini benefacimus, quippe homines ipsimet tanquam nobisipsis facimus: quum erga Deum eodem modo animati sumus, in nos ipsos, beneficium illud ab infinito bono remeans ad authorem, redundat. Verùm hæc fortasse, more nostro subtilius. Planiore verò Minerua sic agamus. Pietas interdum misericordiam quandam significat: interdum propensionem certi cultus. Cultus igitur diuinus erit suo modo. Necessitudinum autem obseruantia erit pietas per proportionem ad priorem. Hæc tria genera exequutus est Poeta in Heroe suo. Misericorditer, in primo, quum

Pietas.

Amissos socios vario sermone requirunt,

Præcipuè pius Æneas. vt & *pius* sit, quia *præcipuè*: & *pręcipuè*, quia *pius*. Idem Hectoris cadauer pictum, & Regem suum supplicem vbi vidit, dat ei gemitum, non solùm commouetur. Magnum verò affectum, qui etiam impediat orationem. Ad lamenta nanque Andromaches præ pietate vix respondet. Ait enim,

-vix pauca furenti

A *Subijcio, & raris turbatus vocibus hisco.* Pertinet & illud ad pietatem debitam necessitudinibus. Neque enim solùm iusta facit patri, sed etiam nutricem sepelit, eiúsque tumulum oppido illustri auget. Præterea Miseni sepulchrum constituit. Pallanta etiam luget. de vxore verò,

Ausus quinetiam voces iactare per vmbram
Impleui clamore vias. Vt profectò me horror capiat, atque etiam quatiat: vbi videre atque audire videar, in nocte, inter hostes, fortem simul atque pium virum etiam clamore charissimam vxorem quærere. talis ille suis. Quinetiam hostibus fuit, & placidus, & lenis, & clemens, & pius. nanque & Lausum miseratur interemptum. Et oratoribus sepulturæ veniam petentibus, etiam pacem offert viuis, cælestibus illis versibus,

B *Pacémne exanimis, & mortis sorte peremptis*
Oratis? Equidem & viuis concedere vellem.

Diuinus igitur Poeta commotum facit illum miseriis alienis. is est primus limes pietatis. Addit etiam quasi gradus quosdam affectus: quum dicit, *Turbatus.* Præterea *gemitum*, sed *ab imo pectore*. Postremò etiam *lacrymas* multis in locis. Flet enim & Palinurum, & Pallantem. & quum discedens è Sicilia ciues suos ibi relinquit. At idem siccis oculis Elisam flentem audit. neque enim consuetudine stupri moueri decuit pium virum: vbi verò apud inferum sui causa extinctam resciuit, lacrymas fundit, additis illis verbis,

C *Funeris heu tibi causa fui.*

Quinetiam abeunte, atque auersante, non solùm lacrymatur, sed & prosequitur eam, & longè, & miseratur. Erga patrem verò qualis? nanque Priamum cæsum vbi vidit, *-subijt chari genitoris imago.* Inde actutum eo: at verò Anchise pertinace ad manēdum, mauult mori. omnia enim illius causa posthabuisse: *Rursus in arma feror.* Illam verò pietatem cuiusmodi? patrem enim filio prætulit. Sunt in nobis insita zopyra quædam, id est semina æternitatis: quam quum haud possimus per nos comparare, generis propagatione assequimur. Hæc est causa propter quā chariores nobis sunt liberi quàm parentes. in patre enim desinit, quod incipit in filio. At pius Æneas, qui à patre accepit vitam, patris vitam præfert vitę filii. cui nihil debet, & satis dedit. Quapropter humeris impositū patrem gerit: filium vix qui sequi possit, *pone trahit* verius, quàm *ducit*. de quo tamen alibi,

D

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Et cuius gratia certum sibi paratúmque regnum Carthaginis relinquit, vt incertum quærat armis. Itaque de illo, non de se in fœdere,

Cedet Iulus agris. Et in summis periculis præcepta fundit,

Disce puer virtutem ex me, verúmque laborem,
Fortunam ex alijs.

In deorum autem cultu quantus fuerit, multis locis

tis locis patet:

Sum pius Aeneas raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum. &
Sacra suósque tibi commendat Troia penates.

Et è cæde recenti,

Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero. &
Sic fatus meritos aris mactauit honores
Taurum Neptuno, &c. & in quinto,
Hæc memorans cinerē, & sopitos suscitat ignes,
Pergameúmque larē, & canæ penetralia Vestæ
Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.

Quum autem sapientiæ duæ sint partes, facere, & docere: non solùm fecit Æneas quæ ad pietatem pertinebant, sed etiam & docuit, & professus est. Omnia enim euenta, & casus deo attribuit. Nam quum Italiam peteret, atque in Siciliam delatus esset, nullam passus perturbationem, ait,

Haud equidem sine mente reor, sine numine diuūm. & illa monita,

Non vires alias, conuersáque numina sentis?
Cede deo. Quibus verbis ne Socrates quidem vnquam protulit meliora.

Hi igitur sunt affectus. Officia verò, siue ministeria, quæ ad deorum immortalium cultum pertinent deinceps cognoscemus. Pontifex enim simul ostenditur, atque augur. ait enim,

Augurijs agimur diuūm. Capit etiam ab Harpyia augurium in tertio: & à fulmine tam in primo quàm in octauo. & à flamma Ascanii. Itaque etiam vaticinatus est:

C

-Heu quantæ clades Laurentibus instant:
Quas pœnas mihi Turne dabis?

In primo quoque coniecturam facit: atque ex pictura quasi omen capit:

Solue metus: feret hæc aliquā tibi fama salutem.

Sic etiam in tertio prædicit imperium Romanum in Epiro, tum colonias ac municipia legibus communicatis. Ait enim, *Vnam faciemus vtramque.*

Pontificatus autem multis describitur locis: tum iis quos suprà diximus, tum aliis:

Hos cape fatorum comites. & in duodecimo inter fœderis conuentiones, *Sacra deósque dabo.* Itaque ipsemet sacra facit, & Phœbo, & Neptuno, & Iunoni ipsi mactat suem: & bellum facturus litat illis versibus,

Et primùm Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat, hesternúmque larē, paruósque penates.

Et in Italia quum primum posuit pedem, alia alii exequuntur, ac curant quæ ad œconomiam spectant: ipse Apollinis templum, ac Dianæ lucum adit. Quamobrem antiqua eruditione, more suo, modestè dissimulata, diuinus Poeta ad eum loquentem facit Cymodoceam certis verbis, quibus mos erat vestali affari Regem sacrorum, *Vigilásne Rex? vigila.* Ita apud Poetam, *Vigilásne deūm gens Aenea? vigila.*

A

Neque verò ita pontificis officio fungebatur: quemadmodum nostri nunc faciunt, qui aut ignorant diuinas præceptiones, aut si notas habēt, sese eas ignorare volūt. sed & rectè ac ritè quæ opus sunt, facit: & præ se fert illam integritatem, quæ tantæ dignitati debeatur. veluti illis versibus, quorum aliquot recitabamus,

Tu genitor cape sacra manu, patriósque penates,
Me bello è tanto digressum, ac cæde recenti
Attrectare nefas: donec me flumine viuo
Abluero. Modum quoque sacrorum indicit in quinto,

B *Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.*

Quare non est mirum si etiam attribuit ei Poeta diuinitatem. quippe qui & dea natus esset: & à Nympha appellaretur, *Gens deorum*: & esset dictus, *certissima proles Iouis*: & futurum Indigetem fata pollicerentur. Atque hæc omnia apertè: sub eruditione autem, quum etiam à diis ei somnia mittuntur. Sic enim in somniis apparet Hector: sic pater Anchises: sic ipsi dii in tertio penates. Id quod Xenophon non nisi diuinis viris cælitus euenire scriptum reliquit.

Fortitudo autem quum sit animi constantia in aduersis: duobus, quemadmodum dicebamus, contingere potest modis: aut contemnendo, & durando: aut obuiam eūdo, & expugnando. Ita fortis Achilles quū pertulit Agamemnonis iniuriam: fortis Aiax, qui non est passus iudicii iniquitatem. vterque enim superat: maiórque est ipso incommodo. vtranque speciem exhausit Æneas. qui etiam doceat alios:

C

Durate. & Superanda omnis fortuna ferendo est.

Etiam vt se, vel parem obiiciat fortunæ, vel constituat superiorem. Quemadmodum verò & subeat pericula, & obeat quoque multis locis luculētissimè scriptum est. Siue in locorum sint difficultatibus. Quid enim tetrius Tartaro? & tamen adiit. At quo animo? ducem Sibyllam *non timidis vadentem passibus æquat.* siue immineant à personis: ídque vtroque sanè modo: vel iusto bello, vel certamine singulari. Et iubet, & ostendit, & facit:

D

Iámque adeò exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos.

Neque enim, vt Pyrrhus, ipse ipsi cauit loco: quemadmodum iocatur Terentius. Intelligas verò eiusmodi fortitudinem, interdū simplicem. & rectam, interdum mistam cum iusta ira: aliquando cum pietate. Molliorem quoque factam secundiore fortuna. quippe in quarto paulò delicatiorē ostēdit. Nam tametsi vt Rex, nouabat tecta: vt Imperator, fundabat arces: tamen non erat aspernatus nitidiorem cultum: cui & ensis esset fulua stellatus iaspide, & chlamyde purpurea fulgeret. At vbi puluis, & cāpus vocat, disciplinæ militaris reuocato rigore hu-

mi cubat, humi cibũ capit: pomis aggrestibus, ac simplici victu contentus est. Quinetiã media in tempestate detestatus ignobile mortis genus, mortem optat, nedum vt pertimescat. Ità non horret mortem, sed ignominiam adeò, vt etiam exactæ vitæ partem cum morte iam commutatam esse constanter exoptet. In re item dubia, ac penè desperata videbis quantum gerat animi. In duodecimo enim cum sagitta ictus esset, neque euelli posset cuspis,

Sæuit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere. Ipsemet sibi scilicet. & addit,
Auxilióque viam, quæ proxima, poscit.

& illud magnanimum,

Ense secent lato vulnus, telique latebras
Rescindant penitus.

Hoc esse poterat, vt pro se tantùm faceret non quo aliis consuleret. At enimuerò longè alia ratio: ait enim,

Seséque in bella remittant.

Quo tempore ne sedit quidem ad quiescendum. Ait enim,

Stabat acerba fremens, ingentẽ nixus in hastam.

Idémque &,

Concursu iuuenum, & multùm mœrentis Iuli
-lacrymis immobilis.

Sui igitur contemptor, gloriæ dominus, ciuium seruator sæuit hic. At idem quum datur occasio eadem fortitudine lenis & clemens, non factionibus, sed virtute victor. Rupto enim fœdere dextram tendebat, eámque inermem. Et nudato capite, atque suos clamore vocabat, *O cohibite iras*. Sic vniuersæ rei bellicæ vera vnicáque gloria C. Iulius Cæsar in prælio Pharsalico nuda manu & capite clamabat, Parcite ciuibus. Acuit eam fortitudinem in summa rerum trepidatione, atque desperatione ita, vt etiam exeat in audaciam,

Arma amens capio, nec sat rationis in armis.

Quippe solus. quo? quibus? neque dux, neque sub duce. Sperat tamen, proponstque sibi factum viri fortis: sed *glomerare manum*, id est ciues cogere: apponit consilium, *Et concurrere in arcem.* adiungit ferociã, quasi stimulum virorum fortiũ, *Furor iràque mentem Præcipitant.* Itaque concludit, *Pulchrúmque mori succurrit in armis.* Præterea quum stratagema sit, vafrũ commentum Imperatoris, vis belluarum, consilium hominis: ita admisit Coræbi sententiam de clypeis mutandis, vt præsenti vtilitate non contaminaret perpetuam fortitudinem. Itaque magnanimitas prohibuit eum quominus esset illius consilii author: rerum experientia persuasit, vt fortunæ melioris arriperet occasionem. In aduersa igitur firmus: in secunda nunquam temerarius. sed ne illa quidem oblata continuò confidens animi. Euandro enim auxilia pollicente nequaquam soluitur à curis: sed ipse & Achates,

-multa suo tristi cum corde putabant,
Ni signum cælo Cytherea dedisset aperto.

Pietate verò tum condiuit fortitudinem: quum Lauso, quia patrem texerat, noluit afferre mortem: sed & monuit ipsum, atque etiam increpuit,

Quo moriutre ruis? -Fallit te incautũ pietas tua.

Tandem verò non nisi irritatus eum morte affecit, & coactus, & inuitus. Dementi enim & insultanti iuueni quid faceret? *-Sæuæ iámque altius iræ,*
Dardanio surgunt ductori. paulatim scilicet, non temerè. Quapropter redit ad clementiam suam simul, atque moderationem,

At verò vt vultum vidit morientis, & ora,
Ingemuit. & addit, miserans grauiter: *dextràmque tetendit.* Quin & mox eum ipse terra subleuat: non solum donat cadauer patri, sed simul etiam cum armis.

Magnanimitas.

Est autem fortitudinis vel species, vel perfectio magnanimitas. Ea est virtus quæ nihil sordidi vel probat, vel patitur. Magnũ sanè factum illud, quum penè iam expugnatam vrbem, ipsámque victoriam è manibus amittit, vt quum fortissimo hoste ancipiti sanè prælio congrediatur,

At pater Æneas audito nomine Turni,
Deserit & muros, & summas deserit arces.

Audito tantùm nomine, etiam ipsas arces, quas penè in manibus habebat, omittit: anteponítque certam virtutem non minus certæ fortunæ. Quare neque deprecantem Turnum interficit, donec alteram fortitudinis partem potiorem ducat: vltionẽ scilicet necessitudinum. Itaque ne se quidem authorem vult facere, vt alibi: *Æneæ magni dextra cadis.* Sed reiecit in necessitatem, pulcherrima nempe figura etiam à Rutilio descripta:

-Pallas te hoc vulnere Pallas, Immolat, tanquam inferias illi pro victima, non tãquam hostem qui bellum intulerit: non riualem qui vxorem petat: non fortunarum depopulatorem qui regno fatali arceat.

Hæ sunt certæ personæ virtutes, militis, imperatoris, pontificis. Quæ verò etiam cuivis ciuium communes essent, nulla caruit: temperantia, prudẽtia, industria, solertia. Quid enim modestius quàm ea quæ Græci λύσρα, & ἄποινα, vulgus Italicum *Talionem*, Gallia paulò corruptiore vocabulo *redemptionem*, negligere. Nam & iure belli redẽptitiam pecuniam accipere possumus: & Æneas noluit. haud dissimilis Pyrrhus, cuius vox illa regia, Rançon.

Non cauponantes bellum, sed belligerantes.

Iccirco & Lausum dono dedit sine precio: & hoc, & cæteris omnibus virtutibus fero Achille maior, qui filium patri auro vendidit: & auri atque argenti talenta pollicenti, ait,

Auri

Auri atque argenti memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis.

Cæterùm diuitiarum contemptus etiam in multis fuit: quorum animum haud facilè perspectum habeas. quippe aliis id persuasit sapientia: nonnullis stultitia. sunt & quos ignauia cohibet ab industria: sic enim diuinus Poeta,

-alitur vitium viuitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat: & meliora deos sedet omina póscens.

Mentis tamen altitudinem fuisse in Ænea ad eam perfectionem consequendam ostendũt cæteræ actiones. Quotus enim quisque sibi de gloria, aut victoriæ opinione demat? atqui ille quum de se ac Turno verba facit,

Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his mecum decuit concurrere telis.

Non addidit, Ego illum interfecissem: sed modestissimè,

Vixêt cui vitam Deus & Fortuna dedisset.

Cuiusmodi animi temperationem & retinet & præsefert in legibus fœderis. Nam si sum victus, inquit, cedam: si vincam, haud peto vt cedant victi. neque volo imperare non cedentibus, id quod etiam minus est: crescit igitur semper modestia: sed socii vt sint volo. Imò, ait, *socer arma Latinus habeto: Imperium solenne socer.* Neq; iubeo vt laborẽt Latini: id quod Drãces pollicebatur: *saxáque subuectare humeris - iuuabit.* sed *mihi*, inquit, *mœnia Teucri Constituent.* Neque gloriã mihi posco ex nominis impositione: sed id quoq; ipsis cõcedo victis: *Vrbíque dabit Lauinia nomen.* Gratissimo quoq; animo fuisse ostenditur, quũ tam luculentis verbis, in primo, gratias agit Reginę ob clementer auditam legationem, atque socios receptos. & quum, in quarto,

-ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam Regina negabo
Promeritam.

Pollicetur etiam æternam apud se memoriã beneficii:

Dum memor ipse mei, dũ spiritus hos reget artus.

Ne verò crudelem aut ingratum putes, vbi dicitur, *sed nullis ille mouetur Fletibus.* Reiectus enim est & effectus & causa in deos illis versibus:

Fata obstãt, placidásque viri deus obstruit aures.

Ita placidæ suapte natura erant aures, Fato autem factæ duræ.

Industriam verò homo vnquam nullus maiorem præ se tulit: siue œconomiam intuearis, tum in primo tum in octauo: siue artes alias. Nã & nauium structurę præfuit, & vrbem condidit, & nauigandi calluit rationem. Facundiam verò quis non miretur? quippe in omni genere orationis excelluit. Nam & demonstratiuo vtitur, in primo, ad Reginam, & suasorio multis in locis, & forensi quũ Reginæ refellit obiectiones.

Neque verò sunt audiendi Stoici, siue plumbeos siue illi ferreos sibi fingant homines. Nam si eorũ Sapiens immobilis est animo, etiam corpore caudex erit. Neque enim quicquàm officii à me proficisci potest, nisi mouear. Si pater excidit in voraginem, dabo manum. Quare? Si excindatur patria, non propugnabo. quomodo ero iustus aut liberalis? Sed illorum nugæ satis patent: qui quum peccata paria facerent omnia, pares quoque virtutes efficiant necesse est. paria igitur officiã. Quónam igitur consilio dirimunt species officiorum, vt alia sint mediocria, alia summa? Hæc propterea scribo, ne obstrepant Æneæ aduersus Helenam irascenti. Nam & ipse ibi disputat: & ita mouetur, vt vĩcat melior sententia: quam diuinus Poeta meritò ascribit deæ. Neque enim aliud ratio est in mente humana, qua superantur affectus, quàm radius quidam, vt ita dicam, primæ illius Lucis, sine qua omnia sanè meritò & dicuntur tenebræ, & existunt. Disputationem ecce qualem: Stoici.

-námque etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, neq; habet victoria laudẽ.

Non quærit igitur aut nomen aut laudẽ, sed iustitiam, vt suorum deleat ignominiam. Quis enim patiatur affines suas fœminas primarias premi seruitio impudicæ mulieris? Igitur rectè interpretatur factum suum sic: *Extinxisse nefas.* Nullius enim non interest nefas tollere. vir enim iustus nullum malum superesse pati debet. Quare Grammaticuli, qui hosce luculentissimos operosissimósque versus sublatos voluere, vulgaribus moti affectibus, ignoratis rationibus iustitiam de Sapiente suo abstulere.

Habemus igitur vno in Ænea tanquam ideã illam Socraticam cuiuscunque personæ: cuius perfectio naturam ipsam in genere æmulari, in singularibus priusque indiuiduis etiam superare videatur. Verùm quia & sexu aliæ differunt, & statu nonnullæ, cuiusmodi eas item describere possis, videamus.

PERSONÆ ALIÆ.

CAPVT XIII.

ORdiamur à multitudine, quam in agrestem, vrbanam, militarem distingues. Agrestem stupidã, credulam, timidam, peruicacem, indocilem, sui confidentem, contemptus suspicacem simul atque detestatricem. Vrbanam supinam, pauidã, tumidam, mollem, ignauam, verbis quàm factis promptiorem, luxu atque otio feram, superbam non resistentibus, demissam instantibus, crocodili naturâ. Militarem maleficam, intentã motibus, exprobratricem operum suorum, gloriosam, vanam. otium quærat, quæsitum rumpat. In vniuersum verò, multitudinem omnem infidam, inuidam, indulgentem genio rebus secundis. fractam in aduersis, subitæ pœnitentiæ, ducis appetentem, appetiti recusantem. facit vt non faciat. satagit vt nihil agat. seruit vt ne pa- Agrestis. Vrbana Militaris.

reat. Est enim δημοκρατία tyrannis multorum capitum. Agrestis exempla excipies duræ, incõditæ, facilè excitabilis: in septimo,

Improuisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic grauidi nodis.

Aduerte deinde asperitatem, eámque præcipitem, *Rimanti telum ira facit, quod* scilicet *cuique repertum est.* & quæ sequuntur. Vrbanam autem vides ibi tumultuantem:

Ac veluti magno in populo quum sæpe coorta est
Seditio, sæuíque animis ignobile vulgus,
Iãq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

Inconsideratam verò, & corporis affectibus obnoxiam, in eodem:

Illi se prædæ accingunt, dapibúsque futuris.

Neque prius amissorum sociorum cura subit atque cogitatio, quàm

Postquã exempta fames epulis mẽsæque remotæ.

Improuiso autem euentu perterrentur: atque animum despondent, vt in tertio ad Harpyiæ vocem,

At sociis subita gelidus formidine sanguis
Diriguit, cecidere animi, nec iam amplius armis
Sed votis precibúsque iubent exposcere pacem.

Adeóque deiecto animo sunt, vt *Siue deæ*, rectè hactenus ac piè: sed quid sequitur? *Seu sint diræ obscœnæque volucres.*

Factiosam verò ibi:

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

& in duodecimo,

Exoritur trepidos inter discordia ciues.
Vrbem alij reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis: ipsumque trahunt in mœnia Regem.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.

Inconstantem autem in tertio,

Ipsæ iam matres, ipsi quibus aspera quondam
Visa maris facies, & non tolerabile numen:
Ire volunt, omnémque fugæ perferre laborem.

Militarem quoque inconstantiam in XII,

Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini:
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebúsque salutem
Sperabant: nunc arma volunt, fœdúsque precantur
Infectum: & Turni sortem miserantur iniquam.

Vide pœnitentiam. nánque in vndecimo,

Hûc matres, miseræque nurus, hûc chara nepotum
Pectora mœrentum. puerîque parentibus orbi:
Dirum execrantur bellum, Turnique hymenæos.
Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro:
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.

A' SEXV.

CAPVT XIIII.

PRoxima huic naturæ fœmina est. infida, suspicax, inconstans, insidiosa, simulatrix, superstitiosa: cui si potentia adiuncta est, sit intolerabilis. Aspice Iunonem in primo seipsam commendantem,

Ast ego, quæ diuûm incedo Regina, Ioúisque
Et soror & coniux.

Et in septimo,

Stetit acri fixa dolore.

Talem etiam obseruabis Amatam, quæ postulabat sua vt consilia obuiam irent etiam Fatis ipsis. Itaque eædem audent omnia, non fortitudine atque animi præsentia, sed insania atque væcordia, atque iudicii peruersitate. Quare etiam sese illa suspendit, serua facta mortis potius ignominiosæ, quàm vt præter libidinem suam aucti imperii florentes videret res. Vult autẽ fœmina semper, si queat, suo nutu res ferri. itaque sic describit eius amentiam:

Quã super aduentu Æneæ, Turníq; hymenæis
Ardentem curæque iræque coquebant.

Et Iuno,

Haud equidẽ metuam implorare quod vsquã est:
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.

Adeo vt etiam demittat se supplicem deterioribus, Æolo & Furiæ. Quin quum extremus supremúsque omnium affectuum in fœmina sit zelotypia, cæca Iuno ad Teucrorum odium acuitur obliuione pellicis. vt enim Æneæ noceat, cum Iuturna fœdus init.

Superstitiosam agnosces ex octauo,

Vota metu duplicant matres.

Affectum verò exuberantem, in eodem:

Stant pauidæ in muris matres, oculísque sequuntur
Pulueream nubem.

Pœnitentiam verò in quinto, exusta classe:

Ast illæ diuersa metu per littora passim
Diffugiunt.

& addit, *Piget incœpti*: & quod maius est, *lucis.*

Omnino autem nihil mediocre in hoc sexu. Sẽper enim, vt est in nostro prouerbio, aut minus quàm canem, aut plus quàm senionem iacit. Ergo non solùm gemitus & lacrymæ, sed etiam planctus, & vestium scissio, & vlulatus attribuuntur. Ostentator sexus ille cuiuscunque fortunę affectibus maximè vehementissiméque expressis:

Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.

Sic etiam Andromache vbi Æneam vidit, *Impleuit clamore locum.* non enim mediocris vox, clamor: nec mediocris clamor, qui locum implet.

Quòd autem ad earum virtutes pertinet, duplicem modum designare possis. quippe aut virilem, aut suauem ac lenem. Propria fœminæ virtus pudicitia est & pudor. Pudor est metus reprehensionis: Pudicitia, est constans abstinentia à venere prohibita. nam castitas est constans abstinentia à quacunque venere. Pudorem cognosces in Lauinia: *Mulierum virtutes,*

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagranteis perfusa genas: cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ossa cucurrit.

& alibi,

Causa mali tanti, oculos deiecta decoros.

Pudicam verò finges ex Andromachæ specie. quam

quam quum Æneas appellasset, ita vt Hectoris memoriam excitaret: addidissétque noui coniugii mentionem, sic:

Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia seruas?

Statim intelligis, *Deiecit vultum: & voce* quidem *loquuta est*, sed *demissa.* Quæ tamen antea clamore complesset locum. Luculentum exemplum tibi præbet Dido. quæ vt à castitatis proposito auelleretur: opus fuit deo, sed ipsomet Cupidine, sed præsente, sed virus per oscula inspirante. Iccirco etiam Iuno Venúsque conuenere ad illum animum expũgnandum. Speluncã quoque obscuram, loco solo ac deserto, & cum signis Iunonis ac Nympharum vlulatu. Quin vocat coniugium. Sic scriptum oportuit de ea, quæ Sichæi memoriam Hiarbæ regno putarat potiorem. Quibus modis extorta est illius voluntas. neque enim satis erat quòd natus dea, quòd - *Os humerósque deo similis.* Quare nũquam aliter loquitur de Ænea, atque de marito.

Ne cui me vellem vinclo sociare iugali. &
- *agnosco veteris vestigia flammæ.*

vt aut in Ænea Sichæũ amet, aut Æneam in Sichæo. Postremò concludit non facturam. neque sanè fecisset: verùm non solùm Anna, sed etiam astra ipsa impulerunt.

In ædibus autem assignabis diligentiam, & sedulitatem, & curam anxiam, & parsimoniam attribues. in operibus verò solertiam. vt in Euryali matre, atq; Elisa. &, *Iliadúmque labor vestes.* &, *Fert picturatas auri subtegmine vestes.* &, - *Phrygiam Ascanio chlamydem.* &, *Textilibus onerat domus.*

Sedulitas ac frugalitas, in octauo: vbi comparat Vulcanum fœminæ diligenti & parcæ. qualem etiam habes in Andria & Heautõtimorumeno Terentianis.

Viriles porrò artes virtutésque, & affectus atque officia dabis mulieribus, aut ex institutione: quem in modum extruxit Metabus Camillam. Aut ex natura: qua freta elusit Pygmalionem Dido: factáque est princeps populi. Aut ex desperatione, qualis Euryali mater:

- *Muros amens atque agmina cursu*
Prima petit.

Neque enim ætas impediebat quominus curreret, etiam in primam aciem,

- *non illa virûm, non illa pericli,*
Telorúmque memor. Non igitur ob fortitudinem. nanque vir fortis & periculum agnoscit, & capessit. at imbellis audet, quia aut ignarus, aut immemor periculi. Ita in vndecimo,

Ipsæ de muris summo certamine matres
Tela manu iaciunt: sed trepidæ, vt intelligas naturam pugnare cum necessitate: quâ adductæ,
-*primæque mori pro mœnibus ardent.*

Præcipites verò in fletum atque cõquestionem fœminæ. Sic enim τὸ θῆλυ appellat Aristoteles μεψιμοιρον: insatiabilis enim est sexus illerum omnium: vt neque appetens pacari, neque plenus expleri possit. Nunquam sanè sorti suæ acquiescit. Hos tamen affectus temperabimus loco, tempore, casibus. aliter nanque flebit mater amisso filio, vt Euryali mater: aliter amisso amante Dido. Aliter ea cui ex præsentire amissæ rei memoria renouatur. semper enim cõparationes facit muliebre genus: velut Andromache, *Sextus mulierbris.*

O mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Est nanque & fœmina & mater. Nec minus ipsa Venus tanquam mater, narrante Ænea miserias suas,

Ignotus, egens Libyæ deserta peragro,
Europa atque Asia pulsus: commota,
-*nec plura querentem*
Passa, -*medio sic interfata dolore est.*

Quod autem de fœmineis affectibus dicimus, id in viris quoque cõsiderabis. Affinitatis enim & odii, aut amicitiæ affectus aliam quasi faciem imponunt dignitatibus personarum: quemadmodũ etiam casus, siqui sunt atrociores. Quãobrem in classis incendio scidit Æneas vestem. In extremo etiam periculo *it scissa veste Latinus*: quod alioqui indecorum est. Fuit tamen veterũ mos ille, quemadmodum etiam in sacris libris legere est. Par affectus Euandro, quem in funere filii - *potis est vis nulla tenere*: sed & procumbit super, & procubans hæret: neque auelli vult: & lacrymans ac gemens vix fari potuit.

AETAS.

CAPVT XV.

AB ætate diuersa erues exẽpla. Nam prima pueritia lusibus intenta est. Quàm pudenter describes, ne ineptias. pauci nanque probant Homerum: nemo potest defendere, quum Phœnix exprobrat infantiam Achilli:

Πολλάκι μοι κατέδευσας ὅσ' σήθεσι χιτῶνα
οἴνου ἀπιβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ.

Parum enim differt ab iis quæ Aristophanes in Nubibus, βρῦ, μαμμᾶν, κἀκκᾶν. Verùm sanè nobis coluntur, vt ait Martialis, *Musæ seueriores.* Parcissimè Poeta in quarto, - *siquis mihi paruulus aula Luderet Æneas.* At ætas adultior in studia cuiuscunque generis impensius incumbit. soluta tamen studia illa esse oportet, & animi gratia potius quàm seueriore quæsita cultu:

At puer Ascanius medijs in vallibus acri
Gaudet equo: iámque hos cursu, iam præterit illos.
Spumantẽmque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Maturior autem factus etiam venatur. Tum iã grandior Numanum interficit: postea etiam eum educit è castris Poeta.

Adolescentiæ perpauca exẽpla habes ex Poeta nostro, vt lacrymas Euryali: at effinges ex præceptis his: Fertur atque etiam impellitur ætas prima hæc tum facilè, tum vehementer, ad

ea quæ concupiſcit. Concupiſcit autem & ſtatim,& multa potita contemnit.ad alia animum appellit. Præceps potius animus quàm magna voluens. Iram atque animum ipſum in fronte atque ore gerunt. Anteuertit impetus deliberationi,facta verbis,pœnitentia perfectioni. Honoris atque prælationis exactores importuni, potius quàm ſeduli vindicatores. Contemptus vltores: ipſi contemptores diuerſorum à ſuis ſtudiorum. Laudatoribus ſuis fauent:odêre monitores. Potentiæ ſtudioſi, opum negligentes. ſpe enim alunt fiduciam ſui. Liberalitatem exercent,ignari fortunæ deterioris. Omnino ſimplicitatem & à ſe profitentur,& ab aliis exigũt. Parum ſuſpicaces:creduli multùm. Honeſta vtilibus anteponunt.nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibiipſis lex ſunt. Sodalitatum atque ſocietatum ſtudioſi,ſibi ita viuũt,vt credi velint aliis quoque viuere. Denique nihil mediocre. Alienarum miſeriarum pii obſeruatores,ſuarum ſecuri. In iocos ſoluti. Verecundiæ obnoxii in erroribus:elati in benefactis.

Iuuenis autem frequentiſsimè ferox, atque etiam violentus. Ferox Turnus etiam Furiæ exprobrat ſenectutem:deinde ad arma vniuerſum concitat Latium. Itaque eum ardentem appellat Poeta.& in duodecimo,

Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit.

Sic audax Lauſus, atque etiam Æneæ inſultans. Pallas verò nihil Turni vim metuit: cuius animum deſcribit,

-audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat:raptoque volat telo obuius ipſe.

Cupidum quoque laudis, vbi Turni petit ſpolia. Euryalus quoque ſeipſum offert periculo: tantum abeſt vt pertimeſcat. Rarò igitur modũ ſtatuit appetentiæ ſuæ iuuenis. Euander id de ſe ipſo,

-mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare virum,& dextra coniungere dextram:
Acceſſi.

Facilis iræ: prompta vltio, ac parata. Gyas in quinto,

Tum verò exarſit iuueni dolor oſſibus ingens.

Ira hactenus: vide quid ſequatur:

Nec lacrymis caruere genę:

Indignatione enim citius quàm pietate iuueni excidunt lacrymæ. Addit illico factum & vltionem,

Oblitus decoriſque ſui,ſociúmque ſalutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.

Omnino autem iuuenis natura inter adoleſcentiæ ac ſenectutis tẽpora vt media eſt, ita & particeps tum vitiorum tum virtutum: ſcilicet affectuum atque propenſionum. Itaque Euryalus ita adoleſcens, vt iam eſſet ætate firmiore, aliter afficitur ac lacrymatur quum in metu eſt, ne ſibi victoriæ præmium præripiatur. Aliter Iulus in Euryali luctu. Ætatis autem huius penè cognatum,ac perpetuum vitium, inconſideratio. A item præceps temerariáque occupatio iudiciorum. Id quod notat in Polo Quintilianus. Pudentiùs,in nono, Aſcanius: vbi Niſo atque Euryalo præmia pollicèretur Alethes, vt bene inſtitutus tacuit: tametſi & Regius filius, & is penes quem eſſet arbitrium dandorum præmiorum. Excepit itaque mox orationem: verùm nõ ſine nota ſpei iuuenilis,

Ille, vides,quo Turnus equo,quibus ibat in armis?

Senilis ætas maxima ex parte moribus eſt cõtraria adoleſcentiæ. Ergo quòd diu vixerint, parum ſperant, pauca moliuntur: præteritis gaudent, quæ ſola probant præ iis quæ præſentia ſunt: quibus non acquieſcunt. Nouarum rerum B obtrectatores, ſemper habent quod obiiciant. Soliciti officiorum exactores. Ad rem attenti. Lenti ac difficiles ad perſuaſiones. Cauti,atque etiam ſuſpicioſi. multa enim indignè aut ſe aut alios perpeſſos meminere. Ac quemadmodum adoleſcentes ſpe, ita ſenes memoria metiuntur omnia. Rarò affirmant ea quorum non habeãt exemplum in memoria. rarius deiiciuntur de ſententia. rariſsimè ſibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticuloſi, pertinaci vlterioris vitæ expectatione. queruli. Odia hoſtiliter exercent, atque etiam conuicia. Garruli, triſtes, importuni interpellatores. ſemper etiã quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercet frequentiſsimas comparationes. ſic Priamus,

At non ille,ſatum quo te mentiris,Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo.

C Entellus de ceſtibus,

His magnum Alcidem contra ſtetit.

Statim de ſeipſo,

-his ego ſuetus,
Dum melior vires ſanguis dabat.

Euander,

O mihi præteritos referat ſi Iuppiter annos, &c.

Conſilium quoque attribuas & ſapientiam iuuenilium furorum tẽperatricem, vt in Latino,

O præſtans animi iuuenis,quantum ipſe feroci
Virtute experas:tanto me impenſius æquum eſt
Conſulere.

Obſeruabis & fortis viri excuſationem à militiæ muneribus propter ætatem. ſic Entellus,

-non laudis amor neque gloria ceſſit
Pulſa metu:ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet.

Quin præmio non adduceretur, ſi eſſet iuuenis, ſed laudis amore:

Haud equidem pretio inductus,pulchróq; iuuenco
Veniſſem. & addit, *-nec dona moror.*

Contrà Latinus in ſignum fœderis atque amicitiæ: *Munera nec ſperno.* Satagunt etiam ſenes in præſagiis,& prudentiæ artes colunt. Sic Anchiſes interpretatur ex oraculo profectionẽ in Cretam: poſtea redintegrato conſilio, ait,

Séque nouo veterum deceptum errore locorum.

Sic ſæpe faciunt ſenes: vt ineptam orationem noua corrigant.

OFFICIA.

OFFICIA.

CAPVT XVI.

AB officiis autem & inſtitutis aliam ineas rationẽ. quippe ciuis vmbratilis Drances eloquio non contemnendus,eo ſolo vtebatur, & aduerſus Turnum & erga Æneam. Qua de re tametſi diximus aliquid in perſonarum tractatione, tamen quia multum oportet eſſe attentum Poetam ad decorum, hic quoque aliquid conſiderabimus. Militiæ igitur officium tametſi vnum habet finem, patriam tuendi: tamen tot ſecum affert tum vitia tum incommoda, vix vt vno capite poſſint explicari. Mirum quod Virgilius vnum tantùm Mezentium deorum contemptorem facit. Nunc enim qui quàm maximè abeſt à
ἄθεος cultu diuino,tam proximè vult videri acceſſiſſe ad viri fortis opinionem. Innatus ſanè contẽptus & legum & rationis. Suarum conſuetudinum,morum, ſtultitiarum commendatores, aliena iudicia pro ridiculis habent. Omnium rerum obliuioſi præterquam contumeliæ dicendæ,iniuriæ faciendæ,rapinæ exercendæ, debitũ negando, depoſitum abiurando, rem minis atque etiam plagis ſoluendo. Virtutes autem illæ: animi præſentia,motus initiò mediocris,qui ſimul cum ærumna creſcat atque incendatur. Nunquam decoris ſui immemor: gloriam ſuam præ oculis, Ducis imperium, Reipublicæ commoda ante oculos habeat.ſuperetur,non vincatur. victus non fateatur. neque enim tam placet Turnus illis:

-viciſti, & victum tendere palmas
Auſonij videre.

& illud, *- tua eſt Lauinia coniux:* quàm Troilus, qui & puer & *- impar magno congreſſus Achilli:*& deiectus de curru, *Lora* tamen *tenet* adhuc. Iactabundus tamen ſemper miles, ſpe euentum præcipit fiducia ſui. Dares

Oſtentat latos humeros,alternáque iactat
Brachia.

Itaque alacer nõ tam adepta, quàm præcepta opinione victoria.

Ergo alacris,cunctóſque putans excedere pugna,
Æneæ ſtetit ante pedes.

Item impatiens: *- nec plura moratus.* iam quaſi victor *Læua cornu tenet.* &, *Ducere dona iube.* Solicitus verò in aduerſa fortuna, quales in obſidione Troiani: ſolutõ in ſecũda, vt Rutuli:

-fuſique per herbam
Indulgent vino,& vertunt crateras ahenos.

&, *-noctem cuſtodia ducit*
Inſomnem ludo. Mox autem, *Lumina rara micant.*

Tandem, *-ſomno vinóque ſepulti*
Procubuere. itaque *Silent latè loca.*

Hoſtilis autem frequens exprobratio: laudis diminutio aut contemptio:& probri attributio,

O veræ Phrygiæ:neque enim Phryges.

Quare non ſolùm milites, ſed etiam alio quouis modo inimici & ſentiunt & loquuntur. Hac cõ A ſuetudine Amata prædonem vocat Æneã: Teucris obiicit exilium. Latronem Æneam matres Laurentes. eundem Semiuirum Turnus. Adiungitur verò affectus acrior interdum adeò, vt audito ſolo nomine hoſtis, execremur. Horatius id oſtendit, quum ait,

Parentibúſque abominatus Annibal.

Sic & patriam & gentem odio habemus. quemadmodum in tertio eſt apud Poetam,

Et terram altricem diri execramur Vlyſſis.

Peculiaris militi ea exprobratio, quæ fit hoſte interẽpto: de qua inter figuras: Sarcaſmon enim Græci vocant. Ea nihilominus ante cædem fieri ſolet. frequens, vt ſuo loco. Neoptolemus,

-referes ergo hæc,& nuncius ibis
B *Pelidæ genitori,illi mea triſtia facta,*
Degenerémque Neoptolemum narrare memento.

& poſt cædem Æneas,

Iſthic nunc metuende iace.non te optima mater
Condet humo.

Idem Lucago, Camilla Liguri, Et Turnus,

-quam bello Troiane petiſti
Italiam metire iacens.

Magna illuſione atque acerba. quippe Italiæ poſſeſsionem dat ei. Haud tamen ſemper conuenit, vel propter perſonarum rationem, vel propter varietatem. quare Æneas ibi nihil amplius quàm

Pallas,te hoc vulnere Pallas Immolat.

& Turnus occiſo Pallãte quaſi Epicediũ canit,

-qualem meruit Pallanta remitto.

C Remiſſus & Lauſus eodem modo:

Arma quibus lætatus,habe.

At Turni quæ ſequuntur paulò acerbiora, ſed tamen ſine Sarcaſmo, contrà quàm Grammatici exiſtimarunt:

-haud illi ſtabunt Æneia paruo Hoſpitia.

Priuatim verò qui exercitus curam gerunt, aut claſsis, aut vrbis, plus tribuunt conſilio, diligentiæ, prudentiæ. Arte, non impetu volunt vincere. quemadmodum Turnus in ſumma ciuium trepidatione, neque ſe deſerit, & alios confirmat. tum omnia prouidet, omnia diſponit. nam & in campos equitatum effundit aptiſsimè: & Catili Coræque fratris ductu firmat vrbis aditum. In muris coronam propugnatorum diſponit. ipſe cum robore exercitus capit locum ad ſigna inferenda. Tum aſtu imperatorio, quod Stratagema vocant, fauces occupat ad inſidias ipſo in ſaltu conſidens, vnde Æneam iuga ſumma ſuperantem excipiat incautum.

Eiuſdem imperatoris officium eſt, ſummã in deſperatione animos addere, ac facere iacturam vilioris rei ad victoriam conſequendam. Quare Tarchontem fortiſsimum Thuſcorum ducem ita deſcribit præfectum claſsi: vt & moneat ſocios quo impetu litus occupẽt, & ſubdat,

Frangere nec tali puppim ſtatione recuſo.

Alius animus claſsis gubernatori. Maturũ conſilium dabis ei: & ipſum fortunæ obſequentem

facies:quo cedendo vincat. Propterea, in quinto Palinurus, quum Italiam capere non poteſt, in Siciliam curſum tenet. Vigilem quoque oportet eſſe, & anxium vel à tempore, vel ab arte. Ideóque, in tertio,

Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos: atque auribus aera captat.

Mira diligentia, quum dicit *omnes*: quum *explorat*, ſolertia: quum *aerem* omnibus communem ſibi proprium aſcribit præceptorem, ars: quum notat *ſidera*, peritia: quum addit *cuncta*, perfectio. vt intelligas non immeritò Poetarum regem à nobis vbique Maronem prædicari. Artis autem explicationem petes, ex quinto,

Virgilius poetarum rex.

Colligere arma iubet, validiſq; incumbere remis:
Obliquátque ſinus.

Illud in nautis peculiare. duros vt facias, ſæpe etiam pertinaces. Memineris Menętem & appellatum & monitum à ſuo Principe, parere noluiſſe. haud iccirco facit iuſſa: ſed *cæca ſaxa timens, proram pelagi detorquet ad vndas*. Peſsimum omnium genus hominum experti ſumus in ipſa nauigatione. Deum ipſum pro ludo in tranquillo curſu, in aduerſo pro hoſte aut pro pecude habent. Quas non audiuimus contumelias? quæ non execrabilia verba? haud multùm abeſt illud Palinuri,

Nautarum blaſphemæ voces.

-non ſi mihi Iupiter author
Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere cælo.

Itaque imperioſam perſonam nauticam in Charonte quoque notabis,

Quiſquis es armatus, qui noſtra ad limina tendis,
Fare age, quid venias. Satis erat: addidit,
Iámque iſthinc: & amplius, *Et comprime greſſum.*

Nihil ſanè præterea potuit: niſi diceret, *Abi*.

Sunt & alia ciuilia officia. Iudex, Sacerdos, Orator, Medicus, Faber. de quibus omnibus nonnihil dicendum, exempláque ponenda.

Iudicem efficies taciturnum, patientem auſcultationum, moderatorem rerum propoſitarum. Talem legis Iouem in concilio deorum: talem Latinum in conſilio. Eius virtus iuſtitia: æquitas, quam Græci ὀθνείκειαν vocant: rerum ſcientia: calliditas ad cautiones. Vitia, præceps reſponſio, impatientia, auaritia, factio, fauor, dilatio & ampliatio in re liquida.

Sacerdotis nomen amplum ad Pontifices, Flamines, & eos qui Reges appellabantur. ſub qua ſpecie Vates Augureſque neutiquam comprehenduntur. Tamen quum videamus Augures ipſos ſacra facere plerunque, hîc compendii gratia Sacerdotibus adiungemus. Eorum ritus aliis alius tam in ſacrificiis quàm in victimis, in veſtibus quoque non vnus modus. Exemplum vnum habes, in duodecimo,

-puráque in veſte ſacerdos
Setigeræ fœtum ſuis, intonſámque bidentem
Attulit, admoúitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem conuerſi lumina ſolem,
Dant fruges manibus ſalſas: & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateríſque altaria libant

Vates atq; Augures.

Vatis autem obſeruationes continętur Auſpiciis, Auguriis, Ominibus, Extiſpiciis, Aſtris, Punctis, Ignibus, Animarum euocationibus: de quibus in libris magicis multa præclarè, aliqua ſuperſtitioſè, non pauca ridiculè ſcripta ſunt. Multi etiam ſomnia addiderunt. quidam ſolo Enthuſiaſmo implentur deo, futuráque prædicunt. Tales Sibyllæ, quarum & numeros & carmina prodidit Lactantius. Eo in numero Caſſandra, Helenus, Bacis, Martius apud Latinos. præterea Phœbades omnes, quarum nomina, reſponſa, modos, corúmque cauſas excipies ex Herodoto, Plutarcho, Cicerone & aliis. Heleni vaticinium pacatius, Sibyllæ operoſius. Ille enim nullo actus furore futura explicat Æneæ. at Sibyllæ

-non vultus, non color vnus,
Non comptæ manſere comæ: ſed pectus anhelum.
Et rabie fera corda tument, maiórque videri
Nec mortale ſonans.

Auſpicia.

Videtur autem omnium antiquiſsimum Auſpicium. facillimum enim & ſimpliciſsimum Auium genera, numerum, volatum notare. Eius faciem habes, in primo,

Aſpice biſſenos lætantes aere cygnos, & quæ ſequuntur. Item in duodecimo,

Námque volans rubra fulvus Iouis ales in Æthra,
Littoreas agitabat aueis, turbámque ſonantem
Agminis aligeri: ſubitò quum lapſus ad vndas
Cygnum excellentem pedibus rapit improbus vncis, &c.

Superſunt etiam Enniani verſus de Romuli Remíque auſpicio in condenda Vrbe: quos recitat M. Tullius. Miſcentur autem ſimul, vt in auſpicio ſit etiam augurium: quemadmodum in primo: neque enim ſolùm obſeruat alarum ſonitum, ſed etiam cantum. notabis etiam *cœtum*, non diſperſos. & volandi modum, *cinxere*:

Vt reduces illi ludunt ſtridentibus alis:
Et cœtu cinxere polum, cantúſque dedere.

Omen.

Omen autem eſt, quod ab hominis ore excipitur: Eiuſmodi legis, in ſeptimo,

Heu, menſas etiam conſumimus, inquit Iulus.

Tum Aeneas, qui eſſet pontifex & ſciens auguriorum

-ea vox audita laborum
Prima tulit finem: primámque loquentis ab ore
Eripuit pater.

Eripuit auiditatem notat imponendi finem tot expectationibus. nam Græci lenius, ἐξαφαιρεῖν τὸν ῥηθέν. Extiſpicinam, in quarto,

Aut ante ora deûm pingues ſpatiatur ad aras:
Inſtaurátque diem donis, pecudúmque recluſis
Pectoribus inhians, ſpirantia conſulit exta.

Aſtrologos verò ſi inducas, nequaquam explicabis ſtatus, aut progreſsiones, aut regreſsiones, aut coniunctiones, aut obiectiones ſiderum: id enim eſt oſtentatoris & inepti. Sed ſi quid attigeris

geris, id ſanè parce. Rẽ verò ipſam oblines quaſi coloribus viuidioribus: veluti ſi ſic dicas, Iouẽ nolle aut velle: Venerem infenſam aut propitiam. Induces verò cauſas, cuiuſmodi apparent in tota Æneide acrius contemplanti. Iouis Æneas nepos, eum ſanè fautorem habet. Iam matrẽ Venerem. cuius ſuaſu ac ductu it Carthaginem, comiter excipitur, opibus iuuatur, Regina etiã fruitur, conſors imperii fit: iccirco ait illum, non Eliſam vrbem condere, *Pulchrámque vxorius vrbem Extruis*. Propterea quòd in medio cæli coniuncta fuit cum Ioue Venus: quæ erat partiũ principalium in eius genitura domina. A fœmina igitur regnum: quemadmodum & à Lauinia. Iuno verò ea eſt quam Aſtrologi partem fortunæ vocant: ac propterea Iuno hera dicta fuit ab Hethruſcis diſciplinis. & ſimplici appellatione vocat herã Fortunã Ennius, in oratione Pyrrhi ad Romanos legatos, *Vósne velit, an me regnare Hera*. Ea parte Fortunæ comprehenditur etiam regni ſors. Itaque in genitura Æneæ, quum eſſet à Marte infeſtata: & ſerus fuit euentus, & diu profugus queſiuit terras alienas, propterea quòd in nona conſtituta eſſet, malo etiã exitu. Tandem enim Æneas in Aniene fluuio periit. Haud diſsimile fatum Romulo, & Cæſari, & Alexãdro, & Annibali, & Scipioni, & Iugurthæ, & Mithridati, atque aliis innumeris. perquã enim pauci viri ex iis qui clari atque illuſtres tũ virtutibus tum fortuna habiti ſunt: quos non infelix exitus tanquam pro exemplo Fors oſtẽtauerit poſteritati. Quin penè omnes aut extra ſolum patrium, aut violenta morte periere. hæc tu igitur tum narrabis parcè, tum diſpones aptè: omnia verò ſuauiter condies. Nudæ nánque res διδασκαλίαν, id eſt artium præceptiones potius olent: apparatus ſolius Poetæ eſt.

Eſt præterea quiddã, quod neque auſpiciis, neque ſuperiorũ generũ vllo alio ſtatim continetur. ſed, vt Philoſophi dicũt, quaſi per analogiam. quale eſt in primo, inuentũ caput equi in arce condita Carthaginis. & in tertio, quũ Italia ſeſe oſtẽdiſſet, equi primi cõſpecti ſunt: id quod interpretatus eſt Anchiſes pro futuro bello, ſed ad futurum nihilominus imperium.

Ne ſomniorum quidem omiſit ille partem. ſed Latinus Rex oracula Fauni conſulit, pellibus inſtratis incubans.

Vmbrarum verò euocationẽ Homerus exequutus eſt, & Lucanus. His longè melius vir diuinus, qui Æneam ad inferos duxit & reduxit. neque enim ſi Orpheo id contigit, non etiã Æneæ potuit euenire: vt Herculẽ taceã, & Theſeũ ac Pirithoũ. Non tamen hanc ignorauit artem Poeta. nã & Mercurii potentiæ id attribuit. *Hac animas ille euocat Orco*. haud ſine magna rerũ ſciẽtia. ſunt enim eiuſcemodi homines omnes Mercurii diſcipuli, non tamen abſque Saturni miniſterio. eiuſdẽ quoque artis profeſsionẽ aſsignat ſagæ illi, de qua Dido apud Annã verba facit.

Sequitur Orator, de quo adeò multa veteres tum Græci tum Latini, vt hîc nobis pauca dicẽda ſint. Duplicem tamen intelligas Oratorem: alterum virum bonum, prudentem, ſapientem: cuius conſilio atque oratione vniuerſus reipublicæ ſtatus temperetur. Talem intellexit diuinus Vates:

Tum pietate grauem ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectíſque auribus aſtant.

Tales celebrauit Ennius Lælium, Cethegum, & Ælium Sextum, tribus diuerſis locis. Cethegum enim appellauit Medullam perſuaſionis. de Lælio, *Mitis ſapientia Læli*. de Ælio mira illa: *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus*. Duos ſibi finxit maximus Poeta: Ilioneum & Venulum: quorum ſapienti am atque facundiã ex vtriuſque orationibus intelligere poteris.

Alterũ genus Oratoris, nomine tantùm non re. neq; enim dignus eſt qui cũ illo cõmune quicquã habere videatur. ſed fori tintinabula potiũ. Alienarum fortunarũ, atque etiã capitis mercatores, ac potius mãgones. Quæ monſtra generis humani apud nos alit natura, vt inter ſuperos oſtentet dirã ſpeciem Tartari inferni. Vulturii, Harpyiæque crumenimulgæ: qui ne ſanguine quidẽ miſerorũ exaturari queant. Nã quónã pacto viri boni erunt duo, quorũ alter, Eſt: alter, Non: de eadem re vociferatur? Ac Scholaſticis quidẽ ea verba frequentia: verùm ſine cuiuſquã diſpendio. At in foro, non niſi ſine pernicie diſputatur. eóque res adductæ ſunt, vt qui vincit, ei longinquitatis tædio victoria ſit inſuauis: & impenſarũ onus opprimat rei controuerſæ vtilitatem. Hoſce in Comœdias introducere poteris: quemadmodũ & impurorum alia hominum genera: quos Chryſalos, Chryſophagos, Labraces nomina, quales ſunt, oſtendunt.

Poſt Oratorem Medicus. Quorum vter vtri præferendus ſit, ambigunt. verùm iudicii modus ex rationibus accipiendus eſt. Neceſſarius enim magis Medicus. Nam ſanè Orator ſibi quiſque eſſe poteſt. actiones enim quæ legibus temperantur, à voluntate noſtra pendent. at valetudo nequaquam. Præterea in ciuitate regenda, morali tantùm philoſophia opus eſt. in qua moderator ille populi, vt rempublicam ſapienter tractet, exercitatum eſſe ſatis eſt. In Medico verò nulla eſſe poteſt perfectio ſine illa encyclopædia: quæ homini viam munit ad felicitatem. Medicum effinges doctum, probum, lenem, diligentem, maturum, fortunatum, Deo fretũ, non ſua vel ſciẽtia, vel opera, vel ſucceſſu tumidũ. non cuiuſmodi vulgò turbã videmus à primis literarũ rudimẽtis cõtinuò ſeipſã eo nomine venditantẽ, inuidam, maledicam, obtrectatricem, nouã ſpeciem Cynicorum, auarã, temulentã, ſupinam, ignauã ſimul atque ignarã. Virgilianus Iapis ideam boni viri præ ſe fert:

Pæonium in morem ſenior ſuccinctus amictu,
Multa manu medica, Phœbiq; potentibus herbis

Nequicquam trepidat.
Nánque receptum ac probatum agnoſcit: quũ ei Pæoniũ tribuit amictum. neque enim omnibus licebat: & ſeniorem dicit, vt longa rerum experiẽtia munitum declararet. Herbas quoque potentes, eáſque non temerè quæſitas, ſed quas Phœbus commendarit. Trepidatio autem illa diligentiæ ſignum eſt. De fortuna quoque ſubdit, *Nulla viam fortuna regit, nihil author Apollo Subuenit.* Dei enim opus eſt: opera autem noſtra. Quare perfecta re & gratias agit diis, & eorum poteſtati beneficium aſcribit:

Non hæc humanis opibus, non arte magiſtra
Proueniunt: neque te Æneа mea dextera ſeruat:
Maior agit deus.

Fabros autem cuiuſcunque generis præſtabis ſedulos in re ſedata, in vrgente diligentes. Vulcani officinam conſules, in octauo: vbi etiã vigilãdi morem inuenies. Laborem arti miſcebis, materiam aptam dabis, opus materiæ impones. Aliter inſtaurant claſſem, in quarto: infabricata fugæ ſtudio: aliter fabricauerant ad Antãdrũ. ad hæc exẽpla tuam operam accõmodabis.

NATIO SIVE GENS.

CAPVT XVII.

Speciosiſsima pars reſtat: de qua pauca, ſed quæ maximè ſignata ſint. Vides haſce faculas cæleſtes, quæ aſtra, ac ſidera, ſtellaſque appellamus? in iis non tam luminis vis, aut rotationum indefeſſæ ſtatæque vertigines admirationem in nobis facere debent, quàm temeraria illa quaſi diſperſio. Nam quum in rebus priuis ita natura cõparatum ſit, vt ordine quodam certo collocatarum partium prudens diſpoſitio eſſe videatur. Quare non idem in opere tũ omnium pulcherrimo, tum cæterorum omnium operum authore? Cælum dico, cuius partes illæ ſplendidæ neque paribus molibus, neque paribus interuallis inter ſe diſtant. Vt ſiquis locus fortuitę occupationi Epicureorum detur in natura: hac maximè in parte totum hoc ſibi vindicare poſſe appareat. At in cæteris rebus animaduertere eſt tũ natura tum arte conſtitutis iuſtas quaſdam dimẽſiones, ſpatiorum reſponſus, partium loca ac magnitudines operibus debitas, atque obſeruatas. Nam quòd naſus ſolus eſſet, in medio fuit conſtitutus: oculos, quòd gemini, item aures, vtrinque deſignatis diſtantium tractuum terminis, collocatos. Idem contemplere in curru, in naui, in ædibus ſcitè fabricatis. Quid igitur in cauſa? quum ſapiens opifex terram cæteráque elementa animantum generi deſtinaſſet: noluit omnia ſimilia facere, propterea quòd vnum omnia fuiſſent. iccirco non ſumma ſolùm faſtigia naturarum, quæ genera appellamus, diſſimilia ac diuerſa finxit: ſed ſpecies quoque imas ipſas, atque etiam in illis ea quę indiuidua nominantur. Quare quũ ſubſtantiam, quæ vniuerſæ cuipiã ſpeciei vna eſſet, variare vellet: appoſuit ea quę Philoſophi vocant Accidẽtia: quibus eidem materiæ, quæ ſubeſſet: eidẽ formæ, per quã illa hoc quod eſt, eſſet: aliam atque aliã imponeret faciem. Quòd ad opus moliendum, loca ipſa in quibus illa exiſterẽt, ſic apparauit: vt à ſecũdis cauſis penderent omnia, ſuo vnius iuſſu tamen. quibus rationibus diſsita illa ſpatiis, diuerſa magnitudinibus lumina, diuerſos quoque locorum efficeret Genios: quibus animantes formis eædem, variis ac diuerſis itẽ differrent accidentibus. Quamobrẽ fluuio aut monte diſtinctos populos adeò diſsimiles inuenias, vt quantũ addere debeat vicinia ad charitatẽ: tãtùm ſidera diſtrahant ad perniciem. Gentiũ itaque ac populorum ingenia tũ ex hiſtoriis tum ex prouerbiis atque ex ore vulgi excipienda cenſeo. Ne tamen tibi tantùm negotii exhibeat conquiſitio, pauca ſubnectam. Aſianorum luxus, Africanorum perfidia, Europæorum (hoc enim volo mihi dari) acritas. Hæ primæ maximæque diuiſiones. Aliæ proximæ ſic: Montani aſperi: Campeſtres molliores, deſides. Maritimi prædones, miſtis tamen moribus. eadẽ ratione Inſulani quoque. Deinde hæ: Indi mobiles, ingenioſi, magicæ ſtudioſi, numero fidẽtes. Aſſyrii, Syri, ſuperſtitioſi. Perſæ, Medi, Bactriani, Parthi, Scythæ, ſibi: Phryges, Cares, Cappadoces, Armeni, Pãphylii, mercenarii atque aliis bellicoſi. Ægyptii, ignaui, molles, ſtolidi, pauidi. Afri, acres, inſidi, inquieti. Æthiopes, animoſi, pertinaces, vitæ mortiſque iuxtà contemptores. Thraces, Myſi, Arabes, Moſchouitæ, Pæones, Hungari, prædones. Illyrii, Liburni, Dalmatæ, iactabundi. Germani fortes, ſimplices, animarum prodigi, veri amici, veríque hoſtes. Suetii, Noruegii, Gruntlãdii, Gotti, belluæ. Scoti non minus. Angli, perfidi, inflati, feri, contemptores, ſtolidi, amentes, inertes, inhoſpitales, immanes. Itali, cunctatores, irriſores, factioſi, alieni ſibiipſis, bellicoſi coacti, ſeruí vt ne ſeruiant, Dei contemptores. Galli ad rem attenti, mobiles, leues, humani, hoſpitales, prodigi, lauti, bellicoſi, hoſtium contemptores, atque iccirco ſui negligentes, imparati, audaces, cedentes labori, equites omnium lõgè optimi. Hiſpanis victus aſper domi, alienis mẽſis largi, alacres, bibaces, loquaces, iactabundi, faſtus tartareus, ſupercilium cerbereum, auaritia immanis, paupertate fortes, fidei firmitas exprecio, omnibus nationibus & inuidentes & inuiſi. Vna natio illos ſuperat animi prauitate, magnitudine vincitur, Ligures.

Nationum diuerſi mores.

FACTA. CAPVT XVIII.

Politiam verò ipſam, vel quæ ſit, vel in qua iam facta ſit aliquid: ita inſtrues. In condendis vrbibus aut claſſibus, apparabis ſacra, auſpicia, ludos, ouationes, bene ominantium vota, ſpes bonas, ſtudium, diligentiam, operam, artem:

Inſtant ardentes Tyrij: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa:

Pars

Pars optare locum tecto, & concludere ſulco.
Hactenus corpus ciuitatis: nunc ipſum quaſi animum addit.

Iura magiſtratúmque legunt, ſanctumq; ſenatum.
Tum addit ornamenta, theatrum, & columnas, & ſcenas. Ita complexus eſt diuinus ille vir, Vtile, muris ac domibus. Neceſſarium, ſine quo ſocietas humana, quam Ciuitatis cõplectimur appellatione, ſtare non poteſt: legibus. Decorem ac delectabile, ludis. Eandem faciem pingit, in quinto, *Sortiturque domos.* Vbi etiam æquitatem vides. Sorte enim quod cuique obtigit, leuat inuidia Principis animum. Secundo loco,

Indicítque forum, & patribus dat iura vocatis.
Neque verò quum in patres ac plebem partitus vrbem fueris, quam comprehendes ſub profano: alteram partem meliorem Ciuitatis omiſeris. Habes enim exemplum,

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat donis opulentum, & numine diuæ.
Ærea cui gradibus ſurgebant limina.

Quo loco tria quoque illa complexus eſt: Materia eſt, æs, cementa, marmor, cum figura liminis, trabium, cardinum, valuarum, teſtudinis. hoc eſt corpus. Anima templi quid erit? Numen ipſum. iccirco dixit *opulentum numine.* Dona verò ad decorem: vt & hic ſcias quàm leuiter Virgilium Grammatici excurrant. Haud diſsimilis in quinto,

Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Idaliæ. Et quum alterã pietatis partem abſoluit, alteram exhaurit,

-tumuloque ſacerdos
Et lucus latè ſacer additur Anchiſæo.

Neque verò idem modus aut vbique aut ſemper. Illæ nánque vrbes per otium condebantur atque in pace. Carthago in ſolo empto: Aceſta inter conſanguineos: vtraque in ſua terra. At in Italia, bello imminente, in gente ignota, etiam hoſtili, ſatis habuit deponere deos penates in tentoriorum penetralibus. ſídque per Apoſiopeſin intelligas potius quàm audias. Quod autem acrius vrgebat, maturè peragit,

-ipſe humili deſignat mœnia foſſa:
Molíturque locum, primaſque in littore ſedes
Caſtrorum in morem pinnis atque aggere cingit.

In vrbe autem iam conſtituta, potiſsimum ſtatues conſilium. Sic & in nono, in conſilio ſunt. & in vndecimo, Latinus de ſumma rerum conſulit. & in decimo, de pace atque concordia Cælitũ agit Iuppiter. Ad idẽ genus diſceptatio Turni atque Drãcis refertur. Secũdo loco, vt apparatus ſit militaris cũ munimentis. eſt enim bellũ pacis pater. Quare diſciplina atque exercitatione opus eſt. Iccirco Principem vbique audis: Iouem in cælo, Laurenti Latinum, in caſtris Æneam, eo abſente Iulum, ſed cum mandatis & conſiliariis propter ætatem. Nuſquam autem populi temeritatem Maro, quam δημοκρατίαν Græci, nos δημοκρατίαν dicimus. Eo ſolo differunt à tyrannide: quòd tyrannus vnus. Exercitationes autem in nono, in oratione Numani. Quę quoniam neceſſaria eſt bene inſtitutæ ciuitati, indicaui: quia eſſet prolixior, non poſui. Veteris diſciplinæ veſtigia apud Germanos penè ſolos manſit in Occidente. Myſi quoque & Scythæ eodem modo degunt. noſtratibus nihil præter luxum, & iactantiam, ludum, & Dei contemptũ reliqui factum eſt.

Bella verò quemadmodum indicantur aut fiant, toto penè opere deprehendes. In ſeptimo,

Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit. Cùm prima mouent in prælia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hyrcaníſue, Arabíſue parant, ſeu tendere in Indos
Auroramque ſequi: Parthóſue repeſcere ſigna.
Sunt geminæ belli portæ, ſic nomine dicunt
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternáque ferri
Robora: nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Hæs, vbi certa ſedet patribus ſententia pugnæ:
Ipſe Quirinali trabea cinctúque Gabino
Inſignis, reſerat ſtridentia limina Conſul.
Ipſe vocat pugnas: ſequitur tum cætera pubes:
Ærea que aſcenſu conſpirant cornua rauco.

Modum præterea bellum indicẽdi, res repetendi accipies ex hiſtoria T. Liuii. In ipſo autem bello inſtrumẽta cuiuſcunque modi, apparatus, commeatus, conſilia, aſtus Imperatorum, fors, virtúſque ſimul miſtæ. Tum ex antiquis narrationibus, tum ex nouis annalibus aliis nominibus paululum deflexis modis, moribus, inſtitutis, cuentis, ad ea quæ propoſueris, adducentur.

OECONOMIA.

CAPVT XIX.

Economia, vt pars eſt politiæ: ſicut domus, vrbis: ita antiquior, vt pars toto. Nõ differt à politia niſi magnitudine, atque negotiorum proportione. Humiliore igitur opera eam tranſiges. Atque vt eius neſcius ne ſis modi: apponam loca aliquot. Ex primo,

Ac primùm ſilicis ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.

Quæ Ariſtoteles vocat ἐπιτηδεύματα.

Tum cererem corruptam vndis, cereliáque arma
Expediunt feſſi rerum, frugéſque receptas
Et torrere parant flammis & frangere ſaxo.

Neque putes quod fecere Grammatici, ordinem inuerſum ibi. Cererem enim corruptam vndis prius ſiccatam oportuit quàm molitam. Quæ fuit cauſa vt opus inceperit ab igni excudendo. Officia verò ac miniſteria partiere. Æneas ceruos dedit: ſic penum paterfamilias. familia verò operas:

Tergora diripiunt coſtis. Pars in fruſta ſecant.

Ad eundem modum & apud Eliſam,

Dant famuli manibus lymphas. Cererẽ expediũt.

ferunt mantilia: penum ſtruunt: ignem procurant: dapes ferunt: dant vina: Iopas canit: Dido libat: ſancit fœdus: Bitias ſe proluit. Ibi vides Nautas, hîc luxum regium. At in ſeptimo parſimonia militaris,

Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ,
Inſtituntque dapes, & adorea liba per herbam
Subijciunt epulis,
Et cereale ſolum pomis agreſtibus augent.

Otium autem vtique tolles. neque enim decet bene moratam familiam otiari. Non matronæ ipſæ operis ſunt immunes. Andromachę veſtes legis picturatas. Circe *arguto tenues percurrit pectine telas*. Dido ſua manu factas chlamydes dat. Euryali mater excubat in opere. & in octauo, fœmina vitam colo tolerat, atque alit familiam.

Eſt autem œconomiæ pars agricultura & venatio: quarum vtraque molliſsimè deſcribi debet. Illa modicè attingi: venatio fuſius dici, niſi tempus aut res aliæ ſint impedimento. Agriculturam itaque perſtrinxit in tertio. *& victum ſeges ægra negabat*. Ineptè enim deduxiſſet in agrum ciues cum aratro. Venationes tres cõſiderabis tribus diuerſis admodum modis explicatas. In primo fortuita eſt: ſagittis ſimpliciſsimè peragitur res. Neque enĩ decuit naufragũ, amiſsis nauibus ac ſociis, majore animo quã ſpe, aliter venari. In quarto, conſultò, & cum apparatu. nulla tamen præda deſcribitur. nuſquam enim ineptientem vidimus Maronem, ſolum omnium poetarum. Sanè ad Eliſæ, non ad ferarũ capturam inſtructa fuit illa venatio ab Iunone & Venere. In ſeptimo verò ex neceſsitate egrediuntur in ſyluas: carebant enim commeatu. quibus ex locis maximam præſtantiſsimámque ſcribendi rationem ex illius diuini viri prudentia mutuabere.

MORES.

CAPVT XX.

QVanquam de virtutibus, vt mihi videbatur, ſatis eſt dictum: tamen quo perfectionem illam aſſequamur, etiã mores ipſos contemplemur. Mores ſunt affectus animalibus connati: ἕξεις, & ἤθη dices. At ἤθη à natura, videtur eſſe τῶν ἕξεων fundamenta. ἕξεις enim ex frequentatis actionibus. Affectus ſunt qualitates quæ proficiſcuntur à moribus, & antecedunt actiones: ita vt ſint actus primi interiores: ſic enim in libris de anima vocãtur. Iracundia ἦθος eſt. Iraſcentia affectus, aut actus interior. Cædes autem, actus exterior. ſunt autem duplices: à virtute & à vitio. Sic autem digeres:

Primum motum aut emendabis à virtute: veluti Æneas, quum de Helenę interitu cogitat, abſiſtit dei cõſilio. Aut lenies: ſicuti Pallas quũ nimiam præ ſe tulit audaciam: telo enim rapto ſolus obuiam multis exiit: audita tantùm hoſpitum oratione: ſumma ciuilitate, *Egredere*, inquit. & *O quicunque es*, magna ſanè humanitate ignotum. Summam verò modeſtiam bene nato, bene inſtitutoque adoleſcenti attribuit: qui patri reſpondẽdi munus reliquit. ait enim, *coramq; parentem Alloquere*. Nihil ſimplicius. vbi verò procedit oratio, etiam Hoſpitem vocat. Quia ſe vltrò obtulerat, atque etiam nobiliſsimo animo dextram dedit. Nullis profectò Philoſophorum præceptis aut melior aut ciuilior euadere potes, quàm ex Virgiliana lectione.

Ciui optimo eiuſmodi animum dabis, vt pro patria mori velit. Quapropter Anchiſes exciſa Troia negat ſe velle eſſe ſuperſtitem. Habes & illa verba maximi momenti: *Pulchrúmque mori ſuccurrit in armis*. Laocoontis verba audies, qui nihilo minore affectu inflammatus eſſe videbatur. & mulieres Laurẽtes *primæq; mori pro mœnibus ardent*. Iiſdem legibus hero ſeruus, herus ſeruo prouiſum curat. Rex pro populo, pro Rege populus audet extrema. Palinurus,

Non vllum pro me tantum cepiſſe timorem:
Quàm tua ne ſpoliata armis, excuſſa magiſtro,
Deficeret nauis, tantis ſurgentibus vndis.

Palinurus, inquam. at quo in loco? qui ipſe mediis in fluctibus obiectus imminenti morte nulla ſpe euaſionis tenebatur. Eſt igitur ſumma ac prima coniunctio neceſsitudinis inter Patriam & Giues. huic proxima cognationum. Iccirco liberos æquè metuentes facies parentum rebus. Sæpius verò & impenſius parentes liberis: quẽadmodũ ſuprà declaratũ eſt. Miſcebis etiã affectiis. aliter enim aſtat Aſcanio ſaucio patri, ſummũ in diſcrimen adductis rebus: ſic pingitur à Poeta vir fortis, *Et multum mœrentis Iuli*. nã neq; eiulatum intelligis, ſed mœrorem tantúm. Aliter Lauinia flentem matrem audit, in XII,

Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfuſa genas. cui plurimus ignem
Subiecit rubor.

Aliter Aſcanio ſperat Æneas,

Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.

Aliter Amata Turno timet, quaſi filio: eam enim appellat Matrem,

At Regina noua pugnæ conterrita ſorte,
Flebat.

Priamus in Politæ cæde omnia obliuiſcitur præter filium, Regiam dignitatem, vitam. Idem pro filii cadauere caſtra hoſtium tranſmittit ſecurus periculi, inermis, ſupplex, ad hoſtis pedes abiectus, proſtratus. Laocoon manifeſto in diſcrimine auxilium natis fert: cõtemnens potius mortem certam, quàm ſperans vltionem. Mezentius nato interfecto mori vult. Ecce quot exempla patrum. Nam vnum habes filii. Protexit enim Lauſus patrem, quemadmodum & nos noſtrum, quanquam alio & fato & facto. Amicitię igitur ius, aut inter ęquales, aut inter inæquales, & aut ſimplex, vt inter ignotos: aut deductũ, vt inter cognatos, affines, ciues. Simplex inter notos ſine affinitate: qualis Niſi & Euryali.

Ille

Ille neque in periculo deſeruit adoleſcentẽ: & deprecatus eſt ſibi illius mortem. Talia exempla Pyladæ, & eius qui pro amico vadatus fuerat: niſi ille rediiſſet. Haud abſimilem imaginem eliciamus ex congreſſu Heleni, atque Æneæ ſimul & Andromaches. neque enim auelli quibãt:

Iámque dies altérque dies proceſſit: & auræ
Vela vocant.

Inde tot congerunt dona diſcedenti: tot interueniunt orationes: neque enim expleri poſſunt. Idem modus in populo, qui vltrò ſeſe nouę vrbi aſcribendum curarat: abeuntibus ſuis abire vult ſimul. Suprà poſuimus hoc pro inconſtantia, rectè: nunc pro inconſtantiæ cauſa.

Paulò diuerſior ab hac amicitiæ ſimplicitate Amor ille qui Veneris cauſa coniungit nos. quum tamen Amicitiæ veræ imaginem quampiam repræſentet: hìc apponamus præceptiones. Principio ſine ratione fit. oculis aut auribus inſinuat ſeſe. Hi ſunt aditus furoris huius. capimur enim aut viſu aut fama. hæc poſtea illius miniſtra eſt. Suſpicio comes, & metus amittendi, ζηλοτυπία Græci vocant. Cicero interpretatur obtrectationem, minus plenè. nam ζηλοτυπία eſt imago æmulationis: id eſt metus riualitatis: Obtrectatio autem laxa vox eſt. Iccirco Poeta doctiſsimus duas ſimul iunxit voces, ἀλλήλους ἀσυμπαθεῖσας. *Omnia tuta timens*. Non enim id ſignificat: vt timeat omnia, ne minus tuta ſint: ſed illud, Etiam quæ tuta ſunt, timens: imò verò omnia. Omnia igitur timere facies, omnia ſperare, addictum cuicunque generi ſuperſtitionis. Quamobrem illa dixerat Poeta, *Quis fallere poſsit amantem?* & *At Regina dolos præſenſit.* & *Motúſque excepit prima futuros*. Iccirco vt excutiant metum hunc, certant frequẽtia obſequiorum: quibus ſibi amatam deuinciant. Nihil autem mediocre. nánque & rem & affectum & conatum vel præ ſe ferunt, vel etiam oſtentãt. vnde Dido,

Nunc media Æneam ſecum per mœnia ducit:
Sidoniáſque oſtentat opes, vrbémque paratam.

Conuenit enim Æneam inopem ac profugum, & opibus & regno detineri. Ipſe de ſe ſanè dixerat, *Ipſe eiectus, egens, Libyæ deſerta peragro.* & *rerum omnium egenos, Vrbe, domo ſocias*. Item quærenti nouas terras, nouam vrbem condituro, vrbem oſtentat paratam. Iam enim ille dixerat, *O fortunati quorum iam mœnia ſurgunt.*

& in tertio,

Viuite felices, quibus eſt fortuna peracta Iam ſua.

& Iuno Veneri,

-cauſáſque innecte morandi.

Superſtitionem verò

Aut ante ora deũm pingues ſpatiatur ad aras. &
Inſtauráſque diem donis, pecudúmque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Affectum autem contemplandi,

-pendétque iterum narrantis ab ore.

Quapropter aut ſimilium aſpectu capiuntur, aut ſeruãt pignora: annulos, veſtes, epiſtolas, etiam enſem Dido. Similitudo autem: *ſaltem mihi paruulus aula Luderet Æneas, qui te tantùm ore referret.* &

Aut gremio Aſcanium, genitoris imagine capta,
Detinet, infandum ſi fallere poſsit amorem.

Quinetiam ſi deſint ea, fingimus ante oculos amatam rem. cuius ſpecies ſemper verſetur intus. quod & ibi reperies:

Sola domo mœret vacua, ſtratiſque relictis
Incubat, illum abſens abſentem auditque videtq;.

Mirificus verò affectus ille,

Incipit effari, mediique in voce reſtitit. Adeò enim perturbato ſunt animo, vt etiam ſuiipſius obliuiſcantur. Itaque etiam in amentiam quãdam incidunt, qui morbus à Medicis ἔρως dicitur. Oritur ergo negligentia rerum maxima,

Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portúſue aut proturbat acuta bello
Tuta parant. Hi ſunt affectus primi: ſequitur is, quo tentant amoris finem: aut quum primùm potiti, deinde excluſi ſunt,

Ire iterum in lacrymas iterum tentare precando
Cogitur. Mirũ verbum. Liber enim nullus amãs eſt: neq; ſuus, ſed ſibi alienus. Iccirco addit odioſum verbũ, *ſupplex*. Item quod minimè decet hominem ſui compotem, *Animum ſubmittere amori*: id eſt videre & commodum & decorum, vtrunque agnoſcere, vtrunque negligere.

Tertio loco, aut victoria aut deſperatio. In victoria exultant primò, mox languent. Hiſpanus tyrannidem exercet: Gallus contemnit, atque etiam vulgò iactat, non ſolùm obiicit: Italus amens fit. Deſperatis rebus quidam agunt quod Dido,

Mortem orant, tędet cæli conuexa tueri.

Tandem verò fiunt audaces,

Ergo vbi concepit furias, euicta dolore,
Decreuitque mori. Vt amor dolorẽ pariat, qui ſit maior quàm mortis metus. tandem nonnulli ſibi manus violẽtas attulere. id quod in Eliſa legis: & de multis narratur in fabulis Ouidianis.

De fortitudine quæ ſentirem, in perſona Æneæ declaraui. Nunc modos quoſdam in aliorũ moribus videamus. nam tametſi metus abeſt aliquãdo, tamen ex immanitate rerũ ſtupor occupat. id quod euenit Turno, in XII. Sed quo oris habitu, aut quibus motibus obſeruandum eſt.

Obſtupuit varia confuſus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito ſtetit. æſtuat ingens
Imo in corde pudor, miſſoque inſania luctu.
Et furijs agitatus amor, & conſcia virtus.

Primus hic motus, qualis in illo prouerbio, Furor fit læſa ſæpius patientia. Attende hinc conſiliũ viri fortis,

Vt primum diſcuſſæ vmbræ, & lux reddita menti eſt,
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus.

Non deiecit animum rei difficultas, ſed inflammauit. Eſt enim viri fortis proprium, nullũ vel

fatum vel fortunam detrectare, etiam deterio-
rem. Iccirco idem Turnus,

Quò deus & quò dura vocat fortuna sequamur.

Qui etiam duram vult vltrò sequi, nõ ab ea inuitus trahi.

Stat conferre manum Æneæ, stat quicquid acerbi est,
Morte pati

At quomodo *pati*? *Morte*, inquit. vt profectò quoties ea lego, horror animum occupet: deinde impellat ad idem agendum, atque etiam quasi in ipsa statuat actione:

-nec me inde corem germana videbis
Amplius.

Talia verba Alfõso Ferrariæ duci in cladis Rauennatis procinctu quum essemus, frater meus, vir fortissimus atque multis prẽliis clarissimus, sempérque victor, Titus Scaliger, sese cohortãti atque patris Benedicti gesta in memoriam reuocanti, dixit, se aut morte maiorum suorum illustrem gloriam instauraturum, aut vita fortunam superaturum. Eodem animi apparatu deserit & mœstam Turnus, & sororem: idque rapido cursu. non fessus tot ærumnis, non cunctabundus in discrimine, non metuens in re deteriore, etiam *media agmina rumpit.*

Coniunges etiam in aliquo cum fortitudine modestiam, cuius forma componitur in Mnestheo Virgiliano. Is enim quum secundum Æneam sit in prima fortitudinis commendatione, vult vincere nauali certamine. Hic est fortitudinis finis. petit tamen id à sociis: hoc modesti est. Vox illa magni & cordati viri, *Extremos redijsse pudet.* & illis attribuit, *Hoc vincite.* nec defuit hisce virtutibus pietas: quum spem omnem in numine ponit: *Sed superent quibus hoc Neptune dedisti.* Eadem ratione statues eandem fortitudinem cum bona fortuna, cum aduersa, cum necessitate, opibus, inopia, gratia, inuidia, statu hominũ: verbi gratia in Principe, aut sub Principe, indigena, inquilino, profugo. Item cum vitiis animi nonnunquam. Superbia nanque sæpenumerò fortem comitatur: præterea pertinacia, peruicacia, contumacia, contemptus. Sæpe egreditur è laudato illo medio, atque inficitur temeritate. quemadmodum Poeta Misenum quum Heroem fortissimum appellasset, superbum tamen agnoscit, ac dementem vocat. Ita Mezentiũ non minus fortẽ virum facta ostendunt: immanem tamen atque impium notat. Messapum fortem simpliciter, & Tarchontem. Temperari quoque potest virtus hæc, non alterius virtutis aut vitii mistione, sed tãquam gradu quodam: veluti audentia, acritate, maturitate, cunctatione. Qua ratione vocat Audacem Rutulum Turnum, quia non accederet ad Æneæ fortitudinem. & Asilam Mnestheúmque Aeres. Dementiam verò sine fortitudine, sed inani gloriæ adiũctam in Salmoneo, quid enim stultius aut insanius eo, qui

-nimbos, & non imitabile fulmen,
Ære, & cornipedum cursu simulabat equorum.

idemque *sibi diuũm poscebat honores.*

Tales belluas irrideas sub corio Alexandri, Domitiani, Cambysæ, aliorum. Obtunditur ergo eius fortitudinis habitus interdum multis de causis. quarum aliquot exempli gratia narratæ sunt: aliquot hinc etiam recenseamus. Sunt igitur cognata nobis semina quædam immortalitatis: cuius adeò appetẽtes sumus, vt & sepulturę prospiciamus: & nolimus cadauer nostrũ malè haberi. Non quemadmodũ væcordes quidã, quorũ sententia illa stulta: animã nostrã à corpore solutã interire: atq; iccirco nos esse solicitos eiuscemodi diuturnitatis. Sanè harũ pecudũ animi tam insipidi nunquam vixerunt ipsi cum suis sententiis. Humanum verò ingeniũ, quod animæ nostræ vis est, quum se sciat immortale, optat illud quoque, vt corpus ipsum quoque & comes, & domicilium suum, quoad fieri posit, eadem felicitate perfruatur. Ædificat iccirco pyramides, eíque ita condito imponit, vt si non vniuersa temporum spatia æquare posit, aliqua tamen quàm maximè longinqua superet. Mezentius itaque id procurat orans, qui mortem non deprecatur: *Nullum*, inquit, *in cæde nefas.* Id supplex, *Vnum oro,*

Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
Circumstare odia: hunc oro defende furorem:
Et me consortem nati concede sepulchro.

Dicent hic Philosophi non omnes, sed naturæ oblatratores. Quid tum postea? iam cadauer neque sentit: neque tuum est ampliùs. at fuit. At nunc sensus est mihi viuenti earum incommoditatum, quas passurum sit cadauer meum. Iccirco veri ac sani Poetæ suas personas pingunt, cuiusmodi expositæ sunt à natura: non quales ferrei quidam fingunt. Neque enim scio an verum sit quod tu ita iudicas: quum contrarium videam in naturæ ipsius penetralibus. Ergo ne Turnum quidem tanto robore, tali genere, tot rebus gestis clarum exemit Poeta ex eiusdem matris affectibus, id est naturæ. Tametsi enim fuit vir fortissimus, tamen ipso in aditu mortis homo vilus est. verùm enimuerò nequaquã se prosternit ad Æneæ genua, quemadmodum Magus in decimo: sed negauit se deprecari. quinetiam non pro se, quippe magnanimus: sed pro patre, vt sit pius. At sanè sapiens fortitudo: quæ victoriam non in morte, sed in facto ponit. Ideo dicit, *Vicisti*: & *tua est Lauinia*, neque solùm tua, sed *coniunx.* Quid aliud vis? quid tibi ex interitu meo emolumenti euenire posit? hæc enim est belli causa: hic pugnæ nostræ finis: non autem mea mors. Addit etiam quod dicebamus, *Seu corpus spoliatum lumine mauis, Redde meis.* hoc enim meritus erat esse, quod ipse erga Pallantem fuisset. Patri enim corpus remiserat etiam cum armis. Dignus profectò qui aut vinceret, aut diuinis tantùm armis, neque aliis vinceretur.

Proxi-

Proximum temeritatis vitium, Iracundia. Hoc enim vterque commune habent: sui compotes vt ne sint. Deos iuxta, atque homines contemptui habeant. Cuiusmodi barbarus Hiarbas etiam cum exprobratione:

Iuppiter omnipotens cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Aspicis hæc? & addit contemptum.

Non timeris, inquit, *cum fulmina torques.*

Exprobratio autem frequẽs in amore est. sic Dido de Ænea. *-eiectum littore, egentem Excepi.* Animum enim ira impedit: vt non solùm non sentiat: sed etiam vt non loquatur. Sic Æneam Dido ex sententia non respondentem

Talia dicentem iampridem auersa tuetur
Huc illuc voluens oculos totumque pererrat
Luminibus tacitis: donec collecti spiritus, atque adeo infracti erumpant. Describes verò irati vultum: & colorem aut pallidum, aut igneum, celerem oculorum motum, aut contrà intentos, fluctuantem animum, incertum consilii, certum vltionis. Etiam furorem admiscebis nõnunquam: sequersíque vestigia diuini Poetæ, qui Turni ferociam sic descripsit:

His agitur furiis: totoque ardentis ab ore
Scintillæ abstitunt: oculis micat acribus ignis.

At versutiam, dolúmque mutuabere ex animo minus forti. Equidem comparare solitus sum Versutum artifici, Fortem naturæ. Apertè nánque agunt hi: Ars autem quæsitis argumentis. Mirificè verò Poeta cum & Achillis fortitudinem, & Vlyssis prudentiam in vno Ænea exprimere conaretur: ac præterea augeret pietate: illius temeritatem ademit, huius sustulit versutiam transtulítque temeritatem in Turnum, versutiã in Sinonem: vtrúmque aut Græcum, aut Græcia oriundum. Vafriciem autem sic designabis:

-qui se ignotum venientibus vltrò
Obtulerat, fidens animi: atq; in vtrumque paratus
Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.

Vbi intelliges hoc hominum genere nihil esse formidolosius, si aperta virtute agendum sit. Nihil audacius, cũ sperẽt fraudibus suis sibi è sententia processurũ. Igitur eum quoque qui esset futilis, ne mors quidem deterruit. Orationem illis attribues fictam quidem, sed veris mistã. Quorũ luce mendaciorũ tenebræ colorentur. Palamedis igitur historiam prætexit vniuersam Troianis ipsis: vt inde & odia cum Vlysse queat exercere: & ab ipso vicissim accipere iniuriam. Is est orationis succus. Modus autem, quem ductũ quidam rhetores vocant: cùm & miserationem mouet: & negat sibi apud Græcos vllum esse relictum locum, vel cùm interrumpit orationem ita, vt expectatione suspẽsum iugulet auditorẽ. Post hæc exutus vinculis tanquam beneficio magno gratiam relaturus, pandit Græcorum consilia, quasi solutus sacramento: propterea quòd iam dixerat Priamus: *Noster eris.* Illud etiam animaduertes in mendaciis: ferè enim prætexunt obtestationes. Vt cùm Deum fefellerint primùm, tutius deinde sperent sese homines decepturos.

De Auaritia quoque aliquid est dicendum: *Auaritia.*
Quæ est habendi cupido sine modo. versus ille est quouis auro preciosior:

Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet.

Eius imaginem nullo ex authore commodius elicere potes, quàm ex Plautino Euclione. temperatius tamen tu. seruiuit enim ille scenæ. summa eorum ingeniorum, vt attentiores sint ad rem, quàm ad valetudinem, opes in oculis, in animo, in verbis: impietas inde sequitur, & furor, & væcordia. Impius Pygmaliõ, qui & affinitatis ius contempserit, *securus amorum Germanæ*, & incautum, atque etiam ante aras interfecerit. Mendacium quoque attribues. Sic enim ille:

-factumque diu celauit & ægram
Multa malus simulans falsa spe luserat amantem.

Perfidia. Polymnestor accisis rebus Troianis fas omne abrumpit: & hospitem necat, vt auro potiatur. Omnium exitus infelix. Pygmalion amisit & thesaurum, & sororẽ, & classem, & meliorem partem ciuitatis. Polymnestor ab Hecuba effossis oculis malè mulctatus est. *Perfidia*

Neque tacenda ambitio. Honor enim tanquam beatitudo à multis existimatus. Cuius cupiditate nimia qui capiuntur, dicti sunt Ambitiosi: propterea quòd nihil relinquunt intentatum, mouent omnia, non solùm omnem lapidem, quemadmodum in prouerbio est, vt cæteris antecellant. hoc vitiũ est. Cuius contrarium multis vocibus declarari, nulla signata appellatione circunscribi potest. Nam socordia & ignauia, & inertia, & illud comprehẽdit, & cum illo alia. Humilitas quoque non respondet. Sic ne virtus ea quidem quæ in medio est, vllo certo nomine, quod equidem sciam concipitur à Latinis. Appetitus honoris moderatus. Sic superstitio satisfacit ad notandum eum habitum quo metuimus aut Deum sine ratione, aut ei opera attribuimus ad nostrum incommodum, quæ opera ne cogitauit quidem vnquam ille. Exempla vtriusque insaniæ apponam. Deum formido ad hunc modum, colo sacris, oro precibus, vt ne ante centesimum annum moriar. Hoc est exemplum primi. Alterius hoc. vereor ne iubeat terræ, vt hiatu me absorbeat. Eius vitii cõtrarium fortasse sit impietas: contemptus Dei. Non tamen per omnia respõdet superstitioni. Græci ἄθεον dicunt & ἀθεότητα, non malè penitus, non penitus rectè. nam ἄθεος sit is, qui deum negat esse: quod Latini vnico vocabulo exprimere nequeunt. At qui tum credit, tum profitetur, sed ita vt nostra curare neget: is neutiquã ἄθεος dici meretur, sed malesanus. virtus verò in horum medio constituta lectissimo nomine describitur in concreto, Religiosus: nam religiositas paulò duriusculum. Ambitionẽ in Numa- *Ambitio.* *Superstitio.* *ἀθεότης.* *Religiosus.*

no animaduertes:superstitionē in Heleno:haud eam quidem quæ Dei cultum excedit: sed illam qua patriam nimis veneramur. velut ille, in tertio, quum Troiam & Xanthi riuum, quanquam arentem effinxerit. Qui affectus nec ab ipsa ambitione admodum distat. Est enim affectus immoderatus, quantus in iis quoque qui defunctorum amicorum atque auorum circumferunt imagines.

CASVS.

CAPVT XXI.

SVbitis casibus illico adnectenda consternatio pusillanimis: stupor magnanimis ex admiratione, non ex perculsione, qualis in Æneа: *Obstupui steteruntque comæ*. videbat enim sanguinem è stipite manare. Aliter Pallas obstupescit audito nomine Troianorum. Repentino Æneæ aspectu obstupuit Elisa. At Æneas intellecta Polymnestoris immanitate etiam expauescit: *Postquam*, inquit, *pauor ossa reliquit*. Suis enim timebat in terra barbara atque impia. Euryali mater longè vehemētius percellitur: quippe mater, fœmina, anus,

Excussi manibus radij, reuolutáque pensa.

Non deposuit, sed, excussi: neque reposuit, sed, reuoluta.

FORTVNA.

CAPVT XXII.

AB vtraque fortuna rerum personarúmque perduces exitum. Qua ratione profugus ita describetur, vt multas capessat prouincias: nihil recuset laboris: speret, desperet, metuat, confidat. Circunferat in animo, atque in oratione præteritæ fortunæ imaginem: futuræ spem sibi fingat cōsilio, artibus, votis. Cuiusmodi videmus Æneam, Euandrum, Mezentium, Diomedem, vario animo, ac fortuna, eodem fine. Quietem nánque turba emunt: & vitam obiiciunt periculis, vt sine periculo viuant. Nam Mezentius bello persequitur ciues. Æneas illatum vlciscitur: Euandro supplex Græco. Græcus exul cum profugo Ænea Troiano socia arma iūgit. Diomedes parta terra potiri satis habet, nihil vltra petit, semel expertus fortunam. Affectus infelici extra ordinem dandi sunt, vt Cassandrę:

Ad cælum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.

Quos versus, vtpote diuinos, à seipso è sua Ciri poeta mutuatus est.

BONA CORPOris, & habitus.

CAPVT XXIII.

EX his licet explicare multa variáque, sed illustria omnia exempla, vel virtutum, vel vitiorum, vel fortunæ. Quibus adiunges bona corporis, & habitus vestium, aut armorum, quemadmodum in AEnea diximus, ita & ex aliis:

-namq; ipsa decoram
Cæsariem, & lætos oculis afflarat honores. &
- quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni. &
Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice suprà est.

Et cum affectibus ab ætate,

Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq; decoræ.

Ita vestitus, ornatúsque alii alius. simplex Camillæ venatrici. in Venere venatrice paulò accuratior. Incomptior, atque agrestior Acestæ: Occurrit enim AEneæ

Horridus in iaculis, & pelle Lybistidis vrsæ.

Nautæ seni, eidémque apud inferos

Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.

Pro loco autem Achæmenidis mirus amictus: *Consertum tegmen spinis.* Respondent enim inter se omnia hæc: *dira illuuies, promissáque barba.* Tum victus ex baccis agrestibus, & cornis lapidosis. Nitidior Gallis,

Virgatis lucent sagūlis &
-scutis protecti corpora longis.

Alia quoque in catalogis: quæ in præceptionibus varietatis recensita sunt. Sacerdotis autem habitus insignis ille,

Nec procul AEmonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos
Infula cui sacra dirimebat tempora vitta.
Totus collucens veste, atque insignibus armis.

Maiore apparatu Chloreus Cybeles: Quippe Phryx. Cuius descriptionem accipies ex XI. pulcherrimam, atque luculentissimam.

ORATIO

CAPVT XXIIII.

AFfinis maximè personę oratio est: quippe homini necessaria, qui sit animal sociale. Ea duplex est: vna quotidiana, quæ est animi interpres, & color quasi quidam morum: altera elaborata, ac picta, quæ non sequitur naturam dicentis: sed pro re dirigitur arbitrio vario, ac sæpè contrario ei, qui loquitur. Hæc ab oratoribus petenda est, venit tamen in poema sæpe, quemadmodū & altera: habétque easdem differētias, quas persona: à statu, moribus, nationibus, casibus, fortuna. Quæ fuit causa, vt cùm hæc digererem suprà, nōnihil orationis interdū intersertū sit. Qualis igitur persona, talis ei debetur oratio. Princeps pro suis, se nōneglecto. In secundis elatos castigabit: errantes corriget: peccātes supplicio afficiet: si sint pertinaces, post quā ignouerit dolos detestabitur: in aduersis cō solabitur: prostratos eriget: abiectos equabit sibi, *O socij*: sic enim eos appellat Æneas. Itaq; & participes futuri boni. Popularis populi commoda sibi anteponet: vt Tarchon, Paulus, Valerius, Cocles, Curtius, Scæuola. Tyrannus contrà. aut nō alloquetur, aut minabitur, aut perterrefaciet

terrefaciet: sua tollet: populū pro sordibus habebit, iratus minabitur, obiurgabit, indignabitur, exprobrabit, homines accusabit, deos incusabit. Fœmina lamentabitur, conqueretur se destitutam: petet auxilium: implorabit omnia, ad deos sua vota referet, vlciscendi consilium etiam nefarium inibit. Miles contemnet alios: sese extollet: & sibi & aliis pollicebitur. Perturbatus trepidabit: sibi contradicet: repetet, repudiabit. Amās sperabit, desperabit, dissipabit cogitationes, nouas inducet, transmittet, peruertet, euertet: concludet prius quàm proponat. In iis autem orationibus, quæ sedato animo efferuntur: nisi res instent (tunc enim sunt simpliciores) statues propositionem: addes causam: ídque cum procemio, aut insinuatione: quæ ex oratorum præceptis comparabis. Narrationem appones simplicissimā: nisi res, quasi in foro, disceptetur. Vt in armorum iudicio apud Ouid. diuinæ enim sunt orationes illæ duæ. Et in X. AEneid. inter Iunonem ac Venerem. Et in XI. inter Drancem ac Turnum. vbi & probationes, & clusiones, & refutationes & cōclusiones cū affectibus indignantis, vel desperantis, vel cōtemnentis, vel miserantis, vel conquerentis disponentur. Quæ vt subtilius cognoscantur, paucis exemplis opus est.

Indignatur Iuno sine procemio, in primo: sed ex abrupto, vt aiunt: ídque per interrogationem, nihil proponit sed supponit,

-Mēne incœpto desistere victam?

At non proposuit incœptum illud: tum quia irata est, tum quia secum loquitur. Mox tamen aliquid explicat, vt auditori satisfaciat,

Nec posse Italia Teucrorum auertere Regem.

Confirmat propositum per detractionem obiectionis, *Nam fata obstabant.* At exemplo apposito demonstrat aliâs id factitatum. ídque à minore numine, prętera minore in re, minore merito, fortioribus instrumentis. Iccirco dixit, *Pallas.* & subdit de se, per collationem efficientis,

Ast ego, quæ Diuūm incedo Regina, Iouísque
Et soror & coniunx.

Factum quoque exacerbat supplicii immanitate. Duo enim extrema sunt, exurere igni, & aqua necare. immane enim est, Elementa purissima fieri noxia. At ipsa huic aut eiusmodi crudelitati ostendit sese non studere, satis sibi futurum fuisse, si auertere posset Teucrum non Italum, ab Italia non à Troia. Dixit autem Regem Teucrorum, non Teucros, vt vnius personæ appellatione rem ostenderet faciliorem. Præterea æquum videtur, vt si Teucrorū Rex est, extra Teucrorum gentem ne quærat regnum. Posuit etiam classem Argiuorum, scilicet victorum. At Teucri victi. Adhæc totam gentem perdidit ob vnius noxam tantùm: eiúsque non sui compotis, sed furiosi. minus enim supplicii meretur. Et populus nihil pro rege. Adde quòd Aiax iste non fuit magnus ille Telamonius, sed ψιλὸς, Oilei. vt nequaquā populi interitus debuerit interuenire. Amplificat deinde factum Palladis: quæ fulmen non suum sed Iouis iaculata sit. Idque è nubibus, quæ in regno ac potestate Iunonis sunt. Addit etiam tempus. Nánque illicò de Aiace supplicium sumpsit.

Ast ego--tot annos bella gero &
-vna cum gente.

Conclusio autem est per indignationem.

-& quisquam numen Iunonis adoret?

Ad hanc formam orationis dirigendus erit animus irati. Talis eiusdem numinis in septimo quoque. Maiore in euentu etiam acerbior, atque adeò atrocior oratio. Quippe in superiore pectus tantùm incensum habuit: &

Æternum seruabat sub pectore vulnus.

Hic verò, *- stetit acri fixa dolore,*

Tum, *quassans caput.* vt & iter incœptum intermiserit, ac steterit: & dolorem acceperit, sed ab eo fixa, & acri. Et caput quasarit. Exacerbationis autē causam diuinus poeta posuit. Sanè Æneam incolumē à tempestatibus: prętereа lætum statuit. Quin molitur tecta: & classem, quam disiiciendam curauerat, in tuto videt. Quin eam à Troianis haud amplius tanti fieri: sed ipsos

-fidere terræ

Non igitur ab incœpto, vt suprà:

-Mē ne incœpto: neque molliter agit, vt auertat Italia: sed à persona rei, per contemptū atque exprobrationem: *Heu stirpem inuisam.*

Ostendit autem facinoris indignitatem: cùm Troiani etiam naturam ipsam superarint. Incensi sunt: non tamen cremati. Capti: non potuere capi. Neque ignis, neque aqua retinuit. Vires omnes terræ, ac cæli minores ipsis. Exemplum ponit Dianæ, vt in superiore Palladis. Tandem animi iniquitatem in conclusione.

Non rumpam fata? at differam. &
Sanguine Troiano, ac Rutulo dotabere virgo.

Elisæ autem oratio amantis quidem, sed tam varia, quàm varius Amoris circuitus. non enim dicam, status, in quo nihil, ne momento quidē stabile est. In principio apud Annam init animi sui, motúsque rationem. Sic enim desuetæ personæ motus primus. Deinde obiurgantis, tum exprobrantis. Postrema desperantis. Hæc in irata. Vbi igitur obiurgat, ab ipso statim facto incipit: ídque per interrogationem:

Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas?

Vbi & suam prudentiam, siue attentionem designat: & obiicit dissimulationem. Et appellat, *nefas*. & addit, *tantum*. *Perfidum* etiam appellat, & confidentem, eo verbo: *Sperasti*. & ingratum, cum dixit: *Tacitus*. Quasi sit fuga, non discessio. Omnia illa augent. Terra mea, non tua. Post hæc probat proposita. primùm

perfidiam. *-nec te data dextera quondam.* Deinde nefas, *Noster amor.* Noster, inquit, ergo mutuus. quem ego non opprimo, nec tu debes opprimere. Tum ingratum, Omnia posthabui tibi. Moderatior tamen efficienda eiusmodi oratio est tantisper, dum amantem adhuc spes tenet persuasionis. In sequenti verò sublata spe, acerbior, & acrior, & amarulentior. Itaque hîc annumerat merita parcè, & cum modo.

Te propter Lybicæ gentes odêre.

Magnum illud Libycæ in Libya habitanti, nouæ cum paucis, & numero plurali, *Gentes.* & *propter te,* vnum scilicet. Qui si me odêre, tu amare debes. Si instant periculis, tu defendere: quippe illis tu me ipse obiecisti. Addit etiam Numidas, & quidem tyrannos. odiosum nomen, & cuius cum potestate coniunctũ sit (vt ita dicam) ius maleficii. sed quod maximum. Tyrii ipsi infensi: quorum ceruicibus te dominum imposui. Pudicitiam verò vltimo posuit loco: tum vt crescerет oratio: tum quia faucibus hærebat: pudebátque edere. Omnis autem suasoria cũ nitatur, vtili, facili, honesto, ac propterea multæ intersint pollicitationes: in hac nihil pollicetur, quia exprobrat data. Honestum verò prætendit, cum ait: *connubia,* & *Hymenæos.* At facilè factu, quod orat, ostẽdit: qui in regno sit, ei nõ esse quærendũ regnũ. vtile: quia tutò teneret, quod habebat: non tutò quæreret, quod aberat. Partem etiam rerum petimus interdum, vbi totum ferre non possumus. Igitur hoc agit: ne saltèm aduersis aquilonibus nauiget. expectet, dum cessent, veluti cum per Annam sororem orat,

Tempus inane peto.
Expectet facilemque fugam.

Nam sanè ex Africa in Italiam flante Aquilone cursus teneri nequit. Illud quoque ad petitionis portionem pertinet:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles. vbi id etiam notabis. semper enim appellat *fugam* non abitũ. Multa verò sunt loca in quibus orantis sermo sedem capere valeat. Inter quæ, beneficiorum commemoratio, excitatio spei ad futura. Omnium autem princeps obtestatio. Igitur per lacrymas suas: sicut & Amata Turnum. Conuenit etiam vt, cum orat vti sese tueatur, per dextram obtestetur. nam nihil, inquit, mihi à me superest, præter lacrymas, nihil præsidii à prouincia, præter tuam dextram. Comparationem deinde meritorum facit: sed per cõditionalem vt modestiæ consulat:

Si benè quid de te merui.

Hoc dum vult persuadere: nam in altera oratione exprobrat: admiscet etiam amantis & verba, & affectum. *-fuit aut tibi quicquam*
Dulce meum. Talis oratio Pelopis ad Neptunum apud Pindarum. Postea ponit explicationem petitionis. *Miserere domus:* non pro se orat, sed pro domo: cuius ipsum non solùm participem, sed etiam principem fecerat. Addit causam miserãdi, *labentis.* Accuit deinde orationẽ: cùm mortẽ suã ob eius discessum prędicit. Mirificã verò (vt semper) artem, primo nánque loco dicit: *moritura.* hoc futurum est. Mox *moribundam.* Hoc & amplius, & præsentius, & iam in oculis. Sicut prius *decedere terra.* Tum autem: *deseris.* Obiicit enim desertoris nomẽ: à quo vehementer abhorret animus militaris. sic desertorem Asiæ vocat eum Turnus signato verbo. Item dixit: *hospes,* quoniam scilicet nõ amplius es maritus. Ego enim te feci ex hospite maritum: tute ex marito hospitem. simile illud in Tragœdiis, vbi Iuno sese Tonantis sororem appellat: quod nomen solum sibi reliqui factũ sit: quia coniugis titũlum pellices subripuerint. Quibus verbis & crudelitas, & perfidia exprobratur. simul vbi exoptat ex eo sobolem, quæ ore tãtùm referat: nõ etiã animo similis sit. Nã deserta quidem sic quoque essem: sed tamen nõ viderer.

Perpendamus alteram orationem longè concitatiorem. Negat enim illum Dea natum. imò verò ne Dardano quidem. Id quod facilius esse potuit, nec tamen est. Verùm ob duritiam, è cautibus ortum ait. Ob sæuitiam, nutrices agnoscit tigres. Exprobrat verò dissimiles affectus. Num ingemuit? at ego flebam. Quod superest, desperantium more iram omnem effundit in Deos. A quibus negat æquis oculis aspici mortalia. Exprobrationis semina communibus in locis posita sunt. *eiectum:* non satis. Addit *littore.* vnde nihil subsidii sperare poterat. Quemadmodum est in exemplis rhetorum Græcorum. τὰ πυρὶ δὰ λασσαν φοβεῖσθαι, ἐρημία οὖσα. Auget: *egentem. excepi,* non expuli, Exceptum non dimisi, sed *locaui.* Vbi? *in parte regni,* cõtra omnem humanum morem. regnum enim duos nunquam cepit: ac ne fratres quidẽ. Ac propterea quod Æneas non erat priuata persona, non solum obiectat priuata beneficia, sed etiam ciuilia commoda, & suis communia:

Socios, inquit, *à morte reduxi.*

pro quorum salute reponi oportuit abs te gratiam mihi. eorum enim Rex es. Id quod tibi semper laborandum est, mea vnius opera defunctum est. Excitat autem memoriam acerbissima recordatione. Amissam, inquit refeci classem. Hîc Ouid. aut alius quis laxasset habenas ingenio, ac dixisset, Classem refeci qua me desereres. Parcius diuinus poeta. maluit enim hoc relinquere cogitandum, quia dolor supprimebat. Quare etiam verbum subticuit. Post hæc vtitur Ironia per reiectionem. vt apud Terentium *Id populus curat scilicet.* Sic irridet, quasi falsum, quod pro se adduxerat Æneas qui profectionis crimen in deos reiiciebat. Postremò quod reliquum est, desperat, contemnit, abiicit, Neque te teneo, abi. *Neque dicta refello:* quia non merentur. Tandem verò minatur: & sibi ex hoc mortem, & ex ipsa illi Diras, quæ nequeunt vlla victima expiari:

Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.

Abrumpit tandem in minis orationem. Quare nequit Æneas respõdere, sicut ante fecerat: cui tota oratio cõsistebat in dilutione exprobrationis, & trãslatione criminis in Fata. Interpretatur enim res ipsas subtilissimè. Is nánq; est causæ status relatus ad qualitatem. Itaque etiam cum insinuatione ingreditur: & appellat *Reginam,* non coniugem: & memorem se pollicetur beneficiorũ. vt aliusmodi relaturus sit olim gratiam, quàm nunc faceret manẽdo. hoc satis esse debet inter bene institutos ciues. Non enim datur beneficium spe tantundem recipiendi, sed simplici animo, non opera venali. Iccirco gratiæ & nudæ sunt, & tres. vt qui beneficio prior certat: vbi quippiam vicissim recipit, de integro itidem refundat. Ea de causa prisci Latini strenam quasi trenam sunt interpretati: à tertia officii repræsentatione. Diluit autem nomen coniugis, & coniugii: vt subtrahat se crimini impietatis. Quis enim coniugem sine impietate possit deserere? & appellat fœdus: quod tamen negãdo tollit. Dum hæc dicit, tẽperata vtitur oratione primùm: quam deinde excitat argumentis, atque interrogatiunculis. A maiori. si non fuit fas in pristina terra, quæ auita fuit mihi, vel regnum reparare, vel saltem consistere: magnum quiddã esse oportet, quod mihi certam destinet: eámque aliam à Carthagine immobilibus fatis designatam. Obserua verò efficacissimam collationem. Etenim tu, si non petis Italiam, sed fato tibi attributæ Carthagini acquiescis: quare vis nos deserere sortẽ nostram? verbis autem inuidioribus animat sẽ tentiam:

Strena.

Quæ tandem Ausonia Teucros consistere terra
Inuida est?

Non quasi hic nos velis: sed quasi ibi illos nolis. Renouat postremò abeundi necessitatẽ non iam per Fata: nam & incerta sunt aliquando nobis, & obscura ob vetustatem, & communia nimis: sed Iouem illico authorem præsentẽ facit, atque Anchisem. Quódque maius sit: horum nihil pro se studere: Ascanio hæc omnia laborari, quibus ambitionẽ à se aufert: quam nefas erat amicitia esse potiorem. Consensu verborum adauget sententiam: cum appellat puerum: & adiungit affectum: *Capitisque iniuria chari.*

Extruendi verò iisdem legibus, atque rationibus gradus illi quasi quidam, & animorum & orationum: Vides primam suasoriam, secundam exprobratoriam, tertiam tumultuantem in deliberatione ab animo spe spoliato, interceptæ sententiæ, concisæ, contortæ. Fertur, refertur, rapitur. Crebræ interrogationes, consiliorũ mutationes, petitio, repetitio, correctio. Incipit autem miserorum more per interrogationem: Quid agam? an sic manendum? non potest. Instant enim gentes Lybicæ. An illæ suppliciter adeundæ? Qui fiet? Contempti à me, fastus mei memores flecti nolent. An cum Troianis abeundum? At frustra tentabitur. ingrati enim sunt: obliti veterum beneficiorum, quũ me inuitam relinquũt. Me in regno meo contemptui habuere: ergo in suo quid facient? Quin, non recipient. Iccirco dixit superbas rates. Et se irrisam. Eósque Laomedontiades: periuros scilicet. An extrema audẽda mihi, ipsíq; bello persequẽdi? At hoc quid est consilii? Equidem ciues hosce vix è Sidonia reuelli. verbum odiosum. non dixit auexi: sed è Tyrãni manibus reuelli. quónam igitur animo obiectem rursus eos, vel belli, vel pelagi periculis? Igitur concludit, *Morere,* Induxit colorem desperationi, *vt meritaes.* Causam verò à se reiicit in Annam sororem. Quippe suapte natura casta fœmina alienum crimen in se sua morte tolli vult. vbi ar tem viri incomparabilis præterire mihi religio est. Castę namque huiusce viraginis oratio, etiã de amantis fuga conquerens, nihilo secius in Sichæi mariti memoriam desinit: cuius manibus deuoueat corpus: quod morte luat supplicium fidei temeratæ. Nõ minor in illis ars. cùm mortem nominasset, multa verba interposuit, antequam causam redderet: tum ob mortis nomẽ quod est natura sua animantũm generi formidabile: tum quia memoria amissæ pudicitię vehemẽter obstabat. Postea verò quàm abeuntẽ videt classem: tũ verò tota fluctuat oratio. quã simul cum cæteris ex nostra diligentia metiri poteris. neque enim hîc omnia persequi vel volumus, vel licet: id enim interpretis est: sed formula quasi quædam perpendendæ Virgilianæ diuinitatis ad hunc sanè modum præscripta sit studiosis, quæ à nullo ante nos explicata fuit.

Longè alia & mens, & ratio, & oratio irati Hiarbæ. perturbata sanè. quippe prius ostendit rem quàm declaret. Cum dixit: *Aspicis hæc?* Et post duos versus narrat. Iratus enim omnia in oculis, atque in ore habet:

Fœmina quæ nostris, &c

Incipit autem ab exprobratione officiorũ. quasi ingratum bonis accuset Iouem:

cui nunc Maurusia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem.

Sequitur altera exprobratio negligentiæ, aut impotentiæ: *Cum fulmina torques, Nequicquam horremus.* Extenuat autem meritum personæ aduersarii, à sexu, *fœmina:* à fortuna, *errans.* Deinde cum posuit vrbem: extenuauit factum. quippe, *exiguam:* &, *precio:* &, *accepit:* &, *littus:* &, *arandum.* Non enim nisi summa inopia ad id cogimur. Item accepit loci leges: quo nihil plus sapit seruilem animum, aut infelicem. Suam verò personam commendat: *in nostris finibus.* Auget inuidiam à rei indigni-

tate, *Connubia nostra repulit*: quid? Maritum indigenam noluit: dominum recepit peregrinũ. recepit verò regni & fortuiti & precarii dominum. At ego illam in regnum stabile, patrium, & auitum sociam elegeram. Ego illam augebã, illa se attenuauit. Contemptus præterea personæ alterius aduersarii, à natione. Iratus itaque pendentem reliquit orationem. nihil enim cõclusit, sed exprobrando dixit: *-nos tibi frustra munera ferimus*.

Diuersa ab hac Æneæ ira aduersus Helenam. Alia Turni aduersus Drancem. Est autem oratio illa Æneæ deliberatiua. Ponit igitur suasiones ad cædem, quam meditabatur: atque eas magnas sanè. *Occiderit Priamus*. Magnum est carere principe: Addit, *ferro*. Quid patriæ excidium? Quid Dardanium toties sudasse litus sãguine. quid mirum si vna pereat: propter quam tot interiere? Et cum illis duo rerum omnium maxima: pudor, ac libertas. Matronæ, inquit nostræ seruæ erunt? Hæc earum erit domina? Rationes in contrarium. Fœminæ mors nõ decet virum fortem. Solutio obiectionum. *Extinxisse nefas*: non fœminam, sed crimen: pertinet ad virum iustum: & supplicium sumere de facinoroso, & pro suis, & pro patria, ad virũ fortem. Hîc fileant Grammatici.

Turni autem oratio tota est in recriminatione. Magna autem in eo ars. Cùm enim obiecta à Drance nequiret inficiari: tot eius causa cæsa millia ciuium: bello, bellíque meritis, ac naturæ, id attribuit. Est igitur translatio criminis. Duo ergo agit, vnum, vt rem leniat per indignitatem personæ obiicientis. Cùm enim oftẽdit eum imbellem: nõ mirum si miratur is, quẽ piam in bello mori. Alterum est, cùm declarat, idem quoque Troianis euenisse. Quare nõ onerat Turnum is euentus: qui etiã hostibus cõmunis fuit. Totus autem ductus: sic enim vocant rhetores modũ & colorem orationis: est & iracundi, & superbi. partim nánque contemnit, partim irridet. ἀδολεσχία verò est viri fortis ad imbellem, virtutis pro fortuna exprobratorem. Iccirco illa alti animi: Nunquam animam istam talem amittes: non sine gestu: cum dixit, *dextra hac*. Item illud abnuentis. *Absiste moueri*, Contemptus verò tanquam rei nihili,

-habitet tecum & sit pectore in isto.

Scilicet futilis in imbelli.

Aliter Venus & Iuno inter se irascuntur. Altercationi sanè illa propior causa est. Tales nánque iræ fœmineæ, & obtrectationes.

Sedati autem animi, ac maturi petendum exemplum ex oratione Latini cum affectibus ciuilibus & prudentibus.

O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere at q̃ omnes metuentem expendere casus.

At ferox ille respondet animo & militis, & iuuenis: nihil enim dici potest confidentius.

A *Quam pro me curam geris, hanc pater optime pro me*
Deponas: lætumque sinas pro laude pacisci.
Et nos tela pater, ferrumq̃ haud debile dextra
Spargimus. Non solùm gerimus. Et addit mira figura. *-& nostro sequitur de vulnere sanguis*. Par animus Æneam per nuntium prouocantis.

Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta Tyranno & addit *haud placitura* Sarcasmi quoque de quibus suprà diximus, huiusce generis sunt.

Eorum verò, qui in extremis periculis vel animum desponderunt, vel spe deposita mortẽ aut orant, aut optant, aut quærunt, aut contemnunt, videbis varios affectus. Ecce in milite eóque forti, ac bono: tamen accisis rebus:

Dolus an virtus quis in hoste requirat.

B Et illud *-pulchrumque mori succurrit in armis*

Alio modo desperat Anchises euersa patria. Tota eius oratio est in contemptu mortis. Alio Mezentius. *Hostis amare quid increpitas*? Alia oratio Mnesthei trepidantis pro victoria. Elisæ verò suprema oratio & amantis, & infelicis plena affectuum, & miserationis: quouis arũdinis Indicę succo suauior.

Dulces exuuiæ, dum fata, deúsq̃ sinebant,
Accipite hanc animam, meq̃ hos exoluite curis.
Vixi: Et quæ sequuntur omni nectare, omníque ambrosia potiora.

Precatoriæ autem orationes non omnes sub eodem genere censentur. nam preces aut ad hominẽ aut ad Deũ dirigũtur. Finis igitur diuersis formis. quare & ipsę species. est enim motus

C principium, & finis, & medium, generis eiusdẽ. At Deus precibus meis nõ mouetur. sed ab æterno: vt loquuntur: sciebat me precaturum. omnia illi semper præsentia. reducuntur tamen hæ orationes ad illas per Analogiam. Quemadmodum vsus imperatiui modi, cum refertur ad eundem Deum. Suasoria igitur est verum genus ad petitoriam, ad precatorias autem non vna ratione. Habes diuinas precationes, earúmque genera in sacris, in fœderib⁹, in votis: afferúntque plurimum luminis poemati. In fœdere hospitii inter Elisam, & Æneam, in primo. in secũdo Anchises in portento Iouem precatur:

Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis:
Aspice nos.

D Vt propter preces aspiceret benignus, sed apposuit ea, quibus ob pietatem consequi mereretur. In tertio ad Apollinem Exulis oratio sedem quærentis, & errandi finem. In quinto ad Iouem pro incensa classe. Peregrini autem in tertio.

Dij maris & terræ, tempestatúmque potentes
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.

In sexto verò Italia potitus gratias commemoratis beneficiis: atque exposcit pacem futuris rebus. At in metu illa ex vndecimo:

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis & illum
Pronum sterne solo. Animaduertes etiam oratio-

orationes Pallantis, & aliorum in præliis. Item regum, in duodecimo. ad quarum modum cõponendi sunt animi: vt efficacem reddamus orationem, quæ in aliis poetis aut friget, aut exultat. Maroniani flores igitur nobis delibandi sunt, si cælestia mella conficere volemus. sed de orationibus, quæ aut personarum statibus, aut affectibus seruiũt hæc exempla sunt satis. nánque omnia exequi genera, rhetoris potius est officium. Nunc ad alia transeamus.

DE QVATVOR VIRTVtibus poetæ. CAPVT XXV

HactenUs rerum ideæ quemadmodũ ex ipsa natura exciperentur Virgilianis ostendimus exemplis. Ita enim eius poesi euenisse censeo, sicut & picturis. Nam plastæ, & ii qui coloribus vtuntur, ex ipsis rebus capessunt notiones, quibus lineamẽta, lucem, vmbram, recessus imitẽtur. Quod in quibúsque præstantissimum inueniunt, è multis in vnum opus suum transferunt: ita vt non à natura didicisse, sed cum ea certasse, aut potius illi dare leges potuisse videantur. Quis enim putet vllam vnquam talem fuisse fœminæ cuiuspiam pulchritudinem, in qua aliquid non desideraretur ab iudice non vulgari? Nam tametsi in ipsis naturæ normis atque dimensionibus vniuersa perfectio est: tamen vtriusque parentis mistio, tempus, cęlum, locus multa affe runt impedimenta. Itaque non ex ipsius naturæ opere vno potuimus exempla capere, quæ ex v na Virgiliana idea mutuati sumus. Nunc reliquum est vt tam diuinas opes scitè, atque sapienter disponere conemur. Quod vt efficere possimus, inde nobis initium sumendum est.

Cùm prisci oratores id agerent modò vt mouerent: inconditè nánque suadebant. Poetæ verò vt oblectarent tantùm: cantiunculis enim solis otium transigebant. vtrique ab alteris postea id, quo carebant, mutuati sunt. Numeros enim primus addidisse Isocrates incõditę orationi dictus est. Quanquam qui accuratius rem ipsam ex literarum monumẽtis eruerunt: eam laudem attribuũt Thrasymacho: cuius diligentia aucta sit à Gorgia: postremò ab eo quem dicebamus, Isocrate perfecta. Poetarum autem numeris, ac sonis addita fuit anima po-

D stea, cùm ex agris in vrbem translati essent, appositis fabellis pro exemplo, sententiis pro pręceptione. Id quod Horatius rectissimè expressit eo versu:

Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci.

vt tota Poeseos vis duobus capitibus absoluatur, docẽdo, & delectando. Quorum vtrunque consecuturi sunt ii, qui & res vero propiores, ac sibiipsis semper conuenientes exequuti fuerint, & operam dederint vt omnia varietate condiantur. Nihil enim infelicius, quàm saturare auditorem antè, quàm expleatur. Quæ enim epulæ quibus fastidium pro voluptate pariatur?

A Tertia res ea est, quam ego Efficaciam, Græci quo designent nomine suo loco dictum est. Eam paucis in Poetis reperies. Est autem vis *Efficacia.* quædam tum rerum, tum verborum, quæ etiam nolentem propellit ad audiendum. Quarta est suauitas, quæ efficaciæ illius vim vegetam deducit ex asperitate, cui sæpenumero est affinis, ad certam temperationem. Hæc igitur esto summa sic: Poetæ prudentia, varietas, efficacia, suauitas.

PRVDENTIA.

CAPVT XXVI.

PRudentia philosophis habitus est, quo futura ex factis prospicim⁹. verùm eius vocis significatio amplificata fuit: vt eum quoque comprehenderet habitum, qui deduceret omnia sua facta ac dicta è rationibus ad fines suos sine offensione. Dicimus enim prudenter factum ab Imperatore, vbi rectè exercitus partes disposuerit: tametsi similes ordines acierum nunquam antea notos habuerit. Est igitur prudentiæ pars qua futuræ victoriæ consultum curat ex disciplina militari, non ex antegressis actionibus. Quare is habitus omnibus artibus communis sit necesse est. Primus enim sutor calcearius nõ solùm tegmẽ imposuit pedi, verùm etiam substrauit soleam, quam antea nunquam viderat: vt ab incommoditatibus illum faceret tutum. Hac ratione prudentem poetam esse volumus,

C cuius festiuitas, lasciuia, seueritas, humilitas, ciuilitas, magniloquentia, vel in re, vel in verbis, suo loco, tempore, modo dispositæ sint. Quod igitur monebam⁹, id imprimis animaduertẽdũ est: vt imitatio rẽ sequatur: cõstãtia imitationẽ comitetur. nisi cùm incõstantẽ quempiam finxeris: veluti Ligurem aut fœminam: illi enim polypi sunt: hæ chamæleontes. tunc enim licet abscedere ab hisce legibus. Quod tametsi ita fiet: nihilominus tamen manet constantia tua in illorum inconstantia semper describenda. Hæc igitur prudentia ad tria potissimùm capita reducẽda est. rerum enim naturam cùm explicam⁹, Physiologia dicitur: cùm Fati, Astrologia: cùm Dei, Theologia. Natura ergo tam lata est, vt etiam cælorum ipsorum motus com-

D prehendat. tum tempora, loca, & quę in eis, vel mouentur, vel quiescunt: de quibus cùm sese obtulerit aliquid, sine ostentatione breuiter, ac parcè attinges. Quemadmodum fecit deus ille poetarum:

Principio cælum & terras campósque liquentes
Lucentémque globum Lunæ Titaniáque astra
Spiritus intus alit: totámque infusa per artus
Mens agitat molem: & magno se corpore miscet.

Et illa diuina,

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis
Ingenium, & rerum fato prudentia maior. quæ antea ab Epicuro. Deinde,

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

Verùm vbi tempestas & cæli mobilis humor
Denset, eruntq; rara modo, & quæ densa relaxat:
Mutant se species animorum: & corpora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat
Concipiunt. Hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui. & illa
Vere magis quia vere calor redit ossibus:

Item quæ de anima disputat, & scitè dicuntur ex Platonicis, & aptè ibi collocata sunt. Nã & Æneæ interroganti, déque re difficillima; atque etiam nunc vel ignota, vel maximè cõtrouersa dubitanti, & inter animas, & in loco animis attributo, & ab vna animarum disseruntur. Anni quoque partes, ac tempora, & cognoscenda, & describẽda. Mane, serum, creperum, concubium, intempestum, conticinium, diluculum, meridies: eorúmque tum naturæ, tum effectiones. Nec minus eæ, quas ὥρας Græci vocant, propterea quòd annum partiuntur, eiúsque partibus fines statuũt. Ver (dico) hyems, æstas, autumnus. Ventorum quoque numerus, nomina, naturæ, loca, nõ tam describere, quàm attingere. ne cum Hesiodo reprehendi merearis, qui aut tres tantùm nouisse videtur ventos, aut non rectè disposuisse. In quibus omnibus illud in primis cauẽdum est, ne ineptè discurras, nisi libros cõponas eam ad rem destinatos. Quemadmodum Ouid. fecit in lib. Transformationum: & Lucanus. Præter hæc particulares naturę omnium, quoad fieri potest, rerum sunt cognoscẽdæ. Nam & in equo lethale vulnus agnouit, quod fit in temporibus Maro: & Dictamum describit. Et leoni attribuit magnanimitatem, Lupo animum prædatorem. Delphinorum lasciuum canit lusum: Harpyiã fœdam dicit: vagam Hirundinem: Equum alacrẽ. Humanã vitam nemo melius, ac prudẽtius. verùm pauci eam artem declararunt. Grammatici enim in cymbis quidem sunt, marísque trãsmittunt superficiem Maroniani: nihil tamẽ expiscantur. solus Donatus meritus est, qui poetarũ anima diceretur. Loca igitur ipsa aliquot, vt quæque in mentem venerint, adducemus. Principio Æneæ clypeum maiore opera describit, quàm Turni: propterea quòd maior Heros secutus imaginẽ Pythagoricæ disciplinæ, quæ minoris hominis minorem quoque Genisũ esse cẽset. Quid perpetuus ille diuini viri pudor, modus, castitas orationis: nonne summa prudentia est? Qualis & in secundo:

Nota in Hesiodum.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora Dei iussu, non vnquam credita Teucris

Hìc Lucanus dedisset declamationem. quemadmodum de temporibus Syllanis. nam tametsi & senex ibi narrat, & licet poetæ coniungere tempora cum temporibus: tamen longus est, & tædii pater. etiam cùm vera fictis tegimus, aut adumbramus, aut illustramus. Amissa in tumultu, atque insolentia militari Creusa, fingit eam à Cybele retentam illis mirificis versibus. quin

A necesse erat eum, qui recipiendus esset à fœmina; quasi ab vxore, priorem amittere vxorem. Deinde propterea quòd alteris nuptiis nouum imperium erat comparãdum. Præterea ex sanguine altera saltem ex parte Italo, instituenda erat series regum Italorum. Ad hæc qui Sibyllæ adibant locum, atque ex Auerno responsa petebant, iis humana anima orcho litandum erat. Iccirco Misenum ab orcho raptum, à Tritone, eóque tanquam artis eiusdem æmulo exceptum dicit: Verum est ex historiis à Turno exustam classem: id adumbrauit transformatione. Cùm vellet Camillam fortissimam, atque congressu inuictam ostendere, nunquam obiicit Æneæ: & ex insidiis telo petitam missili, cadere facit. Eadem prudentia noluit Pallantem Laussúmque committere, ne cui detraheretur. sed vtrumq; à fortissimo hoste interfici. Turnum quoque nonnisi Vulcani præsidio, & immissis diris, & fatali priuatumense, Æneæ manu interire. ita classi periculum solum ab igne in Sicilia, ea enim adhuc egebat: in Italia non egebat. non periculum modò ibi, sed etiã pernicies. Neque verò temerè bellum auspicatur Æneas: sed quasi Herculis auspiciis. Idque non sine ratione. Principio Hercules peregrinus: id eóque ei templa extra vrbem dicantur. In Italia Hercules indigenam furem mactauit: ita Æneas Turnum tanquam prædonem. Respondere autem omnia inter se cùm alibi, tum illis locis.

C Camillæ cursu ait ne segetes quidem lædi: ergo ligurem in equo sedentem præuertit pedes ipsa: eíq; se opposuit, ac deinde morte affecit. Æneas vbique pius: Turnus vbique ferox, Tarchon fortis: Messapus acer. Mnestheus audax: Achates fidus. Illa verò cuiusmodi? nullis Æneas mouetur Elisę fletibus, in quarto: ita vicissim in sexto, illo lacrymante atque etiam orãte nihilo melius mouetur ipsa. quare & Æneam quercui, & Dido filici comparauit. Æneæ quoque Vlyssis prudentiam cùm ascribat: animum tamen longè feliciorem dat. Ille apud Circem desidet sub adulterio, hic sub coniugio. Achillis item personam cùm attribuat: potuisset fugientem Turnum cursu apprehendere: at fecit non posse, quia vulnere tardior. Ne Turno quidem eam ademit gloriam: neque enim potuit dignosci. Illud maximè circunspectum Æneam vulnerari permisit. vix enim credi potest à bono milite: militem bonum tot in congressibus tot è præliis sine vulnere abire. Condiuit tamẽ primùm nõ comminus: deinde incerto authore. quasi eam quoque gloriam formidaret hostis: nedum aut occuparet alienam, aut iactaret suam. Ita patitur fortunam præliorum vir fortis: & salua est personæ dignitas. Nequeo & id satis laudare. absentem enim & Turnum, & Æneam facit in XI, vt & Tarchontis, & Camillæ ostentet facinora. Sic & absente Ænea Turnũ castra inuadere: atque intra ipsa tam fortiter facere.

facere. eo quoque & illud pertinet: Cùm aptat historias sui temporis imagini veterum historiarum. Venulum ex equo detractum scribit à Tarchõte, atque cursu ablatum. Idem sibi euenisse ait Cæsar in Ephemeride, quemadmodũ Seruius memoriæ prodidit. Æneas dextra nuda iubet à cæde abstinere: idem Cæsar Pharsalico in cõflictu, atque illis verbis: *parcite ciuibus.* sic & mores cùm repræsentat: veluti ad Fauni oracula: & bellis indicendis, *vina coronant. Nautæ puppibus imposuêre coronas.* Dido in conuiuio libat hospiti Ioui. libat, non bibit: mos Romanarum fœminarũ. Mos operiendi caput in sacris. Aras tenẽdi. sacrificãdi Herculi extra muros: quia fuit penè semper peregrinus. Helenus vittas resoluit sacrati capitis, vaticinaturus. Præterea eruditio non affectata. Tacitæ Amyclæ. Camerina. Bebrycia gens in cestu. Aclides. Saguli. Sparus. Pero. Vrbium origines, Petilię, Salentinorum, & aliorum: & quemadmodum Cocles in Tyberim se immittit: sic & Turnus. Nudato capite Ascanius: sic aliquando in acie Cæsar. Deciorum personæ in Turno. *Turnus ego deuoueo,* & c. Summa & illa prudẽtia: Cùm docere quippiam vult auditorem: neque licet per contextũ argumenti: introducit aliquem alteri narrantem: tamẽ si hoc idem ille alter nõ ignoret. Ita Neptunus Æneam sibi fuisse curæ bello Troiano: atque ab sese letho subtractũ narrat Veneri. Id quod paulò morosiores si vitiũ putent: sanè temerè audeant. Fit enim tanquam per commemorationem. vbique verò aliquid iacit seminum ad futuram messem: vt auditorẽ quasi prægustatione alliciat ad epulas. sic, *Forsitan & Priami fuerint quæ fata requiras.* quia iam dixerat: *Multa super Priamo rogitans:* similis præparatio in primo: Cùm enim recipiendus esset Æneas: proponit hoc intelligendum ex pictura: in ea nánque ipse quoque pictus erat. Et de fortuna Elisæ, *Ille dies primus lethi, primusque malorum Causa fuit.* prædicit enim de Baltheo in x. *Quo nunc Turnus ouat spolio.* Palinurum quoque inuenio tacitè prædicentem mortem suam quasi vaticinio: *non si mihi Iuppiter author Spondeat: hoc sperem Italiam contingere cælo.* Itaque ne cõtigit quidẽ, aut manibꝰ tãtùm cõtigit, & cadauere. Est hæc ἐξαγγελία apparatus futuri argumenti: quem nonnisi diuini animi vel comminiscũtur, vel intelligunt. Quasi igitur argumẽtum obtenditur toti fabulæ in Heleni vaticinio. In sexto, apud Anchisem, futuri quoque imperii tanquam imago quædam fuit. Romani enim dominatus species in Ænea Romæ fundatore: cùm est Carthaginis dominus. & cùm dixit: *Non cœptæ assurgunt turres:* simulachrum futuri excidii. Æneæ nánque Genius vrbis illius Genio contrarius erat. Et conuersum imperii fatum in Græciam: cuius figuram ponit in Heleno. Nam & Troianus regnat in Græcia: & à fratre nominat Chaoniam. Tum autem con-

Exaudiri.

A cordia, consensióque historiarum in portentis Iuli, Lauiniæ, Tulli Hostilii, L. Martii de flamma. Item responsus, seriésque fatorum. Quippe vt ad Troiam Græci, ac Troiani pro fœmina, quam Græci repetunt raptam: ita ad Laurentũ promissam repetit Æneas Troianus, ac tanquã à Turno raptam. Turnus Græcus defendit: vincit Troianus. Omẽ quoque futurorum triumphorum. egressos in Italiam Palladis templum excipit primùm. Ita neque otiosè, neque temerè dixit, *ouantes.* equos frænari solitos, ac iungi sub concordia: signum esse populi bellicosi: & δημοκρατίας sub legibus. Morituri quoq; vaticinantur. sicut Dido: *Littora littoribus contraria.* Orodes Mezentio.

Hæc de Physiologia. Astrologia verò, atque Theologia sunt affines adeò, vt pro vna & capi & tractari mereantur. Igitur Astrorum cursus apertè ponere aut inepti est, aut Astrologiam profitentis: vt Arati, & aliorum. At eo in opere, quod primarium argumentum aliud habet, fabulis condire oportet. Siderum igitur cùm haberet notam potestatem: eorum coniũctiones, situs, stationes, aspectiones tàm pudẽter scripsit, vt nemo melius. Quemadmodum igitur alibi demonstrauimus: hìc quoque intelligas Iouem summum numen, beneficum: sed ita, vt Marti partes delegatas ne tollat. ergo permittit vt Laussus intereat in prælio. Habet autem Iupiter intellectionem, voluntatem, potestatẽ. Intellectio est Pallas: eius enim è cerebro natam autumant. Quamobrem sola deorum fulmina iaculatur: sicut & pater. Id quod habes ex poeta, in primo: ex Calimacho in hymno, & aliis. Volũtas est Iuno, eadem (vti dicebamus) quæ & Fortuna. Cõiunx, & soror summi numinis. Quòd si fingitur aliquando aliter vel agere, vel sentire, vel velle, quàm ab illo vel factum, vel iussum, vel præscriptum sit: hoc fit propterea, non quòd inter se dissident: ab se ipso enim nequit abscedere Iupiter in sententiis: quippe dicit: *nec me sententia vertit:* sed quia rerum euenta nequaquam ab illo solo dependent. sunt enim sidera duo quæ Infortunia dicuntur ab Astrologis. Horum asperitate corroboratur Fati vis ad impedimẽta virtutum. huius Fati administra ea est, quam sub Iunonis nomine Fortunam nuncupamus: Astrologi verò partem Fortunæ vocant. Ac Martis quidẽ personam in bella non deduxit Poeta noster: noluit enim in hoc Homerum imitari: sed è cælo vim tantùm immittit. Non minoris dexteritatis, cùm in conquestionibus, ac maleficiis nominat Saturnum:

Astrologia.
Theologia.

Aut Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis. & Saturnia Iuno, cùm aliquid incõmodi, aut per se aut per Iridẽ molitur. est enim Saturnus maior fortuna mala. Lunæ quoque potestatem nõ solùm in cultu, & sacrificiis, sed etiã in ipsa vi sub Dianæ nomine celebrauit. Luna enim in septima

& octaua domo interficit:ita Aruns occisus est. Habent autem hæc tria sidera suum quodque nuncium,Iupiter Mercurium, Iuno Irin, Luna Opin.Atque illorum hæ sunt potestates . Neq; enim par est,descendere è cælo sidera: sed quod aiunt Astrologi, influere. Intermiscebis autem nõ nisi magnis negotiis, summíssque necessitatibus.neque enim oportet sic temerè pati viros fortes,aut morte affici vulgari. Æneę igitur Genium quoque ascripsit, quem Achatem vocat: est enim ἄχος ἄτης.Non quò vir tantus mœreat: sed quòd inter tot ærumnas ad summam virtutem perpetuãdam excitetur.Legimus autem in libris Pythagoreorum quos Platonici (vt de Roma Augustus) è lateritiis aureos fecerunt: duos asistere nobis Genios, alterum bonũ, alterum malum. Boni ductu atque consiliis boni viri ac lecti , coniungunt sese deo , à quo illum ministrum,atque sequestrum acceperũt.Is Heroibus quibusdam sese ostendit . Aliis nunquã visus,sed auditus est . Id quod non vno in loco apud Platonẽ de suo Socrates profitetur : quibusdam diuinis ingeniis, neque videtur, neque auditur,sed seipsum ita offert,atque ingerit,vt sua luce retegat intellectiones rerum arcanarũ, quas describant . Quapropter euenit sæpenumero:vt cùm deferbuerit calor ille cælestis in nobis,nosmetipsi nostra illa vel admiremur, vel nõ agnoscamus:aliqua etiam non intelligamus ad eam rationem , ad quam directa dictatáque sunt ab illo. Neque aliter puto contigisse Platoni:cuius scriptis additum sit lumen ab interpretibus multò maius , quàm quantum plebeis iudiciis debeatur.Ego verò , qui ne cum minimis quidem me cõferẽdum censeo: si quid vnquam nobis excidit imprudentibus,tantundem postea non sperem à me præstari posse . Quæ causa est: vt ad scriptionem,aut commentationem nunquam accingamur, nisi ab ipso Genio inuitati:qui nobiscum intus loquitur, neque auditur,ostendens diuinitatis latè patentes cãpos in animis nostris : quos ab officiis corporis suspensos, atque abstractos aliis distinet functionibus: vt non penitus temerè dixerit, Qui Aristotelis intellectum agentem eũdem cum Platonico Genio existimauit. Vtriusque habemus exemplum in historiis.nánque malus Bruto apparuit,esque infelicem prædixit exitum: Philipis, inquit,me videbis.Bonus Cæsari, cum traiecit Rubiconem: viam ei ostẽdẽs ad id, in quo summam statuerat beatitudinis.eum descripsit Nisus illis verbis: *An sua cuique deus fit dira cupido?* malus Genius fuit Dira missa Turno in auis faciem mutata. Veneris autem filius Æneas dictus,propterea quod eius Horoscopi erat domina.Idque cum Ioue . Siue vterque cum Marte domini partium Solis , & Lunæ , & Horoscopi.quem Arabes sua lingua, Potentem vocant. Iccirco saluus abiit à Troia ex bello propter fœminam conflato. Itaque iamtum primùm fœmina nõ nocuit eius vitæ.Veneris beneficio eripitur è manibus Diomedis:quia eo anno erat Venus in octaua. Venus infortunata in excidio eripit quidem à morte, sed in patria nequit retinere. Posteà meliore fato in Africa recipitur à fœmina.Sequẽti anno Venus min° bene collocata,non potest,quin amittat classem Æneas, & fœminæ auspiciis,& fœminarum manu.Meliori numine conciliato in Italia regno potitur ob fœminam. Ita etiam Venus cum Ioue in medio cæli coniuncta eripuit eum è naufragio.Tũ ex Pœnorum perfidia Mercurii interuentu:qui punicæ genti præest.Iccirco rectissimè illud,

-ponuntque ferocia Pœni Corda volente deo.

Genii Pythagorei

EFFICACIA. CAPVT XXVII.

EFficaciam Graeci ἐνεργείαν vocant. Ea est vis orationis repræsentantis rem excellenti modo.Intelligo nũc nõ verborum virtutem, sed Idæarum,quæ rerum species sunt . Nam tametsi in verbis esse videtur:tamen in rebus ipsis est primò. exẽpli gratia,facies,exterritæ, stupidæ,furibundæ simul matris Euryali. Eius vitia duo extrema. Alterum κακοζηλία quam affectationẽ voco. Est autem affectatio conatus supra vires, & supra rem. Alterum,languor. Græcè dicam πάρεσιν. Quam vocem intelliget, qui in philosophia est exercitatus.Est enim contraria vegeto, sicut ἀτονία.In cacozelia igitur necesse est nos ineptire. Aut enim turgebimus, vt Statius:aut obscurabimus,vt Lucanus:aut atteremus,vt Silius.Arrosit enim hic carmina sua,non limauit. Exultat autẽ Lucanus,neque scit absistere.Cõtrà,languida poesis, & fluxa ea est , quam nunc hoc sæculo instituêre.elabitur enim ex auribus neque sui vestigium relinquit vllum.nusquam hæret palato,sine aceto,& sale tota. Media est, quam selegit Maro ex horrida vetustate tanquamauri nitellas ex arena. Quasita composuit,vt si quid addas,aut mutes, id sanè arena sit. si demas,destruas.Lucani oratio superba, & minax,auditorem inuitum,atque alibi animo hærentem vbi vult tenere,aut trahere,abigit: Tyranno haud absimilis,qui mauult metui, quàm amari. Verùm de his,in quinto & sexto.De efficacia verò,cùm suprà posuerimus in quarto loco,hîc potiº scribere volumº, quia cũ prudẽtia plus habet necessitudinis quàm varietas.suprà autem in diuisione varietatẽ anteponebamus ei , propterea quòd varietas omni generi poematum est necessaria: efficacia nõnisi operosioribus . Efficacia est,aut in facto,aut in dicto,aut in animo. Factũ,sicuti suprà, voco qualẽcunque rem.Itaque & πρᾶγμα & χρῆμα Græci dicunt.In Re est veluti: *Tectum,augustum, ingens,centum sublime columnis.* & *Monstrum horrendum,informe,ingens,cui lumen ademptum.* Famæ species. Caducei potestas.Inferorũ loca. Sagitta Acestæ ignita . Turnus inclusus in castris Troianorum.Ætnæ incẽdia.Euasio Æneę.

κακοζηλία

πάρεσις

Flamma

Flamma circum Ascanii tempora . Turni galea. ensis eius fractus. Imber ad nauium incendia . Manifestior autẽ atque illustrior in factis, *Succedõque oneri.* Equidem videor patrem meũ virum fortissimum gestare.- *dextræ se paruus Iulus Implicuit,sequitúrque patrem non passibus æquis:*Hic autem videor trahi. Nam quid est *Implicuit*, Certè me miseret . Ibi verò totus horreo: *Ausus quinetiam voces iactare per vmbram Impleui clamore vias.* Quid in illis?-*operúmque laborem Partibus æquabat iustis.Neque enim patrius consistere mentem Passus amor . Hũc lacrymis vitam damus & miserescimus vltrò.* Iam qui est pater illum versum quanti faciat videbit: Qui scit Sinonem excidium Troiæ allaturum,doleat malis benefieri:sicut & nos hoc tempore. Quis nõ animo Æneã ibi comitetur? *Vadimus haud dubiam in mortem per tela,per hostes.* Quis nõ mouetur illis? *Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos:*

Plurima pérque vias sternuntur inertia passim
Corpora,pérque domos,& religiosa domorum
Limina. Certè & illa rapiunt me,ac torquẽt,
At trepida,& cœptis immanibus effera Dido,
Sanguineam voluens aciem,maculísque trementes
Interfusa genas,& pallida morte futura
Interiora domus irrumpit limina,& altos
Conscendit furibunda rogos : ensémque recludit
Dardanium,non hos quæsitum munus in vsus.
Hîc postquam Iliacas vestes,notúmque cubile
Conspexit,paulum lacrymis & mente morata
Incubuitque toro,dixitque nouissima verba.

Satis profectò sola hæc ad excitandum animũ poetarum,vt nihil vulgare sonẽt.*trepidat* , quia cœpta immania sunt, *effera* quia audet. *acies sanguinea* homicidæ propium. *tremunt genæ* ex sanguinis discursu.*maculæ* sunt, non continuus rubor.quia contrarium naturæ est vt idem sibi noceat: idem sit agens & patiẽs . Iccirco in pugna animi pugna humorum.Pallor tamen validior ob mortem. *irrumpit . furibunda. ensem* fœmina? *munus* verò illud? *Iliacæ vestes*, & notæ voluptates,neque illico lacrymatur,fluctuat enim animus amentia. *incubuit*, iam illa mihi nunc ante oculos est . Cùm verò non satis habent ignem iniicere classi , in qua & stuppa est , & pix : sed spoliant aras,frõdem,ac virgulta, facésque etiam addunt: nonne augetur factum vatis ingenio? Hoc igitur est efficacia. Aspice mihi iuuenem,& fortem,& religiosum , & acrem: *audax quos rumpere Pallas Sacra vetat,raptóque volat telo obuius ipse: vetat sacra rumpere.rapit telum*,non sumit.*volat*,ipse,non alius eius iussu. Adsum etiã Niso , quis enim recuset esse tali cum viro?

At Nisus ruit in medios,solúmque per omnes
Volscentem petit:in solo Volscente moratur.
Quem circum glomerati hostes hinc comminus atque hinc
Proturbant,instat non segnius,ac rotat ensem
Fulmineum,donec Rutuli clamantis in ore
Condidit aduerso:& moriens animam abstulit hosti.

& animaduertes morientem interficere.In quibus pro se quisque rerum efficaciam contempletur.neque enim sumus interpretes: sed ostẽdisse loca,satis sit . Etiam cum Venulum inter brachia Tarchontis audio, video quoque, *Volat igneus æquore Tarchon Arma virúmque ferens.* Expectes etiam Æneæ mortem inde:

Emicat hîc impune putans,& corpore toto
Altè sublatum consurgit Turnus in ensem:
Et ferit,exclamant Troes trepidique Latini
Arrectæque amborum acies . Antequam dicat ensem fractum,audis,*consurgit* , sed *altè* , *& corpore toto*.& audis plagam : *& ferit* ,interrumpit narrationem clamor vtriusque exercitus . & tu pẽdes.solus Maro verus poeta est . Illa in viro forti,-*non vlla iniecta mouebant Tela*: in viro pio, *Nunc omnes terrent auræ.* & addit, *sonus excitat omnis.*satis erat hoc : addidit , *suspensum* . Apponit causam aliã à se:*comitiq; onerique timentem*:& id *collectis omnibus vna Defuit.* vides,*omnibus*,vides, *vna*:&,*collectis*: &,*defuit* : Tum quæ sequuntur. *quem non incusaui.* ponit,*hominum*, ponit,*deorum.* adiungit,*amens*,postremò nihil acerbius sibi vidisse ait:*Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe?* nihil marito funestius, quàm vxorem amittere: nihil turpius viro forti, quàm prodere hostibº: quare:*stat casus renouare omnes.* Hæc in facto, in verbis autem,& sententiis , & extra sententias. Maximam verò efficaciam præ se ferunt epiphonemata,aut Prosphonemata: *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.*in supplici cũ pollicitis. *argenti aurique talenta.* Cum cessione victoriæ:*vicisti tua est Lauinia coniunx* . Cum miseratione:*fuit & tibi talis Anchises genitor.* Cũ perturbatione,an consilio?nam talem dicimus, cũ eũ proposuimus , cuius similẽ dicere volumus. At ipse pòst ponit:*Daunii miserere senectæ*: estne igitur trepidatio:an consultò Anchisem priorẽ nominauit patrem , quàm Daunum hostis patrem? profectò cum Virgilio nullus arte, aut iudicio comparandus . Superbi,-*hostis amare* , *quid increpitas?* Labefactati animi: *solus hic inflexit sensus.* Resipiscẽtis: *Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,Ante pudor,quàm te violem*:Explorãtis extremum fatum:*Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis,Aspice nos.* hoc tãtum. *Iuppiter omnipotens si non exosus ad vnum es Teucros.* Moderati: *& si pietate meremur,Da deinde auxilium*,addita etiam illa voce *Pater*,suæ dignitatis memor. *Ipse manu mortem inueniam.* Pii filii:*Natum ante ora patris patrem qui obtruncat ad aras* , & patri narrat, & filium ante patris ora cæsum.In sentẽtiis autẽ,*Vsque adeòne mori miserum est.*&, *Vna salus victis nullam sperare salutem*: video enim corã desperatæ vitæ viros fortes esse animæ prodigos, vt animam ne amittant.Illud quoq; quasi sententia, *Non obtusa adeò, gestamus pectora pœni*: Excitatur verò etiam in apparatu epithetorum id quod nos Græcè volumus epithesin appellari.qui volet vtetur.Afferet enim tempus vel au

thoritatem, vel gratiam, vel veniã. Iam est ante nos animaduersum epitheta, aut distinguere, aut addere, aut minuere. verùm ii fallũtur, qui ad eloquutionem tantùm pertinere arbitrati sunt. Est enim in re, cùm dico, pium, iustum. In elocutione autem, si flexum addam, aut mutẽ, aut circũloquar, vt vir miræ fortitudinis, potius quàm fortem. Distinguit igitur epithetum ambigua: vt apud Poetam, *nigra* hirũdo, ad differentiam Ripariarum, quæ species est hirundinis non nigræ, neque ædibus assuetæ. Neque enim Grammatici rectè locum illum interpretantur, Auget, vt *pius Æneas*. Minuit, *Frigida bello dextera*. Interdum est æqualis, vt Homo risibilis. ad solum enim hominem ea pertinet natura. hanc quoque partem ignorauêre Grammatici. Accipiuntur autem ab euentu non solùm

B præterito: id enim parum efficax est: sed etiam à futuro, quod rem ponit ob oculos. *miserrima Dido*. A spe: Turnus enim quòd volebat, Tolumnium felicem vocat, qui tamen haud multò pòst interfectus est: successum enim virtuti & moribus sperabat. Adiuuatur verò multùm figuris, præsertim Hyperbole, & Translatione: vt ferreum pectus. Interdum mediocribus appellationibus, vt placida pax: habet enim pax commoda longè maiora. talia *peÿiuræ mœnia Troiæ*, per indignationem. Per contemptum, *semiuirum Æneam*. Sunt autem epithetorum modi duo: vnus hic, quem diximus, vulgaris: alter proprius quorundam, vt *Phœbus Apollo*: est enim Phœbi epithetum Apollo cùm est Vædeus: & Pæan cùm est bonum numen: illud à perdendo, hoc à sanando. Aliquando autem est simplex: vt in superioribus: aliquando in oratione per appositionẽ: vt apud Horatiũ:

Epithetorum modi.

-herba Lapathi prata amantis.

Est & alius modus, quasi epithetum: vt *pater Æneas*. Item alius in obliqua oratione:

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus,

ergo primus. Hoc enim attributum aliis refertur ad ipsum. verùm hæc coniungemus cum figuris dictionis, quibus hæc quoque addes: Ex vsu cõtraria significãte: *horrentia Martis Arma*: imò horribilia. *penetrabile frigus*: imò penetrãs. Possumus etiam ex epithetis antitheta constituere: quæ item pertinent ad sententiam, non ad elocutionem: nisi sint ἰσόκωλα, & ὁμοιόπτωτα, aut ὁμοιοκατάληκτα: tunc enim sunt dictionis. Ad hanc rationem, cùm dixit *gracili modulatus auena*, opposuit illi: *cano*. est enim hoc verbum longè illo præstantius: iccirco Musarum Calliope regina: quia cæteræ modulantur, Illa canit: tametsi in Georgicis: *Tityre te patulæ cecini* &c. passim horum omnium exempla carpes: neque enim omnia nobis describenda sunt: quibus satis esse debent artis capita, atque præceptiones. verùm vno aut altero excitatus, in aliis teipsum exerceto. veluti illo, *primus ab oris Troiæ*. nouã igitur rem narrat. quare consequi-

A tur attentionem. Sic, *profugus* non meritò, sed *fato: est enim insignis pietate vir*. Sæui dolores. Flammatum cor irati. Placidũ os paçati. Quin etiam ἀειγένεις: Regina Deũm, Nate dea, Satus Anchisa, Troes, Laomedontiadæ, Dardanidæ; Æneadæ, nunquam temerè, sed ex moribus & affectibus. Non vt Homerus, qui etiam coquinam procurãtem Achillem vocat celerẽ. Sed Æneam aliquando pium audimus, aliquãdo patrem: item fortem, & Mauortium. Sunt autem & alia quædam epitheta, quæ ab eruditione dueuntur, ea multum luminis afferunt orationi. Vina Aruisia. Cautes Marpesia. Vates Amphrysia. Non est verum quod aiunt Grammatici, epithetum excludi in voce, intelligi in significato, illo exemplo:

B *-molémque & montes insuper altos Imposuit:* id est (aiunt) molestos montes; nugæ enim sunt somniá que delirantium: sed est expositio: *molem*, quam molem? *montes altos*, i. molem altorũ mõtiũ. sic *Italiam venit*, qua parte? *Lauina littora*. Epithetorum naturam etiam sic considerabis. Quædam enim sunt necessaria: vt pater patratus. quędam vsu tãtùm: vt Iupiter Opt. Max. Alia ad nitorẽ modò, vt *tempestatésque sonoras*. simile necessario illud, quod afferre causam, aut rationem videtur,

-sæuæ memorem Iunonis ob iram:

Nisi meminisset: non irasceretur. Iccirco

-manet alta mente repostum: & nisi fuisset *sæua* tametsi memor tamen non irasceretur. Illud in primis aduertendum est: epitheta quæ

C in oratione soluta creant κακοζηλίαν sæpe, sæpe illustrãt poetę splendorem, perinde atque fimbriæ vestem militarem. Si cui datum fuerit à natura, vt noua excogitet, is surripuerit gloriã priscis, gloriæ causam posteris præripuerit. verecunda tamen sunto, atque apta simul: & quæ vbi pepererint admirationem, etiam grata sint. Est & in Apostrophe, & in interrogatione tanta efficacia: vt subsilire faciat animum auditoris. quæ vbi coniunctæ sunt: nihil deest ad summam vim. Cùm enim lego illa ex secundo, cæteras omnes mihi excutiũt cogitationes, *Hocce erat alma parens, quod me per tela per ignes, Eripis?*

D Apostrophe similis, *Hũc me pater optime fessum deseris?* Interrogatio simplex, *Quid primùm deserta querar?* Per admirationem,

Quem primum, quem postremum aspera virgo Deÿcis? Per dubitationem plus mouet, *Quid faceret, quò bis rapta se coniuge ferret?* De Niso; *Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis Eripere?* Acclamationes vt diximus, & exclamationes simplices. *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus, O térque quatèrque beati. O fortunati quorum iam mœnia surgunt.* ex persona poetæ. *O fortunati nimium sua si bona norint Agricolæ.* Cũ indignatione, *O nunquam dolituri.* Cũ cõtemptu, *O vere Phrygię, neq; enim Phryges.* Cũ voto, *O si nunc nobis ille aureus arbore ramus Ostendat nemore in tanto.*

Cũ admiratione, *Tantæne animis cœlestibus iræ!* Succlamatio: *Ne mihi tam lilleat sub dio carpere somnos?* Et cũ sentẽtia, *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* Cum elogio, *Fortunati ambo, siquid mea carmina possunt.* Efficacia ex attrectatione, *Vidi egomet magna me voce vocantem Numanum.* Et Achemenides in tertio, de Cyclope. & ex persona Poetæ de seminibus, in primo Georgicorum, *Vidi ego lecta diu*, &c. Directio quoque orationis ad res brutas, mirũ quantum afficiat: *Rhœbe diu, res si qua diu mortalibus vlla est*. Et ad inanimas maiore motu, *O nunquam frustrata conatus Hasta meos*. Et in duodecimo, *Tuque optima ferrum Terra tene*. Sed illa cui ferreo lacrymas non excitent? *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant*. Ab hisce igitur duci poterit efficacia in re, in facto, in oratione. At in cogitatione, aut vultu, aut gestu, aut opinione eodem modo: Latinus cogitabundus, *defixa obtutu tenebat Latinus*. Sibyllæ *non vultus, non color vnus, Non comptæ mansere comæ*. Pudor in Deiphobo, *Pauitantem ac dira tegentem Supplicia*. Ira in Turno, *Totóque loquentis ab ore Scintillæ abstitunt, oculis micat acribus ignis*. Cuiusmodi faciem describes aut pinges ibi? *Collectam exilio pubem, & miserabile vulgus*. His adiunges scissam vestem vel Latini vel Æneæ. Tum autem comas, genásue laniatas, suspiria, gemitus, lacrymas, clamores, obtestationes, vlulatus.

A Turnus ab Ænea morte afficitur. Vbi tot casuũ facies nulla alii similis, nisi Turni ac Mezentii interitus: verùm ipsius mortis modus non idem: pugna verò tam diuersa: vix vt eundem exitum expectandum putes. Quin posteriores libri quum præter prælia ac cædes, vix contineant aliud: tanta eorum tamen est dissimilitudo, vt aliud argumentum esse videatur. Castra oppugnata, vrbs obsessa, prælia rustica, militaria, equitum, peditum auxilia, præsidia, subsidia. Duo cæsorum epicedia: verùm illud Euryali tã breue, quàm hoc Pallantis exornatum. Vulnera nusquam eadem: sed & tam variis instrumẽtis, vt mirum sit: saxo, torre, claua, bipenni, fude,

B cratere, conto, sparo, iaculo, sagitta, phalarica, hasta, lancea, ense: iugulum, caput, femur, pectus, poples, manus, genu: aduersi, auersi, ab latere, stantis, iacentis, currentis, fugientis, congressi, dormientis, latitantis, taciti, clamantis, iactãtis, precantis, deprecantis, exprobrantis, minantis, timidi, audacis, vlciscentis: in equo, in curru, in muro, in campo, in tentoriis, in sacris, in vigiliis, die, noctu. Leuia prælia, iusta prælia, insidiæ. ex acie, ex turmis, singulari certamine. Tantum nauale prælium nullum potuit. nunquam enim naues habuit Latinus. Captiuos quoque nullos voluit. præterquam quos ad Pallantis rapit inferias. Vnum Venulum habes, quem viuum aufert Tarchon: cuius rei exitum quũ haud ponit, nonne vir est incomparabilis? Hæc est varietas quæ hiscentem perducit auditorem ad finem vsque. Præterea quum alius à

C Poeta quàm ab historiis ordo instituatur, id omnino propter varietatem factum est. Etenim Homerus annos illos decem si esset exequutus, nihil aliud quàm prælii prælia, aliis alia accumulasset. quare in decimo omnia eiusmodi gesta complectitur. Quòd si quid antea euenit, repetitur per narrationem. sic diuinus Poeta per picturam primò quasi ἐμφανῶς eorum quæ iã facta essent: quæ autem futura, in clypeo, & in sexto. item quum Actios ludos celebrat. & quæ Veneri Iupiter pollicetur. Ita discerpta neque afferunt fastidium, & suspensum tenent auditorem. si enim partem nunc audio, quod reliquum est aueo intelligere. Sed mirificum afferũt ornamentum inexpectatæ varietates, & elusiones portentorum. nam Helenus, *Auxilium, Quod minimé reris, Graia pandetur ab vrbe*. & Harpyiæ minæ. quid enim dirum magis quàm eò adduci, vt cogamur aridis lignis vesci? Ergo quis crederet Euandrum Græcum afferre auxiliũ Troiano? quemadmodum Diomedes Græcus negat aduersus Troianum: Itali aduersus Italos pro peregrino. Nam tametsi Thusci tunc non erant in Italia, tentioribus tamen terminis dissepiuntur, quàm vt inter se alieno animo esse debeãt. Verùm hoc fatale fuit semper miserrimæ amẽtissimæque nationi nostræ, vt perpetuò mallemus dominos peregrinos.

Virgilius.

Ænedos libri.

D

VARIETAS.

CAPVT XXVIII.

SEquitur vt de varietate dicamus: cuius vsus atque præceptiones tam difficiles sunt, quàm non facilè fit, vt res eadem variis intellectionibus cõprehendatur. Cæterùm & scitè & acutè quoad fieri potest, incunda est nobis ratio tractationis. Qua in parte eundem nobis eligemus ducem, qui tametsi aut suus, aut æquè omnium est: tamen nos eum toties meditando, admirando, transcribendo, nostrum faciemus. quemadmodum autus fuit olim Chrysippus dicere, se Euripidę Medeam fecisse suam. Igitur quum semper sit ille sublimi spiritu, & generosa oratione: nusquam tamen est sui similis. Librorum quidẽ exitus omnes Tragici sunt, præter primum. Tã diuersa tamen rerum compositione, vt in animis ingeniisque diuinis mirificam excitet admirationem: tanta támque diuersa varietas est. In secundo Creusa eripitur, vt inter deas sit. In tertio, vulgari morte Anchises. In quarto, seipsam Dido interficit. In quinto, Palinurus in mare deturbatur. In sexto, Marcello tanquam mortuo canit epicedium. In septimo, eorum catalogus, qui ad interitum eunt. In octauo, ad clypei picturam, multas mortes, Cleopatræ exitium, & gentes victas. In nono, Troianorũ stragem in suis castris. In decimo, Mezentius ab Ænea interficitur. In vndecimo, delentur Volscorum acies, Camillæ mors. In duodecimo

C

D

Portentum verò & placido & faceto euentu, aut elusum aut solutum est: quòd crustæ aut farinaceæ placẽtæ pro mensis subiectæ fuissent. Illud quoque ad varietatem: Quum Romanos ita Pœnus excipit, vt etiam reficiat classem. At nauali prælio Duillii auspiciis primùm sunt accisæ res Carthaginẽsium. Præterea Lausus cum patre in prælio. Pallas sine patre, sub Ænea pro patre. Pallas cũ Lauso nõ congreditur, ne alter alteri præferatur: sed maioris herois manu cadat vterque, sicuti dicebamus. Quid amœnius illa varietate, quum exclusere castris suos Troiani, Turnum autem inclusere? Rutuli quoque Euryalum occidunt: Nisus vult mori: victorem interficit moriturus: spolia receperunt Rutuli, quæ illi Messapo & Rhamneti abstulerant. Hãc tantam in Poesi virtutem consequi vt possimus, fugiẽda est eiusdem rei facies iterata, quoad fieri potest. hoc primum caput est. Si enim res sunt diuersæ, ipsa quoque narratio non vna erit. Igitur pestilentiam, tempestatem, obsidionem, altercationem, legationem, ludos, singulare certamen: fœderis ceremonię: conuiuiũ, concilium, funus, funebrem orationem, trophæum semel descripsit. Pugnas verò multas quũ diuturna narratione suscepisset explicandas: quantum vel vnquam euenit, vel ab homine excogitari possit, quod modò cum decore atque maiestãte canendum sit, suo quoque loco, tempore, modo, denique natura disposuit. Quæ nolo hîc recitare, propterea quòd in superioribus omnia recensita sunt: ad quæ varietatis præcepta dirigẽda erunt. Cæterùm pars operosissima quæ reliqua est, nunc sese pertractandam nobis offert, natura scilicet figurarum: sine quibus neque efficax, neque varium, neque suaue potest esse quicquam. Ac tametsi videtur hæc cognitio atque vsus figurarum, tum prudentiam, tum efficaciam, tum suauitatem vel commendare vehementer, vel etiam maxima ex parte conficere atque iccirco post omnes describenda videbatur: ea tamen est eius cum varietate necessitudo, vt figuræ penè essentia varietas sit. Sic enim laxiore notione describi potest: Figura est varietas in re aut oratione, à communi vsu deflexa. verùm vt acutius atque elegantius intelligamus, sic nobis incipiendum est.

FIGVRA. CAPVT XXIX.

QVum re & verbo omnis constet oratio, & figura in vtroque reperiatur: ab vniuersali definitione iacienda fundamenta primùm, vt eius essentiam agnoscamus. Deinde quibus artibus figurarum sit vsus: sic enim in summa ac prima genera partiemur. Tertio loco minora genera distinguemus. Quarto, quæ ad Poesin pertinent, in suas ac certas species diuidemus. Quarũ partes postremò suis nominibus ac finitionibus notas, luculentis exemplis notiores faciemus.

A FIGVRÆ DEFINITIO: ET quæ quibus artibus genera vsui sint. CAPVT XXX.

FIgura est notionum quæ in mente sunt, tolerabilis delineatio, alia ab vsu communi. Notiones voco rerũ species externarum, quæ per sensus delatæ, in animo repræsentantur. Harum specierum lineamenta cõmunia sunt, qualia in rebus ipsis. Igitur oculi cuiuspiam iracundi quum sint sanguinei, accipiam eos in meam cogitationem, atque à similitudine flammæ dicam Inflãmatos, & ignem ab ipsis micare. Ecce alia lineamenta, quàm quæ vulgò conspicimus. Intelligo autem lineamenta eadem licentia, qua & figurę vox recepta est. nánque in corporibus naturalibus est quantitas, quam gerit substantia. Ea quantitas est finita. is finis eiúsque modus atque præscriptio, figura est. Quum igitur dico delineationem, non intelligo lineam nudam, sed eius quoque sobolem circunscriptam superficiẽ. Præterea quum colores aliud sint à superficie: tamen quum superficiẽ per colores videamus, delineationem hanc & ad eos & ad alia accidentia referemus. Quinetiam quum substantia, qua substantia est, non habeat à superficie circunscriptionem: hoc enim est proprium quantitatis solius: tamen quia æquè atque res omnes aliæ præter Deum, finita est: necessariò admittit aliquam præscriptionem. Cuius terminus si non est linea, aut à linea: at est aliquid vel illi simile, vel cui similis illa sit: cuius nomen quia nõdum est excogitatũ, patiamur appellari delineationẽ: per quandam quasi analogiam. Sanè illæ mentes æternæ atque immateriales, à quibus indefessis rotationibus cælestes voluuntur orbes: si neque insunt illis, neque vel per se, vel per accidens mouẽtur: sed asistunt nusquam mistæ: finitæ per se sunt, non per orbium molem, quemadmodum arboris anima ad eius materię finem finitur. Ergo aliquid & superficiei & figuræ simile sit necesse est. Quare animam quoque nostram, quæ ex illarum ordine ac censu item est, vbi cogitatione apprehendam: si aliis delineationibus quàm quæ vulgò concipiuntur, sese insinuet: figuratè à me dicetur contemplari. Et quoniam tam doctè hæc scribimus, ne quis mihi obiiciat illa verba, quum diximus notiones à nobis intelligi, quæ in animum ministerio ac delatione sensuum deferuntur: atque iccirco obiiciant, neque animam nostram, neque mentes illas iis viis subire in nos: respondemus, paulò laxius esse loquutos: ne rem per se difficilem obscuraremus. Species enim aut ipsæ absque medio imprimuntur: aut per discursum postea illa etiam quæ extra omnem sensum existunt, veluti vniuersalia. sed de his satis. Ergo figura in corporibus considerata, communicauit nomen suum in notionibus, sicut & naturam. Notiones autem quum sint & partes & causæ scientia-

Notiones.

Delineatio.

scientiarũ, formant enim conclusionẽ propositiones: quot erũt scientiæ, tot erunt genera summa figurarum. Scientias nunc eas hic dico, quæ vtuntur notionibus ad enuntiationes. quarum princeps Dialectica figuras suas habet: quæ sunt dispositiones medii termini: sic enim appellauit Aristoteles: quod nunc irrident quidam amentes. Grammatica suas agnoscit seorsum: quæ sunt Grammaticalium legũ deflexiones ad necessariam abusionem. & inter hasce duas, vna summa scientia tertia, cui nomen inditum nondum est, suis vtuntur figuris. Sub qua scientia tres istæ notæ cõprehendũtur: oratoria, historica, poetica. in quarum ambitu cõmuni, cõmunium quoque figurarum, tanquam publicæ supellectilis vsus continetur. Sic habes definitionem, & genera summa.

FIGVRARVM MINORA genera. CAPVT XXXI.

SEcunda ac minora genera sunt, quæ apud omnes existunt authores. Aliæ nánque sunt figuræ rerum, aliæ verò verborum. exempli gratia: Senex libidinosus. aliter accipitur senex quàm communi opinione. hæc figura est in re. In verbo autem si quis dicat, Magnanimus Cæsar. est enim figura compositionis. Potest autem aliqua esse vtrique generi communis: vt Emphasis. est enim in re si dicã, Pater orbus flet. In verbo, Ille ego sũ Cæsar. in vtroque, Ille ego omnipotens Deus. An verò vna sit figura communis, & rei & verbis? si sunt vera hæc genera, figura scientiæ; figura dictionis: non potest vna esse. & sanè puto duas. Rei enim res est: verborum autem affectus ab rebus alii. Græci illas σχήματα διανοίας, hasce σχήματα λέξεως: alii illas simplici nomine σχήματα, has æquè simplici τρόπους. Non igitur rectè factum sit à Quintiliano: qui in octauo τρόπους, quum per species recensuit: in nono docet, quomodo species sunt figuræ. nam & à Græcis, qui harum rerum inuentores extitere, dissentit: & in octauo, quid esset figura describere debuit: ibique diuidere in Tropum & Schema. quanquam quid rei sit hoc? si σχήματος facit speciem τρόπον, quomodo tropum à schemate distinguet? vt idem sit & genus & species suiipsius. Alexander quoque Rhetor, eadem negligentia vtitur. nam vtrunque appellat σχῆμα τὸ τῆς διανοίας, καὶ τὸ τῆς λέξεως. & tamen quum definit σχῆμα διανοίας ἐξάλλαξις, inquit, οὐδὲ τρόπου. Quòd autem sic definit, ἐξάλλαξις εἰς τὸ κρεῖττον, nequaquam verum est: non enim conuenit omnibus tropis. Haud sanè melior est oratio ἀπώδετος quàm coniuncta. Neque figuris διανοίας omnibus: non enim melius est alloqui rem mutam, quàm silere: imò amentis est. sed περὶ τοῦ νῦν dictum oportuit. Ratio autem quare id addiderit, est: quia Solœcismum & Barbarismum ait itidẽ esse ἐξαλλάξεις, mutationes: verùm nequaquam εἰς τὸ κρεῖττον. illum quidem orationis: Barbarismũ autem singulorum verborum. Ergo illud quoque ab eo animaduertendum est. nánque ea figura quæ in re est, non habet necessariam illam distinctionem: neque enim in re potest fieri vel Barbarismus vel Solœcismus. Nos, vt omnibus generibus figurarum communem afferremus definitionem: diximus tolerabilem delineationem, id est inoffensam. quam vocem, si plus placet, pro illa substituas: etiam probam ponere poteramus, nec pœnitet. Nihilo felicius aut consultius Trapezuntius: qui in libro quinto, quum de eloquutione doceret, figuras sensus admiscuit: quarum tamen natura tota in re est, atque ad inuentionem pertinent. M. quoque Gallio malè disposuit. in quarto nánque ad Herennium, priore tractatu, figuras eloquutionis recensuit: eas quæ essent sententiæ, posteriore. Sunt enim res verbis, quæque in rebus sunt, iis quæ verbis insunt, omnia priora natura, tempore, cognitione, vsu. Nam & figuratæ exprimunt muti intellectiones suas sine vllis verbis. Quid ipsæ saltationes, quas sine verbis vllis saltãt Hispani? adeò enim figuris scatent, vt Poetam aut Historicum loqui putes. Per initia studiorum meorum multi dati sunt nobis præceptores à diuo Maximiliano Cæsare, quem honoris causa nomino, viri sancti, sed impolitioribus nati seculis. ii nos docebãt rhetoricos colores, eosdem esse quos etiam figuras vocarent. Idque Trapezuntius quoque ait in quinto, Colores vulgò exornationes dici: verùm in tertio, aliud intelligit χρῶμα ad causam & statum coniecturalem, quem sine illo consistere posse negat. Quintilianus in quarto, Colorem vocat conatum Oratoris, quo turpe factum tegit aut tollit. sic & Iuuenalis. aliter Cicero, Orationis colorẽ & succũ dicit in libr. de Orat. & in libro de claris Oratoribus, Colorem venustatis: Nitorem enim hîc intelligit & splendorem, totúmque apparatum orationis. At Dionysius Halicarnasseus, iudicialis orationis genera tria esse dicit, quæ σχήματα nominat: recentiores, ductus: vnum rectũ, quum dicimus id quod sentimus: alterum obliquum, vbi dicimus aliter atque sentimus: tertiũ contrarium, quo contrà dicimus quàm sentiamus. Tertii generis exemplum habes apud Homerum, quum Agamemnon suadet fugam: secundi, à Sinone Virgiliano. Primi frequens ac vulgatus vsus. ciusmodi orationem rectam, vocat ille ἀπρόσωπον, quasi facie liberali. atque à Rhetoribus χρῶμα appellatam: cæterùm quam ob causam, negat se sanè scire. Memineris etiam ab eodem Gallione, characteres, figuræ nomine appellari. sed de hoc in sequenti libro. Nunc ad species transeamus.

SPECIES. CAPVT XXXII.

FIguras quidẽ ante nos ad certas species nemo deduxit: sed vt quæque sese offerebat, ita explicarunt. quippe ignari Philosophię, vsum tãtùm accepere, earum causas ignotas habuere. Nos igi-

tur, quæ ad Poesim nostram faciunt, in species certas redigamus, redactásque digeramus. ad quas cęteras quoque suas Oratores ipsi reducere poterunt. Significatur aut id quod est, aut contrarium. Si id quod est, aut æquè, aut plus, aut minus, aut aliter. quippe aut vnam rem pluribus verbis, aut plures vno. Contrarium significatur, vt per Antiphrasim. Æquè significatur, vt per Tractationem. Plus, vt per Hyperbolem. Minus, vt per Detractionem. Aliter, vt per Allegoriam. Vnam rem pluribus, vt Periphrasi. Plures vno verbo, vt Collectione: eques pro equitatu. Cæteræ omnes ad has reducentur.

SIGNIFICATIO, ÆQVALIS Tractatio. CAPVT XXXIII.

IN quibus æquatur significatio rei significatę, sunt, Tractatio, Imago, Similitudo, Comparatio, & aliæ huiusmodi, quæ aut cum his ad genus, aut ad has sub genere referuntur. De quibus consequenter dicemus post has. Tractationem videtur Cicero appellare, quam Græci διατύπωσιν & ὑποτύπωσιν, si tenuior sit. Ad verbum potes dicere, Deformationem: ad hunc nánque significãdi modum etiam Quintilianus vtitur. Est autẽ Tractatio, quum rem sub oculis ponimus, luculenta narratione persequentes eas partes, quæ ἠθολογίαν maximè comprehendunt in personis: in locis autem notabiles quasdam dispositiones. τύπος enim faciem & formulam quandam significat: & id quod architecti modulum, vulgus Italicum adhuc magis diminutiua voce dicunt, *Modellum*. ad cuius lineaturas atque dimensiones totius operis ratio dirigitur. M. Gallio διατύπωσιν, personæ accuratam admodum ac festiuam posuit in quarto, quam appellauit Notationem. Cæterùm vox hæc Notatio & Nota, in deteriorem partem frequentius. vt notæ Criticorum: *Quique notas spurijs versibus apposuit*, de Aristarcho Ausonius. & Notas censorias legimus, & Notatos ciues. Quare non rectè fecerũt Medici recentiores, qui quum in veteribus trãslationibus barbaris, Signi vocem legerent, minus idoneam existimauerunt: ac pro ea Notam appellare maluerunt. quum tamen omnes Rhetores ad argumenti indicisque significatum passim vtantur illa. Alii etiam ὑπόδειξιν, id est demõstrationem, nominare maluerũt. Est autem minutior, dilutior ac simplicior ὑποτύπωσις, vt

Olli cæruleus supra caput astitit imber,
Noctem hyemémque ferens, & inhorruit vmbra tenebris. Subdelineationem potes dicere. at διατύπωσις accuratior: persequitur enim omnia, lecta tamen in graui genere dicendi: in imo omnia penitus, vt in Hymno Cereris Callimach°. Virgilius tempestatem in primo per διατύπωσιν repræsentat. Iccirco dicta etiam à Græcis est ἀκρίβεια: quum exactior atque expressior est oratio. Itaque eam γραφικῶς deductam iidem quoque aiunt. & designauit Plautus hoc verbo, quod hominem ad vnguem factum Horatius. Est enim ἀκριβὲς, τὸ ὅπῃ τὰ ἄκρα βαῖνον, Exactum Latini dicunt, id est absolutum. sicuti Terentius, Defunctum, quod opera nostra amplius non eget: sed est ei suprema manus imposita. ἀκριβῆ febrem tertiãnam puram nostri barbari rectissimè appellabant. Recentes nouatores ea voce purissima repudiata, Exquisitam dicere maluerunt, vocabulo satis infelici. equidem puto neminem tã fatuum, vt febrem exquirat. Est & illa ὑποτύπωσις valde simplex,

Constitit in digitos extemplò arrectus vterque.

Illa autem διατύπωσις, vbi anguiũ amplexu morsúque necatur Laocoon, ipse & liberi eius. Præterea, in quinto, raptus Ganymedis: *Longæui palmas nequicquam ad sidera tollunt Custodes*. Vides ἦθος: quia & senum interest amissa requirere, & custodum sarcire damna. & πάθος, *Tollunt palmas*: item amplius, *Nequicquam*. Illud verò exactissimũ, *sæuitque canum latratus ad auras*. vbi & Physiologia est, à fide canis: & expressio eius miro carmine. quis enim ex pictura visu percipiat latratum? Illa quoque ἀκριβολογία illustris, vbi & loricæ grauitatem circunscribit, & Demolei fortitudinem:

Vix illam famuli Phegeus Sagarísque ferebant,
Multiplicem connixi humeris. Indutus at ólim
Demoleos cursu palantes Troas agebat. Vnde & illô te conferas: Si Demoleo victor detraxit, quantum putes Æneam? Duces autem figuram hãc per mores, ætates, affectus, iis legibus quas præscripsimus in personarum ratione. fortunas, euẽtus, consilia. sicuti in duodecimo, de Turno,

Poscit equos, gaudétque tuens ante ora frementes.

Hac eadem figura explicantur dantúrque in lucem quædam, quæ ex cõtextu intelligi nequeũt. vt, *At ramum hunc, aperit ramum qui veste latebat*. seipsum in Ciri imitatus, vt & aliâs. Ita quia mos esset in sacris aras tenere: neque id explicuerat narratione. apponit per ὑποτύπωσιν ex persona Latini, *Tango aras*. Tale & illud (*Sceptrum nam fortè gerebat.*) neque enim id intellexisses apud Virgilium sicut apud Homerum. Sceptrum enim semper gerunt concionantes, Reges & ductores.

DEMONSTRATIO, DEscriptio, Effictio. CAPVT XXXIIII.

IN persona igitur vbi consistit, Tractationem dicere maluerunt. Quæ verò in re versaretur, Demonstrationem. veluti quum loca describimus ambitiosius, ita vt sub oculis subiiciantur. Diuersam quoque ab hisce specie, genere autem eandem dixere Descriptionem. quam M. Gallio definit, perspicuam rei expositionem. Quæ verò minutius circa personam versaretur, Effictionem. Non quòd sit ficta, id est falsa: sed quasi effigiationem. Effictio enim est

est pars fictionis in Prosopopœia. Effigiatio est in Thersite, & in Lauso, & Turno, & Darete.

SERMOCINATIO. CAPVT XXXV.

TVic adiuncta est Sermocinatio, quũ certus attribuitur sermo personæ: qualis Numano,

Non pudet obsidione iterum vallóque teneri,
Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
En qui nostra sibi bello connubia poscunt!

Quia nuper Turni germanam thalamo sociatus habebat. Orationes enim quodam modo picturæ sunt animorum. & qualis quisque est, ita loquitur. & in obliquo,

Muranum: hîc atauos & auorum antiqua sonantem Nomina.

ATTEMPERATIO. CAPVT XXXVI.

TRactationis pars est Attemperatio: quæ fit quum ei, quod dictũ est, modus statuitur. Circunscriptionẽ quoque nonnunquam nos eam appellauimus. apponitur enim sententiæ linea ac meta: aut ex persona introducta, aut ex persona Poetæ. Et accedit, si spectes collocationem, ad vim Parenthesis. Sic Palinurus in quinto, quum sententiam suam delinearet, *Nec littora longè Fida fraterna Erycis*: interposuit, *reor*. Sic Iupiter in primo, *Fatebor*: Venus in eodem, *Haud credo*. & Dido, *Credo equidem, nec vana fides*. Ex persona Poetæ, *vt perhibent*. & *fama est*: & *mirabile visu*: & *si credere dignum est*. Transferimus etiã in narrationes, eisque miscemus. veluti fecit Poeta de Cæculo. *Vulcano genitum, pecora inter agrestia Regem, Inuentúmque focis omnis quem credidit ætas*. Nec abhorret ab hac natura illa, *Eloquar? an sileam?* &, *Quem primum, quem postremum aspera virgo, Deijcis?* non enim attemperat quod dictũ est, sed quod dici potest.

MODERATIO ET CORRectio. CAPVT XXXVII.

SIc aut eædem cum superiori Moderatio & Correctio: aut ei° modi quasi quidã sunt. Græcus μετάνοιαν, quasi pœnitentiam vocat. Corrigimus autem quod dictum est: *sed prius ima dehiscat Terra mihi quám te – pudor violem*. aut repetimus vt corrigamus: Parthus siue Cydon, per subdisiũctionem. Simplex autem illa Sinonis, *Sed quid ego?* Hanc etiam παροδόρθωσιν rectè nominant. nam Aquila Rhetor malè posuit pro hac exemplum διατυπώσεως.

ASSEVERATIO. CAPVT XXXVIII.

NAud longè abest ab Attemperatione Assueratio, sed ita: Attemperatio moderatur: at non abscedit tamẽ à proposito & prima significatione. Assueratio autem eodem modo hæret: sed non mutat quicquam. In illo similis, in hoc contraria. Huius generis est, *Náuque potes*. Sic enim Æneas ad Sibyllam, Palinurus Æneæ, Horatius ad Canidiam. hãc etiam Obtestationem dicere possumus. In qua interuenit iurandi modus: non idem omnibus, sed pro arte, sexu, statu, ætate. Sic nauta Palinurus, *Maria aspera iuro*. At Ascanius bene institutus patrem imitatur, quippe etiamnum adolescens,

Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat.

Æneas autem põtifex maximus, de Ioue & Mercurio, *Testor vtrunque caput*. Amans autem Dido, & Amata regina genero metuens, *Per has lacrymas*. Interdum à persona ad quam sermo dirigitur: ad virum fortem, Per dextram tuam te oramus. Per Musas, per virtutes, genus, &c.

CONDITIO. CAPVT XXXIX.

COrrectioni similior ea est, quam Cõditionem voco. *Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus*. Subticet positionẽ ex conditione. Alibi autem subiungit, *Heu miserande puer, si quâ fata aspera rumpas, Tu Marcellus eris*.

EXCLAMATIO, ACCLAtio, Iudicatio, Elogium. CAPVT XL.

AFfinis huic adeò est Exclamatio, vt cum ipsa sæpius ad hunc eundem finem coniungatur. *O mihi præteritos referat si Iuppiter annos*. par enim erat dolentis nota in superiori, *Heu miserande puer*. *Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore*. & sine nota exclamationis, *Fortunate senex, ergo tua rura manebunt*. Est enim quasi Acclamatio: quum post rem aut factum, subditur sentẽtia cum admiratione: vt, *Tantæ molis erat Romanam condere gentem*. Et sine admiratione Expressio rei occultæ, *Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus*. Sũt sanè exclamationes in παθολογίᾳ. Acclamationes autem per ἠθολογίαν, *Dij talia Graijs Instaurate*. Interdum ex persona Poetæ, *Dij meliora pij: erroremque hostibus illum*. παραφωνήματα à Græcis. Coniuncta huic Iudicatio, quum Poetæ iudicium apponitur. *Heu vatum ignaræ mentes*. & *Ne mihi tum liceat sub dio carpere somnos*. Et cum sententia inclusa: *Non ignara mali miseris succurrere disco*. Est & illud iudicium,

Vix illud lecti bis sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Cum exclamatione, *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?* Et cum admiratione, *At tu dictis Albane maneres*. Elogium autem nomine Latino caret: neque enim solùm laudem, sed etiam vituperationem potest continere: quæ ex opinione ac iudicio Poetæ proficiscitur. De Niso & Euryalo,

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,

Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo:
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet: imperiúmque pater Romanus habebit.
Est autem quasi epicedium, non solùm elogiũ. sicut & illud,
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus. Inueniemus etiam elogium extra personam Poetæ, implicitum aliis orationibus: vt in verbis Turni, *Qualem meruit Pallanta remitto.* In malam verò partem, ac per vituperationem, *Nequeunt expleri corda tuendo*
Terribiles oculos, vultum, villosáque setis
Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes.
Mistum ex vtroque,
Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni:
Lausus equũm domitor, debellatórque ferarum.
Mox, *-dignus patriis qui lætior esset*
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset.
Indifferens autem elogium super Priamo interempto, *-hic exitus illum*
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrísque superbum
Regnatorem Asiæ. Iacet ingens littore truncus,
Auulsúmque humeris caput, & sine nomine corpus.

REPETITIO.

CAPVT XLI.

lt igitur Deformatio interdum simplex, aliquando cum superioribus, nonnunquam cum repetitione, aut anticipatione, aut cõparatione. Est autem Repetitio, eiusdem rei geminatio: quæ interdum iisdem verbis, sæpe etiam aliis iterum ponitur, sæpe etiam & tertiõ. Maxima ea efficacia, & quæ auditorum aures expugnet. Atque illa quidem vulgaris, *Me, me, adsum qui feci.* Quæ verò aliis fit verbis, ineptè nimis à Seneca irridetur. Is enim Montanum, Ouidium oratorum vocabat, propterea quòd sententias repetitas inculcaret. Nemo tamẽ est vel Oratorũ vel Poetarum, quin id committat. Quid castius iudicio Virgiliano? is tamen non semel,
Me pater Anchises, quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt. &
Quantum in connubio natæ, thalamóq; moratur.
& *-quum Iuppiter horridus Austris*
Torquet aquosam hyemem, & cælo caua nubila rumpit. &
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera: cedebant pariter, paritérque ruebant.
& alibi multa eiusmodi. Fit etiam repetitio per consequentiam: vt in septimo, *Iam fidere terræ, Deseruisse rates.* Qui terræ fidit, nauium parum curæ gerit. Etiam per contraria fit illud consequens nonnunquam: vt in secundo Georgicõn,
-qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi. Nam si Austrum altera spectat parte, altera Septentrionibus obuertere necesse est. Repetimus etiã

A per proportionem. Est autem Proportio, respõsus rei ad rem in simili dissimilitudine. Qualia enim sũt Quatuor & Decẽ, talia Duo & Quinque. Respondẽt igitur inter se Binarius & Quinarius: in quorum dissimilitudine est similitudo. quia ille Quaternarii dimidium est, hic Denarii. Hoc quoque reperietur in illa repetitione, *Proportio.*
-en ipse capellas
Protenus æger ago. hanc etiam vix Tityre duco.
E maiori minorem infert: nam dixerat *capellas*: subdit *hanc.* respondet etiam aduerbium *vix*: in quò repetitur sẽsus illius, *æger.* Maiorẽ à minori ibi, *Ille meas errare boues, vt cernis.* satis erat. repetit animi securitatem maiore sensu: *& ipsum*
Ludere quæ vellem calamo permisit agresti.

FREQVENTATIO.

CAPVT XLII.

B Frequentatio autem est multiplicata repetitio, quæ maximè datur iratis. Gallio mauult significare eorum collectionem, quæ sparsim dicta sunt. Ego persto in priore sententia. Neque displiceat si quis πύκνωσιν apud Græcos appellarit, quid enim sit πυκνὸν & ἀραιὸν, ex Philosophis alibi. at est in Equitibus Aristophanis, πυκνίτης & πυΐξ.
Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?
Aut ego tela dedi, foueve cupidine bella?

ACERVATIO.

CAPVT XLIII.

C Eadem fit fortasse Aceruatio: sic enim interpretamur σωροειδὲς, & quam iidem dicũt πολυσύνδετον, minus figurata voce:
Vrbem Troianam primùm, dulcésque meorum
Reliquias colerem: & Priami tecta alta manerent:
Et recidiua manu posuissem pergama Teucris.
Non est autem eadem quæ πολυσύνδετος: ea enim est λέξεως. Quòd si mauis ab hac diuersam esse σωροειδὲς, interpretabor πολυσύνδετον, coaceruationem: σωροειδὲς autem, coagmentationẽ,
Amissam classem, socios à morte reduxi. & alia quę ibi dicũtur. Differet igitur ab Aceruatione: D quia illa sedatior & humilioris argumenti. Coagmentatio incitatior: sicut in duodecimo,
Verte omnes te te in facies: & contrahe quicquid
Siue animis, siue arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausúmque caua te condere terra.
Aceruatio quoque non semper ordinem præscribit, & σῶρος dicitur à quibusdam: vnde σωρείτης aceruus Chrysippi dicitur à Persio. σώρειτης
σωρείτης coagmentationem nonnullis placuit appellare.

CELERITAS.

CAPVT XLIIII.

Viusmodi faciem præ se fert quam Græci ῥῥόπτα, nos expeditionem & Celeritatem, & præcipitationem diximus aliquando. Cõmodissimè verò im-

rò Impressionem. ἐπιπροχασμὸν nonnulli, i. procursionem. Fit autem tã cum copulatiuis quàm sine copula.
-fuit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit. incensa Danai dominantur in vrbe.
Cum copula cædes illa ab vno,
Alcandríumq;, Haliumq;, Noemonaq;, Prytanimq;.
Effusa ibi,
Non arma expedient? totáque ex vrbe sequentur?
Diripiéntque rates alij nauálibus? ite,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.
& mox,
Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
Implessémque foros flammis, natúmque patremq;
Cum genere extinxem, memet super ipsa dedissem.
Mira in decimo, ac diuina,
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginámque caua fulgentem diripit ensem:
Illa volat. Tanta præcipitatio, vt illico hasta emissa gladium distrinxerit.

EVASIO.

CAPVT XLV.

Vic similis ea est, quam simul cum aliis non paucis primi nos & agnouimus, & nominauimus Euasionẽ. Fit autem quum delibamus res, neque insistimus, *Vtere sorte tua.* Noluit insistere in illa permissione suæ cædis. sed subaceruauit,
-fuit & tibi talis Anchises genitor.

COMMORATIO, AMPLIficatio, Exaggeratio, Accumulatio.

CAPVT XLVI.

Mirum quum Gorgoteta adiunximus repetitionibus, quo consilio audeamus dicere eius similem Euasionem. contraria enim videtur. Nam ῥῥόπτης multa quasi fasceatim: Euasio vnum vix, atque abit. Acutius tamen contẽplanti videbitur eadẽ in vi quidẽ, non in verbis. Multa enim cõprehendit Euasio, quæ non explicat. Coaceruationis autem comes, aut affinis Cõmoratio. A' qua non longè abest Amplificatio, quæ & Exaggeratio & accumulatio est. sed Accumulatio humilior, & similis Aceruationi. Exaggeratio & Amplificatio pleniores. Est autem Cõmoratio, D quum eandem materiam aut alia facie ostendimus: aut per partes discurrimus. vbi potest animaduerti, harum omnium Tractationem quãdam quasi matrem esse: cuius exemplum habes,
Vipereo generi, & grauiter spirantibus Hydris,
Spargere qui somnos cantúque manúque solebat:
Mulcebátque iras, & morsus arte leuabat.
Neque enim rectè putat Gallio Commorationem figuram non esse, neque ab vlla causæ parte separari: sed tanquam sanguinem perfusum per totum corpus. Nam tametsi causæ quædam id postulent, vt à materia nunquam auellamur: tamen sunt partes quædam, in quibus si fueris cõmoratus, aurem animúmque iudicis auertas. Idem Cõmorationis speciem dixit, Expolitionem, quod nihilo melius probamus. nánque expolitio ad Characterem pertinet: neque figura est, neque ductus orationis, sed loquutionis facies, ac cutis quædam. Idem eiusdem error, quũ scripsit Breuitatem esse figuram. Est enim eodẽ modo atque ratione Character, siue forma, siue modus dicendi. nam sanè Amplificatio, quę figura est, neutiquam opponitur breuitati. Sed Breuis stilus est contrarius πυκνόῤῥῳ, id est pleno & opulento. Amplificatio autem aduersam sibi habet Perstrictionem: quæ aut soror est Euasionis, aut comes, omnino cognata. nam breuitas sine figura est, Troia euersa. Euasio autem siue Perstrictio est breuitas figurata, *Et campos vbi Troia fuit.* Versus diuinus, in tertio: quem adeò probauit, vt seipsum in decimo sit imitatus. *Atque solum quo Troia fuit.* Amplificatio autem fit, B quum id quod pro toto positum est, aggestis partibus maiore mole ostentamus: aut quum posita parte, aliis appositis effundimus in amplitudinem. Quinetiã alio modo componitur, quum facto aut re posita, addimus causas, consilia, euenta. Denique simplicitati maximè opposita est. Ecce simplicitatem,
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
Ecce parem materiam amplificatam,
Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris:
Hîc ego nánque tuas sortes arcanáque fata
Dictá meæ genti ponam, lectosque sacrabo
Alma viros. Etiam exempla factorum quum C subduntur, fit Amplificatio,
Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara fidibúsque canoris,
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viam toties. quid Thesea magnum,
Aut memorem Alcidem? ἐξαύξησις à quibusdam dicta fuit: verùm ἐπαύξησις plus placet. nã παρεκμαστικὴ diminutionem notat.
Exaggerationis autem finis & vsus pro affectibus. In laudem, *-heu quibus ille*
Iactatus fatis, quæ bella exhausta canebat.
In inuidiam,
Amissam classem, socios à morte reduxi.
Indignatio, *Ferte citi flammas, &c.*
Multæ enim figuræ simul coniungi possunt: D sicut in lamentatione matris Euryali: Metus,
Me, me, adsum qui feci, in me conuertite tela,
O Rutuli, mea fraus omnis. nihil iste nec ausus,
Nec potuit. cælum hoc & sidera conscia testor:
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

CONIVNCTIO.

CAPVT XLVII.

NEC longè ab hisce diuersa Coniunctio diuersarum rerum, quæ à Græcis συγχύσεως duro vocabulo, Commistio, Confusio: molliusculè, Cinnus. Aliquando cum distributione & oppositione contrariorum: veluti si dicas, Deprecatur timidus vt lædat: precatur fortis vt iuuet. Poeta pictius loquutus est, in vndecimo,

-solum Æneas vocat, & vocet oro.
Nec Drances potius, siue est hæc ira deorum,
Morte luat: siue est virtus vel gloria, tollat.

Quibus carminibus nihil simplicius simul atque elaboratius. Nata quidem talia videntur, sed nõ sine fabrica naturæ. Attribuit Dranci imbelli, & sibi forti vel fortunam ad moriendum, quam ille explere nequeat: vel virtutem ad superandum, quæ cum illo nihil habeat necessitudinis. ita duabus personis simul iũctis atque confusis, adhibet diuersos euentus ex distributione. Ibi autem simplicior & manifestior,

Hîc manus ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pij vates, & Phœbo digna loquuti,
Quique sui memores alios fecere merendo.

Et in contrariam sententiam quæ dicuntur ibidem de sceleratis.

ATTRIBVTIO, PROSOpopœia. CAPVT XLVIII.

PEformationis, siue διατυπώσεως pars Attributio quoque est. & fit quoties Rei aut Personæ attribuim° rẽ, aut personam, aut modum, aut orationem. Rei res, vt anno sterilitas, aeri tempestas, nocti silentium, saxo asperitas: idque non solis nudissue epithetis: sed denarratione. Exẽpli gratia, non dicam nox obscura, sed

Nam neque erant astrorum ignes, neque lucidus æthra
Siderea polus:
Sed lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Persona personæ,

Rex erat Æneas nobis, quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior & armis.

Persona rei, vt loco, aut tempori, aut alii,

Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Incessit, magna iuuenum stipante caterua.

Personæ res, *-hîc illius arma,*
Hîc currus fuit, hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tendit que fouétque.

Sermo quoque attribuitur personæ tam nominatæ, quàm non nominatæ,

Hîc Dolopum manus, hîc sæuus tendebat Vlysses.

Est enim sermo vulgo attribut°: atque hîc quidem in recto, in obliquo verò ibi,

Venisse Æneam Troiano à sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.

Vbi Poetę obseruãda est dexteritas. Si enim recta esset oratio, oporteret famam introducere, quæ Hiarbam alloqueretur.

Prosopopœia verò duplex est. Primus modus, vbi ficta persona introducitur, vt Fama à Virgilio, & Fames ab Ouidio. Hæc non est figura, sed pars argumenti poetici. hanc fictionẽ appellat Quintilianus ἰδέαν: vt Dirarum, & Iræ, & Furoris. quales multæ in Scenis à nobis in fine huius libri declaratæ sunt. Alterum genus Prosopopœiæ, vbi non persona fingitur eo modo, sed orationis attributione. quę adeò pertinet ad διατύπωσιν, vt suprà eius partem fecerimus Sermocinationem. Duæ tamen species agnoscendæ. nánque si attribuam Æneæ orationem, erit sermocinatio: propterea quòd vera persona est. quòd si extra argumentum introducatur: veluti quum Æneas ait sese à patre per somniũ obiurgari: sanè est Prosopopœia. introducit enim aliam personã, præter suam & Elisæ. præsertim si rei mutæ sermo attribuatur, vt Demosthenes ait, Negotiũ ipsum φωνὴν ἀφιέναι. Sic terra loquitur in II. Metamorphose ôn. Est & alius modus, quo non oratio, sed sensus rei brutæ assignatur. ex re enim, quæ non est persona, fit persona: vt,

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus. Cui modo cohæret ille quoque quando alloquimur brutam rem, quæ non intelligit, quasi intelligat. veluti Mezentius equum, Turnus hastam. Quo loco illud acutius contemplandum. Primum enim membrum summæ diuisionis figurarum est. Quum dicitur quantum in re est, ita vt æquet rem oratio: nos tamen attributionis partem hanc, quæ plus dicit quàm in re sit, hîc admiscuimus: quod nobis fraudi esse non debet apud æquos rerum æstimatores. Huc enim traxit vis & natura διατυπώσεως, neque permisit tractationem hanc differre, ne res distraherentur. quare studiosi intererit hanc partem ita hîc legere, vt si malit esse alibi, cogitatione aptet sua. Quintilianus scribit, oportere eius personæ cui attribuitur oratio, habitum describi: alioqui non esse Prosopopœiam, sed διαλογισμόν. Mihi videtur omnis oratio esse διαλογισμός: Personæ verò habitum nequaquam pingi debere, sed orationem per se satis posse ad personam illam declarandam. Cicero tamen pro M. Cælio ita pingit Appium cẽsorem, vt ibi ille apparere videatur. quare si cui Quintiliani sententia magis placeat, ne mihi quidem displicet. Similes illis superioribus attributionibus sunt alloquutiones, quæ ad absentes diriguntur: qualis Æneæ ad Palinurum iam non exaudientem. & Apostrophæ quædam. Cuius figuræ modi duo: vnus, in quo cohæret oratio: vt, *Tuus ô clarissime frater, Pandare.* Connexus enim hic sensus est. Alter non cohærens & durius: qualis ille in laudibus Italiæ, *Hinc albi Clitumne greges.* dicendum enim fuerat, *Atque tui Clitumne greges.* verùm hæc etiam cum figura loquutionis conuenit.

ANTICIPATIO. CAPVT XLIX.

SVPRA diximus διατύπωσιν fieri per Anticipationem: quæ nunc est declaranda. Triplex eius species: Vna Grammaticorum, de qua in libris De causis satis. Altera Oratorum, quum præripimus id quod ab aduersario adduci potest. vnde appellata est à nobis Præuentio. Tertia, quæ impræsentia explicãda est. omnes à Græcis προλήψεις dicũtur. Fit autem à Poeta, quoties suæ personæ circunstantias attribuit ei personæ aut loco, cui per se non competit. Circunstãtia personæ multiplex est: atque inter cæteras, tempus, & ea quæ ad seculum cuiusque pertinent. Iccirco si dicam expugnatum oppidum bombardis tempore Æneæ, πρόληψις erit, siue præsumptio: propterea quòd quæ tormenta bellica sic vocant, tunc non erant: nunc sunt. Vtuntur autem ea figura duobus modis: vnus est mollior, quum Poeta loquitur, *Italiam fato profugus, Laumáque venit Littora.* etenim illô quum appulit Æneas, nõdum Lauina littora dicebantur. hoc tamen tolerabile est: subintelligas enim, quæ postea Lauina dicta sunt. Alter modus duriusculus, vbi Poeta personę attribuit orationem, quæ mentionem faciat cuiuspiam rei tunc non existentis: aut si erat, nequaquam eo nomine vocabatur, quo illam appellare facit. exempli gratia, Palinurus Æneã rogat, vti suum corpus afficiat sepultura. designat locum, *Portus,* inquit, *require Velinos:* portus quidem erãt, nomen autem aliud. Est igitur Anticipatio, quia Virgilii tempore sic nominabantur. Durior tamen, vt dicebamus, est. quippe loquitur Palinurus, cui oratio è reipsa, quæ suæ tempestati conueniret, attribui necesse est.

ASSIMILATIO, EXEMplum, Imago, Translatio, Collatio, Comparatio. CAPVT L.

NOmen quatuor speciebus commune veteres nõ posuere. nos Assimilationẽ vocamus: quæ continet Exẽplum, Imaginem, Collationem, Comparationem. Ac quanquam multis videtur Exemplũ non esse figura, est tamen acrius intuẽti. Nihilo sanè minus quàm ipsa ὑποτύπωσις. Quare à Græcis παράδειγμα quoque dictum fuit, propterea quòd rem ipsam iam positam etiamnum sua specie indicaret:

Antenor potuit, medijs elapsus Achiuis,
Regna Liburnorum & fontem superare Timaui.

& *-Pallas ne exurere classem*
Argiuũm, atque ipsos potuit summergere ponto?

& *Mars perdere gentem*
Immanem Lapithũm valuit. Hæc enim sunt exempla, quoties historiæ aut fabulæ argumẽto simili declaramus materiã, aut iã positam, aut quę iam ponetur. Sanè omniũ illud cõmune est, vt cõponatur aut res rei, aut persona personæ: aut persona rei, aut personæ res. Ergo facta factis, loca locis, tẽpora temporibus. Interdũ verò simul omnia miscentur. Fit autẽ eiusmodi relatio aut per æqualitatẽ, aut per excessũ. Æqualitas, Talis, Qualis, Tãtus, Quãtus, Vt, Qualiter, Ceu. Sic, atque eiusmodi. Per excessum autem, vt in V,

Non sic præcipites bijugo certamine campum Corripuere. Quod est in Collatione & in Imagine. *Præruptus aquæ mons.* Est enim Imago posita frequens in Trãslatione. hanc Græci μεταφορὰν, illã εἰκόνα vocant. Est autẽ Trãslatio, quoties è re in rẽ transferimus id quod est: vt, *Instar montis equum.* & in II. Georg. *vndam salutantũm.* Simplicior verò sine translatione, *Os, humerósque deo similis.* &, *O mihi sola mei super Astyanactis imago.* Talia sunt illa loca quæ per ὁμοιοπαθειαν in affectus flexa sunt: *Fuit & tibi talis Anchises genitor.* Item, *Subijt chari genitoris imago.* &, *Patriæ strinxit pietatis imago.* &, *Non ignara mali miseris succurrere disco.* & in XII, de Turni equis, *Qui candore niues anteirent, cursibus auras.* Illud quoque ex Imagine, *At medias inter cædes exultat Amazon.* & illud, *Et nunc ille Paris.* & illud, *Mitis vt in morem stagni placidæque paludis Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abesset.* Est & quidam modus Imaginis in contrariis, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* Differt autem ab Exẽplo, propterea quòd Exemplum ponitur vt aliquid tale fiat: Imago autem nullum talem finem habet: sed vt duæ res sub vna atque æquali intellectione cõprehendantur propter assimilationem, quæ dicitur ὁμοίωσις.

Collatio verò & Comparatio, vtraque ponit duas res separatas, alteram vnde, alterã quò. Illa vocatur à Græcis συμβολὴ, Comparatio σύγκρισις. Cæterùm vox συμβολῆς duriuscula est, & coniectionem significat. Nos eiusmodi impetũ molliore vocabulo reduximus ad æquabilitatẽ. sed illi vendibilem fecere vocem illã, σύμβολὴ, συμβολὴ, σύγκρισις. mihi nunquam placuit. Σύγκρισις autem aptius atque acrius: non enim comparatur tantùm, sed etiam comparata iudicantur. Differunt autem inter se: quia Comparatio statuit rẽ notã, cui comparetur id quo de sermo est: ísque transitus appellatur à Græcis ἐφαρμογὴ, i. Adaptatio: vt, *Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cinthi Exercet Diana choros.* Postea reddit, *Talis erat Dido.* Collatio verò è contrario, rẽ ponit priore loco, quam conferat sequenti. quæ connexio dicitur ἀκολουθία. Neque enim se cõparat Iuno Mineruæ, sed Mineruam sibi. itaque quum de Minerua dixit, de se subdit, *Ast ego quæ diuũm incedo Regina.* Habent verò aliam quoque differẽtiam: Cõparatio semper habet similitudinem, Collatio etiam dissimilitudinem. vt ibi: maiorem enim sese prędicat Iuno quàm Minerua sit. Ita cum Aiace cõfert Æneam ibi. Venus autem se cũ Diomede, in decimo, *Mortalia demoror arma.* & *Mortalin' decuit violari vulnere Diuam?* Simplicior in Miseno, Hectoris & Æneæ, *Non inferiora sequutus.* & in vndecimo, quum Diomedes Hectori confert Æneam,

Hectoris Æneæque manu victoria Graiũm
Hæsit. Est & illa Mezentii cum Orode,
Haud furto melior, sed fortibus armis. & illa, in XII,
Indignum est Italos Troiam circundare flammis
Nascentem: & patria Turnum consistere terra.

Est enim Collatio ab honesto: sicut illa ab vtili,

Si Turno extincto socios sum accire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Collatio loci,

Hîc segetes, illic veniunt felicius vua.

Temporis, *Luce palàm certum est.* Græcorum noctem in excidio Troiæ confert Turnus cum diurna sua oppugnatione. Euentus,

• *Longè illi dea mater erit.* Nánque semota Veneris potentia, haud sic abiturum esse Æneæ, vt seruetur. Totáque pars illa confert & personas, & merita, & facta:

Cui Pilumnus auus, cui diua Venilia mater. &
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis,
Arua aliena iugo premere, atq; auertere prædas.

Illa personarum,

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripedem ceruam licet. Sicut illa:
Excudent alij spirantia mollius æra. Est & collationis modus in auguriis, quemadmodum in primo: non enim est comparatio:

Aspice bissenos lætantes agmine cygnos.

& in augurio Aquilæ, quam Tolumnius obseruabat. refertur enim aquila ad Æneam: peregrina sanè auis, & alienis imminens fortunis: serpens Turno, quippe terrigena serpens est: Turnus item opicus. Tale est insomnium Penelopes. ita in his obscurior, in cygnis autem apertior. est enim αὐτοπόδοσις. *Aspice bissenos*, est prior pars: altera pars, quæ αὐτοπόδοσις, *Haud aliter puppésque tuæ*. Maximè verò pertinet ad Oratores Collationis modus is qui fit per antitheta, qualem & suprà diximus, & videmus in quarto,

- si te Carthaginis arces,
Phœnissam, Libycæque aspectus detinet vrbis,
Quæ tandem Ausonia Teucros consistere terra
Inuidia est? Respondent enim partes inter se summa cum efficacia: vt sit, Phœnissam in Libya retineri atque delectari: cui respondet, Teucros in Ausonia. Iccirco concludit,

-& me fas extera quærere regna.

RETRIBVTIO, CONCESSIO, Comparatio repetita. CAPVT LI.

COllationis speciem αὐταναστρωφὴ dixere Græci: nos Retributionem interpretati sumus. alii maluerũt Cõpensationem: quippe est enarratio criminis aut alterius facti, altero crimine aut facto aduersariorum, quoties nostrum diluere nõ possumus. Ita enim demum euadimus, vt opponamus tantundem,

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidijs? Quia dixerat aduersarius,
-Quum tu Daphnidis arcum Fregisti.

Huius figuræ pars ea est, quam aliqui Permissionem, alii Concesionem vocant. Concedimus enim manifestè quæ sine pudoris dispendio negari nequeunt: tum meritis alterius causæ obruimus peccatum, vt Turnus non semel,

Sin' & Troianis cum multo gloria venit
Sanguine. &
Non erit auxilio nobis Ætolus & Arpi:
At Messapus erit, felixque Tolumnius. Habet etiam occultam Antithesim, & adornatur exte-

A nuatione. gloria enim non est potior vita aut sanguine, præsertim quum dicit *multo*: & addit, *venit*. labor enim in motu. & agnouit Ætolum, non Italum. Quid mirum si nolit aduena mittere auxilia? & auxit ex altera parte, quum Tolumnium Felicem appellauit. Quæ & cuiusmodi cùm magno ingenio, sũma arte à diuino viro elaborata, ne à Donato quidem, omnium interpretum diligentissimo, significata sint: magnum operæprecium futurum spero, siquis hæc nostra præcepta cõferat ad suas lucubrationes.

Comparatio verò aut simplex est, aut partes habet. Simplex est illa,

Qualis mugitus fugit quum saucius aram
Taurus, & incerta excussit ceruice securim.

Interdum constat duabus partibus, Protasi &
B Antapodosi: vt, Qualis ad Eurotam Diana, talis Dido Carthagini. Fit autem & per affirmationem, & per negationem. illa vulgaris: huius exemplum, *-haud alia est Turni venientis imago*. Est igitur tota hæc orationis pars Antapodosis, quasi compensatio. Alii dicere maluerunt ἐφάρμοσιν: quemadmodum suprà monuimus, id est Adaptationem. Videtur tamen acutius contẽplanti αὐτοπόδοσις non ipsa pars, sed ratio quæ docet partem ipsam adaptare. vt Antapodosis sit corpus ipsum orationis additũ corpori priori: Epharmosis autem opera ipsa qua coniungimus Retributionem Propositioni. Aliquando autem tertiam quoque partem habet, quam vo
C camus Epiphonema, quasi Acclamationẽ: cuius naturam alibi etiam diximus, idque suo loco. Non enim Comparationis propria pars est, sed tanquam figura figuræ addita. vt Comparatio cum Epiphonemate sit figura figurata. talis in I,

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Non necesse tamen est Epiphonema omni ex parte cõuenire comparatæ rei: quemadmodum videmus in decimo, *Ille sedens victor flammas despectat ouantes*. Hîc enim sedẽti pastori non sedentem Pallantem comparauit. Quemadmodũ verò suprà diximus, hîc quoque de cõparatione agendũ est. Personarum, Dido Dianæ, in primo: in quarto, Pentheo atque Orestæ. Eadem
D quasi personæ, vt ceruæ. In quarto, Æneas quercui immobili atque ventis inuictæ. alibi, Latius scopulo: Bitias pilæ saxeæ: comparantur personæ rebus. Res rei, Troiæ ruina orni ruinæ. Factum facto, Pacario maris à Neptuno sedationi tumultus popularis ab Oratore. Tempus tẽpori, de Vulcano & fœmina sedula: *Hoc tunc ignipotens*. Locus loco, aliquando cum persona, aliquando sine. Cum persona, Tyburis colles cum Homole atque Othry montibus: è quibus illinc Catillus & Coras descendunt: *Hinc duo nubigenæ Centauri*. Sine persona rara fit locorum inter se comparatio. Loci tamen cum facto, in quinto, quum implicatam Troiæ decursionem cõparat cũ Labyrintho. Sæpe omnia mista sũt. Persona, res, virtus, factũ, euentus, tempus, locus, vt in x.

Ac

Ac veluti optato ventis æstate coortis,
Dispersa inmittit syluis incendia pastor.
Correptis subitò medijs extenditur vna
Horrida per latos acies Vulcania campos.

Omnium hic fit mentio. *Pastor* est persona: res, ignis: virtus, venti: factum, incendii: euentus, *correptis subitò*: tempus, æstatis: locus, syluæ. ac præter hæc omnia, fortuna: *optato*. Sic optabant auxilium Arcades: persona & virtus, Pallantis: factum, cædes: res, arma: euentus, timor, fuga hostium: tempus, prælii: locus, campi.

Atque hæc sanè Comparationis natura est: cuius vsum è iudicio ita pendere debet, vt modò æqualia, modò inæqualia comparentur. Æqualitatem nunc accipio laxo significatu, etiam in qualitate, etiam in substantia: sic & inæqualitatem. sic Turnum Marti: Troianos formicis. Sic habes Apes, Mergum, Ceruam, Taurũ, Delphinos. hæc omnia pro iis affectibus, quos homini cum cæteris animantibus natura communes fecit. Etiam rebus aliis quæ affectu careant: certis tamen præditæ sint qualitatibus, cuiusmodi mare est. & à priuatione. Elisam enim nihil respondẽtem comparat saxo, Latini pertinaciam scopulo, quæ motu & sensu carent. Quum autẽ sermonis castitas, & lux omnibus Poematum locis debetur, tum est maximè obseruanda procurandáque in comparationibus: ídque sine affectatione. Itaq; aut puræ sunt, aut plenæ, aut mediæ. Pura illa in primo,

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariúsue lapis circundatur auro.

& illa in duodecimo,

Indum sanguineo veluti violauerit ostro
Si quis ebur: aut mista rubent vbi lilia multa
Alba rosa.

Plenæ verò ac magniloquæ, vt illa ex decimo,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multóque palus Laurentia, sylua
Pastus arundinea. Possíq; inter retia ventum est,
Substitit, infremúit que ferox, & inhorruit armos.
Nec cuiquam irasci, propiúsue accedere virtus:
Sed iaculis, tutísque procul clamoribus instant.

Mediæ ac temperatæ exemplum est in primo,
D de Elisa & Diana. quare Lupum, Leonem, Aquilam nominabimus: Mergum nequaquam, ne candor ille castitásque defœdetur. Adeò enim plebeia vox est, vt qui hirundinem, apes, formicas suis vocabulis appellarit, illam refugerit: rẽ non sit aspernatus, quam verborum ambitu expresserit in quarto: cui Mercurium similem dicebat, in comparatione scilicet. nam seorsum in quinto nominauit. Quod verò de Comparatione præcipio, idem quoque sentio de Imagine & aliis, si qua sunt, generibus Assimilationis. Sunt enim adeò propinquæ, vt ambiguum multorum fecerint iudicium. adeò vt illi, *-inde lupi ceu Raptores atra in nebula*, & quæ sequũtur: si Plutarchum consulas, accipienda sit tibi pro Ima-

A gine. verùm nos, vt opinor, aptius ac subtilius. Trãslationibus igitur, & attributionibus, & circumloquutionibus vtendum, ne sordescat oratio in re vili: à qua etiam consultius quàm Homerus, vt ferè semper, abstinuit noster: qui neq; muscam nominauit, neque asinum, sicut ille: neque earum sordiũ colluuiem dignã putauit sua maiestate. Maximè verò studendum est, vt aliquid proprii ac certi: sed neque vulgaris, neque tamẽ affectati aut abstrusi apponamus. Sic enim Raptores lupos vocat deus iste Poetarum, eósq; atra in nebula. tũc enim ad prædas potissimùm incitãtur. Sic de leone, *suadet æsana fames, manditq; trahitq;*. De apro, *& inhorruit armos*. & illud, *Caudámq; remulcens, Subiecit pauitantem vtero, sylváque petiuit*. Nihil enim lupo formidolosius,
B vbi libera fuga potest effugere vltores maleficiorum. & in superiore, *Quos improba ventris Exegit cæcos rabies*: neque enim saturi venantur. cõtrà, felles generosi, si famelici sint, languent, atque ad prædã sunt ignauiores: nitidiores, animi gratia venantur. Sic canes leporarii nobiles, dominis, non sibi capiunt feras. In affectibus autẽ Comparationes esse decet molles atque suaues, qualis illa diuina in quarto Georg.

Qualis populea mœrens Philomela sub vmbra
Amissos queritur fœtus. Et illa ex vndecimo, quouis nectare dulcior,

Qualem virgineo demessum pollice florem.

& illa ex nono,

Purpureo veluti quum flos succisus aratro,
Languescit moriens: lassoue papauera collo,
C *Demisere caput, pluuia quum fortè grauantur.*

& illa,

Seu mollis violæ, seu languentis hyacinthi. & illa,
Argentum Pariúsue lapis circundatur auro.

& in sexto,

Quàm multa in syluis Autumni frigore primo,
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto,
Quàm multæ glomerãtur aues, quas frigidus ammo
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Multæ quoque simul ponuntur aliquando: verùm rarius, Comparationes: Imagines aptiores sunt ob breuitatem: veluti in II. Georg. duæ,

Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quàm multæ Zephyro turbantur arenæ:
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus:
Nosse, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Sicuti comparationes siue collationes tres, in quarto Georg.

Frigidus vt quondam syluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridet refluentibus vndis:
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

Ergo quemadmodum dicebamus, si pictiores magis placeant, temperentur ita, vt ne luxurient: ac necessaria, non addita videantur: cuiusmodi sunt ea, quæ de equo canit diuinus Poeta,

Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus.

Quod enim ſequitur, ex Phyſiologia ductũ eſt,

Aut ille in paſtus, armentáque tendit equarum:
Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto,
Emicat. Deinde exultantis illa, *-arrectiſque fremit ceruicibus altè Luxurians.* Tum autem delectatio, *Ludúntque iubæ per colla, per armos.* Turno igitur equum hîc: equum verò Aquiloni in tertio Georg. tanta támque accurata venuſtate, vt nihil ſuprá:

Qualis Hyperboreis Aquilo quum denſus ab oris
Incubuit, Scythiæque hyemes atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altæ campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummæque ſonorem
Dant ſylvæ, longíque vrgent ad littora fluctus.
Ille volat, ſimul arua fuga, ſimul æquora verrens.

Vbi videatur ineptis fortaſſe tractus aliquis otioſus. Cæterùm nullo non loco natura ipſa loquitur. Principiò dixit eum *denſum*: non quaſi nubilum, vt ibi interpretantur triuiales. Boreas enim ſudus eſt, iccirco, ex natura ipſa ducta verba illa, *atque arida differt Nubila.* Seruius quoque diſsimulauit: Mancinellus recitando alienas inſcitias, ſuam prodit: qui Hyperboreos populos dictos ait, quia humanæ vitæ excedant modum. Sed *denſus* appellatur à Poeta mirabili ratione, quum enim eſt furibundus, inæqualiter flat: vbi verò *lenis*, æquabiliter adeò, vt in ſe totus coactus atque cõdenſatus excurrat. Mirificam verò rem præteriere Critici. Omitto nugas veterum, qui montes Hyperboreos finxere ſupra Scythiam: quibus tamen partibus nihil planius. Totos tractus paludes paſsim occupant, vnde Tanais & Boryſthenes erumpunt. Cæterùm Aquilo, qui Boreas eſt, quomodo ab Hyperboreis ſpirat oris? neque enim ex iis locis flare poteſt, quæ ſupra ipſum eſſe dicuntur. Eadem negligẽtia, longos fluctus vnus diſsimulauit: alter omiſit reddere rationem: tertius ineptiuit: In longum, inquit, tracti. At nullus non fluctus in longum trahitur. ſed ita illud erutum è Phyſicis eſt. Qui ab Aquilone ſæuiente fluctus excitantur, curueſcunt, ac breues ſunt: quos verò lenis Boreas impellit, verruntur, vt & hîc dicit, atque longo tractu raduntur.

Epiphonematum quoque cohæſio ſit, non quaſi affixio: vt ex ipſa comparatione enata videantur. Quia Diana pulchra eſt, Latona lætatur. Quia equus currit, ludunt iubæ per colla. Quia leo vorauit ceruum, *lauit improba teter Ora cruor.* In ſecundo autem, in receſſu eſt Epiphonema. vbi dicit, *Lupi*ceu raptores, adiunxit, *catulique relicti Faucibus expectant ſiccis.* Rei quidem pars eſt, verùm obſcurius cohæret. Voluit intelligi luparum ſeuitiam augeri ob catulorum charitatem, quos ſciant expectatione macerari. non omnia tamen Epiphonemata ad rem cõmparatam vtique referuntur. nánque Latonæ pectus tentant gaudia propter Dianam: cuius pectus gaudeat ob Eliſam, nullum vides.

SVBSTITVTIO.

CAPVT LII.

Vno nomine alio quàm Subſtitutionis appellarem Græcorum ὑποβολὴν, neſciebam. Eſt autem quaſi facies quædam vel Comparationis vel Collationis. Fit enim per ἀντιπόδοσιν, quoties propoſitis certis rebus, vel coniunctis, vel diſiũctis, apponimus totidem vel coniuncta vel diſiuncta, ſed diuerſa aut contraria: vt,

Pro molli viola, pro purpureo Narciſſo,
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

ALLEGORIA, PARABOLA.

CAPVT LIII.

Diuiſionis hoc primum erat membrum, ſub quo figuræ illæ continebantur: quarum ſignificatio eſſet æqualis rei ſignificatæ. Nunc verò quũ videamus eam figuram, quæ Allegoria dicitur à Græcis, eandem eſſe quam ὑπόβολὴν: Parabolam verò eandem item cum Comparatione: hoc enim nomẽ ipſum quoque ſonat. quónam modo fiat: vt Allegoria ſit figura qua aliud dicimus, aliud intelligimus? id quod ſub alio mẽbro diuiſionis recenſebatur. Sanè ita accipiendum eſt: Comparationis, quemadmodum dicebamus, eſſe partes duas. puta quæ de Mezentio dicuntur, & quæ de leone. huic ille comparatur. Quòd ſi hæc ſola ponitur, prior autẽ nulla, Allegoria eſt. ita vt Allegoriã alteram Cõparationis partem dicamus: non quæ ipſam componit Cõparationem, ſed quæ per ſeipſam poſita, alio modo rẽ digerit. Exemplũ declarabit. Si Mezẽtiũ non deſcribam, eiuſq; tum robur tum animos indicare velim: ad hũc potiſsimũ dicã modũ per Allegoriã, Leo impaſtus inter armẽta ſeuit, omnia proſternit, totus ſit cruentus ſuadẽte fame. Hęc figura non cõtinetur ſub hoc genere, quod nũc tractam°: aliud enim dicit quàm Mezẽtium, quem tamen deſignat. Ambiguè igitur accipietur Allegoriæ nomen pro hac figura, & pro Comparationis parte. Eã figurã Latini nõdum nominarunt. nos auſi ſumus dicere prætextũ: prætexit enim alii aliud. Continet autẽ μῦθον, ſiue fabulam, & χρείαν: de quibus Græci rhetores, vt habes apud M. Meneniũ in Liuii hiſtoriis exẽplum. Cõcipiuntur etiam ſub Allegoria quædam genera Prouerbiorum: ea ſanè quę ex vna ſignificatione multis ſententiis adaptãtur. Exempli gratia, Frons eſt occipitio prior: id ſignificatur his verbis, quod apertè cognoſcitur in capitibus animalium. quo ex loco educuntur quaſi lineæ quædam à puncto circuli medio ad ambitum multarum ſententiarum. veluti ſi petas penulam meam pluuio tempore: obiiciam eam parœmiã ita, vt ego ſim quaſi frõs, tu quaſi occiput. Ad eundẽ modum, ſi roges vtrũ prius ſit, cultus diuinus, an diuitiæ. & alia talia, quæ ſuis locis & ab aliis, quanquam loquaciſsimis, ieiunè, & à nobis plenè declarata ſunt.

PRÆ-

PRÆSCRIPTIO. INTERPRETATIO.

CAPVT LIIII.

Tot inter ſpecies quæ ad διατάσσειν referebantur, Præſcriptio quoque eſt connumeranda. Eam ſi quis adiunxerit Moderationi, mea quidẽ ſententia non errabit. Eiuſdem enim generis eſt & cum illa, & cum Emẽdatione. Quippe poſitis multis quædam ſecludit, alia admittit: iccirco Græci ὁριστὴν, Quintilianus Finitionem vocat. *Non erit auxilio nobis Ætolus, & Arpi:*

At Meſſapus erit. Ita præſcribit fortunam ſuã viris fortibus, & felicibus, & delectis. ait enim: *felixque Tolumnius*, & mox *delectos Latio & Laurentibus aruis.* Atque excludit Ætolos cum Diomede: quaſi ad rem nihil pertineant, ſed temerario conſilio ſint implorati. Interdum verò nõ multa ponit, quæ diſcernat: ſed aliquid præſupponit, aut ab alio dictũ interpretatur. Quemadmodum vbi Dido coniugium dixit: *Coniugiúmq; vocat:* ait Æneas: *nec coniugis vnquam Prætendi tedas.* Quam orationem cum explicamus, dicitur Interpretatio. veluti Turnus nauium conuerſionem:

Troianos hæc monſtra petunt: his Iupiter ipſis
Auxilium eripuit. Id quod appoſitu aut lucidiorum vocabulorum, aut quę totum certis partibus præſcribant, fit. Sicut ibi: *Italiam fato profugus:* explicat: *Lauiníque venit Littora. & molémque & montes inſuper altos Impoſuit.*

DEFINITIO. ETYMOLOGIA.

CAPVT LV.

ARctior etiãnum Definitio eſt: quippe rem ipſam vel nudam, vel cum apparatu deſignat. ad quam diluẽdam vtimur in contrarium Interpretatione. Nam filiam Æneæ Latinus per oratores in ſeptimo cùm obtuliſſet, generi nomen detulit ſimul cum definitione hac:

Eſt mihi nata, viro gentis quam iungere noſtræ
Non patrio ex adyto ſortes, non plurima cælo
Monſtra ſinunt. Nuptiæ enim ſunt hoc, quod ait. *Natam viro iungere.* vir igitur gener. Quam ad diluendam vtitur Amata interpretatione:

Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris? nõ enim coniunx, ſed

Perfidus alta petens abducta virgine prædo.

Cùm igitur definitio ſit duplex, χρήματος καὶ ὀνόματος, rei definitio ea eſt quã diximus. Nominis autem definitio eſt, quam Etymologiam vocãt. hanc ego nominis rationem vbique ſum interpretatus. nam Veriloquium quonammodo dicas? Veritas enim vnica in voce non conſiſtit, ſed integra, & perfecta oratione. Niſi intelligas quemadmodum in prima philoſophia declaratum eſt: verum, & vnum, idem eſſe. Cæterum neque norant hoc Grãmatici, neque ad id aſpexere: ſed quòd nominis ſignificatũ reſpõderet ſuis principiis, à quibus originem duxiſſet: verum eſſe non ineptè ſunt arbitrati. Exempli gratia. Princeps quòd eſſet primum caput: verum nomen officii dixêre, pro certo & apto. Hac figura Virgilius ſæpenumero vſus eſt: vt in quito, vbi deducit nomina familiarũ, à Mneſtheo, Sergeſto, Cloãtho. Item de Carthagine, quare Byrſam nominarint. &

Iulius à magno demiſſum nomen Iulo. &

Latium, - his quoniam latuiſſet in oris. & *Aornon:* quòd interuentu Æolicæ conſonantis, *A* uernũ poſtea dixêre.

Aſſociatur verò Præſcriptio interdum ſententiæ: veluti cùm Iupiter humanam vitam ex Fato circunſcribit.

Stat ſua cuique dies, breue & irreparabile tempus. Aliquãdo iuncta παραφράσει. vt in XI. *Dicam equidem, licet ille mihi mortemq; minetur.* Hac enim loquendi libertate Turni animum, atque violẽtiam interpretatur. Quæ figura videtur à M. Tullio Effrẽnatio appellari, dura tamen ſanè voce, atque indigna viro vel ſapienti, vel etiã ciuili, à quo neutiquã auferas παῤῥησίαν. ſat poetã interpretatur: *Det*, inquit *libertatem fandi.*

AGNOMINATIO, PARONOMASIA, Alluſio.

CAPVT LVI.

AD Præſcriptionem, Interpretationẽ Emendationem, ſiue ſeorſum poſitas, ſiue miſtas pertinet Paronomaſia, quam vocamus nos Agnominationem. Quæ tametſi eſt in re, tamen haud ſcio an ſine figura dictionis ſtatui poſsit. quippe eſt alluſio rei à re deducta cum præſcriptione, mutatis aut additis, aut detractis elementis. ea rarò conuenit grauioribus poematibus. Epigrãmati, & Satyræ, & Comœdiæ maior neceſsitudo. Mutamus elementa: vt non eſt Gallus, ſed Callus: de homine duro. Galli enim leues ac faciles ſunt. Additis, vt Dyſpari, Demptis, vt Scaliger, Aliger. Deductionibus etiam vtimur: quemadmodum apud Martialem: *Non es vitioſus Zoile, ſed vitium.* Nam apud eundem illa eſt interpretatio ſiue paronomaſia: *Non es bonus ſed optimus malorum.* Quæ verò eſt ſimplex alluſio, inter figuras dictionis frequentius ponitur: tametſi ne ab hoc quidem rerum ordine diuelli queat: quale illud Ciceronis: Res inuiſæ viſæ ſunt nobis Brute: Et apud Poetam: *Lybicis terrís otia terris.* Frequẽtes in ea priſci. Et Plautus interdum immodicus. Biſquæſitum vulgus Italicũ corrupta voce dicit *Beſclirzo.* ſic enim pronunciant, quod Galli ſcriberent, Biſquiſitio: propterea quod quaſi idem bis repetitur.

CONCESSIO, EPITROPE.

CAPVT LVII.

PRÆſcriptioni affinis eſt ea, quam Græci ἐπιτροπὴν, nobis placet Conceſsionem nominare nõ vt verbum verbo, ſed vt rem explicemus. fit cũ quippiam petimus, quòd ſi non poſſumus interpretari, partem concedimus, vt reliquum feramus. Eius exemplum petendum in deorum

concilio. Iupiter iudex. Venus agit causam Troianorum: petit imperium fatale. Iuno impedit. sic igitur imperium cedit, vt Ascanii salutem petat:

Nil super imperio moueor. Speraui mus ista.
Si nulla est regio Teucris, quem det tua coniunx:
-liceat dimittere ab armis
Incolumen Ascanium: liceat superesse nepotem.

neque solùm in iudiciis cùm versamur, sed etiã in aliis vitæ officiis. sic in quarto. vbi non potest impetrare Dido vt maneat Æneas: abitum concedit ei, *tempus*, inquit, *inane peto*.

CONFESSIO. CAPVT LVIII.

AC concessio quidem partem, Confessio verò totum dat. Hanc Græci πανομολογίαν vocant: idque nõ fit sine interpretatione. Ad hunc modũ Iuno fatetur Troianos obsessos. Diluit: quia fuerint prædones in terra aliena. Nec quærit vtrũ, aut quid: sed quale. Sic Ligarium Cicero fuisse in Africa cõtra Cæsarem. Diluit. hoc aliis quoque à Cæsare ignotum.

ANTITHETON. CAPVT LIX

ANtitheton quoque tollit alia re cõtraria posita. Quamobrem ad Præscriptionem quoque reduci potest. Eam figuram Latinè quò dicas nomine, nondum compertum habeo: nisi non displicet Contrapositio. talis in X.

Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

ASSEVERATIO. CAPVT LX.

SVprà præscripsimus, interpretati sumus, dedimus vt ferremus: similes omniũ facies: perstamus enim certis locis. Nũc offert sese harum naturæ persimilis Asseueratio, nec absimilis aliqua ratione Etymologiæ. Nánq; posito nomine, aut re, addimus aut causam, aut explicationem. Sic in Asseueratione continuamus sentẽtiam argumento euidentiore, vt:

Et quorum pars magna fui. & illud
Et meministis enim Diuæ, & memorare potestis.

& addit maiorem Asseuerationem:

Ad nos vix tenuis rerum perlabitur aura.

Græci ὑποφορὰν κατασκευαστικὴν vocant.

EXCITATIO, ADMONITIO, Detrectatio, Exclusio. CAPVT LXI.

PAr huic Excitatio, quam ἔγερσιν dicunt Græci: quoties languẽtem auditoris animum, aut tędio affectum excitamus. Hoc fit tũ per Epiphonemata, de quibus suo loco dictum est: tum per nouas inuocationes. *Nunc age qui reges Erato.* & *Pandite nunc Helicona Deæ.* &

Non mihi si linguæ centum sint oráque centum,
Ferrea vox. etiam admonitionibus.
Fuge torua citus, fuge murmura pastor. &
Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.

Quæ figura seorsum à Græcis παραίνεσις dicitur: sed ita, si affirmatiua sit: sin autem negans, aut prohibens: appellatur à quibusdam Detrectatio: quoties ademptum curamus nobis aliquid incommodi, aut inutilis, aut inhonesti: vt illa quam ponebamus, *Ne mihi tum libeat sub dio carpere somnos.* quòd si non à nobis malum, sed ab aduersariis bonum ablatum volumus, eiuscemodi ademptionem Exclusionem nominarũt. cuiusmodi est in vndecimo,

Nec Drances potius, siue est hæc ira deorum,
Morte luat: siue est virtus & gloria, tollat.

PERCVLSIO. CAPVT LXII.

DEundem finem pertinet, quam Græci κατάπληξιν, nos Perculsionem, alii Comminationem, paulò languidius. Cicero Iudicibus comminatur, cùm ait: in sermone populi rumorem versari de iudiciorum corruptione. Percellit verò Catilinam: Iandudum iussũ oportuit te in carcerem duci. Et apud poetam in X,

Adueniet iustum pugnæ, ne accersite, tempus:
Cùm fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atque Alpes immittet apertas.

& mox idem

Quę cuique est fortuna hodie, quam quisque secat spem
Tros, Rutulusue fuat, nullo discrimine habebo.

& in primo. *quos ego.* &

Flectere si nequeo superos Acheronta mouebo.

PROMISSIO. CAPVT LXIII.

HVic similis genere, contraria differẽtiis, Promissio. ea duplex est. Altera in colore orationis: vt *Connubio iungam stabili, propriámque dicabo.* Hìc figura nulla. Altera est pars propositionum, ac mista dilationi: vt mox dicam. & apud poetam in Sileno, *Huic aliud mercedis erit.* Aliquãdo simplex, vt,

Vobis animam hanc soceróque Latino
Turnus ego haud vlli veterum virtute secundus
Deuoueo.

DIALLAGE, INSTANTIA. CAPVT LXIIII.

GRæci adiunxere Exaggerationi eã quam διαλλαγὴν vocant. Atque ita describunt. Quando multa argumenta ad vnum finem tendunt. verùm neque nomen conuenit: significat enim Conciliationem: vt est frequens historicis, & apud Demosthenem in oratione cõtra Neærã: neque est figura, sed tractus integer orationis: qualis est Elisæ ad Æneam. Quem ego tractum appellare solitus sum Græcè ἔνστασιν: sic enim ἐνστατικὸν virum operosi iudicii vocat Aristoteles, & Latinè si pateris, Instantiam.

METASTASIS, TRANSLATIO, Transmutatio. CAPVT LXV.

AD Exclusionem adiungi, atque aptari potest Metastasis. Quæ cùm sit duplex, vnam oratoribus relinquimus: altera vtuntur

tũtur etiã poetæ. Est enim Metastasis nostra imago stat' eius, quã Trãslationẽ vocãt rhetores. Differt autem à statu illo, quatenus totius causæ is est fundamẽtum. Metastasis autẽ partis tãtùm modus. Iunoni dat poeta per interrogationem:

Æneam hominum quisquam diuúmque subegit,
Bella sequi? & num linquere castra Hortati sumus?

Transmutationem interpretati sunt paulò duriusculè. quãquam transmouere verbum appositè id assequatur: vt apud Terẽtiũ, trãsmouere gloriam. Transmotio tamẽ minus arridet: neque Transmissio admodum ineptum.

NECESSITAS. CAPVT LXVI.

EVius figuræ motus consistit in ea, quam Græci pro figura agnouere, atque αὐάγκλω nominarũt. Cùm reiicimus factum in suas causas: Fatũ, Naturam, Mores, Leges, Tempus, Locum, Ætatem, Conditionem. Habet enim maximam vim apud pleró'que: præsertim Platonicos, qui eam Deam deorum, aut potius Tyrannam sibi finxere. Ea vtitur poeta multis in locis: *Stat sua cúiq; dies. & -sic volucre parcas. & - fata viam inuenient.* & Æneas abeundi voluntatem in Iouis imperium. A natura: *varium & mutabile semper Fœmina.* ergo abeundum. A moribus, *pulchrúmque mori succurrit in armis.* Igitur mors appetenda viro forti: pulchra enim expetuntur. A legibus, *At tu dictis Albane maneres.* non igitur iniustus, aut crudelis Romanus rex: Ab ætate, Pallas, *aut ego iam spolijs laudabor opimis, Aut letho insigni.* A loco, *In regnis hoc ausa tuis.* Necessariò igitur debuit resistere. A tempore, Necessariò manendũ in Africa Æneæ ostendit Dido flantibus Aquilonibus aduersis. Hæc pro figura ab antiquis agnita est: mihi ea sententia non probatur. nullus enim color ibi, nulla mutatio orationis. διανόημα potius: siue magis placet, δείνωσις, Argumenta enim sunt arma orationis, & nerui. Est autem eius vsus duplex: alter ab accusatore: quam iccirco dixere Græci κατηγόρημα, Accusationẽ: quẽadmodum Iupiter in primo Vlyssæ, humanarum rerum euentus ait ab hominũ animis proficisci. Alter est ab eo qui defendit: Græci κατεύθυνσιν, nos Excusationem vocare possumus: cuius exempla vides suprà.

DICÆOLOGIA, RATIONABILITAS. CAPVT LXVII.

ESt autem huic cognata δικαιολογία: eam enim sæpè consequitur. Fit autem cùm rem ipsam vel confessam, vel non controuersam petimus: sequitur enim factum hoc, aut quod fieri debet, necessitatem, sic,

Si sine pace tua, atque inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio, sin tot responsa sequuti,
Quæ superi manésque dabant: cur nunc tua quisq;
Flectere iussa potest?

Vbi ex contrariis sententiis positis altera destructa, alteram iure ipso stare necesse est. Iccirco δίκαιον λόγον Græci, nos interpretati sumus Rationabilitatem. Verùm equidem ne hãc quidem figuram puto: sed modum orationis ductũ è statu qualitatis. Ac quanquam est moderatio quædam atque mediocritas τῆς παρρησίας, quam figuram cõfessi sumus: tamen vt res plenius intelligatur, ad hunc modum distinguẽda est. παρρησία duplex. vna Libertas, quam præ se fert orator tota oratione. Ea nulla figura est. Altera, est ostentatio huiusce libertatis, & color ipsius, atque hæc est figura. Consistit autem in aperta personæ simplicitate, vel vera, vel simulata, & causæ bonitate, aut iudicis clementia. Quamobrem vocauit eam Cornificius Licentiam, nõ libertatem, laxè nimis tamen. non enim vniusmodi semper est. Aliquando enim valde prudẽs est, ac circunspecta. veluti cum cuipiam euẽturam noxam ostendimus ex eius virtutibus. Tibi mortem afferet ista tua clementia Cæsar, & iis, quos amas, exitio erit. Cuius exemplum ex iis versibus, quos suprà posuimus:

Cur nunc tua quisquam Vertere iussa potest.

Videtur enim ibi iam nõ Æneæ, aut Troianorum, sed Iouis agere causam, cuius potentia ab alia maiore minoris dei potentia subuertatur.

REIECTIO, DETRECTATIO, Communicatio. CAPVT LXVIII.

PVlchrè cum Metastasi conuenit Reiectio, & Detrectatio, atq; Communicatio. ea duplex est. Vbi nõ possumus aut inficiari, aut trãsferre: quare ne grauemur, participem facimus aut consilii, aut facti eiusdem aduersariũ. Sic Tuberonem onerat M. Tullius. Quinetiam in eadem oratione cum Iudice communicauit crimen item diuinitus. Quid aliud voluimus nos, quàm quod tu voluisti Cæsar? Sic apud Poetã. Fatali iussu Iouis Æneas pugnat. Non igitur premi potest ab Iunone inuidia, nisi Iuno damnet Iouem quoque. Communicatio autem cum aduersario. Iuno quæ incẽdit bellum, communicat cũ Venere accusante, quæ belli causam dedit. Aliud est genus Communicationis, quoties consilium nostrum cum auditoribus ita facimus commune, vt id ab ipsis quasi petamus: vt ibi *Quid facerem? neque ego Alcippen, neque Phyllida habebam.*

EXECRATIO, DETESTATIO. CAPVT LXIX.

AB Reiectione haud longè abest Execratio, ac Detestatio, adeò inter se similes, vt vel altera pro altera, vel vtraque pro vna capi posse videa-

tur. nã quemadmodum improbatur, quod reiicitur: ita id à quo abhorremus, vel execramur vel detestamur. sic

-Dij talem terris auertite pestem. &
Dij meliora pij, errorémque hostibus illum.

Pro execrationibus accipere licet. Illud autem,

-quod dij prius omen in ipsum Conuertant: Reiectio est cum detestatione.

DIGESTIO, DISSIPATIO.

CAPVT LXX.

TOT habuit aut species, aut modos, aut affinitates, aut asseclas, διεξοδικὰ πάθη, quæ suis terminis continerentur. Quòd si posita descriptio tota primùm, deinde resumitur ita vt non fiat repetitio, de qua dictum est: sed vt eius partes aut acutius, aut fusius exequamur, aut in ordinẽ redigamus, ea à Græcis ἀνάδοσις, & διάδοσις. dicitur, à nobis Digestio: sin autẽ ordo absit, & cõfusè vt quidque sese obtulit effundimus, Dissipatio vocatur à Latinis, à Græcis potest διασπορὰ, vel διασκόρπισις. Est igitur Digestio distributio. nisi mauis Digestionem esse totam orationem figuratam, sic pius, fortis, sapiẽs Benedictus Scaliger pater. Deum enim coluit: Patriam tutatus est: vtramque fortunam magnanimitate temperauit. Distributionem autem alteram tantùm partem: Deum coluit, &c. Distribuit enim facta titulis. Cuius figuræ modus est, vt crescat semper oratio.

ARGVMENTATIO,

Epichirema, Enthymema, Exemplum, Inductio. CAPVT LXI.

ESt igitur, vt videmus Distributio quasi facies quædam argumẽtationis eius quod vocant Enthymema, sic enim fit. Pius, fortis, sapiens, Deum coluit: hostes cõtudit, fortunam vtramque superauit. Idem est, atque si dicas. Deum coluit, ergo pius. Hostes fregit, ergo fortis. Fortunam vicit, ergo sapiens. Hoc planè Enthymema est. Quippe Syllogismus est oratio ex tribus propositionibus: colligit enim ex maiore, & minore conclusionem. Enthymema verò syllogismus mutilus. cùm altera ex duabus prioribus propositionibus in animo suppressa, altera cum conclusione enunciatur. Contrà Epichirema: cùm probationes tam maioris, quàm minoris apponuntur. Quod maxime pertinet ad efficaciam orationis. nos Latinè Aggressionem nominare ausi sumus. Atque ita scribimus vt in nostris Originibus docuimus: non quemadmodũ vulgò circunfertur etiam à doctis. nam ea diphthõgus sequente vocali pronunciatur sicut est in, καλλιόπεια Calliopea, σπονδεῖος Spondeus, sequẽte consonante verò, sicut est in, τυδείδης Tydides. sic ὀπτείρημα. Has autem figuras esse multi negauere. quorum error ex eo deprehenditur,

A quòd ita definitur figura: delineatio proba orationis à vulgato vsu aliena. Quid autem magis remotum à familiari popularitate, quàm vniuersæ species argumentationis? Est enim argumentum corpus ipsum orationis: argumentatio autem forma ac vis, qua construitur argumentum. Quemadmodum Fundatio, & Fundamentum: & Excretio, & Excrementum. Qui aliter accipiunt abutuntur: pauci enim Latina purè loquuntur. An satisfecerit hac in re Boetius, videbis in Commẽtariis Topicorum. Argumentationis autem species omnes adeò figuræ sunt: vt à Philosophis ipsis, classes illæ in quibus quæque censerentur, figuræ sint appellatæ. Sunt autem, Syllogismus, Epichirema, Enthymema, Inductio, Exemplum. Ac de Exemplo

B quidem in comparationibus satis dictum esto. Est enim cùm ex ampla materia (inde enim videtur nomen ductum) adducimus in vnum duo similia. Inductio verò cum ad aliquid probandum plura superinducũtur. veluti Turnus facit: vbi victoriam se de Troianis relaturũ prædicat, postquam dicit eos bis victos. Sic Æneas Alcidem, & Theseum descendisse ad inferos: se quoque eodem iure posse. quanquam hîc exempla cum inductione. Exemplo vtitur Venus.

Antenor potuit medijs elapsus Achiuis. &c.

Enthymema in illis habes Iunonis verbis, *Diuûm Regina, Iouis coniunx*, non possum debellare Troianos: ergo Numen meum non est adorãdum. Subticuit maiorem propositionem, Numen sine potestate quæ ei attribuitur, non est

C adorandum. syllogismum ibi. Pius est Æneas: Dii curant pios: ergo non fuit Æneas adigẽdus ad tot labores adeundos. Epichirema Pallantis pulcherrimum.

Quo fugitis socij? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, deuictáque bella,
Spémque meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis:
Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostes
Est via: qua globus ille virûm densissimus vrget:
Hãc vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste:
Mortales totidem nobis animæque manûsque.

Sic igitur explicandum. Conclusio hæc: nõ

D fugiendum, illis verbis: *Fidite ne pedibus.* maior propositio: Nullus vir generosus fugit, ideo dixit: *rumpenda per hostes Est via.* minor: vos generosi. Iccirco ait, *per vos & fortia facta.* Probatio maioris: *Mortali vrgemur ab hoste.* si enim essent numina inuicta, fugiendum fortasse fuerit. At, *Mortales totidem nobis tum animæ, tum manus.* probatio minoris, *vos patria alta reposcit.* Syllogismi autem species neutiquam poesim ingrediuntur nisi fortasse sit topicus. verùm parcius hoc agitandum, sobriam enim decet esse scientiam, eiúsque præcepta. nimium nánque acumen cùm admirationẽ, tum odium parit. Illud animaduertendum est. Consequentem ab oratoribus eam vocari orationem in argumento, quã nostrates

Argumentum.
Argumentatio.

strates vel minorem propositionẽ, vel assumptum nominãt. Eam verò quæ hanc antecedit primo loco, & maior à Dialecticis dicitur, sub propositionis vocabulo agnoscere: quippe quæ ante alias, quasi pro aliis ponatur. Rectè sanè hactenus. at verò eorum quidã cùm figuram putant esse Consequentem illam, non rectè sentiunt: Est enim figuræ totius pars nõ figura. Falluntur item qui existimarũt, Enthymema propositionem esse cum adiuncta probatione, nulla conclusione apposita, sed in animo seruata: vnde nomen Enthymematis ascribendum sit. Cæterùm hæc est potius reticentia: de qua suo loco. cuiusmodi est in oratione Hiarbæ: conuenit enim affectibus. Nam proponit iniuriam sibi ab Elisa factam: quã & probat à rei notitia. Hæc apud aras conqueritur Iouem allo-

B quens. nihil tamen concludit. Nihil sanè Iouẽ orat.

Enthymema.

PROECTHESIS, PRÆexpositio. CAPVT LXXII.

IN luce ac vi Enthymematis versatur ea figura, quæ à Græcis παρέκθεσις appellatur. quippe primo loco exposito eo quod fieri, vel non fieri debuit: Secundo loco quod cõtrà vel factũ sit, vel extiterit subinferimus. Habet enim naturam conclusionis à contrario. vt pater fuit, & occidit: sic

Pacem orare manu, præferre puppibus arma.

Nam illatio recta fuerit, *pacem orare manu*, oblatam pacem admittere: quia qui petit pacem, appetit.

ADNARRATIO

CAPVT LXXIII.

PRæ se fert adnarratio nonnihil cõsanguinitatis cũ Proecthesi. differt autem qui ab eodem fit Præexpositio, & eius contrarium inducitur. At in Adnarratione non ab eodem. sed cùm ab aduersario narratum est, subtexitur à reo alia narratio cui? facies priorẽ aut oppugnet, aut

D detorqueat, aut interpretetur, aut obscuret, aut adumbret. Græci plenissimè παρεγκύκλημα vt & substituta narratio indicetur, & contraria. Nobis non licet tot vno verbo, nequé si liceat, velim. Non enim semper contraria est. sed vti dicebamus, aliis coloribus picta. Cuiusmodi apponit Iuno priori Veneris narrationi, in X.

ALTERVM genus figurarum, quæ plus dicunt, quàm in re sit. Hyperbole.

CAPVT LXXIIII.

HActenus primum figurarum genus expeditum sit: quòd eas comprehẽdit, quę quãtum in re est, significãt. Nũc alteram partem videamus earum, quibus pl?, quàm in re sit, designatur. ὑπερβολὴ Aristoteles in Quæstionibus accipit pro

A vtroque excessu: quíue ad exuberãtiam, quíue ad defectum tendat: quippe vtroque excedi medium, siue mediocritatẽ. Nos eum tantùm excessum dicimus, qui redundantiam denotat. Id figuræ nomen est: quoties rem rerum ambitu, aut maiore natura extollimus. Cicero superlata, Græci superiacta maiore vi vocis. Et multum consistit in attributione: *It clamor cælo, &, -ferit aurea sidera clamor, &, -præruptus aquæ mons*, sanè maior natura attribuitur. rerum verò ambitu sic excedimus rem, quemadmodum de equis:

Qui candore niues anteirent, cursibus auras.

Manifestius adhuc de Camilla

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina: nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium cursu suspensa tumenti
Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plantas.

EXCVRSIO. EGRESSIO,

Ecbasis. CAPVT LXXV.

ATque vnius quidem rei natura cùm augescit præter modũ, Hyperbole est: cùm verò additur aliquid præter propositum, ita vt excedamus ab instituta oratione, Ecbasis dicitur à Græcis Latinè Digressio, siue Egressio. Nonnulli Excursionem dicere maluere. Multus in ea Herodotus. Multus Homerus insertis alienis ab re

C narrationibus. Noster adeo parcus, vt semel tãtùm: quippe vbi Diana Camillæ narrat ortũ, atque vitam.

METABASIS, TRANSitio, Traiectio. CAPVT LXXVI.

HAud penitus cohæret huic naturæ Metabasis, haud penitus abhorret ab ea. Nam tametsi neque addit pl? quàm par sit: neque à proposito excedit: tamen præter ea, quæ dicta sunt, dicit alia ita, vt ab illis digressa, in alia transeat, quæ addat prioribus: itaque licet non dicat plus quàm in re est: tamen dicit præter rem propositam,

D aliud. Adeò verò frequens est, vix vt egeat exemplis: *Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur.* Connectit enim quæ sequuntur cum superioribus. & illud:

Iunonem interea compellat Iupiter vltro.

Sunt & inuocationes, quas suprà memoraui, generis, atque vsus eiusdem: *-Pandite nunc Helicona deæ. Nunc age qui reges Erato.* Traiectionem ponit Cicero in 3, de Oratore. verùm quid sit non declarat. Quintilianus ne nominat quidẽ. Trapezuntius putat esse Hyperbati speciem: cũ verbis verba interponuntur. si ita fit: tropus erit, non hæc, quæ hîc Trãsitio à nobis, Transitus dicitur à Fabio. Cuius modũ præter superiorem, illum dicit: quoties quasi nos ipsos excitamus ad aliquid inferendum. vt *-& quis fuit alter, Descripsit radio totum qui gentibus orbem?*

verùm ineptè vel ab eo vel ab aliis ſchema negatur eſſe. Nihil enim magis figuratum, quàm ſimulatio, aut diſſimulatio: præſertim cùm id quod planè dici poteſt, delineatur per interrogationem.

TERTIVM genus figurarum, quæ minus dicunt quàm pro re, Eclipſis.

CAPVT LXXVII.

TErtium ſequitur figurarum genus quę minus dicũt quàm pro re: quarũ princeps eſt Eclipſis apud Græcos. Defectũ nos dicimus, vt *Quos ego*. & in V. *Quanquam ô*. ſeruit igitur maximè affectibus. In priore exemplo, irę: in altero, ambitioni. In illo autem *Nouimus & qui te*: pudori. eandem vocare queas Suppreſsionem, vel eius facere ſpeciem. Hic enim eſt verbi Suppreſsio: defectus autem rei totius eſt: veluti cùm Æneæ concubitus cum Eliſa non refertur. Et alibi ſæpe, quæ dicitur ἀποσιώπησις. Nam quicunque in præliis obeunt, neque in catalogo recẽſiti ſunt, per ἀποσιώπησιν numerati intelliguntur: & è cõtrario, qui in catalogo nominati, omnes in prę liis fuiſſe creduntur, tametſi non omnium mẽtio facta eſt: vt garrire deſinant Grãmatici qui ſuper hoc litigant, & pro vitio obiiciunt diuino Poetæ, poeſeωs ipſius decori, vt patet, ignari. ſic & aduenunt Carthaginem ſocii poſt naufragium. & Turni reuerſio ex Ardea, poſtquam eò naui delatus fuiſſet. Aliquando igitur ſimplex eſt omiſsio: interdum ab ipſo poeta recitatur: Quemadmodum in ſexto: *ni iam premiſſus Achates Afforet*. Neque enim dixerat præmiſſum: & nunc dicit *poſtquam venit*. Hæc autem qui voluerit acutius interpretari, diſtinguet Reticentiã à Subticentia. vt vbi nihil dicitur, Reticentia ſit: quam oſtendebamus in iis qui in catalogo poſiti, in pugnis non nominantur. Subticentia verò, quale eſt, quod de Achate præmiſſo monet poeta: ad id enim loci ſubticuerat. Sunt autem eodem modo ſpecies, Abſciſsio, & Suſpẽſio, & Præciſio. Abſciſsio: vt

Reticentia.
Subticentia.

-quem das finem Rex magne laborum?

Non enim addit, quod potuit: Nihil amplius ſperandum, niſi iam conſtet quemadmodum animatus ſis. Sic etiam Hiarbę obteſtatio abſciſsa eſt: vti ſuprà dicebamus. Suſpenſio autem eſt in oratione Sinonis:

Sed quid ego hæc nequicquam ingrata reuoluo:
Quid ue moror ſi omnes vno ordine habetis Achiuos?

Suſpendit enim, quam reſumeret poſtea orationem. Præciſio autem eſt decurtatio. Sic enim loquitur Cicero. præciſè id eſt breuiter. Decurtata ſanè oratio eſt, quales ſine verbo ſuprà adduximus. Cæterùm per Conceptionem, quoque fit quam Græci dicunt σύλληψιν: quotiés vel numerus ſingularis multitudinem ſignificat, vel vnum genus etiam alterum comprehẽdit: quarum duarum vno verbo exempla ex Græcis hiſtoriis ſubnecti queunt. ponunt enim

A πλὼ ἵππον, pro eo quod eſt, ἢ πεζὸν ἢ πεζοὺς ἵππους: neque ſolos equos, ſed equitem quoque. Sic à poeta ſæpenumero ponitur hoſtis pro hoſtibus. etiam ille modus alius eſt: cùm verbum ambiguũ damus, quo plures vna res declarantur. Aliter nánque ab aliis exponitur verſus ille: *-tranſuerſa tuentibus hirquis*. Ad hoc, committitur eadem mutilatio per aliam ſpeciem, cui nomen fecimus nos Cõſequentiam. cùm certis verbis poſitis, & illud quod ea ſignificant, & aliud, quod conſequitur, ſignificatur. verbi gratia, ſi quærasde quopiam: eſt ne vir bonus, reſpõdebo, Ligur eſt. ſignificat enim patriam: quam deſignationem ſtatim nequitia, atque perfidia conſequitur. Sic Turnus:

B *-& noſtro ſequitur de vulnere ſanguis.*

Vult præterea intelligi Æneam ab ſe quoque vinci poſſe. Addiderunt etiam ſuperioribus ſpeciebus Interruptionem, quam à Græcis vocatã aiunt ἀνακοπὴν. cum interrupta oratione, aliquid ſubditur:

O fortunati quorum iam mœnia ſurgunt

Non continuauit, quæ dictabat animus: quippe alibi - *requies ea parta laborum. & - quibus eſt fortuna peracta Iam ſua.* &,

Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum.

Ad ſuſpenſionẽ quoq; illud referemus: cùm incert° relinquitur auditor: an Æneas ſimul cũ aliis clypeũ mutauerit, in ſecũdo. poſtremò eſt illa ſpecies, quam ἀφέλειαν Græci, nos Omiſsionẽ appellamus: Cùm res omittitur, quę adeo neceſſaria eſt, vt etiam non relata intelligatur. Neq; enim Æneas reficit naues niſi in Africa poſt naufragium: & in Sicilia poſt incendium. At per ãnos decem quot partes, quot armamenta reſtituenda ſunt? ſic, nõ ſemper legimus quoties cibum capiant, aliáque naturę neceſſaria expediant. Id quod ſanè figura eſt. nam plebeia oratio nihil omitteret.

C

PERIPHRASIS. CIRCVMlocutio, CAPVT LXXVIII.

ESt & alia ratio ſubticendi: verùm quia eius nomen contrario ſignificato etiam commune eſſe poteſt: ſeiunximus. ſanè Periphraſis duobus modis contrariis fit. eſt enim Circumlocutio qua multis verbis ambimus rem deſignatã. Cæterùm aliquando vt obumbremus, ita tamẽ vt cerni atque intelligi poſsit: aliquãdo vt magis perſpicuam faciamus. Atque hic quidẽ poſterior modus ad Hyperbolem potius ſpectat. Nam tametſi nonniſi quod in re eſt, deſcribitur: tamen additur aliquid ei, quod ſimpliciter intelligi poteſt. Etenim *Natę dea:* &, *ſatus Anchiſa:* &, *Tros Anchiſiade*, periphraſticè dicitur de eo, quod ſimpliciter, Æneas, intelligitur. Ita neſcio quid maius concipi videtur. Tamen quia non penitus exceſſus ſtatuitur: è capite de Hyperbole, cui non conueniebat, tranſtulimus ad hunc locum, vbi ſub ambiguo nomine comprehen-

D

comprehenderetur. Quod ſi cui plus placet, vt ibi ſit, non laboramus. Maximas enim paſsi ſumus difficultates vt primi omnium certis quęque limitibus genera comprehenderemus. Prior autem modus Circũloquutionis mera reticentia eſt. Quemadmodum Dido cum dicere vellet, *amo*: multa verba facit, ſed omnia minora, quàm quantum illud eſt apud pudicam mulierem. *ſolus hic inflexit ſenſus*. Nondũ *animum*. Mox à ſenſibus. *animumque labantem Impulit*. nõ autem deiecit, aut euertit. euerterat tamen.

A importuna obiectio efficit, vt de præſenti laude bellica eis multum adimatur. Alio modo fit cùm ex natione, aut familia integra colligitur vnius aut pluriũ crimẽ quod ad alterũ eiuſdẽ vel familię, vel nationis pro probro adducatur. Sic Laomedontiadas vocat Troianos Dido à periurio Laomedontis, Æneam ſimilis inſimulãs criminis. & Semiuiri Phrygis: propter Cybeles Gallos. Fit etiam tertio modo: veluti Hiarbas: *cui littus arandum*. nõ dixit terram, aut agrũ, aut aruũ. ſic Latronẽ, nõ regẽ vocãt Laurentes matres Æneam. Ratio ac lex huius eſt, vt quod in genere, aut ſpecie vltimũ, ac deterrimũ eſt, attribuamus ſuperiori, aut meliori. Nã quod peſsimũ & ineptiſsimũ arationi eſt, lit°eſt.

EMPHASIS, CAPVT LXXIX.

POnitur à M. Tullio figura quędam neque nominatur: Cùm, inquit, pl' intelligitur, quàm dicatur. Quintilian° Emphaſin interpretatur. Cæterùm Emphaſis non vniuſmodi eſt. Interdum nánq; talis eſt, vt, *quos ego*. Emphaſis eſt in pronomine: cuius ſignificatio anguſta in Oſtẽſione eſt: ſic enim Latinè Græca illa vox dabitur nobis: ex his porrò anguſtiis effuſum erit ſignificatum ad illa, Ego Neptunus: Maris deus: cuius potentia tanta eſt, vt etiam ventos caſtigare poſsim: præſertim ex Thaletis ſententia, qui aquam omnium rerum, nedum vẽtorum elemẽtum profitebatur. Et ſanè Ventus ſi vapor, aut à vapore eſt: & vapor ſiue exhalatio inter aquã, & aerem affinis vtrique natura quædam, nõ temerè aquarum numen explicat vim ſuam ſub oſtenſione ſuæ perſonæ per pronomẽ, ego. nõnũquam verò fit multis appoſitis verbis ad efficaciam. Quid enim aliud eſt: *Hectorei ſocij*: niſi vt, quẽadmodũ hortatur, inſurgunt remis: i. fortiſsimi. nec minoris eſt in 3. perſona, tãquãde alio, appoſito nomine, nõ pronomine. vt in 5. *quę munera Niſo, Digna dabis, prima merui qui laude coronam*. INNVITIO. CAPVT LXXX.

B hæc igitur ſimplex. cõpoſita verò ĩterdũ eſt per Collationẽ: *Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis*. Ibi enim maiora atq; atrociora, ille poliliceri. & Turnus: *-nec equi cæca condemur in aluo*. Pingitur etiã hæc eadẽ figura per expoſitionẽ: vt ibi *-dum Troia tentat. Arma fugæ fidens, & cælum territat armis*. Rẽ enim ipſa iactantia maiorem oſtẽdit. Ac ſanè terrere cælum armis, permagnum quiddã eſt. Cæterùm quia vanus animi tumor ille: quòd declaratur illis verbis: fugæ fidens: minora ſanè omnia in oratione, quàm in eventu belli. ſimilis Extenuatio eſt in Eliæ oratione, vbi profectionis Æneæ cauſas eleuat: *ſcilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos Sollicitat*. Illã quoque extenuationẽ aiunt eſſe apud eãdem: *Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet Ante fugam ſoboles, quæ te tantùm ore referret*.

C Mihi verò non videtur. quippe nihil extenuat. An verò cùm hæc coniunctio, ſaltem, ponetur: erit Extenuatio? nequaquã. neque enim minus dicit, quàm in re ſit. neq; in ea parte: *qui te tantùm ore referret*. nihilo nánque verius Extenuatio eſt, quàm ſi quis tibi debeat talẽtum: à quo exigas drachmam dũtaxat. verùm hæc eſt natura precationis, vt totum ferre ſi nequeamus, regemus partem. Neſcio an ſit hæc figura, quã Optationẽ legimus apud M. T. Talẽ habes in Pallante cũ Turno cõgreſsuro. ſimilis & Eliſæ, *Felix heu nimium felix, ſi littora tantùm Nunquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ*. Idẽ enim repræſentat, quod ei fuerat optandum.

PRæter veterum diligẽtiam nõ pauca nos aut inueſtigauimus, aut commenti ſumus. inter quæ, etiam illum Reticentiæ modum, qui non tam defectu, quàm veluti ex quadam circuitione, excitat vlteriorem pleniorémq; intellectionẽ. Quã figuram propterea nouo nomine diximus Innuitionem. Talis in 4. Dido: quãquam enim coniugii pœnitebat eam: tamen vt aliquo modo contexeret excuſationem cũ accuſatione, ſic loquuta eſt: *Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam Degere more feræ*. Quid enim aptius ad excuſandum, quàm oſtendere vitam illam quã optabat eſſe ferarum, ac brutorum vitam? Hãc autem hominum: ac propterea non damnãdã. ἐνοτὰν Græcè fortaſſe poſsis.

D

AVERSIO, Caſtigatio. CAPVT LXXXII.

NOn eſt igitur Attenuatio rei: ſed attenuatæ rei repræſentatio. Quemadmodum fit in alia figura, quam aliqui Auerſionem, nos Amotionem appellamus. Cùm reiicimus aliquid, vt aut ſimile meliore cauſa, aut cõtrariũ reponamus: *Non ego cum Danais Troianam excindere gentem, Aulide iuraui*. Amouet enĩ hoc, quod negat, vt ſuperinductorũ meritorũ prę mia petat. à cuius vi, atq; natura nõ abhorret illa cui nõdũ nomẽ indidere. quã ego Auerſionẽ poti' appellarĩ. Cuiuſmod in VI. *Ne pueri ne tanta animis aſſuſcite bella*. etiãſi Caſtigationẽ velis dicere, haud diſplicet. Apertius alibi: *O quæ ſatis ima dehiſcat Terra mihi*. & *Sed pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras Pallentes vmbras Erebi, noctémque profundam: Ante pudor q̃ te violem, aut tua iura reſoluam.*

Amotio.

Auerſio.

Et in oratione Turni ad Drancem:

Nunquam animam dextra hac: absiste moueri:
Amittes, habitet tecum & sit corpore in isto.

PROHIBITIO, APAGOreusis. CAPVT LXXXIII.

EIusdem fili ἀπαγόρευσις, id est Prohibitio. multis ea modis fit. interdum aperta: *Nec Drances potius, siue hæc est ira deorum:*

Morte luat, siue est virtus & gloria, tollat.

Aliquando per excusationem: *Quis talia fando*
Myrmidonum, Dolopúmue, aut duri miles Vlyssi,
Temperet à lachrymis? Vt excusaret se à memoria veterum calamitatum. Interdũ per deprecationem, etiam cum obsecratione, aut obtestatione. vt in oratione Elisæ ad Æneã, & Turni morituri. Nonnunquam cum voto. *Diĩ talem terris auertite pestem.* Etiam per Interrogationem: *cur indecores in limine primo Deficimus?* Idem enim atque si dixisset, Ne deficiamus.

QVARTVM. figurarum genus, quæ aliter dicunt, quàm res sit. Allegoria,

Allusio. CAPVT LXXXIIII.

IDem exemplum scio à nobis positũ plurib⁹ figuris: quod euenit propter pecierum necessitudinem: quemadmodum in Lycisca & Lupi & Canis species duæ diuersæ factæ sub vna. sic eadẽ figura diuersis in generibus inuenitur, propterea quòd non verę sunt differentiæ in omnibus sed in plerisque modi tantùm. Hac ratione tractata est à nobis Allegoria in capite de Comparatione, cuius illa tunc erat pars: neq; aliud intelligi volebat præter id quod diceretur. Etenĩ de equo, aut leone, aut quercu, aut scopulo cũ scribimus, Equũ, Leonem, Quercum, Scopulũ accipi volumus. Iccirco res ipsa est eadẽ quæ in Allegoria: modus alius. At hic vera est Allegoria, & cuius nomen cum definitione congruit. Figura aliud dicens, aliud intelligẽs simile: quã Allusionem Latinè libet appellare. Eius species sunt, ἀπόλογος, αἶνος, μῦθος, παροιμία. Videtur autẽ Apologus esse genus ad αἶνον & μῦθον. Est autẽ Apolog⁹ narratio ficta de re quapiã cũ attributione πάθους aut ἤθους, vel cũ oratione vel sine: vt ex ea aliquid ad humana commoda designetur. neque longa est definitio: quia includit in se diuisiones, atque differẽtias πάθους, ἤθους, cum oratione, & sine. Quatuor igitur sunt cõmunia tum Æno, tum Mytho. Sunt autem eæ species duæ, quas ita Grammatici definiere, atque inter se distinctas voluere. Mythos, oratio falsa repræsentãs veritatem. eúmque etiã Aphthonius sic definit. εἰκονίζων πλὴν ἀλήθειαν. cum imagine veritatis. nostri Fabulam vocant: atque describunt orationem falsam vero similem: ab hac Ænon distinguũt iidem, Quòd Ænos nõ ad pueros sed ad viros dirigatur. Neque solùm habeat ψυχαγωγίαν, i. persuasionem: sed etiã παραίνεσιν, i. exhortationem, vnde nomẽ sit assecutus. Nos more nostro omnia discutiamus. ἀπολογεῖν

A est verò primóque significatu, refellere. vnde defensiones, ἀπολογίαι dictæ, non quòd id designet verbum: sed quia non potest defensio cõsistere sine refutatione. Non est igitur ἀπολογία sola, quæ etiam philosophorum competit disceptationibus, quoties contradicitur. Factũ tamen est alio vsu, vti ἀπόλογος diceretur ea oratio à qua primus & verus sensus alii sententiæ accõmodaretur: quòd ergo ab illo in hanc proficisceretur, iccirco ἀπὸ & λέγειν simul coniunxere: suprà rei rationem, quæ est definitio, dedimus: nunc nominis rationem subdidimus, quæ est Etymologia. Fabulæ autem definitio falsa est. nã si μῦθος est, cùm Lupus Agnúsque ineunt societatem, atque putant suæ vterque vitę rationes: quonámmodo aut verisimilis est, aut πλὴν ἀλη-
B θειαν εἰκονίζει? præterea quis est adeò tardus: vt Ænon à Mytho separet, propterea quòd μῦθος tantùm pueris sit præscriptus? Postremò cùm quid Ænos sit, à nobis declaratũ fuerit, satis cõstabit non esse verum præter ψυχαγωγίαν, afferre etiam παραίνεσιν. Est sanè αἶνος ignota multis vox, & à maxima authorum parte præterita, ac pro laude quidem vulgatissima est: at pro eo, quod hic statuimus, rara. Significauit igitur dictum non qualecunque, sed laude dignum, atq; admiratione: neque id quodcunque, sed id tãtũ quod propter obscuritatẽ solis sapiẽtibus notum esset. vnde apertius, ac vulgatius vocabulũ ænigma, à verbo inde ducto αἰνίζειν, siue αἰνίττειν.
C Iccirco αἶνον quoque graue significauit. Et aiũt autem idem esse aliquando αἶνον quod αἴνιγμα. Quare si ita est: neutiquam vel ψυχαγωγίαν, vel παραίνεσιν semper habebit. Quæ si aliquando nõ habeat: non erit differentia, qua à Mytho distinguatur. Idem verò esse quod Ænigma, illo exẽplo patet apud eundem authorem Suidam: vir non vir, percussit auem non auem, lapide non lapide, sedentem super ligno non ligno. i. Eunuchus, vespertilionem, pumice, super ferula. Ego puto idem esse Ænon, & Mython, sed hãc vocem esse tritam magis: illam antiquiorem. Etenim apud Hesiodũ primùm legimus: apud aliD os, qui illum secuti sunt, rarius. Est autẽ Ænigma, oratio obscura, rem notam, quam significat ambagibus tegens. Idem etiam Griphus dictus est. Translatione sumpta à scirpeis piscatorum labyrinthis: distinxere tamẽ Grammatici. Pollux enim ait Ænigma esse vel ridiculũ, vel iocosum. Griphũ autẽ nõ sine eruditione. hoc enim est σπουδαῖόν τι. Circũferri ea cõsueuisse in priscorũ cõuiuiis. ꝓposita qui soluuisset, donatũ carniũ certa portione. qui ignorasset poculũ muriæ haurire cogi solitum. Atheneus eq; iocularẽ Griphum agnoscit. Hoc enim est πάιζειν. Igitur istorum definitio cùm sit haud proba: sic potius est. Narratio ficta relata ad veritatem erit Fabula. Est autem nomen ambiguum. Nam & hoc, quod dicimus hìc, significat: & eas narrationes quæ sunt mera priscorũ figmẽta: qualia apud Hesiodum, & Ouidium, & Callimachum

Apologus.

μῦθος.

αἶνος.

Ænigma.

Griphus.

machum, & Lycophronem, & Homerum, atque etiam Herodotum scripta sunt. Veritatis nanque Græcis cura nulla. In eorum autẽ quibusdam quasi inuolueris contectæ sunt res aliquando naturales. de quibus & Palæphatus, & alii. Nec multũ ab hisce absunt Hieroglyphòn nugæ, & quę apud Orum veteres sunt commẽti. Fabulæ genera ab inuentoribus, aut ab vsu frequenti nationum à Cilicia, à Cypro, Æsopea, à materia, λογικὸς μῦθος, Rationalis: ἠθικός, ab affectu, μικτος, mista ex vtroque: vt Rationalis personas introducat. Ethica committat animalia. mista vtrumque. verùm sanè nõ probatur nobis ea diuisio. nánque etiam cùm homines introducũtur, assignãtur affectũ: & cùm animalia, ascribitur & ratio, & oratio. Et præter animalia etiam arbores, etiam ollæ, etiam lima
B ab Æsopo adducitur. Olla fictilis æneum lebetẽ alloquitur. Quercus & fungus colloquũtur. Item Abies, & Arundo. Etiam dii, vt Iupiter, & Ranæ. Et Sol, & Luna, & mare, & terra. Partes autem tres. prima πρεμύθιον, postrema ἐπιμύθιον, quæ vna sunt: neque differunt nisi loco, sicut Lucifer & Noctifer. Est autẽ oratio in qua fabulæ vtilitas declaratur. Sũt igitur duæ tãtùm partes, μῦθος, & πρεμύθιον. sic enim libet appella-
P.rœmi- re τὸ μῦθον explicationem, quę vel antè vel post
a. solita est poni. Parœmia verò est, quod Latini prouerbium. quare Grammatici, i. Donatus: & is Gracculus, qui Donati adducit definitionẽ, æquè ineptiunt. Parœmia, inquit, est accõmodatum rebus, temporibúsque prouerbium. quæ tam bellè composita sunt, atque si quis dicat
C ἀνθρωπος est ratione vtens homo. Hi sunt qui sine alis in cælum euolarunt: qui irrident studia philosophorum, ignaui latratores omniũ scientiarum, quas tamẽ professi esse videri volũt. quorum errores multis in locis numerũ versuum penè superant. Cæterùm ignauis ac supinis hominibus vaporarii isti cõpilatores relinquẽdi sunt. quare verò non addiderunt etiam, Locis: nam si rebus & temporibus debet Prouerbium accõmodari: cur omissa sunt loca? an quia rerum nomine comprehendebantur? Quid tẽpora? nónne item res sunt? nihilo felicius cũ suo Diomede. Parœmia est prouerbii vulgaris vsur
D patio: vt iam non sit idem parœmia, quod Prouerbium: sed Parœmia vsurpatio prouerbii: sicut ἵππος nõ sit equus, sed equi vsurpatio. præterea quomodo vulgaris? sunt enim quædã Parœmiæ adeò abstrusæ eruditionis, vt à nemine sint declaratæ, vsus tãtùm quasi promulgatus. Qualis de Delio natatore. tum aliæ multæ. Si igitur nõ omnibus competit: cuiusmodi ea fuerit definitio? An verò Græcas admittemus? Quibus ille, quemadmodum in omnibus suis scriptis solet, quasi alienæ fabulæ histrio, satagens coaceruator nullo appósito iudicio fœdauit animos eorum, qui sese eius fidei suáque studia committebant: λόγος ὠφέλιμος ἐν τῷ βίῳ ὅπα-

A κρύψει μετεία πολὺ ἔχων ὠφέλιμον ἐν αὐτῷ. Quis nescit, si est vtilis, vtilitatem cõtinere? Æque prudenter ac si diceret, Homo est animal rationale, rationem habens. Præterea, non est verum, omnia prouerbia multam habere vtilitatẽ. quæ enim vtilitas in illo ἐχῶρε φίλον φῶς. Ad hæc nõ omnia tegunt sentẽtiam mediocriter: sed quędam, vti dicebamus adeò reconditè, vt etiã ab illis ipsis, qui ea prodiderunt, ignorentur. quædam perinde controuersa. Alia difficillimæ cognitionis: vt ἐμαίω τ' ἀκωζίαν μετπλ δεν. & alia innumera. Nonnulla verò tam aperta indicatione, vt neque interprete, ac ne designatore quidem vllo egeãt. vt Camelus saltat. Accedamus ad alteram: λόγος ὑπηγλύπων τὸ σαφὲς ἀσαφίᾳ, ita hoc Ænigmatis proprium est: nõ autem omnibus Prouerbiis. Ab his cùm abscessit apponit
B suam: Celebre dictum scita quapiam nouitate insigne. Primùm hæc definitio æquè conuenit cuiuis sententiæ propter celebritatem. At quomodo nouum sit: quod idem tritum esse oportet. sic enim mox interpretatur παρὰ τ' οἶμον, πυτέστιν ὁδὸν: ὥσπερ τείμμα. Præterea Parœmia desinet esse hoc quod est, cùm exuerit tempore nouitatẽ. Sed & illud imprimis prodit hominis miram philosophiam: cùm suæ definitionis recensens partes, ita explicat. vt, Dictum, generis: Celebre, differentiæ; Scita quapiam nouitate insigne, proprii vicem obtineat. quasi verò proprium definitionis pars sit. sed de hoc satis. Nostra autem talis esto definitio. Prouerbium est oratio vulgata allegorica. sin mauis om
C nia Latinè, pro, allegorica, ponetur, alludens, aut innuens. Neque enim verum est eas, quas sententias vocant, quarum significatio simplex atque aperta est, esse prouerbia. vt simile à simili appetitur. Alioqui omnes sententiæ perinde erunt parœmiæ: ita vt satis sit ad eam definitionẽ hoc tantùm. Sententia celebris: vt ab aliis sententiis, quæ minus vsitatæ sunt absoluatur. Verùm ita esse potius, vti dicebamus ex ipsis nominibus manifestum est. Nã nque Adagium à Varrone dictum ex vsu veterum interpretemur: quod è sua prima, ac propria significatione agatur ad aliud iudicandum. Nõ autẽ quasi circumagium, vt pote in ore hominum circũferatur: quemadmodum scripsere. sic & Prouerbium: quod ipsum verbum ex se sit, ac præterea pro alio verbo, id est, sensu supponatur. Nam neque παροιμίαν à via deduco: vt sit quasi παροδικὸν, i. tritum, & vulgare: neque οἶμος, ibi viã dicit, sed id quod Latini interpretati sunt, Verbũ. Ita vt verbo verbum, i. sententia sententiæ sit apposita posterior ex priore. vt primo loco significet id quod præ se fert, secundo innuat id, cui applicari potest. hoc est, παρὰ τὸν οἶμον. præter primum verbum, & ab eius sensu, al
terum & verbum & sensum. Sic προοίμιον, *Proœmium.*
qui à via interpretantur, praui sunt iudicii. Nam quemadmodum Proœmium quod

est oratio, erit ante orationem? si oratio via est, erit ante viam via, quo nihil ineptius excogitari potest. Quis enim ambulat ante, quàm ambulet? Sed est, vt alii prudentius profitentur, à citharœdis translatum. prius enim, quàm cantiones instituãt, modos quosdam faciunt, quibus introducant auditores. Hoc & Aristoteles docuit nos, sicut, inquit, πρεσβύλιον τὸ πρὸ τοῦ αὐλεῖν vt alibi dicebamus. fit autem Allegoria per similitudines ac trãslationes: ἄλλο γὰρ ἀγορεύει, ἄλλο δὲ νοεῖ. Quemadmodum apud Poetam: *Argutos inter strepere anser olores:* Olor enim Cygnum dicit: Cinnam autem & Varium intelligit. anser auem streperam significat: designat autem Poetam nominis eiusdem. sic & illud, *Atque idem iungat vulpes, ac mulgeat hircos:* i, audeat facere, quod nequeat. Quod ad prouerbii naturam quãproximè accedit: cuiusmodi illud est, *laterem lauare.*

VLTIMVM figurarum genus, quæ contrarium dicunt rei. Ironia. CAPVT LXXXV.

RElIquum est, eas figuras percensere, quarum verbis sensus cõtrarius est. Quod longè alienum videtur à veritate. Verba enim notionum notæ sunt. Notio est apprehẽsio rei per speciẽ. Et accipitur non pro actu apprehẽdi, sed pro specie ipsa apprehẽsa. Quónam igitur modo verbum quippiam ponetur, cuius significationi contraria significatio concipiatur? Sanè oportet è re nota falsam intelligere orationem. Sic Dauum pessimum, ac nequissimũ cum appellat herus, virum bonum: illico sentit auditor ad irrisionem dictum illud enunciatum. Quòd si res nota non sit, & tamẽ hac vtatur figura quispiam: gestu oportet eius vim aperiri. Huiº species Antiphrasin posuere, & Ironiã. Ironia verò à Græcis ita appellata fuit, quia nihil significet eius quod dicit: sed solùm ipsum dictum sit absque significatione, quæ debetur ei. εἰρωνεία. Hoc igitur habet cum Allegoria commune: vt aliud dicat, aliud significet vtraque. Differunt verò: quia non sentit Allegoria contrariũ, sed simile: cuius propterea vis sita est in coniunctione. Ironia contrarium indicat: & cõstituta est in disiunctione. Non enim cohærent cum sensu verba. Est autem simplex interdum, nonnunquam picta, atque exornata. simplex illa ad Drãcem- *quando tot stragis acerbos Teucrorum tua dextra dedit.* Pictæ autem illæ sunt, & artificiosæ, quas nos Dissimulationes, atque illusiones vocamus. Dissimulat enim Æneas ciues Laurentes ab se interfectos, ídque petẽtibus inducias eorum legatis. Qui locus miro artificio & cõiunctus est cum Translatione causæ, & exornatus interpretatione. appellat siquidẽ inducias quas petebant. Pacem quam ipse exoptabat,

Pacémne exanimis: & belli sorte peremptis: nõ à me, sed à bello: *Oratis? equidem & viuis concedere vellem.* Non igitur ego belli author. Iccirco addit

A *Nec bellum cum gente gero.* Sed cum Latino, neque ego, sed ille mecum: *Rex nostra reliquit Hospitia.* Sic & oratores dissimulatione: *parceret hospitibus:* qui tamen hostes erant. Atque hęc pars poeseos adeò est admirabilis nobis, vt cẽties lecta relegatur. penè enĩ singula verba aut figuram prætexunt, aut artem produnt doctis tantùm sine ostentatione, vel quo animi impetu, atque acritate composita est illa comminatio? *Æquius huic Turno fuerat se opponere morti.* nã porrò quid maiº illi euenire potest, quàm mors? At instat atque aggrauat etiam magis. *Æquius,* inquit, peius quàm mors illi continget: quippe dedecus. vt etiam sibiipsi iniquũ ostẽdat Turnum. non dixit, vtilius, aut commodius: sed æquius. Æquiorem fortunam in manifesta ac prę

B senti morte inuenisset. Et quantum valet apud eam, cui spiritus poeticus est, vox illa: *huic,* præsertim apposito nomine. poterat dicere, *illi.* Cæterùm ardorem indignationis cùm contemptu mistę designãt illa verba. Sed non est is locus. Certæ enim vigiliæ debẽtur Maronianæ diuinitati explicãdæ, cuius monumẽti studiosis fundamẽta, vt quisq; sese offert locº passim iacimº.

Illusio verò ad inuidiam apud eundẽ Drãcem aduersus Turnum: *Primus ego, en supplex venio: miserere tuorum.* nihil enĩ minus, quàm supplex erat. Neque sanè tam supplex viro forti erat, quàm videri volebat, ne ille vir fortis videretur. Aliâs tamen, εἰρωνείαν latinè quod diceré, cùm haud haberem, Illusionem non speciẽ solam, vt nũc, sed vniuersum genus appellare au-

C sus sum: cui placebit, admittet: aut meliorem dabit. An verò, quod aliqui sensisse visi sunt, Simulatio dici possit? Quippe Socrates, qui εἴρων dictus est, simulat vbique sese imperitum. ac fuit tempus cùm sub præceptoribus non putarem εἰρωνείαν esse simulationem. Sinon enim oratione ficta, atque simulata vtitur. Nulla tamẽ Ironia ibi. Impræsentia tamẽ aliter videtur mihi. Nánque Sinonis oratio tota est in eo ductu, quam Fictionem ac Fallaciam appellabimus. Drances verò cùm metum simulat oratione, pectore fiduciam tegit: figura vtitur. Quæ neque Ironia est tota, neque ab illa procul. Atque in quibusdã verbis aperta. veluti cùm supplicem se profitetur. In aliis paulò pudẽtius tegi-

D tur. An verò differt simulatio à dissimulatione ita, vt vnum esse nequeant? nam dissimulamus quod est. Id quod penitus Ironiam vocamus: simulamus quod non est. Quónam igitur modo, hæc quoque erit Ironia. videntur enim cõtraria. sicut contrariæ orationes: est, non est. Dissimulo me esse Germanũ. simulo me nõ esse Germanũ. sanè duæ naturæ sunt diuersæ, sicut manifestũ est. sed nõ ita tamẽ vt vtriusque originẽ negemus esse vnã. nã in dissimulatione est negatio rei quæ est. in simulatione affirmatio rei quæ nõ est: itaq; idẽ erit modº, si dicã, bonũ virũ Catilinã; &, nõ bonum Aristidem.

Dissimulatio.

Simulatio.

IRRISIO, Sarcasmi species. CAPVT LXXXVI.

ORitur igitur ex hisce Irrisio, quam ferè comitatur Translatio criminis ea, quam nos Oppressionem appellare soliti sumus. Cùm certissimæ dignitatis atque integritatis viris attribuimus fallò crimen, quod publicè ac sine dubio agnoscitur in aduersario: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?* Duce enim Venere, atq; authore aggressus est Paris adulterium committere. Haud absimilis est ea, quã veteres Sarcasmõ vocarũt: *Istic nunc metuendum est.* *Metuendum* vocauit, & nõ multò diuersum- *quam bello Troiane petisti Italiam metive iacens*, quia terram nõ emimus, nisi prius metiamur. Est enim Sarcasmos, hostilis irrisio super mortuo: inter Elogia quidem enumeranda, si spectes accommodationem. Sin autem vim ipsam consideres orationis, frequẽtius ad Ironiam accedit, sine qua etiam sæpe fit, vt à Mezentio, *Nunc morere: ast de me Diuûm pater atque hominum Rex Viderit.* Non est igitur verum, quod aiunt Grammatici, Sarcasmum esse Ironiã. non enim semper. Nominis autẽ Etymologia alios aliter vexauit literatores. Nonnulli qui cum risu amaro orationẽ definiuêre, aiunt à Labiorum deductione quæ in risu carnis illius motus est, Sarcasmum dictum. σπερὰ τὸ σπυρᾶν τὰς σάρκας. quo nihil mihi videtur γραμματικώτερον, id est ineptius. quinetiã σύρκας ab Æolensibus dici σάρκας: propterea quòd derracta cute, ἀποσπυρμένου δέρματος caro extet. sanè eruditionem non contemnimus: rem negamus ipsam. Nos in Originibus ita cõmenti sumus. Carnis vocabulum vix, & rarò in viuẽte nisi apud Philosophos. at vulgus cadaueris carnem dicebat, quæ iam careret vita. Itaque Carnifex is a Latinis dictus est, qui carnem facit ex viuente. Igitur cùm Sarcasmos nõnisi in hostem victum legatur, cúmque vel iam mortuũ, vel mox certò moriturum, ab ea causa nomen accepisse crediderim. Post cædem frequentior: ante cædem ibi à Camilla:

Carn.

Carnifex.

Vane Ligur, frustráque animis elate superbis,
Nequicquam patrias tentasti perfidus artes,
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Anno. &

ab Ænea ad Lausum.

Quò moriture ruis? Fallit te incautum pietas tua.

& ab Opi: *Cur diuersus abis? huc dirige gressum:*
Huc periture veni: addit Ironiam, *capias vt digna Camillæ Præmia.* Inde Indignatio cum contemptu: *tunc etiam telis moriere Dianæ?* cum ira, *-tànne hinc spolijs indute meorum Eripiare mihi?* cũ risu sine Ironia, *Ad quem subridens mista Mezentius ira: Nunc morere.* sine risu & Ironia Ascanius: pertinet enim ad eius ætatẽ, atq; nobilitatẽ simplicitas: I, *verbis virtutem illude superbis:*

Bis captì Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.

Cum irrisione, *Morere: & fratrem ne desere frater.* Sarcasmus temperatus à viro magnanimo: Æ-

A *neæ magni dextra cadis.* Irrisio cum insultatione à fœmina: *Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti.* Quippe ipsa quoque venatrix, obiicit propter animi impotentiam. tale muliebre ingenium est. Alia insolentia aggrauat: *Aduenit qui vestra dies muliebribus armis Verba redargueret.* Adiungit iactantiam: *-nomen tamen haud leue patrum*

Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ.

VEXATIO, CAPVT LXXXVII.

SArcasmi modus quidam potius, quàm species σαρκασμοῦ quã nos Vexationem interpretati sumus. Per omnia Sarcasmo similis est, sed extra eædem. Eludit, irridet, obiicit, insultat, omnia facit vt eleuet aduersarii authoritatẽ. Turnus ad Drancem:

B *Larga quidem semper Drance tibi copia fandi*
Tunc, cùm bella manus poscunt: patribusq; vocatis
Primus ades, sed non replenda est curia verbis:
Quæ tuto tibi magna volant: dum distinet hostem
Agger murorum: nec inundant sanguine fossæ.

Cùm facto opus est, loqueris: in Curia, non in campo. *Poscunt res manus:* tu lingua abuteris. Curia defendenda, *non replenda verbis. tuto*, vt confidentem dicat. *magna*, vt tumidum, gloriosum. *volant*, inconsultò, sine meditatione. *Agger hostem distinet*, non tu.

APOLOGIA. CAPVT LXXXVIII.

EX his patet nõ rectè sensisse Quin-

C tilianum: cùm Simulationem putauit γῆμα, Dissimulationem πρόσωπον. Neque enim verba quicquam efficiunt aut sono, aut situ, aut numero, sed significatione - *scilicet is superis labor est.* Nam figura manebit, etiam si dicas. *Hic est deorum labor.* Et exempla quæ de Cicerone sumit in Catilinam, contra eum faciunt. Vbi enim Metellum vocat virum optimum: in sensu vis est, non in verbis mutatio ab vsu communi. Si igitur non est mutatio verborum, non est in verbis figura. Quemadmodum ne illi quidem audiendi, qui Ironiæ speciem putarunt Allegoriam. nam quo conuenirent, atque dissiderent, su-

D prà diximus. Sed pro Ironiæ specie accipienda est ea, quam Græci vocant Apologiam. non illa de qua suprà diximus, quamque appellauimus Refutationem: sed hæc quã cum Translationis vi Oppressionẽ vocabamus. Et cũ Interrogatione vrget acrius: *Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?* nec sublata interrogatione mutatur.

APOPHASIS. CAPVT LXXXIX.

CVius naturã maximè Apophasis æmulatur. Nã ad interrogationẽ illã respõsio est: Nõ. In negatione igitur posita est hæc: quasi si Venus suasura Paridi adulteriũ dixisset: nõ suadebo tibi, vt pulcherrimæ fœminę dominus sis. est autẽ eadẽque Occupatio, aut cùm ea mista, aut ab ea orta aut eius parens: etenim nõ dicẽdo dicimus. sic Dido: *Neque te teneo, neque dictis refello.*

ANTIPHRASIS, ANTIPHASIS.

CAPVT XC.

ANtiphrasis est forma deducēdæ vocis: sicut & Analogia. nánque Etymologia est vocis ratio .i, vis qua vox à voce generatur. Fit igitur aut à recta, aut à contraria. à recta veluti quum locum ἀφ' τὸν λόγον dicimus: quia proportio est inter locum & locatum. λόγος insidiæ dicūtur, quia veteres Græci locū prisca, & abolita voce sic appellabāt. Loquor non à loco, vt ait Varro sed ἀφ' τὸν λόγον. Quare? quia proportio est inter mediam & tenuem mutam. Locus autē cū sermone nullam habet affinitatem proportionis, quam Analogiam Græci vocant. Deducta volunt Grammatici quædam à contrario: vt libitinam quæ nemini libeat. Quidam irridere visi sunt hoc consilium Grammaticorum. Nos tamen neque consilium improbamus: neque probamus rationes quibus ad id sentiendum adducti sunt. quippe Lucum aiunt, quòd non luceat: nos quia sacrificiorum frequentia luceat. Bellum, quod minimè sit bellum. nos, quia fuit initio Duellum à duobus. nam licet multi sint milites: duæ tamen partes sunt. & inter duos tantùm primum bellum fuit. Ac quemadmodum δὶς bis: duonum, donum, bonum: sic duellū bellum. Parcæ, quòd nemini parcant. Nos quia parcāt. vna enim tantùm dicitur filum incidere: duæ verò, altera vitam dare, altera vitæ tractum continuare. A pluribus igitur fit nominatio. quin illa quoque parcit: sustinet enim aliarum opus, quoad fatorum iussibus pareat. neq; Libitinam primùm dictam suspicor, sed Labitinam: quæ omnes mortales capetet tandem. à qua origine alia quoque Labor, Labrum. Vespillones autem rem duram ex officio suo meliore vocabulo fecisse molliorem. Hæc igitur, in quibus dissentio. Antiphrasim autem veram esse fateri cogimur, ex cognomento Furiarum. quas Græci Erinnyas cùm appellassent primū, postea bene ominata voce εὐμενίδας nominare maluerūt. Ita habes eorum quoque errores, qui bellum à belluis ducebant imò belluæ à bello: cùm bestiæ prius dicerentur. Qui parcas à partu. vna enim parca esset non tres. Qui lucū à luce numinis. sanè arcessitum nimis. Qui mōtem à monendo, non à mouendo: quemadmodum illi, quibus contradicunt, sentiebant. quid enim moneat mons? sed à manendo μένω μόνῶ, μέμονα, vnde μόνος, qui solus mā sisset, neque abiisset. Hæc est Antiphrasis in voce vna, non figura in oratione. Proinde quibus de causis Rhetores recentiores apud Quintil. qui Antiphrasin figurā inter Ironias enumeraret, hoc genus Antiphrasis quæ facit verbi priui deductionē, adduxerint in suos Cōmentarios, sanè nescio. Antiphrasis igitur figura est, quæ adeo meretur cum Ironia coniungi, vt eius quasi norma, aut anima sit. Ac si nomen ipsum consideres, longè prior quàm Ironia esse videatur. Quēadmodū enim ἀντίφασις erat negatio quædam cū permissione: vt, *neque te teneo, neque dicta refello*: sic Antiphrasis cū expressione affirmationis, aut imperii: *I, sequere Italiam ventis*, &, *Insere nunc Melibœe pyros*. Ac sicuti erat in apologia Occupatio, qua crimē aduersarii nobis ipsis attribueremus: ita è contrario in Antiphrasi: cùm laudes nostras ascribimus aduersario. qualis in oratione Turni aduersus Drancem: *-quando tot stragis aceruos Teucrorum tua dextra dedit*. In vtraque est occulta Collatio. Nonnunquam manifesta est magna cum eleuatione ac despectione, *scilicet is superis labor est*. Nec fortasse absurdum fuerit, si Antiphasin dicas: cōsistit enim in Affirmatione. sicut ἀντίφασις in negatione. nam sanè φάσις esse etiā quit in negatione. Itaque si vim vocis propius cōtemplere, Antiphrasis significat contrariam locutionem: quòd nō tam distinguit hanc ab aliis figuram: quàm ostendit esse omnium istarum genus. ἀντίφασις autem nō nisi species hæc affirmatiua esse potest.

Huiusce figuræ modos tres docet Quintilianus. Vnum appellat Confessionem: vt pro Ligario: Habes igitur Tubero, &c. Hoc tamen verum non est. Nihil enim simulat ibi Cicero, sed vera narrat. Tubero enim in Africa fuerat contra Cæsarem. neque sentit contrarium Cicero. Est enim maximè optanda accusatori criminis confessio. Alterum genus, Concessionē vocat. Virgarū metum Nauarchus precio redemit. humanum est. Hìc est manifestissima Ironia: inhumanum enim est. Tertium nominat Consensionem. Cùm crimē aduersarii laudamus, vt grauius premamus. Is modus est illi contrarius, quem dicebamus per Eleuationem. Nam hic est per Exaggerationē. Totus ille locus decimi Æneid. pro exemplo sit: si sine interrogatione legatur: *-num linquere castra Hortati sumus? aut vitam committere ventis*. Facit enim Venerem authorem tametsi de se loquitur.

Est præter figuram modus quidam orationis, de quo suprà dictū est ex Demetrio Phalerensi: quoties suademus aliquid ita, vt dissuasionis finem consequamur. Aut ita laudamus, vt velimus vituperari. Talis oratio Iunonis ad Venerem. suadet enim Veneri Æneę commoda in Africa, vt ab Italiæ commodis maximè auertat. Quod Poeta interpretatus est- *simulata mente loquutam, Quò regnum Italiæ Lybicas auerteret oras*. Hæc, vt dixi, figura nō est: sed id, quod ex recentioribus toties orationis ductū appellauimus. Quē Trapezunt. agnoscit in procemio M. T. pro Ligario: tametsi à Fabio pro figura Ironia designatur. Trapezuntium recentiores cùm reprehēdere voluerunt: nihil aliud argumēti afferre curarunt, nisi illud: Græcus homo Latinæ linguæ elegantiā non apprehēdit. rectè sanè iudiciū peracutum. At causa statuenda est, qua illius correctio corrigatur. Quæ profectò fuerit hæc. Orationis ductus simulatus est cū dicimus quod est, sed ad cōtrariū finē trahimus: vt vera dicebat Iuno, sed vt auerteret. Ironia verò est oratio falsa: atq; ita falsa, vt ab omnib⁹ pro falsa accipiatur. ergo est Ironia in illo Procemio, Nouū crimen C. Cæsar, atque ante hūc diē inauditum. nam & vetus erat, & quotidie iactatū: penè infinitos contra Cæsarem in acie stetisse.

Loquor vnde.

Libitina

Lucus.

Bellum.

Duellum

Parcæ

Furiæ

Mons vnde.

INTERPELLATIO, REMINISCENTIA, Memoratio, Admonitio.

CAPVT XCI.

SVipsi⁹ Interpellatio pertinet ad dissimulationē: vt illa, *-& quis fuit alter Descripsit radio totum qui gentibus orbem?* Fortasse pastor nesciebat. quare non ex illius, sed ex Poetæ persona erit dissimulatio. cui persimilis est ἀνάμνησις, quam Memorationem malo dicere, quàm Reminiscentiam. Est enim Memoratio, quum aut petimus ab aduocato vel à reo quippiam, quod nihilominus est notum nobis. sed iccirco facimus, vt videamur imparatiores. Qua ex simplicitate ficta exuamus Iudici suspicionem doli aut vafriciē. Fit etiam sine interrogatione nostra, quum instructus aliquis nostrūm suggerit. ita habes exemplū huius posterioris, Bene mones. Prioris verò multa, sæpe vulgata: Poetæ non nisi in Dramatibus necessaria: vt in Hecyra, *Noli fodere latus. Iussi*. Reminiscentia verò est, quum per ambages similes deducimur in memoriam rei quæ nobis exciderat. Talis apud Plautinum sycophantam in reminiscēdo Charmidæ nomine, in ea fabula quam Trinummum inscripsit. Nec absimilis Memorationi Admonitio, vel sui, vel Iudicis, vel Aduersarii. quę in Dramatibus solis ponitur à Poetis: quum id quod sciunt, quasi nesciant, studiosè repræsentamus. sic Dauos illudētes senibus introducemus. talis Syrus in Adelphis.

ERRORIS INDVCTIO.

CAPVT XCII.

ERroris inductionem inter figuras posuit M. Tullius, neque est interpretatus. ergo ne apud alios quidem inueni. Videtur autem spectare ad Ironiam: quasi fingamus nos ad id vsque temporis hoc latuisse. Id quod & in figuræ ratione, & in ductu orationis potest consistere: vt quum fatorum sese ignaram fingit Venus, deceptámque opinione suasisse Æneæ vt peteret Italiam. Errasse hoc apud Iouem operta oratione profitetur.

QVÆ NON SVNT FIGVRÆ, Ad hilaritatem impulsio, Conciliatio.

CAPVT XCIII.

EST inter figuras commemorata à Rhetoribus, Ad hilaritatem impulsio. id quod equidem reor potius figuris iocosis fieri, quàm esse figurā. Quippe existimo ductum orationis. sicut & impulsio ad iram & indignationem. Neque ioci, quā ioci sunt, videntur figuræ mihi. Sanè idem iocus aut simpliciter enuntiatur, aut figuris pingitur. quippe figuratus ille ex Allegoria, A' sacerdote malefactum, qui Verrem non interfecisset.

Qua ratione videatur ne Conciliatio quidē inter figuras enumeranda: figurari posse tamen. Etenim M. Aquilium quum laudat Cicero, ac primum nominat, figuratè facit. verùm medulla Conciliationis nulla figura est. Profectò si esset figura, semper esset: nuda tamen plerunque videtur. veluti si dicam, O Cæsar, tuus me pater moriens testamento commēdauit tibi. simplex est: figuratè sic, Quis tibi magis hæreat in memoria, quàm fortissimus pater tuus? quid eius facta ac dicta? At enimuerò quid viuens de me fieri voluit, quum etiam mortuus loquitur in testamento, quo me apud te esse voluit in prima commendatione. ecquid hoc tibi excidit, qui nihil nisi iniurias soles obliuisci? Est Conciliatio igitur cū figura, non autem ipsa figura.

PVRGATIO, SENTENTIA.

CAPVT XCIIII.

PVrgatio quoque à veteribus inter figuras numerata, à nobis videtur esse constitutionis pars aut modus: id quod etiam de Metastasi dicebamus. Etenim si dicam, Non feci, non hoc, non sic, nō tunc: coactus, nesciens. quænam hæc tandem figura fuerit? qua ratione Sententia debet à figuris excludi. nihil sanè figuræ sit, si dicam, Mori miserum non est. Figuram tamen admittit, sicut & cæteræ species orationum: puta, per interrogationē, *Vsque adeo ne mori miserum est?* hoc quoque contra veterum opinionem.

EPILOGVS. CAPVT XCV.

MVltæ aliæ fortasse aut sunt aut esse existimantur figuræ præter has, quæ hìc posse desiderari videantur. Verùm si ita contigerit vt à nobis positæ non sint, id adeò propterea factum iudicetur, quòd aut Poetis inutiles, aut eædem cum hisce nostris existant. Quòd autem figurarum genera, definitiones, præcepta, exempla describere aggressi sumus, quæ à nonnullis putabantur ex Oratorum libris peti debere, multæ magnæque causæ intercesserunt. Principiò non omnes figuræ oratoriæ sunt: quædam enim solis sunt Poetis peculiares, vt Prolepsis species illa, *Portúsque require Velinos*. & Suspensio ex narrationum intermissione, & aliæ, quæ quum sint iis affines quibus vtuntur Oratores, necesse nobis fuit illas quoque attingere. Deinde Poesi quæ essent adhibendæ, eruendæ item ex Poetis erāt: vt ea similitudine facilior esset aditus ad inuentionē. Præterea qui eas tractauere, non omnes persequuti sunt. Quidā nominibus tantùm positis, rem non docuere. Definitiones atque naturas earum multi peruerso iudicio depranarunt. denique confusas illi, atque omnes quidem, in-

digestásque dissipauere. Nos primi, quemadmodum alia multa, non sine magno discrimine iudicii ad certa capita reduximus.

PRÆCEPTA IN VNO QVOQVE genere Poematũ. Heroica. CAPVT XCVI.

DIcebamus suprà, omni in re vnum quippiã esse rectum ac primũ: quod aliorum norma sit, ita vt ad id cætera omnia referantur. Tota igitur in Poesi, Epica ratio illa, qua Heroum genus, vita, gesta describuntur, princeps esse videtur: ad cuius rationem reliquæ Poeseos partes dirigãtur. Quæ partes propterea quòd variæ, vt in primo libro indicauimus, existant: ita superiora præcepta vniuersalia ex Epica maiestate mutuabimur, vt secundum cuiusque aliarum idearum naturas, aptentur argumenta rerum. Post igitur communes leges, priuilegia specierum instituamus, ab ipsis Heroicis sumpto initio. Inuentis ergo rebus & personis, quas temporibus locisque accommodes, è quibus cuenta deducas: reliqua est dispositio, cuius ratio sanè peruulgata est. Nequaquam ab ouo, vt monet Horatius, incipiendum. hoc primum præceptum esto. Id est sumẽdum principium ab illustri re, eáque tum cognata tum proxima. Quod à Lucano obseruatum fuit: qui bellum ciuile scripturus, statim apponit Cæsarem ad Rubiconis transitum: vnde hostis à Senatu iudicatus, bellum facere coactus fuerit. Altera lex: Non recto tramite ducendam narrationem, ne tædium pariatur. Res enim eadem sæpe iteranda, sæpe etiam inculcanda est necessario. id quod communibus præceptionibus, quæ suprà positæ sunt, maximè aduersatur. Hoc ipsum igitur quod pro principio sumes, ne statuas in principio. ita enim auditoris animus est suipẽsus: quærit enim quod nondum extat. Ea sanè vel vnica vel præcipua virtus, auditorem quasi captiuũ detinere. Quare summus Poeta ad eum modum digessit, vt Æneæ narrationis finis, fuerit operis initium,

Hinc me digressum vestris deus appulit oris.

Reliquus tractus æquabilis, sed interruptus rerum nouitate: quæ tamen aut partes sint argumenti, aut ad ipsum pertineant. Inserta enim historia de Camilla eò spectat, vt eius mors Aruntis luatur morte. Quo item loco non obseruata à Criticis varietas admirabilis est. nánque in catalogo, quum multorum patriam, parentes, genus, natalia scripsisset, pauca de celeritate Camillæ asperſit: cuius integram vitam ex narratione Dianæ declaraturus esset, pari sanè cum priori lege ratione. Hanc disponendi rationem splendidissimam habes in Æthiopica historia Heliodori. Quem librũ epico Poetæ censeo accuratissimè legendum, ac quasi pro optimo exemplari sibi proponendum. Diuides autẽ vniuersum librum in libellos, naturæ imitatione: quæ partium partes facit, quibus confiat totius corporis constitutio. Verùm quod nemo præter diuinum Maronem seruauit, ita certas coniicias in materias: vt libri ipsi illos sibi terminos quæfisse videantur. Id quod in Æneide si contempleris, facilè inuenias. Nam in Georgicis res ipsæ sanè vel imprudentem coegissent. Totum verò argumentum petitur è vita ciuili. Partes tamen potiores inter personas dantur Regibus atque Heroibus. Dii miscentur, vt suprà docuimus. Inter negotia, prælis agitur. Cætera attexuntur ad varietatem. Ambitiosè igitur fecisse videtur Sallustius quibusdam, quòd Poetarum more quum dicere orsus esset de Catilina, omissa ea narratione, repetit historiam ab ipsis vltimis Romæ rudimentis. Nos virum suo in genere præstantem atque incomparabilem, cùm rectè tum necessariò fecisse iudicamus: vt ostenderet corruptam ciuitatem, cuius & pars esset Catilina nequam ipse, & participes habere posset multos sceleris ac nequitiæ suæ. Neque Musæus in Leãdri historia lepidissima damnãdus est, quòd eiusmodi legem non seruauit. Est enim illa quasi Tragœdia, vt rei & principium & finis suo vtrunque loco rectè sit.

Ætheiopica Heliodori.

Sallustij Catilina.

Musæi Leander

TRAGOEDIA, COMOEDIA, Mimus. CAPVT XCVII.

TRagœdia, quanquam huic Epicæ similis est, eò tamen differt, quòd rarò admittit personas viliores: cuiusmodi sunt nuncii, mercatores, nautæ, & eiusmodi. Contrà, in Comœdia nunquam Reges, nisi in paucis: quemadmodum lusit Plautus in Amphitryone. de Palliatis loquor: nam Togatarum & Trabeatarum dignitates pro suo arbitrio Romani confinxere. Satyrarum personæ ludicræ, bibaces, iocosæ, hilares, dicaces. Mimi, fullones, calcearii, lanii, fartores, salsamentarii, olitores. quos ne vetus quidẽ Comœdia excludit. Neque enim longè à Mimi idea abest Comœdiæ veteris argumentum. Actuum tantùm diuisione, & Chorii interpositione auctior. Tragœdiæ ac Comœdiæ idem modus repræsentãdi: sed diuersæ res & ordo. Res Tragicæ grandes, atroces, iussa Regum, cædes, desperationes, suspendia, exilia, orbitates, parricidia, incestus, incendia, pugnæ, occæcationes, fletus, vlulatus, conquestiones, funera, epitaphia, epicedia. In Comœdia, lusus, comessationes, nuptiæ, repotia, seruorum astus, ebrietates, senes decepti, emuncti argento. Satyrarum materia, saltationes, conuiuia, potationes, dicacitates. Mimorũ mercaturæ plebeiæ, ignobiles, doli, astus rustici, productiones, lenocinia, ioci, lusus, imposturæ. Tam exitus quàm initium Satyrarũ, procaces, instabiles, incerti, varii, non cohærentes. Mimorum abrupti: adeò vt persona vna abeunte, cæteræ discedant re plerunque infecta. Fuge, insectationes, ignauiæ, væcordiæ. Parodiæ, quibus seria imitantur, imitando subuertunt. sententiæ inexpectatæ. Exempli gratia, Iusiurãdum si violandum est, bibendi causa: cæteris rebus

πεῖν colas. Ex Euripide, cuius verba Cicero: Regnandi causa. & pietatem colas. Allusit enim simul & subuertit ex pietate πεῖν. Tragœdia verò tota grauis, ea sanè quæ vera Tragœdia est. nam quædam fuerunt Satyricæ, in quibus præter quarundam personarum grauitatem, parum differunt à Comœdiis: qualis est Cyclops Euripidæ. tota enim vinum est, tota ioci. exitus tam lætus, vt omnes Vlyssis socii liberentur: solus Cyclops oculum amittat. Neque absimiles Mimorum exitus: quippe tota Scena Vlyssis abitu deserta fuit: solus Gigas cum saxo relictus. nam & Comœdiæ multæ infelices quibusdam fines habent. sic Miles Plauti, & Asinaria, & Persa, & aliæ. nec minus lætæ Tragœdiæ non paucæ. In Electra enim præter Ægisthi cædem lætitia multis apud Euripidẽ. In Ione felix exitus, & in Helena. Æschyli quoque Eumenides, res quidẽ cõtinet Tragicas: quippe cædes ac furias. ordo tamen Comœdiæ similior. Initia lęta φύλακα: Clytemnestræ turbida, ob mariti aduentum. inde cædes. læta Electra & Orestes. finis omnibus lætus, Apollini, Orestæ, pc ulo, Palladi, Eumenidibus. vt nequaquam sit quod hactenus professi sunt, Tragœdiæ proprium, exitus infelix: modò intus sint res atroces. Quum igitur ex historiis argumenta petant, curandum est ne multùm ab ea deflectantur. At priscis nequaquam ea cura fuit. Æschylus enim Prometheũ affixit rupi ex historia Græca, fulmine tamen absumptum fingit, vt ex hoc perficeret Tragœdiã. Nihil enim dirum in fine esset: sed in principio tantùm, vbi affigitur caucaso. Tradunt tamen ab Hercule aquilam depulsam, alii etiam interfectam sagittis: eúmque ab Ioue solutum, pro eo quòd monuisset ne cũ Thetide concumberet. Fore nánque vt pareret illa patre puerum præstãtiorem. Etiam Euripides de Helena ea finxit, quæ vulgatæ historiæ maximè aduersentur. Obiecerunt autem Euripidæ, quòd scelestas atque impuras fœminas adduxerit in Scenam. Quid enim fœdius Phædra, & Iocasta, & Canace, & Pasiphae? quarum turpitudine populus fieret deterior. Ille cõtrà, ab sese non fictas: sed quales quales fuerint, ostendisse. quin historias ipsas quoque abolendas esse, si nequitiæ nullæ sint audiendæ: qua de causa etiam Comœdiæ in precio sint, quarum cognitione damnentur vitia quæ in eis recitantur: præsertim quum impurarum mulierum vitam mors infelix sit sequuta. Quum autem sententiarum duo sint modi, vtrisque tota Tragœdia est fulcienda. sunt enim quasi columnæ, aut pilæ quædam vniuersæ fabricæ illius. Sanè sententia simplex ac præcisa est, vt illa, Mors bonos beat. Alterum verò genus pictum ac fusum: veluti sic eandem si dicas, Nolite existimare bonos interire, quorum animus per se immortalis, ad eas sedes vnde profectus fuerat, euolat ex his miseriis. Minus etiam apertè in persona: veluti quum loquitur Socrates in Apologia, & in Phædone. Res autẽ ipsæ ita deducendæ disponendæque sunt, vt quamproximè accedant ad veritatem. neque enim eò tantùm spectandum est, vt spectatores vel admirentur vel percellãtur: id quod Æschylum factitasse aiunt Critici: sed & docendi & mouendi, & delectandi. Delectamur autem vel iocis, quod est Comœdiæ: vel rebus seriis, si vero sint propiores. nam mendacia maxima pars hominum odit. Itaque nec prælia illa, aut oppugnationes, quæ ad Thebas duabus horis conficiuntur, placent mihi. nec prudentis Poetæ est, efficere vt Delphis Athenas, aut Athenis Thebas, momento temporis quispiam proficiscatur. Sic apud Æschylum interficitur Agamemnon, ac repentè tumulatur: adeóque citò, vix vt actor respirandi tempus habeat. Neque probatur illud, si Licham in mare iaciat Hercules. non enim sine veritatis flagitio repræsentari potest. Argumentum ergo breuissimum accipiendum est: ídque maximè varium multiplexque faciũdum. Exempli gratia, Hecuba in Thracia, prohibente reditum Achille. Polydorus iam interfectus est. Cædes Polyxenæ. Exoculatio Polymestoris. Quoniam verò mortui quidam non possunt introduci, eorum phasmata, siue idola, siue spectra subueniunt: vt Polydori, vt Darii apud Æschylum, quod & suprà dicebamus. Sic Ceyx apud Ouidium apparet Halcyonę. Ex qua fabula si Tragœdiam contexes: neutiquam à digressu Ceycis incipito. Quum enim Scenicum negotium totum sex octóue horis peragatur, haud verisimile est, & ortam tempestatem, & obrutam nauem eo in maris tractu, vnde terræ conspectus nullus. Primus actus esto cõquestio. hinc Chorus detestans nauigationes. Secũdus actus, Sacerdos cum votis, colloquens cum Halcyone & nutrice: aræ, ignis, piæ sententiæ. hinc Chorus vota approbans. Tertius actus, Nuncius de orta tempestate cum rumoribus. hinc Chorus, exempla adducens naufragiorum: multa apostrophe ad Neptunum. Quartus actus, turbulentus, vera iam fama: Naufragia ex nautis, mercatoribus. hinc Chorus rem, quasi defunctum sit, deplorans. Quintus actus, Halcyone anxia mare spectans, cadauer procul videt. hinc mutatio vtriusque, quum ipsa sibi manus consciscere vellet. Quæ exempli gratia pro formula posita, augebis aliis personis. Illud verò maximè inspiciendum est: Cuiusmodi vtaris inscriptione. nãque ab eo facto, aut ab ea persona, quæ est celeberrima dignitate & infelicitate, aut quæ plurimùm versatur in toto argumẽto, titulus est imponendus. Quare Hecuba dicitur illa Euripidæ, quia ab initio ad calcem vbique est. Verùm quum Tragœdiæ sit infelix exitus, & Tragœdia sit Hecuba, oportuit Hecubam in fine quàm in principio mœstiorem. Id autem nequaquam fit: vltione enim paulò minus tristis. Non igitur rectè Troas inscribi-

Sententiarum duo modi

Inscriptio & titulus quales.

tur apud Senecam. Nihil enim de Troia. sic neque à Choris bene inscribuntur. Quid enim Phœnissæ in tanta clade Thebanorum? præsertim tam longè repetita appellatione. Iam enim Thebanæ erant, non Phœnissæ. Sic neque Trachiniæ. quid enim à mulieribus rogus Herculis? nam Trachiniarum malus casus nullus. Melius igitur Euripides quàm Sophocles, Hercules Oetæus. Melius quàm Euripides Æschylus, ἐπὶ δὲ τῇ θήκῃς. sed neque Æschylus rectè Eumenides: nihil enim patiũtur. melius Euripides, Orestes. vt videãtur certatim eidem argumento alia indidisse nomina. Cæterùm omnes artes rudiores primùm, tractu deinde temporis excoluntur. Quare primùm Thespin egisse puto simplicissimé. Laertius ait solo Choro primùm actas Tragœdias. Post Thespin Phrynichus: cuius personas μορφὰς vocat Aristophanes. Post hũc Æschylus tumorem addidit: sed argumẽta minimè varia. nihil aut parum aut rarò noui. vnus modus, tenor, tractus. At ea Tragœdia quæ spectatorẽ explere ac saturum dimittere potest, vnum aut plures euentus habeat. περιπετείας vocat Aristoteles. eæ positæ sunt in fortuna aut hominũ consiliis. Ita sæpe ignotæ vel personæ vel loca agnoscuntur fortuitò, aut signis, aut ominibus, vt fatale crustum Virgilii, aut oraculis. Itaque totum corpus fatale dicitur ab eo σύστασις: Turbatio negotiorum, δέσις: multa enim connectuntur. Exitus, λύσις. Articulus ille quo coniungitur vtrunque, περιβόλαιος. Est autem euentus aut infelix, aut cum infortunio coniunctus. Malorum lætitia in luctum. Bonorum mœror in lætitiam, sed cum periculo aut damno exilii, iudicii, cædis, vltionis.

Chori quoque rationem ac modum si animaduertas, facilè deprehendes non in quinque, vt nunc, actus diuisas fuisse fabulas. Siquidem verum est quod aiunt, inter actus Choros insertos pro tibicine: quemadmodum in primo libro satis demonstratum est. Sanè in Æschyli Prometheo Chorus bis térve inseri videtur. nisi Iò & Oceanum pro Choro quoque accipias. Quãobrem quinquies ibi Chorus adduceretur: sicut in Agamemnone eiusdem, & in Hecuba Euripidæ, & in Sophoclis Philoctete, Electra, Oedipo, in Colono, & in Senecæ Oedipo. Igitur si quinque sunt Chori, sex erũt partes. suam enim quisque sequitur. & post quintum adhuc sexta pars in ipsa Catastrophe. Non enim numeratur pro iusto Choro is qui fabulã claudit. qui semper apud Græcos, apud Senecam semel: sicut ille in tota Thebaide nullũ: in aliis sex fabulis quater tantùm, vt verè in iis sint actus quinque. Is autem quo clauditur fabula, semper quasi iudex ostendit quid factum sit, cum sententia. In Sophoclis Philocteta suauis admodum, ac potius Comœdiæ seruiens. totus enim exhortatorius est ad abitionem. Sophocles in Trachiniis sex posuit Choros: in Aiace quatuor tantùm iusti

A sunt. Euripides verò in Hippolyto coronato, Choros octo videtur adduxisse: atque eos adeò inæquales, vt primus ex nouem versiculis, secũdus ex octo, tertius ex multis, cum Phædræ oratione mistis: quartus ex multis sine interpellatione: quintus paucis: sextus multis: septimus nõ multis: octauus multis. Totidem in Alcesti, neque valde ab illis dissimilibus. In Iphigenia in Tauris, sex manifesti. In Troadibus haud facilè distingues. Est autem modus Choris apponendus. Primus Chorus Iphigeniæ in Aulide plus centum quinquaginta versibus constat. In Æschyli Agamemnone supra ducentos legas. Neque id negligendum, vt Chori materia semper

B ducatur ex idea argumenti vel totius fabulæ, vel præsentis fortunæ, loci, personæ, & eiusmodi. id quod optimè ab Euripide seruatum, à Sophocle neglectum est. Non semper canit Chorus: sed omnes interdum loquuntur, aliquando vnus. Videmus ergo & Iambicis loqui, & inter diuerbia versari. Sicuti contrà, personas colloqui & cum Choro & inter se eo genere versiculorum, quod Choris attribui consueuit. Constare autem potest quouis carminum genere. Sophocles anapæsticorum obseruantior. In iis enim quæ extant, rariorem trochaicum inuenias, vt in Oedipo tyranno, quibus claudit fabulã. quibus crebrius vtitur & Euripides & Æschylus. Vsus Chori præter eum quem dicebamus, ille quoque est: vt post longam cuiuspiam orationem, bini Iambici ab eo apponantur. In fa

C bulæ fine frequentius anapæstici tetrametri acatalectici, quorum vltimus trimeter hypercatalecticus magna ex parte. non enim semper: vt in Iphigenia in Aulide. In fine tamen Ionis trochaici sunt. Festiuus ille profectò, qui multas suas clausit eadem sententia iisdem versiculis,

Τῶν δ' ἀδικωτάτων πόρον δῦρε θεὸς,
Τοιόνδ' ἀπέδη τόδε πρᾶγμα.

Quippe Alcestin, Andromachen, Bacchas, Helenam. Erat autem multiplex officium Chori. Interdum consolatur: aliquando luget simul: reprehendit, præsagit, admiratur, iudicat, admonet, discit vt doceat, eligit, sperat, dubitat. Denique Chori omnino est ἀδυποιΐα & πάθος. Negat Aristoteles ἀντιστρόφους habuisse Chorõs tragicos, quia non in narratione simplici,

D sed in imitatione versarentur. Itaque etiam leges illas, quas νόμους dicebamus, ab eis sustulit: permisit cãtiones. neque hãc ob causam harmonias illas duas admisisse, τὴν ὑποδωριστὶ, καὶ τὴν ὑποφρυγιστί. Quia, inquit, eiusmodi harmoniæ non constant cantionũ formulis quę dicuntur μέλη, quæ potissimùm pertinent ad Choros. Sed propterea quòd Chori sint in primis, vti dicebamus, ἠθικοὶ, illam quæ vocabatur φρυγιστὶ, eis maximè cõpetere. ea nánque actiones aptissimè repręsentari. Abolet etiam ab vsu Chori πλὴν ὑποδωριστὶ: quòd hæc, vt suo loco monebamus, magnifica esset ac stataria: quorum neutrum conueniat Choris.

Sed

sed præter cæteras eam citharœdi sibi vindicarint. Scenicis igitur negotiis aptari hypodoriõ: quoniam ea interfint Regum atque Heroum. Phrygium decere personas humiliores: è quibus Chori constent. quæ fuit causa vt eorum animi demitterentur ad lamentabiles conquestiones in cãticis, quæ à turbulẽtis abhorrerent. Contrà Hypophrygion ad Bacchanales commotiones atque perculsiones. Quũ igitur Chorus sit otiosus curator rerum atque euentorum quæ in fabulis exciperentur (sic enim illius interpretor κινδυνῆς ἄπεφακτος) non ei competebat harmonia πρακτικὴ, qualis hypodorion & hypophrygion, id est negotiosa: siue, vt opici solebant, exitiosa. Chorus nánque profitetur affectus solos beneuolentiæ erga illos quorum esset B assecla. Ipsam enim cantionem, quæ suapte natura mollis sit ac lenis, ne faceremus asperam atque motibus concitatam, cautio fuit.

Quod autem de Prologo scriptum est in primo, nequaquam pro ea parte recipitur in Tragœdiis, quæ est apud Comicos separata: sed pro ea quæ Protasis dicitur, qualis est in Andria Terentiana. Cuius quidem propositionis atque argumenti narrandi studiosum fuisse dicunt Euripidem. Frequens enim apud illum. In Rheso (si tamen eius Poetæ Rhesus est) nullus Prologus. Hæ rationes igitur ac partes, earúmque modi Tragœdiis, quas neque, sicuti dicebamus, simplices oportet esse, neque verò monstrosas. cuiusmodi reprehendunt apud Æschylum: qui in scena sedere fecit Achillem, Niobem verò etiã

C opertam: quorum neutri vllam attribuerit orationem. Id quod eo consilio commentum ferunt æmuli, quò spectatores animi penderent, atque expectarent, quorsum tandem, aut qualem in orationem eorum erumperet silentium. tum interea staret fabula, etiam si minus placeret. Sed hìc occurret aliquis, Positã esse in poeseos definitione delectationem. at in Tragœdia mœror, luctus, planctus, miseriæ, qui possint oblectare? Quia enim non in lætitia sola iucunditas sita est, sed ex quacunque disciplinæ adeptione capi potest. Discit autẽ spectator. quem ad modum picturarum quoque facies horribiles nihilò secius spectantur & iuuant.

D Comœdiæ autem ratio non vna fuit. quidã enim modò risum captarent, nihil cætera curabant: qualis fortasse fuit Epicharmus. eius enim ad exemplum properare Plautum scribit Horatius. Quòd si Apollodorus aut Menander eiusmodi existunt, qualis eorum Terentius imitator: sanè sunt languidiores. vt non temerè scriptum sit, à Philemone Menandrum sæpenumerò populi iudicio superatum. Erant enim Iudices, quorum sententia palma deferebatur victori: quum in ludis publicis plures Poetæ certarẽt. Ita se declarat Hesiodus vicisse. ita sæpe optat in Paraßasi aut Epirrhemate victoriã Aristophanes. cuius Commentarii ea in fabula, quæ Pax

Epicharmus.

Menander.

A inscribitur, aiũt illos ἀεδεύχους appellatos: quos etiam αἰσυμνήτας alibi diximus in certaminibus. Tametsi verius esse quod alii dicunt, existimo: ἀεδεύχους fuisse magistratum similem Ædilibus, aut Ædilium apparitores: qui darent operam ne quid noui fieret inter spectatores, vtque suo quisque sederet loco. inter quos Oceanum nominat Martialis. Ac veteris quidem Comœdiæ argumenta omnia falsa, festiua, mordacia, maledica: vt quocunque verbo pronuntiato, illico capiatur occasio ad aliquid subsannandum. Quid alii ea in parte valuerint, quia nihil extet, parũ constat: quantus fuerit Aristophanes, satis ex eius scriptis patet. Nihil ferè à quoquam dicitur, quod non ad alicuius perniciem accommodetur. Omnia oportet esse aut noua, aut repentina. Quid enim nouum magis, quàm vrbis ædificatæ respublica in aere? exitus omnis ad illius aduersus quem scripta est fabula, probrum atque vituperationem, aut irrisionem. Qui risus ex incendio Phrõtisterii in Nubibus? Qualis fortunæ commutatio in iuuene & anu à lepidissimo Pluto? Cuiusmodi traductio Cleonis & Lamachi. Quanta expectatio in iudicio Liberi de eligendo tragico Poeta? multi enim ex spectatoribus Euripidæ, alii Æschylo fauebant. Quæ Poetæ prudentia, ne quem è populo offenderet, apud quem sine controuersia Sophocles plurimi fieret? Sententiæ verò ipsæ ancipites semper, quas ob risum deſde aliquis in deteriorem vertat partem: aut in meliorem propter admirationem. Dixit Æschylus cum Euripide simul mortuam Tragœdiam. quàm id est ambiguum? potest sanè intelligi post Euripidem nullum relictum tragicum Poetam. at aliter sese habet res, Sciuerat populus Atheniensis, vt solius Æschyli fabulæ post eius mortem referrentur: quare eius poemata etiamnum viuebant. Risus autem frequens etiam ex parodia. quum serium versum deflectunt in ridiculum. Exempli gratia vnum ponam ex Acharnensibus. in armorum iudicio apud Æschylum ille fuit,

Δέπαινα πεντηκοντα νηρ ἰδων χρεών.

Ad anguillam à Thetide transtulit Poeta,

Πρόσβειρα πεντηκοντα κωπήδων κρεών.

D Similis modus vbi Lamachus petit arma à puero: Dicæopolis, qui bellica & irrideret propter incommoda, & detestaretur propter atrocitatem: pacémque iccirco & procuraret & suaderet. contrà totidem versibus ac penè verbis petit, instrumenta culinaria. Illud verò festiuissimum, quum detracturus è lancea thecam, iubet puero vt altrinsecus teneat, quoad educat ipse. Veru Dicæopolis imperat puero vt teneat, quo ipse turdos eximat. Vides enim facti similitudinem ad vnguem: rerum tantam dissimilitudinẽ, quanta videtur inter curam viuendi & ambitionem moriendi. Cætera per se quisque aut ex illo petat ad imitationem, aut noua inueniat, quæ alii queant imitari. Qualem fabulam scri-

pseramus nos, cui Senio nomen fecimus: in qua Batauo tintinnabulo sonum sustulimus. tanta rerum nouarum inuentione, vt septem Erasmis non vni potuerit esse satis. Ex hac veteri potissimùm Mimi orti sunt. Perpauxillum nánque differunt. Omne personarum genus introducere licet. Quatuor etiam in eadem Scena loqui, nulla religio est. Vel animaduertas quum excitat in Ranis Aristophanes cadauer, & facit loqui. Quot personæ subinde in fine Pluti? quot in Auibus? etiam Mercurius ipse. item in aliis. Quin non sola Parabasis, aut Epirrhema, aut Antirrhema ad populum verba facit: sed etiam personæ ipsæ in diuerbiis. Quum igitur noua Comœdia castigatior sit, nihilò tamen secius & in Mercatore & in aliis. Plautinæ personæ cum spectatoribus sermonem serunt, nulla sanè populi offensione: quippe non ad discendam sermonis puritatem eò confluebant, sed ad animũ risu ac iocis relaxandum. Quò factum est vt & lectissimam orationem, & artem summam Terentii multorum Comicorum facetiis postponerent. Nam qui Terentii studiosi aduersus Volcatium Sedigitum, eum anteponunt iis quos ipse illi prætulisset, non pessimè faciunt, non rectè tamen sentiunt. Quid enim mea si Attilius, vt aiunt ex Ciceronis iudicio, ferrum aut lapides loquatur: sanè puto vnumquenque ipsorum suis temporibus, quod ad loquendi rationem pertinet, satisfecisse: at res putentur ipsæ: profectò languidiores erunt Terentianæ. Cur igitur nos pluris hũc quàm Plautũ, facimus? Propterea quòd summum nobis nunc studium est bene loquendi: rerum plurimarũ non solùm notitia scientiam, verùm etiam nobis inuẽtio gloriam attulit. Quamobrem M. quoque Tullius in prima est hodie commendatione: Seneca à paucis probatur. Quum tamen pauxillum sapiẽtiæ vel summa optimáq; dicẽdi ratione lõgè sit præstãtius. In noua igitur Nuptię, & Amores maxima ex parte: Riualitates multæ: Virgines emptæ à lenonibus, quæ sint liberæ, quæq; liberæ inueniantur, aut annulo, aut crepundiis, aut nutricibus, à patre, à matre, ab amatore, à fratre, semper cum lenonum infortunio. Cæterùm, vel ex Authoribus, vel ipsius vitæ nostræ exemplis sibi quisque quãtum volet, sumet. Differt autem à Tragœdia in eo quoque. Illa enim accipit ex historia & rem & nomina primaria: vt Agamemnonis, Herculis, Hecubę: aliqua affingit: at Comœdia fingit omnia, atque personis, maxima ex parte, pro re imponit nomina. ἐπεισόδια verò ne putes esse Tragœdiæ aut Comœdiæ tantùm. quodcunque enim introducitur præter propositum argumentum, eo nomine ab Aristotele significatur. Sic ergo vestis Ariadnæ apud Catullum, & apud Virgilium Camillę natalia, clypei cælatura: apud Sophoclem recensio procerũ in Philocteta. Io in Æschyli Prometheo. Fabula Europæ & Hypermestræ apud Horatium.

A Chori autem ratio ita est nobis ineunda. ac partes quidẽ ipsius in primo libro exactius sunt declaratæ. nunc earum vsum certis præscriptionibus instituamus. In Pluto Chorum introducit Aristophanes paucula concinens. Mox cum personis vnum aut alterum versum edit. duobus quoque versibus idem fabulam claudit. Reliqua in fabula nullus. satis tamen constat aut exemptum, aut nunquam interpositum: vt iam tũ eius sit vsus interdictus. nánque Aristophani dies est dictus, quòd corã legatis lacerasset mores ciuitatis. Interstitia sanè chori sine choro à Criticis notata sunt. In Commatio igitur alloquitur chorus aliquam è personis. subditur Parabasis, in qua mouetur chorus è loco vbi erat: & ad populum conuersus, aut ex sua, aut ex Po-
B etæ persona dicit aliquid de se, de suis studiis, de furtis ineptissue aliorum Poetarũ. Taxat, tollit, deprimit pro arbitratu suo, vel ex fama, rumoréue aliquem è ciuibus, aut vniuersæ mores ciuitatis, aut aliud tale quid agit. Idque tũ Trochaicis, tum Anapęsticis. etiam Senariis dactylicis, vt apud Cratinum obseruatum est. Sequitur tertio loco ᾠδή, quæ interdum canitur cum cõuersione, id est cum strophe, interdum sine motu: ídque quocũque genere versiculorum solutorum: quales apud Melicos Poetas metimur, aliquando tetrametris Anapæsticis. Finita Strophe consistunt ad spectatores conuersi denuò: ibíque aliquid profitentur noui Trochaicis, aut
C Anapęsticis longis, aut etiam Dactylicis. hoc dicitur Epirrhema. Post Epirrhema relegunt vestigia Strophes motu contrario, totidem versiculis atque numeris, quot qualésue fuerant in Strophe. quare appellatur Antistrophe à motu, ἀντῳδὴ à cantu cantui respondente. Qua expleta consistunt vt respondeant Epirrhemati, tum quietis similitudine, tum numeris. Igitur hæc inter se respondent. Commation verò & Paracasis nulli. Quin ipsam Paracasin post longos versus multos claudunt aliquando versiculis aliquot. Plato verò comicus Strophen & Paracasin ita miscuit, vt vertẽdo loqueretur. in qua esset tum versio Strophes, tum sermo Paracasis, in fabula πωλάριον: cuius verba iccirco
D

Εἰ μὴ μὴ λίαν ἄνδρες
ἀνασκαζόμενα τρέψαι δεῦρο:
ὃς αὖ παρέξει εἰς λέξιν τοιαύτ' ἐγώ: sunt, τρέψαι

ob τροφὴν: & παρέξει propter δόξαν. Nonnũquam introducta chori Strophe pauculis versibus, postea interponunt personam cum prolixa oratione. post quam Strophe respondet chorus per Antistrophen. Interdũ canit Strophe cum versiculis: post quam consistit: quare σύστημα vocatur. Tertio loco dãt Antistrophen: quarto alterum σύστημα priori respondens. Habere videtur ergo σύστημα naturam τοῦ ἐπῳδοῦ Lyricorum. Ne tamen putes eundem esse ἐπῳδὸν & ἐπῳδήν. Nam quemadmodum alibi dictum est, παρῳδὴ erat ex aliquot versibus longis magna ex parte. Deinde

Strophe

Strophe. tertio loco μεσῳδὴ respondens πρῴ παρῳδῇ. quarto Antistrophe, respondens Strophæ. postremo ἐπῳδὴ par duabus odis superioribus. ἐπῳδὴν tamen etiam ἐπῳδὸν dictam lego, sicut & παρῳδὴν παρῳδόν: sed eam tantùm cui non responderet alia ode, neque in medio, neque in fine. Cui subdebatur Strophe cum Antistrophe: atque his in fine loco ἐπῳδοῦ σύστημα. Aliquãdo Strophe ex versiculis aliquot, quibus subduntur longi versus. post quos Antistrophe per omnia par. Est etiam modus alius longè diuersus. ponunt enim χορεῖον μέλος in quo loquitur de re ipsa & personis. deinde Strophas alias super alias, vel sine systemate, vel systemate interposito. Quin etiã post Strophen statim παρεστῳδήν. Sunt igitur omnes hi Chori compositi. sæpe tamen etiã simplices inuenias: vbi sine motu, sine Parabasi, aut Epirrhemate canit. Sophocles in Philoctete multos posuit versus ex personis Neoptolemi ac Philoctetæ, inter duos Choros: quorũ variis vterque numeris constituitur, nusquam similibus inter se. at ipsi integri alter alteri respondet. Atque hæc quidem præceptionis causa. nam siquis aliter nũc fecerit, puto ei licere posse, quemadmodum sibi licuisse voluerunt illi. Illud nequaquã negligendum est. propterea quòd fabulæ scribũtur non solùm vt agantur, verùm etiã vt legantur: multa ponuntur à Poeta, facilius à lectoribus vt intelligantur. Exempli gratia quod est in Amphitruone Plauti: vbi Iupiter, & Amphitruo cicatricem detegit. Etenim cùm in Scena essent: satis erat si detegerent. scriptũ est tamen, *Deteximus: vide*. Eadem arte Mercurius Vulcano narrat se peruenisse in Scythiæ deserta, vt id intelligerẽt & tunc spectatores, & postéa lectores apud Æschylum. neque enim id erat Vulcano ignotum, qui esset deus, quíque ab Ioue iussionem illam acceperat. De Mimo satis dictum puta, quum de veteri diximus Comœdia: nunc Satyræ præcepta aggrediamur.

A sectetur: ea modestia vtatur, ne suum librũ efficiat eo nequiorẽ, de quo verba facit. Quid enim tetrius quibusdam versibus Iuuenalis, propter quorum insolentiã vel iusserim vel optarim toto opere abstinere virũ bonum. Sunt tamen inculpata argumenta quædã, in quibus hoc Poematis genere oblectare possis etiã casta ingenia. quòd si aggrediare, intelligẽdũ tibi quot qualésue sint huiuscemodi scriptionis species. Vnũ genus est quod diuiditur per Ideas. quippe graues personæ tractantur, grauésque res aliquando, aliquando verò tenues. Sic aut atroces aut ridiculæ. Atrox est res veneficiũ: tenuis Nasidieni cœna. Personæ varietas in Vlysse, Dauo, Mesio, Sarmento. Alterũ genus quod diuiditur per modos. Narratio simplex in prima Iuuenalis: Dramatica, i. per diuerbia in Horatianis quibusdã,
B sine Poetæ persona. Et tertia mista ex vtraque, qualis illa venustissima: *Egressum magna me cepit Aritia Roma*. Tertium genus, quod diuiditur per Characteres. nánq; Iuuenalis ardet, instat apertè, iugulat. Persius insultat. Horatius irridet. iccircò illi Satyras inscripsere: hic Sermonis titulo contentus fuit. Surrepit enim atque insinuat sese in eius gremium, quem mordere vult. Hoc differunt. cõmune autẽ omnibus est profiteri sese omnium penè hostẽ, paucissimorum parcissimum laudatorẽ. se quoque vulnerare, vt alios interficere liceat. nã ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, atque animo barbaro, atque seruili: qui ne à Mœcenate quidem abstinere po-
C tuit: siquidẽ quod aiunt verum est, Malchinum ab eo appellatum, cuius demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à diuino viro donata fuerat, tantus tantíque erat, vt obiectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quò minus tunicarum demissione offenderetur. Partes in Satyra nullæ: quarum legibus ad certũ numerum, certámue dispositionẽ deducaris. Nullum procemium si non vis. abrupta omnia, non tamen non cohærentia. nánque aut eiusdẽ vitii multos damnas, aut multorum vnũ: aut misces. Verba vulgaria aut sordida, interdũ, éque macello petita, Latina tamen, aut Græca,
D aut ei genti familiaria, quam incessis: quemadmodum Mastrucatos latrũculos vocat Cicero. tanto magis Satyro licebit. An verò liceat Græca Latinis interserere? sanè hoc irridet Horatius. Interposuit tamen Iuuenalis semel atque iterũ, verùm semel, vbi referebat amantiũ lenocinia: qui putidula ac Græcula vterẽtur oratione. ζῶν ὑψηφ. Iterũ autem prudentissimè. nã rectè Ausonius. Dicere enĩ Latinè flagitia nequiquã decet. Stilus quoque tametsi pro re altior, aut depressior, aut lasciuior: tenuis tamẽ atq; humilis, atq; de medio sũptus. lõgè tamẽ melius arridet si cum Romana puritate iuncturæ sint molliusculæ. quales Iuuenalis felicissimè est consequutus. duriusculus Persius. Horatius modò sentẽtiæ lacertos expressos ostendat sermone vulga-

o.

SATYRA. CAPVT XCVIII.

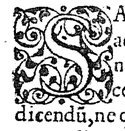

Satyram non esse Latinã rẽ, quemadmodũ professi sunt, suo loco monuimus. Impræsentia ponamus præcepta inuentionũ. Principiò id est edicendũ, ne quod fecit Persius, abstrusam ostentes eruditionẽ. quũ enim id vnũ studeamus, vt meliores fiãt boni, mali à nequitia deterreãtur: quónã cõsilio eã instituam orationẽ, quæ ab auditore non intelligatur? Alterũ est non minoris precii præceptũ: vt ne, dum vitia insectamur, eas ponamus voces, è quibus qui legũt, euadãt deteriores. nã sanè fœditates nemo bon' nominare debet, nedũ vt literis mandet. Quid enim cogitet adolescẽs, qui certarũ ignarus obscœnitatũ, audiat verba aut vocabula tã nefanda, quàm mõstroso sunt ingenio ii qui ea scriptis suis audent inserere? Malo igitur non reprehẽdere vitia detestãda, quàm in execrãda oratione mereri reprehẽsionẽ. Siquis igitur aliena peccata in-

to, ſed lecto tamen: parũ curat numeros. verùm hoc in ſequenti libro aptius atq; opportunius.

PASTORALIA. CAPVT XCIX.

PAſtoralia continent, vti ſuo loco dictũ eſt, Bucolica, Arationes, Meſſes, Fœniſecia, Lignatoria, Viatoria, Capraria, Ouilia, Holitoria. quibus magnus vir Sanazarus ex Theocrito etiam addidit Piſcatoria: nos etiã Villica. Quorum omniũ argumenta inter ſe ſunt varia. Cõmune autẽ illud habent: vt cuiuſcunque generis negotiũ ſemper retrahãt ad agrorum naturã. iccirco præter nemora & agros, ſiquid ex vrbe oblatum canant: ita tractẽt, vt quaſi in agro ortum, aut inuentũ, aut actũ dicãt. ergo Altercationes, Gaudia, Gratulationes, Amores, Preces, Conqueſtiones, Cãtus amatorii, Monodiæ, Vota, Euentorũ recitationes, Pompæ ruſticæ, Laudationes, Oaryſtiæ, Proci & puellæ diſputationes. Quẽadmodũ verò dicebamus, quodcunq; proceſſerit, ſub agreſti perſona comparandum eſt. quare diuinus Poeta quũ ad Pollionem Saloninum ſeculi vellet deducere trãquillitatẽ à libris vſque ipſis Sybillinis: hæc omnia Silenũ canentẽ finxit: haud ſanè temerè: tametſi à Grãmaticis cõmẽtariis nihil ſit animaduerſũ. Eſt enim, vt videmus in Platonis conuiuio, Silenus recõditæ atque cõpoſitæ ſapientiæ deus. Ex Æliani quoque hiſtoria ſatis eſt de ei⁹ narratione ad Midã regẽ à nobis proditũ in I. libro. Ita prudẽs Poeta neque ſyluas egreſs⁹ eſt, & magna potuit in ſyluis loqui ex ore dei ſyluatici quidẽ, ſed myſtici. paulò grãdiuſcula Bubulcis attribuũtur: minora Opilionibus & Caprariis: tenuior ſtilus Holitorib⁹. Frõdator, Vindemiator, Meſſor, Lignator, Fœniſeca nunquã in opere loquuntur: ne Arator quidẽ. Viatores aut colloquũtur aut concinunt. Per Hyemẽ verò ad focũ finximus nos nouo modo Aniculas, & puellas, quæ Villica inſcripſimus. verũ quũ minus eſſẽt placita, meritò abdicata ſũt.

Silenus.

SYLVÆ. CAPVT C.

MAteriam ὕλω dixerunt Græci, inde ſylua nobis: innumeris enim penè vel operibus vel officiis ſuppeditatur à lignis materia. Grãmatici recẽtiores, quòd inueniſsẽt in libris vetuſtioribus alia vocali quàm Græca ſcriptũ, à ſilẽdo deductũ maluere, ſanè ridiculẽ. Nuſquã enim minus quã in ſyluis ſilentiũ. minima nánque aura maximi ſtrepitus excitantur. Poematia ergo quædam, vt docet Quintilianus, ſubito excuſſa calore ſyluas nominarunt veteres, vel à multiplici materia, vel à frequentia rerum inculcatarum, vel ab ipſis rudimentis: rudia nánque Poemata, & ſanè effuſa, poſtea caſtigabant. Quũ igitur cuiuſcunque rei argumento accepto afflari poſsis ad meditandã atque illico pronunciandã ſyluam: operæpreciũ erit nos hìc ponere ſua cuiuſque loci præcepta: quorũ delineationibus tot tãq; diuerſæ facies figuras proprias adipiſcãtur.

Syluæ.

A EPITHALAMION. CAPVT CI.

PAudationum præcepta cuipiam fortaſſe videbũtur diſponẽda: propterea quòd cuiuis ſyluarũ materiæ congruant, ſiue locum celebres, ſiue perſonam, ſiue factum, ſiue fortunã. Item in conſolationibus latè patet locus laudibus. verùm à dicẽdi magiſtris atq; ex eorũ libris eiuſmodi inſtitutiones petendæ ſunt. Vna tantùm lex eſto: cu l⁹ obſeruatione numeros omnes explere poſsis vniuerſæ laudationis. neceſsitas, vtilitas, delectatio. hęc capita cõſpicienda, atque aut ex vero afferenda, aut ex veriſimili confingenda. Eligendũ verò quod maximè ſit illuſtre. nã ſi quæ ſunt proxima, minus nobilia videntur: longinqua petenda ſunt: cætera aut adumbranda, aut ſilẽtio inuoluenda. Denique pro Poematis argumentique dignitate caput hoc exequendũ: ſiue Epithalamio accõmodes, ſiue Genethliaco: ſiue aggrediare Propẽpticon, ſiue ineas conſolandi rationem. Epithalamium carmen igitur eſt, quo nuptiæ celebrantur: à Thalamo dictum. eſt autem θάλαμος cubiculũ nuptiale primo ſuo ſignificatu, παρὰ τὸ θάλθειν ἅμα. quod eſt ſimul genialẽ vitã agere. Hoc Poematis genus à Græcis eſt etiam γαμήλιον appellatum. Dicas enim γάμον nuptias, ἀφὸ τὸ γαίνειν ἅμα. Idẽ igitur ſonat quod & illud: niſi mauis παρὰ τὸ ζευγνύειν ἅμα. Eius carminis argumentũ cõſiſtit è ſpõſi ſpõſęq; deſideriis. Verùm illius apertè dices ſtudia, curas, celebritates cãtionum, ludorum, armorum: virginis gratia facta omnia. huius autem animum tectis indiciis, conditis ſuſpicionibus innues potius quàm profiteberis. Expugnatum caſtiſsimũ pectus pietate erga iuuenẽ tabeſcentem: cuius virtutes commemorando excitabis excuſationẽ. Aliquando finges à Venere aut Cupidine vi coactã: quę pridẽ eorum regnum contemptui habuiſſet. Secũdo loco explicabuntur laudes vtriuſq;: à Patria, Genere, animi ſtudiis, corporis præſtantia. Tertius beneominabatur. quarti laſciuia luſúſque eſt totius, alterutrũ aut vtrũque blandè appellãdo: modeſtius virginẽ, haud modeſtiſsimè tamẽ obiiciendo quædã: puta prælii futuri metũ, victoriã, è lacrymis riſum, è ſpe lætitiam certam. Quinto loco ſobolem pollicetur, vota facit, vaticinatur. Poſtrema pars exhortationẽ continet ad ſomnũ: ac ſomnũ quidẽ aliis, illis verò vigiliã. Thalamus ipſe interea laudatur, aut ſine laude pingitur, aut nuptæ veſtis, aut πάσσος, i. velum tori maritalis, cuius obtentu ſacra illa pudẽtius peragũtur. Intermiſcẽtur verò etiã ioci petulãtiores, quæ ab antiquis Feſcenina carmina dicebãtur. Nominis morſſque origo à Cãpaniæ oppido Feſcenio, vel vt alii malũt, Sabinorum. ſic deducit Feſt⁹. nã quod addit à Faſcino quoque dicta credi poſſe, minus probant verba ipſa, quæ nõ laſciua ſolũ, ſed ſubturpicula quoq; ſæpe audiũtur. in illis enĩ aliud quã faſcinũ ſubĩtelligas: niſi iocari mauis, atq; nõ βάσκανον, ſed Horatianũ agno-

agnoſcere faſcinũ. Cęterũ hoc faſcinũ in nuptiis & admittitur & vltrò arceſsitur: neceſſariũ nãq; eſt. faſcinũ autẽ illud cantib⁹, votis, medicamẽtis arcetur. Quare mariti ædes eius ergò ita muniebãt, vt poſtes vittis laneis adornati, oleo, aut adipe ſuillo lupinóue inungerentur. Quòd ſi in ipſa adhortatione laudare velis nuptias, tum exemplis ages ab hiſtoriis: tum naturalium rerum principia poteris aſpergere. ergo Peleiac Thetidis felicem canes coniunctionem: quã præſentia ſua dii omnes dignati ſint: cuius celebritatẽ Parcæ ipſæ ſuo cantu fecerint auctiorem: è qua omnium mortalium fortiſsimus Achilles ortus ſit. Liberi patris atque Ariadnæ torũ. Satyrorũ Silenorũmque laſciuia illuſtrẽ in medium afferes. Herculis atque Hebes cõiugium licebit memorare: cui nihilo ſecius aſtiterit vniuerſus deorum cœtus. In quo Pyrrhicam ſaltauerit Mars: Mercurius palæſtricos ediderit motus: Apollo cecinerit Hymenæum: Venus pronuba fuerit: Gratię tulerint tedas: Muſæ modos fecerĩt: Sol fuerit œconomus: Diana ſtruxerit. E ritibus etiam nuptiarum, laudibus aliquid addi poterit. Etenim Flamen Dialis apud Romanos mortua vxore ſacerdotio ſe abdicabat. De rerũ verò natura educes Amorem atque amicitiã à primordiis ipſis atque rudimentis mundi. qua tẽpeſtate poſt digeſtum Chaos, Cæli terræq; ſunt nuptiæ celebratæ. Quorum coniunctione & tunc ſpecies omnes productæ ſunt: & ad eorum imitationem generando propagatæ: vt quod materia prohibebat, formarum ordinata ſucceſsio adipiſceretur immortalitatem. Amoris præterea multa laus peti poteſt è Platonis Sympoſio: ſed ita vt & quæ dicuntur ibi, & quæ à nobis hìc allata ſunt, à prudenti Poeta diſsimulẽtur. Quid enim? ſi hinc hæc ſibi quiſque depromat præcepta, vnũ atque idẽ omnes ſanè dicent. Alloquemur etiã per Epiphonemata Hymenæum: quẽ tanquã nuptiarum deũ per intercalares verſus inuocant aliquando: nonnunquã in ipſo ſtatim carminis aditu. addimus eius laudes, miſcemus ioca. Ab ea pellicula, quę in virginũ natura obtenditur, eius ducunt appellationẽ: Latinis Talaſsio dictus eſt. Cauſã afferunt è raptu Sabinarum. quæ hiſtoria eſt etiam à Plutarcho ſcripta. ambigit tamẽ indẽne an à lanificio ducta ſit ea vox: παρὰ πλάσεις enim etiã πλάσους vocatos ait, in quibus lana contineretur. vnde & πλασιουργοὶ lanarii opifices. haud ſanè ineptè: Nouę enĩ nuptæ pellẽ cum vellere ſubſterni, lana, quẽadmodum dicebamus, poſtes obnubi: colum in põpa, vti mox dicemus, ferri. quaſi verò ad op⁹ faciendum, non ad deponendã virginitatem deduceretur: aut ſanè quòd eiuſmodi argumentis ſedulitas futuræ matrisfamilias deſignaretur. ſicut apud Græcos etiã cribrum præferebatur, & ante thalamũ piſtillum alligabatur. Non id Romę. facta enim de raptu cum Sabinis pace, inter eos conuenit ne eorũ vxores molerẽt, néue coquinã facerent. A lana igitur ſic Talaſsionẽ deducũt. illud tamẽ ſecretioris fortaſſe fuerit eruditionis. πάλιν δ' μελλονύμφιον, i. deſpõſatã virginẽ dicebant veteres. quare eadẽ vocis veſtigia cũ Talaſsio maximã habere videntur affinitatẽ. ſed de hoc amplius in Originibus. Ea voce vſus eſt Sophocles in Antigona: atque hæc quidẽ ad hunc modũ. Cærerùm vt multis è locis argumenti varietas excipi queat, rẽ ipſam, quẽadmodũ apud Romanos apudque exteros fieret, indicabimus. Nuptiarũ dies erãt legitimi tres. Primus à Græcis dicebatur παρθένια, non peſsimè Latinè à nobis Deſpõſalia: in eo enim deſpõdebatur virgo. Alter dies appellabatur ἀπαύλια, in quo nuptiæ fiebant. Latinè potes, Decubationẽ. ſic enĩ erat in legibus flaminis Dialis: De lecto ſuo trinoctiũ ne decubato. In ſoceri nánq; ædes tranſibat ſpõſus, vbi fiebãt nuptiæ. qui eũ illò deducebat, dicebatur Paranymphus. Diẽ tertium ἐπαυλία, Latini Repotia. In quo ſponſi affines de ſuo faciebãt conuiuiũ. ita verò domũ in ſoceri ſpõſi thalamus adornabatur, vbi fierent nuptiæ, ſi ſponſa eſſet virgo. Quæ viro tunc dona dabat, iccirco eadẽ voce dicta ἐπαύλια. inter quæ dona veſtis etiã eadẽ appellatione, ἐπαυλιστρία. Si autẽ vidua eſſet, ad ſpõſũ ducebatur. qui deducebat Nymphagogus nominabatur. Apud Rhodios mos erat per præconem ſponſas arceſsiri. ſpõſus domi ſedens aduenientẽ excipiebat. In prima verò die vbi deſponſatio futura eſſet, nobiliores familiæ non niſi auſpicatò conueniebant. Optima auguria à turture & cornice: ita verò domũ, ſi par integrũ apparuiſſet. ſingulares autem vidiſſe, pro peſsimo habebatur. iccirco in ritib⁹ antiquis, ait Orus Apollo, tenuiſſe conſuetudinem, hæc vt verba in nuptiis accinerẽtur, ἐπικόρος κόρυ κορώνιον, quibus ex felici domo cornix ſingularis, i. vidua, vt exigeretur, ancillæ imperabatur. quãobrem in cõmentariis Pĩdaricis non rectè ſcriptum eſt in plurali κορώνας: cõiunctio enĩ auſpicatiſsima. Sanè vtrunque animal adeò ſui cõiugis ſtudioſum, vt eo morte affecto, ſuperſtes nullius appetat præterea cõiunctionẽ. Cornix verò adeò caſta, vt nullã coitus perſequi fœditatẽ, ore concipere credita ſit. tametſi opinio hæc in III. De generatione animaliũ reprehẽſa ſit. Nõ parũ gratiæ ex hiſce auibus Poemati adiũgetur. Poſt auſpicia, ſacra faciebant, porcũmq; Iunoni immolabãt: quam τελείαν fas erat nuncupare. Prætérque eã inuocabant Iouẽ τέλειον, Venerẽ, Dianam Cĩxiã, Suadelã. ac διὰ quidẽ τέλειον, & ἥραν τελείαν vnus & alter Iouem adultum & Iunonẽ adultam ſunt interpretati minus ſanè bene. Vt quid? an quia nõ niſi adultis nubere, atq; vxorẽ ducere licet? Alii τὸ παρθενεῖον, quod verbum attribuit Pollux ſponſalibus ſacrificiis, initiari Latinè dixerunt: τελετὰς enim ſic dicebãtur. Verũ haud ita eſt. τέλος veteres aiunt idem fuiſſe quod & γάμος. propterea quòd humanæ vitæ perpetuatio nuptiarũ merito perficeretur. iccirco τέλειον nuptiale ſacrificium & nuptiarum diẽ æquè dixerunt. atque etiã tum à nuptiis tum ab earum numine

παρθένια.

ἀπαύλια.

ἐπαύλια.

idē ſacrificium ἡμερτέλεια, vt ait idem Pollux. ἡμερτέλεια verò ſacrificium pridianum. Quā vocē etiā apud Lucianū habes ἀεὶ γὰρ ἐν πρωΐ μιδῶν πωλοῦνται. Igitur profectò erit ζεὺς τέλειος Iupiter nuptialis. quibus diis deabúſque comæ partem virginis tāquam primitias offerebant. Hoſtiæ verò exēptum fel circum aram proiici ſolitum. Cæteræ autem partes adoleri. quod expectationem faceret futuræ inter cōiuges tranquillitatis. Abſoluto ſacrificio diei nuptialis in ſoceri ædes deducebatur ſpōſus ab eo quem Græci παράνυμφον, quaſi eius aſſeclam nominarunt: aliqui etiā νυμφαγωγόν, alii πάροχον vocabant. quēadmodum mulier quæ ſpōſæ aderat, παρανύμφια dicebatur illis, nobis Pronuba. Ad quos etiā carmen diuertere tuum poterit. Quum autē feſtiuitas ſub veſperū, aut noctu potiſsimùm celebraretur: de illius temporis cōmoditate nonnihil dicere ſoliti ſunt Poetæ. De mora noctis ſegnioris, Ad ſidera, ad Luciferum, ad Lunam conuertetur oratio. quūque priſci putarent Aquam rerum omnium elemētum eſſe, Ignē verò formam: vtrunque in limine poſitum ab vtroque manu tangebatur: ipſáque nupta eiuſdē aquę aſperſione luſtrabatur. Tum ex eo ſigni faces accendebātur ab ædilibus quinque numero, quot & illos fuiſſe Varro autumat, vt ſcribit Plutarchus. quas faces Cereos appellarent. Sanè vnius. tātùm cerei mentionē facit Plautus. eas faces aliæ gētes ex picea pineáue teda cædere. Romanos paſtores raptis Sabinis ex ſpina arbore temerè inuenta confeciſſe: quàm materiā poſteri quoque expetiuerint. Alii malunt facularum numerum à numero deorum coniugaliū. Ædiles enim tres tantùm fuiſſe, non quinque. accendes igitur hinc tuum ſpiritū ad Poeſeōs venuſtatē. Spinæ arboris naturā attinges. eius ignē neutiquam eſſe olidum fumiferúmque, vt ex teda. quanquā miſeram admodū flammā è ſpina elici poſſe ſcio. Iā inde adornabatur atque comebatur virgo: cuius comā haſtæ cuſpide diſcriminabant. Plutarchus cauſas aſsignat. tum verò operiebatur virgini caput atque facies: vnde ab obnubēdo nuptiæ dictæ ſunt. Id velum à Græcis ἰανὸς & καλύπτρα, à Latinis Flāmeum, propterea quòd lutei coloris eſſet: vt ne pudor virginis ꝓderetur: aut ſiquid animaduerteretur in facie ruboris, is è velo color, non è genis emicare putaretur. Ferreum ibi annulum ſine gēma dabat ei vir. Gēma aberat, vt rei deſcriberet ſimplicitatē. Materia ad conſtantiam ſpectabat. Forma annuli ad perpetuā vinctionē. cōtrà, ſponſa ex tribus aſsibus, quorum vnū in manu, alterum in pede, tertium in ſacciperio ferebat: primum ſponſo dabat, quaſi eū ſibi illo precio coēptum eſſet habitura: alterū in foco diis Laribus deponebat: quē & igni luculento, & corollis ſua manu (nánque alia non licebat) plexis, vt ait Plautus, augebat. Tertium in vicino cōpito fodiebat. Far quoque toſtum præferebant, tametſi nō omnibus in nuptiis, ſed in iis duntaxat, in quibus viro virgo dabatur vſui tantùm, non autē mancipio: atque iccirco appellabatur ius eiuſmodi nuptiarū, Cōfarreatio. Alius verò modus quū ſine farre dabatur à Pronuba virgo in manum viri. ea hoc iure trāſibat in mariti familiā, atque matrisfamiliæ nomen conſequebatur. non enim vſui ſolùm, ſed etiā mancipio dabatur. quos ritus & Lucretius innuit illo verſu, *Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vſu.* Is nubēdi modus, Coēptio vocata eſt: de qua modò dicebamus. Reliquum erat vt conuiuii ratio iniretur. Parata ergo cœna nuptiali ex Hethruſca diſciplina porcum mactabant. qui etiā ad acuendā venerem bulbos, pineos, nucleos, erucas, piper, præter cæteras epulas apponebāt. ab Hethruria hęc: alii alia, vt dicemus. Inde dicebatur Hymenæus cū choreis. ita vt vnus quiſpiam caneret, quoad Epiphonema ſubinferret: quo pronūciato vniuerſa chorea Hymeneum totidē numeris recinebat: Interea tot quot diximus cum facibus Patrimi, & Matrimi aſtabant. vbi ſatis & cātus, & ſaltationum, iam pronuba manu apprehenſa ſponſæ ad Genialem ducebat lectum. ſic enim appellabatur: ſic à Catullo dictum puluinar eſt, vt reor, à generādo. à Græcis πρόκλυτος ille torus, propterea quod velo eſſet obtectus: de quo ſuprà dicebamus. eū lectum duabus cultris adornauerat iam fœmina, quā & νυμφεύτειαν, & δαλαμεύτειαν Græci vocitarunt. Ad eum perducta à ſponſo detegebatur: à quo etiā eius detectionis cauſa dona accipiebat, quæ & iccirco ἀνακαλυπτήρια, & quia tunc ab eo quaſi primùm videretur ὀπτήρια, quoque: & quod eā alloqueretur, προσφωνήσεις etiā dicta ſunt. Nam ſanè ὀπτήρια apud Callimachum dona ſunt affinium & parentum, cùm primùm infantes vident. ſicuti μαιώτρα, quæ darentur obſtetricibus, & σώτρα ſeruatoribus, & λύτρα ſiue ἄποινα liberatoribus, & διδακτρα præceptoribus. Antecedebāt autem ſponſam ad lectum vſque δαδοφόροι illi, ſiue faciferi: duóque præterea, qui colū, vt dicebamus, cum lana, & fuſum ferrent cum ſtamine: tanquam operis, in quo futura eſſet, auſpicia. De cribro quoque ac piſtillo Græco ritu ſuprà ſatis dictum eſt. Ad hæc alii mundū muliebrem, aurum, ſpintheres, ſtalagmia: præterea pelues, pectines, ſpeculum, ſandalia, atque id genus alia, quę præter dotem dicūtur ab iureconſultis parapherna. Eam luxuriam ad trium tantùm veſtium modum, ac modici precii vaſa aliquot à Solone reductam, memoriæ proditum eſt. Ibi pronuba accepta vna ex facibus Lucernā coniugalem peruigilem, pernoctémque futuram accēdebat: atque illico faces extinguere mos erat: eas verò ne ſub lecto conderent, ne ve ſeruatas ad rogum ſtruendum deferrent, pro auſpicatiſsima lege habebatur. Cunctabundæ virgini promneſtria duobus digitis cingulum ſoluit, quod Dianæ ob eam cauſam λυσιζώνη, à Latinis Cinxiæ cognominatæ dicabat

Confarreatio.

Coemptio.

cabat. erat autem cingulum illud ex ouilla contextum lana, eóque nexum nodo, qui Herculaneus vocabatur: propterea quòd Heros ille fœcundiſsimus ab antiquis creditus ſit: quippe cui ſeptuaginta liberi ſuperſtites fuiſſent. quíque ſeptem diebus quinquagīta Theſtiæ filias è virginibus mulieres feciſſet. De virginum cinctu ambigitur: quidam enim dixere, cingi ſolitā virginem in ipſo ſponſalium apparatu. quæ tamen ſententia Catulli authoritate deletur. quippe in Hendecaſyllabis Atalantam virginem non in ipſis nuptiis à pronuba aut alio cinctam innuit: ſed tanquam mos is fuerit virginibus, nūquam diſcinctam proceſsiſſe: verſus autem indicii ille eſt, *Quæ zonam ſoluit diu ligatam.* Vbi omnes diſceſsiſſent, ſponſus clauſa ianua diſponebat cuſtodes foris, quorum opera muliercularum importuna vel pietas vel ſimulatio à foribus arceretur: ſi qua commoueretur virginis clamore, quum intus vim pateretur. interea iuuentus cū nucibus, quas cum ſtrepitu, fremitu, cantu ſpargerent. quarum mentionem habes & apud Virgilium, & in Epithalamio Catulli. Cauſam aliter alii agnoſcunt: vel quia (inquiunt) quaſi tripudium faciunt iactæ nuces: vel propterea quòd illæ putamine, cute, teſta, corio medullam tegunt: vti pari munimento à coniugibus protegantur fœtus. Alii exiſtimarunt earum ſtrepitu virginis gemitus in illa vi obrui poſſe: atque iccirco id veteres commentos eſſe. Noſtra tamen ſententia minus vulgaris: Nucibus olim priſcos luſiſſe, tum nos quoque in pueritia noſtra certū eſt. Proinde Perſius per illa verba, *Nucibus facimus quæcunque relictis*, oſtendit è primori ætate egreſsionem. Spargi nuces igitur: id eſt omittēdas animi laxationes, nouáque œconomiæ ſtudia auſpicanda. Poſterum diem, qui à nobis ἐπαύλια, quaſi nuptiarum appendix Græca voce dicebatur: à nouis atque iteratis epulis Latinè Repotia nominarunt. In eo nánque ſponſi affines conuiuium inſtaurabant. is dies nouæ nuptæ initium erat iuris quod in familiam eſſet habitura. quam ob cauſam clauis dabatur illi, ad dominium potius atque poſſeſsionem, quàm ad deſignandam, vt aiunt, partus facilitatem. Quidam putarunt, id quod etiā vero ſimilius eſt, nō quum in thalamum, ſed Repotiorum die, quo è patris ædibus in ſponſi domū deduceretur: pōpam illam, de qua ſuprà diximus, explicari conſueuiſſe. Cū donis enim tunc procedere ſolitam par eſt: quæ dona ipſa marito ferret. Ea ſanè φέρνη vocabant Græci: quæ verò ei rependeret maritus, ἕδνα. Quinetiā ſimul cum illis vas quoque à ſocero, opertum illud atque oppletū minuta ſupellectili: in quo etiā virginis eſſent crepūdia. Vaſi nomē Camillus. ita enim miniſtros appellabant priſci. Poſteaquàm verò in mariti iam eſſet, ecce à patre dona iterū, quæ ἐπαύλια δῶρα nominarunt. Iam illud nunc quoque aliquot Italiæ locis ſeruari vidimus, vt egrediens paterna domo nupta pedē tollat, néue attingat limen. Eirei diuerſas cauſas aſsignarūt: mihi illa propior vero videtur. ne Magicis pharmacis lædi poſſet, quæ ſub limine ad deſtruendam coniugum vel concordiā vel vim genitalē, defodi ſolent à veneficis. Hic vides quot quātáque loca tibi tuóque carmini ſuppeditentur. Varia nánq; nec cōtemnenda eruditione poteris aſpergere. nūc ſimplici narratione, nūc per Apoſtrophen modò ad hoc, modò ad illud numeros tuos aptans. etiā de tēpore aliquid apponere. Maio enim menſe Plutarchus nō nupſiſſe priſcos prodidit: Ouidi⁹ malas tātùm eo menſe nubere ſolitas. atque ex eo etiā prouerbium iactatū ſcribit: illud quoq; fuiſſe in more poſitū, vti viduæ feſtis publicis diebus nuberēt, virgines nō. propterea quòd populi publica celebritate occupati, nihil intererat viduarū matrimonia ſpectare. at quia virginib⁹ adeſſe opus erat, nō fuit æquū aliis maioribus feſtiuitatibus diſtineri. Malè ominatis etiā diebus connubia interdicebātur: poſtridie Calendarū, Nonarū, Iduū. Præterea quo die occiſo Remo parentabant, quod feſtū ab eo Remuria primū, poſtea Lemuria dictū fuit. Cæterùm ex aliis antiquorū ritibus, qui apud diuerſas nationes obſeruarentur, multū luminis poemati afferetur. quorū aliquot illuſtriores hic explicandos curauimus. Perſarū matrimonia non niſi vere incūte legitima erant. Græcis, Macedonibus, Thracibus, Triballis, Pæonibus mos fuit: ipſa in conuētione ſponſum ſponſāmq; panis gladio diuiſi guſtare particulā. Græci nō pueris, ſed ſpōſi ſpōſæq; matrib⁹ geſtādas tradebāt faces. Galatæ nō ex pane ſumere, ſed ex eodē poculo potare ſoliti, quū in manū cōuenirēt. Apud Lacedæmonios pronuba ſpōſam in veſte virili, raſo capite in cubiculo ſolā ſponſo offerebat: atque ei ſine vllis facibus rē peragendā permittebat. cōtrà, in Coo inſula ſponſus veſte muliebri. Quin eorundē Lacedæmoniorū conſuetudo lōgè maioris licētię. quippe liberi adoleſcentes cū totidē virginibus in perobſcuro incluſi loco, quā quiſque nactus eſſet, eā in matrimoniū, atque indotatā quidē, ſibi abducebat domū. quòd vel conſiliū vel fortunā nemini vel culpare vel mutare licitū fuit: nullus enim pœnitētiæ locus relīquebatur. Quāob rē Lyſandro quoque mulctā dixerunt Ephori, propterea quòd cū ea quæ obtigiſſet, diuortiū faceret, vt haberet pulchriorē. Carthaginēſium tenuit cōſuetudo, ne prius matrimonio iūgerentur quàm Thynni cōciſa guſtaſſēt fruſta. In cœna Atheniēſibus è Solonis præſcripto malū Cydonium eſitandū apponebatur. Odores quoque addebātur à Babyloniis: Perſę mala cū medulla Camelina. Scribit Athenęus in IIII, popularibus ſuis Naucratitis lege cautū, ne in cœna nuptiali, aut ouū, aut μελίκρατον, quippiā, i. è melle bellariū inferretur. Athenis ingredienti ſpōſo in caput ex editiore loco, fic⁹, palmulę, legumina ſpargebātur. nūc quibuſdā locis etiā triticū demittūt. La

Nuces in nuptijs.

Repotia.

Cur limen non tangat ſponſa.

cedæmoniorum virgines nullo vtebãtur flammeo: Viduæ quæ nuberent, facie velata, capite operto prodibant. Illud imprimis ad Coniugii faciet commendationem: quippe apud eosdem festo die quodam Cælibes à mulieribus circum Aram tracti, cædebantur flagris: qua ex ignominia ad dandam liberis operam excitarentur. Cecropis quoque meminisse conueniet: qui primus Athenis vagam atque incertam venerem ad vnius cum vna coniunctionem reductam castigauit. Nam quòd aiunt de Socrate, duas illi vxores fuisse, Xantippen & Myrto, falsum esse cùm alii tum Rhodius prodidit Panętius. Sunt Lapones populi Septentrionales ad Sueciam: ii (vt olim Romani) ignem præferunt in nuptiis, ac præterea silicem. De igni constat: nihil enim magis necessarium illi regioni. quare ad eius quoque reparationem puto silicem comparari. In Bœotia sponsas aiunt asparago coronatas: quò deposita feritate, ad alterius voluntatem mansuescere discerent. quippe ex Corruda asparagus altilis atque esculentus fit. Nihil etiam te prohibebit quàm mollissimo carmine duos Atticos fontes appellare, Callirrhoen & Ennea-crunon, è quibus hauriebatur aqua, vnde fierent virgini lauacra antequam in lectum reclinaretur. Neque prætereundum, quòd Græcorum sponsæ nobiliores rheda vehebantur ad sponsum (si qua pedibus incederet, χαμάπους appellabatur) cuius rhedæ axis pro foribus comboureretur. argumento constantiæ atque moderationis: ne coniunctionis alienæ, néue noui cõiugii fluctuãtem animum occuparet cogitatio. néue hac illac euagandi: quod vitium maximè est fœminis familiare, caperet impet°. Postridie nuptiarum, in oppido Leptæ mos fuit vt ad socrum sponsa mitteret ollam petitum. roganti responderent familiares: neque habere sese: & si haberent, non daturos. Quo iam inde ferendis socrus (difficiles enim magna ex parte sunt) moribus assuefieret. Sed de his satis.

Lapones.

Duo fontes Attici.

Est autem carmen multiplex: nã ipso in cõuiuio Scolia canebantur: de quibus inter Pæanes iam dictum est. Post cœnam Epithalamiũ, quum in cubiculum deducebatur. Tertium genus apud Poetas, quo res ipsa describitur: cuiusmodi est apud Musæum de Leandro. Apud Ouidium in nuptiis Orphei, apud Statium Stellæ. Tale fecit Claudianus de Honorio & Maria. Tale est operosum illud Ausonii. Postremum genus mistum est, & ex narratione & ex cantione. quale pulcherrimum illud Catulli, quod malè inscripsit Argonautica. Est enim Pelei Epithalamium mistũ. Quiu extat & Claudiani Epithalamium suauissimum, eius generis quod canebatur. Quare vt iam te expediam, exempla aliquot ponam ex Catullo: quorum in vestigiis ita pedem ponere possis, vt gloriæ illius metam facilius contingere liceat. Tria diuersa initia; Ad Hymenæum statim.

Carmen multiplex in nuptiis.

A *Collis ô Heliconij*
Cultor, Vraniæ decus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenæe? Alterum autem initiũ à tempore, ad iuuenes,
Vesper adest, iuuenes consurgite, vesper Olympo.
Expectata diu vix tandem lumina tollit.
Tertium ad ipsum Peleum,
O decus eximium, & magnis virtutibus augens
Æmathiæ columen Peleu. Flammei mentionem illis verbis, *Flammeum cape.* Claudianus, quia Heroico pedi hoc numero seruire non poterat, dixit alio,
Flammea virgineis accommodat ipsa capillis.

B De curru quæ diximus suprà, idem quoque ita scripsit, *-pilentáque sacra Præradiant ductura Nurum.* verùm sanè ibi in fortuna Imperatoria. Catullus tedam Hymenæo attribuit: vnã quidem, quia vnus:
-manu pineam quate tedam: non tamen solam: ait enim, *Viden' vt faces splendidas quatiunt comas?* Carmen autem Amœbæũ, non solùm cum Hymenæi nomine, sed etiam aliud, vt
Currite ducentes subtegmina, currite fusi. Neque verò vnum, sed diuersa in eodem Poemate: vt apud eundem,
Quis huic deo comparier ausit? &
Abit dies: prodeas noua nupta. &
Concubine nuces da. Quos versus virgines à cantore auditos recinebant. ait enim,

C *Vos item simul integræ*
Virgines, quibus aduenit
Par dies: agite in modum
Dicite, ô Hymenæe Hymen,
Hymen, ô Hymenæe. & in altero Epithalamio,
Aspicite innuptæ secum vt meditata requirunt.
& *Dicere iam incipient, iam respondere decebit,*
Hymen ô Hymenæe, Hymen ades ô Hymenæe.
Verbum quoque ἀπαυλίζειν, quod suprà posuimus, atque ex libris Pontificiis priscis, decubare interpretabamur: ipse, secubare,
A tuis teneris volet
Secubare papillis. Fesceninæ autem licentiæ imaginem quandam expressit: quam vt cognoscas, apposui: non vt imitere,
Ne diu taceat procax:

D Fescenina loquutio, & quæ sequuntur. malo nánque abstineas me præceptore, aut condias pudore liberali. Magno enim in periculo tum famæ, tum vitæ versatur, qui impudicè loquitur: vtque cuiusmodi est oratio, talis quoque mens esse videatur. De eo quoq; quod recitabamus, ne nupta pede limen attingeret,
Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes. Vbi non videtur in paterna domo transigi: si verum est quod aiunt, Transmitti à noua nupta limen: vt quasi inuitam à patriis ædibus eam discedere appareat. Vota autem pro liberis,
Torquatus, volo, paruulus

Matris è gremio suæ
Porrigens teneras manus
Dulce rideat ad patrem.
In Argonautico autem penè totum carmẽ pro ea materia est. Claudianus quoque,
Sic natus in ostio
Paruus Honoriades genibus considat auitis.

Aristophanes autem fabulam, quam inscripsit Pax, clausit choro: cui præter vota quædã, atque precationes attribuit ludicrum quendã Hymenæum. quemadmodum & in alia cui nomen fecit Aues. Catulli verò carmen Glyconiũ dicolon est ex Glyconiis quatuor & quinto Pherecratio, pentastrophon. Quod autem aliquando, Trochæi loco Spondæum ponit in prima, id veterum facit exemplo: quemadmodum & in secunda sede pro Dactylo. velut in illo
Nutriunt humore. similem nánque oden habes apud Aristophanem in fabula, Equitibus. In qua etiam maiorem licentiam animaduertas. Etenim pro dactylo amphibrachion posuit in illo τοῖς ἀχιυνοβόοισι. Nec minus in alio amphimacrum, ὡς εἰ μὴ ἔνοιδ' ὅστ' ἐν. & ibi
-σην σκὰν δὲ νῶ χρεοῖμω.

OARISTYS, Genethliacum.

Caput CII.

A Equum fuit post Nuptias primo quoque tempore tractare natalia liberorũ: nisi cuipiã plus libeat efflingere cõfabulationes quæ inter virũ, atque vxorẽ fieri consueuere. quas oaristyas veteres appellarunt. Cuiusmodi habes apud Homerum Hectoris & Andromaches. verùm id vnum exemplum memini: ſdq; in opere iusto, non autem in Poematio separato. Quòd si quis ea perstet in sententia vt is ei locus debeatur: non laboro. Verùm idem sciat, æquali ratione præponendas Epithalamio susurrationes inter procum & puellam. Quale genus poematis habes apud Theocritũ. Nos quoque aliquid conati sumus in Nymphis nostris indigenis. vtriusque præcepta adeò varia sunt, vt penè omni ex vita duci possint. Argumentum ac materia penè eadem. vita quemadmodum suo loco descripsimus in personarum tractatione, aut ciuilis, aut militaris, aut rustica. pro quibus tibi in diuersa opera stãdum est. Genethliaci verò natura atque ratio, & multorum habet imitationes, & vias penè innumeras vnde ducantur. Duo tamen primaria capita: alterum à maioribus: alterum à spe ipsius infantis. Multæ vtriusque φαντάσεις. Neque enim stemmata, aut res gestæ sine locis: in quibus amœnissima Poeseos diuerticulà sæpè reperiũtur. neque spes sine cõparatione virtutum præteritarum cum futuris. sic enim potuissent prisci poetæ canere Genethliacum Q. F. Maximi. Sic potuit Statius Lucanum celebrare. Etiam ab oraculis, & auguriis & somniis parentum. Etiamsi hæc non adsint argumentis nostris: tamẽ aliqua attingere, atque adducere ad exornationem. Ad hãc considerationem pertinẽt Cyri, ac Romuli natalia: quorum vterque expositus, à feris nutritus, maximorum regnorum iecerunt fundamenta. Diuinus poeta cruit è Sibyllinis vaticinationibus laudes Salonini. Communes loci: dies, tempus, temporis partes. Diem intelligo, vt festa aliquot, Saturnalia, Liberalia, Floralia, qua die Mecœnas nisi fallor. Licet Auroram, Solẽ, Noctẽ, Astra alloqui, Temporis partes, Ver genitale, Hyemem genialem, Æstatem opulentam, Autumnum fructiferum: cuius numen Pomona afferet versibus iucunditatem. Plurima in ore Lucina, & Parcę in carmine heroico. Si lyricum pangis, ad amœniuſcula potes te demittere: atque etiam ad inferiora si Hendecasyllabos canis. Ex Varrone, & Gellio educere potes minora numina. qualis Morta, Edusa, Potina. Omnino verò Genium celebrabis: quippe nascentibus nobis suus cuique datur. Vnde & dies Natalitius idem & Genialis dicitur. Vocabis eũ igitur ad sacrificiũ, cui offeres & merum, & corollas. Neque enim hostiã licet cędere. vt quid enim? Qui tum vitam primùm adeptus es, alii suum adimas? Iccirco ad aram Deliam vllam cædere hostiã nefas erat: propterea quòd nuncupata erat Apollini Genitori. Prisca quoque monumẽta ab illo repetes: cuius natalia ex Callimachi hymno in Delum excipere poteris. A quo non minus Iouis incunabula cum Rhea & Corybantibus, ac Dactylis Idæis. Quinetiam si reconditæ studes eruditioni: præter Amalthęã capellam, cuius lacte imbutum illum prædicãt: habes etiam suem, cuius grũnitu produnt Cretẽses infantis vagitum occultatum. Quamobrem Præsiis eius insulæ popularibus animal illud nõ solùm summa in veneratione, verumetiam diuino cultu obseruatum. Ei enim ab illis solennia sacra facta Athenæus author est. De Liberi verò patris natalibus quid dicam tibi? quot inde illecebras. ad permulcendos auditorum animos mutuare licebit tibi? Adsunt Nymphæ, Bacchæ, Sileni, Satyri, Pantheræ, Currus. etiam Cupido exhibere quit carminibus tuis sui ortus initia: quo tempore cùm è Chao exiluit primus, omnia cõparibus suis cohæserunt. Generatio parit immortalitatem, accepta parentum semina perficit: in quibus illos suapte natura deficiẽtes, rediuiuos repræsentat. Quòd quotidiana indiuidua posenti depẽdũt Fato, in aliorum subeũtium instauratione species restituit. Quid aliud est æternitas, quàm cõtinuata generatio? quod cũque mutat, generat. Augmentatio quantitatis, alteratio qualitatis, generatio est. nihilò secius loci mutatio. Sermo verborum: cogitatio notionum: prudentia cõsiliorum, bellum pacis, diligentia opulẽtiæ, virtus beatitudinis genitrix est. quid quòd Deo cũ deesset nihil, ipse sibi esset omnia, ex nihilo voluit esse aliqua, quæ hoc ipsum quod ipse est, &

Mecœnas Floralibus festis natus.

essent,& non essent: ſdque per generationem. Quanquam ambiguè dicitur γένεσις, apud Platonem, de mundo cùm à Deo ille ait genitum: & de iis, quæ in mundo à nobis dicuntur generari. In hæc rapuit me calor poeticus: vt quemadmodum cætera omnia, quæ noſtris commẽtationibus continentur: ita hæc quoque pars quàm maximè à vulgo abhorreret. Quare iam ſit ſatis.

Πρεσευκτικὸν, Α᾽πευκτικὸν, Soteria,

CAPVT CIII.

NAtum hominẽ multa variáque ſequuntur euenta. conditio, ſtatus, negotia, valetudo, mors. quæ omnia Syluarum materia eſſe ſolét. Itaque laudantur Conſulatus, victoriæ, triumphi, ſtatuæ, feſta, ludi, togæ puræ, bullæ, prætextæ, prędia, naues. laudantur inquam pro conditione, ſtatúue perſonarum. In negotiis ſunt Exhortationes, proſecutiones, conſolationes, votorum ſuſceptiones. Quare & in bellum profecturos proſequimur beneominata oratione: neque eos ſolos, ſed etiam quomodocúnque peregrè futuros. Pro quibus vota quoque ſuſcipere ius, fáſque eſt. Quemadmodum pro ægrotis. quod carmen ſuis Lyricis inſeruit Horatius. Aliis titulos fecêre, Propempticon, Protrepticon, paramytheticon: huic πρεσευκτικὸν, Latinè Votiuum. Nauiganti idem Horatius: *Sic te diua potens Cypri*. ad bellum eunti Meſſallæ,

Ibis Liburnis inter alta nauium
Amice propugnacula. Ægrotãti Mecœnati
Quid me querelis exanimas tuis.

Et pro ſeipſo Tibullus. Recepto verò duce atque exercitu incolumi ſacrificabãt Soteria. ſicut & amico aut patre, aut filio, aut marito reſtituta ſanitate. cuiuſmodi cecinit Stati⁹. quod ab Orpheo primùm factum memoriæ prodide re. eſt autẽ in genere τῶν ὀχαριστικῶν, id eſt, eorũ quibus agimus gratias, ſcilicet Diis immortalibus. Proſeuctico autem cognatum ἀπευκτικὸν. idem nánque filũ orationis, idem modus, tenor: finis diuerſus. Nã Proſeuctico petimus aliquid fieri, aut eſſe. Apeuctico aliquid non fieri, aut non eſſe. Sunt igitur cõgeneres orationes. vtraque petit ſanè fieri quod non eſt. ſed Proſeuctica fieri bonũ ſimpliciter: Apeuctica fieri bonum ſublato malo. Prioris modi multa diximus: & illud Virgilii eſt:

Armipotens belli præſes Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis.

Alterius generis apud Catullum de re præterita: *Iupiter omnipotens, vtinam ne tempore primo*
Gnoſia Cecropiæ tetigiſſent littora puppes.

Et illud, in VI. Æneidos ſimile. differt enim ſola breuitate - *ne ſæui magna ſacerdos*. Et apertius, in tertio:

Dij prohibete minas, Dij talem auertite caſum
Et placidi ſeruate pios.

Vocantur autem etiam ἀποθῆκαι carmina: quæ ad auertẽdam auerruncandámue infenſorum numinum iram comparantur. Supplex eſt Proſeuctícon: petit enim. omnis autem qui petit, eget: minor igitur eſt hoc ipſo, quã is à quo petit. ſuauis igitur oratio petitioni accommodanda. Ipſa argumenta condíta humilitate, ne videaris velle vim facere, atq; extorquere. Inſinuatione opus eſt, & occulta ſurreptione. Decet etiam Poetam profiteri ſe eſſe beneficiariũ illi⁹ quẽ appellat. Vita, dignitas, opes, tria ſunt primaria. horũ vnũ, aut omnia ei abs te deberi. In Apeuctico aſſurgere licet altius, atque inſtare. Miſeratio nánque maior mouetur in periculis, aut alia qua re atroci. In Soteriis liber animus à malo, aut à metu, ſeruus eius cuius opera tam bene affectus eſt. exultans lætitia: narrans commoda: omnia ſtudioſè amplificans. figuris comptis, acribus, frequentibus.

Petitio qualis eſſe debeat.

PROPEMPTICON, Apopempticon, Hodœporicon.

CAPVT CIIII.

PRopempticó quoq; in genere Proſeuctici continetur. Eſt enim Poema quo proſequimur abeuntes, vel votis, vel bonis ominibus. Sumem⁹ autem argumentum à tẽpore, loco, officio, comitatu. Suppeditabitur enim à tempore canẽdi materia: etiam initia poematis aliquando. quibus affamur ventos, diem, noctem, ver & alia. hyemis incommoda deprecabimur. Loci ratio duplex, quò, & quá. Exemplum tibi ad carmen tuum variis pingendum coloribus ex Æſchyli Prometheo ſumes. à quo Io vaticinium audit fugæ ſuæ. Iiſdem veſtigiis deduces argumentũ. veluti ſi diſcedens Roma Veronam petat. Huiuſce vrbis diuinitatem collaudabis, ſitum incõparabilem, Atheſis amœnitatem, Vetera monumenta, Aquæ-ductus, Põtes, Theatra. Alterius loci ratio, qua illi eſt iter faciundum. Apenninus, quem tot fluuiorum patrẽ appellare poteris, imprimis ſeſe offeret. Deinde Florentia omnium penè vrbium elegantiſsima. Tum Padus fluuiorum rex: poſtremò Ferraria, qua nihil mundius, nihil illuſtrius videt Sol. vniuerſa quoque natura locorum alias, atque alias admittunt dicendi occaſiones. Etenim ei ſi eſt nauigandum: quot, quanta è mari? votum aduerſus pericula: ſacrificia tempeſtatibus. Neptun⁹, Nereides, Delphin, Pompilus, Aquilones, Cauri, Aurę tibi pręſto ſunt. ab officio, veluti ſi Legatus, ſi cum imperio, aut exercitu: ſi pro pace. ilico ſeſe tibi dabunt Viri laudes: electũ è multis genus, virtus, fortuna. Diuertes deinde ad ſocios, comites, collegas: quorum è virtutibus illius agnoſces commoda. Eſt igitur laudandi occaſio cum ea parte coniuncta. nam qui Propemptici ſpeciem fecere vnã, ἐγκωμιαστικὸν, nihilo melius iudicarũt, quàm ii, qui nobis eloquẽtiæ cãdidatis affirmabant orationem pro lege Manilia eſſe in genere demonſtratiuo. Quid? admittemus

temúſne illam quoque diuiſionem? Partiuntur enim πρεσπεμπτικὸν in duo: in ἐρωτικὸν, & συμβουλευτικὸν. Aiunt Amatorium Propempticum eſſe, cùm amicus amico dat hoc, vt eiuſmodi carmine eius celebret abitionem. Quòd ſi maior proſequitur minorem abeũtem: illud eſſe συμβουλευτικὸν: propterea quòd ad præſtantioris dignitatem pertineat dare conſiliũ inferiori. quã Sophiſtarum ſuperſtitionẽ vides omnino carere iudicio. Si enim ita ſit: minimè dubiũ eſt, quin etiam à quocũque vitæ vel genere, vel officio, ducẽdæ penè innumeræ ſint ſpecies. ſumma poematis hui⁹ eſt ὁρμία. Cui vel ἥδη, vel πάθη poſſint adhærere tum multa, tũ varia. Si enĩ Comicum abeuntem appelles qui paruulos relinquat liberos, etiam conſolatione vtendũ fuerit, etiam promiſsis eius expectatio de tua fide oneranda. ſi amicam propemptico alloquêre: quales tibi affectus vel mouendi, vel declarandi? Quas attinges tum fabulas, tum hiſtorias. Qui flores ex intima rerum natura delibandi? Ab animalibus, à plãtis, ab elemẽtis ipſis: quorum cõditio vniuerſa ſpectat ad vnionẽ. quare tibi illũ dederit Fatũ, vt auferret? Quid amplius tibi ſperandum: quo viuendum modo, qui ſine teipſo ſis futurus? Eſto igitur hoc ἐρωτικὸν. Qui ſi in exilium miſſo amico, vel filio, vel patri eiuſcemodi pares Poema? nónne meritò hęc item pars ſpeciei certæ nomen ſibi vindicabit? Quis igitur dicat πρεσπεμπτικὸν φυγαδικόν: Acuti⁹ agnoſcas ab hoc genere genus illud diuerſum, quod non ei qui manet attribuitur, tanquam πρεσπέμπειν τὸν ἀπερχόμενον: ſed ei qui abit: qui amicos, quos relinquit alloquitur. Eiuſmodi feliciſsimum ſimul atq; miſerrimum Ouidii fecit ingenium. Abiens enim in exilium, cuius erat is dignior, qui illũ relegabat: diuina illa excuſsit, quorum initium eſt:

Cùm ſubit illius triſtiſsima mortis imago.

Etenim hanc elegiam ſi cum ſuperiore, in qua deſcribitur nobilis illa tẽpeſtas, quiſpiam coniungat: ex vtraque abeuntis Naſonis cõdet αὐτοπρεσπεμπτικὸν ſingulare. Quod hunc ad modum nominare libuit nobis, quia viciſsim Propemptico reſpõdet. E᾽ Statio multa poteris cõtemplari: nec tua facere minora. apopempticon non eſt niſi nomine diuerſum: res eadem.

Συμβουλευτικὸν, Πρεσπεπτικὸν, Παραινετικὸν, Νουθετικὸν, Παραμυθητικὸν.

CAPVT CV.

CVm omne genus orationis ad deliberatiuum reduxerimus: finis enim iudicii eſt Iuſtitia. Iuſtitia ab electione. Electio à deliberatione. Itẽ Laudationis finis, imitatio: tum ſuperiora, tum hęc ipſa, quæ deinceps recẽſebimus ſub deliberandi genere continebũtur. Quippe nuptiale carmen facilè ſub illo collocatur. Non minus Geniale. Eſt enim ſub Euchariſtico. Gratias Deo Opt. Max. cuius beneficio liberis aucti ſimus. Tanto magis πρεσπεπτικὸν, quod Adhortatiuum Latini. ſub quo ſtatuetur παραινετικὸν, νουθετικὸν, παραμυθητικὸν. Eſt enim Paræneticõ quod præcepta continet Sapientiæ. Nutheticũ, quod cuiuſcunque modi complectitur admonitiones. Paramytheticon, quo aliquem cõſolamur. adhortamur enim ad animi compoſitionem, atque tranquillitatem. Neque differt Adhortatio à Dehortatione, niſi quemadmodum Suaſio, & Diſſuaſio. Hæc verò ita ſunt diuerſa, vt Affirmatio à negatione. Nã qui negat, hoc ipſo, quo negat, affirmat negationem. Et qui diſſuadet, ſuadet non eſſe faciendum. Omnibus autẽ his tum laus, tum vituperatio adiunctæ ſunt. quæ ſunt quaſi calcaria quædam ad electionem. Id quod in Paræneticó tam perſpicuè patet, vt etiam in ipſa voce laudis vocabulum conſtituatur. Protrepticon igitur tot modos aut ſpecies cõtinet, quot habet fines. Iam verò à nobis ſæpe declaratum eſt, vnum eſſe finem noſtrũ extra nos, Deum. Vnum in nobis vltimum, Beatitudinem, quæ appetiti boni fruitio eſt. Sunt autem bona, Animi, Corporis, Fortunæ. ad quę cùm animum appulerimus, inchoatæ cuiuſdã beatitudinis affectio eſt. Ad quam conſequendam mouemur aut ea, quæ in mente noſtra eſt, ratione: aut extrinſecus aliorum impulſu. Is verò dicitur Hortatio, quia Græci ſic loquuti ſunt. Eſt enim ὁρμὴ impetus. Aut igitur eſt adhortatio ad rem vel actionem quampiam ſine comparatione atque deliberatione electionis: eiuſmodi Idea eſt τὸ πρεσπεπτικόν. Exempli gratia, ſi tibi dem conſilium vt ineas militandi rationem ita, vt neque cum otio, neque cum ſtudiis literarũ, neque cum queſtu mercaturæ cõparem. Aut eſt admonitio ſimplex qua inſtruaris ad aliquam prouinciam capeſſendam. Cuiuſmodi eſt oratio Q. Fratris ad M. Tullium de petitione conſulatus. hoc eſt τὸ νουθετικόν. aut eſt cum præceptionibus. Hoc eſt τὸ παραινετικόν, ſiue παραγγελματικόν. qualis eſt Iſocratis ad Demonicum: & Plutarchi παραγγέλματα. Cùm igitur bellum ſuſcipiendum eſt, dubitatúrque faciendúmne ſit: ea oratio eſt planè deliberatiua, à Græcis συμβουλευτική. Cuiuſmodi in XI. Agit enim Latinus de conſilio belli continuandi: quod idem eſt, atque in ſuſcipiendo:

Antè quidem ſumma de re ſtatuiſſe Latini
Et vellem, & fuerat melius: non tempore tali
Cogere concilium, cùm muros obſidet hoſtis.

Hoc Poematis genus non cadit in ſyluas. Conflato autem bello, protrepticis carminibus locus eſt. Neque enim amplius eſt electio, ſed iter ad finem. Hoc carmine ſyluam componere licebit. quò vel Imperator, vel vniuerſus exercitus ad victoriam excitetur. Gerit autem quẽdam, vt ita dicam, vultum Propemptici. Simul addit impetum ſumptis argumentis à patriæ charitate: Focis, Aris, Penatibus. Rebus geſtis, periculis impẽdẽtibus, ſeruitii, ignominię. pro-

posita spe quietis, opulentiæ, honoris. Beneominata verba huic conueniunt. Votis quoque claudere poteris, cum appellatione numinum, quorum in tutela gens est. Excutiēda loca suasoriarum, à necessario, vtili, honesto. Hoc est Protrepticon. νουθετητικὸν verò si addas ad Protrepticon, rationes aggrediendi hostes, cauendi ab illis, debellandi. ἀθλητικὸν autem si adiūgas Nuthetetico, præceptiones. Est autem Protrepticon generis nomen ad multas actiones, neq; propterea nomen mutauit nisi in re maritima. Id enim ἐπιπέλευσιν Græcis libuit appellare. Talis apud Poetam in V.

-nunc nunc insurgite remis
Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos: quibus in Getulis Syrtibus vsi,
Ionióque mari, Maleæq; sequacibus vndis.
Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere certo.
Quanq; ô. Sed superent, quibus hoc Neptune dedisti:
Extremos pudeat rediisse. Hoc vincite ciues,
Et prohibete nefas.

EPIBATERION.

Caput cvi.

Vm quis longam post peregrinationem, aut diuturno postliminio in patriam reuersus esset, certa die ciuibus conuocatis aut habebat orationem: aut canebat carmen: de illustribus viris dico. Id poematis genus ἐπιβατήριον dicebatur, ὅτι ἐπιβεβήκει ἐς πλοῖον πατρίδα. Ea in ciuitate aut erat princeps, aut Præfectus à principe impositus, aut Respublica. Ergo & principem, & præfectum celebrabant: sanè post lætum procemium: quódque ostenderet omnium desideriorū finem. Is enim est huius Poematis modus, vt diis agat gratias, quorū beneficio bis natus sibi videatur is, qui illa canit Epibateria: & ciues benignè appellet: quorum animos ex frequētia, ex vultu, ex plausibus deprehendat, atque agnoscat. Quòd si postliminio reuersus hoc agere aggrediatur, maiores addet affectus. Patrios primùm lares salutabit: quorum ante aras focósq; primùm hauserit cælū. Eúmque diē quasi natalem suum colet. Tum verò conuersus ad ciuitatem, ordietur laudes tanquam parentis, tanquam altricis. Ab ipso cōditore sumet initium. à matrice vrbe, si colonia sit. A' beneficio & magnitudine vrbis Imperatoriæ, prætoriæue si sit municipium. Cùm autem hominū cōuentus propterea sint instituti: vt & tutius, & commodius viuerent: à situ maximum capiet argumentum. Situs verò etiam loci naturā demonstrat. Locum intelligo Regionem: situm regionis partem. regio commendatur à seipsa ob fertilitatem: & si non sit fertilis, ab iis commoditatibus, quibus vtimur ad ea, quæ sunt necessaria importāda. vt à mari, fluminibus, camporum planicie. Altera commendationis ratio ab asperitate, quia inuia atq; inaccessa, tutiores incolas faciat. Hæc à seipsa habet. Cæterùm & à vicinis, siquidem boni sint: sic laudis patet aditus. Sin mali: illorum vituperatione magis etiámnum laudatur ipsa: quorum nequitiæ neutiquam particeps sit. Vrbis autē situs tribus potissimùm probatur causis: sanitate, munimento, voluptate. Sana vebs creditur alia aliis. Illud sine controuersia, in aere perflabili. Id sanè disputant: editane loca, an latè patētes campi aptiores existant ad tuendam sanitatem. suas vtrique afferunt rationes. Quòd si in plano sita cedat aeris præstantia ei, quæ in monte posita est: at enimuerò facilitate cōmoditatéque cōmeatuum, atq; subuectionum superior esse videbitur. Quòd ad munitiones attinet, id vel in natura, vel in opere positū est. Priscis celsa loca munita ostendit natura, quibus ars adderet pauca. In planis constitutæ, fossis atque muris suam debent securitatem. Nunc hæ probantur magis in re militari. Quæ sunt in collibus, difficilius emittunt milites ad obsidiones impediēdas: Facilius è superiore loco detectos hostes petunt missilibus. Quæ in planis, faciliores habēt exitus: minus cōmodè tectos aggeribus inimicos incessere queunt. Ita in vtramque partem diducere poteris orationem. Quinetiam si muris cinctus non sit vicus natalis tuus: nam ex iis maximi quoque viri prodiere: & sanitatē laudabis, quæ à murorum claustris malè sæpe afficitur. Et libertatem celebrabis: quæ non cohibeatur, tanquam pecora præsepibus. Aurea ætate sic habitasse mortales. Ad eum modum & vixisse, & regnasse Lacedæmonios. Apud Scythas nihil commendari magis, quàm carere mœnibus. In fide audacia, robore ciuium perpetuū esse imperium. Intra murum delitescere, fugæ perquàm esse simillimū. à voluptate locus dabitur argumētis, si vicinæ sint syluę, colles frugiferi, fontes, prata rigua, horti. Templa, ædes, portus, porticus, magnificè structa omnia. Igitur vetustatis finis Nobilitas. Nouitatis necessitas. Neque enim sine maxima prudentia, maxima vsus spe, adduci potuisse accolas: vt relictis suis certis sedibus eò commigrarent. Sanitatis finis, vita. Munitionis Libertas, Imperium. Ornatus atque magnificentiæ, Voluptas. sine qua nullius rei possesio vera dicitur. Est enim voluptas fruitio boni expetiti. Quam qui damnarunt: nesciuere quid esset rerum finis. Hæc igitur ab ipsa quasi materia vrbis. Forma verò ipsius ipsi ciues existūt. à quorum corporibus, animis, fortunis excitabis ad laudes auditores. si corpore delicati sunt: venustas hîc habebit partes primas. Sin asperiores fuerint: robur prædicabitur. Si absit à fœminis pulchritudo, ea prætermissa ad animorum laudationem aduolabis: Sedulitatem, sobrietatem castitatem. Pæonum fœminæ ex Herodoto in memoria habēdæ: ex aliis Patauinæ, Romanæ, Spartanæ, Cimbræ. Præterea virorum studia in armis,

Voluptas.

armis, in literis, in artibus, in mercaturis. Leges, mores, consuetudines, res gestæ: si quæ sunt illustriores, ac maximè dignæ memoratu. Parcè omnia, ac breuiter: ne in πανήγυριν excrescat oratio. Quinque imprimis commemoranda sunt. Erga Deum pietas, Inter ciues concordia. Peregrinis hospitalitas. Subditis humanitas. Contra hostes fortitudo. in fine Poematis, bene precari patriæ. sese illi deuouere.

APOBATERION.

Caput cvii.

Contrà, Apobaterion carmē erit: quo discedentes vtūtur. Discedimus autem aut à patria, aut ab aliena. Si à patria, aut officii, aut peregrinationis, aut exilii causa. Si ab aliena, aut ad alienam, aut ad patriam. Atque ita vt ea in terra aut sedem fixerimus, aut non, sed quasi in diem vixerimus. Varia sanè materia, varióque tractanda modo: verùm cuius summa sit affectus, omnibus sanè communis. ita tamen vt in quibusdā sit verus, in aliis fictus. Nam qui à patria discedit sanè habet multa, quæ eum commoueant. qui redit in patriam, quid ei potest tunc vlla in terra relíqui, quod præsenti voluptate desiderii faces queat extinguere? Cætera, quæ inter hæc sunt, vt media natura eorum est, ita partē capere debent eius tractationis, in quam magis vergunt. Exēpli gratia si apud Gallos, quæ gēs est & opulentissima & humanissima, legatum agens Romam sit rediturus: non eodem afficietur modo, quo nos in Vasconia profugi, si fortunæ imperio in veterem patriam reuocemur. Huius generis est Ænea oratio ad Helenum, atque Andromachen. Qui iturus est in exiliū cōmiseratione interdum etiam lapides ipsos mouet. Qui ab Senatu, aut rege, vel legatus, vel cū exercitu mittitur, temperatiore vtitur oratione. Hæc à syluis & cantu musico valde sunt aliena. verùm si grande Poema pangis, ad hunc maximè modum introducendæ sunt personæ. Quòd si quis Poeta & sit, & à patria habeatur: ei sanè carminibus pro oratione vti licet. Proponitur populi fides, clementia, pietas: quibus familia, vxor, liberi commendētur. Oratio quę Ciceroni ascripta est, ad Equites priusquàm iret in exilium, tametsi illius non est, tamen eam talem censeo, ex qua multum fructus ad tuum Apobaterio capere possis. Decedēs aliena terra, in qua diu vixeris, eā patriæ nomine appellabis, salutabis. Beneficiorum memoriam æternam fore polliceberis. quanquam veterem verámque patrem patriam: tamen te bis natum existimare. Hîc meliora natalia iam adulto, atque intelligenti: ibi vulgatiora. Hîc te semper futurum, vbi inueneris id, quod vbi fueras denegabatur. Cælum ipsum, inquam, quod ibi ablatū, hic recuperaui. Claudes poema beneominatis verbis, faustísque precationibus. Gen' hoc poematis siue orationis, quare à Græcis dicēdi magistris ὀπισθιβατικὸν sit appellatū, sanè nescio. quid enim in hoc potius, quàm in aliis mihi sit componendum. Nobis ita libuit ὀπβατήρια vocare, quomodo ὀπβατήριον id, quo reditus in patriam celebratur.

Παιδευτήρια.

Caput cviii.

Nter διδασκαλικὰ nihil prius, nihil sanctius eo poemate, quod à nobis Græcè dicitur παιδευτήριον: quo præceptoribus nostris gratias agimus, déque cælesti ac diuina semēte ab illis facta vberē messem grati reddimus. quid enim optabilius à Deo opt. max. huic brutæ atq; incompositæ materiæ tribui potest, quàm forma illa, quam sui similem fecit ipse, vt nos eius similes euaderemus? Quid ergo conducibilius homo homini præstare queat: quàm illum ipsum animum, qui nos aptos facit atq; procliues ad beatitudinem, ita colere, vt eam & cognoscere, & expetere, & cōsequi valeamus? Hoc igitur quod esse debemus, Dei benignitati: hoc, quod sumus præceptorum nostrorum beneficio acceptum ferre oportet. Ergo cùm tyrociniorum nostrorum tam in armis, quàm in studiis literarū tot tantáque rudimenta multis viris tùm sanctis, tū fortibus debeamus: primis adolescentiæ nostræ auspiciis commemoratis, in laudes continuò institutorum abeundum est. Quorum & fides, & probitas, & solertia, & sapientia, & æquanimitas, & sedulitas frequentes illustréque sententias suppeditabunt. Imprimis verò liberalitas, qualis Socratis erga discipulos suos: quorum opibus ne nummo quidem ditior factus fuit. Nō quemadmodū Gorgias, aut Hippias, aut Protagoras. Chironem quoque adduces, & Phœnicem, Achillis vtrunque moderatorem. Aristotelem Alexandri. aliorum alios. Neque solùm artifices, sed & artes ipsæ locos tibi communes dabūt. Quarum laudibus, multum refert si addas inuentores: quicunque vel ex Plinio, vel ex aliorum narrationibus erui poterunt. Eorum nánque splendore multum sæpenumero lucis adducitur Poemati. Cæterùm propterea quòd penè in omnibus cum cætero argumento laudationum quoque rationes coniunctæ sunt: videamus tandem quibus legibus Panegyricum Poema confici consueuerit.

PANEGYRICON.

Caput cix.

Veteres Græcos tenuit consuetudo, certis vt celebritatibus vnum in locum vniuersi conuenirent: vt eorum animi vel præceptionibus sapiētum, vel fortium æmulatione, componerentur, atque colerētur: vel ludorum festiuitatibus laxarentur. Nánque tum Poetæ, tum oratores, tum Aretalogi, tum historici suas recitabant lucubrationes. Legimus enim suas musas proprio ore Herodotum pronuntiasse. Hesiodus verò etiam se victorem fuisse prædicat,

Præterea currus, athletæ, equi: cæteráque id genus, quæ in primo libro à nobis narrata sunt. Adhæc fabulæ multæ dabantur vel à Tragicis, vel à Comicis. Quorum iocis, & præteritorum laborũ lassitudo, & præsentis moræ tædiũ tolleretur. Nomen igitur generis πανήγυεις ὅτι πάντας ἤγυερεν, i. omnes cõgregabat. eiusdẽ enim originis est, ἄγυεις, ἀγείρειν, ἀγορά. Fuit autẽ mos Græcis addere vocẽ illã πᾶν multis verbis vbi vniuersitatẽ consignificare vellent: quemadmodum fusius in Originibus dictum est. sic παμβασιλεύς, παμδεχές, παμπόνηρος, πανέλληνες, quo vocabulo vsum esse Archilochum author est Strabo in octauo. Itaque & Athenienses cum ex omnibus vicis ad ludos conuenirent, πανδημεῖ celebrabant: & ad Heliconium Neptunum Ions Panionia: sicut idem prodidit. Ab ipso igitur Deo eiúque potẽtia tibi carmẽ auspicari licet: parcè tamen: vulgata nánque res est admodum. nisi ex abdita quapiam eruditione aliquid erutũ promas. verùm sine ostentatione, atque arrogantia: itémque ne anxios habeas auditorum animos in ipsa historiæ quæstione. quod vltimũ quorundam poetarum vel maximũ existit: qui dum malunt admirationi esse, quàm intelligi, pro attentione quam captant, odium consequãtur. Deinde ad Gentis laudes: quarum leges in superiore commentatione positæ sunt. Hic res gestas mos est oratoribus liberius explicare: nõ solùm quòd ea res faciat ad laudationem, sed etiam vt incitentur animi ciuium ad similes & exercitationes & glorias. quo loco nõ historias modò veras, sed fabellas quoq; inserere plurimùm cõfert auriũ voluptati. Atq; ex his excitari potest modus comparationum. Plurimum sanè splẽdoris affert rebus nostris alienæ lux laudis. Tertius locus cõtinet celebritatis ipsius cõmendationem. quam pro cuiusque rei studio deduces in tuos numeros. Sunt enim Gymnica certamina ad robur augẽdum exercitationib⁹: Sunt Musica ad robur redintegrandum ex remissione. Sunt incondita quædam alia, quæ simul cum seriis ludum connectunt. Cuiusmodi legimus Consualia, in quibus cernui pastores saliebant. Et illa quæ à Varrone tradita, à poetis repetita: *vnctos saliêre per vtres*. Et quæ nostris temporibus fiunt: cùm quis in scrobe, aut circulo ponit vnum pedem, alterum suspẽsum habet. Colluctator vno item stans pede, atque eo saliẽs aggreditur expectãtem. Vter eo, qui suspensus est, pede terram attigerit, pro victo habetur. Si aggressor, abit: alius succedit: ille adhuc manet. Si is qui in circulo stat, vincatur: abit: qui eũ aggressus est, in eam subit stationẽ. vetus profectò exercitandi genus: & quod legimus de Milone Crotoniata. Stans enim in pelle vncta oleo, aggrediẽtes propulsabat. Ipse de vestigio ne tantillum quidem. Alia quoque leges apud Pollucem, quæ in conuentibus festis fieri consueuerant. Eorum iucunditate carmina tua poteris aspergere. Addes iis post hæc certatorũ præmia. Præconis voce declarationes primùm quibus tum Athleta, tum patria, atque parentes beati pronuntiabantur. Dona deinde alii alia. Lebetes, pelles, coronæ: quemadmodum è Pindaro colligi potest. Coronarũ materia varia. E quercu. Eius laus multa. Victus priscus. Olea nõ minore prædicatione. Ex ea enim veteres Trophea erigere soliti. Ea sese coronauit Pallas Neptuno superato. Quid? sterilis arbor est, vnde coronæ fiant: veluti Picea, Apiũ, Cypressus: ex his enim nullus vsus ad vescendum nobis. Tum verò vis orationis, quo se intẽdat, habet. Pro se satis præstare virtutẽ sibi. Nõ esse precium coronam, sed præmium. Quin ne præmium quidem, si ab emẽdo dicatur: sed indicium tantùm, ac testimonium, Secundũ hæc præsidem certaminis atq; celebritatis appellabis: siue is sit Rex, siue præfectus, siue plures, vt apud Græcos olim αἰσυμνῆται tum alii, tum Amphictyones. Legimus etiã multos priuatos viros, edidisse ludos publicos, vel ad augendam nominis magnificentiam: vel ad eluẽdam auaritiæ maculam. Quemadmodum iis facere mos fuit, qui Decumam Herculi pollucebant. neque enim epulum sine aliquo ludorum genere dabatur. Tum autem qui parentibus aut patronis ludos funebres faciendos curabant. Postrema Poematis pars in votis, atque exhortationibus sita est. Discedant bonis ominibus, memores tã felicis diei, cuius tractum breuem longinquæ vitæ inerti anteponendum putent. Si quid spectarint gloriosi, ad idem sese cõparẽt: sin quippiam sese obtulerit, cuius offensione sit animus alienatus: eo relicto tanto acrius ad virtutẽ accingãtur. Panegyricus igitur est oratio laudatoria quæ dici consueuit apud multitudinem congregatam. Differtque ab aliis orationibus demonstratiuis: propterea quòd multæ scribi possunt de cuiuspiam laudibus, quæ nunquam recitatæ, sola lectione contentæ sunt. Quales Euagoras Isocratis, & de laudibus Helenæ, atq; Busiridis. quinetiã si pronuncientur apud aliquot auditores: ne tum quidem Panegyrici nomen obtinebunt. Plinius quoque Traianum laudaturus, illustri titulo auxit orationem suã. Neque enim vniuerso populo conuocato, sed Patribus tantùm conscriptis in Senatu dixit de principis laudibus. Præsertim cùm totius argumenti vis posita sit in genere δημηγορικῶν. Eũ enim finem spectat, vt pro Consulatu gratias agat Traiano: ac propterea in laudes eius adducatur. Quod vt melius intelligatur, de generibus laudatoriarum aliis agendum est.

LAVS, Laudatio.

CAPVT CXI.

Ἔπαινον igitur aliud dicunt Græci, aliud ἐγκώμιον. Falluntur enim, qui idem putant. quod vt clarius pateat à Nominis ratione, rationẽ rei, quod vocat

vocat Aristoteles τὸ πῇ ὦ ἔῃ venari oportet. Est igitur αἶνος, quemadmodum suprà dicebamus, idem quod μῦθος. Μῦθος autem idẽ, quod dictũ, aut sermo: vt veteres loquebantur. Nam postea vtriusque significatio ad fabellarum angustias redacta est. Ergo cùm de re quapiam αἶνος esset propositus: auditorum consensus expressus oratione ἔπαινος appellabatur. quasi prioris narrationis additamentum. Nullum enim pulchrius auctarium orationis, quàm comprobatio dictorum. Inde tractum est: vt hoc testimonium, vel bonæ rei, vel bene cuiuspiam facti, dictúue ἔπαινος vocaretur. Satis igitur erat & breuitas orationis, & paucitas comprobantium: cõprehendebat autem veritatem, atque ab ea comprehendebatur. Hoc à Latinis laus dicta fuit vetere voce Æolica: cuius cõposita durãt adhuc. ἀπολαύω. fuit enim λαύω fruor. Nullus sanè maior fructus ex virtute, aut actione illius, quàm laus. sic itaque definiere. ἔπαινος μαρτυρία πρὸς ἀπὸ ἀρετῆς: atque eodem filo alii. λόγος ἐμφανίζων μέγεθος ἀρετῆς. quanquã mihi videtur vox illa, μέγεθος, esse superuacanea. Satis enim est vt sit, vel testimonii, vel iudicii virtutis. nã virtutis magnitudo, siue alius quis modus nequaquã ingreditur definitionẽ. Sed magnæ virtutis magna quoque laus esse potest. Erit igitur laus & simplicis rei, & simplici nudáque oratione, & semper vera, vt volũt. Tametsi nobis aliter iudicatur. Euenit enim vt etiam testes mentiãtur: aut fallãtur saltẽ ii, qui vel amici, vel possessionis suæ laudem proferunt. Sed mea quidẽ sentẽtia, tum vera, tum falsa oratio de cuiuspiam perfectione: modò sit sine ornatu, simplex ac breuis, ἔπαινος erit. Dico autem perfectionem, nõ virtutem, vt illi, propterea quòd etiã ab arte quapiam, quæ ã virtutis natura alia est, laus proficisci potest. Quemadmodum ne iis quidem assentior, qui vnius tãtum virtutis ἔπαινον esse autumant. Quippe si quis hunc αἶνον mihi narret: Benedictus Scaliger cũ Matthia Coruino Rege Turcarum exercitus multos fudit: Equitem è suis nullum stipendiis, vt alii faciebãt, defraudauit: Dei opt. max. cultum, præter morem militarem, prima summáque habuit in commendatione: subditorũ multis, quos Bonifacius frater supplicio dignos iudicabat, ignouit: hũc ego ἔπαινον appendam. Benedictus igitur Scaliger Fortis, Iustus, Pius, Clemens fuit. Sanè hæc laus & de multis tamen. At ἐγκώμιον pusilla quædam quasi πανήγυεις est. Quippe ἐν ταῖς κώμαις tribulibus audientibus cùm laudes alicuius ita recensebantur, vt lõgiusculè procederet oratio: ἐγκώμιον appellarũt. quæ neq; breuis, neque simplex esset: sed figuris ac numeris ornata, certis diuisa partibus, locis digesta suis esset. quare eadẽ sanè res: modus nõ idẽ. Omnisque ἐγκωμιάζων ἐπαινεῖ: nõ autẽ è conuerso. Ac sanè ἔπαινος videtur ἐγκωμίου pars, & ἐγκώμιον multi ἔπαινοι. atque ἔπαινος quidẽ persuadere potest, nõ querit tamẽ. ἐγκώμιον semper vult: affert enim rationes, quibus credas ita esse, vt dicitur. quare vel exercitationis, vel officii causa multa ἐγκώμια scripta sunt: quibus ἄπορα, i. res damnati argumẽti, quæque nullũ artis admitterẽt locũ, etiam nefaria quædã cõmẽdarẽtur. cuiusmodi est oratio de Busiride, de febre quartana, de pestilentia. Quædã etiam ridiculæ, de caluitio, de ventris crepitu, de musca, de culice, de ansere. Ex officio verò vt si filius Phalarin aut legatus laudet. Aristot. ἔπαινον virtutum esse ait: ἐγκώμιον verò factorũ. μακαριστμὸν hominum beatorũ, i. diuitũ. δαιμονισμὸν, deorum. Facit etiam in Eth. τὸ τιμιῶτον pluris quàm τὸ ἐπαινετόν. Quemadmodum verò Latinè dicas ἐγκώμιον haud sanè in mentem venit, nisi sit, Laudatio. Inscribuntur tamẽ sæpiũ de laudibus. quæ igitur vel ἔπαινον vel ἐγκώμιον, consequantur, Græci κλέος, & δόξαν, si à virtute proficiscantur: si ab alia causa, puta à pulchritudine, à cursura, à cantu, à fabrica & eiusmodi τὸ ἐπίσημον, appellarũt. κλέος sanè esse τῶν ἀπὸ ἀρετῆς ἐπιφανείαν ἢ εἰ παρ' ὀλίγοις: δόξαν autem τῶν παρὰ πολλοῖς. Quare κλέος gloriam potes dicere: δόξαν dignitatẽ, vnde ἄδοξοι, & ἔνδοξοι: de quibus etiam apud Gellium ex Enniano carminẽ. ἐπίσημον autem nobilitatẽ ad amussim designat. Ita dicimus nobilem citharœdũ. Nobilitas ex laude, laus ex artis perfectione. Fecerũt autem ὁλοσχερίαν speciem ἐπαίνου: quã nos aptissimè prædicationem appellamus. Sic enim vtitur Cic. Nam verbo benedicendi barbari in sacris libris sæpe sunt abusi. Quinetiam cùm quis de seipso prædicaret aliud finxere verbum felicissimum εὐλογεῖν: quod eidem suum cõsulatum toties ventilanti, maximè potuit conuenire. Ex his patet non esse verum, quod aiunt. ἔπαινον esse περὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς. ἐγκώμιον autẽ, περὶ τὰς ἕξεις τῶν σπουδαίων. nam actionum sua simplex, breuisque laus est. Et rerum legimus Laudationes: vt Herculis, Helenes, Romæ. Illud præterea quàm isti diligentius. Nánque cùm τῷ ἐπαίνῳ aliud quàm τῷ ἐγκωμίῳ contrarium agnoscerent, vna tamen voce vtrunque appellarunt, ψόγον. Nos verò ψόγον τῷ ἐπαίνῳ, & τῷ ἐγκωμίῳ τὸν κακηγορίαν. Qua voce vtitur ad hũc sensum in Phædro Plato. Aristoteles autem τὸ ψέγειν, etiam κακολογεῖν & τὸ ἐπαινεῖν etiam εὐλογεῖν. Hęc igitur de laudationibus. Nunc earum genera secundum rerum partitiones explicãda sunt.

QVÆ quisque laudare possit.

CAPVT CXII.

QVæcũque sunt, Dei opt. max. beneficio sunt. Cælum, Elementa, quæque ab iis, quæque ex iis, quæque in iis existunt. A Cæli nánque vi, vis hæc inferior vniuersa pendet, à motu motus, à

quiete quies. Ab elementorum formis per certas qualitates multæ sunt actiones, calefactio, infrigidatio, humectatio, desiccatio, elatio, depressio. Ex Cælo nihil fit, ex elementis omnia materialia. In Cælo astra sunt: Cælum ipsum diuinum animal continet & globum hunc, quem videmus, & Mentem illã, qua rotatur gyris sempiternis. In elementis omnibus aliquid inest Animalium, plantarum, gemmarum, lapidũ, metallorũ. Cætera omnia vulgò etiam nota. In igne verò animantes aliquas viuere tum ex aliorum historiis, tum ex Aristotelis fide persuasum est. Ac quemadmodum elementorum actiones agnoscebamus, ita etiam eorum, quæ ex elementis facta ab ipso Cælo diuina principia ad agendum consequuta sunt. Neque enim formæ vllæ vel à materia sunt, quemadmodum quidam Philosophi existimarunt: vel ab elemẽtorum mistione. Si enim auri forma ab elementorum mistione esset, nihil esset aliud aurum, quàm elementa. igitur homo quoque nihil sanè aliud. Quod si fateri coguntur in homine formam esse præter elementa: ad eandem rationem in auro quoque. Formæ igitur omnes ab eodem opifice, à quo & materia. Quare Animantium actiones nihilò secius celebrabuntur: Equi vigor, Canis fides, Psittaci cantus, Passeris nequitia, Cicurati leonis lenitas atque mansuetudo, Præcipuè verò hominis opera, officia, consilia, actiones. De quibus omnibus via ac ratio præscribenda est.

HYMNI.

CAPVT CXII.

AC Dei quidem laus semper in toto animo, vniuersáque cogitatione nostra versari debet. Quicquid sine eius communione facias, id verò factum ne putes. quantò magis appellendus animus ad eas modulationes, quæ quantum illius complectuntur, tantum eius concipiunt diuinitatis: fiúntque illorum affines concentuum, qui cælestibus anfractibus atque rotationibus sunt ab opifice attributi. Dicitur autem Dei laudatio à Græcis ὕμνος à Latinis celebratio. Vnus igitur ille cùm sit, idémque trinus, vel vt solum canere, vel personas seorsim celebrare ius est homini Christiano: additis verecundè proprietatibus. Nõ vt disputatores morosi: sed vt pii Poetæ facere consueuere. Id quod post alios multos nos quoque conati sumus. Nánque in Deum patrem Hymnum cùm scriberemus: tanquam rerum omnium conditorem ab orbis ipsius creatione, ad nos nostráque vsque duximus. Deum verò filium Dominum nostrum Iesum Christum tanquam humani generis Seruatorem. In quo abduximus animum nostrum à corporis carcere ad liberos campos contemplationis, quæ me in illum transformaret. Tum autem sanctissimi Spiritus ineffabilis vigor ille tanto ardore celebratus est, vt cùm lenissimis numeris esset inchoatus hymnus, repẽtino diuini ignis impetu conflagrarit. In Deo quicquid est, ipsemet est Deus: cognitionis autem nostræ imbecillitate, horum inferiorum exemplo atque imagine quasi multa distinguũtur. Intellectus, à quo voluntas, post quam potentia. verùm neque antè, neque pòst quicquam. Sed non solum simul, verumetiam vnum. A' quo duo duxerũt veteres maxima rerũ actionúmque omnium principia: Naturã, & Fortunã. Natura enim est, Potẽtia Dei: Fortuna verò Volũtas.

Veteres igitur Theologi Orpheus, Linus, Musæus, non solùm hæc quæ maxima, & prima sunt, sed etiam alias minutiores potestates ita diuisere, vt varia ac diuersa numina, quos item deos appellarent, constituerent. quare Iouem summum deum cùm agnoscerent, cæterorum finxerunt patrem: è quo scilicet omnia profecta essent. Ita Palladem, Martem, Vulcanum, Proserpinam, Venerẽ, Bacchũ, pro iis officiis, quæ vnum in vno sunt à nobis cognita. Quamobrem nequaquam mirum videatur: si Hymnorũ naturam varia in genera sunt partiti, in κλητικοὺς, ἀποπεμπτικοὺς, φυσικοὺς, μυθικοὺς, γῆρεαλογικοὺς, πεπλασμένους, ἐυκτικοὺς, ἀπευκτικοὺς, μίκτους. Ad quæ genera si παιᾶνες & παρῳδία non reducuntur, diuersarum rationum species cum illis connumerabũtur. Didymus enim author est hymnos cum Cithara, παρῳδία cum tibia ad aras ab Athenienſibus cani solitos.

EVOCATORII, SIVE Inuocatorii.

CAPVT CXIII.

EVocatorii, siue κλητικοὶ, dicuntur à Græcis ii, quib' deos vel inuocam', vel etiam euocamus. Non quemadmodum prisci Romani cùm eorum oppidorum, vrbiúmue, quæ obsiderent, numina euocabant. sed quo modo Orpheus in Hippan liberi patris nutricem. vbi nõ vnius loci facit mentionem:

Κλῦθι μου εὐχομένου χθονία μῆτερ βασίλεια
Ἑστε σὺ γ' ἐν φρυγίῃ κατέχεις ἴδης ὄρεος ἀγνὸν,
Εἰ τμῶλος πέρπει σε, καλὸν λυδοῖσι θέασμα
Ἔρχεο παῤ τελεταί. Sũt autem omnes Euocatorii votiui. Quemadmodũ primus statim, in quo idem omnes deos suos inuocat. Apponunt enĩ preces in fine. tales omnes Procli hymni. In prĩcipio igitur: κικλήσκω, καλέω, ἐπικέκλομαι, κλήζω. Clauduntur autem petitione, παρεῖναι τελεταῖς ὁσίαις. sicut ad Lucinam, δίδου γονὰς καὶ σῶζε. Sic cùm dixit, ἐκπαρακαλοῦμαι, cõcludit, βαῖνε γεγηθὼς εἰς τελετὴν ἁγίαν. &, ἡδὺ δὲ οἶον μύσταισι παρφαίνοις, &, ἀγαθὸν ὅπασον βιότοιο τελευτῆς. & αἰτοῦμαι θυσίαις καὶ ὀχωλαῖς λιταῖς ἐυεύειν.

Ἀποπεμπτικοί.

CAPVT CXIIIII.

PAtinè satis commodè dici nequit τὸ ἀποπεμπτικόν. amittere, emittere, allegare, amandare verba satis id significant: vocis flexus insuauis est. Proinde veteres Poetæ ne παρπεμπτικὸν quidem Latinè potius, quàm Græcè dicere voluerunt. Rarissimus horum hymnorum vsus: Quippe ex Homeri hymno in Appollinẽ multas inuenias eius dei peregrinationes. Quamobrem cùm ex iis locis abiret, in quæ venisset, ἀποπεμπτικῷ ὕμνῳ eum populi prosequebantur. Præterea certi dies fasti apud Priscos fuere, in quibus quidam dii quasi antea aduenissent, cõpositis carminibus ad suam quisque patriam, dimittebantur. Cùm enim multorum locorum patrocinium suscepissent: partiri tempora æquum fuit: vt alibi aliàs præessent sedibus suis. Itaq; apud Delios, & Milesios Apollinis, apud Argiuos Dianæ festa quædam celebrata sunt, quæ ὁπόδημίαι dicebantur. Quasi eo potissimũ tempore inter eos numina illa versarentur. Igitur postremo festorum die, quasi abeuntes deos suos ad aras certis hymnis prosequebantur, qui ea de causa dicti sunt ἀποπεμπτικοί: quemadmodum suprà diximus discedẽtibus amicis παρπεμπτικοί. Aiunt à Bacchyllide Lyrico Poeta huiusce generis hymnos esse conscriptos. Statuunt autem differentiam inter κλητικοὺς & ἀποπεμπτικὰς, quòd illos breues esse cõueniat, hos autem prolixiores. Quasi mora desiderium abeuntis condiat. Cùm enim inuocamus, volum' quàm celerrimè eos aduenire: cùm decedunt, tardissimè amoueri.

Φυσικοὶ, Μυθικοὶ, Γηρεαλογικοὶ, Πεπλασμένοι.

CAPVT CXV.

QVemadmodum ἐυκτικοὶ sunt partes τῶν κλητικῶν. neque enim, vti dicebamus, inuocantur dii, nisi vt opem ferant, ita φυσικῶν partes sunt οἱ πεπλασμένοι. Ficti nánque sunt: quemadmodum, Dies, Nox, Tempestas, Iustitia, Lex, Virtus, Honor, Fama. Orphe' autem mortem quoque celebrat pro numine. Hæc itaque omnia naturalia sunt. Sic & Marullus Cælum, Elementáque Hymnis canit. sic Apollinem Solem dicis: Dianam Lunam: Iunonem aerem: Iouem ætherẽ: Saturnũ tempus: Venerem calorem genitalem: Martem sanguinis efferuescentiam: Mercurium ingenii dexteritatem. Horum duo genera. Alterum, quod celebrat tantùm, neque exponit. Alterum quod rei naturam explicat. vt illud Poetæ,

-vos ô clarissima mundi
Sidera, labentem Cælo, quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres. Hactenus inuocatio. nũc expositio, *-vestrosi munere tellus*
Chaoniam pingui glandem mutauit arista.
Poculáque inuentis Acheloia miscuit vuis.

Qui Sol, & Luna ducunt annum: formántque sata sua vi. Lucretius quoquè multa interpretatur. Hoc genus complectitur, & μυθικοὺς & γηρεαλογικοὺς. Ex Genealogicis educitur aut origo, aut causa cuiusque potestatis. Exempli gratia Bacchi ortus. Iouis filius, qui Iupiter æther est. Semele arsit. Vtrunque vim igneam vini ostẽdit. Præterea immaturum fœtũ, nisi succo abundet. Vritur enim vitis sine humore. Iccirco exemptum, in coxa insutum, perficit Iupiter. Iupiter, inquam, aut, quemadmodum mauult Orpheus, Saturni filius Sabazius. Sic enim scribit,

Κλῦθι πάτερ κρόνου υἱὲ Σαβάζιε, κύδιμε δεῖμον,
Ὃς Βάκχον Διόνυσον ἐείβεσμον, ἀμυφιώπιν
Μηρῷ ἐν καταρραφας, ὅπως τετελεσμένον θ' ἥλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγαθέον παρ' ἵππαν καλλιπάρηον.

Eodem modo etiam μυθικοὶ, siue vt ego solitus sum appellare μυστικοὶ. Officia nánque & opera numinibus attributa multa tegunt arcana manifestis inuolucris. Pugna deorum aduersus Titanas. Sunt enim Titanes exhalationes, vapores, fumi: quas, quósque discutiunt astra. Cõiugium Iouis, & Iunonis: id est, ætheris, & aeris. Discordiæ inter eos, ob alterius humiditatem, alterius siccitatem. & alia talia. In quibus raræ fiunt petitiones. Cognomina verò multa: quot apud Orpheum videre est. Sunt itaque γῆρεαλογικοὶ fabulosorum, siue historicorum partes: nõ enim semper fabula cum natalibus: natalia verò cum fabula semper. Fictorum verò numinũ ratio mollis sit, non coacta, non insuauis, neque enim delectat me fictio illa: cùm Iouis caput scindit securi Vulcanus, vt pariat Palladem. ac ne antiquis illud quidem probatũ. Apud quos damnatur in primis illa, quam παιεριγίαν vocãt. Nam πρόυργον, quod pro opere est: πάρεργον, quod extra opus: περίεργον quod supra opus. Prohibent igitur ineptam affectationem. Quemadmodũ aiunt à quibusdam factum esse: qui Zelotypiæ numen cùm fingerent: velum ei attribuerunt, Inuidiam: Pro cingulo autem litem. Sunt autẽ duo genera eiusmodi numinum. alterum, quod cum diis habet coniunctionem: Alterum, quod ad naturam nostram maximè pertinet. Primæ classis sunt, venti, horæ, tempestates, fortuna & eiusmodi. In his & res & stilos grauiores esse oportet. Secũdi modi sunt, somnus, vigilia, paupertas, sanitas, rumor, obtrectatio, luxuria. quibus humiliores tum fictiones, tum numeri sunt attribuendi. Qui verò ἀπευκτικοὶ, vel παρευκτικοὶ dicti sunt Hymni: eorum præcepta tum in ἐυκτικοῖς, tum in superioribus syluis posita sunt. Misti autem cuiusmodi sint, satis patet ex his. Inuocant enim, narrant natalia, gesta, aras, vota cõcipiunt. Qualis Callimachi in Delũ. In Cererem inuocatio, & preces post fabulam. Homeri hymni nulli inuocant: partim narrãt natalia & gesta: vt Apollinis: partim gesta tãtùm, vt Bacchi. Alii solùm laudãt etiam sine inuocatione: vt maxima eorũdẽ pars. quare hęc quoque species separata à cæteris statuenda est. inqua illud solum verbũ ἀείδω, aut κλήζω. Theocritus verò verbo vsus est in Castoris, & Pollucis, ὑμνεῖν.

HEROICI, Pæanes, Scolia.

CAPVT CXVI.

A modo igitur eę ſpecies diuerſę circa materiam vnam tantùm: quippe deos. A materia verò alia ſpecies, qua Heroes celebrantur. Quemadmodum Hercules, Cabiri, Corybantes ſiue Dactyli Idæi, Semele, Helena. Quam Steſichorus cùm ode quadam vituperaſſet, atque vt mētiuntur more ſuo Græci, oculis propterea captus eſſet: recantauit carmen, quod iccirco inſcripſit Palinodiam: cuius initium eſt apud Platonē in Phædro:

ἀκούς' ἔτυμος ὁ λόγος οὐκ ἐτός.
οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν ἐυσέλμοις:
οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίας.

Eſt autem Latinè παλινῳδία, Recātatio, veluti ex Horatiana ode colligi poteſt. In ſua nánque Palinodia dicit:

Fias recantatis amica opprobriis.

In Heroicis hymnis eadem ratio Genealogiæ. Qualis in Theocriti Heracliſco. Frequentior tamen geſtorum narratio, vt in Heſiodi aſpide, & in Hercule Leonicida. ex facto etiā Hippan celebrat Orpheus. Igitur cùm Heroes ab antiquis ἡμίθεοι καὶ ἡμιθνῆτες crediti ſint: ſanè iocandum nobis eſt, vt non verè hymnos dicamus eorum celebrationes, ſed ἡμύνους. Quibus autem modis Pæanes, quibúſque Scolia canerentur, ſuo loco dictum eſt. Nam quòd ad materiā attinet, ab hymnis differunt nihil.

DITHYRAMBI. CAPVT CXVII.

A his haud longè abſunt Dithyrābi. eorum argumenta duxerunt originē à Baccho. Ideo Philoſophus in 8. Politicorum, ὁ διθύραμβος ὁμολογουμένως δοκεῖ φρύγιον. Et fruſtra Philoxenum tentaſſe τῇ δωριστὶ harmoniæ aptare dithyrābum, raptū que ab eius natura in φρυγιστί. itaque ταύτῃ τῷ ἁρμονίᾳ ἐν φρυγιστὶ μέλεσι λαμβάνειν τὸ πρέπον. In vndeuigeſima ſectione, negat ſuo tempore διθυράμβοις habuiſſe αὐτηρόφοις. ſed olim habuiſſe: quo tempore οἱ ἐλεύθεροι ἐχόρευον αὐτοὶ καὶ ἐν ἁρμονίᾳ μέλη ᾖδον. vt poſtea videātur conductitias operas ad chorum ſerui præſtitiſſe. Rationem reddit quare deſita ſit αὐτήροφος, quia facti eſſent μιμητικοὶ. Quoniam in choris eſſent αὐτήροφα ἐν τοῖς ἀπὸ σκηνῆς non eſſent, id eſt, in diuerbiis, & allocutionibus. Itaque Tragica non habere αὐτήροφα: neque eis aptam eſſe τῷ ὑποδωριστὶ, neque τῷ ὑποφρυγιστὶ.

LAVDATIONES.

CAPVT CXVIII.

VNc igitur ad modum & dii, & Semidei celebrantur. Cæteræ comnē dationes orationibus comprehenſæ dicuntur laudationes. quarum naturam communem ſuprà declarauimus. Nunc materiarum modos ſic diuidamus. quæ laudātur, ſunt, aut ἔνδοξα, aut ἄδοξα, aut ἀμφίδοξα, aut

A ἐνδόξα. Endoxa voco Latinè nobilia. id eſt, quorum laus nota eſt. ἄδοξα autē ignobilia. Illaudatum Buſiridem ἄδοξον dixit Virgilius. Ennius ex Hecuba Euripidæ, τὸν ἀδοξοῦντα ignobilem, opulentum τὸν δοκοῦντα tranſtulit. Id reprehendit Gellius: negat enim omnes ignobiles ἀδοξεῖν: & omnes opulentos ἐνδοξεῖν. Sanè dimidio eius ſententiæ accedo. non enim omnes opulenti ἐνδοξοῦσι. ſūt enim multi opibus differti ignobiles. At verò ἄδοξον ſiue ἀδοξοῦντα ſanè ignobilem interpretor. Sunt igitur ἄδοξα argu-

B menta quædam, quæ nullam admittunt laudationem. ἔνδοξα igitur, cùm per ſe clara, atq; nobilia ſunt, quare laudātur? quippe dii immortales nullius egent noſtræ laudis. Non enim Sol aut Luna, cęteraúe ſidera maiora, auctiora, notioráue euadunt noſtris laudationibus. tantò minus verus ille vnus Deus. Sanè non omnibus omnino omnia nota ſunt. Ille ſanè nō eget, auditores eius indigent cognitionis, qua illius ſimiles fiant. quin ille ipſemet, qui condit, compo nítque illas Dei laudes, eundem capit, quem auditor, fructum. Neque enim ex animo quicquā in orationem exire poteſt, quod ipſius mentis prius non extiterit forma quaſi quædā, tametſi accidentalis. ἄδοξα igitur ſunt, & ſuapte natura ignobilia, & quæ ab arte prædicationis cultū quàm difficillimè queunt accipere. Cuiuſmodi

C genus cauſarum in duas partimur ſpecies. Vna eſt vilis & ἀηδής. puta ſi ventris crepitum, aut ructum, ſtercúſue laudare inſtitueris. altera eſt, quā ἀσύστατον Rhetores: idē Gellius parū conſiſtentem cauſam videtur interpretari. quā Græcè ἄπορον vocat, id eſt, vt ipſe dicit, inexplicabilē. Verùm tertiam adhuc ſpeciem intelligemus. Eſt enim hæc ſecunda in duas diuiſa. Altera eſt ἄπορος vera, i. quę nulla ſubminiſtrat argumēta. Inopem appellare potes: exempli gratia, Parricidium. Quod tamen, ſi per verecundiam liceret, nefaria illa quidem, non inepta tamen oratione laudarem, nedum defenderem. Altera eſt ἀπείσκεπτος, id eſt, vt ille ait inextricabilis. exēpli gratia illa, quam ipſe affert. Septem iudices de homicidio cognoſcant. Rata ſententia eſto, quæ à pluribus. Duo cenſent pecunia, duo exilio mulctandum. Tres morte afficiendū. Difficultas eſt: quia accuſator dicat tres ſimul hīc eſſe. in aliis ſententiis binos. Reus contrà. quatuor à morte abſoluere: Tres tātùm mortis dānare. ἀμφίδοξα autem quę dubitationē, & diſceptationem vtrinque capiunt. Veluti Monarchiæ laudatio, belli, nauigationis. περίδοξα verò quæ præter vulgi opinionē. vt mortē ſiquis laudet, & paupertatem anteferat Tyrannidi. Cęterùm oratori tribus hiſce poſtremis relictis ἔνδοξα tātùm, hoc eſt laude digna, in Syluis noſtris excepta poeticis numeris ornāda ſunt. Sūt autem hæc: Perſona, actio, locus, tempus. Sub Perſona comprhenditur etiam quaſi perſona, equus, canis, leo, turdus, pſittacus. laurus, platanus,

nus, roſa. Actionis autem non ſolùm fluxus ille, A vt curſus, ſcriptio: ſed etiam finis ipſius, i. opus. vt ſtatua, pictura, enſis, currus & eiuſmodi.

PERSONA. CAPVT CIX.

AC perſonæ quidem laus tametſi ab iis, quæ ſuprà dicta ſunt, argumentis duci poteſt: tamen breuiſsimis, maximéque neceſsariis locis hic cā cōſtituemus. Natura, Fortuna, Inſtitutio, Actiones, Circunſtantiæ. Natura comprehendit Genus, Corpus, Animum. Fortuna Opes. Inſtitutio & fidem facit naturæ, & addit. Actiones naturam perficiunt, & inſtitutionem. Circunſtātiæ continentur loco, tēpore, modo, cauſa. quæ B & ſi ſcio à Rhetoribus aliter explicata: mihi tamen noſtra potius acutè prodere, quàm aliena ſupinè ſequi, ſemper in animo fuit. Genus intelligo parentes, auos, affines. Corporis bona quatuor, Sanitas, Robur, Agilitas, Pulchritudo. Animum commendant habitus duo, perfecta cōtemplatio, cuius finis cognitio: & perfecta voluntas, cuius finis actio. Opes ſunt aut cum imperio, aut priuatæ. Imperium aut ſingulare, aut cum aliis commune. Singulare aut iuſtū, vt regnum: aut violentum, vt Tyrannis. commune aut cum optimatibus, vt in Ariſtocratia: aut cū omnibus, vt in popularitate, quæ à Græcis dicitur Democratia. Inſtitutio naturæ bona auget: vt Chiron, & Phœnix. Actiones aut publicæ, aut priuatæ, vt bellum, legatio, agricultura, nauigatio: quæ omnia laudantur à fine. Priuatarum actionum quarundam manet finis, aliarū aboletur. Manere nunc dicimus eum, qui ſenſui ſubiectus eſt, quales ſunt fines artium multarum, quæ opera dicuntur, vt naues, ædificia, ſtatuæ. Circunſtantiæ ſunt quibus laus, aut vituperatio augetur. Quarum numerum non rectè ſcripſerunt antiqui. Sex enim recenſet cum aliis Hermogenes, locum, tempus, modū, perſonam, cauſam, rem. Quem numerum etiam Trapezūtius eſt ſequutus. ſic enim πείσαν nouo nomine interpretatur, rectè ſanè. Nam quo iure dicimus cōſtantiam, eodem etiam circunſtantiam. Quintilianus in tertio Negotium Latinè appellat πείσαν: verùm laxa voce nimis. M. Gallio verbo vſus eſt in participio, nomine abſtinuit: dixit enim res circunſtantes. Fabius multò plures cōmemorat circunſtātias. Cōtrà ſubtilius Trapez. omnes ad duas reducit, Rem, Perſonam. Cæterùm cùm Hermogenes dicat, πείσαν eſſe τὸ πᾶν ἐνηνιῶν, καὶ λόγοις, καὶ πράξεσι, καὶ δίκαις, καὶ ὑποθέσεσι, καὶ βίῳ, profectò & multa cōfudit, & à ſeipſo alienus eſt. nam quomodo diſtinguit τὸν βίον ἀπὸ τῶν λόγων, καὶ πράξεων? quid enim aliud eſt in vita noſtra, quàm facta & dicta? Præterea ſi circunſtantia eſt in rebus: quomodo res erit circunſtantia? Quòd verò alii quoq; vt idem ait, Materiam addunt: ſanè ſub re continetur. Sanè actionis cuiuſpiam circūſtātia res eſt, id eſt. materia, puta inſtrumentum, vt enſis

A in vulneratione. Ad hæc circunſtantia facti eſt perſona: ſic etiam perſonæ circunſtantia, factum eſt. Nam quemadmodum detrahetur teſti fides, niſi ex aliis falſis teſtificationibus? ſic loci quoque ſunt circunſtantiæ, frequentia, ſolitudo. Quare circūſtantiæ circunſtātia erit, porrò frequentiæ quoque ipſius erit circunſtantia. Puta nobilum perſonarum, aut ignobilium. Ciuium, aut peregrinorum. Poſtremò vel illuſtrē quandam circunſtantiam videntur omiſiſſe τὸ ἀκόλουθον. vt nō ſolùm actionis cauſam inueſtigemus: ſed illud etiam: an ipſa actio melioris, aut atrocioris rei cauſa fuerit. Quare Latinè E-

B uentum appellabo. Exempli gratia. Si ex Milonis cæde melius, deteriúſue fuerit Reipub. Sic Cæſarem laudaturus: non ab iis quæ fecit ſolùm, ſed ex illis quoque vtilitatibus, quæ eius res geſtas ſunt conſequutæ. vt extinctio Tribunitiorum tumultuum, & ſi qua ſunt alia. Erit igitur πείσαν cohæſio, ſiue cohærentia cauſarū ad faciendam fidem. Quæ cauſæ cùm ſint quatuor, efficiens perſonam comprehendet: materia inſtrumentum: finis animū perſonę: in quo & coniectura eſſe poterit, & ſtatus qualitatis, & interpretatio ſcripti ac ſententiæ: veluti cùm Milo in rheda eſt, oſtendit animum ſuum aliorſum inclinatum, atque ad cædem faciēdam.

C Forma verò complectetur modum apertè, locum autem & tempus conſequenter. A loco igitur accepta laus oſtendit patriam: quæ maxima affert momenta ad commendationem. Patrię autē ius duplex. Altera eſt natale ſolum: altera vnde oriundi ſumus. addere quoque tertiam licebit: quippe vbi bene accepti commodè viuimus. Tales ſunt coloniæ, vel iure deductæ, vel vi occupatæ. Talia loca vacua, quorum in poſſeſsionem vētum fuerit. A tempore quoque ſi inſtituatur laudatio: ſeculorum fient cōparationes. Ex otio & pace, opulentiam, ſecuritatem, ſeculum illud aureū proferemus. A ſtu-

D diis populorū, religione, armis, literis, agricultura, mercatura. Vegetum Romuli, religioſum Pompilii, reformatum ſub Tarquinio, iuſtum ſub conſulibus, fortunatum ſub Cæſare, opulentum ſub Auguſto. Modus autem nequaquā perſonæ circunſtantia eſt: vt hac quoque parte Rhetorum incuria animaduertatur. ſicuti ne cauſa quidem. Neque enim perſonæ vlla cauſa eſt, ſed effectionum tantùm. Quare ſi iudicium de perſona fiat: nulla ipſius erit cauſa pro circūſtantia, veluti pro Archia Cicero dicit.

LOCVS. CAPVT CXX.

CVm igitur à loco ſumātur argumēta laudationum: tum propter hoc, tum etiam quia locorum laudes per ſe frequenter celebrantur: videamus quid ad Poeſim noſtram conferri queat. Superius loci ſitum, naturámque eandem negabamus aduerſus Græcorum ſententiam, quę id aſſerebat. Natura enim eſt loci vis ad procre

andum, alendum, tuendum. Hæc verò omnia ab ſitu pendent. Situs eſt locus, nõ quilibet, ſed certis affectus conditionibus. Conditio duplex, Cæli, Terræ. Cęli partes appellamus ſegmenta, & inclinationes: Græci parallelos, & climata. Segmenta ſunt præſcriptiones æquales inter ſe factæ à circulis æquè diſtantibus: quorum punctum medium eſt in vtroque vertice, quẽ Græci Polum vocant. πολεῖν enim vertere eſt. Inclinationes ſunt ſegmentorum certi tractus à vertice ad medium circulum: ita appellatæ, quia medio circulo ſubiecti populi rectum cælum ſupra ſe habere dicuntur: propterea quòd linea ab eo circulo ad axis medium punctũ demiſſa, qui axis eſt à vertice ad verticem ducta linea, rectum vtrinque angulum conſtituit. Cæteræ quæ ab aliis deſcendunt ſegmentis ad idẽ punctum axis medium non item. His itaque omnibus inclinatum eſſe cælum par eſt. Eſt & alia ratio qua Cælum veteres ſapientes partiti ſunt. Quippe medium circulum cùm in tot ſecuiſſent ſpatia, quot fecerant ſegmenta: à vertice ad verticem ducta linea per illa puncta, quibus ſpatia diſtinguuntur, circulos conſtituerunt omnes inter ſe in verticum puncto conſecantes. Eos circulos non ineptè recentiores meridianos appellarunt: propterea quod per ſoles meridianos dignouerunt in terris locorum interualla ea, quæ nõ à vertice ad verticẽ, ſed per aliam directò tranſuerſam lineam ſita eſſent. quã differentiam qui ita deſignarunt, vt alia aliam regionem Orienti Occidentíue dicerent propiorem: non meminerant, nuſquam eſſe vel Orientem vel Occidentem, vel Meridiem. Alteram quidem altera citius à Sole illuſtrari verũ eſt. Orienti autem eſſe propinquiorem, non eſt verum. Vbique enim oriens eſt Sol, & ſemper idémque ibidem occidens. qui enim certis populis oritur, idem eodem tum loco, tum tempore aliis occidit. Quinetiam acrius more noſtro, intuenti patebit illud: Nullam altera prius vnquam videre Solem. Nã ſi Cataio prius apparet Sol, quàm Olyſiponæ in diei principio, qui dies Cataio illuceſcit: ſubeunte nocte Cataienſibus, Olyſiponã prius accipiet diem quàm Cataium. Cæterùm vt ciuilius agamus & leniº: ita inſtituamus. Quæ regiones putantur priº excipere Solem, inde laudabuntur: quòd videãtur lucis habere vel auſpicia, vel etiam ſemina. Quæ autem poſterius, recenti munere ditari, quod aliis marceſcat. Quæ Arcto propiores, abeſſe ab æſtibus. Æthiopas maledicere orienti Soli: id quod apud Herodotum legere eſt. nam quod aiunt quidam terræ partẽ quæ Vrſæ ſubdita eſt, eſſe cæteris terris altiorem, atque iccirco laudari pro eo poſſit, quòd arx quaſi quædã terrarum ſit: ſanè & puerile & falſum eſt. Nánque à Lunæ mõtibus & Nilus ad nos, & in Antarticum oceanum indidem, aut è proximis alia flumina, quæ ab Hiſpanis nominata ſunt.

Segmenta.

A Præterea quot fluuii in Arcticum oceanum euadũt? Inter quos Pezcera nobiliſsimus, & maximus, ac ſanè immanis. Par illorum error, qui cum Septemtriones nominarunt regiones eas, quæ ab illis recedunt æquatorem verſus, Meridionales vocant. At enimuerò eiuſdem ad modum meridiani ſunt Lubeca, Roma, Tripolis. Quare alio modo loquendum eſt. Quæ igitur ad æquatorem propius pertinent, carere iis incommodis, quę vitalium inſtrumentorum hoſtis frigus affert. Hæ ſunt Cæli diſpoſitiones. Terræ autem natura ſuam quæque laudem ex Poetæ ingenio parabit ſibi. nihil enim poeticis afflatibus difficile. Montana igitur à celſitudine, ab aeris puritate, quòd Cælo ſit affinis. quòd ſalubriores, vt aiunt, herbas ferat. Nánque hęc ſententia ſuo loco à nobis exploſa eſt. Cãpi faciles, plani, peruii, & quaſi humani. Hæc à partiũ cõſtitutione. Pinguis verò, aut tenuis: fertilis, aut ſterilis ab officio, & quaſi forma quadã. Illarum quidem laudes communes: tenuis verò & ſterilis, quænam excogitari poterit? Salubritas aeris, vt quod de cibo demat, de vita cibi minus egẽte addat. Strenui, ſeduli, gnaui incolæ tantum ab ſe ponant operæ ad opes, quãtum à natura denegatũ ſit. ipſi ſibi natura ſunt. Addes alias circunſtantias. Si mari vicina, opes ex commoditate. Si procul à mari, procul à periculis, procul à vitiis. Rarò enim fit, quin propter conuenarum colluuiem boni mores emporiorum deprauentur. Tum autem laudis partem ſibi vindicent fontes, lacus, flũmina, portus quemadmodum hæc vel deſcribi, vel laudari queant, videndum eſt. Fontes ex rupibus puriores aquas habẽt, è ſabulo commodiores atque faciliores. Qui in Auſtrum decurrunt ſalubriores. Qui è paludibus, pinguiores. Illæ ad potãdum, hæ ad rigãdũ. flumina eodem modo turbida, quales apud nos riui, quos *Grognos* vocant multum aduehunt in arua commeatum. Itaq; quod è ſupernis detergunt, reponunt ſubiacẽtibus. Vbi nudi campi, mox prata & ſalicta. Brixianus mella & alii eiuſdem Præturæ maximo ſunt emolumento. Talia quoque plurima fluenta in Taurinis neutiquam Nilo inferiora, ſi glebæ vber, quod inuehunt, ſpectes: Grana, & Duria, & alii. Profunda flumina ad ſubuehẽdũ idonea. Vadoſa aucupiis apta, & facillimus apparatus piſcatoribus. Pontibus, quæ nõniſi immani precio poni queunt, nõ indigent. Nõ pilis, nõ molibus, nõ aggeribus. vbi portº ſit naturalis, naturæ gratias ages, vbi manufactus, quos Cothonas ait Seruius appellatos, arte cõmẽdabis. lacº verò vel inuitũ te rapiẽt ad ſuas laudes.

Fontes.

Flumina

VRBS. CAPVT CXXI.

VRbis Encomion, & ex iis quæ diximus, explebis, & paucis, quę exẽpli gratia dabimus. Veronã matrem ſi contemplatus fueris, non ſolùm laudabilem, ſed etiam admirabilem fatearis. Regio

Regio delectabilis, vtilis, Italiæ clauis. Situs qualis toto terrarum orbe alii nulli. Quem amnem inueniis, qui cum Atheſi comparatus, tãtam vrbem mediam diuidat. Pontes cum Romanis pontibus comparentur. In planicie eſt, in monte eſt: ſed ita vt montis domina, non mons dominus ſit. Arces tres. Si ciuitatem ad numeres, quatuor. Fontes intus aquæductibus antiquis. Theatrum, Amphitheatrũ, Arcus, alia nobiliſsima monumẽta. Quid ciues? Genuẽſiumne ſordes atque impoſturas, quæſtus gratia denota Orco pectora, cum literatiſsimis, bellicoſiſsimis, omnibus in artibus ſolertiſsimis Veronenſium ingeniis conferenda putes? Quod de Ligure dico, de xliis quoque ciuſmodi volo intelligi. Ita aliarum loca excuties. A' cõditore etiam non parua argumenta. Si Princeps, ſi colonia, ſi Heros, ſi is qui olim pro deo habitus, aut in deos relatus eſt. A' tempore, vt à vetuſtate, αὐτόχθονες Thebani. Arcades προσέλληνες. Athenienſes αὐτόχθονες. iactant enim ſe ſimul cum Sole ortos. & aliæ Græcæ nugæ. Diſputant etiam Scythæ ne antiquiores fuerint, an Ægyptii. mihi vtrique inſanire videntur. Rationes in libris De femine genitali deductę ſunt. Si noua vrbs fuit, aut ex aliarum condita ruinis, vt Venetiæ ac vicinæ inſulæ: quibus ea debetur laus quæ proximè accedit ad immortalitatem. ſic Roma & Patauium cum Troianis parem nobilitatem, fortunam meliorem. Aut cæteris ſtantibus, tanquã vel interſita vel inſerta. qualis Roma florentibus eo tempore Volſcis, Equis, Veiis, Samnitibus, Thuſcis. ſiue illis inuitis & poſita fuerit & creuerit, maxima profectò laus: ſiue volẽtibus, non minor. quippe ſeſe haud ſatis futuros ad Regionis gloriam obtinendã exiſtimarint: quibus deeſſet nouum robur, noua auſpicia, noua fata. Ibi quoque extant indicia laudum. Si eodẽ ſemper loco fuit, & virtuti, & felicitati attribuendum. Si mutata ſedes, vt Salapiæ, vt Patauii, quis dubitet optioni datum & à natura & à fortuna locum? Manſit locus, corpus ipſum euerſũ, iiſdẽ aut maioribus finibus denuò reſtitutum: ibi verò ſatis patet optimam illam fuiſſe ſedẽ, quam cum alia nulla mutare voluerint. Atque hæc quidem rei mutatio eſt: Nominũ verò mutationes rarò ad laudem, ſæpius ad delectandum pertinent auditorem. Paſcitur enim animus occulta eruditione: ac tandiu attentus eſt, quandiu diſcit. Veluti ſi dicas vel vrbem vel regionem, non Athenas ſolùm & Atticam: id quod ſanè vulgare eſt: ſed & Cecropiam, & Erechthida, & Actin, & Carthmiam appellatam. Quas nominationes ſi ad laudem conferre libuerit, ita deducas, vt qui poſtremum indiderint, virtute & fortuna prioribus fuerint ſuperiores. Itaque Francos laudaturus, ab ea quaſi nuncupatione augeas gloriam, quòd fortiſsimæ gentis domitores, ſedem occuparint, leges ac nomen dederint ſimul. Quòd ſi de Latinis verba facies, tãto magis commendes, quòd Troianis agro dato, nomen retinuerint. Fit & alio modo mutatio aut imperii, aut pomœriorum. quæ ſi ſunt promota, exhibebunt argumenta multa: ſin anguſtiora, ſilentio prætereunda. A' cauſa etiam propter quã conditæ ſunt. Aiunt enim de Rhodo: Quum lateret ea inſula ſub aquis, emerſiſſe, enatámque Solis & vi & iuſſu: qui eam ſibi terram elegerit, quum illo abſente atque aurigante, vniuerſum orbem inter ſe eſſent omnes partiti dii. hanc habes fabulam apud Pindarum. Ex Callimacho nihilo minora mendacia: Delum è Cælo cecidiſſe quum Iouis fugeret nuptias: ac propterea Aſterien olim appellatã, quòd labẽtis more ſideris ſeſe demiſiſſet. Inter cauſas, oracula, exilia, victoriæ, caſus. Oraculo, vt Thera à Batto. Exilio, vt Maſſilia. Victoria, vt Nicæa. Caſu, vt Venetiæ. auguratò quoque capta loca, vt Romæ. A' memoria defunctorũ, Caieta, Bucephala. Reducuntur autem cauſarum capita aut ad neceſsitatẽ, aut ad animi libidinem, aut ad caſum. Neceſsitas complectitur oracula, exilia, cremẽta ciuiũ, famẽ, ſterilitates, incurſiones, ignes, terræmotus, hoſtiles euerſiones, inundationes. Voluptatem comitatur electio. A' ciuibus verò. quippe aut frequẽtia, aut excellentia, quæ conſtituitur ſtudiis, factis, operibus. Studia ſunt, ſciẽtiæ & artes. Facta diuina, humana. Domi, foris. Publica, priuata. Opera, templa, ædes, muri, porticus, pontes, gymnaſia, thermæ, theatra, viæ, aquæductus, turres, arces, ſtatuę. Regũtur autẽ regno, optimatibus, popularitate. Regni imago falſa, tyrannis. Illud βασιλεία: Hæc eadem voce Græcis, à quibus noſtra. Optimatum ſtatus ἀριστοκρατία. huius vmbra ὀλιγαρχία. Popularitas Græcè δημοκρατία, quum vniuerſi ciues æqua inter ſe ratione ius partiti ſunt commune. Huius facies quaſi quædam λαοκρατία: quũ plebs plus poteſt. Latinum nomen non habet. Extirere tamen gentes quædam, penes quas hæc omnia ſimul fuere: vt veteres Lacones, & Romani ſub Imperatoribº. Ibi Rex, Ephori, Populus. hic Imperator, Senatus, Plebs. appellata eſt autem ὀλιγαρχία, etiam πλουτοκρατία quibuſdam. Reducuntur autem ad capita duo, μοναρχίαν & πολυαρχίαν. quorum vtrunque ſub πολιτείας nomine continetur. Quod nomen Latinè Rempublicam dicere nequeas. eſt enim idem publicum quod populi: at hæc ſpecies eſt, non genus. Quanquam populi appellatio apud Romanos interdum pro vniuerſis ciuibus, aliàs pro plebe capi conſueuit. Eſt enim in carminibus tam Fecialium, quàm iis quibus ſeſe deuouebant Imperatores, Populi nomine Ciuitas vniuerſa. Alibi verò pro plebe tantùm. quippe quum dicebant, Senatus Populúſque Romanus.

Franci.

Latini.

Rhodus.

Delus.

Aſterie.

Politiarum ſpecies.

EPITAPHIVM, EPICEDIVM, Monodia, Inferiæ, Parentalia, Threni, Neniæ. CAPVT CXXII.

QVemadmodum defunctorum imagines domi, in foro atque alibi statuę habebantur, quibus non solùm virorum fœminarúmque erga patriã beneficia sempiterna memoria celebrarentur: sed etiam vt ad æqualia facinora ciuium animi incenderentur: ita quorum facta nulla possent arte exprimi, publica oratione declarabantur. Quæ quod ad tumulos eorũ quos celebrabant, haberetur: ἐπιτάφιος λόγος dicebatur. Etiam ἐπιτύμβιον dicere poterant: verùm vsus non admisit. quemadmodum ἐπιμελία Venus: cuius signũ colebatur apud Delphos, vt ait Plutarchus. Est igitur ἐπιτάφιος idem quod ἐπικήδειος. Solus Seruius docuit nos differentiã. Epicediũ enim dici corpori nondum affecto sepulturæ. Epitaphium ad tumulum ipsum. Epicedium est Pallantis & Euryali. Funebris oratio Latinè dicitur, que ipso in funere habetur. quare Epitaphium etiã Elogium ipsum dictum est, quod tumulo inscribitur. de quo inter Epigrãmata. Itaque rectè Epitaphiũ vel oratio, vel carmen quod ad Mausoli viri sepulchrum quotannis Artemisia recitari instituit. In historiis antiquis nomen Tragœdiæ positum est Mausolus, qua Theodecten vicisse illo in certamine prodidere. Epicedium igitur semel tãtùm dicitur. Epitaphia etiam anniuersaria esse possunt: quemadmodum Athenis. nam & Pericles dixit. extat apud Thucydidem. Plato quoque idem effecit. Item Aristidæ tres scripti sunt. Inferiarum carmen idem, & Parentalia. Threni autẽ laxiore vsu, atque amplio-
C re. In ciuitatum nánque euersionibus is luctus quem lugerent, θρῆνος dictus est. Monodia verò longè aliter quàm ab eruditis accipitur, intelligenda. neque enim est idem, quemadmodũ existimarunt. Fuit enim quoties è Choro prodibat vnus, qui defuncti memoriam lugubri carmine celebraret. Ad tibiam fiebat id Lydiis modis. Quod primum fecisse Pythoni tibicinem Olympum scripsit Aristoxenus. Est igitur Epitaphium, aut recens, aut anniuersarium. In recenti partes hæ: Laudes, Iacturæ demonstratio, Luctus, Consolatio, Exhortatio. In Anniuersario hæc eadem omnia præter luctum. Nemo enim iam annum bienniùmue defunctum deflet. Mul
D to verò minus si tantum temporis exactum sit, vt neque patres, neque liberi illi? illorúmue sint superstites. Materia quoque diuersa: pro Imperatore, pro exercitu, pro vrbano Magistratu, pro priuato, viro, fœmina, adulto, puero. quorum vnumquodque peculiari ratione tractandum est. Poematis ingressus interdum cum procemio eóque leni, & mœstis atque etiam attonitis conuenienti. aliquando ab exclamatione aut interrogatione, ita vt nosmetipsos interrogemus, quasi putantes rationes consilii nostri. Quomodo nobis dicendum simul & silendum. Hoc dolor, illud officium, vtrũque defuncti virtus persuadet. Explicatio personæ vel nostræ, vel iubẽ-
A tis nobis: quòd excusari non potuit. Laudes non solùm mortui, sed etiã mortis. quemadmodũ fecimus nos in eorum Epitaphio, qui ad Viẽnam bello Turcico occũbuere. Iactura demonstratur suaui primùm, mox incitatiore narratione. in qua immoratio & amplificatio auget amissæ rei desideriũ. à qua parte statim luctus. Illa enim propter hoc: vt nos in Epicedio regiõ,

Quid mihi mentis erit, tam desolata videnti
Regna tuo lacrymosa obitu: felicia quondam
Auspicijs seruata tuis, & reddita nobis.

Amisso nánque tam gloriæ claro pignore, nihil aliud quàm lugendũ. Post hæc est Cõsolatio agredienda. Tam graue damnum sarciri posse, puta amisso Rege, successoris virtutibus. Cu-
B ius laudes acerrima, sed breui explicatione excitabis. Amissis militibus, cõmilitonum superstitum felicitate. ad quos si habeatur oratio, tãto impensius prolixiúsque laudãdi. Claudendũ Poema Exhortationibus: tantùm abesse vt illi sint lugendi, vt eorum præsens felicitas, quæ superstitibus obtigit, non contemnenda: illorum virtus, animus, exitus sit exoptãdus. ita enim viuendum in bello, vt vitam nostram virtute cõparemus: aliorum vitam, si opus sit, morte nostra tueamur.

CONSOLATIO.

CAPVT CXXIII.

COnsolatio, est oratio reducens mœrentis animum ad tranquillitatem. nequit autẽ proficisci nisi ab amico.
C quamobrem veterum præceptum fuit: Consolatori quoque dolorem præ se ferendum. augendámque rei attrocitatem: atque huius quidem rei nullam afferunt rationem. Credo, apud Oratorem quempiam factum legerãt: consilium ignorabant. causam equidẽ illam existimarim. Melius auditori persuaderi posse, acquiescendum sibi esse, si videat nos item æquo animo ferre: quũ ex eo doloris quoque participes intelligat, qui rem ipsam tanti faciamus. Sanè detestatur amãs eorũ sermones, qui amissam rem personámue paruipendere videantur. Cæterùm vt hoc vehementer placet, ita non semper ad hunc modum agendum censeo. Meliore igitur iudicio sic exequamur. Consolator aut est
D maior, aut minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo, aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut ætate. Aliter enim consolabitur Nasonem Liuia, aliter Liuiam Naso. hoc spectat ad imperiũ. Dignitas autẽ etiã sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompeius. Opibus, vt si è plebe quempiam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium aut matrem Seneca. De Ætate non opus est exemplis. Maior interponet authoritatem, etiam obiurgabit. Sapiens apponet etiam disputationem. Sententiæ huic crebriores. Minor ostendet affectum: sese id á sapientioribus accepisse. Æqualis testabitur amicitiam

A citiam: ius commune beneuolẽtiæ. Hæc à personis. A reipsa quoq; diuersa excipiẽda sunt argumenta: parẽtes, liberos, amicos, patriã, imperiũ, libertatem, Regẽ, alia possumus amittere. quorum varietate varia quoque Poematis genera exorientur. Affectus ergo aliquando intendendi, aliquando tollendi. Vulgi imprimis opiniones, metus, spes, superstitio extirpanda. Id quod non solùm exaggerationibus augenda, vt volebant: verùm etiam diminutionibus atterẽda erunt interdum. Atque hæc quidem est consolatio ob amissa. Quòd si cuiuspiam rei amittendæ in metu sis: velut is qui apud Tyrannum venit in suspicionem cõiurationis: duas in partes erit Poema diuidendum. In prima pones spẽ, qua vel opinio deleri, vel ira placari possit: in secunda addes animos, euentum contemnes, carissima quæque ostendes esse vilissima. denique à Philosophis mundi vitæque contemptoribus omnia mutuanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sentẽtiæ, prouerbia, aliis omnino verbis, numeris, figuris expriméda sunt. nihil enim minus mouet quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus viúque maximè abhorrent, ac propterea ęgrè animum subire valent: tum verò non tam rationibus atque argumentis fides extorquenda, quàm exemplorum frequentia persuasio insinuãda. Atque hæc quidem habui quæ in Sylua conferrem nostras, nunc aliorum Poematum inuentiones exequamur.

LYRICA.

CAPVT CXXIIII.

LYricorum materiam planè demonstrauit Horatius. Mihi ita videtur. Quæcunque in breue Poema cadere possunt, ea Lyricis numeris colligere ius esse. Laudes, amores, iurgia, insectationes, comessatoria, obiurgatoria, vota, ad indulgendũ genio exhortationes. Cõtrà, Sobrietatis cõmendationes. Gestorũ summarias explicationes, desideria, conquestiones, locorũ, tẽporum explicationes, noua cõsilia, deliberationes, negotiorũ susceptiones, susceptorũ repudiationes, inuitationes, repulsiones, dehortationes, detestationes, & alia siqua sunt. Amat autem poema
D hoc animi libertatẽ, nihilominus quàm vel Satyræ, vel epigrãmata. Poscit verò frequentiam sententiarum. quas esse duorum generum habes à Rhetoribus. vnum est apertum, vt illud,

Nec generant aquilæ columbas.

Alterum tectum circuitu verborum, quale

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem di dederint. Aperta enim ac simplex esset sic: Ne scisciteris mortis diem. Tota quoque prima Ode talis est. & illud,

Terruit gentes grauis ne rediret
Seculum Pyrrhæ. Plana enim sententia ad hũc potissimùm esset modum: Deus magni terroris supplicio afficit minutiora scelera, vt deterreat à maioribus. Breuitate delectatus est Horatius.
A quod cõsilium nos quoque maximè probamus. nihil enim suauius quàm posse plures epulas degustare. atq; hoc præceptũ in aliis quoq; multis puto esse obseruandũ. Qualia sunt quæ in coronis, in cõuiuiis, in foro, inter deãbulandum vel canuntur, vel recitantur. Quæ verò conuocatis ciuibus in eorum conuentu pronunciantur: ea neque longa esse opus est, ne tædio afficiãtur: & sunt fortasse qui habeãt negotia, neq; breuia: vt quasi asparagi, aut apnæ vix nunc admissos conuiuas, illico dimittant. Comœdias ac Tragœdias otiosis damus. nemo enim in theatrum venit, qui non libens velit id temporis amittere.

ELEGIA.

CAPVT CXXV.

QVid esset Elegia, suo loco dictum
B est. eius materiam primùm aiunt fuisse lugubrem, quod & diximus in primo. Nobis non placet. sed ab amantium commiserationibus dictam puto: vox est Tragica ἐλελεῦ: qua ad amicarum fores vsos fuisse priscos arbitror. voti deinde compotes, quasi eiusmodi carmini gratiam referrent, etiam secundiorem illam fortunam celebrarũt. Est autem carmen aptum conquestionibus. In tres enim syllabas abit, duas breues: tertiam, quæ nullo in versu efficere potest, vt sui ratio habeatur. Subditur ergo constanti Heroico fluxus pentameter. Quanquam Pythiam scribit Athenæus inuerso ordine respondisse Charitoni & Melanippo,

C ἀδδύμεων χαείτων, ὦ μελαίππος ἔρυ,
θείας ἀγκῶρες ἐφημείοις φιλότητος.

Eius authorem incertum scribit Horatius. Quidam ad Theoclem Naxium referunt. Candidã oportet esse, mollem, tersam, perspicuam, atque vt ita dicam, ingenuam. Affectibus anxiam, non sententiis exquisitis. Non cõquisitis fabulis offuscatam. Cultus nitidus potius quàm pexus. Argumenta: commemoratio diei, à quo initium amandi factum fuit. Eiusdem laudatio aut execratio. Querela, Expostulatio, Preces, Vota, Gratulatio, Exultatio, Furti narratio, Fletus, Conuicium, Vitii aut flagitii obiectio, Recantatio, Propriæ vitæ explicatio, Sui cum riuali comparatio, Comminatio, Amicæ alterius propositio.
D Ianuæ, Ianitori, Ancillæ, Matri, Marito, Tẽpestatibus, Cęlo ipsi conuitium. Conuitiũ Cupidini, Veneri, sibiipsi. Mortis exoptatio, exilii. Amicæ absentis detestatio. Præterea desperatio cum imprecationibus: cuiusmodi sunt in Ibin. etsi alia causa. Epicedia quoque, & Epitaphia, & Epistolæ hoc genere Poematis rectè conficiuntur.

EPIGRAMMATA.

CAPVT CXXVI.

QVM omnium non solùm Poematum, sed etiam librorum extent inscriptiones: quam ob causam Epigrammatis vox breuibus tãtùm Poematiis propria facta est? An propter ipsam breuitatẽ, quasi nihil esset pręter ipsã inscriptionẽ?

An quę ſtatuis,trophęis,imaginibus,pro elogiis inſcribebantur,ea primo veróque ſignificatu Epigrammata ſunt appellata? ac ſanè ita eſt. vt ipſum Poema ſit ſtatuæ inſcriptio. Vbi verò in librum transfertur,è cõtrario fit. Ipſa enim ſtatua inſcriptio eſt Epigrammatis. Haud ſanè ſtatua ipſa,ſed ſtatuę ſiue imaginis imago. Quęnam ea eſt?inquis. Titulus,quem Lemma vocat Martialis. Exempli gratia, Rufi rhetoris ſtatuæ inſcripſit lepidum illud poematium Auſonius. Hìc ipſum poematium inſcriptum, Epigramma eſt. quum verò illud in libro deſcripſit,ſtatuæ imaginem,id eſt Rufi nomen inſcripſit ſic: In Rufi ſtatuam. verùm hæc ingeniis emũctioribus. Epigramma igitur eſt poema breue cum ſimplici cuiuſpiam rei, vel perſonæ, vel facti indicatione: aut ex propoſitis aliquid deducens. Quæ definitio ſimul complectitur etiam diuiſionem:ne quis damnet prolixitatem. Eſt ſimplex indicatio rei,vt anathematis. Donaria nãque non ſine inſcriptione. Multa extant apud Pauſaniam.ſic illud,

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

ſic locus,

τοῦτ᾽ ἐστι πελοπόννησος,οὐκ ἰωνία. ſic ſigni,

ῥώμη παμβασίλεια τὸν κλέος ὅποτ᾽ ὀλεῖται:
νίκη γὰρ σὲ φυγεῖν ἄπτερος ἐ δύναται.

ſic dicti,*ὁ τόδε δημοδόκου.* Alia verò cõpoſita ſunt quæ deducunt ex propoſitis aliud quiddam.ſdque aut maius,aut minus,aut æquale,aut diuerſum aut contrarium. Breuitas proprium quiddam eſt. Argutia,anima,ac quaſi forma. Quare non eſt verum, Epigramma eſſe maioris Poematis partem. Breuitatem verò intelligemus, non definitam. nam & monoſtichon eſt apud Martialem,& aliquot ſatis longa,ſi alia ſpectes. Recipit autem omne genus Poeſeos, *διαλογικὸν*, ſiue *δραματικόν*, & *διηγηματικὸν*,& *μικτόν*. Epigrammatum autem genera tot ſunt,quot rerum. tot verſuum generibus explicantur, quot ſunt verſuum genera. tot verbis verborúmque generibus,ſpeciebus,formis,figuris,modis componũtur, quot ſunt in quocunque linguæ, nationis, populi,gentis ambitu genera,ſpecies,formæ,figuræ, modi verborum. Quinetiam non ſolùm noua licet fingere,verùm etiam Solœciſmos aliquando,aut Barbariſmos admittere. Nouitas illa vel inoffenſa, vel interdum diſtorta, excitat vel riſum vel admirationem. Talia apud argutiſsimum Poetam: Domicœnium. *Non es vitioſus Zoile,ſed vitium.* Neque enim abſtractum prędicatur. Eſt hìc in Dialectica & Metaphyſica Solœciſmus. Quid argutius ſimul atque diſtortius in lingua Latina? *Non es bonus, ſed optimus malorum.* Sic nos multa,inter quę verbum vnum mirificum,Depeculatus: pro eo quod vulgò depeculatus. Quod verbum impreſſor noſtrorum Hendecaſyllaborum,quum argutiam non comprehenderet,putauit mendoſum, ſubſtituſtque vulgatũ depeculatus,flagitium ratus in ſcriptura? Sic eius temeritas, aut ignauia, aut notularũ noſtrarũ ignorãtia pleriſque locis aliis vitiũ attulit. Epigrãmatis duæ virtutes peculiares:breuitas & argutia.hãc Catullus nõ ſemper eſt aſſecut⁹: Martialis nuſquã amiſit. Argutia nõ vno modo comparatur: inexpectata aut contraria expectationi concluſione. Epigrammatum tot ſunt genera, quot cauſarum. Iudicialis ſpeciem præ ſe fert Apologeticum. vt illud Catulli,

Lesbia mi ſemper dicit malè. & illud,

Iraſcere iterum meis Iambis. Suaſoria ſunt in ſecundo genere: in quo Amatoria,& quibus aliquid petimus. vt illud,

Viuamus mea Lesbia, atque amemus. & quæ ſequuntur tribus verſibus diuinis,

Soles occidere & redire poſſunt:
Nobis quum ſemel occidit breuis lux
Nox eſt perpetua vna dormienda.

Eſt enim Epichirrhema,qualia & apud illum,& apud Martialẽ plurima. Tertium genus eſt laudis & vituperationis in genere demonſtratiuo: ſub quo continentur Epitaphia & Elogia. Ac taxandi quidem morem illiberalis animi ſemper exiſtimaui. Iccirco in Amatoriis eò vſque exercitati ſumus, vt nouorum Epigrammatum inſcriptione gloriari fortaſſe licuerit. Hæc eſſe decet candida,culta,terſa,mollia,affectuum plena. Interdùm arguta in fine, interdum deficientia & mutila. Maxima enim amantis ſapientia, amentia eſt. quam depictam dabis in defectibus ſententiarum, aut in repetitionibus. Multa deſiderii, multa cogitationum expreſsio. Cauebis omnino à languidis & inſulſis. cuiuſmodi recẽtiorum vides multa. nam quæ vel vmbram ſolam præ ſe ferũt obſcœnitatis, neque abs te ſcribi, neque ab aliis ſcripta legi iubeo. Quid enim ſis aliud quàm id cuius lectione delectaris? Stolidi quidam triuiales ad nominum alluſionem infeliciſsimos numeros contulerunt. Nihil ineptius ad laudationem. verbi gratia, ſi Minutum Munitum dicas: habes enim illuſtriſsimas corporis animíque virtutes Gabrielis filii, quibus integros explere queas libros. Ad vituperandum tamen aliquando non ineptè vti poteris. veluti ſi Doletum Oletum interpreteris: aut à dolo deducas: ſicuti feciſſe legimus Ouidium: cuius extat ille verſiculus,

At cur non dicam Furia te Guriam?

Eſt & facetum genus illud, quod frigidè Græci, Latini acutius exercuere: de quo alibi diximus. Echo enim in fine verſuum ponunt, non ſine magna auditorum attentione. Verùm vt res aliæ ex aliis ſuboriuntur, hilariora fiunt omnia vbi literæ ſyllabæve mutantur. quemadmodum nos,

Non temerè antiquas mutat Vaſconia voces:
Cui nihil eſt aliud viuere, quàm bibere.

Sic in Echo mutare poteris: vt quum auditor ſimilem verbi caudam expectet, ludas diuerſa. Non enim poſt *ἐπίκοινος* dices *κόπος*: vulgatum nanque iam eſt nimis: ſed *πόκος*. Significat enim vellus pecuinum: vnde pecus quoque dictum, non autem à paſcẽdo, vt dixere. ſdque non tam ea ratione, vt Echo imiteris, quàm vt Epigramma concludas. verùm inuentori nouitas afferre poſsit aliquam ingenii laudem, imitatoribus rariorem.

APPENDIX PRO EPIGRAMMATE.

Vt ſperamus haud ingratam futuram ſedulitatem noſtram: addidimus iis quæ iam præſcripta ſunt, hæc quoque, perinde atque embamma quodpiam. Non enim decuit argutiſsimi poematis præcepta ſine argutia tradere. Genera igitur Epigrammatum indefinita, propter materiæ diuerſitates, tentauimus ad pauca reducere: vt præter altiloquum, humile, medium, habeat etiam proprias Ideas. Quędam igitur ſunt mollia, tenera, laxa, affectus in ſe amatorios continentia. quorum efficacia eſt, non eſſe efficacia, ſed nequam. Igitur totus tractus ſeſe in languorem dat. Huiuſcemodi pleraque ſunt Catulliana. In hoc genere, vrbanè vt loquamur, mel ſtatuimus. Alia cõtrà, viuida, vegeta, acria, qualia Martialis. horum Ideæ quatuor. Vna, in qua fœditas eſt. hanc non ſolùm à republica Platonis, ſed toto orbe terrarum, & ipſam & eius authores exulare iubeo. Vna in qua fel. amarulenta ſpecies hæc, obiurgatoria, obtrectatrix, maledica, virus olẽs: quã tamẽ exercere licet bono viro: modò fiat ſine opprobriis, & conuicia ſint ciuilia, ad malos mores deteſtandos. Vna in qua eſt acetũ. mordax genus hoc carpit ſine maledictis: vt illud, *Quem Græcia & Pontus in Liguria genuere: hic bonus eſſe poteſt?* vna in qua eſt ſal. ex iis captatur riſus ſine vlla vituperatione, atq; haud multa mordacitate. vt fecit Martialis, quærens per omne vitæ genus quid faceret Canius, nihil aliud agentem expreſsit tandem, quàm ridere. Præter hæc eſt forma quædam, quam ſibi inſtantẽ appellare conſueuimus, confertam, denſam, multiplicem. Quoties ſingulis quibuſque momentis tam acutè conficit, vt ibi ſiſti queat ſententia. at illa ſemper creſcit. hoc nõniſi multæ artis, multíque ingenii. Eſt etiã ſpecies quædam nobilis ac generoſa, ſcita quadam æquabilitate plena: quam apud paucos, ac raram inuenias. vt ſit venuſtas cum grauitate, & acumen cum lenitate: numerus quaſi natus ibi, non illatus aliunde, aut affectatus ambitioſe: ſuſpenſus animus vſque ad extremum. Qua recepta ſententia ſatur ſit: nec audeat in eo quicquam prętereа quærere. Ad hanc formulam ſpectauimus nos in iis quæ noua inſcripſimus Epigrammata, & in Thaumantia. Sunt & in Heroibus & in Heroinis non pauca: vbi exquiſitæ argutiæ numeroſo dicendi genere conditæ compoſitæque ſunt. Exemplum illius differti hoc vnum eſto, in quo continentur quatuor Epigrammata,

Heus vtrum eligimus? Si non niſi dente podagra,
Dente famis diræ diſcruciata perit.
Ah nequeam, niſi ſic, finire dolore dolorem?
Atque ſerum finem tollere ſine truci?
Heu macie informi, laruata heu tabe ſororem,
Et funus pluſquam funere præueniens.
O vitam inuitam: ô incommoda commodaꝛ: lux nox.
Si, ne aliquid fias, cogeris eſſe nihil.

Quoniam verò ſignorum, ſtatuarum, trophæorum, donariorum inſcriptiones (vti dicebamus) antiquiſsimæ fuere: in iis omnino vetuſtatis leges, quæ in hiſtoriis explicantur, obſeruandæ ſunt. earum ſumma eſt: vt quamſimpliciſsimo filo deducatur rei geſtæ, victoriæ, dedicantium nominum, familiæ, patriæ, narratio: quale eſt elogium ſuper imagine Ennii Poetæ:

Aſpicite, ô ciues, ſenis Ennij imaginis formam:
Hic cecinit veſtrũm maxima facta patrum.

Vbi etiam vides profeſsionis circunloquutionem. ea explicatius in Græcis inuenias. quamobrem id quoque ex eorum hiſtoriis obſeruauimus. quum Æſchylus, ac Simonides inter ſe certaſſent pro eorum elogio, qui ceciderant ad Marathonem, victum fuiſſe Æſchylum elegiaca illius tenuitate.

INSCRIPTIO. CAPVT CXXIII.

Actenus de Inuentione, haud ſine maximis laboribus, multíſque difficultatibus á nobis ea præcepta conſcripta ſunt: quę aut à nullo ante nos explicabantur: aut ſine arte diſperſa, indigeſtáque iacebant penitus: aut etiam vel inepta, vel ineptè prodita. Multa quoque falſa plus interdum faciebant negotii, quàm commoditatis afferebant. Reliquum eſt, vt qua quidque inſcripſione indicetur poema, videamus. Inſcriptio eſt vno, aut non multo pluribus verbis comprehenſio eius partis operis, cuius partis gratia cæteræ partes omnes veniunt ad totius conſtitutionem. Quæ definitio paulò ampliore circunſcriptione à nobis tradita eſt: vt minore negotio perciperetur. Eſt igitur comprehenſio quemadmodũ id, quod Græci *ἀφορίζω*, Latini argumentum vocant. nam quod quidam Grammaticorum etiam *ὑπόθεσιν* appellarunt: id contrà quàm verbi ratio monet, auſi ſunt. Ab Oratoribus enim, ſiue declamatoribus ſumpta eſt vox illa: qui propoſitis argumentis, tanquam ſuper ſubiecto fundamento, futuram orationem ſuperædificabãt. Itaq; *θέσιν* nominabãt materiæ propoſitionem ſine perſona. *ὑπόθεσιν* cum perſona. Non quòd id adderet præpoſitio, ſed quòd primi illi garrulitatis huius inuentores, tanquam leges diſcipulis poſuere. Ergo Poetæ fuſum opus (qui anguſtiore ambitu comprehenderet) hanc ipſam comprehendentem orationem vel proſa vel numeris, nequaquam *ὑπόθεσιν* dicere potuit: quæ poſtea facta eſſet. Communem igitur habet inſcriptio cum Periocha comprehenſionẽ. differunt autem inter ſe, quia vnico verbo perficitur inſcriptio, aut nõ multo pluribus. Exempli gratia, Hiſtoria: De hiſtoria: De ſcri-

Deſcriptio Inſcriptionis.

benda historia. Periocha multis: in quibus etiã narratio quædam est. vt quãquam singularibus versibus paucísq; verbis Iliados libri, quid quisque contineat, indicatur: tamen est in omnibus, vti dixi, narratio breuis, quemadmodũ ipso in opere explicata. Præterea totum ipsum semper comprehendit Periocha: veluti si dicam, Libri posteriorum resolutoriorum docent quid sit Demonstratio, quot genera Demonstrationis, quibus partibus constet, quem ad vsum comparetur. Inscriptio autem satis habet si dicat, De demonstratione. quippe eam operis partem, quę totius obtinet rationem, ita vt ad ipsam cæteræ omnes reducantur. Ita multis in locis de Ilio nihil in Iliade: ad Ilium tamen omnia. Est etiam ab Iureconsultis alisque Tituli appellatione dicta inscriptio: quemadmodum legis cuiuspiã Periocha, Summa: Latinis vtrunque vocibus. Cæterùm non quemadmodum Varroni placuit, Titulus à tutando: sed antiqui moris ratio est. Etenim quum quid proscriberent quãti indicabãt. Is erat Titulus, ὥσθ' τὸ πέιν ἢ τῶ πιλῶ. Cuius significatio ad alias postea inscriptiones translata est. Idem Græci consultius ὑποκείμενον. quum enim Inscriptio sit dictio indicans materiam, rectè ea materia à recentioribus Subiectũ dicta fuit. Differt etiam ab Elencho, propterea quòd Elẽchus est quasi multi Tituli. siquidem nuda sint rerum vocabula: cuiusmodi eæ sunt, quas Tabulas appellabat vulgus. Si autem sententias breues contineant, qualis est Plinii Elenchus: id potius vel Periocha, vel Summa nominabitur. Indicem Elenchum nudum Latini vocant. nam is qui sententias comprehendit, sanè idem est quod Argumentum. Rubricam verò à colore Barbari. Hæc est igitur Inscriptionis natura, atque vt vocant, essentia. Reliquum est vt vnde & quo modo fiat, videamus. Multis in locis ab Aristotele dictum, à nobis repetitum est. Omni in natura vnum existere primarium, ad quod cætera omnia reducantur. Totæ enim ædes tecti causa fiunt. Ita etiam in Poematis. Id igitur cuius ergò reliqua omnia scribentur, erit hoc quod quærimus: super quo partes aliæ construentur ad totius constitutionem: à quo vniuersum opus inscribetur. Ergo ab Vlysse, Vlyssea: ab Achille, Statii Achilleis: Homerica verò non, sed Ilias. propter Ilium enim Achilles, non propter Achillem Ilium. neque enim rectè fecit Lucanus: cui Pharsaliæ titulus adeò placuit. Nam neque ibi omnia gesta: neque maior pars, neque propter illam: quippe rerum gestarum Pharsalia neutro modo finis fuit. Est enim duplex finis. Alter, qui postremus terminus rerum est, vt Mors: Alter, propter quem fit id quod fit. Proinde Argumentum, quum sit cõplexio rei gestæ, vel quasi gestæ: & in eo quinq; inueniantur, persona, res, actio, locus, tempus: ab his appellationem instituì oportet. A' persona, Vlyssea, Æneis, Agamemnon, Amphitruo, Olympionicæ. A' re, Phænomena, Meteora, Thesaurus. Ab actione, Bucolica, Theriaca, ἔργα, Halieutica. Fasti quoque ad hãc partem pertinebunt, nisi eos ad sese retrahat Tempus: non enim valde laboro. Metamorphosis quoque voce ipsa testatur actionem. sic enim dixit, *Nam vos mutastis & illas Formas.* Sic de Tristibus: fletum enim profitetur. sic Amores, Lacrymæ, Lusus, Loci, Basia: sunt sanè actionum effectus. A' loco, Ilias, Thebais, Andria, Pharsalia, de Ponto. A' tempore, quemadmodum de Fastis dicebamus. Dies nánque sunt cum actionibus. Explicatius Hesiodus, ἔργα ἢ ἡμέρας. Hæc igitur ab argumento. Est & alterum genus Inscriptionis à genere Poematum. Epigrammata, Lyrica, Galliambi, Dithyrambica: & à modo eorum, Cantus, Ode, Melos: & ab Inuentoribus, aut iis qui eo genere carminis excelluerunt. Anacreontica nostra, Hipponactes nostri, Archilochus noster, Manes Catulliani nostri. nam Pindarica nõ ausi sumus scribere: sed humilitatem nostram professi, Excessus inscripsimus: propterea quòd & vires nostras, & Latinitatis facultates superarẽt. Atque hic habes secundum caput: vnde inscribendi ratio sumenda sit. Tertio loco quærebamus qualis fieri deberet. est enim non vno modo: quippe aut vno verbo aut multis. Multa sũt illa, ἔργα ἢ ἡμέρας. ἐπὶ δὲ ὅσα θήκας. Plura etiam apud Iurisconsultos, ídque non vno modo. Etenim quum sumpsissent partem aliquam legis interpretandam, suis eam libris præfixere. Vti possidetis. Interdum verò vt fusius explicarent. De iis qui ante sententiam mortem sibi consciuerunt, aut accusatores corruperunt. Contrà, multa vno verbo: De tigno iniuncto. Aliam enim materiam tigni appellatione interpretati sunt, vt calcem & arenam. Similis modus quum verbo quopiam posito, id quod ad illud pertinet, simul intelligim°. Fasti, scilicet dies. Metamorphosis: quippe corporum. φαινόμενα: sanè orbis. Phænomena: id est Astra. alia enim corpora item φαίνεται. Is igitur modus est in quantitate vocis. in qualitate verò valde varius. In recto, Hecuba. In obliquo duobus flexibus: placuit enim quibusdã sic, Fastorũ libri duodecim. & Lectionum antiquarum. &, ἀπομνημονευμάτων. &, Locati & Furti, Rerum amotarum. Verùm hęc eadem ratio est cum priore. Appositio nánque vel numeri, vel ordinis librorum deflexit rectũ in secundum casum. Frequens sextus casus cum præpositione. De plantis. De fortitudine. De edendo. De natura. nam quemadmodum materia vera est in manibus fabri, vt imponat ei formam: sic quasi materia in animo Poetæ, vt imponat ei quasi formam. Nempe Vlyssis nauigatio talis est, qualem effecit Poeta. Ergo sicuti dixit Ouidius, -*de duro est vltima ferro*: hoc est ætas ferrea. ita De natura, id est naturalia. Neque verò caret vsus ratione. De, enim locum significat, τὸ ὅδεν. quare eodem iure dicemus De plebe homi-

Elẽch°

hominem, de auro annulum (sic enim etiam Cato loquitur) quo, de terra saxum tollere. neque enim totum aurum in annulo est, sed de auro aliquid, sicuti de ima plebe homo. Cęterùm hęc aliáque præclara monumẽta, quibus causæ necessitudinésque Latinarum eloquutionum explicantur, acutius ac fusius in libris Originum scripta sunt. Hæc quum ita sint, animaduertenda est varia desumptio appellationis. aliquando enim sic narratur res, quasi repræsentetur: non quasi de ea agatur. Quo tempore in recto facienda est denominatio: vt Andria, Adelphi. dantur siquidem spectatoribus contemplanda. Interdum rẽ narramus ita vt circa ipsam versari videamur. atque ibi per sextum casum cum præpositione enunciamus. sic dicimus De rerũ natura, De vi, De legatis. docemus enim quid sit, & quale, & vnde, & quem ad finem. Qua ex præceptione haud paucos errores à multis animaduertas. neque enim rectè scribat Plinius De naturali historia: quoniam non docet quẽadmodum de natura texenda historia sit. Sed in recto sic: Historia de natura, siue naturalis: id est narratio rerum naturalium. quippe nõ est narratio materia, sed natura: narratio autem, modus materiam ipsam referendi. Iccirco non bene Ouidius, De tristibus: nempe non definit tristia: non apponit affectus à definitione, sed agit ipsa tristia. Sic nos Lacrymæ: & Simonides θρῆνοι. Neque multo commodius, De Ponto: sed à vel in Ponto, aut Ponticæ Elegiæ, aut exilium. Illud obseruandum, Didascalica Poemata declarari aptius per sextum casum: vt, De animalibus, potius quàm Animalia. De plantis, De agricultura, De re militari. Hãc igitur rationem subtilius interpretamur. nánque aut res ipsa, aut ars de re docetur. Res, vt Natura animaliũ: tunc sextus commodior. Ars de re: tunc vtrunque conuenit. æquè enim & Vitruuius De architectura: & Vitruuii Architectura. sic αὐλητικὴ idem quod περὶ τῦ αὐλεῖν. Is ergo vocis flexus vno capite. Alterum flexus caput est in numero. nánque vbi subauditur vox hæc, Præcepta, aut Opera: in plurali posuere, vt Georgica, Theriaca. nam Phænomena ab siderum frequentia suum sibi numerum necessarium secũ attulere: sicut etiam κατηρεία. Qui verò putarunt non rectè dici potuisse περὶ κατηρειῶν, longè fallũtur. Cæterùm vt omnia, ita huius quoque consilii rationem ex Aristotele potes discere. Iis nánque commentariis, quibus multarum ciuitatum status ac mores declarauit, hanc apposuit inscriptionem: πολιτείαι. potuit etiã περὶ πολιτειῶν. Libros verò, in quibus illa suo iudicio constituit: inscripsit πολιτικά: præcepta scilicet πολιτείας. Quare longè melius dixisset Cicero, De officio, quàm De officiis. at sequi maluit Posidonium, qui περὶ καθηκόντων. Est tamen vnum, quodcunque tractatur: quia vnum item, quodcunque est. quippe non est ibi narratio simplex multorum officiorum in exemplis: sed officii natura in definitione ac diuisione. Itaque Aristoteles quoque si definiuisset κατηρείαν in Prædicamentorum libro: neutiquam rectè inscripsisset, κατηρείαι, aut περὶ κατηρειῶν. sed in singulari. Qui aliter sentiunt, vt Ciceronẽ defendant: factiosi Rhetores esse malunt, quàm sinceri Philosophi. Sic dicimus περὶ τῶ ὄντος ἢ ὀσίας: non autem ὄντων ἢ ὁσιῶν. Plauti quoque licentia tibi notanda est. neque enim ille quicquã veritus est, modò auditorem excitaret vel risu, vel nouitate tum rerum tum verborum. Nam sanè quid est Rudens, in tota fabula? profectò penè nihil. penè enim nusquam. Tanto minus, aut non multo plus Trinummus. Rectè Philemon, Thesaurus. & verò Thesaurus. Truculentus quoque sonum tantùm crepat: Rusticus enim ibi, non truculentus est. Reliqua ad hanc normam omnia examinabis. Tertium flectendę voci caput est, Denominatio. nam quædam primigenia voce vtũtur: vt Smyrna, Orestes, Oedip°. alii denominatiuo: vt Vlyssea, Æneis. Duo igitur primaria genera inscriptionis, à re, à vocis flexu triplici. Tertiũ quoque genus est: quod aliunde titulum capit: quippe à circunstantiis. videlicet loco, tempore, & eiusmodi. Festiuiores sanè multi. Dies geniales Alexandri: Gellii noctes Atticæ: M. Tullii Tusculanæ. sic habes Centurias à numero. etiam à similitudine materierum, Philippicæ, Academicæ. Omnium doctissimus præceptor noster, Antiquarum lectionum, Verrii exemplo. Præterea ab alia similitudine, quippe rerum naturaliũ: Epiphyllides, Racemationes, Nugæ, Farrago. Item ab opere: Annotationes, Glossemata, Commentarii, Lucubrationes. Plato semper duplicem inscriptionem: vnam à Materia, de Iusto, de Pulchro, de Ente: alteram à Persona, quemadmodum in Comœdiis (idem enim genus est, dramaticum. Protagoras, Alcibiades, Theætetus) Phædrus. Habes quæ de inscribendo sentiam: pauca quidem ex pleniore nostro Cõmentario: sed ad Poetica præcepta, vt opinor, satis.

Plinii inscriptio.

Ouidii libri tristiũ.

Sextus casus.

Cælius Rodiginus præceptor Scaligeri.

LIBRI TERTII,

QVI ET IDEA INSCRIPTVS,

FINIS.

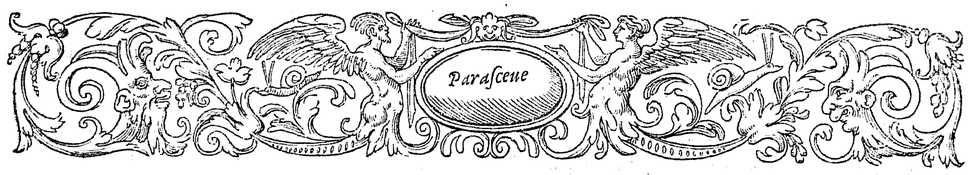

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER QVARTVS, QVI ET PARASCEVE.

CHARACTER. CAPVT I.

Ornatus Verborum duplex.

RES quidem ad hunc se habent modum. Verba verò duplicē consequū tur ornatū: vnū ex figuris, alterum à numeris. quorū ex vtroq; Character constituitur. Est autē Character, dictio similis eius rei, cuius nota est, substātia, quātitate, qualitate. Est in Fama substātia sua, *Monstrū*. est quātitas, *Ingens*. est qualitas, *Horrendum*. Rei dictio similis. nánque in voce hac, *Monstrum*, asperitas est. In hac, *Ingens*, magnitudo. In hac, *Horrendum*, sanè horror. quare aptissimè Græci Characterem appellarunt. etenim quo modo ceræ, luto, metallo, par simílísque imprimitur facies eius rei, cuius nota esse debet: id quod illi χαράττειν dicunt: oratio tanquam cera plūbúmue: facies character: res pro eo habebitur, quem cuneum ad metalla, annuli gemmam dicunt ad signandam ceram. Latinè qua voce notaretur, multi quesiuere. Cicero in Oratore, & Formā, & Genus dicendi vocat: propterea quòd etiam Ideam Græci nominarūt. sic enim Plutarchus, ἢ τῆς φράσεως ἰδέα. sic & Hermogenes & alii. Atque hoc quidem ad verbum. Forma verò non ad verbum. nánque Idea Genus dici potest: speciem quum significet. est enim species, quasi facies quædam orationis. Genus autem, quia sub se species minutiores habet. itaque Idea sanè etiam Forma dicatur. At χαρακτὴρ non id sonat: sed figuram potius aut notam. quæ voces, quia essent ambiguæ, ad hunc priuatum significatū minus aptæ visæ sunt. An verò quum stilū Ciceronis, aut Sallustii dicimus vel Plinii stilo, vel Curtii grādiorem, Characterem intelligamus? sanè verò id nemo negare possit. neque enim idē reor esse Stilum atque Phrasin: sed Phrasin eloquutionem, puta mundam, elegantem, Atticam: vel contrà, peregrinam, impuram, lutulētam. Dicendi ergo genera siue formas tres esse dixere Græci. ἀδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Gelli° ἀδρὸν Vber, alii Magniloquum, vel magnificum, vel altiloquum: alii magnum: nonnulli plenum. ego etiam Generosum voco. ἰσχνὸν Gellius gracile, subtile: alii tenue. μέσον Gellius medium. sic autē definit Plutarch°: ἀδρὸν δὴ λέξεων καὶ νοημάτων κατασκευῇ μεγάλας ἔχων ἐμφάσεις. Iccirco in eo esse τὸ σφοδρὸν καὶ καταφορητὸν dixit Hermogenes, i. vehementiam & incitationem. Gellius dignitatem atque amplitudinem. quare amplum quoque & summum à nonnullis appellatum est. ἰσχνὸν Plutarchus τῇ ὕλῃ τῶν φραγμάτων μικρὸν, καὶ τῇ λέξει καρχνέφωνον. propterea Gellius attribuit ei subtilitatem. & Hermogenes appellat ἀτελὲς, καὶ ἀζῶον haud semel: atq; ait, τὸ λεπτὸν οὐκ ἔχει σχῆμα, οὐδὲ μέγεθος. ἀζῶον igitur leue atque expeditum. quod tamen aliud est ab eo quod succinctū dicitur. ἀτελὲς autem non quòd perfectum finem sit consequutum: sed quemadmodum Aristoteles ἀζῶντα animalia, non quæ bene viuerent: sed quæ facili ac parabili victu æuum transigerēt. ita ἀτελὲς, quòd paruo negotio finem suū adipisceretur. qui modus ambiguitatis in altera quoque voce illa explicandus est: σχῆμα dico, quod veteres Grāmatici κύφισμα interpretātur. Igitur si genus humile dicendi est contrariū alto, quod & graue quibusdā dicitur: erit profectò humile etiā leue, quare habebit σχῆμα. Dubitationis solutio sita est in vi interpretationis. Nam leue quidem est τὸ ἀτελὲς: quia tenuia corpora leuia quoque sunt. At enimuerò quòd ad precium attinet atque existimationem, Grave nunc & leue accipitur. Quare vir grauis habetur, cuius sententia valida est. at is alta semper sapit. σχῆμα igitur elationem, & illam quam sublimitatem dicunt Philosophi, μετεώρησιν, significat: quam alia quoque voce σχῆσιν appellarunt. Polybius σχῆμα pro transmissione non semel in Nauigationibus vsus est, non sine ratione. Tolli nánque vectores à nautis dicuntur. μέσον autem τὸ μεταξὺ τούτων. Mediocre

σχῆμα

diocre, inquit Gellius, & vtriusque particeps. Verùm idem cum certis personis suum cuique attribueret, alias quoque attribuit appellationes, non sine designatione τῆς ἰδίας. ἀδρὸν igitur quum agnoscit in Vlysse & Pacuuio, magnificum vocat. Atque eadem ratione Carneadę orationem rapidam, violentam. quasi hæc sint illius propria. ἰσχνὸν Menelao, & Lucilio, subtile dicit. iccirco scitam ac teretem Critolai loquutionem. μέσον Nestori & Terentio, cohibitū nominat, & mistum, & moderatū. Propterea Diogenis sermonem modestum ac sobrium. Plutarch° ἀδρὸν Thucydidæ, ἰσχνὸν Lysiæ, μέσον Demostheni assignat. Exaduersum verò vitia totidem. Pro elato ac magnifico, sufflatum ac tumidum Gellius substituit. pro subtili, squalidū ac ieiunū. pro mediocri, incertum & ambiguū.

Atque hæc quidē sunt quæ ad hunc ordinē digessimus: vt non contemnenda, ita acutius examinanda. Principiò quod ait Plutarchus, τὸ ἀδρὸν λέξεων καὶ νοημάτων κατασκευῇ μεγάλας ἔχειν ἐμφάσεις: non vsquequaque probatur illi, Idē enim eodem loco quum dicat χαρακτῆρας ἐν τῶν λόγων τὰ καλούμενα πλάσματα: non potuit νοήματα, hoc est sententias, i. res subiectas coniungere cum effigie orationis. Si χαρακτὴρ est πλάσμα λόγου, i. effigies orationis, quomodo νοήματα sub hac effigie comprehendentur? Neque enim de Deo si velim dicere, nequeam & alta, & humili, & media oratione vti: contrà de formicis, *It nigrum campis agmen*. Quid formica humili°? quid verbis hisce sublimius? quare vt illa definitio vera sit quæ περὶ ἀδροῦ ab illo adducitur: hæc quæ est περὶ χαρακτῆρος, nequaquam cum illa conuenire poterit. Ego igitur ita censeo: Quod ad Characteris attinet naturam, non necesse esse res ipsas in magno magnas, in tenui tenues esse. sed ipsū satis habere, si verbis lectis, sonoris, pictis, verborúmque cōpositione numerosa Sublimis illius dignitatem tueatur. Tenuē verò angustiis suis contentum, præter orationem puram, pressam, de medio sumptam, nihil extrà quærere. Proinde ne id quidē probatur mihi: neque pro vero admiserit Hermogenes, quum Plutarchus ἀδρὸν Thucydidæ, μέσον Demostheni assignat. Existimauit enim ille nullum vnquā scriptorū ad illius maiestatem ac plenitudinem accedere potuisse. Nos quoque nihil esse in alterutro iudicamus, quod in vtroque non inueniatur. quare aliā sanè rationē nobis ineundam arbitror. Aliquos esse authores qui nunquam assurgant, adeò vel materia, vel ingenium, vel etiā voluntas eos cohibet. Veluti Phocyllides, aut Theognides, aut etiam Hesiodus ipse in ἔργοις. semper enim humi serpit. Sic Nicander à mediocri nūquam abscedit. ergo à materia Character educi potest. est enim (sicuti dicebamus) rei effigies atq; imago. Omnis enim oratio εἶδος, ἔννοια, μίμησις, quemadmodum & pictura: id quod & ab Aristotele & à Platone declaratū est. Igitur de capellis qui loquetur, humilē Ideam proponet sibi. Qui arationes, armenta, non purè humilia, sed cum arte ipsa coniuncta dicenda suscipiet, ad mediocrem surget dicendi formam. Cui arma canenda erunt, ei opus est sublimi illo spiritu. Cæterùm ita eueniet, vt & in Bucolicis, & in Georgicis, & in Æneide, quos vir ille gradus fecerit, nos quoque agnoscamus. Imū genus in illa, *Quo te Mœri pedes?* Mediocre in Gallo: summū in Sileno. par ratio in Georgicis. Imū Aratio & Satio: summū in pestilentia: mediocre in fabula Aristæi. Simile iudiciū in Æneide: summū genus in secūdo, in sexto: imum in ludis: mediū in primo. In Thucydide quoque & Demosthene, quis nescit esse simplicissimas, cōmunibúsq; cōpositas verbis narrationes? Differunt tamen Virgilianæ humilitates in sublimi, ab humilitatib° in humili specie. Sublimitas verò ab humilitate in Æneide, non specie, sed modo tātùm ac gradu distāt. Denique in hisce formis idē nobis considerādum est, quod in animalibus. Diuinū enim homo: mulus brutum: simia mediū. In iis autē partes nobiles, ignobiles, mediocres. Præterea quum ἀδρὸν interpretatur Vberē Gellius, constare nequit. est enim Vber idem quod Amplum, quo etiam nomine minus rectè vsi sunt pro Magniloquo: vtrumque enim significat spatiosum, opulentum, plenum: qui affectus omnes esse queunt omnium. In Cererem Callimachi hymnus imo genere dicendi continetur. nihil vberius. ad Fellē enim vsque percenset omnia. Quid vberius arte amandi Ouidiana? nihil humilius. Illud quoque non supino animo accipiendum est. Quum inter tumidum ac ieiunum duo vitia, vnum vitium statuunt medium. Nihil enim medium inter duo vitia, quod non sit virtus. Verùm Grammaticorum iudicia curta sunt.

Ex his etiam patet non esse ab illis rectè factum, quum dicendi genera in quatuor diuisere. Breue, Longum, Medium, Floridum. Primus error: Diuisionis partes nimis multæ. Alter: Florido nihil respondet. non ergo separatur per contrarias differentias. Tertius: Tam longum quàm medium Floridum esse potest. Quis neget? Humilis illud exemplum esto:

Dum inga mont is aper, fluuios dum piscis amabit,

& cætera. Quam eandem sententiam iisdem floribus ornauit in altiloqua Æneide,

-conuexa polus dum sidera pascet.

In mediocri illa floridissima,

Non vmbræ altorum nemorum. & illa,

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit, & quę sequuntur. Plutarchus sic definit αὐδηρὸν κάλλος ἔχον, καὶ χάριν εἰς τὸ τέρπειν, καὶ ἥδειν, ὥσπερ ἄνθος. At Gellius περὶ ἰσχνῶν attribuebat Venustatem. Verùm equidem censeo floridum esse affectum, non autem speciem, sicut & plenum, & incitatum, & præceps, & instans, & molle, & remissum, & suaue, & asperū, & bre-

ue,& longum: eóſque affectus omnibus æquè generibus competere poſſe: quorum exempla in altiloquētiſsima Æneide vniuerſa producentur. Breue, *Et campos vbi Troia fuit.* Longum, *-ferus omnia Iuppiter Ærgos Tranſtulit.* Plenum, *Infandum Regina iubes*,&c. Incitatum, *Hæc vbi dicta cauum conuerſa cuſpide montem Impulit.* Præceps, tota oratio Eliſæ minacis. Inſtās, vbi Troiani claſſem expediunt abituri. Molle, *Quæque lacus latè liquidos.* Remiſſum, oratio Æneæ in ludorū apparatu. Cōparatio Fœminę & Vulcani. Suaue, *Haud equidem tali me dignor honore*,& reliqua. Aſperum, de tuba, de cornu Furiæ,& alia. Quinetiam Plutarchus in grandiloquo non poteſt Homeri verſus recenſere, qui dicēdi genus illud aſcribit Thucydidæ: nihil enim diuerſum magis. Thucydides preſſus, cohærēs, ſibi & inſtans,& ſubiens, breuis. Homeri oratio ampla, plena, fuſa, proxima Ciceronianæ,

ὡς εἰπὼν σωὰ γαῖῃ νεφέλας, ἐπέσεξε δὲ πόντον.
χερσὶ τείαιραν ἔχων, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
παντοίων ἀνέμων: σωὰ δὲ νεφέεσσι κάλυψε
γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. ὀεφόρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Quam Ideam, vt ad Thucydidæ accedat eloquutionem, ita demum efficies, ſi quæ exundant, demas. χερσὶ τείαιραν ἔχων, & πάσας, & παντοίων. Præterea ſi Thucydidæ narrationes cum Demoſthenicis compares, ſanè ſint ampliores. quippe hiſtoricę narrationes Panegyricis ſimiles ſunt. Oratoriæ Demoſthenis, quæ in iudiciis, aut ſuaſionibus verſantur, breuiores. Carent enim ſucco illo & colore, qui expetitur in hiſtoriis. Illius verò δημηγορίαι cum Demoſthenis Olynthiis atque Philippicis collatæ: in eodem quidem genere, atque eiuſdem affines magnitudinis ſint: dicendi tamen modus ille qui in ἀδρῷ charactere ſummus eſſe poteſt, Demoſtheni potius attribuatur.

Quum hæc igitur ita ſint, videamus quàm paruo iudicio de Formis Ideſſue Græci, Græcóſue ſequuti ſcripſerint Latini. Dictionis Ideas Hermogenes ſeptem ponit, καθαρότητα, μέγεθος, κάλλος, ῥαῤῥότητα, ἦθος, ἀλήθειαν, δεινότητα. quæ quum Latinè explicauerimus, ita vt quid ſint, intelligantur: facilius quem in vſum adducta ſint, cognoſci poterunt. καθαρότητα Trapezuntius Claritatem vocat, non malé. Perſpicuitatem Quintilianus, ſicut & Cicero ἐναργείαν atque Euidētiam. ſanè quemadmodum in Originibus dictum eſt: Clarus, in celebritatibus orta vox, quum victores per præconem calabantur. exēpta vocali Clarus, vnde & verbum Horatianum, *Clarabit pugilem*. Perſpicuum autem non eſt idem quod lucidum. nánque lux eſt actus ſu perficiei viſilis, hoc eſt φαινόν. At Perſpicuum idem quod pellucidum: vulgus tranſparens vocat: Græci διαφανές: quod ſuperiori cōtrarium eſt: tranſmittit enim ſpeciem viſilem. Talis eſſe debet oratio. etenim in obſcura hæret animus, neque tranſmittit ſe ad rem quam ſignificat: in perſpicua nihil obſtat menti noſtræ, quin aciem ſuam ad rem vſque ipſam appellat. Quare ita quidem mihi videtur: quod & aliis multis in locis teſtatus ſum. Non omnibus Latinæ linguæ probum ac verum vſum; paucis eius vim ac rationem notam eſſe. Itaque in oratione quum dicis eſſe Nitorem Splendorémue, de verbis verborúmque compoſitione clara atque illuſtri intelligas: quæ lecta collocatáque lucem quandam emittant ad eundem modum, quo & arma ipſa deterſa vel ſitu vel rubigine. Perſpicuitas verò illa, quam dicebamus. Quare & nitor eſſe queat in oratione, claritáſque ſine perſpicuitate: qualis eſt dictio Thucydidæ: & perſpicuitas ſine claritate: quippe humilis, plebeia de medio ſumpta: cuiuſmodi ſunt ſermones Horatiani. Ergo non rectè Hermogenis imitator, qui contempta aut neglecta Quintiliani ac Ciceronis voce, ſuam attulit: dum ſe melius dicere poſſe ſperat. Definitio quoque nihilo melior. Claritas eſt, quæ puram & perſpicuam facit orationem. Ariſtoteles dixit qualitatem eſſe qua quales dicimur: quia nullum genus eius ſummi generis, quod afferret, habebat. At nos nullum genus inueniemus, quod ad perſpicuitatis definitionem accommodari poſsit? Perſpicuitas eſt facilitas orationis ad rem intelligendam. Ita obſcurum, contrarium perſpicuo: non autem nitido aut ſplendido. Eſt enim obſcurus aer, qui viſum non tranſadigit ad rem viſilem: vt voluit Plato. vt nos cenſemus, qui viſilem ſpeciem ad viſum non tranſmittit. Præterea non eſt verum, à Claritate puram effici orationem: ſed è contrario potius à pura peſpicuam. Eſt enim pura oratio duplex: aut in qua nihil peregrinū, aut in qua nihil ſordidum. Impura Laberii oratio, in qua multa verba ſordida, quæ Gellius recenſet. Peregrinū verò duplex: aut in verbis, aut in verborū cōtextione. Verba peregrina, veluti ſi Latinè grecíſſet. quod Cōciliator facit: Eti, Palin. Cōtextus verò cuiuſmodi vides quotidie prodire ex clauſtris Monachorū: neq; ex his ſolùm, ſed illis quoq; penes quos ſūma rei literariæ diu ſtetit iudicio imperitorū pædagogorum: inter quos Eraſmus eſt. cuius mirificā animaduertas Latinitatē, vel quū dicit ſeſe calculū ſuū recātare. Terētius autē ſuā dictionē purā dixit, i. lectam. Horatius Luciliū lutulentū: propterea quòd eſſet quod tollere velles. Erit igitur & pura obſcura: qualis illa Phormionis apud Terentium,

Imò enim nemo ſatis pro merito gratiam Regi refert.
Tēne aſymbolum venire vnctum, atq; lautum è balneis
Otioſum ab animo: cùm ille cura & ſumptu abſumitur,
Dum tibi ſit quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur.

Et impura clara: veluti ſi auſim ſic, dico tibi cōuiciū. Ex puritate tamē ſępius fit perſpicuitas: nunquā ex perſpicuitate puritas. μέγεθος idē nō in abſtracto Magnitudinē dixit, ſed in cōcreto

ita definiuit: Magna & grādis oratio eſt, quę puri ſermonis contritā conſuetudinē pōdere ſuo excedit. Quū dixit, Magna: quare Grādis appoſuerit, neſcio. quod verò ad rē pertinet, ſi verū ſit quod ait, nunquam grauis oratio (hæc enim eſt Magna illi cui pondus attribuit) eſſe poterit perſpicua. Etenim Claritas, ſi efficit purā: & puræ naturā excedit grādis: à perſpicuæ natura vtiq; grādis exibit. κάλλος duobus verbis itē expreſsit: Venuſtas & pulchritudo eſt, omniū quibus oratio cōficitur, conueniētia quædā & modus, quacū ſuccus quidā & qualitas, tanquā color orationis elucet. Venuſtas tamen alia eſt à pulchritudine: tametſi abſq; illa eſſe nō poteſt. eſt enim Venuſtas, quā Græci χάριτα vocāt: pulchritudinis perfectio. quare Venuſtatē mulieribus attribuit Cicero. Pulcher athleta erit, venuſtus non erit. proinde qui ambas poneret, genus debuit anteponere. Præterea quū pulchritudo fit ſua cuiuſq; partis primùm, deinde partiū cōmiſſarum tēperamento oriens qualitas: mutilè Conuenientiā appellauit. Ad hęc conuenientia illa eſt, quā Græci συμμετρίαν vocant, Vitruuius cōmenſum. at ea nequaquā pulchritudo eſt, ſed qualitas ex illa. quemadmodum aptitudo nauis ad portandū & vehendū, ex cōmenſu partiū, nō autē ipſa conueniētia. etenim quia conueniunt partes, corpus pulchrū eſt: igitur pulchritudinis cauſa conuenientia. Poſtremò quū è Cicerone ſuccū & nitorē legiſſet orationis, neutiquā ſuccū ad pulchritudinē, potius quàm ad magnitudinē debuit afferre. & ſanè durū illud, ſuccū eluere. ſic igitur dicemus nos, Pulchritudo partiū eſt ex modo, figura, colore cōflata ſpecies delectabilis. Pulchritudo totius, eſt ſpecies excitata ex partiū modo, figura, ſitu, numero, colore. Modū partiū appello debitā quantitatē. Figuram vel eā, quā ſic vocant Rhetores in oratione figurata: vel eā quæ in oratione ſimplici nulla eſt. eſt enim figura quædā carere figuris illis. nihilo minus quàm albū corpus coloratū dicimus, quū tamē albedo viſa ſit quibuſdā coloris priuatio. vel ſi minus placet hoc, illud de nocte dicas. Tenebræ nánq; quū ſint lucis priuatio, ſanè coloris itē priuatio ſunt. & quodāmodo videri dicuntur: quū tamen ſine luce viſio nulla. Situū etiā locū capit: non autē locus omnis ſitum. Colorē in oratione per metaphorā intelliges nitorē illum verborū. eſt enim nitidius verbū & quaſi coloratius, Criſpare quàm quaſſare: ſi id apud Virgilīū ſignificat: Seruius enim negligēter pæteriit: quū tamen raro eſſet vſu, & nullū alium apud authorē. Criſpum enim eſt non rectū. Quaſſatu haſta curuatur ac criſpatur. Criſpari etiam dici poteſt id quod manu colligitur: ſic enim criſpatur veſtis limbus, quū colligendo digitis corrugatur. ſic duo haſtilia, veluti duę rugæ. Ex his autē omnibus confit proportio, ex proportione cōueniētia, ex conuenientia pulchritudo: cuius latitudo quū multa ſit, ſicut & ſanitatis, ſumma illa perfectio & gratia, Venuſtas erit acutis iudiciis, non è triuio quæſitis. ῥαῤῥότης ab eodem ſic: Velocitas eſt cōpoſitionis acceleratio, qua viua & mobilis oratio videtur. Sanè res ipſa ita eſt: verba autem minus probo. Quid enim eſt compoſitionis acceleratio? nam compoſitio, aut eſt actio ipſa componendi. ſanè hoc non intelligit: aut eſt partium cohærentium ſitus. hoc multo minus ſatisfacit. & plus ſignificat ῥαῤῥότης quàm Velocitas. Liceat igitur nobis hūc ad modum: Celeritas eſt aliarum aliis ſubeuntium partium exprompta inculcatio: qua oratio mobilis videatur. ſanè Latinè Gorgon fulmineum quiddam dicit. Toruum interdum. neque æquatur eius ſignificatio Latina vel celeritate, vel velocitate. Diximus inculcationē partium ſibiipſis inſtantium ac ſubeuntium: qua intelligeremus à nobis partes illas inculcari. Nā ſi dicas partium accelerationem, nunquam conueniant. Neque enim ipſe ſeſe, neq; eas nos acceleramus. abſolutè enim verbum ponitur hoc, nunquam trāſitiué. Volubilitatem non ſum auſus ῥαῤῥότητα. eſt enim Volubilitas facilitas continuationis, etiā ſine celeritate. ἦθος affectionem tranſtulit rectè, rectéq; moratū vocauit id genus orationis. ἀλήθειαν ſic definiuit, Veritas, quę facit vt nō fictè, nec dedita opera, ſed vt ſentimus, dicere videamur. quo modo dedita opera. neque enim aut aduerſatur, aut officit veritati id quod opera dedita vel dicimus vel facimus. Idē nánq; ſignificat opera dedita, quod ſtudioſé. Itaque & dedita opera dicimus quod ſentimus: quū damus operam vt intelligamur. δεινότητα Grauitatem dixit, quum tamen ſciret & à Quintiliano & aliis vel vim vel acrimoniam appellatā. Præterea Hermogenem ipſum, quem ſequitur, in Magnitudinis idea quærere σεμνότητα, id eſt grauitatem. Tum autem eūdem authorem δεινότητα ita definire: ἐστὶν ἄλλο ἢ χρῆσις ἁρμὸν πάντων τῶν σεσειρημένων εἰδῶν τοῦ λόγου, καὶ τῶν ἐναντίων αὐτῆς. Ipſe autem ſic: Grauitas eſt congrua omnibus circunſtantiis oratio, vel quædam orationis elatio. Ambiguum igitur nomen definit: quódve & toti & parti conueniat: nunc enim orationem, nunc orationis elationem. eſt enim accidens totius quaſi quædam pars. Præterea quonammodo erit grauitas oratio, ſi eſt vſus rectus omnium Idearum? quanquam ne id quidem aſſentior Hermogeni. non enim δεινότης eſt χρῆσις: ſed vis orationis quæ oritur ex illa prudentia, qua partes ſuæ cuique rei attribuuntur. Itaque in præcedente commentario quam efficaciam vocauimus, Græcè δεινότητα intelligi volebamus. Illud poſtremò dicendum, non eſſe Ideas iſtas, ſed Idearū affectus, cōtrà quàm dixerunt. Ergo quū demonſtrauimus quid eſſent genera hæc, videamus an rectè tradita ſint.

Perſpicuitatē primo loco ab aliis diſtīguebamus. verùm imprudēter ita inſtituerūt. quippe Formæ hę ſi ſunt ſpecies vni generi ſubditę,

appositis differentiis diſsitas eſſe oportet. Exé-
pli gratia, Ideæ ſeptem, Perſpicuitas, Magnitu-
do, & aliæ. At verò aliter ſeſe habent. nánque
Perſpicuitas omni orationi neceſſaria, itẽ Pul-
chritudo: Magnitudo non omni, neque celeri-
tas, neque affectus. Præterea ſub eo quod eſt ἦθος,
ἀλήθεια comprehenditur. ad hæc δεινότης o-
mnium aliarum Idearum rectus eſt vſus. Quare
erit aliorum habitus. cæterarum verò quædam
vnum ſunt ἦθος, & ἀλήθεια: quædam omni ora-
tioni competunt, quædam non omni. Iccirco
aliam viam inſiſtendum erat nobis. Cæterùm
ne nominis authoritas obſit poſteris, id quo-
que explicandum eſt: quemadmodum eorum
docuerit generum rationem.

Hermogenes igitur harum Idearũ quaſi par-
tes quaſdã conſtituit nouẽ, ἔννοιαν, μέθοδον, λέξιν,
ῥῆμα, κῶλα, συνθήκην, σύνθεσιν, ἀνάπαυσιν, ῥυθμόν.
quæ more noſtro quid ſint primùm, deinde e-
orũ vſum cõſideremus. Sententiã ἔννοιαν inter-
pretamur. eſt enim ἔννοια, quod ἐν νῷ. Mentẽ autẽ
interiorem ſenſum Latini appellarunt. Trape-
zuntius ſic definit. Res inuẽta verbis expolien-
da: ſine qua verba in numerũ ornatè cõſtruere
furioſum eſt. Haud ſanè ſatisfacit. Res enim lar
giſsimæ eſt ſignificationis. Res inuẽta fuit Equi
caput. ea res à Poeta luculentiſsimis numeroſiſ-
ſimiſq; verbis ornata eſt: num igitur eſt ſenten
tia? Præterea nõ ſemper erit furioſi inania ver-
ba connectere: ſtolidi etiã poteſt eſſe. Saltẽ dixiſ
ſet, inepti. Sententia igitur non eſt argumentũ:
i. ſubiecta res qua de agitur, ſed argumenti ap-
pendix. Sanè igitur res eſt & inuenta & excogi-
tata: omne enim quod eſt, res eſt. Cæterùm ſentẽ
tia non eſt res illa quæ extra animũ exiſtit: ſed
rei ſpecies in animo. eſt ergo rei imago: cuius i-
maginis verba itẽ ipſa imago ſunt. Neque verò
cuiuſcunque rei ſpecies eſt, ſed illius tãtùm quæ
ad exornandũ, aut explanandũ, aut alio quouis
modo interpolandũ argumentũ pertinent. Res
eſt Æneæ nauigatio, Troiæ excidiũ. earum rerũ
tẽperationes, quæ in Poetæ animo erunt, Sen-
tentiæ vocabuntur. Methodũ, Artificiũ Trape-
zuntius interpretatur, atque ita definit: Via &
modus quo ſentẽtia verbis explicatur. Sanè μέθοδος
ad hunc modũ ſemper Latinè dicitur à Ci
cerone, Via & ratio. quare igitur Artificiũ ma-
luerit appellare, non inuenio. eſt enim Artificiũ
artis officium. Ars habitus animi deducens præ-
cepta vniuerſalia ad vnũ quippiã faciendũ. Nõ
tã igitur artificiũ ſolã methodum ſignificabit,
quàm vniuerſam pręceptorũ omnium rationẽ.
puta non ſolùm modũ explicationis ſententia-
rũ, vt eſt poſitũ in definitione: verùm etiã ſyl-
labarũ ipſarũ collationẽ. Methodum verò qui e-
tiã Inſtructionẽ appellarit, non erit ineptus. Eſt
præterea συνθήκη & σύνθεσις: quarũ vtraque ad
verbũ cõpoſitionem ſignificat. Verùm ſola συν-
θήκη hoc nomine dicitur à Trapezũtio, atq; ad
hũc modũ definitur: Cõpoſitio eſt, quæ elemẽ-

A torum, ſyllabarũ, dictionum, dictionũſque con-
ſequentiũ inter ſe poſitione conficitur. σύνθεσις
autẽ dictionum numeroſa cõpoſitio, quã Col-
locationem vocat. Certè Hermogenes ἐκ συνθέσεως
καὶ ἀναπαύσεως numerũ confieri prodidit. Cæ
terùm quid ſit illud, Dictionũſque conſequen-
tiũ, haud ſanè intelligo. ſic nos: Cõpoſitio eſt ap-
tꝰ ordo partiũ inter ſe cohærentiũ. partes autẽ
tres: Elemẽta, Syllabę, Dictiones. Collocationẽ
verò rectè σύνθεσιν dictã exiſtimo. quam quum
definit per cõpoſitionem, videtur aut confun-
dere quæ ſeparabat, aut ambiguè accipere vocẽ
hanc, Cõpoſitionem, aut facere vt ſit genus ad
Collocationẽ: numeroſitatem autem differen-
B tiã. Nec profectò diſplicet vt συνθήκη ſit elemẽ-
torum vocũmque qualiſcunque diſpoſitio: σύν-
θεσις autem non qualiſcunque, ſed numeroſa
tantũm. ῥῆμα verò dixit Exornationẽ, non ma-
lè, non optimè tamen. fit enim exornatio non à
figuris tantùm, ſed à numeris quoque. Defini-
tio eius hæc: Exornationes ſunt verborum ex-
politiones & modi: quibus tanquã colorato a-
mictu rem & & veſtimus & decoramus. Cæte-
rùm figuras loquutionis tantùm deſcripſit hic.
iccirco appellauit Modos. Sunt tamen exorna-
tiones etiam rerum ipſarum: quemadmodum
priore libro declaratum eſt. Neque rectè dixit,
Exornationibus rem veſtiri: verbis enim qui-
buſlibet veſtitur res. Decoramus autem figura-
rum flexu & colore. κῶλον ab omnibus membrũ
dicitur. Trapezuntius hoc definit modo: Vno
C ſpiritu prolata oratio, quæ totam ſententiam,
vel partem eius breuiter abſque interuallo ab-
ſoluit. Iam verò non niſi eam quæ pronuntia-
tur, deſignat orationẽ. Deinde quare dixit Bre
uiter? hoc enim ineptũ & falſum eſt. nã breue
eſt τῶν πρός τι. Si breuiter abſoluit ſententiã mẽ-
brum: Membrũ igitur erit breue. hoc ſanè fal-
ſum: quippe mox diuidit in breue & longũ. In-
eptũ verò quis nõ intelligit, quòd velit me rem
longã dicere breuiter? nónne erit oratio minor
ipſa re? Non ergo eius erit imago. Quare op-
portunè huc afferam diuini viri verba ex ter-
tio artis Rhetorices, quibus ille vulgatum de
narrationis breuitate præceptum, damnat:
γνῶ δὲ γελοίως πῶς διήγησίν φασι δεῖν ξῆ ταχείαν. καί
τοι ὥσπερ ὁ πολὺ μάπονπ ἐῤῥωμένως, σκληραὶ δὲ μαλακὴ
μάξει: τί δ' δ; ἔφη: ἀδύνατον. καὶ ἐνταῦθα ὁμοίως. δεῖ γὰρ
μὴ μακρῶς διηγεῖσθαι, ὥσπερ ὁ δὲ προοιμιάζεσθαι μακρῶς,
ἐδὲ τὰς πίστεις λέγειν. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ὀρθῶς τὸ δ', ἢ τῷ τα-
χὺ, ἢ τῷ πυκνόμως, ἀλλὰ τῷ μετρίως. τοῦτο δ' ὀρθῶς τὸ λέ-
γειν ὅσα διλώσει πρᾶξμα. Non enim in celeritate,
aut breuitate vel narrationis vel membrorum
orationis ſita eſt aut virtus aut natura: ſed quã-
ta res eſt, tantùm eſſe membrum oportet. Vel
quot Ciceronis loca tibi recenſere poſſum? Ce
terũ quia hoc ab eius calumniatoribꝰ pro vitio
illi obiectũ eſt: non ex Iſocrate, qui nimis picta
vſus eſt dicẽdi ratione, ſed ex ipſa Oratorũ nor
ma, hoc eſt Demoſthene, vnũ adducã ad LX. cõ
plectens

plectens voces. eſt enim in Olynthiaca I. ſcriptũ,
A ἀλλ' ἀμὼ εἰ τοῦτο ῥηθήσεται, δέδοικα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥσπερ οἱ διαιτιζόμενοι ῥᾳδίως ἐπὶ
τοῖς μεγάλοις πόνοις, μικρὸν ἀπερήσαντες χρόνον, ὕστερον
καὶ τῶν ἀρχαίων ἀπέστησαν: οὕτω καὶ ἡμεῖς, αὖ ἐπὶ πολῷ
φανῶμεν ἐῤῥαθυμηκότες, καὶ ἅπαντα πρὸς ἡδονὴν ζη-
τοῦντες, πολλὰ καὶ χαλεπά, ὧν ἐκ ἠβουλόμθα, ὕστερον εἰς
ἀνάγκην ἐλθόντες ποιεῖν, καὶ κινδυνευόντων περὶ τῶν ἐν
αὐτῇ τῇ χώρᾳ. Non minorem ambitum orationis
in deliberatione πρὸς ἀλεξάνδρου συνθήκων, quin-
quagenariorum ſanè ingẽtem numerum. In o-
ratione verò contra Neæram etiam pluſquam
ſexaginta voces numerabis: multas verò longas
admodum. ὅτε γὰρ λακεδαιμονίοις ὑμεῖς ἐπολέμετε, πει
θόμενοι τοῦ Καλλιστράτου, τότε αὐτεπῶν ἐν τῷ δήμῳ τῶ-
δε τῇ βοηθείᾳ, ἐστεφανοῦτο τοῦ σίτου ἐν εἰ-
ρωνείᾳ, καὶ δεῖν αὐτὸν καταβάλλειν τὰς καταβολὰς εἰς τὸ
βουλευτήριον κτ. φυταγείαν, καὶ εὐθὺς αὐτῷ ἀτελείας ἐκ
τῶν νόμων, ὁκ ἐξεῖν θεὶν ἐκείνῳ τοῦ φρατείαν γραφεῖς ὑπὸ
τεφάνου τόπου ἀστρατίας, καὶ δραβλοῦς τῷ λόγῳ, ἐν τῷ
δικαστηρίῳ. ὅλω καὶ ἀπμώδη. Quid? Thucydides enĩ
cuius adeò admirantur breuitatem ipſo ſtatim
operis initio haud multò minorem obtulit pe-
riodum: atque mox etiam maiorẽ. Quanta ve-
rò ſit illa eodem in proœmio vbi poſita fuerit,
iudicabitur. Neque enim minutis vocibus ipſã
referſit, ſed multiſyllabis multis, Μίνως γὰρ παλαί
ποτος ὢν ἀκοῇ ἱστόμενος, ναυτικὸν ἐκτήσατο: καὶ τῆς νῦν ἑλ-
λωνικῆς θαλάσσης ἐπεκράτησεν, καὶ τῶν κυκλά
δων νήσων ἦρξε τε καὶ οἰκιστὴς πολλοῖς τῶν πλείστων ἐγένε-
το, κάρας ἐξελάσας καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἡγεμόνας ἐγκα-
τεστήσας: τό, τε λῃστικὸν, ὡς εἰκὸς, καθήρει ἐκ τῆς θαλά-
σσης ἐφόσον ἠδυνάτο, τὰς πρόσοδους μᾶλλον εἶναι αὐ-
τῷ. Neque lex illa vnica Poetarum Maro, non
putauit abſurdum ad centum vſque inculcare.
Ponam igitur ex IIII Georg.

Si verò (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo:
Quod iam non dubiis poteris cognoſcere ſignis:
Continuò eſt ægris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & triſtia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus omnes,
Ignauæque fame, & contracto frigore pigræ:
Tum ſonus auditur grauior, tractimque ſuſurrant:
Frigidus vt quondam ſyluis immurmurat Auſter:
Vt mare ſollicitum ſtridet refluentibus vndis:
Æſtuat vt clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hic iam Galbaneos ſuadebo incendere odores,
Melldque arundineis inferre canalibus vltro
Hortantem, & feſſas ad pabula nota vocantem.

Quo ex loco, quid agendum mihi, quid a-
liis à me præſcribendum ſit, libentius feliciũ-
que intelligam, quàm ex formidoloſis Græculi
vllius præceptionibus. ἀνάπαυσιν verò Clauſulã
vocat hiſque definit verbis. Clauſula eſt vni-
uſcuiuſque orationis, aut etiam membri nume
roſa diſpoſitio. Nomen quidem expreſsit Gręca
vocem. At definitio nequam. Neque enim
A clauſula membrum diſponit: ſed claudit mem-
brum vno duobúſue numeroſis verbis. ad hunc
enim & ſignificatum & naturam vtitur Cicer.
Quare verò cùm dixiſſet: vniuſcuiuſque ora-
tionis: addiderit, aut etiam membri: me quidẽ
latet. Orationis enim tum natura, tum appella-
tione comprehenditur etiam membrum: præ-
ſertim cùm appoſuit, vniuſcuiuſque: ῥυθμὸν re-
ctè numerum appellauit. Definitio verò obtũ-
dit clauſulæ definitionem. Eſt enim hæc. Nu-
merus eſt, quæ ex obſeruatione collocationis,
atq; clauſulæ pedum cõficitur orationis ſono-
ritas, atque modulatio. Etenim ſi clauſula eſt nu
meroſa orationis diſpoſitio: non tam numerus
fiet ex clauſula vt vult Hermogenes, quàm clau
ſula ex numero. At hic numerus eſt ſonoritas
ex collocatione. Nos verò ſic. Numerus eſt
B conueniens ſententiæ ſonus ex compoſitio-
ne & diſpoſitione partium, compoſitionem ap-
pello verborum ex elemẽtis & ſyllabis, ac mẽ-
brorum ex verbis. Diſpoſitionem rationem mo
dúmque compoſitionis. oportet enim verba &
eſſe talia, & tali ordine collocata.

Horum igitur natura cenſetur hæc. Reli-
quũ eſt vt Hermogenis, qui hæc ita digerit, cõ-
ſilium videamus. Oratio omnis ſentẽtia, & ver-
bis conſtat. Igitur vtrumque Ideis etiam con-
uenit, ſi Ideæ orationis ſunt formæ. quæ formæ
cùm ſint rerum imagines, rebus erunt ſimiles.
Ergo etiam illarum partes, id eſt, ſententiæ, &
verba. Quare & ſententiarum figuræ, id quod
μέθοδον vocari ab Hermog. manifeſtũ eſt: & ver-
borũ qualitates: quas partĩ Græci ῥόπους, partĩ
ῥύθμους, nominãt, neceſsariẹ ſunt. Verborũ præ-
terea quantitates tam continuæ quàm diſcretę.
Horũ ſumma ſic ſe habet. Quãtitates continuę
ſunt in longitudine, ac breuitate verborum, &
inciſorum, & membrorum. Sic enim intelligo
partes orationis voce generis: cuius duo modi,
τὰ κόμματα, i. inciſa: quæ ſunt partes minores, ac
μέρη à nobis dicuntur: & τὰ κῶλα membra, quæ
Ariſtotelico more μέλη nominabuntur. Harum
igitur longitudinem ac breuitatem curat συν-
θήκη, ſicut & numerum. Ordinem verò & qua-
litatem in ſonis σύνθεσις. Non igitur rectè nu-
D merum Hermogenes ἐκ συνθέσεως καὶ ἀναπαύσεως
cõfici putauit. Neque enim ἀνάπαυσις facit
numerum, ſed numerus poteſt eſſe non ſolùm in
clauſula, ſed etiam in prĩcipio periodi: id quod
à M. Tullio ſatis eſt diſputatum. Poteſt & eſſe
clauſula & numeroſa, & ſine numero. Præterea
σύνθεσις etiam ipſam ἀνάπαυσιν comprehendit:
comprehendit etiam initia, etiã media. Ex σύν-
θεσιν potius ac συνθήκη numerus confieri vide-
tur. Eſt & alius eiuſdem error. Poſtquam enim
σύνθεσιν cum cæteris numerauit, nuſquam po-
ſtea cum aliis eius poſuit præcepta. Illud verò
vehementer agitare queat acutiorum iudiciũ.
Quippe μέθοδον cùm à ſentẽtia, figura, dictione,
membris, numeris, compoſitione ſeparauit, nõ

ſatis mihi facit. Quid enim μέθοδος eſt? Nónne viæ ratio, quam inſiſtas ad componendam orationem? Quamobrẽ ea compoſitio cùm egeat verbis, verborum ordine & ſono: erit profectò methodus ratio eligendi, atque diſponẽdi verba, quibus ſententia exprimatur. Nõ autẽ ſentẽtiæ explicandæ modus, quemadmodum putauit ille. Non eſt igitur μέθοδος pars ab aliis ſeparata, ſed omnium quaſi forma quædam. quæ fuit fortaſſe ratio, propter quam à Trapezuntio artificium diceretur. Verum cùm ille in definitione ſententię ſoli attribuit, hoc falſus fuit. Eſt autem σωθήκη, quam σύνταξιν quoque vocare liceat. his ita cognitis ad eas formulas, quæ primores Ideas illas explent, accedẽdum eſt. in quibus perpendendis pari iudicio vtendum eſt.

Σαφήνειαν, inquit Hermogenes, ποιοῦσι τὸ καθαρὸν καὶ τὸ εὐκρινές. Trapezuntius claritatẽ tractaturus nequaquam hoc explicauit. Sed poſito claritatis nomine ſtatim puri ſermonis inſtituit inueſtigationem, duplici ſanè peccato. nánq; & negligenter omiſit σαφηνείας diuiſionem in καθαρότητα & εὐκρινείαν: & pingui nimis Minerua puritatis exempla ſine definitione poſuit. Tertius error, cum εὐκρινείαν elegantiam interpretatur. Veteres enim Grammatici τὸ εὐκρινὲς εὐχρὲς dicunt eſſe. Igitur εὐκρίνεια Facilitas potius. Hermogenes quoque πῶς εὐκρίνειαν docet eſſe prudẽtiam diſponẽdi partes, πῶς τάξαι τι καὶ ποῖον. In noſtris lucubrationibus obſeruatum à nobis inueni εὐκρίνειαν diſtinctionem appellatam. Valdè ſanè bene. Eſt enim εὔσκεπτον implicatum. præſertim cùm idem faciat τῇ εὐκρινείᾳ σύγχυσιν contrariam. elegantia verò longè aliud eſt: quod & nomen ipſum oſtendit. Verborum electorum non vulgaris coaptatio. Quare citius obſcurabit aliquando audienti populo orationem, tantum abeſt, vt perſpicuam faciat. Quartus error, vbi elegantiam claritatis appellat partem. neque enim elegantia eſt perſpicuitas aut perſpicuitatis tanquam totius pars: neque tanquam generis ſpecies: ſed cauſa quaſi formalis. etenĩ ex forma ipſius εὐκρινείας fit perſpicuitas in oratione. Puritatem autem dicit idem Hermogenes in ſimplicitate ſitam eſſe, ἐν τῷ ἀφελεῖ: atque definit καθαρὰν λέξιν πῶς μὴ σκληράν. Ego verò aliter ſentio. Aliud enim eſt purum, aliud molle. Purum, cui nihil admiſſum alieni. Molle, quod aures nõ offendit. Poteſt eſſe mollis impura, vt in Aulularia:

Pici diuitijs qui aureos montes colunt
Ego ſolus ſupero.

Eſt enim πολυκοφανές. & pura aſpera, vt τριχθάνη τετραχθάνη. Præterea non eſt verum, puritatem ſitam eſſe in ſimplicitate: eſt enim ſimplicitas duplex: aut ἀφελὴς, aut ἰδιώτισμός. Idiotiſmus eſt vitium electæ orationis. Quippe vulgaris dicendi modus, frequens Plauto. ἀφελὴς, eſt virtus quotidianæ loquutionis, nõ apud plebem ſolùm, ſed lectorum ciuiũ: qualem Gracchorũ matri M. Tullius atribuit. At enimuerò vt non negamus πῶς ἀφέλειαν facere perſpicuitem: ita aſſerimus eam pro magnifica oratione quoque. Quis enim tam amens ſit, vt Ciceronis orationem perſpicuam neget? ad hæc puritatis ῥῆμα dicit idem eſſe πῶς ὀρθότητα. Eſſe autem rectitudinem hanc, loquutionem factam per rectũ vt *Vrbs antiqua fuit*. cuius contrarium ſit πλαγιασμὸς, id eſt Obliquatio. veluti cũ per oblquos caſus fit oratio. Qualis apud Salluſtium: vrbẽ Romam, &c. In quibus exemplis quis audeat dicere ſeſe figuram agnouiſſe? Siquidem Figura eſt flexus orationis tolerabilis præter vulgatã conſuetudinem. Omitto, quod ῥῆμα poſuit pro Tropo. Eſt igitur ὀρθότης & πλαγιασμὸς vtrũque puritatis formula, ſed ὀρθότης eſt Simplicitatis, Plagiaſmus non. vtraque inquã eſt Puritati aut ſimplicitati hoc, quod perſpicuitati puritas, & ſimplicitas. non minore iudicii periculo dicit, in perſpicuitate κῶλα eſſe oportere breuia. nõ enim ſolius perſpicuitatis, ſed neque ſola. Non ſolius perſpicuitatis eſſe κῶλα breuia ſatis oſtẽdit Thucydides. Cuius breuitas etiam obſcurã reddit orationem. Non ſola breuia κῶλα deberi perſpicuæ dictioni videbit: qui meminerit principii orationis pro L. Murena. Primum enĩ ſtatim membrum vt longiſsimum eſt, ita luciditſsimum. Præterea quid lucidius iis Maronis verſibus, quos poſui ſuprà. At in illis quæ quãtáque κῶλα contineantur, ſatis, opinor, patet. nihil verò ineptius ea ſententia, qua ait, πῶς σαφεῖ ἀναγκαῖον ὅτι πεφυσῆται τὸ μέγεθος, καὶ ὄγκον, καὶ ἀξίωμα. οὐδάμου γὰρ πῶς σφόδρα σαφεῖ τὸ ἀτελές. Nã & falſa eſt, vt oſtendimus. Lucidiſsima nánque eſt illa,

Arma virũmque cano. &
-tantæne animis cæleſtibus iræ, &
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Neque placet τὸν ὄγκον, inter virtutes recẽſeri, ſed μέγεθος, & ἀξίωμα, magnitudinẽ, ac dignitatem. Et malè loquutus eſt, quæ bene ſentiebat. Ambigua quippe oratio. πῶς σαφεῖ ἀναγκαῖον πεφυσῆνται τὸ μέγεθος. Dubites enim ſit ne præceptũ ita, vt iubeat perſpicuitatem augere, appoſita magnitudine, an naturæ declaratio: vt intelligatur perſpicuitati ſuapte natura magnitudinẽ cohærere. quare meliº dixiſſet πεφυσῆσθαι quàm πεφυσῆνται. Nihilo meliùs illa profitetur. μέγεθος ποιοῦσι σεμνότητα, τραχύτης, βαρυβολία, λαμπρότης, ἀκμὴ, σφοδρότης, βραχὺ πῶς ἐξαλλάττουσα τῆς τραχύτητος. grauitas inquit magnitudinem efficit rectè. eſſe autem grauem orationem, quæ de diis, vt de diis ſentit. Nam ſanè Homerus de diis ſuis, quaſi de ſuibus loquitur. Secundo loco, Res diuinæ grauitatem afferunt, de Cælo, de Natura. Tertia ratio grauitatis à rebus diuinis itẽ, ſed quarum homines compotes ſunt: cuiuſmodi, Anima, Mẽs, Ratio, Virtus. In quarta, grauitatis recenſiones, hominum ſtudia, officia, acta, geſta præclarè. Neque aſſentior ei, quãdo negare auſus eſt,

ſus eſt, Apoſtrophas aptas figuras grauitati orationis. vnum locum ex Adherbatis oratione Salluſtiana deſignabo, cuius authoritate Græculo illi ne credatur. Iamiam animo meo chariſsime frater, &c. Pari leuitate κῶλα breuiora grauitatem afferre dixit. Illud quoque animaduertendum, cùm tanquam partes grauitatem conſtituendam nominauit ita vt diſtingueret, ἀκμὴ, λαμπρότητα, τραχύτητα: mox tamen τραχύτητα & λαμπρότητα effectrices ait τῆς ἀκμῆς. Quòd autẽ τραχύτης ſiue aſperitas grauem faciat orationẽ, non eſt neceſsarium. Nam ſi, vt ait, τραχύτης γλυκύτητι contraria eſt, ſanè dulcedo in verbis grauibus, graui ſententia eſſe cùm poſsit: poſsit item & aſperitas in humilibus: vtriuſque exempla ſubnectam. Nectarea illa in graui,

O præſtans animi iuuenis, quantùm ipſe feroci
Virtute me exuperas, tantòme impenſius æquum eſt
Conſulere: atque omnes metuentem expendere caſus.

Illa aſpera à paſtore,

Pars Scythiam, aut rapidum Cretę veniemus Oaxem.

Attribuit autem aſperitatem ſententiarum maioribus perſonis, σφοδρότητα minoribus, Tamen, inquit, ſi quis idem putet, non laboro. Vehementiam verò ab aſperitate in figuris valde differre. Ego in omnibus differentes puto, neq; prudenter cum magnitudine perſonarum aſperitatem coniunxiſſe arbitror. Quin aſperitatẽ eſſe animi vitium, neque bene inſtituto ciui cõuenire. Item eſſe aſpera quædam ſiue vehemẽtia: qualis dictio Catonis in procemio de agricultura. Furem dupli, fœneratorem quadrupli: aſpera ſententia ſed languida. Et vehementia ſine aſperitate,

Vos ex Scyllæam rabiem, penitúſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos. & illa:
Extremos rediſſe pudet, hoc vincite ciues.

Præterea non eſt æquè, quod ait, verum, λαμπρότητα facere ἀκμῆς. Facit quidem magnitudinem illuſtris ſententia ſemper: ἀκμὴ verò i. vim non ſemper, vt ibi,

-facilis deſcenſus Auerni,
Sed reuocare gradum, ſuperáſque euadere ad auras
Hoc opus, hîc labor eſt. Pauci quos æquus amauit
Iuppiter aut ardens euexit ad æthera virtus.

Quòd ſi vt facit, ſe excuſet: ſententias illuſtres nõ efficere vegetam orationem, ſed figuras, & κῶλα, nihilo maiore merito audiatur. λαμπρότης enim in membris, qua mẽbra ſunt, quænam eſſe deprehendetur? Et ſunt enim aut longa, aut breuia, aut mediocria. Omnia vel illuſtria, vel non illuſtria: qua cola ſunt. numeros ac figuras illuſtres non dubitarim parere vim dictioni, vt Repetitio & Reduplicatio eſt: nõ omnes tamen. Quid enim illuſtrius Epiphonemate? Non tamen omnia vim intẽtãt: ſed quædam τὸ ἀχαεὶ tantùm habent. in illo vis,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

& in illo,

-lauit improba teter, Ora cruor.

At non in illo,

Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Quod verò addit, λαμπρότητι contrarium τὸ κομματικὸν, æquè falſum eſt. Nihil enĩ illuſtrius Salluſtiana dictione: cuius κῶλα penè omnia κομματικὰ, id eſt præciſa. λαμπρὸν etiam luculentum dices. & λαμπρότητα ſplendorem. Poſt hæc λαμπρότητα πρὸς τὸ φαιδρότητα, diſtinguit: φαιδρότας, inquit, ἐν ὠραϊσμῷ καὶ ἔστι λαμπρότητος, ἀλλὰ γλυκύτητος καὶ ἀφελείας. τῷ δὲ φαιδρότητα τῷ ἀξιωματικὴν ποιεῖν λαμπρότης, & contrarium, τῇ λαμπρότητι τὸ κομματικὸν, καὶ δριμὺ λεκτικὸν, καὶ ὄντως ἀγωνιστικὸν εἶδος τοῦ λόγου. Deinde dicit, ὁ καθαρὸς ἐναντίον τῷ λαμπρῷ. quæ omnia ſunt perpendenda. Hilaritatẽ ait eſſe ſuauitatis ſiue dulcedinis nõ ſplẽdoris: ſuauitatis, inquã, & ſimplicitatis. A' ſplẽdore verò eam fieri hilaritatem, quæ cum dignitate coniuncta eſt. Duo igitur facit genera hilaritatis in oratione, alteram ἐν ὠραϊσμῷ, id eſt καλλωπισμῷ: qui eſt affectati decoris cultus nitidus: cum qua ſtatuit ſuauitatẽ, & ſimplicitatẽ. Alteram ἐν ἀξιώματι, id eſt dignitate, cuius parens ſplendor eſt. Proba diuiſio, ſed quę deſiderat definitionem. Splendorem dico in oratione non ſolùm lucem ad perſpicuitatem, ſed maiorem quandam lucem, quæ animum ex auditione percellat, ſicut Sol per viſionem. Hilaritas à Græcis ex eodem fonte hauſta eſt. Quippe φαιδρὸν eſt τὸ φαεινὸν ἀδρῶς. Nos hilarem vocabimº dictionem, quæ inter vulgarem lucem perſpicuitatis, & magnam illam ſplẽdoris poſita eſt. cuiuſmodi eſt Herodoti ſtilus, & Catulli. quorũ hilaritas eſt tota in cultu. Iſocratis non minus hilare dicendi genus: magis tamen pertinet ad ἀξιωματικόν. nullum enim authorem inuenias, tanto cultu, tam graui dignitate. Potes autem φαιδρότητα ſcitiſsimè dicere Elegantiam. Alia verò Græca voce γλαφυρότητα. Tum vtrámque iã ὡραϊσμὸν quàm ἀξιωματικὴν eſſe in cultu poſitam memineris: tametſi prior potius videtur. Deinde ait contraria eſſe τὸ λαμπρὸν, καὶ τὸ κομματικὸν, καὶ τὸ δριμὺ λεκτικὸν, καὶ τὸ ἀγωνιστικόν. Omnino igitur excludit à ſplendore cultum illum nimium quem κομματικὸν vocat. A' fœminarũ opera, quã nimiam ponũt in exornando, metaphora ſumpta eſt: vnde κομεύβιαι, qualem Cypaſsin Corinnæ canit Ouidius. Gellius monet nos, ab antiquis Elegantiã dictum illum καλλωπισμόν. Perire igitur ſplendorem nimia illa trepidatione non ſatis benedicendi. Ita verò ne recipi quidẽ in diſputatoriam dictionem: ſpinoſa enim oratio diſputantium, in ſumma concludit: Panegyrico potius ſtilo deberi ſplendorem illũ, quàm forẽſi, ſi ἀγωνιστικὸν, ſic interpretẽre. Ille tamẽ aliud: quippe, γυμνὸν καὶ ἀτελὲς idem facit. Quod quàm ſit verum, intelliget is, qui humilem Ideam ab incitata ſæpe cognoſcet alienam. Satis hoc patiemur: illud non ferẽdum, quod aiebat poſtremum: Puritatem ſplẽdori eſſe contrariã. Aliud eſt humile, hoc ſplendido aduerſatur, a-

liud purum dicendi genus: hoc cum ſplendore licet coniungere. Quinetiam puritatem, propterea quòd nonniſi lectis verbis, ſcitáque eorum coaptatione fit, gradum quendam ipſum ad ſplendorem puto. Reliqua eſt ex cauſis magnitudinis περιβολή, quam Trapezuntiũs an rectè dixerit Circũductionem, ex definitione patere poterit. Ait igitur περιβολὴν καθαρότητι contrariam. Craſſo nimis iudicio exiſtimauit purã orationem eam tantùm, quam nos nudã dicimus: cùm quid nulla re adiecta narratur. Cùm verò additur aut genus, aut ſpecies, aut præſcriptio, aut totum, aut pars, aut perſona, aut locꝰ, aut tempus, aut modus, aut inſtrumentum, aut cauſa, περιβολὴ ab eo appellatur. Non igitur circunducitur res, ſed circum ipſam res aliæ. quẽadmodum etiam eadem augetur ἐπεμβολῇ: quoties ſcilicet interponitur horum aliquid orationis continuatis partibus: quales ſunt Parenthesis modi omnes. Iccirco περιβολὴν quoque addam ego: quando narrationi puræ (vt ille vocat) vel nudæ (vt nos dicimus) apponetur, quod ne illum quidẽ latuit cùm dixit, περίσλημψιν. hãc vocabimus nos acceſsionem, aut adiectionem. περιβολὴν autem amictum nimis durè: ſatis cõmodè complexionem: propterea quòd ſimul cũ re nuda cõplectitur ea, quæ diximus ſuprà. addit igitur aliquando id, quod auget, & obſcurat haud ita quidem, vt ne intelligatur: ſed ne tam facilè. Animus enim ad plura attẽtus diſtrahitur. Aliquãdo verò id addit, quod explanat. Ita que περιβολὴ interdum eſt τὸ μεσοῦν, implet enim loca vacua, & admittentia circũſtãtias: id quod maximè pertinet ad σαφήνειαν: tantum abeſt, vt ſit cõtraria puritati. quòd autẽ ſit τὸ μεσοῦν, etiã Hermo. teſtatur ἡ μεσότης οὐδὲν ἄλλο ἢ περιβολή. quã quã nõ ita eſt. Implet ſanè περιβολὴ: at plenitudinẽ eſſe περιβολὴν idẽ eſt, atq; ſi quis dicat: omnis plenitudo eſt cõplexio. hoc enĩ uerò falſum eſt. Plena enim eſt narratio, cui nihil deeſt. in qua tamẽ neque tempus, neque cauſa, neque cæteræ aderunt circunſtantiæ. quales multæ apud Ciceronem in Verrem. Itaque plenam illam exiſtimauerim, in qua ſuccum Cicero agnoſcit. Neque verum eſt quòd aiunt Plenũ eſſe Ideã, ſolíque magnitudini conuenire. Nam neque Idea eſt, ſed affectus: neque vni peculiare magnitudini, ſed humili quoque generi familiare. cuius ſententiæ exemplum habes in Bucolicis.

Hîc inter denſas corylos modo náinque gemellos
Spem gregis, ab ſilice in nuda connixa reliquit:

Eſt enim perſonæ Idea in capella, actio, tẽpus, locus, finis actionis ipſum opus, gemelli: finis operis, ſpes gregis. Procedit deinde ad pulchritudinem. κάλλος autem etiam decorem potes interpretari. eius effectricem Curam ſtatuit ſiue diligentiam: ſic enim dices ὀπιμέλειαν. propterea quòd accuratam quoque dicimus orationem. Quia verò μέλλω & μέλος eandem habẽt originem, τὸ ἀμελὲς & τὸ ἄῤῥυθμον idem cenſebitur. Ergo τὸ κάλλος ἐῤῥυθμία efficiet, & τὸ ἐναρμόττον & τὸ σύμμετρον: vt in quantitate, qualitatibus, proportione, ordine, ſitu conſtituatur. optimè hæc ille, niſi addidiſſet, κάλλος acquiri per ἀριμύτητα, id eſt acrimoniam: nihil enim minꝰ venuſtatem frequenter fœdat acrimonia: contrà potius ſuauitas & dulcedo erit comes atque adiutrix pulchritudinis. Poſt hæc περὶ ῥυῤῥότητος quædam ſcribit. Nos genus hoc dicendi vel incitatũ, vel concitatũ, atq; etiã interdũ præceps appellabimus. Quod quoniam fit aliquãdo per multarum rerum complicationem, καταπλοκὴν Græci vocant: aliquando per cõciſionem, τμητικὸν quoque ab Hermogene appellatũ eſt. cõplicatio autem fit aut ſubeuntium frequentia ſententiarum ſine copulatione, aut interiectionibus, quas παρενθέσεις nominant. Adeò nánq; præceps oratio eſt, vt nequeat expectare inſtantem orationem, neque differre poſt illam, quæ in manibus eſt: ſed ingruentem admittat: exempli gratia ex III diuini operis.

Talibus attonitus viſis, ac voce deorum:
(Nec ſopor illud erat, ſed coràm agnoſcere vultus
Velatáſque comas, præſentiáque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Corripio è ſtratis corpus.

Cęterùm multi Gorgoteta figuram putãt, non Ideam orationis. conuenire autem omnibus characteribus manifeſtum eſt authoritate Poetæ.

Inſere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.

Tranſit hinc ad eam quam vocat ἡδυνὴν cuius lex eſt, attribuere ſuam cuíque naturam. Iccirco ἐνδιάθετον quoq; nominat, ꝓpterea quòd mores affectus quidam ſunt. & vniuerſalior eſt ἐνδιάθετος. Neque enĩ ſolùm perſonæ nobis ſunt deſcribendę, quarum proprii mores ſunt, ſed etiam res, in quibus affectus deſignantur. Quare omne genus affectuum, ab ea comprehendetur. Quæ fuit cauſa vt βαρύτητα diceret Hermogenes eſſe ὑπὸ τὸν ἡδυνὸν λόγον. Sanè rectè, ſi etiã ſto liditatem, & alia id genus itẽ adſcribas. Intelligit enim βαρύτητα cuius ſpecies ſunt, ἐνεδιατριβὴ, ex probratio, καὶ ἐπιπληκτικὴ obiurgatio: quam & verbo ſuccenſendi explicamus. Ne hîc βαρύτητα ſtili putes grauitatem. Etenim in humili quoque τὸ ἡδυνὸν ὄζει. Id quod initio primi ſtatim Poematii videbis apud Theocritum. Neque ei ſubſcribendum cùm dicit:

γλυκύτης ἀφελείας κάλλος.

Suauitas enim ac dulcedo maior in picta, quàm in ſimplici dictione.

Quæque lacus latè liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas & corda oblita laborum.

Neque cùm dicit, ὀξύτης καὶ δριμύτης, ὀπτὸ λαμβάνει τὴν ὄζιν. quis enim acutam acrémque orationem profundam neget eſſe? Aut quis admittat, quod addit? δριμύτης καὶ ὀξύτης περιστέλλει τὴν ἀφελεῖ. Nihil enim minus aptum eſt ad ſtatuendam orationis ſimplicitatem, quàm acutè dictum, quánque ea ſententia, numeruſue, qui præ ſe fert acrimoniam. Acutum autem à iocoſo, vrbano, faceto, dicaci, ſeparamus. Acutum intelligo quod ſentẽtiã lãguidam per ſe penetrare faciat in animos auditorum. tantò magis acre. Acuti metaphora eſt à mucronibus. Acris à guſtu & ſapore. Acuti exemplum,

Non eſt vis animo, nec tanta ſuperbia victis. &
Omnis in Aſcanio cari ſtat chara parentis. &
Dolus an virtus quis in hoſte requirat?

Acrimonia verò in omnibus Sarcaſmis, de quibus ſuo loco dictum eſt. Poſsis etiam acutũ diligentius inteligere: quodcunque eſt aut diuerſum à populari opinione: vel alio modo, quàm vulgari dictum, ſi re ipſa vulgatum ſit. Quid enim illo acutius Euripideo?

τίς οἶδεν, εἰ μὲν ὄντ' ζῆν τὸ καθθανεῖν,
τὸ ζῆν δὲ καθθανεῖν.

Illud verò quanquam eſt vulgare, non eſſe gratiæ pecuniæq; ſimiles debitiones: tamẽ noua dicẽdi rotunditate Cicero fecit, vt eſſet argutum. Hinc aggreditur ὀπείκειαν, quam Latinè dicas æquanimitatem ſimul cum Terẽtio: modeſtiam mauult Trapezuntius. eſt diuerſa tamen σωφροσύνη ab ea, quæ eſt ὀπείκεια, tanquam totũ à parte, aut genus à ſpecie. verùm hoc fuſius in Ethicis. Addit autem non ſolùm ab hac æquanimitate, ſed etiam à veritate fieri orationem ἐνδιάθετον καὶ ἐμψυχον. vt ex profeſsione veritatis ipſa dictio non ſolùm pręſe ferat affectũ, verumetiam quaſi animetur. Exprimitur autẽ eiuſcemodi profeſsio per obteſtationes ab oratoribus: apud Poetas per numinum inuocationem. Illa ſanè vera, meráque, ἐπιείκεια.

Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Et cùm addimus, reor, opinor, credo, ſi credere dignum eſt, vt aiunt, vt perhibent.

Haud equidem credo quia ſit diuinitus illis
Ingenium.

Quod autem ἐπιείκεια non ſit modeſtia, ſed cũ ea aliud quiddam ſtrictius, ex eo mihi videtur: quod ad iudicia frequenter applicatur. vt eorũ ſit virtus, qui ex æquo & bono iudicant, quíq; boni conſulunt: quos æquos rerum æſtimatores Latinè dicimus. quam Poeta diuinis adeò tum verbis, tum modis deſcripſit in XII.

Si Turno extincto, ſocios ſum accire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?

Trapezuntius autem qui ἀκμὴν vehementiam tranſtulit (nos enim vim, ac vigorem) quo modo dicet βαρύτητα? grauitatem? Nihil minus reſpondet. Nam olim equidem putabã Grę cos carere voce, qua plenè ac circunſcriptò exprimant id, quod in viro nominãt grauitatem, donec diuinus præceptor ſic me docuit: σεμνότης ὄζει μετεία βαρύτης. βαρὺ δὲ ὃν autem non eſſe grauem, ſed vehementem, etiam ex Demoſthene intelligas, qui contra Ariſtogitonem, βαρὺ δὴ καὶ μεγάλην εὔνοιαν nunquam grauem agnouiſſet, cũ ſuadebat χρηστὸν αὐτῇ. Nemo enim dicat grauibeneuolentia cuiuſpiam nobis vtendum eſſe. Duo tamen cauendum eſſe ei, qui aſpirat ad illud βαρὺ δὲ ὃν, ἐπιμέλειαν & inſuauitatem. quod vitium qui obtulit ſuæ orationi, eum vocat Hermogenes ἀγλευκῆ: qua appellatione minimè veritus eſt ipſum notare Thucydidem, quaſi ſine muſto, id eſt carentem dulcedine. ἐπιμέλειαν verò quam damnat, ne illam intelligas, quæ optimo cuíque ſcriptori debetur: ex qua nomẽ accurati conſequi poſsit: ſed anxiam quãdam diligentiam: cuiuſmodi Silius Italicus nimis probauit. Ea enim vt rectè ille ait ἐπλύνει τὸν βαρὺ λόγον. Elumbem ſanè facit orationem: quemadmodum ipſe dicit de Iſocrate. Verùm de his hactenus: nunc ad ipſorum Characterũ tractationem tranſeundum eſt.

GRANDILOQVVS.

CAPVT II.

CVm Hermogenes Ideas & partiretur, & exequeretur aliter, atque alii prodidiſſent: coacti ſumus quædam animaduertere, quę Poetę noſtri inſtitutioni vel obeſſe, vel prodeſſe potuiſſent. Nunc ad ipſa dicendi genera ita accedamus, vt appoſitis ad præceptiones exemplis perfecti ſtili rationem familiarem faciamus. Sunt igitur formæ tres: Altiloqua, Infima, Media, quam æquabilem vocare liceat nobis. Harum omnium quidam affectus communes, quidam proprii. Communes: Perſpicuitas, Cultus, Proprietas, Venuſtas, Numeroſitas. Hos omnes tũ omniũ, tum perpetuos eſſe oportet. Aliorum communium quidam ſunt non perpetui, ſed vt res tulit: Mollitia, Suauitas, Incitatio, Puritas, Acutũ, Acre, Plenum, Floridum. Propriis quoque ratio eadem. quidam enim perpetui, quidam nõ. Grãdis generis perpetui ſunt, Dignitas, Sonus. Viciſsitudinarii, Grauitas, Vehementia. Infimi generis propria perpetuò Tenuitas, Viciſsitudinaria, Simplicitas. Securitas, ęquabilis characteris propria perpetuò Rotũditas, Volubilitas. Quibus capitibus omnium formarum vniuerſa natura exactiſsimè abſoluetur. Eſt igitur Altiloquum Poeſeωs genus, quod perſonas graues, Res excellentes continet. E quibus lectę ſententiæ oriuntur: quæ lectis item verbis, verborúmque numeroſa collocatione explicãtur. Perſonæ graues ſunt, Dii, Heroes, Reges, Duces, Ciuitates. Quòd ſi aliæ quoque inferiores admiſcẽtur, vt Nautæ, Fabri, Mercatores, Aurigæ: id propterea fit, quòd hominum conuentu ſocietas inſtituta quoddam quaſi corpus eſt: cuius membra pro natura fineque officiorum & naturam ſortiuntur, & conditionem. Regii officii natura eſt, præſtare cæteris: finis gubernare. Rex itaque naturam ſortietur eam, quę & robur præſtat, & ſapientiam. Naturæ conditio applicatio roboris ad tuẽdum, ſapiẽtiæ ad gu-

bernandum. Res excellentes sunt, Bella propter pacem, & quietem: Concilia ad deliberandum: Iudicia ad eligendum: Virtus ad exequendum: & alia quæ cohærent his. Lectæ sententiæ sunt, quæ à vulgo abhorrent. lecta verba, quæ non sunt trita. numerosa collocatio, quæ quasi rem ipsam sono suo pingit. De quibus omnibus suo loco dicendum est, posteaquam de affectibus dictum fuerit: quorum exempla iam ponemus.

Lecta verba.

AFFECTVS COMMVNES.

CAPVT III.

Perspicuitas.

PErspicuitas quid esset, suprà demõstratum est. Eam nunc in omnibus generibus videamus, in Infimo ibi,

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.

In mediocri.

Ipse caput tonsæ foliis ornatus oliuæ
Dona feram: iam nunc solennes ducere pompas
Ad delubra iuuat: cæsosque videre iuuencos.

In summo.

Principiò delubra adeunt, pacémque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœbóque patrique Lyæo.

Vides enim tribus eandem materiam locis dispari magnitudine dictionis, pari perspicuitate.

CVLTVS.

CAPVT IIII.

CVltus est amputatio abstersione sordium, ex quo fit nitor. Is euenit in sẽtentiis, vbi non omnia, quæcunque dicere potes, dicis. Itémque in verbis. Vnde tersus stilus à quibusdam dictus est. Exemplum in humili.

Cùm complexa sui corpus miserabile nati
Atque deos, atque astra vocat crudelia mater.

In mediocri.

Ipse caua solans ægrum testudine amorem
Te dulcis coniux, te solo in littore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.

In grandi,

At non Euandrum potis est vis vlla tenere,
Sed venit in medios, pheretro Pallanta reposto
Procubuit super, atque hæret lachrymánsq; gemensq;,
Et via vix tandem voci laxata dolore est.

PROPRIETAS.

CAPVT V.

PRoprietatem appello, non quæ excludit metaphoras: hæc enim nequaquam perpetua est orationi: sed natiuam vim significãdi ex vsu doctorum: quem partitus est Hermogenes in partes tres, præter eum vsum qui cõmunis populo est: Verbũ, inquit, obscurum est tribus modis: Gẽtis, Artis, Legis. Gentis, exemplum ponit, Parasangam, mensuræ genus apud Persas, apud nos erit Mastruca Ciceronis: Mapalia, Magalia, Pero, Gaza Virgilii: Carbatinæ Catulli. Artis exemplum. ζεύξαντες τοὺς παλαιοὺς ναῦς. Ait enim esse nauale verbũ: puto quo vetera nauigia reficiuntur. Apud nos, Carchesium, Scalmus, Factor, Fistuca, Facere pedem, Legis exemplum, πομπεύειν: id est, accusare, & conuitiari. apud Latinos mutitare. etenim vtebantur Athenis in festis Liberi patris tum conuitiis, tum verbo hoc ipsa significante. Cæterùm multis aliis de causis verba obscura sunt. Quædã nimia nouitate, alia vetustate, alia translatione, alia ex eruditione, puta historiis, aut fabulis. Nouitate, vt cũ verbum hoc nouissimum, pro vltimo posuerũt primum, &, citra, pro, sine. & interim, pro interdum. Vetustare, vt Fauissæ, Clunadum, Sagmina, Toper. Translatione, vt Merones, Lilia in castris C. Cæsaris. Eruditione, qualia multa sũt in Prouerbiis, & in Problematis Plutarchi. Igitur verborum proprietatem vel populariũ, vel aliusmodi omne dicendi genus obseruabit. siue artis cuiuspiam sint verba illa, siue consuetudinis, vt in gregibus, pascere, admittere, summittere, depellere. In agricultura, pastinare, ablaqueare. in Nautica re, Fabrica, Medicina, Forensi clamore, Militia alia, atque alia. atque alia quæ non egent exemplis.

VENVSTAS.

CAPVT VI.

VEnustas quoque stilis omnibus communis est. Sua est pressa & astricta humilis narrationis. Comptior æquabili Ideæ: valde elaborata Summæ. Est quasi natiua infimo, artificiosa altiloquo, temperata ex arte modica natiuáque mediocri characteri. Hanc quoque oportet esse perpetuam. ne absit penè semper, vt Silio Italico, sæpe verò Statio, sæpius Lucano. apud Poetam nunquam desideratur. siue mollia & lenia canit, facilè subsequitur: siue aspera, dexteritate condiuntur. Sic enim appello prudentiam quãdam electionis, atque collocationis δεξιότητα. Exemplum mollioris venustatis in Imo.

-tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas, & summa papauera carpens
Narcissum, & florem iungit beneolentis anethi.
Tum casia, atque alijs intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit vacinia caltha.

In mediocri.

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
Elicit: illa cadens raucum per læuia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua.

In supremo.

Qualis spelunca subitò delapsa columba
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi
Fertur in aura volans, plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem, mox aere lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeres neque commouet alas.

Venustatẽ verò quemadmodum posimus asperis addere, docebunt exempla. In tenui,

Qui

Qui te Pollio amat, veniat quò te quoque gaudet.
Mella fluant illi: ferat & rubus asper amomum.

In MEDIOCRI.

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina: nec somnos abrumpit cura salubres.

In MAGNILOQVO.

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusque iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.

NVMEROSITAS.

CAPVT VII.

NVmerus est anima poeseωs, de cuius natura atq; ratione dicetur suo loco. Nullum sanè dicendi genus sine numero est. mollior, facilior, simplicior in tenui: coarctior in mediocri: operosior in grandi. Exemplum PRIMI,

Anima poeseωs.

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum, montesque feri, syluæq; loquuntur.

Exemplum SECVNDI,

Sustuleris fragiles calamos, syluámque sonantem.

Exemplum TERTII,

Inuadunt vrbem somno, vinóque sepultam.

PLENITVDO.

CAPVT VIII.

PLenum est dicendi genus omne, cùm nihil desit quod desideres, nihil redũdat, quo sit exultans. plenũ illud in Tityro, qui cùm dixit, *-deus nobis hæc otia fecit*, declarat pleno carmine otia,

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti:

Est enim opum securitas, vbi errant boues sine metu: & animus trãquillus, ac solutus cura qui ludit. Illud de apibus valde plenum,

Principio sedes apibus, statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues, hœdique petulci
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.

Et quę sequuntur. Plenissimum illud,

Quæ nos relliquias Danaũm, terræque marisque,
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Vrbe, domo socias.

Tot hìc tam paucis verbis cõplexus est, vt nihil possit excuti, quin de rei magnitudine detrahatur.

FLORIDVM.

CAPVT IX.

FLoridum à pleno differt non essentia, sed accidente. Est enim & ipsum plenum: sed cui addat aliquid, quod sine iactura deduci queat. Hoc autẽ quod addit amœnũ sit, & faciat ad delectationem. Pinxit igitur illa eadem, quæ suprà dixerat otia,

Amænum ad delectationem.

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt:
Et tibi magna satis: quanuis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducat pascua iunco.
Non insueta graueis tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fontes sacros frigus captabis opacum.
Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes,
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aeria cessabit turtur ab vlmo.

Ambitionem Auaritiámque & inania mortalium studia sic pingit in II. Georgicõn,

Solicitant alij remis freta cæca, ruúntque
In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidijs vrbem, miserosque penates:
Vt gemmâ bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossóq; incubat auro.
Hic stupet attonitus rostris: hunc plausus hiantem
Per cuneos (geminatus enim plebisque patrúmque)
Corripuit. gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioque domos, & dulcia limina mutant:
Atque alio patriam quærunt sub sole iacentem.

Ibi autem somnum incomparabiliũ florũ manipulis aspergit,

Somni descriptio.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluæque & sæua quierant
Æquora, cùm medio voluuntur sidera lapsu.
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres:
Quæque lacus latè liquidos, quæque horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

MOLLE. CAPVT X.

MOlle est, quod tam cedit auribus, quàm quęrit aures cedere sibi. Itaq; facilè hæret animᵗ, & facilè admittit: vt in Pollione,

At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus,
Mistáque ridenti colocasia fundet acantho.

In secundo autem Georgicõn,

Necnon Ausonij Troia gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto:
Oráque corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te Bacche vocant per carmina læta: tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

In quinto autem diuini operis mollissima illa descriptio anguis, longéque alia, atque illa quæ in secundo: cuius asperitatem non vitiosam hìc quoque posuimus ob sonum qui debetur Heroico: vnde vtriusque speciem contemplaremur.

Anguis descriptio.

Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,

Amplexus placidè tumulum, lapsusque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus Arcus
Mille trahit varios aduerso Sole colores.

In secundo autem sine mollitia sonus:

Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, paritérque ad littora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq;
Sanguineæ exuperant vndas, pars cætera pontum
Ponè legit, sinuátque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iámque arua tenebant
Ardentesq; oculos suffecti sanguine, & igni
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

SVAVITAS. CAPVT XI.

SVauitas alia est à venustate. Addit enim decori ac pulchritudini Suauitas: quoties venustum vultũ delicata omnia commendant. Est igitur suauis oratio, quæ allicit auditorẽ ad legẽdum vel inuitũ. qualis illa Herodo. cuius libros mihi difficilius est deponere, quàm cyathũ. Venustas igitur est decor ipsius cõpositionis, quẽadmodum suprà dicebamus. Suauitas autẽ Venustatis species delicata. tota Æneis venusta est: suauis nõ tota. venustati aduersatur turpitudo: Suauitati Asperitas. Differt autem à mollitia: quòd molle carmen etiam parum venustum esse potest: vt illud Ouidii,

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus: hoc illi pretulit author opus.

Sunt igitur suauia hæc in Bucol. *Non vlli pastos illis egêre diebus. Frigida Daphni boues ad flumina: nulla neq; annem Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.* Illa in Georg. *Ecce supcilio cliuosi tramitis vndam Elicit: illa cadens raucum per læuia murmur Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua.*

Nihil illis suauius in diuino opere:

-si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret, quę munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam,
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset.

INCITATIO CAPVT XII.

INcitatio est, quam ῥοῤῥότητα, & inculcationem dicebamus. ea fit rebus, & sententiis aliis super alias adiunctis. Neque verò figura est, quòd quidã censuêre, sed à figuris cõficitur: veluti asyndẽto, & ea quã suo loco dicemus. ἀκριβότητα. In tenui, *Insere nunc Melibœe pyros, pone ordine vites.* In Georgic. *Nudus ara, sere nudus, hyems ignaua colono.* In IIII. diuini operis. *-ite,*

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos,

PVRITAS. CAPVT XIII.

DIuersa est Puritas à proprietate. Proprietas enim illius causa. ac proprietas vbique esse debet: Puritas non vbique. Est enim Puritas nuditas, cùm nihil ornamenti admiscetur. Frequens tenui Characteri, non perpetua tamẽ. elaboratus enim aliquando est. Differt autem à simplicitate quæ propria est infimi: propterea quòd simplex oratio est, quæ rẽ ponit sine causa, sine circunstantiis: pura autem etiam hæc ponet, sine ornamentis tamen. Pura est illa tenuis.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi,
Sylueſtrem tenui musam meditaris auena.

Illa verò mox, non pura, est enim figurata:

Formosam resonare doces Amaryllida syluas.

In Georgicis illa mediocris pura est,

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.

In altiloquo dicendi genere hæc,

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago, Italiam contrà, Tyberinásque longè Ostia.

ACVMEN. CAPVT XIIII.

ACumẽ in Bucolic. multis locis. quid enim acutius? *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* &, *Quid domini faciant, audent cùm talia fures?* In Georgic. non vnum: *Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.* Salsum sanè dictum est, & *In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem Numina læua sinunt.* &,

Multa forent, quæ mox cælo properanda sereno,
Maturare datur.

Eodem modo in diuino opere, *Maturate fugam.* &, *Si sine pace tua, atq; inuito numine Troes Italiam petiêre, luant peccata, neque illos Iuueris auxilio, sin tot responsa sequuti,*
Quæ superi manèque dabant, cur nunc tua quisquam Vertere iussa potest? &

Si Turno extincto socios sum accire paratus:
Cur non incolumi potius certamina tollo?

ACRE. CAPVT XV.

ACre est, quod acutum. verùm nõ solùm mouet, vt acutum: sed etiam vellicat, vt in Bucol.

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cera Iuncta fuit? non tu in triuijs indocte solebas Stridenti miserum stipula disperdere carmen? In Georgicis: *-alitur vitium, viuitque tegendo,*
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat: & meliora deos sedet omnia poscens.

In Æneide verò acres sunt omnes Sarcasmi. tum permulta acerrima in oratione Iunonis aduersus Venerem: Turni aduersus Drancem. & pleræque sententiæ, vt *tantæne animis cælestibus iræ?* neque enim videtur quicquã Deo magis conuenire, quàm lenitas ac misericordia. sic & illa multam præ se ferunt acrimoniam.

-nanq; etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem:
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas, animúmque explesse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum,

ac præterea tota illa indignatio.

PROPRII Affectus Grauis Dignitas. CAPVT XVI.

HI communes affectus generum dicendi. nũc de propriis scribendum est, ac de eo primùm, qui principi Idearũ peculiaris ac perpetuus est. Dignitatem dico, quæ ab ipso grandiloquo nũquam discedere potest. Primùm autem ipsius vocis vis perpendenda est. Dignus Græca vox est ἀπὸ τοῦ δεικνύειν. Propterea dixit Satyricus, *Quàm pulchrum est digito monstrari, & dicier hic est.* Græci ἀξίον vocãt. vnde ἀξιώματα sententiæ, quæ omnium cõsensu dignæ sunt, vt suapte natura sine vlla probatione veræ credantur. Erit igitur Dignitas conditio personæ, qua putatur ab omnibus, aut à pluribus, aut à melioribus digna vel laude, vel præmio. Conditionem intelligo statum Animi, Corporis, Fortunæ. Ex quibus bonis dignitatis & opinionem cõsequimur & appellationem. Hac ratione translata est significatio ad eam orationem, quæ ex eiusmodi personæ ore, atque animo proficisceretur. Eam tamen non dixere dignam, sicut neque hominẽ dignum absolutè, sed hominis, orationisque dignitatem, ἀξίωμα Græci vocant. neque id genus solùm orationis, sed illam quoque, quæ de talibus vel viris, vel rebus loqueretur: dum & splẽdor verborum, & tractus, & numeri simul ad illius ornamentum conspirarent. potest igitur esse dignitas carminis & cum figuris & simplex, sine numeris non potest. Non figuratæ exẽplũ hoc est, *Tu quoque littoribus nostris, Æneia nutrix, Æternam moriens famam Caieta dedisti. Et nunc seruat honos sedem tuus.* Hactenus simplex est, mox addit figuram: *ossáque nomen, Hesperia in magna si qua est ea gloria signat.* parẽthesis enim fecit σχῆμα τοῦ. addidit nãque dubitationẽ. Cùm autem dignitas sit in sententiarum grauitate, & in verborum granditate: de sentẽtiis superiore satis libro dictum est. Verba verò grandia, ac splendida quæ sint, facilè intelliges: si, quæ dixerit Virgilius in diuino opere: si, quibus abstinuit, considerabis: si, quæ dixit in dicendi genere infimo, aut mediocri, cum iis, quibus in summo vsus est, comparabis. Ac Grammatici quidẽ inter cætera duo notarũt verba, quorum alterum circumscriptione, alterum alia voce texerit, atque dissimularit. Seruius enim negat Heroicæ maiestati *Mergi* nomen conuenire, atque iccirco à Poeta contemptum, illisque verbis designatum: *-aui similis quę circum littora, circum Piscosos scopulos, humilis volat æquora iuxta.* At enimuero memoria exciderat tanto viro versus ex eiusdem Æneidos, v. *-& apricis statio gratissima Mergis.* Præterea non video quare potius in Heroicum vel formica, vel hirundo, quàm Mergus admittatur. Altera vox est, *Mulier*, quã negant toto opere inueniri. Sanè nusquam ipsam memini. at ab ea deductã posuit ille in XI. *Aduenit qui vestra dies, muliebribus armis Verba redargueret.* Alia tamen complura sunt, quæ vel sordida, vel humilia, refugit casta grandiloqui generis magnitudo. veluti cùm dicit *& corpora curant.* sordidum enim quiddam subintelligitur. Ad hæc in mensa ponit Heroes: culinæ nullam facit mentionem. In primo enim quàm verecundè, qua maiestate *illi se prædæ accingunt!* Iã *prædæ* vox militaris est. Ne tamen audeas præterea cum Grammaticis ineptire: vt putes subiecisse, *dapibúsque futuris*, propterea quòd, vt aiunt, *dapes*, nonnisi regia vox sit. Cyclopis enim dapes vocat, in III. quæ tamen essent immanes. Neque illis fauet origo vocis. quippe de feris, dicunt Græci δάπεον, & δαιδάπεον. Post hæc lectissimis vtitur verbis in re nihili. *Tergora diripiunt costis.* non dixit, pellem, aut corium: sicut in Georgic. *nam neque erat corijs vsus.* & verbũ lectum, *diripiunt*, non dixit, deglubunt, vt Catul. *glubit magnanimos Remi nepotes.* non dixit concidunt, sed, *insuta secant.* Et cùm operam illam explicaret torrẽdi, addidit aliquid ad efficaciã, *trementia*, inquit. neque elixationem, nisi circũscriptione, & omissione, quam παραλειψιν ἀποσιωπήσεως partem diximus, *Littore aherna locant alij flammásque ministrant.* Comparatis autem locis, excutietur differentia. exempli gratia, in pastore posuit, *da*, pro dic: & *modulari*, de pastorali, de Æneide *canere.* Imprimis verò tibi obseruandi sunt flexus orationis, modíque loquendi. Horũ bonam partem collegimus huc: quorum afflatu ad grandiloquẽ tiam stilus tuus animaretur. *venturum excidio Lybiæ*, Loquutio non vulgaris eodem filo, quo dicimus: venire subsidio, aut auxilio. neque rectè Seruius interpretatur, ad excidium: hoc enim languidum est: neque *venturum*, significat motum: sed tempus tantùm: æq; atque si dixisset, futurum excidio, i. exitio. sed grandius sonat *excidium*, quia opus operámque ipsam designat excindendi. ‖ Maluit, *euertíque æquora ventis*, quàm subuertit. quasi extra aluеum suum verterit: grandius est. ‖ Verbo signato, *Incedo Regina* non satis habuit, sum. sicut, *& vera incessu patuit Dea.* ‖ Illud animaduertes, voce hac, *honorem*, frequenter vsum fuisse ad augendam dictionis maiestatem: sic, *-aut supplex aris imponat honorem. -Diuûm templis indicit honorem.* &, in mensa, *laticum libauit honorem.* est enim σπένδειν, quod proprium in sacrificiis, in quibus bene ominatis verbis vtebantur: εὐφημεῖν. ‖ *& lætos oculis afflarat honores*, scilicet iuuentæ. Et in III, *meritos aris mactauit honores*, &- *meritósque indicit honores*, &, *Iunoni Argiuæ iussos adolemus honores*, ‖ *flammato*, quoque vox grandis est, & apud Catullum *Flammati Phaetontis*, ‖ *-Nimborum loca, patriam* appellauit: sic *fœta loca* pro plena, quẽadmodum, in VI. *loca senta situ*, antiqua voce. ‖ *-omnes annos tecum exigat*, pro viuat. &, quãto melius illa: *pulchra faciat te prole parentem*: quàm si dicat pariat tibi liberos. Est etiam coniunctio, *Ac*, magniloquẽtiæ accommodata. Verbum incũbere à Græcis oriundum est, κύμβαχος enim significat cernuum: qua voce in decimo vsus est. Verbum igitur hoc sonorum ac grande est, & sæpe à Poeta vsurpatum. ‖ *Incubuêre mari. -nunc*

Dignus.

Dapes.

nunc incumbite remis. - eiectoq; incumbit cernuus armo. vbi & cernuum posuit, quod verbum explicaret. ‖Ruere, verbo transitiuo. *-totum mare à sedibus imis Ruunt.* signatissima voce. vt ῥύμη. Quod acceperat à Catullo: ‖*- ostentant omnia lethum*, grãdius fecit: *-intentant omnia mortem:* ‖*oppetere*, pro occidere, in primo & in nono *-telis impunè Numanum Oppetiisse tuis*, ‖*-sæuo*, epithetũ Sæui dolores: sæua Iuno: sæuus Hector, sæuus tridens: sæuus nuntius. ‖ Mare subit in laxatas compages, vide qua oratione dicat, *- accipiunt inimicum imbrem.* ‖*coortum, & collucent*, grandiora verba esse etiam à Quintiliano proditum est. ‖Quod suprà dixerat, *- & temperat iras.* postea, *& pectora mulcet.* ‖verbo hoc, *cunctus*, sæpe vtitur Cicero. Poeta maluit, *Sic cunctus pelagi cecidit fragor:* quàm omnis: tum quia plenior sonus: tũ quòd omnis populus potest mihi ire obuiam, etiam si sigillatim exeant: cunctus autem & omnem significat, & simul. Tametsi puto iniuriã factam alteri: est enim omnis ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ ortum, ficut & Homo, quippe qui sit animal sociale. ἀθρόον cunctum Græci dicunt. ‖ *Succepit*, potius, quàm suscepit. vt in sexto. ‖*nutrimenta*, videtur vox humilis: sonus tamen grauis: vt alibi, *Rudimenta*, & *Tentamenta*. intelligit autem nutrimẽtã, quæ Aristoteles vocat, ἐπανακόμματα. ‖*fessi rerum*, multum habet momenti ad orationis magnitudinem, sicut in XII. ‖*-trepidæ rerum.* Æneas *scopulum conscendit*, vocabulum signatissimum, ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν. ‖*exempta fames*, potius quàm extincta. ‖*mare veliuolum*, ‖*iactare voces*, scilicet: & *-iactantem pectore curas* ‖*fulmine terres*, fulmina torques. ‖dederat in matrimonium virginem: *Cui pater intactam dederat, primisque iugarat Ominibus.* ‖*ferro incautum superat*: pro interimit. & hoc sanè poterat poni, sed iudicio exclusum est. ‖*-securus amorum*, id est, cõtemptor, solutus metu ne pro amore odium consequeretur. sic *securi pelagi, atque mei*, Iuno dicit in septimo, & in decimo *securus amorum*, priuatus: secretus ab amorum cura ‖. Nox erit: *diem clauso componet vesper Olympo.* componi dicebantur defuncti, cùm in Libitina aut eorum strato brachia cruráque certum in modum statuebantur. ‖Verbum I T, & III T, mirum quantum placuit Poetę. *it scissa veste Latinus, -it clamor cælo, - per tempus vtrumque it hasta Tago, - it nigrum campis agmen. -vestras si fortè per aures Troię nomen iit*, ‖*interfata*, multum habet põderis: ‖viuere, *auras vitales carpis.* ‖Cecinere, *cantusque dedere* ‖. Quã ire potes: *qua te ducit via*, sic in Mœri. ‖ *Seritisque recentibus halant*, spirant. ‖*collem qui plurimus vrbi imminet.* sic, *est lucos silari circum, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans.* est enim plena vox. ‖*strata viarum*: vias, ‖*-moliri arcem, fugam, moram.* alio modo, *molitur habenas* in XII. ‖ *pars optare locum tecto.* Legũt aptare ex antiquis exẽplaribus, sed ineptè. est enim verbum militare optio. cùm locus peteretur à principe, dicebatur optari. Sic in tertio, *optauit-*

A *que locum regno.* ‖Labor exercet apes. *Feruet opus apum*, quibus comparat Tyrios: de his enim dicebat: *instant ardentes Tyrij.* ‖*Reginam operiens* humile erat, Expectans. ‖*Sunt lachrymæ rerum.* Solamen miserorum est mœror commiserantium. Belus *vastabat Cyprum*: Tydides vastabat Rhesi tentoria, idest, hominibus exhauriebat: vacua faciebat. Sic Nisus. *hæc ego vasta dabo.* ‖*Versa puluis inscribitur hasta.* Seruius *inscribitur*, id est, laceratur. quis vnquam audiuit puluerem lacerari: sed scribere fuit quod scalpere, vel sulcare. ferreo nánque stilo ceratas tabulas elementorum notis sulcabant. hoc patet in Nubibus Aristophanis. ‖Quod de verbo, I T, dicebamus, de cõ-

B iunctione, V T, quoque intellige. *Vt vidi vt perij, vt me malus abstulit error. Vt spolia, vt currus, vtq; ipsum corpus amici. Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce Extulit. Vtq; acres concussit equos, vtque impulit arma.* ‖ ibat, *se læta ferebat.* & alibi, Introgressi: est sicut dicebamus, interfata: Vox hæc, Fas, Fandi, Fando frequens, & grauis, ac plena. ‖ *procacibus Austris*, impudentibus atque immisericordibus. petaces enim auferunt sua importunitate. ‖Verbum *ciere* graue: vt de, *moliri* dicebamus, *bella cient. Ære ciere viros.* ‖*nescitur aura ætherea.* quod suprà dicebat, Carpere vitales auras. Vesci verbũ vetus: sic Cicero ve-

C sci voluptatib⁹. Væ esca. ‖Mori. *crudelibus occubat vmbris.* verbum occubat hìc: *ponto nox incubat atra.* Georgicõn. *saxea procubat vmbra.* ‖Incẽdia belli, sic in septimo. *quibus auferit armis Italia.* ‖ *Quis te per tanta pericula casus insequitur*, noua loquutio. Circuntextum. sic *Phrygia agmina circumspexit.* & in nono, *Diuersi circumspiciunt.* ex plet enim gestum spectantis. ‖ *- Ossibus implicet ignem.* multa alia verba sunt: ingerat, induat: illud plenius. ‖ *recursat*, & frequentiam recurrendi notat, & sonum dat. ‖*Hunc Phœnissa tenet Dido.* verbum *tenet*, clarius ac minus plebeiũ hoc loco, quàm si, vt in Bucolicis dixisset, *Postquam nos Amaryllis habet.* ‖ Noua & illa locutio, *Haud*

D *tanto cessabit cardine rerum*, idest, nõ acquiescerent tantis momentis. ‖sicuti dixit, *ossibus implicet ignem*: sic & cingere flamma. ‖ Flammis restantia Troiæ, quod alibi, *reliquias Danaũm, terræq;, maríque*: ‖*Tu faciem illius falle*, id est, falsam habeas, prę te feras. inusitatus dicendi modus. Dicimus enim Cupido *fallit Elisam*, σφάλλειν. Fallit autem falsa facie, id est, non sua: ergo non vera. Quare si facies falsa est, ergo aliquis illã fefellit, ἔσφηλεν: quod est dimouit è natura sua. Non quòd Ascanii facies immutata sit, sed quòd ab alio repræsentata. Etiam apud Hesychium scriptum est, σφάλλον, κολάκευσον. igitur etiã simulare significauit. Hoc non animaduerterũt grãmatici: & Seruius malè interpretatus est: faciẽ, pro vultu: Nemo, inquit, alienam faciem potest accipere. profectò nemo homo: at Poetarũ dii possunt. ‖*-Iuturna in faciem mutata Metisci.* & *Fit Beroe Ismarij coniunx longæua Dorycli.*

Nisi

Nisi Ascanii faciẽ sumpsisset sibi Cupido, frustra vultu illius se suóq; texisset dolos. ‖ Amaracus aspirans, quòd suprà, *seritisque recentibus halant.* ‖ *Implet ir* magnum amorem *Genitoris*, satiauit amorem Æneæ complexu suo. non (quod ait Seruius) magnum amorem, qui esset Cupidinis, ac propterea magnus, quia difficilis ad simulãdum. ‖*resides animos desuetáque corda*: sic in V I. *-residesque mouebit Rursus in arma viros, & iam desueta triumphis, Agmina.* Alio modo, in secundo, *arma desueta* ‖ Quies epulis: alio modo quàm suprà: *exempta fames epulis.* Non declarant hic Grãmatici quare primam dixerit quietem. quia repetebant potationes: vt in quarto, *instauratque diem donis*: sic hoc in loco, *epulis.* Secundas mensas dus statuebant: vt apud Horatium. *Haustis spumantem pateram*, prò eo quod est, vinum. Et eadem figura, *pleno se prelatat auro.* ‖*- Lamentabile regnum*, Dictio suspendens aurem. ‖*Argolicas ferro fœdare latebras.* noluit, lacerare: vt aliter quàm vulgus loqueretur. Seruius notauit fœdum nõ turpe, sed crudele apud Poetam, & Sallustium significare. Cæterùm nullam attulit eiusmodi vtusrationem Ratio est à fœderibus, quæ nunquam sine sanguine fierent. sic in tertio, *obscœnas ferro fœdare volucres.* Præterea non rectè negat tui pe significari. ibidem nánque de immũdo, *vestigia fœda relinquant.* ‖*donas renoci* pro, dedere. ‖ *aduum luminis*: in XI, *æthere cassis.* ‖pellacis Vlyssi. ex Lucretio, *Subdola cùm ridet penitus pellacia Ponti*, ‖ Trahebant vitam, sicut in primo, trahebat noctem: in Georg. *ludo noctem ducunt.* ‖*opponere morti*: vt obiicere. ‖ Rũpit vocem: alibi *rumpit fleentia.* in Georgicis, dum amnes rumpũtur fontibus. in quarto. *rumpebat pectore questus.* ‖Effugia, pro fuga. ‖*miserescimus*: verbũ tragicũ. ‖ *Quo molem hanc immanis equi statuêre*: id est, Cur. ‖*ductus sorte sacerdos*: in sexto, *stat ductis sortibus vna.* ‖ *erectis animis.* arrecta pectora serpentum. *His dictis erecti animi*, potius quàm erecti. tantum valet tum vocalis illa, tum geminatio consonantis. *Arrectaque horrore comæ. - tollit se arrectam quadrupes.* ‖ Ardẽtes oculos *suffecti sanguine.* maluit, quàm infecti: neque per versum licebat. ‖*circum terga dati*, frequens decor ex Tmesi ‖*illos patefacti⁹ ad auras Reddit equus*, quos scilicet acceperat. sic mox. *fundit equus.* ‖*compellare virum*: melius quàm appellare: vt dicebamus collucẽt, cõgemuit, collustrans, coorta, sic obtecta. ‖*clarescunt sonitus*, vt alibi, *crebrescunt*: sic patescunt silescunt. ‖*inluctabile temp⁹.* ‖ *portis bipatentibus* in secundo, & in decimo. ‖ acies ferri strícta, *parata neci*, actiuè: ad necem aliis parãdã. ‖ *lupi raptores.* nõ tamen dices in recto singulari, *raptor.* ‖*visu tremefactus. tremefecit Olympum.* ‖ *Arcebant vincula palmas.* significatus non vulgaris, Arcere enim primùm fuit, continere: Vnde arx, & arca. Quæ autem continent, eos qui accedunt, separant ab iis, quæ continentur. Ex quo secundus significatus arcendi, i. amouendi. Origo Græca

A ἀιχμῶν. ‖ *hanc speciem*: sicuti prelii facies apud Sallustium. ‖*ora discordia*, non potuit melius: alia enim arma, alia corda gerebant. ‖*armipotentis*, sicut & alibi, sic omnipotentis & ignipotens. ‖*vitauisse vices Danaũm.* Seru. dicit *pugnas*: quia per vicissitudinem pugnabatur. Non ita est. *vices*, vulnera significant, & cædes, vt quemadmodũ vel percusserat, vel interfecerat, idem pateretur. Vbi igitur ab Argiuis tantundem fiebat operis ad pugnandum, eo Æneas sese induebat. ‖*linguis tisulcis, rostris tridentibus.* tales enim rostratas

B naues longas videmus in veteribus nummis. ‖ Apparet domus intus. verbum gestuosum, iraque iterum posuit. *Apparent atria Priami*, sicut suprà, *apparent rari nantes.* ‖ *Apparent diræ facies.* ‖verbũ item, misceo, *miscet agens turbam. & domus interior gemit, miseróque tumultu Miscetur. & magno misceri murmure pontum. & victorq; Sinon incendia miscet. & Diuerso intera miscentur mœnia luctu.* & in X II, *Ingruit Æneas Italis, & prœlia miscet.* Accius Atreo, *maior mihi moles, maius miscendum est malum.* ‖*Hic extus illum Sorte tulit*, vides non vulgatum loquendi modum. ‖permetuẽs: quòd Ciceroni frequẽs, pertimesco. ‖*Troiæ & Patriæ communis Erynnis*: magna emphasis. ‖ *- animumque explesse iuuabit Vltricis flammæ*, id est, animum inflammatum ad vltionem. ‖circumerrant acies. quod in tertio Georgic. humili verbo dixit de Lupo, *nec stabulis* noctúrnus obambulat. ‖ *inimicus & hauserit ensis*, nõ dixit, Hosticus sic, *atque hostilis hauserit ensis.* vox enim fortasse minus valida ad Heroici robur. ‖voces lõgæ, defensoribus, inclementia, illætabile, & alię eadem sede ‖*obducta tuenti Mortales hebetat visus* non dixit obiecta. ‖ *Eripe nate fugam.* aliâs, fuga eripimur, & in sexto, *eripe me his inuicte malis.* ‖*accisam ferro.* magnus in ea voce sonus. sicut, attrectare, & adseruare, & accincta, *Ferro accincta vocat*, non dixit, cincta, maluit elisionẽ. sic mox, cuicta, potius quàm victa. ‖Verbum, *pasci*, notabis, de flamma, & *circum tempora pasci. & conuexa Polus dum sidera pascet.* ‖tabo potius, quàm tabe, quo contentus fuit Ouid. ‖ Pacatũ mare, quomodo dixit *inde vbi prima fides pelago* ‖ *Et patrio insontes Harpyias pellere regno*, non dixit, terra. efficacius enim, & magniloquentius sic. ‖Comedere: *Ambesas subigat malis absumere mensas.* & *subigat*, non, *cogat*, neque, *adigat.* ‖ Pẽnis ablata, auolans, ‖ *Excipit incautum*, quod in I. dixerat

D *incautum superat.* ‖Aduerbia, Incassũ, & Nequiequam, sunt Poetæ valde familiaria. ‖*Tumidoque inflatur carbasus Austro*, pro tumifico. ‖ Via inuia, superatu difficilis. ‖Nauigãdum: *Ante & Trinacria tentandus remus in vnda.* ‖ *-Iunoni cane vota*, nõ vulgatum. ‖ *hanc arripe velis.* i. pete Italiã nauigatione. ‖*nec cedit honori*: si non superat, saltem æquat. ‖*Maris æquor arandum*, sic etiã sulcare. ‖*Cœli spirabile lumen.* aërem quem spiramus ‖*immotumque sederet.* id est, esset in animo. sic in quinto, *idq; pio sedet Æneæ.* ‖Primus amor *decepta mor-*

r. iii.

te fefellit: ſpe perpetui amoris fruſtrata ſum. ‖ - *nec famam obſtare furori*, id eſt, aduerſa fama æquè atque amore laborare. ‖ *Sic contrà eſt ingreſſa Venus*. quia dixerat. - *aggreditur Venerem Saturnia dictis*. ‖ *Confieri*, confici. ‖ *Segnior*, puchrior, vt bene notat Seruius. ‖ *Amens animi*. ‖ Pro ſua laude nititur: *Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem*. ‖ - *Reginam ambire furentem Affatu*. Quibus verbis circũuenire. ‖ - *obnixus curam ſub corde premebat*. obſtinatus. ‖ - *abſcondere furto Speraui fugam*. clam fugere. ‖ - *ſponte mea componere curas*. meo arbitratu deliberare. ‖ - *capitiſq; iniuria chari*. nota ſublimem dicendi modum. ‖ - *Libycæque aſpectus detinet vrbis*. iuuat vrbẽ videre. ‖ *vocem hauſi*, audiui. ‖ - *hauriat oculis*. videat. ‖ *Et cùm frigida mors anima ſeduxerit artus*. poſt mortẽ. ‖ *infabricata*: vox ipſa ſanè fabricata. ‖ *caſtigant moras*: ac celerant. ‖ *Cur mea dicta negat duras demittere in aures*? audire, atque auſcultare. ‖ *horrificant*, horrificis, horrendis. ‖ *Spem fronte ſerenat*. Quod in primo. *Spem vultu ſimulat*. ‖ - *prætexere funera ſacris*: prætegere. nam potius prætexebat ſacra funeri futuro. ‖ *Mutati tranſuerſa fremunt venti*, id eſt nullam fidem ſeruant. ‖ tempore nubilo, - *hyberni condunt vbi ſidera Cori*. ‖ - *exultantiáque haurit Corda pauor pulſans*. Seruius, *haurit*, id eſt, ferit, vt *latus haurit apertum*. nõ placet, ſed exhaurit corda, hoc eſt emouet: ſubſiliunt enim pauore, aut ſpe: aut exhaurit ſpiritibus. ſic enim decet philoſophum. Nam latus haurit, quia ſanguis exit. metaphora à vtribus & doliis, è quibus vinum extrahitur facto foramine. - ‖ *vitámque volunt pro laude paciſci*. mutare ex pacto vitam cum laude. in XII. ‖ - *lethúmque ſinas pro laude paciſci*, eligere mortẽ pro laude. ‖ - *viridáque iuuenta: ἀκμῆ*. ſicut in VI *viridéſque ſenectus*. ‖ - *animúſque in pectore præſens Adſit*. audeat. ‖ - *magnoque virûm ſe murmure tollit*, effert ſe ſecundo rumore. ‖ - *Quibus acer Erix in prælia ſuetus Ferre manum*. - *exortem ducere honorem*: id eſt, præmium extra ordinẽ ‖ Genitori in magno munere Cifſeus ferre ſuiderat monimentum. nota loquutionem. ‖ *fignatis lucent in equis*. ſic - *virgatis lucent ſagulis*, minus vſitatum, quàm fulgent. & - *lucent genialibus altis Aurea fulcra toris*. ‖ - *fortuna fidem mutata nouauit*. alia fortuna euenit. ‖ - *pœnam traxiſſe per omnem Relliquias Troiæ*. nouus dicendi modus. Parcius quoque in altiloquo Poemate, quàm vel Homerus, vel ipſe in mediocri: quippe Homerus nominum nudorum ſtrepitu. Virgilius in IIII. Georg.

Drymoque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllodocéque
Cæſariem effuſæ nitidum per candida colla
Niſéque, Spioque, Thaliáque Cymodocéque
Cydippéque, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores,
Clioque & Beroe ſoror Oceanitides ambæ:
Atque Ephyre, atque Opis, atque Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.

In quinto autem caſtius.

A *Et ſenior Glauci chorus, Inoúſque Palæmon,*
Tritonéſque citi, Phorcíque exercitus omnis.
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopeaque virgo,
Niſee, Spioque, Thaliaq;, Cymodocéque.

In primo, *pertentant gaudia pectus*: in quinto, - *gaudia pertentant mentem*. ‖ - *natantia lumina ſoluit* ſomnus Palinuro: fluitãtia, nunc enim aperiuntur, nunc clauduntur. ‖ *Anchora fundabat naues*: ſiſtebat. Quia quod in fundo eſt, nõ mouetur. Anchora autẽ fundo committit naues. ‖ De Labyrintho. - *indeprenſus & irremeabilis error*. Rurſus in ſexto de eodem, *inextricabilis error*. ‖ *Teucris addita Iuno*: Seruius antiquo ſignificatu verbum dicit: atque ita eſſe vſos Luciliũ, & Plautum. Cæterùm non poſuit rationem. ſanè ita eſt. Quod additur, plus iuſto eſt. ἀναπλόν. in bonam partẽ in octauo, - *decus addite diuis*. ‖ *Multa inter ſeſe vario ſermone ſerebant*. quippe ſermo à ſerendo. ‖ - *Aſpectans ſyluam immenſam*. lõgè nobilior vox, quàm aſpiciens. ‖ *diues opacat Ramus humum*. opacare verbum rarũ. ‖ - *veſtigia preſſit*, ſubſtitit. ‖ *auri aura refulſit*. Inde aurum à fulgore, vetus vox Græca, vnde σαωρός. Hinc & aurora, ‖ *forma tricorporis vmbræ*, ſicut, *tridentibus roſtris, & trifauci latratu*. ‖ *Stant lumina flamma*, vt *ſtat puluere Cælum*. ‖ *aues frigidus annus Trans pontum fugat*, fugiunt frigus. ‖ Tranſmittere curſũ, Tranſmittere campum. *Famulam Heleno tranſmiſit habendam*. ‖ Creatrix, vt nutrix. ‖ *Laxatq; foros*. id eſt, capaces facit, expulſis vmbris, ‖ *Quæſtor Minos vrnam mouet*, nõ dixit, *quatit*, & vſus eſt integro. Nam quæſtor eliſum eſt. - ‖ *inamabilis vnda*, ſυγεὼ: iccirco addit, *Styx interfuſa coercet*. ‖ Marpeſia ab eruditione, vt Aruiſia, Amphryſia. ‖ *belloq; caduci*: vnde Cadauera, & cadiua oliua. ‖ *Populatáque tempora raptis Auribus*, ſic, *populant ingentem farris aceruum*. Puto vocem hãc, Triticum, non eſſe Heroici carminis: ſicuti neque hanc, Panis. vbique enim Cererem dicit, & in ſeptimo Cruſtum, non Cruſtam. ‖ *propria hęc ſi dona fuiſſent*, i, perpetua. ſic, - *da propriam Tymbræ domum*. proprium enim nunquam auellitur ab eſſentia. & eſt contrarium communi. ‖ *Venti poſuere*, ceſſauère. ‖ *tonſæ*, pro remis. eſt enim remus à radendo. ‖ *Actoſque animis in funera Reges*. impulſos. ‖ *domitántq; in littore currus*: ſicut in XII. - *Infrænant alij currus*. i. equos ‖ - *fama eſt obſcurior annis*. ‖ haud ita multi ſunt anni, ſed fama peruagata nõ eſt ‖ *per Ideos campos effuſa Mycenis tempeſtas ierit*. quæ loquutio ſicut illa mox, *diluuio ex illo*, de bello & excidio Troiano. Sanè arduũ dicẽdi genᵒ, ‖ *Si quem tellus extrema refuſo Submouet Oceano*, ſi quis procul habitat, alibi, *toto diuiſos orbe Britannos*, ſic ſtatim: *& ſi quem extenta plagarum. Quatuor in medio diriminit plaga Solis iniqui*. ‖ - *tantíque aboleſcet gratia facti*, verbũ aboleo hoc flexu. ſic alia multa. horreſco, crebreſco, mireſco, igneſco, fileſco, pateſco, rubeſco, fremiſco. madeſco, Euaneſco: Æolica additio κῶ κοῖκω, ‖ Alipedes equi: ſicut æripedem ceruam. Cornipedes

pedes equi. ‖ - *odijs haud exaturata quiesci*. Sic in quinto, *Iunonis grauis ira & inexaturabile pectus*: ‖ *patria excuſſos*, non dixit, exactos, vt Liuius & Cicero. frequens vox Poetæ. - *excuſſáq; pectore Iuno*, & alibi ſæpe. In nono, - *Excutiat Teucros vallo*. ‖ - *memet*: multum efficax: ſic Catullus, *Coniugis infido conſoler memet amore*. ‖ - *infractáue cedat Fama loco*. cadat fama. ſic, *infractos aduerſo marte Latinos*. ‖ *Exin*, ſonora vox, in ſeptimo, & in duodecimo: de Alecto & haſta Turni. & in octauo, *Exin ſe cuncti diuinis rebus ad vrbem Perfectis referunt*. ‖ Dido, *ſanguineam voluens aciem*. Amata, *ſanguineam torquens aciem*. ‖ *fortuna fuit*, ita euenit: ſic in nono. ‖ Tranſcribere colonos dicebãt veteres. in quinto, *Tranſcribunt vrbi matres*. in ſeptimo, - *Dardanijs tranſcribi ſceptra colonis*. ‖ - *orſa viciſſim Ore refert*. orſa dicta. ‖ *Verique effœta ſenectus*: quæ ceſſauit vera dicere. ‖ *Verberaque inſonuit*: nouè dictum. ‖ - *viridante toto conſederat*, in quĩto. in ſeptimo, - *ripáque æſtus viridante leuaret*. ‖ - *terrorum & fraudis abunde eſt*, id eſt ſatis. ‖ - *Mártémque fatigant*: exercent. vt, *Olli remigio noctémque diémque fatigant*: fatigare diẽ, eſt vincere, ſuperare. ‖ - *lacrymabile bellum*. nota ſonum: Ferale carmen, Trabale telum, - *lamentabile regnum*, - *illetabile murmur*, - *ineluctabile fatum*: &, - *enarrabile textum*: &, - *volatile ferrum*. ‖ - *debellatórque ferarum*: maieſtas in tractu verbi. ‖ - *medicari cuſpidis ictum Eualuit*: efficacius quàm valuit. ‖ - *florentes ære cateruas*: potius quàm fulgentes. ‖ - *& latè Latio increbreſcere nomen*: audis mirum verbum, etiam addita præpoſitione. ‖ *Ne abſiſte*, ne ceſſa, ne deſeras incœptũ: ſic in VI, - *abſiſte moueri*: i. deſine perturbari. ſic in XI. in VIII, rurſus, - *abſiſte precando*, &c. ‖ *regnator aquarum*: ſic, *Regnatorem Aſiæ*: vulgò aliis, eſt Rex. ‖ *Tybris ea fluuium quàm longa nocte tumentem Leniit*. ita in quarto, *Nunc hyemem inter ſe luxu quàm longa fouere*. ‖ Antiquitatem probè ac pudicè veneratus eſt, cuius maieſtatem imitaretur. - *cui me fortuna precari*. ſic ex Lucretio, - *dicta fama*: &, *Dicitur hîc ſubitò Troiana per agmina murmur*. ‖ *Tentamenta tui pepigi*. tentaui. ‖ - *prima genas veſtibat flore iuuenta*. ſic, *Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis*. ‖ - *amor compreſſus edendi*: alibi, - *menſæque remotæ*. ‖ - *attulit ætas Auxilium*: tandem aliquando nobis ſubuentum eſt. ‖ *ne quid inauſum, Aut intentatum ſceleriſue doliue fuiſſet*. ‖ *Alcidæ furijs exarſerat atro Felle dolor*. ſic alibi, - *exarſit oſſibus ignis*. ‖ Ilicet. - *fugit ilicet ocyor Euro*: &, *Ilicet obruimur numero*. Non abeſt à ſignificatione Illico: diuerſa tamen origo. ‖ *Viribus indubitare tuis*. Non eſt verum quod ait Seruius: in vacare. Auget enim, vt infractum. ‖ - *Æneas ſe matutinus agebat*: mane. ‖ - *fors inopina ſalutem Oſtentat*: præter opinionem. ‖ - *ſecliſque effœta ſenectus*: annis debilitata. ‖ Generi fato indulget, fortuna fauet ætati & familiæ. ‖ Ducunt exortem Æneæ equum, id eſt eximium. ‖ - *propiúſque periclo It timor*: timet propinquũ periculum. ‖ Inexpletum

A lacrymans: frequens vox Poetæ, *expleri*. ‖ - *viduaſſet ciuibus orbem*: vt ſuprà, - *vaſtant cultoribus agros*, vacuos faciũt. ‖ *Grauior nuntius aures Vulnerat*: alibi, - *ſæuiſſimus implet Nuntius*. ‖ - *arua nouat Neptunia cæde Rubeſcunt*: maria. ‖ Bicornis, Bifrõs, Biforẽ, Bilicem, Biuias, Bidens, Bimẽbres. ‖ - *onerauítq; æthera votis*: multis votis orauit dẽos. ‖ *Anteuolans*. in qua voce audis motum. ‖ *Non aquo dare ſe campo*: non facere pugnandi poteſtatem. ‖ *Solue metus*, in primo, & in nono: ne timeas. ‖ *Igneſcunt iræ, & duris dolor oſſibus ardet*. ‖ - *certúſque incerta pericula luſtret*: id eſt ſecurus euentorum ac periculorum. quia potius qui naiuat, incertus certa adit pericula. ‖ *totum nutu tremefecit Olympum*. ſic, - *Lernam tremefecerit arcu*. ‖ Turni iniuria: actiuè. ‖ *ſcindere vallum Apparat*: plus quàm parat. ſicut corpora procurate: quod alibi, - *corpora curant*. - *fuſíque per herbam*, non ſemel dixit. ‖ *Exercétque vices*: per vices excubare iubet. ſuprà, agni balatum exercent, cõtinuant, mouent. in decimo, *Exercere diem*, exercere ſe in die. &, - *vomere duros Exercent colles*. ‖ - *quæ Rutulos habeat fiducia rerum*: quàm ſint cõfidentes. ‖ *quæ nunc animo ſententia ſurgat*. ſic & alibi. ‖ *magno laudum perculſus amore*: laudis cupidus. ‖ - *animalia ſomno Laxabant curas. & corda oblita laborum*. ſic, *Pomáque degenerant ſuccos oblita priores*. ‖ *ſi fortuna permittitis vti*: ſequi fortunã, arripere occaſionem. - *quæcunque mihi fortuna fidéſque eſt, In veſtris ponogremijs*: me commendo veſtræ virtuti. ‖ *Hanc ſine me ſpem ferre tui*: fac me poſſe ſperare te non defuturum precibus meis. ‖ - *perculſa mente dederunt Dardanidæ lacrymas*: collacrymabantur. ‖ - *animum patriæ ſtrinxit pietatis imago*. repræſentauit Euryalus charitatem erga parentes. ‖ - *ipſa vocat res*: occaſio ſuadet. ‖ - *multóque iacebat Membra deo victus*. nobilius quàm mero. ‖ *perfurit*: pluſquam furit. ‖ - *multa morte recepit*. ſicut dicimus accipere cõuiuio. ‖ *Tum galeam Meſſapi habilem*: aptam & cõuenientem. ſic, - *de more habilem ſuſpenderat arcum*. ‖ - *ſubluſtri noctis in vmbra*: quod luce maligna, in ſexto: non penitus illuſtri. ‖ - *animam abſtulit hoſti*: interfecit. ‖ *Iam ſole infuſo, iam rebus luce retectis*. ſic, - *orbémque retexit*. &, - *rebus nox abſtulit atra colorem*. ‖ - *nec te tua funera mater Curaui*: Seruius ait, Funera pro funerea, id eſt funeſta. Nõ placet: nullum enim authorem deſignat. ſed eſt, produxi te, tua funera: id eſt ad funera. perturbatio mutilam facit orationem. ‖ Incendentem luctus: augentem, incitantem animos ad lugendum. ‖ Indulgent vino, Indulgere dolori, Indulgere choreis. ‖ - *cedite ferro*: omittite bellum. ‖ - *clypeum ſuperintonat ingens*: ex caſu corporis immanis, atque armis grauis. ‖ - *quianam ſententia vobis Verſa retro*. ſic, *Heu quianam tanti cinxerunt æquora nimbi*. quod Grammatici temerè corrumpunt. ‖ Ferrum laceſſere: bellum exercere. ‖ Romanis arcibus *Exitium magnum atque Alpes immittet apertas*; nouum & figuratum.

‖ *nec vestra capit discordia finem*. finitur. ‖ *-quam quisque secat spem*: vt, secat viam. ‖ *-sua cuique exorsa laborem Fortunámque ferent*. exorsa, opera. ‖ *-lethifer arcᵘ*. sicut suprà, *sonat vnâ lethifer arcus*. ‖ *-versicoloribus armis*. de aura in sexto, *discolor aura*. ‖ *-marmore verso*. mari. nam Græcum est μάρμαρον, à nitore aquæ commotæ. Marmor mare, græca ratione. Quippe μαρμαρυγὴ fulgor. Mare autē vetus vox Syra, MARATH. ‖ *Campos salis: æquor maris*. ‖ *Innabant*: maluit, quàm secabant. ‖ *Supera connexa*. sic in sexto, & in quarto.

‖ *Matura iam luce dies revoluta ruebat*,

Id est, plena luce. Sic, *-ruit oceano nox*: ad motus aspexit celeritatem. ‖ *Animos aptent armis*: apparēt. ‖ *æthera tranant*. sic *nubila tranat*. contrà, *volare*, de nauibus. *-torúmque allabi classibᵘ æquor*. non est passiuè positū, Allabi: sed est attributio, *lęuo contristat lumine cælum*. ‖ *Qua vada non spirant*: mouent aquas: vnde aeris quoque motus fit. ‖ *injecta v. dic*, impacta. Metaphora à verberibᵘ, Græca origine ἐφαλέειν, vt inurere. inde, *-sonant fluctu galeæ*. ‖ -Nec *Turnum segnis retinet mora*: nec Turnus segnis est. ‖ *Deiecit letho*. sicut, *-demiſere neci* ‖ Maris *-magno claudit nos obiice Pontus*. Seruius dū disputat de obiice, cuius sit generis, nō declarat loquēdi modū. mare diuidit nos magno maris obiice. ‖ *Lausus pars ingens belli*. sicut, *-& quorum pars magna fui*. ‖ *-tenui discrimine lethi*: multis in locis posuit hoc hemistichium ‖ -*Ingentique vmbra tegit*: morte. ‖ *-piscésque impasti vulnera lambent*: quum pisces lingua careant. Oppianus tamen de iisdem dixit, λάμπτουσι. ‖ *-Neque hoc ita ponere satis*, statuere vis. ‖ *-Ingratisque salutis*: ob salutē seruatam. ‖ *Sese mucrone induit*: alii dicerent, se in mucronem induit: aut, Mucronem suo pectore induat. ἐνδύειν. ‖ *-tenet, úmque iterum se reddat in arma*, i. armis. ‖ *-surgentem in cornua ceruum*: capite arduo.

‖ *Olli dura quies oculos, & ferreus vrget*

Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem. i. moritur. ‖ *Sternitur infelix alieno vulnere*, id est vulnere quod alii intentabatur. ‖ *Morte tua viuens*: quia cecidisti pro me. ‖ *-Haud deiectus*, animo scilicet. ‖ *-aut aperit si nulla viam vis*. si virtuti aduersus euentus est. ‖ *-Defleuit*, id est, fletum absoluit: vt, debeliare, defungi. ‖ *-Obtentu frondis*: obtentis frondibus. ‖ *læta laborum*: quā laboris non pigeret. Simile illud. *-Fortunatúsque laborum*. id est, qui non frustra laborarit ‖ *-quos mitteret vmbris Inferias*: nota verbū signatū, vt demitteret orco. ‖ *Guttíque humectat grandiſ ius ora*: nō dixit, aspergit. neque, *-Guttíque rigat manantibus ora*. ‖ *Gressum ferebat*. sic, antetulit gressum. In VI, *-comprime gressum*. ‖ Corpora *-tumulo sineret succedere terræ*: iubire terram, terra condi. Sicut, *-successimus antro*. &, *succedere muro*. ‖ *-Iustitiæne prius mirer*. Græca sequutus. Sicut mox: *-Nec veterum memini, lætorue malorum*. ‖ *Deuicta Asia subsedit adulter*: in insidiis. ‖ Maluit dicere, *-& quæ sit magno sententia bello*: quàm, magni belli. ‖ *Quem gloria*

Mare vnde.

A *Turni Obliqua inuidia, stimulisque agitabat amaris*. Inuidia nō manifesta ob metum. ‖ *Desolatimus agros*: exhaustos ciuibus ad militiam. ‖ *Tristetáque turba*: ignobilis. ‖ *Egregiúsque animi*. vt, fidēs animi. ‖ *exegit montibus æuum*. sic, annos exigat, viuat. ‖ *Arma inspoliata feram tumulo*. nota verbi tractum. ‖ *-pedibusque euiscerat vncis*: aptum rei verbum. ‖ Virgineum cruorē *bibit* hasta, sicut alibi, hausit. ‖ *-manum committere*: cōferre, conferere. nam bellum & ludos committere dicimus. ‖ Æneas acuit Martem, *-& se suscitat ira*. se acuit ad bellum. ‖ *-Tristi turbat tam vulnere mentis*: verba enim feriunt animum. ‖ *-aut corpora saltu Subiiciunt in equos*. κάπωθεν. ‖ Hoc habet, id est, Sic. non autem quod ait Seruius, Sic agēdum. ‖ *-nec equis aspirat Allilis*. non est consequutus. Aspirare ad Consulatum. ‖ *Sternacis equi*. vt Mordacis. Calcitronem etiam vocāt Iureconsulti. ‖ *fusum labris Splendentibus amnem*: non dixit vndam. ‖ Quippe, asseuerantis aduerbium. *Quippe vetor fatis*. fugit quippe dolor, in XII. ‖ *-hastámque coruscat*: sic, *telúmque immane coruscat*: vibrat, oculorū aciem perstringit: κόρυν. *-iarúmque omnes effundit habenas*. ‖ *-ingentis turbine saxi*: quod alibi, *-ingentis fragmine montis*. ‖ *Iuppiter hac stat*. hic est modus, hæc via imponendi fatis finem. ‖ Tria noua simul: *-fumus amarus*, oculis scilicet: *-Murmure cæco*, quia clausæ apes: *ater odor*, quia in fumo odor. ‖ *Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta*: se suspendit. ‖ *-flammis inter tabulata volutus Ad Cælum tendebat vortex*. ‖ *Præcipitátque moras*: celeritate moras omnes superat. ‖ *Inuadunt Martem clypeis*: incipiunt pugnare. ‖ *mussántque iuuencæ*. sanè verbum factitium, neque absonum à boum voce. etiam Aristophanes versum integrū ex ea voce cōdidit μῶ μῶ. Mussare non semel apud Poetam. ‖ Congeminātur: Prępositio & auget sonum, & duos designat. ‖ *-cursúmque recusant*: genua inepta iunt ad currendū. ‖ *non cassa in vota*: quæ carēt efficacia. ‖ *Nec te tantus edat tacitam dolor*. sicut, *-est mollis flamma medullas*. ‖ *-Stygij caput implacabile fontis*: sicut de Turno. *-vltro implacabilis ardet*. ‖ *Summitte furorem*: demitte. sed illud maluit. ‖ *Te si qua parentis Tangere cura potest*. sic *nec solos tangit Atridas Iste dolor*.

Mussare

D

SONVS. CAPVT. XVII.

ATque hæ quidem paucæ è multis obseruationes sunt, quibus à vulgari dicendi more ad magnificam formam illā aspirare possimus. nec dubito nōnullis aliqua duriuscula, Pollioni verò etiā peregrina visa. Cæterū equidē arbitror P. Virgilium Maronē antiquorum Poetarum studiosissimum, ex eorum Tragœdiis potissimùm lectissima quæque, nouū de suo nihil ad diuinæ orationis splendorem attulisse. Quod si Pollio sibi solus Romanè vel loqui, vel scribere visus est: cui Liuius olet Patauinitatem, Virgilius Mantuanitatem: Ciceronis dictio parum sapit: sanè si iis, quæ illius extant, non dixit meliora

A fiora: malim profectò cū hisce minus Romanè loqui, quàm cum illo eum ad modum, quem legimus ex fragmentis. Verùm ad ipsum grandiloqui sonum accedamus. Non impræsentia sonū eum appellamus, qui ex pedū, numerorúmq; legibᵘ excitatur. non ὄγκος recitātis implentem buccas, ὥστε (quēadmodū loquūtur illi) τυμφάζειν. sic enim censet Hermogenes. Ego verò vitium vel maximum arbitror τὸν τύμφακα. Poetam: vel quum in Nubibus id obiectum Æschylo animaduerto, vel quum in malam æquè partem in Vespis accipi video. est enim compositum ex ore, & omphace: quo sapore non pauci admodū lōgius abscedūt à suauitate. Ergo sonus quū sit cuiuscunq; & vocis, & non vocis genus: quippe aeris percussio, aut quod ex ea fit percussione: cōmunis erit omnibus formis dicendi. Quare quum in altiloquo sonum quæro, id intelligo, quod intēditur in illo communi. Cæterùm quia non inanem strepitum petimus: de eo, qui certis legibus constituitur, dicendum est. Quæ fuit causa, vt quanquam sine numeris sæpe inueniatur, in tractatione tamen numerorum explicandus sit. Ad illum igitur locum differatur.

GRAVITAS, VEHEMENTIA. CAPVT. XVIII.

GRandiloquæ formæ affectus hi perpetui. non perpetui verò, Grauitas, vt dicebamus, & Vehementia. neque enim vbique grauis est. non enim quū floret: neque vehemens, sanè vbi simplices sunt narrationes, topothesiæ, typographiæ, hypotypoſes, aliæ. De vtroque igitur iam dicendum. Grauitas præter sententias est in dictione, cùm verba, verborúmque structura grauis est. Grauia verba voco ea, quæ non vulgari excidunt consuetudine: atque ad eum modum, structuram. De vtroque suprà quū satis loquiuti simus: nequaquam illa sunt repetenda. Vehementia verò non in sententiis tantùm, sed in dictione, mēbris, numeris, & figuris. Ac dictiones quidē illæ sunt, quæ vbi paulùm tardarunt pronuntiationem, quasi erumpunt. Earum vis tota in temporibus posita est: vt, *conticuere, continuo*, & eiusmodi. Interdum verò citæ, & monosyllabæ, siue in principio siue in fine. *vt belli signum. Mene incœpto. Heu stirpem inuisam*. Itaq; interrogationes ferè sunt eiusmodi. *Quis? quid? Cur? Tu? Hunc ego te Euryale*. In fine. *En hæc promissa fides est*. Verùm inter numeros hæc commodius. Membra quoque curta, & κομματικά, quasi pugiones: vt punctim non cæsim ferire, vt ait Cicero, videantur. videtur enim longiore tractu languescere oratio. De numeris verò, ac figuris suo loco.

GENVS INFIMVM. CAPVT. XIX.

GEneris infimi materia nota est. Humiles personę, pastores & alii, quales in Comœdiis. Quòd si de regibus aut de diis loquūtur, eorum officia

B operá ve quantò sunt tenuiora, tātò huic generi propiora. Itaque de suo semper deo quum loquitur Tityrus, non attribuit ei fulminum, aut bellorum potestatem: sed

Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere quæ vellem, calamo permisit agresti.

Satyrus quoque deos infectatur Ægyptios, non tanquam deos, sed id quod erāt, Cepas, Ibides, Canes. Huius igitur affectus proprios, ac perpetuos dicebamus, Tenuitatē, & Simplicitatem. de quibus iam.

TENVITAS, SIMPLICITAS, Securitas. CAPVT. XX.

TEnuitas orationis est puritas ex cōmuni consuetudine loquendi. Puritatem nánque etiam in sublimi reperiri suprà demonstratum est. Tenuis igitur exemplum est,

Vrbem quam dicunt Romam Melibœe putauí
Stultus ego huic nostræ similem:

Hactenus tenuis puritas, & simplicitas simul. est enim Simplicitas puritas non figurata. Mox igitur desit simplicitas, quū ait: *quō sæpe solemus*
Pastores ouium teneros depellere fœtus.

Dixit enim, Quo, pro, ad quam. quare Simplicitas tenuitatis propria, non perpetua tamen: sed, quemadmodum dicebamus, vicissitudinaria. Securitas autem est firmitas propositi ad tenuitatem. Neque enim vllo modo curat aliquid figurarum, sed communi via deducitur oratio. Quapropter deductum carmen Virgilius, tenue appellauit. translata à filis exilitate. Interdum verò est etiam Simplicitas sine puritate: vt ibi, *Formosum pastor Corydon ardebat*. Simplicissimus sermo, sed πολυκοφανὴς: sicut & illud. *Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum*.

C

AEQVABILE DICENDI genus. CAPVT. XXI.

AEquabile dicendi genus est, quod mediocres sentētias lectiore sermone designat. neque respuit figuras, quibus tenuem formam superet, neq; multùm figuratum est, quò citra sublime subsidat. Huius affectus proprii, Rotunditas, ac Volubilitas.

D

ROTVNDITAS, VOLVBILITAS. CAPVT XXII.

ROtundam appello orationem, quæ neque plana est, vt exilis illa: neque tumida quasi tuberosa, atque angulosa, qualis altiloqua. nam tenuis astricta est, ac subsidit. Grandis exit certis interuallis, vt illam riuulis, hanc Pado rectè cōparare queas. At mediocris character inter vtrunque procedit. Quam ob causam Frugalem quoque aliquando non sum veritus appellare. Quod genus cùm studio cuiuspiam diuini viri perfectum est, explet animum sanè: tenue vix mouet: sublime vellicat. Acquirit autem ex dissimulato cultu certam virtutem, quam Volubilitatem nominare libet. Quippe tenue fluit propter hu

militatem,atque exilitatem: Sublime hæret,atque cunctatur in ore, in auribus, in animo: æquabile euoluitur leni lapsu permulcens auditoris expectationem. Talis stilus in Catullo,atq; adeò talis,vt eum pauci consequi valuerint. Argonautica dico eiusmodi esse cõfecta oratione, vt sine ineptiis rarò quispiam possit imitari. Id quod summus Poeta facere aggressus,elusit primùm spem suam in CIRI, deinde maiore opera posita,diligentiáq; adhibita in diuinis Georgicis superauit. Quod vt manifestius pateat, & ad imitãdum hæc subiiciemus. Sunt igitur Catulli hæc:

Non prius ex illo flagrantia declinauit
Lumina, quàm toto cõcepit pectore flammam.
Funditus,atque imis exarsit tota medullis.
Heu miserè exagitans immiti corde furores.

IN CIRI hæc eadem sic.

Nisi Scylla nouo correpta furore
Scylla patris miseri,patriæq; inuẽta sepulcrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis.

Tum sequuntur apud CATVLLVM.

Sãcte puer, curis hominum qui gaudia misces,
Quæq; regis Golgon, quæq; Idaliũ frõdosum,
Qualibus incensam iactastis mente puellam
Fluctibus,in flauo sæpe hospite suspirantem?
Quantos illa tulit languenti corde timores?

IN CIRI hæc,

Sed malus ille puer,quẽ nec sua flectere mater,
Iratum potuit: quem nec pater, atq; auus idem
Iuppiter ille etiam pœnos domitare Leones,
Et validas docuit vires mansuescere Tigris:

ET MOX,

Quæ simulac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem.

Apud CATVLLVM,

Non flauo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta leui velatum corpus amictu,
Non tereti strophio lactantes vincta papillas:
Omnia quæ toto delapsa è corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus satis allidebant.

CIRIS sic,

Non storace ideo fragrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus sicyonia seruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo.

CATVLLVS sic,

Emersere feri candenti è gurgite vultus
Aequoreæ monstrum Nereides admirantes.
Illaque atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas,
Nutricum tenus extantes è gurgite cano.

CIRIS hæc,

Complures illam nymphæ mirantur in vndis:
Miratur pater Oceanus,& candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores.

CATVLLI illa,

Si tibi non fuerant cordi connubia nostra,
Sæua quod horrebas prisci præcepta parentis:
Attamen in vestras potuisti ducere sedes
Quæ tibi iucundo famularer serua labore,
A Candida permulcẽs liquidis vestigia lymphis.
Purpureave tuum consternes veste cubile.

CIRIS hæc,

Méne inter matres,ancillarúmque cateruas
Mænalias inter,famularum munere fungi:
Coniugis atque tuæ(quæcũque erit illa)beatæ
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos?

CATVLLVS, -Alitibúsque
Præda,nec iniecta tumulabor mortua terra.

CIRIS, *-nec & illa quidem communis alumna*
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.

In Georgicis autẽ Amoris vim maiore cultior éque spiritu declarauit:

Omne adeò genus in terris hominũq; ferarũq;
B Et genus æquoreũ,pecudes, pictæque volucres
In furias, ignémque ruũt: amor omnibus idem.

ET MOX,

Quid iuuenis,magnũ cui versat in ossibus ignẽ
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Cæca nocte natat seruus freta:quem super ingens
Porta tonat cæli:& scopulis illisa reclamant
Æquora: nec miseri possunt reuocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.

Cæterùm in sequenti libro fusius Poetarum versus comparabuntur. Quod hîc ea de causa fecimus, vt ignoti plerísque stili mediocris ratio,atque natura declararetur.

GRADVS IN CHARACTERIBUS. CAPVT. XXIII.

C QVæ de Characterum natura, affectibus, vsu, à nobis dici potuerunt,explicata sunt.reliquum est,vt acutius illorum species consideremus. Neque enim semper Sublimis, elatus est: cogitur nánque ad ea descendere quæ in rerum censu sunt humiliora. nec Exile dicendi genus perpetuò vel iacet, vel serpit: sed attollitur interdũ. Quare hinc quoque petenda ponendáque sunt exempla,quę à paucis sunt animaduersa. Siqua igitur materia in tribus Poematibus expedita est, ea nos huiusce obseruationis commonefacere poterit. prius tamen mutuas illorum quasi insitiones videamus. Tenue est in grandiloquo ibi, *Virginibus Tyrijs mos est gestare pharetram.* Magnum in paruo,ibi,

Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna,
Caucaseásq; refert volucres, furtúmq; Promethei.

D Et illud,

Aspice conuexo nutantem pondere mundum,
Terrásque tractúsque maris,cælumq; profundum.

Quam tamen rem altius,in alto

Principio cælum,ac terras,campósque liquenteis,
Lucentémque globum Lunæ,Titaniaque astra
Spiritus intus alit:totámque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Pestilẽtiam in tertio Georgicon larga vena,sed casta: in tertio Aeneidos breuiore ambitu concludit, sed sublimi versu. quas, qui volet, ad harum præceptionum iudicium inter se comparare poterit. Quin etiam ad hanc formarum dispicien-

dispiciendam varietatem ea quoque conferre licebit, quæ in eodem poemate alia atque alia facie picta sunt. Quod iudiciũ imprimis iuuare poterit illorum carminum lectio, quæ sub experientiæ Virgilianæ titulo circunferuntur, de anni tempestatibus, de Solis ortu, de signis cælestibus,de glacie,de speculo,de Iride: Quę nõ dubito ab ipso Virgilio elaborata, quũ mihi in mentem venit,quanta cura ea pauca delegerit è multis, quæ in sua poemata conferret. Sæpe enim discõtinuatos versus legimus: quos iccirco præcisis sensibus videmus,quòd ille morosissimo iudicio alios de medio sustulit, quibus illi cohærebant, quoad excogitaret atque insereret meliores:

Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa Dei saxo venerabar structa vetusto.
Da propriam Thymbræe domum.

Hi versus dissiti sunt. sicut ne illi quidem cum cæteris colligantur:

Sed fugite ô miseri, fugite,atque ab littore funem
Rumpite. Quare?
Nam qualis quantúsq; cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes,atque vbera pressat.

At ibi illo occupato nõ est fugiendũ. Certè alii versus intercedebant. Quæ verò sententiæ eædem diuersis tum verbis,tum numeris expressę sint, vnicuique attentius perlegenti patẽre potest: vel vbi noctem, vel quum diem quot modis quoties describit. De Atlante in VIII:

cæli qui sidera torquet. & *-Atlas*
Edidit,æthereos humero qui sustinet orbes.

In IIII.& in VI,

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Quæq; in sexto Aeneidos de vmbris, locísque inferis: nec multo minus grauiter in quarto Georgicon. Iussa Iouis ad Mercurium, quibus verbis reddat Mercurius ipse. Fulminatio in primo,

Illa Iouis rapidum iaculata in nubibus ignem
Turbine corripuit,scopuloque infixit acuto.

In sexto de Salmoneo,

At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit:non ille facem neque fumea tedis
Lumina, præcipitémque immani turbine adegit.

De fulmine autem in IIII,

Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallenteis vmbras Erebi,noctémque profundam.

In quinto,

Vel tu,quod superest,infesto fulmine morti,
Si mereor,demitte,tuáque hîc obrue dextra.

In nono,

At tu magne pater Diuûm miserere,tuoque.
Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo.

Tempestas in primo, in tertio, in nono, aliter atque aliter. duo funera, Miseni & Pallantis. duo tumuli, Caietæ & Miseni. epicedium Euryali, Pallantis, Eurydices, Daphnidis. epicedium siue inferiæ militum. (*Ite*,ait, *egregias animas*)eorumdémque tumulus. Quæ desperaret se melius dicturum, integra repositit: alia aliquo flexu interpolata repræsentauit,

A

Vrbem orant,tedet pelagi perferre laborem.
Mortem orat,tedet cæli conuexa tueri.

In VI,*-habitátque sub alto Pectore.*
In XI,*-habitétque sub isto Pectore.*

Quæ loca non ad percipiendas dicendi formas solùm, sed ad imitationis quoque rationem multum momenti habere possunt: de qua suo loco.nunc de vitiosis formis scribendum est.

VITIOSÆ FORMÆ, SICCVM, PINGVE, TREPIDVM. CAPVT. XXIIII.

B QVibusdam virtutibus aliqua vitia esse affinia, multis locis scriptum est. Quare illud è Philosophorum præceptis pręclarè dictum: *Decipimur specie recti.* Est igitur puræ illius, pressæ, subtilis, simplicis,hostis, Sicca: in sententia, in verbis tum priuis, tum compositis. Sicca sententia, quæ rem minuit: vt si Romam dicas, Latii caput. Verbum priuum: si Xerxem appelles ductorem. Dictio siue oratio sicca, qualis Hippocratis multis in locis. Quo in genere etiam ξηροκαλοζηλίαν appellamus:quum affectatur mutilum præcisũmque scribẽdi genus: cuiusmodi aliquãdo Cornelii Taciti. Est autem Siccum non solùm breuitatis, sed etiam prolixitatis vitium: quoties in longa oratione nullum extabit epithetum, nulla figura,nulla sententia,nulla efficacia,nullus affectus. Quinetiam Siccum ausim appellare etiam fusum, quod nõ cohæret:sed mẽbris, & incisis inculcatis argutiam quandam affectat, quale Plinii Secundi sæpe: neque minus frequens vel Senecæ, vel eius seculi declamatoribus fuit peculiare. Si igitur Siccum vitium est,etiã pingue erit. sunt enim cõtraria,quemadmodum defectus & exuberantia. Ac multi quidẽ pingue illud sectati sunt:propterea quòd virtutem includeret, sicuti prodigalitas liberalitatem. Aliis ingeniis placuit magis Siccitas. nihil enim infelicius arbitrati sunt loquẽdi licẽtia. Ita quũ ab omnibus iudiciis damnetur vtrũq;, à deprauatis animis sub inoffẽsæ formæ specie aliud aliis acceptũ fuit. Mihi vehementer displicet loquacitas: atque adeò istos Asiaticos excursores, auriũ carnifices appellare solitus sum. Quod Siccum dixi, etiam ieiunum, etiam aridum à multis vocitatur, veluti pingue, & exultans, & elatum, & tumidum: quod dum plus vult quàm potest, minũ efficit quàm debet:propterea quòd plus potest quàm decet. Ac quanquam suprà diximus aduersus veterum sententiam, inter tumidum & abiectum quod esset, quasi quod inter duo esset vitia, virtutẽ censeri debere, nõ autẽ vitium,quemadmodum dicebant illi: tamen mediocre illud atque æquabile, vitium nihilominus patitur. deprauatur enim Trepidatione: dum neque

C

D

vult demitti, ne ſit gracile: neque audet ſeſe attollere, ne tumeſcat. Quale genus orationis eſt in multis locis Virgilianæ Ciris. Non eſt igitur medium duorum vitiorum, quia illis careat vt virtus: ſed quorum particeps ſit, vt item vitium. Horum autem vitiorum, quod eſt ſublimis, parens eſt κακοζηλία: quod eſt infimi, negligentia: atque, vt ita dicam, ſupinitas. κακοζηλίαν voco ego Ambitionem, qua plus, vel plura, vel elatiora quàm par eſt, admittimus. Contrà, negligētia peſſum dat orationem, permittítque non ſolùm ſerpere, ſed etiam iacere. vtriuſque verò mater licentia eſt. Qua ille ſibi multa arrogat: hic hoc arrogat etiam, vt nihil arrogare, virtutis loco habeat. Itaq; ex illo expectes dictionem ſtreperam, confragoſam, reſiliētem: ex hoc intermortuam. Illud genus M. Gallio ſuffultū vocat exemplo eo poſito: Depultus in Neptunias lacunas: ego hoc ineptum dico: ſuffultum autem plenum: quale eſt Ouidianum.

κακοζηλία.

Licentia.

Hinc aliquot errores à ſcriptoribus animaduertēdum eſt. Fuere nánque Grammatici quidam, qui quum à Quintiliano accepiſſent, Narrationes eſſe in humili dicendi genere: Æneidem ſub eo genere poſuere. Narratio enim tota eſt. quæ amentia potius quàm ſententia (nam cuiuſmodi ſenſum his eſſe intelligas?) ne digna quidem eſt, quæ refellatur. Omnes enim orationes, omnéſque ſcriptiones narrationes quædam ſunt. Oratoria verò narratio pars orationis.

Phalereum quoque Demetrium caſtigatione dignum cognoſces ex iis quæ ſuprà dicta ſunt. Miſcet enim affectū cum ſpeciebus: quum partitur genera in μεγαλοπρεπῆ, ἰσχνὸν, γλαφυρὸν, δεινόν. Satis enim ſuprà oſtendimus τὸ δεινὸν eſſe partem τῶν μεγαλοπρεπῶν, ſed partem, vt affectum. Etiam ex Hermogene aliter ſentiebamus. Prętereа γλαφυρὸν politū omnibus generibus competere. Neque rectè definit γλαφυρὸν, τὸν ἔχοντα μικρότητά τε καὶ κομψίαν μεμιγμένας: non enim conſtare ſimul queunt hæc: vt & paruitas, & elatio inter ſe conueniant ad vnam eandémque orationem conficiendam. Sed γλαφυρότης elegantia, expolitura tam ἰσχνοῦ, quàm μεγαλοπρεποῦς. κομψία verò affectus eſt, μικρότης non, ſed idem quod ἰσχνότης.

Fuit & illud Grammaticorum longè admodum aberrantium à veritate: cùm ſecarunt genera in longum, & breue. Neminem enim latet, relationes eſſe cuiuſcunque quantitatis. Quare omnis oratio cùm ſit quantitas: omnis orationis intererit eſſe & longam, & breuem. Eſt autem breuitas etiam in longiſsima narratione, cui nihil adſit alienum. Igitur Salluſtio præter cæteros quamobrem attributa ſit ab omnibus breuitas, nondum mihi compertum eſt. Nam qui conciones inſerat, quas nullus habuerit imperator: eáſque prælongas non rarò: qui apud Aras fratrū quaſi in amœno diuerticulo ſpatietur: qui præter hiſtoriæ argumentū Catonis Cæſariſque collatione plurimos verſus occupet: qui ad Catilinæ bellum narrandum principia vrbis Romæ arceſſat: non video quo cōſilio breuem potius, quàm vel prolixum, vel etiam nimium, ſuperuacaneúmque exiſtimemus. Ac fuere quidam Barbari recentiores ſupercilio non ferēdo, iudicio verò corruptiſsimo, qui Salluſtii dictionē iccirco breuem cenſuere, quia rem perſonámque narret, conſilia atque deliberationes omittat: factum ipſum nudum illico ponat. quaſi verò commētarium ſcripſerit ille, non hiſtoriam pleniorem: qui ſit hiſtoriæ pater appellatus. Ego verò contra hoſce circulatores longè aliter ſentio. Non ſolùm quod negant, facere: verumetiam apparatum addere: ſpem, metum, modum, euēntum atque alia pleraque eiuſmodi adiungere: etiam excurrere interdum. Tribus verbis Catilinæ coniurationem expediri poſſe arbitror: at quot ille? præterea nunquam quicquam ſine circunſtantiis: Milites, inquit, Romani perculſi tumultu inſolito arma capere: alii ſeſe abdere: pars territos confirmare, trepidare omnibus locis: vis magna hoſtium, cælum nocte & nubibus obſcuratum: periculum anceps: poſtremò fugere, an manere tutius foret in incerto erat. Hæc dictio adeò ampla, adeò fuſa eſt, vt nihil addi poſsit. quam breuem, ſic effeceris: Paucorū corruptione auſum noctu caſtra aggredi, in iis trepidatum. Quàm verò tum leuiter, tum inſolenter (vt omnia ſolent) profeſsi ſunt eum in hiſtoriis conſilia omiſiſſe, ex vniuerſa hiſtoria manifeſtum eſt. Nam quare Iugurtha appulſis legatis Cirtham oppugnet, ratio ponitur. Habes præterea belli apparatum à conſule Metello inſtitutum multis verbis. vel quum imbellem exercitum accipit ab Albinio, quid moliatur. Quam partem ſi attētius legamus, inuenias Salluſtii orationē nō ſolùm non breuē, ſed etiā opulentā. Quæ verò in Catilinæ bello geruntur, perpaucis verſibus compoſita ſunt: cætera omnia in conſiliis declarādis producuntur. Breuitas igitur Salluſtiana propterea vulgò iactata videtur mihi, quia tribus vocibus integras explet ſententias. non circunducit, non interponit: aſyndetis vtitur, omittit verba: quemadmodum à viris doctis obſeruatum eſt.

Grammaticorum error.

Notæ in Salluſtium.

Breuitas Salluſtiana quæ.

FIGVRÆ, PERIODVS, COLA, COMMA. CAPVT XXV.

HactenusdeCharacteribus: reſtat vt de figuris diſſeramus: quas eadē qua ſuperiore libro ratione ad certa capita reduci operæprecium eſt. Aut igitur à rei ipſius natura partiemur genera, aut ab vſu. Figurarum natura tota in exornatione conſiſtit. quare pro modo exornationum ſecari poſſunt.

ri poſſunt. Ab vſu verò facilius: quum enim omnibus in omnia dicendi genera venire liceat. tametſi quibuſdam quædam ſunt frequentiores, ſparſim, vt quæque ſeſe offeret, tractari queunt. Nos igitur ex ipſis philoſophiæ, vt ſemper, fontibus hauſtam illarum naturam digeramus: ſi prius quid ſit περίοδος, quid κῶλον, quid κόμμα declarauerimus. Nam tametſi hæc vulgata videntur: tamen quia huiuſce artis partes ſunt, non ſine reprehenſione omitti potuere. Tum autem non pauca ſcripta ſunt ab antiquis: quorum authoritate veritas paſſa eſt cōtuulſionem. Alexander igitur Rhetor περίοδον ſic definiuit. λόγος αὐξῶν περιγραφὴν ἐν κώλοις συνθέσει αὐτοτελῆ διάνοιαν ἐκφέρων. Quonam verò modo fieri poſsit hoc, vt Periodus talem habeat definitionem, in qua excludatur κῶλον, quod eius pars eſt? Nam tametſi quædam plantæ nullum fructum ferūt, plantarum tamen genus ipſum nunquam definias per ſterilitatem. Igitur qua ratione diuidas periodum in ſimplicem & compoſitā? Eſt enim ſimplex, quæ nullis conſtat colis: Cōpoſita, quæ ex ipſis conficitur. Neque enim verum eſt quod mox ait idem, κόμματα eſſe hæc. Μέζον ἄειστον. Γνῶθι σεαυτόν. Continent enim ſententiam perfectam: neque cuiuſquā orationis partes ſunt. Sunt igitur periodi. Neque enim, quòd breues ſunt, periodi naturam exuere. Idem enim eſt homo puſillus, & Gigas, quod ad τὸ τὴ ὦ ἦ pertinet. Præterea quomodo poteſt ille definire αὐξῶ κῶλον: qui tamen exemplum ſubdat, cuius partes appellat κῶλα? αὐτὰρ ὁ ἰδιώτης ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει: ait ſiquidem periodum hanc eſſe τετίκωλον. Quanquam alium quoque pudendum cōmittit errorem. Quippe primum κῶλον dicit illud: αὐτὰρ ὁ ἰδιώτης: ſecundum, ἐν πόλει δημοκρατουμένῃ: tertium, νόμῳ καὶ ψήφῳ βασιλεύει. quod falſū eſſe ex eius definitione deprehēditur. κῶλον, inquit, περιόδου μέρος, ὃ μὴ λέγεται καθ' αὑτό. At αὐτὰρ ὁ ἰδιώτης per ſe nihil dicit. Miſerè quoque definit κόμμα, τὸ περιόδου καὶ κώλου ἔλαττον. nihil enim declarat definitio hæc. quare ſic definio: Periodus, eſt oratio ſibi perficiens ſententiam. κῶλον, ſiue membrum, eſt oratio periodo perficiens ſententiam. κόμμα, ſiue inciſio, pars compoſita ſine verbo, ſententiæ illius partem ſignificans. Periodus igitur hæc,

Arma virumq; cano: Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauinaq; venit
Littora. Sententiam nánque ſibi quam inſtituit, percipit. Cola autem duo: primum, *Arma virumq; cano.* ſententiam enim complet, ſed non ſibi: pars enim eſt. Alterum, *Troiæ qui primus ab oris Italiam fato profugus, Lauinaq; venit Littora.* Primum autem membrum commata duo habet: *Arma*, & *virumq; cano.* duo enim eſſe declarat coniunctio: non enim coniungit niſi ſeparata. Sic etiam ſecundum membrum totidem continet inciſa: *Italiam fato profugus*: &, *Lauinaq; venit Littora.* In hac periodo verba duo ſunt: quæ duo efficiunt membra. factura duas periodos, niſi per Relatiuum alterum ab altero penderet. Eſt igitur Colon pars periodi ſuo verbo fulta. quòd ſi multæ ſint periodi partes ad vnum relatæ verbum: non equidem illa κῶλα, ſed κόμματα appellabo. Non enim ſunt membra, niſi proprium habeant motum. non mouetur autem oratio niſi per verbum. Quæ membra quum ſecantur, κόμματα dicta ſunt, ita à nobis definita. Partes compoſitæ, vt hoc differrent à partibus ſimplicibus, nomine, verbo, aliis: ſine verbo totius ſententiæ partem ſignificantes: vt hoc differret à mēbris. Quare ne illud quidē eiuſdem authoris probo, quum ait Iſocraticæ illius periodi partes membra eſſe. Nos enim inciſa dicimus, τὰς δὲ ἀπὸ αὐλῆς μετάφρασις τῆς μὲν ἀθηναίων τε καὶ λακεδαιμονίων φρατριοῦσθαι, τῶν δὲ τῆς συμμάχων ἐλευθερίας ἀφαιρουμένης, τῶν δὲ τῆς ἑλλάδος ἀπάσης ἐκπεμπομένης. Quod enim mēbrum dicas, cui deeſt ſubſtantiuum ipſum? Nihilo melius à Trapezuntio, Circuitus eſt totius orationis rotunda, & coacta, denſa cum frequentatione verborum cōprehenſio. Vult enim lōgam eſſe orationem: quo nihil ineptius. Quum enim tota oratio conſtet periodis, colis, commatibus: & colon eſſe periodi partem, coli cōma definierint: quid erit quartum illud, ſi non eſt periodus: Γνῶθι σεαυτόν? Quare ſcitè, vt omnia ſemper Ariſtoteles, Periodum dixit, orationem habentem principium & finem. Non igitur attribuit neceſſariò longitudinem. ſicuti ne κῶλα quidem longiora, aut commata ipſa propterea deſinent hoc eſſe quod ſunt. Quid autem appellat rotundam comprehenſionem? An verò vult in ſe recurrere, vt illi verſus?

Vltrò animum dictis attollit, & increpat vltrò:
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis & ante.

Quæ nugæ, coacta? aut denſa? nūm vlla oratio reperitur, quæ intra certos limites non cogatur. aut vlla eſt oratio, cuius partes ſint alterius partibus orationis denſiores? Falſos autem nomine ipſos puto, quum περιοδεύειν non in motu, ſed in ſpatio poſuere. Nobis verò ſat eſt agnoſcere motum ipſum atque vim, ſententiam concludēdi: vnde etiā rectiſsimè à Fabio Cōcluſio eſt appellata: alia ſanè ἀπὸ τοῦ συμπεφυσήματος Philoſophorum. Sic & Comprehenſionem dixit Cicero, & Orbem, & Circunductionem, quia clauderet ſententiam, ita vt extra eam nihil quæreretur ſignificandum. Nam κῶλα non totum concludunt: multo verò minus κόμματα. Quapropter idem etiam Ambitum, etiam Circuitum, & Continuationē, & Circunſcriptionē nominauit. Quū igitur dixit Trapezuntius Cōprehenſionē, ſuperfluò addidit, Rotundam. Nā quòd Orbis aut Ambitūs dicatur, comprehēſio tantū intelligitur. proinde nō nin' ineptè in illa Ciceroniana narratione inciſa p mēbris recē-

f.

ſuit. Sopater quidã Aliciensis, homo domi ſuæ imprimis locuples atque honeſtus, ab inimicis ſuis apud C. ſacerdotem prætorem rei capitalis accuſatus, facilè eo iudicio eſt liberatus. κῶλα enim membra ea ſunt, quæ alio vocabulo ab iiſdem Philoſophis μέλη appellãtur. quorum officiis actiones ſuæ cuique perficiuntur. at quæ actio ſit in illis verbis, Sopater quidam Aliciensis: quid tum poſtea? Quòd ſi iſtorum authoritas plus moueat aliquos, quàm noſtra diligentia: nihil laboro. doctis enim atque acribus ingeniis tantùm ſcribimus. Eſt igitur Periodus, vtì dicebamus, aut ſimplex, aut compoſita. & compoſita aut ex inciſis, aut ex colis. Colorum numerum à duobus ad quatuor vſque producere licet. quod excedit, vitio apponi, appellarique à Græcis λόγον διεξοδικὸν: vt quemadmodum Periodus eſt comprehenſio, ita quod extra illius præſcriptiones euagatur, non iam περίοδος, ſed διέξοδος appellari debeat, quaſi deuiatio.

FIGVRA, FIGVRÆ.

CAPVT XXVI.

FIgura loquutionis, quam ſuperiore libro Tropon agnoſcebamus, eſt decora facies orationis à vulgari diuerſa. Eius autem genera ad hunc potiſſimùm modum partiemur. Verba accipiunt figuram ab arte, aut ex ſua natura, aut ſecundum ſitum, aut ratione quantitatis, aut propter qualitatem. Naturam dico, quod Philoſophi Eſſentiam. Secundum eſſentiam igitur aut ſubticentur, aut ponuntur. ſi ſubticentur, fit figura ἔλλειψις & ἀσώδετον. Si ponuntur, aut eadem, aut ſimilia, aut diuerſa, aut contraria. ſi eadem, aut voce & ſignificatione, aut ſignificatione tantúm. Si voce & ſignificatione, oritur ἀναδίπλωσις, ἐπανάληψις, ἐπαναφορὰ, παλιλογία, ταυτότης, ἀντιστροφὴ, συμπλοκὴ, κλίμαξ. Si ſignificatione tantùm, efficitur συωνυμία. Si ponuntur ſimilia, pariunt Alluſionem, Inuerſionem, παρονομασίαν. Si diuerſa, naſcitur πλεονασμὸς, περίφρασις, περισσολογία, παρασάφησις, ἔμφασις, ἀλλοίωσις, ἀλλαγὴ, μεταβολή. Si cõtraria, conſtituitur ἀντίθεσις, ἀντιμετάθεσις, ἀντιμεταβολὴ, σύγκρισις, πλοκὴ, ἀντεναντίωσις. Si ſecundum ſitum, aut differuntur, & conflatur ὑπέρβατον: aut in medio, & creatur παρεμβολὴ, παρένθεσις: aut certa temperatione diſponuntur, & gignunt συναπάντησιν: aut ad ea quæ propoſita ſunt, redduntur, & producunt ζεῦγμα. Si ſecundum quantitatem, creabitur πάρισον, quæ & παρισότης dicitur. Patitur autem quantitas, quum ſecatur vox: & fit figura quæ vocatur τμῆσις. cuius contraria eſt σύνδεσις. Si ſecundum qualitatem, educetur ὁμοιοτέλευτον & ὁμοιότωτον. quæ antea diſperſæ, temerè docebantur. nunc maiore opera quàm gloria à nobis digeſtæ ſunt. Nemo enim eſt paulò in Rhetoricis exercitatior, qui non putet ab ſe quoque nullo negotio excogitari potuiſſe. Nunc ſigillatim de his atque ſimilibus agamus.

QVÆ EX SVBTICENTIA.

CAPVT XXVII.

ἔλλειψις.

DEfectus verborum, πάθος maximè ſignificat: admirationem, amorem, odium, iram. Fit etiam aliis de cauſis: putà ob pudorem, quum res eſt turpis,

Nouimus & qui te. & quo. quum veremur ne auditores offendantur. Hoc ad Oratores pertinet. etenim ſi quo in vitio, vel corporis, vel animi, vel fortunæ communem habeant Iudices cum reo reprehenſionem: id verò tametſi multum poſſet cauſæ prodeſſe, tamen eſt omnino prætereundum: quum dicentem piget. Hoc quoque poetæ rarum: Comici tamen vtuntur. vt, *Scin' quo modo?* Illa verò quæ ſubticentur, in quarto,

Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapſam aſpiciunt. Sunt tacita per ἀποσιώπησιν, non autem per ἔλλειψιν. Omiſit enim dicere quemadmodum ſe interfecit. Per admirationem verò aut indignationem: *O ingentem confidentiam! Heu ſtirpem inuiſam!* Quartus enim caſus ſine verbo ineptus eſt ad ſententiam. Tale & illud Iuuenalis,

Tũne duos vna ſæuiſſima vipera cœna
Tũne duos? Ab amore:
Me, me: adſum qui feci. Ex ira, *Quos ego.*

ἀσύνδετον.

CAPVT XXVIII.

SOluta oratio dici poteſt ἀσύνδετος, diſsita, diuulſa: inconiuncta melius ſignat. Paratur hæc figura ad amplificationem, ad celeritatem, ad impetum animi. Denique quum magnum quippiam molimur,

Tectum auguſtum, ingens, cẽtum ſublime columnis.
Monſtrum horrendum, informe, ingens. Hæc eſt in priuis vocibus: in orationibus ad ῥοῤῥότητα,
Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

Longioribus periodis in otio ſoluti,

Illos porticibus Rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi.

Illa autem in celeritate,

Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocij, Cretam proauoſque petamus.
Proſequitur ſurgens à puppi ventus euntes.

QVÆ EX POSITIONE eiusdem vocis.

CAPVT XXIX.

Ἀναδίπλωσις, Ἐπανάληψις, Ἐπαναφορὰ, Παλιλογία, Ταυτότης.

ALexander rhetor harum aliquas confudit, nullam definiuit. Ἀναδίπλωσις, id eſt Duplicatio: eſt iteratio vocis ſtatim ſubiens priorem: familiaris Tragicis. In magnis affectibus ea vtimur. Significat enim perpetuitatem repræſentationis,

O Myſis, Myſis. Ab Corydon, Corydon. hoc ex natura tractum eſt. Etenim animalibus datus eſt motus ad fugiendum & ad conſequendum. Igitur quæ vnico motu, putà ſaltu, appetitum locum nequeunt adipiſci: curſu, qui eſt motus frequẽs, ſupplent. ἐπιπάλληψις autem, hoc eſt, Reſumptio, eſt iteratio nõ ſtatim, ſed aliquibus vocibus interpoſitis. reſumit enim quod reliquerat, *Sed fugite, ô miſeri, fugite.* ἐπαναφορὰ verò, id eſt, Repetitio, ab hac non differt, niſi ſitu. quia in reſumptione verbum quocunque loco iterum ac tertiò poni poteſt: in Repetitione nõ niſi in principio, *Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,*
Te liquidi fleuere lacus. Quam exornationem auget ſanè alia, quum mutatur ſenſus appoſita alia voce ei, quæ ſecundo loco fuerit repetita. quod alibi quoque monuimus: *-direxit ſpicula Parthus, Parthus ſiue Cydon.* παλιλογίαν verò Alexander idem malè cum hiſce confudit. neque enim eſt eiuſdem vocis repoſitio, ſed ſententiæ. Quod ex Æſchylo adducit in Ranis Ariſtophanes, atque caſtigat: quódque agnoſcere conati ſunt Critici aliquot locis, vt, *Molémque & montes.* verùm expoſitio eſt prioris. quam molem? *Montes.* quem Italiæ locum? *Lauinia littora.* Sic, *-dixítque, & prælia voce diremit.* Idem eſt atque, Dixitq;, & dicendo prælia diremit. neque enim vitiũ hoc in maximo Poeta. nam quod Seneca in Montano oratore & Ouidio reprehendit, non bene facit. Nunquam enim idem repetitur penitus, ſed ſemper aliquid diuerſum eſt. Differt autem à Palilogia παυτότης, quoniam illa eſt figura ſententiæ, hæc dictionis. Pertinet autem maximè ad ſimplicitatem, quum idem verbum reponitur quaſi temerè & neglecto cultu. quod quum faceret Ariſtoteles in hiſtoria animaliũ, Theodorúſque ſuo more Latinè ita redderet, vt inureret calamiſtris: quidam barbari agreſtes elegantiæ illius ignari, auſi ſunt dicere à Theodoro melius repræſentatum, quàm à Philoſopho deſcriptum fuerit. Ille enim cùm alibi tũ in ſecundo, τῷ ἐχόντων τὰ βεβλήκα, τὰ μὴ ἔχει. ἢ τὰ μὴ ἔχοντα κολύμματα, πάντα ἐν πλαγίου ἔχει. nec multò pòſt, ἔχει δὲ ὀλάχιστα ἔχων. quibus nihil dulcius auribus Atticis, adeò vt eo verbo etiã vſi ſunt ſub Pleonaſmo, πάζεις ἔχων. Et in libro De ſenſu & ſenſili, ὃ δ' ὥσπερ φασί τινες, ἐκ ἔστιν εἶδη τοῦ ὀσφραντοῦ: ἀλλ' ἔστι. δοκεῖ δὲ ἢ πῶς δεῖ, ἢ πῶς ἐκ ἔστι. Suauis παυτότης in quinto Æneidos, mutato ſenſu, *-intentáque brachia remis Intenti expectant.* Quod ſi Morino aut Tongro abſurdum videtur, nihil mirum: Sui enim ſimiæ ſimioli. quam ſuauitatem neque ignorauit Cicero, neque neglexit: quinetiam curauit inter cæteras, vt ſuã orationem efficeret commendatiorem. Ad Atticum, Feci atque effeci, vt neuter quenquã horum pluris quàm me faceret. De Oratore, Fecíque hoc, quod ne adoleſcens quidem fecerã, vt his de rebus diſputarẽ. Sed & aliis multis in locis. In Verrem, Glabrionem id quod fecit, facere lætatus ſum. Quãtum verò afferat orationi venuſtatis ſimulata illa negligentia, ex ipſius Homeri iudicio videndum eſt,

Ὡς δὲ χὰν καταπήκετ' ἐν ἀκροπόλοισιν ὄρεσσιν,
Ἡ ῥ' εὖ ἐς κατέπηξον, ἐπὴν ζέφυρος καταχεύσῃ:
Τηκομένης δ' ἄρα τῆς ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες:
Ὡς τῶ πήκετο κῶλα παρειὰ δακρυχέοντος. Pro quo verbo toties repetito, ſi aliud ſubiicias, rem omnẽ funditus euerteris. nec minor gratia Terentianæ Bacchidi,

-quod ſi is nunc
Me decepit, ſæpe obſecrans me vt veniam, fruſtra
veniet: Aut quum venturam dixero & conſtituero,
quum is certè Renunciavit, Clitipho cum ſpe pendebit animi, Deciptam, ac non veniam. Profectò hac oratione nullum nectar dulcius. ſed & Poeta ea ſimplicitate vſus eſt non ſemel. In quinto,

At procul in ſola ſecretæ Troades actæ
Amiſſum Anchiſen flebant: cunctæq; profundum
Pontum aſpectabant flentes. & in Ecloga vltima verbum hoc *venit* plus quinquies, poſuit magna ſimplicitate ac iucunditate. & in ſeptimo,

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent:
Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.

Quòd ſi quo in loco Palilogia λέξεως Virgilio obiici poteſt, ſanè illa fuerit,

Tum ſe ad Caietæ recto fert littore portum.
Anchora de prora iacitur: ſtant littore puppes.
Tu quoque littoribus noſtris Æneia nutrix. Alii Palilogiã genus cõſtituere, ſub quo eſſent IIII, ſpecies, ἀναφορὰ, ἐπαναφορὰ, ἐπάνοδος, ἐπαναστροφή.

Ἀναφορὰ, Ἐπάνοδος, Ἐπαναστροφὴ, Ἀντιστροφὴ, Συμπλοκή.

CAPVT XXX.

EST autem ἀναφορὰ Relatio, quũ eadem vox reponitur. vt *-nec te miſeret natæq; tuiq;, Nec matris miſeret.* Bis tãtùm ponitur, atq; hoc diſtat ab Epanaphora, quia hæc quum ſemel poſuit, ſemel atque iterum reddit. quemadmodum Virgiliano, quod ſuprà ſcripſimus, exẽplo patet. Ἐπάνοδος verò eſt Reditus, quũ per eadẽ recurrimus verba ordine inuerſo relegentes. quæ figura maximè poetarum parti inutilis eſt. fingere tamen licet exemplum è noſtris Satyris,

Si tibi diuitiarum & honoris Iuppiter author;
Author Iuppiter eſt etiam vitæq; neciſq;. Epanaſtrophe autem eſt Reuerſio, quum recto ordine reſtituimus ſententiam. Magnis profectò deliberationibus accommodata figura. cuiuſmodi apud Homerum diuinitus inſtitutã legimus, Τῷ δ' ἐγὼ αὖπος εἶμι, ἢ εἰ πυεὶ χεῖρας ἔοικε,
Εἰ πυεὶ χεῖρας ἔοικε, μθῦος δ' αἴδωνι σιδήρῳ. Et apud Poetam,

-tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninq; tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus, amauit nos quoq; Daphnis. Theocritũ imitatus ille eſt, -τὸ δ' ὦδῆς ἄρχεο φᾶτος Ὦ δῆς ἄρχεο φᾶτος, ἐφαψάσθω σὲ μθῦάλκας. Alio modo ad principiũ reuerſus eſt Ouidius,

Militat omnis amans, & habet ſua caſtra Cupido:
Attice crede mihi, militat omnis amans. Conſueuerũt etiã Epigrãmatographi claudere pomatiũ eodẽ verſu quo inchoarũt. vt Martialis,

Apollinarem conueni meum Scazon.

Antistrophe autem est repetitio finis:nõ vt ponatur in principio sequentis, sed æquè in fine. hoc ab Epanastrophe differens: quam conficies, si Martialis epigramma de Hermete conuertas: vt sit conuersa αὐαφορά. Circunfertur ignobilis cuiusdam tale, quod non ponam: sed hoc,

Quisnam hic est asinarius Poeta? Caluus.
Isne edentulus? is Cotyttio ore Caluus?
Extremúsne hominum inter atra monstra Caluo?

συμπλοκὴ autem ex vtraque: ambas enim complectitur, Anaphoram & Antistrophen, vnde & nomen, vt

Si Caluus est Grammaticus, sic asinus quoque.
Si Caluus est Pæonius, sic asinus quoque.
Inter fuit nánque asinos, sic asinus quoque.

B Fit autem genus omne Repetitionum, siue in principio fiat, siue in fine, siue vtrobique: siue vnius verbi, siue multorum: aliquando simpliciter, ac sine mutatione: aliquando partibus mutatis, vt,

Impulit, impulsu quo maximus intonat æther. Vulgatus nánq; modus fuisset, *Labitur impulsu quo maximus*, &c. Fit etiam per mutuam transmutationẽ: qualis illa Ouidii artificiosissima, quã Critici cur tollere voluerint, non intelligo:

Semibouémque virum, semiuirúmque bouem.

Est enim & ingeniosa, & argúta, & veneris plena. nec minus illa eiusdem,

Cedere iussit aquam, iussa recessit aqua.

Repetita enim sunt, verbum in participio, participium in verbo. neque solùm sic transmutatis, sed aliis suppositis: nam quum dixisset,

Pastorum musam Damonis & Alphesibœi,

subiecit verbum pro nomine,

Damonis musam dicemus & Alphesibœi.

Et quum appositione epitheti maximo ornamento, *-Nymphæ,*

Laurentes Nymphæ.

Et in alio casu summa suauitate apud Catullũ,

Gemelle Castor, & gemelle Castoris.

Sicut illud Ouidianum longè excellentissimũ,

-genitórque Quirine
Vrbis, & inuicti genitor Gradiue Quirini.

Etiã in principio mutatis casib° & in fine, vt sit συμπλοκή. Cæterùm non nisi Epigrãmatis conuenit,

Quisnam asellos quum fricasset, in togæ it nitore? Caluus.
Cuius est os impudicum, Ploxemi gingiua? Calui.
Cui parantur in latrinis virulento regna? Caluo.
Quẽ fugauimus diserto doctiorum ex orbe? Caluũ.
Quonam olẽte caprimulgo soluitur corona? Caluo.

Nulla tamen æquè venusta, aut æquè operosa Repetitio, atque illa Poetæ,

Quacunque illa leuem fugiens secat æthera pẽnis,
Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus, quà se fert Nisus ad auras:
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

A Κλίμαξ.

CAPVT XXXI.

SCala dicitur figura, quum idẽ verbum connectit inferiora superioribus. quare nos aliàs appellauimus non ineptè Concatenationem. quẽadmodum medius annulus annulos vtrinque singulum continet. Ex Demosthene afferunt exemplum. apud Poetam nullum est. sanè haud multum præ se fert grauitatis. In Epigrammate potest admitti: *Concatenatio*

Insaniam, & furoris inuidi tabem
Diræ Megæræ tradidit ferus Pluton:
Ast Cerbero Megæra, Cerberus Caluo.

Sic fit per eandem vocem, interdum autem per synonymum, vt apud Homerum de sceptro,

Ἥφαιστος μὲν δῶκε Διὶ κρονίωνι ἄνακτι,
Αὐτὰρ ὅ γε Ζεὺς δῶκε διακτόρῳ ἀργειφόντῃ:
Ἑρμείης δὲ ἄνακτ δῶκεν πελοπι πληξίππῳ.

Non enim dixit, ἀλλὰ κρονίωνι, sed id quod hoc significabat Ζεὺς. sic idem ἀργειφόντης & ἑρμῆς. In nono breuem posuit Poeta, sic:

Ortygium Ceneus, victorem Cenea Turnus.

Et in in decimo,

-Atronium Salius, Saliumque Mealces.

QVÆ EX POSITIONE significati.

CAPVT XXXII.

Synonymia, Ποικιλία

PONitur itaque vox eadem in figuris supradictis. Quum verò eiusmodi ponitur dictio, cuius alia materia, sonus alius, significatio eadem: C creatur figura, quam vocant Græci συνωνυμίαν. quippe vni rei multa sunt cõmunia nomina, sicuti modò dicebamus. Multa possumus exẽplare. sic in vltima Ecloga Virgilius quum dixisset, *Omnes vnde amor iste rogant*: statim subnectit, *Galle quid insanis?* Est enim amor insania. sic haud paulò pòst,

Certè siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
Seu quicunque furor; id est, alia puella quam amarem. Hac sanè figura fit ποικιλία, Varietas, quæ contraria est παυτότητι, siue παυτολογίᾳ. sicut etiam quum vel diuersa vel contraria apponuntur.

D QVÆ EX POSITIONE Similium.

CAPVT XXXIII.

Allusio, Inuersio, Παρονομασία.

ALlusionem Græcè quo diceremus modo, quærebamus. παρανοιοῦμαι dicunt illi, quod nos præ me fero. Verba igitur similis soni quæ sunt, mutuò se præferunt. παρανοίσειν igitur fingam. Non placet hanc figuram locis grauibus adiungere. Gallis frequenti in vsu est: quam vocant ipsi Æquiuocationẽ: conficiũtq; aut ex diuisione, aut ex cõpositione. ex diuisione ludent in eo verbo, Osculũ. ex cõpositione, ludẽt in illis, *Achaica castra.* Ibi meli°, *Perdita mens, Perdit amens.*

Itali

Ita li corrupta voce dicunt bisquisitum, *Bisquizzo*: tametsi vt deserant signa Latinitatis, dixerunt Sacramentum: quò quàm maximè possint, alienent scripturam à Latinis. Fit autem mutatione elemẽtorum: sic, Orator pãgit carmina: Arator pungit crimina. Conueniunt Epigrãmati, Satyro, & Comœdiæ. præsertim inuersio, vt si seruus oret peculium & libertatem, atque aiat, Cedo hæc munera: Herus respõdeat, Doce hæc: numera: ostendẽs pecuniam. per transpositionem fiunt hæc. item per ablationem, aut appositionem. Bolus, olus. Plautus, cæterique prisci illi etiam inuitas voces sub hasce leges coegere,

Quanta sumini absumedo, quanta labes larido. Venustior est illa Allusio quæ elicitur è cõtrario: quemadmodm apud eundem poetam Saturio parasitus cùm suo nomine appellaretur: Mẽtiris, inquit, neque enim Saturio veni, sed Esurio. Et sanè faceta vox cùm audis quempiam appellari, Esurionẽ. Inuersionem Græcè dixerim ἐπιστροφώ. quæ non solùm fiat, vt diximus, per elementorũ aut syllabarum transmutationem: sed etiam per corruptionẽ: vt Plautinus seruus, qui se ex Chrysalo Crucisalum futurũ metuit. Sic ad genus nominum allusit in Amphitruone alius. cùm Mercurius quatuor homines sese cecidisse iactaret: Metuo, inquit, ne il le mihi commutet nomen: &, Quintus fiant ex Sosia. Hoc Græci gen° vniuersum παρονομασίαν nominarunt: quòd præter primam verámque dictionem, aliam subdamus.

A Græci παρασιαζόφωνα iccireo nominarũt: quasi dicas appositã explicationẽ. Talia sunt Epitheta multa, quæ videntur superflua: itẽ instrumenta. Epithetorũ exẽpla longè plurima, *Nigra hirundo*: Omnis enim, aiunt, hirundo nigra. haud tamen ita est. ripariæ nánque hirundines non sunt nigræ. *Ferreus ensis.* Quis enim alia ex materia vidit vllum? at ponitur ad efficaciam. Sic, *Vastum æquor, Gelidum Boream*, & eiusmodi. *Epitheta ad efficaciam.* Instrumenta quoque aut B loca pro instrumentis, vt Pectore suspirare, ire pedibus, ore loqui. Est & alia ratio appositionum: veluti quum dicit, *Ast ego quæ diuûm incedo Regina. Vosô miserescite venti.* Hanc ἔμφασιν, id est ostensionem dixere Græci. Sic, *Vidi egomet*: &, *Hisce auribus hausi.* Interdum Expletionis causa: vt in quarto Georgic.

Septem illum totos perlibent ex ordine menses.

Et in Menæchmis, *Aliquot viginti dies.* ἔμφασιν Democritus dicebat esse, causam visionis: Expressionem potes dicere, ex libro Aristotelis De sensu & sensili.

QVÆ EX DIVERSIS.

CAPVT XXXIIII.

Πλεονασμὸς, Περισσάφωνα, Ἔμφασις.

REdũdantiã voco πλεονασμόν. quippe cùm plus est verborum, quàm quãtum exigat sententia. Atque hoc quidem vitium est in diuersis vocibus: sicut erat παλιλογία in iisdem. Fit autem apud Grammaticos, quod ab illis nondum est declaratũ: vbi additur pars, sine qua oratio est tolerabilior. Etenim instrumẽtum in sexto casu sine præpositione ritè ponitur: quare in illo versu Ouidiano pleonasmus est,

Hæc modò verrebat raro cum pectine terram.

Tametsi alii legunt, *Verrebat fultam tibicine villam*: sed non placet. Eodem modo atque iisdem D legibus, Roma, potius quàm è Roma venio. quare illa præpositio redundabit. sic in sexto redundat pronomen,

At pater omnipotens media inter nubila telum
Contorsit: non ille faces, neque fumea tedis
Lumina. Elegantiæ tamen causa toleratur, & fit figura: qualis apud Comicos frequens, apud quos inuenias sæpe pronomen Is & Id, sine vlla necessitate. Quædam tamen adduntur ad explanationem: atque ita euadit figura, quam

Περίφασις, Μετωνυμία.

CAPVT XXXV.

MVltum affert ornamenti περίφασις, quum rem vnam multis designamus verbis. Valde nánque abhorret à communi vsu loquendi. C Equus fortis, *Fortis equi vis.* Canes iagaces, *Odora canum vis.* Cuius quoque naturæ μετωνυμία est. vt *-Cererémque canistris Expediunt.* &, *Implentur veteris Bacchi*: Bacchi enim nomen cum vini nomine communicamus. *-laticémque Lyæum*, Laticum honorem. Eiusdẽ modi ea quoque quam Appositionem vocant Grammatici: Periphrasis enim quædam est, *Troas, relliquias Danaum.* Africa terra, pro Afri: aut est Metonymia, aut Periphrasis: vt sit illa, plus placet.

Ἀλλοίωσις, Ἀλλαγὴ, Μεταβολὴ, Ὑποβολή.

CAPVT XXXVI.

DIuersitas aut est totius, aut partiũ. quare vt est verbum à verbo diuersum, sic est idem propter alium flexum diuersum à seipso. Atque hoc quidem caput ad qualitatem debuit referri. quod satis sit monuisse. Non enim est aliud verbum, Sum, quàm Fui: sed aliusmodi. Cæterùm non temerè hìc posuimus, potius quàm in capite Qualitatis. Fit enim mutatio substantialis quoties posito nomine, aut verbo, participium apponitur. aut pro nomine supponitur aduerbium. Mutationum igitur modos, siue species videamus. Fit ἀντιμεία, quum pars pro parte: cuiusmodi multa obseruauit apud Thucydidem Halicarnasseus. Vnum exemplum satis erit: propterea quòd in libris, De causis, dictum est satis. Aduerbium pro præpositione.

‖-*Factóque hîc fine quiesit.* hîc pro in his. aut impósito his fine. nullus enim in narratione locus, nisi per metaphorã. Fiunt & aliæ mutationes atque suppositiones. Sic enim cõmodius explicatur vsus ille. Subiiciuntur enim alia pro aliis: quare esto ὑποβολή. veluti quum verbale ponimus pro primigenio, *Regnatorem Asiæ*, pro Rege. Est enim Rex prima vox: inde verbum Rego, vnde Rector: & Regno, vnde Regnator. Hîc nulla est ἀλλοίωσις: Non enim vox ipsa, *Rex*, est alterata: sed pro illa alia supposita. Fit autem ἀλλοίωσις, quum genus verbi mutatur. *Fabricor*, pro fabrico. *Populantur*, populant. Et coniugatio. *Ferueo*, feruo: *Lauo lauas*, lauis: *Densare*, densere. Sic declinationes: *Orphei* enim est tertius casus, sicut *Lino*: non secundus, *Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo*. Sicut contrà: *Vlyssi*, secundus non tertius, pro Vlyssis, ab *Vlysseus, Vlyssei*: quo & Horatius vsus est. Hoc latinum ab alio recto, sicut Vlyssis ab Vlysses. At illud Græcũ Ὀρφεῖ. Græcis etiam alibi, *Androgeo* pro Androgei: *Diomede* pro Diomedem. *Duo*, pro duos, δύω. Eodem modo casum pro casu, Græca item non, vt aiunt, figura: sed consuetudine. ‖ *Mirérne laborum:* id est, labores. &, ‖-*cui me Fortuna precari:* pro quem. hîc est μεταλλαγή, Permutatio. Illa verò μεταβολὴ quæ fit quũ posito verbo, aliud in alio membro dicitur: est διανοίας potius. ‖ *Quis furor ô ciues? quæ tanta insania? qualis Est animus? quantæ scelerata ad prælia vires?* Adumbrat aliquo modo vim τῆς συνωνυμίας. Proprium autem Historicorum Græcorum vti μετωνυμία. ἵππον, *equum*, pro equitatu. Et in eo mutare genus, πῶλ' ἵππον: quoniam equæ patientiores laborum: quibus iccirco ad prælia barbari vterentur. etiã de quibus cibum capiunt ac potum Scythæ. Præterea tum illorum, tum nostrorum consuetudo mutare tempora, atque præsenti tempore deducere narrationes. sic & Poeta: ‖ -*quem dat Sidonia Dido:* quod alibi, ‖ *Dido Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.* Sexus: ‖ *Nec dextræ erranti deus abfuit:* id est, Furia.

QVÆ EX CONTRARIOrum positione. CAPVT XXXVII.

Ἀντίθεσις, Ἀνταπόδοσις, Ἀντιμεταβολή, Σύλληψις, Πλοκή, Ἀντεναντίωσις.

Contrapositionem posuere inter figuras dictionis: mihi videtur ad sententiam potius pertinere. Fit autem duobus modis: aut nuda, aut opulẽta. Nuda est apud Demosthenẽ aduersus Æschinem, σὺ μὲν ἐξέπιπτες, ἐγὼ δὲ ἐσύστην. Quæ itẽ duplex. Aut enim est sensu nõ penitus contrario, vt hîc: Excidere enĩ memoria in scena: & Exibilare, nõ sunt contraria. Quin alterũ ex altero oritur: atq; simul sunt. Aut est verè contrarius sensus. vt apud eundem: ἐδίδασκες γράμματα, ἐγὼ δ' ἐφοίτων. & clarius, ἐτέλεις, ἐγὼ δ' ἐτελούμην. Opulẽta est quoties rem quampiam fatúmve ponimus, cui obiicimus tantundẽ multis oneratum verbis. Id quod fit in omni aduersatiua. vbi est, *sed*, aut *tamen*.

Nec tibi Diua parens generis, nec Dardanus author,
Perfide: sed duris genuit te Caucasus horrens
Rupibus: Hyrcanæque admorunt vbera Tigres.

Etiam sine nota aduersationis. veluti quum in vna conquestione dixisset Dido,

-eiectum littore, egentem
Excepi: & regni demens in parte locaui:
Amissam classem, sociósque à morte reduxi.

In alia dicit,

-en dextra fidésque,
Quem secum patrios aiunt portare Penates:
Quem subiisse humeris confectum ætate parentem.

An verò putemus esse αὐτίθεσιν quãpiam in verbis? Sanè nullam censeo, nisi aliquã præ se ferat illa figura, quam dicebamus Allusionẽ, veluti si dicam: tu honoratus, ego oneratus. Cæterum cùm verba sint quantitates quædam: & quantitati nihil sit contrarium: non erit αὐτίθεσις in verbis, sed in sensu: contrà, quàm dixere. Elegãtissimam verò orationem, quæ posita similitudine subinfert contrarium, per quod nihilominus concludit simile. quale nostrũ illud. ἐλεήσατ' ἐλεήσαντα, δότε δεδωκότι, αἴσχιστε αἴσχιστ', καὶ πένητι πλούσιοι. Tria priora similia sunt: misereri misericordis, dare liberali, principẽ principi: quartũ posterius duo mẽbra inter se contraria habet: quorũ tamen sensus refert priora. pauperi nánque æquũ est dare diuitẽ. Eiusdem naturæ est αὐτιμετάθεσις: verùm non sine verborum affectione: quã etiam ad situm trãsferre liceat. est enim contrarietas sensus cum verborum trãspositione, vt in nostro illo Iambico, *Tibi imperare me decet, non te mihi.* Huic similis, sed operosior est αὐτιμεταβολή, quum positum quippiam retorquemus in contrarium. Qualis illa rotundissima sententia Demosthenis: cuius elegantia, atque argutia merita est, vt hîc quoque inter Poetica referatur: σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὔπω πολλάκις: ἀλλ' ὡς ἀυτὸ πεφυκὼς γέγονεθα. οὐ γὰρ εἴπ πώποτε μὴ χρῆσθαι τοῖς νόμοις ἐπιφθόνως: σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω: ἐγὼ τοῦτο ἀποφύροις αὐ δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἀλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴπς ἑάλω, σὺ ταῦτα ὃς αὐ ἔργαλας. οὕτως αὐ σὺ νῦν ἁλῶς, ἄλλ' οὐ γράλας. Quam sententiam & acutiorem, & suaui fecit verborum dispositione, quum eam laxiorem à præceptore Isocrate accepisset. εἰ γὰρ ἀδικημάτων οὐ ῥᾴδιον ἀρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον. τοῦ δ' ἐφ' ἑκάστοις ἀυτῶν ἁλισκομένοις μηδὲν ἠρίμεθα δεινὸν ποιεῖν, ὅταν ἕτεροι ταυτὰ φαίνωνται δι' ἀπεφεγμένοι· πῶς ὃς αὖ καὶ τὰς ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας ποιήσαιμθ', καὶ τοῖς βουλομένοις εὖ πονηροῖς &c. Similis respõsio Romuli, quũ in cõuiuio perparum bibisset: eique dixisset quidam: Romule, si isthuc omnes homines faciant: vinum vilius fit: Imò verò, inquit, carum: si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi, quãtum volui. Nec absimilia αὐτιστρέφοντα: quæ vel reciproca, vel altera ex parte respondentia latinè dicimus. posita enim ἀλλήλματα sic soluimus, Si bonus, pauper: si malus, miser: semper ergo miser. αὐτιμεταβολὴ mutat in cõtrarium, Si malus, non pauper: si bonus non miser: nunquam ergo miser. Has vtrasq; αὐτιμετάθεσιν, καὶ αὐτιμεταβολὴν quare συλλήψεις appellarint Rhetores, sanè non declararunt. Fortasse, quia vtriusque partis tam proponentis, quàm refellentis æquè communis vsus est. Non temerè verò πλοκὴν etiam dixère. Plexus enim sententiarum quidam est. ἀντεναντίωσις, autem est contrarii intellectio per negationem. *non inferiora sequutus*, id est, parem Hectori Æneam, non contemnenda belli pars: i. vir fortis: Aduersatio Latinè figura hęc dicipotest.

QVÆ SECVNDVM SItum. CAPVT XXXVIII.

Τρόβατον, Παρεμβολή, Παρένθεσις, Σωαύτωσις, Ζεῦγμα, Χιασμός.

Distrahitur oratio cùm differuntur verba post verborum tractum. Itaque τρόβατον libenter dixerim distractionem. duo maxima sunt apud Virgilium: vnũ quod suprà posuimus ex IIII. Georgic. alterũ quod est in XII. diuini operis,

Interea Reges,
Procedunt castris, Illa verò omnia inter hæc,
-Ingenti mole Latinus
Quadrijugo inuehitur curru: cui tempora circum
Aurati bissex radij fulgentia cingunt,
Solis aui specimen: bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro:
Hinc pater Æneas Romanæ stirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cælestibus armis,
Et iuxta Ascanius magnæ spes altera Romæ.

Græci itaque nomine eo affecerunt hanc figuram quòd significaret Transilitionem: propterea quòd verbum, sicuti dicebamus ad calcem vsque trãsferretur. Quòd si qua oratio in orationis medio interponitur: Interiectio, & Interpositio dici potest à nobis: quam παρεμβολὴν & παρένθεσιν Græci vocauere. vtriusque natura vna est, modi non vnus. Quæ enim simplex est, totáque materia aliena, Parenthesis dicitur: vt *Fatebor enim.* Reor, Opinor. Aiunt. *Mirabile dictu. Si credere dignum est. Fama est obscurior annis.* & eiusmodi: quæ omnibus materiis, atque argumentis conuenire possunt. Alia est παρεμβολὴ socia, atque affinis τῆς περιβολῆς, tum nomine tum natura. quoties aliquam ex circunstãtiis, quæ post orationem afferenda fuit, rei ipsi inserimus, quale illud,

Tum Bitiam ardentem oculis, animísque frementem.
Non iaculo: neque enim iaculo vitam ille dedisset:
Sed magnum stridens contorta phalarica venit
Fulminis acta modo.

Debebat enim coniungere instrumentum cum vulnere, ac postea dicere, quæ interposuit, sic,

Tum Meropem, atq; Erymam iaculo, iaculoq; & A-
At Bitiam stridens contorta phalarica, diri (phidnũ.
Fulminis acta modo, clypei per taurea terga
Loricámque horrentem hamis, ferroque trilicem.
Non iaculo, neque enim iaculo vitam ille dedisset.

Sic & paulò antè,

Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
Thebana de matre nothum Sarpedonis alti.

Postposita oportuit, ad hunc modum:

Et primum Antiphaten, sobolem Sarpedonis alti
Matre nothum Thebana: is enim se primus agebat.

Quæ equidem ita discerpsi, non vt meliora facerem: sed vt ostenderem figuram. Nam quanto venustius?

Et primum Antiphaten: statim, primum quia primus: quàm si distulisset. Vbi verò partes orationis certo ordine disponuntur, ita vt aliquibus aliquæ reddantur, vt aliam formam, ita aliud nomen inuenere. Duobus autem modis consueuere: aut enim fit recursus in ipsa redditione, qualis erat in Epanodo: aut à prima incipit redditio ac desinit in posteriorem. Ponam orationes duas simplices, quas deinde figurabo. Vna erit hæc: Ego nobilis, & probus: caluus caprimulgus, & nequam. Disiungam, atque retribuam suum cuique, sed recurrendo, sic: Ego nobilis, caluus caprimulgus. çaluus nequam, ego probus. Hanc appellauerunt συναύτωσιν: id est occursionem. cùm enim videretur oratio processura: quasi cõsistere eam fecimus, atque occurrimus, à fine incipientes. Quod si positis fiat ordine, quo cœptũ est, retributio, Zeugma dixerunt, id est coniunctionem: veluti si sic dicas: Cæsar, & Caluus eadem in vrbe agũt: Cæsar Philosophus, Caluus Asinarius. Coniunxisti cum Cæsare Philosophiam, cum Caluo fœtorem. Iugationem hanc nomino. vtriusque exemplum dabo ex diuino Poeta. Occursionis illud,

Vos etiam gemini Rutilis cecidistis in aruis
Daucia Laride, Thymberque simillima proles
Indiscreta suis, gratúsque parentibus error.
At nunc dira dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Thymbre caput Euãdri ab stulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit. Priorem posuerat Laridem, posteriorem nominat. Alterum exemplum in Bucolicis,

Compulerantque greges Corydon, & Thyrsis in vnum,
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas.

Iugationis autem decorem auxit in eodem libro, geminatione,

Non me carminib' vincat, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quanuis, atque huic pater adsit,
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.

Nam & matrem reddidit secundo versu Orpheo, in tertio matris nomen, Lino patrem in secundo, patris nomen in tertio. Quod verò in vndecimo legitur,

Munera portantes, eborísque, aurique talenta:

Quidam à vulgata expositione ad hásce figuras traducere voluerunt. Vulgata sanè lectio est hæc. *Munera portantes.*, quænam? talenta auri, & eboris, & sellam, & sceptrum. Illi autem

malunt sic: *Munera portantes aurique eborisque talenta: Et sedem*. id est, auri talenta, & eboris sellam. Iccirco transposuêre voces. Verùm vt sit, quod volunt, nulla transpositione opus est. Erit enim, ἀπάντησις. Cæterùm quũ etiam tertium sit munus, Trabea: non placet ista κακοτομία. præsertim Latini orationem oportuit esse perspicuã. tum autẽ minus cõuenit loquutio, sellam eboris, talenta auri. Postremò etiam nunc, vt olim, tum ebur, tum ebenum pondo æstimabatur. Quòd verò non sit opus transpositione, etiam ex Hermogene manifestum est: qui nostrã ἀπάντησιν vocat χιασμὸν: propterea quòd cùm primo quartum, secũdo tertiũ redditur, excitatur forma decussationis ad hunc modum,

Eboris — Auri
Talenta — Sellam

QVÆ EX QVANTITATE.

Πάεισον. CAPVT. XXXIX.

PAeisον, siue παεισότης, Latinè Exæquatio. quoties totidem vocibus, iisque æqualibus complentur partes orationis. Haud sanè magna virtus: aliquãdo etiam vitium. Isocrates & Gorgias in hac multus. de Homeri versu diximus. In Elegis sæpe inueniũtur membra paria. vt in illo, quem adducebamus, *Cedere iussit aquam: iussa recessit aqua.* Accuratiũ quoq; in altero, cuiũ imaginẽ expressit vir bonus, *Semideúmque virum, semivirúmque deum.*

Σώδεσις, Τμῆσις. CAPVT. XL.

PAtitur quantitas vel cum ex duobus verbis vnum conflatur: qualia multa dithyrambica. Compositio appellatur hæc, non minus figura, quàm cæteræ. Est enim dictionis facies præter morem vulgi. *Antemalorum. Semperflorentis*, apud Lucretium. Contraria huic, sectio: τμῆσιν Græci nominant, *Quæ me cunque vocant terræ*: nam vulgo dicimus: Quæcunque.

QVÆ EX QVALITATE.

Ὁμοίοπλωτον, Ὁμοιοτέλευτον. CAPVT XLI.

LAtini duas Græcorũ figuras ὁμοίοπλωτον, ὁμοιοτέλευτον ita sunt interpretati, Similiter cadens, Similiter desinens. Verùm neque Græcorum admiror superuacuam sedulitatẽ: neq; Latinorũ probo securitatẽ. Græci sanè cùm haberent excogitatam vocem ὁμοιοτέλευτον: cuius finis in pluribus membris eundem sonum ederet: quid noui in eo, quod ὁμοίοπλωτον nominant, quæsiuere? nonne est in hoc ὁμοιοτέλευτον? Idem nánque est in dictione & πῶσις, & τελευτή. Quòd si πῶσιν aliud intellexere: id scilicet, quod nominum tantùm esset, atque participiorum proprium: sanè aliarum quoque partium nomen certum ad illarum desinentiam inuentum oportuit. Igitur in verbis ὁμοιόπτωτον statuẽdum: In aduerbiis verò quid? etiam personæ & numeri non negligendi. ὁμοιοτέλευτον enim dicũt illud: καὶ παῖς δίκας κατέκτεινε, καὶ τοὺς ἀδίκων ἀπέκτεινε. hoc autem ὁμοιόπλωτον: ὦ πάντων πολιτῶν ἀχρειότατε, καὶ πάντων ἀνθρώπων δυσφημότατε. Quòd si iccirco fecerunt, quia aliud sit desinere eodẽ sono, aliud eodem casu: quia non semper iisdem casibus idem sonus sit, iam illa non erit figura. Exempli gratia, δεινὸς τοῦ λόγου, καὶ ἀγαθὸς τὰ ποιητικά. quãobrem ne Latini quidẽ, vti dicebamus, rectẽ. Vox enim illa, similiter cadẽs, neutiquam nominũ tantùm desinentiam significat. Æquè enim cadere dicemũ Latinè, Fugit, & dicit: hodie, & postridie. quare vna tantũ nobis esto figura, ὁμοιοτέλευτον omnem comprehẽdens desinentiam. cuius exempla frequentia apud Poetã: verùm vnius tãtùm modi. videlicet in participio actiuo, eóque casu quarto tãtúm. in eodem versu, *Tollentémq; minas, & sibila colla tumentem.* In pluribus, *Sed neque currentem, neque se cognoscit euntem, Tollentémue manu, saxúmq; immane mouentem* Alia ὁμοιοτέλευτα rariora: vt in XI, *Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere.* &, *Vincla recusantum & sera sub nocte rudentum.* Stultè verò irridet in Thucydide ὁμοιόπλωτον Dionys. Halicarnasseũ: haud enim ferè quisquam est vel Oratorũ, vel Historicorum, vel Poetarum, apud quem non inuenias. Quin ipse quoque Demosthenes cùm alibi, tũ hisce verbis non esse vituperandũ demonstrauit: τῇ τε πόλει βοηθεῖν οἴεται δεῖν, καὶ δίκην παρ' αὐτῆς λαβεῖν: τοῦτο κἀγὼ πειράσομαι ποιεῖν. Quid Aristoteles? cuius orationis castitatem potius quàm licentiã carpis. omitto procemiũ in Rhetoricis ad Alexandrum: at in III. de Anima, & πάεισον, & ὁμοιοτέλευτον edidit. ἀκολοῦ δὲ ὅπως σημαίνει τι αὐτῷ: Γλαῦκαν ὃ ὅπως σημαίνει τι ἑτέρῳ. In libro verò De sensu & sensili adeò probauit, vt non solùm eandem desinentiam, sed in eodem casu idẽ nomen reposuerit. οἱ μὲν τελευτῶντες εἰς τὰ πάθη ἰατρικοί, οἱ δ' ὅτι τῇ φύσεως ἀρχοντι πάθει ἰατρικοί. sic & in eodem, εἰ οὖν μὴ δ' ὀνείνη καλῶς, μηδ' αὖτη καλῶς. Cæterùm est & alius modus eius similitudinis, quæ est in sono. non enim est in diuersis mẽbris orationis, sed in fine eiusdẽ membri, quũ syllaba vel dictio syllabæ vel dictionis antecedentis, eundẽ sonum reddit. neque verò in fine solùm, sed etiam in quacunque parte. Quod quũ quasi vitiũ obiiceret Erasmus Ciceroni, meritus est vt à nobis in priore aduersus eum oratione doceretur. Ibi igitur & Terẽtii dixisse sese, & Horatii pares res, & Homeri ἰσόδοσιν δόσιν, afferebamus: quibũ Ciceronis Fortunatã natã toleraremus. & nunc ex Aristotele addimus φθαρτικὸν ὄν, sdque non semel. & ex Thucydide, σαμία μία ναῦς, quorum authoritate figura illa commendari posit.

INTERROGATIO, PERcontatio. CAPVT XLII.

QVærebamus, essétne figura Interrogatio. quibusdã enim non videtur. ac ne nobis quidẽ, si eius natura cõsideretur. Nemo enim non etiã sine arte interrogat. at omnis figura ab arte. Non igitur natura sua figura est, sed vsu. quædam enim recta oratione quæ dici solent, si flectantur ad interrogationem, figuram committent: quẽadmodũ & exclamatio. quod igitur ad genus, ex iis quę suprà posita sunt, referetur? Ad genus id, quod adiungit diuersam vocem. Esto enim oratio hæc, *-ego te vidi Damonis, pessime, caprum Excipere.* addita negatione, *Nonne ego?* efficitur interrogatio. Sẽper autem exercetur affectibus, admiratione,

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? Indignatione,
-& quisquam numen Iunonis adoret? Desperatione, *Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?* Aliquando ad sciscitandum, *Quoue tenetis iter?* cuiusmodi maxima pars est. Interrogatio enim est à dubitatione: nemo enim quod aut habet aut scit (scire enim habere quoddam est) rogat: nisi per simulationem, aut quũ quod scimus, ab aliis vel negatur vel dissimulatur,

Nonne ego sum magni Theramedæ filius Alcon?

Interrogationem à percontatione qui distinguunt, subtilitati student. Interrogatio enim genus est: Percõtatio species. Percontatio illa est,

Sed vos, qui tandem, quibus aut venistis ab oris?

quũ petimus quod nescimus, aut fingimus nescire. Interrogatio verò & hæc & alia, etiã quũ scimus: sed interrogamus, vt à negante exprimamus confessionem,

Nósne tibi Phrygiæ fluxas res vertere fundo
Conamur? Etiã alio modo, quum quærimus causam quam tamen reddi nolumus:
-quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?

Interrogatio, ἐρώτησις, Percontatio, ἐξέτασις, Exquisitio.

FIGVRARVM VSVS.

CAPVT XLIII.

QVid esset figura, quótque earum genera possent statui: itémque generũ species, quoad fieri potuit, breuiter dictum est. nunc quæ cuique generi dicendi conueniat, declarandum. Quanquam igitur ex ipsis exemplis, vnde sumpta sunt, intelligere potes quibus quęq; formis aptari queãt: tamen strictim de his aliquid dicendũ est. Figuras omnes infimus Character admittere solitus est. non omnes sublimis. aut verecundè, veluti παεγνωμασίαν. semel enim & parcè,

O verè Phrygiæ, neque enim Phryges. Sic neque πάεισον, neque inuersionem, neque αὐτοπαραβολὴν, neque αὐτοπάθειαν. Hæ nánque Epigrammati, & Satyro ac humilibus Scenis sunt familiares. Altiloqui autem maximè peculiaris Periphrasis, & Metonymia, & μεταβολὴ: cæteræ omnes, vt res tulit. Mediocris autem Character, quòd ad figuras attinet, ad Magniloquum frequentius ac propius accedit, quemadmodum & numeris: de quibus iam scribendum est.

NVMERVS. CAPVT XLIIII.

ARιθμὸς, sicut alibi quoque declaratum est, id significat quod designat discretam quantitatem. Numerum Latini dixerũt à distributione: hoc est enim το νέμειν, vnde & νόμος. Huic Numero Musicus quũ addidit sonũ: suũ fecit, atq; ῥυθμὸν appellauit. Maiores nostri, qui in armis nati, serò Græcas artes excoluere, quum aliam cõmodiorem non inuenirent, communi cũ priori voce appellauere. tum postea translatum ad Poesim, sic definiemus: Numerus est concinitas orationis, apta rei quæ significatur. Intelligo rem, aut quæ est, aut quæ esse fingitur. Nam Poeta ex persona sua ita loquetur, vt est: vbi verò duas introducet inter se altercantes, non necessariò dabit orationem secundum rem: sed ex animo loquentis. Magna erat res, *Nuncius ab Ioue*: paruam eam facit Dido. iccirco vtitur humili oratione, *Scilicet is superis labor est, ea curæ quietos Sollicitat.* nam & dactylis vsa est, & vocalibus exilibus. Quin ne ex Poetæ quidem persona: sed ex stili natura. Tenues enim res grandiore oratione describet altiloquus: vt in mediocri fecit Poeta. Quum *apum gentem* dixit: & *sub mœnibus vrbis aquantur: & paruósque Quirites.* In septimo verò diuini operis, vide quibus verbis humilem pingat comparationem, *-magno veluti quum flamma sonore Virgea suggeritur costis nudantis aheni.* Oritur autem ex partium quantitate, qualitate, dispositione. Quãtitas duplex, in corpore & in tempore. Corpus appello, dictionis extensionem: Tempus, tractum pronunciationis. Qualitas in tenore & in sono. Tenorem intelligo elationem vocis, aut depressionẽ. Sonum, aeris verberationem qualencunque. Concinitatẽ, quemadmodũ alibi dicebamus, non à cinno, sed à canendo nũc ducimus. adeò vt quod ambigua voce dixerunt Numerũ veteres (nobis licеat) Canorem appellemus. Quid ni? veluti à rubendo rubor, à sapiendo sapor, ab ardendo ardor, à sudando sudor: sic à canendo canor. Est quippe Numerus in oratione cõcentus quidã. Dispositio cõprehendit locũ, situ, ordinẽ: de quibus omnibus iã dicendũ est.

EX DICTIONVM Quantitate. CAPVT XLV.

NVmerum efficit Quantitas duplex, continua & discreta. Continua, quũ dictio prolixa spiritũ exhaurit. hic totum solidum est. Discreta, quum solidorum breuitatem compensat frequentia interuallorum. exempli gratia,

Nimborum dominum tempestatúmque potentem.

Hic sunt verba quatuor, quæ Solida appello. quatuor, inquam, si Donato credimus, qui encliticas particulas vnam esse facit dictionem cum antecedente. sic enim apud Terentium in Adelphis ait esse vocem illã, *Immisericorditérq;*, octo syllabarũ. quatuor ergo hoc in versu ple-

na ſunt, tria vacua, quæ διαστήματα, ſiue interualla voco. ſic enim & Muſici. Vnũquodque continuum diſcernatur ſiue diſcriminetur in minutiores voces, tũc interualla defectui tractuũ pro ſupplemento erunt: exempli gratia, *Imperat & nimbis & denſis turbinis auris.* Totidem in vtroque ſyllabæ, in hoc plura interualla, quæ plenitudinem explent ſuperioris. eodẽ modo numerorum auſpicia Pythagoras ex fabrilium malleorum ictibus deprehendiſſe. nec id ignorauit Virgilius: quid enim antiquitatis ignorauit ille? Sed pudenter, vt ſemper, adũbrauit illo adverbio, Innumerum: VIII. libr. diuini operis, *Illi inter ſeſe multa vi brachia tollunt Innumerum.* i. per vices non ſine ordine. Quod Callimachus quoque dixit in Dianæ hymno, ἀμβολαδὶς τεμνόντες. quare numerus non ſolùm conſiſtet in plenis, ſed etiam cõflabitur è vacuis. Operoſius enim dicitur in hoc carmine, *multa vi*, quàm ſi diximſſet, *mutantes*, vno verbo. Vtriuſq; igitur legis tam pleni quàm vacui obſeruationes ab exemplis petendæ ſunt.

PLENI, ET VACVI obſeruationes. CAPVT XLVI.

PLenitudinem non vna ratione fieri animaduerto, vel quum verborũ tractus longi ſunt, vt *Tempeſtatum, contemplator, armentarius, lamentabile, illętabile, irremeabilis, intractabile, ignipotens, æripedem, componere, conticuere, ſaturnia, verſicoloribus, Ionio, circunſpexit, pernicibus, inexorabile, Phlegethontis, propugnacula, antemalorum, centumgeminus, tricorporis,* & alia eiuſmodi, quorũ tractus rei ipſius, cuius notæ ſunt, aut dilationem, aut difficultatem, aut moram, aut vim pingũt. hæc eſt prima pleni ratio. Altera quum verba carpuntur à verbis, vt ex ipſis partibus pes fiat. cuiuſmodi verſus ille eſt in XI,

Extulerat lucem, referens opera atque labores. &
Sic fatur lacrymans, claſſique immittit habenas. &
Romanoq; foro & lautis mugire carinis. Vacui autem lex obſeruatur, aut ex natura ipſius, aut ex frequentia & raritate. Naturam intelligo formam modúmue, quo verbum à verbo abſiſtit. veluti differt interuallum horum duorum, *qui primus*, ab interuallo illorum duorum, *Littora multum.* Itaq; aut vocalis excipit vocalẽ, vt *Inſulæ Ionio.* aut conſonans conſonantem, vt *ſub pectore.* aut conſonantem vocalis, *Ibant obſcuri.* aut è cõtrario, conſonans vocalẽ, *numine læſo.* quorũ omniũ multa variáq; ad conſtituendũ numerũ vis eſt. Quinetiam ipſa vacua modo alio conſiderantur: non quo pedẽ, ſed quo verbum claudunt. quorum frequentia interuallorum hoc in genere affectum auget in ſententia. Nánque vt plus ſoni reddit tractus prolixioris, ita plus exhauritur ſpiritº in vocis reſumptione. ergo interdum prætulit Poeta cõpoſitum ſimplici, vt rei tractum vocis prolixitate referret. interdum minutioribus conferſit verſum vocibus. Exemplum prioris conſilii, -*lato quam circumamplectitur auro.* non, circumplectitur. Hoc enim eſt illo ſimplicius. neque veritus eſt eliſionem, ſed potius affectauit ob ſonum. In illa igitur mora (auditur enim aliquid, quo intelligimus ibi fuiſſe illam prępoſitionẽ, ſicut ſcripſit Quintilianus) deſignatur ambitus illius amplexionis. ſic & attollere potius quàm tollere,

Hortor amare focos arcémque attollere tectis.

Opera enim multa eget arcis ædificatio. Iccirco plus etiã operæ poſitum eſt in *Attollere* quàm in tollere poſuiſſet. De his autem etiã inter Soni obſeruationes dictum eſt. Breuiorum autem verborum laus atque vtilitas ad comparandam maieſtatẽ vel ex vno illo verſu conſtare poteſt,

Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris.

& illo,

Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto.

Cum quibus ſi comparentur ii qui ex prolixis conſtituuntur, facilè intelligentur vtrum genus ad altiloquam dicendi formam ſit accommodatius,

Iaſius Imbracides Icetaonius q; Thymætes. &
Phyllirides Chiron Amithaonius q; Melampus.
Ledæam Hermionem Lacedæmonios q; Hymenæos.

Cęterùm vocabulorum breuitate etiam ad celeritatem vtimur. dum molitur conſilium, miſcuit prolixiora. dum exequitur, expedit minutioribus verbis,

Ergo age chare pater ceruici imponere noſtræ:
Ipſe ſubibo humeris: nec me labor iſte grauabit.
Quo res cunq; cadent, vnum & cõmune periclum,
Vna ſalus ambobus erit: mihi paruus Iulus
Sit comes, & longè ſeruet veſtigia coniunx.

Sic mox, *Tu genitor cape ſacra manu.* Cõtinua porrò biſſyllaba, -*dextræ ſe paruus Iulus Implicuit.* Verbum hoc lõgius implicationẽ deſignat ipſam,

Ponè ſubit coniunx: expedita.

Adhuc verò expeditiora,

Et me quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neque aduerſo glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis.

Nec minore arte, -*ſubitò quum creber ad aures*
Viſus adeſſe pedum ſonitus. &
Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Voluitur. Tum ſubiecit verbum *exuperans,* alia, propterea quod flamma quoque exuperabat, *Exuperant flammæ, furit æſtus ad auras.*

Quid illis verbis celerius?

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

Aut illis?

Nec iam ſe capit vnda, volat vapor ater ad auras.

Quid illis lentius atque adhærescens magis?

Ante & Trinacria tentandus remus in vnda.

Cunctabundus rem quam exhorreſcebat Æneas, dicit illo verſu,

Nec tu menſarum morſus horreſce futuros.

Vbi quum hactenus de mole ac corpore dictionum præceptum eſt: obſeruetur etiam temporis tractus, quod erat ſecundum membrum quantitatis. Spondęis enim vtitur in ipſis commorationibus: Dactylis autem in expeditionibus. nam quod profeſsi ſunt, Trochæos ſeruorum diligentiæ conuenire in Scenis, ſatis eſt in Epinomide à nobis refutatum. Id quod ex Tragicorum quoque iudicio clarius conſtat: qui choros ſuos etiam in ſtataria materia è puris Trochæis ſæpenumero edidere. Poeta igitur quum Æneam à Troianis oris in Italiam deduceret, dactylis vſus eſt: iter enim facit. quum verò ipſo in itinere multis cunctabundum iactationibus canit, detinet ſpondæis:

Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lauinaq; venit
Littora. Hactenus proceſſus. nunc obiectio impedimentorum: -*multum ille & terris iactatus & alto.* Sic diſceſſum recentem Troianorum, qui penè etiam in ipſo eſſent conſpectu;

Vix è conſpectu Siculæ telluris. Cunctatur enim oratio, & in ſpondæo & in monoſyllabis. ſanè vix illud fit. Audis etiam in illo id quod in re atque opere eſt,

Et leues ocreas lento ducunt argento.

Motus igitur ipſos, ac motuum variationem pingit. nam ob pondus ſubſiſtit: deinde impetum dat, quum dicit,

-*verſantque tenaci forcipe ferrum.* Talis vis eſt in ipſo dactylo, vt poſt collectas vires faciat impreſsionem. Id quod ſubiicitur oculis, non ſolùm auribus in verbo *Impulit, impetus, incita, obuius, igneus.* Contrà, Anapęſtus aptior ad luctam. Mouetur enim celeritate ſua in hoſtem: deinde conſerto prælio perſtat. Neque verò temerè proceleumaticus admiſſus eſt ab eodem. Nonne vides ictuum crebritatem atque celeritatem? -*labat ariete crebro*
Ianua. Item aliam celeritatem,

Hærent parietibus ſcalæ. Sunt etenim verba quædam quæ ſecum connatos habent pedes ad eas quantitates quæ ſunt in re manifeſtæ: vt Statim, Citó. nam & curta ſunt ipſa tota, & earum partes minimum habent temporis. Illico etiam, & Protinus, & Ocyus, cum promiſſo motu præ ſe ferunt per initia moram quandam: qua continuatio fiat cum ſuperioribus: ſic Velociter & Perniciter, primarum ſyllabarum tractum totidem celeribus rependunt. Celeriter, longè fidelius. nam tametſi multimembris eſt vox, perſoluit tamen quam debet in ſignificato celeritatem. Non ſic in *extemplò*, & in *actutum*: in *continuò* mediocrius. Nẽ adducaris in eam ſententiam, quæ cenſet nomina verbáque naturalia eſſe, ſicut eſt res. Quod quum Plato ſenſerit à Pythagoricis, repudiauerit Ariſtoteles: huius odio potius, quàm quod quæ dicebat intelligeret, Eraſmus, vt alia multa, ſtolidiſsimè profiteri auſus eſt. Cæterùm & in libris περὶ ἑρμηνείας, & in noſtris De cauſis, acutiſsimè contra eos eſt diſputatum. Nec minus hoc loco illorum vel tarditas, vel pertinacia, vel impudentia deprehendi poteſt, quum & longæ & breues dictiones ſint notæ celeritatis, vt, citus, celer, velox, pernix, quæ tibi eligendæ erunt.

Ad vtramque verò conſequendam quantitatem aliquando additur, vt dicebamus: interdum eximitur elementum. Certè in hac dictione, *Compoſitus*, motus eſt: quare Poeta cùm quietem demonſtrare vellet: eliſit vnam è vocalibus, quæ motoriam vocem faciebat, atque vt eſſet ſtataria, effecit,

Nunc placida compoſtus pace quieſcit. Poterat enim ſine carminis iactura ſic, *compoſitus placida nũc pace quieſcit.* Sic propiº accedit: *acceſſis*, quàm acceſsiſtis. Potuit enim, *vitaſtis*: aut tale quid. Et celerius eſt: *iſſo*: quàm iuſſero. Et in: *extinxti*: eſt extinctio quædam decurtata voce. Sed de quãtitate ſatis dictum eſt. horum enim veſtigiis cętera omnia poteris indagare: nunc ad qualitatẽ ipſam tranſeamus.

EX DICTIONVM QVALITATE. CAPVT XLVII.

AC quantitas quidem ad materiæ rationẽ propiº accedere videtur. qualitas formæ naturam magis ſapit. videtur enim Numeri anima, ſonus: Corpus autem, dictio. Eſt autem ſonus, quemadmodũ dicebamus, duplex. Alter ſanè qualiſcunque vel in vocalibus, vel in conſonantibus, vel ſingulis, vel cohærentibus, vel coniunctis, vel commiſtis. Alter eſt ſoni potius modus, de quo in libris de cauſis acutiſsimè diſputatũ eſt. Accentum dixere veteres ſoni moderationem in tollenda, premendáque voce. ita enim loquebãtur, vt canere viderẽtur. id quod multis etiámnum peculiare nationibus eſt. Taurini Ligures ſoli Italorum accinunt loquutionibus. In Gallia Aruerni. Non temerè factum puto, quod ab iis, qui Latinè loquuntur, deſitum ſit. Quid enim riſum maiorem mouere queat, quàm ſi ita pronuncies.

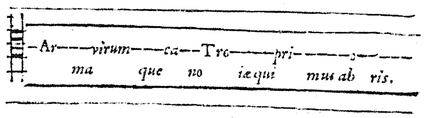

Quod quoniam à nullo accepimus præceptore: voluimus hîc explicari, ne alios quoque vel lateret, vel falleret: ſicuti diu nos quoq; fefellit. Cæterùm, cùm tenorẽ: (is enim tenor eſt) à quantitate non diſtinguant: atque barbarè penè omnia pronuntient: omnia enim producunt Itali: omnia corripiunt ita Vaſcones, vt deuorare videãtur: quibus temporibus quoque antiqui pronuntiarent, pictum dedimus,

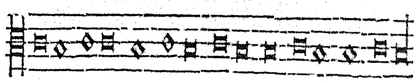

Arma virumq; cano Troiæ qui primus ab oris.

Cùm igitur huiusmodi qualitas iam vsu abolita sit: ad aliam, quæ luculentissimam constituit speciem orationis transeundum est. Eam sic agnoscebamus, in vocalibus, in consonantibus, singulis, cohærentibus, coniunctis, commistis.

Igitur Vocales grandisonæ sunt, A, & O. Obscurum, V. obscurius Y. Exile I. Mediocre, E. In A, latitudo. In I, longitudo. In E, profunditas. In O, coartatio. In V, & Y, natura quædam affinis ipsi I. In verbo igitur, *cano*, vtraque illustris: plus enim ibi audis, quàm si dicas: Canus. Sic; *alto*, quàm Altus: *Lato*, quàm Latus: aut, Canis, Latis, Altis: Mediocrem autem aut fusum sonum in, Cane, Late, Alte. I, multum potest ad animi suspensionem, quæ in Voto, in Religione: præsertim cùm producitur: vt dii: etiàm cùm corripitur: Pii. Et ad tractum omnem denique designãdum, Litora, Lites, Lituus, It, Ira, Mitis, Diues, Ciere, Dicere, Diripiũt. Status enim in prĩcipio, motus deinde. Hæ per se singulæ vocales. Cohærentes autem similibus similes augent sonum. Græci geminant A, & O, λαάν, βοῶπις. Latini O. Coorta, Coopertum, Cohortatus. Item alias, in quibus eiusdem efficaciæ sonus exultat. Deæ, Deprehendo, Vehemens, Deero, Deerro. Dii, Pii, It: nõ sine manifestissima spiritus profectione. Lituus, non sine soni; quem significat, similitudine. Ex vocalium commistione diphtongi fiunt. quorum sonus cùm & desierit, & si restituatur, distortus sit: in eorũ præceptionibus non laborabo. Non coniunguntur autẽ vocales, quemadmodum consonantes in eadem syllaba nisi commistione, vt diximus: aut mutatione: quod facit I, & V. de quibus alibi. Exempla verò aliquot huc adducenda sunt. Granditatis illa: *Arma virumq; cano*. Mista illa. In itinere quod appetit: *Italiam*. Necessitas itineris in vasta voce, *Fato*. Vastitas in vasta voce, *Vastos volunt*. obscurum in ipsa voce hoc significante. Quid enim illis obscurius? *Ibant obscuri. Inuadunt vrbem. Tuq; inuade viam*. Illa verò proposita, explicata, diffusa, quæ egent consultatione,

Consulere atq; omnes metuentem exponere casus.

Est enim decies, E, positum. sic,

Et petiêre sibi, & voluere adiungere gentes.

Manifesta verò dat exempla humilitatis, & grandiloquentiæ initio diuini operis. Tenuissimum enim,

Ille ego qui. Deinde cùm dicit: *& egressus syluis vicina*. latiore sono vtitur, atque sanè egreditur, ac vestigia ponit in grandiore.

Vt quamus auido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis. tandem persistit,
At nunc horrentia Martis, Arma cano.

Sic, *olli*, potius, quàm illi. *Coorta, Collucent, Apparent, Illætabile murmur*. Sanè obscurum. Etiam illud,

Cristaq; tegit galea aurea rubra.

Quod potuit, *cristis rubris*. At Seruius ausus est recensere inter pessimos versus. Similis ille,

Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram
Sustinet. Tantum interest inter Grammaticum & Poetam. Eiusdem maiestatis: *Verbena tempora vincti*, non, verbenis. & *Latera ardua tinxit*. &, *capita alta ferentes*. &,

Accipite Æneam, & tandem arcete periclis.

Exemplum de O.

Ionio in magno. Neptuno Ægæo. Inoo Melicertæ. Apud Senecam, *Arctoo gelu, Bootes, Orionæ*. Apud Catullum, *Oarion*,

Hiatus autem sæpe quæsitus,

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Sub Ilio alto, præsertim cùm repræsentandus est, vel conatus, vel difficultas. Ter sunt conati imponere *Pelion Ossæ*. Equidem etiam alio auxissem *Pelio Ossam*. Sicut & illud Ouidianum,

Iactari quos cernis in Ionio immenso:

Feciissem, *Quos cernis iactari in Ionio*. Admirantis superciliosus hiatus ibi:

Vt vidi, vt perij, vt me malus abstulit error!

Aliquando variationis, ac decoris tantùm gratia, *Dardanio Anchisæ. Neptuno Ægæo*.

Consonantibus autem sonus vt non integer sine vocalibus, ita cum ipsis talis, vt eas faciat pleniores. Inter quarũ naturam natura media est ipsius aspirationis. Cuius pronuntiationem tametsi viro graui indignam semper existimaui: est enim corui gutture canere: & quasi vomere videntur, qui ita loquuntur: tamen quia veteres eam admisere: vsus priscus tenuit, nouo recuperauit. de ea tantùm dicemus: multum posse in animi affectibus. Quare Interiectionibus addita est. Adiuuat rem sanè. *Paucis turbatus vocibus hisco. clamor frustratur hiantes*: Ahena. quod cùm sine aspiratione scriptum esset in Codice Virgiliano, superinductam noua manu vidisse se scribit Gellius.

In Consonantibus est, Sonus, & Spiritus. Spiritus continet stridorem: sonus, vibrationẽ, asperitatem, tinnitum, mugitum. Spirituosum F, tãtum abest vt, quemadmodum dixere, sit muta. per se enim flatũ habet. magis etiámnum S. Stridor in, Z. Vibratio & asperitas in R. Tinnitus in N, & L. Obscuræ presíque soni, B, P, T, C, G. paulò hilarior, D. Arabes verò ipsum etiã aspirant. Contrà, Galli in fine attenuant ac pro T, pronunciãt. M, se: ipsum, quid velit, prodit. est igitur F, affine adeo aspirationi, vt Fistula, & Fiscus, ab hiatu deducta sint. Neque abest ab ea vi digãma Æolicũ. Quare, & in voce hac, Flatus, spiritus est ex ore exiens: & in Fluo, ac Fluctus, additum est robur aspirationis: cùm esset, Pluo, Græcum vetus: quod addita consonante, πλύω, dicunt. Est enim &, Flatus, Græcum æquè, φλαῦ & παφλάζειν. Ritè igitur rem ipsam pinxit Poeta cùm dicebat,

Ferunt sua flamina classem. &, freta feruida. &,

fracta remurmurat vnda. &, fractasq; ferunt ad littora voces. Eadem proportione digamma Æolicum, *-vastos volunt ad littora fluctus*. S, autem sibilum edidit clariorem: *-sale saxa sonabant*. vtrunque coniunxit in ventis, *-loca fœta furentibus austris*. poterat enim dicere, Plena: sed quæsiuit F. Stridorem in Z, etiam Quintilianus notauit. apud Græcos quærenda: nam Latini cum ea suam vocem habent nullam. Asperitas in R, repręsentatur ex ipsa voce stridum, præsertim quũ gemina tur. solum,

Asper acerba tuens. Geminatum,

-studiq; asperrima belli. -acerrimus armis. -miserrima Dido. Ære, ferrum, robur, fortis, rũpo: sunt tamen, quemadmodum dicebamus, etiam voces aliæ mollissimæ per eam literam demonstratæ. Quid enim lenius Risu? quid æquabilius Ratione? quid minus aspernabile quàm Res? Illa autem meritò: Ira, rictus, ringor, horreo, terreo, & eiusmodi. Festiuissimo verò Epigrãmate ciuis noster Nicolaus Arci comes perstrinxit Quintianum. is enim heroicam literam vocabat R. quare ea differciebat versus suos. Ille igitur post aliquot versus Quintianicos plenissimos illius elementi, tandem,

Quintianus.

Errat siquid vult dicere Quintianus. Audis autem in *Ætna ruinam, Erigit eructans*. Sibilum ibi, *cum sonitu*: Flatum ibi, *-fundoq; exæstuat*. N, tremula est litera: ne pronunties more nostrorũ popularium, ex quorum prolatione minimè agnoscas eiusmodi elementum, quum est in fine dictionis. Illius concinitatem audis in hac ipsa voce, Concinitas. teneritudinẽ in Tenero: & in Flamina, leuamen. est tinnitus in Nomen. Mollior L, quod & audis in ipso Molli. Semper quęritur in facilitate & volubilitate: quarũ vtranque audis in vtraque harum vocum. Itaque locum abhorrentem à Tartaro rectissimè illis verbis indicauit, *Concilia Elisiumq; colo*. Illud verò mollissimum, quod etiam à Quintiliano animaduersum est,

Mollia luteola pingit vacinia caltha.

Vdum carmen

Vdũ ipsum carmen est, ex ea litera quam vdam & liquidam appellarunt. Non ineptè illam in lingua ad palatum expressit Persius,

Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile siquid
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

Talia sunt, Illætabile, lamentabile, vlulare, *-vocemq; per ampla volutant Atria*. Vtranque miscuit, & asperam & mollem liquidam in motu & ruina. *-ruere omnia visa repente, Liminaq; laurusq;*. M, sicuti dicebamus, quem ad vsum eligendum sit, ipsummet ostendit. sonum enim & crassum & plenum edit: quem non est oblitus Poeta, *Immugit Ætna cauernis. Mussant patres*. & ibi maximè, *Muta metu primo*. B, C, G, P, haud valde mutant orationem sola: coniuncta verò multùm, vt videbimus. D, aliquid vult: etenim audio nonnihil in Deorum, dii, dea. Aliter enim afficit me illud, *Nate dea*, quàm *Nate meæ vires*. & Dominus quàm Cominus. P, tamen quandam quærit firmitatem. Agnosco enim in Piget, pudet, pœnitet, pax, pugna, pes, paruus, pono, pauor, piger, aliquam fictionem. *Parce metu*, constantiam quandam insinuat. & Pastor, plenius quàm Castor. sic Plenum ipsum, & Purũ, Posco, & alia eiusmodi. T, verò plurimùm sese ostentat. Est enim litera sonitus explicatrix: fit nánque sonus aut per S, aut per R, aut per T. Tuba, tonitru, tundo: sed in fine, tametsi maximam verborum claudit apud Latinos partem: tamen in iis quæ sonum afferunt, affert ipsum quoque soni non minus. Rupit, enim plus rumpit, quàm Rumpo.

Atque hæc quidem natura vsúsque consonantium est singularium: quæ quum inter se cohærent, aut coniunguntur, aut commiscentur, rem ipsam longè faciunt expressiorem. Cohærent igitur aut eędem, aut diuersæ: ac geminantur quidem in eodem verbo, vt Flamma. In diuersis autem non cohærent per geminationem, sed dicuntur subire. Neque tantum edunt soni, vt, *Ore reiectantem, mistosque in sanguine*, &c. Cohęrent autem diuersæ, quum in diuersis syllabis aliam alia subit: vt *Italiam fato*. & in eadem voce, Imber. Coniunguntur autem quum in eadem syllaba sunt: vt Crepo, clamor, scopulus, statio, sponte, Mnassylus, macto, apto, & eiusmodi. Quarum coniugationes efficaciores sunt, CT, & TR, & SC. In cohæsione autem R, præcedens C, multum edit soni: Parco, arcus, Orcus: maiorem quum antecedit T, Artus, partus, Martis. Ante P, non frequenter inuenias, Arpi, Harpyiæ. Ante B, sæpius: & validum sonat: Vrbem, orbem, absorbet. Ante V, consonantem nobilis est, Curuus. Ante M, valida est: Arma, firmus. Ante alias non tantùm valet. Arbor, arduus. M, & N, ante B, Vmbo: P, Impia: F, Infandum: D, Vnda: T, Pontus, plenissimæ sunt. præsertim quum verbum claudunt: Terrent, ducunt. Ante G, maximi soni sunt, Plangunt. Ante C, non tanti, Anchora. L, ante M. mollis, Alma, palma. ante T. plenior, Alta, caltha. qui sonus non displicuit summo Poetæ, *Alta mente. Ilio alto. Domus alta. Decora alta. Mœnibus altis. Alta tellure. Alta nubila. Altum mare*. G, ante M, concinnum, Agmen, fragmine. Cætera siqua sunt, per te considerabis: vt B, ante N, Obnixus: multum moræ trahit, & vim notat. Quare vides exempla varia ipsius Poetæ, Incendit, Incensa. Humentem, non Humidam: Intentant, non Intendunt: Prensant, non Prendunt. Coniunctarum autem soni molles, CL, Vinclis: PL, Placidus. FL, propter F, plusculum requirit, Flatus, Fluctus, Flictus. GL, est vt CL. F, cum R, acrior, Fremitus, fragor, frigus. MN, mollis coniugatio, Omnis. ST, figit ac cohibet, Stare. Itaque ST, apud Comicos Plautum & Terentium silentii nota est. Stupor quoque satis id ostendit, & Stipes. præ-

ſertim quũ ſubnectitur R. Equeſtris: *Strata viarum*, ſtragula, aſtra, tranſtra. Tres iugationes, quas ſuprà ſtatuebamus, ponendæ ſunt in exemplis. TR, violentiam: traho, contra, trans: præſertim ſi N, antecedat: Antrum. tanto magis ſi ſit ſibilus, Tranſtrum. Caſtra quoque eiuſdem erit obſeruationis. CT, penitus ſonum ponit ante oculos, Macto, ictus, flictus. haud lõgè ab ea, PT, Aptum, captum. Cæterùm SC, valde expetita eſt à diuino Poeta, Coruſcus, Hethruſci, crebreſco, madeſcunt, pateſcit, fileſcit, rubeſcebat, compeſcere, poſcũt, albeſcere, miſereſcite, clareſcũt, tremiſco, crudeſcere, euaneſcere, & ſi qua alia. Commiſcentur apud Græcos conſonãtes tres, C, P, T, aliquando cum aſpiratione, aliquando cum ſibilo. Apud Latinos F, officium facit ipſius P, aſpirati: cuius vices gerit. de qua diximus ſatis. Cum ſibilo vnam tãtùm coniunximus, C: ex quibus facta eſt noſtra duplex, X. Cum P, noluimus. cum T, neque nos omnino, neque illi penitus: ſed eius loco D, poſuerunt: vnde Z, conflata ſit, vt ſit SD. cuius qui probarunt duplicationem, vt ita ſcriberent, Mezentius: ſanè nuſquam fuerunt Grammaticiores, id eſt ineptiores. Verùm de hoc in Exercitationibus noſtris. Ipſum ergo X, multum ponit moræ, tum propter duplicitatem, tum propter naturam tum C, tum S. Igitur vixi, & vixet: & dixit, & tinxit, multum attollunt orationem. Monoſyllabum quoque ipſum, Vix, admodum firmum eſt, *Vix è conſpectu. Sidonia vix vrbe reuelli. Vix Tityre duco. Vix illam Phegeus Sagariſq; ferebant.* Hæ atque ſimiles ſunt conſonantium coniunctiones: quæ pro ſuis qualitatibus ſi affines ſibi vocales nactæ ſint, non eſt dubitandum quin admirabilem efficiant orationem. Illud præceptum non in poſtremis habendum, Conſonantes additas interdum addere ſonum, interdum adimere. Eſt enim ſonorum magis ac grandius, Pecu, quàm Pecus. quare etiam producit vltimã, quam corripit pecus. Addit autem, quia Pluton plenius eſt quàm Pluto: & plus ſonat A quàm Ab. Iccirco præter Grammaticorum leges dixit,

-regnumq; à ſede Latini: non ab. Contrà in vndecimo, *-pacem Troiano ab rege petendam*. Verùm ſatis de qualitate, nunc de diſpoſitione agendum eſt.

EX DISPOSITIONE.

CAPVT XLVIII.

DIſpoſitio verborum, eſt collocatio apta ad efficiendum concinitatem æqualem rei. Quare quum iidem pedes eodem in verſu conſtare poſſint: aliam ſæpenumero inimus collocandi rationem: quam exiſtimamus accommodatiorem ad ſententiam explicandã. neque enim ſatis eſt hoc id rei verbo ſignificari: neque ſic eas cõiungi dictiones, vt ipſa rei conditio expleatur: ſed vt is vocum ordo inſtituatur, vt ex earum ſono res ipſa quaſi elidatur, atque eliciatur. Iccirco & in principio ſententiarum legimus pauciſyllabas dictiones, à quibus ad productiores fiat gradus: quo ſimul cum re ipſa creſcat oratio.

Fluctus vti primo cœpit quum albeſcere:

Ecce quomodo primores motus breuibus dictionibus ſenſim deduxit ad habitum ipſum, quem longiore deſignauit, *Albeſcere*. ſic, quum etiamnum eſſent in principio naugationis: monoſyllabis egit,

Vix è conſpectu. Sic minutis voculis primùm,

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu:
Vtq; acres concuſſit equos, vtq; impulit arma.

Tum in ipſo tumultu voces explicat productiores,

Extemplo turbati animi: ſimul omne tumultu
Coniurat trepido Latium, ſæuitq; iuuentus
Effera. Ductores primi Meſſapus, & Vfens,
Contemptorque deûm Mezentius. Itaque eodẽ iure arceſſimus μονοσυλλαβοκρατάλληκτα, non ſine tumultu Grammaticorum. qui quum paucæ lectionis, pauciorum artium, pauciſsimi ſint iudicii, præſcribere audent diuina ingenia febriculoſis trepidiſſque anguſtiis ſuarum præceptionum. Ergo maximus Poetarum, in quinto, quum incomparabilem verſum illum feciſſet,

Grammaticorũ anguſtiæ.

Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos:

impudentiſsimè Seruius, Peſsimus, inquit, verſus in monoſyllabam deſinens. Vtrum enim malis? húncne, an

Sternitur, exanimisq; tremens bos corruit ictu.

Quis igitur illum quoque Grammaticorum interpolabit nobis, ne ſit monoſyllabum?

Dat latus, inſequitur cumulo præruptus aquæ mõs.

Quem verſum quare non appellauit peſsimum, ſicut & congenerem illum alterum? aut quare diſtulit iudicium monoſyllaborum à primo ad quintum librum? Atqui potuerat ſic,

Inſequitur tumidis mons incitus vndis.

Verùm vt corruit Taurus, vt cõfluxit in vnum montem mare: ita corruit verſus in monoſyllabum, copia multarum ſyllabarum in vnam ſyllabam coacta eſt. ſicut & in illo,

-ruit Oceano nox. Quid illo acrius?

-en hæc promiſſa fides eſt? Nihil enim aptius indignationi, quàm oratio deſinens in monoſyllabũ. Vel euoluc Demoſthenis orationes: quótnam eius modi periodos inuenies? Inuerte modò, nihil frigidius. Horatius quoque quũ è magnis cœptis futile poema exiturum ſtomacharetur, ex prolixis vocibus eduxit finem monoſyllabum,

Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

Sic Poeta valido monoſyllabo ſuſtentauit procedentem ac mobilem verſum,

Maſſylique ruunt equites, & odora canum vis.

Quam vocem ſi tranſmittas aliò, totus pereat decor. in illo quoque auertit deæ mentẽ, vt poſtea figat in pertinacia, *-auerſa deæ mens*. Hanc diſpoſi-

diſpoſitionem cùm apud Ennium, atque Lucretium inueniſſet: dixerant enim, *& fortis equi vis.* nõ putauit amittendã occaſionẽ, qua illã in ſuos numeros trãſferre poſſet. Pauci enim in aliis Poeſeos legibus, nullus hac in parte cum Virgilio comparari dignus eſt. Itaque omnibus locis adeò ſtudioſus fuit collocationis, vt ſi quid tãtillum mutes, deterius facias. ergo illud quoque quod à præceptoribus noſtris animaduerſum eſt, videamus. Aiebant enim melius ſic eſſe,

moremq; imponere paci, quàm, *paciq; imponere morem.* Hoc vt, meo iudicio, rectè: ita nõ rectè, quãdo cauſam non docerent, præſertim cùm in hac voce, *morem*, grauior, & (ita dicam) corpulentior ſonus ſit. Sanè vocales in cauſa fuere, qua vox huic illa præferretur. Tum autem ne vltima dictio præcedentis ſonum ſono ſuo imitaretur. nõ enim multum diſtant, *onere, orem*. Quare verò ille bis poſitus?

Quot prius æratæ ſteterant ad littora proræ.

Enimuerò inſuauior verſus eſt. quia Naues, noluit, Puppes, non potuit, neque enim puppes æratæ ſunt. Potuit & illum ſic,

-truncumq; reliquit Singultantem animam,

At maluit, *Sanguine ſingultantem.* vides enim dactylum quo vna ſanguinis eiectio facta eſt, mox moram exitus alterius in ſpõdæo, & in ſono cohærẽtium conſonantium, & in tractu reliquiarum dictionis,

Hortor amare focos, arcemq; attollere tectis:

Minore opere licebat, *atque arcem tollere*, Efficacia conatus in attollendo periiſſet, vti ſuprà monebamus.

Vada dura lego, ſaxis Lilybeia cæcis:

Maluit, quàm, *cæcis Lilybeia ſaxis*, propterea quòd haud ita pridem verſum clauſerat eadem voce, *vino præteruehor oſtia ſaxo*. Vbi nos doceat quantum operæ ponendum ſit in varietate. quam præferamus aliquando vel ſono vel elegantię. Par conſilium in illo, *-& vinclis innaret Chlœlia ruptis.* cõſilium, inquam, quia poſuit adiectiuum in fine. Ratio diſpar, nimis enim frequẽter, L, impingeretur, *chlœlia vinclis*, & vox illa, *ruptis*, cùm verſum claudit, ſanè rumpit vincula. Sed & illud obſeruatũ poſtea inuenimus à Pontano, quod nos quoque pridem mouerat ad iudicandum. eſt enim eius verſus facies à vulgari diuerſa, *Curru iungit Haleſus equos*, potius quàm, *Iungit Haleſus equos curru.* Id quod plebeius quiſpiam Poeta feciſſet. Spondæus enim diſiunctus à ſubſequente dictione, quæ Dactylum inſtituit facere, moram iugandi equos nondum iunctos connotat, *& fatis Regem ſe dicere poſci*, potius quàm *poſci ſe dicere Regem*, quia & elegantius, & numeroſius. Cõcurreret enim ſyllaba eadem. *dicere Regem*, & *poſci*, habet coniunctas cõſonantes ad ſonum.

Nunc nunc ò liceat, crudelem abrumpere vitam,

Maluit, quàm, *nunc ò nunc*, ob celeritatem. Affectus maior in, *Nunc ò nunc*. In illo impetus manifeſtior. Mirum verò quantum afferat vel affectus, vel ornamenti vox, quæ in principio carminis ponitur poſt expletam ſententiam, quæ vox illi tamen appoſita apponit & ſenſum, *crudelis*

Tũne illa ſenectæ
Sera meæ requies, potuiſti linquere ſolam?

Crudelis. Neque enim poſt, crudelis, punctum, ſiue notã interrogationis libet apponere, ſed poſt ſententiam, quæ finitur illo nomine, ſolam. Enimuerò plus placuit additamentum illud illius vocis, Crudelis, geſtu ſuſtineri. Idem in IIII,

Et medijs properas Aquilonibus ire per altum:
Crudelis. ſic in ſecundo, *infelix*,
Et gener auxilium Priamo, Phrygibuſq; ferebat,
Infelix. Eſt enim tanquam elogium, quemadmodum: Bellatrix, Venatrix, & alia.

Dederatq; comam diffundere ventis,
Venatrix, & in XI, æquè, *Captiuo ſiue vt ſe ferret in auro: Venatrix*, Et in I.
Aurea ſubnectens, exertæ cingula mammæ
Bellatrix. Ne à Græcis quidem ignoratus dicendi modus, φέτλιος, νίκιος. Quam equidem figuram ſi velis dicere, appellare auſim expreſsionem,

Inimicus & hauſerit enſis, Hoc magis probauit, quàm, *inimicusq; hauſerit*, vt expediret rem ſimul cum dactylo: non eſt veritus poſtponere coniũctionem, cuius natura eſt præponi. Licet enim Poetæ contrà, tum leges, tum conſuetudinẽ loqui. Arceſſere præterea voces alias ab iis, quę in communi vſu ſunt. Nihil enim maiorem comparat gratiam, quàm nouitas. Quare cùm Plautus, authore Feſto, patulos dixerit boues, quibus ſupra vulgarem modum cornua pandeſentur, maluit Poeta dicere, patulam fagum: cornua verò nouo epitheto inſignire.

Camuris ſub cornibus aures. In quinto autem Æneidos, & nauis moram ſpondęis æquauit, & rupis extenſionem, cum dactylo ſimul extendit,

Infelix ſaxis in procurrentibus hæſit:

Alia ſanè ratione atque cùm adhæreſcit in vallium depreſsione, & depreſſas conualles. quẽ admodum illius flexione,

Et longos vbi circumflectere curſus.

Probauit etiam quoſdam numeros, eadẽ forma, eadémque quantitate,

Piſithabita coluiſſe Samo. Hîc illius arma.
Concilia, Elyſiumq; colo. Hîc caſta Sibylla.
Et vera inceſſu patuit dea. Ille vbi matrem.

Amat etiam, coiunctionem illam, ac, pro, &. Sic, atque. Et haud pro non: grandiores enim ſunt,

Filius ardentes haud ſecius æquore campi
Exercebat equos.

Poſtponere etiam præpoſitiones Attici conſueuere: Plato enĩ ferè poſtponit, τὸ ἀεί. ſic noſter,

Tranſtra per, & remos. &, *quos intermedius venit furor?* Quare non dixit, Phrygiæ, ſed *Troiæ qui primus ab oris*, nec, *Italiam profugus fato.*

Abruptis etiam, & Abrumpit: pro ſimplicibus.

Interdum quoque elegantiæ causa præponitur adiectiuum substantiuo: quòd si postponitur, fit ad efficaciam, *Atque apibus quanta experientia parcis.* nouum enim est, ac propterea mirum, in tam bruto animaliculo inesse parsimoniæ virtutem. Sic, *Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.* quia refert cuiusmodi toro sederet. Sed & continuare duas, aut plures voces ab eodem elemẽto incipientes, mos veterum fuit: sæpe enim in Plauto, atque Ennio deprehendas. etiam Ouidius non neglexit: Virgilius verò non sine ratione vnquam posuit, *Arma amens capio*: est enim anhelitus in iterata vocalis vastitate: sic, *sale saxa sonabant, Sæua sedens super arma.* ‖ Quare, *Ni faciat: maria, ac terras.* potius quàm &, aut, Mare cum terris. Illa quoque sunt exempla quibus res ipsa verbis exprimitur. Seiunctis enim verbis & pedibus simul, multa quoque similia indicantur. ibi enim desinunt verba, *-sed tu desine velle.* Et ibi labor impenditur: fit enim aggressio ad opus faciundum, *-Scilicet omnibus est labor impendendus.* Præsertim cùm post accelerationem fit mora in ipso opere, cùm impenditur, per spondæum. ‖ *Moriamur*, iam expeditũ est: tum autem breuisyllabis, ac paucisyllabis: *& in media arma ruamus.* ‖ In illo autẽ est expeditio primùm: mox applicatio ad vsum, *Experiuntur & in medio quæsita reponunt.* ‖ Poterat sic, *Numina magna deûm iussi veneramur*: maluit, *Iussi numina magna deûm*, vt Iussionis atque obtẽperationis antecessionẽ ostenderet. Cùm autem pedes sese ingerant temerè: magnoperè studendũ est, ne tres versus eadẽ pedũ collocatione cõtinuẽtur. putãt esse genero sum ex primo & quinto dactylo, cæteris Spondæis. Alternatis molliusculum fieri. Spondiacũ temerè veteres præsertim Græci: etiam Catullus paulo frequentior. Virgilius suo more, i. prudẽter, in rẽ quippe fixa, vt in secundo, *Phrygia agmina circumspexit.* fixis quippe vestigiis oculos circuntulit. Et in nixu,

Cornua velatarum obuertimus antennarum

Turrium quoque firmitatem, & Apœnini, & Hellesponti tractum eadem clausione metiti sunt,

Turrigeræ Antemnæ.

Sic *Costam longo subduxeris Apœnino,*

Producitur Hellespontus

Rariores disiunctis vocibus,

Quod fieri ferro, liquidoue potest electro.

Multodurius si monosyllaba sit in fine, vt apud Homerum non semel. Rarissimi Latinis terni in fine, vt apud Catullum,

Phasidos ad fluctus, & fines Æeteos.

Ex omnibus spondæis fortasse apud Græcos inuenias. Nunc nullius nobis in mentem venit, Ennii & Lucretii vnum & alterũ descripsimus alibi. Aristophanes in Auib. septem spondiacos tetrametros continuauit.

Illud de dispositione animaduertẽdum est Græcos Heroicos, atque Elegiacos abusos esse licentia hiatuum. vt vbi libitum esset, diphthõgos, vocalésq; longas ante alias vocales vel producerent, vel corriperent. Tragicos Comicósq; vel nunquam vel raró. Apud Aristophanem enim vix alium reperias vocaliũ occursum, quàm ἢ δὴ; Apud omnes idem inuenias. neque enim elidi potest, sine formæ interitu. Omnibus quoque commune est, cùm dicunt, ἢ ἂν οἴοις, nõ numerare notam interrogationis inter syllabas, quibus pedes constituuntur. In Prometheo Æschylus hiatum admisit & alibi,

Ἀλλ' οὐ κατ' ἴχνιον, οὐδὲ πρὸς τὸ κυρτεὸν
κρὴ, ἢ δόλῳ τοὺς ὑφέροντας κρατεῖν.

Pindaro quoque rarissimus hiatus: veluti in Olympionica Epharmosto,

Ὀ ὠκυ βοᾷ ὡ ρεῖῳ ἐών.

Sed licuit ob aspirationem. Isocrates nusquam, Aristoteles raró & Demosthenes. Ille etiam in præcepta retulit cautionẽ hanc tertio Rhetoricorum. Hesiodus contrà omnem & legẽ & morem excussit, ι, ex fine III casus, βασιλεῦσ' pro βασιλεῦσι. quod dixim⁹ de ἢ ἂν, eodẽ modo de μὴ ἂν. Vocum autem multiplicationem etiam ex illo potes animaduertere. Nam cùm posset, nec ineptè quidem *Multa etiam bello passus.*

Arrisit clarius, *Multa quoque & bello.* ne à geminatione quidem coniunctionis deterritus.

Vis etiam in aliis videre tractum ipsum moræ sub oculis?

Stabant orantes primi transmittere cursum.

Cum illis enim versus quoque stat: longè diuersus ab illius leuitate, qui cum igni stipulam peruadit,

Arq; leuem stipulam crepitantibus vrere flammis.

Aut legumina legit,

Sustuleris fragiles calamos, sylua q; sonantem.

Sed parem lentitudinem & stuporem in periculo,

Extemplò Æneę soluuntur frigore membra.

In eadem quoque oratione pro rei natura numeri diuersi,

Et mulcere dedit fluctus:

Hic est liquida iterata: vocales autem vel mediocres, vel exiles, vel obscuræ omnes. Tum verò vbi contrarium introducit, contrariis vtitur numeris, *& tollere vento.* Varietas verò, quod toties monuimus, poeticarum omnium virtutum maxima est. Quamobrem incompta illa (dissita enim sunt) condimenti atque intinctus loco habenda erunt,

-Omnium egenos. -Sicnam fore bello. -Ille vbi matrem. - Hector *vbi ingens. -Iunonis ob iram.*
Ille autem expirans, *non me quicunque es inulto*
Victor nec longum lætabere. Te quoque fata.

Ac de his quidem satis. Non enim tanquã præco aut scriba censoris, nomina sunt nobis o nnia describenda, sed præcepta modò stabiliẽda, quæ proponebamus ad animos excitandos: quos ad hæc studia natura deduxit: qua duce leges ex his non tam accipiant, quàm emendent, si opus sit.

DE PEDVM CONSTITUTIONE ex iuncturis verborum & eorum quantitatibus. CAPVT XLIX.

ET si superiore opera satis multa scripta videntur de collocatione, qua numerorum concinnitas cõficiatur: tamen vt nequid hic desideretur, quod explere iudicium poetæ posit, adiungemus iis hanc quoque diligentiam, quæ spectat ad iuncturas quantitatesque verborum, quibus numeri conficiantur. Nam quod monebamus ita disponenda esse epitheta, ne ad supplementum pedum addita viderentur, alia res est. nõ enim hinc oritur numerus. at hoc loco structura nostra, quemadmodũ in parietibus ipsis, cõsideranda. Nam sicuti maiore firmitate opus est in muris, vbi alterna serie saxa, aut lateres ita constituuntur, vt vnius ordinis iuncta capita, & substituantur mediis superioribus, & imponantur mediis inferioribus: ita quorum pedum pars prioris vocis finem cum posterioris initio coniunxerit, aptiorem auribus excitabit cõnexionem: vt in illo,

Vrbs antiqua fuit: Tyrij tenuêre coloni.

Quanquam vt lex hæc perpetuò debet esse, nõ tamen esse decet perpetuam, id est, vt minimè abolendam, ita minimè in omnibus obseruandã, tum quia discluderetur hac tam rigida necessitate poeta à nobilissimis sententiis: tũ quia varietas, tot à nobis nominibus, tot locis decãtata verissimus intinctus est poeticorum obsoniorum. Dissitas igitur esse partes, & licet interdũ, & confert, & necesse est. Primùm enim sententiæ: secundaria opera concinnitati consulendum. Non est autem in quouis genere versuum ratio eadem. Quare in aliis Lyricis laxior lex, in Adonio parcius committẽdum, vt vnica voce constet: aut duabus, quarum prima sit monosyllaba, aut vt monosyllabà finiatur. Exempla, *Belligerantes, Pax repetita, Arcadiæ lux.* In Sapphico minus sæpe illa. Si prima trisyllaba, secunda quoq;, vt, *Otium Catulle tibi molestum est.* Siue omnino tres primæ syllabæ pluribus vocibus constẽt, vt, *Priscus, & neglecta redire virtus.* siue sit prima dissyllaba, sequente quadrisyllaba, vt, *Lenis Ilithyia tuêre matres.*

In senario dactylico, nũquã aut raró secũda vo ce secundus pes finiatur, si priore prim⁹, aut pri oribus, vt, *Da mihi fallere: da, sanctum iustumque videri.* Etiam si sint duæ voces in secundo: vt, *Vestrum prætor, is intestabilis, & sacer esto.*

Item si pedis initium sit in prioribus, vt,

Et Tyrias dare circum illota toralia vestes.

Quòd si monosyllaba vox consequatur, emolliet, quia sistet, vt ibi,

Iam satis est, at tu quantumuis tolle benignè. &,
Est opus hac, ait: & valeas, me sylua, cauusque.

Manifestò in illo, *Scilcet vt tibi se laudare, & tradere coner.* Si enim substituas sic, *Scilicet vndique se laudare, & tradere coner*, insuauior fiet: & adhuc magis sic, *Scilicet vt tibi collaudare.* Quòd si etiam cum his tertius pes tertia voce claudatur, iam non est ferendus. Alia ratio est, si duo primi pedes vnica voce cohibeantur, vt, *Armentarius Afer agit, tectumq; laremq;.* Est enim vetustissimus nævus. Illius autem trisyllabi proportionem, quam in Sapphico indicabamus, obtinet senarius, vt, *Sulcos, & vineta crepat mera, præparat vlmos.* Præcedente verò Dactylo melior, an insuauior? vt in hoc, *Hæc ego si compellor imagine: cuncta resigno.* & transito dactylo, vt ibi, *Multa mole docendus, aprico parcere campo.* Atque hæc quidem sic, propterea quòd sequuntur multisyllabæ dictiones illæ, *imagine, aprico.* quòd si ita struas, concinnius sonabit, *Hæc ego si compellor aquis potare venenum.* de aquis Tolosanis. &, *Multa mole docendus erit iam parcere prato.* Huiusce modi aptationes, atque disiunctiones verborũ in Hendecasyllabis minus periculosæ, in Iambicis religiosius obseruandæ. Optimus enim ille, *Tecum ludere, sicut ipsa possem.* nihilo deterior eo, qui vbique connexus est, *Cui dono lepidum, nouum libellum.* Iambici verò dissiti, pessimi, quales apud Augurellum haud pauci, & Æschylum, nisi complectantur distributionem, quæ partibus debeatur, sicuti fecimus nos in Scazonte. Cùm enim negaremus ambire nos xenia plebeia, cõstituimus in tribus distributionem, in erexi, in siti, in somno: quippe in oliuis, in perna, in crustulo papauerato, quæ missilia olim erant Saturnalibus, *Non Lusitanis turgidam cadis Oliua, Non Cantabrorum vinisorbulam pernam: Nolo Turundam quam papauer aspergit.* Complexi sunt rationem trium, tribus commatibus, *Sat est famis, sat est sitis, sat est somni.* Quod etiam in acriore incitatione fiet, propter asyndeta, vt si cum vocum seiunctione, sit etiam pedum asyndesis: vehemẽtior fiat impressio, *Abi, mane: veni, late: clama, tace.* In Elego pẽtametro libertas cuiuscunque modi: cuius exempla comperies omnis generis.

Hæc de collocatione. Nunc videndum de monosyllabis & polysyllabis. In Heroici fine rarius castigatiores duos pedes vna voce coercuerunt, *Deiopeam.* Græci, & prisci Latini sine modo, vt sese ingessere. lepidior si fit Spondiacus versus, Catullo frequens: apud Græcos vsque ad fastidium. Ionicus à minore haud multo frequentior, *Adhibenda Elephanto.* in Pentametris affectauit primùm Propertius, mox consilium mutauit ex populi studio. Ouid. infrequentior in polysyllabis. moliusculi tamẽ sunt. Sic & Iambici. Trisyllabis finiti teneriores: quadrisyllabis fluxi: bisyllabis torosiores. Polysyllaba in Phalecis multò sunt ob eandẽ rationem iucundissima. mollitudinis enim sunt alumni.

Cùm igitur inuenta, his adornauerimus præceptionibus, erit opus omne absolutum.

LIBRI QVARTI FINIS.

Criticus

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER QVINTVS,

QVI ET

CRITICVS.

DE IMITATIONE ET IVDICIO.

CAPVT PRIMVM.

POETICÆ partes omnes rectè, vt ſpero, atque exactè ſatis exequuti ſumus. Reliquum eſt, vt ex his præceptis Poetâ perficiamus: id-q; duplici via ac ratione: imitatione ſcilicet, ac iudicio. Quæ duo ſuapte natura diuiſa, neceſſe eſt in ipſo coniungi. Neque enim aut imitandũ ſibi proponet quẽpiam, aut imitationis inibit rationẽ: niſi & Poetam elegerit, & imitandi ſpeciem probarit. Ac tametſi non eſt imitatio neceſſaria: non enim primi quem ſequerentur, habuêre: noſtrum tamen maximæ parti expetenda videtur: qui tẽpeſtatum iniuria in lingua patria peregrini ſumus. Barbari verò cùm Ciceronis imitationẽ odioſè ſuſtuliſſent: paria ſanè fecêre, vt qui nos ab illius imitatione dehortarentur: effecerint, vt ne ſe dignos quidẽ putauerit quiſpiam, quos imitaretur. Alii verò, inter quos Horat. cùm vniuerſam irriderent imitationem: ſine illa non multũ videntur potuiſſe. Ipſe enim, qui ſeruum pecus imitatores appellaſſet: in iis pedẽ locis poſuit, è quibus veſtigia ſuſtulerat Lucilius. Epiſtolas quoque Græcorum more, Phocyllidæ, atque Theognidis ſcripſit: præceptis philoſophiæ diuulſis, miniméque inter ſe cohærentibus. In Lyricis verò quot ab illis ſuffuratus ſit loca: haud facilè dicere poſſumus, cùm illa interière. Extant tamen non pauca, quorũ nonnulla ſuo loco recitabuntur. Iudicium igitur duplex adhibendum eſt: Primum, quo optima quæque ſeligamus ad imitandum: alterum quo ea, quæ à nobis confecta fuerint, quaſi peregrina perpendamus, atque etiam exagitemº. Hoc enim præſtat noſtra fieri opera, vt perfectionem inuictam conſequantur: quàm pati, vt cùm à moroſis inſectatoribus id effectum fuerit: ex eorum iudiciis noſtri noſmet ipſos deſertores fuiſſe videamus. Horum igitur iudiciorũ vt & vſum habere; & ex eo fructum cõſequi poſimus, duo maxima atque ingentia facinora in re literaria aggreſsi ſumus: vnum hoc libro, vt Poetarum loca, qui eadẽ de re ſcripſerint, cõferamus: alterum in ſequẽti, deſperato penè periculo, vt quod ab antiquis dictũ, an melius dici queat, diſpiciamus.

GRÆCI cum Latinis. CAPVT II.

PRimùm igitur Græcos Latinóſque inter ſe cõferemus. ac primùm quidem primos, Homerum, atque Virgilium: ex quorum comparatione cuiuſmodi iudicium de aliis faciendum ſit, cõſtabit facilius. Duo igitur cùm ſint, quibus cõſtat Poeſis, Res, & Verba, de rebus primùm videamus. Homeri ingenium maximum: ars eiuſmodi, vt eam potius inueniſse, quàm excoluiſſe videatur. Quare neque mirãdum eſt, ſi in eo naturæ Idea quædam, non ars extare dicatur. Neque cenſura hæc pro calumnia accipienda. Virgilius verò artem ab eo rudem acceptam lectioris naturæ ſtudiis, atque iudicio ad ſummũ extulit faſtigium perfectionis. Quódque perpaucis datum eſt, multa detrahendo fecit auctiorem. Neque enim in mole, frequentiáue orationis, ſed in caſtitate, atq; frugalitate magnitudo conſtituta eſt. Rerum quoque delectum eiuſmodi habuit, è quarum ſplendore luculentus ille nitor ſuis Poematibus adiungeretur. nã quẽadmodũ in ambitu ipſo vitæ noſtræ multa ſunt, pauca delectant, pauciora pariunt admirationem: ita in Poetę pectus multa ſeſe inſinuãt: non omnia ſunt admittenda. Ille verò qui cum Marone faciat, malit profectò etiã boni quippiam tollere, quod placere poſsit, quàm aliquid relinquere, quod vel ſolam ſuſpicionem afferre queat offenſionis. Equidem vnum illum cenſeo ſciuiſſe, quid eſſet, non ineptire. Vnum eſſe inter

omnes vnicum, ſingulis autẽ inſtar omniũ. Fudit Homerus, hic collegit, ille ſparſit, hic cõpoſuit. Homerus ergo cùm vitæ noſtræ duas inſtituerit rationes, ciuilem prudentiam in Vlyſſea, militarem in Iliade, eáſque tanquam duas ſpecies in duobus viris oſtendiſſet, in vno vtranque Ænea compoſuit Maro, cui etiam ſicut alibi diximus, addiderit pietatem. quòd ſi, vt ſolent iactabundi propterea prætulerint Homerum, quia fuerit inuentor argumenti, quid aliud faciant, quàm vt didiciſse, nos fateamur? illi præceptorem à nobis ſuperatum confiteãtur. Neque verò obtrectandum nobis, cùm ab illo acceperimº, quod ille ab aniculis didiciſſet. quæ enim vel in Iliade, vel in Vlyſſea fabulæ narrãtur, caue putes ab ipſo excogitata, ſed per ora vulgi ſanè multò antea ab ipſo circumlata. Quòd ſi ei datur id laudi, quòd rectè concinnéque diſpoſuit, non id illi inuidemus, ſed inuidentibus barbaris extorquendam eſſe noſtram gloriæ partem curamus, hac ipſa in parte, qua nos cõpoſitiores ſumus. Deniq; quãtũ à plebeia ineptáq; muliercula matrona diſtat, tantum ſummus ille vir à diuino viro noſtro ſuperatur. Quòd ſi antiquiorum extarent monumẽta Poetarum, fortaſſe aliquis inueniretur, qui vt argumenti magnitudine cederet, ita cultu, atque prudentia orationis priorem ſibi locum vindicare conaretur. Arbitror enim ego Muſæi ſtilũ longè eſſe Homerico politiorem atque comptiorem, quod vt clarius pateat, aliquot verſus adducere coactus ſum. Nam quemadmodũ omnes ſunt incomparabiles, ſolíque è Græcanicis Virgilio digni, ita nonnulli adeò compoſiti vt ab eius gentis nullo alio quàm à Muſæo dici potuiſſe videantur. quare neque Homerum, neque Orpheum, ſed Muſæum fecit ille principẽ Elyſiacarum cantionũ illo igitur verſu quid rotundius, elegantius, ornatius, numeroſius?

Αὐτὸς ἐὼν ἐρέτης, αὐτόσολος, αὐτόματος νῆις.

Neque putes hunc ſolum eſſe, multi enim alii ſunt,

Ἠ μὲν φῶς παρέχει, ὁ δὲ κύματα μακρὰ περήσας.

quid illis ſuauius?

Λύχνον ἔχοντος ἄχαλμα. τὸν ὠφελεῖν αἰδέεται ζεὺς
Ἐννύχιον μετ' ἄεθλον ἄγειν ἐς ὁμήγυριν ἀστῶν.

Et illud,

Μαρμαρυγὴ χαλκοῦ παρεκάπτουσα προσώπου.

Vide & id,

-ἀπ' ὀφθαλμοῖο βολάων
Ἕλκει ὀλιωτάτην, καὶ ἐπὶ φρένας αἰνῶς ὀδύνει.

Et illud,

Κυπρίδιον δάκρυον αὐτάγγελοί εἰσιν ἀπειλαί.

Nequeo verò ſatis admirari,

Κύπρι φίλη μοῦνον κύπριν, ἀδωναίη μετ' ἀδώνιν.

Et illud audiri meretur ob ſententiam,

-παρθενικῆς δὲ
Πειθομένης πρὶν λέκτρον ἐπωχρεός ἐστι σιωπή.

Grauius id, & memoria cõmendandum,

Γλῶσσα γὰρ ἀνθρώπων φιλοκέρτομος. ἐν δὲ σιωπῇ
Ἔργον, ὅ τῶν τελέει τις, ἐνὶ πειθόμενον ἀκούσαι.

Illorum autem numeris atque ſententia nihil plenius,

Ἄνδρα γὰρ ἀπολόμην ἕρεος βελέεσσι δαμάσας
Καὶ πάλιν αὖ ἕρεος ἕλκος ἀκέσσατο. εἶσι δ' ἀνάσσει
Ἄυπνος ὁ παιδαμάτωρ βουληφόρος δῆρ βροτοῖσι.

Cum illorum verò gratia, atque numeris nulla alia carmina ſunt comparanda,

Δεινὸς ἔρως, καὶ πόντος ἀμείλιχος. ἀλλὰ θαλάσσης
Ἐστὶν ὕδωρ. τὸ δ' ἔρωτος ἐμεφλέγει ἐνδόμυχον πῦρ.
Λαίλαπι πῦρ κραδίην. μὴ δείδιστε πήχυιον ὕδωρ.
Δεῦρό μοι εἰς φιλότητα. τί δὴ ῥέξειν ἀλεγίζεις.
Ἀγνώσεις, ὅτι κύπρις ἀπόπροβος ἐστὶ θαλάσσης:
Καὶ κρατεῖ πόντοιο, καὶ ἡμετέρων ὀδυνάων.

In quibus nullam vides licentiam, omnia caſtigata. Nam & rariſsimum admittit hiatum & lectis vtitur verbis, & verſus claudit biſyllabis triſyllabiſue maxima ex parte, vt ſi & hi verſus Homeri ſint, in Vlyſea diſcere incepiſſe, in Iliade profeciſſe, in hiſce ſeipſum perfeciſſe dicam. Quòd ſi Muſæus ea, quæ Homerus ſcripſit, ſcripſiſſet: longè melius eum ſcripturum fuiſſe iudicemus. Nam cùm à Muſæo acceperiſſet illa, munda ſimul & acuta,

Κύπρι φίλη μοῦνον κύπριν, ἀδωναίη μετ' ἀδώνιν,
Οὐ γὰρ ἐπιχθονίοισιν ἴσην καλέω σε γυναῖξιν:
Ἀλλά σε θυγατέρ' οὐρανίων διὸς ἠρανίωνος θέσκω.
Ὄλβιος ὃς σ' ἐρύτευσε, καὶ ὀλβίη ἥ τεκε μήτηρ.
Γαστήρ ἣ σ' ἐλίχευσε μακαρ πάτηρ. ἀλλὰ λιπάων
Ἡ μετέρων ἐπάκουε. -

Hæc cùm acceperiſſet, multo leuiore ſono, abiectioribus, laxioribúſque numeris ita reddidit,

Γουνοῦμαι σε ἄγαασθαι· θεὸς νύ περ, ἢ βροτός ἐσσι·
Εἰ μέν τοι θεός ἐσσι, οἱ οὐρανὸν ἀμφὶ ἔχουσιν,
Ἀρτέμιδί σε ἔοικα διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μεγεθός τε, φυήν τ' ἄγχιστα ἔοικα.
Εἰ δέ περ ἐστὶ βροτοῖσι, τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσι,
Τρισμάκαρες μὲν σοίγε πατήρ, καὶ πότνια μήτηρ.

Iratum autem mare, atque fluctuabundũ, quibus vterque ſcripſerit verſibus, videamus. Homeri illa non contemnenda,

Ὡς εἰπὼν σώαγρον νεφέλας, ἐπέρεξε δὲ πόντον
Χερσὶ τείαιναν ἐλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σοὶ δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ, καὶ πόντον. ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.

Omnia pulchra, plena, grauia: verùm è quibus maris motum nullum videam. Sed in quinto motum ipſum frigidè admodum,

Ὦρσε δ' ἐπὶ μέγα κῦμα ποσειδάων ἐνοσίχθων
Δεινόν τ' ἀρχαλέοντε κατηρεφές. -

At Muſæus quibus gratiis, quibus Muſis?

Ἀλλ' ὅτε παχήεντος ἐπιλυθε χείματος ὥρη,
Φειχαλέας δονέουσα πολὺ τροφάλιγγας ἀέλλας,
Βένθεα δ' ἀσηείκεα, καὶ ὑγρὰ δέμεθλα θαλάσσης
Χειμέριοι πνείοντες ἀεὶ ζυφέλιζον ἄῆται,
Λαίλαπι μαστίζοντες ὅλιν ἄλα. τυπτομένης δὲ
Ἠδη νῆα μέλαιναν ἀπήλυσε δι' χθονὸς ἀδῖν χέεσθαι
Χειμερίῃ, καὶ ἄπιστον ἀλυσκάζων ἄλα γαίης.

Præter hæc verò etiam illa, ne prioribus Ho-

mericis illis inferior sit,

Ἤδη κύματι κῦμα κυλίνδετο, σύγχυτο δ' ὕδωρ.
Ἀιδδὲς μίσγετο πόντος, ἀνέρρετο πάντοθεν ἠχὴ
Μαρναμένων ἀνέμων, Ζεφύρου δ' ἀντέπνειον Εὖρος,
Καὶ Νότος ἐς Βορέην, μεγάλας ἀφέηκεν ἀπειλὰς,
Καὶ κτύπος ἰδ' ἀλίαστος ἐεισμαρέος θαλάσσης.

Vtinam igitur alia quoque extarent monumẽta priscorum: non enim dubito quin iudicium meum præferretur. Neque verò temerè multi docti, sanæque eruditionis viri extitêre, qui meritò notarint quædam, à quibus nos iuberent abstinere. Nam quæ ille de suis diis infamia, infandáque prodidit? Adulteria, incestus odia inter se. Quòd si allegorias trahũt ad Physica: nunquam quicquam comminisci queant, quo Venus atq; Mercurius à Vulcano in natura rerum comprehendantur. Quæ sit Leucothea, quæ inuito Neptuno rege suo Vlyssem seruare audeat? Quis putet non esse puerile illud? Solis boues interficiunt Vlyssis socii, ac vorant: hoc Sol ipse nonnisi per nuntium resciscit. & nisi dixisset Lampetie, etiam nunc ignoraret ille: misellæ boues inultæ errarent in Elysiis. Ast alibi sanè rectè dictum est,

Ἠέλιος, ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Saltem cùm torrerent eas, nidore Solem oportuit expergefactum, si in Oriente noctu dormiebat. De portu verò in Ithaca, quot nugas Porphyrius? nam si ibi res aut physicæ, aut cælestes sunt: quid erit ipsa Ithaca, quæ fatum ipsum cõtineat? Minatur Iupiter in Solis vltionem sese Vlyssis naues fulmine combusturum: eas obiectis mox obruit tempestatibus. Venus à mortali manu vulnerata. Esto. at Martem, quis ferat? etiam gementem, atque vociferãtem facit. hoc turpius, ac fœdius, quàm vapulare. orationes in præliis adeò longæ, vt dies deficiat nugãtes. Hector plusquàm dormit, Diomede plusquã bene rẽ gerente. Loquax Achilles in concione minas perfert deterioris. flet etiam apud matrẽ. atq; hic est, à quo virum fortissimum Hectorem interfectum credi vult? Putidum præterea mendacium illud,

Πάντες δ' ἠπόρουν κελαινεφέϊ Κρονίωνι
Οὔνεκ' ἄρα τρώεσσιν ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι.

Partiebãtur enim inter se operas factionũ, partim pro Græcis, partim pro Troianis. quare nõ potuere omnes Ioui Troianas opes sustinenti succensere, qui aliis versibus se ad sese omnia tracturum minitatur. Nihil putidius Hectoris morte: nihil illis ineptis epicediis. Priamus, qui iam annos decem de muris prælia spectarat, iã tum demùm quærit quisnam sit hic, aut ille. milites inter se colloquuntur, atque nomine appellant, quasi fuerint familiares. Vlysses interficit arcu procos, inter quos & ipsum tãtillum esset interualli: quare omnes simul in eum impetum non fecerunt? Achillis equi loquuntur. quid præterea expectamus? Vlyssis nauis in saxum mutatur à Neptuno: vt immortalem faciat, quam odio habere debuit. Queritur Antilochum filium Nestor ad Troiam interẽptum, at is in certamine curruli viuit, ac vincit Menelaum. Porrò Hectore occiso, nihil præterea præliorum commissum est. Iterum flet Achilles non sine maxima causa. queritur enim apud matrem, quòd Patrocli vulnera muscę vorent. Non habuit seruulum trinumo conductũ qui illi ventulum faceret, quo vulnilingæ illæ ganeicolę abigerentur.

Etiam in x, Iliados Iouem fulgurare facit vbi ningit. nunquam hoc vidimus. Tripodas fabricat Vulcanus sponte sua mobiles. quare non & lebetes fecit sponte coquentes obsonia? Iam sine arte vlla vmbrarum euocatio. Alio enim apparatu vtitur Lucanus ad vnam tantùm eliciendam. Risum verò cui non moueat? cùm ait ensem illas, & vulnera metuisse. Quanto sapiẽtius noster,

-frustra ferro diuerberet vmbras.

In xi, Iliadis tum primùm Agamemnonis describit thoracem. At in secundo debuit: vbi enim exercitus catalogus, ibi & armorum. Demodocus deorum fœditates in Alcinoi canit conuiuio. noster Iopas res Rege dignas: Sirenum verba ne posuisset. Sententiæ, molles, vulgares, futiles: quæ ne cocum quidem meum, opinor, mouerent ad choreas: nedum vt Vlyssem traherẽt ad manifesta pericula. Id quoque scire peruelim vbínam esset ambrosia illa in quinto Iliad. qua Iunonis equi vescerentur. Hæc, atq; alia quàm plurima sunt, quibus Homeri res, re Virgiliana longè minor est. Nunc quæ ad Phrasin, numerósque pertinent, videamus.

HOMERI ET VIRGILII LOCA.

CAPVT III.

HOmeri epitheta sæpè frigida, aut puerilia, aut locis inepta. Quid enim cõfuenit Achilli flenti, πόδας ὠκύς. quòd si noster Poeta patrem vocat Æneã multis in locis: id eo modo facit, quo dictum est cognomen Ioui: quippe Iouem patrem sunt venerati: propterea quòd (vt ait Porphyrius) ad eum omnes familiæ referrentur, sic Æneam patrem vocat: qui Romanorum principium esset: quod & manifestius:

At pater Æneas Romanæ stirpis origo.

Præterea cùm in Augusti gratiam conderet illud opus: voluit eius quoque acta attingere. Iccirco in clypeo multa: & in I, & in VI. & in III, illud,

Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.

At eum scimus eiusmodi cognomen asciuisse sibi. Legimus enim etiam in Numismate quod habemus. AVGVSTVS PATER. verùm ad certa loca, quorum aliqua à Macrobio obseruata, pessimóque iudicio lancinata sunt. Ex Vlyssęę v, illa sunt, quæ & suprà, scripsimus,

Γουνοῦμαί σε ἄγαστε· θεὸς νύ τοι, ἢ θέος ἐσσι·

Εἰ μάλα τοι θεός ἐσσι, οἱ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Ἀρτέμιδί σε ἔοικα Διὸς κούρῃ μεγάλοιο
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυήν τ' ἐγγύς τι ἐοίσκω.

Quanto cum maiore decore noster? cum ea primùm dubitatione, deinde assertione,

O quam te memorem virgo? - est etiam ἀδικὴ oratio. Etiam dubitationis causam affert, *namq; haud tibi vultus Mortalis.* hoc ex aspectu. Illud efficacius, *nec vox hominem sonat.* Tum assertio per repetitionem, *ô dea certè.* Adiungit etiam religionem, ne offendat numina, & cum modestia distribuendo dubitationem,

An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna.

Nefas enim erat deũ deámue alio, quàm suo nomine appellare, neque obtinebant vota. Itaque euocata legas numina apud Liu. Et ea de causa numinis illius, cui? in tutela Roma esset, nomẽ tacitum & arcanum. Postremò Dianæ similem dixit ille, hìc expressè sororem Phœbi.

Dij nomine proprio appellandi.

In x III I, Iliadis Iuno Somnum orat, vt Iouem sopitum reddat. Quod vt faciat, promittit ei sedem, in qua quiescat comessabũdus. Miserum somnum, quem ad illud vsque tempus oportuit stantem cibum capere more militum:

Τῆνε αὖ αὖ πάντων τε θεῶν, πάντων τ' ἀνθρώπων.

Iam hìc nullam φύσιν Physici isti commentabuntur. Quis enim dicat primum motorem dormire? at enim, inquit, πάντων θεῶν. & sanè cũ somnus datus sit rebus materiatis ad virium reparationem: dii Homerici si dormiunt, etiam pereunt. Verùm de illis ipse, quod aiunt Græci ἐδὲν ὑγιές. Subdit autem,

Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ καίτοι χαείτων μίαν ὁπλοτεράων
Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν,
Πασιθέην, ἧς αἶκεν ἰμείρεαι ἤματα πάντα.

Neque placet, Gratias Somno in matrimoniũ dari. nunquam enim oportet gratiam dormire. Et vsus est impudica voce in ore Iunonis, ὀπυιέμεναι. ὀπυίειν sanè actum ipsum venereum aliquãdo significat. vt in VIII, Iliadis de matre Gorgythionis. Quod melius noster,

ὀπυίειν

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Non solam pollicetur oblectationem, quod bestiarum est: sed & prolem, cuius gratia matrimonium est institutum. Præterea cùm ille nuda & plebeia proposuerit,

Ἦ μέν τοι ποτ' ἐμὸν ἔπος ἔκλυες, ἠδ' ἔτι καὶ νῦν
Πείθευ, ἐγὼ δέ τοι εὖ δέω χάριν ἤματα πάντα:

Longè excellentius elicuit animum Æoli nostra Iuno, cùm eius captat beneuolentiam, & ostendit potestatem,

Namq; tibi diuûm pater, atq; hominum Rex,
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento.

Respondet Somnus Homericæ Iunoni, Æolus Virgilianæ.

Ἦ ῥα τέσσα θεὰ θύγατερ μεγάλοιο Κρόνοιο,
Αὖθα, ὅπη φρονέεις, τελέσαι δέ με θυμὸς ἀνώγει,
Εἰ δώσεις τελέσω γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἔῃ.

Plebeia sanè omnia, atq; quouis ingenio parabilia: at non nostra:

-tuus ô Regina, quid optes,
Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.

Quia vis est hominum, fas deorum, quorum numen fata condit. Tua enim iussa sunt fata. quanta elegantia, qua maiestate, illa simplicia: Tuum iubere est, parere meum. *Vis & Fas.*

Tempestas in v, Vlysseæ, cuius versus suprà quoque posuimus, luculentis sanè verbis describi pta est. Cæterùm nihil ad nostram, *Tempestatis collatio.*

Ὡς εἰπὼν σώαγκι νεφέλας, ἐτάρασσε δὲ πόντον
Χερσὶ τείαιναν ἔχων, πάσας δ' ὀρόθυνε θυέλλας
Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
Γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.
Σὺν δ', Εὖρός τε, Νότος τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Diuina, inquam, oratio, sed ad tempestatem declarãdam inchoata tantùm. Illa verò, & hæc, & eorum perfectionem,

-ac venti velut agmine facto,
Quâ data porta- (audis portam in tot vocalibus)
--ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuêre mari, totum q̃ à sedibus imis,
Vnâ Eurusq̃, Notusq̃, ruunt, creberq̃ procellis
Africus, & vastos volunt ad littora fluctus.
Insequitur clamorq̃, virûm, stridorq̃, rudentum:
Eripiunt subito nubes cælumq̃, diemq̃,
Teucrorum ex oculis, ponto nox incubat atra.

Ibi ἔπεσε tantùm motum significat. hìc etiam occupationem, quod ille ἐτάραξε. hic *totumq̃ à sedibus imis* subruunt. Ibi νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. *Eripiũt subito nubes, cælumq̃, diemq̃ Teucrorum ex oculis.* Præterea Zephyrus non est violentus, vt mereatur δυσαὴς appellari, præsertim apud Græcos. adhæc malè positum epithetum, αἰθρηγενέτης eodem in loco vbi, νεφέεσσι κάλυψε. quod vt defendas, multa interpolatione opus est. Tametsi est sudus Aquilo, tamen tunc in Vlyssis perniciem nubiferum fuisse. sanè minus placet. quod verò addidit, cõsummat opus, *Intonuêre poli*, nõ dixit, *intonuit cælum.* deinde nõne vides fulgura in ipsis verbis simul cum crepitu, *crebris micat ignibus æther?* Vocalis enim repetita exilitas illa hiatum aeris ostendit. Postremò quod πάθος, quæ efficacia (*omnia*) & *præsentem?* & frequentatiuum, *intent.nt*, & qui sonus: Poterant Homero satis hæc esse: cui pauciora, quoque fuerant satis: at nõ illi diuino viro, qui hanc quasi quandam vniuersitatem particularibus casibus discriminaut. Addit ventũ, quem omiserat, *-stridens Aquilone procella*

Velum aduersa ferit, fluctusq̃, ad sydera tollit.
Franguntur remi, tum prora auertit, & vndis
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons.

Habes velum, remos, proram, latus, fluctum decumanum: quem circunscripsit Poeta montis appellatione, non nominauit, vt alii nostri latini palàm profitẽtes eruditionem. Cætera adhuc variis picturis.

Zephyrus.

Aquæ mons

Hi summo in fluctu pendent, his nuda dehiscens

Terram inter fluctus aperit. quare in eundem locum reuerti conatur, Iccirco, *furit æstus arenis.* Non ponam totam tempestatem hîc, sed in proxima opera, vbi eius partes cum aliarum partib⁹ comparantur. Habuit quoque loci rationem. agitur enim res in Syrtibus.

Sequitur tempestatem Vlyssis conquestio,

Καὶ τότ' Ὀ δυσῆς λύτο γοώατα ἠφίλον ἦτορ,
Ὀ χθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

Quanto melius expressit orationem, quę ad deos conuerteretur, & affectum addidit, & gestu apposito animatam, viuámque effecit orationẽ,

Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas.

Sic illa quoque magnificentiora,

O *terq, quaterq, beati,* &c. quàm illa,

Τεὶς μάκαρες Δαναοί, ἠδ τετράκις οἱ τοῖ' ὄλοντο
Τροίῃ ἐν ἀμοιβῇ χάριν ἀτρεΐδῃσι φέροντες·
Ὡς ὄφελον θανέειν, ἠδ πολ μον ὀπασσεῖν
Ἠματι τῷ, ὅτε μοι πλεῖστοι χαλκήρεα δοῦρα
Τρῶες ἐπέρριψαν περὶ Πηλείωνι θανόντι·
Τῷ κ ἔλαχον κτερέων, ἠδ μεῦ κλέος ἦλθεν ἀχαιοί.
Νῦν δε μοι λευγαλέῳ θανάτῳ εἵμαρτο ἁλῶναι.

Mollia omnia. At nostri affectus? *Ante ora patrũ & contigit,* ponit igitur etiam mihi. Et Apostrophe cum Elogio ad Tydidem. & amplificatio cum maiestate,

Sæuus vbi Æacidæ telo iacet Hector. tum qui versus? *vbi ingens,*
Sarpedon, vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virũm, galeasq, & fortia corpora voluit.

Nam quæ sequuntur, non mirum est, in his à Virgilio fuisse superatum. Est enim Vlysses hîc & solus & in rate. sed in aliis quoque tempestatibus pari obseruatione opus est. Tenuiter enim in nono,

Ἁ μὲν ἔπειτ' ἔφερεν ἐπιμάρσιαι ἱστία δε σφι
Τειχθάτε τεταχθάτε δέρματεν ἷς ἀνέμοιο.

Et in x ii, vbi leuissima, tenuissimáque vtitur narratione,

Ἠ δ' ἔδει οὐ μάλα πολλὸν ἐπὶ χρόνον. αἶψα γὰρ ἦλθε
Κεκλιμὼς Ζέφυρος μεγάλῳ σὺν λαίλαπι δοῦπον
Ἰσοῦ δὲ πρηστῆρες ἐρήξ ἀνέμοιο θύελλαι,
Ἀμφοτέρωθεν ἰσῶς δ' ὀπίσω πέσεν. ὀπλα τε πάντα
Εἰς αὖλον κατέχυτ'. ὀδ' ἄρα φρένας ἐν νηῒ
Πλῆξε κυβερνήτεω κεφαλῆς, σὺν δ' ὀστέ' ἄρα ξε
Πάντ' ἄμυδις κεφαλῆς. ὀδ' ἄρ' ἀργεῦτῆρι ἐοικὼς
Κάππεσ' ἀπ' ἰκρίφιν, λίπε δ' ὀστεα θυμὸς ἀγήνωρ.

& mox post fulmen.

-Πέσον δ' ἐκ νηὸς ἑταῖροι
Οἱ δε κορώνησιν ἴκελοι περὶ νῆα μέλαιναν
Κύμασιν ἐμφορέοντο.

Qualia verò illa, quibus numeris,

Ipsius ante oculos, ingens à vertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronusq, magister,
Voluitur in caput. quam autem facit cõmorationem in ossibus gubernatoris: Poeta noster aliter, *Ast illum ter fluctus ibidem,*
Torquet agẽs circum, & rapidus vorat æquore vortex.

Tum illam cornicularíam comparationem omisit, tanquam ineptam. Ieiuna verò illa, κύμασιν ἐμφορέοντο.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Dixit raros, & contrà, *in vasto gurgite:* qua voce indicauit maris impetum. Neque enim verũ est, quod ait Seruius hîc esse Tapinosim: id est rei ingentis humilem descriptionem. Atque iccirco addidisse: *vasto*, qui gurges aquam pusillam significet, non ita est: sed gurges quancunque aquæ cuiuscunque celeritatem designat, ῥορρός. Numerus verò Spondiacus pingit ipsam natandi difficultatem.

Sunt in v i. Vlysseæ illa, quæ etiam in x iii, repetuntur.

Ὦ μοι ἐγὼ τέων αὖτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἱκάνω,
Ἠ ῥ' οἵγ' ὑβρισταί γε, καὶ ἄγριοι, οὐδε δίκαιοι,
Ἠ ἐ φιλόξεινοι, καί σφι νόος θεοσεβής.
Ὦ σε κε κουρίδιον ἀφίλυδε θῆλις ἀϋτὴ
Νυμφάων. Hæc parcius. diuersa nánque occasio. suauissimè tamen,

Vt primùm lux alma data est, exire, locosq,
Explorare nouos, quas vento accesserit oras.
Qui teneant, nam inculta videt, hominèsne, feræne,
Quærere constituit, sociisq, exacta referre.

Atque hæc, atque ea, quæ in decimo sunt, cõferre licet. Capit enim arcum Æneas, Vlysses autem,

Καὶ τοῖ ἐγὼν ἐμὸν ἔγχος ἑλὼν, καὶ φάσγανον ὀξὺ,
Καρπαλίμως πρὸς ὑπὸ ἀνίστ' ἐς θεωπὴν
Εἴπως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ὀνοπήντε πυθοίμην.

Atque ibi ceruum interficit. Æneas ceruos. tam illa nitore superans Homerica, quàm numero prædæ. & illud,

O socij, neque enim ignari sumus antemalorum.

In eodem nánque,

Ὦ φίλοι, οὐ γάρ πω καταδυσόμεθ' ἀχνύμενοί περ
Εἰς ἀΐδαο δόμους, πρὶν μόρσιμον ἦμαρ ὑπέλθῃ·
Ἀλλ' ἄγετ' ὄφρ' ἔνι τοῖ βροῶσιστε πόσιστε
Μνησόμεθα βεβριθῆς μηδε πεινώμεθα λοιμῷ.

Sed in x i i, aptiora sunt sententiæ Virgilianæ:

Ὦ φίλοι, ἠ γάρ τι κακῶν ἀδαήμονες ἐμεν,
Οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἔπι κακὸν, ἠ ὅτε κύκλωψ
Εἴλει ἐνὶ σπῆῖ γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι.

Maiore noster & mole, & ornatu. Multo plura enumerat. Sed illa pulcherrima, *Reuocate animos*, & spem,

Durate, & vosmet rebus seruate secundis:
Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.

Vt etiam ex periculis proponat voluptatem. Nihil enim iucundius ea memoria, quæ periculorum euasionem, victoriámque recordatione repræsentat. Epulantium quoque modus noster & hic, & in i i i, & in v i i, cum iis quæ in x, atque in x i i, Vlysseæ posita sunt. Itémque in i, Iliados, & in nono, si comparentur, fusior, & laxior Homerus inuenietur. Pictior noster, atque numeris astrictior, καὶ ἀμφ' ὀβέλοισιν ἔπειρεαν, *Verubusq, trementia figunt.* quinetiã diuino iudicio, inter illa minuta, *Tergora diripiunt costis*: vrbanã interserit orationem illam, *tum victu reuocant vires.* Nec minore assurgit laude, in illorum imitatione, quæ in nono est Vlysseæ,

Εἰμ' ὀδυσεὺς λαερτιάδης, ὃ πᾶσι δόλοισι
Ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Sum pius Æneas: monet statim. hæc est πρότασις. illa autem παρασκευὴ: *raptos qui ex hoste penates Classe veho mecum.* non temerè suas laudes effutit. est enim & pietas, & fortitudo. Ex hoste rapuisse, virtutis est: vehere, constantiæ: classe, prudentiæ militaris. Putidi verò Grammatici cùm accusãt Virgilium illius laudis: *Fama super æthera notus:* damnare prius Homerum debuere: καί μευ κλέος ἐρανὸν ἵκει. præsertim cum ambiguum sit: an doli quempiam ad cælum vsque euehere fama possint. At nostri, qui deos penates à seruitute vindicasset, seruaret, fatalia ad loca deorum iussu atque oraculis transferret, meritò fama inter deorum sedes nota esset.

Virgilius

Illa quoque vix sustinent comparationem. Non enim dici potest, quàm Virgilio sit peculiare, semper augustum esse. Homeri superficies est in v i i. Vlysseæ,

Ἀρχαλέον βασίλειαι δίλωκέως ἀγορεῦσαι
Κήδε' ἐπὶ μοι πολλὰ δίσαν θεοὶ οὐρανίωνες

Super quam noster illam fabricauit,

O *dea si prima repetens ab origine pergam,*
Et vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso componet vesper Olympo.

δίλωκέως. prima ab origine. & addidit: *vacet.* & πολλὰ κήδεα, quibus verbis? *annales nostrorum audire laborum.* Et verbum illud, ἀρχαλέον, luculẽtissimo versu circunscripsit, *Ante diem*, &c. Difficultas propter tractum rerum. In illis quoque eundem longè post se reliquit. In nono sunt Vlysseæ,

Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα θυμὸς ἐπεπτάρετο τονόεντα
Εἴρεσθ' ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στοναχίζω.
Τί πρῶτον, τί ἔπειτα, τί δ' ὑστάτον καταλέξω;
Κήδε' ἐπί μοι πολλὰ δίσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

Ille autem diuina, & immutabilia,

Infandum Regina iubes renouare dolorem:
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai, Ita semina ponit in procemio eorum, quæ dicturus erat in narratione. κήδεα igitur non sua solùm: sed cùm præposuit vniuersa, subdidit & sua. Proposita igitur miseria præoculis: addit rationes. *regnum lamẽtabile: erutum,* neque statim, vt ille, confugit ad aram communẽ: Deos malorum autores. sed: *quæ vidi:* & quidem *miserrima.* Non solùm autẽ vidi, sed & fui pars, & passus sum. Et quidem magna pars. Deinde per interrogationem πάθος explicat. Quando ne hostes quidem sine miseratione denarrare posse profiteatur. A temporis quoque incommoditate auget difficultatem narrationis. Omnia sanè non sine illa sua diuinitate. vt non tam imitatus Homerum, quàm nos docuisse, quomodo ille ea dicere debuisset, videatur.

Sunt in v i i, Vlysseæ illa,

Καὶ τότ' Ὀδυσεὺς ὦρτο πόλυδ' ἴμβρ. αὐτὰρ Ἀθήνη
Πολλὼ ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
Μάπε φαήκων μεγαθύμων αὐτοβολήσας
Κορτεμέειν ἐπέεσι, καὶ ἐξερέοιτο, τίς εἴη;

Longè maiore sono Virgilius,

At Venus obscuro gradientes aere sepsit:

Semel contentus à Punica perfidia Æneam tegere hoc commento. Neque enim ineptit repetendo, vt ille,

Τὸν δ' ἀρα φαῖηκες ναυσίκλυτοι ἐκ ὀόησαν
Ἐρχόμενον κατ' ἄστυ δι' ἀσφαρεας. οὐ γὰρ ἀδώνη
Εἶα ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεός: ἠ ῥά οἱ ἀγλαὼ
Θεσπεσίω κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ:

Sed continuauit circunseptionem simul, & materiam,

Et multum nebulæ circum dea fudit amictu,

Qui solus versus deterreat Græcos ab ea sententia, qua suum contendunt præferendum. Cõmodus sanè, atque vt ita dicam, rafilis versus ille -κορτεμέειν' ἐπέεσι, &c. Verùm cum hoc nostro nõ est conferendus,

Molirique moram, & veniendi quærere causas.

Sicut neque ille,

Καὶ τότε δὴ ῥ' ἀυτοῦ πάλιν θύπο θέσφατος ἀήρ:

cum hoc -*cum circumfusa repente*
Scindit se nubes. Diuinum verò illud additamentum, -*& in aera purgat apertum.*

Sic longè excellentiore suauitate:

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Parisue lapis circundatur auro.

Quòd ille dixerat in sexto Vlysseæ, & repetierat in penultimo,

Ὡς δ' ὅτε τὸς χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρεος ἀνὴρ
Ἰδεῖν. Quanto enim elegantius, *manus*, quã vir, & *addunt ebori decus.*

In eodem libro versus sunt illi, qui lancinãtur à critico Gelliano. quos equidem ostendam à Magistro: Homericos verò à discipulo confectos,

Οἷη Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα
Ἠ κατ' πτύγετον περιμήκετον, ἠ ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείαις ἐλάφοισι:
Τῇσι δ' ἅμα κούραι νύμφαι διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρόνομοι παίζουσι γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
Πασάων δ' ὑψηλὴ κάρη ἔχει, ἠδε μέτωπα.
Ρεῖα δ' ἀείγνωτος πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Hunc locum sic exagitant Grammatici, Aptius comparasse Homerum Dianæ Nausicaan in locis solis. deinde, Elisæ non conuenire, media in vrbe incessu ferio instanti operis, venatricis Dianæ similitudinem. Tertio, Homerum studia venationis expressisse. Virgilium *pharetram* tantùm, tanquam onus ac sarcinam nominasse: Præterea Probo authore Homericam Latonã genuinum gaudere gaudium: Virgilianæ verò pectora pertentari tantùm gaudio, quasi leui, & pigro, & in superficie natanti, sic enim loquũtur. Huiuscemodi iudicatio tametsi est à doctis explosa, atque ab omnibus excussa: nobis tamen, quæ dicerem⁹, nõ pauca, eáq; optima reliquère. Principiò cùm personæ comparantur: earũ status, mores, studia exprimenda, non loca, vel

ipsius Homeri doceamur authoritate. Idomeneum in campo comparat apro, qui sit in montibus. Igni, qui est in montis vertice, armorũ fulgorem in campo. Humanæ cogitationi, quæ in cerebro, aut in corde est, Iunonis motum. Leoni in stabulis, Diomedem in acie. Muscis in stabulis circum mulctras, Græcos & Troianos circũ Sarpedonis cadauer. & Aiacẽ cedentem fortissimè, asino obstinatæ lentitudinis. Pantheræ, quæ in syluis esset, extra syluas Agenorem. Postremò Penelopen quoque comparat Dianæ: quam tametsi non statuit in venatione: nunquam tamẽ alibi intelligitur à poetis. Præterea quanquam est Nausicaa in agro: non tamen in montibus, nõ tamẽ cum arcu, aut pharetra. Quod aiunt ferium Elisæ incessum esse longè diuersum ab incessu Dianę: finxerunt Dianã Bacchanal quodpiam. quasi Nausicaa non moderatè incederet. Neque enim cursum vllum ibi exprimit Homerus: nullam venandi actionẽ, sed περιπομένη. Quare ne tertia quidem obiectio quicquam est. nam neque Homerus posuit, neque Virgilius addidit venationem: sed insignia tantùm, sed chori tantùm exercitationem. Cuiusmodi verò sit illud gaudium genuinum sanè nescio: nisi putarint, φρένα aliud esse à Latona. Multo verò efficacius est, per curri pectus gaudio (metaphora sumpra à citharœdis) quàm simpliciter gaudere: omnes enim partes occupantur. Longè etiam valentius est, detineri: idque in frequentatiuo: & addita, per: nam & omnes, vt dicebam, designat partes: & perfectionem vltimam. Quemadmodum igitur illa in montibus: ita hæc in vrbe. Illa inter Nymphas: hæc inter matronas. Illa instans venatibus, hæc operi. Quæ isti Argotyphli scire noluerunt. Pharetræ futiles calumniatores. est enim ibi Epitheti loco. Qualia multa apud Homerum. nam etiam inter epulas Apollo ἀργυρότοξος. Achilles vel dormiens, ποδὰς ὠκύς. Et quod isti ignorarunt, ex diuini Poetæ verbis ediscant. Neque enim temerè appendit humeris Pharetram. Soli enim Dianæ & Apollini id licebat. Nymphæ ad latus gerebant. sicuti soli dii ἀμφηρεφέα: alii verò non, sed detectã. Quod si omnia vngue tentare licet: quæram ego quoque vicissim: an Latona ibi sit. neque enim sequitur Dianam. Tum autem quomodo ludant Nymphæ, si sunt in venatu. Nihil enim venatori detestabilius, quàm fabulę, & lusus inter venandũ. putatur enim à nobis infelix futura venatio. Præterea si extat capite, qua ratione frõtem addidit? Postremò longè consultius dilatum gaudium illud in Epiphonema. Est enim Latona tota extra totam materiam: eúmque ordinem magis equidem probarem.

Πᾶσιν μὴν καλαὶ, αὐτὴ δὲ ῥάων ἀείγνωτος, ὑφορᾷ γὰρ. ἡ δὲ Λητω γέγηθε.

Ex VI, Vlysseæ, & penultimo illa sunt,

Τὸν μὲν Ἀθηναίη δῶκε Διὸς ἐκγεγαῦῖα
Μέζονα τ' εἰσιδέειν ἠδ πάσσονα. κὠδ δὲ κάρηνος
οὔλας ἦκε κόμας ὑακινθίνῳ αὐθεῖ ὁμοίας.

Superat enim multis modis Virgilius illum. *Os, humerosq; deo similis*, longè luculentius est, quàm maiorem, & crassiorem efficere. Hoc enim bonum est. Et, Cæsaries: est verbum militare. Quo non contentus addidit: decoram. Homerus autem, οὔλας, pessimè. Crispitudo nánque pusilli animi nota est, aut leuitatis. Iccirco leones crispi, minus animosi existimãtur. Illa verò penè supra humanum captum *-lumenq; iuuentæ Purpureum.* Et illa non minus, *Lætos oculis afflarat honores.*

Versibus, qui de equo scripti sunt in VIII, Vlysseæ longè sunt ciuiliores nostri,

Ὡς ὁ μὲν εἰσήκει, τὸ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀρόρευον
Ἥμυοι ἀμφ' αὐτῷ. τείχα δέ σφισιν ἰώδεε βουλὴ:
Ἠὲ δόρυ μέσσῳ κοῖλον δόρυ νηλέϊ χαλκῷ:
Ἠ κ' τε πετράων βαλέειν ἐρύσσαντας ἐπ' ἄκρης:
Ἠ ἔάων μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον ἔῃ.

Noluit nugari in diuisione consiliorũ: sed pars stupet: & mirantur: & *iussa Thymœtæ.* Alii in pelagus præcipitẽ dari. Nam quorsum, aut quibus viribus subuectio in summas rupes montiũ? Præterea, quod facile factu fuerat, vrere. Postremò explorare, quid intus tegeretur. solus ille versus palmam poscit,

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

At cætera quibus verbis? vel cùm dixit: *tentare latebras*, signatissimo verbo vsus est in tenebris, & re dubia.

Quænam verò differẽtia inter illa ex II. Vlysseę,

Δύνετο δ' ἠέλιος, σκιόωντο τε, πᾶσαι ἀγυιαί.

Et nostra hæc,

Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox:
Inuoluens vmbra magna, terramq;, polumq;.

Qui locus ne eruditionis quidem indigens est: sed pudicæ illius, atque Virgilianæ. Illius enĩ viri profunda rerum sciẽtia, cum eius versibus declaranda est, pari cum verecundia ita certat, vt neque ipsi cedat illa, & ab ea simul cõdiatur. Est enim terræ vmbra nox, atque ita magna: vt etiam Cæli conuexa prohibeat Sole illustrari.

Necessario verò addito affectu facta est oratio grandior in illis,

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,
Vel Danaûm Phrygios iaculatus puppibus ignes.

quàm in XXII, Iliadis,

Ὦ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι
Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ καιομένῳ.

Ex XIII, verò simplicissimè transtulit,

-inuenisq; Coræbus,
Mygdonides, illis qui ad Troiam fortè diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore.
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusq; ferebat.

Quæ sic Homerus,

Ὅς ῥα νέον πολέμοιο μετ' κλέος εἰληλούθει.
ἤτοι δὲ Πειάμοιο θυγατρὸς εἶδος ἀείσας
Καιναύδριον αὐάεδνον. ἐπόεστο δὲ μέγα ὄρνον.
Ἑκτόρεον δὲ τε τηλόσε θοῦπον ἐν οὔρεσι θέκλυε πεμπώ.

Noluit enim in suũ Coræbum transferre: indotatam. Minuitur enim viri vehemẽter dignitas. Satis fuit, *incensum amore*, neque voluit illum stolidum facere: qui sese vniuersæ Priami potentiæ anteferret. nam quos per nouem annos nõ potuerant illi: quomodo solus, nisi stultè profiteretur. E tertio quoque Iliad. videda illa comparatio,

Ὡς δ' ὅτε τὸν δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
Οὔρεος ἐν βήσσῃς, τοῦ τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
Αψορροὶ δ' αὖ χώρησεν, ἀκηδής τε μιν εἶλε παρειάς.

Simplex sanè & munda. nostra verò magnifica, *Improuisum aspris veluti qui sentibus anguẽ Pressit humi nitens*, Multa magni momenti: *Pressisse*, est plꝰ quàm videre. & *improuisum* potꝰ. &, *trepidus*, equat illud, Ἕμως. &, cũ addit, *repente*, sanè resiliẽtẽ animũ designat. Tertius autẽ versus mira pictura splendet: vbi non solùm nitet eloquutio & numerus, sed etiam pauoris redditur ratio, *Attollentem iras, & sibila colla tumentem.* Equidẽ ex anguis visu non abscedam: sed si *improuisum* pede presserim. παλίνορσος autem, & ἀνεχώρησεν, idem est.

Draconis comparatio.

In XXII, Iliados, alia draconis comparatio,

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χεῖν ὀρέοιο αὐδρα μένοισι
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ' ἔδυ δέ τε μιν χολὸς αἰνὸς
Σμερδαλέον δὲ δέδορκεν ἐλιχθόνιος, περὶ χεῖν.

Noster autem φυσικωτέρως, pascitur enim, vt aiunt, malas herbas serpens, vbi delituit. iccirco,

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat:
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta
Lubrica conuoluit sublato pectore terga.

Solis appetentem, atque apricantem, etiam *arduus ad Solem.* Erigit enim se, ac vibrantem linguã exerit. Proinde ait, *linguis micat ore trisulcis.* Obtutum tantùm toruum Homerus, optimé. Nihil enim illo acrius. Præterea cubilis sui propugnationem, à quo nõ discedit. iccirco dixit, ἐλισσόμενος περὶ χεῖν, quò etiam propius tutum habeat receptum. Perpendes, *tumidum.*

Fluminum comparatio.

Fluminum multas fecit Homerus comparationes: noster semel tantùm, illis omnibus vnã anteponendam,

Non sic aggeribus ruptis cùm spumeus amnis
Exit: oppositasq; euicit gurgite moles:
Fertur in arua furens cumulo: camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Huic tamen illa similior in V, Iliados,

Θωῦς γὰρ ἀμπέδιον ποταμῶν πλήσθων ἐοικὼς
Χειμάῤῥῳ, ὁς τ' ὤκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας
Τὸν δ' οὔτ' ἄρτ' ἄρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων.
Οὔτ' ἄρα ἔρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων.
Ἐλθὼν ἐξαπίνης ὅτ' ὀμβρείσῃ διὸς ὄμβρος
Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα χαπήεσσι καλ' ἀῤῥήκτοις.

Alia verò in IIII, Iliados,

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
Εἰς μισγάγειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ
Κρουνῶν ἐν μεγάλων κοίλης ἐντοσθε χαράδρης
Τῶν δέ τε τηλόσε θοῦπον ἐν οὔρεσι θέκλυε πεμπώ.

Et in XIII, -ὡς ὅτε πέτρης
Οὔτε χιὼ στεφάνη ποταμὸς χειμάῤῥος ὤσῃ
Ῥήξας ἔσσυτο ὄμβρῳ, αὐαὶ δέ θ' ἕκματα πέτρης,
Ἀψορροὶ τ' ἀναδρόσκων πέτεται, κυπτεῖ δέ θ' ὑπ' ἀκῆς
Ὑλη, ὁ δ' ἀσφαλέως θέει ἔμπεδον ὀφρ' ἀν' ἵκηται
Ἰσόπεδον, τότε δ' εὖπ κωλίνδεται ἐσσυμένως περ.

Vbi est vis fluuii & saxi. aptissimè ei comparans Hectoris impetum repressum legionibus. Est & in XI,

Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίον δὲ κάτεισι
Χειμάῤῥοις κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος διὸς ὄμβρῳ,
Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δὲ τε πεύκας
Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφύσσεται εἰς ἅλα βάλλει.

In nostra igitur impetus: quippe ruptis aggeribus, & euictis molibus oppositis. & verbum *fertur.* & *furens.* &, *cumulo.* Sic enim vidimus. Est autẽ vox ignota Grammaticis. vnde enim proprium κῦμα.

Illam verò IIII, Iliados, Virgilius in XII, sic expressit vt duplicarit,

Ac veluti immissi diuersis partibus ignes
Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauro:
Aut vbi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes: & in æquora currunt
Quisque suum populatus iter. Longè feliciore cantu hisce Turnum atque Æneam comparauit, quàm duobus messoribus Homerus in XI, Iliados. non enim est in illis impetus,

-οἱ δ' ὡς ἀμητῆρες ἐναντίοι ἀλλήλοισι,
Οὖ μενεαίνωσιν αὐδὴς μάχαιρες κατ' ἀρουραν
Πυρῶν, ἠ κριθῶν, τοὶ δὲ δράγματα πυκνὰ τάμνει.

Præter casum enĩ segetis nulla vis est in re ipsa. Quæ verò est in XIII, Virgilius in suo XII, hisce illustrauit,

Ac veluti montis saxum de vertice præceps
Cum ruit auulsum vento: seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublata vetustas. vides enĩ quot causas, quãtam varietatem. & quæ sequũtur,

Fertur in abruptum magno mons improbus ictu.

Improbum, quod erat αναιδέος, longè melius. Duriuscula enim metaphora est, si lapidem appelles impudentem: improbum tamen potes. etenim malefacit. Sic in eodem, *perfidus ensis.* &, melius est, *in abruptum*, quàm ὀφρα ἵκηται ἰσόπεδον. Expressior quoq; est imago maleficii ex hisce,

-syluas, armenta, virosq;, Inuoluens secum, quàm κυπτεῖ δ' ὑπ' αὐτῷ ὕλη. Ibi enim sonum tantùm audis: hic autem & impetum, & opus.

Quas verò duas dedit Maro de amnibus, & de igni: cõiunxit ex duabus Homeri separatis: quarum altera suprà scripta est ex IIII, Iliad. ὡς δ' ὅτε χειμάῤῥοι, &c. Altera

Ἠ ὅτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
Οὔρεος ἐν κορυφῆς, ἔκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή.

Sed & alibi quanto magnificentiore apparatu?

In segetem veluti cùm flamma furentibus austris
Incidit: aut rapidus montano vertice torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumq; Labores:
Præcipitesq; trahit syluas. Stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Et in XI, Iliad.

Ὡς δ' ὅτε πῦρ ἀΐδηλον ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλῃ

Παύτῃ τ' εἰλυφόων αὔερμος φέρει οἱ δέτε δῶμοι
Περῤῥίζοι πίπτοισιν ἐπιῤῥόμβοι πυρὸς ὁρμῇ.

Duas itaque noster etiam Poeta fecit,

Ac velut optato ventis æstate coortis,
Dispersa immittit syluis incendia pastor:
Correptis subitò mediis extenditur vma
Horrida per latos acies Vulcania campos:
Ille sedens victor flammas despectat ouantes.

Sed & alia in x x,

Ὡς δ' ἀναμαιμάει βαθὺ ἄγκεα δεσπιδιὲς πῦρ
Οὔρεος ἀζαλέοιο, βαθεῖα δὲ κάππεται ὕλη.
Παύτῃ δὲ κλονέων αὔερμος φλόγα εἰλυφάζει.

Conclusit etiam rotundius ex libr. x 1, Vlysseæ,

Τεὶς μὲν ἐφορμήσθω, ἐλέειν δέ με θυμὸς ἀώσει,
τεὶς δέ μοι ὀκχεῖ ἐὼν σκῆπ' ἴκελον, ἢ καὶ ὀνείρῳ
Ἔπατο. Tribus enim versibus comprehendit commodissimis,

Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago
Par leuibus ventis, volucriq; simillima somno.

Neque præcidit sententiam in mutilo versu. ad hæc Homerus impetum tantùm dicit: hic autẽ conatum, & *brachia*. Et apposuit: *frustra*. Vmbram verò vertit in ventos: non vt addictus interpres, sed vt liber iudex. Eadem dexteritate ex libr. Vlysseæ.

Ψυχὴ δὲ χθὶ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς ὤχετο τετριγυῖα.

& tenues fugit, seu fumus in auras. Efficacior est oratio: *fugit*. Quòd autem stridorem dat Homerus: eodem iure potest, quo & vocem. quare clamorẽ cùm ademerit vmbris Virgilius: ex philosophię veritate loquutus est in v 1, *clamor frustratur hiantes*. Castigatior autem penè vbique est: iccirco ex 1 1 1 1. Vlysseæ quæ accepit,

-δώσω δέ τοι ἀγλαὰ δῶρα,
Τρεῖς ἵππους, καὶ δίφρον ἐΰξοον, αὐτὰρ ἔπειτα
Δώσω καλὸν ἄλεισον, ἵνα σπένδῃθα θεοῖσι
Ἀθανάτοις, ἐμέθεν μεμνημένος ἤματα πάντα:

ita moderatus est,

Accipe & hæc, manuum tibi quę monumẽta mearum.
Sint puer, & longum Andromaches testentur amorem.

Et addit πάθος,

Cõiugis Hectoreæ, & auxit, *cape dona extrema tuorũ.*

Diffluentia quoque coercuit duobus mirificis versibus,

Tendunt vela noti, fugimus spumantibus vndis,
Qua cursum ventusq; gubernatorq; vocabant:

quæ in primo Iliadis, & secundo Vlysseæ,

Ἔπρησεν δ' αὔερμος μέσον ἰστίον· ἀμφὶ δὲ κῦμα
Στείρῃ πορφύρεον μεγάλ' ἴαχε νηὸς ἰούσης.
Ἡ δ' ἔθεον κατὰ κῦμα διαπρήσουσα κελεύθους.

Melius *spumantibus*, quàm clamantibus. præsertim cùm nauicula parua esset Homerica. Et diuinus versus ille, qui dat classem & vẽto & gubernatori. Iste verò totus in fluctibus, adeò vt etiam iteret. Elpenoris quoque tumulus Græcus cum Miseni Latino, ne est quidem conferẽdus. in x 1, Vlysseæ ita scriptum est,

Φιτροὶς δ' αὖ φα ταμόντες, ὅθι ἀκροτάτη πρέφ' ἀκτή·
Θάπτομεν ἀχνύμενοι θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντες
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρόσ τ' ἐκάη καὶ τεύχεα νεκροῦ

A Τύμβον χεύαντες καὶ ὀβελὸν ἐπήλω ῥύσαντες
Πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ ἐνῆρες ἐρετμόν.

At diuinus vir quantus hoc loco?

Ergo omnes magno circum clamore fremebant,
Præcipuè pius Æneas. Fremebant indigna peremptum morte. -*Tum iussa Sibyllæ,*
Haud mora festinant flentes: aramq; sepulcri
Congerere arboribus, cæloq; educere certant.

Non humilibus φιτροῖς, non nudum tumulum sine ara. Deinde quæ distributio illius vocis *arboribus*, & qui ingressus ad distributionem. Tũ autem quæ varietas,

Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum.
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex,
Fraxineæq; trabes: cuneis & fissile robur
Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.

Prẹterea quod dixit: præcipuè pium Æneam fre
B mere: non vocem tantùm & promissa, sed & operam attribuit,

Nec non Æneas opera inter talia primus
Hortatur socios, nec satis, *paribusq; accingitur armis.* deinde quò iucundior esset narratio, neque occuparet Æneam maiora animo agitantem: interponit quæ sequũtur. Tũ concludit, -*& cineri ingrato suprema ferebant*: & quæ sequũtur ad tumulum vsque: qui erigitur minimè vulgaris, sed dignus socio Æneæ, -*ingenti mole sepulchro*

Imponit, suaq; arma viro, remumq; tubamq;
Monte sub aerio. Iusta verò quę facit ille Patroclo, hic Pallanti, si collata cõsideres: videas in illo materiam, in hoc formam: in illo congeriem, in hoc
C dispositionem. illum satis habere, si narret: hunc rem ipsam formare verbis: neque tam verba ex rebus, quàm res ipsas excutere è verbis. expresit etiam longè exactius Scyllam & Charibdin ex x 1, Vly. Ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα χάρυβδις

Δεινὸν ἀνερροιβδήσασ' ἁλὸς ἀλμυρὸν ὕδωρ.
Ἡ τοι ὅτ' ἐξεμέσειε λέβης ὡς ἐν πυρὶ πολλῷ
Πᾶσ' ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσε δ' ἄχνη
Ἀμφοῖν σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
Ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξειε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
Πᾶσ' ἔντοσθε φαίνεσκε κυκωμένη· ἀμφὶ δὲ πέτρῃ
Δεινὸν ἐβεβρύχει· ὑπένερθε δὲ γαῖα φαίνεσκε
Ψάμμῳ κυανέῃ.-

Principiò exactius, vt dicebam. nam hîc ἔνθεν, ἑτέρωθι. at noster designauit: *Dextrum Scylla latus, lęuum impacata Charybdis.* quãto verò melius *im-*
D *pacata*: quàm δῖα? quid enim diuinũ in mõstro? & verbum obsidet: scilicet spatiũ nauigationis. &, *sorbet in abruptum.* &, *erigit alternos.* Scyllæ verò fabulosum raptum, atque ridiculum summa verecundia dissimulauit. Illud verò impudens, ne deum quidem sine animi iactura occurrere posse. Verùm Homerici dii tales sũt: inter quos cit, nec ipse Neptunꝰ ex vorticibꝰ Charybdis Vlyssẽ seruare posset. sed illa multo decoro affe-

Τεὶς μὲν γὰρ αὔτισιν ἐνὶ ἤματι, τεὶς δ' ἀναροιβδεῖ
Δεινόν, Subiicit enim oculis, atque aurium nostrarum dominus est,

Ter scopuli clamorem inter cauaſaxa dedere
Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.

Quæ

Quæ de Telemacho dicuntur ab Homero, lõgè maiore efficacia ab Ascanio.

Κείνου γὰρ τοῖοι δὲ πόδες, τοῖαι δέ τε χεῖρες
Ὀφθαλμοί τε δὲ βολαί, κεφαλῆς δ' ἐρύσαντο χαῖται.

O mihi sola mei super Astyanactis imago!

Mater enim loquitur orba filio: id quod Helena non poterat. Excusandus ille, laudandus hic. & diuina illa,

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Quanquam Græcus ὀφθαλμοὶ βολαί, mirificè dixit. Non potuit Latinè noster. At alio verbo alibi compensauit. Gestum enim apposuit: cùm dixit, *ferebat*. Et mirum quod addit,

Et nunc æquali tecum pubesceret ætio.

Vt augeat affectum memoriæ: ex repræsentatione rei, quæ non est, & esset.

In x 1, Iliad. est illa comparatio,

-ὡσεί τε δαφοινοὶ δῶεες ὄρεσφιν
Ἀμφ' ἔλαφον κερεσσόν· τὸ μὲν τε βαθὺ ἄγχι ἔδαλε· αὐὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, τὸν μὲν τ' ἤλυξε πόδεσσι,
Φεύγων, ἔφρ' αἷμα λιακὸν, καὶ γουνάτ' ἐόφρη.
Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τόνγε δαμάσσετο ἀκὺς ὀϊστός.
Ὠμαὶ μὲν τ' ἄγρει μιν δῶες ἐν οὔρεσι δαιδάσσουσι
Ἐννέμεϊ πικρῷ· ἐπεὶ δὲ λύν ἤκαχε δαίμων
Σιντῶν, δῶες μὲν τε διέσσεσαν· αὐτὰρ ὁ δάπτει.

Hunc locum non esse sequutũ Virgilium, quẽadmodum quidam dixerunt, ex ipsis versibus cõstabit: qui ceruam tantùm continent,

-*qualis conjecta cerua sagitta*
Quam procul incautam nemora inter Cressa fixit
Pastor agens telis: liquiq; volatile ferrum
Nescius. illa fuga saltus syluasq; peragrat
Dictæos. Hæret lateri lethalis arundo.

Nihil hîc simile nisi cerua & sagitta. omnia sua. At Homerus pessimè. Vlyssem vulneratum ceruæ percussæ, sanè. Thoas cum Troianis, bene. at Aiacem superuenientem, vt non malè leoni quem Thoes, id est, Troiani formidarent: ita nõ bene, cùm Vlyssi venit auxilio. Leo autẽ in perniciem ceruæ. Ait enim αὐτὰρ ὁ δάπτει,

Certaminum verò loca conferenda quidẽ, non apponenda tamen censeo ob prolixitatem. Tanto verò noster prior est suauitate, grauitate, varietate, quanto tempore posterior. Nã qui locus à Grammaticis de cursoribus examinat' est, hic discutietur. Est in penultimo Iliad. versus ille cum hemistichio,

-αὐτὰρ ὄπισθεν
Ἴγκια τύπτε πόδεσσι, πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.
Καδ δ' ἄρα οἱ κεφαλῆς χαίτας ἀϋτμένα δῖῳ Ὀδυσεῖ

Hoc Virgilium negant assecutum,

Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diores.

At Vlysses, inquiunt, tanta subsequitur celeritate: vt in Antilochi vestigiis ante ponat pedes, quàm puluere obducãtur. Sanè felicitas orationis non vulgaris: quam in suam maiestatem flectere qui non posset, more suo modum commẽtus est, quo vel idem, vel etiam potiora diceret. Id quod istos congelatos Criticos latuit. Ait enim Poeta, *calce calcem tercre*. Hoc qui fieri po-
A tuit, si subsequatur? In cursu igitur pari, æquata linea vtriusq; calcibus ita dirigebatur, vt calces inter se attererẽt. Ac sanè cùm currimus certatim, nunquam quenquam sequimur: neque enim vllum antecedentem præcurrere aut superare possemus, si in eius vestigia pedes poneremus: sed à latere cursum continuamus: quemadmodum ipsis in carceribus cõstiteramus. neq; si par sit in duobus celeritas, alter alterius occupare cursus lineam audeat. sic enim ex curua linea plus spatii faciendum sumeret, non sine periculo suo magno. Quamobrem Homerus quoque dixit: σὺν δὲ μετασυιχεῖ. In x 1 1, aliter, -*trepidiq; pedem pedes feruidus vrget*. Grandior etiam in o-
B ratione Palinuri, quam exceperat ex x 1, Vlyss.

Νῶϊ δὲ σὲ θεῶν ὀπιθεν γουνάζομαι ἠ παρεόντων
Πρὸς τ' ἀλόχου, καὶ παιδὸς, ὃς ἐστέφε πολὺν ἔοντα
Τηλέμαχον, τὸν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες:
Οἶδα γὰρ ὡς ἐνθενδε νεὼν δόμον εἰς ἀϊδαο
Νῆσον ἐς αἰαίης κλῆσεις ἀνεργέα νῆα,
Ἔνθα σ' ἔπειτα αὖαξ κέλομαι μνήσασθαι ἐμοῖο.
Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὀπιθεν καταλείπειν
Νοσφιθεὶς, μή τοι τὸ θεῶν μήνιμα γένωμαι.
Ἀλλά με κατκῆαι σὺν τεύχεσιν ἄστα μοι δεῖ.
Σῆμα τ' ἐμοὶ χεῦαι πολιῆς ἐπὶ δῖνι θαλάσσης.
Ἀνδρὸς δυσήνορος καὶ ἐουσομένοισι πυθέσθαι.
Ταῦτα τέ μοι τελέσαι, πῆξαι τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμόν.
Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισι

Fatalis Græcorũ nugacitas. quę diuino viro nobísq; ęquè inuisa. Itaq; sine loquacitate, sine ambitione. *Eripe me his inuicte malis.* neque minatur
C μήποτ τὸ θεῶν μήνιμα γένωμαι. & illa malorum suauissima deprecatio: cum à mortuo excitatur apud viuum vitæ memoria: *quod te per cęli lumen:* & addidit *iucundum.* neque ambitiosam petiit sepulturam: *sed aut tu mihi terram Inijce: & nam q; potes.* Omnia precantis excusit loca. Ex v. autem attexuit, quæ Vlyssis erant, Palinuri narrationi,

Ἔνθα δύο νύκτας, δύο τ' ἤματα κύματι πηῷ
Πλάζετο. πολλὰ δὲ οἱ κραδίη φρεσὶ θωρήσσετ' ὀλέθρον·
Ἀλλ' ὅτε δὴ τείτην ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τελεσ' ἠώς.
Καὶ τότ' ἔπειτ' αὔεμος μὲν ἐπαύσατο· ἡ δὲ γαλήνη
Ἔπλετο νηνεμίη· ὁ δ' ἄρα κρέδον εἴσιδε γαῖαν
Ὀξὺ μάλα φρεσὶ δὲ μεγάλου ὑπὸ κύματος ἀφθείς.

Quanto simplicius,

Tres Notus hybernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua. vix lumine quarto
D *Prospexi Italiam summa sublimis ab vnda.*

Quanto autem barbara Polyphemi persona inferior est Regia maiestate, tanto versus nostri Græcis compositiores. In 1 x Vlyss. sic sunt,

Ὦ ξεῖνοι τίνες ἐστὲ; πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα;
Ἦπ κατὰ φῶξιν, ἢ μαψιδόως ἀλάλησθε;
Οἷά τε λῃστῆρες ἀτειρέα ἄλα, τοί τ' ἀλόωντο
Ψυχὰς παρθέμενοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.

Videamus nostros, *Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egentes Litibus ad Ausonium tot per vada cęrula vexit? Siue errore viæ seu tempestatibus ætli: Qualia multa mari, nautæ patiuntur in alto.*

Sic rectè primùm: quare venerint, hoc est, *Quid*

petitis? Deinde ipsemet venatur causas: Necessarium, vtile, fortuitum. Signatè omnia illa: *multa, & patiuntur, & alto*. Nulla enim spes ibi, nisi à Fortuna.

Admiscet etiã ornatui erudition em: sicut in illis,

Vescitur Æneas, simul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Duplex enim modus erat sacrificiorum. aut enim concidebant: vt μύστλον τ' ἄεγ τ' ἄλλα. Aut integra victima apponebatur, quod erat holocaustum. Iccirco dixit, *per petui tergo bouis*. Ex libris autem pontificum dixit, *lustralibus*. Bidentes enim erant oues in bimatu. Tauri autẽ perfecti, quinquennes. Iccirco pontificale quoque verbum addidit: *extis*. Hanc igitur maiestatem cum illis compara quæ sunt in VI I, Iliad.

Τοῖσι δὲ βοῶν ἤρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἀρσενα πεντάετηρον ὑπερμενέϊ κρονίωνι,
Νώτοισι δ' Ἀιαντα διωτρεκέεσι γέρεσιρε.

Quanto item post se reliquit in Tityi historia: quæ illi est in X I, Vlyssea:

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐειχυδέος υἱόν,
Κείμενον ἐν Δαπέδῳ, ὁ δ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα,
Γυῖπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἤπαρ ἔκειτον
Δέρτρον ἐσωδιόωντες, ὁ δ' ἐκ ἀπαμύσσετο χερσὶ:
Λήτω γὰρ ἤλκωσε Διὸς κυδρὴν παρ' ἰόντι.

Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroq; immanis vultur aduncо
Immortale iecur tondens.

Iam hinc apparet victoria. quid enim ἐσωδιόντες δέρτρον, cum illis: *immortale*, &, *tondens*, & *fœcundaq; pœnis viscera*: &, *Rimaturq; epulis, habitatq; sub alto Pectore*. Illa verò quæ? *nec fibris requies datur vlla renatis*.

Non minore successu illa,

Hinc exaudiri gemitus, iraq; Leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum.
Setigeriq; sues, atq; in præsepibus vrsi.
Sæuire, ac formæ magnorum vlulare luporum.
Quos hominum è facie dea sæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.

Quæ sunt in X. Vlysseæ valdè exilia.

Εὗρον δ' ἐν βίσσῃσι τετυγμένα δώματα Κίρκης
Ξεστοῖσι λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ
Ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι, ἠδὲ λέοντες,
Τοὺς αὐτὴ κατέδεξεν, ἐπὶ κακὰ φάρμακ' ἐδωκε.

Omitto circunscriptiones: quibus nihil accommodatius ad Heroicam maiestatem, vt, *ira leonum*, & naturam, *vincla recusantum*. At versus illi duo diuini vltimi. homines enim adhuc erant, facie tantùm mutata. Iccirco non lupos, sed *formas*, hoc est figuras luporum dixit vir incomparabilis. Similis ornatus, & in pictura Mercurii, quæ accepta est ex V, Vlysseæ.

Ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος Ἀργειφόντης
Κνήμῃσ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
Ἀμβρόσια, χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν,
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο.

Et cùm metaphora sit in candoris excessu: primum significatum erit in cursu, cùm dicis, *anteirent*.

Par felicitas super illis ex libr. X X, Iliados,

Αἱ δ' ὅτε μὲν σιρτῶν δὴ ζείδωρον ἄρουραν:
Ἀχρον ἐπ' ἀνθεείκων καρπὸν θέον, οὐδὲ κατέκλων.
Ἄλλοθε δὲ σιρτῶν ἐπ' ἀρέα νῶτα θαλάσσης
Ἄκρον δὴ ῥηγμῖν ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.

Quod hic deest, suppleuit noster,

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti Ferret iter: celeres nec tingeret æquore plantas. cũ dixisset, ἀδὲ κατέκλων in primo cursu super Anthericis: in secundo qui erat super dorso maris, non addidit similem euasionem. Id quod fecit noster, *nec tingeret æquore plantas*. Et quod ille, curreret: noster, volaret. Vero nanque similius est volantem non incuruare aristas, quàm currentem. Præterea Asphodelus, cuius Anthericus flos est, non exit adeò frequens atque confertus, vt super ipsum posit exerceri cursus: at in segete potest. Ad hæc familiarior res, quàm Anthericus. Tum autem leuior, quæ super re teneriore. Et auxit: *intactas*. & quæ adhuc essent, *gramina*: id est teneræ. Nec parum adiungit gratiæ: *suspensa*: cuius cursu ne tumor quidẽ deprimatur. quippe, *nec tingeret*: quod respondet priori cursui: in quo essent segetes intactæ.

Anthericus flos Asphodeli.

Sunt in X V I, Iliad. illi versus de Antilocho,

Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἔτρεσε θυμὸν κατὰ ῥέξαντι ἐοικὼς
Ὅς τε κύνα κτείνας ἢ βουκόλον ἀμφὶ βόεσσι,
Φεύγει, πείν περ ὅμιλον ἀολλισθήμεναι ἀνδρῶν.

Virgilius autem,

Ac velut ille prius, quàm tela inimica sequantur
Continuò in montes sese anius abdidit altos
Occiso pastore lupus, magnòue iuuenco,
Conscius audacis facti, caudam q; vemulcens
Subiecit pauitantem vtero: syluasq; petiuit:

In quibus tanta est differentia, quanta inter discipulum meditantem, & præceptorẽ suũ consilium atque operam apponentem. Nã quid dicam tibi de verbis illis? *Conscius audacis facti?* Tum autem bestiæ ἦθος. est enim pauoris signũ caudam demittere. Et verbum signatum, *vemulcens*: id est, retrahens. Quod Grammatici partim dissimularunt, partim dixerunt præ gaudio gestum eo verbo indicari. Vbi notabis etiam loquendi modum. Nam cùm lupus pauitaret: & versus ferret, vt diceret: *pauitans*, vsus est felici attributione: propterea quod videretur pauitare cauda: quippe quæ se occultaret. Ac præterea numerum auxit: cùm accentus è prima illius: pauitans: in tertiam illius pauitantẽ translatus est.

Lupi pauitantis expressio

Neque de sceptro disputandum: vter numerosius aut elegantius sit loquutus. In I, Iliad.

Ναῖ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν οὔ ποτε φύλλα, καὶ ὄζους
Φύσει, ἐπεὶ δὴ πρῶτα τμήθη ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
Οὐδ' ἀναθηλήσει, περὶ γὰρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
Φύλλα τε, καὶ φλοιόν. νῦν αὖ μιν υἷες Ἀχαιῶν

De sceptro.

Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται.

Vt sceptrum hoc (sceptrum dextra nam forte gerebat)
Nunquam fronde leui fundet virgulta neq; vmbram.

A loco, & ab officio. A loco: quia de commissura virgultum exit. Ab officio: quia frondes vmbram efficiunt:

Cùm semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret: Quid potuit suauius? cùm dixit Matrem. At ille, τεμὼν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν. Quemadmodum verbum quoque, ἔλεψε: longè elegantius: *posuitq; comas, & brachia ferro*. perstat in metaphora, postquam dixit, *matre*. Mirifica verò illa repetitio, & verè Virgiliana. *olim arbos*, tota narratio duabus voculis comprehensa est. Artẽ deinde addit, quam ille subticuit,

-nunc artificis manus ære decoro Inclusit.

Et circunscriptio, *manus artificis*, pro artifex, & Antonymia: non enim dixit, faber. Illam quoque πωπολογίαν, δικασπόλοι, οἵ τε θέμιστας εἰρύαται: non ęre, vt ille delibrauit: sed auro hoc inclusit,

-patribus q; dedit gestare Latinis.

Quod verò iactant Græculi: vno comprehensũ versu, quod apud nos indigeat circũlocutione. sanè idẽ est, atque in saltatione si quis edat motum simplicem: eundem alter compositum veris certísque flexibus. In I I I I, igitur Iliados versus ille est,

Νευρὴ μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον.

Diuinus verò vir, totum arcus tractum, curuationem, coniunctionem extremorum. Ad hæc manuum æquale officium simul, & diuersum. Simul cum læua ferrum solùm, cũ dextra & neruo papillam. Hæc sunt crimina huiusce circunductionis. quam si ab Homero potius caperet, quàm promeret de suo: non sic dixisset, sed quasi pædagogi supercilium, metuens puer, ineptè sic, *Arcu coniunxit ferrum, neruoq; papillam*, vel sic,

Arcus curuatio

Et læuæ ferrum applicuit, dextramq; papillæ, vel *Adduxit neruum ad mammam: ferrum appulit arcu.*

Plebeia hæc omnia, quæ tantùm à Virgilianis superantur, quantùm pastorum dapes regiis ferculis. Vtrobique ceruus est, & capreolus, & hœdus. at hîc, aurum, pompa, intinctus, condimẽta. denique Homerus moles quidem, sed vt ait, Quid. *rudis indigestaq;*: Virgilius autẽ eiusdẽ poetæ, *deus, & melior natura*. Valeant igitur febriculosi grammatici cum Græculis suis: qui putant diuinũ Poetã: imò verò poetarũ vnicum non iudicio elegisse, quæ dixerit, sed necessitate, atque ingenii angustiis abductũ ab iis, quæ nõ dixerit. quasi non potuerit quod volebat: imò verò qui noluerit, quod potuit. Quam verò idẽ aliter meliore breuioréque orationis gyro coercuerit, apparet in I X, eo versu, *neruoq; obuersus equino Contendit telum, diuersaq; brachia ducens.* Illud ex V. Vlysseæ diuersa ratione multo expressit efficacius,

Τὸν δ' ἐφόρει μέγα κῦμα κατ' ῥόον εὐρὺ ἐνθα

Nã ῥόος fluxus directus est. quonam igitur modo ἔνθα καὶ ἔνθα? Igitur noster aliter,

Curuata in molis faciem circunstetit vnda.

Illud enim ἔνθα καὶ ἔνθα, expressit per, circum: & μέγα per, molis:

Quid de portu? Videamus ex XIII, Vlyssea particulatim,

Φόρκυνος δὲ πρὸς ὃν λιμὴν ἁλιοῖο γέροντος
Εἴν δύμῳ Ἰθάκης, δύο δὲ προβλῆτες ἐπ' ἄντῳ
Ἄκται ἀπορρῶγες λιμένος ποτιπεπηγᾶσι:
Αἱ τ' ἀνέμων σκεπόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
Ἔκτοθεν. Principio portus tũ natura, tum cõmoditas longè melius explicatur,

Est in secessu longo locus. Iam est secessus: iam longus. *Insula portum Efficit.* Rationem reddit quomodo efficiat. *obiectu laterum: quibus omnis ab alto Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos.* Necesse est, trãquillũ intus esse mare: quod iam fractum, iam tectum atq; abductum ab instantibus fluctibus: qui item franguntur antè, quàm impetum faciant. Nam tametsi Homericum circunstant rupes: aditus tamẽ nihilo secius vento expositus fluctus excipit integros. aditum propterea muniuit noster insulæ obiectu. Nunc autem latera, sicut ille,

Hinc, atq; hinc vastæ rupes, geminiq; minantur
In cælum scopuli. Necesse est altas esse, non solùm præruptas, vt ille dicebat. Nam prærupta nõ omnia excelsa. ex alto igitur ingruentes ventos arcent nostræ. Et cùm ille diceret.

Ἔνθοδε δ' αὖ εὐ δεσμοῖο μύοισι
Νῆες ἐϋσσέλμοι. Non apposuit causam. At apposuit noster, *Æquora tuta silent.* Mira verba. Deinceps ornatus vtrique,

Αὐτὰρ ὀπὶ κρατὸς λιμένος πανύφυλλος ἐλαίη.
Ἀγχόθι δ' ἀντῆς αὔτεον ἀπείρεατον ἠερόειδες
Ἱερὸν νυμφάων, αἱ νηΐαδες καλέονται.
Ἐν δὲ κρητῆρες, καὶ ἀμφιφορῆες ἔασι
Λάϊνοι ἔνθα δ' ἔπειτα πιδυσέωσι μέλισσαι.

Humilia, & humiliter. Noster verò grandiora, & magnificè,

-tum sylvis scena coruscis,
Desuper horrentiq; atrum nemus imminet vmbra.

Quid enim sola oliua: quam etiam falsò πανύφυλλον vocauit. folia nánque gerit breuia, tametsi non rotunda. Sed Palma est πανύφυλλος & Hemionitis, & Arundo. Tum autem descriptio antri figura necessaria: *scopulis pendentibus.* Deinde versus ipsis aquis dulcior,

Intus aquæ dulces, viuoq; sedilia saxo.

Palma πανύφυλλος.

Postea cùm dixit: *Nympharum domus*: non egit Grammaticum, vt ille, αἱ νηΐαδες καλέονται. Quanquam potius Nereides esse oportuit. non enim posuit intus dulces aquas, quemadmodũ noster. cùm tamen & Crateres, & Amphoras nominaret. Quanquam earum vsum ad apum thesauros, non ad potum deduxit. Maro autem post integram descriptionem, vsum docuit. non autẽ eo narrationẽ interrumpit, sicut ille, ἔνθοδε δ' ἄνευ, &c. ornatũ verò adauxit: *fessas*, ergo, *non vincula naues, Vlla tenent.* scilicet ad litus aut ad saxa, πρυμνύσια intelligit: quæ à prora nominant Adriatici, non à puppi. Alterum deinde retinẽdi nauigia modum -*vllo non alligat anchora morsu*: Omitto Periphrasin, *morsus anchoræ.* sicut & alibi, dentem appellat. Splendor quoq; ex geminatione, vlla, vllo.

Neque vnum ex hisce commutarim;

Armipotens belli præses Tritonia virgo
Frange manu Phrygij telum prædonis: & ipsum
Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis:

cum illis omnibus, qui sunt in v I, Iliad.

Πότνι' Ἀθηναίη, ἐρυσίπολι, δῖα θεάων.

Nihil noui: vulgaria omnia,

Ἄνδρα δὴ ἔγχος Διομήδεος ὀξὺ ἰδὲ χερσὶν ἄωτον
Πρῶτα δὸς πιέσεν σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Nuda hæc quoq;. At ibi *telum Phrygij prædonis.*

Explicatiora quoque ea, quæ de ventis ac de quercu noster ait,

Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ, nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant. It stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes.

Hactenus pares. sic enim in x v I, Iliados,

Ὡς δ' Εὖρος τε, Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιϊν
Οὔρεος ἐν βήσσῃς βαθείῃ πολεμιζέμεν ὕλῃ,
Φηγόνε, Μελίῃ τε, πανύφλοιόν τε κράνειαν:
Ἄμφω δὲ ἀλλήλοισι ἔβαλον πανυπήνεα ὄζοις
Ἠχῇ θεσπεσίῃ, πάταγος δέ τε ἄγνυτο ῥάων.

Verùm comparatio minus apta videtur hîc. nã de sylua pugnant venti, vt sternant. At Græci & Troiani, vt Cebrione potiantur. nam quæ erit sylua: si Græci sint Eurus, Troiani Notus? Ridiculum verò ad meridiem vsque totis vtrinque viribus pugnari: Hectorem verò capite, Patroclum pede prehensum, Cebriona trahere nec pugnare. Verùm puerilia multa huiusce generis apud Homerũ, qui prælia ad cyathum formabat: quæ ipse vidisset nulla. Lõgè meliore iudicio Poeta: qui Æneæ constantiam ab Elisa, & Anna oppugnari declarabat. Proĩde hæc addit,

Ipsa hæret scopulis, & quantùm vertice ad auras
Æthereas, tantùm radice in Tartara tendit.

In eandem sententiam duas eodem filo fecit comparationes: vnam de Mezentii fortitudine,

Ille velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
Obuia ventorum furijs, expostaq; ponto
Vim cunctam, atq; minas perfert, cæliq; marisq;
Ipsa immota manet. Alteram de constantia Latini, - *ille velut rupes immota resistit:*
Vt pelagi rupes magno veniente fragore
Quæ sese multis circumlatrantibus vndis
Mole tenet scopuli: nequicquam spumea circum
Saxa fremunt: lateriq; illisa refunditur alga.

Sic & Homerus duas: vnam in mari, in x v. Iliad.

-ὡΰτε πέτρη
Ἠλίβατος, μεγάλη, πολιῆς ἁλὸς ἐγγὺς ἐοῦσα:
Ἥ τε μύει λιγέων ἀνέμων λαρυγγέα κέλευθα,
Κύματα τε ῥηγνύντα, τά τε πρῶτα φανείσεται αὐτῇ.

Pessimo tamen consilio Græcos saxo comparat, qui sunt multi. Hectorem verò fluctibus, qui est vnus. In decimoseptimo autem in flumine,

-ὥστε πρὸν ἰχάνει ὕδωρ
Γαλήνης πεδίονδε διαπρύσιον τεταγηκώς
Ὅστε τε καὶ ἰφθίμων ποταμῶν ἀλεγεινὰ ῥέεθρα
Ἴσχει, ἄφαρ δέ τε πᾶσι ῥόον πεδίονδε τάδησι
Πλάζων: οὐδέ τι μιν δεινεῖ ῥήγεσι ῥέοντες.

Quæ verò apud Gellium nugantur Grammatici de Eride Homerica, & Fama Virgiliana, valde ridicula sunt. De Contentione ille in quarto Iliadis,

Ἡ τ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται: αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Clamant quòd Maro de Fama dixit, eam inter nubila caput condere: quum tamen Homerus, vnde ipse accepit, in cælo caput Eridis constituat. Iam tibi pro me respondeo: Non sum imitatus. Nolo imitari. Non placet. Nõ est verum, Contentionem ponere caput in cælo. Ridiculũ est. Fatuum est. Homericum est. Græculum est. Virgilianum non est. Romanum non est. Præterea latet eos vis iudicii Maroniani. Abscondit enim Famæ caput nubilus: propterea quòd Famæ caput, id est author rumorum ferè incertus est. & dixit Nubila, non cælum: quia ad nubes vsque peruenire à terra clamor potest.

Vicit etiam illa in vndeuicesimo Iliadis,

Τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα.

Ille deæ donis, & tanto lætus honore,
Expleri nequit, atque oculos per singula voluit:
Miraturq;, interq; manus & brachia versat.

Si perpendas omnia, Quòd nõ expleatur, quòd oculos in cuncta intendat, quòd miretur & verset: magnum opus, magnum Æneam, magnum Virgilium intelliges.

Sunt & hęc è mediis tracta castris in poesim,

Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, & pugnam sperate parari.

Ille autem quasi præco,

Νῦν δ' ὁρμᾶσθε τὸν δεῖπνον, ἵνα σπεύσωμεν ἄρηα.

Nec minus ex vicesimosecundo Iliadis,

Οἵ δ' ἀστὴρ εἶσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ
Ἑσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

Vincuntur à nostris,

Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
Extulit os sacrum cælo, tenebrasq; resoluit.

Profectò ne ambrosia quidem dulcior est. Neque si superioribus addas ea quæ in quinto canuntur ab Homero, possis æquare Virgilianorum suauitatem,

Ἀστὴρ ὀπωρινὸς ἐπαλίσκιος: ὅστε μάλιστα
Λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο.

Tetigit autem antiquorum opinionem, qui dicebant humore ali siderum splendorem. Iccirco Luciferum perfundit vnda. Quanquam equidẽ arbitror horum versuum fulgore clariorem illum futurum, quàm quauis vnda etiam ipsius Hippocrenes. vel quum ait, *os sacrum.* &, *astrorum ignes.* &, *Venus amat Luciferum*: quæ eadem cũ illo existimatur. Verùm optimus Philosophus, Luciferum intellexit globum, & corpus ipsum: Venerem autem numen illud, quam Intelligentiam vocant Metaphysici: cuius sola ac simplici intellectione orbis ipsius rotatio perpetuatur. Resoluit autem tenebras iccirco, quia siderum omnium Lucifer solus tantum iacit luminis, vt obiecta corpora vmbram reddant: quemadmodum & ad Solem, & ad Lunam. Talis tantúsque Poeta noster est supra omnem captum Grammaticorum.

Efficacissima quoque in illis ἠθοποιΐα atque politia,

Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenum q; senumq;
Prosequitur votis. nec non & pulcher Iulus: & quæ sequuntur. Apud Homerum in decimo Iliadis nuda omnia,

Τὼ δ' ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην
Βὴν ῥ' ἴέναι, γ' ἐπέτην δὲ πάρ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.

Quid enim est: liquerunt optimos? omnino languet: neque πάντας placet. quasi non essent ipsi ἄριστοι. Sic quæ mox sequuntur multo etiam meliora. Quippe illis iter tantùm, & percontatio primùm. Mox de Rheso pauca, nuda, rudia, infelicia. Nostra diuina omnia, numerosa, varia, inexpectata: quæ sibi quisque eligat pro excellentissimis.

Neque audeant illa comparare: quæque ex vndecimo Iliados,

Ζώγρει ἀσχέος υἱὲ, σὺ δ' ἄζια δέξαι ἄποινα
Πολλὰ δ' ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια κεῖται
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε σίδηρος.

quæque ex decimo,

Ζωγρεῖτ' αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὰ λύσομαι. ἔστι γὰρ ἔνδον
Χαλκός τε, χρυσός τε, πολύκμητός τε, σίδηρος
Τῶν χ' ὅμμιν χαείσατο πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
Εἴκεν ἐμὲ ζωὸν περὶ θεῖ τ' ὀπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν.

Quæ ille, vt fuit castigatæ verecũdię atque prudentiæ, in vnum collegit. nam tametsi in prælijs id sæpe contigit: tamen historici id narrare: non repetere, veri poetæ est. In vnum itaque redegit, & quidem cum obiecratione. Hoc enim modo citius quàm donorum oblatione virum fortem flectimus,

Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;.

Mirabilis contextus: Obtestatur per Anchisem, quia ipse haberet etiamnum patrem. Per Iulum, quia esset vterque pater. tum deo simile est, seruare. Est enim Iouis cognomentum, σωτῆρ. deinde promissa: eáque non sine specie atque argumentis veritatis: *Est domus alta.* Nisi esset alta, putaret Æneas non esse diuitem. Reliqua verba simul cum puritate veteri Romana, nouam atque excogitatam maiestatem coniunxere,

-iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti: sunt auri pondera fecti
Infectiq; mihi. Neque hic sistit orationem

ſed impetum addit à fine,

-non hîc victoria Teucrûm
Vertitur: aut anima vna dabit diſcrimina tanta.

Sic audias vulgares Homeri obſeruationes, ſine arte, ſine affectu. Vnam pro illis cunctis nobilem Virgilii. Iam vt quæ dicit Agamemnon, cũ illis conferantur,

-iampridem belli commercia Turnus Suſtulit, & quę ſequuntur.

Luporum comparatio. Non ſemel luporum comparationem adducit. In quarto Iliados per collationem ſimplicẽ, λύκοι ὡς, nulla addita narratione. In vndecimo autem eodem modo, verbum tantùm addidit, λύκοι ὡς δῦνον. Hanc εἰκασίαν locupletauit comparatione in decimoſexto,

-οἱ δὲ λύκοι ὡς
Ὦ μοφάγοι, τοῖσι τε θεὸς φρένας ἄασετο θυμὸν·
Οἵτ' ἔβαφον κεραὸν μέγαν οὔρεσι δηώσαντες
Δάπτουσιν. πᾶσιν δὲ παρήϊον αἵματι φοινὸν
Καίτ' ἀγχιθὸν ἴασιν ἐπὶ κρυόεν μελανύδρου
Λάψοντες γλώσσῃσιν ἀρ' αὐῆσι μέλαν ὕδωρ
Ἄκρον ἐρευγόμενοι φόνον αἵματος. ἐν δέ τε θυμὸς
Στήθεσιν ἀτρομός ἐστι: θοῇ δ' ἐνέτυσε δὲ γαστήρ.

Inter hanc vbertatem & illam breuitatem, media eſt diuini Poetæ comparatio,

-lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies. Efficacius eſt *Raptores*, quàm ὠμοφάγοι. Sunt genera canum, ὠμοφάγα: non tamen raptores canes Melitæi. Et locus, *atra in nebula*: & modus dicendi, *rabies improba ventris*, plus quàm fames. &, *exegit*. &, *cæcos*, id eſt ſecuros cuiuſcunque periculi. Pulchrum verò Epiphonema, *-catuliq; relicti Faucibus expectant ſiccis.* quorum recordatione parentum rabies acuatur. Quod verò ait Homerus, Linguis bibere: falſum eſt. morſu enim bibunt lupi: non autem λάπουσι. neque lingua imbuta cruore potuit rectè dici, αἰμαῖ.

Sed & alia hac non inferior,

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Cùm fremit ad caulas, ventos perpeſſus & imbres,
Nocte ſuper media: tuti ſub matribus agni
Balatum exercent: ille aſper & improbus ira,
Sæuit in abſentes. collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſiccæ ſanguine fauces.

Siderum comparationes. De Sirio & aliis ſideribus multas fecit Homerus comparationes. In vndecimo Iliados,

Οἷος δ' ἐν νεφέων αὐαφαίνεται οὔλιος ἀστὴρ
Παμφαίνων, ὅτε δ' αὖτις ἐδυ νέφεα σκιόεντα.

Et eam quã ſuprà poſuimus ex quinto Iliados,

Δαΐε οἷ ἐν κόρυθος τε καὶ ἀκαμάτοιν ὤμοιν
Ἀστέρ' ὀπωπευνῷ ἐναλίγκιος τε μάλιστα
Λαμπροῖ παμφαίνῃσι λελουμένῳ ὠκεανοῖο.

Et in viceſimoſecundo,

Παμφαίνουσ' ὡς τε ἀστέρ' ἐπιστύμβιον πεφύασι
Ὅς ῥα τ' ὀπώρης εἶσιν: ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
Φαίνονται, πολλοῖσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ·
Ὅν τε νυν ὠρίωνα κύνα δ' ἐπίκλησιν καλέουσι.

Quartam non omittam his ſimillimam. compa-

A rat enim igni clypei fulgorem in vndeviceſimo,

Ὡς δ' ὅταν ἐν πόντῳ πυρὸς σέλας νωΐτεμι φαείνῃ
Καιομένου πυρός. τὸ δὲ κάππεται ὑψόθ' ὄρεσφι
Σταθμῶν ἐν οἰοπόλῳ. τοὺς δ' ἐκ ἐθέλοντας ἀέλλαι
Πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φίλων ἀπὸ θέρεσιν.

Quæ omnia noſter ſparſa verecundè compoſuit illo gyro,

Ardet apex capiti, criſtiſq; à vertice flamma
Funditur, & vaſtos vmbo vomit aureus ignes.

Sanè fulgor è nitido tumidóque loco videtur euomi. inde duplicauit comparationem,

Non ſecus ac liquida ſquando in nocte Cometæ
Sanguinei lugubre rubent. Nuſquam toto in Homero tantam verborum inuenies efficaciã. Aut *Sirius ardor*, quanto grandius quàm ὀπωπευνὸς ἀστήρ? Ad hæc, natura & ἐνδεχόμενα cætera,

B *Ille ſitim morboſq; ferens mortalibus ægris*
Naſcitur, & læuo contriſtat lumine cælum.

Quod & ille,

Λαμπρότατος μὲν ὅ γ' ἐστί, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται
Καί τε φέρει πολλὰς πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι.

Talis Æneas deſignabat tunc, & ex igne illo, & ex fatis perniciem.

Haud longè ab his eſt quod habetur in nono: cuius minima laus maximã Homeri ſuperat,

Continuò noua lux oculis effulſit, & arma
Horrendum ſonuere: tremunt in vertice criſtæ
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulgura mittit.

Cum quibus collata, plebeia illa ſint ex duodeuiceſimo Iliadis,

Ἡνίοχοι δ' ἔπληγεν, ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι
C Δεινὸν ὑπὲρ κεφαλῆς μεγαθύμου πηλείωνος
Δαιόμενον. τὸ δ' ἔδαιε θεὰ γλαυκῶπις ἀθήνη.

Sic de Chimeræ in vertice galeæ Turni. quod Grammatici damnãt: primùm, quia vtrique attributus ignis, Turno & Æneæ. deinde quòd Æneas nondum in prælio, ſed è naui. Cæterùm illorum ſtoliditas maior eſt quauis reprehenſione. Semper enim in eorum ſtupida arrogantia ſupereſt, quod caſtiges. nánque hoc ſanè horrendum, quum vel ex nauibus perterrefaceret. vtrique autem dat fulgorem: quia vtrique arma. Quid ais ad hoc? Turnum tollit, vt vincentem extollat. Quid? nonne & Diomedis & Achillis galeæ imponit Homerus ignem? Quanto prudentius noſter duos hoſtes aliis inuictos, multis virtutibus pares fecit, quàm Homerus duos eiuſdem exercitus? *Chimeræ comparatio.*

Longè illuſtrior eſt atque accuratior effictio Euandri, quàm Agamemnonis in 11. Iliados,

Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma.

Nonne hoc melius quàm Ἔζετο δ' ὠρδωδεὶς? Illã verò ſuauitatem,

Et matutini volucrum ſub culmine cantus.

& illã (vt ego ſolitus ſum iocari) καὶ δεκαετίς,

Conſurgit ſenior, tunicaq; inducitur artus:
Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.
Tum lateri atq; humeris Tegeæum ſubligat enſem.
Demiſſa ab læua pantheræ terga retorquens.

quibus illã non ſunt paria,

-μαλα-

-μαλακὸν δ' ἔνθεν γλωῶνα
Καλὸν νηγάτεον: θεὸς δ' οὐ μέγα βάλλετο φάρος.
Ποσσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο κάλα πέδιλα.

& illa inferiora,

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.

Illis quoque ſuperatus eſt,

Necnon & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greſſumq; canes comitantur herilem.

Quid enim?

Ἀμ' αὐτῷ δὲ δύο κύνες ἀρχοὶ ἕποντο.

Nec minore felicitate Turnum armat,

Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus.
Iamq; adeo Rutulum thoraca indutus, abenis
Horrebat ſquammis: furasq; incluſerat auro.
Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat enſem:
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce:
Exultatq; animis, & ſpe iam præcipit hoſtem.

Rudiora illa in vndecimo Iliados,

Κνημίδας μὲν πρῶτα περὶ κνημῖσιν ἔθηκεν
Καλὰς ἀργυρέοισιν ὄπι σφυρέοις ἀραρυίας.
Δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσιν ἔδυσεν.
Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισι βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
Χάλκεον. αὐτὰρ ἔπειτα πάχος μέγα τε σθεβαρόν τε
Εἵλετο. τῷδ' ἀπιόλδε σέλας ἐφέρετο τηλόθι πάντῃ.

Caſtigandus quoque in decimo Iliados propter illa,

Τυδείδῃ μὲν ἔδωκεν μένος πολέμοιο θρασυμήδης
Φάσγανον ἄμφηκες. τὸ δὲ ἐν κώπῃ νηυσὶ λέλειπτο.

Diomedes ergo ſi reuiuiſcat, animaduertat ab Homero hanc iniuriam, qui ſe ſine enſe exire fecit è tentoriis. Contrà Virgilius etiam habenti donat,

-humero ſimul exuit enſem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Cnoſius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Vbi etiam Grammaticum agit idem: ait enim,

Ἀμφὶ δέ οἱ κωπηλὸν κεφαλῇφιν ἔθηκεν
Ταυρείου, ἀφαλόν τε, καὶ ἄλοφον, ἠΐ τε κατ' αὐτὴν
Κέκληται. Poſitũ enim oportuit galeæ nomen ſine verbo κέκληται. quod & ſuprà emendabamus in expoſitione portus Ithacenſis.

Neſtor verò in primo Iliados loquax, in ſeptimo non minus: in quarto odioſus: in vndecimo obtundit: in penultimo etiam nugatur. Vndecimi ſanè locum non appoſui: libri nánque integri inſtar eſt. Audent tamen Grammatici D conferre illum cum Euandri oratione. Numerat ille boum & caprarum capita: hic regem Herilum, & fortem & fatali vita:

Ter, inquit, letho ſternendus erat. Ad hæc,

-primam aciem Præneſte ſub ipſa
Strauit, ſcutorumq; incendi victor aceruos.

Leonis comparationes Leonis comparationes non pauciores, quàm aſtrorum aut fluuiorum. In decimo breuis,

Βαῖ ῥ' ἴμεν ὥστε λέοντε δύω δι' νύκτα μελαιναν.

Similis in vndecimo, λέων ὥς. Paulò amplior in decimooctauo,

Ὡς δ' ἀπὸ σώματος ἕπ λέοντ' αἴθωνα δύωσι
Ποιμένες ἄγραυλοι, μέγα πεινάοντα δι' ἐδωσι.

& in vndecimo locupletior,

Βέης ὡς:

A Ἄς τε λέων ἐφόβησε μολὼν ἐν νυκτὸς ἀμολγῷ
Πάσας· τῇ δέ τ' ἴῃ αὐαφαίνεται αἰπὺς ὄλεθρος:
Τῆς δέ τε αὐχὴν' ἔυξε λαῶν κρατερῶν ὀδόντι
Πρῶτον: ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει.

In eodem fuſior adhuc,

Ὡς δ' αἴθωνα λέοντα βοῶν ἀπὸ μεσταύλοιο
Ἐσσεύοντο κύνες τε, καὶ αὔτῃρες ἀγροιῶται:
Οἵ τε μιν ἐκ εἴῶσι βοῶν ἐν πῖαρ ἔδεσθαι·
Παννυχοι ἐγρήσσοντες· ὁ δὲ κρειῶν ἐρασπίζων
Γ' ἔσσεται ἀλλ' οὔπι φρήσει: θαμειὲς γὰρ ἄκοντες
Ἀντίον αἰσσοῦσι θρασειάων ἀπὸ χειρῶν:
Καιόμενά τε δέεται: πύ τε τε εἴσσοσυμβόλος ἠώς:
Ἠ ὧδεν δ' ἄπο νόσφιν ἔβη τεπιόπι θυμῷ.

& in eodem alia non minor,

Ὡς δὲ λέων ἠΐθεος ταχέης νήπια τέκνα
Ρ' ἠϊδίως ξωυέαξε λαβὼν κρατερῶσιν ὀδοῦσιν
B Ἐλθὼν ἐς ἔρυθ: ἀπαλὸν δέ σφ' ἦτορ ἀπούρας.
Ἠ δ' εἴ τε τεύχησι μάλα φρεσίν, οὐ δυναταί σφι
Χρεισμοῦν: ἀυτὰρ γὰρ μιν ὑπὸ ῥῆγος αἰνὸς ἱκάνει.
Καρπαλίμως δ' ἠΐξε δόμῳ δρυμὰ πυκνὰ, καὶ ὕλην,
Σπεύδουσ' ἱδρώουσα κρατεροῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς.

Alia luculenta in decimoſeptimo,

Ὡς δ' ὅτε τίς τε λέων ὀρεσίτροφος ἀγρὶ πεποιθὼς
Βοσκομένης ἀγέλης βοῦς ἁρπάσῃ, ἠ τε ἄεισι.
Τῆς δ' ὄξ αὐχὴν' ἔαξε λαῶν κρατερῶσιν ὀδοῦσι
Πρῶτον: ἔπειτα δέ θ' αἷμα, καὶ ἔγκατα πάντα λαφύσσει
Δηῶν. ἀμφὶ δέ τόν γε κυνες τ' ἄνδρές τε νομῆες
Πολλὰ μάλ' ἰύζουσιν ἀπόπροθεν: οὐδ' ἐθέλουσιν
Ἀντίον ἱστέμεναι: μάλα γὰρ χλωρὸν δέος αἱρεῖ.

Illa quoque in ſextodecimo,

Ἠΰτε παῦρον ἔπεφνε λέων ἀγέλην ἀφι μετελθὼν
Αἴθωνα μεγάθυμον ἐν εἰλιπόδεσσι βόεσσι,
C Ὧ ἔλετο τε στεναχων ὑπὸ γαμφηλῇσι λέοντος.

& in tertio vna,

Ὡς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Νεβρὸν, ἠ ἔλαφον κερεὸν, ἠ ἄγριον αἶγα
Πεινάων· μάλα γάρ τ' ἐδίει, εἰ περ αὖ αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλερεῖς τ' αἰζηοί.

Tot congeries verborum, tot iterationes congeſsit Poeta noſter: atque hanc quidem vltimã ſic expleuit,

Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans
(Suadet enim vaſana fames) ſi ſortè fugacem
Conſpexit capreã, aut ſurgentem in cornua ceruum:
Gaudet hians immane, comaſq; erexit, & hæret
Viſceribus ſuperaccumbens. lauit improba teter
Ora cruor. Ecce quomodo dixit, πεινάων. *Impaſtus*. In vtroque verbo moles eſt. Cæterùm ornamenta ſunt maxima: *fugacem capream ceruum in cornua ſurgentem*: κερεόν. & πεινάων: *vaſana fames*. amentes enim famelici fiunt etiam homines, atque efferantur. vnde Lucanus, *-neſcit plebs ieiuna timere*. Notabis etiam verbum, *Suadet*. facetum eſt: non dixit, Cogit. Superauit hiſce: ſuperauit illis, *Gaudet hians immane*. &, *comas erexit*. Illud autem, μάλα δ' ἐδίει: impenſius, *hæret Viſceribus ſuperaccumbens*. In cauea enim hoc vidimus: quanto magis vrgebatur pertica, tanto acri' premebat vitulũ. Nõne eſt generoſior oratio, quã μάλα κατεδίει? Epiphonema pulcherrimũ: ſic enim lauat os ſanguine, vt diu pòſt lãbat.

Est & altera in decimoseptimo, quum leoni comparat Menelaum inuitum relinquentẽ Patrocli cadauer,

Αὐτὰρ ὅγ' ἐξοπίσω ἀνεχάζετο, λεῖπε δὲ νεκρὸν
Ἐν σταθμῷ ἀλόμενον. ὥστε λὶς ἠϋγένειος
Οἴνῃ κούρῃ, ἠὲ ἄνδρες ἀπὸ σταθμοῖο δίωντται
Ἐν γρεσί, ἠὲ φωνῇ. τοῖ δ' ἐνὶ φρεσὶν ἄλκιμον ἦτορ
Παχνοῦται, ἀέκων δ' ἀπέβη ἀπὸ μεσταύλοιο.

quam in Turni maiore facinore superauit,

-ceu sæuum turba leonem
Cum telis premit infestis: at territus ille
Asper, acerba tuens retrò redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra:
Ille quidem hoc cupiẽs, potis est per tela, per hostes.

Nudis illis adiecit amictum incomparabilem, *Asper, acerba tuens.* & quum miscet virtutem cũ periculo: & timorem cum auiditate. Tertia quoque illam è sextodecimo sic delet,

-vtq; leo specula quum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat. Excitat magis animum hæc aggressio, quàm illa pugna impar, παῦρον ἔπφνε λέων. &, ὤλετο γενάχων. Quartæ multus decor, multus affectus, multus impetus. referens illam quæ simili materia est in decimo Iliadis,

Ὡς δὲ λέων μήλοισιν ἀσημαίνοισιν ἐπελθὼν
Αἴγεσιν ἢ ὄϊεσσιν κακὰ φρονέων ἀνορούσῃ.
Impastus ceu plena leo per ouilia turbans:
(Suadet enim væsana fames) manditq; trahitq;
Molle pecus, mutumq; metu. fremit ore cruento.

vt præterquam quod vorat, etiam trahit. Sanè quum iratus est, quod ore apprehendit, succutit, atque inter mandendum fremit. Quæ plus pingunt quàm αἶμα καὶ λαφύσσει. Quod autem ait, ἀυχὴν' ἄξε: sanè non repugno: sed nares, rictúmque potius comprehendit ore leo. Credo anima sua graui illius animam vt suffocet aut hauriat. Sæpe enim hoc vidimus.

Quinta quoque magnifica est, & tota sua,

-Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comantes
Excutiens ceruice toros: fixumq; latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Apud Homerum verò multas præterea videbis: duas valde vicinas in quinto. & in eodem libro tertiam, duorum leonum: & in sextodecimo duas: in quarum altera est hemistichium, ἐὴν τέ μιν ὤλεσεν ἀλκή. Simile illi, ὀλωοεῖν δέ ἑ ἔκτα, in simili comparatione. & tertia haud multo póst. & in decimoseptimo alia ab ea quam descripsimus. & in vicesimo vna magnifica admodum. & duorum capram ferentium in tertiodecimo.

Illa quoque à Criticis & comparata, & perpensa sunt,

Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aera captat.
Sidera cuncta notat tacito labentia cælo:
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; triones:
Armatumq; auro circumspicit Oriona. Artem atque intentum animum simul notauit per verbum, *Circumspicit*. Altè Arcturum ad dextram, alia ex parte Orionem. sed & aerem, id est, auras ipsas ventum præuenientes, miro modo dixit, *Auribus* captare. Homerus autem sine vllo apparatu more suo fluit,

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἐθοώετο τεχνηέντως
Ἠῶθεν βλεφάροισιν ἐπιπλέ
Πληϊάδας τ' ἐσορῶν, ἠὲ δύοντα βοώτην
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσι:
Ἣ τ' αὐτοῦ τρέφεται, καὶ τ' ὠαρίωνα δοκεύει.

Similes in decimoseptimo Iliadis.

Nuda item illa ex Iliados secundo,
Ἠὔτε ἔθνεα εἴσι μελισσάων ἀδινάων
Πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομένων.
Βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν.
Αἱ μὲν τ' ἔνθα ἄλις πεποτήαται, αἱ δέ τε ἔνθα.

Quæ diuinus vir ita descripsit, vt oppresserit,

Qualis apes æstate noua per florea rura
Exercet sub sole labor: quum gentis adultos
Educunt fœtus, aut quum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.

Eius partes si velim recẽsere, opera me deficiat, Rei naturam, varietatem, figuras, carminis rotũditatem, neruos suauiloquentiæ.

Simillimam huic hîc ponere suadet par materia, æqualis victoria,

ὄρνιθες ὡς.
Ἠὔτε περ κλαγγῇ γεράων πέλει οὐρανόθι πρό.
Αἵ τ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
Κλαγγῇ πάρ πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.
Ἀνδράσι πυγμαίοισι φόνον, καὶ κῆρα φέρουσαι.
Ἠέριαι δ' ἄρα τάγε κακὴν ἔριδα προφέρονται.

Omissa fabula Pygmæorum, quæ sanè Græcula est: rem ipsam breui, plena, mira narratione complexus est,

-aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aues: vbi frigidus ann'
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Quantò elegantius, *frigidus annus Trans pontum fugat aues*, quàm, Aues hyemem fugiunt? Sed & expressius,

-quales sub nubibus atris
Strymoniæ dant signa grues, atq; æthera tranant
Cum sonitu, fugiuntq; notos clamore secundo.

Tantum verò præstitit in illa Mnesthei increpatione: vt non videatur desumpsisse ex Iliados tertiodecimo. vbi res maximi momenti languidissimè scripta est,

Νῦν δ' ἔκαδεν πόλιος κοίλης ὀπὶ νηοὶ μάχονται
Ἠγεμόνος κακότητι, μεδημοσύνῃ τε λαῶν.
Οἱ κείνῳ ἐείσαντες ἀμυνέμεν ὀκὲ θέλοισι
Νηῶν ὠκυπόρων. ἀλλὰ κτείνονται ἀν' ἄστυ.

Alius quippe sonus, alius ardor,

Quos alios muros, quæ iam vltrà mœnia habetis?
Vnus homo, & vestris, ô ciues, vndique septus
Aggeribus, tantas strages impunè per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumq; deorum,

Et magni Æneæ, segnes, miserétque pudétque?

Increpatio altera Agamemnonis, qua Troianos acuit in quarto Iliadis,

Ἀργεῖοι ἰόμορμοι, ἐλεγχέες, ἠ νυ σεύεσθε;
Τίφθ' οὕτως ἕστητε τεθηπότες, ἠὔτε νεβροί;
Αἴτ' ὅτ' ἐν αὐλῇ ἔνεμον πόλεος πανέθοιο θέουσι
Ἐσσάσ' οὐ δ' ἄρα τίς σφι μετὰ φρεσὶ γίγνεται ἀλκή.

Pudet his subiicere quę pari affectu dicit Pallas,

Quo fugitis socij? per vos & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen: & quæ sequuntur.

Et tertia in eodem libro, qua Mnesthea & Vlyssem carpit,

Τίπτε κατα πτώσσοντες ἀφέστατε, μίμνετε δ' ἄλλους;
Σφῶϊν μὺν τ' ἐπέοικε μετὰ πρώτοισιν ἐόντας
Ἑστάμεν, ἠδὲ μάχης καυστειρῆς ἀντιβολῆσαι.
Πρόσθεν γὰρ καὶ δαιτὸς ἀκουάζεσθον ἐμεῖο
Ὁππότε δαῖτα γέρεσιν ἐρεπτάζομεν ἀγαυοῖ.
Ἔνθα φίλ' ὀπταλέα κρία ἔδμεναι, ἠδὲ κύπελλα
Οἴνου πιέμεναι μελιηδέος, ὅφρ' ἐθέλοιτον.

Haud absimilia quæ in octauo,

Αἰδὼς ἀργεῖοι, κακ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί.
Πῆ ἔβαν ἀμφοτέρω, ἀλλ' ὅτε δὴ φαμὲν ἔμ' αὖτοι.
Ἀς ἐπὸ τ' ἐν λήμνῳ κείνοι ἀγέες ἠρεφάοντο.
Ἔδοντες κρέα πολλὰ βοῶν ἠρδοκαμεόων.
Πίνοντες κρητῆρας ὑπεστεφέας οἴνοιο
Τεφέων αἰθ' ἑκατὸν δεκάδων τε ἕκαστος
Σπείσεσθ' ἐν πολέμῳ. νῦν δ' οὐδενὸς ἀξίοι εἰμί.
Ἔκτορες: ὃς ἄρα νῦν ἐνιαυτήσει πυρὶ κηλέῳ.

Tarchontis autem oratio non minorem præ se fert animum, quàm pugna,

Quis metus? ô nunquam dolituri! ô semper inertes
Tyrrheni! quæ tanta animis ignauia venit?
Fœmina pallantes agit? atque hæc agmina vertit?
Quo ferrũ? quidve hæc geritis tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnáque bella:
Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi
Expectate dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium: dũ sacra secundus aruspex
Nunciet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.

Arboris quoque casum haud facilem operoso carmine descripsit Maro: Tantóque ornatu rerum naturam ambiuit, atque euenta ipsa: vt illa Homeri proposita, quæpiam hypothesis videatur: sunt autem in quarto Iliadis: sicut de fraxinò in XII: de quercu fulminata in XIIII,

Ὅ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αὔγεια ὦα,
Ἠ ῥα τ' ἐν εἰαμενῇ ἔλεε μεγάλοιο πεφυκεῖ
Λείη, ἀπὸ τέ οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύκασι,
Τὼ μ' ἀμαποτμὸς ἀνὴρ αἰδοῖ σιδήρῳ.
Ἐξέταμ' ὄφρ' ἵππω κάμψῃ φαιδιμα λεῖ δίφρῳ.

Non multò maior opera posita est in hac narratione, quàm in cædenda populo fecerit Carpentarius. At in nostro musa loquitur,

Ac veluti summis antiquam montibus ornum
Quam ferro accisam, crebrisque bipennibus instant
Eruere agricolæ certatim. Illa vsque minatur,
Et tremefacta comam concusso vertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta supremum
Ingemuit: traxitque iugis auulsa ruinam.

Non si ipse Iupiter poeta fiat, melius loquatur. In sextodecimo Iliadis huic similis est: alia à superiore, quam ex quartodecimo recitabamus,

Ἤειπε δ' ὡς ὅτε τίς δρῦς ἤειπεν ἢ ἀχεροῖς,
Ἠὲ πίτυς βλωθρὴ πτιῷ τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες
Ἐξέταμον πελέκεσι νέμεσι νήϊον ἔμεν.

Quam diuinus vir obruit sua imitatione,

Concidit: vt quondam caua concidit, aut Erimantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.

Versus quoque præcedens hosce, par est illi Homerico in XVI Iliados, de Cebrione,

Κεῖτο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἱππουριάων.

Sic ille,

Ipse grauis grauitérque ad terram pondere vasto.

Nisi velis illum huic apponere,

Flebant ingentem, atque ingenti vulnere victum.

In hoc est sententia par, in illo numerus.

Antiquam igitur *ornum* cum antiqua Troia. *Accisam ferro* illam, hanc longinquo bello attenuatam. *Agricolæ*, Græci sunt. Naturam verò specta ipsius arboris. *Illa minatur*: sed *vsque*, & *vsque*. &, *tremefacta*: &, *nutat*. *Paulatim euicta*. Addidit & attributionem, *Congemuit*. Nam ictibus sanè respondet arbor sonitu. Et, *traxit ruinam* secum: sicut Ilii euersio traxit secum Æneæ opes, & Antenoris, & Heleni, & aliorum. Quòd autem populi ramos non fecerit etiam imæ partis participes: falsus est. *Ἴνυς* verò si est, vt interpretantur, rotæ curuatura: pessima quidem fiat è populo. nam & facillimè atteritur: & minus fideliter tenet ferrum, si eo incrustetur.

In vndecimo Vlysseæ,

Ἀμφὶν βείχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου.

Quod noster tanto maiore cultu,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Etenim tam atrox res aliquo verborum ambitu studiosius comprehendenda fuit.

Milites quoque repræsentat Virgilius animosos, non vulgares. Quippe Pandarus & Bitias vltro etiam portas recludunt. Rectè igitur turribus assimilat, quæ sanè ad mœniorum defensionem constituuntur. Comparat autem roboribus versibus diuinis,

Portam, quæ imperio ducis est cõmissa, recludunt
Freti armis. quid potuit generosius? Deinde addit quod perterreat animos plebeios,

-vltróque inuitant mœnibus hostem.
Ipsi intus dextra, ac læua pro turribus astant,
Armati ferro, & cristis capita alta coruscis.
Quales aeriæ liquentia flumina circum
Siue Padi ripis Athesim, seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus: intonsáque cælo
Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.

Homerus autem minore opera,

Ἐν δὲ πύλησι δύω αἰὲν ἐὺ ἔσαν ἀείσω
Υἷες ὑψηγόροιο λαπιθάων αἰχμητάων.
Ἑστασαν, ὡς ὅτε δρῦες ἐν οὔρεσιν ὑψικάρηνοι,
Αἴτ' ἀνέμων μένεσι καὶ ὄμβρῳ ἔμματα πάσσα,
Μίζησι μεγάλησι διωσκάεις ἀερθεῖσαι.
Ὡς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες, ἠδὲ βίῃφι
Μίμνον ἐπερχόμενον μέγα ἄστυ, κὰδ δὲ βέβοντο.

Quæ in decimonono scribuntur, longè post se reliquit,

Τῶν δ' ἡφαίστοιο πάρεα κλυτὰ τεύχεα δέξο
Καλὰ μάλα, οἷ' ἄνθρωπος ἀνὴρ ὤμοισι φόρησεν.

Ille autem,

En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: me mox aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.

Tota quoque clypei descriptio multò est apud nos aptior vniuerso argumento. Homeri autem clypeus, friuola & puerilia cõtinet. Quinetiam sigillorum quæ in eo sculpta sunt, motum quomodo repræsentare queat, nescio. nisi quòd ille ait, *Stultitiam patiuntur opes*: ad Homeri poemata accomodari possit. In illa enim verborum opulentia, licuit ei ineptire. Ait ibi,

Οἱ δ' ἴσαν, ἦρχε δ' ἄρα σφιν ἄρης, καὶ παλλὰς ἀθήνη.

Esto, gestus euntium effingi potest. at subdit,

Οἱ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἵκανον, ὅθι σφίσιν εἶκε λοχῆσαι
Ἐν ποταμῷ, ὅθι τ' ἀφδμὸς ἔλων πάντεσσι βοοῖσι:
Ἔνθ' ἄρα τοί γ' ἵζοντ' εἰλυμένοι αἴθοπι χαλκῷ.

Quomodo eunt, vt perueniant, ac deinde considant? alia quoque eiusmodi. Sed & ridiculum illud, Citharœdũ statuit: sané. & κιθάειζε: bene. manus enim ad Citharam sunt. At quum ait,

-λίγυον δ' ὑπὸ κῶλον ἄειδε: procedat. os enim apertum dabit Vulcanus. illud verò λεπταλέῃ φωνῇ quis ferat? dicet parum apertum. At mugitus etiam ore clauso. & parum aperto grauissimus sonus cantoribus. Præterea in cælo facit Vulcani officinam, quo nihil stultius esse potest. At prudentissimus vir,

Insula Sicanium iuxta latus, Æoliámque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant: validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum: strídunt que cauernis
Stricturæ chalybum, & fornacibus ignis anhelat.
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.

Vbi & rerũ naturam sequutus, & verbis signatis loquutus est. Cæterùm Virgiliana officina cælestis potius: diuinis enim verbis descripta est. Homerica autem plebeiis,

Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontésque, Steropesq́ʒ, & nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat: toto genitor quæ plurima cælo
Deiicit in terras: pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosæ
Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitúmque metúmque
Miscebant operi, flammísque sequacibus iras.
Parte alia Marti currumq́ʒ rotasq́ʒ volucres
Instabant: quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
Ægidaq́ʒ horrificam, turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroq́ʒ polibant:
Contexosq́ʒ angues, ipsamq́ʒ in pectore diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Homericam domum Vulcani videamus in decimooctauo Iliadis,

Ἡ φάτο καὶ δ' ἵκανε δόμον δέπας ἀργυρόπεζα
Ἄφδιτον ἀστερόεντα μεταφρεπὲ ἀδανάτοισι,
Χάλκεον: ὃν ῥ' αὐτὸς ποιήσατο κυλλοποδίων.

A

Nunc autem officinam & opera,

Τείποδας γὰρ ἐείκοσι πάντας ἐτεύχεν
Ἑστάμμυαι πρὸς τεῖχος ἐϋσταθέος μεγάροιο.
Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι δῆκεν.
Ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δύσαντο ἀγῶνα,
Ἡ δ' αὖτις φοῖτο δόμον νεόλαιτο θαῦμα ἰδέσθαι.
Οἱ δ' ἤτοι τόσσον μὲν ἔχον τέλος: ἔκτα δ' ἄπτω
Δαιδάλεα προτέκειτο, τά ῥ' ἤρτυε, κόππε δὲ δεσμοί.

Nugæ hæ anicularum. Ille autem cum poesi adiunxit philosophiam. Tria nánque attribuit fulmini pro substantia: imbrem, nubem, ignem, id est aquam, aerem, ignem. Non enim excuti potest nisi à frigido & humido fulmen, quod calidum & siccum est. Neque sine impetu erit & loco. iecirco aerem dedit. Addit præterea, τὰ ἴδια, Fulgores, id est ἀστραπάς: eósque terrificos. & quæ sequuntur. Instrumentorum quoque & materiarum narratio alterius aurea, alterius verò plumbea,

B

Φύσαι δ' ἐν χρανοισιν ἐείκοσι πᾶσαι ἐφύοντο,
Παντοίῃ δύπνοιον ἀϋτμιὸ ἐξανιεῖσαι
Ἄλλοτε μὲν πρὸς ἔργον ἐπιστρέφοντο ἀνάκτος
Ὄφρα τε μὲν ἥ τε θέλοι, καὶ ἔργον ἀνοιτο.
Χαλκὸν δ' ἐν πυρὶ βάλλον ἀτειρέα, καὶ κασίτερον τε
Καὶ χρυσὸν τιμήεντα, καὶ ἀργυρον. αὐτὰρ ἔπειτα
Θῆκε τ' ἐν ἀκμοθέτῳ μέγαν ἄκμονα. ἐν δὲ χερεὶ
Ῥ' αἰσῆρα κρατερὸν, ἑτέρῃφι δὲ φόρετο πυρφόρον.

Audi nunc verum poetam, non autẽ foraneum narratorem. Etenim quum ad arma faciẽda κασίτερον miscet: equidem videre videor nostrorũ medicorum scripturas: in quibus vt multa scire videantur, tota prata, integras impinsunt officinas. -at illi

C

Ocyus incubuere omnes: pariterq́ʒ laborem
Sortiti. fluit æs riuis, auriq́ʒ metallum:
Vulnificusq́ʒ chalybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum: septenosq́ʒ orbibus orbes
Impediunt. alii ventosis follibus auras
Accipiunt, reddunt q́ʒ: alij stridentia tingunt
Æra lacu. gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum: versantq́ʒ tenaci forcipe massam.

Atque hic quidem præcedit narrationem. Non autem quemadmodum fecit ille, prosequutus est opus: sed distulit tanquam in Theatrum, ad narrationem. Quid illa? quibus est verbis Virgilius exequutus,

D

Τοῦξ' ἄρα οἱ δώρησε φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς.
Τοῦξε δέ οἱ κωφέλιον βειαρὸν κροτάφοις ἀφαρῆκαν
Καλὸν, θαυμαλέον: ὅθι ᾧ κρύσεον λόφον ἧκε.
Τοῦξε δέ οἱ κνημίδας ἑανοῦ κασσιτέροιο.

Terribilem cristis galeam, flammasq́ʒ vomentem,
Fatiferumq́ʒ ensem, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis quum cærula nubes
Solis inardescit radijs, longeq́ʒ refulget.
Tum leues ocreas electro auroq́ʒ recocto.

Profectò nihil potuit aptius, quum cæruleam nubem impleuit splẽdore. Idem nánque in ferro polito est.

Sic

Sic etiam in militari prudentia fuit excellentior Maro. Hector nánque multò citius ac facilius armatum Patrocli cadauer auferre poterat, cuius exuuiis postea potiretur, quàm otiosè medio in prælio exuere, atque relinquere cadauer, pro quo etiamnum Troiani essent pugnaturi. Eo, inquam, in loco spoliare otiosè, quo ex loco cadauer ipsũ auferre nequiuerit: sanè pauca vel opera vel tempore indigebat ad cadauer ipsum tollendum. Non sine labore verò mortuum exarmare possumus. Et Iuno ibi clam Ioue demittit Irim ad Achillem: cui etiam profitetur sese Ioue inscio ab Iunone missam. Pulchrum verò Iouem, si deus omnium, Irim non videat: quum Thetis è profundo maris audit flentem in tentoriis Achillẽ. harũ inceptiarũ apud nostrũ nihil inuenias. Aristæũ nánq; ad caput Penei fluuii, qui perexiguus est, flentẽ audire potuit Cyrene.

A

Apud Gellium quoq; illud animaduersum est, à Virgilio additam vim nutritionis: id quod ab Homero sit omissum in sextodecimo Iliados,

-αὐκ ἄρα σείρα πατὴρ ἱππότα πηλεΐδαο,
Οὐδὲ θέτις μήτηρ, ἀλλὰ νύξ τε πίκρη τε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι τε, κόρος δέ τοι ἐστὶν ἀπηνής.

Virgilius autem postquam dixit,

Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus author,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus: addidit, *Hyrcanæq́ʒ admorunt vbera Tigres*. Neque enim satis est, bonis prognatum esse: sed primis alimentis augeri, aut immutari infantium naturam. Propterea quòd & ætas est propè prĩcipia, atq; in ipsis prĩcipiis: & lac haud ita multùm abest à seminis natura. est enim sanguis discoctus, alter in mãmillis, alter in testiculis.

Conferatur Andromachæ fletus ab interitu mariti, cum Euryali matre. In vicesimo secundo ita scriptum est,

Τῇ δ' ἐλελιχθὼ ὀστέα χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κέρκις.

Virgilius, -*misera calor ossa reliquit.*

Excussi manibus radij, reuoluta q́ʒ pensa. Videor videre illa exurgente pẽsa reuoluta. Cætera quæ sequuntur, vtrobique optima. nánque Andromache, -δίεσυτο μαινάδι ἴση Παλλομένῃ κραδίῃ. Et mox, maritum vbi trahi vidit,

Τὼ ὄ κεφ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νὺξ ἐκάλυψε.
Ἤειπε δ' ἐξ ὀπίσω, ἀπὸ ᾧ ψυχὼ ἐκάπυσε.

B

Euryali verò mater non cecidit, neq; animo defecta est, sicuti neque Hecuba. satis igitur si

-euolat infelix, & fœmineo vlulatu
Scissa comam, muros amens, atque agmina cursu
Prima petit: non illa virum, non illa pericli
Telorumq́ʒ memor. Ecce animum amentis, qui non concidit. Homerus autem in re atroci temerè lasciuit. velum quod Andromachæ decideret, Venetis fuisse munus: déque nuptiis ibi primis, sanè intempestiuè & ineptè. Quæ verò sequuntur, sapiunt Græcæ luxuriam orationis. quæ tota quidem cõiugis sit: sed non tota Andromaches. olet enim plebeiam mulierculã magis quàm primariã fœminã. Et illud ridiculum,

Ἀϋσαύαξ, ὃν τῷ ὄπλησιν κομίσσω. Quid enim

ad rem? quem nunc vult docere? sicut è Theologis nostris vnus, qui in oratione ad Dominum Iesum disputat, quot sunt genera charitatis: quasi eum doctúrus, quem exoratum velit tanquam omniscientẽ omnipotentémque. Anus autẽ nostræ Virgilianę cõquestio adeò sublimis est, ad eò rara, vt sapientibus sustulerit audaciam imitãdi,

Hunc ego te Euryale aspicio? & quæ sequuntur. Affectus tot, tanti, tam frequentes, vt excutiat animum potius quàm lacrymas mihi. *Potuisti linquere solam? Crudelis, quæ sum terraq́ʒ mariq́ʒ sequuta.* Nec id dedisti mihi, vt te extremum alloquerer. Hęc, postquã dixit senectæ requies, & sera: Iaces præda canib^s. in terra ignota. Quod vulgò datur parẽtibus, saltem funera curassem. Pro patria extinctus est: gaudeo. at, *vulnera non laui.* Cui posui ergo operam in veste? cui festina fui? Hac tela solata sum curas meas, quæ illas auctura fuerit? vbinam es? vbi te querar? Quo te sequar? integer ne saltem es? an discurrendum mihi vt discerpta membra colligam? At verò nullum esse hostium telũ quod me tibi possit adiungere? Et si cessant illi, tu qui pius es veræ vitę pater Iupiter, abstinebis ab eius teli iactu, quo me potes efficere beatam? Ita nihil omissum cælesti viro illi: nihil addendum, nisi ab ineptis: nihil immutandum, nisi ab impudentibus. Omnia signatè, ex natura, ex arte, ex eruditione: sententiæ, numeri, figuræ, simplicitas, candor, ornatus, incõparabilia: atque vno vt absoluam, Virgilii.

A

B

Pulcherrima Homeri in eodẽ libro duo carmina, & spectatæ simplicitatis,

Ὡς δ' ἐν ὀνείρῳ οὐ δύναται φεύγοντα διώκειν:
Οὔτ' ἄρ' ὁ τὸν δύναται καταφεύγειν οὔδ' ὁ διώκειν.

Virgilius grandior, cultior,

Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit
Nocte quies: nequicquam auidos extendere cursus
Velle videmur: & in medijs conatibus ægri
Succidimus. non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires: nec vox, nec verba sequuntur.

Vbi etiam numerus nobis notandus est. Extendit enim, aut extẽdere conatur cursum accẽtus medius in verbo illo, *videmur*. In aliis enĩ versib^s ferè est cæsura. hic autẽ superest adhuc vna syllaba. Perpẽde verò amplificationẽ. Haud multò procul his illa ex eadẽ cura, & studio, & felicitate,

C

D

Purpureus veluti quum flos succisus aratro
Languescit moriens. lassove papauera collo
Demisere caput, pluuia quum sortè grauantur.

Illi autem verbula nuda & sicca, in VIII. Iliad.

Μήκων δ' ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλε νῦν τ' ἐνὶ κήπῳ
Καρπῷ βεδαμένη νεπίῃσι τε εἰαρινῇσι.

Ineptum faciũt Phidiam garruli Græci. Etenim dixisse se, Iouem olympium quum fingeret, ex tribus Homeri versibus maiestatem collegisse. quippe de superciliis, & crinibus in I. Iliadis,

Ἦ καὶ κυανέοισιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Sanè aut ludũt Phidiam, aut nos ludit Phidias. Etiam sine Homero puto illum scisse Iouẽ non

X.

carere superciliis & cæsarie. Fortasse verò etiam ridicula facies illa nobis esset, si extaret. Itaque Virgilius quum parum tutam in hisce minutulis rebus sui carminis esse crederet maiestatem: dixit simplicissimè,

Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

Poterat enim non sine periculo grandiloquentiæ, ponere crinium defluxionem.

Ex vicesimo tertio Iliadis transtulit versus illos in comparationem,

Μάστιγι δ' ἀιὲν ἔλαυνε κεκοπωμένον· αὐὰρ ὁ οἵ ἵπποι
Ῥῖμφα θορόντε ἀειρέσθην κόνιν ἠδὲ κονίσσαν.

ἰχνολογία multa. at in nostro animata oratio,

Non tam præcipites biuo certamine campum
Corripuere, ruunt quibus effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigæ vndantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.

Cum virtutibus horum carminum nõ est conferenda ieiuna illa humilitas. audent præferre tamen Grammatici temerarii. Principiò, nihil infelicius quàm μάστιγι αἰὲν ἔλαυνε. Nam cõtinuatio & equorum diminuit opinionem, & cõtemptum facit verberum. Frequentibus interuallis stimuli plus proficiunt. Quod verò admirantur Græculi, pessimum est, ὑψόσ' ἀειρέσθω. Extento nánque, &, vt milites loquuntur, clauso cursu non subsiliente opus est. Quare diuinus vir, *vndantia lora*: hoc enim pro flagro. &, *præcipites*. &, *Corripuere campum*. ídq; in præterito, ad celeritatem. Et, *ruunt*, quasi in deuexa, adeò celeres sunt. Illa verò supra omnem Homerum, *proni in verbera pendent*.

At verò ne illa quidem ex x v. cum his conferre audeas,

Ὡς δ' ὅτ' ἀὴρ ἵππουσι κελωτίζειν δὲ εἰδώς.
Ὅς τ' ἐπεὶ ὃν πολέων πόρας σωαγείρετο ἵππους,
Σεύας ὃν πεδίοιο μέγα θεσπὶ ἄνυ δώκει
Λαοφόρον καθ' ὁδόν: πολέες δ' ἐθηήσαντο
Ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες: ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰὲὶ
Θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται, οἱ δ' πετόνται.

Vbi etiã desultorios equos videas apud Homer.

Locus ille valde ambiguus est, vtrũ faciat superiorẽ. sic enim legimus in duodecimo Iliadis,

Ὡς δ' ὅταν ἔντε κύνεσσι, καὶ αὐδήεσσι δορυσσῇ
Κάπριος ἢὲ λέων τρέφεται δέ κεῖ βλεμεαίνων.
Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας ἀντὸν ἀμφιβάντες
Ἀνσποιοι ἰσᾶσι καὶ ἀκοντίζουσι δαμεισὰ
Αἰχμὰς ὃν χειρῶν, τῶ δ' οὔποτε κωδάλιμον κῆρ
Ταρβεῖ, οὐδὲ φοβεῖται: ἀγλωσσέιν δέ μιν ἔκτα.
Ταρφέα τε τρέφεται σιχὰς αὐδήρων πειειπίζων
Οὔπω τ' ἰδύσει, τῇ τ' εἴκοισι σίχες αὐδήρων.

Cæterùm antequam ponamus Virgilianam, altera quoque illa ex vndecimo videnda est,

Ὡς δ' ὅτε κάπριον ἀμφὶ κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοὶ
Σεύωνται. ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ὃν ξυλόχοιο,
Θήγων λοξὸν ὀδόντα μέγ' γαμπῆσι γλύσσι.
Ἀμφὶ δέ τ' ἀίσσωνται. ὑσσαὶ δέ τε κόμπος ὀδόντων
Γίνεται: οἱ δ' μθύοισιν ἄφαρ δεινόν περ ἐόντα.

Priori autem potius respondet hæc,

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper: multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosq; palus Laurentia, sylua
Pastº arundineæ: postquam intra retia ventum est:
Substitit, infremuitq; ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusq; accedere virtus:
Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant.

Principiò illum in medio collocat Homerus: nos ster adducit, *canum morsu actus*. Neque πυργηδὸν cõuenit: sed τείχηδον. coronã venatorũ alibi dixit Poeta. Turritim igitur non possunt circũsistere. Illa verò omnia sunt potiora Græcis, *Vesulus defendit*: &, *Laurẽtia palus*: &, cùm *multos annos*: ergo ingens aper est. Præterea natura, *sylua Pastus arundineæ*: quales in paludibus Adriæ. Et illa, οὐ ταρβεῖ: *substitit*. certè pictura verissima. Hoc enim agit, & quasi quid sit acturus meditatur. deinde infremit, tũ inhorrescit. Quod autem ait, τῇ τ' εἴκοισι σίχες αὐδήεσσιν, non est verum. Imò verò vnusquisque optat vt ad se accedat, atque in venabulum sese induat. Nimis nos ignauos faciũt isti Critici. Aliud est esse Homerum aut Grammaticum, qui fugiat aprum impressionem facere tentantem. Ergo si cedunt, quare non abit? Etenim si tentat frequẽter, non cedũt: si cedunt, ea qua cedunt parte abit, non tentat. Quare huic illam quoque & cõferre & præferre audebimus, contra Græculorũ opinionem, qui Homericam putant meliorem,

Vt fera, quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit: seseq; haud nescia, morti
Inijcit, & saltu supra venabula fertur.

Iam enim hoc est aliud quàm σίχας πειειπίζειν. & plus est, *haud nescia se morti* dat. Sicut Helenor. Homerus autem ineptè ibi cõparat Hectorem Leoni, Græcos venatoribus. nã venatores vrgẽt leonem in comparatione: in prælio verò contrà, Græcos Hector. Iccirco leo τρεφόμενος impetum reprimit. at miseri Græci ibi ne mouentur quidem, pauore torpentes,

Νωιὸν δὴ γλαφυρῆσιν ἐέλμενοι ἰχανόωντο
Ἐγκτορα δειδίοτες κρατερὸν μήστωρα φόβοιο.

Secundã verò cõparationem nõ tã imitatus est, quàm de natura ipsa expressam superauit lectissimis illis tum verbis, tũ numeris, in III. Georg.

Ipse ruit, dentesq; Sabellicus exacuit sus:
Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas:
Atque hinc atq; illinc humeros ad vulnera durat.

Orat in sextodecimo Iliadis Iouẽ Achilles pro Patroclo: eius vota sic diuidit Homerus,

Τῷ δ' ἕτερον μὴν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.
Νῶν μὴν οἱ ἀπώσαιτο πόλεμόν τε, μάχην τε
Δῶκε, σῶν δ' ἀνένευσε μάχης ἐξαπονέεσθαι.

De Aruntis voto ille,

Audijt: & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit: partem volucres dispersit in auras,
Sterneret vt subita turbatam morte Camillam
Annuit oranti: reducem vt patria alta videret
Non dedit, iniq; Noios vocem vertêre procellæ.

Hãc litigant iidem. nam vbi quippiam est fusè dictũ, à nostro breui gyro collectũ dolent. Accisam aiũt orationẽ. vbi cõtrà, in Latinã maiestatẽ quæ non possunt collecta venire, hilariore ambitu

bitu explicat: rursus fremunt. At ô boni, quod alibi diximus, hic quoque vobis æquo animo audiendum est: Acceptam materiam semper facere volumus meliorem: Nego tibi Grammatice, tam rotũdam esse Homericam illam dictionem, quàm nobis videatur: nempe verbum δώκε, est extra orbem illorum mẽbrorum: & in alio quidem versu. In primo versu, membra duo sunt optimè proposita. Vbi igitur vox illa superflua atque otiosa, μάχην: verbum δῶκε positum oportuit. nam secundum membrum distributum in tertio versu, curtum est: primum membrum in secundo versu, vastum. Nostra verò membra paria sunt. Et repetitum verbum, *dedit*, atque affectum negatione, est elegantissimæ loquutionis author. Quòd autem crepant verba illa vltima, *-iniq; notos vocem vertêre procellæ*, esse πάρεργον & affectatum: non vident pene iisdem verbis superiorem sensum instaurari. Idem nánq; est-*partem volucres dispersit in auras*: &, *in notos vocem vertêre procellæ*. Sic verò describi vota irrita à Latinis, iam & triuiis notum est: quemadmodum & omnia verba,

Demophoon ventis & verba & vela dedisti. &,
Iuppiter ex alto periuria ridet amantum,
Et iubet Æolios illa referre notos.

Quòd grauatè ferẽti Sarpedonis interitum Ioui, Iuno ridiculè dicit: quid enim sapientiorem Iunonem, quàm Iouem facit vecors ille? sanè admittimus,

Ἄνδρα θνητὸν ἐόντα πάλαι πεπρωμένον αἴσῃ
Ἐκ δεῖλεις θανάτοιο δυσηχὲς ἐξαναλῦσαι:

Longè maiore maiestate nostra,

Stat sua cuique dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus. Neque conuersus est ad illas nugas,

Ἀλλ' εἰπὲ φίλε, ὃς τὸν δ' ὀλοφύρεται ἤπορ,
Ἡ τοι μὴν μὲν ἔασον ἐν κρατερῇ ὑσμίνῃ
Χερσ' ὑπὸ παφλάγοιο μνησάμενος δαμεῖσα.

Si eum tantopere amas, permitte ipsum interfici. Pulchrũ. sed consolatur mox sepulchro. quasi verò non & id πεπρωμένον. At noster, mortem ait non esse finem hominis, sed vitæ terminum: πέρας, non τέλος. finem autem esse virtutem. Legerat enim Aristotelem vir doctissimus hæc eadem dicentem. Deinde exemplis agit,

-Troiæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere dei: quin occidit vnà
Sarpedon mea progenies. Et quod manet etiam interfectorem, *-etiam sua Turnum*
Fata manent: metasq; dati peruenit ad æui.

In eodem libro moriens Sarpedon, Glaucũ monet ne se permittat mortuum spoliari: néve patiatur Græcos suo cadauere potiri. Longè præstantiore animo Camilla Accæ iubet, det operam vt Turnus prælium redintegret: de suo cadauere nihil. Qualem vocem excellentiorem attribuas Paulo aut Marcello? & illa quanti est?

Hactenus Acca soror potui. &, Iamq; vale.

Sarcasmos est Æneæ,

Isthic nunc metuende iace. Non te optima mater
Condet humo: patriove onerabit membra sepulchro.
Alitilius linquêre feris: aut gurgite mersum
Vnda feret: pisces q; impasti vulnera lambent.

Quorum similia sunt in vndecimo Iliados. Cæterùm longè aridissima,

Οὔπω τέλος θανάτοιο κυχήμενον, οὐδ' ὑπάλυξας.
Ἀλλ' δεῦ: σὺ μὲν σίγα πατὴρ, ἠὲ τοκεὺς μήτηρ
Οὔτε κε θυμ: ἥσουσι θανόντι περ. ἀλλ' οἰωνοὶ
Ὠμηστὴ ἐρύσουσι τεὸν πέρι πυκνὰ ῥεβέντες.

Cogit autem in vnum & aues & pisces Virgilius. nam in XXI. de piscibus, in alia huic simili oratione, -Σκάμανδρε

Οὔπω δυνήσεις εἶσω ἁλὸς ἀρέα κόλπον
Θεσκιῶν τε χυτὸν μέλαιναι φεῖχ' ὑπαΐξει
Ἰχθύες, οὓς κε φάγωσι λυκάων ἀργέτα δῆμον.

Obiiciunt & illud: Homericus Iupiter in primo statim Iliados nutu cõcutit Olympum. id quod aliis quoque locis vbi nutat, intelligi debeat sine repetitione. At Virgilianus annuit in primo & in quarto, neque concutit. In decimo tandem eius nutus & concussio describitur: quasi alius sit. Primùm huic obiectioni alteram obiiciam. deinde quod sentio, dicam. Videamus quoties armatus prodierit in aciem Agamemnon, antequam venerit in vndecimum Iliados libri: in quo solo tandem armatur, non sine prolixa armaturæ descriptione. Hoc habet. deinde non animaduertunt isti, nunquam antea in concilio esse loquutum Iouem. in quo solo cælum nutatione concutiebatur. Quanquam quum legerent illa carmina isti solifugæ: eos oportebat admiratione mutos esse, potius quàm Poetam incusare, quòd non semper repetierit perpetua repetitione digna, quàm quòd distulerit. Ascribam igitur tanquam Gorgona illis,

Infit: eo dicente deûm domus alta sileſcit:
Et tremefacta solo tellus: silet arduus æther:
Tũ Zephyri posuere: premit placida æquora pontº.

Videant Iouem alibi sæpe loquutum: nunquam tamen sua maiestate vsum in conciliis, quapropter hæc quæ hîc dicuntur, euenirent. sic de nutu quoque dicendum est,

-vbi tot Simois correptaq sub vndis
Scuta virûm, galeasq; & fortia corpora voluit.

Et melius dixit, & aptius collocauit quàm Homerus in duodecimo Iliados. Ibi enim quum enumerat fluuios, quorum impetu vsi sint Neptunus & Apollo ad diruendum Græcorũ murum, annumerat & Simoenta his versibus,

Καὶ σιμόεις, ὅθι πολλὰ βοάγρια, καὶ τεύχεα κάππεσον ἐν κονίῃσι, καὶ ἀνέρες ἡμιθέων γένος αὐδήεσσιν.

Quid enim ad fluuios, si in puluerem illa cecidere? At noster ait, à Simoentis flumine volui.

Nihilo feliciore iudicio vexant illa quæ Virgilius accepit ex vicesimosecundo Iliadis,

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐπίτεινε τάλαντα
Ἐν δὲ τίθει δύο κῆρε τανηλεγέε θανάτοιο,
Τὴν μὲν ἀχιλλῆος. τὴν δ' ἕκτορος ἱππεδαμοῖο.
Ἔλκε δὲ μέσα λαβὼν ἐρέπε δ' ἕκτορος αἶσα βαρεῖα
Ὤχετο δ' εἰς ἀΐδαο, λίπεν δὲ ἑκάτοιο καὶ ἀπόλλων.

Vituperant verò, propterea quòd, inquiũt, Homericus Iupiter Achillis atque Hectoris fatum perpendit, quod nondum constabat: Turni verò fatum iam prædixerat Iuno, quũ apud Virgilium explorat lancibus illéne an Æneas victoriam consequatur. Iunonis verba,

Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumq; dies, & lux inimica propinquat.

Quibus sic satagentibus respondemus, Poetarũ deos, Homero primo omnium insaniẽte, omnes simul omnia & scire & posse: futura verò solas Parcas in suis libris arcana habere. Quinetiam Platonici diis præesse imperio ac vi dixere Necessitatem. Iuno igitur ex Parcis quod dicebat, didicerat iam: Iupiter nondum habebat notum. An verò si id sciuisset Iupiter, è lancibus præscientiam illam elicere conatus fuisset? Sanè lances illas ipsa fuisse Fata intelligas: quæ tunc Iupiter consuleret. Neque Ioui dixerat id Iuno, sed Iuturnæ. Sic Hectoris quoque interitum Patroclus prædixit: quod quum è summo cælo Iupiter audisset, pensione illa explorauit an verum esset. Vides quemadmodum Homeri impiæ ineptiæ nos cogãt ineptire. Cæterùm quod nostra interest, loquutionem & numeros ipsos videamus,

Iuppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet: & fata imponit diuersa duorum:
Quem dammet labor: & quo vergat pondere lethum.

Vbi præter dictionis ac numerorum nobilitatem, illa quoque vsus est prudentia poetica: qui nõ addidit quod præceps Homerus fecit, euentum rei. Maxima enim virtus hæc est Poetæ, vt auditorem ad vltimum vsque verbum suspensum teneat. Particula autem illa, *Quem dammet labor*, omnibus illis Homericis anteponenda est. A quo, scilicet, labor frustra suscipiatur. Lancium verò harum nugas exceptas arbitror ex Ægyptiorũ superstitionibus, quæ attributæ sunt Necepso ac Petosiri. Circulum faciunt, quem in quadrantes diuidunt: in iis vacuis victorias & mortes ex nominibus pugnantium venantur.

Non sunt autem ferẽdi, quum augurium ex duodecimo Iliados, negant rectè translatum ad comparationem. Est autem hoc,

Ὄρνις γὰρ σφιν ἐπῶλε δεξιὸς ἀστράπτουσα
Αἰετὸς ὑψιπέτης ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐόργει
Φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσι πέλωρον
Ζωὸν ἔτ' ἀσπαίροντα, καὶ οὔπω λήθετο μάχης.
Κόψε δ' αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρὴν
Ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὀδὰξ ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμάζε
Ἀλγήσας ὀδύνῃσι, μέσῳ δ' ἐνὶ κάββαλ' ὁμίλῳ.
Αὐτὸς δ' κλάγξας πέτετο πνοιῇς ἀνέμοιο.

Comparatio autem hæc,

Vt q; volans altè raptum quem fulua draconem
Fert aquila: implicuit q; pedes, atque vnguib⁹ hæsit.
Saucius at serpens sinuosa volumina versat:
Arrectusq; horret squammis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus vrget obunco
Luctantem rostro: simul æthera verberat alis.

A Ponam Barbarorum verba: vt maiorem ex illis fidem eorum iudicium cõsequatur, A' Virgilio solam aquilæ prædam referri. eum minimè aduertisse omen Homericæ aquilæ: quæ sinistrâ veniens, vincẽtium prohibebat accessum. & accepto à captiuo serpente morsu, prædam dolore deiecit. Hæc est diuina oratio nostrorũ Grãmaticorum Latinè balbutientiũ. qui ne omen quidem sciũt quid differat ab augurio: Et pulcherrimum argumentum: Noluit transferre in auguria sua: ergo ignorauit cuiusmodi esset omen. quum tamen etiam primæ literaturæ adolescentes, augurii vim explicantem Polydamanta intelligant. Adde mira illorum verba: Ab aquila aiunt factum tripudium solistimum, cum clamore præteruolante. Quid? in aere fieri potest terræ pauium? nonne hoc fuit ita in libris augurum? At quomodo audiuit quispiam vel ab vncunguibus alitibus, vel sine offa tripudium fieri solistimũ? Proinde non mirũ si ita clauserũt iudicium suum. his pretermissis, quæ animam parabolæ dabãt, velut exanime in Latinis versibus corpus remansit. At comparationis anima est æquatio rerum comparatarum: quæ vt constet, iam ponemus res ipsas. Venulum corripit Tarchon hisce illius versibus,

B

Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem:
Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.

Nonne illis paria sunt?

-raptum quem fulua draconem.
Fert aquila: implicuit q; pedes, atque vnguib⁹ hæsit.

C Deinde sicut hîc,

-simul æthera verberat alis: sic ibi, *-volat igneus æquore Tarchon Arma virumq; ferens*. & sicut ibi, *-tum summa ipsius ab hasta Defringit ferrum, & partes rimatur apertas, Qua vulnus lethale ferat*: sic in his, *-illa haud minus vrget obunco Luctantem rostro.* ac quemadmodum ille, *Saucius serpens sinuosa volumina versat: Arrectusq; horret squammis, Arduus insurgens*: ita & Venulus contrà repugnãs sustinet à iugulo dextram. Quid hîc augurii quæris Græcule? vísne draconem ab aquila proiici, si Venulus non est proiectus? vis à dracone illam nostrã percuti, si Tarchõ à Venulo non est vulneratus? Quanta verò argutia simul & grauitas in illis? *-& vim viribus exit.* Cętera quoq; phrasis Regia est, & ipsius Apollinis ore digna. Efficacia quoque, vt in aliis item semper, longè maior est. neque enim solùm fert, vt illa Græca: sed *implicuit pedes*, vt implicatio significet vnguium vncitatem: præpositio autem, ingressum illorum aut in spiras, aut etiã in corpus ipsum. Animaduertes etiam serpentis conatus: Vides in sinuosis voluminibus euasionẽ: vertit enim ea, vt sese nexu soluat. Quid? quanto expressius est, *Luctantem*, quàm palpitantẽ? hoc enim est ἀσπαίροντα. quod conueniret ei qui κόψε. Illud quoque media è natura sumptum est, *Arduus insurgens*: sic enim pugnant dracones. Ne verò putes nobis ignota esse auguria: & illius memineris in primo diuini operis,

D

Aspice

Aspice bissenos lætantes agmine Cycnos: Et quæ sequuntur. Tum lege in duodecimo alterum, vtrumque verò de nostro penu,

Nãque volans rubra fulnus Iouis ales in Æthra
Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
Agminis aligeri: subitò quum lapsus ad vndas
Cycnum excellentẽ pedibus rapit improbus vncis.

Vt igitur augurium transtulit in comparationem: ita in hoc augurium comparationem illam ex quintodecimo,

Ἀλλ' ὥς τ' ὀρνίθων πετεηνῶν αἰὲν ὁ ἀετὸς ἀίδηλος
Ἐν τε φορμῇσι πότιμον πάρα θινὶ θαλάσσης
Χηνῶν, ἢ γερανῶν, ἢ κύκνων δουλιχοδειρέων.

Vt iam taceant ignaui isti, qui diuini viri liberum ingenium atque iudicium intra Homericæ inuentionis cancellos seruire voluerunt. Haud ita fit, sed à natura proposita Homero argumenta, quasi dictata discipulo emendat Virgilius tanquam magister.

B

Falluntur enim Græci, si alio animo putent nos ab illis accepisse sua, quàm vt meliora faceremus. Nam quæ illi à natura, quæ ante ipsos erat, mutuati sunt: ab ipsis nos eadem de causa mutuatos esse par est. Quippe si illi non dixissent, ea nos dicturos fuisse. nunc quum dixerint: nos quoque dicendi rationem iniisse.

Igitur cùm aptissimè augurii imaginẽ transtulerimus in nostrã comparationem: videamus an alias aquilarum comparationes æquali felicitate assequuti simus. Est in vicesimo secundo Iliados illa, cui non solùm sonum & maiestatem, sed etiam animam addidit,

Aquilarum comparationes.

Οἴμησεν δὲ ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,
Ὅς τ' ἔσπετο πεδίονδε δεῦρ' νεφέων ἐρεβεννῶν
Ἁρπάζων, ἢ ἄρν' ἀμαλὴν, ἢ πῶϊον λαγῶόν.
Qualis vbi leporem, aut candenti corpore cycnum
Sustulit, alta petens pedibus Iouis armiger vncis.

Hactenus fortasse pares: neque enim assentiri me patitur diuinorum sonus numerorum. tum autem quia non probo comparationem. Neque enim similitudo est inter Hectorem aduersus Achillem, & aquilam aduersus leporem. Quod verò addidit, nulli Græcorum imitabile est,

Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus. Est & in nono alia aquilæ comparatio.

D

Sed est alia quoque in x v I. Iliados,

-ὥς τ' αἰετὸς, ὅν ῥά τε φασιν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑποουρανίων πετεηνῶν.
Ὅς τε καὶ ὑψόθ' ἐόντα πόδας ταχὺς ἐκφέλασθαι πῶϊν,
Θάμβησ' ὑπ' ἀμφιχύσῃ κατακείμενος· οἰωνάτ' ἔπ' αὐτῷ
Ἑσσυτο· κεν δέ τε μιν ὅγε λαβὼν ἐξείλετο θυμόν.

Si calumniatorũ ineptiis assentiamur: qui Virgilianæ Dianæ damnabãt comparationem, quicum in sylvis Dido otiosa conferretur: laceretur suorum patronorum iudicio hîc Homerus: qui aquilæ despectanti ac rapienti leporem, comparauit Menelaum circumspicientem an videret Antilochum: cuius opem & consilium quæreret. Illud magis vrget. nemo enim paulò in natura exercitatior nescit, Aquilam quæ leporem in fruticeto viderit, nunquam irruituram: leporem qui in fruticeto sit, imminẽte aquila nunquam exituram.

A

Illa quoque in secundo Iliados, tametsi sunt magnifica, tamen ad nostrorum magnitudinem non attingunt,

Ἔστε γὰρ ὦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι·
Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα,
Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν· οὐδ' ἴδμεν,
Οἵτινες ἡγεμόνες Δαναῶν, καὶ κοίρανοι ἦσαν.
Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἔγωγε μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω·
Οὐδ' εἰ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δ' στόματ' εἶεν,
Φωνὴ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη·
Εἰ μὴ ὀλυμπιάδες μοῦσαι διὸς αἰγιόχοιο
Θυγατέρες μνησαίαθ' ὅσοι ὑπὸ Ἴλιον ἦλθον.
Pandite nunc Helicona deæ, cantusq; mouete:
Qui bello exciti Reges: quæ quemque sequutæ
Complerint campos acies: quibus Itala iam tum
Floruerit terra alma viris: quibus arserit armis.
Et meministis enim diuæ, & memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Quo in loco ferream vocem illam noluit optare, sed ad rem potius atrocem trãstulit in sexto, de tartareis suppliciis,

Non mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea vox: omnes scelerum comprendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.

Cætera verò quantò magnificentius? nam illud quantum, *bello exciti Reges*? Maius & illud, *-quæ quemque sequutæ Complerint campos acies*. & quàm iucundum? *Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.* Illud verò trepidum atque humile: ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, quibus asperserit floribus: *Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura*. vbi tum singula seorsum, tum simul verba omnia sunt cõsideranda. Id quod toto in Catalogo tibi faciendum est: atque vtroque quidem. Quibus in locis tanto excedit Homeri tumultuariam illam narrationẽ: quantò excedit meam orationem omnium hominum cogitatio. Verùm ne nos egere putes imitatione: animaduertas etiam in sua illa grandiorem,

C

Nunc age, qui Reges Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit status: aduena classem
Cùm primùm Ausonijs exercitus appulit oris,
Expediam, & prima reuocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diua mone. Dicam horrida bella,
Dicam acies, actosq; animis in funera Reges.
Tyrrhenamq; manum, totamq; sub arma coactam
Hesperiam. Maior rerum mihi nascitur ordo:
Maius opus moueo.

D

Ictiqueoderis versus vtrique sunt describendi. quorum Homerici in terra, Virgiliani inter musas à Phœbo facti videri queant. Primùm igitur apparatus: qui sanè est apud Homerum sine apparatu,

Ictiqueoderis comparationes.

-ἐκέλευσε δ' ἑταίρους
Ἵππους ζευγνύμεναι. τοὶ δ' ὀξέως ἐπίθοντο.
Αὐτὰρ ἄρ' ἔθν φρίσσοντο, κατὰ δ' λύετο τεύχεα πάντα,
Παρὰ δὲ οἱ αὐτήνωρ πεζὴ καὶ ἀλκὴ βήσατο δίφρον,

Τὼ δὲ δίχα σκαιῶν πεδίον δ' ἔχον ὠκέας ἵππους.
Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἵκοντο μετ' τεῦχας, καὶ ἀχαιοὺς,
Ἐξ ἵππων ἀποβαίντες ἐπὶ χθόνα πουλυβότειραν,
Ἐς μέσσον τεύχων, καὶ ἀχαιῶν ἐστιχόωντο.
Ὦρνυτο δ' αὖτ' ἄρ' ἔπειτα ἄνακτ' ἀνδρῶν ἀχαιμένων.
Ἀνδ' ὀδυσεὺς πολύμητις.

Videtur aniculæ cuiusdam narratio: at illa,

Interea Reges: ingenti mole Latinus
Quadriiugo inuehitur curru: cui tẽpora circũ
Aurati bissex radii fulgentia cingunt
Solis aui specimen: bigis it Turnus in albis
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Æneas Romanæ stirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo, & cælestibus armis:
Et iuxta Ascanius, magnæ spes altera Romæ,
Procedunt castris. NVNC SACRIFICIA,
-puráque in veste sacerdos
Setigeræ fœtum suis, intonsámque bidentem
Attulit: admoustque pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina solem
Dant fruges manibus salsas: & tempora ferro
Sũma notant pecudũ: paterísque altaria libant.

HAEC Romano ritu: ille suo,

-ἀτὰρ κήρυκες ἀϊδωοὶ
Ὅρκια πιστὰ θεῶν σώαγον: κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον: ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.
Ἀτρεΐδης δὲ ὀρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν
Ἣ οἱ παρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄορτο,
Ἀρνῶν ἐκ κεφαλῆς τάμε τείχας. αὐτὰρ ἔπειτα
Κήρυκες τεῦχων, καὶ ἀχαιῶν νεῖμαν ἀείσοις.

Orationes deinceps nullo modo pares,

Τοῖσι δ' ἀτρεΐδης μεγάλ' ἀγχετο χεῖρας ἀναρρών.
Ζεῦ πάτερ, ἰδηθεν μεδέων, κύδιστε, μέγιστε,
Ἠέλιε θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις,
Καὶ ποταμοὶ, καὶ γαῖα, καὶ οἳ ὑπένερθε καμόντας
Ἀνθρώποις τίνυσθον, ὅς τις κ' ὀπίσσω ὀμόσσῃ:
Ὑμεῖς μάρτυροί ἐστε: φυλάσσετε δ' ὅρκια πιστά.
Εἰ μὲν κεν μνήσαιο ἀλέξανδρος κατατέφνῃ,
Αὐτὸς ἔπειθ' ἑλένην ἐχέτω, καὶ κτήματα πάντα.
Ἡμεῖς δ' ἐν νήεσσι νεώμεθα πεντοπόροισι.
Εἰ δέ κ' ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς μενέλαος,
Τρῶας ἔπειθ' ἑλένην, καὶ κτήματα πάντ' ἀποδοῦναι,
Τιμὴν δ' ἀργείοις ἀποτινέμεν ἥν τ' ἐοικεν·
Ἣ τε καὶ ἐσσομένοισι μετ' ἀνθρώποισι πέλεται.
Εἰδ' εὖ ἐμοὶ τιμὴν ἀρνήσαιτο, ἀρνήσαιό τε παῖδες
Τίνειν οὐκ ἐθέλωσιν ἀλεξάνδρου πεσόντος:
Αὐτὰρ ἐγὼ καὶ ἔπειτα μαχέσσομαι εἵνεκα ποινῆς
Αὖθι μένων, εἴως κε τέλος πολέμοιο κιχείω.

Solum facit Agamemnonem promittentem. At enimuerò Græcorum ille ritus qualis, si non vtrinque stipulentur? Nos igitur sic,

Tum pius Æneas stricto sic ense precatur,
Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti:
Quam propter tantos potui perferre labores.
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iã melior, iã diua precor: túq; inclyte Mauors,
Cũcta tuo qui bella pater sub numine torques:
Fontésq; fluuiósque voco: quæque ætheris alti
Relligio: & quæ cæruleo sunt numina ponto:
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos discedere ad vrbem.

A Cedet Iulus agris: nec pòst arma vlla rebelles
Æneadæ referent, ferróve hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nostrũ victoria Martem:
Vt potius reor: & potius dii numine firment:
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo:
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, deósq; dabo: socer arma Latinus habeto:
Imperium solenne socer. mihi mœnia Teucri
Constituent: vrbíque dabit Lauinia nomen.

Nam quòd omisit, πολὺ ὑπέρτερον καμόντας ἀνθρώποις πίνυσθον: rectè quidẽ. Agamemnon enim vult vlcisci Paridis iniurias: Æneas nihil nisi Lauiniam petit. Terrã quoque aptius inuocat quàm Agamemnon. addítque rationẽ: propter quam, inquit, tot ærumnas executus sum. Præterea Iu-
B nonem, vt mala deprecetur. Martem belli numen: quod non sine reprehensione reliquit Agamemnon. Tum addit omnes cælites illa diuina periphrasi, -*quæque ætheris alti Relligio*, id est, dii qui in æthere colũtur. Præterea neque κτίνῃ, neque καταπέφνῃ: sed, *Cesserit victoria Turno.* & addidit, *fors*: vt sit fortuna, non virtus. Mox, *annuerit nostrum victoria Martem*. sic puto loqui deorum proceres in conciliis cælestibus. Cæterorum carminum virtutes à nobis alibi sunt explicatæ. quæ verò dixerit Latinus, sunt quauis imitatione potiora,

Sic prior Æneas: sequitur sic deinde Latinus,
Suspiciens cælum, tendítque ad sidera dextram,
Hæc eadem Ænea cælum, mare, sidera iuro,
Latonæque genus duplex, Ianúmque bifrõtem,
C Vímque deũm infernam, & diri sacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit:
Tango aras, mediósque ignes, & numina testor,
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rũpet,
Quo res cunque cadet: nec me vis vlla volentem
Auertet: non si tellurem effundat in vndas,
Diluuio miscens, cælúmve in Tartara soluat.

Vbi animaduertas eadem aliis verbis, alióque orationis ambitu collecta. *Cælum, mare*, cælites. quæ auxit addita patria religione, *Iani & Ditis*, propter Auernum. Deinde ritus, *Tango aras*: sicut in quarto, -*arasq; tenebat*. Ansulas enim habebant aræ: quod etiam in antiquis videmus monumentis. Quinque versus, quibus vter-
D que pugnæ declarabatur euentus, tribus colligit verbulis, *Quo res cunque cadet*. Nota: *vis vlla volentem Auertet*. Neque ipse volens faciam: neque me vis vlla velle faciet: ne Iupiter ipse quidem. Quinetiam nullis terroribus, nullis rerũ monstris mutabor.

Iliados primo, versus est in quo aiunt epitheta ditare ventum, quæ in nostro nulla sint,

Τοῖσι δ' ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργος ἀπόλλων.

Noster autem ille,

Prosequitur surgens à puppi ventus euntes.

Primùm, quæ epitheta? equidem vnum tantùm video, idq; languidũ. quid enim aliud est ἴκμενον, quàm veniens? At omnis ventus veniens est, vnde & Latinis vox. In Virgiliano versu verò qui

qui negat epithetum: ipse quid sit epithetũ nescit. Neque enim vnico tantùm verbo clauditur omne epithetum, sed interdum pluribus. Plurima apud Horatium exempla, *Verris obliquum meditantis ictum*. Et grandiores sunt loquutiones periphrasticæ. Igitur quod οὖρος Græcis, quasi ad caudam: Maroni fuit, in *puppi*, & *surgens*: sanè signatè, qui antea non esset.

Est in v. Iliad. & alibi non semel versus ille,

Ἔνθα πύνα τεῦχοντο, πύνα δ' ὕστατον ἐξ ἀέειξεν
Ἔντωρ. Quod semel tantùm Virgilius, additáque apostrophe ad interrogationẽ: quo nihil esse potest suauius,

Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Deijcis? aut quot hunc morientia corpora fundis?

B Verba quoque Hectoris moribundi, prædicantis Achilli mortem, longè sunt languidiora illis quæ dicit Orodes Mezentio,

-non me quicunque es inulto,
Victor, nec longum lætabere. Te quoque fata
Prospectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.

Ille autem sic in XXII, Iliad.

Φραζέο νῦν μὴ τί π θεῶν μήνιμα γένωμαι,
Ἦ ῥα τότ', ὅτε κέν σε πάρος, καὶ σεῖο κιόντα
Ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσσαν ἐνὶ σκαιῇ πόλεμῳ.

Item responsio,

Τὸν καὶ τεθνηῶτα τεῦχε σύδαι δι ἀχιλλεύς.
Τέσσαι δ' κῆρες ἐπέχω τότε δέξαμαι, ὅππότε κεν δὴ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι, καὶ ἀθανάτοι θεοὶ ἄλλοι.

Quanto plus spirat militis ille,

Ad quem subridens, mista Mezentius ira,
Nunc morere, ast de me diuũm pater atq; hominum Rex
Viderit. Vbi sui poematis indignum putasse Homericum verbum animaduertas. quod enim ille σαρδάνιον γέλωτα dixit: hic *subridens ira mista*. Et cùm Orodes nondum esset mortuus: rectè, & quidem cũ aduerbio, *Nunc morere*. quare cùm expirasset Hector, non decuit Achillem verbũ τεθνηῶτι. Id quoque memineris à Virgilio semel positam, ab Homero bis huiusce medi diuinationem, quippe in XVII, tantundem prædicit Patroclus,

Οὐ σοὶ οὐδ' αὐτὸς ἐμεῖο θέμ. ἀλλά τοι ἤδη
Ἄγχι παρέστηκεν δαίματος καὶ μοῖρα κραταιή,
Χερσὶ δαμεὶς' Αἰακίδαο.

Vbi simpliciter Homerus, θέμ: Maro autem amplius, *inulto*. & elegantius, -*te quoq; fata Prospectant paria*.

Profectò pulcherrima sunt loca, quæ videas in vtroque authore: vbi duo confligunt exercitus. in IIII, Iliados,

Οἱ δ' ὅτε δὴ ῥ' ἐς χῶρον ἔνα ξυνιόντες ἵκοντο,
Σὺν ῥ' ἔβαλον ῥινοὺς, σὺν δ' ἔγχεα, καὶ μένε' ἀνδρῶν
Χαλκεοθωρήκων, ἀτὰρ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,
Ἔπλητ' ἀλλήλῃσι, πολὺς δ' ὀρυμαγδὸς ὀρώρει.
Ἔνθα δ' ἅμ' εἰωχή τε, καὶ ὀλοιὴ νεῖκος ἔτειρε ἀνδρῶν,
Ὀλλυμένων τε καὶ ὀλλυμένων, ῥέε δ' αἷμα χαμάδις.

Quæ iisdem verbis etiam in VIII, reposuit: noster autem tãto impetu, vt videar non inter poeticas delicias, sed in medio Marte versari,

A At manus interea muris Troiana propinquat:
Hethruscíq; duces, equitúmq; exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. Fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis,
Huc obuersus & huc. tum latè ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardẽt.
Nec non Messapus contrà, celeréque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ,
Aduersi campo apparent: hastisque reductis
Protendunt longè dextris, & spiculá vibrant:
Aduentúsque virũm, fremitúsque ardescit equorum.

IS progressus. Vide congressum,

Iámque intra iactum teli progressus vterque
B Substiterat. subitò erumpunt clamore, fremẽtésque
Exhortantur equos: fundunt simul vndique tela
Crebra, niuis ritu, cælúmque obtexitur vmbra.
Continuò aduersis Tyrrhenus, & acer Acõteus
Connixi incurrunt hastis, primí que ruinam
Dant sonitu ingenti, præfractáque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt.

DEINDE interponit varias vicissitudines impressionum: tandem verò insurgit,

Tertia sed postquã congressi in prælia, totas
Implicuere inter se acies, legítque virum vir:
Tum verò & gemitus morientum, & sanguine in alto
Armáque, corporáque, & permisti cæde virorũ
Semianimes voluũtur equi, pugna aspera surgit.

C QVI versus à Lucillio irridebatur:

-*Hastis horret ager*: eum fecerat Ennius ex Homeri XIII, Iliadis,

Ἔφριξεν δὲ μάχη φθισήνορος ἐγχείησι

Qui verò duo versus in XIII, sunt Iliados, fatemur ex Græcæ linguæ commoditate nobis esse aptiores ad laudandum, quàm ad imitãdum,

Φρίξαντες δόρε δουρὶ, σάκος σάκεϊ προσθέλυτο,
Ἀσπὶς δ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Cæterùm qui sunt in agminibus exercitati (vtinam id ignotum esset nobis) verborũ tum successionem, tum cohæsionem probent: rem quæ indicatur, rideant. Fac hastæ hastam hærere posse: quod nisi cancellatim fiat, esse nequit: hoc autem neque ab Homero declaratum est: neq; per
D verbum φρίξαντες explicari quit. Item, clypeum clypeo cõferri: hoc enim est testudo priscorum. quonam modo galeæ galea cohærebit? Præterea cùm dixit σάκος σάκεϊ: quid erit ἀσπὶς ἀσπίδ'? quare diuinus vir cùm ἄπορον animaduerteret, contentus fuit illis quæ fieri solent, *Hæret pede pes, densúsque viro vir*. Quàm verò inepta futura fuerit ea imitatio, si expleretur: ex his patebit,

Conferta hastæ hastis, tum pes pede, scutaq; scutis,
Atq; humeris humeri, galeæ galea, atq; viro vir.

Quos sanè versus propino etiã Lucillio irridẽdos: tametsi sunt illis Homericis πολλῷ χαριέστεροι. Verùm græculi grammatici quid sit Virgilium esse, nesciunt.

Illa minoris controuersiæ, facilioris assen-

sionis quæ sunt ex Iliados I x,

Ὡς δ' αὔτεμοι δύο πόντον ἐείνεσον ἰχθυόεντα
Βορέης τε Ζέφυρος, τώ τε θρῄκεν ἄκριτον,
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρ' ἐξ ἄλα φῦκος ἔχευαν.

Magnificēti' & signati', vt omnia sēper, noster,

Aduersi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusq; Notusq;, & lætus Eois
Eurus equis, strident syluæ, sauitq; tridente
Spumeus, atq; imo Nereus ciet æquora fundo.

Aduersos fecit: quibus esset vnda cumulatior, ac non sine causa κορθυόμενον. Addit violentiam, Ruptus turbo. Et illius simplicitas vehementer opprimitur iucundissima illa circunscriptione, *-& lætus Eois Eurus equis.* In cæteris quis non videt hîc magistrum qui didicerit, illic discipulũ qui docuerit? Vt omittamus Zephyrum Thracium. Quis enim hoc defendat? Porphyrius opinor: qui ait Zephyrum è Thracia flare in Græciam, turpi sanè aut inscitia aut impudentia. est enim Græciæ Thracia Septētrionalis, non Occidentalis. Quòd si dicat Homerum Iliadē scribere: cuius loci situs ventorum quoque situ doceat: ac propterea Zephyrum Occidētalem vētum per Thraciam flare in eam partem Asiæ, vbi fuit Ilium: hoc quoque falsum est. Argestes enim potius is est quàm Zephyrus. Zephyrus autem per Græciam in Troianos cāpos transmittit, quanquam ne sic quidem. non enim obliquè spirat, sed rectà διαγωνὶς sub circulo æquatore. Præterea non potest absolui, cùm Zephyrum & Boream ex iisdem cæli segmentis fecerit proficisci. Si Troianis igitur mittet Zephyrũ Thracia, iis nullo modo Boreas indidem mitti conuenit. Ne verò sine iudiciis semper iudicemus: quod fecimus modò in Græcis, vt Latina faceremus: in Latinis quoque censuimus faciundũ, vt facta Græca demonstrent cuiusmodi Homerica illa fieri potuerint. quæ tamen non gloriæ gratia nunc à nobis posita arroganter putes: sed animi causa potius: vt imitationis viam hac quoque in parte muniamus. Sūto igitur sic, sanè extempore: & in mediæ noctis fusa vigiliis, fesso iã animo, ac cœnaturienti,

Ἠΰτε ῥηγνυμένοιο πυφάσσῃ αὐτῇ κυρτῇ
Κύματα ἐς αὔεμον, Ζεφύροιο τε, καὶ Βορέαο
Ἐξ' εὔρου μήσωρος ἐόων ἱππουριάων
Τῶν δέ γ' ὀρινομένων σίζουσ' ἐπικιμπέται ὕλη
Φαμμοχύτῃ πεδόθεν πόντου τ' ἀπερεύγεται ἅλμη.

Apponemus huic & hanc propter affinitatem: quæ sanè est magnifica, & Virgilio digna. Posita verò est in lib. Iliad.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
Ὄρνυτ' ἐπειαύτερον Ζεφύρου ὑποκινήσαντος
Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

Magnifica inquam, & plena, & nobilis. Aiunt igitur diuite narratione expolitum maris motũ, motúsque incrementa. Virgilium verò (sic enim loquuntur) peruolasse tantùm,

A *Fluctus vbi primo cœpit cùm albescere ponto,*
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo.

Sanè exuperat Græcos potius, quàm superat. Sonum enim audis: prudentiam desidero. nánque ait incipere attolli in litore. & statim ait in pōto cumulari primùm, deinde frangi in litore. tũ autem postquam fregit ipsum fluctum in litore, quid redit ad curuationem? postremò non est verum tunc sordes expui, sed postea id fit. Quæ videS Poeta, nihil repetiuit: sed vno tractu processum fluctuationis aptissimè descripsit. Ante igitur motum, qui animaduersione dignus sit, albescit maris superficies, crispata enim fulget. deinde paulatim sese tollit. tum altiores vndæ contumescunt. Postremò subuertitur à fundo
B ipso. Illud etiam addas animaduersionibus: non esse maiores fluctus in alto mari cùm quatitur tempestate, quàm vbi minus est profundũ. Quēadmodum in hoc nostro Britannico videmus. Potes &, *primo ponto*, interpretari in litore. Verũ ibi semper albescit: semper enim frangitur.

Quàm verò generosè dixerit illa ex x I, Vlysseæ,

Ὦρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ τεὔκνου:

-suadentq; cadentia sidera somnos. nonnisi nobilia ingenia possunt comprehendere.

In x I Vlyss. metitur Homerus Oti & Ephialtæ corpora,

C Τοὶς δὴ μηκίστοις θρέψε ζείδωρος ἄρουρα
Καὶ πολὺ καλλίστοις μετά γε κλυτὸν ὠρίωνα·
Ἐννέωρι γὰρ τοίγε, καὶ ἐννεαπήχεες ἦσαν
Εὖρος, ἀτὰρ μῆκός γε καὶ ἐννέοργυοι.
Οἵ τε καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήσαν ἐν ὀλύμπῳ
Φιλοπίδα σήσειν πολυάϊκος πολέμοιο·
Ὄσσαν ἐπ' οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν αὐτὰρ ἐπ' ὄσσῃ
Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἵν' οὐρανὸς ἄμβατος εἴη.

Admirãtur Græculi pueriles mensuras: aiúntque esse δωμήνιον ἀκείβειαν: ignauéque esse omissum à Virgilio. Nimis sæpe cogor exclamare, aliud esse Græculum circulatorẽ, aliud regiæ orationis authorẽ. Indigna censuit sua maiestate. Virgilius hanc minutam superstitionem. Nã quod ad montium congestionem attinet, nemo Græcorum ad illorum numerorũ artem acces-
D sit: de qua suo loco,

-ter sunt conati imponere Pelio Ossam.
Scilicet, atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Satis igitur habuit dicere: *immania corpora*. & plus dixit quàm Homerus. Ille enim ἀπειλήσω: nos autem,

-manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Admirabile verò proportionem hanc dimetiamur. Quadruplam deberi aiunt proceritatem crassitudini. Homerus dixit latos ἐννεαπήχεας longos ἐννεοργύιας. Passus quartam partem esse cubitum. Sanè cùm sui quisque passus æquet longitudinem: quartam partem sui, cubitum habet. Itaque etiam plicatis ad pectus brachiis, summitatibus suis medii digiti sese contingunt. Cæterùm neutiquam verum est, eiusmodi esse homi-

A nis symmetriã. Cùm enim iustæ homo magnitudinis, octonùm sit palmorum, pectus esset palmorum duùm. qua constitutione nihil esse potest deformi'. In viro forti tres octauas ferè partes suæ lōgitudinis à pectore capi cōuenit: ab humeris tantundem cum semisse.

Parthenias noster pari vsus est verecundia, cùm Polyphemi ingluuiem narraret, atque crudelitatem,

Vidi egemet duo de numero cùm corpora nostro
Prensa manu magna, medio resupinus in antro
Frangeret ad saxum. Quæ Homerus, quasi diceret apud iudicem causam, atrocissimis atque immundissimis verbis vsus est,

Σὼ δὲ δύο μάψας, ὥστε σκύλακας πὸτὶ γαίῃ
Κόπτ', ἐν δ' ἐγκέφαλος καμάσσετο δεῦε δὲ γαῖαν
Τοὶ δὲ δέμας εἰσὶ τάμων ὠπλίσσατο δόρπον.
Ἤσθιε δ' ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν
Ἐγκατά τε, σαρκάς τε καὶ ὀστέα μυελόεντα

Quæ ille paucis, atque insignibus,

Visceribus miseromm, & sanguine vescitur atro.

Neque enim repræsentare voluit teterrimã carnificinam, quę non deceret heroicam maiestatẽ, sed oleret potius satyricam licentiam,

Quæ ex v, Vlysseæ transtulit ad suam Circen, longè sunt excellentiora,

-ᾧ ἐνὶ νύμφη
Ναῖον ἐϋπλόκαμος. τὼ δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐόντε.
Πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχάρῃ μέγα κάετο. πολλόσε δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' ἐυκεάτου, θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
Δαιομένων. ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
Ἱστὸν ἐπιχρυσέῳ κερκίδ' ὕφαινεν.

Dives in accessos vbi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisq; superbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrens pectine telas,

C Vides enim Heroicam phrasin, *resonat lucos cantu. & arguto pectine* melius, quàm aureo.

Cùm Elisæ diris, dirę Polyphemi nullam habent proportionem maiestatis,

Δὸς, μὴν Ὀδυσῆα πολυπόρδιον εἰκὰ δ' ἰκέσθαι.
Ἀλλ' οἱ μοῖρ' ὀδυρὴ εἰκεῖν τ' ἰδέειν τ' ἰκέσθαι,
Οἶκον εὖ κτίμενον, καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ὀπὸ πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὗροι δ' ἐν πήματα οἴκῳ:

Omitto coactam & insuauem dictionem, ἐν πήματα οἴκῳ: nam penitus est barbara hæc figura: si euenit quod precatur, id quoque in fatis fuit. quomodo si est μοῖρα ἰκέσθαι: nõ fit μοῖρα sic quoq; ἰκέσθαι. quare noluerim plerisq; in locis, hic & alibi Homerum tam placuisse Poetæ nostro. sed loquutiones atque sententiæ comparentur,

-si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est:
Et sic fata Iouis poscunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi vexatus & armis
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli
Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
Funera: nec quum se legis sub pacis iniquę
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem, mediaq; inhumatus arena.

A Vbi etiam historiam tetigit Virgilius. Etenim memoriæ proditum est, Æneam cum Mezentio pugnantem in Numici fluminis ripa nusquam comparuisse.

Similem immiscuit illis eruditionem,

Mæonio regi, quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.

Quos cùm confecisset ad illorum normam, quæ in I I, Iliados scripta sunt,

Οὓς τεκεν ἀσυέχῃ δόμῳ ἄκτορος ἀζείδαο
Παρθενο καὶδοίη τοῖ ὠΐσσα ἀβᾶσα
Ἀγκῄ κατεσθῄ, ὁ δέοι παρελέξατο λάθρῃ:

Condiuit legum militarium scientia. Neque enim licebat seruis militare: iccirco vetita dixit arma.

Exanguia illa quoque ex Iliados x x I,

Ὡς δὲ λέβης ζεῖ ἐνδοθ' ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
B Κνίσῃ μελλόμενος καὶ ἀπαλοστοκέος σάλοιο
Πάντοθεν ἀμφολαδόν, κατὰ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖτο:

ita animauit,

-magno veluti cùm flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
Exultantq; æstu latices, furit intus aquai
Fumidus, atque alte spumis exuberat amnis.
Nec iam se capit vnda: volat vapor ater ad auras.

Nam quid attinebat, porcinas intus carnes ponere? & κεῖτο, emortua vox est: illa viua, *suggeritur*, vt ne ignis deficiat. Subinde nánq; materia fouẽdus ignis qui è virgis fit. adeò pingit omnia diuinus vir. Et sanè sonitus maior ex eo igni, quàm ex ligno maiore aut crassiore. Neque verò aut deest, aut latet nos causa. Multum enim aeris diuulsi in ipsis ramalibus. Ahenũ quoque grandior vox, quàm lebes. Itaque alibi adornauit epitheto, *Dodonæosq; lebetes*. Omitto quod videre videor, ignem ipsum, aquam bullantem, fumi globum, qui à diuino viro χαειέντως dictus
C est: *vapor ater*. Diuina sanè illa, *Nec iam se capit vnda*. fit enim seipsa maior. Nihil verò puerilius quàm quod ibi ab Homero dictum est, Xanthi aquas vri igni. Sanè Xanthum Vulcanus fortasse posit vrere: sicut Martem vulnerare Diomedes: at aquas igni vri in fluuio, quis credat? Potius ac citius, si qua vrũtur, ea aquis ab incendio vindicari. Est & altera sententia contra naturam,

D Ζεῖ δ' ὕδωρ οὐδ' ἔθελε περρέειν:

Nihil futilius. tunc enim maximè mouetur aqua vbi feruet. Quin liquores ignem perinde atque vastatorem fugiunt. Si olei aliquātum super tabulam mittatur, atque in medio eius carbo accensus imponatur: videbis illico diffugere oleum, diffunderéque sese, atque dilatare.

Quæ verò qualiáque addidit ornamenta illi ex x I, Iliados?

Ὡς ὁ μὲν αὖθι ποσὶν κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον.

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

In eodem posuit versus luculentissimos, quos etiam repetiuit in x x,

-αἷμαπ δ' ἄξων
Νίρθεν ἅπυς πεπάλακτο, καὶ αὖπυγες αἰ ἀεὶ δίφρεον,
Ἁς ἀρ' ἀφ' ἱππίων ὁπλέων ῥαδάμιγγες ἔβαλλον
Ἁς τ' ἀπ' ὀπυκώτεων.

Huic splendorem addidit grandiloquentiæ,

-spargit rapida vngula rores
Sanguineos, mistaq; cruor calcatur arena.

Par rotunditas & in illis,

Tum caput orantis nequicquam ac multa parantis
Dicere, deturbat terræ: trunc umq; repente
Prouoluens. Astricto nánq; ambitu numerorum expediuit facti celeritatem: atq; aures prę-uenit, sicut ille anteuerterat preces. Homerica verò sunt longa & laxa,

Ἡ, καὶ ὁ μὲν μὲν ἔμελλε χθονίου χειρὶ παχείῃ
Ἁψάμενος λίσεσθαι. ὁ δ' ἀυχένα μέσσον ἔλασε
Φασγάνῳ ἀΐξας, ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε τένοντε,
Φθεγγομένου δ' ἄρα τοῦγε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Falsum præterea est, à pulmone caput auulsum loqui posse. & durum est, Caput mistum puluere. non enim miscetur quod apparet & extat.

Simílem & probauit & exercuit celeritatē in prælio, vbi copiam & frequentiam ingruentium telorū sic descripsit: *crebra niuis ritu*: neq; admittere voluit Homeri prolixitatem, quæ est in x ii, Iliados,

Τῶν δ' ὥστε νιφάδες χόνῳ πίπτοισι θαμειαὶ
Ἠ' μαπ χειμερίῃ, ὅτε τ' ὤρετο μητίετα Ζεὺς
Νιφέμεν ἀνθρώποισι πφαυσκόμενος τὰ ἃ κῆλα,
Κοιμήσας δ' ἀνέμους χέει ἔμπεδον ὄφρα καλύψῃ
Τ ἠπείρου ὀρέων κορυφὰς, καὶ πρῴονας ἄκρους,
Καὶ πεδία λωτεῦντα, καὶ ἀνδρῶν πίονα ἔργα,
Καὶ τ' ἐφ' ἁλὸς πολιῆς κέχυται λιμένεσί τε καὶ ἀκταῖς
Κυμα δέ μιν πρόσπαλζον ἐρύκεται, ἄλλα τε πάντα
Εἰλύαται κατὰ τοῦφθ', ὅτ' ὄμβρεισι δῖος ὄμβρος.

Detestatus est Poeta noster more suo loquacitatem, & quid est, τὰ ἃ κῆλα? Tempestatem intelligit. Sanè nix non vastat, vt fulmen, aut grando, aut imber. & παυτολοχία, κορυφὰς, ἄκρους. In mari verò quis vidit niuē? sanè id præter modum. Neque scio quorsum κῦμα ἐρύκεται, id est, κατέχει χιόνα, vt interpretantur: sed arcet. Neque ὄμβρος, rectè. & haud ita multò antè eiusdem niuis simílis comparatio non sine reprehensione,

Οἱ δ' ἄρα χερμαδίοισιν ἐϋδμήτων ἀπὸ πύργων
Βάλλον ἀμυνόμενοι σφῶν τ' αὐτῶν, καὶ κλισιάων,
Νηῶν δ' ὠκυπόρων, νιφάδες δ' ὡς πίπτον ἔραζε
Ἁς τ' ἄνεμος ζαὴς νέφεα σκιόεντα δονήσας
Ταρφειὰς κατέχευεν ὅτ' χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Quāto aptius missilia grādini assimilasset, quēadmodum Poeta verus,

Ac velut effusasi quando grandine nimbi
Præcipitant: omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi
Dum pluit in terris: vt possit Sole rediuto
Exercere diem. Aliam verò strigosiorem ponit in x v, Ὡ δ' ὅταν ὀκ νεφέων πίπτει νιφὰς, ἠὲ χάλαζα
Ψυχὴ ἠὲ ῥίπης αἰθριηγενέος βορέαο.

Vbi non puduit cadenti grandini descendentē de cælo Irim comparare. nihil enim infelicius.

A Hæ igitur comparationes oppressionum. Res autem ipsa, vt hic Æneæ: ita in nono describitur super Turno, & super Aiace in x v i, Iliados,

Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantùm
Nec dextra valet. iniectis sic vndique telis
Obruitur. Strepit assiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & saxis solida æra fatiscunt:
Discussaq; iube capiti: nec sufficit vmbo
Ictibus, ingeminant hastis & Troes, & ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit. fessos quatit æger anhelitus artus.

Αἴας δ' ὀκ ἔτ' ἔμιμνε, βιάζετο γὰρ βελέεσσι.
Δάμνα μιν ζωός τε νόος, καὶ τεῦχε ἄγαυοὶ,
Βάλλοντες, δεινὴ δὲ κατὰ κροτάφοισι φαεινὴ
Πάλπξ βαλλομένῃ κεκαχὼ ἔχε. βάλλετο δ' αἰεὶ
Κάππφαλα ῥ' ἀμπίνθ', ὁ δ' ἀειπτεῶν ὤμων ἔκαμνε
Ἐμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἴολον, οὐδὲ δύναπο
Ἀμφ' ἀυτῷ πολεμίζειν, ἀρείδοντες βελέεσσι.
Αἰεὶ δ' ἀγχαλέῳ ἔχετ' ἀσθμαπ. κὰ δ' δέ οἱ ἱδρὼς
Πάντοθεν ὀκ μελέων πολὺς ἔῤῥεον, οὐδέ πνεῖχεν
Ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐσήρικπο.

Pulcherrima est equi comparatio in x v, Iliad.

Ὡς δ' ὅτε τὶς σαπὸς ἵππος ἀκοσήσας ὀπὶ φάτνῃ,
Δεσμὸν ὑπορρήξας θείῃ πεδίοιο κραιαίνων,
Εἰωθὼς λούεσθαι ἐυῤῥεῖ ποταμοῖο
Κυδιόων, ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖτπι
Ὠμοις ἀΐσσοντπι. ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς
Ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετ' ἤθεα, καὶ νόμον ἵππων.

Non pauca hîc animaduertēda. Primùm, an omnia excusserit Poeta noster. nam quod verbū habuit Latinū, quo diceret illud σαπὸς, *Stabulatitium* dicunt Itali voce felicissima, longéque euidentiore, quàm Græci. σαπὸν etiam alibi quā in stabulo intelligam. Sanè Poeta illo aduerbio designauit, *Tandem liber equus*, id est, multo pòst tempore, quàm non est solutus. ἀκοσήσας præteriit noster. nos in hymno Rochi sic expressimus Saturum ad præsepe. Alterum quod perpendamus, est: longè melius à nostro partes collocatas. Nam otiosus ille versus,

Εἰωθὼς λούεσθαι ἐυῤῥεῖ ποταμοῖο,

Si non it ad fluuium. vadit enim ἐς ἤθεα καὶ νόμον ἵππων. Quare multo melius diuisit ac distribuit Maro, aut in pastus, aut ad fluuium. Tertio loco non est prætereundum: pessimos esse equos, qui aquis gaudent, vt abluantur. neque sitis, neque laboris esse patientes. Qui se puluerant libenter, ærumnarum tolerātiores sunt, & dominis fideliores. Quartò meminerimus in sexto Iliados, huic item equo Paridem totidem, iisdémque verbis comparatum. quo nihil esse potest turpius. Dantur enim comparationes duabus de causis: ob efficaciam, & ob decorem. quorū vtrumque si repetantur, amittitur. postremò σόλοικον: πεπιθὼς, sine verbo, rectus est, & subdit ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει.

Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis
Tandem liber equus: campoq; potitus aperto,
Aut ille in pastus, armentaq; tendit equarum,
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectisq; fremit ceruicibus altè
Luxurians, ludiq; iubæ per colla, per armos.

Est etiam plus, *fremit*, quàm κεκαχὼν. & *luxurians* quàm ἀγλαΐῃ πεποιθὼς. & *ludunt*, felicius quàm αἴσσοντπι: modò huc scilicet, modò illuc. & verius *per colla, per armos*, quàm ὤμοις tantùm.

Nec verò coarctat sēper effusam Homeri dictionem. interdū enim ditat: vt illud in x x i, Iliados,

-λίθον εἵλετο χειὶ παχείῃ
Κείμενον ἐν πεδίῳ, μέγα καὶ τρηχύν τε, μέγαν τε:
Τὸν ῥ' ἄνδρες πφότεροι θέσαν ἐμμεναι εὖεν ἀεθλον.
-*saxum circumspicit ingens,*
Saxum antiquum, ingens, campo qui forte iacebat
Limes agro positus, litem vt discerneret aruis.

Plus ad rem facit, *antiquum*, quàm nigrum: declarat enim magnitudinem: quia à nullo emotum est, & verosimilius est, non esse asperum: si pro termino positum fuerat. Hæc melius. Illa ampliora, Campus, ager, aruum. Campus planiciem dicit. Ager tractum terræ. Aruum agri partem. etiam ἐπῳν intendit summa illa eruditione. Lis enim à limitibus, Limes à diuisione, qui seluerat dominium, & possessionem, mutata Græca vocali in Latinam tenuiorem. sed hæc opulentius in libris Originum. Etiam illud notare possumus, *Saxum antiquum* aptè designare verba illa: ἄνδρες πφότεροι.

Etiam illis vicit: quæ sunt ex eodem libro,

-φύγον: ὥστε πέλεια
Ἡ' ῥά θ' ὑφ' ἱππκος κοίλῳ εἰσέπφαπο πέτρῳ
Χήνεμον: οὐδ' ἄρα πῆμε ἀπ' ἀμφαι αἴσιμον ἦεν.

In hac salua est columba. Cuius etiam, si diis placet, Fatum curam gerit, οὐ γὰρ αἴσιμον, inquit. in altera verò, quæ est in sequenti libro fuga,

Ἠ ὔτε κίρκος ὄρεσφιν ἐλαφρότατος πετεινῶν
Ῥῆϊδίως εἴμπσε μετ' τρήρωνα πέλειαν
Ἡ' δεθ' ὑπεκφυγε φοβεῖται, ὁ δ' ἐγγὺς ἐξὺ λελακὼς
Τάρφε' ἐπαίσσει, ἐλέειν δέ ἑ θυμὸς ἀνώγει.

In nostra, præda,

Quàm facilè accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam:
Comprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis:
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumę.

Haud dici potest, quàm sit tabernaria illa oratio in i i, Iliados, quam etiam tædet posuisse,

Εἰ γὰρ γ' ἐθέλοιμθ' ὀχαμοί τε πρωές τε
Ὄρκια πιστὰ πάμοντες ἀειθμνήσασθαι ἄμφω,
Τρῶας μὲν λέξασθαι ἐφέστιοι ὅσσοι ἔασιν,
Ἡ' μεῖς δ' ἐς δεκάδας δίχοκσμηθεῖμθ' ἀχαιοί,
Τρώων δ' αὖθ' ἕνα ἕκαστον ἑλοίμθα οἰνοχοεύειν,
Πολλαί κεν δέκαδες δεύοιπο οἰνοχοοῖο.

Sanè bellum orationis ductum, vel militarem, vel etiam Imperatorium, magno Atrida dignū. at nostra Iuturna verè Virgiliano ore loquitur,

-en omnes, & Troes, & Arcades hîc sunt,
Fatalisq; manus, infensa Hethruria Turno.
Vix hostem alterni, si congrediamur, habemus.

Aiacis sunt verba modica in x i i i, Iliadis,

Ἀφαρ δέ τε χεῖρες ἀμωιεν εἰσὶ καὶ ἡμῖν.

A Quæ noster Pallas melius,

Mortales totidem nobis animęq; manusq;.

Fugit Hector in x x i i, Iliad. fugit & Turnus: quæ loca, qui voluerit, poterit comparare: duo tamen hic ponam,

-ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείλω
Ἀ'ρνύσθω, ἅπτε ποσὶν ἀέθλια γίνεπαι ἀνδρῶν,
Ἀ'λλὰ πεὶ ψυχῆς θέον Ἕκτορος ἱπποδάμοιο.

Quod castigatissimè noster,

-neq; enim leuia, aut ludicra petuntur
Præmia, sed Turni de vita & sanguine certant.

Alter locus est eiusdem modi, sed disparis sententiæ: Achilles nutu vetat suis, ne quis telo missili impetat Hectorē: sanè loqui eum quis prohibebat? Currens quomodo abnuere intelligebatur?

Λαοῖσι δ' ἀνίσευε κεφάλῃπι δῖος Ἀχιλλεύς,
Οὐδ' εἴα ἱέμεναι ὀπὶ Ἕκτορι πικρὰ βέλεμνα,
Μήπῃ κῦδος ἄεσιτο βαλὼν, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι.

B Æneas autem hostibus, qui præsentes erant: non enim Troiani illic circum Hectorem,

Æneas mortem contrà, præsensq; minatur
Exitium, si quisquam adeat: terretq; trementes,
Excisurum vrbem minitans.

In secundo Iliad.

Γαῖα δ' ὑπεσονάχιζε, δίῃ ὡς τε περαίνῳ
Κεκμηῶτι, ὅτε τ' ἀμφὶ πυρώεῖ γαῖαν ἱμάσσῃ
Εἰν ἀείμοις, ὀπὶ φασὶ πυρωεῖ ἐμμεναι ἀνεμῶν.

Grandiores numeri nostri,

Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq; cubile
Inarime Iouis imperijs imposita Typhoeo.

Vbi cùm disputant vnicúmne tantùm sit verbum εἰν ἀείμοις apud Homerum, an duo: nihil ad nos. Inepti enim sint, qui putent à Virgilio ignoratum quemadmodum appellaretur locus ille: à quo cùm ea scriberet tantum distabat, quantum Neapolis vel Roma, à Baiano sinu.

In x v i i, Iliad. est Tauri comparatio,

Ὡς δ' ὅταν ἀξὼ ἔχων πέλεκυν αἰζήϊος ἀνὴρ
Κόψας ἐξόπιθεν κεφάων βοὸς ἀγραύλοιο,
Ἐν τάμῃ σφῷ πᾶσαν, ὁ δὲ πρηδὼν ἔπεπσε.

Tātum abest vt nostræ æquet magnitudinem, vt etiam vituperari possit. nam quid est, σφῷ πᾶσαν? interpretantur, κατὰ πᾶσαν σελέα, & si percussit: hoc enim est κόψας: quomodo πρηδὼν, præuenit ictum saltuē nisi dicas, τὸ πρὸ, significare progressionem, non autem prægressionem. Longè est nostra excellentior,

Quales mugitus fugit cùm saucius aram
Taurus, & incertam excussit cernice securim.

Vel illa vrbanitas, cùm ad aram statuit. & quæ verba, *incertam excussit securim.*

Ob Pallantis interitum Æneæ iram non lacrymis, aut obtutu furioso, aut dentium concussione declarauit Poeta noster, sed verborum suppressione, & animi impetu. nam statim accepto nuncio sine verbis,

Proxima quæque metit gladio, latumq; per agmen
Ardens limitem agit ferro: & quæ sequuntur diuina: *Pallas, Euander in ipsis Omnia sunt oculis.* Mox oranti Mago, quæ dixit,

-belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.

Dixit *commercia*, quia vitam auro atque argento mercabatur. Achilles autem simpliciter,

Πεὶν μὲν γὰρ παῦροκλον ὀπάσσειν μόρσιμον ἦμαρ
Τόφρα τέ μοι περιδέδεται ἐνὶ φρεσὶ φίλτερον ἦεν
Τρώων, οἳ πολλοὺς ζωοὺς ἕλον, οὓς δ' ἐπέρασα.
Νῦν δ' ἂν ἔσθ' ὅστις δυάσατον φύγῃ.

Ex Iliad. I, & XX, ponamus hîc comparationem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ὀχετηγὸς ἀπὸ κρήνης μελανύδρου
Ἀμφυτὰ ἐς κήπους ὕδατος ῥόον ἡγεμονεύει
Χερσὶ μάκελλαν ἔχων, ἁμάρης δ' ἔξ ἔχματα βάλλων
Τοῦ μὲν τε φορέοντος ὑπὸ ψηφίδες ἅπασαι
Ὀχλεῦται, τὸ δέ τ' ὦκα κατειβόμενον κελαδείζει
Χώρῳ ἐνὶ φραδέϊ, φθάνει δέ τε καὶ τὸν ἄροντα.

Quorum optima quæque eo ſpatio incluſit Poeta, vt omnes ſanos deterruerit ab eiuſdem rei deſcriptione,

Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam
Elicit, illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſq; arentia temperat arua.

Vbi neque olitoris, neque fœniſecæ ligonẽ aut marram habes. & φραδέϊ reſpondet cliuoſitas: & ἡγεμονεύει, *elicit*, Rectè tamen pingit Homerus ruſticum præpurgantem viam aquæ, ſublatis glebis aut ceſpitibus ex alueolo. quem ſignatiſsimo verbo atque à Grammaticis prætermiſſo Poeta declarauit, *Elicit*. Illices enim appellantur foſsiculæ in aruis.

Fugit Dolon in X, Iliad. fugientem inſequuntur Diomedes & Vlyſſes: quos duobus comparat canibus feram ſequentibus,

Ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντε δύο κύνε εἰδότε δῆρις,
Ἠὲ κεμάδ' ἢὲ λαγῶν ἐπέιγετον ἐμμενὲς αἰεὶ,
Χῶρον αὖ ὑλήσωθ', ὁ δέ τε φοβέοντο μεμηκώς.

Longè excellentius deſcribitur Æneas Turno inſtans,

Incluſum veluti ſi quando in flumine paſtor
Ceruum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ,
Venator curſu canis, & latratibus inſtat:
Ille autem inſidijs, & ripa territus alta
Mille fugit, refugitq; vias, at viuidus Vmber
Hæret hians, iam iamq; tenet, ſimilisq; tenenti
Increpuit malis, morſuq; eluſus inani eſt.

Cuius exacta, venuſta, grandis, efficax, numeroſa, florida loquutio cuiuſcunque theatri expectationem ſuperat.

Æneæ impetum nimbo cõparat Poeta verbis ac numeris eiuſmodi, vt multis Homeris opus ſit ad aſſequendam illius magnitudinem. Igitur vnam ponemus ex Iliad. XIII,

Qualis vbi ad terras abrupto ſidere nimbus
It mare per medium, miſeris heu præſcia longè
Horreſcunt corda agricolis, dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemq; ſatis: ruet omnia latè:
Anteuolant, ſonitumq; ferunt ad littora venti.

Quomodo nimbum *anteuolant venti*, ſi illum impellunt? quia nimbus craſsior aer eſt. Itaque ventus, & pòſt, & antè, & cum illo. Homerica autem admodum miſera eſt,

Ὡς δ' ὅθ' ὑπὸ λιγέων ἀνέμων πόρχωσιν ἀέλλαι,

A Ἠμὲν τῷ, ὅτε τε πλείστη κόνις ἀμφὶ κελεύθοις,
Οἵτ' ἄμυδις κονίσι μεγάλῳ ἰσῶσιν ὁμίχλῳ.

Et in ſubſidiis alteram ex eodem libro. Cæterũ ne ſic quidem vincemur. Eſt autem hæc vehemens, & magnifica,

Οἱ δ' ἴσαν ἀρχαλέων ἀνέμων ἀτάλαντοι ἀέλλῃ
Ἠ ῥα θ' ὑπὸ Θρῃκῆς παχὺς δίδος εἶσι πέδονδε,
Θεσπεσίῳ δ' ὁμάδῳ ἁλὶ μίσγεται ἐν δέ τε πολλὰ
Κύματα πυφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
Κυρτὰ φαληριόωντα, τῷ οὔ τ' ἄλλ' ἐὼν τάρ ἐπ' ἄλλα.

Veniat ſuppetias ex XVI,

Ὡς δ' ὅτ' ἀφ' ὑψηλῆς κορυφῆς ὄρεος μεγάλοιο
Κινήσει πυκινὴν νεφέλην στεροπηγερέτα Ζεύς,
Ἐκ Τ' ἔφανον πᾶσαι σκοπαὶ, καὶ πρώονες ἄκροι
Καί νάπαι, οὐρανόθεν δ' ἄρ ὑπερράγη ἄσπετος αἰθήρ.

Aſtrictior in eodem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' οὐλύμπου νέφος ἔρχεται ἀργεστὴν εἴσω
Αἰθέρος ἐκ δίνης, ὅτε τε Ζεὺς λαίλαπα τείνει.

B Sanè paruo negotio ſic magnus liber, vt ait Martialis, fieri poteſt,

Quod verò vix ſummis attigit labris de Marte in XV, Iliadis,

-μάνετο δ' ὡς ἄρης ἐγχέσπαλος:

Longè alio apparatu videas apud noſtrum,

Qualis apud gelidi cùm flumina concitus Hebri,
Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
Bella mouens immittit equos: illi æquore aperto
Ante Notos, Zephyrumque volant, gemit vltima pulſu
Thraca pedum, circumq; atræ formidinis ora,
Iraq;, inſidiæq; dei comitatus aguntur.

Toties in rebus argumentiſque ſimilibus maximos hoſce duos viros comparauimus: libet verò tum animi, tum etiam eruditionis gratia contraria loca adducere. Sunt in quadrantibus Lunæ ſingulis bini dies, in quibus mare nõ mouetur. Calma, dicitur ab Adriaticis languida quies illa: à veteribus Romanis Græca voce, Malacia. Eius deſcriptionem traxit Homerus in XIIII, ad comparationem. Quòd ſi quis putat non eã immobilitatem, ſed otium à ventis tantùm eſſe, quod ſcribit, non laboro:

C Ὡς δ' ὅτε πορφύρῃ πέλαγος μέγα κύματι κωφῷ,
Οὐτάμενον λιγέων ἀνέμων λαυκανιηδὸν κέλευθα
Αὔτως, οὐδ' ἄρα τε φορεύνιν δέτε, οὐδετέρωσε,
Πεύκη πνα κεκριμένον καταβήμεναι ἐκ διὸς οὖρον.

D Contrarium huic, inquam, locum illum cenſeo, in quo æſtum maris deſcribit Maro. Non quod hoc motu careat in ipſa Malacia: ſed quia ibi quies, hîc motus pingitur. Videamus igitur vter melius. ſunt enim diuina,

Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, ſcopuloſq; ſuperiacit vndam:
Spumeus, extremamq; ſinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atq; eſtu reuoluta reſorbens,
Saxa fugit, littusq; vado labente relinquit.

Mirificè ſanè Homerus ſurdum fluctum dicit. & colorem tantùm aſſignat mari purpureum: Non autem μορμαρυγὰς, aut φλοῖσβον, aut σφαραγμὸν, vt alibi. & dixit, οὔτως: Latinè dicas elegantèr, Tantùm. i, nihil præterea. Hic autem farcit oculos tã exacta deſcriptione, vt in hiſce verſibus plus videã illius motus, quàm ipſo in mari.

Hæc ſunt quæ multo labore deſcripta, maiore iudicii periculo in medium adducta ſunt: alia quoque inueniantur, quæ hiſce addi poſſunt. Verùm ſatis hæc putauimus eſſe ad imitantium vtilitatem. cuius exemplum, regula, principiũ, finis eſſe debet nobis Maro. Nam quemadmodum Antonius apud Ciceronem de Poetis, Vidẽtur enim ipſi alia lingua, quàm Latina loquuti: ita à nobis de Virgilio dici ſolet: cæteri alia lingua quàm poetica mihi vſi videntur. vnum tibi vt excellens ſis, proponendum eſt: electionẽ ſummam eſſe in poeta virtutem, & ſui faſtidiũ. Mulierem Ariſtoteles ſuapte natura μεμψίμοιρον vocat. talem te eſſe oportet, vt etiã expetas plus quàm poſsis. Homericam fuge licentiam, & laxũ dicendi genus. nihil non probat ille, quod ſemel meditatus eſt. Excutere potes aliquot etiãnum loca, vt teipſum acuas, atque adeò incendas ad iudicandum.

Electio ſumma virtus in poeta.

Totus aditus fabulæ Ariſtæi ſumptus eſt ex Iliad. XVIII: vbi & moderatio, & numeri, & rerum prudentia maior Virgilio. nimius eſt in recenſendis Nereidibus Homerus: perinde atque caneret Genealogiam. Prudẽtiæ fuit illud, quod alibi quoque diximus: Ariſtæum in Penei ripis ſtatuere, vt à matre exaudiretur. nam de profũdo maris Achilles flens in tentoriis, quî poſsit? præſertim cùm dii Homerici nihil audiant aut ſciãt, niſi per nuncios, aut quæ ſub oculis habeant. Agamemnon Achilli ſe purgaturus, inepta detinet aures oratione: Atq; fabulam attexit. Sed & Æneam cum Achille, nõ ſolum irato, ſed etiam inſano nugantem facit de ſuis maioribus, déque ſuis equabus, maximis mendaciis. Itaque non eſt mirum ſi pleráque mutauit Maro, plurima omiſit. Neque muſcarum probauit comparationes neq; fabarum, quam ille ponit in decimotertio, ſatis humilem, atque Heroica indignã maieſtate. A deorum verò præliis canendis Deus ipſe optimus maximus auertat nos. nuſquam enim fuit ille Ὀμηρότερος. Antequam verò partem hanc abſoluamus: deſcribendum eſt ex V, Iliad. εἴδωλον illud Æneæ, cum quo Virgiliana vmbra conferatur.

Αὐτὰρ ὁ εἴδωλον τεῦξ' ἀργυρότοξος ἀπόλλων
Αὐτῷ Τ' αἰνείᾳ ἴκελον, καὶ τεύχεσι τοῖον.

Quod nudum ſubtegmen (dii immortales) qua diuina trama pinxerit Poeta noſter, facilius intelligere atq; admirari quàm vel imitari, vel explicare poſsimus,

Tum dea nube caua tenuem ſine viribus vmbram
In faciem Æneæ (viſu mirabile monſtrum)
Dardanijs ornat telis, clypeumq; iubasq;
Diuini aſſimulat capitis, dat inania verba:
Dat ſine mente ſonum, greſſusq; effingit euntis.

Neque verò contentus hac opulẽtia, addidit etiam è medio naturę, cui cõpararet: ſidq; nõ vnũ.

Morte obita quales fama eſt volitare figuras,
Aut quæ ſopitos deludunt ſomnia ſenſus.

Quo in loco etiam philoſophię penum excuſsit vir admirabilis. nánque & rem cõtrouerſam penes authorũ fidẽ ſtatuit: quippe de idolis rerũ anima atque vita functarum: *Fama*, inquit, *eſt*. & ſignatè, *figuras*: quippe ſine corpore, tametſi figura corporis extremitas definitur. &, *volitare*: non enim mole conſiſtunt. Par eruditio è ſomniis. ſunt enim ſpecies ſine materia, à materiatis fluentes ſpeciebus. Nec ſine maxima ſcientia dixit, *ſopitos ſenſus eludi*: non enim eluduntur non ſopiti. Hoc diſces apud Ariſtotelem, ſenſus non falli. Sed de his alibi profundius. Poſſumus & id ad Poetæ gloriam facere acceſsionis: Commodius ab Iunone aeris numinc, concreatum idolũ quàm ab Apolline: niſi addideris ipſum eſſe Solem. voces omnes ſingulatim per teipſum poteris perpendere. Iam verò quid præterea? nam Homericũ idolum nihil: noſtra verò vmbra quid?

Sensus non falli

At primas læta ante acies exultat imago,
Irritatq; virum telis, & voce laceſsit.

Vbi nõ pictam rem, aut mortuam poeſim vides: ſed rem ipſam, vt ita dicam, vegetam atque etiã viuam. Quo exemplo, quemadmodum & cæteris omnibus, non tam imitatio, quàm exploratio magnitudinis Homericæ cognominari mereatur opera Maroniana. tantíque viri ſtudiũ atque diligentiam impolitæ illi ſimplicitati nõ tãtum afferre laudis, quòd ſit ſequuta, quàm exprobationis, quòd poſteriori tẽpore, prior ſit nobilitate. Atq; hæc quidem ſatis eſſe poterant etiam curioſis, niſi Macrobius alieni iudicii mãcipium, ſupina quadã temeritate interpellaret. negat enim in V. Saturnal. vſquã ab Homero de Paridis iudicio factam mentionem, ſed à Virgilio temerè occupatã. Iam tum primùm quid nobis aut dicendũ aut ſuſpicãdũ eſt? Macrobium excerpſiſſe potius ex aliis calũnias, quàm Homerum legiſſe. An Græco popularis lectionis memoriam intercidiſſe? an verò ſi Homerus aut ignorauit aut diſsimulauit illius iudicii fabulã, non licuit viro omnium doctiſsimo ex aliorum eruditione depromptam poſteritati profiteri? At enimuerò in vltimo Iliad. ſic ſcriptum eſt,

Macrobij expenſum iudicium.

Ἐν θ' ἄλλοις μὲν πᾶσιν ἐλώδαιον ἐδέποθ' ἥρῃ
Οὐδὲ ποτεηδάων' ἐδὲ γλαυκώπιδι κούρῃ:
Ἀλλ' ἔχον, ὥς σφιν πρῶτον ἀπήχθετο ἴλιος ἱρὴ
Καὶ πρίαμος, καὶ λαὸς, ἀλεξάνδρου ἕνεκ' ἄτης,
Ὡς νείκεσκε θεὰς, ὅτε οἱ μέσαυλον ἵκοντο
Τλῶ δ' ἥνησ' ἥ οἱ πόρε μαχλοσύνω ἀλεγεινήν.

Comparatio locorũ VIRGILII & aliorum Græcorum quàm Homeri, CAPVT IIII.

D Lacuit Homeri locis in vnũ cõgeſtis caput, ſeorſũ alio iudicio cũ reliquis quoq; poetis Virgilianã excellentiã cõparare: nequid ad ſummã huiuſce operis perfectionẽ deſideretur. Ac primũ luculẽtiſsimã Ætnæ deſcriptionẽ ex Pindaro perpẽdamus. à Phauorino enim apud Gelliũ Maro feruidè exagitat, à Põtano fortaſſe non parũ frigidè cùm ſit defẽſus, à nobis hoc loco quoad fieri poterit, oſtẽdetur naturę par: Pindaro lõgè maior. Σικελία τ' ἄμπ πέζει Στέρνα λαχγάσντα κίων
Δ' ἐραγία σωέχει

νηφόεσ' αἴθνα, πυθέτες χόνῳ ὀξείας πθώα.
πᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά- τε πυρὸς ἀγνόταται
ὀν μυχῶν παγά. ποταμοὶ
δ' ἀμέρεισι μὲν πυρὸς ἐκόντι ῥόον κατ' δ
αὔδων'. ἀλλ' ἐν ὀρφναῖσι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ, ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα, σὺν πατάγῳ.
κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὶς ἔρπετὸν
δεινοτάτου ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιον πεφοσδέ-
δαι, δεῦμα δὲ παιεόν- πων ἀκούσαι.

Calumniæ capita quatuor. Primum à Pindaro rẽ, vt est, descriptã: fumare interdiu, nocte flãmas edere: à Virgilio tẽpora hæc cõfusa. Cui respõdem' ad hũc modũ: Rectius à Marone fumũ ac flammam simul altera in parte posita orationis: in altera verò, saxa liquefacta. Nam sanè & fumum & flammam fundit simul, non ex diei ac noctis natura separata, aut fumũ solùm incertis temporibus, etiam noctu, quemadmodũ coràm nos vidimus. Quod verò in quarto loco criminationis positum est, à Pindaro non dictum, saxa eructari: quid tum postea? Quasi verò Græculorum famuli simus, ac non emendatores. Nã quod addunt: haud ita esse, verùm pro monstro habendum: sanè pro monstris habendos ipsos ostendit: qui non viderunt pumices ipso in litore ab Ætna eiectos. sanè verò quid aliud est fauilla quàm discretus ignis vi pumex? aut quid aliud pumex, quàm futuræ fauillæ massa? Quid quod πλάκα, lapidum crustam, videntur interpretari commentarii? sic enim verba illa, φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα, exponunt. ἡ ξαυθὴ τοῦ πυρὸς φλὸξ ἐκρήγνυται τοῦ ὄρους τὰς πέτρας ἐς βαθεῖαν, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸ βαθύ. Nam alioqui φλὸξ, quid ferat? etenim, φέρει pro φέρεται non feramus nos, quibus notum est flammam in profundum ferri non posse. Quanquàm ne saxa quidem profundum ipsum petũt illa, excocta sanè, quippe igni facta leuissima: sed supernatant, vt videmus. neque patiatur Philosophus, qui pro comperto habet ignita omnia, etiam metalla, ab aquis, si eò iniiciantur, resilire, nisi sint insigni grauitate. Alterum caput obtrectationis est hoc, ῥόον κατ' ὀρός, & ποταμὸν, non rectè interpretatum voce illa, *Globos*. Quin, inquam, noluit ille interpretari. poterat enim dicere, flumen, aut fluxum, aut eiusmodi: sed noluit. Certè si flãmarum volumina intueare, nõ fluuio prolabenti compares, sed implicatarum rerum globis. Cuius profectò rei subest ratio naturalis duplex. nánque & impetus erumpentis flãmæ non potest perpetuo tenore oppositũ aerem, in quẽ subit, scindere: conuoluitur ergo per repressionem: & diuersarum inter se partium cùm sit flãma: quippe ex igni & fumo, aliam alia impedit. Itaque non quemadmodum Pontanus fecit, ad philosophos à poetis est amittendus Phauorinus, sed ab his arcendus: ab illis relegandus. Tertia impudentia est, cùm aiunt, *piceam nubem* non cohærere cum fauilla candenti. quem Pontanus locum figura quadam loquutionis defendere instituit: sanè vti dicebamus alibi, frigida. vt intelligatur id quod alibi: *-quirinali lituo, parnaq; sedebat Succinctus trabea.* Eadem ratione, *fumantem piceo turbine*, non autem fauilla. Ego aliter censeo, Fumum mistum fauilla. illæ nãque merę sunt ineptiæ quas effutiunt. non proprio, sed peruulgato significatu dici, *candens*, pro feruenti, & relucenti. Nam, candens, inquiunt, à cãdore, non à calore dictũ est. Principiò qui putãt, αὔδωνα, non rectè à Latinis exprimi per candẽs, vtriusque linguæ sunt ignari. Iamprimũ sibiipsi contradicunt *candens* peruulgata significatione pro feruẽti accipi, nõ autẽ propria. Sanè quod vsu peruulgatũ est, impropriũ non est. quanquã apud Ciceronem in vtroque significato positũ inuenias. Ad hęc (quemadmodum in Originib° dictum est) candens, non ab albedine, sed à luce tractum est. nam quæ opaca & obscura sunt, per meatus lumen non admittunt: vbi fenestra aut ostium patulum est, χαίνει: vnde αὐαχανδὸν. Itaque illustrantur intus luce, ac candida efficiũtur. Lucem autem & ignem cognata esse, multis in locis à nobis disputatum est. Quid? de fauilla ipsa si nolis illud intelligi significatum, nonne alba est? at (inquiunt) quonam igitur modo exit cum fumo ardens fauilla? Hoc exit modo illa, quo fumus ille Pindaricus αὔδων. Quippe mista hìc fauilla fumo, hìc flammæ fumus. Hæc de his satis. temerarias translationes acutius intueamur. Quis enim sine risu (sapientem intelligo) cæli columnam montem dicat? nihilo sanè melius, quàm in Alcorano Mahumeth Montes, palos vocat. Acutam verò niuem nemo sanus vocet. id quod neque antè ausus, neque pòst imitatus est quisquam. Humanè excusent: Quòd ita manum afficiat nix, quasi pungat. Præterea falsissimum est, ignem fundi purissimum. non igitur ἀγνόταται. Neque inuerecundè eò confugiãt: ἀγνόταται esse, quia lustremur eo. Sanè verò bellũ ignẽ lustratorium, qui ab inferis efflatur. Illud quoque reprehensione non caret: quod cũ ignem scripsit eructari, postea diuisit in ignem & fumum. quódque rursum repetit κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὶς ἔρπετὸν δεινοτάτοις αὐαπέμπει. Vbi etiam fontem posuit post fluuium. Neque cum modestia dicat quisquã, ἔρπετον, erumpentem ignem. est enim vox illa rebus accommodata minimè sese à terra attollentibus. Et quis admittat illud, Fontes emitti? Fons enim fundit, & emittit riuos: ipse manet. Si quis verò eruditiorũ more, vocabulorum causas atque origines contempletur, neutiquam vsui nominum Pindaricorum acquiescat. Nam θαῦμα, non est propriũ τοῦ ἀκούσαι. quippe primo suo ortu fuit, θέαμα. & minus accuratum illud: τέρας θαυμάσιον μὲν, θαῦμα δὲ: non enim disiungi oportuit θαῦμα & θαυμάσιον. Magis etiam patitur auditus, quàm visus. qui fulgure non expauescunt, tonitru perterrentur. Quanto ergo luculentius *horrificum* Maronianum, quàm θαῦμα Pindaricum? Certè nihil differt à sono tonitrui Ætnæ tonitru.

Candẽs vnde dicatur.

Fons.

Itaque

Itaque illa quoque meliora, *Turbine*, & *Piceo*: & *sidera lambit*. Linguæ enim vibrationi flammæ motus persimilis. quod cùm isti circulatores adlatrant, non eis in mentem venit, si Pindaro Ætna columna cæli est, necesse esse flammam inde erumpentem non solùm lambere, sed etiam penetrare sidera. Quanto etiam elegantius *viscera montis*, quàm simpliciter, πλάκα. &, *liquefacta saxa*: quæ definitio pumicis est. Allusit autẽ bonus Philosophus ad rerum naturam: sunt enim Platoni, & Theophrasto, & aliis lapides χυτοί. &, *cum gemitu*, maluit, quàm cum sonitu: vt ille, σὺν πατάγῳ: quia dixit, viscera. & peritus linguæ Latinæ plusquam quiuis alius, nedum vt Gellium nominem. (nam Macrobius ad Latii cloacas hausit:) signatum posuit verbum: gemitus enim ex repleto pectore: hoc nánque γέμειν. & perstitit sibi naturæque constans diuinus vir in iisdem vestigiis: vt cùm dixit, *globos*, apposuerit *glomerare*. Pontanus verò non rectè adducit pro defensione illud: Æneæ narrationi non conuenisse Pindaricas metaphoras. Hyperbole nánque illa, *sidera lambit*: quauis translatione maior est. Rectè illud, Longè felicius à nostro Poeta quàm à Græco, subiectum fuisse Ætnæ Enceladum. Hac etenim parte cum hoc nostro ille ne est quidem conferendus.

Ad hunc itaque modum cum Pindaro: nũc agamus cum Claudiano. quanuis enim Latinos inter se postea comparabimus: tamen hic locus illa exigit, ne hæc Virgiliana rursus repetantur,

Ætna giganteos nunquam tacitura triumphos,
Enceladi bustum: qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur:
Et quoties detrectat onus ceruice rebelli
In dextrum leuumq; latus, tunc insula fundo
Vellitur: & dubiæ nutant cum mœnibus vrbes.
Nunc mouet indigenas nimbos, piceaq; grauatum
Fœdat nube diem: nunc motibus astra lacessit
Terrificis: damnisq; suis incendia nutrit.
Sed quanuis nimio feruens exuberet æstu,
Scit niuibus seruare fidem: pariterq; fauillis
Durescit glacies tanti secura vaporis,
Arcano defensa gelu: fumoq; fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.

Quæ carmina tametsi bona sunt: tamen explorandum est nobis, quantum absint ab eo quem sequuntur. Duo in primis contemplanda sunt. quæ vterque dixerit, & quæ hic illi addiderit. Principiò admonitum te velim: poetas hosce qui post Virgilium fuere, declamatoribus similiores videri mihi: qui dum argutè dicãt aliquid nihil pensi habent, quid cuique parti maiestatis vel incommodet, vel obsecundetur. quare & numeros lædi necesse est. & perire gratiam ex affectatione. De Enceladó igitur Maro,

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac: ingentemq; insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis.
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo.

Dixit igitur, *semiustum fulmine corpus*: bustũ: sine vlla venere. sequentia verba valdè olent Grammaticum,

-qui saucia membra reuinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur.

Illorum quoque lucem, *-fessum quoties motat latus*: vmbra ignaua ac languida operuit, & *quoties detrectat onus*. ac sanè melius: *latus*, quàm *ceruix*. & *motat*: perpetuatio nánque oneris, frequẽtiam motionis excitat. Audis deinde tremorem Poetæ verbis. postremò, *Cælum subtexere fumo*, deprauauit illis, & *motibus astra lacessit*. neque enim distinguas: motúne obscuretur cælum, an moueantur astra. omnino verò insuaue est. Quę imitatus est, hæc: quæ addidit, videamus. *-nunquam tacitura triumphos*. Verborum sonitus huc eum inuitauit. non tamen dixerim Ætnam nõ tacere, sicut nec loqui. Frigidum illud est, *damnis suis incendia nutrit*. si dixisset, gloriam, aut regnum, aut eiusmodi: acutum fuisset. nunc non excitat: vulgare enim est, incendia damnosa esse. Illud autem nimis acutum, *Ignem seruare fidem niuibus*: non enim hoc promisere ignes niui. quare & putidè repetit: *fumo fideli*: vbi etiam cõtra rerum naturam dixit, *Flammam lambere pruinas fumo*. Flamma enim fumo prior. leuior nánque est. Quòd si aliter vides in igne nostro: hoc fit propterea quòd flamma alitur humore ligni, à quo vbi abest, extinguitur illico. at in oris cauernarum Ætnæ, flamma viua est, & sine fumo & falsum est, in *Mongibello* niues esse qua incũbunt flammæ, tanto minus pruinæ seruantur, vbi radit eas fumus.

Quid quod omnia penè ad verbum sumpsit è Silii, XIIII, quæ vt potuit interpolauit,

Ast Ætna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores
Nocte dieq; simul fonte è Phlegethontis: vt atro
Flammarum exundat torrens, piceaq; procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assiduè subnascens profluit ignis:
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoq; rigore
Ardentes horrent scopuli. Stat vertice celsi
Collis hyems, calidaq; niuem tegit atra fauilla.

Verùm hæc etiam infrà comparabuntur.

COMPARATVR CVM THEOCRITO VIRGILIVS, CAPVT V,

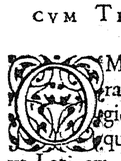

MIsso Hesiodo, cuius vniuersa opera ne cum vno quidem versu Georgicôn sunt comparanda: videamus, quæ loca Theocriti adeò Græca sũt, vt Latinam, quemadmodum aiunt, respuant venustatem. At Gellius quidem rectè iudicauit, nõ omnia omnibus respõdere posse: aliqua enĩ

Graiis lucem, Latinitati tenebras afferre. Interire igitur audacia suauitatem. Iccirco illud τὸ καλὸν πεφιλαμβύε, neque dixit, neque attigit prudẽtissimus poetarum, linguæ culpam dissimulãs, suam vitans. Haud tamẽ illa minus suauia, *dum redeo: &, breuis est via.* in his,

Tityre, dum redeo, breuis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

Ex illis,

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλεμβύε ὅσσε πεὸς αἶγας
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε πίνειν ἢ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκανα φυλάσσεο, μή τυ κορυψῇ.

Non defuit igitur linguæ, sed ab ea defectus est. At quod suppleuit, quanta cum gratia? Nam sanè hoc ipsum: τὸ καλὸν: ne cæteræ quidem eiusdẽ Græciæ nationes sua lingua queant explicare. sed & *pastas* dixit, lõgè quàm ille efficacius: quas potũ ducat. est enim pecus minimè siticulosum. Subest præterea ex figura gratia. Est enim repetitio tecta figura altera cognata, quam Scalam dicebamus, *pasce, pastas.* Nam quod aiunt pro hirco malè positum caprum, à doctissimo Poeta: sanè ipsi sese non doctissimos ostendunt. quippe, Capra, vetus est vox. Sic mas, Caper, antequàm castrandi vsus inuentus esset. Hircus verò, peregrina, & Osca: sicut &, Hirpus, pro lupo. Quid, quod apud Gellium, κνάκων, rufus interpretatur nescio quis. at Græci commentarii, candidũ malunt, nempe à grano Cartami, quod sanè album est, & à Græcis κνῆκον appellatur.

Illis quoque nihil vrbanius. nam cùm à Theocrito dictum esset,

Βάλλει ἢ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ κλεαείσα
Τᾶς αἶγας παρελόντα, ἢ ἁδύ τι ποιμπυλιάσδει.

Argutius & suauius adeò noster, vt nihil suprà,

Malo me Galatea petit lasciua puella
Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.

Expressit enim lasciuiam, cùm petit malis: virginem, cùm fugit: muliebre ingenium, cùm vult rescirì factum. Inepta apud illum Cissybii descriptio, & quæ in sexto libro à nobis acrius iudicatur. Noster, vt semper, sobrié. Qua licentia abusus est Græcus: qui eodem argumẽto multa: Epitaphia, Amores, Contentiones: vbique & laxus, & prolixus. Noster parcus, pressus, politus, rotundus, solidus: in his nusquam non sibi similis, in argumentis nunquam non dissimilis. Itaque & illa rotundius,

Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

Laxius ille,

Οὐδὲ τί πω ποτὶ χεῖλος ἐμὸν δίγεν, ἀλλ' ἐπὶ κεῖται
Ἄκρατον.

Rectius quoque cùm intercalare carmen non rumpit sententiam apud nos: quod audet Græcus in 1, Idyllio,

ὦ πεὺ πεὺ & reliqua: interponit, λιγέτε βωκολιαστά, quod est intercalare: post quod subdit verbum, ἔνθ' ὤναξ. Idem committit in Bionis Epitaphio.

A Quanquam autem libauit leuissimè argumentum, auspicatúsque est non dissimili interrogatione in vltima Ecloga diuinus Poeta, sicut Theocritus in prima: longè tamen post se reliquit illum. Nudum & simplex hoc, & sine affectu, ὅκα δάφνις ἐτάκετο. Apud nos vegetior oratio,

-indigno cùm Gallus amore periret. Ille,

Τλῶον μὲν θοῶες, τλῶον λύκοι ὠρύσαντο,
Τλῶον κἀν δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα:

Noster hæc in suũ Daphnin cùm retulisset, addita hyperbole superauit,

Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse Leones
Interitum, montesq; feri, syluæq; loquuntur.

B Sed & mirificis auxit numeris,

Illum etiam lauri, etiam fleuere myricæ:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.

In illis sanè decrescit oratio,

Πολλαί οἱ πὰρ ποσὶ βόες, πολλοὶ δ' τε ταῦροι,
Πολλαὶ δ' αὖ δάμαλαι, ἢ πόρπιες ὠδύραντο.

Nam quem Thoes lugeant, & lupi, & leones pastorum hostes: quid apponit mirum oratio, quæ addit domestici pecoris mœrorem? Quare eandem sententiam longè concinniore verborum flexu, atque etiam interpositis sententiis, quasi clauis in toga, vehementer illustrauit,

Stant & oues circum: nostri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris diuine Poeta:
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Posthæc autem nudam atque rudem enumerationem superaduẽientium Mercurii, bubulcorum, & aliorum qualibus condimentis suam fecit, hoc est diuinam?

C Ἤνθ' ἑρμᾶς πεφάπεος ἀπ' οὔρεος. εἶπε δὲ: δάφνι
Τίς τυ καταπρύχει, πίνος ὠγαθὲ τόσσον ἔρεσσαι;
Ἤνθον τοι βῶται, τὸ ποιμένες, ὠπόλοι ἰδὼν:
Πάντες αὐηρώτων τί παθὼν κακὸν: ἰδὲ ὁ ἱππος
Κἄφα, δάφνι τάλαν τί τυ τάκεται; ἁ δέ τε κῶρα
Πᾶσαν ἀὰ κραύαν, πάντ' ἄλσεα ποσὶ φορεῖται,
Ἐλατεῦσα. δύσερός τις ἄγαν, ἢ ἀμήχανος ἐσσί.

Audiamus nunc Apollinem ipsum loquentem. neque enim ille cùm pastor esset, iucundioribus, aut teretioribus cecinit numeris, quàm Maro noster,

Venit & opilio, tardi venere bubulci,
Vuidus hyberna venit de glande Manalcas:
Omnes, vnde amor iste, rogant. Tibi venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit. Tua cura Lycoris
Perq; niues alium, perq; horrida castra sequuta est.

D Spurca autem illa monstra Græca, potius quàm carmina,

Ὦ πόλος ὄκκ' ἔσορῆ πὰς μυκάδας οἷα βατεῦντα,
Τάκεται ὀφθαλμὼς, ὅπ ἁ τράρος αὐτὸς ἔλθοι.

Penitus omisit Parthenias. nihil enim liberalibus auribus horribile magis. Vertit igitur ad illa suauissima,

Venit & agresti capitis Syluanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli bacis, minioq; rubentem.

At

At quæ verba deinde?

Et quis erit modus, inquit, Amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ.

Sic Galli conquestio tantum superat Daphnidis responsionem, quantum humani ingenii captus fert. In quo auro illæ etiam gemmæ resplẽdescunt. Ad Arcadas oratio. votum, quo pastor optat fieri, & illa diuina, *-hæc ipso tecum consumerer æuo. - nec sit mihi credere. -ah te ne frigora lædant.*

Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.
-tenerisq; meos incidere amores Arboribus: crescent illæ, crescetis amores. -tanquam hæc sit nostri medicina furoris. & mutatio consilii in amante, & conclusio per sentẽtiam, *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Ad quæ nemo Græcorum vnquã aspirauit,

Quæ verò Theocritus,

Νῶϊ ἵα μὲν φορέοντε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι,
Ἁ δὲ χαλὰ ναρκισσος ἐπ' ἀρκεύθοισι κομάσαι.
Πάντα δ' ἔναλλα γένοιτο, ἢ ἁ πίτυς ὄχνας ἐνείκαι,
Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, ἢ πῶς κύνας ὤλαφος ἕλκοι:
Καὶ ἐξ ὀρέων δὴ σκῶπες ἀνδόσι γαρύσαιντο.

Transtulit ad Damonis Musam lõgè elegantius,

Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis: æuoq; sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mala ferant quercus, narcisso floreat alnus:
Pinguia corticibus sudent electra myricæ.
Certent & cycnis vlulæ. Sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in syluis, inter delphinas Arion.
Omnia vel medium fiat mare.

De amore verò quos versus ibi ponit, nullus mortalium æquare valeat,

Nunc scio quid sit amor. duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes
Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.

Sanè accedant illa,

Νῶϊ ἔγων τὸν ἔεσται: βαρὺς θεός. ἦεα λεαίνας
Μάσδον ἐδήλαζε, δρυμῶν τέ μιν ἔτρεφε μάτηρ,
Ὅς με καταμύχων, ἢ ἐς ὀστεον ἄχρις ἰάπτει.

At illa inaccessa,

Sæuus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus: crudelis tu quoq; mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoq; mater.

Pharmaceutria quoque valde illustris Theocriti poematium, longè castigatior apud nostrum. longè item prudentior. Incipit enim à cognitione efficaciæ carminum, quam subtricuit ille. *Nihil,* inquit, *nisi carmina desunt.* Illius autem nationi fatalem multiloquentiam elegantissimo gyro collegit: cùm illa posset nihilominus, quæ repudiasse constat. Quanquam totam vertisse libet suspicari, quam postea Latinam ex Græca, i. ex nugaci puram fecerit. quare de Lauro nec illa quidem probauit,

-κοὐδὲ ποδὸν εἴδομεν ἀυτῆς,

cùm aut sic aut melius posset,

A *Quin oculos, mentemq; fugit tinis.*

Anaphora quoque illa rotundior,

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

Non neglecta occasione duplicis significati verbi huius, Vro. quod ex Terentio & Theocrito non semel obseruare potes. Theocritus simpliciter nimis, αὐήσεν. Amoris quoque enarrationẽ omisit noster: satísque habuit mellita illa componere, *Talis amor Daphnin*: & quæ sequuntur. Quibus autem. præterea superauit illũ, hæc sũt, *-nec sit mihi cura mederi.* Repetitio, *-ponto lecta venena: -nascuntur plurima ponto.* Tum autem quæ pertinent ad incãtationes, *ne respexeris. -nihil ille deos, nil carmina curat.* bonum sit. & illa, *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* Theocritus

B verò cùm ait, Hippomanem herbam equas agere in furorem: idem quod Hesiodus professus est. nam hoc frustra quæras ex Theophrasto, Plinio, Dioscoride.

Pari cura è pluribus vnam confecit: quippe Corydonem ex Amaryllide, Cyclope, & Bubulcis: quarum ali quot loca lepidissima videamus,

Ἤ μάν τοι λευκὰν δι' δι ματόκον αἶγ' ἀφυλάσσω,
Ταύ με ἢ ἁ μέμν ων θ ἐειδαχὶς ἁ μελαύχεως
Αἰτεῖ, ἢ δωσῶ οἱ, ἐπεὶ τύ μοι εὐδία θρύπτῃ.

Quanto efficacius, lepidius, comptius, cultius,

Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ouis vbera: quos tibi seruo.

C *Iampridem à me illos abducere Thestylis orat:*
Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.

Nam quæ in Cyclope dixit similia, longè quoque inferiora sunt,

-Τρέφω δέ τοι ἔνδεκα νεβρὼς
Πάσας ἀμποφόρους.

Ex eadem verò versus illos bonos quidem, sed immodicos, (sunt enim vndecim, quorum primus, ὠρχαῖος πολύφαμος) conclusit ille lactea simplicitate quinque illorum, *Formosum pastor*, &c. contrà, illud,

-πίν δ' ἁ μέλει, οὐ μὰ δί' ἐδέ:

Suauissimo lepore diffudit,

-nihil mea carmina curas:
Nil nostri miserere, mori me deniq; cogis. Quod

D in alia dicebat Theocritus,

-ἀπάγξαι με ποιήσεις, & illa, γιγνώσκω χαείσα. ita composuit,

Despectus tibi sum, nec qui sim quæris Alexi.

Cætera verò sic expressit, vt vinceret,

-βοτὰ χίλια βόσκω
Κἀκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενον γάλα πίνω.
Τυὸς δ' ἁ λείπει μ' ἐτ' ἐν θέρει, οὐ' ἐν ὀπώρᾳ,
Οὐ χειμῶνος ἄκρου, παρὰ δ' ἀφαχθέες αἰεί.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit.

Et illud quomodo adornauit?

Συείσδεν δ' ὡς ἄτις θήσαμαι ὧδε κυκλώπων.
Canto quæ solitus, si quando armenta vocabat
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho. Vbi etiã suam eruditionem prudenter professus est. fero

Pastorum cantiones.

enim appetente diei, quasi receptui cùm canebant pastores, vt è pastu greges euocarẽt suauissimis numeris. experiebantur emereri gloriam diurnarum cantionum. Tum illa, quanto splẽdidiora?

Ὦ κύκλωψ, κύκλωψ, πᾷ πεὸ φρένας ἐκπεπότησθα;
Αἴκ' ἐνδὼν ταλάρως τε πλέοις, καὶ θαλλὸν ἀμάσαις
Τοῖς ἄρνεσσι φέροις, τάχα κεν πολὺ μᾶλλον ἔχοις νοῦν.
Ταὶ παρεοῖσαν ἄμελγε, τί τὸν φεύγοντα διώκεις;
Εὑρήσεις γαλάτειαν ἴσως καὶ κάλλιον ἄλλαν.

Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondosa vitis in vlmo est.
Quin tu aliquid saltẽ potius, quorum indiget vsus,
Viminibus, mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

E bubulcis autem illa,

Καὶ γὰρ ἐμὶν οὐδ' εἶδος ἔχω κακόν, ὡς με λέγοντι·
Ἦ γὰρ φραὶ ἐς πόντον ἐσέβλεπον, ἦς δὲ γαλάνα.

Nec sum adeò informis: nuper me in littore vidi,
Cùm placidum ventis staret mare: æquauit his.

his vicit, *-non ego Daphnin*

Iudice te metuam, si numquam fallit imago.

Quanquam equidem in pastore non probarim potius è mari, quàm è fonte speculum. Nectarea verò illa sua tota,

Huc ades, & quæ sequuntur. At illa diuina,

Rusticus es Corydon: nec munera curat Alexis:
Nec si muneribus certes, concedat Iolas.

& illa,

-Pallas quas condidit arces
Ipsa colat: nobis placeant ante omnia siluæ.

Item illa,

Α' αἶξ τὸν κύπασσον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει
Ε' γὼν δ' ὅτι τὰν μεμάκαμαι.-

Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam,
Florentem cytisum sequitur lasciua capella:
Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quenque voluptas.

Quo loco in tertia persona nominatim, *Corydon* plus habet efficaciæ, quàm pronomẽ Ego. Sententia verò illa non solùm vellicauit criticorum calumniam, sed etiam nutantem victoriã adepta est: *trahit sua quenque voluptas.* Concludit enim vagas similitudines vulgata certáque hominum opinione. Illi verò ridiculi, qui pastoribus nolunt esse prouerbia. quid enim tritum magis quàm illud, Alia aliis placẽt? Theocritus autẽ prouerbia tum multa inculcat, tum adeò obscura nonnulla, vt diu sit eorum quæsita interpretatio. Sanè verò quid illo lepidius?

Proverbia rustiorum.

Me tamen vrit amor: quis enim modus adsit amori?

Item ex eadem Amaryllide,

Ἦ νὶ δέ τοι δέκα μᾶλα φέρω πωόδε καθδεῖλον
Ὦ μ' ἐνέλοι καθδεῖν τυ, καὶ αὔριον ἄλλα τοι οἰσῶ.

Posuit difficultatẽ πωόδε, vnde iuſsisti: Noster autem sic: quod potui,

Quod potui puero syluestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi, cras altera mittam:

Venus Latinæ munditiæ: *Altera decem*. Si plus potuisset, non esset ab eo donum in diem crastini dilatum.

Ex Idyllio, quod Pastores inscribitur, eduxit

A eclogam suam Palæmonem: in qua & tractauit eadem felicius, & supposuit meliora: vt illis,

Ἦ πάψε κρούεδων τἀποδέσπερε πᾶσας ἄμελγες

Infelix ô semper ouis pecus, ipse Neæram
Dum fouet: ac ne me sibi præferat illa, veretur.
Hic alienus oues custos bis mulget in hora:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Græcè nánque orationi tot addidit venustates quot verba,

Et ille cùm dilueret obiectum ἀπὸ τοῦ ἀδωνάτου, quia senex obseruaret,

Ἀλλ' ὁ γέρων ὐφίπτα τὰ μόρια κἠμὲ φυλάσσει:

Iste obiectione deterret ab obiiciendo,

B *Parcius ista viris tamen obiicienda memento.*

Sequutus tamen aliunde: quippe ex octaua,

Οὐ θησῶ πόκα ἀμνὸν. ἐπεὶ χαλεπὸς θ' ὁ πατήρ μευ
Χ' ἁ μάτηρ, τὰ δὲ μῆλα. ποδέσπερε πάντ' ἀελθμεῦνται.

Verùm lõgè felicius, cùm pro matre *nouercam* posuit. & variauit rem nudam: vt *alter & hœdos*, quippe modicum gregem: vterque verò *pecus*, cuius iacturam magno in numero quia deprehẽdi posset, maiore indigeret cura atque obseruatione.

Composuit autem cum huiusce argumenti initio modum ex Idyllio v, quod inscribitur Viatores. ex quo illa,

Ταὶ ποίαν σύειγγα; τὸ γὰρ πόκα δῶλε σύεαρ τα
Ε' κ τάσω σύειγγα; τί δ' οὐκέτι σὺ κορυδῶνι
Α' ρκεῖ τοι καλάμας ἀυλὸν ποκπύσδεν ἔχοντι;

C Quæ ille sic longè melius,

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fistula cera
Iuncta fuit? num tu in triuijs indocte solebas,
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Sanè aptius *indocte*, quàm δῶλε. Multi enim serui doctissimi fuere: inter quos & sapientes, Æsopus, Epictetus, & alii: præsertim pastores, quibus otium vel maximum ad eiusce modi artes suppetit. Ac sanè tertio versu nequaquam dubium est, quin ad vnguem perfecerit quod ille rudius inchoauerat.

Illa verò longè elegantissima, neque cũ quibus Græca conferas,

-τὺ δ' ὦ κομὲ, καὶ τόθ' ἕπαιες
Βασκαίνων. καὶ νῶ μ' λοίδια γυμνὸν ἔδηκας.

Et cùm vidisti puero donata dolebas,
Et si non aliquã nocuisses mortuus esses.

In ipsa verò pignoris depositione, Laconis altercatio de lana caprina satis inepta est. nam in contentione quæ supposuerit, satis constat esse meliora.

Ταὶ μῶσαι με φιλεῦντι πολὺ πλέον, ἢ τὸν ἀοιδὸν
Δάφνιν. ἐγὼ δ' αὐταῖς χιμάρους δύο φραύστοκ' ἔθυσα

Noster, *Ab Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena. Ille colit terras, illi mea carmina curæ.* & alia,

Κἠγὼ μὲν δωσῶ τᾷ παρθένῳ ἀυτίκα φάσαν
Ε' κ ταὶ ἀρκεύδου κομὲ, τὰ νῶ ἐφίσδει.

Parta meæ Veneri sunt munera: namq; notaui
Ipse locum, aeriæ quò congessere palumbes.

In cæteris autem & ipse suus author est, & multò lepidiora profert, atq; venustiora. Illud verò diuinũ, O *quoties, & quæ nobis Galatea locuta est.*

Partem

Partem aliquam venti diuûm referatis ad aures.

A Prudentius quoque Maro, qui indiscussam litem relinquit, quàm Theocritus, qui Caprario palmam dat. suspensus enim etiamnum est auditor. Fortasse etiam multò melius dixisse videtur victus, quàm victor.

Neque audeat quispiam sanæ mentis æquiparare illis illa,

Δαμοίτας καὶ δάφνις ὁ βωκόλος & εἰς ἕνα χῶρον
Ταὶ ἀγέλαι ποκ' ἄρεντε συνάγαγον. ἦς δ' ὁ μὲν αὐτῶν
Πυῤῥὸς, ὁ δ' ἡμιγύαιος. ὅπα κράναν δέ κ' ἄμφω
Ἑσδόμενοι δερέσθω μέσω ἄμαπι πιόδ' ἀεισδον.

Fortè sub arguta consederat ilice Daphnis (nam:
Compulerant q̃, greges Corydon & Thyrsis in vnum)
Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo:
Et cantare pares, & respondere parati.

Multò sunt omnia rotundiora. Et melius *greges* B quàm gregem duo, vt ille, ἀγέλαν. Et Daphnim bubulcũ declarat: Damœtas, quid sit, non dicit. Quod noster distributione lepidissima castigauit. & sanè lepidius, *florentes ætatibus*, quàm πυῤῥὸς καὶ ἡμιγύαιος. quæ ne eo quidem probes. potest enim vtrumque vterque esse. Quòd si adducas illa,

Α' μφω τώγ' ἤτιω πυῤῥοτείχω. ἄμφω ἀνάβω
Α' μφω τυείσδεν δεδαημένω. ἀμφω ἀείδεν.

Orationis filum sanè probamus: illud verò nimis superstitiosè dictum arbitramur, Fuisse eos impuberes. quid enim cultum ab inculta illa ætate aut excitari, aut prouenire potest? Et perfectioris artis est tum seorsum cantare, tum paria prouocanti respondere, quàm vel canere, vel fistula modulari.

Alia quædam sunt haud ita magno iudicio perpendenda. quæ aliis periculum sui facere volentibus, relinquenda censuimus: vt illa,

Ταὶ γλαύκαι θάλασσαν ἔα πτὶ χέρσον ὀρεχθεῖν.

Huc ades: insani feriant, sine, littora fluctus.

Signatius enim, *insani feriant*, quàm γλαύκαι. hoc enim languidum epitheton ad verbũ illud. præsertim quum vbi alliditur mari litus, aqua illa glauca siue cærulea neutiquam est. Et,

Ἦ εἰδῶ μὲν ἔγω γε κόρα τευ, ἁ νίκα τοσῶτον
Ἢ νδες ἐμᾷ σαὶ μητὲ δέλοισ' ὐακίνθινα φύλλα
Ἐ ξ ὄρεος δρέψαθαι; ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμόεσσαν.

Sepibus in nostris paruam te rosida mala,
Dux ego vester eram, vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo iam tum me ceperat annus:
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos.

Nam & quæ exprimit, lautè dicit: & quæ mutat, sapidiora sunt: & quæ addit, faceta ac mollicula. nonne melius, *mala*, quam folia Hyachinti? vt omittã calũniæ faciẽ. petuntur enim magis Hyachinti flores, quàm folia: & in montibus infrequentior Hyachintus. Descriptio verò ætatis, & non vulgaris neque affectata tamen, maximéque conueniens pastori. Postremo quoque versu semel contentus fuit ibi,

Vt vidi, vt periij, vt me malus abstulit error.

At ille non semel, ὡς ἴδον, ὡς ἐμάην.

Silenum verò, & Tityrum, & Pollionem, & Mœrim, totas illius esse constat, ita vt nullis locis ad eum Theocritus aspirare posse videatur. Quare pauci, corruptíque iudicii, infelicissimæ eruditionis Grammatici exuant perditam illam temeritatẽ, qua professi sunt à Theocrito Maronem superatum. *Theocritus à virgilio superatus.*

VIRGILII LOCA EX APOLLONIO CAPVT VI.

Similis impudentia eorundem, cùm audẽt agnoscere quartum diuini operis, ex Apollonii Argonauticis deductum. Tantum enim abest vt hoc verum sit, vt penè pudeat nos illius apponere vnum aut alterum locum pro comparatione libri incomparabilis. Nam neque conuenit argumentum, nisi hoc solo, quòd amauit hospitem Medea: & vniuersæ orationis contextus longè alius est. Quæ tamen lux in nostris ex illius fumo effulgere videtur, in his extat,

Πρόσσω δ' ὄρ' ὀφθαλμὼ ἐπ' οἱ ἰνδάλλετο παῖτα:
Αὐτὰς θ' ὅσσ' ἔλω, οἷόσι τε φάρεσσιν ἔστε,
Οἷά τ' ἔειφ', ὡς ἕζετ' ὀπὶ δρύνου, ὥς τε δύεσκε
Ἠέριον δέ κ' ἄλλον ὀίσσατο παρφύρεσθαι
Ἔμμεναι αὐτάρ πῖον ἐν οὔασι δ' αὖεν ὀρόρει
Αὐδή τε μυδτίτε μελίφρονες, οἷς ἀρόρδεν.

Sanè non contemnendi versus: verùm haud ita admirandi, si isti audiantur,

At Regina grauiiamdudum saucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusq; recursat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaq; nec placidam membris dat cura quietem.

C Et illa nequaquam digna quæ legantur, vbi adsunt Maroniana,

Δειλὴ ἐγὼ, οἷόν με βαρεῖς ἐφόβησαν ὄνειρον.
Δείδια, μὴ μέγα δῆμα φέρῃ κακὸν ἥδε κέλευθος
Ἡρώων. & pauca quæ sequuntur,

Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent?
Quis nouus hic nostris successit sedibus hostes?

Et cætera diuina. Ille autem rursus,

Τῖα καταυάουσα μινυωδαδὶν νέον ὕπνῳ
Λεύσσω ἐνείρατα λυγρά.

Descriptio quoque noctis Græco vulgaris,

Νὺξ μὲν ἔπειθ' ὁπὶ γαῖαν ἄγῃ νέφος: οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ
Ναῦται εἰς ἁλίκυπτε, καὶ ἀστέρας ὠείων
Ἐ δρακον ἐκ νυκτὸς ὑπνοιο ἢ καί τις ὁδίτης
Καὶ πυλαωρὸς ἔελδε τε. καί ῥα πάδων
Μητέρα τεδνεότων ἀδινὸν ὠδὶ κῶμα κεκλυπτον.
Οὐδὲ κυνῶν ὑλακὴ ἔτ' αὐὰ πόλιν οὐ δρόος ἦεν
Ἡ χέης: σιγὴ δ' μελαινομένῳ ἔχεν ὄρφνη.
Ἀλλὰ μάλ' οὐ μήδεια ὁπὶ γλυκερὸς λάθε ὕπνος.

Vulgaria inquam hæc, & plebeia oratione: illa planè Heroica,

Nox erat: & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: syluæq; & sæua quiescunt
Æquora: quum medio volunturſidera lapsu:
Cùm tacet omnis ager: pecudes, pictæq; volucres,
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; horrida dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

At non infelix animi Phœnissa, nec vnquam
Soluitur in somnos, oculisve, aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curæ, rursusq; resurgit
Sæuus amor. Æneæ quoque & Iasonis trepidatio si comparentur, quantum distent?

-οἱ δ' ἰάχησαν
Θεσσαλίῃσι μεμαῶτες. ὁδὲ ξίφος ἐκ κολεοῖο
Σπασάμενος, φυμναῖα νεὼς ἀπὸ πείσματ' ἔκοψεν.
-vaginaq; eripit ensem
Fulta ineum, strictoq; ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq; ruuntq;.
Littora deseruere: latet sub classibus æquor.

Hæc igitur potuerat Seruius, aliíque adducere potius aduersus se, quàm pro sua causa. Verùm quę illi ex eodem ne animaduertêre quidem, operæpreciùm erit ad præsentem adducere exercitationem.

Est Iopæ cantus apud Poetam in primo diuini operis: est in primo Argonauticôn apud Apollonium Orphei cantus lõgè alius, & quem potius referas ad Silenum Virgilianum,

Ἠ εἰδὴν δ' ὡς γαῖα, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα
Τοφρὶν ἐσ' ἀλλήλοισι μιῆ συναρηρότα μορφῇ,
Νείκεος ἐξ ὀλοῦ διεκριθὲν ἀμφὶς ἕκαστα.
Ἠ δ' ὡς ἐμπεδον αἰὲν ἐν αἰθέρι τέκμαρ ἔχουσιν
Ἄστρα, σελασσάντε, καὶ ἠελίοιο κέλευθοι.
Οὔρεα θ' ὡς αὐέτειλε, καὶ ὡς ποταμοὶ κελάδοντες
Αὐτῆσι νύμφῃσι, καὶ ἑρπετὰ παντ' ἐνέμοντο.

Attexit deinde fabulas.

Hoc idem argumentũ habes in primo Metamorphoseôn. In Sileno autem longè politiora & augustiora,

Nanq; canebat vtî magnum per inane coacta
Semina terrarumq;, animæq;, marisq; fuissent,
Et liquidi simul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas:
Ianq; nouum terræ stupeant lucescere solem:
Altius atque cadant summotis nubibus imbres.
Incipiant syluæ quum primùm surgere: cumq;
Rara per ignotos errent animalia montes.

Virgilii maiestatem suprà explicauimus in comparatione, qua describit apes: vbi cum Homerica conferebantur. nunc hîc Apollonii quoque ars, & diligentia spectetur in primo,

Ὡς δ' ὅτε λείεια καὶ ἀστεμφὲς μέλι νοτιῇ
Πέτρῃς ἐκχύθῃσι σμιλήιδος: ἀμφὶ δὲ λειμὼν
Ἐρσήεις γάνυται: τὰ δ' γλυκὺν ἄλλοτε τ' ἄλλον
Κρηδὸν ἀμέρσησιν πεποτημένα.

Est item suprà locus, in quo Vulcani officinam Virgilianam cum Homeri operis comparabamus: videndum est hîc Maroniano persimile argumentum ex eodem Apollonii libro. sic enim de Cyclopibus,

Ζλωὶ κεραυνὸν ἀνακπονέμενοι: ὃς τόσον ἤδη
Παμφαίνων ἐτέτυκτο: μιῆς δ' ἐπὶ δεύετο μοιῶν
Ἀκτῖν, πλὴν οἴγε σιδηρείῃς ἐλάασκον
Σφύρῃσιν μαλεροῖο πυὸς ζείουσαν ἀϋτμήν.

Quòd hîc ait, defuisse vnũ tũc radium: diuinus Poeta, *pars imperfecta manebat.* Itaque, *Fulgores nunc terrificos, sonitumq;, metumq;* Miscebant operi: & alia incomparabilia. Rudia illa verba eiusdem authoris,

-κακῶ δ' ὀλὶ κώτερον ἄλλο
Νῆσεν, ἀλφαμένη δεῖγον ἀυχένι:

Sic expoliuit vt & deformitatem texerit,

Informis lethi nodum trabe nectit ab alta.

Tantum abesse oportet Heroem ab Epigrammate. nihilo enim pictio Apollonius, quàm Ausonius quum laqueum nominauit.

Illis quoque nihilo minora addita ornamenta. Ex eodem libro primo sunt hæc,

Τοὶς θὲ χαλκείοις δίχα τεύχεσι δινηθέντες
Τύμβῳ ἐνεκτερέιξαν:

Ex nostro vndecimo hæc,

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos: ter mœstum funeris ignem
Lustrauere in equis, vlulatusq; ore dedêre.

Lepida illa, & accurata eiusdem,

Ὡς δ' ὅτε πίστε μύωπ τεπυμένῳ ἔσυτο ταῦρος
Πίσεα τε θρέλιπων καὶ ἐλέασσιας, οὐδὲ νομῆων
Οὐδ' ἀγέλης ὄδεται, φρήσεσι δ' ὁδὸν, ἄλλοτ' ἄπυστος
Ἄλλοτε δ' ἱστάμενος, καὶ αὐὰ πλατὺ ἀυχέν' ἀείρων
Ἴσον μύκημα κακῷ βεβολημένῳ οἴστρῳ:

Longè alia ratione contexuit in tertio absolutissimi operis,

Est lucos Silari circum, ilicibusq; virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Asillo:
Romanum est: Oestrum Graiî vertêre vocantes:
Asper, acerba sonans: quo tota exterrita syluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
Concussus, syluæq;, & sicci ripa Tanagri.

Temporis quoque curriculum matutini, quum describit Poeta in octauo,

Inde, vbi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum: ceu fœmina primum
Cui tolerare colo vitam, tenuiq; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi: famulasq; ad lumina longo
Exercet penso: castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos:

Non multùm abest ab Apollonii cõsilio, qui simili ratione, alia opera expressit idem sub articulo vespertino,

Ἦμος δ' ἀχρόδεν εἶσι φυτοζόφος, ἠὲ πεαροσεὶς
Ἀστασίως εἰς αὖλιν ἑλὼ, δόρποιο χατίζων.
Αὐτὰρ δ' ἐν θρεμολῇ τετρυμένα γοῦατ' ἔκαμψεν
Αὐσαλέος κονίῃσι, θρειτειζέας δὲ τεχεῖρας
Εἰσορόων, καὶ πολλὰ ἐῇ ἠρήσατο μαστί.

Nuda etiam illa ex secundo libro comparatio,

Ὡς δ' ὅτ' ἐνὶ κνήμοισι κύνες δεδαημένοι ἄγρης
Ἠ' αἶγας κεραοὺς, ἠὲ θρέκας ἰχνεύοντες
Θείωσιν: πυθὸν δ' πταινόμενοι κατόπισθεν
Ἀκρης ἐν γηύνεσι μάτιω ἀρ' ἄζησαν ὀδόντας:

Quanta illis euasit,

Inclusum veluti siquando flumine nactus
Ceruum, aut Pumiceæ septum formidine pennæ
Venator cursu canis, & latratibus instat.
Ille autem insidijs, & ripa territus alta
Mille fugit, refugitq; vias. at viuidus Vmber
Hæret hians: iam iamq; tenet, similisq; tenenti

Increpuit

Increpuit malis, morsuq; elusus inani est.

Cestuum pugnam non hîc ponam ex Marone. neque ex Apollonii secundo totam, sed illustriora, aut similiora loca tantùm, quæ doctorum iudiciis subiiciantur,

Τοῖσι δ' μεσσηγὺς θερέ πων ἀμύκοιο λυκωρεὺς
Θῆκε πάρειαθε πεδῶν δοιοὺς ἐκάτερθεν ἱμάντας
Ὠμοὶς, ἀζαλέοις: τῶν δ' οἴγ' ἔσαν ἐσκληκῶτες.
In medium geminos immani pondere cestus
Proiecit. & mox,
Obstupuere animi tantorum ingentia septem
Terga boum: plumbo insuto, ferroq; rigebant.
Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἐν ἱμᾶσι διαστεῦν ἠπτωαντο,
Αὐτίκ' αἰαρόμυθοι ῥεθέων πεσπάρεισθε βαρείας
Χεῖρας, ἐφ' ἀλλήλοισι μύθῳ φέρον αὐτόωντες.
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus vterque,
Brachiaq; ad superas interritus extulit auras.

Quod hic *arrectus in digitos* ille,

Ἔνθα δ' ἔπειτ' ἄμυκος μὴ ἐπ' ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς
Βύτυπος οἷα πόδεσσι τανύσσατο. καὶ δὲ βαρείαν
Χεῖρ' ὀπὶ οἱ πελέμιξεν. ὁ δ' ἀΐξαντος ὑπείσω
Κεῖτο πεδαχλίνας: ὤμω δ' αὖ ἐδέξατο πῆχυν
Τυδεὺς. ὁ δ' ἀζχ' αὐτοῖο παρὲκ γόνυ γουνὸς ἀμείβων
Κόψε κατ' ἰγνὺς δίω ὑπὸ εὖατος. ὀστέα δ' εἴσω
Ῥῆξεν. ὁ δ' ἄμ' ὀδυνῇ γαῦξ ἤειπεν.

Sunt præterea loca quædam valde affinia. Narratio nánque Heleni proximè accedit ad Phinei prædictionem, quam describit in secundo Apollonius. Vitandam Æneæ Scyllam, & Charybdim: vitandas Iasoni Symplegades. Legendæ oræ inaccessæ ferorum populorum huic: cauenda Æneæ littora Græcis occupata. Iasoni Venerem propiciandam: Iunonem placandam nostro. Nihil vero similius duobus excursibus: & eo, quem facit Æschyli Prometheus monens Io: & eo, quẽ Phineus Iasoni proponit. Cum Dionysio quoque in libello de situ Orbis pars hæc

Φοίνεον. Et mox,

Μέσσης ῥινὸς ὕπερθε καθ' ὀφρύος ἤλασε πυγμῶ.
Παῦ δ' ἀπέσυρε μέτωπον ἐς ὀστέον.

Deinde eo ictu prostratũ permittit erigi. quod pugilum lege fiebat, ne iacens vulneraretur. vt intelligas quod apud Virgilium ignotum, pro noto prætereunt. Nam ex Entelli casu videbatur victoria Daretis. nondum tamen erat eam consequutus: nisi quum immobilis iaceret. Redintegrata deinde pugna mutuas verberationes miscet: sed in Polluce nullam signatam plagam,

Ἀλλάλοις δ' ὄλεκον στερεοῖς θείνοντες ἱμᾶσι.
Ἀλλ' ὁ μὲν ἐς σῆθός τε, καὶ ὄζω χεῖρας ἐνόμα
Αὐχένος ἀρχαλὸς βεβρύκων: ὁ δ' ἀεικέσι πλαγαῖς
Πᾶν σωὶ φυρε φέσσωπον ἀνίκητος πολυδεύκης.
Σάρκας δ' αἱ μὲ ἰδρῶτι σωίζαυον. ἐκ μεγάλου δ'
Αἶψ' ὀλίγος γόνυ δ' αὐδ ἐός. Exitus autem hîc,
Σκαιὴ μὲ σκαιὼ πολυδεύκεος ἔλλαβε χεῖρα.
Δόχμος ἀπὸ φεσθολῆς κλινθεὶς, ἑτέρᾳ δ' ὀπιζαίνων
Δεξιτερῆς ὠθεῖσκεν ἀπὸ λαγόνος πλατὺ γῦον.
Ἀλλ' ὄγ' ὑπαὶ κεφαλῇ. σιδαρᾷ δ' ἄρα χειεὶ
Πλᾶξεν ὑπὸ σκαιὸν κρόταφον, καὶ ἐπέμπεσεν ὤμῳ:
Ἐκ δ' ἐχύθη μέλαν αἷμα θοῶς κροτάφοιο χαιόντος
Λαιῆ δ' σῶμα τύψε, πυκινὸ δ' ἀεράζεσκε ὀδόντας
Αἰεὶ δ' ὀξυτέρῳ πτύλῳ δαλεῖτο φέσσωπον
Μέχρι σωιλλοίησε παρήια.

Apollonius autem tametsi in vitandis ictibus Pollucem declarat artificem meliorem, æquat tamen penè pugnam verbis. Etenim post duas comparationes,

-ὣς τοῖσι παρήια τ' ἀμφοτέρωθεν
Καὶ γήρυες κύπειον. βρυχὴ δ' ὑπετέλλετ' ὀδόντων
Ἄστετος: οὐδ' ἔλληξαν δοῖσαδὸν οὐτάζοντες.
Ἐστε φρ οὐλοὸν ἄεθμα καὶ ἀμφοτέρεις ἐδάμασσε.

Itaque etiam interponit respirationem,

Πάντε δ' βαὺν ἄποθεν ἀπεμόρξαντο μετώπω
Γ' δ' ρὰ, ἅλις κεμάτηεν ἀϋλμῶα φυσόωντες.

Committit deinde refectos altero congressu,

Ἀψ δ' αὖτις σωόρουσαν ἐναντίοι, ἠὔτε πύρω
Φορβάδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηειάασκον.

Sequitur ars alia ab arte illius,

Ἔνθα δ' ἔπειτ' ἄμυκος μὲ ἐπ' ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς
Βύτυπος οἷα πόδεσσι τανύσσατο. καὶ δὲ βαρείαν
Χεῖρ' ὀπὶ οἱ πελέμιξεν. ὁ δ' ἀΐξαντος ὑπείσω
Κεῖτο πεδαχλίνας: ὤμω δ' αὖ ἐδέξατο πῆχυν
Τυδεὺς. ὁ δ' ἀζχ' αὐτοῖο παρὲκ γόνυ γουνὸς ἀμείβων
Κόψε κατ' ἰγνὺς δίω ὑπὸ εὖατος. ὀστέα δ' εἴσω
Ῥῆξεν. ὁ δ' ἄμ' ὀδυνῇ γαῦξ ἤειπεν.

Fusius ambit eius picturæ gloriam Theocritus,

Δεινὸς ἰδεῖν, βλαπτοῖσι πεπλασμένος οὔατα πυγμαῖς.
Στήθεα δ' ἐσφαίρωτο πελώρια, καὶ πλατὺ νῶτον,
Σαρκὶ σιδαρείῃ, σφυρήλατος οἷα κολοσσός.
Ἐν δ' μύες στερεοῖσι βεβαρήασιν ἄκρον ὑπὸ ὦμον
Ἐστασαν ἠὔτε πίδει ὀλοόφρονι οἵ τε κυλίνδων
Χειμάρροις ποταμὸς μεγάλαις πεδέξεσι δίναις.

Quãto igitur hac designatione Theocritus superat, tanto splendore & arte ab Apollonio ipsa in pugna superatur. Nullam enim plagam narrat inflictam Polluci: sed semper Amycum pulsatum. Ac primùm quidem,

-τὼ δ' ἄκρον τύψε γήρυειον
Τυδαείδης ὀπόντος. Et mox,
Ἀμφοτέραισιν ἄμυσσεν ἀμοιβαδίς. Et statim,
Ἐστη δ' πληγαῖς μεδέων: ἐκ δ' ἔπυσιν αἷμα

erit comparanda, qua Ponti populi describun- A
tur. Fortasse illi palmam dederis. animi igitur gratia vnum atque alterum versum contemplemur: Apollonii hæc de pulcherrima fabula,

Αὐτίκα δ' ἀουσείης ἐπέβαν χθονὸς: ἔνθα σιγώπην
Θυγατέρ' ἀσωποῖο καθίσατο, κραδίη οἱ ὄπασε
Παρθενίλω ζεῖ' ἀυτὸς ὑποχρόσσασα δολωθείς.
Δὴ γὰρ ὁ μὲν φιλότητος ἐέλδετο. νεῦσε δ' ὀν' αὐτῇ
Δωσέμεναι, ὅκεν ἦσι μετ' φρεσὶν ἰδύσειεν.
Η' δὲ ἑ παρθενίλω ἠτήσατο κερδοσύνησι.

Dionysii verò hæc,

Τοὶς δὲ μετ' ἀουσείης πεσέχυσις χθονὸς ἐκπετάνυσαν.
Ε'νθα δ' ἀμαζονίδεσσιν ἀπ' οὔρεος ἀρμενίοιο
Λάκκον ὕδωρ πεσίησιν ἐνυάλιος θερμώδων.
Ο'ς πολ' ἀλωομένω ἀσωπίδα δέκτο σιγώπην:
Καί μιν ἀκκηχεμένω σφετέρῃ παρεγάσσατο χώρῃ
Ζεὺς ἐφημοσύνῃσιν: ὁ γὰρ φιλότητος ἐρεγνῆς
Γαιήοχον, πάτρης ἐπενόσφισεν, ἠὲ ἑθέλουσαν.

Apollonius illa quoque leuiter ac simpliciter,

-μετ' ὀγμυγερώτατοι αὐδρῶν
Τρηχείῃ χάλυβες, ἠὲ ἀτειρέα γαῖαν ἔρεισιν
Ε'ρατίναι. τοὶ δ' ἀμφὶ σεσήρεα ἔργα μέλονται.

Dionysius autem fusius & suauius,

Τοῖ δ' ἔπι ἠχάλυβες συφελὴ ἠὲ ἀπηνέα γαῖαν
Ναίοισι, μογεροὶ δεδαηκότες ἔργα σιδήρου.
Οἵ ῥα βαρυγδούποισιν ἐπ' ἄκμοσιν ἑσηῶτες,
Οὔποτε πιόνται καμάτου ἠὲ ὀιζύος αἰνῆς.

Verùm ad Virgilium redeamus.

Tempestatem Apollonius & naufragium describit in secũdo: in quibus illa potissimùm extant,

-ὦρσε δὲ κῦμα
Κεκληγὼς πνοιῇσι. κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς
Α'μπεχεν. οὐδέ πω ἄστρα διαυγέα φαίνε' ἰδέσθαι
Ε'κ νεφέων: σκοτόεις ὑπὲρ ζόφος ἠρήρειτο.

E quibus videre liceat, an maximus Poetarum opus habuerit illius imitatione. nam cætera valde sunt plebeia.

Potes animadueruere tamen haud valde esse dissimilia quæ Virgilius,

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
He Hesperidum templi custos: epulasq; draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit: asst alijs duras immittere curas:
Sistere aquam fluuijs, & vertere sidera retro.
Nocturnosq; ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montib' ornos:

ab illis Apollonii in tertio,

Κούρη τις μεγάθυμον ἐνιτρέφε Γ' αἰήταο
Τλῆ ἑκάτη πείαλλα θεὰ δάε τεχνήσασθαι
Φάρμαχ', ὅσ' ἤπειρός τε φύει, ἠὲ νήχυτον ὕδωρ.
Τῶν ἠὲ ἀκαμάτοιο πυρὸς μειλίσσει ἀϋτμὴν,
Καὶ ποταμοὶς ἴσησι ἄφαρ κελαδεῦνα ῥέοντας:
Α'στρα τε, ἠὲ μήνης ἱερῆς ἐπέδησε κελεύθους.

Inter quæ iudicium tuum interpones. quemadmodum & inter illas duas comparationes,

Η'ελίου ὥς τις τε δόμοις ἐνιπάλλεται αἴγλη
Υ'δατος ἐξανιοῦσα: τὸ δὴ νέον ἠὲ λέβητι
Η'έ που ἐν χαυλῷ κέχυται: ἠδ' ἔνθα ἠὲ ἔνθα
Ω'κείῃ τροφάλιγγι πανάστατα δίαστρεφα.

Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine lunæ,
Omnia peruolitat latè loca: iamq; sub auras
Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti.

Sanè noster expressit vagam illam atque instabilem impressionem, quæ ex aquæ procedit crispatione. qua tandem quiescente, laquearibus subadhæret. Vbi in transcursu libet exercere ingenia Grammaticorum. Seruius enim minus rectè sic loquitur. *Repercussum*: aut vacat, Re: aut bene repercussum: quia primò aquam ferit: inde postea tendit ad tecta. Minus rectè inquam. sed ita dicendum fuit. Malè putant quidam, Re, vacare. sanè in aliis libris, & in Meteoris, & in secũdo De anima à nobis declaratum est: Lumen aut esse rectum, aut reflexum. ἀνακεκλασμένον vocat Aristoteles. Percutitur igitur aqua à lumine: B
deinde lumen ab aqua reflectitur. sicut & vox in Echo. Homerus in primo Iliados expressit per vocem illam, παλιμπλαγχθέντες. verùm hoc planius, illud paucis ignotum. Quare dixit imaginem lunæ? nam lumen non est ab *imagine lunæ*, sed à luna. imago enim est species rei. An diuinus vir sciebat hoc à Philosophis disputari, Lumen rés ne sit quædam suapte natura existẽs? id quod est: veluti color in herba viridis. an imago quædam corporis lucentis? qualis est viriditas in speculo ex vero herbæ colore manans. Iccirco lunæ imaginem, lumen ipsum intellexit: vt sit, Lumen in laquearibus esse lunæ imaginem exceptã atque repercussam. Libet, inquam, diuinum virum supra triuialia ingenia diuinitus interpretari: nusquã enim Musa illius mortale quicquam sonat. C

Videantur etiam eius delineamenta fabulæ, qua vterque Saturnum in equum transformat ex quo tũ Chiron natus est. Sic enim in secundo,

-ὁ δ' ὀξὺ δυνῆς ἀνορούσας
Ε'ῤῥυτο χαιτήεντι φυλῷ ἐναλίγκιος ἵππῳ.
Η' δ' αἰδοῖ χῶρον τε ἠὲ ἤθεα κεῖνα λιποῦσα
Ω'κεανὶς φιλύρη εἰς οὔρεα μακρὰ πελασσῶν
Η'λθ' ἵνα δὴ χείρωνα πελώριον, ἄλλα μὲν ἵππῳ
Α'λλα δὲ θῷ ἀτάλαντον ἀμοιβαίῃ τέκεν ἀδινῇ.

Ille autem in tertio perfectissimi operis,

Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto. D

Quippe deprehensus vt ait Græcus,

Π'είλω ὀξαπάφων παρελέξατο. τοῦ δ' ὄπι λέκτροις
Τέτμε θεὰ μεσηγύς.

Polyphemi quoque celeritatem agnoscas in Maroniana Camilla, ex primo Argonauticõn,

Τόν ῥα ποσὶ δάωνι ποδωκείστατον ἄλλων
Εὐρώπη πτυόῃ μεγαθυμένω τέκε κούρη.
Κεῖνος αὖήρ ἠὲ πόντου ὅπι γλαυκοῖο θέεσκεν
Οἴδματος, οὐδὲ δοοὶς βάπτον πόδας: ἀλλ' ὅσον ἄκροις
Γ'ρεσι τεθρόμβοις διερῇ πεφόρητο κελεύθῳ.

Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumenti
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.

Agnoscas

Agnoscas, inquam, pernicitatem, nõ celeritate, A
sed grauitate superatam. quemadmodum & illa Iasonis ad matrem,

Μή μοι λιγυαλέας ἐνιβάλλεο μῆτερ ἀνίας
Ω'δε λίλιω, ἐπεὶ ὀ ῥθὴ ἐρυτήσεις κραδίης
Δάκρυσιν, ἀλλ' ἔπ κεν ἠὲ ἄλγεσιν ἄλγος ἄεσται:

illis Turni ad Amatam,

Ne quæso, ne me lacrymis, néve omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem
O mater. Traxit enim lacrymas diuinus Poeta ad augurium magna illarum, atque euentus affinitate.

In quarto quoque Æneidos ex eodem libro Argonauticõn expressam, auctam, superatã inuenias comparationem,

Οἷος δ' ἐκ νηοῖο θυώδεος εἶσιν ἀπόλλων
Δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ κλάρον, ἠὲ ὅγε πουθὼ,
Η' λυκίην ἀρεῖαν ὅθι ξανθοῖο ῥοῇσι.
Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthiq; fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:
Instauratq; choros: mistiq; altaria circum
Cretesq; Dryopesq; fremunt, pictiq; Agathyrsi.
Ipse iugis Cynthi graditur, molliq; fluentem
Fronde premit crinem fingens, atq; implicat auro:
Tela sonant humeris.

Iunonis item oratio ad Iuturnam,

Scis vt te cunctis vnam, quæcunque Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum ascendêre cubile
Prætulerim, cæliq; libens in parte locarim:

Neque planè videtur orta ex verbis Iunonis ad Thetidem in quarto, neque sine illa facta,

Ε'ξεπι νηοτύπης ἀυτὴ τρέφον, ἠδ' ἀγάπησα
Ε'ξοχον ἀλλάων, ἀλ' εἰν ἁλὶ ναιετάοσιν:
Οὐδέκεν ἐκ ἔθλης ἀνῆ διὸς ἠεμόφοιο
Λέξασθαι. Sed & ibidem Iuno ad Thetidem solicita metu periculorum Argonautis imminentium, videtur haud absimilis affectibus Veneris Neptunum orantis pro Æneæ classe. quo in loco Poetarum princeps non illum solùm post se longè reliquit, sed imitandi spes omnium extinxit: tantus verborum splendor amœnissimæ varietati coniunctus est.

Spirant etiam hæc in secundo operis incomparabilis,

Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Scire, quot Ionij veniant ad littora fluctus.

Illa ex Apollonii quarto,

-ὅσσαι τε πόντου
Κύματα χειμερίοιο κορύσσεται ὀξὺ ἀϋτμοῖο,
Η' ὅσσα φύλλα χάμαζε πεσεκλασδέος πόσσιν ὕλης
Φυλλοχόῳ ἐνὶ εἰλυοῖ. τίς αὖ τάδε τεκμήσαιτο;

Cuius rei imaginem habes etiam in sexto diuini operis,

Quàm multa in sylvis Autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerantur aues: vbi frigid' annus
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

Illa Apollonii sunt elaboratiora, nostra simpliciora,

Ω'ς δ' ὁπόταν δελφῖνες ὑπὲξ ἁλὸς ὀδύσσωνται

Σπερχομένω ἀγεληδὸν ἐλίσσοντται πρὸς νῆα,
Α'λλοτε μὲν πεσπάσι δεν ὀρόμοι, ἄλλοτ' ὄπισθεν,
Α'λλοτε παρ' ὀλκάδ' ἰὼν: ναυτῇσι δ' χάρμα τέτυκται.
Delphinum similes, qui per maria humida nando,
Carpathium Libycumq; secant: ludũtq; per vndas.

Epiphonema verò Apollonii haud penitus est tutum. Maxima enim ex parte delphines, quum ita ludunt, imminentem nunciant tempestatem. quare nautis nullam afferunt voluptatem.

Vnus, vt opinor, superest locus, quem cum Virgiliano comparemus. est autem in quarto,

Τῶν ἰδέειν, ὡς τίς τε νέῳ ἐνὶ ἤματι μείνῃ,
Η' ἴδεν, ἠὲ ἐδόκησεν ἐπαχλύουσαν ἰδέσθαι.

Quæ ille non solùm excellentissimis numeris, sed etiam fida exactáque rotunditate illustrauit,

Obscuram qualem primo qui surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat per nubila lunam. B

Atque hæc quidem hactenus ex Virgilio atque Apollonio verorum Poetarum iudicio subiiciebamus. Supersunt aliqua ex eodem, quæ cum aliis nostris comparentur. In primo Argonauticõn illa sunt,

Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα, ἠὲ ἥμιθέων αὐδρῶν μνήσασθαι. οἱ πότ' ἄειδον
Πόντον ἐπιπλώεσσαν. ἐπ' ἀκροτάτοισι δὲ νύμφαι
Πληιάδες κορυφῆσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι
Ε'ργον ἀθωάνοιο τιταινίδος, ἠδὲ ἠὲ αὐτοὶς
Η'ρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντες ὀρέγμα.

Quæ Catullus simplicissimè sententia inuersa,

Illaq;, atque alia viderunt luce marinas
Mortales oculi nudato corpore Nymphas
Nutricum tenus extantes è gurgite cano. C

Harpyias quoque volebam Ouidii cum Apollonianis comparare, verùm vix eas illum attigisse video. quare ad Poetarum metam recurrendum fuit, *Harpyiarum comparatio.*

Α'λλὰ δὴ νεφέων ἄφνω πέλας ἀΐσσουσαι
Α'ρπυια σύματος, χειρῶν Γ' ἄπο γαμφηλῆσι
Σωιεχέως ἥρπαζον. ἐλείπετο δ' ἄλλοτε φορβῆς
Οὐδ' ὅσσον, ἄλλοτε πυθὸν, ἵνα ζώων ἀκάχοιτο.
Καὶ δ' ὅπι μυδαλέῳ ὀδμὴ χέον. οὐδέ τις ἔλκη
Μὴ ἠὲ λιθαίνῳ ὑφορεύμενον. ἀλλ' ἀπὸ πηλοῦ
Ε'σκῶς: τοῖον οἱ ἀπέπνεε λείψανα δαιτός.

Quæ non aspernanda summis munditiis inclusit diuinus vir,

At subitò horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas:
Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia fœdant
Immundo. Tum vox tetrum dira inter odorem. D

Et iterum,

Rursum ex diuerso cæli, cæcisq; latebris
Turba sonans, prædam pedibus circumuolat vncis:
Polluit ore dapes. Et mox,
Semesam prædam, & vestigia fœda relinquunt.

Vt sit illud, ἄλλοτε πυθὸν. quanquam hoc ex proposito, ἵνα ζώων ἀκάχοιτο: illud vi, quippe pulsæ, pulsatæque.

Est & quod è Lucano excipiamus, quicum hæc ex quarto componantur,

-ὁδὲ φοίνιον ἕλκος ἀφαυσε
Θαρσαλέως, ἕνεκ' οὔ μιν ὑφῆζιον ἕλκος ἵκτειρε.

Σχέτλιος. ἦτέ οἱ ἤδη ὑπὸ χροῖ δύετο κῶμα
Λυσιμελὲς: πολλὴ δ' κατ' ὀφθαλμῶν χέετ' ἀχλύς.
Αὐτίκα δ' κλίνας δαπέδῳ βεβριθότα γυῖα
Ψυχετ' ἀμηχανίῃ. ἑτάρους δέ μιν ἀμφαγέροντο
Η'ερος τ' αἰσυίδης, ἀδινῇ περιδαμεδέες ἄπη.
Οὐδὲ μὰν οὐδ' ὅπη πυθὸν ὑποφθίμενος φρ' ἔμελλε
Κεῖθι ὑπ' ἠελίῳ: πύθεσκε δ' ἔνδοθι σάρκας
Ι'ὸς ἄφαρ: μυδόωσα δ' ἀπὸ χροὸς ἔῤῥεε λάχνη.

Quæ non est imitatus noster, sed huic simplicitati vim attulit soni valentioris. Sunt autem in nono,

-miseriq; in crure Sabelli
Seps stetit exiguus: quem flexo dente tenacem
Auulsit q; manu, piloq; affixit arenis.
Parua modò serpens: sed qua non vlla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiq; ossa retexit.
Ianq; sinu laxo, nudum est sine corpore vulnus:
Membra natant sanie, suræ fluxere, sine vllo
Tegmine poples erat, femorum quoq; musculus o-
Liquitur: & nigra distillant inguina tabe: (mnis
Dissoluit stringens vterum membrana: fluuntq;
Viscera: nec quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia vir°.
Vincula neruorum: & laterum textura, cauumq;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis: natura profana
Morte patet: manant humeri, fortesq; lacerti:
Colla caputq; fluunt: calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit: nec solem cera sequetur.
Parua loquor: sanie corpus stillasse peruſtum:
Hoc & flamma potest: sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoque discedunt, puresq; sequuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Deinde illud acutissimum epiphonema,

Cynipias inter pestes vbi palma nocendi.
Eripiunt omnes animam: tu sola cadauer.

Tam infans videtur Græcus, quàm hic nimius, si inter se conferantur. Cæterùm quanquã Vulcani officinam apud Homerum atq; Virgilium diligenter excussimus: tamen huius nostri iudicii putauimus interesse: si Homericam iterum cum Apolloniana statuamus. Accedunt igitur in tertio Argonauticôn ad Vulcani insulã Iuno ac Pallas, quemadmodum Thetis in duodecimo Iliados. Illæ Venerem inueniunt: hæc Charin Vulcani vxores,

-Η' δ' ἄρα μουνὴ
Η'ςτο δόμῳ δινωτὸν ἀνὰ δρόνον αὖτα δυεφέων.
Λευκοῖσι δ' ἑκάτερθε κόμας ὀπιεμένη ὤμοις
Κόσμει χρυσείῃ δίῃ κερκίδι. μέλλε δ' μακροὺς
Πλέξασθαι πλοκάμους. τοὺς δ' περσπάρεσθεν ἰδοῦσα
Ε'ρρεθεν, εἶσω τέ σφ' ἐκάλει, ἠδ' ἀπὸ δρόνου ὦρτο,
Εἷός τ' ἔνι κλισμοῖσιν. ἀτὰρ μετέπειτα ἠδ' αὖτη
Γ'ρανεν: ἀμφήκεσι δ' χερσὶν ἀνεδήσατο χαῖτας.

Charis autem,

Τόφρα οἱ ἐξρύθεν ἦλθε θεὰ Θέτις ἀργυρόπεζα.
Τὴν δ' ἴδε περμολοῦσα χάεις λιπαροκρήδεμνος,
Καλὴ, πὴν ὤπυε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις.

In quibus vicit illam Gratiam gratiis. Quã palmam sicuti de Homero tulit ille: ita de eo Clau-

A dianus. In Poematio nánq; de Honorii nuptiis, de Venere sic,

Cæsariem tunc forte Venus subnixa coruſco
Fingebat solio: dextra læuaq; sorores
Stabant Idaliæ. Largos hæc nectaris imbres
Irrigat: hæc morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat: sed tertia retrò
Dat varios nexus, & iusto diuidit orbes
Ordine, neglectam partem studiosa relinquens.
Plus error decuit. speculi nec vultus egebat
Iudicio: similis tecto monstratur in omni:
Et rapitur quocunque videt. dum singula cernit,
Seq; probat: nati venientis prospicit vmbram.

Quæ quum perpẽderimus, inueniemus nostros nullis numeris, nullis apparatibus cedere Græcorum inuentioni. Quare quum Valerius Faccus eandem quam Apollonius, materiam tra-

B ctarit: proponenda sunt deinceps loca illa, quibus tanti viri certare videantur.

Ac primùm quidem, quod attinet ad situm orbis terrarum, quam Geographiam vocant, sanè quàm imperitus regionum videtur Apollonius fuisse. Quis enim dicat à Colchis tantùm distare Libyam, quãtum medium terrarum orbis ab ortu atque occasu. quibus in dimensionibus Herodotum quoque ineptissimum fuisse satis cõpertum est. De Istro verò, dii boni, quas fabulas? à Riphæis montibus labi, qui erumpit ex Occidẽtalibus nostris montibus. eum in duo scindi flumina, quorum alterum in Adriaticum erumpat: à cuius maris litoralibus montibus

C Saus & Draus nobiles fluuii in illum sese induunt, tanquam in sinum terræ depressiorem. Ex Adriatico deinde Minyas deducit in Tyrrhenum ita demum, si subeant Eridanum, per quem in Rhodanum subuehãtur. Inter quos editissimæ alpes partim imperuiæ, partim infames cadaueribus viatorum.

Quæ verò ex vtroque similia cõsiderari possunt, multa sunt sané. Alius ordo eiusdem vel rei, vel facti. Aliæ orationes earundem personarum. Inter quas ea, qua Medea exprobrat Iasoni & merita sua, & illius fidem. Et illa qua ostenditur Ætæ animus erga Medeam fugientem. cantus Orphei. Lõgè enim aptius canit apud Flac-

D cum Minyis, & Phryxum & Athamantẽ: quàm apud Apollonium terræ cælique creationem. quid enim viris militaribus, cum Philosophorum vmbris? Initiũ quoque operis Flacco grauius atque numerosius. tametsi quantum probemus, in sequenti libro satis est declaratum. Toto etiam opere, quanquam est ille nostra inferior expectatione, splendidior est Apollonio. Priuatĩ verò aliquot loca delecta sunt de multis.

In tertio Apollonii de Iasonis beneficio, hæc Iuno,

Ε'ξοθ' ὅπὶ περχοῦσιν ἅλιος πλήθοντος ἀυάσσου,
Α'νδρῶν ἀνομίης πειρωμένη αὐτεβόλησεν
Θήρης ἐξανιὼν. νιφετῷ δ' ἐπαλώετο πάντα
Οὔρεα, καὶ σκεπαὶ περιμήκεες. οἱ δ' κατ' αὐτῶν
Χείματρροι κατάγησαν κυλινδόμενοι φορέοντο.

Γρηΐ

Γρηΐ δέ μ' εἰσαμείβω ὀλοφύσατο, καὶ μ' ἀπαείρας
Αὐτὸς ἑοῖς ὤμεσι δι' περαλὲς φόρεν ὕδωρ.

In primo Flacci Iason orans,

Omnipotens Regina, inquit, quam turbidus atro
Æthere, cæruleũ quateret quum Iuppiter imbrem,
Ipse ego præcipiti tumidum per Enipea nimbo
In campos & tuta tuli: nec credere quisi
Ante deam, quam te tonitru nutuq; reposci
Coniugis, & subita raptam formidine vidi.

Herculis aduentus ad Minyas,

Αὐτὸς δ' ἦ ἱστὶν παρὲκ νόον εὐρυδίνῃ
Ω'ρμένδη: σὺν καὶ οἱ ὅλας κίον ἐσθλὸς ὀπάων,
Πεφθίμενος, ἵων τε φορεὺς φύλακός τε βοιῶ.
Protinus Inachijs vltro Tirynthius Argis
Adsolat: Arcadio cuius armata veneno
Tela puer facilem q; humeris gaudentibus arcum
Gestat Hylas. velut ille quidẽ: sed dextera nondum
Par oneri, clauaq; capax.

Deducunt nauem,

Νῆα δ' ὄπικρατέος ἀρχὸν ὑποδὴ μουσόμενον
Ε'ζωσαν πάμπεφτον ἐυστρεφέῃ ἐνδεδεν ὀπλῳ,
Τειάμενοι ἐκατερθεν ἐν δὲ ἀεσεσιατο γόμφοις
Δόεατα, καὶ ῥοθιον βίλιν ἔχει αὐτόσαν.
Σκαπόν δ' αἶψα κατ' εὖρος, ὅσον τε βέλος χῶρος
Η'δὲ χθ' περόραν ἔσω ἄλος, ἑσπάσαν φρ
Ε'λκομένῃ χείρεσσιν ὑπὸ δ' εαμέεσσι ἐμέλλεν.
Αἰεὶ δ' περτέρω καμαλώτερον ὀξὺ ἀκαινον
Στείνης. ἐνδ' ὁλκῷ ἕεσις ῥοίσαντο φάλαγξ ας:
Τὼ δ' κατάντι κλῖναι ὅπὶ περότησι φάλαγξιν,
Ω's κεν ὁλιδεῖ ἐσα δ' αὐτάων φορέοιτο.
Τ'ψι δ' ἄρ' ἔνθα, καὶ ἔνθα μεταεφέ ψαντες ἐρέτμα
Πηχύιον περόχοντα πὲὶ ζεαλμοῖσιν ἔδησαν.
Τῶν δ' ἄμα. ἐαδὶς αὐτοὶ ἐνέεσαδεν ἀμφοτέρωδεν,
Στέρνα δ' ὁμοῦ, καὶ χεῖρας ἐπίλασαν. ἐν δ' ἄρα πῆις
Βήσαδ', ἵν' ὀρεωίῃ νέκυς κτ' μικρὸν ἐρύσαι.
Κεκλήθῳ δ' ἤῦσε μάλα μέγα. τοὶ δ' παρ' ἄοσον
Ω' κράτεῖ ἔείσαντε μιῇ ἐυφίλεξαν ἐεσῇ.
Νειόδεν ὀξὺ δρης. δὲ δ' ἐῤῥάσαντο πόδεσσιν
Περπεεδιαζόμενοι. ἡ δ' ἔστετο πλιαὶ ἀρχὸ
Ρ'ίνφα μάλ, οἱ δ' ἑκάτερδεν δὲ ἀιαχον αἴσσοντες.
Αἰδ' ἀρ' ὑπὸ ἔζεπ ἢ σ' ἀῆ σενάχοντο φάλαγγες.
Τεὶ ἐυθμαι: πὲὶ δὲ σφιν αἰδὴ κύκνις λιγυὶ
Βειδοσώῃ. κατὸ λιεδε δ' ἔσω ἄλος. οἱ δε μιν αὖδι
Α'ψ αὐασεῃ ἐζοντες ἔχον περὶ ἐεσε κύσσαν.

Breuissimè Flaccus,

At ducis imperijs Minyæ, monituq; frequentes
Puppem humeris subeunt: & tento poplite proni
Decurrunt, intrantq; fretum: non clamor anhelis
Nauticus, aut blanda testudine defuit Orpheus.

Sic quæ Græcus prolixa narratione statuit, apparatum, sacrificium, orationem: noster paucis versibus,

Tum læti statuunt aras, tibi rector aquarum
Summus honor: tibi caruleis in littore vittis:
Et Zephyris, Glaucoq; bouem: Thetidiq; iuuencum
Deijcit Ancæus. Non illo certior alter
Pinguia lethifera perstringere colla bipenni.
Ipse ter æquoreo libans carchesia patri
Sic ait Æsonides. Et cætera quæ sequuntur. quibus illa designauit,

-Οἱ δ' ἄρ' ἔπειτα
Χέρνιβα τ' ὀλοχύτας τε παρέχεον. αὐτὰρ ἱήσων

A Εὔχετο κεκλήθῳ παπαῖ ἄνα ἀπίλλωνα.

Sequitur oratio ad Apollinem, vt illa ad Neptunum. & post orationem partitur operam in sacrificio,

Η', καὶ ἄμ' ὀλχαλῆ περχύτας βάλε. τὼ δ' ὅπὶ βειῶν
Ζαοάδω, αἴκαι & ὑπὲβε, ἠεραχλέης τε.
Η'τοι ὁ μὲν ῥοπάλῳ μέσσον κάρη ἀμφὶ μέτωπον
Πλῆξεν. ὁ δ' ἀδρὸς αὖδι πεσὼν ἐκορέσατο γαίῃ.
Α'ιγαῖος δ' ἑτέρῳ κτ' πλαπὼ ἀυχένα κόψας
Χαλκείῳ πελέκει, κρατερεὶ δ' ἔκερσε τένοντας.

Illa quoque valde similia. hæc suprà quoq; cum Catullianis,

Πάντες δ' ἐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ
Νῆα, καὶ ἡμιθέων αὐτὰρ ἐῶν μὲν: οἱ τοτ' ἀεῖσι
Πόντον ὑπὲπλώεντα κονιῆσι ἀκροτάτοισι καὶ νύμφαι
Πηλιάδες κουρῆιον ἐθαύμαζεον εἰσορόωσαι
Ε'ργον ἀθηναίης ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτὴ
Η'ρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἐόεστα.
Αὐτὰρ ὁ γ' ὀξὺ κάπου ὀρεος κίον ἀγχὸ θαλάσσης
Χείρων φιλλυείδης: πολλῇ δ' ὅπὶ κύματος ἀχῇ
Τέγγε πόδας: καὶ πολλὰ βαρείῃ χειρὶ κελεύων,
Νόστον ἐπευχόμενος ἀκηδέα νιοῦθοισι.
Σὺν καὶ οἱ θεράκοιπε ἐπιπλέοντα φορέουσα
Πηλείδην ἀχιλῆα φίλῳ δειδίσκετο πατρί.

Quæ coniuncta hic, diuisit in suis Flaccus. Nam & eorsum abeuntes prosequitur Chiron. & deorum spectationem accommodat longè melius ad Solis metum,

Siderea tunc arce pater pulcherrima Graium
Cœpta tuens, tãtámque operis cõsurgere molẽ,
Lætatur: patrii neque enim probat otia regni.
Vnà omnes gaudent superi: venturáque mundo

C Tẽpora, quæq; vias cernũt sibi crescere Parcæ.
Sed non & Scythici genitor discrimine nati
Intrepidus, tales fundit Sol pectore voces.

CHIRONIS autem & Pelei affectus, infantísque ingenium longè felicius descripsit,

Iánq; aderat summo decurrens vertice Chi-
Clamãtémq; patri procul ostẽtarat Achillẽ. (rõ,
Vt puer ad notas erectum Pelea voces
Vidit, & ingenti tendentem brachia passu,
Adsiluit, charáque diu ceruice pependit.
Illum nec valido spumantia pocula Baccho
Sollicitant, veteri nec conspicienda metallo
Signa tenẽt. stupet in ducib°, magnúmq; sonãtes

D Haurit, & Herculeo fert comminus ora leoni.
Lætus at impliciti Peleus rapit oscula nati.

DEINDE sequitur oratio cum votis.

FLACCI tempestatem mox cum Virgiliana & aliis comparabimus: ad cuius tamẽ vel nitorem vel efficaciam minimè aspirat illa Argi apud Apollonium. quippe est sanè quàm frigida: ait enim Boream à Ioue missum folia mouere: tum autem,

Νυκτὶ δ' ἐδν πόντονδε πελώεν & ὦρσε κῦμα
Κεκληγὼς πνοιῇσι: κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς
Α'μπεχεν: οὐδ' ἄπα ἀστρα δεδορκεα φαίνετ' ἰδέσθαι
Ε'κ νεφέων: σκοτόεις & πέει ζόφος ἀμφέχετο. & mox,
Ι'σία δ' ὀξὺ κάρη πεξ' ἀνέμοι μθόνος, ἠδὲ καὶ αὐτως
Νῆα δ' ἀιδδι χ' ἑαξε πνοιῇσι φορέοντα: Dicunt.

Quid sit πῆφος apud Hippocratem suo loco scri-

ptum est. quid πυφὼν, tum apud illum, tum in Meteoris: Venti vehementiam è terræ marísve habitu. quo vento nihil violentius. Iccirco gigantem Tartari ac Telluris filium, πυφῶνα Græci nominarunt: alii πυρῴωνα, nonnulli πυφωία. Quæ nomina vnius esse patet tum alibi, tum in Homericis commentariis. Igitur quum Virgiliana suprà descripserimus, non hic repetemus: sed Flacci atque Apollonii loca, è quibus Græcas intelligas vanitates. Homerus enim Inarimen ei canit impositam: Apollonius Serbonidem paludem. Sic enim scribit in secundo, de Caucasi iugo quodam,

Ἐ᾽νθα πυφώνα φασὶ διὸς κρονίδαο κεραυῷ
Βλήμενον, ὁππότε οἱ σιδηραῖ ἐπορέξατο χεῖρας
Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς σάξαι φόνον. ἵκετο δ᾽ αὖπως
Οὖρεα, καὶ πεδίον νυσσήϊον. ἔνθ᾽ ἔπι νῦν περ
Κεῖται ὑποβρύχιος σερβωνίδος ὕδασι λίμνης.

Flaccus autem in Sicilia ponit,

-Sicula pressus tellure Typhoeus.

Hunc profugum, & sacras reuomentem pectore flammas, (tum
Vt memorãt, prensum ipse comis Neptunus in al-
Abstulit, implicuitq; vadis: totiesq; cruenta
Mole resurgentem, torquentemq; anguibus vndas
Sicanium dedit vsque fretum: cumq; vrbibus Ætnam
Intulit ora premens. (nam

Confudit igitur cum Encelado,

-Trux ille eiectat adesi
Fundamenta iugi. pariter tunc omnis anhelat
Trinacria: iniectum fesso dum pectore molem
Commouet experiens, gemitumq; reponit inani.

Hæc autem etiam inter Latinos comparabũtur.

Herculis oratio, Minyas ad Lemnum genio indulgentes castigantis,

Δαιμόνιοι, πάτρης ἐμφύλιον αἷμ᾽ ἀποέργει
Ἠ μέας: ἢὲ γάμων ὀπιδευέες οἰνοδαΐ᾽ ἔθεμθε
Κεῖθεν ὀνοσσάμενοι πολιῆπιδας. αὖθι δ᾽ ἔασθεν
Ναίοντας λιπαρῷ ἄρεσιν λήμνοιο τανύεσθαι;
Οὐ μὰν ἀκλειεής γε σαω ἀδινείησι γυναιξὶν
Ἐ᾽ασόμεθ᾽ ὦδ᾽ ὀπὶ δηρὸν ἐξελίθμοι. ἠδέ τι κῶας
Αὐτόμαον δώσει τὸς ἑλὼν θεὸς ἀξεμθρόσιον.
Γ᾽ομθῳ αὖθις ἕκασοι ὀπὶ σφέα. τὸν δ᾽ ἐνὶ λέκθοις
Υ᾽ψπύλης εἴᾶτε πωήμαεσιν, εἰσόκε λῆμνον
Πασσὶν ἐσαυδρώσῃ, μεγάλη τέ ἑ βᾶξις ἵκηται.

O miseri, quicumque tuis acceßimus actis:
Phasin, & Æeten, Scythicique pericula ponti
Redde, ait, Æsonide. me tecum solus in æquor
Rerum traxit amor: dum spes mihi sistere montes
Cyaneos, vigilemq; alium spoliare draconem.
Si sedet Ægæi scopulos habitare profundi
Hoc mecum Telamon peraget meus.

Hylæ raptus in primo Apollonii,

-αὐτίκα δ᾽ ἤγε
Λαιὸν μὲν καδύσσθεν ἐπ᾽ ἀυχένι αὖθε πο πῆχυν
Κῦσα ὀπιδυουσα τέρεν σόμα. δεξιτερῇ δὲ
Ἀ᾽γκῶν᾽ ἔασασε χειεὶ μεσσῃ δ᾽ ἐνικάθεαλε δίνῃ.

In tertio Flacci, *-nil vmbra, comaq;*
Turbauitq; sonus surgentis ad oscula nymphæ.
Illa auidas inuecta manus, heu sera cientem
Auxilia, & magni referentem nomen amici,
Detrahit: adiutæ prono nam pondere vires.

Theocritus autem nudam narrat summersionem. vbi aduertes etiam animum ad comparationem.

Ὡ᾽ς δ᾽ ὅτε τίς τε μύωπ τεπυμμένος ἔσσυτο ταῦρος
Πίσεα τε σεσλιπών, καὶ ἐλεσσίδας: οὐδὲ νομάων,
Οὐδ᾽ ἀγέλης ὀδεῦ, σαρήσει δ᾽ οὐδὲν, ἄλλοτ᾽ ἄπαυσος,
Ἄ᾽λλοτε δ᾽ ἱσάμενος, καὶ ἀνὰ πλατὺ ἄυχένι᾽ ἀείρων
Γ᾽ήσιν μύκημα κακῷ κεκολημένος οἴσρῳ.

Continuo volucri ceu pectora tactus asilo,
Emicuit Calabris taurus per confraga septis,
Obuia quæque ruens: tali se concitat ardens
In iuga senta fuga. Pauet omnis conscia latè
Sylua: pauent montes. Hæc quidem sonora magis: plus tamen arrident Græca.

Suprà ostendimus pugiles quales essent: nunc quantus Amycus,

Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἢ ὁλοοῖο πυφωέος, ἢὲ καὶ αὐτῆς
Γαίης ἔδ᾽ εἴκτο πέλωρ τέκος: οἷα πάεοιθεν
Χωομένη δὴ τίκτεν. In quarto Flaccus,

-mortalia nusquam
Signa manent: instar scopuli, qui montibus altis
Summus abit, longeq; iugo stat solus ab omni.

Cæterùm quum alio pugnent modo apud Flaccum, alio apud Apollonium, remitto studiosos ad illorum versuum lectionem, quos ponere piguit.

Nec minus Chalybum statuimus supra fodinas atque artem: Flaccus in eodẽ breuissimè,

Gens Chalybum, duris patiens cui cultus in aruis:
Et domat afflicta semper domus ignea massa.

Harpyiæ itidem Flacci cum superioribus repetendæ sunt,

Dirripiunt, verruntq; dapes: fœdataq; turbant
Pocula. fragrat odor, surgitq; miserrima pugna:

Et haud multò pòst,

Fragrat acerbus odor: patrisq; aspirat Auerni.
Halitus. & mox, *-inhiat Cocytia nubes*
Luxurians, ipsoq; ferens fastidia visu.
Tum sola colluuie, atque illisis stramina mensis
Fœda rigant, striduntq; alæ, prædaq; cruenta
Sæuit vtrinque fames.

Iasonis oratio ad Æeten longè est apud Flaccum luculentissima, atque artis plena. quicum Apollonii infantia ne est quidem conferenda.

Ἐ᾽ σατione dentium nati, cui trium poetarum plus debeant ob illustrem narrationem, despiciendum est. Vbi βώλακες αὐδρεχθέες ab Apollonio dicuntur: Flaccus Bellatricẽ appellat glebam. Versus sunt in tertio,

Οἱ δ᾽ ἤδη χθὶ πᾶσαν αὐασαχύσσκον ἄεσυραν
Γηθυέες. φείξαν δὲ σφεὶ σιδαεσῖς σακέεσσι,
Δέρασι τ᾽ ἀμφιγύοις, κορύθεσσί τε λαμπομένοισι
Ἄρηος τέμενος φδισμεδέσσου. ἵκετο δ᾽ αὖγλη
Νειόθεν ἠλυμπόνδε δ᾽ ἠέρος ἀσράπουσα.

In Flacci septimo,

Martius hic primùm ter vomere fissus ab ipso
Clangor: & ex omni sonuerunt cornua sulco.
Bellatrix tum gleba quatit: pariterq; creari,
Armaque phalanx, totisq; insurgere campis.

Sequitur deinde cædes apud vtrumque: sicut antecedit

antecedit opera, & labor tauris iungendis: quæ studiosi inter se cõferre poterunt. Libet tamen etiam ingeniosissimi poetæ versus ascribere his: quanquam haud multò pòst Latinos cum Latinis comparare instituimus. Igitur Ouidius in tertio Transformationum sedatius omnia,

Inde, fide maius, glebæ cœpere moueri:
Primaq; de sulcis acies apparuit hastæ:
Tegmina mox capitum, picto nutantia cono:
Mox humeri, pectusq;, oneratæq; brachia telis
Existunt, crescitq; seges clypeata virorum.

Addit & comparationem,

Sic, vbi tolluntur festis aulæa theatris:
Surgere signa solent, primumq; ostendere vultus,
Cætera paulatim: placidoq; educta tenore
Tota patent, imoq; pedes in margine ponunt.

HORATII ET GRAECORVM COMPARATIO. CAPVT VII.

QVm Maronis aliquot loca ex Apollonio excuteremùs, ad Flaccum vsque prouecti sumus. nunc ad reliquos transeundum. Ac de Horatio quidem ita sentimus, Si Græcorum Lyrica extarent: futurum, vt illius furta quamplurima deprehenderentur. Qui tamen imitatores, seruum pecus appellare non dubitarit. Sanè ex Pindaro illa,

Quem virum aut Heroa, lyra, vel acri
Tibia sumis celebrare Clio? & reliqua.

Sic enim Pindarus,

Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι
Τίνα θεὸν, τίν᾽ ἥρωα
Τίν᾽ αὔδρα κελαδήσομθν; & quæ sequuntur.

Ex Alcæo, vt opinor, multa: vt hæc,

Deprome quadrimum Sabina
O Thaliarche merum diota.

Ἐ᾽γκευε, κίρνα παλαιόν. & illa,

Nunc est bibendum: & cætera.

Νῦν χρὴ μεδύσκειν, καὶ πνα ἐς βίαν
Πορεῖν. Item,

Nullam Vare sacra vite prius seueris arborem,

Ex eodem Poeta.

Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς φοίτερον δένδρεον ἀμπέλου.

Puto tamen eum fuisse Græcis omnibus cultiorem.

OVIDII CVM GRAECIS COMPARATIO. CAPVT VIII.

OVidii ingenium multis maius est visum, quàm vt quicquam de Græcis mutuaretur. quum tamen ille Trãsmutationum libros è Græcorum fabulis contexuerit: non dubito quin eorum adiutus argumẽtis, etiam siquid extaret illustrius, suis inseruerit. Præsertim quum μεταμορφώσεων titulo ab illis quoque sint editi libri. Inter quos etiam Callisthenem authorem prodidere. Sed & Polyphemi cantionem sumpsit è Theocrito: quam fatali sua illa luxuria non tam amplam, quàm vastam fecit. Ea est in tertiodecimo Trãsfigurationum. & in Idyllio ad Nician, qui inscribitur Cyclops. quare inde petantur. Hesiodi autem secula ita est mutuatus, vt longè post se reliquerit:

Χρύσειον μὲν πρῶτα γένος μερόπων ἀνθρώπων
Ἀθανάτος ποίησαν ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες.
Οἱ μὲν δὴ κρόνου ἦσαν, ὅτ᾽ οὐρανῷ ἐμβασίλευεν.
Ὥ᾽στε θεοὶ δ᾽ ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων, καὶ ὀϊζύος: οὐδὲ τι δειλὸν
Γῆρας ἐπῆν. Horum ille nihil, sed alia lõgè meliora. Illa autem,

-Καρπὸν δ᾽ ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη πολλόν τε, καὶ ἄφθονον.-

Ipsa quoque immunis, rastroq; intacta, sine vllis
Sauia vomeribus per se dabat omnia tellus.

Quod malè repetit,

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat.

Omisit autem illud Hesiodi, longè optimum in hac ætate,

Θνῆσκον δ᾽ ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι.

Quæ autẽ de cæteris ætatibus in vtroque Poeta sentiamus, ad Hypercriticũ nostrum retulimus. Imitatio in illis,

Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίΐος, οὐδὲ τε παῖδες:
Οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ, καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ:
Οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τὸ πάρεσσε:
Λίσσα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆες.

Viuitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita nouercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

EIVSDEM fames in octauo,

Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris,
Triste solũ, sterilis sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners: illic habitãt pallórque, tremórque,
Et ieiuna fames. Et mox,

Deuenit in Scythiã, rigidíque cacumina mõtis:
Caucason appellant: serpentum colla leuauit,
Quæsitámque famem lapidoso vidit in agro.
Vnguibus & raris vellentem dentibus herbam.
Hirtus erat crinis, caua lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabríque rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent.
Ossa sub incuruis extabant arida lumbis.
Ventris erat, pro ventre locus: pendêre putares
Pectus, & à spinæ tantummodo crate teneri.
Auxerat articulos macies. genuúmque tumebat
Orbis: & immodico prodibant tubere tali.

QVAE libentius recito, quod præceptores nostri optimi ac doctissimi putabãt sola excursione Callimachum, non etiam nitore vinci. Id igitur vt pateat, illius versus ex pulcherrimo hymno in Cererem,

Αὐτίκα οἱ χαλεπόν τε, καὶ ἄχθιον ἔμβαλε λιμὸν,
Αἴδωνα, κρατερὸν: μεγάλη δ᾽ ἐσράγετο γάσσω.

Vbi vides nihil hîc comparari posse. Qui si damnant hanc descriptionẽ, Famam quoque Virgilianam vituperent necesse est.

Cæterùm nudis ille rebus addidit ornamẽta.

veluti quum orationē attribuit Nymphæ. Callimachus solùm, κακὸν μέλ ☉ ἴαχεν ἄλλεας. Sacerdotem excitat Ceres, vt Erysichthona castiget: Ouidius famulo attribuit. Ille minas à securi: hic plagam sine minis. In arbore noster elegantior,

Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Vna nemus, vittæ mediam, memoresq; tabellæ,
Sertaq; cingebant, voti argumenta potentis.
Sæpe sub hac Dryades festas duxere choreas:
Sæpe etiam manibus nexis ex ordine, trunci
Circumiere modum: mensuraq; roboris vlnas
Quinque ter implebant: nec non & cætera tantum
Sylua sub hac omnis, quantum fuit herba sub illa.

Ille autem,

Ἧς δέ τις αὔγειος, μέγα δένδρεον, αἰθέρι κῦμον:
Τῷ δ' ἐπὶ τὰ νύμφαι πεπὶ τῶνδιον ἐψιόωντο.

Quod hic μέγα δένδρον: noster, *vna nemus*. Ea erat magnitudine, vt sola pro nemore haberi posset. Sed & meliore consilio Robur esse fecit Ouidius, quàm Populum Græcus. est enim sterilis, neque quicquam ad Cererem. Neque hæc arbor cum aliis, neque inter se illæ conueniunt quæ ibi memorātur. Quis enim terrarum locus vnus Pyrum fert cum Vlmo, & Pinu, & Populo? Quinetiam inuasio atque impressio famis apud illum nulla: nobis adeò luculenta, vt nihil suprà,

-atque sopore solutum:
Noctis enim tempus, geminis amplectitur vlnis,
Seq; viro inspirat: fauces q;, & pectus, & ora
Afflat: & in vacuis peragit ieiunia venis.

Affectum verò ipsum Callimachus vt effingat, tāto fusior ac laxior, quanto fuerat in cęteris vel parcior vel castigatior. Orsus enim ab operis ministrorum,

Εἴκοσι δώτα πένοντο, δυώδεκα δ' οἶνον ἄρουσον:

Pergit exequi particulatim minima quæque, vnde peteret opem ad extinguendam esuritionem,

-κεκεαὶ δέ μιν αὔλιες ἤδη
Τετρα πόδων: ἤδη γὰρ ἀπηρήσαντο μάγειροι.
Ἀλλὰ καὶ ἐρῆας μεγάλαν ὑπεδύσαν ἀμαξάν:
Καὶ τὰν ἑῶν ἔφαγον, τὰν ἑστίαν ἔπεφε μάτηρ,
Καὶ τὰν ἀεθλοφόρον, καὶ τὰν πολεμήϊον ἵππον:

vsque ad felem,

Καὶ τὰν αἴλουρον τὰν ἔρεμε θηεία μυκηά.

Quæ noster bono iudicio neglexit: illáque est imitatus, quæ ingenii sui vi fecit vt essent sua,

Ἐκδόμυχος δ' ἥπειτα πανήμερ ☉ εἰλαπινάζων
Ἠ δὲ μυεία πάντα κακὰ δ' ἐξέλλετο γαστήρ.
Αἰεὶ μᾶλλον ἔδοντι. τὰ δ' ἐς βυθὸν οἶα θαλάσσης
Ἀλεμάτως ἀχάεστα κατέρρεον εἰδατα πάντα.

Compones etiam comparationes,

Ὡς δ' μίμαπτ χιὼν, ὡς ἀελίῳ ἔνι πλάγγων,
Καὶ τούτων ἔπ μεῖζον ἐτάκετο: μέσφ' ὅπ' ὑδρὰς
Δειλαίῳ ἵνές τε, καὶ ὀστέα μουῶν ἔλιφθεν.

Quæ postrema, fami, non Erysichthoni tribuit Naso. Quæ verò argutè acutéque, ac plusquam humano ingenio est prosequutus, non pigebit ascribere. Ipso in somno esurientem, dii boni, cuiusmodi:

A Lenis adhuc somnō placidis Erysichthona pēnis
Mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni:
Oráque vana mouet, dentémq; in dēte fatigat,
Exercétque cibo delusum guttur inani:
Próque epulis tenues nequicquā deuorat auras.
Vt verò est expulsa quies, furit ardor edendi:
Pérque auidas fauces, immēsáq; viscera regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit, & appositis queritur ieiunia mensis.
Inque epulis epulas quærit. Quódque vrbibus esse,
Quódque satis poterat populo, non sufficit vni:
Plúsque cupit, quo plura suā demittit in aluum.
Auui nunc comparationem,
Vtque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinósque ebibit amnes:
B Vtque rapax ignis non vnquā alimenta recusat,
Innumerásque faces cremat: & quo copia maior
Est data, plura petit, turbáque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
Accipiūt, poscúntque simul. cibus omnis in illo
Causa cibi est: sempérque locus fit inanis edēdo.
Iánque fame patrias, altíque voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebat
Tum quoque dira fames, implacatæque vigebat
Flamma gulæ.

In quibus eam vides vim sentētiarum, quam nemo est Græcorum consequutus. Nam qualia illa? *Inq; epulis epulas quærit.* Et de igne, copia fieri voraciorem. Et, *Accipiunt, poscuntq; simul.* Et, *- cibus omnis in illo Causa cibi est.* &, *-sempérq; locus*
C *fit inanis edendo.*

OPPIANI CVM ALIIS COMPARATIO. CAPVT IX.

Hæc igitur nostri de Græcis parare potuerunt, hæc sint satis: neque pauca, neque omnia. Non enim tāquam atriensés aut dispensatores apud herum putamus rationes: sed vt quæque optima visa sunt ad excitandam cōstituendámque nobilis Poetæ imitationem, ita à nobis carptim & accepta & proposita sunt. Nunc verò ne quid desit tam perfecto operi, contemplemur id quoque: An Græcorum vllus ad nostrorum regulam suas direxerit dimensiones. Atque Oppianus quidem inter Græcos adeò sublimis est, adeò numerosus, vt eorum vnus ad Virgilianam diligentiam aspirasse videatur. Quare siquid illi cum nostris commune sit, hîc apponetur. Est comparatio nobilis in primo Piscationum: quæ meretur studium & operam nostram,

D

Ὡς δ' ὅτ' ἀπ' αἰθόπων τε καὶ ὑψόθεν ῥοάων
Ὑψιπέτης γεφύνων χερὸς ὄρχεται ἠερφόνων
Ἀτλαντος νιφόεντα πάγον, καὶ χεῖμα φυγοῦσα,
Πυγμαίων τ' ὀλιγοδρανέων ἀμφιλυκὰ γήθεθλα.
Τῇσι δ' ἀρ' ἱπταμένῃσι κατ' εἴκας ἀθρέες ἐσμοὶ
Ἠέρα τε σκιάοισι, καὶ ἄλλυτον ὄξμον ἔχοισι.

Hanc quum ex Virgiliana, quam suprà posuimus, acceperit: iccirco tam grandibus numeris cecinit.

Lucanus

Lvcanvs autem in quinto sic,

Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturæ te Nile grues: primoq; volatu
Effingunt varias casu monstrante figuras.
Mox vbi percussit tensas Notus altior alas:
Confusos temerè immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.

Non potuit autem, neque decuit explicare totum locum illum Virgilii ex tertio absolutissimi operis Oppianus,

Interea toto non secius æquore ningit:
Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis
Corpora magna boūm, & summis vix cornib' extant,

& cætera: quippe legibus comparationis in angusto cogitur,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀρύπεδον σκιάσει νιφάδεσσιν ἀλαλὼ
Εἰαρινὴ ζεφύροιο δοὺ μεμ ☉: οὐδέπ γαίης
Κυανέης ἰδέειν ὑποφαίνεται: ἀλλ' ἄρα πᾶσα
Ἀργῶνὴ χιόνεσσιν ἐπαστ. τέρεσις κεκάλυπται.

Etiam quod Maronis suprà posuimus de aquila & serpente, ipse diuinis modis transtulit ad ceruum & serpentem,

Ὡς δ' ὅτ' ἀνὰ ξυλόχοις ὀφίων ὁδὸν ἐξορεείνων
Βειδύκερως ἔλαφος, ἑρπηλατὴν ἴχν ☉ ἀνάγρε,
Χειλὼ δ' εἰσαφίκαμε, καὶ ἑρπετὸν εὗρεν ἔξω.
Δάπτει δ' ἐμμοιρίως ὁ δ' ἐλίσσεται ἀμφί τε γοῦνα,
Δειρὴ τε, στέρνον τε: τὰ δ' ἡμί ☉ εφ τε κέχυνται
Ἀψεα: πολλὰ δ' ὀδόντες ὑπὸ σῶμα δωτεύουσιν.

Vide etiam quàm magnificè ædificauit super tenui illo Horatii fundamento,

Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

In secundo nánque sic,

Ὡς δ' ὅταν ἰντὴρ πολυμήχαν ☉ ἕλκος ἀφύσσων
Οἰδαλέον, τῷ πελλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα
Ἐννέμεται, δίεται γοναὶ κυανόχροα λίμνης
Ἐρπετὰ τειεσμθοιο κτ' χεοὸς ἐσπεσε ξεῖξε
Δαίνυται μέλαν αἷμα: τὰ δ' αὐτίκα γυεοθέντα
Κυρτῶται, καὶ λύθρον ἐπὶ κεται, οὐδ' ἀνίκοιν,
Εἰσόκεν αἷμοβ αρὴ ζωὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα
Ἐκ χεοὸς αὐτοκύλιστα πίσῃ, μεδύεσιν ὁμοῖα.

Par opera & laus in illis ex quarto operis incomparabilis, *-Meropesq; aliæq; volucres,*

Et manibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam latè vastant: ipsasq; volantes
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam.

Ille in tertio piscationum,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀπλώεσσι φορεῖ βόσιν ὀρταλίχοισι
Μήτηρ, εἰαρινὴ ζεφύρου πεοπάγελ ☉ ὄρνις.
Οἱ δ' ἀπαλὸν τρύζοντες ὀπηδόσι χαλεῖ
Γηθόσυνοι πεοὶ μητεὶ, καὶ ἱμείροντες ἐδωδῆς
Χεῖλος ἀναπτύσσουσιν: ἄπαν δ' ὅπ' δῶμα λέληκεν
Ἀνδ' ὀξεινοδόκοιο λῆα κλάζοισι νεοσσοῖς.

Nec minus illa,

-& odora canum vis: tanquam disertus declamator, propositum argumentum felicissimè locupletauit, in quarto,

-ἠὺ' ἐς ἴχν ☉
Κυνοσσοῦ ἀείνοιο κυνὸς μθύ ☉: ὃς γ' ἐν ὄρεσσι
Θηεὸς αἰνιχεύει σκολιὴν ἐᾶσιν ἐξορεείων,
Ρ' ινὸς ὑπαγγελίῃ μερτεῖ: καὶ τέ μιν ὦκα
Μδρψε, καὶ ἐκ ἐμάπησεν, ἑὸν δ' ἐπίλασεν αὖ ἀκτα.

A Quæ posuimus ad excitandam indolem iuniorum: vt haberent exempla vtriusque orationis vel breuioris, vel vberioris.

Nemo etiam dubitabit, qui hæc legerit Oppiani,

Ὡς δὲ καὶ ἐν ξυλόχοισι τ ὀρέστεσι ἀχεδ πῆρες
Εἶλον ἀναλκείῃ ἔλαφον ἀκαχεῖ τεχνῇ
Μυείνθω στέφαντες ἄπαν δ' ρυδς, ἀμφὶ ἢ κούφων
Ὀ ρνίθων δύσαν τ ὀδὰ πεεὶ: τὰ δ' ὀρόωσα
Ἠ λέματα πλώοντοι κενὸν φάεον, ὀδὲ πελάσσε
Μαψιδίως πεορύχοσιν ἀπυζομθοι μεμάασιν,
Εἰσόκε θηρητῆρες ἐπαύξαντες ἕλωσι.

quin ex Virgilianis tam sublimē sumpserit spiritum: sunt autem in duodecimo diuini operis,

Inclusum veluti si quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
B *Venator cursu canis, & latratibus instat.*

Artem illam pennarum è Gratio disces.

Diuina quoque illa ex quarto politissimi operis,

Qualis populea mœrens Philomela sub vmbra
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Observans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem: ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questibus implet:

Fuere pro Idea ad suauissima hæc quæ posuit in quinto ille,

Ὡς δ' ὁπότ' ὀρταλίχοισι χελιδόσι νηπιόχοισι
Νέρθεν ὑπὸ δεόφοιο τυχὼν ὀφις ἄλγε πεπόσῃ.
Καὶ τοὺ μθὺ κατέπεφνε, καὶ ἔασεν ἔνδον ὀδόντων.
Μήτηρ ἢ πεεὶ τὸν μθὺ ἀπυζομθη πεποτηται
C Λοίγια τετειγῆα φόνου ῥόον.

Sunt & hæc ex eadem officina in primo venationum,

Ἔγρεο, καὶ τεκνεῖαν ὀπηδέωμθν ἀπαρπόν.
Τὼ μεόπων ἄπτω πε ἑῆς ἐπάπτοτεν ἀοιδῆς.

Lvcretivs enim,

Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo. Quæ suo more diuina fecit Maro in tertio consummati operis,

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Sanè in secundo nihilo insuauiora,

D *Me verò primum dulces ante omnia Musæ,*
Quarum sacra fero, ingenti perculsus amore
Accipiant. Quibus deinde addidit beati ingenii opes, quæ sequuntur.

Habes igitur maximi Græcorum, cum excellentissimo omnium Poetarum cōparationem. Nunc videamus an cum Gratio, aut Nemesiano quicquam illi conueniat: si prius picturam equi ex Marone designauerimus,

Βαιὸν ὑπὸ δειρῆφι, μετήορον, ὑψιθόρωνον,
Ἀείροι μέγας αὐτὸς ἐὼν πεδιηγὲ γυῖα
Ὑψιθέα: νεάτῳ ἢ ἠθέω ποτὶ δειεᾷδα νεῦσι.
Εὐρὺ πέλοι, φαιδρόν τε μεοσφρυον: ὀκ δ' ἄρα κόρσης
Ἀμφὶ μέτωπα τειχῶν πυκινοὶ σεὶ αὐγὸ κόρυμβοι.
Ὄμμα τοῖον, πυρόωπον, ἐπισκωπίοισι δαφοινόν.
Εὐρεῖαι ῥῖνες, στόμα δ' ἄρκιον, οὔατα βαιά,
Γυρκλὲν δηρὴ τελέθοι λασιαύχενος ἵππου.

Ὡς, ὅτε χαιτήεσσα λόφον νεύει βυφάλεια.
Πολὺ πέλοι στέρνον, δολιχὸν δέμας, εὐρέα νῶτα
Καὶ ῥάχις ἀμφίδυμος, μέσσον ἰσχία παίνουσα.
Ἐκ δὲ θέοι πολλὴ μετόπιθε παντύτειχος ὀρή.
Μηροὶ δ' ὑπαγέες μυώδεες, αὐταὶρ ἔνερθεν
Ὀρθοτενεῖς, δολιχοίτε ποδῶν ἀειμήκεες ἀυλοί.
Καὶ μάλα λεπταλέοι, ἠὲ σαρκὶ λελειμμένα κῶλα,
Οἷα παγυκραίροισιν ἀελλοπόδεσσ' ἐλάφοισι.
Καὶ σφυρὸν ἀγκλίνοιτο, θέοι δὲ ἀεὶ δόρμος ὁπλῇ,
Τῷ μάλ' ὀκριόεν, πυκινὴ, κεροέσσα, κραταιή.

Hęc an vera sint omnino, alterius est operæ: quæ ab Apolline nostro dicta sint videamus,

-illi ardua ceruix,
Argutumq; caput: non solùm paruum. *breuis aluus*: non autem δολιχὸν δέμας. *obesaq; terga*: non solùm lata.
Luxuriatq; toris animosum pectus: non est satis, πολὺ στέρνον. Sed & ἥδεα suprà declarabat,
-generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit: id est, non rigidè protenta: sed quod Aristoteles dicit, ὑγεά.
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet: & ignoto sese committere ponto.
Nec vanos horret strepitus. & hîc intermiscet,
-tum siqua sonum procul arma dedêre
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus:
Collectumq; premens voluit sub naribus ignem.
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina: hoc erat ἀμφίδυμος: *-cauatq;*
Tellurem: & solido grauiter sonat vngula cornu.

E' GRATIO verò hæc,

Nempe ingens, nempe ardua fundet in auras
Crura. Cætera de nationibus trahit. In quibus mirum quòd tum ipse, tum Oppianus profitetur,

Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Ausim. Sic Gręcus à celeritate sola dilaudatos, damnat tanquam imbelles,

Ἀλλ' ἄρα ἠ πάρθοισι μέγα φερέφρονσιν ἵππες,
Ὦ κυτέροισι πόδεσσι κροαίνοντες πεδίοισιν.
Κείνοισιν τάχα μοῦνοι ἐναντίον ἰσοφαρίζοι
Αἰετὸς ἀιθεροίσιν ἐπιδύγων ἰνάλοισιν,
Ἢ κίρκος, ταναῇσι παγυστόμῳ πτερύγεσσιν,
Ἢ ἀελφὶς πολιοῖσιν ὀλιδαίνων ῥοδίοισι.
Τόσσον ἵππες ἔασι δυοὶ πόδας ὠκιμόωντας.

D Ἀλλ' ὀλίγοι, βαιοί τε μύρμος, ἠὲ ἀνάλκιδες ἵππον.

Nostris sanè vsibus nulla terrarum pars mittit præstantiores, siue dexteritatem, siue animum spectes. Nam & domino mites, & hostium hostes sunt. Impulsi in mucrones abeunt, iussu heri morituri. Cæsi non auertuntur: percussorem etiam appetunt: denique fiunt sæuiores. Vidimus nos inter animi fidesque miracula, vnum è commilitonibus auectum incolumem, equo ita saucio, vt etiam intestina per humum traheret. neque prius concidendi tempus esse ratus est, quàm sessor descēderet, atque in socii terga subsiliret. quod tamen addit verum est,

Καὶ δ' ἐθέων ἐν πάροιθε ἐλαφρόμυδροι ἐαδίοισι.

A Quòd autem non notos habuerit Hispanos equos, & hinc patet,

Ὀπλῶν δ' ἐς κρατερῶν πολύφορον ἀρυπέδιλον:

quum pauci equi meliore vngula fulciantur. Totáque Hispania scrupea, sabulosa, aspera, siticulosa sit: tantum abest vt limo lutóve vngulæ corrumpantur. Quare plerisque Hispaniæ locis calceos è cannabinis filamentis connexos gerunt.

NEMESIANV sautē sic, longè inferior illis,

Illis ampla satis læui sunt æquora dorso,
Immodicumq; latus. de latere intellige, non vt ille, δέμας: id est corpus totum. animosiores enim sunt, neque eos deficit facilis spirandi vis, nec diuturna spiritus contentio labefacit: tum sequitur, *paruæq; ingentibus alui*. Ita verò adultis: at pullum emie, cuius aluus par sit maternæ: B verum, atque commune prouerbium militare. Causas hasce & alias reddidimus iis in libris, qui mihi ab amanuensi furto surrepti sunt. Et

Ardua frons, auresq; agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago splendore micantes:
Plurima se validos ceruix resupinat in armos:
Fumant humentes calida de nare vapores:
Nec pes officium standi tenet: vngula terram
Crebra ferit: virtusq; artus animosa fatigat.

Canum verò formam quis horum trium absolutius descripserit, videamus,

Μηκεδανὸν κρατερὸν δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρηνον
Κοῦφον, εὐσταλίωνα, κυανοῖ σίλβεσιν ὄμματα.
Κάρχαρον ὀμπάδιον τελέθει στόμα, βαιὰ δ' ὕπερθεν
Οὖατα λεπταλέοισι θεσεέλλοιγδ' ὑμφέοντι.
Δειρὴ μηκεδανὴ, ἠὲ σήθεα νέρθε κραταιὰ,
Εὐρέα. τὼ θεόθεν δέ τ' ὀλιζοτέρω πόδ' ἐόντ',
Ὀρθοτενεῖς, κώλων ταναοὶ δολιχῆρες ἰσοὶ,
Εὐρέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπιχάρσια τερσά.
Ὀσφύες εὔσυρκοι, μὴ πόνες: ἀυτὰρ ὄπισθεν
Σπειρηδὸν, ὀκτάδι τε πέλοι δολιχόσκιον ἠρή.

Hi ad cursum: ad pugnam verò,

Σιμότεροι μυῤῥέασι θεόσωπά τε, δεινὰ δ' ὕπερθε
Νεύει ἐπισκυνίοισι μεσόφρυα, ἠὲ πυρόεντες
Ὀφθαλμοὶ, χαροποῖσιν ὑπωτίλβοντες ὀπωπαῖς.
Ῥινὸς ἄπας λάσιος, κρατερὸν δέμας, ἀλφὶ νῶτα.

Quales ait minus celeres, magis animosos, magísque fortes.

GRATIVS ad hunc modum,

Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, & patulis agitatos morsibus ignes
Spirent: astricti succingant ilia ventris.
Cauda breuis, quo loco melius, quàm Grǽcus: magna nánque cauda venaticis curforibus oneri est. sequitur, *-longumq; latus, discretaq; collo*
Cæsaries, non pexa nimis: non frigoris illa
Impatiens: validis tum surgat pectus ab armis:
Quod magnos capiat motus, magnisq; supersit:

Diuinum profectò versum,

Effuge, qui lata pandit vestigia planta:
Mollis in officio siccis ego dura lacertis
Crura velim, & solidos hæc in certamina calces.

AVRELIVS autem Nemesianus hæc,

-sit cruribus altis,

Sit rigidis: multamq; gerat sub pectore lato
Costarum sub fine decenter prona carinam:
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo.
Renibus ampla satis validis diductaq; coxas.
Cuiq; nimis molles fluitent in curßbus aures.

Quibus è locis haud paruum capias impetū ad imitationem, atque exercitationem.

Ex Arato quoque & Nicandro fortasse edu ci possint aliqua: sed hæc impræsentia sint satis. Quòd si quæras adhuc alia: conferre possis Vulcani casum, qui & ab Homero & à Flacco descriptus fuit. Sunt in 1, Iliados,

Ἤ δὴ γάρ με ἠ ἄλλοτ' ἀπεξείρψαι μεμαῶτα
Ῥίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ Θηλοῦ θεσπεσίοιο.
Παῦε δ' ἦμαρ φερέμεν, ἅμα δ' ἠελίῳ καταδύντι
Κάππεσον ἐν λήμνῳ: ὀλίγος δέ τι θυμὸς ἐνῆεν.
Ἔνθα με σίντιες ἀνδρες ἀφαρ κομέσαντο πεσόντα.

In 11, Argonauticôn,

Mox etiam pauidæ tentantem vincula matris
Soluere, prærupti Vulcanum vertice cæli
Deuoluit. ruit ille polo noctemq; diemq;,
Turbinis in morem: Lemni cùm littore tandem
Insonuit, vox inde repens vt perculit vrbem:
Accliuem scopulo inueniunt: miserentq;, fouentq;
Alternos ægro cunctantem poplite gressus.

LATINI CVM LATINIS COMPARANTVR, CAPVT X.

NEque paucis, neque plebeis exemplis C comparatum nobis puto, vt inire possimus rationem rerum naturas expri mendi. Neque enim alio modo imitamur quę dixerint priores: quàm illi res ipsas imitati sunt. Vbi haud parum dubitandum est, vtrum potius eueniat nobis, Iuuemur ne aliorum inuentione: videmus enim & quæ viderūt illi: & quæ nobis, non visa sibi, videēda reliquerunt. An premamur iniquius: quippe præuenti, rarò meliora possumus addere bonis. Nam posteaquam liberum laxúmque dicendi genus ex Homero castigauit diuinus Maro: posteriores poetę, quid quóue modo dicerent, vix inuenere: quare Latinorum quoque ingenia sunt inter se conferenda: quorum indicio nostri operis apparatus fiat luculentior. Primùm igitur certis materiis quasi capita quædam statuantur. deinde, si quid præterea fecerit ad rem: vt sese illa dabūt, excipientur. A' pestilentia placuit incipere, quæ in III, limatissimi operis vicit omnium mortalium vel laudem vel obtrectationem.

PESTILENTIA, CAPVT XI.

HIc quondam cæli vitio miserāda coorta est
Tempestas, totóque Autumni incandult æstu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corrupítque lacus, infecit pabula tabo:

LVCRETIVS in VI, ex Thucydide,

-mortifer æstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros:
Vastauítque vias: exhausit ciuibus vrbem.

OVIDIVS in VII,

Dira lues populis, odio Iunonis iniquæ
Incidit: exosæ dictas à pellice terras.
Principiò cælum spissa caligine terras
Presit, & ignauos inclusit protinus Austros.
Constat & in fontes vitium venisse, lacúsque.

VIRGILIVS,

Nec via mortis erat simplex: sed vbi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abūdabat fluidus liquor: omniáq; in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.

B LVCRETIVS,

Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam feruescere partē:
Sed potius tepidum manibus proponere tactū.
Intima pars hominum verò flagrabat ad ossa.
Inciderunt ipso venientes ore patente:
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum paruis humoribus imbrem.

VIRGILIVS,

Quæsitæque nocent artes: cessere magistri
Phyllirides Chiron, Amithaoniúsq; Melāpus.

LVCRETIVS

Nec requies erat vlla: mali defessa iacebant
Corpora: mussabat tacito medicina timore.

OVIDIVS,

Dum visum est mortale malū, tantæque latebat
Causa nocens cladis, pugnatū est arte medendi:
Exitium superabat opes, victæque iacebant.

SANE causa efficacior apud Ouidiū, propter quam nullo vsui essent artes. quippe morbus non erat à vitio elementorum tantùm, sed etiā ab ira deorum. quare non solùm pro aliis frustra medici, sed pro se temerè: nempe,

-ínque ipsos sæua medentes
Erumpit clades: obsúntque authoribus artes.

SILIVS in XIIII,

Succubuit medicina malis: cumulantur acerui
Labentum, & magno cineres sese aggere tollūt.

VIRGILIVS,

Sæpe in honore deūm medio stans hostia ad aram,
Lanea dum niuea circundatur infula vitta, D
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros:
Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.
Summáque ieiuna sanie infuscatur arena.

OVIDIVS,

Admoti quoties templis: dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum:
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri.

ET MOX more suo iterum,

-mugitus victima diros
Edidit, & subitò collapsa sine ictibus vllis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.

VBI est plena Virgilianorum imitatio.

Fibra quoq; ægra notas veri, monitúsq; deorū

Perdiderat.

HAEC quoq; illa referunt superiora.

VIRGILIVS,

Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canib⁹ blãdis rabies venit: & quatit ægros
Tussis anhela sues,ac faucibus angit obesis.

SILII quoque conatus attendere poteris: sic enim in XIIII,

Criniger astriferis Titan feruoribus auras,
Et patulam Cyanen,latéque palustribus vndis
Stagnantem,Stygio Cocyti oppleuit odore:
Temporáque Autumni latis florentia donis
Fœdauit,rapidóque accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer:
Squallebat tellus vitiato feruida dorso,
Nec victũ dabat,aut vllas languẽtibus vmbras:
Atque ater piceam vapor expirabat in æthram.

HINC Homerum sequitur,

Vim primi sensere canes:mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris:
Inde feræ syluis sterni.

INquos versus cùm à superioribus incidas, videaris balbutiẽtem scholasticum audire. quare nostros quoque versus qui in Rochi hymno simile tractant argumentum, hisce adscribere cepit impetus:& fecissem,nisi putassem inuidiosum. cessimus itaque pudori.

LVCRETIVS,

-cumprimis fida canum vis
Strata viis,animam ponebat in omnibus ęgram,
Extorquebat enim vitam vis morbida mẽbris.

OVIDIVS,

Strage canum primò, volucrúmq;, auiúmque, boúmque:
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.

VIRGILIVS,

Labitur infelix studiorũ,atque immemor herbæ
Victor equus,fontésque auertitur,& pede terrã
Crebra ferit:demissæ aures,incertus ibidem
Sudor,& ille quidem morituris frigidus aret:
Pellis & ad tactum tractanti dura resistit.

OVIDIVS,

Acer equus quõdam,magnæq; in puluere famæ
Degenerat,palmæ veterúmque oblitus honorũ
Ad præsepe gemit morbo moriturus inerti.

SILIVS,

Heu dolor! insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur letho.

DEinceps prosequitur Maro in armẽtis morbi signa & mortis, ac remedia diuinitus: quippe tum castissimè,tum luculentissimé. mox verò illa verè Apolline digna,

Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
Concidit,& mistum spumis vomit ore cruorem,
Extremósque ciet gemitus. it tristis arator
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencũ,
Atque opere in medio defixa reliquit aratra.

TVM illa cælo ipso profectò delapsa,

Non vmbræ altorum nemorũ,nõ mollia possũt
A Prata mouere animum:nõ qui per saxa volutus
Purior electro campum petit amnis.at ima
Soluuntur latera,atque oculos stupor vrget inertes,
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

SATIS hæc erant ad deterrendũ animos sapientum ab imitatione: verùm ea his addidit, quæ etiam obtererent audaciam,

Quid labor,aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertisse graues?atqui non Massica Bacchi
Munera,non illis epulæ nocuêre repostæ.
Pocula sunt fontes liquidi,atque exercita cursu
Flumina,nec somnos abrumpit cura salubres.

QVAE equidẽ malim à me excogitata atque confecta, quàm vel Cræsum vel Cyrum ipsum
B dicto habere audientem.

OVIDIVS autem properat:nullũ enim spatium reliquit ille,in quo vestigiũ posset ponere,

Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medióque recumbere sulco.

VIRGILIVS,

Non lupus insidias meditatur ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illũ
Cura domat.timidi damæ ceruíque fugaces
Nunc intérque canes,& circum tecta vagantur.

OVIDIVS,

Non aper irasci meminit:nec fidere cursu
Cerua,nec armentis incurrere fortibus vrsi.
C Omnia languor habet.Syluíssque,agrísq;,vissq;
Corpora fœda iacent: vitiantur odoribus auræ.

VIRGILIVS post hæc serpẽtum clades canit:ab illis nulla.de auibus verò,

Ipsis est aer auibus non æquus:& illæ
Alta præcipitem vitam sub nube relinquunt.

LVCRETIVS simpliciter,

Nec tamen omnino temerè illis sedibus vlla
Comparebat auis.

VERVM quæ sequũtur non solùm narrationi,sed etiam cuiuis expectationi finem imponere poterunt,

Balatu pecorum,& crebris mugitibus amnes
Arentésque sonant ripæ,collésque supini.
Iámque cateruatim dat stragem: atque aggerat ipsis
D In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humi tegere,ac foliis abscondere discũt.
Nam neque erat coriis vsus: neque viscera quisquam
Aut vndis abolere potest,aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuuiéque peresa
Vellera,nec telas possunt attingere putres.
Verùm etiam inuisos si quis tentarat amictus:
Ardentes papulæ,atque immũdus olẽtia sudor
Membra sequebatur,nec longo deinde morãti
Tempore contractos artus sacer ignis edebat.

LVCRETIVS,

Multáque humi cùm inhumata iacerẽt corpora supra
Corporibus:tamen alitũ genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ne acrem exciret odorẽ:

Aut

Aut vbi gustabat,languebat morte propinqua.

VIRGILIVS,

Præterea nec iam mutari pabula refert.

LVCRETIVS,

Nec refert,vtrum nos in loca deueniamus
Nobis diuersa,& cæli mutemus amictum:
An cælum nobis naturam intro corruptam
Deferat.

MVLTA præterea,quæ prolixius prosequitur Thucydides,omisit diuinus Poeta duabus de causis.nánque & fastidiũ semper fugit: quæ virtus habenarum laxatores istos defecit:Lucanum dico, Statium atque alios. & de gregibus cùm scriberet,particulatim humanos interitus describẽdos aliis permisit iudiciis:ipse suo est vsus.Lucretius autem,qui rerum naturam canit, iure minutiora persecutus est:nec minore Ouidius ratione:quippe in Pelei persona absumptũ narrat populum.Non sunt igitur contemnenda si qua conueniant apud vtrumque. Spectemus igitur quid ad Lucretii puritatem addiderit Ouidius,

LVCRETIVS,

Principiò caput incensum feruore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine,& vlceribus vocis via septa coibat,
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu grauis,aspera tactu.
Inde vbi per fauces pectus complerat,& ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris:
Omnia tum verò vitaí clausstra lababant,
Spiritus ore foras tetrum voluebat odorem:
Rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.

OVIDIVS,

Viscera torrentur primò,flammísque fathiscũt.
Indicium rubor est,& ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet,tepidísque arentia ventis
Ora patent,auræque graues captantur hiatu.
Non stratum,nõ vlla pati medicamina possunt.

SILIVS quoque aliquid,tanquam corniculam meditatus est,

Arebat lingua:& gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo.descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit:& per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem vix sufficientia lucem.
Vnca nare iacent,saniésque immista cruore
Expuitur:membrísque cutis tegit ossa peresis.

LVCRETIVS,

Multi præcipites lymphis putealibus altè
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant,nudũ iaciẽtes corpus in vndas.
Inciderunt ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum paruis humoribus imbrem.

OVIDIVS,

-passim,positóque pudore
Fontibus,& fluuiis,puteísque capacibus hærẽt:
Nec sitis est extincta prius quàm vita bibendo.

LVCRETIVS,

A Nec requies erat vlla mali:defessa iacebant
Corpora. OVIDIVS,

Inde graues morbo nequeunt cõsurgere: & ipsis
Immoriuntur aquis.

SED repetit Lucretius mox hoc idem,

Multa siti prostrata viam per,próque voluta
Corpora:sic amnes ad aquarum strata iacebant,
Interclusa anima nimia dulcedine aquarum.

DE funeribus autem,

Omnia denique sancta deûm delubra replerat
Corporibus mors exanimis: oneratáque passim
Cuncta cadaueribus cælestum templa manebãt
Hospitibus loca,quæ complerant ędituentes.
B Nec iam relligio diuûm:nec numina magni
Pendebant: etenim præsens dolor exuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in vrbe,
Vt pius hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus trepidabat,& vnus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multáq; vis subita, & paupertas horrida suasit:
Nánque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper extructa ingenti clamore locabant.
Subdebántque faces,multo cum sanguine sepe
Rixantes potius,quàm corpora desererentur.

OVIDIVS,

Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus:neque enim capiebant funera portæ:
Aut inhumata premunt terras,aut dantur in altos
Indotata rogos, & iam reuerentia nulla est.
Deq; rogis pugnant,alienisq; ignibus ardent.
Qui lacryment, desunt, indefletæq; vagantur
C *Natorum matrumq; animæ,iuuenumq; senumq;:*
Nec locus in tumulos,nec sufficit arbor in ignes.

SILIVS,

Passim etiam deserta iacent,inhumataq; latè
Corpora,pestiferos tetigisse timentibus artus.

LVCANVS igitur cùm vidisset communes hosce locos occupatos, materiæ summã satis habuit percurrere. Sunt autem in VI,

CORpora tum soluit tabes,& digerit artus,
Traxit iners cælum fluidæ contagia pestis
Obscuram in nubem.tali spiramine Nessus
Emittit stygium nebulosis aera saxis:
Antráque lethiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi.cælóque paratior vnda
Omne pati virus,durauit viscera cœno.
Iam riget atra cutis,distentáq; lumina rumpit:
Igneaque in vultus & sacro feruida morbo
D Pestis abit,fessúmque caput se ferre recusat.
Iam magis atque magis pręceps agit omnia fatũ:
Nec medii dirimunt morbi vitámque necẽmq;,
Sed languor cum morte venit: turbáque cadẽtũ
Aucta lues,dum mista iacent incondita viuis
Corpora.nam miseros vltra tentoria ciues
Spargere,funus erat.

TEMPESTAS,

CAPVT XII.

NOn minor affectatio ad poeticã gloriam erexit ingenia in describenda tẽpestate. cuius magnitudinem ex diuini viri numeris primo loco explicem.

Incubuere mari: totúmque à sedibus imis
Vnà Eurúsque Notúsque ruunt, crebérq; procellis
Africus: & vastos voluunt ad littora fluctus.
Insequitur clamórque virûm, stridórq; rudẽtũ.
Eripiunt subitò nubes cælúmque diémque
Teucrorum ex oculis. ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther:
Præsentémque viris intentant omnia mortem.

PRofectò horror ex apparatu minacissimæ tempestatis hîc est pictus, potius quàm dictus.

OVIDIVS autem,

Cùm mare sub noctem tumidis albescere cœpit
Fluctibus, & præceps spirare valentius Eurus.

HACTENVS efficacia nulla: & tamen

Ardua iamdudum demittite cornua rector
Clamat, & antennis totum subducite malum,
Hic iubet. nimis properè illa: *impediunt aduersæ iussa procellæ,*
Nec sinit audiri vocem fragor æquoris vllam.

AT enimuerò nautas ita repẽtè facere amẽtes minimè decuit. nondum enim re desperata,

Hic rapit antennas: quæ dum sine lege geruntur
Aspera crescit hyems. & mox,
Ipse pauet: nec se qui sit status ipse fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeatue, velitue.

DE ventis autem & fluctibus illa,

Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Vndarũ incursu grauis vnda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cælúmque æquare videtur
Pontus, & inductas aspergine tangere nubes
Et modò cùm fuluas ex imo vertit arenas,
Concolor est illis: stygia modò nigrior vnda,
Sternitur interdũ, spumísque sonantibus albet.

LVCANVS in V,

Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
Core mouens æstus: iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat vndas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagúsque retundit:
Et dubium pendet, vento cui pareat æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & vndas
Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa: suúmque
In fluctus Cori frangit mare: motáque possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas: non imbribus atrum
Æolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras.
Sic pelagus mansisse loco. nam parua procellis
Æquora rapta ferunt. Ægęas transit in vndas
Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Adria ponto.

PRAETER has hyperbolas, illa ridicula,

Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies: quàm celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non vllo littore surgunt
Tam validi fluctus: alióque ex orbe voluti
A Ai magno venêre mari, mundúmque coercens
Monstriferos agit vnda sinus. sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnóque accessit terra secundo.
Cùm mare conuoluit gẽtes, cùm littora Tethys
Noluit vlla pati, cælo contenta teneri.
Tunc quoq; tãta maris moles creuisset in astra.
Ni superûm rector pressisset nubibus vndas.

VIDES quas inanitates. Quónam tempore factum est, vt durius à molliori coerceatur? Vasta omnia, & insani potius, quàm poetæ: ita isti ea quæ reliquit Virgilius, tanquam minimè proba, dum quasi omissa & ignota illi,

B persequuntur: acquirũt damna nominis sui importuna sedulitate, quę ille modestia sua subterfugit. Quare eodem filo & hæc texuit,

Non cæli nox illa fuit: latet obsitus aer
Infernæ pallore domus: nimbisq; grauatus
Deprimitur: fluctusq; in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit: nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus diffulsit aer.
Tunc superûm conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, motaq; poli compage laborant.

DVM ambit plausum admirantium, hæc mõstra edidit. Itaq; effertur sine habenis more suo, ita vt prudentioribus etiã verò furere videatur.

Extimuit natura chaos: rupisse videntur
Concordes elementa moras: rursúsque redire

C Nox manes mistura deis: spes vna salutis:
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur: tantum nautæ videre trementes
Fluctibus è summis præceps mare, cúmque tumentes
Rursus hiant vndæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenã,
Exhaustum in cumulos: omnísque in fluctibus vnda est.

POST hæc, qualia Ouidii postrema,

Artis opem vicere metus, nescitq; magister
Quam frangat, cui cedat aquæ. discordia ponti
Succurrit miseris, fluctusq; euertere puppim
Non valet in fluctus. victum latus vnda repellens

D *Erigit, atq; omni surgit ratis ardua vento.*

Illud etiam præter ineptias, animaduertes ab eo peccatum, vbi Corum opponit Boreæ. nam cũ excitat ab Oceano Atlantico, potuit excusari, si id appellationis etiam cum Callaico, aut Britannico facias communem: tametsi pro errore potius notari potest. Cæterùm detexit inscitiã suã cùm ait, à Coro motum pelagus à Borea retũdi. Sanè vtérque Septentrionis comes, atque stipator est. Corus ab Occidẽti latere, Boreas ab Orienti. Quamobrem ab eorum vtrouis impulsus fluctus, ab altero repelli non potest: sed vtriusque vi in Austrum directã impingere. Præterea cùm dixerit: mare accipere in nubib' imbrẽ, id est, eò vsque attolli, vt subeat nubes ipsas, in quibus hauriat pluuias antè, quàm demittãtur: quare nũc addit, *nubila tanguntur velis*, sané hoc minus est. at alia summi viri maiestas illa inculpata, *Hi summo in fluctu pendent, his vnda dehiscens,*
Terram inter fluctus aperit, fuluit æstus arenis.

QVAE OVIDIVS,

Et nunc sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles, imúmq; Acheronta videtur.
Nunc vbi demissum curuum circũstetit æquor,
Suspicere inferno summum de gurgite cælum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus ictu fragorem:
Nec leuius pulsata sonat, quàm ferreus olim
Cùm laceras aries balistáue concutit arces.

SVMMA quædam hæc tempestatis: particulatim verò illa,

Vnam, quæ Lycios fidumq; vehebat Orontem
Ipsum ante oculos ingens à vertice pontus
In puppim ferit. Excutitur, pronusq; magister
Volutatur in caput. Ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus vorat æquore vortex.

OVIDIVS,

Frangitur incursu nimbosi turbinis arbor:
Frãgitur & regimẽ: spoliísq; animosa superbit
Vnda velut victrix, sinuatáque despicit vndas.

LVCANI illud luculentum: Virgilii enim,

-intentant omnia mortem, sic *-totidemq; videntur,*
Quot veniunt fluctus, fuere atq; irrumpere mortes.

ILLA verò,

Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctúsque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora auertit, & vndis
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ mons:

QVANTO sunt hisce meliora quæ Lucanus anhelauit? -non plura loquuto
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax: fragilémque superuolitãtia malũ
Vela tulit. sonuit victis compagibus alnus.

AC sanè haud scio an modica nauicula, quãta ab vnico nauta regi potest, si pes qui velum imum cohibet dirumpatur, ita vt velũ supra malum tollatur, vitare possit submersionem.

QVANTO propius verò,

Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ
Vicit hyems. laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicũ imbrẽ, rimísque fathiscũt.

NON enim strepitu quæsiuit gloriam carminis: sed splendore ac luce veritatis. Ouidius quo

D que parcè & sobriè: sed tanquam interpres, aut discipulus à dictante,

Iámque labant cunei: spoliatáque tegmine ceræ
Rima patet: præbétque viam lethalibus vndis.

ILLA autem,

O terq;, quaterq; beati, & cætera. longè fusius,

Non tenet hic lacrymas, stupet hic, vocat ille beatos
Funera quos maneant: hic votis numen adorat,
Brachiáq; ad cælũ, quod non videt, irrita tollẽs
Poscit opem: iubeũt illi matérque, patérque:
Huic cũ pignoribus domus, & quod cuiq; relictum est.

TVM verò noctem repetit ac tenebras: nec semel, *Omne latet cælum, duplicat atq; noctis imago est.*

ET suprà, *-caret ignibus æther:*
Cæcaq; nox premitur tenebris hyemisque, suisq;.

Illud obseruabis, *cuneos* ab Ouidio dictos, non clauos ligneos: æreis enim olim, nunc ferreis pangunt naues: sed eas, quas Pacuuius illo versu subscudes vocat,

Nec vlla subscus cohibet compagem:

TAbellas ait esse Festus, quibus ligna coaxãtur. apud Vitruuium non semel inuenies. earum figura est, quasi cùm duos cuneos obtusi mucronis componas. Iccirco Italicum vulgus fabrorum, *caudas picæ* nominant. His etiamnunc Vasconicæ Britannicæque naues commissorũ asserum firmãt cohæsiones. Simile officiũ præstant ansæ ferreæ in lapidibus ad latera pontiũ & scalarum. Pictor igitur apud Vitruuium, vbi

B loquitur de parietum fractura, subscudem pro ansa designauit. Nec minus illud obseruandũ, Decimum fluctum ab omnibus ferè poetis Latinis decantatum esse, pro maximo. verùm de his in Originibus,

OVIDIVS quoque tum alios, tum seipsum in I, Tristium imitatus est,

Me miserum, quanti montes voluuntur aquarum:
Iamiam tracturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles:
Iamiam tracturas tartara nigra putes:
Quocunque aspicio nihil est, nisi pontus & aer:
Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.

C *Inter vtrumque fremunt immani murmure venti:*
Nescit cui domino pareat vnda maris.

DEINDE cùm enumerauit ventos, subdit illa optima, *Rector in incerto, nec quid fugiátue petátue*
Inuenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.

ET infrà.

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab vndis,
Quàm graue balistæ mœnia pulsat onus.

ATQVE illa de Decumano,

Qui venit hinc fluctus, fluctus supereminet omnes,
Posterior nono est, vndecimoq; prior.

STATIVS autem modicis versibus hanc perstrinxit materiam: propterea quod in Hypsipyles persona deduxit narrationẽ, in quinto Thebaidos,

Iámque aderãt terræ, quantũ Gortynia currũt
Spicula: cæruleo grauidam cùm Iuppiter imbri
Ipsa super nubem ratis armamenta Pelasgæ
Sistit agẽs. Inde horror aquis: & raptus ab omni
Sole dies, miscet tenebras: queis protinus vmbra
Concolor. obnixi lacerant caua nubila venti.
Diripiúntq; fretum. nigris redit humida tellus
Verticibus. totúmque notis portantibus æquor
Pendet, & æquato iamiam prope sidera dorso
Frangitur: incertæ nec iam prior impetus alno,
Sed labat. extãtem rostris modò gurgite in imo,
Nunc cælo Tritona ferens. nec robora prosunt
Semideûm Heroũ, puppémque insana flagellat
Arbor, & instabili procumbens pondere curuas
Raptat aquas: remíque cadũt in pectus inanes.

VBI insano epitheto insanam arborem appellauit: neque probè vsus est verbo, *flagellat*, de

re vasta ac solida.

HAEC intuenti, non quid aliud præterea, sed quónam alio modo hæc eadem dici possint, cõ templandũ est. Quapropter quid item cecinerit Valerius Flaccus vt queat cognosci, versus eius ex Argonauticôn I, subiiciamus,

- fundunt se carcere læti
Thraces equi, Zephyrusq;, & nocti concolor alis
Nimborum cum prole Notus, crinemq; procellis
Hispidus, & multa flauus caput Eurus arena.
Induxere hyemem, raucoq; ad littora tractu
Vnanimi freta curua ferunt. Iam primũ falsum hoc est. si enim quatuor spirant venti, ad litus nũ quam impellent mare. Sequitur:

-nec sola tridentis
Regna mouent, vasto pariter ruit igneus æther
Cum tonitru, piceoq; premit nox omnia cælo.
Excussi manibus remi. QVOD Virgilius,

Excussi manibus radii. conuersáque frontem
Puppis in obliquum resonos latus excipit ictus,
Vela super tremulum subitus volitantia malũ
Turbo rapit. ET MOX: tota cũ protinus alnus:
AVDIS insuauem numerum:
Soluitur, & vasto puppis mare sorbet hiatu.
Illã huc atq; illuc nunc torquẽs verberat Eurus,
Nũc stridens Zephyrus, aufert Notus: vndique feruent
Æquora, cùm subitus trifida Neptunus in hasta
Cæruleũ fundo caput extulit, &c. in quibus sese ille ad Maronis imitationem totũ cõparauit.

DIRÆ. CAPVT XIII.

AB his poteris præliorum apparatus, atque singulas congressiones, varias plagas, euẽtus, mortes diuersis ex poetis conferre. quibus nos supersedendum rati sumus, ne authores ipsi integri describerentur. quocirca nunc ad alia: atque imprimis ad Diras. est enim carmen, quo mala hostibus imprecabantur. priscum illud quidem atque in scenis primùm agitatum: mox ad recẽtiorum animos accommodatũ, quemadmodum suo loco dictum est. Ouidius Ibin suam variis fabularũ adornauit ambagibus. argumentum tamen est idem. Maronianæ quoque rudimenta musæ sũt in carmine ad Battarum: quæ politiore iudicio redegit ad pauca in Bucolicis, sub Damonis persona. Ac quanquam superiore libro diras Polyphemi cũ Elisæ imprecationibus cõparabamus: tamen vt felicius absoluantur iudicia, hîc quoque describenda sunt: præsertim cùm ex nono quoque Iliad. quæ ibi nõ posuimus, afferamus. Polyphemus igitur hæc,

Κλῦθι ποσειδάων, γαιήοχε, κυανοχαῖτα,
Εἰ ἐτόσγε σός εἰμι, πατὴρ δ' ἐμὸς εὔχεαι εἶναι:
Δὸς μὴ ὀδυσσῆα πολιπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι
Τίὸν λαέρτεω, ἰθάκην ἣν οἰκί' ἔχοντα.
Ἀλλ' εἰ οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν, καὶ ἱκέσθαι
Οἶκον ἐϋκτίμενον, καὶ ἑῆς πατρίδα γαῖαν,
Ὀψὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἀπὸ πάντας ἑταίρους
Νηὸς ἐπ' ἀλλοτρίης, εὖ δ' ἐν πήματα οἴκῳ.

Phœnix patris diras recitat,

A -Πατὴρ δ' ἐμὸς ἀυτίκ' ὀϊδήσεις
Πολλὰ κατηρήσ᾽ το, συγραὰς δ' ἐπικέκλετ' ἐρεννοὺς.
Μήποτε γοῦν ἰδοιμεν οἶσιν ἐφέστεδαι φίλον υἱὸν
Ἐξ ἐμεδεν γηραῶτα. θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαρὰς,
Ζεύς τε καταχθόνιος, καὶ ἐπαινὴ περσεφόνεια.

DIDO sic, -si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est:
Et si fata Iouis poscunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulsus Iuli,
Auxilium imploret: videátque indigna suorum
Funera: nec, cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
B Sed cadat ante diẽ, mediáq; inhumatus arena.
Hęc precor, hãc vocẽ extremã cũ sanguine fũdo.
Tum vos ô Tyrii, stirpẽ & genus omne futurũ
Exercete odiis: cinerísque hæc mittite nostro
Munera: nullus amor populis, nec fœdera sũto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus vltor,
Qui face Dardanios, ferróque sequare colonos,
Nunc, olim, quocunque dabunt se tẽpore vires.
Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor: arma armis pugnent.

DAMON autem postquam narrauit ea quæ suaderent mortem, subdit secundo loco rerum miracula. Postremo verò,

Omnia vel medium fiat mare. viuite syluæ.
Præceps aerij specula de montis in vndas
Deferar: extremum hoc munus morientis habeto.

Horatianus autem puer in Epodo,

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin vbi perire iussus expirauero:
C Nocturnus occurram furor:
Petámque vultus vmbra curtis vnguibus:
Quæ vis deorum est manium:
Et inquietis assidens præcordiis
Pauore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc, & hinc saxis petens
Contundet obscœnas anus.
Pòst, insepulta membra different lupi,
Et exquilinæ alites.

HIC, quæ alii vt eueniant imprecantur, minatur se effecturum. Quomodo etiam irata Iuno Virgil. *Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo:* propterea quod ipsa est author malorum. neque enim deorum reginam vota facere decet ipsam, sed aliis rata facere. Itaque etiã apud Senecam in Hercule furente,

D *Non sic abibunt odia, viuacesq; aget*
Violentus iras animus, & sæuus dolor
Æterna bella pace sublata geret.
Quæ bella? quicquid pontus aut aer tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum, (lis,
Fractum atq; domitum est: superat, & crescit ma-
Iraq; nostra fruitur: in laudes suas
Mea vertit odia. Quemadmodum Virgilius,

-quę memet in omnia verti.
Minorq; labor est Herculis iussa exequi,
Quàm mihi iubere. vt illic adit furias: sic & hîc,
Adsint ab imo Tartari fundo excitæ

Eumenides

Eumenides, ignem flammeæ spargant comæ:
Viperea sæuæ verbera incutiant manus.
& amplificat, *Veniat inuisum scelus,*
Suumq; lambens sanguinem impietas ferox,
Errorq; & in se semper armatus furor,
Hoc hoc ministro nostet vtatur dolor.
Per eadem vestigia OVIDIVS in IIII,
Non tulit: & secum. Potuit de pellice natus
Vertere Meonios, pelagoq; immergere nautas,
Et lacerandа suæ nati dare viscera matri:
Et triplices operire nouis Mineides alis:
Nil poterit Iuno, nisi inultos fiere dolores?
Idq; mihi satis est. hæc vna potentia nostra est.
Ipse docet, quid agam. fas est & ab hoste doceri.
Maluissem dicere lucrum est.
Quidq; furor valeat, Pentheia cæde satisq;
Ac super ostendit. cur non stimuletur, eatq;
Per cognata suis exempla sororibus Ino?
mox vt apud SENECAM, furiæ comites,
-luctus comitatur euntem,
Et pauor, & terror, trepidoq; insania vultu.
CLAVDIANVS autẽ eundẽ furiarũ apparatũ luculentis in Rufinum versibus explicauit,

-glomerantur in vnum
Innumeræ pestes Erebi: quascunque sinistro
Nox genuit fœtu, nutrix Discordia belli,
Imperiosa Fames, letho vicina Senectus,
Impatiénsque sui Morbus, Liuórque secundis
Anxius, & scisso mœrens velamine Luctus,
Et Timor, & cæco præceps Audacia vultu,
Et Luxus populator opum, cui semper adhærẽs
Infelix humili gressu comitatur Egestas,
Fœdáque Auaritiæ complexæ pectora matris
Insomnes longo veniunt examine curæ.
OMNIA pulchrè, sed omnia à cælesti fonte illo,
Vestibulũ ante ipsum, primísque in faucib° orci
Luctus, & vltrices posuere cubilia curæ:
Pallentéisque habitãt Morbi, tristisq; Senectus,
Et Metus, & malesuada Fames, & turpis Egestas,
Terribiles visu formæ, Lethúmque, Laborque,
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mẽtis
Gaudia, mortiferúmq; aduerso in limine bellũ,
Ferreisq; Eumenidũ thalami, & discordia demẽs
Vipereum crinẽ vittis innexa cruentis.

OVIDIANAE autem Hypsipyles clara admodum imprecatio est, -Quod si quis ab alto
Iustus adest precibus Iuppiter ipse meis:
Quod gemit Hypsipyle, lecti quoque succuba
Mœreat, & leges sentiat ipsa suas. (nostri
Vtque ego destituor cõiunx, matérq; duorum,
A' totidem natis orba sit atque viro.
Nec maleparta diu teneat, peiúsque relinquat:
Exulet, & toto quęrat in orbe fugam.
Quam fratri germana fuit, miseróque parenti
Filia, tam natis, tam sit acerba viro,
Cùm mare, cùm terras contempserit, aera tẽtet:
Erret inops, expes, cæde cruenta tua.
Hæc ego coniugio fraudata Thoantias oro.
Viuite deuoto nuptáque, vírque toro.
QVAE neque tumida, neque vulgaria, ac tã rotunda, vt tam breui gyro, tam composita apud

A multos etiam excellentes possimus desiderare.

CATVLLI verò Ariadna hæc,

Quare facta virũm multantes vindice pœna
Eumenides, quibus anguineo redimita capillo
Frons expirantes præportat pectoris iras,
Huc huc aduentate: meas audite querelas:
Quas ego nũc misera extremis pferre medullis
Cogor, inops, ardens, amenti cæca furore.
Quæ quoniam veræ nascuntur pectore ab imo:
Vos nolite pati nostrum vanescere luctum.
Sed quali solam Theseus me mente reliquit:
Tali mente, deæ, funestet, seque, suósque.

SINGVLA euenta designatius exequitur

B Valerius Flaccus in I, -tu nuncia sontum
Virgo Iouis: terras oculis quæ prospicis æquis:
Vltricésque deæ: fasque, & grandæua furorum
Pœna parens, meritis regis succedite tectis,
Et sæuas inferte faces. sacer effera raptet
Corda pauor: nec sola mei grauia affore nati
Arma ratémq; putet: classéisq; & pontica signa
Atque indignatos temerato littore Reges
Mente agitet: sempérq; metu deducat ad vndas
Arma ciens. Mors sera viam, tentatáq; claudat
Effugia: & nostras nequeat præcurrere diras.
Sed reduces iam iámque viros, auróq; coruscũ
Cernat iter, stabo insultans, & euantia contra
Ora, manúsque feram, tum vobis siquid inausũ,
Arcanúmqne nefas, & adhuc incognita lethi
Sors superest: date fallaci pudibunda senectæ
Exitia, indecoréisque obitus. nõ marte nec armis
Aut nati, precor, ille mei dignatus vt vnquam
Ense cadat. quem fida manus, quẽ cura suorum
Diripiat, lacerétque senẽ: nec membra sepulcro
C Contegat. Hæc noster de rege piacula sanguis
Sumat, & heu cũctę, quas misit in æquora gẽtes.

VIDEMVS igitur vbíque inuocationes tetrorũ numinũ ad vltionẽ, atque exitiũ. quæ sunt apud diuinũ Poetã excellẽtissimè in eodẽ IIII,

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
Tuq; harum interpres curarum, & conscia Iuno,
Nocturnisq; Hecate triuijs vlulata per vrbes,
Et diræ vltrices, & dij morientis Elisæ,
Accipite hæc meritumq; malis aduertite numen:
Et nostras audite preces. Cuius luce aspersit sua STATIVS in I, Thebaid.

Dij, sontes animas, angustaq; tartara pœnis
Qui regitis, tuq; vmbrifero Styx liuida fundo
Quam video, multumq; mihi consueta vocari
Annue Tisiphone, perversaq; vota secũda. & mox,

D Exaudi, si digna precor, quæque ipsa furenti
Subiiceres. orbum visu, regnísque carentem
Non regere, aut dictis mœrẽtem flectere adorti,
Quos genui quocunque toro. quin ecce superbi
Prô dolor! & nostro iandudum in funere reges
Insultant tenebris, gemitúsque odere paternos.
Hísne etiam funestus ego? (Sequũtur verè dira)

-& videt ista deorum
Ignauus genitor? tu saltem debita vindex
Huc ades. & totos in pœnam ordire penates.
Indue quod madidum tabo diadema cruentis
Vnguibus arripui: votísque instincta paternis

I,media in fratres generis consortia ferro
Dissideant.da tartarei regina barathri,
Quòd cupiam,vidisse nefas.nec tarda sequetur
Mens iuuenum:modò digna veni:mea pignora
nosces. ALIVS modus apud Senec. in OEdipo,ac similior Horatianis minis,mista tamen.
Te te cruenta sceptra qui dextra geris,
Te pater inultus vrbe cum tota petam:
Et mecum Erinnes pronubas thalami traham,
Traham sonantes verbera.incestam domum
Vertam,& penates impio marte obteram.
Proinde pulsum finibus regum ocyus
Agite exulem. Quodcunque funesto gradu
Solum relinquet,vere florifero virens
Reparabit herbas:spiritus puros dabit
Vitalis aura.veniet & syluis decor.
Lethum,luésque,mors,labor,tabes,dolor,
Comitatus illo dignus,excedent simul.
Et ipse rapidis gressibus sedes volet
Effugere nostras,sed graues pedibus moras
Addam,& tenebo. Reptet incertus viæ
Baculo senili triste pertentans iter,
Præripite terras,auferam cælum pater.

QVO loco defecit à legibus imprecationũ poeticarum. Hoc enim agimus, vt quæ ex historiis cognouimus euenisse, id in vota imprecantium inseramus. At Polynices nunquam ad seniũ peruenisse dictus est. Longè melius mutuas clades prædixisset,& in ipsis rogis flammæ dissipationem. Euripidæ OEdipo in exilium abeũti hoc addidit Seneca. Sophoclis autem OEdipus in Colono bis.semel voto,iterum diris,

Ἀλλ' οἱ θεοί σφι, μήτε πῶ πτωσσομένῳ
Ἐνιν καταστέσειαν, ἐν δ' ἐμοὶ τέλος
Ἀυτοῖς γένοιτο τῆς δὲ τῆς μάχης πέρι,
Ἥς νῶῖν ἔχουσι, καὶ παναιρεῶν τιν δόρυ.
Ὡς οὔτ' αὖ ὃς νῶῖν σκῆπτρα καὶ θρόνους ἔχει
Μείνειεν, οὔτ' αὖ ἐξελαυνθεὶς πόλιν
Ἐλθοι ποτ' αὖθις. Hoc votum, hæ diræ,
Σὺ δ' ἔρρ' ἀπόπτυστός τε, καὶ πάτωρ ἐμοί
Κακῶν κάκιστε, τάς δε συλλαβὼν ἀρᾶς,
Ἃς σοι καλοῦμαι, μήτε γῆς ἐμφυλίου
Δοεὶ κρατῆσαι, μήτε νοστῆσαι ποτὲ
Τὸ κοῖλον Ἄργος, ἀλλὰ συγγενεῖ χερὶ
Θανεῖν, κτανεῖν δ' ὑφ' ὧνπερ ἐξελήλασται.
Τοιαῦτ' ἀρῶμαι, καὶ καλῶ τὸν ταρτάρου
Σπυγνὸν πατρῷον ἔρεβος, ὥς σ' ἀποικίσῃ.
Καλῶ δὲ καὶ τὰς δε δαίμονας. καλῶ δ' Ἄρη
Τὸν σφῶϊν τὸ δεινὸν μῖσος ἐμβεβληκότα.
Καὶ ταῦτ' ἀκούσας σεῖχε, κἀξάγγελλ' ἰὼν
Καὶ πᾶσι καὶ μείοισι, τοῖς σαυτοῦ θ' ἅμα
Πιστοῖς συμμάχοισιν, οὕνεκ' οἰδίποις
Τοιαῦτ' ἔνειμε παισὶ τοῖς αὑτοῦ γέρα.

Est & apud Martial. epigrãma nõ absimile diris.

COMPARATIONES,

CAPVT XIIII.

CON comparationibus autem deprehẽdemus manifestam vel felicitatẽ, vel curam, vel anxietatem, vel exuberãtiam, vel meticulosam superstitionẽ. Sunt autem frequentiores de leone: quarum varietatem in hisce spectare licet.

A

LEO.

SILIVS in XI:

Illatus velut armentis super ardua colla
Cùm sese imposuit,victorq; immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis vnguibus hæsit:
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.

Nares potius occupat verbum languidum, *illatus*:& languidius *imposuit*. In V,autem efficacior & quæ agnoscat vestigia Virgiliana,

Haud secus è specula præceps delatus opaca
Subsidens campo,summissos contrahit artus,
Cùm vicina trucis conspexit cornua tauri,
Quanuis longa fames stimulet,leo, nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros,nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem;
B *Et sparsa ad pugnas meditantem spectat arena.*

Penè omnia ex Marone. De leunculis autem idem in X,propria,ac satis leui inuentione,

Haud secus,ac Libyca fœta tellure leæna,
Inuadunt rapidi iandudum,& inania tentant
Nondum sat firmo catuli certamina dente.

Maiore sono Lucani descriptio,atque operosior in I,atque etiam propius accedens ad bestiẽ naturam. fremit enim ante aggressionem. Addit autẽ in extrema desperatione ferãm cõstantiã.

Æstiferæ Libyes viso leo comminus hoste,
Subsedit dubius,totam dum colligit iram:

Eadem sanè delineamẽta quæ & Silio,sed addit
C ex ea,quam vulgò iactant,natura,

Mox,vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ,
Erexitq; iubas vasto & graue murmur hiatu
Infremuit.tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat,aut latum subeant venabula pectus;
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Frustratum autem præda non ignobili carmine Claudianus libr.II,in Ruffinum,

-vacuo qualis discedit hiatu
Impatiens remeare leo:quem plurima cuspis,
Et pastorales pepulerunt igne cateruæ:
Inclinátque iubas,demissáque lumina velat:
Et trepidas mœsto rimatur murmure syluas.

QVAE tamen in II, de raptu Proserpinæ est,exprimit idẽ argumẽtũ,quod superiores:
Ille velut stabuli decus, armentíque iuuencam
D Cùm leo possedit:nudataque viscera fodit
Vnguibus:& rabiem totos erexit in armos.
Stat crassa turpis sanie:nodósque iubarum
Excutit,& viles pastorum despicit iras.

Ex iis autem,quas sex posuit PAPINIVS diuersis locis,quænam sit excellentior,videamus. in VI,Thebaidos hæc,

Qualis vbi primam leo mane cubilibus atris
Erexit rabiem(verba eadẽ quę Claudiani)*&*
sæuo speculatur ab antro:sic Silius *opacam speculam*:
Aut cerum,aut nondum bellantem fronte iuuencum,
It fremitu gaudens,licet arma gregesq; lacessant
Venantum:prædam videt, & sua vulnera nescit.

Sic Lucanus,*securus vulneris*,

In eodem libro leonis nobilitatem,

Vt leo,Massyli cùm lux stetit obuia ferri.

Tunc

Tunc iras, tunc arma ciet.si decidat hostis,
Ire super satis est,vitamq; relinquere victo.

In nono autem quæ describitur,& quæ suprà ex SILII X,recitabatur,haud absimilis,

Vt leo,cui paruo mater Getula cruentos
Suggerit ipsa cibos.cùm primùm crescere sensit
Colla iubis,toruúsq; nouos respexit ad vngues:
Indignatur ali:tandémque effusus apertos
Liber amat campos,& nescit in antra reuerti.

ALIAS iras,aliúsque modi animum generosum,in XI,

-indomitos vt cùm Massyla per arua
Armenti reges magno leo frangit hiatu,
Et contentus abit:rauci tunc comminus vrsi,
Tunc auidi venêre lupi,rabiéque remissa
Lambunt degeneres alienæ vulnera prædæ.

SATIATVS enim leo abit, relinquens quod superest ignobilioribus bestiis. Tametsi à physicis dictum est halare eum tetros odores in prędæ reliquias,qua fœditate ab iis abhorreãt feræ.

SEQVVNTVR duæ, altera effœti iam,atque viribus destitutiꝛaltera cicurati prior est in eodem,

-qualis leo rupe sub alta,
Quẽ viridẽ quondã syluæ,mõtésque tremebãt:
Iam piger & longo iacet exarmatus ab æuo.
Magna tamen facies,& non adeunda senectus.
Et,si dimissus veniat mugitus ad aures,
Erigitur,meminítque sui,virésque peractas
Ingemit,& campis alios regnare leones.

ALTERA in I, Thebaidos,

Vt leo materno cùm raptus ab vbere, mores
Accepit:pectísque iubas,hominémque vereri
Edidicit:nullásque ruit,nisi iussus in iras.
Si semel aduerso radiauit lumine ferrum:
It iurata fides:domitórque inimicus.

SIMILLIMA Lucani in IIII,

Sic vbi desuetæ syluis,in carcere clausæ
Mansueuere feræ,& vultus posuere minaces,
Atq; hominem didicêre pati: iam non à ferro,
sed gustatu sanguinis efferari:-*si torrida paruo*
Venit in ora cruor:redeunt rabiesq; furorq;:
Admonitæq; tument gustato sanguine fauces.
Feruet,& à trepido vix abstinet ora magistro.

Sic etiã tradit cũ cæteris Plinius: cicurẽ leonẽ D
lambẽtem nihil noui moliri:attenuata demum cute vbi ad sanguinis gustum deuentum sit, feritatem pristinam renouari.

Leæna DE Leæna quoque,& eius amore erga catulos luculentè cecinit in X,PAPINIVS,

Vt Lea,quam sæuo fœtam pressere cubili
Venantes Numidæ:natos erecta superstat
Mente sub incerta,toruũ, ac miserabile frẽdẽs.
Illa quidem turbare globos, & frangere morsu
Tela queat,sed prolis amor crudelia vincit
Pectora,& in media catulos circunspicit ira.

CVI placuit adiungere eiusdem Tigrin ex eodem,

Tigris -*sic aspera Tigris*
Fœtibus abreptis,Scythico deserta sub antro
Accubat:& tepidi lambit vestigia saxi.

A *Nusquam iræ:sitet,& rabies,feritasq; fame.sq;*
Oris- fames oris, duriusculum,
-*cunt præter secura armenta,gregesq;*

at armenta nulla pascuntur illis locis.

Aspicit illa iacens,vbi enim quibus vbera pascat:

minus quadrat pascere vbera.

Aut quos ingenti premat expectata rapina.

at nõ premit catulos præda, sed iuuat apposita.

VRSÆ,

Proxima leonis generositati vrsæ feritas est: quapropter è VI,Pharsaliæ Pannonicam feram, & assuetum Numidicis venatorem videamus,

Pannonis haud aliter post ictum sæuior vrsa:
B *Cùm iaculum parua Libys amentaut habena:*
Se rotat in vulnus,telumque irata receptum
Impetit,& secum fugientem circuit hastam.

Non potuit planius depingi & fuga & conuersio bestiæ in vulnus simul. Hoc enim vidimus nos. Quippe hoc habent vrsi nostrates. non rarò sanè interfuimus venationi: vt telo potius, ac prius irascantur, quàm percussori. Contrà de leone proditum est.

TAVRI

Neque semper leoni cedit taurus. cicurem nánque leonem à tauro victum sępe audiuimus, semel vidimus. Mutua igitur eorum prælia recitabo primùm ex Idea poetarum:i. Georgic. III, deinde ex aliis. In libr. Aristotelis, atque in Originibus dictum est quid esset ἀπαγελεῖν. Id ex
C hac narratione facilè declaratur,

Illi alternantes multa vi prælia miscent
Vulneribus crebris,lauit ater corpora sanguis:
Versaq; in obnixos vrgentur cornua:vasto
Cum gemitu reboant,syluęq;, & magnus Olymp.

Placet etiam addere diuina illa ex historiis naturalibus,

Nec mos bellantes vnà stabulare:sed alter
Victus abit,longéque ignotis exulat oris:
Multa gemens, ignominiam plagásque superbi
Victoris,tum quos amisit inultus,amores.
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.

PROSEQVENDVS ergo ad reditũ vsque,

Ergo omni cura vires exercet,& inter
Dura iacet pernox instrato saxa cubili,
Frondibus hirsutis,& carice pastus acuta.

POST hæc arguta illa & rotunda,

Et tentat sese,atque irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco,ventoq;, lacessit
Ictibus,& sparsa ad pugnam proludit arena.

HAEC exercitatio,hic reditus,

Pòst vbi collectum robur,viresq; receptę:
Signa mouet, præcepsq; oblitum fertur in hostem.

Deinde eam apponit comparationem, qua & alios omnes superat,& seipsum prouocat.quippe ex VII,diuini operis suprà posuimus hanc,

Fluctus vtì primo cœpit cum albescere vento
Paulatim sese tollit mare,& altius vndas
Erigit,inde imo consurgit ad æthera fundo.

Hic verò hanc,

Fluctus vt in medio cœpit cùm albescere ponto
Longius,ex altóque sinum trahit,vtque volutus

Ad terras, immane ſonat per ſaxa, nec ipſo
Monte minor procumbit: at ima exęſtuat vnda
Vorticibus, nigrámque altè ſubiectat arenam.

LVCANVS autem in II, ſine metaphora regnorum & ſignorum,

Pulſus vt armentis primo certamine taurus,
Syluarum ſecreta petit: vacuóſque per agros
Exul in aduerſis explorat cornua truncis:

QVANTO viuidiora illa Maronis?

Nec redit in paſtus, niſi cùm ceruice recepta
Excuſſi placuere tori: mox reddita victor
Quoſlibet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Inuito paſtore trahit. CONſiderabis an tauri comitentur nouum victorem.

STATIVS in II, Thebaidos vtitur Lucani verbis quibuſdam,

-veluti dux taurus amata
Valle carens: pulſum ſolito quē gramine victor
Iuſsit ab erepta longè mugire iuuenca:
Cùm profugo placuere tori, ceruíxque recepto
Sanguine magna redit, fractęq; in pectore vires
Bella cupit, ſaltúſquē & capta armēta repoſcit,
Iam pede, iā cornu melior. pauet ille reuerſum
Victor: & attoniti vix agnouere magiſtri.

IN III, autē victorem taurum optimis deſcribit verſibus,

-ſic nota in paſcua taurus
Bellator redit: aduerſo cui colla, ſuóque
Sanguine proſciſsíque natant palcaribus armi.
Tunc quoque laſſa tumet virtus: multúmque ſuperbit
Pectore deſpecto. vacua iacet hoſtis arena
Turpe gemens, crudóſque vetat ſentire dolores.

DE eodem in IIII,

Vt poſſeſſa diu taurus meat arduus inter
Paſcua, iam laſſa ceruice, & inanibus armis:
Dux tamen. haud illum bello attentare iuuencis
Sunt animi. Nā trunca vident de vulnere multo
Cornua, & ingētes plagarum in pectore nodos.

FLACCVS autem in II, Argonauticōn,

-qualis per paſcua victor
Ingreditur, tum colla tumens, tum celſior armis
Taurus: vbi aſſueti pecoris ſtabula alta reuiſit,
Et patrium nemus, & bello quos vltus, amores.

TANTVM verò pugnacis naturæ in hoc animali ab hoc poeta compertum eſt, vt etiam aliis duobus locis eius comparationibus ingenium ſuum exornarit. In VI,

Non ſic ductores gemini gregis horrida tauri
Bella mouent: medio coniunx ſtat candida prato
Victorem expectans: rumpunt obnixa ferentes
Pectora: ſubdit amor ſtimulos ac vulnera ſanat.

Neque de nihilo eſt, cùm candor additur iuuencæ. nam & nos equos habuimus, qui in cādidas eſſent feruidiores: & nūc mulus eſt nobis, qui equabus candidis plus mouetur. Quod autē ſuprà modeſtè dixit, victoriam minuere ſenſum doloris: hîc audacius ait, amorē vulnera ſanare. non enim ſanat, ſed prohibet acerbitatē. In XI,

Sic vbi regnator poſt exulis otia tauri
Mugitum hoſtilem ſumma tulit aure iuuēcus,
A Agnouítque minas: magna ſtat feruidus ira
Ante gregē, ſpumíſq; animos ardētibus offert:
Nūc pede toruus humū, nūc cornib⁹ aera findēs.
Horret ager, trepidæque expectāt prælia vaccę.

APER.

Aper his proximum occūpabit locum: cuius cōparatio eſt apud Statium in XI,

Fulmineos veluti præceps cùm comminus egit
Ira ſues. deinde mutat numerum: quemadmodum apud Ariſtotelem, Theophraſtum, Terentium ſuis locis obſeruatū eſt à nobis:

-ſtrictisq; erexit pectora ſetis:
Igne tremunt oculi. poſuit: *tremunt*, pro ſcintillant. nam ſanè ſunt ἀτενεῖς: intenti ſcilicet. qui eſt
B impetus & conſtantia, vt apud Plinium.

-lunataq; dentibus vncis
Ora ſonant, ſpectat pugnas de rupe propinqua
Venator pallens: imo ardēs, & bonæ ſpei plenus: *canibusq; ſilentia ſuadet.*

SILIVS autem in I.

Fulmineus, ceu Spartanis latratibus actus:
Cùm ſyluam occurſu venantum perdidit, hirto
Horreſcit ſæuus dorſo, & poſtrema capeſſit
Prælia, candentem mandens aper ore cruorem,
Iamq; gemens geminum contra venabula torquet.

non eſt gemitus: quippe is affectus ex mœrore, quotiēs incluſi in corde ſpiritus erumpunt. At in apro hoc eſt quod in lignatore: qui conatus adiuuat aſpiratione in ictibus. ſi hiſce poetis notum fuiſſet, quantum ignis eo in furore concipiūt dentes: nō reticuiſſent. Hæc autem cū Virgilianis comparata lucem amittēt, quam poſſūt illorum abſentia impetrare. eſſent enim optima
C ſi illa non fuiſſent.

LVPI.

Nunc lupi audaciam, verſutiam, inſidias ſpectemus in aliis poetis poſt Virgilium.

SILIVS in VII, -ceu nocte ſub atra
Munitis paſtor ſtabulis, per ouilia clauſum
Impauidus ſomni ſeruat pecus: effera ſæuit,
Atque impaſta truces vlulatus turba luporum
Exercet, morſúque quatit reſtantia clauſtra.

AVDACIA hæc inconſulta: aperit enim paſtori aggreſsiones ſuas. STATIVS autem in quarto propius imitatur circunſpectionē Virg.

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti ſanie grauis, hirtáque ſetis
Ora cruentata deformis hiantia lana:
Decedit ſtabulis, huc illuc turbida verſans
D Lumina: ſi duri comperta clade ſequantur
Paſtores, magnſque fugit non inſcius auſi.

AD illam verò Maronis: quæ eſt in II, diuini operis, in V, Thebaidos inuenies eam aſpirare quam de Leæna ſcribit STATIVS,

-non aliter Scythicos armenta per agros
Hyrcanæ clauſere Leæ, quas exigit ortu
Prima fames, auidiq; implorant vbera nati.

Non minore ſtudio in hac quoque eandem imitatus eſt,

-rabidi ſub agmine miſto
Sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris,

Nil non

Nil non auſa fames, longo tenuauit hiatu.

Credo ita voluit: Attenuatos exercuit omnibus agris. Neque enim potuit fames omnibus locis attenuare. perpetua enim fuiſſet,

Iam ſtabula ipſa premūt, torquet ſpes irrita fauces
Balatusq; tremens, pingueſq; ab ouilibus agna.

Melius pauidæ: aut ſic,

Balatusq; frequens trepidis ab ouilibus.

Sequuntur ſimilia illis Silii,

Quod ſupereſt, duris aſtringunt poſtibus vngues,

Languida vox, & iners hîc, *aſtringunt.*

Pectoraq;, & ſiccos minuunt in limine dentes.

Aſtum verò in I, Achilleidos,

-ceu fœdere iuncto
Hyberna ſub nocte lupi: licet & ſua pulſet
Natorúmque fames: penitus rabiémq; mináſq;
Diſsimulāt, humiléſque meāt: ne nūciet hoſtes
B Cura canum, & trepidos moneat vigilare magiſtros.

AD lupos quoque referas ſimul & ad ceruas aliorum, quę idē poeta poſuit in V, Thebaidos,

-qualis cùm ceruа cruentis
Circunuenta lupis: nullum cui pectore molli
Robur, & in volucri tenuis fiducia curſu:
Præcipitat ſuſpenſa fugam: iam ámoue teneri
Credit, & eluſos audit concurrere morſus.

LONGE alia à ceruа illa Virgiliana.

EQVVS.

Brutorum nobiliſsimū pulcherrimúmque iā ex poetis pictum exhibeamus. Multa promes di
C uina ex III, conſummati operis apud Poetā. Silius in X, de certatore,

Sic vbi proſiluit Piſæo carcere præceps,
Ante ſuos it victor equus, currítq; per auras
Non ſolùm ante alios, ſed enim (mirabile dictu)
Haud vlli durant viſus æquare volantem.

At neque volant numeri: neque nō durum verbum, *durant*: Quid enim eſt? oculus non *durat æquare* currentem.

LONGE felicius CLAVDIANVS in nuptiis Honorii, ad normam Virgilianam,

Nobilis haud aliter ſonipes, quē primus amoris
Sollicitauit odor, tumidus, quatiénſq; decoras
Curuata ceruice iubas, Pharſalia rura
Peruolat, & notos hinnitu flagitat amnes
Naribus accenſis. mulcet fœcunda magiſtros
Spes gregis: & pulchro gaudent armēta marito.

PRIORI comparationi ſimilior ea quæ in I, Pharſaliæ, *-quantum clamore iuuatur*

Eleus ſonipes, quanuis iam carcere clauſo
Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.

Quæ verò in IIII, de equo ſcribuntur, non iam deſignant comparationem. poteris tamen inde petere: eſt enim narratio feſſum equum longè latéque declarans. tu eligito meliora,

Quippe vbi non ſonipes motus clāgore tubarū
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frēnos
Ora tenens: ſpargítque iubas, & ſurrigit aures:
Incertóque pedum pugnat non ſtare tumultu.

AVDIS quandam peregrinitatem,

Feſſa iacet ceruix, fumant ſudoribus artus:
A Oráque proiecta ſqualleut arentia lingua:
Pectora rauca gemūt, quæ creber anhelit⁹ virget:
Et defecta grauis longè trahit ilia pulſus.
Siccáque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
(Malim, *Rirag; ſanguineis areſcit*)
Iámque gradū neq; verberib⁹, ſtimulíſq; coacti
Nec quanuis crebris iuſsi calcaribus addunt.
Longè mollius poſſunt hæc & magnificentius,

Iam neq; lent⁹ gradū languentibus addere poſſunt
Verbera, fruſtrati q; latus calcaribus vrgent:

vel ſic: *nec foſsi parent calcaribus armi.*

Tametſi hoc eſt maximum præceptum noſtris imitatoribus proponendum. ne potius dicant, quæ alii dixerunt, quàm quæ non dixerunt: niſi lucem, numeros, venerem adiungere ſeſe poſſe ſperant, quæ Flacco, Lucano, Silio ſæpe deſunt.

B QVAMQVAM verò Latinorum comparationibus locus hic deſignatus eſt: libet tamē Oppiani abſolutiſsimi Græcorum apponere quæ de equo in V, poſuit Piſcationum. -ὥστε τὸν ἵππον

Ἱδρῶτ' ἐξανύσας καματώδεα, τέρμα τοι ἀκρον
Ἀφεῦ ὑφ αἱματόεντι ῥόλῳ σκολιοῖσι χαλινοῖς
Ἐμπαλιν· ἀτρεμὸν δὲ δέχε στομα νιδ' ἀνατιν ἄδημα.

SERPENTIS.

Ad alia tranſeundū animalia. Serpentis comparationem habes in II, Æneid. quam ſuprà poſuimus: nunc aliorū ingenia experiamur. Silius in XVII, *Qualis in geſtiferis Garamantum fœta veneno*

Attollit campis ferventi paſtus arena
Colla Paretonius ſerpens, lateq; per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.

Cęterum vt locupletius queas aliquid explicare, cōſtituenda ſunt hîc trium poetarum carmina, quibus ſerpentum narrationes luculentæ ſunt. Silii in VI, cæteris impar,

-ſerpens centum porrectus in vlnas
Lethalem ripam, & lucos habitabat Auernos.
Ingluuiē immenſi vētris, grauidámque venenis
Aluum deprenſi ſatiabant fonte leones,
Aut acta ad fluuium torrenti lampade Solis
Armenta, & tractæ fœda grauitate per auras
Ac tabe afflatæ volucres: ſemeſa iacebant
Oſſa ſolo informi, latéque repletus, & aſper
Vaſtatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Iſque, vbi feruenti concepta incendia paſtu
D Gurgite mulcebat rapido & ſpumātibus vndis,
Nondum etiā toto demerſus corpore in amnē,
Iam caput aduerſæ ponebat margine ripæ.

LONGE melioribus numeris Papinius in V,

Terrigena exoritur ſerpens: tractuq; ſoluto
Immineat ſeſe velit, ac poſt terga relinquit.

Quia motus reptilium fluctuabundus eſt. cōſtat enim ex pulſu primo, mox tractu: quemadmodū in cæteris quoque animalib⁹. Iccirco ſe relinquit poſt terga: eam partem quam tracturus eſt, poſt impulſionem antecedentis. Sequitur, *Linida fax oculis*, maluit liuidam lucē attribuere, quàm puram igneam: cuiuſmodi ſanè magis placet mihi,

-tumidi ſtat more veneni
Spuma virens, ter lingua vibrat: terna agmina adūci
Dentis, & aurata crudelis gloria frontis

Prominet. Agnoſcas quantum & cuiuſmodi, ex iis quæ facit, *-miſeræ nunc robora ſyluæ*
Attert, & vaſtos tenuat complexibus ornos.
Sæpe ſuperfluuios geminæ iacet aggere ripæ
Continuus, ſquammiſq; inciſus adæſtuat amnis.
& mox de ſiticuloſo,
Sæuior anfractu laterum ſinuoſa retorquens
Terga ſolo, ſiccíque nocens furit igne veneni:
Voluitur, & vacuis fluuiorum in vallibus errat.
Incertúſque ſui, liquidum nunc aera lambit
Ore ſupinato: nunc arua gementia radens
Pronus adhæret humo, ſi quid viridātia ſudent
Gramina: percuſſæ calidis afflatibus herbæ
Qua tulit ora cadūt, moritúrq; ad ſibila cāpus.

DEINDE ponit comparationem. aſtque tātum eſſe, quātus anguis cæleſtis, qui inter vtrāque vrſam tenditur: ſicut Silius in III. Ouidius horum multa, minore tamen ſono, in III, transformationum,
Martius anguis erat, criſtis præſignis, & auro.
Igne micant oculi, corpus tumet omne veneno.
Treſq; micant linguæ, triplici ſtant ordine dentes.
& mox, *-longo caput extulit antro*
Cæruleus ſerpens, horrendaq; ſibila miſit. nec multò pòſt, *Ille volubilibus ſquammoſos nexibus orbes*
Torquet, & immenſo ſaltu ſinuatur in arcum.
At media plus parte leues erectus in auras
Deſpicit omne nemus, tantoq; eſt corpore, quanto,
Si totum ſpectes, geminas qui ſeparat Arctos.

Quemadmodum apud Statium, ſic facit ille iactum lapidis in prima aggreſsione. Sic Ouidius denique,
-plenis tumuerunt guttura venis.
Spumáque peſtiferos circunfluit albida rictus.
Terráq; raſa ſonat ſquāmis: quíque halitus exit
Ore niger, ſtygio vitiatas inficit herbas.

POST hæc indulget ingenio,
Ipſe modò immenſum ſpiris facientibus orbem
Cingitur, interdum longa trabe rectior extat:
Impete nunc vaſto, ceu concitus imbribus amnis
Fertur, & obſtantes perturbat pectore ſyluas.

Habes multam lucem in hiſce, multos receſſus. verùm tot, tanta, tam bona, cum illis paucis cōparare non equidem auſim,
Ecce autē gemini à Tenedo tranquilla per alta,
Horreſco referens, immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, paritérque ad littora tēdūt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæque
Sanguineæ exuperant vndas, pars cætera pontū
Ponè legit, ſinuátque immēſa volumine terga.
Fit ſonitus ſpumante ſalo: iámq; arua tenebāt:
Ardentéſque oculos ſuffecti ſanguine & igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

ILLA verò ſplendidiſsima, numeroſiſsima, rotūdiſsima, ex III, perfectiſsimi operis præterire mihi religio eſt,
Tollentemq; minas, & ſibila colla tumentem
Deiice. iámque fuga timidum caput abdidit altè
Cùm medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardoſq; trahit ſinus vltimus orbes.

Addamus & illa Apollineis non inferiora,

A Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis
Squammea conuoluens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grādibus aluū.
Qui, dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dū
Vere madent vdo terræ, ac pluuialibus Auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitās, hic piſcibus atrā
Improbus ingluuiē, raniſq; loquacibus expleſt.
Poſtquam exhauſta palus, terræque ardore dehiſcunt:
Exilit in ſiccū, & flāmantia lumina torquens
Sæuit agris, aſpérq; ſiti, atque exterritus æſtu.

A QVILÆ AC SERPENTIS,

Serpentis autē atquē aquilæ comparationem
B ſuprà poſuimus ex Marone: hîc ex aliis. Pugnat pro pullis apud Silium lib. XII,
Haud ſecus occuluit ſaxi quos vertice fœtus
Ales fulua Iouis, tacito ſi ad culmina niſu
Euaſit ſerpens, terretq; propinquus hiatu:
Illa hoſtem roſtro, atq; aſſuetis fulmina ferre
Vnguibus incteſſens, nidi circumuolat orbem.

Virgilius, quemadmodum ſuprà poſuimus, pūgnam tanquam inter hoſtes. At Oppianus in V, Piſcationum, quod hic de Aquila, ipſe dē hirundine: alio tamen euentu,
Ὡς δ' ὁπόθ' ὀρταλίχοισι χελιδόσι νηπιάχοισι
Νῆδεν ἐφ' ὀρφοιο τυχὼν ὄφις ἄγχι πελάσῃ, &c.

Nam ſuprà poſuimus in comparatione Maronianæ luſciniæ.

SIMILLIMA in V, Thebaidos,
Ac velut aligeræ ſedem fœtuſq; parentis
Cùm piger vmbroſa populatus in ilice ſerpens:
Illa redit, querulæq; domus mirata quietem
Stat ſuper impendens, aduectoſq; horrida mœſtos
Exœtitare cibos, cùm ſolus in arbore chara
Sanguis, & errantes per capta cubilia plumæ.

Virgilii autem filo texuit augurium ſuum Claudianus in bello Gildonico, *-fuluuſq; tonantis*
Armiger ad liquidam cunctis ſpectantib' æthram
Correptum pedibus curuis innexuit hydrum.
Diumq; reluctantem morſu partitur obunco.
Hæſit in vngue caput, truncatus decidit anguis.

Aquilæ verò naturam in exploranda pullorum generoſitate, deſcribit idem in præfatione quam dixit in tertium Honorii conſulatum,
D Paruos non aquilis, fas eſt, educere fœtus,
Ante fidem Solis, iudiciúmque poli.
Nam pater, excuſſo ſaliit cùm germine proles,
Ouáque maternus rupit hiulca tepor,
Protinus implumes conuertit ad æthera nidos,
Et recto flammas imperat ore pati.
Conſulit ardentes radios, & luce magiſtra,
Naturam, vires, ingeniúmque probat.
Degeneres refugo torſit qui lumine viſus:
Vnguibus hunc ſæuis ira paterna ferit.
Exploratores oculis qui pertulit ignes,
Suſtinuíque acie nobiliore diem,
Nutritur: volucrúmq; potens, & fulminis hæres
Geſturus ſummo tela triſulca Ioui.

QVAE ſatis leuia Lucanus incluſit pulcherrima cōparatione: ſic enim ſcribit in IX, vnde videtur ille ſua deformaſſe,

Vtque

Vtq; Ioui's volucer calido dum protulit ouo
Implumes natos, ſolis conuertit ad ortus.
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Suſtinuere diem, cæli ſeruantur in vſus.
Qui Phœbo ceſſere, iacent.

PHOENIX.

In ſecundo de laudibus Stiliconis, pulchra Phœnicis comparatio apud Claudianum,
Sic vbi fœcunda reparauit morte iuuentam:
Et patrios idem cineres, collectaq; portat
Vnguibus oſſa pijs: Niliq; ad littora tandem
Vnicus extremo Phœnix procedit ab Euro.

Ad quem locum attuliſſem ſimiles ſententias ex luculētiſsimo poematio eiuſdem poetæ. verùm ea opera in ſequentem librum dilata eſt: vbi certa loca cum Lactantii locis conferuntur.

DELPHINI.

B Ex quinto libro diuini operis, Delphinorum comparationem ſuprà deſcribebamus. cum qua quid cōueniat illi quæ in nono Thebaidos poſita eſt, iudicare poteris,
Qualis cæruleis tumido ſub gurgite terror
Piſcibus: arcani quoties deuexa profundi
(Epitheton, *arcani*, importunum hic)
Scrutantem delphina vident: fugit omnis in imos
Turba lacus: viridesq; metu ſtipantur in alneas.
Nec prius emerſi, quàm ſumma per æquora flexus
Emicet: & viſis malit certare carinis.

FERA IN CAVEA.

Inter leones ex Lucano feræ cicuratæ poſuimus cōparationem: cui addēdum eſt quod fecit Claudianus: aliò nánque ſpectat. Illa manſueta
C efferaſcit: hæc ferox ſtupet,
Vt fera quæ montes nuper dimiſit auitos,
Altorumq; exul nemorum damnatur arenæ:

Notabis eloquutionem,
Muneribus commota ruit. Vir murmure contrà
Hortatur, nixusq; genu venabula tendit.
Illa pauet ſtrepitus: cuneoſq; erecta theatri
Deſpicit: & tanti miratur ſibila vulgi.

Non *deſpicit*, ſed ſuſpicit: neque verò contemnit, ſi *pauet*. Neque ſatisfacit, *tanti*: aliud mallem.

Verè cicurem Statius dat in quinto Thebaidos,
Vt fera, quæ placido rabiem deſueta magiſtro,
Tardius arma mouet: ſtimulisq; & verbere crebro
In mores negat ire ſuos.

GRVES.

Ex eodē Lucano Grues in ſuperioribus iudiciis recenſebantur. nunc è Statio afferamus. Ille nánque Thebaidos quinto ſic,
Qualia trans pontum Pharus defenſa ſerenis
Rauca Paretonio decedunt agmina Nilo,
Quum fera ponit hyems: illæ clangore fugaci
Vmbra fretis, aruisq; volant: ſonat auius æther.
Iam Boream, imbresq; pati: iam nare ſolutis
Amnibus, & nudo iuuat æſtiuare ſub Hæmo.

Non ſatisfacit, quum ait, *iuuat pati Boream*: imò,
A frui: neque enim gelidus eſt. Neque intelligo quid conferat gruibus natatio. nam *ſub Hæmo* non ponēte hyeme: ſed, quanquā tunc vix quoque, ſub cancro natatur.

APES.

Quid, quóque modo de Apibus ſtatuas ſcribere, non potes aliunde melius capere cōſilium, quàm ex eo poetarum. Neque id ſolùm eo in libro, qui omnem humanam diligentiam ſuperauit: quartū dico Georgicón: ſed etiam in primo diuini operis. quæ quoniam ſuprà notauimus, non hic repetentur. Sed conferantur illa Claudiani in Ruffinum,
-veluti paſtoris in ora
Commotæ glomerantur apes: qui dulcia raptu
Mella trahit, bellaq; cient, & ſpicula tendunt:
Et tenuis ſaxi per propugnacula cunctæ
Rimoſam patriam, dilectaq; punicis antra
Defendunt: pronoq; fauos examine velant.

Ad lucem Virgilianam directis metaphoris. Alia ratio fugitiuarum apud eundem in primo, de ſexto Honorii conſulatu,
-qualis Cybeleia quaſſans
Hyblæus procul æra ſenex, reuocare fugaces
Tinnitu conatur apes: quæ ſponte relictis
Deſciuere fauis, ſonituq; exhauſtus inani,
Raptas mellis opes, ſolitæq; obliita latebræ,
Perfida deplorat vacuis examina ceris.

Poſt operam diurnam Silius reuerſionem canit in ſecundo, aut imminente tempeſtate,
Aut vbi Cecropius formidine nubis aquoſæ
Sparſa ſuper flores examina tollit Hymettos:
Ad dulces ceras, & odori corticis antra:

Audis quàm hæret verſus, nec properant, vt vult hic,
Mellis apes grauidæ properant: denſoq; volatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.

Neque dicam Glomerare murmur.

Vicit Statius Claudianum in X, Thebaidos,
Sic, vbi puniceo paſtor rapturus ab antro
Armatas erexit apes. fremit aſpera nubes,
Inq; vicem ſeſe ſtridore hortantur: & omnes
Hoſtis in ora volant. Mox deficientibus alis
Amplexæ, paruamq; domum, captiuaq; plangunt
Mella: laborantesq; premunt ad pectora ceras.

D Altera verò Claudiani ſimilior eſt ei, quam ponit Lucanus in nono,
-ſimul effœtas linquunt examina ceras:

Atque oblita faui non miſcent nexibus alas:
Sed ſibi quæque volat, nec iā deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: Phrygii ſonus increpat æris:
Attonitæ poſuere fugam, ſtudiúmque laboris
Florilegi repetunt, & ſacri mellis amorem.
Gaudet in Hyblæo ſecurus gramine paſtor
Diuitias ſeruaſſe caſæ.

SEDVLITATEM Claudianus in ſecundo de raptu, *-credas examina fundi*
Hyblæum raptura thymum: quum cerea reges
Caſtra mouent: ſagiq; cauo demiſſus ab alueo
Melliſer electis exercitus obſtrepit herbis.

MARTIS.

Ex Marone deducebamus Martis descriptionem: quãto sit ea Silius inferior, ex primo libro coniectari potes,

Quantus Bistonijs latè Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telumq; coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu domat, & stridoribus axis.

Imò accendit bella, non *domat*. & in *afflatu* equorũ plus flatus est: atque in stridore axis plus strepitus quàm rei.

Breuius, sed non mollius Claudianus in Eutropium,

Ecce autem flauis Gradiuus ab vsque Gelonis
Arua cruentato repetebat Thracia curru:
Subsidunt Pangæa rotis, alteq; sonoro
Stridunt axe niues.

Magna Papinii prudentia, qui quum illa Virgiliana sese posse assequi desperaret: stilum cõuertit ad illius sedes describendas,

-vbi mille furoribus illi (mo,
Cingitur aduerso domus immansueta sub Hæ-
Ferrea compago laterum: ferro arcta teruntur
Limina: ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur aduersum Phœbi iubar: ipsáque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor.
Digna loco statio.

EXPLICAT comitatum Virgilianum,

-primis salit Impetus amens
E`foribus, cæcúmque Nefas, Iræque rubentes,
Exanguésque Metus: occultísque ensibus astant
Insidiæ, geminúmque tenens Discordia ferrum.
Innumeris strepit aula Minis. tristissima Virtus
Stat medio, lætúsque Furor: vultúque cruento
Mors armata sedet. Bellorum solus in aris
Sanguis, & incensis qui raptus ab vrbibus Ignis,
Et rerum Exuuiæ. circum & fastigia templi
Captæ insignibant gentes, cælatáque ferro
Fragmina portarum, bellatricésque carinæ;
Et vacui currus, protritáque curribus ora.
Pœnæ etiã, Gemitúsq; adeò vis omnis, & omne
Vulnus vbique ipsum, sed nõ vsquã ore remisso
Cernere erat.

CERERIS.

In duodecimo Thebaidos Iuculenta est admodum Cereris comparatio,

Qualis ab Ætnæis accensa lampade saxis
Orba Ceres magnæ variabat imagine flammæ
Ausonium Siculúmque latus, vestigia nigri
Raptoris, vastósque legens in puluere sulcos.
Illius insanis vlulatibus ipse remugit
Enceladus, ruptóque vias illuminat igni.
Persephonen amnes, syluæ, freta, nubila clamãt,
Persephonen: Stygii tantùm tacet aula mariti.

CLAVDIANVS autem non iam ad cõparandum deduxit versus suos, sed ad iustam narrationem. Sic enim scriptũ est in tertio de raptu,

-retroq; solutis
Crinibus, ascendit fastigia montis anheli:
Exuperatq; æstus, & nulli peruia saxa:
Atque indignantes vestigia calcat arenas.

Haud ita multò post,

Exitijq; reos flores, ipsumq; rapinæ
Detestata locum, sequitur dispersa viarum
Indicia: & pleno rimatur lumine campos:
Inclinatq; faces. Omnis madet orbita fletu,
Omnibus adiungit: quocunque ijt, æquore fluuis

(Non semel fluuias vndas appellat)

Adnatat vmbra fretis, externaq; lucis imago.
Italiam Libyamq; ferit: clarescit Hethruscum
Littus, & accenso resplendent æquore Syrtes.

Ouidius in quinto Transformationum,

-illa duabus
Flammiferas pinus manibus succendit ab Ætna:
Perq; pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus vbi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ab occasu, Solis quærebat ad ortus.

Pauca item ex Callimachi hymno in Cererem.

DIANAE.

Dianam post Virgilii comparationem, apud alios videamus. Eam describit cum Phœbo sub Latonæ cura Claudianus, in Probini consulatu,

Qualis purpureas præbebat candida vestes
Numinibus Latona suis: quum sacra redirent
Ad loca nutricis iam non errantia Deli;
Illa ferox saltus, & desolata relinquens
Mænala, lassato Cretæ venatibus arcu:
Phœbus adhuc nigris rorantia tela venenis,
Extincto Pythone ferens. Tunc insula notos
Lambit amica pedes: ridétque Ægæus alumnis
Lenior, & blando testatur gaudia fluctu.

STATIVS in primo Achilleidos cum ipsis Nymphis & Pallade breuissimè,

-quales Siculæ sub rupibus Ætnæ
Naides Ennæas inter Diana, feroxq;
Pallas.

AMAZONVM.

Dianam igitur Palladémque sequatur Amazonum pictura. Claudianus exarmatas statuit in secundo de raptu,

Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis

(Mallem positis, quàm *ademptis*: hoc enim vim designat.)

Pulchra cohors: quoties arcton populata virago
Hippolyte, niueas ducit post prælia turmas.
Seu flauos strauere Getas: seu fortè rigentem
Thermodontiaca Tanaim fregere securi.

Nescio quare frangunt glaciem: quæ quò solidior atque cõstantior, eò tutiorem munit viam transituris. Placet autem, quæ huic iuncta est, subdere comparationem. est enim valde bona,

Aut quales referunt Baccho solennia nymphæ
Meoniæ, quas Hermus alit: ripasq; paternas
Percurrunt auro madidæ. Lætatur in antro
Amnis, & vndantem declinat prodigus vrnam.

ARMATAS Silius in secundo, & Maronianis similiores,

Quales Threiciæ Rhodopen, Pãgæáque lustrãt
Saxosis nemora alta iugis: cursúque fatigant
Hebrũ, innupta man°: spreti Ciconésq; Getæq;,
Et Rhesi domus, & lunatis Bisthones armis.

STATIVS in primo Achilleidos breuẽ, sed luculentam, -quales Mæotide ripa
Quũ Scythicas rapuere domos, & capta Getarũ
Mœnia suppositis epulantur Amazones armis.

QVAS cum Virgilianis vt compares, hic apponentur,

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediísque in millibus ardet:
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ,
Bellatrix: audétque viris concurrere virgo.

HAEC in primo: in decimo hæc.

Quales Threiciæ quũ flumina Thermodoontis
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circũ Hippolyten, seu quũ se martia curru
Penthesilea refert: magnóque vlulante, tumultu
Fœminea exultant lunatis agmina peltis.

ETIAM ex illis harum spectes imaginem,

Ac medias inter cædes exultat Amazon,
Vnum exerta latus pugnæ pharetrata Camilla.
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipẽnem.
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.

ENCELADI.

Quæ de Encelado cecinerit post Virgilium Claudianus, satis est suprà declaratum. STATIVS in tertio Thebaidos ad illius normam, & penè iisdem verbis,

Quantus Thyrreni gemitus salis: aut vbi tentat
Enceladus mutare latus: procul igneus antris
Mons tonat: exundant apices: fluctusq; Pelorus
Contrahit: & sperat tellus abrupta reuerti.

LVCANVS in sexto nihil attulit noui aut acuti contra morem suum,

Non sic Ætnæis habitans in vallibus horret
Encelado spirante Notum: quum tota cauernas

(languidum epitheton, *tota*.)

Egerit, & torrens in campos defluit Ætna.

Ex Flacci secundo notabamus in proximis animaduersionibus, Typhoeũ nõ Inarime, vt apud Virgilium, sed Sicilia premi. Id quod ab Ouidio quoque in quinto Transformationum scribitur hisce versibus, quorum repræsentatio in hoc loco est opportuna,

Vasta Gigantæis iniecta est insula membris
Trinacris, & magnis subiectum molibus vrget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, tentátque resurgere sæpe:
Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro:
Læua Pachyne tibi: Lilybęo crura premuntur:
Degrauat Ætna caput, sub qua resupinus arenas
Eiectat, flamámque fero vomit ore Typhoeus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ,
Oppidáq;, & magnos deuoluere corpore mõtes.
Inde tremit tellus, & rex pauet ipse silentum
Ne pateat, latéque solum retegatur hiatu,
Immissúsque dies trepidantes terreat vmbras.

QVAE vides rudia, atque inchoata simplicitate, quasi formulam quandam siue Ichnographiam picturæ plenioris.

PESTILENTIAE.

Et quoniam multis versibus à nobis descripta est variis ex Poetis pestilẽtia, Claudiani breuitas ad simile argumentum adducenda est ex primo in Ruffinum,

Ac velut infecto morbus crudescere cælo
Incipiens: primò pecudum depascitur artus:
Mox populos vrbesq; rapit: ventisq; perustis
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

FRONDIVM CASVS.

Animarum frequentia in sexto diuini operis: quam in secundo de raptu Claudianus imitatus est,

Quàm multa in syluis Autumni frigore pri- (mo
Lapsa cadũt folia: aut ad terram gurgite ab alto
Quàm multæ glomerãtur aues, vbi frigid° ann°
Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.

ILLE verò sic,

Conueniunt animæ: quantas violentior Auster
Decutit arboribus frondes, aut nubibus imbres
Colligit, aut frangit fluctus, aut torquet arenas.

SANE est admodum illustris.

COMETAE.

Cometam diuini Poetæ iam descripsimus, nunc aliorum alii recitandi sunt. Claudianus in primo eiusdẽ, ex illius verbis: sed cum præsagiis,

-qualis laturus in orbem
Præceps sanguineo delabitur igne Cometes

(NON est *præceps*, neque *delabitur*.)

Prodigiale rubens. Non illum nauita tutò,
Non impune vident populi: sed crine minaci
Nunciat aut ratibus ventos, aut vrbibus hostes.

IN iisdem vestigiis hæret Silius Punicorum primo,

Crine vt flãmifero terret fera regna Cometes
Sanguineũ spargens ignem: vomit atra rubentes
Fax cælo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sidus, terrísque extrema minatur.

NVMEROSIVS fuisset, *Sanguineam spargens aciem.*

LVCANVS extra comparationem simplici narratione, in primo,

Ardentémque polũ flammis, cælóque volãtes
Obliquas per inane faces, crinémque timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

ITA etiam inuoluit τὸν διάπυρον.

TEMPESTATIS.

Quemadmodum adduximus pestilentiam in comparationes, ex eodem Poeta deducamus & tempestatem. ea est in Poematio de bello Gildonico, haud satis magna cum re,

Sic quum præcipites artem vicere procellæ,
Assiduóque gemens vndarum verbere nutat
Descensura ratis: cæca sub nocte vocati
Naufraga Ledæi sustentant vela Lacones.

MARIS.

Maris autem, siue æstũ, siue sonum, siue impetum, siue agitationem velis, ex his poteris co-

gnoscere. Sonus apud eundem in Ruffinum primo, longè felicius,

-ceu murmurat alti
Impacata quies pelagi: cum flamine fracto
Durat adhuc, sæuitq; tumor: dubiumq; per æstum
Lassa recedentis fluitant vestigia venti.

Æstum ex Virgilio, aut alluuionem suprâ declarauimus. Cæterùm tanta est in illis numeris diuinitas, vt pudeat potius reliquisse, quàm ponere pigeat. ea est in vndecimo diuini Poematis,

Qualis vbi alterno procurrẽs gurgite pontus,
Nũc ruit ad terras, scopulósq; superiacit vndam
Spumeus, extremámque sinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atq; æstu reuoluta resorbẽs
Saxa fugit, littúsque vado labente relinquit.

STATIVS in vndecimo materiam addidit, non auxit,

Ceu redeũt nubes, ceu circunflãtibus austris
Alternus procumbit ager, ceu gurgite cano
Nunc retegit bibulas, nũc obruit æstus arenas.

IMPETVM Lucanus in sexto,

Quum mare lassatur, quum se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulũ ferit: aut latus alti
Montis adest, ferámque sibi parat vnda ruinam.

VENTORVM.

Iure locum hunc sibi deposcunt venti. Silius in quarto admodum insuauis,

Ceu gelidus Boreas, totum quũ sustulit imo
Icarium fundo victor mare: nauita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo:
Cunctáq; canenti perfunditur æquore Cyclas.

NIHILO venustius in quartodecimo,

Non aliter Boreas Rhodopes à vertice præceps
Quũ sese immisit, decimóque volumine põtum
Expulit in terras: sequitur cũ murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.

LONGE numerosior illa Statii ex vndecimo,

Vt Notus & Boreas, gemino de cardine mundi,
Hic Riphæa niue, Libycis hic pastus arenis:
(NON placet, *pastus*.)
Bella cient. clamant amnes, freta, nubila, syluæ:
(DECRESCIT oratio ad faciliora.)
Iámque patẽt strages. lugent sua damna coloni:
Et tamẽ oppressos miseratur in æquore nautas.

LVCANVS in secundo,

-vt quum mare possidet Auster
Flatibus horrisonis: hũc æquora tota sequũtur,
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Æolii tumidis immittat fluctibus Eurum:
Quanuis icta nouo ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferóque polus concesserit Euro:
Vindicat vnda Notum.

NIVIS.

Post ventos habes imbres, grãdines, niues. de illis suprà. de niuibus idem in quinto,

Talis hyperborea virides niue verberat agros
Iuppiter. obruitur campis genus omne ferarum,
Deprensæq; cadunt volucres (Nunquam niue cadunt) *-& meßis amaro*
Strata gelu. Nusquam tam altæ sunt seges-

A tes, quum ingruit nix, vt sternantur. Neque *messis*, hîc proba vox. non enim dicitur nisi de matura segete. nam illud, *-tibi meßis in herba est*, significat spem meram esse, & falsam opinionem. Sequitur, *-fragor indè ingis: inde amnibus iræ.* neque hoc satisfacit. non enim ex niue fit fragor. neque dum ningit, amnes tumescũt: sed solutis niuibus. *Meßis*

In fine primi Piscationum Oppianus sine strepitu rẽ subiicit oculis nitidissimo carmine,

Ὡς δ' ὁπότ' ἀρύπεδον σκιάσει νιφάδεσσιν ἀλωὴ
Εὐστεέου ζεφύεσσιο δοὺν μυθῷ: οὐδὲ τι γαίης
Κυανέης ἰδέειν ὑποφαίνεται, ἀλλ' ἄεα πᾶσα
Ἀργυρὴ χιόνεσσιν ἐπαστυτέεσσι κεκάλυπται.

Non ignobilia sanè vbi non extent Maroniana. At verò illa vbi sese eduxerint è tertio nũquam

B satis laudati operis, oportet omnia silere. Obruuntur enim illius niuibus, *-neq; vllæ*

Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu latè, septemq; assurgit in vlnas.
Semper hyems, semper spirantes frigora Cauri.

Mox de glacie: tum de niue,

Interea toto non secius aere ningit.
Intereunt pecudes. stant circumfusa pruinis
Corpora magna boum, confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua, ac summis vix cornib' extant.

Post hæc ea prosequitur ad quæ nemo sapiens ausit aspirare.

In octauo Thebaidos niues & imbres simul,

-non tanta cadentibus hœdis
Aeriam Rhodopem solida niue verberat Arctos:
C *Nec fragor Ausoniæ tantus, quum Iuppiter omni*
Arce tonat. tanta quatitur nec grandine Syrtis
Quum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres.

Vbi, quare Ausoniæ fragorem posuit, potius quàm alius loci, nescio. Sanè opportuit loci nomen certum aponere, vnde tonitrua ingruerent. Itaque sic mallem, *-quum Vesulus alta Arce tonat.*

FLVVIORVM.

Poetarum princeps fluuiorum comparationes aliquot fecit, quas suis disposuimus locis. Ex primo eiusdem operis pauca extra comparationem, sed suo more, id est diuina,

D *Proluit insano contorquens vortice syluas*
Fluuiorum rex Eridanus, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta tulit.

Adeò exũdans est Lucanus, vt & ipsum furentem superet Padum,

Sic pleno Padus ore tumens (iam duro ore os attribuit) *-super aggere tutas*
Excurrit ripas, & totos concutit agros:
Succubuit si quâ tellus, cumulumq; furentem
Vndarum non passa ruit: tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos:
Illos terra fugit dominos. non *fugit*: sed aufertur:
-his rura colonis Accedunt donante Pado.

Torrẽtem quoque ad rerum similitudinem adduxit idem Maro: quemadmodum superioribus

A ribus commentationibus est animaduersum. Silius autem in quarto ad illorum regulam,

Vt torrens celsi præceps è vertice Pindi
Cum sonitu ruit in campos: magnoq; fragore
Auulsum montis voluit latus. obuia passim
Armenta, immanesq; feræ, syluæq; trahuntur.
Spumea saxosis clamat conuallibus vnda.

SAXVM AVVLSVM.

Auulsum ergo saxum in septimo Thebaidos præcipiti ruina contemplemur in versibus nobilissimis,

Sic vbi nubiferum montis latus, aut noua ventis
Soluit hyems: aut victa situ non pertulit ætas:
Desilit horrendus campo timor: arma, virosq;
Limite non vno, longæuaq; robora secum
Præcipitans: tandemq; exhaustus turbine fesso
Aut vallem cauat, aut medios intercipit amnes.

PILAE SAXEAE.

Haud longè absimilis pilæ Virgilianæ casus in nono diuini Poematis,

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit: magnis quam molibus antè
Constructam iciunt ponto. Sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; vadis illisa recumbit.
Miscent se maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumq; cubile
Inarime, Iouis imperijs imposita Typhoeo.

Quemadmodum id fiat, non dixere Grammatici. Quare petenda erit eius ratio ex Vitruuio. Eius autem Poetæ Simia in quarto,

Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis subiter, cæcisq; procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.

Epiphonema frigidum,

Immugit Nereus: diuisaq; cerula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.

QVERCVS.

Sic cadit quercus in nono Thebaidos.

-Getico qualis procumbit in Hæmo
Seu Boreæ furiis, putri seu robore quercus
Cælo mista comas, ingentémque aera laxat.
Illam nutantem nemus, & mons ipse tremiscit
Qua tellure cadat, quas obruat ordine syluas.

IN primo Pharsaliæ,

Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias veteres populi, sacrataque gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus hærens,
Pondere fixa suo est: nudósque per aera ramos
Effundẽs, trunco non frondibus efficit vmbram.
Sed quanuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum syluæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur.

AT in quarto diuini operis etiam oppugnata quauis est iniuria potior,

Ac velut annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant. It stridor, & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
A *Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.*

Hactenus, quas memoria potuimus complecti, describendas curauimus comparationes. Neque sum nescius alias quoque adduci potuisse. Et omissæ sunt à nobis aliquæ minus dignæ visæ, quas persequeremur. Cæterùm antequã locum hunc claudamus, bene collocatum iri operam nostram puto, si quibus sententiis in serpentum natura conueniat cum Nicandro Lucanus, videamus.

LVCANI CVM NICANDRO. CAPVT XV.

NOn sine magno vsu duo hi poetæ comparabuntur: neuter enim vulgaris. Lucanus sentẽtiis anxius: Nicander verbis atque numeris accuratus.

B Vix inuenias apud Græcos Poetam politiorem: magna ei cura ne quid ineptum, aut ineptè dicat. Itaque nitidissimè suos describit serpentes: quo nitore, atque elegantia tantum acquisiuit gloriæ in Georgicis Maro. Lucanus autem suo more omnia ponit in excessu. Nam cùm Græcus illa satis habuerit ita dicere de Hæmorrhoide,

Τῆς δ' ὀλίγη μυδόν, τὰ μὲν ἀθρόα πίμπραται οὖλα
Ῥιζόθεν, ἐξ ὀνύχων δ' κατείβεται ἀσιγὲς αἷμα,
Οἱ δ' ἀνὴρ μυδῶντες ἀναπρίοιεν ὀδόντες:

NostER arrepta semel erumpentis sanguinis describendi occasione, largius effunditur, atque ipse cruor,

Vt q; solet pariter totis effundere signis
Corycij pressura croci: sic omnia membra
C *Emisere simul rutilum pro sanguine virus.*

Particulatim deinde assurgit,

Sanguis erant lacrymæ. Quæcumq; foramina nouit
Humor, ab ijs largis manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares. maius autem à minusculis venarum oris. *-sudor ruber: omnia plenis*
Membra fluunt venis. Repetit ergo eandem sententiam alia sententia. Sed & assurgit ad hyperbolem admodum excellentem,

-totum est pro vulnere corpus.

Dipsadem alibi, Sitiam Latinè sumus interpretati. Eius è morsu nocumenta Nicander,

Δίψαπα δ' ἐκ πλέθρου κεφαλὴν ἐπέπαυ ἀμφὶ δ' κεῖσα
Χείλη τοῦ ἀζαλέης ἀζαλέα τε δέρκε δίψης.

D Comparatio deinde,

Αὐτὰρ ὅ γ' ἠύτε τοῦρος ὑπὸ ποταμοῖο γενέθλης,
Χανδὸν ἀμέτρητον δέχεται ποτὸν, εἰσόκε νηδὺς
Ὀμφαλὸν ἐμπήξειε, χέρη δ' ὑπέρηφθε φόρτου.

Lucanus autem ardentior ipsa siti,

Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaq; lethi
Frons caret invidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum, carpitq; medullas (tur.
Ignis edax, calidaq; incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis: & in sicco linguam torrere palato
Cœpit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit: atque oculos lacrymarum vena refugit.

Qui sciebat hoc? non enim lacrymamur in doloribus, aut vulneribus, viri præsertim militares. Animi affectus prosequitur mirificè,

Non decus imperij, non mœsti iura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisq; furens exquireret agris,
Quas posceba t aquas sitiens in corde venenum.

Addit deinde animi excursionem. mox subdit,

Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreusq; placet, sed non sibi sufficit humor.
Nec sentit fatiq; genus, mortemq; veneni:
Sed putat esse sitim.

Addit deinde miseram ac tragicam audaciam,

-ferroq; aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implêre cruore.

Aspidem autem vterque breuissimè: accuratius Nicander,

Σαρκὶ γὰρ ὅτε π δῆσμα φορέῃνεται, οὔτε δυσαλθὲς
Οἶδος ὑπαφλέγεται. καμάτου δ' ἄτερ ὄλλυται αὖηρ.
Τ' πνηλὸν δ' ὀδὰ νῶκαρ ἄγει βίοτοιο τελευτώ.

-nulloq; dolore
Accipit: & Stygias somno descendis ad vmbras.

Ex morsu Basilisci, Nicander multo plura,

Τύμμαπ δ' ἐπρήσθη φωτὸς δέμας. αἶψα δ' ἀπὸ γλῶσσ
Σάρκες ἀποῤῥαίοισι πελιδναί τε ζοφοραί τε.
Οὐδέ πς ἐδ' οἰωνὸς ὑπὲρ νέκυν ἴχνια τείνει,
Αἰγυπιοὶ, γῦπες τε, κόραξ τ' ὀμβρήρεα κρώζων.
Οὐδὲ μὴν ὅσσα τε φῦλ' ὀνομάζεται οὔρεσι θηρῶν
Δαίνυνται, τοῖσιν περ ἀϋτμήεν δεινὸν ἐφείη.
Εἰδ' ὀλιὴ βούβεστις ἀιδρείῃφι πελάσσῃ
Αὐτοῦ οἱ δαήματός τε ἰὴ ὠκέα μοῖρα τέτυκται.

Lucanus, sicut de Torpedine

-velox currit per tela venenum,
Inuaditq; manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit, totoq; simul demittit ab armo.

Σῆπα, & σηπεδόνα vocant Græci serpẽtis speciem, cuius morsu diffluunt membra omnia. Tabiam Latinè diximus suo loco. In eius historia parcus & simplex Nicander: Lucanus adeò incitatus, vt seipsum antecedat,

Τῆς δ' ἤτοι ὀλοὸν ἰὴ κατάδησον ἔπλετο ἕλκος
Σηπεδόνα: νέμεται ἡ μέγας ὀλοφώϊος ἰὸς
Παῦ δέμας: ἀυαλέῃ ἢ περὶ χροΐ καρφομένῃ δρὶξ
Σκίδναται, ὡς γήρεια κατ' ἠμαθέντος ἀκαίνης.
Ἐκ μὲν γὰρ κεφαλῆς τε ἰὴ ὀφρύος αὐδρὶ τυπέντι
Γ' ὤσεται. βλεφάρων ἢ μέλαιν' ἐξέφθιτο λάχνη.
Ἀ'ψεα ἢ ἐχόεντες δῆσίζοισι ἰὴ ἄλφοι,
Λεῦκαι τ' ἀφιγνόεσσαι ὑπατεύσεται ἔφηλιν.

-nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiaq; ora retexit:

Vide quid præterea,

Ianq; simu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: suræ fluxere: sine vllo
Tegmine poples erat: femorum quoque musculus o-
Liquitur: & nigra distillant inguina tabe. (*mnis*

Sic omnia minuatim,

Dissiluit stringens vterum membrana: fluuntq;
Viscera. sed & illa mira,

-nec quantum de corpore debet,
Effluit in terras: sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia vir°.

tum nimius,

Vincula neruorum, & laterum textura, cauumq;
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus omne,
Quicquid homo est, aperit pestis. declamare

A putes. *-natura profana Morte patet.*

Redit in sole ns ad ea, quæ iam tetigit.

-manant humeri, fortesq; lacerti:
Colla, caputq; fluunt. calido non ocyus austro
Nix resoluta cadit.

Hoc præter Nicandri sentẽtiam, qui morti spatium dat adeò, vt etiam vitiligines euenire canat. *-nec solem cera sequetur.* Non *sequitur*, sed abscedit. Auget tamen amplificatione minimè vulgari,

Parua loquor, corpus sanie stillasse perustum.

Imò ambustum. nam *perustum* non stillat.

Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa?
Hæc quoque discedunt: putresq; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.

Conclusio autem argutissima,

Cinyphias inter pestes tibi palma nocendi:
B *Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.*

COMPARATIONES

CAETERORVM LOCORVM variæ. CAPVT XVI.

SPero me aliquid attulisse momenti ad imitationis rationem. Quæ vt absolutior sit, expedienda sunt nobis cætera quoque loca: in quibus illustres isti viri, vel naturam omnes, vel alium alius expressere. Libet verò à Torpedine auspicari: in qua, quemadmodum in cæteris, Græcos à Latinis superatos ostendamus. Sunt igitur Oppiani hæc, Poetæ sanè maximi, atque elegantissimi,

Οἷον ἰὴ νάρκῃ τερενόχροϊ φάρμακον ἀλκῆς
Ἔ'σπετο αὐτοδίδακτον, ἐν οἰκείοις μελέεσσιν.
Η' μὲν γὰρ μαλακήτε δέμας, ἰὴ πᾶσ' ἀμφιλυσὴ,
Νωθής τε βραδυπῆ βαρυώεται: ἠδέ κε φαίης
Νηχομένῳ δεσμὸν. μάλα γὰρ δύσφρεστα κέλευθα
Εἰλεῖται, πολιοῖο δ' ὕδατος ἐρπύζουσα.
Ἀ'λλά οἱ ἐν λαγόνεσσιν αὐδηκείης δόλος ἀλκὴ
Κερκίδες ἐμπεφύασι φόβῳ πλευρῶν ἑκάτερθεν
Ἀμφίδυμοι. τῶν εἴπτε δπαφαύσειε πελάσας:
Αὐτίκα οἱ μελέων δένος ἔσβεσεν. ἐν δέ οἱ αἷμα
Πίηνται, ἠδέπ γῦα φόρειν δώματ', ἀλλά οἱ ἀλκὴ
Η' κα μαραινομένοιο παείεται ἄφρονι νάρκη.
Η' δ' εὖ γιγνώσκουσα θεοῦ γέρας, οἷον ἔδεκτο,
Τ' πιον ἀγκλίνασα μύει δέμας ἐν φαμάθοισι.
Κεῖται δ' ἀσεμφὴς οἶα νέκυς. ὃς δέ κεν ἴχθυς
Ἐ'γχείμῳ λαγόνεσσιν, ὁ μὲν λύτο, κέπποτε δ' αὖ τῶν
Ἀ'δρανίης, βαριὺ ὕπνον ἀμηχανίῃσι πεδηθείς.
Η' δὲ θοῶς αὐόρουσε, ἰὴ οὐ κραιπνὴ περ ἐοῦσα
Γηθοσύνῃ, ζωὸν ἢ κατεθέτο, ἷσα θανόντι.

Deinde auget hæc eadem etiam quasi afflatu,

Πολλάκι ἰὴ κεῖ λαῦτμα μετ' ἰχθύσιν αὐτήσασα
Νηχομένοις. κραιπνῶ μὲν ἐπιγομένων σβέσεν ὁρμὴν
Ἐ'γκὶς ὑπαφάσασα, ἰὴ ἐσυομένοις ἐπέδησεν.
Ἐ'τεν δ' ἀυαλέοι, ἰὴ ἀμήχανοι, οὔτε κελεύθων
Δύσμορεσι, οὔτε φυγῆς μεμνημένοι. ἡ ἢ μόνουσα
Οὐδὲν ἀμειγομένοις κατεδάμνυται ἠδ' ἀνιόντας.

Sic in primo: sic in tertio,

Ναὶ μὴν ἰὴ νάρκη σφετερὸν κοὐ δὲ ἀπολείπει
Πλησῆ αὐιάζουσα, πεταυομένῳ δ' ὁδοιήσιν
Ο'ρμῇ λαγόνας πεοζῆσόσεται. αἶψα δὲ χάτης

Ι'κπείης

Ι'κπείης, δόνακός τε διέδραμεν, ἐς δ' ἁλιῆς
Δεξιτερῶ ἔσκηψε φερόνυμον ἰχθύδα ἄλρος.
Πολλάκι δ' ἐν πολάμῃς κάλαμος πέσεν, ὅπλατ' θύ-
Τοῖος δ' κρύσαλλος ἐνίζεται ἀωτήκα χειεί. (*pus.*

Sine quibus non videtur Poematium illud fecisse Claudianus. in quo vtrumque coniungit,

Quis non indomitam diræ Torpedinis artem
Audijt, & merito signatas nomine vires?

hoc enim est illius, φερόνυμον.

Illa quidem mollis, segniq; obnoxia tractu
Reptat: & attritis vix languida serpit arenis.

Omnia penè illius, sicut & illa,

Sed latus armauit gelido natura veneno,
Et frigus, quo cuncta rigent animata, medullis

(imò κερκίσι, quæ medulla carent)

Miscuit: & proprias hyemes per viscera duxit.

Hoc est illius κρύσαλλοι.

Naturam inuat ipsa dolis. hoc est, ἀυτοδίδακτον.
B *-& conscia sortis*
Vtitur ingenio: longeq; extenta per algas
Tactu fisa suo, successu læta resurgit,
Et viuos impunè ferox depascitur artus.

Melius, sopitos quàm *viuos.*

Nunc transit ad ea quæ ille de eius ingenio in venatione,

Si quando vestita cibis incautior æra
Hauserit, & curuis frenatos sensserit hamis:
Non fugit: aut vano conatur vellere morsu:
Sed propius nigræ iungit se callida setæ:
Et meminit captiua sui: longeq; per vndas
Pigra venenatis effundit flamina venis.
Per setam vis alta meat: fluctusq; relinquit
Absentem vinctura virum.

inscitiâ Philosophiæ dixit hoc. continuatur enim vis: sed hæc alibi. Sequitur,

-metuendus ab imis
Emicat horror aquis: & pendula fila sequutus
Transit arundineos arcano frigore nodos:

Quod ille πήγνυται.

Vibricemq; ligat concreto sanguine dextram.
Damnosum piscator onus, prædamq; rebellem
Luctat: & amissa redit exarmatus arena.

Quod ille, ὅπλατε θήρης.

Cereris currum tam CLAVDIANVS quàm OVIDIVS descripsere. verùm hic leuissimè, nec suo more, perstrinxit in quinto Metamorphoseôn,

Currus Cereris.

-geminos dea fertilis angues
Curribus admouit: frenisque coercuit ora.

ILLE ambitiosius in primo de Raptu,

-sinuosa draconum
Mẽbra regẽs: volucríque per auia nubila tractu
Signant, & placidis humectant frena venenis.
Frontem crista tegit: pingunt maculosa virentes
Terga notæ: rutilũ squãmis intermicat aurum.
Nunc spiris Zephyros tranãt: nunc arua volatu
Inferiore secant. cano rota puluere labens
Sulcatam fœcundat humum. flauescit aristis
Orbita: surgentes scindunt vestigia fruges.
Vestit iter comitata seges.

Sirenes. IDEM Sirenes quoque descripsere. Sed OVIDIVS figuram tantùm, eodem libro,

A *-vobis Acheloides vnde*
Pluma, pedesq; auium: ceu virginis ora geratis?

At CLAVDIANVS etiam naturam, illo pusillo poematio, leui quidem, sed non ineleganti,

Dulce malũ pelago Siren, volucrésq; puellæ,
Seyllæos inter fremit°, auidámque Charybdin,
Musica saxa fretis habitabant dulcia monstra.
Blãda pericla maris, terror quoque gratus in vn
Delatus. licet huc incumberet aura carinis: (dis

FORTASSE legendum, *hinc.*

Implessẽntque sinus venti de puppe ferentes:
Figebat vox vna ratem, nec tendere certum
Delectabat iter reditus: odiúmque iuuabat:
Nec dolor vllus erat. mortẽ dabat ipsa voluptas.

INTER Maronis opuscula est etiam quod legas de Sirenibus. quæ non apposuissem, nisi eius iudicium maiore opera deprehendi posset,

SIRENES varios cantus, Acheloia proles,
Et solitæ miseros ore ciere modos:
Illarum voces, illarum Musa mouebat
Omnia, quæ Thymele carmina dulcis amat.
Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca que-
Quódq; foraminib° tibia mille sonat. (rũtur:
Quódq; leues calami, quod suauis cãtat Aedõ:
Quod lyra, quod citharæ, quod moribundus olor.

NAM in sexto neque tam multa licere, neque tam humilia dicere censuit,

Ianq; adeò scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos.

Quod de pyra diximus, déque funere Pallantis

C Virgiliani: hoc idem apud Papinium quærendum in sexto Thebaidos ad Archemori funus.

Sternitur extemplo veteres incædua ferro
Sylua comas: larga qua non opulentior vmbræ
Argolicos inter, saltusq; educta Lycæos,
Extulerat super astra caput. Nimius & ambitiosus. *-stat sacra senectæ*
Numine: nec solos hominum transgressa veterno
Fertur auos: nymphas etiam mutasse superstes,
Faunorumq; greges.

Opinio eorum, qui putant dæmones interire.

-aderat miserabile luco
Excidium: fugere feræ, nidosq; tepentes
Absiliunt (metus vrget) aues. aut mendum, aut
D solœcismus. *-cadit ardua fagus,*
Chaoniumq; nemus, brumaq; illæsa cupressus.

Epitheton commune aliis. aliud afferendum,

Procumbunt piceæ flammis alimenta supremis,
Orniq; iliceæq; trabes, metuendaq; succo
Taxus, & infandos belli potura cruores
Fraxinus, atque situ non expugnabile robur.

Distinxit à quercu: quã suprà *Chaonium nemus.*

Hinc audax rabies, & odoro vulnere pinus
Scinditur. acclinant intonsa cacumina terræ,
Alnus amica fretis, nec inhospita vitibus vlmus.
Dat gemitum tellus.

In Callimachi Sylua Cereri dicata satis animadversum à nobis est: nullam esse tellurem, quæ vno in nemore tot alat arbores tam diuersas.

B.

Addit deinde comparationem,

-non sic euersa feruntur
Ismara, quum fracto Boreas caput extulit antro.

Durum nimis, *fracto.*

Non grassante Noto citius nocturna peredit
Flamma nemus. Linquunt flentes dilecta locorum
Otia cana Pales, Syluanusq; arbiter vmbræ,
Semideumq; pecus. Pulchros deos, qui pelluntur finibus suis à mortalibus. omnia verò ex ingenio suo Idylliis, & Syluis aptiori.

-migrantibus aggemit illis
Silua: nec amplexæ dimittunt robora Nymphæ.

Deinde addit ritum ex eruditione,

Quum signum luctus cornu graue mugit obunco
Tibia. Valde mutila loquutio.

- cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mœsta. Satis in aliis quid esset νόμος in Numeris dictum. Hæc igitur omnia si cum Virgilianis conferãtur, indicabunt, quicquid illis additũ sit, ostẽtationis esse, non operę.

Turni clypeus in septimo est diuini operis,

At læuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Cælataq; amnem fundens pater Inachus vrna.

In Thebaidos sexto, *-pater ordine iuncto*

Læuus, arundineæ recubansq; sub aggere ripæ
Cernitur, emissæq; indulgens Inachus vrnæ.
Io post tergum, iam prona, doloraq; parentis
Spectat in occiduis stellatum visibus Argum.

Ἀποθέωσις deinde nihilo melior.

VALERIVS autem Flaccus in quarto cum Ouidio videtur certasse ex Metamorphoseos I. quæ quia multa sunt, & nimia, lectorem eò remisimus.

In eodem libro, quod Latinis in quinto VIRGILIVS de Entello, breuissimè de Hippomedonte dixit, *-ni se*

Arduus Hippomedon Caueæ stimulante tulisset
In medios. Caueæ igitur adhortationibus & plausibus: Entellus Acestæ castigatione. Eodem modo Capaneus Daretis iactantiæ similis. Quẽ locum etiam cum superioribus, quos posuimus, conferes. vbi breuissimam efficacissimámque animaduertes comparationem,

-vt præceps cumulo salit vnda minantes
In scopulos: & fracta redit.

De Antæo ibidem STATIVS in comparatione, *-Herculeis prensum sic fama lacertis*

Terrigenam sudasse Libyn: cùm fraude reperta
Raptus in excelsum: nec iam spes vlla cadendi:
Nec licet extrema matrem contingere planta.

Melius, *Nec matrem licet*, &c.

LVCANVS in quarto post longã luctæ narrationem, *-sic fatus sustulit altè*

Nitentem in terras iuuenem: morientis in artus
Non potuit nati tellus summittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu: terrísque diu non credidit hostem.

TEMPESTATIS autem signa imminentis quum & ARATVS, & VIRGILIVS in primo perfecti operis, & VALERIVS Flaccus in primo Argonauticõn, & LVCANVS in quinto: illi quidem duo exigente id rei argumento: hi immodicè, nec sine ostentatione recenseant: nolui facere, vt penè iusti operis implerem hîc aures satietate.

Medeæ quoque veneficia apud eũdem Flaccum in septimo componere potes cum iisdẽ artibus quæ in septimo Metamorphoseõn, tametsi alium ad finem explicantur. Incantationes verò ex iisdem Trãsformationibus cum Virgilianis,

Quorũ ope quum volui, ripis mirantibus a-
In fontes rediere suos: cõcussáque sisto, (mnes
Stantia concutio cantu freta: nubila pello,
Nubiláque induco: vẽtósque abigóque, vocóq;
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces:
Viuáque saxa sua, conuulsáque robora terra,
Et syluas moueo: iubeóque tremiscere montes,
Et mugire solum, manésque exire sepulcris.
Te quoq; Luna traho: quãuis temerata labores
Æra tuos minuant. currus quoque carmine no-
Pallent: ac pallet nostris Aurora venenis. (stro

IN IIII, autẽ diuini operis, tanquã magistri,

Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit: ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluuiis, & vertere flumina retro:
Nocturnósque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terrã, & descẽdere mõtibus ornos.

IN Ruffinũ primo eadẽ apud Claudianum,

-noui quo Thessala cantu
Eripiat lunare iubar: quid signa sagacis
Ægypti valeant: qua gens Chaldæa vocatis
Imperet arte deis. Nec me latuere fluentes
Arboribus succi, funestarúmque potestas
Herbarum: quicquid lethali germine pollet
Caucasus: & Scythicæ vernãt in gramine rupes.
Quas legit Medea ferox, & callida Circe.
Sæpius horrendos manes, sacrísque litaui
Nocturnis Hecaten: & condita funera traxi
Carminibus victura meis: multósque canendo,
Quanuis restarent Parcarum fila, peremi.
Ire vagas quercus, & flumina stare coegi:
Versáque non prono curuaui flumina lapsu
In fontes reditura suos.

EADEM potentia apud Lucanum in sexto, iisdem sententiis,

Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor. Melius, *concessus.*

-flammisq; seueri
Illicitis arsere senes: Si ponas *concessus*, hîc dices, *Ignotis.* *-nec noxia tantum*

Pocula proficiunt. aut quum turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.
Mens haufti nulla sanie polluta veneni,
Excantata perit. Quos non concordia misti
Alligat vlla tori, blandæq; potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili.

Plura, ac maiora, & immodica,

Cessauere vices rerum, dilataq; longa
Hæsit nocte dies. legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus.

Axibus

Axibus & rapidis impulsos Iuppiter vrgens:

At axes neutiquam mouẽtur, nec poli quidem.

Miratur non ire polos. Nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo.

quod sequitur acutissimum est,

Et tonat ignaro cælum Ioue: vocibus iisdem
Humentes latè nebulas, nimbósque solutis
Excussere comis. ventis cessantibus æquor
Intumuit. rursus vetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto. puppímque ferentes
In ventum tenuere sinus. de rupe pependit
Abscissa fixus torrens: aninísque cucurrit
Quã non pronus erat. Nilum non extulit æstas.
Mæander direxit aquas. Rodanũque morantem
Præcipitauit Arar. summisso vertice montes
Explicuere iugum. nubes suspexit Olympus.
Solibus & nullis Scythicæ, quum bruma rigeret,
Dimaduere niues. impulsam sidere Tethyn
Reppulit Æmonidum defenso littore carmen.
Terra quoque immoti concussit põderis axem:
Et medium vergens titubauit nisus in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recesit:
Prospectúmque dedit circumlabentis Olympi.

NEC hisce contentus,

Omne potẽs animal lethi, genitúmque nocere,
Et pauet Æmonias, & mortibus instruit artes.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando. gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi:
Humanóque cadit serpens afflata veneno.

VIX respiraui. sanè videor audire vnum quẽpiam ex iis circulatoribꝰ, qui vicatim pharmaca venditant sua. Ne tibi Musæ talem dederint mentem, vt insanus, non vates videare. Igitur ad alia,

IN sexto Sibylla diuini viri,

At Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates: magnum si pectore posit
Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitq; premendo.

Non hoc sono contẽtus Lucanus, in quinto addidit etiam vlulatus qui nusquam leguntur,

Spumea tunc primùm rabies vesana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura, tunc mœstus vastis vlulatus in antris,
Extremæq; sonant domita iam virgine voces.

In quarto diuini operis describitur

Fama, malum quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget: viréque acquirit eundo.
Parua metu primo, mox sese attollit in auras:
Ingreditúrque solo, & caput inter nubila cõdit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (vt perhibent) Cæo, Enceladóque sororem
Progenuit, pedibus celerem & pernicibus alis:
Monstrum horrendũ, ingens: cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu) (res.
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit au-
Nocte volat cæli medio, terræque per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes.
Tam ficti prauíque tenax, quàm nuncia veri.

QVAE sequũtur etiam pertinent ad descriptionem,

Hæc tum multiplici populos sermone replebat,
Gaudens: & pariter facta atque infecta canebat.

Ab hisce deduxit sua Flaccus in II, (*nentem,*

Quam Pater omnipotens digna atq; indigna ca-
Spargentemq; metus, placidis reginibus arcet
Ætheris. illa fremens habitat sub nubibus imis,
Non Erebi, non diua Poli: terrasq; fatigat,
Quas datur. Audentem primi facinutq; fouentq;:
Mox omnes agit, & montes quatit inuida lingua.

STATIVS Martis currum dixit eam mouere, in tertio Thebaidos,

-at vigil omni
Fama sono, varios rerum succincta tumultus:

Melius: *rerum varios accincta.*

Anteuolat currum: flatuq; impulsa gementum
Alipedum trepidas denso cum murmure plumas
Excutit. vrget enim stimulis auriga cruentis
Facta, infecta loqui. Bellica Marte stimulatur,

-curruq; infestus ab alto
Terga comasq; deæ Scythica pater increpat hasta.

Nescio quare *comas.*

IN eundem librum totum belli apparatum trãstulit ex optimo præceptore: à quo pro summa laude atque gloria duxit, superari posse. quis enim omnium mortalium ad illa aspiret?

Ardet inexcita Ausonia, atq; immobilis antè:
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
Puluerulẽtus equis furit: omnes arma requirũt.
Pars læues clypeos, & spicula lucida tergunt
Aruina pingui: subigúntque in cote secures.
Signáque ferre iuuat, sonitúsq; audire tubarũ.
Quinque adeò magnæ positis incudibus vrbes
Tela nouant: Atina potens, Tybúrque superbũ,
Ardea, Crustumeríque, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cauant capitũ: flectũtque falignas
Vmbonum crates. alii thoracas ahenos,
Aut læues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt patrios fornacibꝰ enses.
Clasica iánque sonant. it bello tessera signum.

TVM illa verè militaria, quasi quum ad arma conclamatur. videor enim hoc ipsum agere,

Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes
Ad iuga cogit equos: clypeumq;, auroq; trilicem
Loricam induitur: fidoq; accingitur ense.

Nec imbellia illa Papiniana, sed optima,

-liquere domos, dilectaq; læti
Connubia, & primo plorantes limine natos:

Melius, *primo flentes in limine.*

Tantus in attonitos cecidit deus. Arma paternis
Postibus, & fixos superũm ad penetralia currus
Vellere amor. tunc fessa putri rubigine tela:

Nimis audax epitheton, *fessa.*

Hærentesq; situ gladios in sæua recuruant
Vulnera: & attrito cogant iuuenescere saxo.

Hi teretes galeas, magnorumq; ærea suta
Non sunt *teretes* galeæ. Teretia sunt longa.
Thoracum, & tunicas chalybū squallore crepantes
Pectoribus aptare suis. Gortynia lentant
Imò lenta & retenta, tendunt aut curuantur.
Cornua. Iam falces, auidis & aratra caminis
Rastraq;, & incurui sæuum rubuere ligones.
Cædere nec validas sanctis è stirpibus hastas:
Mallem sacris, quàm *sanctis*.
Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco.
Irrupere Argos: mœstiq; ad limina Regis
Bella animis, bella ore fremunt.
Sed etiam quod Alecto Maronis facit, hoc huius Bellona,
Prima manu rutilam de vertice Larissæo
Ostendit Bellona facem: dextraq; trabalem
Hastam intorsit agens: liquido quæ stridula cælo
Fugit: & aduersæ celso stetit aggere Dirces.
Mox & castra subit: ferroq;, auroq; coruscis
Mista viris turmale fremit: dat euntibus enses:
Plaudit equos: vocat ad portas: hortamina fortes
Non placet vox, *hortamen*, in Heroico.
Præueniunt: timidisq; etiam breuis addita virtus.
Dixerat enim ille,
At sæua è speculis tempus dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit: stabuli & de culmine summo
Pastorale canit signum: cornuq; recurno
Tartaream intendit vocem: qua protinus omne
Contremuit nemus, & syluæ intonuere profundæ.
Audijt & Triuiæ longè lacus: audijt amnis
Sulphureæ Nar albus aqua, fontesq; Velini:
Et trepidæ matres pressere ad pectora natos
Tum verò ad vocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt vndique telis
Indomiti agricolæ.

Elysii campi

Transeamus ad amœnitatem quampiam. Elysium suum Claudianus in secundo de Raptu,
Amissum ne crede diem. sunt altera nobis
Sidera: sunt orbes alij: lumenq; videbis
Purius: Elysumq; magis mirabere solem,
Cultoresq; pios. illic preciosior ætas
Aurea progenies habitat: semperq; tenemus,
Quod superi meruere semel. Acutè dictum,
-nec mollia desunt
Prata tibi. Zephyris illic melioribus halant
Perpetui flores: quos non tua protulit Ætna.
Est etiam lucis arbor prædiues opacis,
Fulgentes viridi ramos curuata metallo:
Hæc tibi sacra datur: fortunatumq; tenebis
Autumnum: & fuluis semper ditabere pomis.
Ex Musæi dictis in sexto,
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis
Riparumq; toros, & prata recentia riuis
Incolimus. Quorū descriptio paulò superius,
Deuenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas.
Largior hic campos æther & lumine vestit
Purpureo: solemq; suum: sua sidera norunt.
Neque otium iners ac veternosum: sed
Pars in gramineis exercent membra palæstris:
Contendunt ludo: & fulua luctantur arena

A *Pars pedib' plaudunt choreas, & carmina dicunt.*
Et mox,
Arma procul, currusq; virûm miratur inanes.
Stant terræ defixæ hastæ. nihil citius aut magis deprauat hastas. *-passimq; soluti*
Per campos pascuntur equi. Quæ gratia currûm
Armorumq; fuit viuis: quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Quinetiam,
Conspicit ecce alios dextra læuaq; per herbam
Vescentes, lætumq; choro Pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus. vnde supernè
Plurimus Eridani per syluam voluitur amnis.
Quin & illorū collatio locorum ex duobus magnis poetis illustris erit. STATII nánque Tiresias in quarto ciet Erebum,
Tartareæ sedes, & formidabile regnum
Mortis inexpletæ: túque ô sæuissime fratrum,
Cui seruire dati manes, æternáque sontum
Supplicia, atque imi famulantur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones: vulgúsque caua sub nocte repostū
Elicite: & plena redeat styga portitor alno.
Ferte simul gressus, nec simplex manibus esto
In lucem remeare modus. tu separe cœtu
Elysios Persæe pios, virgáque potenti
Nubilus Arcas agat. contrà per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluréſque è sanguine Cadmi
Angue ter excussô, & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem: nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat vmbras.
Erichtho verò LVCANI in vi, lōge atrocior,
C Eumenides, Stygiūque nefas, pœnęq; nocentū,
Et Chaos innumeros auidū confundere mūdos,
Et rector terræ: quem longa in secula torquet
Mors dilata deum: Styx, & quos nulla meretur
Thessalis Elysios. Cælū, matrémq; perosa (quā
Persephone, nostræque Hecates pars vltima: per
Manib', & mihi sunt tacitæ commercia linguæ:
Ianitor & sedis laxæ: qui viscera sæuo
Spargis nostra cani: repetitáque fila sorores
Fracturæ: túque ô flagrantis portitor vndæ,
Iam lassate senex ad me redeuntibus vmbris
Exaudite preces: si vos satis ore nefando,
Pollutóque voco: si nūquā hæc carmina fibris
Humanis ieiuna cano: si pectora plena
D Sæpe dedi, & laui calido prosecta cerebro:
Siquis, qui vestris caput extáque lācibus infans
Imposuit, victurus erat: parete precanti.
QVVM autem vel ad preces vel ad imperia cunctarentur manes: in vtroque poeta est mox obtestātium minitantiúmque Necyomagorum modus. Hic enim,
Tisiphone, vocísque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
Eliciam: Stygiásque canes in luce superna
Destituam. per busta sequar. per funera custos
Expellam tumulis. abigam vos omnibus vrnis.
Teque deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate pallenti tabida forma

Osten-

Ostendam, faciémque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenso terræ sub pondere: quæ te
Contineant Ennea dapes: quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. Tibi pessime mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis:
Et subito feriere die. Paretis? at ille
Compellendus erit, quo nunquam terra vocato
Non excussa tremit: qui Gorgona cernit apertā,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnyn.
Indespecta tenet vobis qui Tartara -
(MELIVS, Vobis indespecta tenet) --cuius
Vos estis superi: Stygias qui peierat vndas.
TIRESIAS autem,
Testor, ait, diuos, quibus hunc sacrauimus ignē,
Læuáque conuulsæ dedimus carchesia terræ,
Iam nequeo tolerare moram. Cassúsne sacerdos
B Audior? an rabido iubeat si Thessala cantu
Ibitis & Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget: trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor: si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus vrnas
Egerere, & mistos cælíque, Erebíque sub vnum
Funestare deos libet? aut exanguia ferro
Ora sequi, atq; ægras functorum carpere fibras?
Ne tenues annos, nubémque hanc fiōtis opacæ
Spernite ne, moneo. Et nobis sæuire facultas.
TVM ad minas,
Scimus enim, & quicquid dici, noscíque timetis.
Et turbare Hecaten: ni te Thymbræe vererer.
Et triplicis mundi summū quem scire nefastum
Illum: sed taceo. prohibet tranquilla senectus.
PENTHEI miseriam ex matris insania breuissimè perstrinxit Maro. Claudianus adduxit ad comparationem in Eutropium,
Quales Aonio Thebas de monte reuersæ
Mænades infectis Pentheo sanguine thyrsis:
Quum patuit venatus atrox: matriq; rotatum
Conspexere caput: gressus caligine figunt:
Et rabiem desisse dolent.
OVIDIVS in tertio rem ipsam luculētè narrat,
Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt: prima est insano concita cursu:
Prima suum misso violauit Penthea thyrso
Mater: &, ô geminæ, clamauit, adeste sorores.
Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper. ruit omnis in vnum
Turba furens: cūctæ coeūt: trepidūq; sequuntur,
Iā trepidū, iam verba minus violenta loquētem,
Iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen, fer opem matertera, dixit,
Autonoe: moueant animos Actæonis vmbræ.
Illa, quis Actæon, nescit: dextramq; precantis
Abstulit: Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix, quæ matri brachia tendat:
Trunca sed ostendēs deiectis vulnera membris,
Aspice mater, ait. visis vlulauit Agaue:
Colláque iactauit: crinémque per aera mouit:
Auulsumque caput digitis complexa cruentis
Clamat: iò comites, opus hoc, victoria nostra est.
INTER Idyllia Theocriti recensetur illud,

A in quo hæc scripta sunt,
Πενθεὺς δ' ἁλιεύ ἄτου πέτρας ἄπο πυκτ' ἐθεώρει,
Σχῖνον ἐς ἀρχαίαν κατιδὼς, ἐπιχώριον ἔργον·
Αὐτονόα πρεσβυτὰ νεν ἀνέκραγε δεινὸν ἰδοῦσα,
Σὺν δ' ἑτάρῃξε ποσὶ μαινώδεος ὀργὶα ἐάκχευ,
Ἐξαπίνας ἐποίησα, τὰ δ' ἐχ' ὀρέοντι θέσπιδοι.
Μαίνετο μὺθ' αὐτὰ, μαίνοντο δ' ἄρ' ἀδὺ κ̓ ἄλλαι.
Πενθεὺς μὺ φεύγεν πφοξ πμὺ, αἱ δ' ἐδίωκον,
Πέπλως ὀκ ζωσῆρος ἐς ἰγνῦαν ἐρύσασσα.
Πενθεὺς μ̓ τόδ' ἔειπε, πίνος κέχρηδε γυναῖκες;
Αὐτονόα τόδ' ἔειπε, πάχα γνώσῃ πρὶν ἀκούσσα.
Μήτηρ μ̓ κεφαλὰν μυκήσατο, πυδὸς ἐλοῖσα,
Ὅσσον πᾶρ τοχάδος τελέθει μύκημα λεαίνας.
Γνὼ δ' ἐξέρρηξε σὺν ὀμοπλάτα μέγαν ὦμον,
Λὰξ ὀδὶ γαστέος βᾶσα· κ̓ αὐτονόας ῥυθμὸς ὠὺτός.
Αἱ δ' ἄλλαι τὰ πέριστὰ κρέα νομέοντο γυναῖκες.
B Ἐς δήμας δ' ἀφίκοντο πεφυρμένοι αἵματι πᾶσσι,
Ἐξ ὄρεος πένθημα, κ̓ οὐ πενθῆα φέρουσσι.
In quibus, vt in cæteris penè omnibus, lōgè minorem spiritum poeticum inuenies in Græcis, quàm in Latinis. In vtrisque autem audaciam mendacissimam. Vix sex homines brachium auellere queant.
IN primo Argonauticōn vota concepit pro filio Peleus,
Hoc superi seruate caput. tu cætera Chiron
Da mihi. te parnus lituos, & bella loquentem
Miretur: sub te puerilia tela magistro
Venator ferat: & nostram festinet ad hastam.
Haud absimilia in tertio Honorii consulatu apud Claudianum, *-Rex ô stellantis Olympi,*
C *Talis perdomito redeat mihi filius hoste,*
Hyrcanas populatus opes, aut cæde superbus
Assyria, sic ense rubens: nimis coacta synecdoche: *-sic flamine crebro*
Turbidus, & grato respersus puluere belli:
Armaq; gauiso referat captiua parenti.
Gauiso, plebeium: *gaudenti*, non est ausus: *læto*, non explet numerum.
TALIA & Annibal SILII ad filiolum, in III,
-spes ô Carthaginis altæ
Nate, nec Æneadum leuior metus: amplior, oro,
Sis patrio decore: & factis tibi nomina condas:
Qui superes bellator auū: ianque ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymādos matribus an-
D Ni præsaga meos ludāt præcordia sensus: (nos.
Ingens hic terris crescit labor: ora parentis
Agnosco, toruáque oculos sub fronte minaces,
Vagitūque grauē, atque irarum elemēta mearū.
Siquis fortè deus tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat letho primordia rerum:
Hoc pignus belli coniunx seruare labora.
Cúmque datum fari: duc per cunabula nostra.
Tangat Elisæas palmis puerilibus aras:
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde vbi flore nouo pubescet firmior ætas:
Emicet in Martem: & calcato fœdere victor
In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
Aiacis quoque Sophoclæi affectus iidem,
Ὦ παῖ φύσιο πᾶς ἀπυχέστερος,
Τὰ δ' ἄλλ' ὅμοιος, κ̓ φύσει· αὐ οὐ κακός.

Et paulò pòst,

-δεῦρ' ὄπως πάθῃς
Δείξεις ἐν ἐχθροῖς, οἵου ἐξ οἵου πεσόντος:

Sed & Hector in sexto Iliados ea precatur, quæ nos quoque nobis euenire cupiamus,

Ζεῦ, ἄλλοι τε θεοὶ, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
Παῖδ' ἐμὸν, ὡς καὶ ἐγώ περ, ἀριπρεπέα πρώεσσι,
Ὧδε βίῃ τ' ἀγαθὸν, καὶ Ἰλίου ἶφι ἀνάσσειν.
Καί ποτε τὶς εἴπῃσι πάτρης δ' ὄγε πολλὸν ἀμείνων.
Ἐκ πολέμου ἀνιόντα, φέροι δ' ἔναρα βεβρόεντα,
Κτείνας δῃόων, ἀνδρα χαρείη δὲ φρένα μήτηρ.

Claudianus in Proserpinæ tela cũ Ouidio certat de rerum sedibus post primam cõfusionem. vter igitur vincat, ex his manifestum erit,

Hic elementorum series, sedéque paternas
Insignibat acu. veterem qua lege tumultum
Discreuit natura parens: & semina iustis
Discessere locis. Quicquid leue fertur in altum.
In medium grauiora cadunt. incanduit Æther.
Egit flamma polum. fluxit mare. terrá pependit.

NIHIL minus, sed cum vulgo loquutus est. IN primo Metamorphoseôn,

Hanc Deus, & melior litem Natura diremit.
Nam cælo terras, & terris abscidit vndas:
Et liquidum spisso secreuit ab aere cælum.
Quæ postquã euoluit, cæcóque exemit aceruo:
Dissociata locis concordi pace ligauit.
Ignea conuexi vis & sine pondere cæli
Emicuit: summáque locum sibi legit in arce.
Proximus est aer illi leuitate, locóque.
Densior his tellus, elementáque grandia traxit,
Et pressa est grauitate sui. circunfluus humor
Vltima possedit: solidúmque coercuit orbem.

SED & zonas paulò pòst ad hunc modum digerit,

Vtque duæ dextra cælum, totidémque sini-
Parte secãt zonæ: quinta est ardentior illis: (stra
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei: totidémque plagæ tellure premuntur:
Quarum quæ media est, nõ est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas. totidem inter vtrámque lo-
Tẽperiẽq; dedit, mista cũ frigore flãma. (cauit:

SIC & ille, (bro

Addit quinque plagas: mediam subtegmine ru-
Obsessam feruore notat. squallebat adustus
Limes: & assiduo sitiebant stamina sole.
Vitales vtrinque duas: quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris. cum fine supremo
Torpentes traxit geminas: brumáque perenni
Fœdat, & æterno constringit frigore telas.

IN primo perfecti operis,

Quinque tenent cælum zonæ: quarum vna coruſco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra, læuaq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq;, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuũm.

DEORVM concilium Ouidius in eodem,

Est via sublimis cælo manifesta sereno:
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis,
Regalémque domum. dextra, læuáque deorum
A Atria nobilium valuis celebrantur apertis.
Plebs habitat diuersa locis, à frõnte potentes
Cælicolæ, claríque suos posuere Penates.
Hic locus est, quem si verbis audacia detur:
Haud timeam magni dixisse Palatia cæli.
Ergo vbi marmoreo Superi sedere recessu:
Celsior ipse loco, sceptróque innixus eburno
Terrificam capitis concussit térque quaterque
Cæsariem: cum qua terram, mare, sidera mouit.

CLAVDIANVS in tertio de Raptu, Iouis iussu Irim de cælo deducit,

Illa colorato Zephyros transgressa volatu
Numina cõclamat pelagi: Nymphásq; morãtes
Increpat: & fluuios humentibus euocat antris.

SPECIOSIORA quàm Ouidiana illa. tum autem ciuilia,

Ancipites, trepidíque ruunt. quæ causa quietos
B Excierit: tanto quæ res agitanda tumultu?
Vt patuit stellata domus: considere iussa
Nec confusus honor. Cælestibus ordine sedes
Prima datur. tractũ proceres tenuere secundum
Æquorei, placidus Nereus, & lucida Phorci
Canicies: Glaucum series extrema biformem
Accipit, & certo mansurum Protea vultu.
Nec non & senibus fluuiis concessa sedendi
Gloria: plebeio stat cætera more iuuentus.
Mille amnes: liquidis incumbunt patribus vdæ
Naides: & taciti mirantur sidera Fauni.

STATIVS in primo Thebaidos quamproximè ad palmam,

At Iouis imperio rapidi super atria cæli
Lectus concilio diuũm conuenerat ordo
Interiore polo. spatiis hinc omnia iusta
C Primæque, occiduæque domus: effusa sub omni
Terra, atque vndá die. Mediis sese arduus infert
Ipse deis, placido quatiens tamen omnia vultu:
Stellantíque locat solio. Nec protinus ausi
Cælicolæ: veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla iubet esse manu: mox turba vagorũ
Semideũm, & summis cognati nubibus amnes;
Et compressa metu seruantes murmura venti,
Aurea templa replent misti. conuexa deorum
Maiestate tremunt. Radiant maiore sereno
Culmina, & arcano florentes lumine postes. (rũ,

MARONIS maiestas suis cõtenta, nihil ho-

Panditur interea domus omnipotẽtis Olympi,
D Conciliúmque vocat diuũm pater, atque homi-
num rex
Sideream in sedem: terras vnde arduus omnes,
Castráque Dardanidum aspectat, populósque
Considunt tectis bipatentibus, (Latinos

OVIDIANVM Chaos aliis numeris prosequutus est Lucanus in primo,

-sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetẽs iterum Chaos: omnia mistis
Sidera sideribus concurrent. ignea pontum
Astra petent. tellus extendere littora nolet:
Excutiẽtque fretum. fratri contraria Phœbe
Ibit: & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totáque discors
Machina

Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.

PINGVIS sanè excursus, & ostẽtationis plenissimus. nam Ouidius, quod aggressus est profiteri, iure narrat,

Vnus erat toto terrarum vultus in orbe:
Quem dixêre Chaos, rudis indigestáque moles.
Nec quicquã, nisi põdus iners, cõgestáque codẽ
Non bene iunctarum discordia semina rerum.

ET interiectis carminibus de confusione tandem,

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Caci repræsentatio.

Virgilianum Cacum duo poetæ diuersis historiis repræsentarunt. Apud Flaccũ igitur in IIII, B agnosces illũ ex Amyci immanitate. apud PAPINIVM in I, Thebaidos ex Adrasti narratione, quã de vastatore monstro instituit. In VIII,

Hic spelunca fuit vasto summota recessu,
Semihominis Caci facies quam dira tegebat,
Solis inaccessam radiis: sempérque recenti
Cæde tepebat humus: foribúsq; affixa superbis
Ora virũm tristi pendebant pallida tabo.

AMYCI autem,

Littore in extremo spelunca apparuit ingens
Arboribus super, & dorso contecta minanti:
Nõ quæ dona deũm, non quæ trahat ætheris
ignem:
Infelix domus, & sonitu tremebunda profundi.
Vt varii pro rupe metus. hic trunca rotatis
C Brachia rapta viris, strictóque immortua cestu:
Ossáque tetra situ: capitum mœstissimus ordo.

AT quemadmodum Euander de Caco: sic Adrastus de mõstro verba facit inter ipsa sacrificia. Illum interficit Hercules: hoc Coræbus: operepretium eius videre faciem viuentis, & vt ille Vulcano satus: sic hoc,

-monstrum infandis Acheronte sub imo
Conceptũ Eumenidũ thalamis: cui virginis ora
Pectoraque, æternum stridens à vertice surgit:
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.

ILLIVS quoque,

-nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignes.

Ita & huius,

-iuuat ire, & visere iusta
Liuentes in morte oculos, vteriq; nefandam
Proluuiem, & crasso squallentia pectora tabo.

Nihil *squallet tabo.* sed squallor est αὐχμὸς. ab asperitate τῆς φολιδωτῶν: vt diximus in Originibus & in historiis Aristoteles.

Noctis & Somni.

NOCTIS, & Somni descriptionem animaduertimus apud multos. Virgilius in V, simplicissimè,

Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
Viq; soporatum Stygia, super vtraque quassat
Tempora, cunctantiq; natantia lumina soluit.

Somni verò tempus & noctis diuinitus, in IIII, quod & alibi posuimus: cæterùm decies repetitum placebit,

Nox erat: & placidum carpebant fessa soporem
A Corpora per terras: syluæque, & sæua quierant
Æquora: cùm medio voluuntur sidera lapsu:
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictęq; volucres
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

CVIVS lucis vmbra quædam est in VII, Punicorum,

Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoq; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

Ac quemadmodum ibi,

At non infelix animi Phœnissa, nec vnquam
Soluitur in somnos, oculisue aut pectore noctem
Accipit. SIC apud SILIVM iisdem verborum momentis,

At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, vigilesq; metus haurire sinebant
Dona sopoi iferæ noctis.

IN V, Syluarũ PAPINIVS floridissima, atque amœnissima. postquam enim deorum placidissimum appellauit, subdit,

Tacet omne pecus, volucrésque, feræque:
Et simulant fessos curuata cacumina somnos:
Nec trucibus fluuiis idem sonus: occidit horror
Æquoris, & terris maria inclinata quiescunt.

IN I, Achilleidos breuius,

-totis vbi somnus inertior alis
Defluit in terras, mutúmque amplectitur orbẽ.

C AT in X, Thebaidos somni sedem ingeniosè admodum, & Ouidianè,

Stat super occiduæ nebulosa cubilia noctis
Æthiopásque alios, nulli penetrabilis astro
Lucus iners: subtérq; cauis graue rupibus antrũ
It vacuum in montem, quà desidis atria somni
Securumq; larem segnis natura locauit.
IMO solers, ac vegeta segnem, nõ ipsa segnis,
Limen opaca quies, & pigra obliuia seruant,
Et numquam vigili torpens ignauia vultu.
Otia vestibulo, pressisq; silentia pennis
Muta sedent, abigunt q; truces à culmine ventos.

non sunt igitur *otia*, nullum enim negotiosius negotium, quàm *ventos* arcere,

Et ramos errare vetant, neque ramorum mo-
D tum errorem dixerim, *-& murmura demunt.*
Alitibus: non hic pelagi, licet omnia clament
Littora, non illic cæli fragor, -non rectè posuit de vno loco, *hic, & illic.* *-ipse profundis*
Vallibus effugiens, speluncæ proximus amnis.

Non placet currens fluuius, sed stagnum,

Saxa inter, scopulosq; tacet. nigrantia circum
Armenta. omne solo recubat pecꝰ & noua marcent
Gramina: terrarumq; inclinat spiritus herbas.

Ipse autem vacuus curis humentia subter
Antra soporifero stipatus flore tapetis
Incubat. exhalant vestes: & corpore pigro
Strata calent. supráque torũ niger efflat anhelo
Ore vapor. manus hæc fusos à tempore læuo
Sustentat crines, hæc cornu oblita remisit.

IGITVR OVIDIVM, qui hæc omnia penè dixit, aut imitatus: aut adhibito iudicio, qui-

busdam vltro omissis superare conatus est. Ille nánque in XI,

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu:

Melius ad polum, quàm ad Occidẽtem, vt STATIVS. Nulla enim in parte occidens est, quin ibidem oriens quoque sit. Quare non est noctis locus, aut somni potiº, quàm diei ac vigilię. sub polo autẽ sita loca procul à luce sunt & à calore.

Mons canus, ignaui domus, & penetralia Somni.

Rectè *penetralia*: quia & recessum, & longè abducũ dicebat: cætera sunt, è quibº sua STATIVS. Quô nunquã radiis oriens, mediúsue, cadénsue Phœbus adire potest, nebulæ caligine mistæ
Exhalantur humo, dubiæque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Euocat auroram: nec voce silentia rumpunt
Sollicitúe canes, canjbúsue sagacior anser,
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami.

CASTIGATIVS quàm PAPINIVS,

Humanæue sonum reddunt conuicia linguæ
Tuta quies habitat. saxo tamen exit ab imo
Riuus aquæ Lethes, per quem cũ murmure labens
Inuitat somnos crepitantibus vnda lapillis.

Prudentius, quàm ille, non dedit fluuium aliunde, quàm à Lethe. Neque motum dedit ei sine murmure ob somni conciliationem. Animaduerte tamen loquendi modum: *vnda labens per aquæ riuum.*

Ante fores antri fœcunda papauera florent,
Innumeræque herbæ: quarum de lacte soporem,
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.
Ianua, ne verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota: custos in limine nullus.
At medio torus est Ebeno sublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent.

APPONIT deinde numerum.

Protei formas varias canit in IIII, perfecti operis vir diuinus,

Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.
Fiet enim subitò sus horridus, atrá que Tigris,
Squammosúsq; Draco, & fulua ceruice Leæna.
Aut acrem flammę sonitũ dabit: atq; ita vinclis
Excidet: aut in aquas tenues dilapsus abibit.

SILIVS in VII,

Per varias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squammis: horrendaq; sibila torsit:
Et fremuit toruo mutatus membra leone.

Et quemadmodum ad Aristæum,

Nam quis te iuuenum confidentissime, nostras
Iussit adire domos, quídue hinc petis?

Sic ille,

Dicite, ait, quæ causa viæ? quísue ora repente
Peruasit pallor? cur scire futura libido? & ibi,
Scis Proteu, scis ipse: nec est te fallere cuiquam.

& hîc, *-nosti nostros præsage timores.*

Ouidius in VIII,

Nam modò te iuuenem, modò te videre leonẽ,
Nũc violẽtus aper: modò quẽ tetigisse timerẽt,

A Anguis eras: modò te faciebãt cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri.
Interdum faciem liquidarum imitatus aquarũ,
Flumen eras: interdum vndis contrarius ignis.

IN XI, de Thetide penè eadem.

IN XXI, Iliados Xanthus, vt Achillem à Troianorum cæde arceat, magnis vndis, atque vorticibus intumescit. fluuii verò impetum reprimit Vulcanus. Sic Punicorum IIII, aduersus Scipionem turget Trebia: cuius insolentiam comprimit idem Vulcanus. Idem argumentum in IX Thebaidos, de Ismeno atque Hippomedonte.

Δεινὸν δ' ἀμφ' ἀχαλῆα κυκώμενον ἵστο κῦμα.
Ὠΐδει δ' ἐν σάκεϊ πίπτων ῥόῳ. SILIVS,

-consurgens aggere aquarum

B Impulit: atq; humeros curuato gurgite pressit.
Arduus aduersa mole irrumpentibus vndis
Stat ductor, clypeóq; ruẽtem sustinet amnem.

PAPINIVS in ipsis incremẽtis diutius moratur. diluuium quoq; ipsum adauget alia materia ad opprimendum bellatorem:

-nec mole liquenti
Contentus, carpit putres seruantia ripas
Arbusta, annosasq; trabes, eiectaq; fundo
Saxa rotat. Sed & vt illi,
-& obiecta dispellit flumina parma.

Post multam denique pugnã, sedat Iupiter fluminis furorem.

C Punicorum V, Flamminii galea insignis scylla: Turni, verò chimærâ,

Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram
Sustinet Ætnęos efflantem naribus ignes.
Tam magis illa fremẽs, & tristibus effera flãmis,
Quàm magis effuso crudescũt sanguine pugnę.

SILIVS,

Ære, atque æquorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita viro: cui vertice surgens
Triplex crista iubas effundit crine Sueuo.
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sæuósque canum pandebat hiatus.

SIC Turni clypeus: quos versus adduxi suprà alia de causa,

At læuem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos:
Argumentum ingens, & custos virginis Argus:
Cælataq; amnem fundens pater Inachus vrna.

D

Sic Flaminii,

Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor: humentiq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Assaraci cælo nutriebat alumnum.

Ad imaginem autem diuini clypei suum Silius pro Annibale fabricatus est in II: in quo cùm cętera, tum hæc quoque de opulentissimo præceptore mutuatus est,

Condebat primæ Dido Carthaginis arces:
Instabatq; operi subducta classe iuuentus.
Molibus hi claudunt portus, his tecta, domusq;
Partiris iusse, Bitia venerande senecta:
Instant ardentes Tyrij: pars ducere muros:
moliriq;

Moliriq; arcem: & manibus subuoluere saxa.
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.

Serpentum causa in Africa ab OVIDIO in IIII, Metamorphoseôn.

Cúmque super Libycas victor penderet arenas:
Gorgonei capitis guttæ cecidêre cruentæ:
Quas humus exceptas varios animauit in angues.
Vnde frequẽs illa est, infestáque terra colubris.

SILIVS in III, breuissimè,

Fama docet, cæsæ rapuit cùm Gorgonis ora
Perseus in Libya dirum effudisse cruorem.
Inde Medusæis terram exundasse chelydris.

At nõ paucis in IX, LVCANVS. Persei nánq; fabulam totam inserit, tandem verò,

-fœcundaq; nulli
Arua bono virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, diroq; fero de sanguine vores
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arenæ.

Inferorum regnum prolixa narratione describit in XIII, SILIVS: quem locũ, qui volet, conferet cum iis quæ in VI, diuini operis dicuntur: quęque in Orphei fabula scribit OVIDIVS. In XVI, quoque ludos edit idẽ SILIVS: quẽadmodum PAPINIVS in VI, longis vterque ambagibus, neque sine ineptiis interdum. cui erit otium, inter eos quid interfit, quid conueniat, iudicare poterit:

Quæ porricit Anchises in III, libamenta,
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuítque mero: diuósque vocauit
Stans celsa in puppi,
Dii maris & terræ, tempestatúmque potentes,
Ferte viam facilem vento, & spirate secundi.

IN I, FLACCVS postquã de patera multa, Iasonem eadem porricientem facit,

Hac pelago libat latices, & talibus infit:
Dii, quibus vndarum, tempestatísque sonoræ
Imperium, & magno penitus parregia cælo:
Tuque fretũ, diuósque pater sortite biformes,

& quæ sequuntur,

Dædali fuga in VI, diuini operis,

Dædalus (vt fama est) fugiens Minoia regna
Præpetibus pennis ausus se credere cælo
Insuetum per iter, gelidas enauit ad Arctos.

SILIVS in XII, tanquam puer excipiens nutricis verba,

-ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atq; homini monstrare volatus:
Suspẽsum hic librãs media inter nubila corpus
Enauit: superósque nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Attentare vias volucrum, lapsúmque solutis
Pennarum remis: &c.

HOC idem in VII, Metamorphos. deprehendes: vbi etiam remigii mentio fit: sicut & apud Virgilium. Quod SILIVS, *pennarum remis.*

Hypsipyles autem & Iasonis conuiuium in II, Argonauticôn, totum eductũ est ex I, diuini operis.

Cimmerios ex Homericæ Vlysseæ XI, Strabo agnouit in I. Aiunt tamen Geographi eos esse Scythis affines. Quare non erũt vt scribit ille,

Η' δ' εἰς πλεγεθ' ἵκανε βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο
Ἔνθα δὲ κιμμερίων αὐδρῶν δῆμος τε πόλις τε,
Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέποτ' αὐτοὺς
Ἠέλιος φαέθων ὀπιδέρκεται ἀκτίνεσσι,
Οὐθ' ὁπότ' αὖ στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
Οὐθ' ὅταν αὖ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν πρηνὲς ἁλπηται.
Ἀλλ' ὀλοὴ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Hæc maximo cum dispendio veritatis: vt nõ sine magna causa Plato vetuerit poetas ingredi suam ciuitatem. Quæ nánque tandem terrarum pars tam extra Solis radios est, vt nunquam eis illustretur? Quin & Latinorum quosdam eiusdem temeritatis populares inuenias. Nam quis Festum ferat scribentẽ, Cimmerios esse populos perpetuis frigoribus occupatos: qui inter Baias & Cumas habitarũt? saltem debuit eum pudere mẽdacii: cùm videret homo nominis Romani loca illa interdum etiam non ferẽdis æstibus exuri. Inter Scythas collocari vidẽtur à Flacco in VI, Argonauticôn. In III, verò quãto clarius numeris, tãto obscurius finium designatione. Ex Homeri tamen filis videtur illa texuisse;

Est procul ad Stygiæ deuexa silentia noctis
Cimmeriûm domus, & superis incognita tellus,
Cæruleo tenebrosa situ, quo flammea nunquam
Sol iuga, sidereos nec mittit Iuppiter annos.
Stant tacitæ frondes: immotaq; silua comanti
Horret verna iugo. specus, vmbrarumq; meatus
Subter, & Oceani præceps fragor, aruaq; nigro
Vasta metu, & subitæ post longa silentia voces.

C Quæ à trinis promontoriis, incolarum Græcorum lingua, Trinacria appellata est: eam cùm esset Italiæ continẽs atque perpetua, maris vi disiectam, atque iccirco Siciliam dictam prodidere. Hoc enim est τρινακρία, & secare: quemadmodum in Originibus scriptum est. Iccirco in III, diuini operis,

Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina
(Tantum æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, cùm protinus vtraq; tellus
Vna foret. venit medio vi pontus: & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaq; & vrbes
Littore diductas angusto interluit æstu.

Figura, Conuersio. potius enim abscidit ab Hesperio Siculũ, vt à toto partẽ. CLAVDIANVS in I, de raptu eadem, sed inferiore opera delineauit, *-Trinacria quondam*

Italiæ pars vna fuit, sed pontus & æstus
Mutauere situm. nequaquam *æstus.* sed *æstu,* post mutatum à maris vi situm, vt dicebat ille, *interluit.* *-rupit confinia Nereus*
Victor, & abscissos interluit æquore montes:

D

Illud bonum,

Paruaq; cognatas prohibent discrimina terras.

Pingitur in IIII, Mercurius à diuino Poeta: ex quo suum deprõpsit STATIVS in I, Thebaid.

Summa pedum properè plantaribus illigat alis:
Obnubitq; comas, & temperat astra galero.
Tum dextræ virgam inseruit: qua pellere dulces

Aut ſuadere iterum ſomnos, qua nigra ſubire
Tartara, & exangues animare aſſueuerat umbras:
Omnia ex illo: quippe verba ipſa quoque veluti
in eo verſu qui hoſce antecedit,
Paret Atlantiades dictis genitoris. nam ſummus
Poeta dixerat, *Ille patris magni parere parabat*
Imperio, melius *parabat* quàm *paret.*
Apparatum nánque profectionis oſtendit in ipſa talarium adaptatione,
-& primum pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis, ſiue æquora ſupra
Seu terram rapido pariter cum flamine portãt.
Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco
Pallentes: alias ſub triſtia tartara mittit:
Dat ſomnos, adimítq; & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, (Non ſolùm agitur vẽtis)
-& turbida tranat Nubila. QVAE Ouidius in I, non auſus eſt, vt ille, interpolare: ſed admiratus tantùm quaſi digito indicauit,
Parua mora eſt, alas pedibus, virgamq; potentem
Somniferam ſumpſiſſe manu, tegimenq; capillis.
Galerum omiſit MARO.

Baccharum impetus atque diſcurſus multis in locis legitur apud OVIDIVM, MARONEM, PAPINIVM. In VII, diuini operis latè. in III, Trãsformationum. in IIII, Virgilius attulit ad comparationem,
-qualis commotis excita ſacris
Thyas vbi audito ſtimulant Trieterica Baccho
Orgia: nocturnusq; vocat clamore Citheron.
IN V, PAPINIVS penè eadem,
-inſano vetuti Theumeſia Thyas
Rapta deo: cùm ſacra vocant, Idæaq; ſuadet
Buxus, & à ſummis auditus montibus Euan.

Lemniadum audaciam atque impietatem deſcripſere: FLACCVS ex Apollonio in II. STATIVS in V, Inter quos exercere poterit ſuũ quiſque ingenium. Iuſti nánque operis inſtar ſunt: neque hîc inſerenda.

In Adraſti ſacris, Phœbi laudes canuntur apud Papinium, quemadmodũ ab Euãdro Herculis Pæan. Vtrobíque poſt cędem ibi monſtri, hîc Caci: de quibus ſuprà dictum eſt.

Eadem veneratione ſummum virum imitatur in IIII, STATIVS: vbi Adraſtũ ad Æneæ, Hypſipylen ad Veneris Ideam formauit,

Sic SILIVS in VIII, Æneæ atque Eliſæ hiſtoriam, ex Marone totam: itémque ex verbis verba ab illo, tanquam à dictatore, non ſolùm à dictante pendens.

PAPINIVS in X, Niſi atque Euryali tum cædes, tum interitum repræſentauit in Hopleo & Dymante. Si Idæ lamentationes comparabis cum luctu matris Euryali, in III, diuini operis,
-Alpheum, fama eſt, huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare, qui nunc
Ore Arethuſa tuo Siculis confunditur vndis.
STATIVS in IIII,
Qui te flaue natant, terris Alphæe Sicanis
Aduena, tam longo non vnquam infecte profundo.
Pyrrhum angui VIRGILIVS in II, ille Tydeum in IIII,
Qualis vbi in lucẽ coluber mala gramina paſtus
Frigida ſub terra tumidum quẽ bruma tegebat,
Nunc poſitis nouus exuuiis, nitidúſq; iuuenta,
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga,
Arduus ad Solem: & linguis micat ore triſulcis.
-ceu lubricus alta
Anguis humo verni blanda ad ſpiramina Solis:
NON placent *ſpiramina Solis.*
Erigitur liber ſenio & ſquallentibus annis
Exutus: lætíſque minax intermicat herbis.
Ah miſer, agreſtum ſi quis per gramen hianti
Obuius: & primo ſiccauerit ora veneno.

IVRE optimo vtriuſque poetæ ponentur loca illa: in quibus apud Maronem Turnus, apud Statium Tydeus, edita luculenta pugna defatigati deſcribuntur. Sunt hæc è II, Thebaidos,
-at tamen illi
Membra negant, laſſusq; ferit præcordia ſanguis.
quomodo *ferit laſſus?*
Iam ſublata manus caſſos defertur in ictus,
Tardatiq; gradus, clypeum non ſuſtinet vmbo,
Mutatum ſpolijs. gelidus cadit imber anhelo
Pectore. tum crines, ardentiaq; ora cruentis
Roribus, & tetra morientum aſpergine manant.
IN IX diuini operis hæc,
Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum,
Nec dextra valet: iniectis ſic vndique telis
Obruitur. ſtrepit aſsiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & ſaxis ſolida æra fathiſcunt.
Diſcuſſæque iubæ capiti: nec ſufficit vmbo
Ictibus. ingeminant haſtis & Troes, & ipſe
Fulmineus Mneſtheus. tum toto corpore ſudor
Liquitur: & piceum (nec reſpirare poteſtas)
Flumen agit: feſſos quatit æger anhelitus artus.

DEINDE vterque adiungit leonis comparationes: quæ ſuis poſitæ ſunt locis.

Locum etiam quem caneret aptum inſidiis, accepit idem ex XI,
Eſt curuo anfractu vallis, accommoda fraudi,
Armorumq; dolis, quam denſis frondibus atrum
Vrget vtrinq; latus, tenuis qua ſemita ducit,
Anguſtæq; ferunt fauces, adituſq; maligni.
ET poſuit in II,
-gemini procul vrbe maligni
Faucibus vrgentur colles: quos vmbra ſuperni
Montis, & incuruis claudunt iuga frõdea ſyluis
Inſidias natura loco, cæcámque latendi
Struxit opẽ: mediáſque arctè ſecat aſpera rupes
Semita: quam ſubter campi, deuexáque latis
Arua iacent ſpatiis.

DIVINVM eſt elogium ſummi Poetæ, in IX,
Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt:
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.
Dum domus Æneæ Capitolij immobile ſaxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.
Huic hæſit FLACCVS in II,
Sed tibi nunc quæ digna tuis ingentibus auſis,
Orſa feram, decus, & patriæ laus vna ruentis
Hypſipyle? Non vlla meo te carmine dictam
Abſtu-

Abſtulerint, durent Latiis modò ſecula faſtis,
Iliacíque lares, tantíque palatia regni.

Fuſius PAPINIVS Thebaidos III,
Tu tamen egregius fati, mentíſq; nec vnquam
(Sic dignum) paſſure ſitum: qui cominus auſus
Vadere contẽptũ regis: quanquã ampla veniret
Libertas ſancire viam: quo carmine dignam
Quo ſatis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate deis? TVM tãquam in ſuis ſyluis vagus, -non te cæleſtia fruſtra
Edocuit, lauróque ſua eſt dignatus Apollo:
Et nemorum Dodona potens. Cirrhæáq; virgo
Audebit tacito populos ſuſpendere Phœbo.
Nunc quoque tartareo multũ diuiſus Auerno
Elyſias, i, carpe vias.

LVCANVS autem in IIII, de Curione,
At tibi nos, quando non proderit iſta ſilere,
A' quibus omne æui ſenium ſua fama repellit,
Digna damus iuuenis meritæ præconia vitæ.
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma:
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.

ALIBI ex IIII, diuini operis Atlantis poſuimus deſcriptionem: quam, quia eſt apud Ouidium, hîc reponere libitum eſt,

Atlantis duri, cælum qui vertice fulcit.
Atlantis cinctum aſsiduè cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulſatur & imbri.
Nix humeros infuſa tegit. tum flumina mento
Præcipitant ſenis: & glacie riget horrida barba.

ILLE autem Metamorphoſ. libro IIII,
Quantus erat, mons factus Atlas: nam barba comæque
In ſyluas abeunt: iuga ſunt humeríq;, manúſq;.
Quod caput antè fuit, ſummo eſt in monte cacumen.
Oſſa lapis fiunt, tum partes altus in omnes
Creuit in immenſum.

TRIA ſunt Epithalamia Claudiani valdè bona: Catulli duo: vnum Papinii. Feſtiuitas in Catullianis multa, & pura Venus è vero Latio: Erectior Papinius: Claudianus neque numeris, neque inuentionibus cedit illis.

Multa præterea loca ſunt minutiora: eáque tot, vt vel pertinaciſsimum fatigare queãt obſeruatorem: ſuo fretus ingenio, rariora mutuatur è Virgilio Lucanus: cæterorum penè nullus ſibi parcit. ponam igitur aliqua, vt nobis in mẽtem venerint. VIRGILIVS in VI,
Quàm ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.
STATIVS in V,
Illa velut rupes immoto ſaxea viſu Hæret.
VIRGILIVS in V,
Olli ſerua datur, operum haud ignara Mineruæ,
Creſſa genus Pholoe, geminiq; ſub vbere nati.
STATIVS in VI,
-& generum famula ſolatur Achæa.
In iiſdem veſtigiis. nam VIRGILIVS,
-calcemq; terit, iam calce Diores,
Incumbens humeris. STATIVS autem,
-quem deinde gradu premit horridus Idas
Inſpiratq; humero, flatuq; & pectoris vmbra
Terga premit. Quibus in locis etiam eſt illorum imitatio,
Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq; decoræ:
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.
Quę STATIVS in anguſtum,
-acceſſit lacrymarum gratia formæ.
Illa quoque ſummi Poetæ, quemadmodum & alia quamplurima retulit in ſua idem. Nam quod ſuprà recitabamus,
-hæret pede pes, denſuſq; viro vir:
STATIVS in VIII,
Iam clypeus clypeis, vmbone repellitur vmbo,
Enſe minax enſis, pede pes, & cuſpide cuſpis.
SIC, *Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira:*
Ille de Tydeo in eodem, *-& formidabile ridens.*

Longè ſanè feliciſsimè. vterque melius quàm Homericus riſus Sardonius.

SILIVS verò illa,
Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraq; centum
Ferrea vox: ſic in IIII,
Non mihi Mœoniæ redeat ſi gloria linguæ
Centenaſq; pater det Phœbus rumpere voces.
STATIVS autem illa,
Non Diomedis equos, non currum cernis Achillis:
in XII.
Non cum peltiferis eſt hæc tibi pugna puellis:
Virgineas nec crede manus. hîc cruda virorum
Prælia. ILLA verò ſuauiſsima ex XII, diuini operis,
Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur: vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſa. Adeò ſunt admirati duo maximi poetæ, vt in ſua tranſtulerint. STATIVS, enim in I, Achilleidos,
Lactea Maſſagetæ veluti cùm pocula fuſcant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur oſtro.
CLAVDIANVS in I, de Raptu,
-non ſic decus ardet eburnum,
Lydia Sidonio quod fœmina tinxerit oſtro.
Duobus tantùm verbulis idem STATIVS in V,
-rapit ingenti conamine ſaxum
Quo diſcretus ager. illa diuina ex eodem,
-ſaxum circumſpicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè iacebat
Limes agro poſitus, litem vt diſcerneret aruis.
NEC minore cura in eodem,
Illum & cognatæ ſtagna indignantia Lernæ,
Floribus & vernis aſſuetæ ſpargere Nymphæ,
Ac Nemees reptatus ager, lucóſque per omnes
Syluicolæ fracta gemuiſtis arundine Fauni,

SEQVVTVS eſt illa ex VII, quæ ſimpliciſsima condimentis affecit hiſce,
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus.
In eodem Iunonis verba ad furiam,
-fœcundum concute pectus, STATIVS in II, Achilleidos, *-fœcundumq; erige pectus.*
SILIVS in II, deduxit lineas ſuas ex momentis Virgilianis in III, elaborati operis,
It liber campis paſtor, cui fine ſine vllo
Inuetitum ſaltus penetrat pecus: omnia Pœnũ

Armenti vigilem patrio de more ſequuntur,
Geſáque,latrator Cydon,tectúmque focíque
In ſilicis venis,& fiſtula nota iuuencis:
quæ adeò hærent diuinis illis, vt Paraphraſis eſſe quæpiam videatur. Ergo hæc, quibus ne Apollo quidem melius,
Sæpe diẽ,noctémq;,& totũ ex ordine mẽſem
Paſcitur: ſtque pecus longa in deſerta ſine vllis
Hoſpitiis: tantum campi iacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit,tectúmque,larémque,
Armáq;,Amyclæúmq; canẽ, Creſſámq; pharetram. Ex VIII,diuini operis,
Heu quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtãt!
Quas pœnas mihi Turne dabis!quàm multa ſub vndis
Scuta virũm,galeáſq;, & fortia corpora volues
Tybri pater!
E II,Punicorum tanquam diſcipuli,
Heu quantùm Auſonio ſudabitis arma cruore!
Quas belli vindex pœnas mihi curia pendes!

Arborum altitudo. Arborum ſimplicem altitudinẽ deſcripſit LVCANVS in III,
Æthera tangentes ſyluas liquere Coaſtræ.
At MARO in II,perfecti operis addidit mẽſuram ex conatu ſagittariorum,
-vbi aera vincere ſummum
Arboris haud vllæ iactu potuere ſagittæ.
Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris.
Vbi & loquutionem attendes, *vincere ſummum arboris aerem.* plebeius poeta dixiſſet ſimpliciter *arboris cacumen.* De Hylæa Scythiæ regione idẽ canit FLACCVS in VI,
Denſior haud vſquam,nec celſior extulit vllas
Sylua trabes.feſſæque prius rediere ſagittæ,
Arboris ad ſummum quàm peruenere cacumẽ.
Eſt in XV, Transformationum,

Coralium. Sic & Coralium,quo primùm contigit auras
Tempore,dureſcit:mollis fuit herba ſub vndis:
CLAVDIANVS in nuptiis Honorii,
-vellitq; coralia Lotho
Vimen erat, dum ſtagna ſubit:proceſſerat vndis,
Gemma fuit. Videamus quantum ad illa quæ ſunt in V, diuini operis,
Intextúſque puer frondoſa regius Ida
Veloces iaculo ceruos,curſúque fatigat,
Acer,anhelanti ſimilis:quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.
Longæui palmas nequicquam ad ſidera tendũt
Cuſtodes:ſæuíque canum latratus ad auras.
ACCEDANT ea quæ ſunt in I, Thebaidos,
Hinc Phrygius fuluis venator tollitur alis.
Gargara deſidunt ſurgenti,ac Troia recedit.
Stant mœſti comites,fruſtráque ſonantia laſſãt
Ora canes,vmbrámque petũt, & nubila latrãt.
ILLVD verò conuiuium totum pendet ex Marone. quemadmodum,
-nec ſic auerſum fama Mycenis
Voluit iter: imago illorum quædam eſt,
Nec tam auerſus equos Tyria Sol iungit ab vrbe,
& alia penè innumera: ſicut apud Claudianum in I, de Raptu,

A *Iam vicina toro plenis adoleuerat annis.* ex illo Poetæ, *Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.*
LVCANVS autem,quemadmodum dicebamus rarior. In III,tamen penè ad literam illa retulit, quæ ſunt in X, diuini operis,
Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in aruis
Daucia Laride, Thymbérque ſimillima proles
Indiſcreta ſuis,gratúſque parentibus error,
At nunc dura dedit vobis diſcrimina Pallas.
Nã tibi Thymbre caput Euãdrius abſtulit en-
Te deciſa ſuum Laride dextera quærit: (ſis
Semianimémſq; micãt digiti, ferrúmq; retractãt.
ILLE autẽ rudia, & quaſi proponens theſin declamationis,
Stant gemini fratres fœcundæ gloria matris:
B *Quos eadem varijs genuerunt viſcera fatis.*
Diſcreuit mors ſæua viros:vnumq; relictum
Agnorunt miſeri ſublato errore parentes,
Æternis cauſam lacrymis. Sic & illa ex X,
-non me quicunq; es inulto
Victor,nec longum lætabere:te quoque fata
Proſpectant paria,atq; eadem mox arua tenebis.
His ſic in VII,
-Stygias magno duce liber ad vndas,
Et ſecurus eo.te ſæuo Marte ſubactum
Pompeioq; graues pœnas,vobisq; daturum,
Cùm morior,ſperare licet.
Sic etiam ex I,inculpati operis,
Libra die,ſomniq; pares vbi fecerit horas:
Et medium luci,atq; vmbris iam diuidit orbem.
In VIII,æmulatus eſt,
Tempus erat,quo libra pares examinat horas
Non vna plus æqua die.
C In iiſdem locis,quæ ſuprà commemorabamus, ſunt eorundem authorum verſus, tanquam diſcipuli ac præceptoris. CLAVDIANVS,
-niueos infecit purpura vultus,
Per liquidas ſuccenſa genas,caſtiq; pudoris
Illuxere faces. Ille de Lauinia,
Flagrantes perfuſa genas,cui plurimus ignem
Subiecit rubor,& calefacta per oſſa cucurrit.
Siliana illa in XV,
Contrà Sidonius,Letho non terreor vllo:
Vtere Marte tuo: ex Maronis Turno,
-non me tua feruida terrent
Dicta ferox.& mox,Vtere ſorte tua. Itẽ Eliſæ,
Stat ſonipes,& frena ferox ſpumantia mandit.
& Flamminii,
Stat ſonipes,vexatq; ferox humentia frena.
D Sanè Silii huc adducere omnia loca,quęcunq; ſibi comparauit ad effingendam Virgilii maieſtatem,Grammatici potius intererit ad diligentiam oſtentandam, quàm illius qui ſuo iudicio Poeſeos virtutes ſeſe perſequi profiteatur. Proinde qui eo volet animum aduertere, ſingularẽ ponet operam. Nunc paucula, quæ ſuperſunt, videamus,
Idem tractat argumentum GRATIVS, & NEMESIANVS apud nos: Græcis OPPIANVS. Magnus hic poeta, ſicuti ſæpe à nobis dictũ eſt. quicum Græcorum neminem auſim comparare

re. Quamobrem noſtros quoque duos hoſce ab illo puto longè ſuperatos. quippe cuius vnius ſpiritu Virgilianam diuinitatem repreſentatam ſemper iudicaui. tantum abeſt vt cum huius numeris illorum verſus conferri poſſe rear. Atque eos quidem ambos cùm plebeios iudicẽ: Gratii puritatem atque rotunditatem:denique inuentionem & ordinem antepono. Id quod ſigillatim perpendenti omnia,ſatis patebit. Cęterùm in ſequenti libro nõ inutilia quædam huic iudicio addita ſunt.quare ad reliqua trãſeamus.
Ex Proſerpinæ Raptu loca decerpta ſunt nobis aliquot ſanè illuſtria:inter quę illa imprimis nobilia ſunt,quæ cũ Ouidianis conferre queas,
Quaq; volat,vernus ſequitur color:omnis in herbas
Turget humus:medioq; patent conuexa ſereno.
Sanguineo ſplendore roſas:vacinia nigro
Induit:& dulci violas ferrugine pingit.
Et mox, -hæc lilia fuſcis
Intexit violis:hanc mollis Amaracus ornat:
Hæc graditur ſtellata roſis:hæc alba Liguſtris.
Te quoq; flebilibus mœrẽs Hyacinthe figuris,
Narciſſúmq; metũt, nũc inclyta gramina veris
Præſtantes olim pueros. Tu natus Amyclis:
Hunc Helicon genuit.te diſci perculit error:
Hũc fontis decepit amor.te fronte retuſa
Delius:hunc fracta Cephiſus arundine luget.
Æſtuat ante alias auido feruore legendi
Frugiferæ ſpes vna deæ. Nunc vimine textos
Ridentes calathos foliis agreſtibus implet:
Nunc ſociat flores.
OVIDIVS autem in V, Metamorphoſeôn,
-& aut violas,aut candida lilia carpit.
Dumq; puellari ſtudio calathoſq; ſinumq;
Implet. & in IIII, Faſtorum,
Hæc implet calathos lento de vimine nexos:
Hæc gremium:laxos degrauat illa ſinus.
Illa legit calthas: huic ſunt violaria curæ:
Illa papauereas ſubſecat vngue comas.
Has Hyacinthe tenes:illas Amarante moraris:
Pars Thyma,pars Rorem,pars Meliloton habet.
Plurima lecta roſa eſt:ſunt & ſine nomine flores:
Ipſa crocos tenues,liliaq; alba legit.
Ita laxior OVIDIVS:compoſitior CLAVDIANVS. neque enim ſolùm prata floribus, ſed etiam flores ipſos pingit coloribus fabularũ. Itaque & in illis pictior phraſis:quippe eius primarium argumentum eſt,
Forma loci ſuperat flores. curuata tumore
Paruo planicies,& mollibus edita cliuis,
Creuerat in collem. niueo de pumice fontes
Roſcida mobilibus lambebant gramina riuis.
Syluáque torrentes ramorum frigore Soles
Temperat & modico brumã ſibi vindicat æſtu.
Apta fretis abies. &c. quæ alibi recitauimus.
Simplicius in V, Transformationum,
Sylua coronat aquas,cingens latus omne,ſuiſq;
Frondibus,vt velo,Phœbæos ſubmouet ignes.
Frigora dant rami.varios humus humida flores.
Perpetuum Ver eſt. & in IIII, Faſtorum,
Valle ſub vmbroſa locus eſt aſpergine multa
Humidus,ex alto deſilientis aquæ.

A *Tot fuerant illic,quot habet natura colores,*
Pictaq; diſſimili flore nitebat humus.

CONFERVNTVR PRINCIPIA ET FINES. CAPVT XVII.

HÆc ad hunc modum. Principia verò & Fines operũ quibus legibus tanti viri aggreſi ſint, vbi declaratũ fuerit:nihil iam huiuſce operæ ſupererit nobis. Ac Græci quidem ſtatim inuocant: ſimul inuocationi admiſcent argumẽti propoſitionẽ. Noſtri hanc primo loco:deinde implorãt opem: haud ſine magna, quod alibi dicebamus, ratione. Cùm enim etiam rerum abditarum, etiam animorum momẽta atque diſcurſus canere inſtituant:veriſimile eſt non niſi deorum immortalium ſpiritu afflatos ea conſequi poſſe. Alii igitur Muſas,alii Phœbum, nõnulli vnum quempiam ex cæteris diis inuocarunt. Venerem LVCRETIVS aptiſsimè: quæ ſit author Romani generis:cuius lingua ſcripturus ſit. tum autem princeps generationis:cuius principia,cauſas,elementa profitetur. Sic enim,vt aiũt, ſuos libros auſpicatus eſt, *Ætheris & terræ genitabile quærere tempus.* Alii poetæ cùm viris illuſtribus libros ſuos dedicarent: quaſi pro numine haberẽt ipſos, auſi ſunt ab eis petere carminum ſuorum præſidium. Sic poetarum princeps ad Octauiũ conuertit vota ſua:ſic ad Neronem LVCANVS, ad Veſpaſianum FLACCVS, STATIVS ad Domitianum, OVIDIVS ad Germanicum. Atque hic quidem leuiter. quippe ſpecioſiſsima verba illa,*timidæ dirigẽ nauis iter.* At maximus poetarũ effudit diuinitatem ſuam,vt deum faceret vnũ
C ex tribus carnificibus: Auguſtum dico,tum Lepidi tum Antonii prædem immanitatis. Quem fac innocentiæ plenum,à qua longè fuit alienus: quare optimum poetam, nobiliorẽ ſe ciuem relegat Ouidium, propter ſuæ filiæ impudicitiã. Quid igitur ille cæli afficit honoribus, qui ne terra quidem fuit dignus? Sic enim eſt in exordio perfecti operis,
Tuq; adeò,quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia,incertum eſt,vrbeſne inuiſere Cæſar
Terrarumq; velis curam:& te maximus orbis
Authorem frugum,tempeſtatumq; potentem
Accipiat,cingens materna tempora Myrto:
An deus immenſi venias maris,ac tua nautæ
Numina ſola colant,tibi ſeruiat vltima Thule.
Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus vndis.
Poſt tot tantáque,etiam illud excogitauit,
D *Anne nouum tardis ſidus te menſibus addas:*
Quà locus Erigonen inter,Chelasq; ſequentes
Panditur? Ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius,ac cæli iuſta plus parte relinquit.
Quicquid eris (nam te nec ſperent tartara regem:
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quanuis Elyſios miretur Græcia campos:
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atq; audacibus annue cœptis,
Ignaroſq; viæ mecum miſeratus agreſtes
Ingredere,& votis iamnunc aſſuefce vocari.
Quod conſiliũ diuino in opere cũ repudiaſſet:

nihil enim horum quicquã ille, tametsi dicitur id opus Augusti iussu aut gratia conscripsisse: admonere potuit castigatæ eiusmodi abstinẽtiæ cũ reliquis STATIVM: qui per initia Thebaidos ad eandem miseriam ità se composuit,

-tuq; ô Latiæ decus addite famæ:
Quem noua maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit. Tum illa, nihil nisi superiora, *-licet arctior omnes*
Limes agat stellas: & te plaga lucida Cæli
Pleiadum, Boreæq;, & hiulci fulminis expers
Sollicitet, licet ignipedum frenator equorum
Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Iuppiter æqua
Parte poli: maneas hominum contentus habenis,
Vndarum terræq; potens, & sidera dones.
Tempus erit, cùm lanigero tua fortior œstro
(durum hoc œstrum lanigerum)
Facta canam. Id quod etiam Flacco placuit: sic enim scribit, *-tuq; ô pelagi cui maior aperti*
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Iulos:
Eripe me populis, & habenti nubila terræ,
Sancte pater, veterumq; saue veneranda canenti
Facta virũm. versam proles tua pandit Idumen.
Videntur aliqua deesse,
Nanq; potens Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargentemq; faces, & in omni turre furentem,
Ille tibi cultusq; dicùm, delubraq; genti
Instituet: cùm iam genitor lucebis ab omni
Parte poli. neq; enim Tyrias Cynosura carinas
Certior, aut Graijs Elice seruanda magistris:
Seu tu signa dabis, seu te duce Græcia mittet,
Et Sidon, Niluſq; rates: nunc nostra serenus
Orsa iuues, hęc vt Latias vox impleat vrbes.

Licuit fortasse his Virgilium sequi. at Lucano quî licuit? quippe ita est memoriæ proditum: Romæ quiddam recitaturũ, in præfatione (sic enim cõsueuerãt tũ ad attentionẽ comparãdam tũ ad poematis cõmendationẽ) ausum esse sese cum Virgilio ita cõparare, vt etiam anteferri gestiret. illi enim hęc, *Ecquantum mihi restat ad culicem.* Quid igitur illius ita verba excipit, vt faciat suã? Tum autem qui Iuliorum familiã vniuersam Hispanico ac plebeio odio prosequetur: quibus numeris monstro illi (Neronem dico) potuit adulari? Audiamus igitur non iã Pompeii, sed sui transfugam,

-te cùm statione peracta
Astra petes serus, prælati Regia cæli
Excipiet gaudente polo, seu sceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Telluremq; nihil mutato Sole timentem
Igne vago lustrare iuuat. Tibi numine ab omni
Cedatur: iuriq; tuo natura relinquet,
Quis deus esse velis: vbi regnum ponere mundi.

Cum iis quæ sequuntur. STATIVS ad vnguẽ, *Sed neq; in Arctoo sedem tibi legeris orbe:*
Nec polus aduersi calidus qua vergitur Austri:
Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.
Ætheris immensi partem si presseris vnam:
Sentiet axis onus. libranti pondera cæli
Orbe tene medio. Pars ætheris illa sereni
Tota vacet: nullæq; obstent à Cæsare nubes.

Ab hoc excursu temperauerunt SILIVS & OVIDIVS. quorum iudicium ex Æneide sumptũ ego quoque sequendum puto. Opera verò sua sic item penè omnes clauserunt: Modestè VIRGILIVS ac more suo,

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studijs florentem ignobilis otij:
Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Veritus enim plagiariorum temeritatem tũ hîc nomen posuit suum: tum pudẽter innuit initiò diuini operis,

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis: vicina coegi,
Vt quãnuis auido parerent arua colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis,
Arma virumq; cano. Quæ qui abstulere, suam faciunt Æneidem, non Maronis. Et erat apud priscos in more positum, vt non titulis solùm ascriberẽt nomẽ, sed operis statim principiis apponerent. Sic omnes Arabes, & Chaldæi, ac Prophetæ veteres: Visio Azahelis. Iudicium Abdiẹ. Dixit Auenzabri. Sermo filii Zacuth. Propositiones Barthecuai. Sic Herodotus, sic Thucydides. HORATIVS inflatior in operis sui cõmendatione. Nã cùm pudentissimè diuinus Parthenias, *Hæc super aruorum cultu, pecorumq; canebam,*
Et super arboribus: Ille,
Exegi monumentum ære perennius,
Regalíque situ Pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum. &c.

Haud multum absimilis OVIDIVS: modestior tamen,

Iamq; opus exegi: quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
(aboleuit Fastorum tamen libros sex.)
Cum volet illa dies: quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet: incerti spatium mihi finiat æui.
Parte tamen meliore mei, super alta perennis
Astra ferar: nomenq; erit indelebile nostrum.

Modestissimè etiam STATIVS,

O mihi bissenos multum vigilata per annos
Thebai! Iam certè præsens tibi fama benignũ
Strauit iter: &c.

LVCANVS autem quasi verus Vates præuenit exitium suum his versibus, qui nõ in fine operis, quippe imperfecti, sed in nono sunt,

Nam si quid Latiis fas est promittere Musis
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores, &c.

Hi fines igitur poematum, cum quibus nos quoque tam longo tamque pertinaci labori finẽ faciamus.

LIBRI QVINTI FINIS.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI

POETICES LIBER SEXTVS,

QVI ET

HYPERCRITICVS.

IVDICIVM DE ÆTATIBVS POESEOS LATINÆ.

CAPVT PRIMVM,

Seculum vnde.

LATINÆ Poeseos ætates quinque in præfẽtia statuo: non quemadmodum quatuor mundi secula poetæ prisci: neque similes quatuor vitę spatiis, quæ à Philosophis in animalib⁹ agnoscũtur. motus enim, tractus ille qui certis temporum præscriptionibus secatur in partes, ac propterea seculi consecutus est appellationẽ, celebratus est in primordiis ipsis à pacatis elemẽtorum consensionibus: à qua perenni perpetuáque concordia incorruptissimi metalli, hoc est auri, formam ei designarunt. Ergo, vt res sese mortales habent, cùm in eo cõsistere nõ posset, neque fas esset ad meliora promouere: necesse fuit à deterioribus excipi. Vnde per argentum primùm, deinde per æs ad hoc vsque ferrum, quo nunc æuum miserrimè transigimus, deducti sumus. Vitæ verò nostræ curriculum longè alia dimensione ab infantia inchoatum, statáque ętate perfectum, declinat eò vsque dum rursus exolescat. At ipsam poesim multò diuersa metimur ratione. nánque rudimenta quædam primi illius exortus agnoscimus: flexũque ætatis tãquã per adolescentiã, à Liuio atq; Ennio, per Accium, Næuium, Plautũ ad cõsumatum florénsque transmissum robur: quod in Terentio, Catullo, Tibullo, Horatio viget, in Virgilio etiam luculẽtè splẽdet: à quo ad Martialem, Iuuenalem, Silium, Statium deuergens, paulatim efflorescit. Tum autem quarto veluti decurso spatio, hęsit in senii vestigiis cum Sereno, Sidonio, Seuerino, Ausonio. Atque hæc quidem præ se ferre videbantur hactenus imaginem quãpiam inæqualis vitæ nostræ. verùm longo post hosce tẽpore, non secus atque intermortua, tandem penè derepẽtè satis magna, veluti Tages alter, extitit. Nam tametsi de integro rediuiua nouam sub Petrarcha pueritiam inchoasse, atque inde Philelphi studio clara admodũ incrementa cepisse visa est: haud exiguam tamẽ illam tum fuisse puto, quam constat penè illico multorũ illustrissimis ingeniis cõfirmatã, cum antiqua illa optima certare potuisse. Etenim si vnum modò Virgilium excipias (is enim non solùm humana superauit ingenia, verumetiã sese quasi parem extulit naturæ) Palingeniũ, Aonium, Politianum, Cerratum, Vidã, Pontanũ, Sanazarum, Fracastorium habes, quos cum quiuis veterum compares, multis, sed non ignobilibus anteponas. Quam rem vt cõmodius ac propius cognoscamus, ab iis quorum opera sunt nota nobis (multa enim latent nos in hac barbaria atque vastitate literarũ: ac raris, longinquis, difficilibus, & vix & serò commeatibus subuehuntur) auspicatus, iudicium nostrum ad ea vsque tempora deducere constitui, quæ sua fulta authoritate, reprehensionibus atque censuris carere videbantur. Tentandum nánque nobis est, perinde atque nobilium ac sublimium rerũ vel indagatoribus vel etiam vindicibus, an illa quæ ab ipsis dicta sunt, acutius, concinnius, rotundius, accuratius potuerint dici. Quæ fuit causa, vt ab iis, qui etiamnunc monumentis suis superstites sunt, duxerimus temperandum. simul vt & odium in castigando, & adulationis suspicionem in laudando vitaremus. Tum autem qui non omnium aut indolem, aut facta cognosceremus: si qui fortè propterea præteriti fuissent, ne id à nobis vel temerè, vel ignauè, vel etiã malignè factum putaretur.

IVDICIVM DE POETIS,

CAPVT II.

AC quanquam à Quintiliano, summo est factũ iudicio, vt qualis quisque esset poetarum, cognosceremus: & iam superioribus libris non

pauca ſunt à nobis commemorata: nonnihil tamen hîc quoque dicendum eſt, quòd ad imitãdi ſtudium rationémque nos excitare queat. Vt igitur à veteſtioribus initiũ faciamus: ſunt qui Plauto Terentiũ anteponant: non deſunt qui è contrario huic illum: quarum partium iudicium ſi quibus rationibus fulciatur, intelligamus, facilè vter vtri præſtet, notum erit. Illud igitur imprimis, quod & alibi dicebamus, conſiderandum eſt: Vtriuſque idem ſtudium fuiſſe in Comœdia. Quod poematis genus cùm ad animos laxandos fuerit excogitatum: quæ propius accederent ad hilaritatem, ea ſunt à populo, populariſque auræ ſtudioſis expetita. quæ fuit cauſa vt Volcatius ſecundum à Cæcilio Plautum ſtatuerit: Terentiũ in poſtremis. Quando verò res eò perducta eſt, vt nos in lingua patria, hoc eſt Latina, ſimus peregrini: quàm ex nitidiſsimi cuiuſq; authoris operibus emendicatam, ad ea quæ ſentimus, applicaremus: atque in ea Terẽtianæ munditiæ potiores eſſent ſalibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerent Plauto priſci, tantum ætas noſtra ob linguæ cultum Terentio. Ille igitur illorum ſecunda fortuna commẽdatus: hic noſtra miſeria magnus factus eſt. Nam equidem Plautum vt Comicum, Terentium vt loquutorem admirabor. quanquam ne Plauto quidẽ quicquã eſt quod obiicias, præter antiquitatem. Sui nánque temporis hominibus fabulas dedit ille: Terẽtius verò ne abſcederet ab illa quã affectauit, puritate: diſceſsit ab ea quã præſtare oportuit, comitate. vt rebus verba Plautus, hic res verbis accommodaſſe videatur. Quæ tamẽ in horum Comœdiis meliꝰ aut fieri aut dici potuerint, videamus.

PLAVTVS, TERENTIVS.

CAPVT III,

QVemadmodum igitur Plautus quibuſdam Comœdiarũ inſcriptionibus minus ſatisfecerit nobis: ſuo loco dictum eſt. nam neque Rudens explet indicationem argumenti eius fabulæ, cui id nomen fecit: neque in tota Trinummo, verbum hoc eſt niſi ſemel: & Truculẽtus ſonum potius dat, atque expectationem ſuſtinet, quàm rẽ præſtet. longè commodius feciſſet ſi pro Rudẽte, Tẽpeſtatem: pro Truculento, Ruſticum: pro Trinummo, Theſaurum inſcripſiſſet. Priuatim verò errauit in Amphitruone: cùm in ea noctẽ longã illam decãtatam ſcripſit, in qua Hercules conceptus fuit. nã ſanè in iſta ipſa naſcitur, non concipitur. In Curgulione verò, quibus artibus potuit paraſitus annulum militi ſuffurari, quẽ ſecum ſemper ſoror eius habuiſſet, poſtquã cũ illo perierat? Sic enim ait Planeſium,

Verùm hunc ſeruaui ſemper mecum vnà annulum,
Cum hoc olim perij.

Neque verò placet quod fingitur in Ciſtellaria: Alceſimarchus adoleſcens ſtatuitur cũ ferro in ſcena, tanquam ſeipſum interfecturus. hoc enim tragicum, atque adeò atrox nimis. In eadẽ

A præterea idem adoleſcens cùm deos ſuorum dictorum teſtes faceret, ita iurat, *Itáne dij magni, minutiq;, & patellarij*. Hoc vt riſum excuteret: nõ ex decoro vel rei vel perſonæ. id quod committit ſæpe: verùm res eſſe oportet etiã ipſis in Comœdiis admodum veriſimiles: vt, tametſi ficta, repræſentari potius quàm fingi videantur. Soliũ illud licere liceat (libet enim quaſi Comicè ludere) cùm duæ in ſcenis proximæ perſonæ, quaſi in maximis interuallis ita loquũtur, vt à populo procul audiãtur: illi inter ſe nõ exaudiant. hoc igitur vſu poetarũ, theatrorũ cõſenſu datũ acceptũmq; ſit. Cætera omnia oportet quamproximè accedere ad veritatem. Itaque ne illud quidẽ vnquã eſt à me probatũ, cùm in captiuis & abit
B Philocrates, & redit Philopolemꝰ ab Ætolis Aulidem perpauxillis horis. non minore culpa tragici Græci, apud quos Athenis Thebas Theſeus momento temporis, etiam cum exercitu, etiã prælium fit, etiam poſt victoriam nũcius. Ridiculus potius in Mercatore Charinus quàm facetus aut vrbanus, cùm furit: neque minus ineptus tum ipſe tum pater, dum mutuis contentionibus licẽtur. vt omittã loca aliquot in quibus, ſicuti dicebamus, ãntiquã exercet Comœdiam. quemadmodum & in Bacchidibus,

Etiam Epidicum, quam ego fabulam æquè ac me-
ipſum amo,
Nullam æquè inuitus ſpectoſi eam agit Pelio.

Hæc igitur inter alia, quæ quaſi melius fieri potuerint, viſa ſunt recenſenda. Nã ſanè dictionis genus non eſt noſtrum emendare: qui illi ſanè barbari ſumus: aut ſi Latini, Latini profectò illius beneficio. Numeros nõ deſideramꝰ.
C Verſus aliquot in v r i, libr. perpenſi ſunt. Antiquas dicendi figuras non niſi inepti carpere auſint: cuiuſmodi ſunt ex Aulularia, *Pici diuitias qui aureos montes colunt, Ego ſolus ſupero*: & ex Amphitruone, *Naucratem quem volui conuenire, in naui non erat*. Erant enim Romę tũ Atticiſmi, quos curioſius ſeculum poſtea eſt aſpernatum.

Terẽtii verò quod immutemus, ſanè habemꝰ nihil: ſumma enim ille arte omnia, accuratáq; imprimis niteſcit oratione. nã quę tria reprehendunt in ipſo viri docti, illis potius quàm ei ſunt oneri. Primũ eſt: In Prologo Heautontim. ita ſcriptũ eſt, *Ne cui ſit veſtrũm mirum cur partes ſeni Poeta dederit quæ ſunt adoleſcentium, Id primùm dicam: deinde quòd veni eloquar*. Aiunt aliter proponere, aliter exequi. Itaque ſuo quiſque arbitratu inuertit. Mihi verò ad vnguẽ diſtribuere quæ ſtatuerit, videtur. nã primũ reddit rationem, tametſi leuẽ. Menãder enim cùm ita inſcripſerit: ſatis habuit Poeta illius ſequi iudiciũ. ait igitur hæc per illa, *Ex integra Græca, integram Comœdiam Hodie ſum acturus*, Heautontimorumenon. deinde ait, *Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet: nunc qui ſcripſerit, Et cuia Græca ſit, ni partem maximam Exiſtimarem ſcire veſtrũm, id dicerem*.

Deinde declarat quare ita prodierit in ſcenam. Ratio ergo ab ipſo hæc adducta eſt, à Menandri

à Menãdri authoritate. Quanquã ego arbitror, non omnis Comœdiæ partes eſſe adoleſcẽtum: ſed eius perſonæ quę in fabula aut inſignior, aut frequentior. Eſt autẽ maximè inſignis in ea Menedemus, tum quia eius cauſa abfuit Clinia, tũ quia etiam cùm præſens eſt, abeſt. agũtur enim omnia penè in ædibus Chremetis: tum quòd cõpilatur ſenex. Poſtremò quia fabulæ hilaritas in Cataſtrophe, tota pertinet ad ſenis miſeriam diluendam. Hoc primùm obiiciebant: alterũ hoc, Vaſta, inquiunt, & hians, atque inanis Comœdia eſt. tota nánque intercedit nox. Nam per initia cœnam curant. poſtea Chremes ait, *luceſcit*. Sanè igitur abiit nox. Hæc eſt illorum obiectio: quam ſic diluimus, Datam actámque fabulã ludis Megalenſibus. itaque dimidium fabulæ actum veſperi: noctem tranſactam ludis. alterum dimidiũ reliquum ſub lucem. vnã igitur quaſi duas. Id quod cùm eſſet per præconem pronuntiatũ iuſſu Ædilium, pollicitus eſt ipſe quoque Poeta in Prologo, verſu illo, *Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici*. Tertia hæc animaduerſio eſt in Andria: Introducitur enim Glycerium parturiẽs cũ hiſce verbis, *Iuno Lucina fer opem*. At, inquiunt, cùm hæc Comœdia palliata ſit, non erant inſerenda nomina Romana. Lucinæ enim nomen quomodo notũ Glycerio, quæ Græca perſona eſt? Reſpondemus, Prolepſis poetica eſt: ex poetæ ſanè perſona perſonis attribuuntur multa: quemadmodum ſuo loco dictum eſt de Lauinis
Prolepſis poetica. C litoribus & de Velino portu apud Maronem. & Romanis cùm recitarentur, Romanas voces interponere licuit. Id quod ab aliis quoq; factũ eſſe cõſtat ex Plautinis fabulis. Ille enim Thebis cùm ageret, Amphitruonem ita facit narrãtem Soſiã,

Quid faciam nunc ſi tres viri me in carcerem compegerint? Sic in Captiuis nominat *Subbaſilicanos*, cùm in Ætolia eſſet: item *velabrum*. cæterùm ne multis aliis excutiẽdis locis oſtẽtem diligentiã, legatur Choragi ecdaſis in Curculione. ea eſt,

Qui periurum hominem volt conuenire eat in Comitium: Qui mendacem, & glorioſum apud Cluacinę ſacrum: Dites damnoſos maritos ſub Baſilica quęrito. Pręterea *forum in fimum, forum medium, Canalem, Lacum, Thuſcũ vicum*: quæ omnia quũ Romæ ſint, atque ea fabula in oppido Epidauri agatur: palàm eſt, hoc veteribus poetis licuiſſe, quod nouellis Grãmaticis carpere non liceat.

RECENTIORES.

CAPVT IIII, MARVLLVS.

POſteaquam ex priſcis illis expediuimus nos, à noſtro ſeculo auſpicari libet: vnde per proximam ętatem ad ſuperiorem facto gradu, tandem in vltima illa optima atq; eius optimo principe Virgilio quieſcamus. Primus, quod equidem ſciam, PETRARCHA ex lutulenta barbarie os cælo attollere auſus eſt. Cuius, quemadmodum diximus alibi, quòd nihil videre licuerit: eius viri caſtigationes, ſicut & alia multa, relinquam ſtudioſis. Simile fatum PHILELPHI quoque: ſanè

A quod ad nos attinet. quare ad alios tranſeamus, MARVLLVS totus durus, moroſus, aliorũ obtrectator, ſui admirator ſimul, & diffidẽs. Anxius enim quo dicat modo, hæret negotioſus, omnino inuenuſtus. Quem cùm Crinitus tantopere commendarit: accuratius perſpiciendum eſt vtra potior fuerit: amicitiáne apud illũ, an apud nos veritas. Iam primùm ad Neęram Epigrãma, quod maximè videtur delitias facere, id verò maximè eſt inſuaue. neque poteſt animus meus ei acquieſcere orationi, quæ fœminam vocet Paſſerem aut turturem. Nam tametſi ſexus eſt ſub vno articulo vterque: tametſi non ſunt acceptæ voces illæ pro epithetis: tamẽ aures eruditæ, veréque poeticæ aliud requirunt. Præterea cùm proponeret tria, regna, aurum, meſſes Arabum:
B tria concluſit, ſed non eadem. ſic enim dixit,

O prius peream ipſe, regna, & aurum.

Dices non eſſe philoſophum, ſed poetam: at verus poeta dicat, ſe in Epigrãmate oportere eſſe philoſophum accedit enim bonum Epigramma ad virtutes Epicherematis. Ad hæc decreſcit oratio. pluris enim erat eum perire, quàm regna: pluris regna, quàm aurum. quare aut ita, aut melius dixerit alius, *Ah prius pereamus, omnia vnà Arabum bona, regna, & aurum, & ipſe*. vt tribus, quæ dicebat, repetitis, etiam ſeipſum addiderit. Quanquam etiam exercitationis gratia molliuſculè illi futurum fuiſſe ſic putamus,

Salue nequitiæ meæ Neęra,
C Pluſquam nequitiæ tui Marulli.
Meum mel, mea ſuauitas, meum cor,
Meum ſuauiolum, mei lepores,
Te ne ego ſine regna? te ſine aurum?
Aut meſſes Arabum velim beatas?
Te ne viuere ego queam relicta?
Ah prius pereamus: omnia: ite hinc
Arabum bona, regna, & aurum, & ipſe,
Qui meipſum in domina mea reliqui.

SVBDIDIMVS verſiculum duobus, quibus anteibat. Plus enim eſt id quod poſitũ eſt in hac interrogatione. plus, inquã, nõ poſſe *viuere* ſine ea, quàm poſſe regno carere. Et magni affectus eſt verbi numerus ille, *pereamus*: & quod ſubditur: *omnia*. Deinde Gorgotes cum contemptu:
D *ite hinc*. tandem cùm ſeipſum expellit. Poſtremò, indignum ſeipſo, quem reliquerit in *relicta*. Etiam poſsis acuere appoſito contrario ad hũc modum, *Ah prius pereamus: omnia, ite hinc*

Rerum ſomnia, regna, & aurum, & ipſe.
Quin nihil pereat, nec hæc, nec illa.
Quum meipſum in domina mea reliqui. Quòd ſi quis hoc facile factu putat: vt aliena corrigãtur, periculũ faciat. Citius & cõmodius mille de ſuo fabricatus fuerit, quàm aliena decẽ vel prauia direxerit, vel ſqualletia nitore affecerit. ſed ad alia.

Alterũ quoq; Epigrãma ſanè multis arriſit. Inuentio tamen adeò vulgò iactata, adeò protrita eſt, vt Græca, Latina, Thuſca lingua iampridẽ circunferatur. Metiamur verò tum illius tractũ vniuerſũ, tũ partes ſingulas: poſtremò verò cõclu

sionem. Primùm dicit stupefactum, deinde con
iectum in fugam: inde spoliatum: Neæram po-
titam telis deos figere: illum errare inermem.
Languidior igitur est conclusio. minus enim est
Amorem esse inermem, quàm à fœmina deos
vulnerari. Cùm igitur sic dicat,

Induiturq; humerum: pariterq; hominesq; deosq;
Vna ferit: victus errat inermis Amor:

malim equidem hunc ad modum,

Ergo infesta ferit pariterq; hominésq; deosq;,
Atq; nouus telis facta triumphat Amor.

Quanquam argutius ita finxeris: Ille sic dicit,

Sed dum fortè fugit, plenę cecidere pharetrę,
Deuicti spolium quas tulit illa dei.

Deinde sequitur illa conclusio. Tu sic,

Dumq; fugit cecidere faces, arcusq;, pharetraq;
At trepidi spolium non tulit illa dei:
Atque ait, His puer, i, ferias hominesq; deosq;:
Sat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

Vt omittam, minus placere mihi vocem illam *pharetræ*, in numero plurali: versus enim gratia factum videtur. Primi quoque duo versus non satisfaciunt.

Inuenta nuper nerum cùm tenderet acrem,
Obstupuit visa victus Amor domina.

Voluit dicere, arcum tendenti Neæram superuenisse. nam quomodo inuenerit eam, si nõ vidit? quare post *inuēta* addidit *visa*? melius igitur ne fugiat: sed adeò incēdatur ab illa, vt primùm obstupescat, mox spolietur. melius, inquam, nõ fugere à tam bella puella, sed rara neque amplius visa specie capi.

Inuenta rerum dominum cum tenderet arcum
Obstupuit dominæ luce retusus Amor.

Obstupuit: spatiisque immobilis hæsit in iisdẽ,

His iisdem in spatiis, in quibus antè fuit.

Illa grauẽ telis pharetrámque arcúmq; sonantẽ
Sustulit: at flenti reddidit inde deo.

Atque ait, His puer, i, ferias hominésq; deósque:
Sat mihi sunt oculi, non tua tela, mei.

Qvae verò ad Falconem scribit, iis languidulas illas Catulli conclusiones imitatus est. Totus quoque tractus Epigrammatis ad illius Ideã deductus est. Multa tamen videntur reprehendi posse. Primùm vniuersus ductus orationis. malim enim castigare Falconem atque incusare, quàm insectari maledictis. Neque enim ingratũ potest cùm appellare, qui sese vindicat in libertatem ex eius heri seruitio, cuius nutu multum pẽsi exhauriendũ habeat in opere quotidiano, parum demensi: propterea quòd ex ea famis cõparatione voluptas multa domino sit euẽtura. tãtominꝰ Insulsum aut ineptũ appellare queat. tũ autẽ ineptiat is qui illũ vocet perfidũ. captus enĩ forte, inuitus, in nexu aut neruo, nullã Tyrãno dedit aut debet fidẽ. Ignauũ verò quis diceat Falconem: qui ab quotidiano certóque cibo transferat sese ad fortuitas dapes, nec nisi multa opera consequẽdas? nam hanc spiritus libertatem atque magnanimitatẽ pro impietate agnoscere, planè dementia est. Quare alia dicendi cõstitutione, quã ductum vocant, agendũ fuit sic,

Præpes volantum verè splendor alitum
Magnanime Falco: siue quæ terræ sola
Præter remisso pressa radunt impetu:
Seu quæ supremum fulminis ritu ætherem
Findunt coruscæ: te ne Regis optimi
Olim ministrum, operísque consortem ardui,
Victoriarum marte partarum tuo
Laudem impudenti prodidisse nunc fuga?
Cúmque obsoletæ sordibus vitæ vltimis
Tam splendidam mutasse fortunam: vt tui
Sis transfuga? Nam clarus olim qui fores
Cum Rege Rex, nunc bestia es cum bestiis.

Oratio igitur neque Falconi conuenit, vti diximus, neque Regi, vt dicemus. quippe cuius amorem erga Falconem comparat puellari ac fatuo amori. Qua comparatione cùm vellet dictionem suam facere molliusculã, Regis maiestatem non effœminauit solùm in sexu, sed in ætate quoque infatuauit. Præterea duo addit, quorum alterum neutiquam Regẽ deceat, alterum ne virum quidem. nam neque Rex fugitiuã auem persequatur aut captet, neque vir lassus sit vnius diei opera, ídque in equo sedens. Auxit autem ignauiam, cum addidit, *vix*. Ad illud inuitus venio, quando ne literatoria quidẽ Latinitas constare videatur. Quis enim non animaduertat illa minimè cohærere? *quascunque & solæ*. sic enim scribit,

Ingrate Falco, & crimen alitum omnium
Quascunque mollis aura subleuat solo:
Cælumq; pennis, nubila & tranant suis.

& statim ab eodem relatiuo,

Ac regna solæ cælitum & vident domos. Est igitur sic: *quascunque aura leuat*. & *quæcunque solæ vident regna cælitum*. Præterea cùm *cælum* dixit, quare addidit *nubila*? An accepit *cælum* non pro aere (quod tamen putandum est) sed pro quinto corpore naturali? ait enim solas aues videre *cælitum domos*: ridiculè sané.

Ad hanc dicendi castitatem permulta illius viri possis redigere: ne supinum hoc seculum ista leuia atque incondita miretur oscitanter. nã pleráque talia sunt: plurima plebeia & sordida. multa ex aliena inuentione: Græca scilicet, aut Latina. Est enim Ausonii inuentio illa qua vtitur ad Antonium principem Salernitanum,

Quærite Mæonidem Musæ, redit alter Achilles,
Quærite Pelidem, Mæonides remeat.

E Græcis verò quæ sumpsit, vt in gemma Dido describeretur, haud valdè vegeta fuit: Si, inquit, de pudica fœmina mentiuntur poetę, ita vt impudicam scribant: quídnam scribent de impudica? De qua propterea quòd in nostris Heroinis extat Epigrãma: hîc nullum ponam nouũ. vnum tantũ hîc dicam: me non intelligere versum illũ, *Vera hæc effigies, nex vera est, hospes Elisæ*. quid enim? Etiámne ibi præsens erat Æneas insculptus? at nõ aderat cùm se interimeret. quod si, *hospes* est ξένε, Hellenismus est: viatorẽ Latini Hospitem vocant nusquam.

Ad

Ad Neæram cũ scribit, se nisi vratur, fore vt in lacrymas soluatur. nisi lacrymis madeat, vstũ iri: lepidissimè ac rotundissimè deducit. Quum igitur quot versiculis narrauerat vstionem, totidem lacrymas tanquam recurrẽdo renarret: addidit illum,

O vitam miseram, & citò caducam!

Non verum est. imò sanè temperatam vitam. & elegantius finiatur Epigramma illa rotunditate. Verùm ne curiosa sedulitate efficiamus operam nostram viliorem: vilescit enim singulis aut recensendis aut corrigendis: quum ex hisce patuit aditus huiusce castigationis studiosis. relinquamus ipsis quantum est reliquum: atque ad Hymnorum iudicia conuertamus orationem nostram. Quos Hymnos tanto impensius à nobis esse tractandos existimamus, quò fuerunt ignauius à seculo nostro cõsiderati. neque enim defuerũt qui ita scripserint, Principes Latinæ linguæ viros à Marullo superates. Quocirca permultùm interesse videtur reipublicę literarię, vt & ipsi Marullo, & cæteris optimis viris sua cuiq; laus ac dignitas aut attribuatur, aut retineatur. Quum igitur Poesis, vti dicebamus, ex rebus ac verbis, quemadmodum omnis quoque oratio, constituta sit: in vtrisque confusam operam Marullus posuisse videtur. nam quod ad res attinet, ea quæ supra naturam sunt, cælesti spiritu de eis fidem faciente: quãdo neque sensuum captu, neque mentis agitatu comprehẽdi queunt, vnà cũ hac ipsa rerũ inferiorũ humilitate commiscuit: ac si quando seorsum tractauit separata, in alteris altera promiscuè repetiit. quinetiam quod minus tolerabile fuit, Græcanicis fabellarum mendaciis conspurcauit. Quod verè spectat ad ipsum filum orationis: profectò nihilò constantius tumores Statianos ad humillimum ac maximè plebeiũ dicendi genus infeliciter demisit. Hoc enim viri illius ingenio maximo atque præclarissimo vitium fuit peculiare, vt magnifico spiritu scribere aggressus, elanguesceret in orationis tractu feruor ille: egregiórque primos illos impetus iudicium deinceps destitueret, aut voluntas. Nam quibus in poematiis sese voluit nauiter exercere, verus sanè poeta est, ac diuinus. velut in Elegia de exilio suo. recta enim est, & plena, efficax, rotunda. Maius etiam numen afflauit illum in Martis Hymno. longè excellentius atque augustius in Æternitatis explicatione spirat. penè enim solum poema illud vniuersas illius famæ rationes sustinere potest. Cæterùm vt quod de rebus ipsis dicebamus, eluceat: quis non videt primum Hymnum non conuenire propositæ inscriptioni? Titulus enim quum sit is, Hymni naturales: & Natura nihil aliud sit, quàm vis mutationis atque conseruationis: & mutatio non sit nisi rei existentis, vt id quod non est, aut simpliciter aut tale sit: hæ sanè leges his circunscriptæ limitibus, nullam queunt habere necessitudinem communionis aut proportionis cũ Creatoris infinitate. Solus enim creat infinitus: eiúsque actionis principiũ nullum est, ex quo fiat quod creatur, sed vnde tantùm, efficiens scilicet ipse. Nam quæ Natura capere potest in Diuinis, trium personarum in infinita substantia vnitatem, quam hic canit ille? Quare quid ei cum Iouis appellatione, quam communem cum Planeta mox faceret? Aut quem hic Dei filium agnoscit: vt in Pallade postea prostituat colubris & Medusæ? Quid ibi facit Inachus? Quid versus illi?

Siue in remotis optimis regnis patris,
Dignata mortales parum.

Nonne dominus Iesus non solùm regno Patris in cælo, sed etiam suo sanguine nos in terris dignatus est? Nõne quotidiana præsentia dignatur: qui nos inter affuturũ sese pollicitus est, quibuscunque terrarum locis eius nomine conuentus indicetur? Qui Ieam cum veterum nugacissimis figmentis equestrem facit in Gigantum pugna? at Dei Sapientia non eget vehiculo, non auxilio, non supplemento. quis enim addiderit infinito? Vniuersa verò materia rotundius omnino dici potuit. Vt autem ad primum hymum illum redeamus, eius inæqualitatem, quæ in hymno quoque Solis deprehenditur, videamus. Quid enim grauius illo, aut sonorũ magis?

Ipse animum vati, mentem ipse ministra
Sancte Pater, siue ætherea de lapsus Olympo
Entlea diuino præcordia concutis æstro:
Ignotasq; vias aperis: teq; ipse reuelis.

Quid illis obscurius?

Siue iubes cinctum Solis caput igne tuentem
Ingenio, mentisq; oculis per inane leuatis
Eminus informi quæsitum ostendere in vmbra.

Quid illis plebeium magis?

Ipsi inter facies, simulacraq; mille ferarum
Impia Circæ depasti pocula mensæ,
Obscœnis Stabulamur haris: nec tecta paterna
Restituimus: dulcemq; Ithaco de culmine fumum:
Lampridem in fœdas dociles transire figuras.
Sed te Moly tamen nobis tribuente beatum,
Secuti Dominæ atq; dapis: quo numina monstrant,
Nitimur immensum venerari carmine puro.

Vt ad Satyræ tabernas quamproximè accedũt: neque ex Christiana veritate scripta sunt illa,

Nam quum tota graui torperet machina aceruo.

Ex nihilo nánque creata sunt, non autem ex decantata illa congerie atque confusione vel exempta, vel digesta omnia. Exulet igitur à Theologiæ libris aceruus ille: à Philosophiæ verò monumentis *vacuum*, quod se iactat in illo versu,

Et vacuum sola inane teneret.

Nam quum scribitur in sacris libris, Terra erat inanis & vacua, significatur id quod ἄμορφον dicũt Græci, id est iners, & cessans ab opere: non autem τὸ κενὸν: quod omnino nusquam est in natura sine corpore: nusquam vel in natura, vel extra naturam sine Deo. Hoc autem non satis habuit *vacuum* dicere, nisi etiam verbosa pabilogia subderet *inane*. Sed & mala vsus est loquendi ratione, quum dicit,

Hymnorum iudicia.

Marullꝰ reprehenditur.

Natura quid sit.

Aridaq; ostentas medijs sola prodiga in vndis.
nam *prodiga* sunt effusa: at terrarum aspectus tollitur ab aquis. occultur enim. ergo vel coercetur, vel castigatur. Non igitur prorsum se adigit: sed quominus agas cohibetur. Postea verò quàm dixit hoc, quare addidit?

Apparent subito, dictu mirabile, terræ.
Quanquam ne hoc quidem verum est, terram prius Oceano tectam, postea extitisse. Illa deinde luxuriant,

Diuitijsq; suis capitur iustissima tellus.
Nullus enim telluri sensus, sed sola vel materia vel locus est eorum quæ in ea generãtur. Aliunde nánque formas capiunt. Quapropter inconsultam continuat ambitionem,

Atque animum facies mouet, & variantia rerum.
Nam si hoc studuit, vt faceret: non mouetur animus post generationem: postquam enim recepta est in materiam forma, cessant affectus: sed ante generationem mouetur efficiens ab Idea quam in se habet. Quòd si quis è triuiis obstrepat, hæc esse sophismata, & à Musarum leporibus aliena: neque verum dixerit. nihil enim solidioris eruditionis à Musarum sacrariis alienum est: & vnico eóque leuissimo verbo respondeatur: Non igitur hymnos esse naturales. neque vera canit illis,

Solida eruditio nequaquam à Musis aliena

Cælumq; profundum erigis.
Caue sanè dixeris, in imo cum elementis confusum fuisse cælum. Quòd si cælum aquæ sunt, quas ab aquis nostris separauit Deus (Hebræis enim Cæli nomen aquam & ignem cõtinet) quî stet versus ille?

Cælum.

Æquoreasq; iubes discludere moles.
Si cælum, inquam, est aqua: nostras aquas ab aquis cælum quo discludat modo? Et quum dicere voluit, præfecisse diei solem, sic scripsit,

Portantem Auroræ præponis lumina Solem.
non enim anteposuit *Auroræ*, sed postposuit. Quòd si potius intellexit, portare lumen Auroræ: verbum illud frustra sit. Cui nánque præposuerit? Illud autem priscorum delirium temerè nimis arrisit ei,

Solem sidereæ moderantem frena choreæ.
Si enim cæterorum cursus astrorum penderent à vi nutúq; Solis, Sol esset ipse Deus, aut prima Mens. Quin ne Mẽs ipsa quidẽ prima temperat subiectas sibi rotationes: sed diurna sola rapiẽs, suã nihilo secius cuique permittit. Nã quî reliquos cælos regat Sol, quos ne tangit quidẽ, quibus non assidet? Sed de his suo loco. nã hîc vel satis, vel etiam nimis. Scilicet etiam deformes buccæ suos habent basiatores. quarum fœditates apertius vt pateant, arcessenda sunt huc quæ cõgessit mox in Iouis hymnum. Sub eo nánque nomine si verum summúmque Deũ canit, non bono consilio repetit ex primo: temeréque Falciferum malignum sidus ei patrem dat. sin Iouem celebrat planetam: quibus legibus terrarum & æquoris patrem nuncupat? Tum autem nihil frigidius Ioue fulguratore. vbi secutus patrias nugas, eundem facit Hyperionem & Saturnum, qui fecit Hyperionem Solis patrem: vt idem sit Sol & Iupiter, aut Iupiter Solis frater, Titanis filius, qui Titanas tamẽ interfecit: Nugæ. Multi autem ibi versus infelices: totus tractus poematis vulgaris. sicut & quod Terræ dixit. Nihil ibi generosi, nihil præter humilẽ allegoriam positam in parabola sobolis & parentum. Inuenustus etiam in Venerem: quem decuit esse lepidissimũ. Sic & in Lunam, quum multa posset, nihil eruditum: durum ferè quodcunque canit, & insuaue. denique totum multò elegãtius dici poterat. Sex primores excipio versus: sunt enim belluli. Illi verò,

Ego ne relictis, heu miser, vobis queam
Exilia perpeti altera:
vt sunt duriusculi, an sic possint emolliri?

Vobis relictis exilio exilium prius
Mutare cogar altero? Ibi etiam,

Vel tu virorum fortium, aut laudes deũm:
nescio cur coniunxerit *vel* cum *aut*. &,

Proinde gratis hinc & inde cantibus:
melius quàm sermonibus: & efficacius quàm amicis: Et, *Viæ leuanda tædia*, mollius quàm incommoda. Aut (quippe suis numeris duriusculis) *Vel longum iter fiet breue.* Et vieta illa putrisque Græcorum licentia discerpendi voces, tanquam Absyrtum aut Pentheum, atque in disiectos versus distrahendi, omnino antiquanda est: qua ille frequẽter abutitur. Illi quoque in Martem numeri minus placent,

Adhuc suetus Leones
Comminus exagitare, aprosq;
An sic numerosius?

Suetus leonis, suetus apri
Sistere fulmineos furores. aut, *Fulmineas domitare flammas.* Ignescit enim dens. Languidum est epitheton ibi,

Sereno iam propior, propioresq; cælo:
Melius, timenti, aut pauenti. Sic,

Et iam profanæ versæ acies retro.
Acrius, *Et iam minaces.* aut etiam viuidius,

Tingit minacem iamq; aciem metus. aut, *tentat.*
Et, loco, metus, fuga. Et illa malè ordinantur,

Et procellosæ per aperta vitæ Flectere gressum:
Concinnius, *per aperta gressum Flectere vitæ.* neque bonum illud,

Siue mutato iaculis veneno: Mutatur enim iaculum veneno, non iaculo venenum. Sed nec felicior hymnus in Mercuriũ, *Neque mollior Cælitibus.* Cælo, miserrimi anapæsti: quíque ex aliquo monotarum cœtu erupisse videri queant. In eo illud considerandum: cùm dicit de Mũdo,

Qui par nulli, similis vni,
In te totus, tuus es totus. Potius, *Cui par nihil.* Nam tametsi in affirmatiua relatione parilitatis mutuus est respõsus: tamen in negatione cùm fiat disparis comparatio: minor semper ad maiorẽ debet referri. itaque dicimus, Nihil Deo par, non autem, Deus nulli par. Et pessimè dixit, Mundum deorum patrẽ. Hymnus in Saturnum bonus

bonus est, & candidus. nihil tamen abditi, quum & multa forent ad manus, & ipse profiteretur illis verbis, *Nihil insigne nisi iuuat, indictumq;*. Pulchre quoque stellas canit. at ille versus,

Hinc omne principium omnibus, hinc modus:
Commodius, *Hinc omne cunctis principium.* Quo verò Pana celebrat, multas habet bonas partes. Est autem illustre argumentum Vniuersitatis. Quocirca minus rectè deorum patrem dicit. Est enim Pan mundus ipse, aut cum diis, aut à diis, vnũ. Itaque imæ partes brutæ, ipsius terræ sunt symbola: aquæ inguina: semen enim aqua. Et aqua hyle Chaldæis ac Syris. ὕλη Græcis materia. Tum est aer in pectore, ignis apparitor, id est cordis. Caput cælum est cum oculis, id est sideribus. Cornibus designatur vis Æternitatis, quæ & præter & supra omnia est, & in se reflexa, seséque respiciens. Fistula totius est consensio in concentu, & consona dissonãtia, atque inæqualis æqualitas. At in Ætheris hymno quamobrem se dicturum pollicetur Magnum, nec vlli auditum opus antehac? nam de cõfusarum in Chao rerum digestione iam bis antea: in primo scilicet semel, iterum ad Palladem. & ante ipsum quis non? Tum de Ætheris in omnia versione. hoc enim Heracliti fuit. Sed & veteres euertit allegorias. nã quî fecerit Musas innubas? Quippe & aduersatur historiis, quæ filios aliquot illarum narrant: & Naturæ ipsi. Fœcundissima nánque oportet esse numina. semper enim aliquid & parturiunt & pariunt. Non minore incuria priscis fabulatoribus assensus est: vbi dicit, Iunonem decreuisse perpetuam virginitatem. Sanè si Iuno aer est, coniunctissima esse discupit Ætheri, qui profectò Iupiter. Elementa verò quod semel appetunt, semper appetunt, neque appetere nequeunt. quæ si ipse, ipsiúsque fautores ignorabant, discant: sin habuere nota, iam culpa fit ex errore: qua quum posset carere, maluit deprecari. Hymnus in Oceanum, vt plerique alii, sanè quàm immodicus. Eruditio illa de Charybdi etiam est apud Aristotelem in Æsopi Æno. Cæterùm satis ridiculé, sub terris esse locum vacuũ, quo vniuersus humor capi queat. tum autem quid metueret Oceanus? Ibi nánque futurus erat, sdque totus, nõ autem discerptus terrarum finubus. neque Solis radiis obnoxius: quibus & quotidie carpitur, & salsuginis vitio fit insuauior. Quemadmodum verò poetices elegantiæ fuit aliquando parum studiosus: ita ei nimis addictus interdum. quum enim legisset apud Poetam, *illusas auro vestes*, ausus est idem orationis lenocinium attribuere vestibus Æternitatis. vafrum sane aurum, & miseram Æternitatẽ, si ab illo illudatur! Sic excedit pudentem rotunditatem, quum dicit in Hymno Cælitum: *mascula firmitate.* Aristoteli νευρώδη, robustũ. Quæ verò cecinit Amori, ad Dei Spiritum sanctum nisi dirigantur, tota impia sunt: si dirigantur, ridicula. Nam Cupidinem geminum ex matre gemina cũ Platonicis agnoscit. at Amor in diuinis cum hoc nostrate haud vnus est. Et facit Patrem ab eo vulnerari. nefanda profectò Atheologia! Non mouetur à Spiritu Pater, sed ipsum producit. Inter Græcorum errores fuit is: vt geminum crederent Spiritum sanctum. Et turpiter admiscet Anancem antiquorum, qua cohiberetur Chaos. Nullum numen præter Deum. Nulla necessitas potuit Mũdi partes distinere: quominus suo quæque loco potiretur. nam sicuius elementi portio continetur extra sedem suam, ab alio vim patitur elemento, non ab vllo Necessitatis imperio, quod in omnia exerceatur. Esset profectò deus is alius, & contrarius quidem vero atque vni Deo. In Hymni extremo quum precatur Amorem, vt sese curis eximat prophanis: & Amor is ei sit geminus: alter purus, alter idoneus & voluptatibus & inanibus curis: vtri fecerit eiusmodi vota, disceptato opus fuit.

Græcorũ error de gemino Spiritu sancto.

Solis hymnus initiò tumidus, & Statium spirans: sed in saltibus, nedum in syluis, id est horridus: mox concidit. Ille tumor vulgaris. *Mens fremit: Procul este prophani. Mens remugit: Oestro.* Bacchantum rabies sanè hîc importuna, atque adeò ridicula. Et, *agitatu anhelo.* ibi sonus deficit. &, *longum interprete cassa*, & alia innumera. Pessimè Solem vocat Regem hominum ac deorũ. Quare ineptè dat eius natalia ad Acheloum. Nõ rege natus quomodo rex est? In terris natus quomodo cælestium rex? Sed &, quemadmodum imperitè Solem sub Mercurio collocauit, ita falsò scribit, eum esse in medio lucis & vmbræ. Nulla sub ipso, nulla super ipsum est vmbra. Ipse in medio suæ lucis agitat. Vmbra est aeris affectus luce priuati, terræ opacæ obiectu contingens. Et illa procul à veritate, Ab eo fugere cætera sidera. Nam & alia suo quæque circuitu congressus appetunt: & Luna menstruo cursu. Ac quanquam combusti Planetæ fiunt infirmiores, nõ tamen omnes: nõ enim Venus. Quin eodem in puncto qui cum illo iunguntur: ii tum pollent maximé. Nolo alia pene innumera persequi. non enim obtrectamus optimo ac fortissimo viro, cuius fati atque fortunarum, fatum meum atque fortunæ sunt simillimæ: sed propositis quæsitæ perfectionis in re poetica præceptis, monemus huiusce spirit' iuuenes studiosos: vt à plebeiis atque factiosis caueant iudiciis.

Vmbra quid sit.

Restabat Hymnus in Bacchum. qui propterea quòd est operosissimo carmine conscriptus: nolui sigillatim castigare licentiam quam exercuit authoritate nunquã satis laudati poematis Catulliani. Cæterùm vt videant Musarũ candidati quid præstare potuerit, si animum ad similem diligentiam appulisset: ascripsimus nostrum integrum. Qui si minus probabitur: at excusabunt horæ vix duæ, quibus inter infinitas occupationes effusus est:

Teneræ patrem quietis, genitore Ioue satum,
Iubet alta mens Cybeles tereti pede canere:
Sacra iuncta quos ouantes simul abdita decorãt.

Age Thyrsiger, Bicornis, Dionyse, Bigenite,
Eleleu, euoe Bimater, Semelefemorigena,
Animi mei tumentis furiata loca subi.
Laticis deæ potentes, virides hyalicubæ,
Vaga Nais amnicultrix, soror & pelagidoma,
Rigidóq; tecta querc' pigra cortice Hamadryas:
Simul Euas Hippa pictis redimita nebridibus,
Refer has preces alumno: paret ara propitium.
Phrygios relinque campos dea: Tmolus initiò
Vbi vagienti Opteria tinnula dederat.
Ioue patre digna proles, Baryctyperibro-
Reparator alme fesi venerabilis animi, (mie,
Quid erit prius canenti, quid posterius?
An vt artibus dolosis soror aeria Iouis
Semele necem suasit, rata pignora memorans,
Rata fulgurantis ignitona pignora thalami?
Furibunda flamma plenũ cineri dedit vterum:
Nihil illa læsit alto sacra membra Ioue sati.
Famulatur ignis igni, coma fulminea tuæ:
Noua flãma iuncta flammæ duplicata tibi furit:
Tibi spirat hisce puris tonitrusona numeris.
An vt inde semicretum assuerit sibi femori
Pater arbiter sereni, pluuiæque dator aquæ:
Quòd integrum deo sera dies daret habitum.
Viden' hinc choros Euantum: viden' agmina propera?
Sacra tecta fronde, plexis sacra condita caneis?
Viget hinc tenellus infans: puerũq; video mox.
Barymeni, Bassareu, Euie, Gegeneophone,
Age solue viperini fera cingula catuli:
Et eo recinge flagrum: face verbera tumeant.
Date, dura terra, nubes: date vos nemora locũ.
Mora nulla, nec quieti modus vllus. adorere,
Quate, pelle, cæde, Penthei memor, & memor Acati,
Sola quo secante ponti latro dux Lydius erat.
Modò salsa adunci rostro vada corpore varians.
Supere, Infere, omnia vnus, Lye, Lysie, Nomie,
Nihil est tibi quod obstat: nihil est tibi quod obest:
Colubérve dirus æstu, Libycæve iuba Leæ,
Rigidúsve mõtis aspri, nemorúmve ferus apex,
Fluuiúsve curuicursor, Thetis aut reciprocipes,
Notus aut periculosus, Boreásve maritimis,
Zephyrúsve dona Veris genitabilia ciens.
Tua lege sensit acri iuga decolor Oriens:
Tua prima Dithyrambi nota, clamor Io, io:
Tua prima sunt Triũphi noua stẽmata titulis:
Acies tuis vt armis truculenta, gigas obiit:
Rabies reflexit in seipsa bipennifera cadens.
Canimus, tot atque tantos domitare sacrilegos:
Male pœnitere Mineidas artis & operæ:
Temerarios tumultus vbi sancta celebritas
Simul hausit: & simul tum fuit vlta facinora.
Peregrine, Semitalis, Myrionyme, Xenie,
Hyperemeroclophypne, Ploinerterobathypne,
Geminúsque, & vnus idem: varius, similis item:
Nomius, Thyonieus, Nyctilieus, Oreodromus:
Tua lympha pura fontis: tua munera laticis
Salientis è rotundis sinubus grauis acini.

A Tibi prima mella pingues dederũt liquida faui.
Neque soli aratra iactat sibi sulciseca Ceres:
Neque Vesta mater auctos sibi montipera lares:
Neque iura sancta summo Themis ardua solio:
Neque sceptra Iuppiter vindicat aurea sine te.
Animantibus repletur tibi terra, tibi mare:
Comes est recens Iuuentas stata, nescia tenebræ,
Bona sempiterna vitæ vegetantia cumulans.
Duce te super supremi ferimur spatia poli:
Fruimúrque Cælitũ vi, fruimúrque dape deũm.
Sine te deus fatigat temerè pius Helicon:
Temerè impedita languet pigra vena, cita prius.
Mihi Tauriformis Euan, mihi Merotrophe
Modò lenta siste vestigia munere ferulæ: (veni.
Modò sustine, profanis fera pectora feriens.
Genitus bis ex eodem, semel antè satus eras.
Pater, obstetrix, & idem fuit ille, pia parens.
B Toties satus, biformis, modò fœmina, modò vir:
Temesa idẽ, Iacchus idẽ: dubius, neque dubius.
Igitur si Eleusin aris Cerealibus agitas:
Erycina siue Cypro Cytherea Venus alit:
Vel amas Osiris vndas colocasiopatulas:
Tibi temporum reponunt variante pede vices:
Saturas hyems quietes, aliæque viridia
Modò serta flore picto, modò fructibus obita.
Comes vda cymbalísq;, crotalísq; fit Hecate
Hera, mutuata puri tua lumina radii,
Vlulata noctilucis per inania triuiis,
Facies triplex in vna, triplici vnica facie. (nes,
Ades ô Nysæe, ades Carpine, Botrypyrige-
Fremie, Agriota, Leneie, Manice, Hymenie,
Opulentitatis altor Genius triticiferæ:
Tibi spica ventilatis acerosa reliquiis
C Opera tua, atque vanni officio liquida nitet.
Dator alme Bacche pacis, dator alme reme-
Iuga siqua seruitutis mala blanditia parat. (dii:
Metus ipse tu deorum, neque lætitia minor:
Prout explicata cordis cita seminia sipas:
Tua siqua vis ligarit: tua soluerit eadem.
Reliquum, quod est in orbe hoc, nihil est ad ea labor.
Cryphomista, Die, Licnita, Sabazie, Chtho-
Abige incubantis immania tædia senii, (nie,
Referens retrò fugacẽ ambrosiæ latice diẽ. (tit?
D Subitus sed vnde mî corda furor trepida qua
Feror, auferor, fatigor: vacua in specua rapit.
Comitatus iste, quisnã? quis ad hoc iter adigit?
Thyas hinc, & hinc Edonis trieterias vlulat:
Vbi tibias Mimallon bifores meribibula,
Vbi rapta mugienti sua funera vitulo
Tremibõboraucus inflat duo cornua capripes.
Rubicũda bucca turget: rubidus tumet oculus.
Nigra flexicrus corymbi comat orbibus hedera.
Manus inquieta thyrsum colubrigerula rotat,
Latitantium ferarum populans domicilia.
Fremit orba solitudo, nemora auia reboant.
Sed vbi leuẽ relinquo Saliũ caprifemorem,
Calamicinẽ Lupercũ, subidum, choretisequam,
Sibi Pana flantem acutis noua sibila tubulis.
Sonat ille sic nouenis ab arundinibus Herum.
Thiasota blande pando residẽs pecore senex,
Tity-

Tityrisca vis vocatte, teretismata titubans,
Crepericrepante crispans caua tympana digito.
Ita torquemusta spument tibi præla, tibi vehes:
Ita vinolenta Mænas tremulum regat equitem:
Neque canthari fideles sitis attenuet opes:
Sed onustior perennis fluat agmine scatebra:
Adhibe me alumni ad almi sacra mystica sociũ:
Mala cuius Ata frustra cupit esse familiæ,
Stygis Ata facta diræ famula obruta scelere.
Hagne, Liber, Orgiastes, Nooorme, Vitulifrons,
Holodesme, Brasmocrator, Pericionie vigor,
Aperi parata solis mihi crypta loca piis,
Procul artibus profani popularis humilibus.
HAEC sunt in quibus potes diligentiã, eruditionem, spiritum comparare. Nam quum sint versus operosissimi: si antipodiarũ laxitates admittantur, æquè faciles fiunt & populares, atque ipsi Aristophanei anapæstici: qui nihilo differunt à præcisionibus solutæ orationis. vt emittam etiam Choreos apud Catullum. nã ille planè senarius anapæsticus est,

Diuellit lactes sibi acuti pondere silicis.

Ad eruditionem verò pertinet tum id, quũ docuimus quare liceret nobis in Bacchi celebritatibus vti Galliambicis. Nam Callimachus Baccho poema fecit versibus, in quibus Choriambos quatuor claudit Bacchius. tũ præter vulgatas nuncupationes, aliæ permultæ ex antiquis erutæ monumentis. Ad hæc Hippa, Temesa, Tityri, teretismata, Dithyrãbus, vnde etiã triumphus. Nam quemadmodum Protothyræa priscis mysteriis Latina Lucina est: sic à duplici natali dictus Bacchus, ὅτι δίδυμαι & ἀνεβίωσε.

VEGIVS, BIGVS, AVGVRELLVS, ANGERIANVS.

BIGI nihil quicquam peruenit ad nos, ac vix nomen ipsum. AVGVRELLI multa vidimus, Lyrica, Sermones, Chrysopœiam, Iambica. Sanè præ se fert egregiam animi æquabilitatem. parum potest, parum præstat, parum conatur. In Lyricis vix ferẽdus. Vult genus id poematis ingenium vegetum, voluptatem accuratam, acre iudicium, politam dictionem, candidam, efficacem, numerosam. ille quauis humilitate humilior, exanguis, sine colore & anima. Sermones verò nihil aliud sanè quàm sermones. Nitor abest. omnia plebeia, ne dicam sordida. aceti aut salis nihil. Elaboratior ipsius Chrysopœia. cæterùm vix adeò spirat: ita languida omnia, ac penè emortua. trepidationis potius quàm limæ agnoscas vestigia. Iambicis multã dedit operam. Quæ Lyricis admista sunt, minus feliciter fluũt: illa præsertim quæ solis ex Iambis constant. ea nánque hærent, neque cohærent. Iuncturæ enim numeríque disiti disiectíve. Posteriora non sunt contemnenda: in quibus vnũ poematium inter cætera nobilius: cuius arbitror (neque enim nunc penes me sunt libri illi) initium est,

Amœna Petre quæ vides vagus loca,
Putato vana te videre somnia.

A Sanè faceta & luculenta. Verùm, nisi memoria me fallit, ne in eo quidem sibi constitit. Nam quũ per multos admodum versus solis Iambis deduxerit suas sententias, neque alias quas in animo habebat iisdem legibus constqui posset. alios admiscuit pedes. qua inconstantia nihil esse potuit turpius.

MAPHAEVS Vegius grandis profectò poeta est, nec indignus gratia doctiorũ. Tãtus eo seculo extitit, in quo nihil penè bonarum literarum vigeret. Cuius, quoniam à præceptoribus meis optimis atque doctissimis contemnebatur, ponam versus aliquot illustres ex illius accessione, quam adiunxit Virgilianæ diuinitati,

Turnus vt extremo deiectus Marte profudit
Effligientem animam medioq; sub agmine victor
B *Magnanimus seruit Æneas, Mauortius Heros:*
Obstupuere omnes: gemitumq; dedere Latini.
Et durum ex alto reuomentes corde dolorem
Concussis cecidere animis.

In quibus Virgilianæ lucis vestigia inuenias. Tolle enim vocẽ illam, *reuomentes*, cætera omnia optimi poetę opinione digna sunt. Nec minoris aut operæ aut gratiæ sexdecim proximi versus qui sequuntur. in quibus duæ illæ comparationes longæ optimæ: neque iis inferiores quæ in Luciani atque Statii libris positæ sunt: ac fortasse etiam meliores. Oratio deinde Æneæ frigida. nec multo meliora quæ deinde ponit. nec plenior aut felicior oratio Latini. Comparationes quoque priorum duarum gloriam auferunt.

C In Dauni Epicedio multa sunt quæ tolli velis: illa tamen haud penitus aspernanda,

Nate, vbi forma nitens? niueaq; in fronte serenus
Ille decor, dulcisq; oculorum aspectus, & altæ
Sidereus ceruicis honos? his gloria Martis
Contigit auspicijs? talin' rediture paratu
Discedens, voluisti auidis te credere bellis?

Et mox, *-felix tam grato cædis Amata*
Successu lætare tuæ: quæ tanta dolorum
Fugisti monumenta, grauisq; immania casus
Pondera. Quid misero genitori plura paratis,
O Superi? Et haud multò pòst,
Deerat adhuc fors ista patris suprema senectæ.

Et illa non ignobilia,

D *Interea ipse vrbem labefactam, & vulgus inerme*
Componit: solidatq; animos: requiemq; futuram
Spondet, & æternam ventura in secula pacem.

Neque illa displicent,

-maximes vt fronte serena
Occurrant genero venienti: & pectore toto
Excipiant gentem Iliacam: magnisq; receptent
Plausibus: optataq; effundant pacis amores.

Illa verò comparatio valde bona est,

-ceu quando longus & ingens
Agricolas tenuit resolutis nubibus imber
Suspensos: curuumq; diu requieuit aratrum:
Tum si clarus equos spatioso limine Titan
Laxet, & aurato cælum splendore serenet:
Lætitia exundant, & se exhortantur agrestes.

Nuptiæ verò, & conuiuium non sine ineptiis:

neque cætera meliora ad finem vsque: qui sanè non est ignobilis,

Tum corpus nati abluere, & deferre sub vndas
Quicquid erat mortale iubet. dehinc læta recētem
Felicemq; animam secum super Æthera duxit:
Immisitq; Æneam astris: quem Iulia proles
Indigetem appellat: templisq; imponit honores.

ANGERIANVS arguta multa, sed parum arguté. neque enim satis est sententias pedibus cōclusisse. Romanis dico: nam Græci modò dicant, quo dicant modo nihil pensi habent. Græcè igitur ea si essent scripta, pro diuinis haberentur. nunc autem Latina puritas alias leges postulat. Eius igitur honoris gratia vnum ponam illius Epigramma: sapidum illud quidem, atque argutum: sed impolitum, & carens cultu,

Floribus intextam diuersis mitto corollam:
Quam feci manibus nunc tibi Vita meis.
Vt cingat flauos crines, & tempora circum
Fulgescat, tepidi munera veris habes.
Sunt hîc, ecce vide, ridentia lilia, pulchri
Narcissi, atque tuæ pulchre Hyacinthe comæ:
Necnon Idalio maculati sanguine flores:
Atque alij, Tellus quos modò fœta tulit.
Si quæris, donum quid vult sibi tale: Corolla
Vt viret hæc, paruo tempore forma viret.

Primus versus plebeius est: alter mollicellus, & Elegiam, & Epigramma sapit amatorium. Sic quarti pars, bona. quæ inter ea sunt, vulgaria. Si seuerius agamus: ne apostrophe quidem probabitur. nam qui Cæliam alloquitur: quare ad alium conuersam interserit orationem? Pulcherrimus versus septimus, & octauus bonus. Conclusio elegans, & ab aliis quoque iactata. Videamus exercitatio quid valeat: & an hæc fieri potuerint meliora,

Aspice conspicuos cæli vernantis honores:
Quum facit hos: in te, quos imitetur, habet.
Hos tibi ver, Venus ipsa suos finxere labores:
Cui totum simili tempore seruit opus.
Candida luteolis arridentlilia Calthis:
Luteola at Violis Calthula pallidulis.
Vis & Acidalio lucentes sanguine flores
Ipsa videre tuas luce referre genas?
Quidnam opus est, quæ flos florum es, tibi mittere
Vt videas, quanto tempore forma viget. (*flores?*

quanquam melius, *Quàm paruo vt videas tempore.*

FIERA, MYCILLVS, QVINTIANVS, MANTVANVS, DAMPETRVS.

BAPTISTA FIERA doctus valde, valde accuratus, sed durus. Eius popularis CARMELITA longè diuersissimus: mollis, lāguidus, fluxus, incōpositus, sine numeris, plebeius: non sine ingenio, sed sine arte. dummodo scribat quod in mentem venerit, edat quod scripserit, sūsque dēq; habet. Hoc propterea dico, quia in nostro tyrocinio literarū triuiales quidā pædagogi etiam Virgilianis pastoribus, huius hircos prætulere. adeò sui quisque sequitur Ideam ingenii. Nā quòd versus illi ita erāt ruri nati, vt nihil vrbanū saperēt, eos rustica ingenia vrbana rusticitate potiores arbitrata sunt. Nō meminerūt Agasones isti, nobiles homines, etiam quū rusticantur, animos à nobilitate remittere, non amittere. Ita condiendam vrbanam seueritatem agrorum amœnitatibus, vt syluis accedat decor: non vt aruorum præsentia, splendor absit ciuilitatis. Denique hoc ita censendum est: Agros sine vrbanis delitiis feros esse aut sordidos. Iccirco dixit acerrimus harum rerum iudex Horatius, *-molle atque facetum*

Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.

Pro quibus, de Carmelita posis ita dicere,

-putri atque caduco
Carmelum imbuerunt sordentes rure cicadæ.

Quòd si versus immodicos, illotos, scabiosos huc afferre aggrediar, tēpus simul cū viribus me defecerit. Animi tamen gratia, duo describētur,

Impiger Orlandus vires dabat omnibus: omnes
Calones, lixas, fortes reddebat Achilles.

MYCILLVS Ouidio similior, eodem in poemate sui dissimilis: vt existimem fuisse eum ingenio tam alieno, quàm suo.

QVINTIANI asperitatem atque amentiam in prosa oratione castigarunt pedes. Itaque in Poemate videtur cura ac iudicium, quod est in soluta dictione exultantia quædam spiritus: sic enim de illo libet loqui. Quippe Beroaldos, ac Pium sequutus, eorū vitia auxit ingenii sui magnitudine. Periochæ Ouidianarum fabularum satis ostendunt, nihil ei præter iudicium defuisse. quam tamen culpam diluit Tragœdia sua. neque enim est contemnenda. Vt est argumentum maximè difficile quod venusta componas oratione, ita sunt optimi versus: quasi in materia volenti quæsita, non oblata detrectanti.

DAMPETRI Poematia vidimus aliqua, in quibus (quod in primis arduum atque perrarum est) nullum claustrum, nullā inuenias cucullam. tanta est dictionis facilitas, vix vt admittere numeros: tantum numerorum, vix vt lenitatem vllam posse admittere videantur. Sententiarum verò plena omnia: sed earum quæ auditorem ducant, non angant: saturent, non afficiant fastidio: alliciant, non rapiant: denique suum faciant volentem, non inuitum.

ACCIVS, ROGERIVS, VVLTEIVS, CORDVS, MOLOSSVS, AMASEVS, ALEXANDER, GAIDANVS, MOMBRITIVS, RHODOPHILVS, DOLETVS.

ACCIVS is, quem faciunt Æsopicarum authorē fabularum, siquis alius, tum accuratus, tum argutus poeta est. Illud obseruarāt præceptores nostri: ab eo nusquam Ecthlipsin vllam factam in carmine syllabarum. videmur tamen nos alicubi vnam aut alteram deprehendisse. De ipso verò ita iudico: quæ dixit, à me nullo modo melius dici posse. quare eum poetis nouitiis non solùm ediscendum ob fabularum vtilitatem, sed etiam propter versuū mun-

ditias

ditias imitandum. Parcius tamen concludendum sententias arctissimis illis gyris moneo. quod vnum sanè illi potest obiici: cuiusmodi est illa vocum allusio,

Assuitur muro reptile muris onus.

Neque enim eiusce generis agnominationes nisi in argutiis Epigrammatum commēdantur. Talis apud nos in Epigrammate de Roma,

Orbem, non vrbem. Hic verò *murum & murem* simul composuit.

ROGERIVM puto fuisse Aurelianum. Eius Hendecasyllabos vidimus aliquot valde bonos. Hanc enim, quam isti tabernarii commendant, fluiditatem compescuit numeris admodum & facetis & decoris. Sententiarum quoque connexiones curauit vt essent concinnæ. quódque ab iis qui viuunt neglectum est, breuis fuit: & aculeum in cauda reliquit.

VVLTEIVS ad omnia pronus argumenta, quasi fœmina impudica. id quod maximè ab illustri poeta fugiendum est. Selecta esse oportet quæ proponas tanto theatro, quantus est ambitus vniuersæ linguæ Latinæ: tractus ætatis orbis vniuersæ. maiorem laudem cōsequuturus ex gloria vulgari, quam contempserit: quàm famam bonam ex opinione, quam affectarit. neque enim poeticæ diuitiæ in copia, sed in electis opibus consistunt.

CORDI ingenium varium, nec vulgare: cæterùm tantum sibi placens, quantum aliis hærere velit. Eius itaque laudatio, vel vituperatio aliorum est.

MOLOSSI spiritus ingens, nihil sonans plebeium: multa bona in eo poematio, quo duorum certamen quoddam scripsit. malim tamen aliqua non potuisse. Hoc plerique vitio laboramus: vt libros grādiores atque offertiores nostros esse velimus.

Minor in numeris AMASEVS, atque liberior: purus tamen & candidus: tum autem versus non vulgares: tametsi argumentum non admodum felix ad tanti ingenii exercitationem.

Cōtrà T. ALEXANDRO fortuna gratiam fecit. Quid enim quiuit ille maius, quod tunc caneret, excogitare: quàm illius Regis laudes, quæ maximorum poetarum voluntates solicitare, ingenia explere facilè potuerunt? quare in tam spatioso campo ita cursum exercet ille, vt etiam in maximis viribus, magnam temperationem intelligas.

GAIDANVS paulò humilior est. MOMBRITIVS generosioribus vtitur dicendi legibus. & quum multa admittit, constat sibi tamen: neque deiicitur de animi contentione.

Duæ sunt præterea poeseos febres, RHODOPHILVS, & DOLETVS. Extat enim illius comœdia: qua nihil auersum magis à comitate. adeò enim insulsa est, vt misericordiam potius quàm risum excitet. Quem non nominassem: nisi sese sub poetæ nomine obtulisset nobis, qui ita constituimus: Eorum, sicuti suprà dicebamus, qui vita functi sunt: nullum (modò eius scripta extent hîc) prætereundum.

DOLETVS verò etiam Musarum carcinoma aut vomica dici potest. nam præter quàm quòd in eo tam grandi corpore (vt ait Catullus) ne mica salis quidem: vult insanus agere Tyrannum in Poesi. ita suo arbitratu Virgilianas gemmas suæ inserit pici, vt videri velit sua. Ignauus loquutuleius, qui ex tessellis Ciceronis febriculosas quasdam conferruminauit (vt ipse vocat) orationes: vt docti iudicant, latrationes: putauit tantundem licere sibi in diuinis opibus Virgilianis. Ita dum optimi atque maximi Regis Francisci fata canit: eius nomen suo malo fato functum est. quódque tum illi, tum illius versibus debebatur, solus passus est Atheos flammæ supplicium. flamma tamen eum puriorem non effecit: ipse flammam potius effecit impuriorem. In Epigrammatum verò colluuionibus atque latrinis illis, quid eius tibi sordes dicam? Languida, frigida, insulsa, plenissima illius vecordiæ, quæ summa armata impudentia ne Deum quidem esse professa est. Quapropter quemadmodum summus philosophus Aristoteles in Natura animalium fecit: vt post enarratas partes quibus constituuntur, etiam excrementorum facit mentionem: hîc ita eius legatur nomen, non tanquam poetæ, sed tanquam poetici excrementi.

VERINVS, EGNATIVS, STROZZI, MVTIVS, PALINGENIVS, PIERIVS, COTTA, AONIVS, BEATIANVS, NAVGERIVS, COLLATIVS, ALCIATVS, CASTILIONEVS, FAVSTVS, BONINCONTRVS, LANCINVS, ERASMVS, ALTILIVS, MELANCHTHON, GERMANI.

CIrcunferuntur MICHAELIS VERINI adolescentis quædam carmina maturo digna viro. quibus ob illius probitatē, ob ipsorum grauitatem nō solùm à me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus poetis debetur summa laus.

EGNATII nihil ad nos peruenit. Memini tamen illum cum Venetis legatis post Helueticum triumphum Regi optimo maximo Francisco dedisse quædam carmina, præsentibus nobis: quæ postea quum essemus Bononiæ, diu quæsita, non sine magno spiritu, multáque luce Virgiliana facta, visa sunt nobis tunc. agitur nunc annus circiter tricesimus sextus. quare quid in illis fuerit, haud sanè nunc diuinare licet.

De STROZZIS quid dicam? Patre melior poeta filius videtur. Hymni tamen inferiores sunt illius ingenio. vterque enim maximè voluit à vulgo abesse poetarum: sdque multis in locis præstitere.

Vicinus hisce MVTIVS AVRELLIVS & natali solo, & dictione. Mantuanum enim fuisse arbitror: illos scio Ferrarienses. Multò tamen

D.

maiora ſpirat is. Numerorum diligentiſsimus non obſeruator modò, verùm captator quoque. ſpecioſorum verborum iudex, elector, collocator. nihil non cultum, rotundum, molitus exit in ſententias aut ſuas penitus, aut quæ ex aliis acceptas accurrato genere dicendi fecit ſuas. Multa eius olim vidimus, quæ à doctiſsimis viris valde probabantur. nunc Elegia ſola nobis eſt ad Leonem Papam, ſanè bona. In ea enim cùm & ſuam fleat, & vniuerſam damnet paupertatem: tota pigmenta excuſsit ex arculis Catullianis: ſed ita vt ne Catullum quidem ipſum meliora audere poſſe iudicem, ſi nunc viueret. quin quum æquè vrbanus, æquè elegans ſit: longè eſt illo compoſitior. Principium ſanè grandem oſtendit poetam: finis argutum: totus tractus candidum ac politum. quid enim illo grandius?

Dum tu orbem immenſum paribus compeſcis habe-
Atq; animo terras proſpicis & maria. (*nis,*

Quid illis argutius?

Me neq; tantillum quantum eſt, ſeruare deorum
Iam poterit: non ſi mox velit ipſa ſalus.

Quid illis politius?

Quare quid mirum eſt, ſi aurum quoque iudicibus
Vulgus amat: largas diuitiasq; probat? (*dijs*
Vt quæ vna valeant facere & ſeruare beatos:
Et dare compoſiti lætitias animi.

PALINGENII poema totũ Satyra eſt: ſed ſobria, non inſana, non fœda. eius dictio pura. verſus ac ſtilus in imo genere dicẽdi. quare ſi noluit melius: ne à nobis quidem id tentãdum eſt. Non placet tamen cõſilium inſcriptionis. etenim cùm Humanæ vitæ Zodiacũ profiteretur: aut ſecundum ſignorum ſimilitudinem, aut ex eorum vi deducere debuit argumenta ad vitam noſtram explicandam. at ille in Ariete de Bono diſputat. Quòd ſi ita inſtituit, quia pro ſignorum principio cenſetur Aries (enimuero Bonum, hominis finis eſt vltimus; Beatitudo nánque, vt ſuo loco declarauimus, fruitio Boni eſt:) hîc ego Infantiam hominis poſuiſſem, atque eius inſtitutionem: in Tauro Pueritiam: in Geminis Adoleſcentiam: in Cancro principiũ Iuuẽtutis: in Leone Iuuentutis ſiue ſtatum, ſiue maturitatem, ſiue vigorem voces, idem eſt: in Virgine Statam ætatem, quàm virilem vocant: in Libra eius conſilia, apparatum ad opes ac potentiam: in Scorpio animi perturbationes: in Sagittario opera & artes: in Capricorno initia ſenectutis: in Aquario Senium: in Piſcibus vitæ finẽ. Ita in Infantia ſenſus: in Adoleſcentia perturbationes: in Iuuentute affectuum opera, Iram, Odium, Amorem, Bella. in Matura ætate Virtutes: in Senectute Iudicia, vitiorum inſectationes: in Senio Moroſitates: hæc itaque aut his ſimilia. Quæ ſi cum Zodiaco non conueniant: ne faciundum quidem, vt Zodiaci afficiantur appellatione ipſa poematia. At ſanè quid Tauro cum vitiorum inſectatione? quippe in eo libro etiam Venereas libidines rectiſsimè inſectetur, in Veneris regno (hoc enim Taurus habet) temerè agitat. Sic ne cætera quidem reſpondent: non enim quicquam Geminis cum diſputatione illa Epicuri aut Aretes. In Cancro etiam Lunæ oportuit ſupplicatum, Soli autem in Leone: at hîc de Amore maximè ſanè alieno loco. at in Leone de Felicitate. vbi etiam multa miſcet ridicula. quippe de ſeruanda vxoris pudicitia ea canit, quæ de media plebe quotidie audimus. In Virgine, quid attinet de morte contemnenda diſputare? nam neque ad hoc ſignũ pertinẽt ea, nec cohærent cum ſuperioribus. Quare quum quintus liber pendeat à quarto: ſextus ſuus totus eſt. nihilominus ſeptimus ab illis omnibus ſeparatus. quippe in quo de Deo, ac de Anima dicuntur omnia. at hæc pertinent non ad vnum authorem. ſanè Deus ad Metaphyſicum: naturalis animam conſiderat. quorũ opera cum Libræ ſigno nuſquam conueniunt. Quare autem Scorpio tribuerit Fati cognitionem, profectò neſcio. huius tamen libri finis admodum luculentus eſt. De moribus quoque quum diſſerit in Sagittario, materiam repetit quam reliquerat in quinto. Capricorni etiam initiũ à Satyra conſtituit, illa quidem & lepidiſsima & veriſsima: cæterùm longè diuerſa ab iis quæ ſequuntur. Quare hominem non ignarum bonarum literarũ arbitratus ſum: ſed leuis ingenii. & pluſquam poetam fuiſſe ſuſpicor: quſque extra omnem Zodiaci ambitum millies in hora auferri rapſque ſolitus fuerit. Iam verò docet hîc, quónam modo quis fieri poſsit Sapiens: at ſuprà quomodo Beatus eſſe. Sapientię autem finis Beatitudo. aut igitur antè debuit hoc ſtatui, aut continuò ſequi. Aquarius quoque traxit ipſum ad cælorum deſcriptionem: quæ ſtatim cum ipſo Deo coniungi oportebat. Ac ruditer quidem pingit ea quæ à Græcis authoribus Phænomena dicuntur: non veritus hîc illa ſtridere, quæ tres Maximi poetæ luculentiſsimè deſcripſere, Germanicus, Manilius, & Pontanus. hæc temeritas: ibi error. Hæc enim quum ſcripſit: diſputat de ſubſtantia cæli. at quid cælum eſt, primò quæritur: mox quale aut quantum vtraque quantitate. tum apponitur cauſa, quam Finalem vocant Philoſophi. Ordinem quoque inuertit. nam quum de Deo ſcripſiſſet ab hominibus diſcedens, ſubiecit de anima. Poſthæc de ſapientia, cùm antea de vitiis diſputaſſet. deinceps de numero partibúſque cælorum. Hinc de ſubſtantia cæli. deinde de Meteoris. Quod conſilium qui probarit: viam ac rationem ſciẽdi ſeſe neſcire fateatur, neceſſe eſt. Veniamus ad vltimum librum: in quo, ab imperfectiſsimis miſtis quũ diſceſsit, cælos tranſcendit ipſos: vltra quos de ſubſtantiarũ diſputat infinitate. Ita in Piſcibus: qui in natura ima hebetes, manci, muti, bruti, in cælo vim habent ad efficiendos homines bardos: maximè vocalis factus eſt. nã & ea tãgit quæ potiſsimũ ſpectãt ad ingenia ſupranaturalia, & ea affert argumẽta, quę quũ videntur acutiſsima, tum ſunt remotiſsima à veritate. Ait enim ſic, Finitum quidem cæli corpus vltimi: infinitam

Zodiacus humanæ vitæ

finitam autem vltra illum rem quandam. Huius probatio propoſitionis duplex. Deus infinitus: rectẽ. Altera, Infinitus non poteſt non infinita facere: non rectẽ. Tertia additur longè peior: Deus quodcunque potuit, & quantum potuit, fecit: potuit autem infinitum. Hîc tametſi non eſt tam arduæ rei definiendæ locus, & iam in noſtris libris ſupranaturalibus à nobis accuratiſsimè refutata: tamen nequid ille officiat ſtudioſis, hac quoque in parte frenandus eſt. Falſiſsima illa: Quantum potuit Deus, fecit. nam antequã mundum conderet: poterat, neque faciebat. & ſi Ariſtoteles illud diceret: tamen ei aduerſaretur ratio par. nunc enim non agit Deus quantum poteſt. Neque detrahitur hac oratione Deo quicquam: Non agit, quia non vult poſſe: Poſſe nánque & velle in illo vnum. Non vult, quia non optimum. non enim eſt optimum illi quicquam ſibi creare par. Lucem ait Palingenius eſſe rem illam, quæ ſupra cælos infinita ſit: eámque à Deo procedere. quæro, Lux iſta aut eſt ſubſtantia, aut accidens: non accidens, ſi à Deo & in Deo. Si ſubſtãtia: ergo idem cum Deo: non eſt igitur creata res. Sed de his nimis. Illud, quod ad caſtigationes poeticas adduci poteſt, obſeruemus: multa millia verſuum auferri poſſe ex hiſce libris. nam ſiquid ſemel arripuit ad dicendum, omnes illius rei vicinias, omnes excutit affinitates. neque prius quieſcit aut abſtinet, quàm exhauſerit omnia, vel minima quæque. vt omittã eſſe etiam quæ Grãmaticus iure obiicere: quæ ſyllabarum obſeruator meritò poſsit.

Olim PIERII non pauca vidimus: quæ propter tẽporis longinquitatẽ nunc excidêre nobis. etiam neſcio quid de Carpione & Catullo. Verùm earum ſcriptionum nihil extat apud nos impræſentia. Fortẽ inter alias librorum congeries eius, Ioathas repertus eſt à me. quare de ipſo aliquid etiam dicendum arbitror. Quem equidem huic ſubiunxi: quòd vterque longè abhorrebat à profanis atque impudicis argumentis. Ille vitia inſectando, præmia bonis proponendo: hic exemplo diuini illius viri, qui pro IESV nomine mortem cum vita cõmutare minimè dubitauit. Præſertim cùm affixa Poemati epiſtola & viri Chriſtiani ſapiat animum, & eadem dicat quæ Palingenius: ſed talibus adornata numeris ac figuris orationis, vt non ſolùm ſapiens, vt ille: ſed etiam poeta, non verſificator (quod neglexit ille) appellari mereatur. In opere autem ipſo cùm materia tenuis eſt & ieiuna, tum vulgaris. quare vix capere poteſt poeticæ corpus eloquentiæ. Ille autem contrà nititur multis conatibus obruere ſplendore orationis, nihílque omittere quod cũ ſimplici Chriſtiana veritate inoffenſum poetæ ſtudium coniungere valeat.

COTTA quum ſeſe ad Catulli mollitiẽ totum effinxiſſet: tantam numerorum nequitiam addidit, vt etiam affectaſſe palàm ſit. Epigrãmata igitur duo, verſibus hendecaſyllabis cõſcripta, & illius exprimunt, & Catullianorũ explent animum. quare in illis quod mutẽ non habeo. At eiuſdem Lyricũ de Liuiano indignum ſanè quod legatur. nánque & durũ eſt, & laxũ. Elegiacum Epigramma ad Lycorin adeò molle eſt, vt vel conatũ, vel etiã vota ſuperarit. Tantũ enim habet amatoriarũ gratiarũ: vt nihil addi, nihil demi, nihil mutari eo in genere dicendi poſsit. Scazontẽ cõtrà auerſis Muſis, & *Apolline* (vt ille ait) *nullo fuſum*, potius quàm fabricatũ, fugito. nihil enim inſuauius.

Ioathas Pierij.

AONII materia illuſtris, eadémque difficilis: quare ſtilũ quoque ſuiipſius diſsimilẽ fuiſſe par eſt. Aſſurgit ergo interdũ, neq; negligit figuras: aliàs ſerpit humi, docere contẽtus. Adeò verò fuit ſuperſtitioſus, vt etiã hemiſtichia quædã reliquerit imperfecta. quæ quia neglexit ipſe facere integra: ne nobis quidem in hiſce eſt ſatagendum. ac neque in cæteris: quum ipſum conſtet ad Lucretii amuſsim omne opus ſuum direxiſſe.

AVGVSTINI BEATIANI extat epiſtola ad Clementẽ Papam ſine arte, ſententiis & numeris vulgaribus: vt in ea neque puritas ſit epiſtolæ, neque maieſtas Heroici. Epigrammata præterea nonnulla haud magna cum re: vnum excipio, cuius rotunditas fecit vt hîc adſcriberetur,

Quam debere putem tibi, ſi Giberte requiris:
Quantum animo, atq; anima me dare poſſe datur.
Verùm animo atque anima, quando tibi reddere
Debeo, non vllo tempore poſſe puto: (*quantum*
Saltem aliqua vt meritis referatur gratia tantis,
Hunc tu iure tuo ſume animum atque animam.

NAVGERII ſtilus generoſus totus: ſemper enim aliquid vult quantum poteſt. Ecloga tamen ad Iulium Pontificem minus ſuauis eſt: nihil enim affert noui, quod exeitet.

ALCIATI, præter Emblemata, nihil mihi videre cõtigit. ea verò talia ſunt, vt cum quouis ingenio certare poſsint. Dulcia ſunt, pura ſunt, elegantia ſunt: ſed non ſine nerus. ſententiæ verò tales, vt etiam ad vſum ciuilis vitæ conferant.

Longè excellentiſsimus in poeſi ſpiritus BALTHASSARIS CASTILIONEI. nihil dulcius Elegia, nihil elegantius, terſius, lepidius. Profectò eam mihi vnam malim, quàm magnũ numerum Propertianarum. Illius verò Cleopatra, non vt illa viuens Reges tantùm ac dictatores capere poſſit: ſed omnes animos, quorũ intereſt vacare muſis. Eſt in ea faſtigium illud ſummum in acrimonia ſententiarum, quod tantopere eſt quæſitum à Lucano. Cæterùm Maroniana ſuauitate adeò tẽperatur: vt quantum abſterreris aſperitate Lucani, tantum huius lenitate alliciaris. Igitur capitur animus antè quàm cõgrediatur. Qui ſi omnia ſic ſcripſit: nulli poſt Virgiliũ ſecundus, illius comes haberi mereatur. Lãcinauit ille fortaſsis aures pẽdagogorũ illo verſu: *Neu longæua vetuſtas facti famam aboleret*: poterat enim, *Neu famam poſſet longæua abolere vetuſtas*: ſed quæſiuit inter tam delicatas epulas ex embãmate varietatem. Itaque aures atq; animus in eo tractu hærens, ſequẽti mollitia facilè delinitur, *Aut feris mea ſors ignota nepotib' eſſet.*

APOLLONIVS COLLATIVS Faſtos edi-

dit:in quib⁹ pietatē laudes. Frigidiuſculus tamen poeta eſt:& quū diſcedit ab Elegiaco,etiā infelix.

LANCINI CVRTII animus idē:nec melior fortuna. Neque enim dat poeſi ſacra Myſteria meditanda: ſed poeſin vincit compedibus diuinarum hiſtoriarum. Equidem aut aliter dicta, aut rudi oratione ſoluta maluerim legere. quemadmodum piget illorum operæ, qui Dauid Pſalmos ſuis calamiſtris inuſtos ſperarant efficere plauſibiliores. Mihi Spiritus diuinus eius modi placet, quo ſeipſum ingeſsit à Patre: non quemadmodum ab hominibus diſtortus eſt. neque Dauid illa cantica admirabilia ſunt mihi, niſi quibus legibus ab illo dicta ſint,hauriantur.

FAVSTI facilitas viuentis in ſcribēdo ſecundo plauſu excepta eſt. ſcholas tamen ſapit illa iuniorū:à qua nihil aliud quàm hoc ipſum expectes.

ERASMI in vertendis Græcis felicitas multa fuit. ergo ex illorum ingeniis poeta,ex ſuo verſificator fuerit. Neque ſanè puto ambiiſſe illū laudē hanc:quanquā non defuerit ei animus ad eam omnē gloriolam in literis affectandā ſibi,quam in aliis,cùm ſe inferiorē animaduerteret,irrideret.

Rerum cæleſtium LAVRENTIVS BONINCONTRVS edidit libros tres: quorū argumento ſtilus eſt longè inferior. non pauca tamen attentius legenti placere poſſunt.

GABRIEL ALTILIVS Epithalamium cecinit longè optimum: excellentiſsimum verò futurum, ſi ſibi ille temperaſſet. dum enim vult omnia dicere, afficit auditorem aliquando faſtidio tanto,quanta in aliis voluptate. eſt enim nimius. Quod vitiū illi gēti eſt peculiare:eſt enim totis illis Italiæ tractib⁹ perpetua loquēdi fames.

Ne MELANCHTHON quidem abhorruit ab ea laude,quæ ex poeticis artibus comparatur. Tametſi nōnulli eius populares inſanis quibuſdam præceptionibus è Chriſtiana republica poetas exigendos exclamarunt.quorū barbariſsimā amentiam non verbis: neque enim nugis aut clamoribus vinci queunt:ſed contrariis effectionibus doctiſsimus quiſq; damnauit. Illius igitur ingenium magnum,atque ad omnia comparatum intelligemus ex iis poematiis, quibus Solis Luñæq; defectiones cecinit. Nam & tēpora variè deſcribit eadem verſibus luculētis: & eodem nitore præſagia ſtatuit. cuius veſtigia ſequuti ſunt non ignobili ingenio Germani aliquot: STIGELIVS, ÆMILIVS, ACONTIVS, VOLFIVS, CAMERARIVS. Idem Philippus in Epigrammate iucundus atque feſtiuus. nam aliorum ingenia Germanorum rarò quicquā ſcribunt, quin iocorum aliquid agāt. quò fit vt riſus è vulgo,non admiratio à ſapiētibus ſequatur. Quæ tamen verterūt Græca(iis enim gens illa dedita eſt imprimis) non inuita Minerua faciunt. ſed hîc illis recēſendis non eſt locus. Dicendi nánque facilitas,bene dicendi affert difficultatem.

CERRATVS, BEMBVS, POLITIANVS, VIDA, PONTANVS, SANNAZARVS, FRACASTORIVS.

A MAiore apparatu conſtituēdum eſt iudicium de ſeptē,qui reliqui ſunt, poetis: Cerratum dico, Bembum,Politianum, Vidam, Pontanum, Sannazarum,Fracaſtorium. Tales enim tā tíque extitere:vt iis qui nunc degunt,magnam reliquerint difficultatem ad certandum de primo loco. nam vt à CERRATO incipiā, magniloquo atq; illuſtri dicendi genere vſus eſt. Non, ille muſcam ſi deſcribat, demittere poſsit animū ad plebeiam orationē. Breuis eſt,ſplendidus,innumeroſus,plenus,candidus. quē perpaucis in locis cupias aliter dixiſſe. quanquam principium magis probarem: ſi pronomine abſtinuiſſet. ait enim,

Virgineum decus ipſe cano memorabile terris,
Et cælo. Sic igitur fortaſſe,
Virgineum decus,& ſuperùm memoranda deorum
Dona cano. aut, *-& magni memoranda Tonantis.*

B Quæ quum dico, ita dico vt illius admirator. quum enim quatuor animæ ſint Poeſeos, nerūus,numerus, candor,venuſtas: nihil huic præter horum vltimum deeſſe arbitror. Id quod ei non euenit ingenii aut iudicii vitio, ſed argumenti. eſt enim ſeuerum, ne dicā aſperiuſculum: quódque ægrè admittat colores illos, quib⁹ lucis amœnitas cōparatur. Vnum adducam verſum,in quo illius iudiciū,tanquā ex vngue leonē,agnoueris,

Et ni continuo ſe mœnibus inferat altis.

Non oblitus Virgilianæ artis,quæ in illo eſſet,

Et ni docta comes tenues ſine corpore vitas

Tantùm valent veri poetæ aures: vt curtam maluerint vocem, quàm illam vſitatam, *Niſi*. Quod arriſiſſet inerti cuipiam dactylorum captatori.

C Vbi tamen dixit, *-& tergora calce fatigant.* maluiſſem, *-veſtigia calce fatigant*. Neque verò placet Virginitatis comitem Pacē myrto coronari. nam neque Pacis ſignum myrtus eſt,ſed oliua:& Veneri dicata fuit: Dianæ penitus odio digna,ſi memineris quæ de Dictynna dicuntur à Callimacho. Præterea quum deſcribit Virginitatem, imprudenter,vt mihi quidem videtur,illa poſuit,

-partem obſcœnam velabat amictus.

Nihil enim in virgine obſcœnum. diximſſem ego, *partes tacitas*: vt etiam duriuſcula metaphora auerteret auditoris cogitationem. Neque ſanè aſpernanda illa tranſlatio. expertes enim operæ ſunt, & re & voluntate. Satis igitur erat poetæ

D verbis velatas eas partes, quàm amictu quem apponit. Feliciſsimè verò vbique diuinum Maronem ſimili ſpiritu imitatur: quemadmodū & ibi,

-& ingentem frustra ſpectabis Olympum.

Dixerat enim ille,

Ingentem alterius frustra ſpectabis aceruum.

Ponam etiam eius verſum longè tum ſententia diuina,tum numeris optimum:itémque noſtrum non tam numoroſum,ſed figuratius: vt ex his intelligas quouſque tandem ingenio tuo vti poſsis. Ille, *Inq; necem fratrum ne te manus effera obarmet.* Nos, *-ne te manus efferet armis.* nam & plenius, & numeroſius,*obarmet*: noſtrum pictius.

BEMBO quæ probitas atque æquabilitas animi puram ſuppeditauit orationem: ea ſuſtulit

lit magnitudinem. Quum enim cādorem eſſet

A multa opera aſſequutus, etiā numeros quæreret atque inueniret: venuſtate ſæpe,neruis ferè ſemper deſtituitur. Duo tantùm eius apud me ſunt poematia: Hymnus in diuum Stephanum, & Benacus.in hymno tam parū ſuauitatis:vt nuſquam minus. Cogor hic efferre quæ diu concepit animus: Malo noſtro fato comparatum fuit, vt in lingua patria partim peregrini, partim etiā barbari & videremur & eſſemus. Maxima igitur pars noſtrūm, vt aliquid egregii dicere videretur: ſumptis dicendi formulis quibuſdam è Cicerone,ad eas animos noſtros,etiam importunis accerſitiſque temerè argumentis,applicamus. Sed & illud lōgè miſerius contigit: vt,quò eruditiores videamur,quod ſemel excidiſſet Ciceroni, noſtras in orationes tranſferamus. Id

Ciceronis ſimiæ.

B quod, quum multi ambiant eandē gloriam, eodem periculo multis euenire neceſſe eſt. Iccirco toties inuenias Dilaudare, Facere medicinam, Trāſmittere tempus, Eſt in more poſitum,Res friget, Romam cogito, & alia eiuſmodi. Quo ex vitio maximis incommodis ſæpe affectus ſum. quippe cùm tales dicendi formulas materia quam tractaremus requireret,non rarò ſunt à me prætermiſſæ. Idem obtigit ſorte eadē poetis noſtris. quibus enim dicendi modis à vulgo ſegregari poſſe arbitrarentur: eos maximè ſunt ſequuti.iccirco nemo eſt qui non aliquid de Echo. In Hendecaſyllabis,elegantiarum,facetiarū,leporū:in Epitaphiis,Charites,Veneres,Cupidines,Lilia,& eiuſmodi. Quoties legis Macte? Apud quot illorum verſum illum? *-magnum decus addite diuis.* &, *-magnum Iouis incrementum.* Quæ & alia eiuſmodi tandem aliquando toties ingerere, iam ſit aliquis pudor: qui ſanè in illo hymno fugit Bembū, in quo tamen multi ſunt verſus optimi. Idem etiam cùm Dominum Ieſum Heroa vocat, valde me cōmouit ſanè vox impia & vtroque indigna. ne argutetur quiſpiam Heroem è ſemiſſe Deum,ex altero ſemiſſe hominem. non poſſunt monſtrorum figmenta vero Deo noſtro cōuenire. nam qui ei magnanimi quoque adiecit epithetū: aut Ariſtotelem, aut ipſum Ieſum ludere dicetur. Benacus verò quum ad Catulli lucernam vigilatus videatur,

D profectò illius exhibet tenuitatem:à lepore longè abeſt. quare non eſt animus eius articulos particulatim perſequi. Vnum tamen vehementer miror. vbi nánque Gibertum illum ſuum, tanquam Platonicam Ideam è Cælo deduxiſſet in valles Apœnini:ſanè viatorem, & quod aiūt, nuncium Papalem ita deſcribit,

Sæpe illum abruptis in vallibus Apœnini
Verſantem, luctantis equi quum frangeret armos,
Præcipitanſq; viam obſtrueret torrentib⁹ imber.

Vt illa diceret ſpecioſa,non eſt veritus tāta verborum mole decantare cantherium,quo ſtationario vtūtur curſores ad certa ſpatia magnis itineribus cōficienda. Iſtos equidē equos,etiā ſubſeſſoribus principibus, vidi nunquam non aut

A ephippio,aut calcaribus vlceratos.tantum verò abeſt vt luctentur,confoſsi,vt notiſsimas vias etiā ſponte trāſuolent,modò feſsi ne ſint. ſin fracti laboribus detrectent curſum: non id animo declarēt,ſed ignauia. Quid quòd quum ab Echo tēperare non poſſet,eā fecit reſpondere vocibus oratoris, qui apud reges Galliæ arque Hiſpaniæ verba faceret? Sanè verò bellū Ciceronem, cuius vox atque latera tanta ſunt, vt etiam ex baſilica ripas reſonare faciant.ſic enim ſcribit,

Hæ nam te inſolitè orantem,auerſasq; ſuorum
Flectentem regum mentes Giberte videbant:
Acceptos conuerſa ſonos quum vocis imago
Redderet,& dociles iterarent nomina ripæ.

Extat & ara Corycia, quam tuetur author, non authorem ipſa.

B POLITIANVM traxit ardor eruditionis ad ſtilum Syluarū. Itaque & lectionis variæ condituris,& impetu excurſúque Statio propior ac ſimilior. Quare neque candorē quæſiuit,& amiſit venerē:numeros verò etiā contēpſit. In Nutritiis modò oſtentet ſe multa aut recondita nota habere, ſatis habet. in quibus ſuū aperuit ingenium,quod laudaret in Lucano. Longè tamen & illo & ipſo Statio inferior. nihil enim ad illorū acutè dicta. In Ruſtico vena par, idem cōſilium: ſuauiuſculus tamen vt ſit,argumentū ipſum facit. Manto ſua inſcriptione primùm, mox etiam propoſitione vehementer mouit. apparaueram enim totum animū ad illius viri laudes ab ingenioſiſsimo poeta audiēdas:cuius vnius viri ima-

C ginē cū vnius imagine Ariſtotelis in muſarum mearū ſacrario veneror.& merebantur tāti carminis auſpicia non vulgarem attentionem. At enimuero haud ita diu nos tenuit illa ſpes: quamox in ipſa ſtatim progreſsione fruſtrati ſumus. ille enim pro laudib⁹ texit cōpendium operum Virgilianorū. Ingenuè mihi huiuſce fruſtrationis atq; doloris apud poſteros memoria hæc literis mandanda fuit. Longè cōſultius in Ambrano nánque & poetica eſt inuētio in Homeri natalibus: & laudes illius in fine multæ ac maximæ poſt Epitomē illi ſimilē Maronianę:ſtilus quoq; paulo rotūdior. Elegia pro epicedio valde bona eſt, ingenioſa, plena,numeroſa, candida, arguta,

D efficax: planè digna tanto viro: & quā equidem ſcripſiſſe malim, quàm quæ dicitur ab Ouidio in morte Druſi miſſa ad Liuiam. Epigrammata ſibi quiſque examinet. nā Elegidium ad Lalagen optimum eſt. ipſæ quoque Violæ ſuauiſsimæ. Græcis verò quæ puerū ſe conſcripſiſſe dicit:ætatem minus prudenter appoſuit ſuam. tam enim bona ſunt,vt ne virum quidem Latina æquè bene ſcripſiſſe putem.

Surgit deinceps opus nobis: quóque progredimur magis,plus itineris video conficiendū. M. HIERONYMNS VIDA, etiā dum viueret magni fuit nominis. nūc illū audio à pleriſq; ſtatui noſtri temporis principem poetarum. quo nobis acrius laborandum eſt, vt quæ illius ſint tot tantæque virtutes cognoſcamus. Ab eius igitur

poetica initium sumere placet. Est enim præclarum poema: quódque deceat gaudere hac tanquã prærogatiua militari: quippe hanc eandem, quam nos hisce in libris, materiam tractat. Præterea tãto maiore laude, quàm Horatius dignus est: quãto artificiosius de arte agit hic quàm ille. Verùm eam quoque Horatii operã suo loco agnoscemus. nunc verò hoc sic aggrediendũ est: Latini veteres quum Græcos poetas stiorum ingeniorum haberent authores, non tamen commisere, quin quæ melius dicturos sese sperarent, incastigata relinquerent. Ad hũc enim modum ita crescunt artes, vt ex posteriorũ iudicio prioribus fiat accessio commendationis. quare illi quum in exordiis poematum simul & proponerent & inuocarent: consultius nostri eas partes ita segregauere, vt opus suum primo loco profiterentur: deinde auxilium ad exequẽdũ implorarent. Id quod quum in vnum iam vel maximè obseruandum artis huius præceptum ac legẽ potius trãsierit: mirũ quibus artibus se tueri possit hic, qui in ipso artis vestibulo vtrunque cõfudit. sic enim scribit cũ venia & inuocatione,

Sit fas vestra mihi vulgare arcana per orbem
Pierides, penitusq; sacros recludere fontes: & quæ

sequuntur, sanè ad Sylluæ sonum propius, quàm ad iusti poematis formam accedentia: quam Ideam etiam in illis continuat,

Ecquis erit iuuenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus, pulchræ laudis succensus amore
Ausit inaccessæ mecum se credere rupi.

Pulchra sanè carmina. malim tamen *raræ*, quàm *pulchræ*. Neque placet is qui iuuenum animos à labore alienos, prius deterruerit quàm illexerit, proposita opera adeũdæ rupis, quæ inaccessa est. Illa verò quæ sequuntur, pertinent ad loci commendationem. Quid tamen præmii est pro tantis laboribus? Illa sanè friuola,

Lætæ vbi Pierides: cithara dum pulcher Apollo
Personat: indulgent choreis, & carmina dicunt.

Maiora itaque proponenda sunt, quæ leuent opinionem asperitatis illius. Et valde sunt humilia, quibus tã magnũ Heroa ad poeticẽ inuitet:

Primus ades Francisce: sacras ne despice Musas:
Regia progenies: cui Regum debita sceptra
Gallorum, cùm firma annis accesserit ætas.

nec explet aures clausura illius versus,

Hæc tibi parua ferunt iam nunc solatia dulces.

Languet enim hoc loco epithetum illud. neque rectè dicit, *procul à patria raptum*. onerat nánque inuidia diuinum virum patrem: pro cuius assertione datus fuit obses. Et quare deiicit eius animum, quem nos semper excelsum & agnouimus & iudicauimus? Deiicit autem fœda illa oratione, *Parce tamen puer ô lacrymis.*

Volens nánque atque etiam libens pro patris libertate subiit illius fortunæ vices. quin si fleuisset, poetæ intererat affectum illum puerilem aut silentio, aut verbis tegere. Quanto ille consultius de puero altero regio,

Ante annos animumq; gerens, curamq; virilem.

A Et nimis vel vulgata vel nuda sunt, quæ deinceps dicit de postliminio. quare longè alia ratione ingressus essem. Iaciatur igitur alea. pro illis ergo: *Lætæ vbi Pierides* &c. sic dixerim,

Magnum opus, atq; animis quod se intractabile (multis
Obtulit. At iam nobilibus nisi degener ausis
Abstiterit: deus ecce deus dux noster, & ingens
Gloria, nec longa hinc peritura in secula fama.

Pro illis, *Primus ades:*

Ergo sibi comitesq; viæ blandiq; laboris
Dum legit, ipse quibus cælum det magnus Apollo:
Te primum Francisce vocat: cui Regia sceptra
Debita perpetuus regnorum destinat ordo.

Et quia ad Regem scribit, tanquam illum instituat: alio consilio deducenda sunt. Igitur pro illis, *Hæc tibi parua ferunt:*

Hęc tibi dum procul à patria, amplexuq; parentis:
B *Cuius amore vices rerum has, fatumq; tulisti:*
Non ingrata dabunt tanti solatia casus.
At te olim in regno reducem, sceptris q; futuris,
Mox vbi sollicitis onerantes Æthera votis
Excipient matrumq; manus, procerumq; cateruæ:
Ipse tibi maiora dabis nostro auspice Phœbo.
Nam te ne pudeat positis Puer auree sceptris,
Sumere plectra manu, Musasq; adiungere Marti.
Regum opus hoc. seu magnanimum miraris Achil- (lem:
Siue Palæstini capiunt te oracula vatis.
Ipse etiam in patrijs numeris Pater, aspice, quan-
Assurgat, nulli sceptris aut Marte secundus. (tum

Quæ siquis minora illis putet: sunt enim extemporanea, in æstu, in strepitu familiarium: sanè non repugno, & assentior potius. Cæterùm si illa aut bona aut bene dicta putat: non assentior.
C quare aliis hanc eandem prouinciam tum in iis, tum in cæteris relinquo. Nam si omnia quæcunq; mihi minus satisfaciunt, concinnare contendã, ætas me simul atque vires deficient. Persequamur tamen aliquot alia loca: Non vera dixit, vbi ait versus ad sacra deorum tantùm inuentos. nam in agresti vita apud Pastores extitisse versus primos diximus in nostro Historico. Id verò quod ait, Apollinis nullum oraculum alio carminis genere, quàm Heroico editum, est communi cum aliis errore falsum, si illud verum est quod aiunt à Pythia responsum,

D Ἀνδρῶν ἁπάντων σωκράτης σοφώτατος.

Et sæpe in historiis soluta oratione legimus respondisse: & elegiaco, vt alibi dictum est. Verùm de eius vi atque arte in poetica, non de eruditione nunc agimus. Animaduertimus igitur, vniuersum pene opus hoc esse quasi parodiam sumptam atque formatam è Virgilianis. non eas dico partes, in quibus apponit exempla: sed illa, quibus sua ipse præcepta dat, ac leges sancit. Ac profectò is imitationis modus, vt est omnibus bonis poetis peculiare: id quod superiore libro satis à nobis ostensum est: oportet eum tamen verum esse modum, id est cum modo, non immodicum. In hoc autem libro tanta est talium frequentia locorum: vt cẽto quasi quidam iudicari possit. Multa nihilominus diuina sunt, atque

atque omni maiora obtrectatione. nam qualia illa, quæ de emendatione?

A

Carmina, quæ tantum antè recens confecta placebant,
Miratur tacitus: nec se cognoscit in illis,
Immemor: atq; operum piget, tæ sese increpat vltro.
Tum retractat opus, commissa piacula doctæ
Palladis arte luens. nunc hæc, nunc reiicit illa,
Omnia tuta timens: meliorq; sufficit illis:
Attondetq; comas stringens: syluamq; fluentem,
Luxuriemq; minutatim depascit inanem,
Exercens durum imperium: dum funditus omnem,
Nocturnis instans operis, operisq; diurnis,
Versibus eluerit labem, & commissa piarit.

Quæ deinde sequuntur, tãto studio Virgilium imitandi perfecta sunt, vt propè parem felicitatem assequuta esse videantur. nec deteriora Lu
B cretianis, quorum speciem ambiunt,

Atq; ideo ex priscis semper quo more loquamur
Discendum, quorum depascimur aurea dicta,
Præcipuumq; auidi rerum populamus honorem.

Et illa non inferiora,

Nanq; aliqui exercent vim duram, & reb' iniqui
Natiuum eripiunt formam indignantibus ipsis:
Inuitasq; iubent alienos sumere vultus.

Quare facetus aliquis iocari posit: eum suas sequutum leges, suis principiis ea quæ sequerẽtur dedisse meliora. id quod nequis obiicere posset nobis, fortè his ita constitutis, curare tentauim' pro illis: *Sit fas vestra*, &c.

Que rerum in numeris facies, quis cult' hadendis:
Magnanimisq; adeò quis spiritus additus ausis:
Seu lectus sit iudicio, seu ductus ab astris
(Vel *Seu partus sit*. vel *Siue datus sit iudicio.*)
Dicam aliis: tu diua mihi: quæ mentis anhelæ
Magna agitas molem, & placido te lumine misces.

Deinde Franciscum appellaret. tum autẽ principium institueret alia quàm fecit, ratione. neque enim à versuum diuisione auspicandum illi fuerat: qui hoc primo libro nihil nisi ætatem primam curat. quòd si propterea fecit, quia Heroicum imprimis commendaret: alio consilio aggrediendum fuit ei propositum opus. quippe non carmina, sed poematum genera fuerunt inter se comparanda. neque Heroicũ poema à carmine, sed à poemate carmen deducere. iccirco ad hunc, opinor, modum consultius cœpisset,

Principiò teneris multum quæsitus ab annis,
Delectusq; puer: sese q; ipsa indole maior,
Ipse petatq; acuatq; animum curamq; magistri.

& alia quæ ponere possem: sed sit modus.

Nunc ad Scachiam transeamus. Inuẽtio nõ inepta: iuuenilis tamen, & quæ interdum officiat decoro. Rerum verò ἐρμωνεία felicissimi ingenii est. Stilus in parodia Virgiliana. Bombyx castigatior atque elaboratior, propiusque accedẽs ad curam poetices. Is enim liber rex est librorũ Vidæ. nam Hymni & Eclogæ puerilia sunt aut plebeia. Catulli venerẽ dum vult assequi, delicias lenociniis plebeias fecit. Christias verò meretur summã laudẽ. nõ enim nisi à viro pio atq; etiã optimo, prodiisci illa potuere. Dicat aliquis,

A Nõ hoc quærimus, poetã quærim', quẽ hic profiteris. Mihi videtur, quanquã hoc quoq; nõ caruit obtrectatoribus, in legibus disponendi materiam, non posse quenquam meliorem operam posuisse. de stilo autem ista censeo: Esse sui dissimillimum. Lectissimæ quidem inuẽtiones ad cõparationes: quibus præter Oppianum nemo omnium frequentius vsus est. in eis verò est & venustas, & robur, & cãdor, & efficacia. Tametsi nollem Iesum Eridano comparare, ita vt ille fecit, auctum aliorum fluuiorum accessione: de comitatu verum est, de Christo impium. nam & grauiora multa sunt, quæ deprehẽdas atque reprehendas, tanquam nebulas, ac potius maculas & simplicis illius veritatis, quã spirare debet author eiusmodi narrationis, & diuiniratis: quod
B vocant religiosi nostri, ἐλαφρυνεῖν. vix enim hęc sine labe aliqua tractata sunt ab istis omnibus. Dum splendorem addunt à suis Musarum legibus, adimunt cælestẽ lucem. Dissimil is verò character est hunc ad modum. Catulli, Virgilii, Lucretii commiscuit imitationes. itaque sæpe discinctus est: interdum ἀλλοιοῦν. penè semper properat, vbi hæret Lucretio. Non aspersit nævos, veluti pictor exesas rupes, diruta palatia, columnas dimidiatas, nutãtia fastigia, pyramides trũcas: sed refersit ita, vt vlcera quasi quædam facta sint. multi tamen inter alios extant illustrissimi versus, multi ingeniosissimi: vt ille,

Nec sine Sole suo lux, nec sine luce sua Sol.

Sequitur PONTANVS: qui cũ illa quatuor cõplecti summa cura conatus sit:
C numeros, cãdorem, venustatem: profectò est omnia consequutus. quintum autem illud, quod est horum omnium vita veluti quædam: modũ intelligo: penitus ignorauit. Aiunt Virgiliũ cùm multos versus matutino calore effudisset, pomeridianis horis nouo iudicio solitum ad paucorũ numerum reuocare. Contrà quidem Pontano euenisse arbitror. quæ prima quáque inuẽtione arrisissent: iis plura postea, dum recognosceret addita: atque ipsis potius carminibus, quàm sibi pepercisse. Itaq; candidus ille, amœnus, venustus, neruos numeris vbi quæsiuit, longis ambagibus eorum amisit contentionem. Ergo effusus, exuberans, exultans, ita sibi ipse instans, vt in
D se recurrat: à quo vitio sit reuocandus, facilè ostendit. Ac sanè in Vraniæ propositione statim ostendit ingenium,

Qui cælo radient ignes (profectò sunt stellæ) *que sidera mundo*
Labantur tacito (profectò sunt ignes) *Stellæ quibus emicet ardens*

Signifer: profectò sunt sidera. & cum dixit, *sidera*: interponit *stellas*: deinde dicit, *errantia*. nõne idem est, in *cælo ignes* esse: in *mundo labi sidera*? Præterea cùm proponat stellas signiferi, & planetarum cursum secundo loco: tertio verò, vnde hominum genus, & Telluris varios fœtus: de Zodiaci stellis secundo loco, de cælo subiectis terris tertio, de planetarũ motu primo statim.

Castius sic,

Qui cælo radient ignes: quę sidera terris
Dona ferant: homini quę sit fatalis origo. aut sic,
Qui cælo radient ignes: quibus explicet orbes
Vorticibus: quæ fata ferat vi luminis Æther,
Dic dea, quę nomen cognato ducis Olympo.

Sic stellas dicet cum suis orbibus: sic stellis subiectas terras: sic à stellis varia hominum vel ingenia in terris, vel fortunas. neque omnium omnibus in angulis poematum prostitutam illam Echo abducat huc ab lusibus pastorum ad tã seriam ac diuinam materiam: quo fatalis lasciuię tenore semper admiscet Charites, Dryades, Napæas,

Ipse canit: teneræ cantus risere Napææ.

Neque Heroicus aut Vranicus poeta carmẽ illud dicat, *Miscuit & semori semur.*

Alius Maronis, quẽ sequitur, pudor: alius Claudiani: cùm Veneris pompam describit hic, ille Elisæ consuetudinem, Vulcaniq; delitias. Imprudenter quoque nimis indulsit sibi. dei sedẽ statuit in medio: à dextris Sapientiam, Amorem à sinistris: diuinitus. Sub pedibus Naturam, Tempus, Locum, Fortunam. nihil exactius. tum Saturnum, Iouem, Martem, alios rectè. His autem in concilio cùm assignat pro sedibus sua cuique signa quæ insunt in Zodiaco: quo modo Arietem & Scorpium Marti: Geminos & Virginem Mercurio: Veneri Taurum & Libram: tam longè disita? nam si in Sagittario & Piscibus sedeat Iupiter: in Capricorno & Aquario sedentis Saturni humeris insidebit. inter Veneris curã erunt Mercurius, Luna, Sol. at ea debet poeta comminisci, quæ à pueris puerilia irrideri non possint. Iam quæ ingenii luxuria multis in locis? animaduerte adiurationes in secundo Vraniæ ad Auroram, in Meteoris ad Vraniã. semel tantùm Virgilius, & duobus penè verbis,

Sic tibi cùm fluctus subterlabere Sicanos
Doris amara suam non intermisceat vndam.

In Meteoris itaque risum mouit mihi: cùm de Vrania sic, *- nec multa loqui, nec garrula curat.* Sanè verò igitur ille non ex illius ore loquitur. Sic toties Nymphas admiscet: vt videar nuptialibus ludis iocisq; interesse. Sic ab earundẽ Nympharum inuocatione auspicatur Hortos suos. Sic in eorum fine centùm circiter in easdẽ insumit versus. Lepidinę initia lepida sanè, suauia, & composita. cæterùm si pompas illas deducas omnes: profectò lactis obba illa, antequã absoluerentur, bibenda fuit Lepidinæ. Sunt autem innumera quę reprehendas: nisi aliorum operum tueatur authorem magnitudo. Versiculi illi duo lepiduli,

Tunc Orcus si nos mà rapuisset: amantum
Vna futura anima: vna etiam simul vmbrà futura.

quanquam malim ego, *simul vmbra fuisset.*

Mammas autem cùm voluit laudare, ait,

Nec liquido cedunt argento; aut pondere plumbo.

De duritia voluit: de pondere falsus est, pondere enim omnia deorsum vergunt: vndè & pẽdere. quæ verò maior mammis turpitudo aut fœditas? Quare nihilo felicius in Lyricis,

Fluitantq; nudæ æquore mammæ.

At quis velit puellæ suæ mammas æquè atque capillos fluitare? In libris Amorum festiuissimè imprecatur Somno vigilias. nihilo secius atq; si ei imprecareris orationis temperationem. Sũt sanè venustissima,

At tibi Somne tuis semper sopor absit ocellis,
Imprecor: & semper lumina aperta geras.
Quæq; papauereis tecum fers pocula succis,
Rupta cadant. Hactenus scitè ac lepidè: at cùm subdit, *-& sis peruigil ipse diu:* ludit imprudens seipsum. Precabatur prius vt sempiternis vigiliis angeretur: nunc satis habuit si diu vigilet. Obseruatione dignum illud, Eum in librum quæcunque vnquã scripserit, omnia congessisse. quare cunctanter & cum iudicio illa tibi legenda sunt. Vel Scazõtem specta de amantum qualitate: quo carmine nihil esse quit insuaui°. sine cura multa: vt in Hendecasyllabo,

Si non sunt satis hæ osculationes. dicerem poti°, *Si hæ non sunt*. & ibi *bracas* posuit pro subligaribus, ex vsu vulgi. Iambos verò tractauit vel infelicissimé. igitur penè omnia inuertenda. saltem ad illius normam,

Sumus hîc tot inferi, quot homines viuimus. sic cõmodius, *Tot inferi sumus, quot homines viuimus*. vel sic, *Quot viuimus, tot inferi miseri sumus,*

Libros duos de Amore cõiugali cùm inscripsisset: primum quidem expleuit ęquali argumẽto: alterum verò longè diuersa materia diuulsit, amore lasciuo puellarum, militia, rure, næniis. In sexta Nænia memini aliter scriptum olim in Aldinis exemplaribus,

I citus hinc alias: i pue, quære alias:

pro *puer*. qui nunc ita legitur,

I puer hinc alias: i male, quęre alias.

Equidem non mutassem. licuit enim è nutricularum balbutientium blandimentis lepores fingere etiam in medio Latio. Tumulorũ libri penè constant vniuersi verbis hisce: Rosæ, Violæ, Lilia, Hyacinthi, Blanditiæ, Nequitiæ, Lusus, Ioci, Decor, Nardus, Ver, Corolla, Thus, Mars, Pallas, Venus, Charis, Crocum, Laurus, Myrtus, Vnguẽta, Costũ, Lacrymę, Myrrha, Musę, Clio, Aganippe, Aon, Pieris: *Spiret ver: Floreat vrna: Fregit Amor pharetram: Ambrosius liquor*. qui odores toties iterati fœtent, sordent munditiæ. Ver fit Hyems, Musæ raucescunt, Amor odium fit. Adeò placuit ille sibi: vt quicquid commentaretur, posteritatis auribus dignũ esse iudicaret. Contrà equidem, si poetę nomen mihi quęrere statuissem, malim ex perpauxillis meliorum opinionem mihi comparare. at ille nũquã quicquam detraxit sibi. In tumulo mendici,

Nudus eram viuus, mortuus ipse tegor.

Quid est illud *ipse*? meli° *ecce*. Vbi de Inscriptionibus à nobis actum est, inde colligi potest, non esse ab eo rectè inscriptum librum, De laudibus diuinis, sed Laudes diuinæ. nihilo melius quàm si inscribas De hymnis, potius quàm, Hymni. nõ enim quibus modis laudandus sit Deus, docet ibi: sed laudes ipsas canit. Maiore culpa recentiores, cùm Hymnorũ libros inscripserint, immiscuere laudes hominum priuatorũ: quibus non venisset in mentem, quantum interesset inter ὑμνεῖν καὶ αἰνεῖν, aut ἐγκωμιάζειν: sed de his alibi. nam in illis iisdem libris etiam Fesceninum inseruere. Sic sub titulo Epithalamiorum, Elegidia, Epicedia, de Aula atque curis familiaribus. cæterùm parcamus viuis: qui etiam defunctorũ poetarũ manes veneramur. Est ex hymnis Pontani,

Christus, cui parent sidera, terra, fretum.

Non potest hîc reprehendi: qui Ouidium quoque authorem habet, quem sequatur. Ille enim in pentametri fine ponit *fretum*. Mihi videntur duæ illæ consonantes tãtum flatus habere: altera verò tantum etiam, cùm prioriadiũgitur, vibrationis: vt antecedẽtem dactyli syllabam auribus quidem meis remoretur. Itaque eius loco vbique libens reposuerim *mare*, aut *salum*. Sunt & illa,

Inuideat latis audax Germania terris,
Diues aquis, populis diues & ipsa suis.

Sic malem,

Inuideat populosa suis Germania terris,
Vi populi diues, vi quoq; diues opum. vel
Munere aquæ diues, munere diues opum.

Baiana carmina elegantia & lasciuia, prouocant ipsa Catulliana. sunt enim quædam supra illius aleam. planè accommodata illius ingenio redũdanti. dictionem tamen rotundiorem cura tua possis efficere. Exempla igitur aliquot proponã ad exercitationem,

Et crinem lauis, & comam repectis.

Verbum coactum. quod vt facias genuinum ac requisitum, sic dixeris,

Depectis torulos, comam repectis. oportet enim vt *pectere* antecedat. Itaque etiam sic,

Crinem sedula pectis & repectis.

Etiam diminutiua cauendum, ne pedum causa posita esse videantur, sed cum ipsis orta sententiis: vt in illo,

Lassi, languiduliq;, fessuliq;. Geminatio enim illa fouet ipsam diminutionem. quare minus accuratè in illo altero,

Huc deferte minutuli citiq;. Malim: *Huc deferte minutuli, pusilli*. Aliud,

Quod vos ea precium, aut manet voluptas? melius:

Nam quod vos precium. adhuc,

Nam quod vos teneros minutulosq;

Precium manet, aut manet voluptas? Posita enim particula, & voce præcedenti repetita, fiũt mollissimi. *Manet, aut manet.* Sic ipse alibi,

Et ludunt simul, & simul lauantur.

Nostrum extat natum sine arte tale: at quouis artificiosissimo operosius,

Nox breuis nimis, ah nimis breuis nox. Vtrinque enim & tantundẽ verborum, & eadem. Aliud,

Quot suspiria, murmura, & cachinnos. Infelix cõiunctio: cuius vsus apud illum tam frequens, vel geminatæ, vel repetitæ, vel inconcinnæ postpositæ, vt iàm ferulã poscat. nolo citare loca, quæ legendo tantum mihi negotii facessunt, vt etiã faciant abhorrere. Quid enim insuauius?

Tarpeia pro rupe, canit tuba & ænea martem.

Semel aut iterum apud Virgilium inuenias, sed varietatis causa: tollendisque, non vt hic pariendi fastidii. est enim plus mille locis. Quin etiam in soluta oratione geminata, prodit hominis aut incuriam aut obliuionem. nam iudicium non est quod accusemus: fuit enim ille vel acerrimo. & illud, *nudo pectore te ne deambulare*: dixissem. *te deambulare.* Sic illud minus placet,

Verno passere, & albulis columbis. Diminutiuũ enim adiectiuo non dederim: nisi & eodẽ flexu afficiatur substantiuum. Melius dicam albũ columbulum, quàm albulum columbum: aut vtrunque, vt Catullus,

Vt albulus columbulus Dionæus. Dicam igitur,

Verno passere, candidis columbis. Vt in his odi illas intẽpestiuas copulatiuas: ita in illo desiderabã, *Quem cultæ fugiunt nurus amorq;*. dic, *nurusq; amorq;*. Quæ verò præter hæc sunt animaduersione digna, penè infinita deprehendes. quare cùm & ingenii rapiditate auferatur auius ab ea moderatione, quæ mens est poeseos: & frequẽti incuria, aut amore sui, sordidus etiam alicubi aut malè cultus videatur: ne ipse quidẽ poetarum nostri temporis sibi vindicet principatum.

Reliqui duo sunt: Actius Sincerus Sannazarus, & Hieronymus Fracastorius. quorum vterq; cùm præter illa quatuor à nobis toties decantata, etiam castigatissima fluat vena, atq; moderatissima: non potest committi quin aut alter aut ambo pari æqualisque gloria nomen suũ tueantur. De SINCERO igitur prius: *Actius Sincerus* *Fracastorius*

Qua tempestate melioris vitæ officia Bononiæ auspicatus sum: habui studiorum sociũ Pacium Aquilium ciuem Romanum, qui antea militiæ quoque fuerat contubernalis. E' Calabria igitur commeatus gratia Neapolim cùm venisset, decedens inde, secum attulit Eclogam Sannazari, cui titulus est, Lycõ, ac præter eã ex Christeide (sic enim appellabat) aliquot carmina sanè quàm luculenta. quorum mihi nunc cùm in mẽtem venit: non possum non didicisse ex iudicio tanti viri, qui opus diuinum illud suum mutato cõsilio postea non Christeidẽ, sed De partu Virginis inscriptum maluit. Quare verò prioris inscriptionis titulum repudiarit, cognoscere, satis in promptu est. Etenim vitam actáque Christi cùm in eo neutiquãnarret, sed natalia tantùm canat: simplicissimè profectò Latinis verbis expressit operam suam. Insuaue fuisset, Partheno tocia, & Theotocia. Atque vt hæc valdè probamus: ita minus illud placet, cùm & per initia dicit in numero plurali, *Virginei partus*: & in fine operis, *partusq; verendos*. Omnino, inquã, displicet mihi, neque acquiescam diluere conanti iudicium hoc. Et maluissem, *summo parenti*, quàm *magno*. non enim designat Deum vox illa, *ma-* *Pacius Aquilius*

gno:ſed altera. Præterea plus ſatisfacit, *rerum parenti*. neque numerus arridet, *quæ æquæua*. ſed ſic, *& ſummo æquæua parenti*. & malim, *ſub auras*, quàm *per auras*. numerus enim compoſitior, & ſententia efficacior. Præterea Muſas quid attinet admiſcere? nam & numina Ethnica ſunt, & ficta, atque etiam à poetis proſtituta. Ipſe in ſecundo negat Muſis notũ antrũ rectè illo verſu, A

Nunc age Caſtalijs quæ nunquam audita ſub antris.
Muſarúmve choris celebrata, aut cognita Phœbo.

at hîc notũ ait. quos verò fontes optat, aut quas rupes? vnus fons Ieſus: vna rupes crux. à quibus deducere debuit venam ſuã. Ad hæc, quæ connexio illorum eſſe queat?

Veſtras nemora ardua rupes. nam neque rupes nemora, neque nemora rupes noſtrates ſunt. cõ ſultius Angelos aduocaret, qui conſcii fuerunt omnium myſteriorum. Ridiculum verò: poetã vnius Dei concentorem appoſuiſſe illa, *ſpes fida deorum*. nam quorum deorum ſpes fida eſt ſemper Virgo? Neque placet *mille acies, & mille currus*: vt in ſingulas acies, ſinguli tantũ currus ſint diſtributi. Impræſentia ſic venit in mentem, B

-quam mille acies, tota Ætheris alti
Militia, igniti currus. Et quia maximè omniũ cultui ſtuduit, illum verſum,
Informeſq́ domos, obſcuraq́ regna ſubire:

ita corrigerem, vt in illud infinitiuum ne deſineret: ſed ſic,

Informeſq́ domos tentare, obſcuraq́ regna. Si nõ placet verbum *tentare*, aliud ſubſtituito. Neque verò ſi eiuſmodi tractem argumentum, adeò admirer Virgilium: vt quos ventos Mercurio attribuit adiutores, eoſdem Gabrieli: Maro, C

Vade age nate, voca Zephyros. quapropter & ipſe, *Ille altum Zephyris per inane vocatus*. Neq; prudenter poſuit in Virginis manibus libros Sibyllinos. potius Iſaiæ. Cætera ibi diuina omnia: vt verſus ipſos è cælo deduxiſſe videatur. inter quos illum admirere,

Nec ſceptri iam finis erit, nec terminus æui.

Potuiſſet etiam, *Imperij nec finis erit*. Quæſitam verò ſeruatámque vbíque orationis moderationem contaminauit inſolita luxuria,

-aduerſo qui carceris antro
Excubat inſomnis ſemper: rictuq́ trifauci
Horrendum ſtimulante fame, ſub nocte profunda
Perſonat, & morſu venientes appetit vmbras.

Tolle, *ſtimulantem famem*, & *noctem profundam*, quæ hîc nihil præter ſonum quærunt. Confer cũ Cerbero illo Virgiliano: & acquieſces iudicio noſtro. habuit enim ſatis ille, ſi terreret vmbras, non autem deuoraret. Iſte verò, ſi deuorat, etiã per aluum demittat: quod eſt admodum puerile. Quòd ſi dicas non eſſe verbum hoc odioſum, Deuorare: ſed, Appetere. At ô bone: nullum, quod fame affici poteſt, aliquando non comedet. verum profectò monſtrum. Mihi verò tametſi quæ ponam non admodum placent: minus tamen quàm illa diſplicent:

-aduerſo carceris antro,
Excubat, æternum latrans, rictuq́ trifauci
Turbam infelicem trepidantes territat vmbras.

Neque Dauidem cùm facit canentem, faciat oculos intorquere inſanorum more, qui malo afflantur ſpiritu. Ex Æthiopia Magos ait venturos: nihil minus. ex Oriente nánque venerunt. Nec de ſapientiſsimæ Virginis modeſtia, atque diuinorum factorum aſſenſione detraxerit tãtũ maternus amor, vt ei attribuas è medio plebeiorum affectuum vlulatum. Nimis arriſit ſonitus ille verborum,

-tum luctiſono vlulatu
Cuncta replens. Equidem ne clamaſſe quidem eam vnquam putauerim: quam ſimul cũ eo munere quo Dei mater appellaretur, illis quoque affectibus temperauit Deus: quibus eius animũ eſſet Deo, quem geſsiſſet, ſimillimus. non enim vnquam locus locati diſsimilis eſt. Neque decorum ſeruat illa metaphora,

-quis te mihi fluctus ademit? nec dixerit,
Stygias tecum duc nate ſub vmbras. quippe ſciebat reuerſurum, ſi ſciebat eò deſcendiſſe. deſcẽdiſſe enim, vt cum captiuis liberali cauſa manu aſſertis reuerteretur: quos decuit expectare, atque bene ominatis vocibus proſequi in cęlum abeuntes. Non igitur deterius ſaperet quàm latro: cuius verba illa fidei plena & ſapiẽtiæ: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. Igitur ſi (vt ſubdit) ſperat *Erebum* eius opera euerſum iri: quem parat *comitatum*, quem *ſudorem* pollicetur abſterſuram? Proꝛſus pulchra carmina: ſed quæ alii conueniant perſonæ: quale aiunt Lyſiæ pro Socrate orationem. Sic in illis quoque illius modeſtię minus conſultũ eſt, cùm ſcribit, *Crudelia dicit ſidera*. Nónne hæc eſt cui arcana omnia aperta ſunt de Filio Dei? nónne eſt hæc ancilla Dei? Rapuit bonum virũ ardor imitationis: ait enim Virgilius,

Atq́ deos, atq́ aſtra vocat crudelia mater.

Quid item futuri nunciam iudicii tubam vocat, *martiam*? A ſomniis quoque Briarei, & Cẽtaurorum, & Gorgonum, & Scyllæ, & Sphingis, & Chimęræ, & Hydræ, & Harpyiarum abſtinẽdum fuit. nec dignam duxerim Orgiorum vocem, quam interſererem veris Dei rebus,

Longaq́ perpetuis indicimus Orgia faſtis.

Et quid eſt, *longa*? præſertim cùm addatur perpetuitas. Mitigauerit tamen profanæ vocis aſperitatem ſi dicat, *Et noua perpetuis*. In tertio eſt oratio Dei patris ad Angelorum choros, D

Ac primùm duris parui ſub cautibus antri
Gramineos luſtrate toros: luſtrate beatam
Pauperibus ſedem calamis: cunctiq́ recentes
Summiſſi cunnas accedite. At quis putarit, non tantò antè Dei optimi maximi natalibus choros omnes Angelorum aſtitiſſe? Quare ipſe quoque in II, *Miratur lucem inſolitam, miratur ouantes*
Cælicolum cantus ſenior. & paulò ſuprà, *ſuperum cingente caterua Aligera*. & ante hæc,
Ecce autem nitor ex alto nouus emicat: omnemq́
Exuperat veniens atræ caliginis vmbram:

Auditiq́

Auditiq́ chori ſuperum, & cæleſtia curuas
Agmina pulſantũm cytharas, ac voce canentũm.

In fine orationis hæc ſunt,

Procumbit pecus, ac domini veſtigia lambens
Peruigilat longos fundit dum tibia cantus.

atqui nondũ paſtores aduenere. Iordanes quoq; fluuius ſcitiſsimè introductus eſt ad acta Domini prædicenda. cæterùm nemo ſanus eiuſce prædictionis Proteum fecerit authorem. Quot Prophetæ in illius fluminis ripis extitere, quib' ea pars diuinorum officiorum attribuenda fuerat? In verbis ac numeris quid ſequi probaréve poſsis, tu ipſe ad animaduertes, veluti cum Cellam, Virginis cubiculum vocat. & cùm dicit,

Interea terra parta iam pace. primum eſt *-tereа terra*. deinde vocalis illa vaſta nimis frequẽs hic. malim, *At parta interea terris iam pace*. Præterea quatuor penè cõtiguis verſibus videas eodẽ modo ac filo differri verbum in proximi carminis initium, B

-lætitiam choreis tum fortè vacantem
Aduocat,
-hæc magnimotuq́ animoq́ Tonantis
Temperat.
-quæ Cælicolum per limina ſemper
Diſcurſat.
-lacrymaq́ exoſa virago
Exultat. & cùm dixit,
-ſpinaq́ clauoq́: vix ſeptimo verſu abſtinuit,
-lunamq́ ſtellaq́. quam ambitionem in ſola poetica Vidæ plus decies animaduertas: Ludit verò nos SINCERVS, cùm Iudæum paſtorem vocat Ægonem: quíque *Maſſylis paſcuis* adeò fuerit diues: vt centenos habuerit greges. Atqui à Iudæa in Maſſylorum terram tam facile eſt tranſmittere, quàm è Gallia in Epyrum. Idem primus Epigramma cultum dediſſe creditur à nobis: primúſque argutias terſas oſtendiſſe. In carmine quoque paſtorali ſolus legi dignus omnium qui poſt Virgilium ſcripſere. Memineris illud oraculum noſtrum: Pauca licere perfecto poetæ. Non quoduis argumentum, non quæuis vox, non quæuis iunctura vel vocum, vel numerorum inter genuinas legitimáſque referri debet. hoc ille, ſi quiſpiam alius, præ oculis habuit. In Phyllide tamen quare dixerit *leues Thynnos*, me quidem fugit ratio. Sunt enim grandes, graues, atque inter Cetacea: vt diximus in Hiſtoriis. Melior verſus & doctior, C *Actius Sincerus.*

Præcipitem lenta expectans ad retia Thynnum.

Exime illud carmen ex optimis,

Quis mihi, quis tete rapuit dulciſsima Phyllis.

Ecloga verò Galatea longè optima eſt. eam antè etiam quàm ederetur, manu noſtra deſcriptã habuimus. non igitur operam perdidi. quod enim nunc legitur,

Æquora colluſtrant flammis: ita ſcriptum fuit,
Æquora rimantur flammis: vt intelligas magni viri iudicium. Item,
-plures Neſis mihi ſeruat Echinos: legebatur,
-totidem virides mihi Neſis Echinos
Seruat adhuc. Quæ ſequebantur in memoria non habeo. reſtant veſtigia tamen iudicii caſtigati: cùm redegit ad pauciora. Atque vt hæc optima, ita Salices peſsima: tametſi eam ſcio placuiſſe ei, cui meum iudicium non diſplicebat. A

Ad HIERONYMVM FRACASTORIVM tandem aliquando deuentum eſt: in quo cũ nihil ſoleam deſiderare, admirationi potius erit locus, quàm caſtigationi. Quanquam ne ſuperiores quidem operæ tanquam cenſoris accipiendę ſunt: ſed quaſi veſtigatoris. Hoc vnum agimus, vt Poeta noſter ad maxima quæque ſeſe accingat. quæ ſi ego in aliorum animaduerſionibus non ſum aſſequutus: at excitarim ſaltem nobiles animos ad expetiram illam perfectionẽ. Diuinum igitur poema cùm ſit eius Syphilis: quid agendum ſit nobis, ſi ab ſua ipſe magnitudine diſceſsiſſe credi poteſt aliquando? Eſt igitur quod in rebus ipſis: eſt quod in legib' poeſeos animaduertamus. Non acceſſerim ad eam ſententiam, quæ illo verſu continetur, tametſi vetus eſt apud Laertium, *Fracaſtorius.* B

Aer quippe pater rerum eſt, & originis author.

Quis enim ſtatuat Aerẽ vel principium ſolùm materiale, vel, quod eſt tam nouum quàm falſum, cauſam effectricem? hoc enim eſt patrem eſſe. Neſcio verò quemadmodum tantus aſtrologus (fuit enim ſummus) apſidem, quã Arabes Augem vocãt: oblitus fuerit ſub Cancro eſſe. de Sole enim ſic ſcribit, *Apſis ſub Cancro.*

Idem vbi nos Cancro propior Spectauit ab alto.

ſed tuendus eſt. dixit *propiorem*, propter radiorum directionem. dixit *altum*, propter apſidẽ. Illud præter animi moderationem,

-Sol ipſe nouum (quis credere poſſet?)
Curret iter. Cùm verò negat animalia cętera prę- ter hominem, morbo Gallico tentari: cũ multis quidem facit. nos tamen vidimus canem ea lue captum: qui heri ſui emplaſtra linxiſſet. at quòd ait morbũ hunc extinctũ iri: ac certis poſtea ſeculis fore vt denuò renaſcatur: atque ieçirco ſeſe parare ſuo carmine remedia quæ tum vſui futura ſint: non intellexit eum qui ita ſentiat, illud quoque ſentire neceſſariò, vt & eius tã præclarum intereat poema: & aliquando tam poema, quàm poematis author idem renaſcatur. Id quod non min' abſurdè deducitur ex mũdi æternitate: quàm ex mundi creatione mutatio in Deo. Neque poteſt defendi in illis verbis, *Canis morbo Gallico corrept'.*

-lux alma diei
Ceſſerat, & noctis triſtes adduxerat vmbras.

Nemo enim dicat, à die recedẽte adduci noctẽ, ſed eius deceſsione ſubire noctem. nec prudentis medici fungitur officio, cùm dat Erucã Gallicano. acuit enim muccos illos ita vt vrant: neque Crithmum: præſertim cùm ipſum ibi falſũ vocet. Turbith Arabum putauit è lib. Serapionis eſſe Dioſcoridę Tripolium. qui error quãtus ſit, ſuo loco eſt diſputatum. Illud quoque,

Quorum ſuffitu pertingunt corpus acerbo.

Ex viu vulgi dictum eſt. at philoſophi, mediciq́;

interest acerbum vel saporem vel odorem (sic enim suo loco disputatũ est) ab acri distinguere. de Cinnabari, Stibio, Minio igitur cùm loquatur: hunc non illum debuit attribuere. De eruditione hæc: de poesi quæ sequuntur. Primũ illud sese offert in inuocatione. cùm enim dixit *Dic dea*, subdit suam ipse, non Musæ narrationẽ more aliorum Poetarum. ait enim per interrogationem,

-num tempore ab illo, &c. post quæ ipsemet iudicium facit sic.

At verò si ritè fidem obseruata merentur
Non ita censendum. De elemẽtis quoque cùm loquitur: minus probarim epithetum,

Sic elementa modis varijs se grandia vertunt.

Sonus est in voce: at malim, *mutua*. quid enim est *grande elementum*? Est etiam sic scriptum,

Aspice candentes magni qua Cancer Olympi
Excubat ante fores, & brachia tendit aperta.

Malim tamen *summi*, quàm *magni*: quibus locum declararem. neque *fores* ibi cæli: sed arx potius. in Ariete verò aut Capricorno fores: hinc enim redux annus. Tum *Cancer* pro excubitore ineptus est. accommodatior Scorpius: atque hoc ipso Leo. Præterea ignaua illa, *brachia pandit aperta*, aut *otiosa*. In illis autem præter loquutionem nescio quam, dicat quare *prælia* cùm posuit, *arma* addidit. sic enim scribit,

Bellipotens Mauors: animis cui prælia & arma,
Vindictæq; manent. Sanè in prælijs arma sunt: loquutio verò est, vt illa Homerica,

Ἀλλ᾽ἐκ ἀτρεΐδη ἀχαιμένον λύδανε θυμῶ.

Sic exuberat *sopor* post *somnum*,

Interea dulces somnos, noctisq; soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant.

Nescio an alius dixerit, *trahere soporem*. & *cætera*, non *omnia* dicendum: ipsi enim quoque erant animalia. In illis autem decrescit oratio,

-summisq; voluti montibus amnes,
Præcipites secum syluas, secum aspera saxa,
Secum armenta trahunt. Minore enim opera trahetur armentum quàm sylua. Sic depressiores sunt domus quàm syluæ. ille tamen dixit,

-super & nemora alta domosq;

Turbidus. Neque probes modorum mutationem: pauperis enim ingenii est, aut negligentis, aut confidentis,

Qui status illorum fuerit, quæ signa dedere
Sidera, quid nostris cælum portenderit annis.

Etiam illa, *-Stygiaq; ab sede laborem,*
Pestemq; horribilemq; famem, bellumq; necemq;: aliter dicerem, *-Stygiaq; ab sede furorem,*
Pestemq; horribilemq; famem, belliq; labores.

Neque illud vllo modo placet,

En etiam ceu nos agerent crudelia nulla.

Neque de ceruo vno, *capita* in numero plurali,

Cui nuper ramosa ferens ego cornua cerui
Aeria victor fixi capita ardua quercu.

Neque enim sic dicam vt *pectora*. vsus enim hoc extorsit: illud non admisit.

Hic dea vicino quæ sese fonte lauabat
Calliroe, liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens. Quomodo dea fluens? Quomodo fluens lauet se fonte? Multis hoc euenit summis viris: vt cùm quædam mutent, ea relinquant quæ cùm inductis non cohæreant. Ibi quoque exundat,

Qui solis violatis aues, sacrasq; volantes
Hesperij. Sed & quod oblitus fueram dicere: valde abscedit à vera philosophia,

-Nascuntur pecudesq; feræq;
Sponte sua. Qui hoc dicat, possit in hac scientia facere progressus ad hominis vsq; fortuitam generationem. Quod verò attinet ad numeros, versus ille minus placet,

Et faciles ortus habet, & primordia præsto.

Neque, si causam quæras, vllam impromptu habeo quam dicam: solùm id profiteri possum, degenerem mihi videri. neque nævum esse in tam bello poemate, sed luxationem. ille verò diuinus est,

Nec monumenta patrum seri vidêre nepotes.

Malim tamen *sensêre* quàm *vidêre*. Iudiciũ quoque tanti viri in illo considerandum,

Omnis & euentus tanti via prima patescet: potius quàm *patebit*. at ille minus satisfacit,

-æquabit pelago freta lata sonante. plus arridet, *-vastis freta lata ruinis.* Sic ne ille quidem aut animum aut aures explet,

Sidere sub certo fieri, & per secula longa. malim, *& per secula gigni.* Sed & quod per initia positũ est, vellicat acrem auditorem,

Europam, partimq; Asiæ, Libyæq; per vrbes.

Offendit enim prima syllaba secundæ vocis, sequens sibi similem vltimam prioris. Præterea vt non per totam *Europam*: ita aduerbium *partim* minus consultò attribuitur *Asiæ*. melius videtur *Diteq; Asiæ*. Sic illũ pauci, quanti sit, designabũt,

Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.

Nam neque epithetum hîc hoc placet, & syllabæ postremæ vtriusque vocis eãdem habent cõsonantem. denique versus mihi plebeius videtur. cui quẽ volui subsistere, longè fuit deterior,

Fato instructa fero, paucis lux quarta pepercit.

Posui verò ingenuè, vt intelligeres quàm parũ mihi plaudã: & quàm rarò bene cadat, bene scribere. Hunc verò nequeam mutare, nisi etiam superiores, qui optimi sunt, inuertantur. Illa autẽ faciliorem admittunt censuram,

Ecce aliquam tussis subitò irrequieta tenebat:
Nec longè mora mortis erat. namq; acta repente
Circum præcipiti lapsu, reuomensq; supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat.

Huius vltimi verbi sonus non placet. neque scio quid sit, extrema anima. & nõ cohærẽt illa duo, aduerbium *subitò*, & verbum *tenebat*. Hoc enim est πίνω: subitum autem, tenorem habet nullũ. neque neges fuisse mortis moram *longé*. profectò prope quem mors est, procul ab eo est *mora mortis*. Ita scriptum est in duabus editionibus: cæterùm quia descriptores isti deformant optima quæque: fortasse *longæ* fuit epithetum, non

non aduerbium. Fauendum est enim ciui optimo, præstantissimo post Virgilium, poetarum. Ne sic quidem tamen carebit calumnia. nemo enim dicat, longã mortẽ. sic igitur olim cõmentus fuerã, *Ecce grauis motu correptam tussis acuto:*
Nec certæ mora mortis erat, agitata repentè
Pulso pectore corda quatit, reuomensq; supremam: vel, *fundensq; ruëtem Ore animam, socias inter moribunda reliquit*. sicut est apud Virgilium,

-vitamq; reliquit in astris. Videtur autem posuisse animæ vomitum propter tussim. at vomitus à vẽtriculo: tussis à pulmone. quare illa quoque aussus sum, *Ecce autem subitò tussis quassata tumultu*, aut *concussa*: *Præcipit iq; grauis lapsu circum acta repentè Corruit infelix, animamq; reliquit in aruis.* Secundi libri initiò,

Nunc age, quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda: maluit quàm *petenda*. quod admonui, vt maximi poetæ iudicium ne te præteriret. Ille sonus infelix, *Ille subit magnos terræ miratus hiatus*. & verbi tempus præsens, quàm præteriti participiũ magis conuenit. malim sic,

Ille autem vastos terræ miratur hiatus. aut, *Ille autem subiens*. PONTANVS coniunctioni non pepercisset, *-subit magnos terræ & miratur.*

QVARTA ÆTAS. CAPVT V.

Hactenus non solùm cum opinione hominum, verumetiam cum inuidia luctati sumus. quorum alterum iudicio nostro maximum negotium facessere potest: alterum etiam boni viri nomen labefactare. veterum enim poetarum opera examinare nulli vitio datum est: nos verò qui non paucis monumentis eandem quęsiuimus gloriã, cuius aditus tot tantisque ætatis nostræ viris patuit: non defuturi sint, qui putẽt illorum depressione ac ruinis extollere nostra velle, atque aliis anteferre. quorum ego animos neque castigo, neque mihi potius quàm meum censeo respiciendos, quem scio candidissimum atque humanissimum, non tam sibi velle comparare principatum, quàm aliis ostendere. In nostris etiam poematiis, id quod multis aliis in locis quoque professi sumus, si quis suum dignetur exercere iudicium, magnam à me is inibit gratiam: cuius operâ nostri labores meliorẽ speciem consequãtur. Sciat ille tamen, quod in alienis fecimus, in nostris item facere potuisse. cæterùm vel alia studiorum genera, vel negotia, vel ipsum otium quoque obruisse non ignauam voluntatẽ. Nũc ad proximam nobis ætatem transeamus,

MACER, SERENVS, SIDONIVS, CALPHVRNIVS, NEMESIANVS, BOETIVS, AVSONIVS, PAVLINVS, CLAVDIANVS.

MACRVM, qui Augusti fuit tẽpore, nõ hũc esse cuius de herbis circũfertur poema, satis constat tũ ex quibusdã barbaris nominibus, tũ ex Plinii ætate: cuius authoritatẽ cũ ille suis versibus interponit, quãnã ratione ab Ouidio inter æquales suos recẽseatur? Is igitur cui opus in manibus habemus, neq; poeta fuit, neque bonus medicus, neque sincerus versificator.

Paulò mundior SERENVS SAMMONICVS: verùm adeò tenuis, vt nullum vnquam æquè meminerim. vtitur tamen vocibus valde bonis. vt, *Porrigo*, *Oscedo*: & poeticis, vt *sanescere*. ausus & cõponere *dulcacidis*, quæ Africani vocant *Muzi*. verùm, vt tumor dicitur: ita ab eodẽ, *duror*. Paucissimis figuris vtitur:

Seu Salamandra potens, nullisq; obnoxia flammis
Eximium capitis tactu deiecit honorem.

SIDONIVS accuratus: aliquãdo etiam anxius: plenus electorum verborum & sententiarũ, quas acutas breui concludit gyro.

CALPHVRNIO qui post Maronem primas deferant, inueni. Quod iudicium neutiquã probatur mihi: laxus enim & tumidus est. Is tamen cùm versus sæpe fundat non contemnendos, permittit me legentem dormitare. nusquã acuit, nusquam tenet: aueóque frequenter absoluere quæ vixdum occœpi videre. primam igitur Eclogam ad Pollionis Virgilianæ normã cùm elaborarit, diuinitatem illam planè rusticam fecit. nec minus in secũda Musam Damonis & Alphesibœi: in qua etiã cùm pastoralium cantionum admiratores faciat Satyros & Faunos, iudicem constituit Thyrsin, non illorum quenquam. neque cùm illo dicas,

Et mea frondenti circundat tempora teda.

Teda enim nullo modo frondet: nullis argumẽtis humanis inclinari potest ad plicationes. quare igitur non dixit, *Pinu*? Teda

De teda quid sit, satis est à nobis dictum apud Theophrastum. Tum autem quid est, *matura Pomona*? post tot secula iam sit omnibus matura. Qui sequũtur versus sexdecim, nõ sunt aspernandi: cæteri parum sapiunt. Tertia puerilis. & illo versu agnoscas illius ambitionem,

Et matutinas reuocat palearibus herbas.

quod enim taurorũ genus ruminat *palearibus*? Par cura cùm in eadem, *acerbam* dicit noctem. Lycidę quoque carmen totum nihil nisi rus est: sed illud Catullianum: scilicet infacetum. Quarta verò, propterea quod immodica est: placuit ad hæc pauca reducere,

Dũ medio somnus tacitũ pecus obsidet æstu:
Nos quoq; lẽta sinu gelido iuuet vmbra canẽtes
Murmure dũ certat cantantibus humida rauco
Ripa, leuátque diem vicini spiritus amnis.
Ab Ioue principiũ, si quis canit Æthera: sed qui
Carmina Cęsareas trepidus meditatur ad aras:
Vota sui cantus, & semina sumat ab aris.
Ipse mihi, qui nunc præsenti numine terras
Perpetuámq; fouet cælesti pectore pacem,
Pierium decus augusto spirabit ab ore.
Huc ades ô, nec sperne feros mitissime montes,
Sacra triumphales vbi pascit laurus honores.
Ecce pater patrium qui altè tibi tẽperat orbõ
Iuppiter, imperio furtim digressus ab alto,
Cresia rura petit facilis: curisque solutus
Carmina dictæis audit Curetia syluis.
Aspice, vocales audito vt Cæsare syluæ
Excipiant cantum faciles, notóque fruantur

Numine:& eductus cælo vigor excitet agnos?
Proximus ille deo est, deus est vt proximus illi.
Cuius ad auditi cælestem nominis auram
Iam distenta magis demittunt vbera matres,
Prata virent,rident horti,fœcunda grauantur
Arbuta:pigra prius,non noto semine tellus
Incaluit,vernátque frequens hyemalibus aruis:
Fascinus exul abest,nec succo exhausta malignis
Messis hebet loliis,nec inertibus albet auenis.
Iam positos fessus poterit spectare ligones
Fossor,& inuento lætus requiescet in auro.
Dii precor hunc iuuenem:quem vos(nec fallor) ab ipso
Æthere demissum,voluistis condere terras:
Vincere longæuum famulantia sæcla iubete:
Et date perpetuo cælestia fila metallo.
Sit deus hîc:nolit mutare palatia cælo.

VERVM nimis in hoc laborauimus, NEMESIANVS enim vocat nos, longè hoc castigatior. Ad quem Flauius Vopiscus cùm scribit missas Eclogas à Calphurnio: iudicandum relinquo vter alteri furatus sit versus illos

CALPHVRNIVS,

Te sine,væ misero mihi,lilia nigra videntur,
Nec sapiunt fontes,& acescunt vina bibenti:
At tu si venias,& candida lilia fient,
Et sapient fontes,& dulcia vina bibentur.

OLYMPIVS,

Te sine,væ misero mihi,lilia nigra videntur,
Pallentesq; rosæ,nec dulce rubens hyacinthus:
Nullos nec myrthus,laurus nec spirat odores.
At tu si venias,& candida lilia fient,
Purpureæq; rosæ,tum dulce rubens hyacinthus:
Tum mihi cum myrtho laurus spirabit odores.

IDEM,

Idas ille ego sum Donace,cui sæpe dedisti
Oscula,nec medios dubitasti rumpere cantus:
Atque inter calamos errantia labra petisti.

CALPHVRNIVS,

Ille ego sum Lycida,quo te cantante solebas
Dicere felicem:cui dulcia sæpe dedisti
Oscula. atque illa eadem.

CALPHVRNIVS,

Vt Lycidas domina sine Phyllide turbidus erro.

NEMESIANVS,

Pallidior buxo,violaeq; similimus erro.

Idem verò De venatione librũ edidit valde bonum,valdéque luculentum: de quo nunc nihil. Cum Gratio nánque in optima poeseos ætate comparauimus.

BOETII SEVERINI ingenium, eruditio, ars,sapientia facilè prouocat omnes authores: siue illi Græci sint,siue Latini. Seculi barbaria eius oratio soluta deterior inuenitur: at quæ libuit ludere in poesi,diuina sanè sunt. nihil illis cultius,nihil grauius. neque densitas sententiarum venerem,neque acumen abstulit candorẽ. Equidem censeo paucos cum illo comparari posse. Valla docet eum Latinè loqui: at Vallã BOETIVS bene sapere.

IAM verò cum PAVLINO suo sese offert

A AVSONIVS. Paulini igitur probitatem legis in ipsius epistolis. neque solùm hoc,sed etiam animi æquabilitatem,quam cum suo stilo communicauit. Ferè enim quibus quisque moribꝰ præditus est,eos etiam transfundit in suam dictionem. id quod & in Messala notauit,& in Cæsare Quintilianus. Ausonii verò ingeniũ magnũ, acutũ: stilus duriusculus. Multa scripsit,nõ solùm varia,sed etiam varié. quare quid facere potuerit,non quid fecerit potius iudicandum. Vtinam Epigrammata ne scripsisset. nam & inculta sunt penè omnia, & omnia dura: quædam etiam inepta,aut frigida,aut friuola: vt è Græcis satis habuit quæ exprimeret. nonnulla verò adeò fœda atque detestanda, vt neque scriptore, neque auditore digna,non in spongiam incumbere B merita sint, sed solis flammis expiari posse videantur. Sanè sibi multùm placuisse cõstat ex incuria scriptionum,futurorum seculorum securum,cùm sibi videretur sui esse princeps. eum verò piguisse castigationis videmus in ipsis Iambis:quos cum puriores inchoasset, lutulentos fieri permisit. Nonne potuit?

Contentus esto Paule mi
Ludente Paule pagina. At maluit Spondęo cõtaminare, *Lasciua ô Paule pagina.* Sic,
Declinas,vt Lucas boues. potuit purius, *Horrescis.* Ad eundem modum,cùm tamen longè concinniora posset,neglexit curam in ludo septem C Sapientum. ponemus igitur ad iuniorum vtilitatem,quæ voluit & quæ potuisset,

Septem Sapientes,nomen quibus istud dedit,
Septem Sapientes,nomen hoc quibus dedit.
Quid erubescis,tu togate Romule? O togate Romule.
Scenam quòd introibunt tam clari viri, Scenam tuam introire.
Campus comitijs,vt conscriptis curia, Campus comitii est,vt Senatus curia.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat, Ædilibus olim scena tabulata extitit.
Subitò excitatam nulla mole saxea, Subitò excitata mole nulla saxea.
Octauianus,concertantes sumptibus, Æmulantes sumptibus.
Sed quid ego istheec?non hac causa huc prodij, D
Verùm quid ego hæc?non hacce causa.
Quis condidisset primas partes mœnium,
Prima septa mœnium.
Scitis profectò quæ sint,sed si memoria,
Scitis profectò quæ,sed hic si memoria.
Rebus vetustis claudit,veniet Ludius,
Ecce Ludius.
Finem intueri longæ vitæ, quo iubes, Longæ intueri terminum vitæ iubes.
Καιρὸν γνῶθι,quod,tempus vt noris iubet, Καιρὸν γίγνωσκε. aut si vis id seruare,
Cognosce tempus, γνῶθι καιρὸν est idem, aut, Quod nosce tempus,
Sed καιρὸς iste tempestiuum tempus est. quãquã veteres comici etiã suis in carminibus ita pronunciarunt,

nũciarunt,vt ne consonantiũ quidẽ positione efficeretur quominus syllaba breuis,breuis esset: alii tamen nulli poetarum licuit. illi enim soli quasi quotidiano sermone vtebantur. Itaque vox hæc *tempestiuum* vbi libuisset, media priore correpta enunciabãt: id quod etiam hoc in versu Ausonius facere poterat. quippe vt *temporis* media breuis,ita & eius compar in deducto. At verò castior lex in hisce versibus. quare & festiuius,

Sed καιρὸς iste,tempus ipsum est temporis.

Sanè peracutè,

Quod est Latinè, plures hominum sunt mali: imò, *plurimi.* sic & versus purior erit,& Græcum expressius, *οἱ πλεῖστοι.*

A *ἄειστον μέτρον esse dicit Lindius,* Ἄειστον esse μέτρον, B inquit Lindius.

Neque esse me primum,vnum vestrûm existimo,
Neque me esse primum,vestrum at vnum.
Quærentem,quinam primus Sapientum foret:
Vt in orbe tereti nomen insertum incideret.

& mutila est oratio,& versus non boni.

Nam scisitanti ritè cui primas daret
Sapientiæ imperauit vt ille omnium
In orbe tereti nomina ipsa incideret,
Vt quod dixisse Cræso regi existimor.
Vt me quod vni dixi Cræso existimant.
Rogat beatum prodam,si quem nouerim.

Iisdem verbis alia collocatione satisfacias,

Prodam beatum,nouerim si quem rogat.
Sic & illo, *Telena dico ciuem non ignobilem,*
Ciuem Telena dico.
Pro patria pugnans iste vitam obiecerat.
Pro patria,cui pugna vitam dempserat.
Fines agelli proprij nunquam excesserat,
Fines agelli excesserat nunquam sui.
At ille ridens, Quo deinde me ponis loco? Aufer ridens, vel
Ridens,at ille,Me ergo quo ponis loco?
Beatus orbe toto qui solus vocor, Toto beatus orbe.
Relinquo regem,bellum ille in Persas parat,
Exercitum in Persas parat.
Profectus,& deuictus,& regi deditus,
Profectus,atque victus,atque captus est: non enim deditionẽ fecit, sed proditus fuit, vt ait Herodotus in I. D
Per ministrorum ducitur lectam domum. Puto esse mendum,Eo per ministrum: vt sit genitiuus concisus,vt apud Terentium *Æquũm & iniquũm.*
Reliquum quod esset vitæ totum degeret, Id omne degeret,
Ego duorum regum testimonio
Laudatus,& probatus ambobus sui.

concinnabimus & versum & sententiam. nam qui sensus hîc, Testimonio Crœsi & Cyri, laudatus fui Crœso & Cyro? etenim iudex laudat, aut vituperat ex testimonio. est autem iudex aliud à testibus. quare sic accipiendum est: Ab A vtroque vtriusque testimonio probatus fui. at hoc ea verba non sonãt. sic igitur dixerim, Ego regis vtriusque testimonio.

Quodq; vni dictum est, quisque sibi dictum putet, Vnique dictum quisque,
Ego iam peregi qua de causa huc prodij, Cuius ergò huc prodii.
Lumbi sedendo,oculi spectando dolent. non immutabimus, quia Plauti est. quare non rectè addiderunt copulatiuam, *oculiq;.*
Manendo Solonem,quoad sese recipiat. insuauis versus.& vox illa, *manendo*, aliud quærit quod doleat: sicuti *oculi spectando,lumbi sedendo.* Quid igitur *manendo*? quare sic dixerim, Vtrique manendo,Solon quoad se recipiat.
Breuitate nota,qua Lacones vsi sunt. ausim dicere scriptum à poeta, Vtimur.
Dixi. Valete memores,plausum non moror, Memores valete.
Cleobulus ego sum paruæ ciuis insulæ, Ciuis exiguæ insulæ,
Ἄειστον μέτρον, quem dixisse existimant, Quem *μέτρον ἄειστον* protulisse existimant.
Interpretare tu,qui orchestræ maximus
Gradibus propinquis in quatuordecim sedes:
Ἄειστον μέτρον,an sit optimus modus.

voluit Plautissare,

Interpretare tu,qui ad orchestræ latus
Gradibus in istis quatuordecim sedes:
An *μέτρον ἄειστον* optimus siet modus.
Per ordinem dixisse ex isto loco
Afer poeta videtur, Nequid nimis.
Per ordinem videtur ex isto loco C
Sumpsisse Afer poeta suum, Nequid nimis.
Rebus creandis dixi,vt vates Pindarus, Vt ex me Pindarus.
Dedêre piscatores extractum mari.

hîc videntur deesse aliqua, neque cohærẽt quæ sequuntur,

Nanq; hi iubente Delio me legerant.
Cuiq; munus hoc sapienti miserant. Quomodo si legerant Thaletem, miserant cæteris aliis? quare non rectè inferret,
Ego recusans,non recepi,sed dedi
Ferendum ad alios,& quæ sequuntur. quare si dixissem,
Tripodem ex profundo retibus tractum mari
Apolline id iubente,tanquam principi,
Septem sapientum dedêre piscantes mihi:
Ego recusans non recepi,&c.
Is, qui ego sum. causa sed in scenam fuit, Dixi, Quis ego sim,
Ἐγγύα πάρα δ' ἄτα,ecce dicimus.
Latinum id est,Spondeo:noxa præsto est tibi.
melius
Sententia mea est,ἐγγύα πάρα δ' ἄτα.
Latina,Spondeo:noxa præsto fit tibi.
Gratum hoc officium maneat ambobus tamen.
Pars plaudite ergo:pars offensi explaudite.
inuerte priorem,

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

Gratum maneat officium hoc ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: offensa pars explaudite.
Bias Prieneus dixi, οἱ πλεῖστοι κακοί. non collidit,
Latinè dictum, dictum Latinè.
Malos sed imperitos dixi, & barbaros, Malos sed accipe imperitos.
Qui ius, & æquum, & sacros mores negligunt, Et sacra morum.
Iam fugit illum inuisum nomen mali, Iam fugit illum hoc nomen inuisum.
Et esse καιρὸν tempestiuum quod vocant, Est καιρὸς is quem temporis articulum vocant.
Romana sic est vox, Veni in tempore, Romana quoque vox illa, Veni.
Reputate cuncti, quotus offensam incidat, Reputate nunc cuiusmodi offensam,
Μελέτη τὸ πᾶν, qui dixi, & dictum probo, Qui dixerim, dictum probo.
Locare sedes, bellum gerere, aut ponere, Gerere bellum.
Agere volentem semper meditari decet, Semper volentes agere.
Nam segniores omnes incœptis nouis, Nã segnior fit omnis.
Incogitantes fors, non consilium regit, Incogitãtes fortè, non consultò agunt.
Sed ego me ad patres iam recipio. Plaudite,
Meditari vt vestram rem curetis publicam.
Sed ego domum iam me recipio. Plaudite,
Vestram meditari rem studeatis publicam.

Hæc ita sunt ex illius viri ludo Sapientũ. In quibus maiore scribendi, quàm commentandi labore affecti sumus. Non vt bonum poetam lacesseremus: illius enim adeò fuimus studiosi, vt præter vulgatas emendationes, amplius quadraginta loca, sed illustria, restituerimus. Nihil verò magis excitare posit ingenia studiosorũ, quàm hæc iudiciorum concertatio. Proinde in hisce nos exercitatos sciant poeseos candidati: vt procul ab ignauia nihil incultum, nihil plebeium aut cogitemus, aut excogitatum foueamus. contrà enim nobis atque Iurisconsulti sanxere faciendum est: illis enim ita videtur, Præclarius cõsuli rebus humanis, si decem sontes absoluãtur, quàm si vnus innocens damnetur. At enimuerò poetæ id agendum est, vt potius centum bonos versus iugulet, quàm vnum plebeiũ relinquat. Ac nuper extitere quidam versileguli, qui sine numeris, sine sale miserrima quędã Epigrãmata edidere. atq; ipsis cõmentum placet. quos tantũ abest vt probem: vt eos cum Megarensibus neque secundos, neque tertios: sed neque in numero poetarum, at enimuerò ne in vmbra quidem numeri existimem. verùm ad Ausonium. interest & illud poeticæ Reipub. vt quid illis senserit versibus, videamus.

Sententia Iurisconsultorum.

Qua caret Æthiopum plaga peruigil, irrequies gẽs.
Semper vbi æterna vertigine clara nitet lux.

Siqua enim gens minimo die vtitur, & æquè minima nocte, ipsi sunt Æthiopes: siue qui sub Ægypto sunt: siue qui in extremis Africæ partibus agitant. Longo enim interuallo supra Lunę orbem habitent necesse est, qui extra terræ vmbram perpetua luce vti volent. Inter cætera verò eius poematia sunt quæ ipse partim εἰδύλλια, vt Gryphum de numero ternario: partim vocat Eclogas. sic enim inscribitur ea quæ vitæ nostræ miserias describit: valde sanè bona, & quouis magno poeta digna. sed longè illustrior illa in qua Cupido cruciatur. Est enim docta, cãdida, neque carens numeris. velut illis versibus, in quibus est tergemina distributio,

Parte truces alia strictis mucronibus omnes
Et Thisbe, & Canace, & Sidonis horret Elisa.
Coniugis hæc, hæc patris, & hæc gerit hospitis enquanquam etiam melius puto, (sem.
Coniugis hæc, patris hæc, ast hæc gerit.

In illo Epigrammate sibi cõtradicit,

Non est diues opum, diues: nec pauper, inopsq;
Infelix: alio nec magis alter eget.
Diues eget nummis, cereali munere pauper:
Sic cùm egeant ambo, pauper egens minus est.

In secundo versu negat alterum altero egẽtiorem: in quarto affirmat diuitẽ plus egere. quod sic poteris castigare. *Si plus alter eget: pauper egens minus est.* memini olim à nobis breuiore congestum gyro hunc ad modum,

Non est diues, opum diues, si discupit vltrà:
Diues erit solo nomine, quisquis eget.

In illis verò videtur abiecisse spem seruandi modum. etenim in Epigrammate de fratrum falsis nominibus, pro elegiaco pentametro senarium posuit,

Falsum nomen vtrique, sed vt verum sit vtrique.

Ego verò etiam à tyrunculis poeticæ puto posse substitui quinarium: cuiusmodi fuerit ille,

Falsa ita, verùm ita tu nomina vera dabis.

Etiam acutius de statua Ruffi sic,

Hęc Ruffi statua est, immò si saxea Ruffus
Ipsemet, vnde id ais? saxeus ille fuit.

Operam verò totam in illo perdidit, cuius argumentum lepus est à cane marino captus: nánque & pelagius piscis est canis: & lepus aquas odit. Potus autem gratia non petet mare: sed & tres caniculas auferat è mari fuga sua lepus, si ab illis pede mordicus corripiatur. Heroicum quod initium libri facit, non est contemnendũ. meretur enim laudem tum argutia, tum numeris. Multa nánque in eo bona sunt, & magno poeta digna. quare verò mihi non penitus satisfaciat declarandum est: Ponit in Imperatore virtutes duas, belli & eloquentiæ poeticæ. Concludit tamen vnum tantùm: de poetica scilicet,

Exulta Æacide, celebraris vate superbo
Rursum, Romanusq; tibi contingit Homerus.

At in principio duplicem petebat coronam: hîc vnam dat à poesi. Nobis commodius videbatur si nõ Homerum solum, sed & Achillem faceret: neque sic languidè, sed hac argutia, vt Augustus esset Achilles Homero, Achilli autem Homerus,

Ingentem

Ingentem Æacidem celebras Romanus Homerus.
Idem Męonio vati celebrandus Achilles,

Qui verò versus positi sunt in præfatione, pleni sunt ingenio, candore, venustate. In illis tamen duobus versibus non deest quod offendat,

Insanum quanuis hyemet mare, crudaq; tellus
Seminibus, bello nec sit aperta manus.

haud enim scio an dicas manum apertam bello. Pręterea secundum membrũ illud, *crudaq; tellus Seminibus,* caret verbo. neque ei accommodare possis aut præcedens, *hyemet:* aut sequens, *nec sit.* negat enim. Quare vt hoc reddi queat: potius dicam *coctaq; tellus:* scilicet, *non sit. -coctaq; tellus,*

Seminio, aut bello non sit aperta manus.

& quia *cruda* epithetum arridet, sic etiam liceat,

-crudaq; tellus
Arua neget: id est, arationem. excogitaueram etiam illud, *sit segeti.* cæterùm vt & quod sequitur cõponas meliorem in modum, ita dixerim,

Seminio, & bello sit minus apta manus.

Quod si refugis vocum illarum allusiones, *minus, manus:* sic agas, *nulla sit apta manus.* Mosellã adeò excoluit, vt ea sola magni poetæ nomẽ sibi comparare potuerit. est enim in ea multa ars tum dispositionis, tum eloquutionis. Multa lumina figurarum, multum ingenii deprehendas. Candidè simul atque acutè dicta multa, quę ad iudiciorum exercitationem subiecimus,

-luceq; latéq; Calculus.
Vibratas patiuntur aquas.
-viciniq; timent decrescere montes.
sens
Tota natant crispis iuga motibus, & tremit ab-
Pampinus. Nonnulla tamen loca sunt, in quibus acquieuisse videtur fiduciæ suæ. Contẽtus enim fuit tum vocabulis, tum numeris minus exquisitis: qualia sunt, *simulamine, decoramine, alius flexus, solamen, luctamen:* sic, *trihoria:* quo & alibi vtitur. Etiam cum dixit,

Subterlabentis tacito rumore Mosellę,

videtur posuisse *rumorem* pro strepitu. sed & verbum *fluitare* non ausim statuere pro natare. neque dixerim pisces fluitare, qui natant: sed cùm mortui sunt, & salo agitantur. sic fluitant ligna, quæ fluore temerè feruntur. at ille de Glauco dixit,

Inter captiuas fluitauit prædo cateruas.

quo in versu etiam animaduertas, non nataſſe Glaucum inter captiuos pisces. Quos enim nõ teneret: quónam modo diceret *captiuos?* nisi intelligas eos qui antea capti, saltu libertatẽ vindicarant. Omnino autem *fluitare* est quod Græci ἐπιπολάζειν. Sed & eundem Glaucum iam piscem factum, cùm appellat nouum ponti accolã: abutitur Latina puritate. antè enim quàm piscis fieret, accola maris erat: piscis verò factus, incola. Villas quoque ac prætoria vbi describit: alia in rupibus, alia in collibus, alia in recessu, posita semel ea quæ in pratis sunt, repetit iterum. Vsurpat etiam vocem hanc, *fluores,* pro fluentis, haud satis accuratè. sed & fluuiorum nomina fœminini fecit generis,

Nanq; & Proneæ, Nemesęq; adiuta meatu
Sura, tuas properat non degener ire per vndas.
Sura interceptis tibi gratificata fluentis:
Nobilius permista tuo sub nomine, quàm si
Ignoranda patri confunderet ostia ponto.

Numeros autem valdè obscurant duæ, præter cæteras, voces: *natatu & meatu.* nánq; alium audis in illis sonum: *-frustrata vocatus Hasta meos.* atque huius quidem tanta frequentia est, ac potius inculcatio: vt vellicet aures auditoris. Itaq; iniuriam fecit sententiæ generosæ illius versus cauda,

Et sulcata leui crispatur arena meatu.

Malim sic,

Quod sublata leui flexu crispatur arena.

Insuauis & ille,

Tu mihi flumineis habitatrix Nais in oris.

Nouies enim exilis illa vocalis posita est.

Tu mihi cæruleis ludens lasciua sub vndis,
Lubrica flumineæ Nais vetus accola ripæ
Squammigeri gregis ede choros: patriq; sub alueo
Dissere perpetuo florentes amne cateruas.

Mutabis & illa,

Sic viret Ismarius super æquora Thracia collis:
Sic mea fluentem pingunt vineta Garumnam:

ad hunc modum,

Sic viret Ismarius latè super æquora collis
Thracia: sic celerem pingunt vineta Garumnam.

neque enim flauus vnquam Garumna est, nisi cùm Tarnem excipit turbidum è Rutenis. & cùm dixit,

-Pangea Lyęo: quinto ab eo versu,

Conseritur viridi fluuialis margo Lyęo:

non potest insuauius disponi *margo Lyęo.* concinnius *ripa* quàm *margo.* quam vocem si retinere velis, ita digeras,

Conseritur viridi margo fluuialis Iaccho.

Par superiori numerus exilis vocalis.

Summis quippe iugis tendentis in vltima cliui.

malim,

Quippe iugis pronus quà tendit in vltima cliuus: vel

Quippe iugis quà deuexus petit vltima cliuus
Pingitur amnicola margo fluuialis Iaccho.

Verùm satis hæc futura spero ad acuẽdam eius quem formamus poetæ diligentiam. Permulta nánque sunt in quibus vel vim, vel venustatem, vel denique cultum desideres. Cæterùm tanta sunt merita cæterorum locorum, vt gratia sua facilè obruere possint animos perfectionis studiosos. nunc ad Claudianum transeamus,

Maximus poeta CLAVDIANVS, solo argumẽto ignobiliore oppressus, addit de ingenio quãtum deest materiæ. Felix in eo calor, cultus non inuisus, temperatum iudicium, dictio candida, numeri non affectati, acutè dicta multa sine ambitione: quorum aliqua posui,

Dissensuq; alitur rumor. vbi *rumor* non procul abest ab eo significatu, quem suprà notabamus apud Ausonium. & illud,

-spatium non inuenit ira: Nec locus est odijs.
-& puluere raro
Per partes tegitur: nusquam totiesq; sepultus.
Iret adhuc in verba dolor.
Restitit in speculis fati. Idem de eunucho Eutropio consule,
-titulumq; efficminat anni. De eodem,
-nubas ducásve licebit: Nunquam mater erit, nunquam pater.
-& pax à fonte profecta Cum Reni crescebat aquis.
Et illud,
At q; illic domitus, vix tandem interprete casu,
Agnouit dubijs illusa vocabula fatis. &,
Plus error decuit: de cultu & comptu Veneris.
De Phœnice,
Componit hustumq; sibi partumq; futurum.
Et illa de eodem,
O senium positure rogo, falsisq; sepulcris
Natales habiture vices. qui sæpe renasci
Exitio, proprioq; soles pubescere letho.
Et elogium de eodem,
O felix, hæresq; tui. &,
-moritur te non pereunte senectus.
Item illud Maronis, *Rimanti telum ira facit:*
In iaculum, quodcunq; gerit, dementia mutat:
& quæ sequuntur. De Apono,
Admisitq; oculos, quò vetat ire calor.
Cuiusmodi argutias tam ex hoc quàm ex aliis, operæpretium est subiicere oculis poetæ nostri. excitant enim languentes animos ad non vulgares inuentiones: multúmque conferunt ad Epigrammatum conclusiones. Quærunt autem doctiores, recténe factum sit à Claudiano, cùm maximæ suorum librorum parti affixerit præfationes. nam quod apud alios nõ inueniatur, apud illum vitium putant. primus, quod equidẽ sciam, & solus veterũ fecit id Persius. Arbitror ego, cùm recitaturus esset sua poemata Claudianus, citharœdorum more versiculos illos prælusisse. Licuit verò, quia libuit. quę si quẽ offendant, iis omisis illico iustum opus aggredi ius esto. Ac quanquam libri de Raptu Proserpinæ sunt candidi, culti, tersi, numerosi: nonnulla tamen animaduersa sunt à nobis, è quorum castigatione multum fructus capere possimus. Iam primum non placet illud,

Mens congesta iubet. Quid enim est, *mens congesta?* nonnisi multa congeruntur: ac ferè congeries sine ordine. Quod aliis dictum est, *procul procul este profani:* ipse dixit, *gressus remouete profani.* est autem Syluę propior impetus, quàm iusti operis aggressio: similísque Callimachi Hymno quem Apollini nuncupauit. & illa,

Angues Triptolemi strident: melius, *Triptolemi strident angues.* & malim *rutilas cristas*, quàm *roseas.* nimis enim delicatum epithetum. quare verò adiunxerit Bacchum Hecataę, non cuiusuis est explicare. Sanè τὰ σαβάζια nocturna sacra Libero, cum Hecataęis concelebrari solita erant. habes apud Oppianum. apud Demosthenem σαβοῖ, vt ἀδοῖ. Ego verò ferocem Proserpinam neuAtiquam dicerem, cùm rapta fuit: quippe virgo simplicissima, ac lenissimæ deæ filia, ac Iouis opulenti. non damnabo quod ponam, sed conferam cum pari, quod videbimus an sit melius,

-& diræ riget inclementia formæ. sanè bene præponitur epithetum: non tamen sæpe optimé. Iam vidimus illud Maronis,

-& vinclis innaret Chlœlia ruptis: sic puto accuratius futurum fuisse,

-& formæ riget inclementia diræ. Nam suspẽsus animus in forma, expectat cuiusmodi futura sit. & diritas est in ipsa voce, *diræ*: qui sonus explet animum in fine orationis.

-si nobis noxia vires
Cum cælo fortuna tulit: non robur & arma
Perdidimus. Fugit me ratio, quare *vires* à robore disiunxerit. Dixerim,
-si nobis noxia sedem
Cum cælo fors eripuit. Neque ambiguo vteris. verbum nánque *tulit*: & attulit est, & abstulit. Importunè autem causam quærit incendiorum Ætnæ ex persona sua. quid enim nũc agat Physicum? Si quem hęc narrantem introduxisset, pateremur: nunc excurrit ipse suo relicto argumẽto. Ad solicitandum Proserpinæ fatum in futuras nuptias, iussu Iouis agit in Siciliam Venerẽ. sanè rectẽ. Palladem addit: sanè non rectẽ. Dianam verò etiam ridiculè: vtranque virginẽ: hanc verò etiam vindicem virginitatis. id quod cùm mirarer: atque reputarem à viro doctissimo nequaquam temerè factum: inueni apud Diodorũ in v, fabulam: Dianam, Mineruam, Proserpinã socias in Sicilia flores legisse, atque ex eis vestẽ Ioui confecisse. Quibus nunc poeta Venerem adiunxit ob futuras nuptias. De equis Ditis,

Crastina venturæ spectantes gaudia prædæ.
At vnde id sciebant equi? Ne verò versum illum reposueris inter inculpatos,
Qualis Amazonidum peltis exultat ademptis. sed sic, *Qualis Amazonidum positis agit agmina peltis,*
Cum gelidam socijs Arcton populata virago.
Non placet: & puto esse mendum,
-ille nouo madidantes nectare pennas: reponerẽ *manantes.* Suppudebat penè mouere de statu suo initium libri tertii. est enim magnificum, & elegans, & politum. sic tamen plus arrideat nobis,

Iuppiter interea varijs Thaumantida nimbis
Præcinctam ire iubet, totoq; arcessere mundo
Numina. quæq; polum radiantibus incita flammis
Quæq; orbis medias sedes, insanaq; ponti
Murmura, & immotæ moderantur pondera terræ:
-& placidi mirantur numina Fauni. melius *stupidi.* Ibi autem epithetum ignauum est,
-heu fuluas animo transgressa leænas.
Homericum est, otiosa accidẽtia apponere substantiuis. quid enim est fuluo & diro cõmune? *Sæuas* igitur dicas. Neque assimilatio proba est. nõ enim *crudelis Ceres* quę nihil scit. Quod autẽ in Ausonio notabamus, in hoc quoque obseruãdum est: In fine carminũ *volatu & natatu* nobis non placere. Posuit etiam *datur* pro dicitur: sicuti *da* pro dic. versus est in tertio,

Ægida, captiuamq; pater post prælia prædam
Adnexisse datur. Quo nihil insuauius remotiúsve à castitate Latinæ loquutionis. Illud quoque minus conuenit naturæ rei,

Et rigidæ multo suspirant fulmine pelles.
Tument enim pelles, aut distenduntur, aut crispantur: non autem *suspirant.* Malim,

Exhaustæq; rigent infesto fulmine pelles.
Quam naturam æquè infeliciter interpretatus est in Cupresso: ex qua faces attribuit Cereri. neque enim cupressus tedam habet, vnde fiebant olim faces: & nunc etiam in vicinis nostris mõtanis fiunt è picea. quòd si à Græcis desumpsit: malim castigare quàm sequi.

TERTIA ÆTAS. CAPVT VI.

ASCendẽdum est ad tertiam ætatem, quæ post Augustum ad externos vsque Imperatores demissa (Neruam dico, & alios) certum suúmque genus poeseos comprehendit. Quum enim à superioribus, vnóque Virgilio exhausta essent argumenta omnia, ipsæ dicendi leges, omnes excussæ veneres: coacti sunt nouè eadem dicere, ne idem dicere viderentur. quare necesse fuit, vt illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate. Quum tamen essent grandes & pleni: id quod prætulissent ei, quàm pauci cõsequuti sunt, suauitati. Eos igitur aggrediamur:

MARTIALIS, VALERIVS FLACCVS, STATIVS, IVVENALIS, PERSIVS, SENECA, SILIVS, SVLPITIA, LVCANVS.

A Fœmina incipiendum est. Aiunt enim SVLPITIAM fuisse temporibus Domitiani. eius Satyra falsò Ausonio attributa fuit: satis enim patet à fœmina factos versus, in quibus Musa cultricem appellat suam: quæque ait sese primam docuisse Romanas mulieres posse cum Græcis poetriis comparari,

Primaq; Romanas docui contendere Graijs.
In ea multum dexteritatis, ad Satyricam amarulentiam aspirantis. Numeri verò, vt in eo genere poematis, non contemnendi. Igitur vt tam laudabilis Heroinæ ratio habeatur: non ausim obiicere ei iudicii seueritatem.

PERSII verò stilus, morosus: & ille ineptus. qui quũ legi vellet quæ scripsisset, intelligi noluit quæ legerentur. quanquam nunc à nobis omnia intelliguntur. at fuit tempus, cùm inter ignota haberetur. illum igitur mittamus.

IVVENALIS autem candidus: ac Satyrorum facilè princeps. nam eius versus longè meliores quàm Horatiani: sententiæ acriores: phrasis apertior. Hos autem omnes hoc in genere dicendi missos faciamus. quippe Horatius modò purè diceret, nihil pensi habuit. de his mox. PERSIVS ostẽtator febriculosæ eruditionis cætera neglexit: Iuuenalis paulò cultior, hac ipsa diligentia censuram nostrã meritò deprecatur.

Ne MARTIALEM quidem trãsferre libet ad meliora. De illius libris alibi satis à nobis dictum est. Multa sunt eius Epigrammata diuina: in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est. versus verò candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerim quidem, tantùm abest vt ad censuram vocem.

Quatuor supersunt maximi poetæ, (nã SILIVM his annumerare, sanè religio est) quorum SENECA seorsum suas tuetur partes, quem nullo Græcorum maiestate inferiorẽ existimo: cultu verò ac nitore etiam Euripide maiorem. Inuentiones sanè illorum sunt: at maiestas carminis, sonus, spiritus ipsius. In quibus Sophoclis se esse voluit similiorem, frustra fuit. quare ipsum quoque intactum relinquamus. non quòd omnino desperemus quædam melius dici posse: sed quia ex aliis tribus satis erit nobis suppeditatum, vnde poeta noster quid fugiat, quid sequatur intelligere queat.

Est igitur VALERIVS FLACCVS excusatione dignus. Cuius cùm esset ingenium felix, iudicium magnum, diligentia non vulgaris: immatura morte preuentus, acerbum item poema suum nobis reliquit. Est autem omnino duriusculus: penitus verò nudus gratiarum comitate. Principium verò, quod (vt ait Pindarus) illustre oportet esse atque luculẽtum, maximè est insuaue,

Prima Deum magnis canimus freta peruia nautis,
Fatidicamq; ratem: Scythici quæ Phasidis oras
Ausa sequi, mediosq; inter iuga concita cursus
Rumpere, flammifero tandem consedit Olympo.
Sonus carminis multus: & ipse artifex non vulgaris. nam quum versus magnitudo constet aut accẽtuum frequentia, aut longorum verborum tractu: illo muniuit initium diuini operis Maro. octo enim voces disposuit. STATIVS autem hoc probauit magis: quatuor enim tã longas posuit, vt pronuntiãtis exhauriant anhelitũ.

Magnanimum Æacidem, formidatamq; tonanti.
Quatuor inquam hic, ibi octo accentus numero: nam copula præcedentem sequitur. sic Donatus in Adelphis, ait à Terentio octosyllabam vocem positam: ea verò est, *immisericorditerq;*, quæ duo nisi vnum censeas, nõ fit octo syllabarum. Flaccus igitur qui harum legum ignarus non esset: septem dictionibus expleuit versum, sonorum sanè, sed quod mihi nulla ratione satisfaciat. non quòd ibi quicquã vitiosum sit: sed quia venustas absit. neq; illi fuerũt nautæ deorũ, qui aduersis fatis toties afflicti sunt: pars etiã eorum ipsa in nauigatione interiẽre. sola Pallas dicitur nauis author fuisse: nauigationis non item. Quónam verò modo hic dicantur *prima freta peruia*, quum ipsemet in primo canat *Pharias, Tyriasq; carinas?* APOLLONIVS autem naues Iasoni obuias in ponto scribit. Præterea classis apparatum Æetæ vterque commemorat: Catullus quoque, qui dixit,

Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten:
qua ratione pingit in ea nauigatione vestem Thetidis cum Thesei naui? vt omittã Dionysii authoritatem, cuius hi versus,

Τῶν δ' αὐδρῶν γλυκὺς, οἱ ἀρυδραῦοι γεγάασιν.
Οἱ φῶτοι νήεσσιν ἐπειρήσαντο θαλάσσης.
Πεζῶτοι δ' ἐμπυείης ἀλιδινέϊ θυμὸν ἐμπήσαντο.

Et durum est illud, *Oras ausa sequi*. neque enim præibant oræ. nisi dicas vt *secare viam*: quia *sequi* & *secare* indidem sint. Quòd autem dicit, *fatidicam*, neque extet in toto opere: id factum est fati culpa. etenim morte affectus, non expleuit fabulã. at loquitur apud Apollonium. Nos in gratiam studiosorum hisce ingenium exercitauimus, vt ipsi quoque audeant,

Æquora fatidicæ primùm sulcata carinæ,
Cognatumq; cano fulgentis tergoris aurum.

Item,

Prima rudem quæ ferre nouo discrimine pontum
Aula. grauem canimus fulgenti vellere puppim.
Proditaq; hospitibus placito connubia furto.

Etiam sic,

Intentata prius fidentibus æquora nautis,
Fatidicamq; cano concepto numine puppim:
Diuæ opus, aerias celsis in montibus arces
Quæ colit, & patrios iaculatur cælitus ignes.

Quòd si eam desideras propositionis partẽ quæ in cælo nauẽ illã collocat, valde placet. cæterùm omnino velleris ipsius mentionem fieri decet. post igitur nostros binos versus, collocabis hos,

Diuæ opus. illa feras Scythici quæ Phasidis oras,

& quæ sequuntur. In reliquo operis tractu permulta sunt maiore cura legenda, quàm quanta scripta fuerint. Nescio an sint per metaphoram illa dicta, *Ignis crinem, ignis linguam*: an verò sint eruta è libris Aruspicum. Neque illud placet,

-& fictis dat vultum, & pondera dictis.

melius *verbis*. Achillem ante eam nauigationem natum canit Flaccus: Catullus in eo matris illius celebrat nuptias. Non decet Boream irasci naui in qua eius essent filii, Zethus & Calais. quare alium expediret ventum ad eam tempestatem. neque sibi constat illis versibus,

-tota quum protinus alnus
Soluitur: & vasto puppis mare sorbet hiatu.

Etenim si tota soluitur: quo modo potest deinde præstare quin nulla sit? & vastos hiatus nequeunt sarcire nautæ. Illi verò plebeii, in II,

Iam non dura toris, Veneri nec iniqua reuersæ.

& *Inuidisse Deum tantum maris æquor adortis.*

cuiusmodi multos inuenias. In quinto autem abstinuisse ab illo participio,

-ante omnes secum dequesta labores.

Et in illo malus sonus,

Rex Hyperionide, quem per freta tanta petendum.

Antequam Statium aggrediamur, SILIVM expediamus. quẽ equidem postremũ bonorum poetarum existimo: quin ne poetam quidẽ. Non neruos, non numeros, non spiritum habet. adeò verò ab omni venere alienus est, vt nullus inuenustior sit. Totus hæret, trepidat, vacillat: vbi audet, cadit. Acutè dictum vnum modò inueni,

-in magno præcedens agmine ductor
Imperium perferre suum.

Comparatio quoque calculi in aqua circulos efficientis, non illepida est. Etiam vehemẽter miror quemadmodum solum Boream ad Monœcum regnare scribat. quóque modo Borea flante ait, *-iniecto conduntur gurgite montes.*
Imò verò illius flatu abducitur fluctus, & montis vadorúmque ima nudantur. Quum verò dicat Veronam Athesi circũfluam: nescio an credam ita fuisse. nunc enim contrà est: clauditur nánque ab vrbe fluuius. Cæterùm relinquamus ipsum scolasticis declamatoribus. ad meliora transeamus.

De STATIO doctiores ita iudicant: Meliores esse Syluas Thebaide atque Achilleide. cura igitur & cultu detractum vel robur orationi, vel numeros versibus, vel gratiam vtrisque. at ego contrà sentio: Magnum in vtrisque: maiorem vbi ille esse conatus est. Greculi quidã eum tanquam tumidum damnarunt. sanè quem tumorem dicant nescio. nam neque metaphoris ferreis vtitur è Pindaro, quem illi gentilẽ suum non audent iudicare: & sonum si spectes in carmine, id verò tumidum non est. alioqui tumidus etiam fuerit Maro. Sed neque viuidam orationem tumidam voces: hoc enim de Sallustio dixeris. Denique quis tumor est in principio Thebaidos? mihi verò videtur admodum sedatum atque compositum,

Fraternas acies, alternaq; regna profanis
Decertata odijs.

Nihil simplicius. An verò tumor est, quum Achillem vocat *magnanimum*? quum Æacidem? at Virgilius quoque Æneam sic. An quum ait, *formidatam Ioui progeniem*? nonne hoc Themis dixit? & vulgatum est. Sanè illi nesciũt quid sit tumor in oratione. est enim tumor nõ in sono tantùm, sed in sentẽtiis abditis, & figuris inusitatis. Qui verò Syluas præponunt, nugãtur: delectati calore illo vago, cuius impetu quasi per saltus omnia carpat oratio. quare desultoriũ poema Syluas ipsas appellare solitus sum. Multa tamen aut aliter dicta, aut non dicta ab eo vellem. nam quæ fuit illius audacia, quũ in ludis funebribus cursus certamen scribit post Virgilium? quare puerilia addidit. quis enim cursorem ferat, qui præcurrentem crine retractum, ab se victum atque præteritum dicat? hoc tamen ille de Ida & Parthenopæo scribit. Alpinam verò Cupressum vbi inuenerit, nescio. vniuersas penè alpes peragrauimus nos: at nulla cupressus visa est. Cæterùm maximus ille, vt diceebamus, poeta. cuius nomen haud quaquam tam friuolis recessibus obscurari decuit. Multis profectò locis nulli poetarum secundus. Acutè dicta penè innumera. Ex quinto Syluarum,

Obtusaq; aures: nisi quum vox sola mariti
Noscitur. In primo Thebaidos,

Angustaq;

-angustaq; tartara pœnis
Qui regitis. In secundo,

-& magna lacrymas inclusserat ira.
-iam socium cœptis iam pectore fido
Æquantem curas. Fortasse illud paulò tumidius de Apro, *-& aduncæ fulmine malæ.*
Illud luculentum de angustiis loci,

Insidias natura loco, cæcamq; latendi
Struxit opem. Illud molle ex tertio,

Non secus ac longa ventorum pace solutum
Æquor. at sequitur tumidum,

-& imbelli recubant vbi littora somno.

De fera mansueta, *In mores negat ire suos.*
In eodem quinto, *-donec lassauit euntes*
Lux oculos. In sexto,

-sic omnia casum
Fecimus: & vires auxit fortuna nocendi.

In octauo, *-Styginq; emissa tenebris*
Mors fruitur cælo. Rotundissimum illud in eodem,

Cultor Ion Pisæ cultorem Daphnea Cirrhæ.

Illud magnificum,

-neque enim mihi cura supremi
Funeris. odi artus, fragilemq; corporis vsum
Desertorem animi. Pulchrum illud in decimo,

Condiderant iam vota diem: nox addita curas
Iungit. In eodem,

Par operis iactura lucro. Illa verò diuina,

-feruent discursibus arces:
Miscentur clamore viæ: ferrum vndiq; & ignes
Mente vident, sæuas mente accepere catenas.
Consumpsit ventura timor. iam tecta replerant,
Templaq; & ingratæ vallantur planctibus aræ.
Vna omnes eademq; subit formido per annos.
Poscunt fata senes: ardet, palletq; iuuentus.
Atria fœmineis trepidant vlulata querelis.
Flent pueri: & flendi ne queunt agnoscere causas,
Attoniti, & tantùm matrum lamenta timentes.
Illas cogit amor. Melius, *vrget.*

-nec habent extrema pudorem.
Ipsæ tela viris, ipsæ iram animosq; ministrant:
Hortanturq;, vmæq; ruunt: nec aulita gementes
Limina, nec paruos cessant ostendere natos.

Deinde sequitur nobilissima comparatio. quæ sola satis esse possunt ad ineundã rationem contemplandi cultissimi poetæ atque ingeniosissimi artificium. neque enim vllus veterũ aut recentiorum propius ad Virgilianam maiestatem accedere valuit. etiam propinquior futurus, si tam propè esse noluisset. Siquidem natura sua elatus, sicubi excellere conatus est, excreuit in tumorem. At profectò Heroicorum poetarum, si phœnicem illum nostrum eximas, tum Latinorum, tum etiam Græcorum facilè princeps. nã & meliores versus facit quàm Homerus: & figuris frequẽtior, & officiorum, habitudinum, animorum prudẽtior distributor, & castigatiorum author sententiarum. Nunc ad Lucanum transeamus.

LVCANVM igitur, si diis placet, etiam Maroni parem facere ausi sunt. qui non tam illius magnitudinem, quàm suam insolentiam iis ineptiis prodidere. Fatemur in illo ingenium magnum. equidem etiam plusquã poeticum condonabo. Effrenis mens, sui inops, serua impetus; atque iccirco immodica, raptáque calore simul & calorem ipsum rapiens, hostem maximum eius temperamenti, quod in vno omnino Marone & admirabile est & diuinum. Proinde vt nimis fortasse liberè dicam, interdum mihi latrare, non canere videtur. Non igitur perdemus operã, si paulisper in eius Pharsalia immoremur.

Principiò, quod & alibi monuimus, pessimo consilio inscripsit Pharsaliam. quippe ne tantilla quidem operis pars illius ea regio, eáve in regione bellum factum fuit. sic enim Thebais, Ilias, & eiusmodi: ad quas, aut propter quas vrbes omnia quæcunque in illis libris continentur, gesta sunt. Multa tamen in eo opere acutè dicta: ac nescio an nimis multa. qualia,

Iusq; datum sceleri. & in secundo;

-æquataq; vulnera membris.

& de Scæua, *-seq; ipse nãtatur.*
& *-nondum compage soluta*
Naufragium sibi quisq; facit. At verò quid dicemus de illa loquutione, quæ in nono est?

Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus?

Latinè aliter dicimus, Quid prodest basiliscũ transactum cuspide fuisse? nam basiliscus neque viuus neque mortuus prodest: sed factum ipsum, id est, totum hoc: basiliscum esse transfixum. Par fides loquutionis in illis,

Iustitium latuit: imò *patuit*. Ius enim latet in Iustitio: quippe in bello. Versus plebeius,

Crinibus effusis toti prælate Comatæ.

Etiam dubitandum an purè loquatur, qui Veneris comam cæsariem appellat: id quod fecit Claudianus. sic & Lucanus in primo, *Liquidam palæstram* nimis ambitiosè dixit. Multos excursus captauit: vel quum Pompeius rebus accisis extremo & in metu & in periculo otiosè tanquam Græculus nugatur, aut nugantem audit de rerum Natura & nauiculatoria. Quem virum quum laudandũ suscepisset: eiusque partes ambitiosè foueret, deformat tamen mirum quantum. Introducit enim sic: scire sese quanti esse queat iugulum suum apud Cæsarem: quippe quantum ipse pro Cæsaris ceruice daret. Sed & pauitãtem ignauo animo eundem facit in principio octaui, sanè versibus pudendis atque indignis viro. Et quis eum ferat exciẽtem Iuliæ vmbram: quam ab Elysiis exactam scribat, ob culpam criménque viuẽtium? neque verũ est quod ait, Timauum esse vbi est Aponus. nam & fluuius Medoacus haud parum distat ab Apono: & Timauus Virgilianus, *-per ora nouem vasto cum murmure montis It mare præruptum*. at in toto agro Patauino nihil eiusmodi. Par error quum dicit,

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos
Albis. nam Sueui Reno propiores. Extremi nánque eam ad partem Germanorum sunt.

Albim verò mediam secare Germaniam & scriptum est ab authoribus, & nomen ipsum id indicat. quippe ea vox Medium significat. De Pado verò nugatur,

Non minor hic Nilo: si non per plana iacentes
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.

Quid est hoc, *Non minor Nilo*, nisi Nilus maior esset? Nam quod ait per plana decurrere, falsum est: hoc enim vtrique commune & Nilo in Ægypto, & Pado ad Ferrariam. Quanquam maiores aquas colligi par est in alueis conuallium, quàm in campis patentibus. Insanit verò in alia collatione,

Non minor hic Istro: nisi quod dum permeat orbem
Ister, casuros in quælibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in vndas.

Nam qui vtrunque flumen norit, nequaquam hæc æquo animo ferre queat. Primùm hoc ipso fluuiorum regem potuit appellare Maro, cui tot clari fluuii seruiãt. deinde quis non videt longè pauciores amnes in Istrum ferri, quàm in Padum? Sanè totidem sunto. neque enim riuos omnes habemus innumerató. Verùm tanti sunt illi qui in Danubium erumpunt, vt etiam non minores sint Pado ipso. quippe quorũ aliquot vidimus. inter quos Vag permagnus est. maior Saua: Tibiscus verò atque Draua lõgè maximi. Padus autem, nisi alienas acciperet aquas, quid esset ille tandem? pusillo nánque atque ignobili de fonte exit, adeò humilis, vt ne ripas quidem vllas habeat. vix primorum articulorum vestigia equi nostri in eo tingebant. Mox ex iisdem vnde ille fertur Alpibus, populares suas populatur aquas: tot numero vt ne describere quidem vacet. quippe inter Pœninum, & Vindelicos, atque Noricos montes depresso sinu colligit omnia. Quid Sebinum memorem, quum presto sit Larius & Verbanus quasi vasta quædam maria: orbísque delitiæ Benacus noster, qui innumeras riuorum scatebras in ipsum refundit Padum? sed iam sit modus, ne declamare videamur. Neque vero Lucani affinis Seneca, Montanum appellet Ouidium oratorum: propterea quòd idem bis aut ter dicat. Hoc enim vitium tam est Lucano peculiare: vt penè sibi proprium fecerit. nam quid aliud est quàm Cometes?

Ister & Padus.

Benacus

Repetitio peculiare Lucani vitium.

-crinemq; timendi
Sideris, & terris mutantem regna Cometen.

De excursibus dicere occœperamus: quos ille tam ambitiosè quęsiuit, quàm ineptè persequutus est. Figuli igitur commentatio tota, in primo libro tota frigida, nec Matheseos vmbra digna. Sed & fabula Persei nihil intempestiuius. satis erat perstrinxisse. Titus Liuius damnat huiuscemodi diuerticula: quæ tãtopere videtur Herodotus appetisse. at iste vulgaris aut falsæ ostẽtator eruditionis, inscitiam suam prodidit non semel. nam quid illa sunt?

-Sol tempora diuidit æui.
Mutat nocte diem, radijsq; potentibus astra
Ire vetat, cursusq; vagos statione moratur. Sunt hæc scutica digna. quis enim dicat ἐπιχθὰς Planetarum fieri à Solis cursu? quantominus à radiis? In illis verò quid dicat, nescit. de Ebeno enim sic scribit,

-quæ quamuis arbore multa
Frondeat, æstate nulla sibi minitat vmbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.

Sanè verò bellum hominem. quasi verò tota æstate nihil aliud sit quàm meridies. At post & ante meridiem profectò vbique terrarum vmbra est. In tertio quoque de vmbris Arabum nugatur,

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Atqui dextrum & sinistrum non est, nisi animalium ratione. quare dextra erit vmbra arboris, quæ fuit sinistra: nec alia fiet. Quid quòd Pythagoras, & Aristoteles dextrum mundi & sinistrum non ad Austrum aut Aquilonem refert, sed ad Orientem & Occidetem. Neque verisimile est ex Arabia felici, quæ sola vltra circulum Solstitialem protenditur, aduenisse in Thessaliam. neque enim militant illi: sed ex Petræa, & deserta latrunculi nomades. verùm vt hoc hic diceret, huc eos adduxit ille. Nequeo verò satis mirari, quid ei venerit in mentem quum dixit,

Æthiopumq; solum, quod non premeretur ab vlla
Signiferi regione poli: nisi poplite lapso
Vltima curuati præcederet vngula Tauri.

Duo hic errores: alter ab eruditis solis castigandus: alter vel à pueris Astrologorum irridẽdus. Primùm igitur animaduertendum est, extra Signiferi latitudinem curuare genu Taurum. at non minus eius contrarium Scorpionem penè totum exire spatium illud. Deinde quis ignorat, si Tauri vngula dirigitur quasi μεσουράνημα siue Zenith ad Æthiopum regionem, necesse esse regionem illam tegi aliis signis: quippe Geminis, Cancro, Leonéue: quorum inclinationes ei respondeãt parallelo qui Tauri secat vngulam? Quàm verò fuerit sciẽs orbis terrarum, etiam illis ostendit,

Quà colitur Ganges: toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum.

Nonne Padus, nonne Ister in Orientem fluunt? Quòd si vult dicere è directo Solis orientis: hoc quoque falsum est. Gãges enim in Austrum exit. at Raptus fluuius Æthiopiæ rectà in Orientem sub mari rubro: rectà Doamas fluuius nobilis in eandem partem actus, excipitur à sinu Indico, cui Magno cognomen est. Posset etiam illud à Criticis exagitari, quod scribitur in v,

Primus ab Oceano caput exeris Atlantæo
Core, mouens æstus. Neque enim Atlantico è mari spirat, sed Britanico. Hoc tamen ferri potest. at quod sequitur, etiã alibi castigauim',

Occurrit gelidus Boreas: pelagusq; retundit.

Non potest ferri. nam neque *occurrit Boreas*: sed vterque ad angulum eundem trigonum efficiunt: neque *retundit pelagus*: sed cum Cauro simul propellit rectà in Austrum: quemadmodum dum Tigris & Euphrates, vbi in vnum conuenere. Lucanus Europæ Libyam esse partem: eius ratio est, tantundẽ abesse ab extremo litore Occidentali ad mare Rubrum atque ad Tanaim. at Silius contrà,

Æstifero Libyæ torquetur subdita Cancro,
Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia terris.

profectò meliore consilio. Continens enim est Asia atque Africa: cum Europa nihil habet Africa commune. Quòd si per segmẽta, quos Meridianos circulos vocãt recẽtiores, partitur terras, earúmque terminos aut coniunctiones designat: nequaquam decuit tam inæquales facere portiones. vix enim est quinta pars reliquæ terræ: ne quid exactius dicamus. Est enim versus in primo non negligendæ censuræ,

Dum terra fretum, terramq; leuabit Aer.

Neutrum enim verum est. siquidem vnicuique elementorum suus est attributus locus. neque si terra deficiat, eius in locum non descendet aer ita vt cadat: sed ne detur vacuum. Hoc autem in nobiliore scientia declaratũ est. Præterea si terra sustinet mare: mare eadẽ ratione sustinebit aerem: non autem ab aere sustinebitur. Sic Iarchas Apollonio respondit in tertio apud Philostratum: Terram ab aqua ferri. quod quemadmodum fieri possit, sanè me latet. Eius verba sunt, Εἰ μὲν ὡς ὑὸς πὼ θάλασσαν ἡ γῆ ἐξετάζοιτο, μείζων ἔσται. πὼ δὲ θάλασσαν αὐτὴ ἔχει. εἰ δὲ ὡς ὑὸς πᾶσαν πὼ ὑγρὰν οὐσάν θεωρῶτο, ἤδη πὼ γλῶ ἀποφαινόμεθα αὐ: ἡ δὲ ἐκείνω τὸ ὕδωρ φέρει. Hanc quoque quæstionem maioribus operis suo excussimus loco.

Cæterùm vt studiorum meorum ratio constet posteritati: nos enim nullum laboris genus deterruisse, quominus poeticæ perfectioni consuleretur: ausi sumus Antæi fabulam, quæ in quarto est, reducere ad illud temperamentum, quod in huius viri impetu atque licentia desideratur. Quam fabulam quum totam neque probaremus neque damnaremus, effusum casorem illum ad certas leges redegimus æquabilitatis. Recisa nánque sunt à nobis superflua, quasi Syluã declamantis de Briareo & aliis. præterea sublata sunt quæ non constabant. Ait enim Antæum sese arenis cõspersisse: vt ex eiusmodi terræ contactu perpetuas vires consequeretur. nequaquam igitur ab Hercule tunc fuisset victus: quippe qui terram semper tetigisset. Ad hæc in ipsa lucta scribit Antæi crura ab Hercule percussa manu. hoc igitur qui potest? quare nos genu, non manum posuimus ibi. Illud quærẽdum ab antiquis: quum staret Antæus in lucta, terram pedibus cõtigisse. quemadmodum ergo vel deiici vel tolli potuit: si parentis contactu dicitur inuictus fuisse? selegimus autem quę essent optima: nostráque adiunximus, quasi semicentonem: sed suo stilo. nostro enim longè alios numeros addidissemus.

Terra parẽs, nec post genitos effœta gigãtes:
Sed quasi collectis vteri conatibus vni,
Extulit Antæum, tanta se mole ferentem,
Vt vetus hoc solo steterit tum gloria fratrum.
Illi etiam, ne fortè foret superabilis vllis
Viribus, hoc dederat munus sæuissima mater,
Quàm materna diu contingere tergora posset
Infractus, seipso & melior, reparabilis esset.
Ille igitur hominũque met', terrórque leonum,
Omnia vasta dabat. cæsis cultoribus agri,
Et saltus pastore vacant, & littora nautis.
Fama mali terras monstris æquórque leuantem
Magnanimum Alcidẽ Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga Leonis
Antæus Libyci. tum duro brachia nexu,
Immotúmque caput rigida ceruice tenetur.
Mirantúrque habuisse parem. Certamine primo
Noluit Alcides effusis viribus vti:
Pòst, vbi colla diu frustra tentata lacertis:
Exarsit pudor: incũbítque, trahítque, quatítq;
Exhaurítque virum. tum creber anhelitus olli
Arida corda quatit: gelidus fluit vndique sudor.
Tum ceruix excussa premi, tum pectore pectus
Vrgeri, tum curuato percussa labare
Crura genu: iam terga viri cedentia victor
Duplicat: & medium compressis ilibus arctat,
Inguináque infertis genubus disrũpit. ibi omnẽ
Explicuit sine lege virum: tremit excita tellus
Pondere. vix pressus tetigit grauis arua, repentè
Intumuere tori, vacuósque induruit artus:
Et stetit: & visus melior quàm cœperat anté.
Rursus inexpletæ repetunt certamina pugnæ:
Rursus opes reparant: telluris viribus ille,
Ille suis. plus miratur Ioue natus, ab illo
Quàm patitur: quoties defessum deiicit hostem,
Surrexisse nouum: postquam victoria damno
Constitit: & toties victor, dum vincitur, exit.
Consilium subit Alcides: tactæque parentis
Sẽsit opem. Stãdum est ergo mihi, dixit: & vltrà
Non credêre solo miseróve iuuabere casu.
In me Antæe cades. Sic fatus sustulit altè
Luctantem in pectus iuuenem. moriẽtis in artus
Non potuit nati tellus summittere vires.

Sed iam nos ad felicissimam ætatem conferamus.

SECVNDA ÆTAS.

Capvt vii.

Cum virtutes alii aliæ ætati datæ sint à natura: cunctæ simul inuentæ sunt in secunda. Cæterùm candor ei venustásque peculiaris. ac ne vnum quidem affectatæ dictionis inuenias authorem. singulos igitur adeamus.

Gratiys, Cornelius Gallys, Quintilius Varys, Sabinys, Propertius, Ovidius, Tibvllys, Catvllys, Horatiys.

Cum duo elegantes poetæ venationis præcepta poemate tractarint, Gratiys & Nemesianys: de hoc suo loco nõ diximus: quem in animo haberemus cum Gratio comparare. Tolletur enim labor noster, aut leuabitur saltem. neque enim nostri versus supponen-

tur illis:ſed alter alterius aut lima aut cēſor eſſe poterit. Igitur Nemeſiani ſtilus candidus, nec vulgare ſonans. minus tamen prudenter in operis principio numerum mutauit. vbi nánque dixit *cano*, ſubdit *pandimus*.

Venandi cano mille viàs, hilarosq́; labores:
Discursusq́; citos, securi prælia ruris
Pandimus. Præterea Syluæ propior, atque effuſus. GRATIVS caſtigatior. ſolo enim verſu proponit, & ſemiuerſu inuocat. tum narrat candidiſsimè,

Dona cano diuûm, lætas venantibus artes,
Auſpicio Diana tuo. Malim tamen aliud quàm *lætas*: ſiue *placidas*, ſiue aliud melius excogites. Nemeſianus autē falſam ſibi vindicat gloriam, quum ait,

-ducitq́; per auia, qua ſola nunquam
Trita rotis. nam ante illum Gratius. Multa quoque faciunt mihi negotium,

-& latè campos metatur apertos. Equidem metam nullam ponerem: ſed potius *oſtentat*, quàm *metatur*. & quid opus habet *curru* venator? *-iuuat aurato procedere curru.* nec muſcus ineſt pratis,

-intacto premimus veſtigia muſco. & loquutio dura, *-qua ſola nunquam Trita rotis. Nullis* potius quàm *nunquam*. Et illa dura, & partim plebeia, partim affectata,

Obuia Calliope facies inſiſtere prato
Complacito. rude hoc. illud affectatum,

-rudibus qua luceat orbita ſulcis. Quomodo lucet ſi nō eſt *trita*? quomodo, ſi *nunquam* ſulcos habet à *rotis*? hoc enim eſt *orbita*. Nimis quoque immoratur in fabulis recenſendis. ad ſeptuaginta verſus impendit, extra materiam expatiatus, antequam venationem aggrediatur. Quod pudentiſsimus omnium poetarum Maro paucíſsimis abſoluit,

-quis aut Euryſthea durum: & quæ ſequuntur. Ille quoque verſus è triuio,

Sit chlamys aurato multum ſubtegmine luſa.

Et ille,

Fœcundos aperit partus matura grauedo.

& peſsimus numerus, & abuſus eſt Romana voce. *Grauedo* enim pectoris tātùm morbus eſt. De canibus vterque longè elegantiſsimè. Hoc errat Nemeſianus, quòd in principio quum partitus ſit canū genera in Lacedæmonium, Moloſſum, Britanum, Hiſpanum, Pannonicum, Libycum, ac mox faciem, quæ optima eſſet, deſcripſerit, deinde exercuerit ad tentamēta venationis, tum morbos leuiter attigerit: redit ad canum patrias,

Quin & Thuſcorum non eſt extrema voluptas.

Longè exactius ille ſimul cum natalibus ipſis deſignat mores, animos, vires, celeritatem, ſagacitatem, faciem. & ſanè diuini verſus multi: velut ille,

Sed premit inuentas, non inuentura latentes
Illa feras. Sed & feſtiuus. nam quum Geloni populi ſint ad prælia acerrimi: canes ait illorum martem detrectare: contrà Acarnanes tam viri quàm canes ſimiles,

Sic & Acarnanes ſubierunt prælia furto:
Sic canis illa ſuos taciturna ſuperuenit hoſtes.

Quæ verò vtrobique deſcribuntur ſpecies, poterunt inter ſe comparari. Illud vulgare epithetum ſimul & inſuaue,

Verùm vbi Caurino perſtrinxit frigore veſper.

Vbi verò canum tum morbos tum remedia deſcribit Gratius, ſatis oſtendit ætatis ſuæ felicitatem. ſunt enim luculentiſsima. Omnino verò ei Nemeſianus impar: atque etiam lōgè minor,

CORNELIVS GALLVS durior. ſentētiarum tamen lepore ac feſtiuitate condiuit aſperitatem numerorum. Quod Lyricum inſcribitur, illius ſanè non eſt, ſed inepti cuiuſpiam. ea verò Elegia, in qua canitur Aquilina, quāquam habet ſententias elegiacas, tamen hominis eſt Græcæ literaturæ ignari, & quem ratio fugerit ſyllabarum. In ſequenti,

Atque ſub exhauſto pectore pingue femur.

Non eſt *femur* ſub *pectore*. neque pectus exhauſtum probaueris, quaſi Phthoe laboret. melius Ouidius,

Et caſtigato ſuberat ſub pectore venter. Oportet ventrem caſtigatum eſſe, femur pingue, plenum, tumidum, teretibus toris firmum. Pectus ſemiplenum, preſſum, cōſtans: non laxum, non tumidum, non ſiccum.

Ætna tanta eſt: vt non penitus temerè Virgilio attributa eſſe videatur. Quidā tamen Quintilii Vari autumāt: quibus nos quoque interea facilè aſſentimur. nam Maronis non eſſe maximum eſt argumentum, quòd nuſquam ei ſimilis eſt. id quod in Diris, & in Ciri planè animaduertimus. nam ne culicis quidem ita ſpreuit omnia, quin ſeipſum ſit imitatus. quod enim fuit in Culice rude,

O bona paſtoris: ſiquis non pauperis vſum
Mente prius docta faſtidiat, & probet illi
Omnia luxuriæ precijs incognita, curis
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Aſſyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data vellera: ſi nitor auri
Subláqueare domos animum non angit auarum,

& quæ ſequuntur: miris verſibus excoluit in ſecundo perfectiſsimi operis,

O fortunatos nimùm, ſua ſi bona norint,
Agricolas: quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum iuſtiſsima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantùm totis vomit ædibus vndam:
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſasq́; auro veſtes, Ephyreiaq́; æra:
Alba nec Aſſyrio fucatur lana veneno,

& quæ ſequuntur: tùm iccirco huc adducta, vt oſtenderem quod dicebam, ſeipſum imitatum eſſe Maronem, expolitis verſibus atque ſententiis quas in primoribus ſtudiis excuſsiſſet: tum vt cognoſceret leges modóſque poeta noſter, quibus commodiores nobis ipſis eſſe poſsimus. Quare & alios videamus. & in eodem poematio, de quercubus loquens, ait,

Illas Triptolemi mutauit ſulcus ariſtis.

In primo Georgicôn,

Chaoniam pingui glandem mutaſtis ariſta:

Item,

Et piger aurato procedit Veſper ab Oeta.

Damon ait, *-tibi deſerit Heſperus Oetam.* At eorum omnium quæ in Ætna legūtur, ne vllum quidem in tribus operibus extat veſtigium. Quin idem argumētum vbi tractatur, tam ſunt diuerſæ phraſis, numeri, ſpiritus, vt nihil aliud ad teſtimonium opus ſit. Toto quidem poemate canitur Ætna: at priuatim illa quātum diſtant à Virgilianis?

Pellitur exuſtæ glomeratus nimbus arenæ:
Flagrantes properant moles: voluuntur ab imo
Fundamenta: fragor tota nunc rumpitur Ætna:

Grandis igitur poeta Quintilius: nec temerè ab antiquis dilaudatus. Splendida ſanè oratio, & non vulgaris. etiam ſententias quærens & inſerens. nihil tamen quod nos detineat.

SABINVS autē adeò tenuis vt verè ſit vmbra Ouidii, & quaſi eius ἀυτεφωνήσις. neque dignus in cuius cenſura multū operæ ponamus.

PROPERTIVS facilis, candidus, verè elegiacus: terſior tamē quàm exiſtimatus eſt à Criticis. nam & amat quædam quæ minimè ſunt vulgaria: & quibuſdam locis paucorū iudicium ſequutus videtur. nam & principiū operis tum elegans eſt, tum compoſitum. In primo tamen libro apparet ambitio quædam claudendi pentametrum vocabulis multiſyllabis. qui numerus mollior iudicatus eſt etiam in Iambicis. Penè igitur cōquiſiſſe atque corrogaſſe voces exiſtimatur, quibus obnoxias efficeret ſententias. id quod manifeſtius deprehēditur ad calumniā conſtituendam, quòd in ſequentibus libris aliter inſtituit: quaſi defecerit eum ſimilis materia. aut fortè caſtigatus vel ab amico, vel à ſeculi iudicio elimatiore: quod iam probarat & Ouidium & Tibullum, frequentius alterum vtentem biſyllabis, alterū longis illis penè nunquam. Sequutus verò Corinnæ conſilium eſt, quod illa Pindaro dederat, ne ſine fabulis poemata conderentur: eſſe nánque eas illorum animam. inculcat igitur quantum poteſt. Cæterùm cùm ea omnia iam ſint vulgata, noſtrum poetam vehementer tum ab ipſis, tum ab ignotis abſtinere iubeo. nam quemadmodum in illis nulla gratia, ita in his etiam odium ſubeſſe arbitror. Pro his igitur ſententiæ ſunto dulces, luculētæ, non languidæ, non affectatæ, non nimis frequentes.

Iam verò ad eum peruenimus locum, in quo & ingenii magnitudo, & acumen iudicii exercenda ſunt. Quis enim de OVIDIO ſatis dignè dicere poſsit: nedum vt eum audeat reprehendere? Dicendum tamen non obtrectationis cauſa: ſed vt illius magnitudine nos quoque creſcere valeamus. Incipiamus igitur ab eo loco, in quo ſuam accuſat negligentiam. neque enim quæ ibi dicūtur, inter ſe videntur conuenire. ait enim,

Corrigere eſt tantò res eſt magis ardua, quantò
Maior Ariſtarcho magnus Homerus erat.

Qui ſi id vult, vt emendandi vel ſtudium, vel opera, vel labor longè ſit difficilior quàm calor ille componendi: quónam pacto hiſce carminibus maiorem facit authorem compoſitionis, id eſt Homerum, quàm caſtigatorem, hoc eſt Ariſtarchum?

Faſtorum ſtilus facilis, candidus: eruditio priſca & multa. ac tametſi materia non ſemper admittat cultum, ingenium autem viri non ſæpe: multis tamen in locis ſeipſo limatior atque terſior eſt. Quòd ſiquis nolit eius vel laſciuiam vel licentiam tolerare, aliis numeris penè omnia illius poemata poterit interpolare. hoc tamen vetat pudor animos nobiliores: qui non inſectando, ſed admirando antiquitatem, ineunt gratiam à poſteritate. Paucula igitur ex propemodum infinitis,

Edidit hos nobis ore priore ſonos.

Concinnius, *voce priore*. vox enim ſoni ſpecies eſt. & ſequens pentameter ſic ſtaret,

Quod petis: & mentem concipe mente meam.

Quæ verò aut in hiſce, aut alibi acutè dixerit, penè ſunt infinita: velut illa,

In precio precium nunc eſt.
-mille animas vna necata dedit.

Et illud in Epiſtola,

Medeæ Medea forem. Verſus autem ille diuinæ eſt rotunditatis,

Cedere iuſſit aquam: iuſſa receſſit aqua.

& in epiſtola Deianiræ,

Speq́; timor dubia, ſpesq́; timore cadit.

Et Hypermeſtra,

Quæ bos ex homine eſt, ex boue facta dea.

Tanto minus laborati libri triſtes. nam de Triſtibus malè inſcriptos ſuprà declaratum eſt: quemadmodum & de Ponto, nihilo maiore cura commendandi. Epiſtolæ omnium illius librorum politiſsimæ. nam & ſententiæ ſunt illuſtres, & facilitas compoſita, & numeri poetici. Quæſitus quoque ſplendor ex imitatione ſimulatæ veteris ſimplicitatis: velut,

Caſtori Amyclæo, & Amyclæo Polluci.

Non placet tamen,

Nil mihi reſcribas, attamen ipſe veni.

quid enim aduerſatiua? *Ocyus ipſe veni.*

Hanc tua Penelope (an memori?) tibi mittit V-
Scribendi periit tempus: at ipſe veni. (lyſſes.

Et ſoloecon eſt,

Denique quiſquis erat caſtris iugulatus Achiuis:
Frigidius glacie pectus amantis erat.

Quid enim facit illud, *Quiſquis*?

Victa ſuis Troica fata canunt.

Non erant *victa fata*: imò Troianum fatum vicit. vicit enim Troianorum vota: quia in fatis erat Troiam capi.

Omnia nanq́; tuo ſenior te quærere miſſo
Retulerat nato Neſtor.

Neque hîc vlla cauſa reddēda eſt. Igitur illud

nanq; dispungendum. non enim relatio Telemachi efficiebat; vt Græci prælia pingerent vxoribus. Durum est,

-murus, quod fuit antè solum.

Murus enim nunquam *fuit solum*. Itaque melius in Fastis,

Hîc vbi nunc Vrbs est, tunc locus Vrbis erat.

In Epistola Briseidis,

Auxerunt blanda grandia dona prece.

Vide an melius, *blandæ preces.*

Iuro: fallentem deseruisse velis.

Insuauis & languida oratio. malim sic,

Iuro: si fallam, desere: pœna decet: aut *placet.*

Nec tibi magnificum: fœmina iussa mori.

Melius per interrogationem, *An tibi?*

Est mihi qui fosso pectore sanguis eat.

Magis placet, *Vt tibi dilecto pectore.*

In Phædræ epistola pessimè cõsuluit persuasioni, illo versu,

Et pariter nostrûm fiet vterque nocens.

Omnino eum sustulerim, atque hunc aut huic similem substituerim,

Quæ mihi amor certus, que tibi fata parant.

In Oenones, versus leoninus,

Vim licet appelles, & culpam nomine veles.

Sicut & in Hermiones,

Vir precor vxori, frater succurre sorori.

Itaque malim, *Vim licet hanc dicas.*

Alterũ haud facile mutare est. oportet enim tota illa stare, *auxilium fratris, mariti, sorori, vxori.* impræsentia illud excogitaui,

Fratrem orat soror, vt pugnet pro coniuge cõiunx.

Illud simplicius,

Vxorem tibi vir, frater defende sororem.

Illud coactius,

Ecce soror fratrem expecto, coniunxq; maritum.

Illud rectius,

Fratris opem soror imploro, coniunxq; mariti.

Multa aliter possim, quæ nolo. ac ne hęc quidem à me essent posita, nisi necesse fuisset ostendere quantum vir ille sibi pepercerit, quum meliora multò posset. Inter Heroidas Dido artificiosissimè, cõpositissimè, scitissimè, elegantissimè loquitur. Muta illud,

Oppositæ frondes, vellera & alba tegunt.

Iam alibi monuimus, non minus feliciter coniunctionem illam postponi. Sane commodius,

-velleraq; alba.

Nota mihi freta sunt Afrum tangentia littus.

In aliis codicibus, *frangentia.* & sanè accedit ad maris naturam sonus numerorum, *Frum, Fran.* mihi tamen plus placeat, si dicat *mutantia*. nihil enim melius exprimat Syrtium naturã: quarum infida sede litus Africæ modò propius sit certam pelagi profunditatẽ, modò longinquius. Hermione,

Hæc tibi sub domino est Pyrrhe puella suo.

plus sapiat,

Hæc tibi de domino Pyrrhe petenda truci.
Aspera pro charo bella tulisse toro.

etiam potuit *vacuo.* Deianira,

Se tibi pars terræ, tibi se tota æquora debent.

Si intelligas ob monstrum Hesiones pacata maria: non erunt tota. quare ita dicendum,

Se tibi terra omnis, tibi se multum æquora debent:

quòd si illud malis, intellige tota æquora ob Oceanum admissum in Mediterranea, & in Oceanũ emissum Mediterraneũ: vt pessimi Græci plusquam fabulantur,

Si cumulas stupri facta priora nota.

plenius *notis*. nam tametsi vnum erat crimen, tamen sic dixit Cicero, Notas inurere: multis enim notis vnum describitur nomen: Denique poetis licet numerum alterum alteri supponere. sic pectora & corda de vno tantũm. sic ipse in epistola Medeæ, Absyrti corpus, *corpora* dicit. à quo tamen abstinere malim. Illa verò planè Ouidiana, id est arguta, ac digna quouis Epigrammate,

Falleris & nescis, non sunt spolia ista leonis,
Sed tua: tuq; fera victor es, illa tui.

Videamus Medea quibus versibus aggreditur accusationem suam,

Vt tibi Colchorum, memini, Regina vacaui:
Ars mea, quum peteres, vt tibi ferret opem.

Profectò neque structura, neque numerus laudabilis. quid enim est hîc, *memini?* aut quo pacto *Regina*, viuo patre, viuente successore? An verò audeamus sic reformare,

Quum te prætuleram demens, patriæ atq; parenti:
Vt fieres nostra perfide victor ope. aut,
Quum te præferrem Colchorum perfide regnis:
Et potui puras conscelerare manus.

Quid illa?

Isset anhelantes non præmeditatus in ignes,
Immemor Æsonides, oraq; adunca boum.

Immemor hic nihil est, nisi addas beneficii aut mei, aut promissorum. neque *boum ora* fuerunt *adunca*: sed cornua.

Iuisset meritos non præmeditatus in ignes
Et ferro æripedum cornua torua boum.

vel loco huius pentametri illum poneres,

Texisset dubiam tunc mihi morte fidem.

aut illum,

Præueniens fractam nunc mihi morte fidem.
Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses.

argutius, *-nec cœpi scire quid esses.*

In Paridis epistola mutilus ille locus est,

Forma, vigoraq; animi, quanuis de plebe videbar,
Indicium tectæ nobilitatis erant.

neque enim cohærent cum superioribus. Itaque aliquot versus desiderari videntur: quibus declararetur quemadmodũ pastoribus datus fuisset ad alendum. quo facto fatum vitaretur. Sicut ergo desunt hîc, ita ibi redundant,

Quum Venus, & Iuno, Pallasq; in vallibus Idæ
Corpora iudicio supposuere meo.

Cuius rei duo sunt argumenta: primum, quod in versu præcedẽte nomen est Palladis: ait enim,

Contempta est virtus, Pallade dante mihi.

Hæc insãtia lõgè abest ab ingeniosissimo poeta. Alterũ, quod suprà latius omnia narrauit. quod iudicium

iudicium nostrum est illis contrarium, qui superiora tollenda putant, non autem hæc. sunt enim illa Ouidii nitida & luculenta, non dura, vt illis videbantur. tum verò in responsione repetitur eorum sententia,

Vnaq; quum regnum, belli daret altera laudem:
Tyndaridis coniunx, tertia dixit, eris.

Quam Helenæ responsionem frustra simul ac temerè amouerunt ab Ouidianarum cẽsu Critici. nam & ea spirat vigétque illius ingenium: & stilus idem, ac nescio an maior in hac sit ars. etenim per initia tractat causam tanquam iniquam: deinde quasi dubiã: postrem ò cedit. Sententiæ verò in illa diuinæ: quantas qualésque materia illa pati potest. Ponam igitur aliquas, in quibus elucet vis illius ingenii similis sui,

Esset vt officij merces, iniuria, tanti?
Qui sic intrabas: hospes an hostis eras?

Similis enim in Laodamiæ, de eodem Paride,

Tam es hostis iners, quàm malus hospes eras.

Et nonne illud verè Ouidianum?

An quia vim nobis Neptunius attulit Heros:
Rapta semel, videor bis quoque digna rapi?
Crimen erat nostrum, si delinita fuissem.
Quum sim rapta: meum quid, nisi nolle, fuit?

In illis expressus Ouidius,

Nec tamen irascor: quis enim succenset amanti?
Si modò, quem præfers, non simulatur amor.

& quæ sequuntur omnia: vt,

Quòd tam per longas, spes tua venit aquas.
Hei mihi iam didici, sic quoque posse loqui.
Non tu plus cernis: sed plus temerarius audes.

Illis seipsum imitatur in Oenones,

Quid bibulum curuo proscindere littus aratro?
-quid arenæ semina mandas?
At tu dissimula, nisi si desistere mauis:
Sed cur desistas? dissimulare potes. &,
De facie metuit: vitæ confidit. & illum
Securum probitas, vita timere facit.

& illud igneum ex Ouidiana fornace,

Quod malè persuades, vtinam bene cogere posses:
Sic mea rusticitas excusienda foret. &,
Certus in hospitibus non est amor: errat, vt ipse.

Quis neget illud Ouidii?

-cum ventis noster abibit amor. sic,
Demophoon ventis & verba & vela dedisti.

sed & illa prorsus,

Tu quoque quû poteris fore me sperare fidelem:
Et non exemplis anxius esse tuis?

Etiam illo se imitatur,

Is tibi soliciti causa timoris erit. Penelope,
Res est soliciti plena timoris amor. &,
Oblitus nostro crimen inesse tuum.

& quod alibi toties, *Da veniam fassæ.*

& alia multa penitus ex eadem officina. Quòd siqua præterea videntur curiosis meliore cura perfici potuisse: iidem meminerint hoc quoque cæteris Epistolis obiici posse. nã sanè versus hic in illa plusquam monachalis est,

Si te vidissem primus de mille fuisses.

verùm ad alia. Acontii epistola tenuis admodum & lasciua: neque satisfacit. quæ iccirco aliquãdo penè persuasit mihi, se non esse Ouidii. Responsio verò duriuscula, quanquã arguta, facit etiam plus dubitare. Tres epistolæ, Vlyssis, Demophoontis, Paridis ad OEnonen, sanè parui sunt momenti. quas propterea qui negãt Sabini esse: si Sabinus quantus fuerit nesciunt, quónã pacto negare audeãt? non meminere illo quoque seculo extitisse Marsos, Suffenos, Volusios, Bauios, Meuios, Anseres. Cassii quoque Parmensis scripta minus accurata fuisse prodiderunt. sed de Epistolis satis.

Amores ipse suos olim castigauit. Libros enim quinque ad trium redegit compendium. Multa arguta, multa culta, multa lasciua, luxuriantia, effusa: multa in quibus omnia præter licentiamà nobis desiderantur. noluimus tamen laborare, quum pigeret libelli. Lõgè verò magis lesit animum ars illa amatoria. nihil enim aliud quàm nugæ. Illud animi gratia paulò attentius cognoscendum est. In vndecima Elegia secundi amorum videtur fuisse versus ille, quem scribit Seneca Criticorũ animaduersionibus esse sublatum. cæterùm in libris Senecæ memdum est: sic enim legitur,

Gelidum Boream, gelidum nomen. hoc enim nihil est. Ego puto sic scriptum,

Egelidum Boream, egelidumq; Notum.

Argutia est in ambiguo significato eiusdem vocis, attributæ duabus contrariis vẽtorum naturis. quippe *egelidus* est vt enodis: item *egelidus* vt edurus. Arbitror igitur fuisse in prima quinque librorum editione illum: qui quum Criticis non placuisset, mutatum esse à poeta in secunda editione: vbi sic nunc legitur,

Et gelidum Boream, præcipitemq; Notum.

Verùm sanè Auster minimè præceps est. non enim ab excelso, sed ab imo loco flare dicitur. sic igitur potius,

Præcipitem Boream, egelidumq; Notum.

Hoc quoque non est contemnendum, quod de principiorum splẽdore diximus alibi: atque hic considerandum est. non enim probantur quæ insuauia & coacta sunt quale illud,

Siquis in hoc artem populo non nouit amandi.

Quis non videt coactum à versu disiecisse membra, quæ sua cohærent natura? Alius dixisset,

Siquis in hoc populo leges non nouit. aut *morem.*

Denique potius sic, *Artem siquis in hoc*, &c. De Metamorphoseõn verò libris quid sentiamus, declarandũ est. Sanè digni quos felicior fortuna sequuta esset, vt essent emendatiores. id quod & ipse cõqueritur versibus luculẽtis: inter quos ille diuinus,

Sed quasi de domini fumere rapta sui. Quãobrẽ tot locis reformari possũt: vt propior iniuriæ castigatio esse videatur. Sunt tamẽ in ipsis penè infinita, quæ alius viri ingenio nunquã meliora effici posse putẽ. neq; verũ est quod aiebat ille, Ouidiũ nullo alio duce quàm seipso militasse. nãq; & totũ Trãsformationũ argumentũ trã-

ſtulit è Græcis. quippe tum Parthenius, tum alii eandem materiam tractauere: & multa ſunt quę ex antiquis Latinis, ex Græcis ipſis Tragœdiis expedire in promptu fuit: Medeæ, Myrrhæ, Penthei, & aliorum: qualia ſunt quæ ad Io, quæ ad Ino pertinent. Armorum quoque iudicium, quod propter ſummum ac rarum artificium eſt admirabile, ex Accii fabula potuit illi repręſentari. Igitur quum multa liceret nobis aut reprehendere, aut tollere, aut addere, aut caſtigare, aut immutare: paucis erimus contenti, ne penitus eum contempſiſſe videamur. Ergo principium operis admodum infelix cenſeri poteſt,

In noua fert animus mutatas dicere formas
Corpora. dij cœptis: nam vos mutaſtis & illas:
Aſpirate meis. Sanè breuitas pura & ſcita: at numerus non bonus, *animus mutatas.* ſyllabæ nánque iiſdem concurrunt elementis. Præterea non eſt vſitata illa dicendi ratio, *formas mutatas in corpora*. non enim ſic loquar, Æneas mutat⁹ eſt in nouas ſedes: ſed, mutauit ſedes. Philoſophi quoque mutant corpora ſub formis. materia enim per formam fit hoc. Accepit igitur *mutatas*, pro eo quod eſt trãſlatas: aut *formas* pro figuris. Pręterea quid eſt, *& illas*? & illas: & quid aliud? Iccirco ſic auſi ſumus,

Quas mutata nouas immotis corpora formis
Induerint facies: ſe vt mirarentur in illis:
Tecta fide veterum canimus miracula vatum.
Dij, quibus imperium hoc, rerum variare figuras:
Et fluxo reparare orbi ſua ſemina: cœptis
Aſpirate meis. Malè quoque ſibi conſtat. negat fuiſſe mare ac terras. ait enim, *Ante mare & terras*. tum autem, *Quaq; erat & tellus, illic & pontus & aer.* nam quì poterant eſſe, ſi non erãt? Præterea non poterãt, ſi erant, eſſe in eodem loco. voluit ſic: Ante terrã, ſcilicet, in ſuum reductam globum. Ad hæc, ſi erant habentia pondus & carentia pondere: ſatis manifeſtum eſt non potuiſſe pugnare quin per ſeipſa vincerent, ex lite enim fit amicitia: ita vt quod ſuccumbit, velit ſuccũbere. verùm hæc ſupra poetæ crepidam. Quo verò modo dixit illud? *-circumfluus humor*
Vltima poſſedit. neque enim aqua vltima eſt. Duæ ſunt Philoſophorũ veterũ opiniones: quidam aiebant mare eſſe quaſi lacum in terra: ambiri enim ab ea, atque in ſinu contineri, circuniectis quaſi ripis. alii è contrario, Terram vniuerſam eſſe inſulam. id quod ſanè verum eſt. nullum enim mare eſt, præter Caſpium, quod non continenti tractu cum alio mari coniungatur atque perpetuetur. Illud,

Et ſubiecta tegunt curuæ vineta carinæ:

Tota terra eſt inſula.

ſic efficies efficacius,

Et curuæ ſulcata tegunt vineta. In ſecundo autẽ ratio reddenda eſt. Phaethõteæ aurigationis. Perducit enim ipſum per totũ Zodiacũ eadem die: quod ſpatiũ annuo labore exhauritur à Sole, idq; non ab Oriẽte vulgato in Occidentem: ſed à ſuo oriente, qui orienti diurno contrarius eſt. ac de his ſatis.

Facilius è TIBVLLI locis expediemus cenſurã noſtram. Vniformis ille penè totus eſt: víxque diſcedens ab ſeipſo, eodem penè gyro concluditur. audis enim caſas, focos, rura, nemora, prela, ſpicas, ſacra tum ſæpe, tum multùm. Omnium verò cultiſsimus, nec redundãs in Elegia. In fine quarti Epigrammata ſunt & dura, & languida, & inſuauia. Elegiam quoque ad Iunonem non optimo conſilio confectam iudices. orat enim eã pro impudicitia ſuæ puellæ: quod eſſet numen matronalis caſtitatis. Quod verò etiam apud Ouidiũ deſignari potuit, in hoc authore tam frequens non placet vſus infinitiuorum illorum, Cõtinuiſſe, diſcubuiſſe, increpuiſſe, pertimuiſſe, & alia vſque ad faſtidium: etiam perſoluiſſe: quorum tum flexus, tum crebritas arguit hominem vel ignauum, vel inopem conſilii in verbis eorúmque ſonis tum inueniendis, tum collocandis. Laxior etiam eſt aliquando, quàm quantum ab eruditiorum auribus ferri debeat: vt in illis,

Tunc tibi lena precor diras. ſatis anxia viuas:
Mouerit è votis pars quotacunque deos.

& ſatis plebeium eſt tertii principium,

Martis Romani feſtæ venere calendæ.

Tot ſpondæi, tantus eiuſdem penè vocalis ſonus. ſaltem ita diſponeret,

Romani feſtæ Martis. nec illud politius,

Sed primùm Nympham longa donate ſalute.

quid ſi ſic?

Sed teneram facili donate ſalute puellam.
Sed dominam rara primùm donate ſalute.

Quinetiam copulatiua verbo addita vehementer apud me malè audit: vt in illo,

Fœmina præfractas conqueriturq; ſoores.

quod tametſi & à magnis poetis, & à nobis quoque factum eſt olim: nunquam tamen, ac ne tunc quidem quum facerem, probaui. Poematium quo laudat Meſſalam, adeò laxum eſt, adeò vacuum numeris: vt primo effuſum calore, nunquam caſtigatum: prius penè editum, quàm abſolutum fuiſſe videatur. modò nánque dicat aliquid, parũ quo dicat modo curat. Quẽ cùm, vt ipſe profitetur, maximum canat Heroem: ſplendida oratione, compoſitis numeris dicere decuit. nunc verò humi repit: atque ita repit, vix vt vſquam ſeſe attollere audeat. nam qualia?

Quiſque tibi maiora gerit caſtriſve foróve. &,
Nec tamen hinc, atque hinc tibi laus maiórve minórve. Vlyſſeam verò, quippe rem vulgatam, ineptè excutit, vt interſerat. tandem verò quum Vlyſsis errores percurrit, ait,

Sit labor illius, tua dum facundia maior.

Præfert Meſſalæ facundiam Vlyſsi. infert tamen non aptè,

Nam te non alius belli tenet aptius artes.

Particula *nam*, non reddit facundiæ cauſam: ſed tranſit ad bella.

In illis autem mala connexio,

Aut quis equum celerémve arcto compeſcere freno
Poſſit: & effuſas tardo permittere habenas?

vacat

vacat enim *ve.* & illa non cohærent, *permittere habenas tardo*: imò *auido.*

Quadrupedemq; arcto celerem compeſcere freno.

aut, *Quadrupedem luctantem arctis componere freno*

Poſſit: & vndates auido permittere habenas. (*nis*

E triuio inde carmina,

Inſtant: compertum eſt veracibus vt mihi ſignis.
Fortuna, vt mos eſt illi, me aduerſa fatiget.
Solus vtroque idem diceris magnus in orbe,

& alia permulta: in quibus quũ ſint errores non pauci, abſtinui à caſtigationibus. Cæterùm illa non meliora,

Teq; interiecto mundi pars altera Sole.
Et nulla incœpto perlabitur vnda liquore.

Dixeris,

Lubrica nec facili tractu perlabitur vnda.

Illud bonum,

Denſa riget glacie, faciemq; induta niualem.

Recentiorũ tamen ambitio aliquorum ad hanc ideam fortaſſe detorſiſſet,

Denſa rigent duram in faciem niuis aut cryſtalli:

vel, *Sed ſtupet in faciem niuis, & rigidæ cryſtalli.*

In illo,

Cui fuerant flaui ditantes ordine ſulci:

ſi non placet *ditantes* pro diuites, da illum,

Vndantesq; nouo Cereales ordine ſulci.

Importunè quoque coactus à numeris, mutat tempora. quod ſiquis alius fecit: vt ſanè fecit: fecit mollius. Sunt autem hæc,

Quin rapidum placidis etiam mare conſtitit vn-
Vlla nec aerias volucris perlabitur auras: (*dis:*
Nec quadrupes denſas depaſcitur aſpera ſyluas.

Ad hæc in die feſta magis probarim volantium cantillantiũmque auicularum laſciuiam. è quibus non ſolùm voluptatem, ſed etiam capias auguria. hinc enim eſt & præpes & oſcen. Neque epithetum *aſpera*, placet. nam ſi agro ſunt otia & impunitas herbis: etiam mites abſiſtere par eſt, non ſolùm feras. Quanto purius noſter Imperator,

-nulla neque amnem
Guſtauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

CATVLLO docti nomen quare ſit ab antiquis attributum, neque apud alios comperi: nequedum in mentem venit mihi. nihil enim non vulgare eſt in eius libris. eius autem ſyllabæ cùm duræ ſunt, tum ipſe non rarò durus: aliquando verò adeò mollis, vt fluat, neque conſiſtat. Multa impudica, quorum pudet: multa languida, quorum miſeret: multa coacta, quorum piget. nam inuitum tractum eſſe, & multùm & ſæpe conſtat, à ſuis verſibus. Cur enim aliter ſentiam, quandiu in memoria habeo tot ſpondæos in Hendecaſyllabis dactylorum expulſores? & ibi deeſt pronomen,

Ait fuiſſe nauium celerrimum.

& toties productam breuem finalem à ſubſequenti, *Propontida trucemq; ponticum ſinum:* vbi maluit quàm *Propontidem*, propter *trucem:* ob ſoni ſimilitudinem. quæ fuit ratio vt etiam dixerit,

Arida modò pumice expolitum: non *arido*. quæ vocalis bis erat in ſequenti aduerbio.

Et inde tot per impotentia freta.
Nec deprecor iam ſi nefaria ſcripta.
Nulla fugaratio, nulla ſpes.

Neque curat elidere vocales,

At tu Catulle obſtinatus obdura.

quod ſemel Cicero ab ſe factum excuſat ibi,

Qui Eteſiæ eſſe feruntur:

at ille etiam atque etiam,

Deferri mane inquio puellæ.
Malè eſt me Hercule, & laborioſè.
Vno in lectulo erudituli ambo.
Te in circo, te in omnibus labellis.

& diſsitas dictionum ſyllabas transferre,

Qui illius culpa cecidit, velut prati.
Quænam te mala mens miſelle Rauide.
Saltuumq; reconditorum.
Gallicum Renum, horribilesq;, vltimosq;.

vbi etiam redundat copula. Nec tibi ſine iudicio prætereundæ ſunt voces quædam, aut venuſtæ, aut poeticæ, aut peregrinæ, aut alio flexu, quàm vſa ſint ſecula politiora. *Gaza, Ploxenum, Carbatinæ, Myrmice, Anilitas, Creui, Depoſuit,* & alia talia. Galiambicum carmen diuinum eſt, fruſtráque à nobis ſæpe tẽtatum. Argonauta quem inſcripſit librũ, falſò inſcripſit, quemadmodum alibi quoque dictum eſt: argumentum enim eſt, Achillis natalia. cæterùm Ariadna maximam item partẽ agit. Depicta verò veſtis illa fuit Græcorum imitatione, qui clypeos etiam intulerunt in ſua poematia tales tantóſque, vt vniuerſa opera occuparint. cuiuſmodi Heſiodo quoque aſcribitur. Stilus mollis, terſus, rotundus: qualem alibi diximus in Ciri Virgiliana. verus ſanè aditus, gradúſque ad Æneidis diuinitatẽ. Profectò mediocre hoc dicẽdi genus Criticorũ aut ſuperat, aut etiã eludit diligẽtiam. Admiſit verò hoc in opere ſpondaicos tam frequentes, vt vltro eos ad elegantiam quæſiſſe videatur. Amauit etiam nonnulla ſuo arbitratu dicere: vt *pergignunt* quàm progignunt, *gnate* quàm nate. *Rectas* quoque *lauros* inuenit, prodidítque ille vnus omnium. nullam equidem vnquã recto ſtipite à nobis viſam memini. Paucula ſunt præterea, neque magni momenti, quæ animaduertas,

Putridaq; infirmis variabunt pectora palmis.

Non conuenit *putrida*: potius,

Et tenera infeſtis. Mœſtáque luctiſonis.
Quum teres excelſo coaceruatum aggere buſtum.

potius,

Funereum celſo congeſtũ ex aggere buſtum.
Nam ſimulac feſsis dederit fors copiam Achiuis.

commodius,

Nam ſimulac dederit feſsis fortuna Pelaſgis.
Nam ſimul annuerit feſsis fors obuia Graiis.
Proijciet truncum ſummiſſo poplite corpus.

Si *corpus truncum* eſt, quomodo ipſum illa *proijciet*? neque placet omen virgineæ cædis in Epithalamio. In carmine ad Ortalum, tantum eſt hyperbaton, vt quatuordecim verſus

exhauriat. excusábitur, quòd fratris pathos ad eum vsque locum abstulerit orationem.

Hactenus multo labore, nõ sine maximis periculis defuncti sum⁹. Cæterùm hìc nobis cùm haud licèat conquiescere: id superest conficiendum, vt penè nihil egisse mihi videar. quis enim HORATII stilo putet vllam censurã esse potiorem? Est enim omnium Latinorum Græcorúmque poetarum elaboratissimus. nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam maiestatem quæsiuit, obtinuit: quæ omnia quum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio. quam puritatem, elegantiam, venustatem invtrisque appetiit, cõsequutus est. Duritia tamẽ quæ in Lyricis tegitur, in dactylicis offendit. nam si quis arbitratur satis esse, versum pedibus senis concludere, haud mecum sentit. Voluit purè loqui: esto. at ea puritas quominus officiat dictionis lenitati, danda opera est. Lutulẽtum ait fluere Lucilium: at ego ipsum ne fluere quidem dico. Et quoniam quidam stolidi ita eum sunt admirati, vt solum scisse Satyram scribere iactitarent: Iuuenalem verò non Satyrum, sed declamatorẽ existimandũ: perpendendum est acrius quis sit Satyræ finis. Ac Satyram quidem esse à tragicis introductam ad diluendam sæueriorum dramatum atrocitatem: satis est suo loco dictum. quum verò risus captaretur, ísque duceretur vel à ridiculis euentis, vel à dicacitate qua populũ perstringerent: interdum vtrunque, nonnũquam alterutrũ deducebãt in scenã. Postèa verò quàm etiã Mimi sunt introducti: solis iis iocularia reliquerunt Satyri, sibi maledicentiam reseruarunt. quod institutum sequutus LVCILIVS, eò acrimoniæ progressus est, vt meritus sit à Iuuenale sic describi,

Satyra à Tragicis introducta

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit: rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus: tacita sudant præcordia culpa.

Inde iræ & lacrymæ. Igitur non semper quæritur risus: hoc enim væcordiæ potius atque amentiæ: sed obiurgatio, quæ est altera pars sapientiæ. quippe quum primum eius officium sit, eiusmodi præcepta dare, quæ ad bene beatéque viuendum nostros animos comparare possunt: quod reliquum est, auersa ingenia reprehendat. Quòd si hanc partem concedunt nobis, risum sibi vendicãt: videamus quemadmodum ne hac quidem professione simus inferiores. quod antequam aggrediamur, recensenda sunt in Iuuenale nõnulla, quæ adeò sunt acutè dicta, vt vix vni aut alteri par sit Horatius,

Iuuenalis

Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur dijs
Iratis: at tu victrix prouincia ploras.

Quid enim argutius dici queat, quàm nos fructum capere ex ira deorum: vt quod obest, iuuet? quid tam dissimile, quàm victorem plorare? At quomodo scribit sumptus inanes?

Qui bona donauit præsepibus.

Quid de scelestis, qui per mala facinora sunt locupletati?

A *Criminibus debent hortos, prætoria mensas.*

quúmque adoraretur pecunia, admirabile id,

-nullas nummorum ereximus aras.

Et illud desperatorum,

-votaq; deponunt.

Et de summa scelerum,

Omne in præcipiti vitium stetit.

De simulatore,

Frontis nulla fides.

Festiuissima figura de vitæ residuo,

Et superest Lachesi quod torqueat.

Adulatorem,

Nocte dieq; potest alienum sumere vultum.

Diminutio oratoria,

Hoc precium squammæ? Potuit fortasse minoris
Piscator quàm piscis emi.

Auarum quàm rotundè,

B *-diues tibi, pauper amicis.*

Sed illud valde festiuum,

Anseris ante ipsum magni iecur, anseribus parci.

Acutè & hoc,

Et melior fatis donaret homuncio.

Sanè nihilò minus,

Virro sibi & reliquis Virronibus.

Et alius modus attributionis,

-& cum tota Carthagine migra:

quia Carthaginem victam in ore haberet.

Connexio quoque cõtrariorum iucundissima,

-illam quam laudibus effert,

Horreat. & modus dicendi festiuus,

-quam sextus & octogesimus annus

Pulsat. Sicut & illud de fœmina satagente,

Quæ fugit à sexu.

C Notatio rhetorica de ingenio muliebri,

-iram atque animos à crimine sumunt.

Nihil illo salsius,

-sed quis custodiet ipsos
Custodes? Nihil illis acrius,
Tùne duos vna sæuissima vipera cœna?
Tùne duos? septem, septem si fortè fuissent.

Hoc acceptum est fortasse de Ciri Virgiliana: sic enim ibi,

Téne ego plus patrio dilexi perdita regno?
Téne ego? Sed & id vrbanum,

D *Tunc par ingenio precium.*

Illud diuinum,

Summum crede nefas, animam præferre pudori:
Et propter vitam viuendi perdere causas.

De periculis, *-quanti sua funera vendant.*

Quàm generosum illud?

Ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
Vulnere.

Multa tegũtur illis verbis: & efficaci indicatione ostenditur fœcunditas,

-dedimus quod famæ opponere possis.

Hoc acutum & festiuum simul,

-madidiq; infantia nasi.

Illud ex opinione vulgi stolidissimi: præsertim in Gallia, *A censu famam trahit.*

Non potuit illis clarius describi anxietas habendi, *-propter patrimonia viuunt.*

Erepti

Erepti è naufragio,

-fatumq; valentius Euro. &,

Spes vitæ cum Sole redit. Illo verò non potest quicquam salsius aut amarulentius,

-si curant cunctos punire nocentes:

Quando ad me venient? Hæc è multis pauca, quę ìcita, nõ plebeia dicẽdi ratione posita sunt ab illo. ne adducam sententias ita crebras, vt ne tamen conquisitæ sint. De risu autẽ ita censeo, neque in hoc, neque apud Horatium quippiam ridiculum esse, qualia fabricatus est Aristophanes. Cæterùm vrbana & salsa multò plura Iuuenali attribuas, quàm excipias ab Horatio. sunt autem multa loca tanquam fundamenta quædam festiuitatis. Ab irrisione,

Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.

A notatione,

-veniat lectica Mathonis
Plena ipso. Cum indignatione,
Partes quisque suas ad mensuram inguinis hæres.

&, *-si Laurenti custodit in agro*
Conductas Coruinus oues. &,
Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.

&, *-speculum ciuilis sarcina belli.* Ex ambitione,

Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Ex nequitia dissimulata,

Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Ex illusione de malo versu,

Qualemcunq; potest: quales ego, vel Cluuienus.

Ex importuno,

-& Augusto recitantes mense poetæ.

Ex despectu & vilitate notatio,

Iudæis, quorum cophinus fœnumq; supellex. &,
-sequitur sua quemque culina. &,
Propter quod Romæ cum boccare nemo lauatur.

Notationes præterea multæ,

Lectus erat Codro Procula minor. & quæ sequũtur, vsque ad illum versum,

Nil habuit Codro, quis enim negat? & tamen illud
Perdidit infelix totum nil. &,
-stantis conuicia mandræ
Eripiunt somnum Druso, vitulisq; marinis. &,
Corbulo vix ferret tota vasa ingentia, & quæ sequuntur omnia festiua. Ex tenuitate,

Me, quem Luna solet deducere.

Ex impotenti auiditate,

Sic inde huc omnes tanquam ad viuaria currunt.

D Ex definitione,

Si rixa est: vbi tu pulsas, ego vapulo tantùm, & quæ sequuntur: vt,

-libertas pauperis hæc est:
Pulsatus rogat, & pugnis concissus adorat:
Vt liceat paucis cum dentibus inde reuerti.

Quid illo magis expressum?

-hoc tu succinctus patria quondam
Crispine papyro. Illusio ex contrario,
-iam quartanam sperantibus ægris, pulchram sanè spem. Ex calumnia valde sapidum,
Non dubitaturi fugitiuum discere piscem.

Et de eodem adulatio festiua.

Ipse capi voluit. Ex comparatione, siue collatione,

A *Quantum vix redolent duo funera.* Apparatus verò concilii, & quasi S.C. de Rhombo adeò est elegãs & vrbana, vt nihil suprà. Ab amentia,

Qui nunquam visa flagrabat amore puellæ.

Attributio ex historia: vt ibi de figulo,

-subitusq; Prometheus. Adulatio in re inepta & absurda, *-sed ex hoc*
Tempore iam Cæsar figuli tua castra sequantur.

Ab impuritate,

Vnus Ibeyne vir sufficit. Ocyus illud
Extorquebis, vt hæc oculo contenta sit vno.

Ex ritu,

Et vetus indulget senibus clementia porcis.

Qua vrbanitate vsus quoq; Augustus est: cùm dixit, Malle se esse Herodæ porcum, quàm filiũ.

B Ex ridiculo,

-citharœdi cauda magistri. quis enim non rideat hoc? Ex decoro,

In Corum atque Eurum solitus sæuire flagellis,
Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos.

Acumen est in seruitute ventorum apud Æolũ, quæ designatur per vocem illam *carcere.*

Ex indignitate, *-audis*
Iuppiter hæc, nec labra moues cùm mittere vocem
Debueras vel marmoreus? maluissem, *fulmen* quàm *vocem.* Illa etiam salsiora ex veritate,

-vt video: nullum discrimen habendum
Effigies inter vestras, statuamq; Batylli.

Illud ex eruditione profectò festiuum,

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit,

A *Cynicis tunica distantia.* seueram sanè differentiam, si *tunica* tantùm distant.

C Illo verò nihil salsius, de Claudio,

-tremulumq; caput descendere iussit

In cælum. quia inter diuos relatus, in Orchũ raptus fuit. Sanè valet facetum illum titulũ: ἀποκολοκύντωσιν dico, quem αὐτὸ τοῦ ἀποθεώσεως posuit ad irrisionem,

HORATIVS autem pauca horum similia. Fabellas quidem & Apologos interserit suauissimos: sed quibus nullo modo risus moueatur. *Horatius.*

Acutè dixit illud,

-quàm sibi non sit amicus. &,
-famæ seruit ineptus. &,
Inuidiam placare paras virtute relicta. &,
Non horam tecum esse potes. &,
Teq; ipsum vitas fugitiuus. &,
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.

Risus ex dicto festiuo in hoc,

-equi frenato est auris in ore.

Simile est vrbanis definitionibus nostris, Quid est vxor? scabies animi mariti. Quid est populus? mare seipsum mouens. Et ex Publii Mimis multa eiusmodi,

Hæredis fletus sub persona risus est.

Ex facto ridiculo, in quinta Satyra secundi, de anicula vncta. sed illud præter expectationem omnes superat vrbanitates,

O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

Quod deprauant Grammatici.

Hæc igitur cùm ita ſint:non eſt à Satyris excludendus temerè Iuuenalis: ſed eum tantò anteponere decet Horatio,quantò melior Horatius Lucilio iudicatur. Si neque argumentorũ varietate par eſt illi Horatius,neque dexteritate tractandi,neque vbertate inuentionis, neque crebritate ſententiarum,neq; acrimonia reprehenſionis, neque acumine dicendi,neque facetiis aut vrbanitate: iſtorum Criticorũ vel ineptum, vel malignum, vel factioſum iudicũ deprehendetur. Age verò quando non ſolùm Satyra ipſa,verùm etiam quoduis opus ſcripturáque ſimplex eſſe debet & vnum:neque in Satyris,neque in Epiſtolis, at ne in Poetica quidem, in qua hoc ipſum præcipit, obſeruauit. quippe qualencunque materiam aggreſſus fuerit, illico erumpit in Satyricas reprehenſiones. credo ad id rapiente ingenio ſuo. id quod vt clarius pateat, non pauca loca nobis adducenda ſunt. In prima ſtatim Ode mortaliũ ſtudia excutit,quẽadmodum in I,Satyra. In II,

Audiet ciues acuiſſe ferrum,&c. In III, tum alia tum illa, *-ſi tamen impiæ*
Non tangenda rates tranſiliunt vada.

In ſequenti,

Iam te premet nox,fabulæq;manes.

In ſequenti,

Miſeri quibus intentata nites.

Illa eſt tota reprehenſio,

Lydia dic per omnes,
Te deos oro,Sibarim cur properes amando,
Perdere? ſicut & XI.

De quartadecima, nihil dicendum: ſeipſam enim prodit: nec minus ea quæ ſequitur. non parum duodeviceſima,&viceſima quinta. Item altera ab hac,& vndetriceſima. ſed & idem ſapit triceſima tertia & quarta, & quinta, & octaua. Qua diligentia ſi in cæteris quoque vtaris, eundem ſpiritum deprehendes. Iam verò Epodos præter paucula,nihil aliud ſpirat. hos enim Parios Iambos Romanos ab ſe primo factos temerè gloriatur. quis enim neſcit à Catullo id antea feliciſsimè factitatum? nam cuiuſmodi ſint Horatiani,mox videbimus. Verùm vt ad id vnde digreſsi ſumus redeamus. non ſemper quod ſemel orditus eſt detexit. quippe tertiam Satyram cùm ita incœpit,vt in Tigellio damnaret homines inæquales: oportuit hoc proſequi. at ille tranſilit ad malignos animos, qui peruerſè omnia interpretantur. poſtremò diuertit ad diſputandum contra Stoicos: quòd peccata paria nõ ſunt. at quæ diſputatio? nempe quæ id concludat: Stoicum neque eſſe regem, neque ſapientẽ. In ſecunda Satyra cùm proponat extrema eſſe vitioſa,ac propterea medium eligendum: iubet abſtinere à matrona:rectè ſané.narrat incõmoda atq; pericula illis, *Hic ſe præcipitem dedit,&c.* Nec puduit eadem in fine repetere ibi, *-ne vir rure recurrat.* Quod loquacitatis, & obliuionis, aut negligentiæ vitium non prætereũdum. hic primus error. alter ille: cùm deletis præceptis modò poſitis, laudat concubitus meretricios. Quinta Satyra tota frigida: à qua nihil doceri queas. Eam quam poſuit Meſsi atque Sarmenti altercationem,puto eſſe omnium inſulſiſsimam: niſi huic anteponas cœnam Naſidieni,aut Rupili cum rege ineptiſsimam controuerſiam. in qua etiam plus octo verſuum hyperbaton animaduertendum eſt. Cùm verò Vlyſſem ita loquentem inducit,

Viſne tegam ſpurci Damæ latus:etiam atque etiam videndum eſt, an per poeticam prolepſim defendi queat. alias debuit introducere perſonas. non enim cogitur ab hiſtoria. ſicut & id dubitare poſſumus:vbi gentium inulas inuenerit acidas. Quibus è locis neque temerè, neque fruſtra contendemus, Iuuenalem longè accuratioris Satyræ authorem eſſe. Sanè prima adeò pulchra eſt,adeò rotũda:vt nihil extet. Sexta diuina tota,& quæ grandem ſpiret poetam. Decima quoque optima eſt. Quod ſi damnant in Iuuenali copiam exemplorũ, atque propterea per conuicium declamatorem vocant:eadem ratione philoſophi nomen à Cicerone tollant, declamatoris attribuant. quis enim eo copioſior, ſiue legas quæſtiones Tuſculanas:ſiue libros tum de Fato,tum de Diuinatione? Ariſtotelis quoq; liber ſecũdus Oeconomicõn,poſt aliquot præcepta totus abſoluitur exẽplis hiſtoriarũ. quid? ſoli oratori licebit vti ad ſubſellia exaggeratione?diſtributione? Nonne vel communium rerũ exemplis,vel priuatis tum fabellis tum hiſtoriis addenda eſt anima ſcriptis noſtris: ſine quibus tota poeſis mortua eſt? quid? nonne idem ab Horatio factitatum eſt? nam quot quantáque de Auaro in prima Satyra? Primùm enim defodit aurum.deinde de aceruo.tum de iugeribus. poſtremò conferuntur vel commoda vel voluptates haurientium hinc è flumine,inde ex vrna.ad hęc exempla duo, Atheniẽſis cuiuſdam,& Tantali:ac mox de Vuidio. In ſecunda de mœchis exempla vſque ad faſtidium. Secunda pars tertiæ pura eſt declamatio. Idem poteſt obiici ex illis quartæ,

Hic nuptarum inſanit amoribus, & aliis quæ ſequuntur. Obſeruabis etiã quæ ex prima & tertia ſecundi afferre queas. Eadem verò argumẽta ſi vtrinque conferantur, nunquam inuenies Iuuenalem inferiorem: ſæpe etiam præſtantiorem. Octaua enim longè eſt excellentior quàm ſexta Horatii. Etenim perpauxilla de virtute, cũ qua comparat vulgarem nobilitatem:multa deſeipſo. vbi non eum pudet ignauam commendare vitam,nullíſque ciuilibus officiis luculentam:vt natalia ſua libertina verè prodat. Decima quoque Iuuenalis cum prima Horatii comparetur,de votis ſtudiiſque mortalium: ſanè illic tibi poeta videbitur, hic ieiuni cuiuſpiam theſeos tenuis tentator. Multis etiam locis aſtrictior, & caſtigatior Iuuenalis eſt:veluti de formica in ſexta,

Tamen vtile quod ſit

Proſpiciunt aliquando viri:frigusq;,famemq;,
Formica tandem quidam expauere magiſtra.

at HORATIVS multo tractu orationis,

Paruula nam exemplo eſt magni formica laboris.
Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit aceruo
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.

Ampullatur deinde ſupra Satyram,

Quæ ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum,
Non vſquam prorepit:& illis vtitur antè

Quæſitis, patiens. tum autem quid eſt *patiens*? nam profectò nihil tum patitur: non igitur *patiens*,ſed genialiter gaudens. In verborum quoque collocatione non ſemper optimus obſeruator. coactus enim truditur aut ad aſperitatem aut ad licẽtiam:veluti cùm poſtponit quæ ex vſu præponi conſueuere.quemadmodum fecit ibi, *Aulæa ruant ſi.* quam temeritatem caſtigauit atque irriſit olim Ariphrades,comœdiæ veteris author: cùm illuderet Tragicis qui diceret, δωμάτων ἄπο. verùm hæc labes allata fuerat antea ab ipſo Homero, non ſine maximo flagitio decoris atque ſuauitatis, οὐρανόθεν ἐλθὼν: cælitus adtantum potuit verſus vis, & authorum ignara ſecuritas,contemptúſque poſteritatis. Sic,

Et qui nocturnus ſacra diuũm legerit. melius, *diuũm ſacra.* & inconcinna illa,

Penè macros arſit, dum turdos verſat in igne:

neque in igne verſabat,

Pene arſit macros turdos,dum verſat ad ignem.

Etiam in illis dubito,

Flere vt ſi filius immaturus obiiſſet:

mihi videtur adultus magis lugendus.

Nõ omnibus placet Dau' illius,cùm philoſophatur.nã tametſi adducit ea tanquã audiuerit de Criſpini ianitore: tamen multa memini me audire à philoſophis diſputata,quorum ne nũc quidem auſim me idoneum recitatorem profiteri. Sic & inepti profligatíque & pudoris & iudicii barbari,ſuis in colloquiis Lanium ac Salgamarium de rebus diuinis tanquam theologos faciunt diſputare. De Satyris hæc: de Epiſtolis deinceps videamus.

Eraſmi colloquia

Eiuſdem ſtili Epiſtolæ,ſed nitidioris. harum verò argumenta cùm varia ſint,ſuo quęque iudicio metienda ac perpendenda erit. Quædam enim ſunt familiares,haud magna(vt ille ait) cũre. tertia pura eſt admodum, miniméque ambitioſa. quartam auxit præceptionibus bene viuẽdi. quinta quoque valde familiaris eſt: exit tamen ad loquendum de ebrietate,præter propoſitum. Aliæ ſunt commendatitiæ,vt nona:nihilo vtilioris operæ. aliæ conatus habent philoſophi ad frugalitatem & libertatem:vt decima.de temperantia,vt duodecima. Cæterùm in ſextadecima,vbi rus deſcripſit, exilit temerè ad diſcutienda præcepta ſapientiæ. Sic in duodeuiceſima, ingreſſus eam diſputationem qua reducit virtutem ad medium ab extremis: ſaltuatim agitur per præcepta diuerſa,quæque inter ſe nulla cohærent affinitate. Septima adeò elegans eſt, adeò vrbana,vt ad eas virtutes nihil addi poſſe videatur. at ſexta nugatrix de beatitudine: vtitur autem verbo *admirari* ambigué. nam admiratio in Philoſopho eſt impreſsio rei nouæ ad cauſam diſquirendam. quæ ſola via fuit prima tum ad virtutem, tum ad ſcientiam: atque ex hiſce porrò ad beatitudinem.at hic ait nil admirari creare felicitatem. intelligit percelli rerũ æſtimatione. Harum autem, vt ita dicam, ſapientium Epiſtolarum ratio atque natura, neutiquam differt à Satyra. nam quemadmodũ medicina aut præſeruat à morbis,aut eos tollit: ita Epiſtolæ proponũt ea quibus à vitio abſtineamus:Satyra illis pugnat quibus vitia extirpentur. quamobrem qui verſus in Satyra ſeptima, idem in Epiſtola prima,

Leuo ſuſpenſi loculos tabulamq; lacerto.

Maxima pars primæ Satyra eſt, & ſecundæ, & quintædecimæ.tota vndeuiceſima lacerat imitatores:ad Auguſtũ, veteres poetas & populi iudicium. In vltima verò poſtquã de poetis ſcribere cœpit, proripit ſe ad inſectationem auiditatis: ſecunda verò adeò ineptus eſt,vt ab eruditioribus nequeat tolerari. quis enim dicat Homeri nugas eſſe potiores præceptis philoſophorum? An rectè facit Agamemnon, cùm petenti patri negat ſe daturum virginem? hoc ſequeris tu? Nam quare cœtus vniuerſus non diremit litem? non erat rex Agamemnon populi,nõ procerum,cuius libidine exercitus morbo periclitaretur:ſed imperator ad bellum tantúm. Non rapit ei Chryſeidem Achilles, ſed reddit patri, donat deo, mutat pro ſalute populi. Quare pro Paride ſuſtinet bellum Priamus? bellum! imò interitum filiorum. quare pro mœcha? Quare deos adulteros,ignauos,ſeditioſos,factioſos facit? Quæ Vlyſsis ſapientia,cùm iret ad Polyphemũ ignotum? cùm ad Antiphaten? illius vafritiam anteponit Crãtoris & Chryſippi ſapientiæ. Nolo impræſentia cum Homeri puerilibus ineptiis ineptire. Satis oſtendit Plato quanti eum faceret,quando interdixit ſua Republ. Prima verò Epiſtola quouis melle dulcior eſt. Sẽtentiæ appoſitæ,dictio caſta,rotunda,ſuauis. quapropter arbitror poſtremam omnium factam, primã poſitam ob luculentam raritatem. Itaque dicit,

Nunc igitur verſus,& cætera ludicra pono.

Quare etiam Epiſtolarũ librum Satyris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus:neſcio quid cõſilii in mẽtem venerit iis qui inuẽtum ordinem ſubuertère. Grammatico nihil infelicius. credo quod viderent verſum illum, *-ſumma dicende camœna:* quaſi verò non hanc ipſam poſtremam intelligeret. Sunt in ea quoque ad inſtitutionem ſapientiæ præceptiones. verùm vbi ait,

Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor:

quomodo res ſibi, non ſe rebus ſummittat? nãque Ariſtippum, vt ipſe ait, omnis decuit & ſtatus & res. quippe omni & loco,& tẽpori,& perſonę non ſolùm cedebat,verumetiam ſeruiebat. Haud ita Diogenes, qui ne Polypo quidẽ cru-

do sese voluit summittere. Hæc de Epistolis in vniuersum: illa priuatim, Multi versus frigidi aut incompti. quid enim ineptius illo?

Viribus veteris, perriuos, flumina, lamas.
Verùm vbi oues furto, morbo periêre capellæ.

Apud nos quidem ouis pecus morbosius: quanquam in libris pastionum aliter scriptum est. Etiam est animaduertendum quo vsu Penelopes procos appellat Sponsos. Quis eos spopõdit, aut despondit? Præterea ne illud quidem prætereũdum: ait enim se *ponere versus, & cętera ludicra*. at verò quì sibi constat, tot postea versibus compositis, non depositis?

De arte quæres quid sentiam. Quid? equidem quod de arte sine arte tradita. nam quod principium? nempe Satyræ. Summa tot versuũ hæc: Ea scribere quæ inter se conueniant. tum statim de modo inter breuitatem & laxitatem: & quantũ ibi Satyræ rursus? Tertio loco, quod in primo esse decuit: deliberatio de materia eligẽda. Quarto de ordine: quem sanè mutilè docet. In quinto iã de partibus eloquutionis. quod præceptum trahit cauda sententiarum: at interea poeta suspensus nihil discit. Sexto de accommodatione versuum ad materiam. Septimo de venustate. hoc tamen pertinet ad vim legẽsque eloquutionis: simul de efficacia. Octauo de personis, earúmque oratione atque moribus. Nono de imitatione. Decimo de prudentia in scripturæ modo. Vndecimo de modo rei ipsius, hoc est argumenti. Duodecimo redit ad personarũ mores ab ætatibus. Tertiodecimo de repræsentatione fabularũ. Quartodecimo de chori officio & apparatu. Quintodecimo de Satyrarum tum argumentis tum phrasi. Sextodecimo de pedibus. Septimodecimo de prudentia ad edendũ, simul & exhortatio ad imitandum: cùm tamen alibi vocet imitatores, *seruum pecus*. Decimooctauo insectatur veterum iudicium. Decimonono de Tragœdiæ inuentione. Vicesimo castigat præcipitatam editionem. Vicesimoprimo Satyram exercet aduersus poetas. Vicesimosecundo ostendit vnde peti possit materia rectè scribendi. Vicesimotertio redit ad Græcorum commendationem. Vicesimoquarto Satyra est aduersus studia illiberalia Romanorum. Vicesimoquinto statuit virtutes duas poeseos: docẽdi, delectandi. Vicesimosexto repetit modũ scriptionis. Vicesimoseptimo materiæ rationem. rursus repetit virtutes supradictas. Vicesimooctauo dat leges excusationum. Vicesimonono examinat poematum naturas. Tricesimo statuit poeseos excellentiam. Tricesimoprimo quod primò admonuerat repetit, Ex ingenio suo cuiq; laborãdum. Tricesimosecundo hortatur ad iudicia & castigationes. Tricesimotertio poeseos ortum atque honorem. Tricesimoquarto disputat ad poesim vtrum plus conferat, ingenium an ars. Tricesimoquinto informat poetæ futuri vitam. Tricesimosexto Satyra contra recitatores, quam vsque ad finem deducit. Hæc est Horatii ars: quam si præceptores nostri nobis olim ad hunc modum partiti essent, eius sanè facies nota fuisset, ita vt aliunde auxiliũ petendũ esse intelligerem⁹. tũc autẽ admirãda erat simplicitati nostræ: propterea quòd vbi illã prelegeramus, nihil incremẽti cepisse ànimos nostros satis cõstabat, vel ad inueniendũ, vel ad inuenta eloquendum. tibi verò opera ac diligentia nostra, & vniuersum propositũ, & partes, & ordo qualis est, manifestè patet. Nunc ad politissima eius carmina contemplanda transeamus. in quibus considerandis maior laudis atq; admirationis, quàm castigationis apparatus erit.

Carminum igitur libri. vel iucunda inuentione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum nouitate tum varietate, maiores sunt omni non solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verumetiam sublimi maximè commendandi. quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem ætheream domo
Subductum, macies & noua febrium
Terris incubuit cohors:
Semotiq; prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum. &,
Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor Mæonij carminis alite. &,
Quis martem tunica tectum Adamantina
Digne scripserit? & quæ sequuntur. &,
Sub lacrymosa Troiæ
Mœnia: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet cateruas
&, *Permitte diuis cætera: qui simul*
Strauêre ventos æquore feruido
Depræliantes, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At tota illa,

Quem virũm, aut Heroa lyra vel acri, & quæ sequuntur. Item XIIII, & XV. quarta & vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, vt facilè probet iudicium nostrum. nec inferior tricesima quinta. Prima quoque secundi est altiloqua: sicut & quintadecima. Par spiritus in vndeuicesima, & in sequenti. sed & prima tertii magnifico dicendi genere structa est, & secũda. tertia verò grauissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem: quin sexta quoque altissimè sonat: haud paulò minor sextadecima. at vicesima nona incipit lenissimè. tum verò semper assurgit eo vsque, quò nemo aliorum peruenire possit. Vltima eiusdem libri miscuit etiam fastum cum maiestate. Quarta verò quarti, profectò aliarũ nulli cedit magniloquẽtia. quã quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamẽ luce versatur: sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior est, & seuerior. qualis & quarta decima: nec minor eam sequens. Quæ recensere coactus sum, vt virum maximum, atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum, à calumnia vindicarem.

Nam

Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neque sibi, vt ille indulgens: sed nõ sine auditoris reuerentia, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, vt nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat. omnia cohærent, ita vt vnum tota illa esse videantur. Cæterę cantiones partim in humili dicẽdi stilo, vt,

Vitas hinnuleo me similis Chloe. &,
Ne sit ancillæ tibi amor pudori: atque aliæ, partim in mediocri, vt illæ,
Mecœnas atauis edite regibus. &,
Otium diuos rogat in patenti: atq; aliæ. Omnes inquam tantæ sunt venustatis: vt & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint spem taliũ studiorum. Inter cæteras verò, duas animaduerti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est, tertia quarti libri,

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine videris.

Altera, nona ex tertio,

Donec gratus eram tibi.

Quarum similes malim à me compositas, quàm Pythionicarum multas Pindari, & Nemeonicarum. quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis rex,

Igitur tametsi tam magnificè de Horatii carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilisque pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optauimus potiora.

Principiò nos offendit idem argumentum tot locis tractatum. nam vt omittam quæ in Satyris atque Epistolis ad hanc eãdem tractantur rationem: vide nihil differre materiã primæ cãtionis primi, & primæ tertii. Eædem sententiæ decimæ, & sextædecimæ secundi. multis quoq; aliis in locis aut eadem, aut similia repetuntur. Quod verò ad dictionem attinet, sanè duritiscu lus est in prima. neque placet illud. ait enim, Si quis ambiat honores & magistratus: aut, Si quis horreo condidit vniuersum Libyæ frumentum: horum neutrum moueri posse vt fiat pauidus nauta. Quid mirum? Potius diceret, ambitiosum illum non posse allici ad agriculturam, etiã propositis diuitiis ex Libya vniuersa. Malim etiam legere,

Sublimi feriam vertice sidera, quàm *sidera vertice*. In sequenti verò non pauciora sunt dispiciẽda. Primùm, non est portentum niuis copia, sicut grandinis. neque nocet nix. deinde haud satis intelligo quamobrem conqueratur Ilia. neq; enim si doleat Romanorum vices ex seditionibus, adiungat etiam à fluuuio diluuii calamitatem. neque Iliæ potius quàm Romuli interest. Neque finis respondet principio. & illud nimis laxum,

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes. Neque enim omnes egit pisces: & verbum *visere* non satisfacit. Prętera quamobrem Regis monumentum, aut Vestæ templũ diruit fluuius ob ciuile bellum? num Vestæ audet Ilia incommodare? Denique si omnia fato fiunt: quare non probat Iupiter? aut si Iupiter non probat, cur aduersus fatum Tyberis ruit? Siue vult Cæsaris vltor esse: quid igitur Romæ pulcherrima ac religiosissima quęq; demolitur, cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserunt fata? Ait item summas vlmos fuisse colũbarum sedem. vix hoc persuadeas rerum Naturæ consultis: nisi columbas accipias pro palũbis.

In III, Ode ait, Austrum præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum. quod esse falsum intelliget, qui sciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum. cuius impetu etiam crescit Ionio subinuecto Adriaticum. Boreæ quoque subiectũ est, qui ex alto spirat: quam obrem miræ vastitatis fluctus excitantur: premit enim: itaque etiam sustollit. Hoc enim aquæ proprium est, vt quæ pars deprimitur, subeat in proximam: atque ita tollat ad curuationem. Auster autẽ ex deuexiore parte flans, frangitur Apœnino. quamobrem non subruit, sed radit. Iccirco quod notauit Gellius, etiam postquam cessauit, mare adhuc est fluctuabundum. Præterea non est verum ab Austro Adriaticum aut aliud pelagus trãquillari: quare igitur dixit *ponere*? & commodius præposuisset hoc illi: *Ponere seu tollere*: crescere nánque oportet orationem. Atqui maiore vi opus est ad ciendas tempestates, quàm si permittas mare suo tantùm motu ferri.

In quarta, *Vulcanus ardens vrit officinas*. Non vrit camino: deficerent enim. at non deficiunt. Et quænam *machinæ carinas siccas trahunt*? in aqua sanè fluitant. Quòd si dicas hyeme subductas, deduci in mare: neutiquam id machinis aut tractu fit: sed pulsu, phalis subiectis. nec placet epithetum officinarum, *graues*. neque cohæret tota ea pars parti cui subest. Quid enim Gratiis choros ductantibus cum marculis Cyclopum? an excusabis eò quòd χάρις est apud Homerum vxor Vulcani? oportet enim commento quopiam subuenire, ac referre gratiam magnis viris. Melius, *vrget officinas*. quippe magistri est operas vrgere. Nec prudenter appellauit, *exilem Plutoniam domum*. nihil quippe capacius. quid enim non potuit recipere? aut quid satur remisit, quod grauaret regnum?

In quinta, quæ merum nectar est, verbum posuit paulò languidiusculum, *emirabitur*. neq; enim explet ambitum animi amatoris. quippe merus verúsque furor est. Equidem probarim *detestabitur*: dixit enim *flebit*. nõ tamen damno: nempe stuporem voluit intelligere.

In sexta, *Imbellisq; lyræ Musa vetat potens*: arrideat magis, *Musa potens vetat*.

In octaua, quæ pulcherrima & mundissima est, *Quid latet, vt marinæ*
Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Troiæ
Funera? Non sanè conuenit, Latet Achilles in Scyro sub Troiæ funera.

In nona, *-nec dulces amores*

Vide Robertum Tum. C. 12.

Sperne puer, neque tu choreas. Versus coegisse videtur eum, vt pronomen interponeret.

In decima, *Voce formasti catus & decorâ*
More palæstræ. melius, *lege palæstræ*. resonatio nánque illa insuauis, *decorâ More*. neque est sicut in Satyra,

-quarta vix demum exponimur hora.
Ora manusq; tua lauimus Feronia lympha.

Sicut alibi notauimus ex Homero, ἤρευσεν δ' ὅσσε. Præterea minus satisfacit epithetum *decorâ*: sicut neque illud,

Ilio dies Priamus relicto. Quid enim hic *dies*, qui esset omnium miserrimus mortalium? orbus penè liberis omnibus: vniuerso penè regno spoliatus. Potius *mærens* aut *infelix*,

Vndecima si à nostri temporis poeta quopiam scripta esset, nequaquam inter probas admitteretur.

In duodecima, *cuius recinit iocosa*
Nomen imago: Echo interpretamur. potius dato quàm accepto indicio significatus. est enim vocis imago. quam vocẽ nisi addideris, nihil sonat. Malim de vera imagine, *cuius referat vetusta Nomen imago*. Quo in poematio nobilissimo notabis numerum in illis,

-temerè insecutæ: non autem simpliciter, *sequutæ*: duabus de causis. Primùm idem sonus quinquies repeteretur: quater sanè, & similis in diphthõgo. deinde quòd elisio auget numeri magnitudinem,

Cæsaris fatis data: melius, *fato*

In tertiadecima nõ conuenit rosea ceruix: sed lactea. Et cùm dixit, *roseam ceruicem, cerea brachia*: colorem quoque indicare suspicabimur. sicut apud poetam, *Cerea pruna*: profectò plus sapiat, *lactea*, vt in Epigrammate Græco, ἀνόστεα, aut lygdina.

In quartadecima, animaduertẽdum est quibus legibus de vna modò naui dixit, *carinas* in numero plurali,

Nil pictis timidus nauita puppibus,
Fidit: imò fidebat Brutus, neque timidus erat. quare *tumidus*, non *timidus*: & *fidat*, non *fidit*.

In quintadecima, duo consideranda. Primũ,

Sublimi fugies mollis anhelitu.

non intelligo ex toto Galeno quid sit sublimis anhelitus. dixerim,

Pulsanti fugies pressus anhelitu: etiam *quassus* plus habet efficaciæ. Alterum, cùm ait Achillis classem prolaturã diẽ Ilio. non enim fuit classis: sed ipse.

In sextadecima, *-nec tremendo*
Iuppiter ipse ruens tumultu. quanquam pronomen emphaticon est. tamẽ ne versus id persuasisse videretur, maluerim abstinere, & in hæc mutare ac meliora, *Iuppiter horrisonus tumultu*, vel, *nec tremenda Fulminis horrisoni ruina*. nec cum ipso dixerim, bilem stomacho appositam. neque boni Philosophi interest, existimare partes nostras exceptas esse ex aliorum natura animalium quibus nos constitueremur. neque Prometheus coactus fuit, aut coactus fecit. Et quid est, cor è limo facere, bilem de Leone mutuari? neque rectè dicas, *muris aratrum* impressum: sed murorum loco deiectorũ. & Aristoteles & alii apud Laertium philosophi, hominem rerum naturalium regulam dixêre.

In decimaseptima metiendus ille tibi versus est non incautè,

Nec Martiales hædilia lupos. etenim vox *hædilia* ex Spondæo & Pyrrichio constat. vnde neq; integer dactylus ex prioribus, neque ex vltima syllaba dactyli principium cõstitui potest: ex vtroque tamen duo dactyli. quod suspicor ad Græcorum exemplum factum.

Duodeuicesima tota insuauis, coactísq; numeris quæsita, potius quàm oblata.

Vicesimaquinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copula non cohærent.

-audis minus, & minus iam:
Me tuo longas pereunte noctes

Lydia dormis. Neque satis mollis illa loquutio, *Flebis mœchos arrogantes*: nisi addas effectos. Leuem autem pro nuda videtur posuisse, satis durè. Illa quoque omnia, *-bacchante magis sub interlunia vento*, videntur esse vnum epithetum Boreæ: alioqui ipso Borea frigidiora sint. Neque *vlcerosum* seruit potius iecori indicando, quàm metro sustinendo. Illa verò,

Læta quod pubes hedera virenti
Gaudeat, satis intelligo. at illa, *pulla magis, atque myrto*, malè disposita. Illa verò,

Aridas frondes hyemis sodali,
Dedicet Euro: potius *dedicet igni*.

Vicesima quoque octaua nihilo altius surgit. singultim tamen membra interrupta sunt: nec absimilis ab Satyra tractus totus. Numeri quoque ipsi adhærescunt. laborauit enim hac infelicitate in senariis dactylicis Horat. Quid quod sibi contradicit? etenim quid rogat nautam, vt i terram sibi pusillam iniiciat inhumato: quem ipso statim Odes initio puluere tectũ ait? *Mensorem cohibent prope littus parua Matinum munera pulueris exigui*. satis enim erat vel minima terra partem quampiam corporis tegi.

In tricesimatertia, *Insignem tenui fronte Lycoridâ*. nunquam vel in viro vel in fœmina laudarim tenuem frontem, neque ad decorem, neque ad venustatem.

In prima secundi, stilum vertit à laudibus Pollionis ad deplorandas clades ciuiles. id quod ex proposito fecerat in secunda primi, & in tricesimaquinta præter propositum, sicut & hic.

In secunda non placent illa,

Nullus argento color est auaris
Abdito terris. sanè color nunquã abscedit, sed nitor. Neque satisfacit illud, *inimice lamnæ*. nam si est auaritiæ hostis Sallustius: quare docet eũ Horatius hoc? quid igitur ait?

Latius regnes auidum domando
Spiritum. Neque seruant tenorem propositæ sententiæ verba illa, *& aquosus albo Corpore languor*. non enim languor causa sitis est in Leucophlegmatia: quem designat hîc.

Tertiæ argumentũ tractauit iã in quarta primi, & repetiit in vicesimaoctaua. vbi verò ait, *-& sororum Fila trium partiuntur atra*: abscedit à rei natura. vitæ nánque fila sunt: at vita, aut lux aut lucis. etiam in XIIII tertii, & XVIII, & II tertii.

In quarta non placet illud verbum, *& ademptus Hector tradidit pergama fessis Graijs leuiora tulit*. Durissimum, inquam, verbũ *tradidit*. quomodo Hector adẽptus queat tradere? neq; verbum, *mœret*, potest vtrique membro seruire in illis, *Regium certè genus & penates Mœret iniquos*. nam quos intelligit *penates*, non suos, sed hosticos esse oportet. Quid enim *iniquos* appellaret? Mœret igitur captiuitatem. at non eodem vsu significandi dicas, *Mœret regium genus suum*. Hæc vt concinnes, addes verbũ substãtiuum, *regium genus est*,

In quinta quoque durum illud: *-& illi quos tibi dempserit Apponet annos*. nõ *annos* sanè, sed vires, aut calorẽ ab annis. sic erat sententia si versus pateretur: *Illi quod tibi dempserint, apponent anni*.

In sexta, nescio quemadmodum tam diuersas terras esset aditurus. Quantum enim distat Cantaber à Syrtibus? an seruiuit varietati? prẽterea tanquam qui maximè placeret, optat locũ & sedem senectutis Tibur. quónam igitur modo, si fatorum vi ab eo prohibetur, quod reliquũ est Tarenti degere appetat, ita vt dicat illum angulum sibi præter omnes arridere? hunc igitur primum pro sede exoptauerit, non Tybur.

In septima, *Cùm fracta virtus & minaces*
Turpe solum tetigere mento. Quod ex Homero, ἀάλεξ, voluit dicere. & verbum *tetigere* languidius est, quàm rei atrocitas exigit. & mallem, *minaci mento*, quàm *minaces*. multis itaque modis mutare, aut substituere potes:

Cùm fracta virtus insolenti, aut *obstinato*
Cedere non verita est furori.
Oblita virtus cùm vetustum
Perdere non timuit pudorem.

Quæ si non sunt illis meliora: at pro exemplo atque exercitatione admittãtur ad imitationẽ. Animaduertes flexum illarum vocum hic bis, alibi frequentem: Æstuosis, obliuioso, periculosæ, libidinosus, otioso, luctuosæ, preciosus, damnosa, vitiosus, sumptuosa, studiosa, speciosa, caliginosa, maculosum, belluosus, siticulosæ, imperiosum, vlcerosum, generosum, cerebrosus, plagosum, laboriosi, iniuriosis, formidolosus, doloso, tumultuosum, fastidiosus, operosa, vmbrosam, famosus, bellicosis, iocosæ, animosus, fabuloso, ventosum, probrosis.

In octaua ille Adonius monachalis est. *Sæpe minati, & miseræq; nuper,*
Virgines nuptæ tua ne retardet
Aura maritos. si iam nuptæ sunt, ductæ sunt, domi sunt, non retardabuntur: melius, *tuâne reflectat*, redundat, repellat, aut quid melius.

In vndecima, *Adria Diuisus*. Memineris quoties ea voce claudat versum. quot locis naues, litus, ventos, maria, & eiusmodi: vt Myrtoũ, Creticum, Caspium, Bosphorum, Tybur, Geloni, Britanni, Medus, Ponticum, Getę, Carpathium.

In tertiadecima ait, ex Alcæi sono Prometheum pœnæ, Orionẽ venationis obliuisci. nõdum apud inferos hæc inueni.

In quartadecima perspiciendum quo consilio merum superbum dixit.

Vndeuicesimæ finis admodum languidus, &
recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitq; crura.

Videntur hæc inopis poetæ, non diuini, qualis ipse est.

Vltima sanè magni spiritus est, & digna tãto ingenio. Illa tamen non conueniunt loco, *non ego, quem vocas*,

Dilecte Mecœnas obibo. Quid enim? quod πάθος? Imò nihil mirum: poetam qui placeat Mecœnati, interire.

In prima tertii, *-carmina non prius*
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisq; canto.

Quid? quæ sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua, virginúmne ac puerorum auditione seipsis minora fient?

In vicesimanona, *Sole dies referente siccos*. haud semel monui, epitheta quæ in fine versuum existunt, sæpe esse argumento coactę loquutionis, quasi sint carminis supplementa. Iccirco malim hîc, *Sole graues referente luces*.

In secunda quarti,

Concines maiore poeta plectro
Cæsarem: quandoq; trahet feroces. posuisse videtur, *quandoque*, pro quandocunque.
Plenius maior resonante plectro
Cæsarem dices: trahet vt feroces.

In quarta ita loquitur de pullo aquilæ,

Olim iuuentas & patrius vigor
Nido, laborum protulit inscium:
Verniq;, iam nimbis remotis:
Insolitos docuere nisus
Venti pauentem.

Iam adultum pullum describit, cùm attribuit ei iuuentutem. præterea cùm demittit in agnos & in dracones. Quare non potest hîc veris facere mentionem. nam primo ineunte vere parit. incubat tricenis diebus. vix sexto mense ad venationem apti sunt pulli. quippe Septembrietiã sunt inualidiusculi. *Fama deos habuere rectos*. Olim displicebat nobis carmẽ hoc. cúmq; multos in modos vertissemus, nullus placuit: quamobrem ne hîc quidem ponam. tota verò cantione hac & seipsum, & omnẽ Græciam superauit.

In sexta, *Diuæ quem proles Niobæa magnæ*
Vindicem linguæ sensit. Nolim à me Niobes iactantiam attribui magnitudini. neque enim est vitium magnitudo. Fuit stulta vecordia Niobes, non magniloquentia, *Lyncas & ceruos cohibes arcu*. verbo *cohibere* fortasse duriusculè vsus fuit. nodo fasces cohibemus, carcere, & claustris:

Non autem ſagitta ceruum,quem interficimus.

Septima Ode tota eſt quarta primi: tantùm differt ſecundis verſibus. Sic animaduertes Horatium conſiſtere intra gyrum ingenii ſui: ſæpéq; multíſq; in locis circa idem verſari argumẽtum, Maris pericula, vina, excuſationem Lyricorum à grauioribus modis, commendationem mediocritatis, poeſeos vis & laus, propoſitio fatorum ante oculos, amores, atque eiuſmodi. quę loca ſi inter ſe comparentur, magnopere faciant ad cultũ animorum noſtrorum, atque ad leges imitationis.

In quintadecima, *Lydis remiſto carmine tibijs*. offendit carmen Remiſtum, quod antea nõ fuerit miſtum. Muta omnino in quoduis aliud audacter, *Suſſulta Lydis carmina tibijs*, ſcilicet cãnemus, *Et Troiam*, &c. Epodi verſus Iambici à nobis non ſemel duri diſſipatíque animaduerſi ſunt. nolim tamen omnia excutere. Illa ſunto ad exemplum: *Quid nos? quibus te vita ſit ſuperſtite Iucunda*. longè concinnius, *Quibus iucunda te ſuperſtite Sit vita.*

-decet Quem ferre non molles viros. melius, *-viros Quem ferre non molles decet.*

Vt aſsidens implumibus pullis auis
Serpentium allapſus timet

Magis relictis. Comparatio contrarii: *Si auis* præſens plus timet quàm abſens relictis: contrà eſt quàm dicebat, *Comes minore ſum futurus in metu*. Quòd ſi tueri voles optimum poetam, coniunges illa duo in vnum membrum: *Magis relictis*. minus timet aſsidens, plus autem relictis. Tunc vides hiantem orationem, neque poteſt aſsidens reliquiſſe.

In ſecunda, quæ ſanè longè pulcherrima eſt, vides quem ambitum orationis. nánque ab eo verſ. *Quod ſi pudica mulier in partem iuuet Domum:* vſque ad illud, *Vel hœdus ereptus lupo*. quo in tractu verſus continentur (vt puto) duo & viginti.

Vel agna feſtis cæſa terminalibus. Et numeri cõcinnitas, & elegãtia diſpoſitionis magis probabit id, *Et cæſa feſtis agna.*

Diſiunctio quoque duorum verſuum poſtremorum odioſa eſt, *Omnem relegit Idibus pecuniam, Quærit calendis ponere*. quia verſus non patiebatur *relectam*. Sic tamen poſſumus mederi huic næuo, *Omnem vt redegit*. Verùm huic vitio non rarò eſt obnoxius: nõ ſolùm in carminibus, verumetiam in aliis poematum generibus. is dicitur à nobis, Hiatus.

In tertia, non eſt illud ſupino aut oſcitanti iudicio admittẽdum, quippe ait Iaſonem à Medea perunctum allio, ſcilicet vt eo medicamento eſſet à tauris tutus: at enimuerò eadem quo modo vnxit veſtem qua Creuſa flagraret?

In quarta illud quoque conſiderandum: *Lupis, & agnis quanta ſortitò obtigit*. Si Sors & Fors vnum eſt: quare *ſortitò* hîc naturam dicit: fortuitũ autẽ non naturam, ſed aut caſum, aut caſus ſimilem euentum. ſiquidẽ Ariſtoteles à caſu fortunam diſtinguit. An igitur Sors eſt εἱμαρμένη, Fors autem τύχη? ſic enim videtur hîc. an bene alibi diximus, *Othone contempto ſedet*. Quomodo cõtemnebat Othonis legem: quæ permittebat habenti quadringenta millia, ſedere in quãtuordecim? Præterea neſcio an ora dicamus nauium rectè, quia & roſtrum. nam ſanè roſtrum triremibus eſt: os non eſt.

In quinta ſunt aliquot loca minus ingenua: anxia dico, neque libero ſpiritu edita. qualis ille verſus, *Herbasq; quas & Colchos atq; Iberia Mittit venenorum ferax*. Eæ coniunctiones inter ſe non reſpondent. & eſt ſonus inſuauis, *que quas. Quæ terra plantas Theſſala atq; Iberia.* Neque Colchos repetes vt ipſe, qui mox,

Flammis aduri Colchicis. ita inde ſtirpes, hinc flãmas appones. & ille verſus obſcurę dignitatis,

Abacta nulla Veia conſcientia: imò *multa conſcientia*, multorum ſibi facinorum cõſcia. ſed intelligendum eſt non fuiſſe abactam, i. diſtractã à malis facinoribus. Omnino durũ eſt: & ſonus quanquã diſpar tẽporibus, tamẽ idem plebeius, neque intelligo quid ſit, *quantum extant aqua Suſpenſa mento corpora*. quænam in patibulo ſuſpẽſa extant ab aqua? Et illa ignota mihi,

Interminato cùm ſemel fixæ cibo
Intabuiſſent pupulæ. imò *terminato*. nam Interminatus eſt infinitum: at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis térue mutatã dapẽ. Et qua natura doctus ſcripſit fixas eſſe pupulas ab inedia?

Senem quòd omnes rideant adulterum. poſuit, *quòd*, pro *vt*. *Quid accidit? cur dira barbaræ minus Venena Medeæ valent?* Hæc diligentius inſpicienda. nánqne accipit hîc ſua venena, quæ ait efficacia fuiſſe Medeæ, ſibi minus valere. at quę venena? quibus cremauit pellicem. at ea non exercuit aduerſus Varum: ſed philtris tantùm egit. Itaq; ait hîc, amoris eſſe poculũ: &, *Non vſitatis Vare potionibus Ad me recurres*. ego potius dicerem: *cur dira barbaræ magis Venena Medeæ valent*: ſcilicet, quàm noſtra. *Indormit vnctis omnium cubilibus Obliuione pellicum*. Neque ſtructura placet: & hæc hiant, diſiuncta à ſuperioribus. & verbum *indormit* inſuaue eſt.

Ad me redibis: nec vocata mens tua Marſis redibit vocibus. Si fiet amens, quomodo faſtidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa ſũt duriſsima, *Venena, magnum fas nefasq; non valent Conuertere humanam vicem*. Profectò ſi iam lapidibus inſectata eſt plebs, ſi interemptæ anus, ſi inſepultæ à lupis, & auibus laceratæ: quid addit, *Neque hæc parentes, heu mihi, ſuperſtites Effugerit ſpectaculum*. quid enim agant parentes tunc? Animaduerte vocem hanc, *alites*, multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amauit, vt maluerit hîc, quàm quod potuit, *Vultures*. & fugiſſet licentiam neglectæ colliſionis.

In ſexta diſpoſitionis quoque paruam curam habuit, *Inultus vt flebo puer?* nunquam ſic loquor. quaſi non potuerit tũ commodius tum ſimplicius, *Inultus vt puer fleam?*

In ſeptima, nec capio illũ loquẽdi modũ: *Neq; hic lupis mos, nec fuit leonibus, Vnquam niſi in diſpari feris*. Non enim vſquam apud quempiam inueni. An

ni. An eſt *indiſpar mos*? an *diſpar feris*, pro diſparibus. miſerè concinnant. *in diſpar* addunt, genus. Neque verum eſt Britannum fuiſſe intactum. vel lege Cæſaris Commentarios.

Octauam & duodecimam nebulonis ac nequam eſſe oportuit, non Horatii.

In nona minus bene appellatur Antonius, *dux Neptunius*. Eſt & illud molle ac languidũ, *actus freto*. victus, pulſus, aut tale quid. ſed pes repugnabat, *Vt nuper actum dura cùm ducem fuga Seruauit vſtis nauibus Vrbi minatum vincla.*

Illa verò ferre nequeo,

Ad hunc frementes verterunt bis mille equos Galli canentes Cæſarem.

nam & inſuauia ſunt: neque conueniunt pugnæ nauali. Sed & illi duo verſus odioſi,

Hoſtiliumq; nauium portu latent Puppes ſiniſtrorſum citæ.

Quid *citæ*, ſi *latent*? aut ſi *Latent puppes*, proræ nõ latent. Neque enim circunloquutio eſt, *puppes nauium*, id eſt, naues. Quid illa?

Curam metumq; Cæſaris rerum iuuat Dulci Lyæo ſoluere.

nam quomodo parta victoria poſsit eſſe in metu, quem vino ſoluat?

Vndecima aſpera eſt & inſuauis, neque digna legi.

Tertiadecima ſimilis eſt aliarum. inuitat enim ad vinum ex temporum occaſione. Quod hîc de Achille, idem in ſeptima primi Teucer. Sic bibit ille & vere, & æſtate, & hyeme, & ſemper, & vbique, & multum.

In quintadecima cùm ſcribit de inertia, inſeruit amores Mecœnatis. Neque verò excuſetur, quòd illos cum ſuis comparet. non enim idem ſunt, inertia quæ prohibet ſcribere, & amor qui iubet.

Sextadecima elaborata eſt, alternis iambicis puris. Iccireo & factu difficilis, & emendatu. Duriſsima ſanè multis in locis, & quaſi inuitas quaſdam partes habens. tota igitur inepta eſt. Quis enim paululum modò pudens auſit hortari trecenta millia ciuium Romanorum ad vrbẽ deſerendam: præſertim cùm in bello ciuili neceſſe ſit alteram partium vincere? Durum epithetum, *Cærulea Germania*: ab oculis opinor: ſanè inepté. Antiquè nimis vſus eſt verbo *carent*.

Quæq; carent ventis & ſolibus oſſa Quirini.

Sicut Plautus ad Ianuam, *Caruit ne te febris heri?* At Cicero in Tuſculanis aliter docet nos. nõ enim egent ventis oſſa Romuli: non igitur carent, vbi non habent. Sic mox, *carere laboribus*. quia & apud idoneos authores inuenimus dictum, *carere moleſtia*. Qui ſequitur verſus profectò à me non intelligitur,

Forte quid expediat communiter aut melior pars Malis carere quæritis laboribus? Niſi dicas, *quæritis communiter*, i. omnes, *quid expediat. aut melior pars quæritis carere laboribus*. at idem eſt. vides verò quantam duritiem. & quæ ſequuntur etiã aſperiora, Hęc ſit optima ſentẽtia: ire quocunque fors tulerit. velut profugit Phocẽſium ciuitas. Verùm deeſt relatiuum: quæ, ſcilicet, *reliquit agros*, &c. Mancus ſanè ſæpe eſt Horatius ad hunc modum. & illa plebeia, *ſimul imis ſaxa renarint Vadis leuata*. & quod ſequitur, *pigeat*, melius liceat. ſic reſpondebit, *ne ſit nefas.*

Ametq; ſalſa læuis hircus æquora.

vbi reperit hircum, quem hîc poneret abhorrẽtem à mari? nam nullum eſt animalium quod magis amet ſal: quare non aut ſimiam, aut felẽ dixit potius, quib⁹ beſtiis nulla peius odit aquas?

At pars indocili melior grege mellis, & expes Inominata perprimat cubilia. ſic lego *at*, nõ *aut*: vult enim illos qui in iſta iurarint, abire: alios verò remanere domi. Illos igitur abire, quemadmodum apes abeunt: hos autem non. Iccirco dixit eos meliores *grege mellis indocili*. qui nequit doceri, ne deſerat lares ſuos. Cæterùm vox illa *melior*, non conuenit ſententiæ. nam ſi ſunt meliores apibus, ergo & iis qui apes imitãtur. igitur ſententia tua non optima, qua ſuades fugam. Hos igitur qui malint frui malis præſentibus quàm ſperare commodiora, ait malcominatis incubaturos cubilibus, i. manſuros Romę: vbi coniugia à fatis damnata ſunt bellorum ciuilium infelicitate. Verùm illud verbum *perprimat*, fœtet auribus puris. quod autem ſubſtituã, haud ſanè nunc in mentem venit: *Sordidet* tamen, non diſplicet. quo etiam augeatur contemptus puſillanimorum. Quid verò dicam de vinea, quæ ſemper floret? puto eam nullum vnquã fructum laturam. ait tamen,

Et imputata floret vſq; vinea. poſuiſſem, *turget*, aut *fundit*, aut aliud melius: vt *fœtat*. omnia hæc miracula quæ incitent peregrinum ad iter inſtituendum patria relicta. Illud vulgare, atq; hic otioſum,

Leuis crepante lympha deſilit pede. neque conuenit *leuis* epithetũ deſilienti. *deſilit* enim quia graues. Tuearis tamen ex Hippocrate & aliis, leues aquas ſalubriores. Multis modis mutari poſsit, *crepante pura*, & alia. cùm dixit capellas venire ad mulctra, quid addidit?

Refertq; tenta grex amicus vbera. & appoſitio illa *amicus*, languida, ac pedi potius quàm ſententiæ ſeruiens. non auſim reponere *beatus*: non repugno tamẽ: *Saturq; tenta grex reportat vbera*. verbum verò *circumgemit*, non conuenit vrſo irato. ſed circumfremit. Ad hæc, qui ita cecinit,

Reddit vbi cererem tellus inarata quotannis: quì potuit mox ſubdere? *pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis*. id quod Iouis aſsignat benignitati, qui temperati aeris beneficio affecerit illas inſulas.

Carmen in Canidiam nõ eſt palinodia, vt ſcripſere: ſed diſsimulata recantatio: nec tam diſsimulata, quin appareant opprobria manifeſta,

O nec paternis obſoleta ſordibus, &c. ſed & apertius, *Amata nautis multum, & inſtitoribus*, & quæ ſequũtur. Itaq; eadẽ eſt tũ materia tũ finis, quæ & in iis poematiis quib⁹ illã inſectatur, oratio-

IVLII CÆSARIS SCALIGERI POETICES LIBER SEPTIMVS, QVI ET EPINOMIS, RATIO RECENSIONVM,

CAPVT I, PARTIS PRIMAE.

IAM hinc ad ſperatum ſpectabat finem tot) vt ſibi quidem videbatur) laboribus defunctus animus noſter: cùm ei ſeſe eiuſmodi obtulerunt impedimenta, quibus animaduerteret, in tã ſecura ſui opinione minimè licere ſibi conquieſcere. retrò nánque legens veſtigia progreſſuum ſuorum, multas inueniebat quaſi per ſtationes diſpoſitas difficultates: quas (ne commentationum curſum retardarent) omiſſas, illis abſolutis expediendas ſibi eſſe exiſtimabat. commodiore ſanè loco tractari poſſe, ipſo quaſi corpore Poeſeos cõſtituto, quàm ſi per initia nondũ cõformatos auditores diduceret ad diſceptationes. Cùm igitur eius leges & inuentæ feliciter, & prudenter digeſtæ, & ſubtiliter eſſent examinatæ, accuratiore opera de iſtis ipſis iudiciis rurſũ noua facere iudicia non dubitaui: vt neque aliis temerè obſecũdarem, neque mihi inſolentius aut parcerem, aut etiam placerem. id quod cùm affert multas maximáſque labes ciuilibus officiis, tum in ipſa rerum naturæ cognitione nihil eſſe videtur peſtilentius. Quamobrem cùm in iis quæ ad formam ac finem Poeſeos pertinent, quæque eius complectuntur materiam, multa ex hominum opinionibus faceſſere nobis negotiũ conſueuerint: de nobilioribus primo quoq; loco diſceptandum eſt. quod vt plenius atque explicatius fieri poſsit, altius ordiendum cenſeo.

RERVM DIVISIO.

CAPVT II,

OMne quod eſt, Rei appellatione demonſtratur. at harum rerũ quædã primariæ ſunt, quædam illarum ſunt imagines. Primarię, bos, homo, quercus: horũ imagines, picturę aut aliuſmodi expreſsiones. Subtilius atque acrius intuenti, harum imaginum aliæ ſunt ab arte tota: alias totas ſibi Natura vindicat: nonnullæ miſtæ ſunt, in quibus ars addidit aliquid Naturę. exempli gratia, Quæ imitationes ſunt immateriales, eæ ſolę cõſtant arte: veluti ſaltationes. quoniam ſolo corporis habitu motúque conficiuntur. his nullam ſuppeditat Natura materiam: ſimia tota eſt in Naturæ cenſu. hominis enim ibi efficta forma eſt. Miſtæ verò ſunt: quarum materias à Natura mutuatas, impoſita facie quapiam, ſuas facit ars. hoc multis adeò modis fit. ac quædam ſanè manifeſtę ſunt, vt pictura, plaſtæ, marmoraria, fuſoria. quædã vulgo obſcuriora, non tamẽ latuere ſapiẽtes. nã ſi equus ad geſtationẽ fuit à Natura comparatus, equum profectò trituratores imitãtur, vbi phalangibus paleas gerunt ad fœnilia. Quinetiam domus imago quæpiam videtur antri. Vacuas natura ſpecus vbi primi mortales animaduertiſſent, earúmq; commoditatibus vſi eſſent: principiò ipſi quoque rupes excauarũt ſibi: mox etiam contignationes excogitarunt. Maxima ergo artium pars imitatio eſt: quippe etiam Cerdonica ex corticum fortuitis vtilitatibus, ſpectatis in animalium genere munimentis vngularum, ſeſe comparauit ad perones & carbatinas conficiendas: quarum rudimẽtis adiunxerunt facies elegantiores pòſt ingenia commodiora. Sutrina quoque frõdium expreſsit operimẽta. Textrina ab aranearum operis tum fila, tum interconnexiones meditata eſt. cæterùm huiuſcemodi inuentorum rationes alibi tractãdæ ſunt. Quod verò ad Rem pertinet: illud imprimis conſiderandum, omnẽ imitationẽ cuiuſpiam finis cauſa inſtitui. Nánque honoris ergò ſtatuæ poſitæ ſunt ab antiquis ad eorum memoriam qui præclarè geſsiſſent rem: vt talibus exẽplis ipſi quoque poſteri ad paria edenda facinora inflammarentur. Nulla igitur imitatio propter ſe. nempe ars omnis extra ſe proſpectat quod alicui conducibile ſit. non enim enſis ſui cauſa fabricatus eſt, ſed propter domini tuitionẽ. His ita conſtitutis, ſatis patet omnẽ ſermonẽ noſtrũ nihil aliud eſſe quàm imaginẽ. Rerũ nãq; ſunt notiones ipſa nomina. vnde etiã ducta eſt appella-

Primariæ res.

Cerdonica.

Sutrina.

Textrina.

appellatio. Eſt autem res omnis (prętеr Deũ) aut ſubſtantia, aut in ſubſtãtia, aut à ſubſtãtia, aut ad ſubſtantiã (nam Deus neque ſubſtãtia eſt, neque accidẽs: ſed ipſe) In ſubſtantia ſunt accidentia: à ſubſtantia ſunt actiones per qualitates, aut ſine medio: ad ſubſtantiam ſunt generationes, quas quũ Philoſophus dixit eſſe medias inter eſſe & non eſſe, imitatus eſt ſeipſum: vbi itẽ dixit, dormientem eſſe medium inter viuentem & non viuentem. hæc autem dicta ſunt ἀσυντέρως. Ergo quodcunque eſt, eſt aut hoc, aut ſic. verba igitur nuda ac ſingularia ſignificant hoc, id eſt, quod quidque eſt: vt hominem aut album. compoſita verò ſignificant ſic: vt homo albus. Quarum igitur artium inſtrumẽtum oratio eſt, eæ omnes imitatione conſtituuntur. at imitatio non vno modo: quando ne res quidem. alia nánq; eſt ſimplex deſignatio, vt Æneas pugnat: alia modos addit atque circunſtantias. verbi gratia: Enſe, armatus, in equo, iratus. iam hic eſt pugnantis etiam facies, non ſolùm actio. Ita adiunctæ circunſtantiæ, loci, affectus, occaſionis, temporis, orationis, euentus, pleniorem adhuc atque toroſiorem efficiunt imitationem: qua oritur, præter æquabilitatem atque tenuitatem delineationis, vmbra, lux, receſſus, partium promotio, vigor, efficacia. Hæc igitur omnia quum poetæ opera effingantur: eius finem totum fecit Ariſtoteles imitationem, quam omnium animantium ſoli homini attribuit tanquam peculiarem. Eiuſmodi verò ſententiam quum ſemel poſitam, ſæpe repetitam perpetuò foueret: in duas nos abduxit abſurditates. Altera eſt, vbi non ſolùm poeſim in genere: ſed ipſam quoque ſpeciem Epopœiam cõmunem fecit & Sophronis mimis, & Alexamenis Teii dialogis, ſoluta conſcriptis oratione, de Philoſophia. Altera, quum ait, Herodoti hiſtoriam, ſi pedum legibus aſtringatur, nihilo ſecius hiſtoriam futuram. quorũ primum adeò eſt abſurdum, vt ἔπος fecerit genus ſolutæ orationis. De hiſtoria verò haud ita eſt. erit enim non hiſtoria, ſed poeſis hiſtorica. propterea quòd non eſt poetices finis, imitatio: ſed doctrina iucunda, qua mores animorum deducantur ad rectam rationem: vt ex iis cõſequatur homo perfectam actionem, quæ nominatur Beatitudo. Quòd ſi ſola imitatio poeſeos finis eſt: ſi quicunque imitatur, is poeta eſt: etiam Socratica perſona in dialogis, etiam orator poeta fiet in Proſopopœiis: etiam Plato poeta erit in ſuis Legibus, quibus excludit à ſuis legibus poetam: etiam in mercatu erit inſtitor poeta, quum Heri iuſſa ſuis verbis explicabit. præterea Epicus, vbi introducet, poeta erit: vbi loquetur ipſe, non erit. Simul Ilias & poema erit ex perſonis fictis: ex Homeri perſona, non erit. Ad hæc, multa ſunt genera carminũ, multa poematum, quorũ nullum iam hoc in cenſu reponeretur, Lyrica, Scolia, Pæanes, Elegiæ, Epigrammata, Satyræ, Syluæ, Epithalamia, Hymni, alia: in quibus nulla extat imitatio, ſed ſola nudaque ἐπαγγελία, id eſt enarratio aut explicatio eorum affectuum, qui ex ipſo proficiſcuntur ingenio canentis, non ex perſona picta. nam quòd poetæ nomine defraudat Empedoclem: minus rectè fit. quin ipſemet eidem attribuit verbum ſæpenumero, cùm de illo verba facit: ὡς ἐπίνασεν ἐμπεδοκλῆς, inquit. Sic Pythagoras, Soloni, Phocyllides, Theognides, Parmenides, Nicander, Aratus, Oppianus, poetæ ſunt ethici, naturales, theologi. Tum ſiquis Herodoti ſuauitates pedibus fecerit numeroſas: efficiet is hiſtoricum poetam. quamobrem dicendum eſt, Poetæ finem eſſe, docere cum delectatione: Poeſim verò eſſe politiæ partem, quæ ſub legis latore, quanquam alia facie atque colore, continetur. Nam quæ iuſſa ſunt in legibus, quæ ſunt apud concionatorem, moderatorémque populi ſuaſiones: hæ poetices opera certa atque ſeparata, comparabuntur quibuſdam amœnitatibus ad inſtitutionem ciuitatis. Quare non eſt verum quod aiunt: cohærere Sophiſticæ Poeticen, ita vt poetæ proprium munus ſit, adornare mendacium. nam hoc ſurrepſit poſtea, ſeſéque immiſcuit ei ſimplicitati, quæ cum ipſa primùm poetice orta fuerat. Per initia nánque nudam recitarunt veritatem in Comœdiis: vt quiſque geſtũ, factum, actum erat. poſtea propter rerum nouitatem, fictæ res, quas nunquam ſpectator audiſſet antea, magis placuere. Ex quo plauſu patuit aditus atq; ingreſſus in ſcenã mendacio. Sic iidem vehementer errarunt, quum ſcripſerunt orationis eſſe proprium, ſignificare verum neceſſarium. Quum enim non omnis res ſit neceſſaria: & omnis rei oratio nota ſit: non omnis erit oratio neceſſaria. Veritas, vt alibi dicebamus, eſt adæquatio notionum cum iis rebus, quarum notiones ſunt. Orationis igitur proprium eſt ſignificare. at neceſſarium ſignificare, non omnis orationis: ſicuti neque cuiuſuis numeri par eſt proprium, ſed alicuius tantúm. Fruſtra quoque alii à rerum magnificentia poeſeos formã deduxere: ſicut ii qui Comœdiã poematis appellatione indignam exiſtimabãt propter humilitatem: quorum errorem ſuo quoque loco ſuſtulimus. Quamobrẽ ita concludendũ eſt: Non ab imitatione: non enim omne poema imitatio: non, qui imitatur, omnis eſt poeta: Nõ à fictione ac mendacio: non enim mentitur poeſis, aut quæ mentitur, mentitur ſemper. eſſet ergo poeſis eadem, & non poeſis. Denique imitationem eſſe in omni ſermone. quia verba ſint imagines rerum: Poetæ finem eſſe, docere cum iucunditate.

Finis Poetices.

VTRVM POETA DOCEAT MORES, AN ACTIONES.

CAPVT III.

STudioſarum actionum quaſi forma quædã eſt ea, quam rectã rationem vocant Philoſophi. Prauarũ verò an forma vlla eſt? nulla. ſed illius abſentia mali ſumus, aut neque boni nec; mali. Quid igitur poeta docet? Vtrúmne actiones, quæ ab

affectibus animi, quas διαθέσεις dicimus, proficiscuntur: an eam viam, qua tales euadamus, vnde bene agendi facultas oriatur: & malorum facinorum fugiẽdorum ratio ineatur? Aristoteles ita censuit: Quum poema comparatũ sit ad eam ciuium institutionem, quæ nos ducit ad beatitudinẽ: beatitudo verò nihil aliud quàm perfecta sit actio: neutiquam ad mores cõsequendos deducet poema, sed ad facta ipsa. Rectè sané. neque verò aliter sentimus nos. verùm quod addit, paulò est incõmodius: ait enim Tragœdiam sine facto constare non posse, sine affectibus posse. sic enim ἦθος interpretor mores ipsos impræsentia. sui nánque tẽporis Tragicos poetas scripsisse ferè fabulas ἀήθεις. Sic Zeuxin pictorem nullos in operibus suis expressisse mores: Polygnotum fuisse optimum ἠθογράφον. At enimuero si ἦθος est habitus ad agendũ, ísque à factis Tragicis excludatur, erũt omnia fortuita, aut omnino temerè contingẽtia. Nam sanè Orestes semel occidit matrem: hîc ἦθος nullum, non enim suo more fecit. at suo more fecit Ægisthus: suo Polymestor, Pylades, Euclio, Pseudolᵒ, Ballio, Danus. Itaque nõ est quærendũ, doceátne ἦθος poeta, an πρᾶγμα: sed vtrũ διαθέσεις, an euenta. nam tametsi præter morẽ fiunt multa: non tamen sine affectu fiunt. hoc igitur quærendum. soluitur autẽ ex iis quæ suprà dicta sunt. Docet affectus poeta per actiones: vt bonos amplectamur atque imitemur ad agendũ: malos aspernemur ob abstinendum. Est igitur actio docẽdi modus: affectus, quem docemur ad agendum. quare erit actio quasi exemplar, aut instrumentum in fabula: affectus verò finis. At in ciue actio erit finis, affectus erit eius forma. Quæ si cui subtiliora quàm res postulat, videbuntur: ne molestè ferat nostram diligentiam. nihil ei facilius quàm his carere, si vti nolit. Etiam præter methodi rationem ab eodẽ factum est: quũ hoc attribuit Tragœdiæ soli, quæ debetur vniuersæ Poeseos operæ. quemadmodũ quum leges statuit numerorũ ex vocibus vocúmque partibus: quas tamen leges in illis promulgatas postea nusquã sciuit.

DE PARTIBVS TRAGOEDIAE, ET SPECIEBVS. CAPVT IIII.

Duas omnino partes idem Tragœdiæ facit: δέσιν id est compositionẽ, etiam fasceationem dicas si liceat, sicuti fasciatim: & λύσιν, id est solutionem atq; explicationẽ rerum complicatarũ, quæ in exitu est. Posteriores catastrophen appellarũt. traiectionem verò illam, qua partes hasce coniungit, μετάβασιν, hoc est transitionem. Quæ tamen partes in poematis compluribus inueniuntur. ac semper quidem in Epigrammate quod alicuius momenti sit. Species verò Tragœdiæ facit quatuor. Vnam πεπλεγμένον, id est implicatam euẽtis & agnitionibus: vt Iphigeniæ & Orestæ. Secũdam παθητικὸν, vt Aiacem. Tertiam ἠθικὸν, vt Philocteten Sophoclis. Quartã non designat per formas, sed indicat: Qualis, inquit, Prometheus, & quæ apud inferos agũtur. In iis deorum personæ erãt: & omnino ab humanis abhorrentia spectacula. Quam partitionẽ accuratius obseruare nos decet. nánque ad hanc rationẽ aliæ quoque species inuehentur. quippe ἁπλῆ, id est simplex ac deducta. cuiusmodi plerèque Æschyli. ea enim quæ inscribitur Persæ, penè simplex narratio est. Item erunt quædam compositæ ex lætitia & luctu: vt ex Ægisthi interitu Electræ exultatio. Alię totæ luctus: vt in Œdipo. Nonnullæ totæ lætæ: vt Sophoclis Philocteta. Sed & illarum quædam omnibus communes sunt. quæ nánque Tragœdia non est παθητικὴ, aut ἠθικὴ; est enim vtriusque affectus plenissima Prometheus. Est eadem válde πεπλεγμένη, atque ex maximè contrariis quidem. nam & vagus error Inachidos est, cum Promethei affixione. Et Prometheus semideus interit, vbi prædicitur iuuẽcæ ἀποθέωσις. ἤθους verò expressio planissima ex fabro Vulcano, Mercurio caduceatore, Necessitate, Promethei obiurgatione, atque etiam exprobratione, denique Inachidis conquestione: vbi & παθη sunt valde miserabilia.

AN FIGVRÆ DICTIONIS AD HISTRIONEM PERTINEANT. CAPVT V.

Paud parum operæ posuimus in iis præceptionibus, quibus ad ornatum instituti nostri, dictionis figuræ cõtinerẽtur. Aristoteles tamen ait non interesse poetę, sed histrionis. non enim ẽsse officii nostri statuere quid sit ἐντολὴ, εὐχὴ, διήγησις, ἀπειλὴ, ἐρώτησις, ἢ ἀπόκρισις. cui sentẽtiæ quo minus assentiamur, non pauca efficiunt. Principiò negamus iussionem, votum, narrationem, comminationem afferre orationi faciem aliam ab ea quæ vulgo vsui est. at hæc erat figuræ definitio. Deinde etiam si ita sit: non tamẽ à poetæ & cognitione & vsu aliena esse debere. tum autẽ in gestu haudquaquam consistere optationem, sed in eo verbi flexu, quẽ Modũ Grãmatici nominarunt. Præterea nihil agit histrio nisi quod accipit: atq; eo quippe modo quo à poeta factum, figuratum, dispositum est. itaque ne id quidem quod ibi additur, ad rem facit. Ait Homerum à Protagora castigatum, quòd vbi proponere debuerat, inuocauit. Nihil, inquam, ad sententiæ confirmationẽ. quin potius ostenditur, inuocationem aliam esse à propositione: neque per gestum aut actionem, sed per modum precandi atque indicãdi esse diuersa. Quo tamen ex loco elicias Latinorum tum morem tũ iudicium: qui hac in parte Protagoræ censurã libentius quàm Homeri legem sunt sequuti.

DE DICTIONE. CAPVT VI.

Vomodo diceremus ea quæ fuerint excogitata, satis plenè demõstratum est à nobis. Aristoteles quũ hoc ageret, partitus est voces in hæc, κύριον, γλῶτταν, μεταφορικὸν, ἐπιτεταμένον, ὑφηρημένον. quare quod negabat λέξεως σχῆμα τὰ poetices esse, nunc euertit. hæc nánque posteriora, dictionis figuræ sunt. Omnis enim vox aut est propria, hoc est ex vsu cõmuni eius nationis, cuius est oratio poetæ: aut est alia facie, ísque nõ vno modo. quippe aut est peregrina: hoc ille γλῶτταν vocat: quia duæ fuerunt linguæ, Dorica & Ionica: aut est gentilis, sed efformata tamen. nánque aut non mutata facie proportionẽ habet significationis: hæc est metaphora. Ridere enim Latinum est: at Ridere prata, ita Latinũ, vt aliud à proprio significet. Aut mutat faciem duobus modis: nempe quãtitate vel variata, vel nõ variata. Manente eadem quantitate, veluti quum literarum fit trãspositio, vt λακέρυζα, κελάρυζα: & verborum, vt *Transtra per & remos*. Mutatur quãtitas additione aut exemptione. Additio fit in principio, medio, fine: sic & ademptio. quorum exempla habes apud Grammaticos. Γλώττης ille ponit exemplum σίγλων, quod Cypriis lanceolam significare tradiderũt. Galenus Thessalis λιμένα esse, quod aliis ἀγρεάν. at λίμνα aliis portus. legimus alibi σεώλιον, aliâs ζεώλιον apud Syros. Horum multa sunt apud nos: *Gesa*, *Gazi*, *pero*, *caterua*, *magalia*, *mapalia*, *meddix*, *suffex*, *sagmen*, *tiara*, *dolones*, alia. Huius figurę proportionem præ se fert Archaismus. *-cui me fortuna precari*, *Tibi decet*, *Silicernium*, *Nauci*, *Pipulo*. Sic πόυρες apud Homerum, quod præter cæteros etiam Galenus animaduertit. Peregrinitatẽ irridet Plautus in Trinummo. *Tammodo*, inquit, *Prænestinus*. Γλῶττη etiam vtitur, quum dicit *technam* pro dolo. Et λῆροι λήρων, & ῥύσατο, ἵνα κἀγὼ ῥυσαίμην. sed vrbanius diuinus vir in Poematio, *Aedon* pro Philomela. habet enim nescio quid suauitatis. & in quarto consummati operis, *hyalum* pro vitri colore posuit, tanto iudicio ac venustate, quanta fuit à Grãmaticis ignorata. sic in quinto, *acta* pro litore. & ad eundem significatum, *-actæo Aracyntho* in Corydone. Habes præter hæc coniunctiones & seiunctiones verborum.

Antemalorum.

Quæ me cunque vocant terræ.

DE CHORO VETERIS COMOEDIAE. CAPVT VII.

Quemadmodum à primis rudimentis fecerit Tragœdia progressus, non latuisse hominum obseruationes atque memoriam scribit Aristoteles: propterea quòd id genus poematis summo primarióque in honore fuerit apud Athenienses. Videtur autem ex Satyra Tragœdiã ille gignere. quod si ita sit: iam de nomine ambigendum non est. Quid enim est aliud Satyrus, quàm hircus? ex ridicula igitur factam nõ solùm seriam, sed etiam sæuã. Iccirco à tetrametris abductum sermonem ad Iambos. quod genus carminis magis esset statarium. Nobis tamẽ videtur per initia introductam omnium actionum miscellam cuiuscũque generis: postea verò certis iudiciis per materias argumenta separata: vt alia diceretur esse Comœdia, alia Tragœdia. Satyrã neque parentem, neque sobolem, neque partem fuisse Tragœdiæ: sed inter atrocitatẽ à propria scena euocatam atque interstitam, ad leniendum exasperatas aures animósque spectatorum. ait ille tamen eò deductam ab humilioribus atque etiam ridiculis principiis. Satis constat ex eius historia, atque Philostrati narratione, rudẽ illam extitisse ad Æschyli vsque tempora. Eũ primùm inconditam, ac feram immanitatem à priscis acceptam, tradidisse & auditoribus mitiorem, & scriptoribus cõpositiorem. Primus enim cædes à scenis atque spectaculis abductas, satis habuit per nuncios repræsentare. Quũque essent Tragœdiæ monoprosopi, diduxit recitationẽ in diuerbia. quare declarauit πρωταγωνιστὴν eum, qui primas ageret partes: id est, qui potissimùm, & plura. is clara atque alta voce vtebatur. Alter dictus est δευτεραγωνιστὴς, cuius opera minor ac secundaria vox summissior. quod & suprà scriptum est. Aiunt Sophoclem addidisse tertiam: falsò quidem. tres enim sæpe apud Æschylum: apud omnes etiam quatuor aliquãdo. Igitur & huic legi nomen fecere. nempe quarta quũ loqueretur, ὑποκρίνεσθαι dicebatur. Author Pollux. Et profectò Varietas ita est poetices κωμωδικὴ, sicuti Cypassis Corinnæ Ouidianæ. Adeò veró per gradus (velut cætera quoque vniuersa hominum monumenta) fuit exculta Tragœdia, vt quod in superioribus fecerat Æschylus, hoc in eo exercuerint posteriores. Itaque Athenienses quum Plebiscito cauissent, vt ex iis poetis tragicis qui vita functi essent, solius Æschyli fabulæ recitarẽtur: huic honori notam addidere, quum iuberent eas, non nisi castigatas deintegro in scenam referri. id quod ab eius filio Euphorione sæpe factum prodidere. Comœdię verò mutationes, emendationes, progressus, culturas, incrementa, perfectiones, omnia fuisse obscuriora scribit Aristoteles: neque tã planè constare de tẽporibus atque authoribus, quæ, quando, quísq; inuerterit, dẽpserit, addiderit, digesserit: propterea quòd eius longè minus fuerint Athenienses studiosi. Quare sicuti Comœdiam sibi Dores vindicabant: ita se Tragœdiæ iactabant authores Athenienses. Adeò verò despectam fuisse operã Comicorum scribit ille: vt eis serò datus sit chorus à magistratu. Hæc verba quum interpretes docti, & boni viri explicarẽt: arbitrati sunt, ob maledicentiã nõ prius in scenã fabulas prolatas, quàm recensuisset chorũ princeps ciuitatis: qui ἄρχων titulo, summus esset annuus magistratus. is si chorum sobrium atque temperatũ inuenisset: permittere solitum vt daretur populo fabula. sin acerbitatem in eo deprehendisset, agi vetuisse. verùm haud ita est. Dari chorus à magistratu dicebatur, quia sumptui non sufficeret poeta. Itaque ære publico id curabatur. neque verò parua erat impensa illa: quando magnus personarum numerus condu-

tendus esset: atque in iis Choragus & Coryphæus, vnde illi discerent. Oportuit enim fuisse bene doctos artis Musicæ. Gratis ergo nolebant prodire, qui eo quæstu vitam sibi parabant. Iccirco ibi Philosophus ait, θελονταὶ sese olim obtulisse aliquot ad choros, quasi *Volones* dicas: hoc est, vltro, nõ quæsitos, neque allectos precio. Igitur priori tempestati rudes, pluris postea fieri cœpti pro scientiæ dignitate. Quòd verò ita sit, palàm est ex maledicentissimis non solùm choris, sed etiam fabulis integris: quas & dare & agere per illos ipsos licuit magistratus. Ea sanè licentia serò sub triginta primùm Tyrãnis compressa fuit. paucorum enim arbitratu res agebatur: penes quos poetarũ metus, & ius vlciscendi simul erat. Nam florentibus antea populi rebus, publicæ prætorũ insectationes & impunè exercebãtur à Comœdiis, & libẽter à spectatoribus, propter potẽtiorum offensiones, excipiebantur.

DE POETICES DIVISIONE. CAPVT VIII.

PEssimo consilio Græci Grammatici genera omnia poeseos ad duo summa fastigia retulere, quæ secundũ loca distinguerẽt: Omnis, inquiũt, poesis aut scenica, aut lyrica est. Lyrica diuiditur in Pyrrhicã, Gymnopædicã, Hyporchematicam. Principiò in scena gen' omne poematis recitatũ esse cõstat. deinde nõ rectè faciunt, quũ poesim partiũtur à saltationibus. tũ non omnis scenica sine harmonia est ea quæ fidibus aptabatur. Ad hæc saltationes quoque nihilosecius tibiarum numeris componebantur. At tibiæ pro scenicis instrumentis semper habitæ sunt. Præterea magnus est poematum numerus: quorum nullum concinitur ad lyram; neque tamen in scenam propterea prodit, tanquam altera poeseos necessaria pars: Epigrammata, Syluæ, Satyræ. Postremò sunt & ad lyram dramaticæ confectæ cantiones: qualis illa, *Donec gratus eram tibi.* quin & Epigrammata quædam talia, ac sine lyra quidem. Epopœia verò est & scenica, & non scenica: eadémque & ad tibiã accõmodabat sua carmina, & ad lyram. Item non omnia ad lyram, sed & ad barbiton, & scindapsum, & citharam, & psalterium, & fistulam, & phorminga, & assa voce multa ac maxima ex parte. Denique scena posterior est omni poemate, præter quatuor: Græcam Satyram, Mimum, Comœdiã, Tragœdiam. quin hæ ipsæ agitatæ sunt absque scenis. Primum enim Æschylum meditatum esse aiunt σκιωγραφίαν. Sed & ante recitatores illos Lydiastas, qui postea dicti sunt ab Opicis Ludiones, actæ sunt fabellæ per priuatas ædes à comessatoribus: quemadmodũ in primo libro diximus. Ipse quoque Philosophus esse negat Tragœdiæ partem scenam, cæterúmque apparatũ omnem: aitque Tragœdiam extra scenam esse nihilominus Tragœdiam. & quemadmodum diximus in primo, Laertius tradit à solo choro primùm actas fuisse Tragœdias.

Hæc sunt quæ de poeseos fine ac forma recensebamus: nunc quibus cõtrouersiis eius materia fuerit agitata, repetendum est.

DE NEGLIGENTIA AVT inscitia professorũ. De temporibus in pronunciãdo. De pedibus scenæ conuenientibus. Versuum quorundam dimensio acrestitutio.

CAPVT I, PARTIS SECVNDAE.

QVibus artibus poetarum ingenia excolerẽtur, quũ esset à nobis superioribus libris explicatũ: non prius absoluisse opus illud videbamur, quàm addita de versibus cõmicis cõmentatione institutum teneremus. nam de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in scenam afferrentur, & ab aliis olim, & à nobis ipsis perfecta disputatione, in animo habebamus totũ hoc negotium legare iis qui de pedum quantitate, déque versuum ratione conscriberent. Verùm quum & maximus vir Erasmus, & post eum plerique alii ita hanc conficere prouinciam aggressi sint: vt & ille his non pauca reliquisse, & hi eadem illa aut nescisse, aut præteriisse videantur: coactus sum hac quoque opera tenuiore poetã nostrum eo prouehere, quò illorũ auspiciis frustra peruenire tentasset. Ac sanè ipsa dimensionum cognitio cùm est per se necessaria, tum etiam si non esset, videntur tamen viri illi talẽ effecisse: siue ad eorum magnitudinem intueare, quã ad huiusmodi lucubratiunculã demisissent: siue negligentiam spectes, qua mutilã deprauatámq; relinquerent.

Ac primùm quidẽ quam Erasmus affert, vereor vt accipienda sit dubitatio: Sit nécne certis pedibus astricta Comœdia. nam quanquam videtur hoc dixisse Quintilianus: non tamen pedum leges potius quàm trimetrorum præscriptionem desiderauit. ídque nõ in omnibus, sed in Terentianis tantùm: quarum gratiam, quam orationis elegantia atque puritate consequutæ essent, diminutam putabat licentia versuum longiorum: quum tamen Plautus nihilo sit in trimetris frequentior. Hoc autem amplius eadem in quæstione peccat Priscianus: Quosdam esse, qui in Terentii fabulis extare metra negent: atque eosdẽ tamen ait, illa quasi arcana quædam, sibíque solis cognita profiteri. Quid enim est hoc? negare numeros in versu quopiã: eosdémque numeros in eodem versu se solos dimetiri posse. Hanc sentẽtiam more suo de illo mutuatus Erasmus commodiorem fecit. diuidit enim eam: eiúsque partes ad diuersa refert iudicia. Alios inquit negare: alios quasi inutilem eiuscemodi existimare inuestigationem. Quorum vtrunque quum ipse reiecisset: quod erat priore loco, meritò quasi iudicatum omisit. Alterius autem rationem hanc reddere instituit: Non operam perdere nos indagandis versuum generibus. Tali enim diligentia effici, vt quæ librariorum incuria transpositæ voces sint, suis eæ sedibus restituantur. Ego verò neque hoc esse video necessarium,

necessarium, & plus cõferre ad solutæ orationis libertatem. Nam neque vbiuis transpositæ voces, versus tollent connexionem: & frequentissimè deprehendimus, ob numeri necessitatem ita transpositas, vt si eandẽ sentẽtiam in epistolam sis allaturus, cogaris aliis sedibus digerere: veluti quum Terentianus Simo ait,

Si sensero hodie quicquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quo fiant minus.

Nam priore versu multa inuertas sine dispẽdio numerorum. in altero autem & quotidiano sermone, & forensibus contẽtionibus aliter loquare. Itaque si librarii ita scripsissent,

Fallaciæ conari, quominus fiant, ex eorum temeritate hoc fructus capiamus, vt minore negotio imitemur. Hoc igitur non negamus: versuum legibus duci nos ad verborum sedes inuestigãdas: sed in eo vllam esse vtilitatem, hoc verò negamus. imò conducere interdum magis, si transpósita sint: quo ordine orationem nostram instituamus. Sed profectò hac opera plus fuit laboris sumptum, quàm captum emolumenti: vt non sine causa miraremur, summos viros tantùm studii in dimetiendis illis versibus posuisse, Priscianum, Donatum, Asprum, Iubam, Scaurum, Probum, Sulpitium, Varronẽ ipsum. quorum frequentiæ quum mihi in mentem venit, apparet illico aut obscura diligentia, qui infecto negotio egerint successore: aut res ipsa perdita, quæ vel ab vno alteróve tantorum virorum nequiuerit confici. Quare ea quoque causa, sed potissimùm ea, inquam, esse potuit, vt ad hanc contemplationem studium nostrum adhiberemus. neque enim sola res petenda iam nobis est, sed ipsa contentione de clarissimis viris victoria reportanda. Atque vt eorum iudicia hac quoque in parte emẽdemus, simul ad parem operam inciteimus ingenia literatorũ: qui non minimã pronuntiandi rationem ex hac cõmentatione consequi sese posse intelligant. quemadmodum vbi animaduerterint neque aspirationem, neque sibilum, neque mutã inter se conspirare valuisse, vt prima syllaba in voce *isthic* produceretur. corripitur enim in Asinaria,

Quid isthuc est? aut vbi isthuc est terrarum loci?

Qua in voce qui putant sibilũ extrudi pronuntiando, neque morem seruarunt, neque etymologiã obseruarunt. Æoles enim, quos Latini maximé sunt imitati, quod alii ἰσθὸν dicerent, ipsi ἰστὸν pronunciabant. Ita in verbo *isthuc*, satius fuit mutam abiicere. & fuit ratio: nam *is* pronomen integrum manet: cauda illa, quam nonnulli syllabicam vocant adiectionem, nullo dispẽdio expuncta, etiã leniori locũ relinquit cõiunctioni. Præterea multis in locis animaduertas, positura consonantium non produci vocalem: sed suapte natura niti breuitate: vt *in, sed, ad, quod, aliud, simul.* in quibus qui existimarunt oportere postremum elidi elementum, vehementer errarunt. Sed longè facilius videtur admitti posse breuitas in disiũctis, quàm vbi in eadem dictione coniunguntur. minus enim cohærent. At in coniunctis ita pronunciabant, vt positura nihil adderet moræ naturali breuitati. Sic *insidias* & *inferos* primam producere dixerunt: *indicationem* autem & *incautum*, corripere. quare si hoc vno in tractu atque tenore faciebant: multò commodius interiecto eo interuallo, quod separatis vocibus debetur, efficere potuere. nam si dicas *in sano*, atque ibi præpositio breuis sit, quæ in ipsis compositis lõga extitisset: quãtò facilius breuis erit, si dicas *in diem*? quæ si componas, breuem quoque retinent. Exẽpla verò huiusce pronunciationis tot sunt, vt non tam omittendis, quàm afferendis locis culpã mereri posse videamur. Non diuersæ, non eædem geminatæ vsum illum corrumpere aut impedire valuerunt.

In Captiuis,

In occulto miseri victitant succo suo.

Primus pes est Anapæstus: quia *ob* natura breuis. In Pseudulo & hoc cõparet: id quod postea dicemus de proceleumatico,

Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.

Nona enim syllaba cum tribus subsequentibus pede vnico amplectitur. In Milite, *(giter.*

Et quidem ædepol omnes mores ad venustatem in-

Tres priores syllabæ in voce *venustatem* anapæstum conficiunt. Natura nánque breuis est secunda, sicut in *Venere*. ita etiã in *tempestate*, quia in *tempore*. In Epidico,

Illam ridibundam atque hilaram huc adducit si-

Primis tribus syllabis constat anapæstus. *(mul.*

In Asinaria,

Sed quid ego cesso ire ad forum, quod inceperam?

Ex duodecima & duabus sequentibus anapæstum vides. In Casina,

Nunc ne tu respondere postules me tibi.

In verbo *postules* prima corripitur: quia à *possum* ducitur: hoc autem à *pote*. Quare miserum verbum *potest*, miris modis decurtarunt: vt in Trinummo,

Potest fieri prorsus quin dos detur virgini.

Vbi ex quatuor primis proceleumaticus fit. hæc igitur in coniunctis. In diuersis autem penè infinita. Pseudulo,

Lubet nunc venire Pseudulam scelerum caput.

Primus anapæstus. Captiuis,

Vel extra portam trigeminam ad sacculum licet.

Vox *sacculum*, dactylus, si nolis creticum: de quo mox. Par iudicium etiam ex Gurgulione,

Sitit hæc anus quantillum sitit? modica est. capit.

Octaua syllaba cum duabus sequentibus efficit aut tribrachum, aut creticum. In eadem,

Sed atum te. quàm longè à me abest lumen hoc ride. Septima syllaba collisa, præpositio & pronomen & verbum faciunt dactylum: & alterum dactylum tertia & secunda à fine, aut duos creticos. Rursus,

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.

Quinta, sexta & octaua, elisa septima, anapęstum creant, aut dactylum, aut potius tribrachum, si nolis creticum. Quippe quinta breuis natura,

octauam vulgò rentur longam, vnde fiat anapæstus. Aliquis putarit primam longam tot consonantibus, frustra: ex quibus speret dactylũ. nos in Originibus ostẽdimus *ergo* Græcam esse: vbi obiter deprehendes *fac* longum, contra Grammaticos recentiores.

In Adelphis est tribrachus in tertia sede,

Iudicio de se ipse erit. vos eritis iudices.

Duo dactyli ex eadem fabula,

Ille futilis, somnium. sineres verò illum tuum.

duo, inquam: illo, *somnium*: & illis, *verò illum*.

In Hecyra anapestus ex sexta syllaba, septima & nona, octaua elisa. verbum enim substantiuum corripit.

A' Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.

In Amphitruone dactylus,

Inimicos osa sum semper obtuerier.

nam *semper* primam producit natura. fuit enim *semiopere*: sicut *toper, toto opere. nuper, nouo opere.*

In Asinaria,

Deam sibi inuocet quam lubebit propitiam.

Sexta, septima, octaua, tribrachus. non enim ausim exterere ex verbo *inuocet*, tertium elementum quasi digamma Æolicum, quod alibi fecimus. Est enim παρὰ τὸ βοάω. In Casina duo,

Aut quasi lumbricus terram quidem te postules.

Primus dactylus, quia dicebant *quase*: sicut *nise, sibe, here*. Alter tribrachus, octaua, nona, decima. Ex eadem anapæstus,

Quid facies? concludere in fenestram firmiter.

Sicut in Rudente,

Illustriores fecit. fenestrasq; indidit.

In Aulularia dactylus,

Ædepol mortalem parcè parcum prædicas.

Neque enim placet aduerbium illud iurãdi per concisionem pronuntiatum. Quid enim esset *Æpol*?

De verbo verò substantiuo multa quoque sunt exempla. In Milite,

Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?

&, *Dicas vxorem tibi esse necessum ducere.*

Et in Gurgulione, *(dem.*

Huic anui non satis est soli. canem esse hanc qui-

Est etiam operæpreciũ obseruare quot interpolationibus opus fuerit in aliis vocibus ad sustinendam pedum integritatem, vnde veteris pronuntiationis leges deprehendantur. nã quotus quisque hactenus putauit mediam natura corripi in hac voce *voluptas*? At corripitur. id quod & exemplis & ratione manifestũ erit. Sanè *volupe* & *pèto* confecerunt nomen illud: quæ vtraque tota breuia sunt. Quamobrem inconsultò, vt sæpe, Erasmus sustulit vocalem de medio ex illo Andriæ,

Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas.

Non nihil sanè sit, si mihi fuerit ita pronũtiandũ, *volptas*. nihil enim ad Theutonicũ sonũ accedere potest propius. Hoc igitur vt effugiamus, constituatur in prima sede, ex iis quæ posuimus præceptis, anapæstus. tribrachũ tamen esse constat ex multis aliis locis. Sunt versus in Casina quatuor,

Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea.
Quid deosculer te? quæres? quæ voluptas tua?
Et meis inimicis voluptatem creauerim
Ob istham rem quin te deosculer voluptas mea.

In Rudente,

Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios.

In Pseudulo,

Minis viginti vendidit voluptas mea.

Animaduertemus præterea quàm celeriter multas vocales pronuntiando expediuerint, vt etiam cum sequentibus confusas obscurarint. veluti in illis, *scias. suæ, tuos, fuit, dies, deos, prius*: quæ omnia fiebant monosyllaba. sed & in aliis vocibus, quemadmodum in hisce exemplis deprehensum est. Cistellaria,

Persequar hac. iam hoc loco cum altero constitit.

Non potes dimetiri quin aut bacchius sit, aut concisio exempta media ex voce illa *altero*. quo modo etiam nunc vulgus Italicum pronunciat.

Gurgulione,

Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?

Quatuor syllabæ, quæ tres primas sequũtur, pedem vnum constituant necesse est. quare aut vna ex mediis eximetur: aut erit epitritus primus. melius vt primus sit proceleumaticus. Captiuis,

Tibi ille vnicus. mihi etiam vnico magis vnicus.

Quinque primis vocalibus vnus pes fit: quippe coactis in anapæstum. Quia *ti* pro *tibi* pronunciabant. sic & *mi* pro *mihi*, Æolẽsium more, quos imitati sumus. Quare ex octaua, nona, decima, vndecima, duodecima, tertiadecima, est alter conflatus anapæstus. Quod verò dixerunt de duobus comparatiuis, *potius* & *melius*, passa esse eandem fortunam, ita vt ex ipsis fierent totidem pyrrichii: non est verum in illo quem adducunt ex Andria,

Dabit nemo. inueniet inopem potius quàm te corrumpi sinat.

Aiunt enim *potius quàm*, esse anapæstũ. nos proceleumaticum agnoscimus. quemadmodum in aliis multis. Nam Erasmus quum sedibus imparibus receptum scribebat pro iambo spõdæum, dactylum, tribrachum, anapæstum: proceleumaticũ non rectè omisit, qui, vt puto, memoria excidisset: creticum verò, quem sanè putaret non admitti. nam si eam in sedem posse duci sperasset, nequaquam tam multa carmina subuertisset. Proceleumaticus autem quum proximè ad naturã dactyli accedat: tribus modis sonum suum explicat. Aut enim mollis est, atque adminiculis quibusdam dactylo similior effectus: vt *Genua labant, ariete, parietibus*. duabus enim vocalibus constitutis, prior consonãtis vim quandam videtur obtinere. Aut est apertior: vt in versu Enniano,

Capitibus nutantes pinus, rectasq; cupressos.

Aut est coactus, ademptis consonantibus, quibus syllabarum breuitas impeditur: qualis est in Andria,

Sine

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Itaq; hunc ad versum quũ peruenisset Erasmus, neque in eo vellet metiri proceleumaticũ, quem in suis legibus nõ recẽsuisset: & putaret duriusculè fieri, si Æolicũ digãma tolleretur, vt proceleumaticus exiret: sustulit alio consilio. quippe vt exciperetur tribrachus in duabus syllabis primoribus huius nominis, *inuidia*: & ex duab' postremis vocalibus vna syllaba cõcreta esset. Cæterũ vt in natura, ita in arte illius imitatrice nobis faciendũ est: nihil enim vel otiosè, vel superfluò agere. Igitur vt constet ratio dimensionis, si recipias proceleumaticũ: vnum tantùm moliris, quũ aufers digãma. sin malis tribrachũ: tum & hoc idẽ tibi curãdum est, vt amoueas: tũ præterea duabus confertis syllabis deformanda vox. Quòd si (ac verius quidem fortasse est) ita pronũciemus, vt ex iis duabus vocalibus prior quasi consonantis obtineat sonũ: iam ille primus pes, non amplius sit tribrachus, sed anapæstus. nam hunc ad modũ pronunciari, & in quibusdã proceleumaticis ostẽdimus, & apparet ex spondæo illo coacto poetæ,

Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis. (ti.

& apud Horatiũ, *Vt Nasidieni iuuit te cœna beat.* Oportet enim esse quadrisyllabum nomen, vt tolerari queat alio versu. non autem pudenter inuertêre Grammatici sic, *Nasidieni vt iuuit*. sicut, *Nasidienus ad hæc*. Sic & Catullus, *pituita*: primam quum produxit, *Muccusq; & mala pituita nasi*. non corripuit Horatius, *Nisi quum pituita molesta est*. Sed trisyllabũ posuit ita, vt medium elementum, Æolicum fiat digamma. quod & elicitur ex A Elii Stolonis iudicio, qui à petẽdo vitã, duci ratus est. Verùm quod in *inuidia*, fecit, vt vnã ex duabus efficeret syllabam: commodius fecisset in *iniuria*, illo versu, *Quo iure quaq; iniuria præcipitem me in pistrinum dabit*? Id quod si animaduertisset, non ausus esset eximere pronomen illud *me*, quod magna cum emphasi ac gestu ad timorem personæ positum est, & in omnibus legitur exemplaribus. Proceleumatici verò habes exempla tam frequentia, vt penè legitimi, non subdititii esse videantur. Ex Andria, *Mala mens, malus animus: quem quidem ego si sensero.* &, *Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.* Qui mollior est in hoc secundo, propterea quod, vtì diximus, *mi* & *ti* monosyllaba fuere: sicut & *tu, me, te*. Quod & alibi sæpe, & in Gurgulione,

Vnde pituita dicatur.

Curato: ego tibi quod amas, iam huc adducam.

In Aulularia,

Eam ego hodie faciam vt hic senex de proximo.

In Asinaria dubitari potest an sit proceleumaticus. Nánque in verbo *ostendo*, prima producitur natura, *(phum.*

Agedum istum ostende, quem conscripsisti syngra-

Commodius cõcides illud præteritum sic, *conscripsti*, sicut mox *scripsti*.

De cretico autem, quẽ isti omni conatu subterfugêre, pluribus tum rationibus, tum exemplis est disputandum. Nam si in Heroicum admittitur: si in Tragœdia, quod est poema clarum, nobile, elatum, castum, locum inuenit: quare in medium ac vulgatum sermonem non recipitaur? est sanè apud Poetam,

Et naufragum Scyllaceum. Dicent non fuisse librum emendatum. at Vari ac Tucæ iudicio emendatum fuit hoc, quod relinquerent. at est in emẽdatissimo, quod suprà adducebamus, si audias sine interpolatione,

Stellio, & lucifugis. At etiam illud existimat Terentianus, non autem dactylum,

Insulæ Ionio in magno. At est apud Euripidem in Ecuba,

Δυοῖν ὃ παιδοῖν δύω γεκρὼ κεδόψεται.

Quum dicere licuisset, παιδοῖν δυοῖν. Itaque nos quoque in Nemesi studuimus & auribus & gratitati, *Heu genus nefandum!* Poteramus enim, *Heu gens nefanda!* Et alio loco posuimus *sinistra*, potuit dici *scæua*. Cæterùm perpaucis aures poeticæ datæ sunt. Præterea si dactylus & anapæstus in iambi loca suffecti sunt, quorum vteruis vna illum & syllaba & tempore superaret: quare eam licentiam sermonis eadem puritas nõ coegerit recipere quasdam voces, in quibus esset creticus? præsertim quum ex ipsis solis aliquot integri versus constent. qualis in Andria, *Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.* Nam & prior coniunctio producitur positione poetæ arbitratu, & posterior primam habet longam eadem lege. præpositio verò breuis est natura, &c. Ad hæc ea nomina & verba, *Deus, dies, fuit, mea, tua, sua*, & eiusmodi de quibus suprà diximus: eò pertinent vt quum collectionem in vnam syllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoque fieri posse, vt emolliatur pronunciatione. Quis verò paulò diligentior non animaduertat antibrachium esse apud Homerum: αἰγαπόου: in tam nobili versuum genere. & rursus, ἀνδροπῆτα, si ita legas, non ἀδροπῆτα. Et ex bacchiis omnib' tres toti Plautini in Amphitruone,

Nec æquum, anne iniquum imperet, cogitabit. (ne,
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua.
Habendum & ferundum est hoc opus cum labore.

Quas rationes Erasmus si notas habuisset, non transtulisset, *ex*, præpositionem in Andriæ prologo sic,

Qui bene vertendo, & eas describendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Quod equidem vt non improbo: ita consilium non laudo, quo est adductus vt id comminisceretur ob amphimacrum vitandum. qui si his rationibus non acquiescat, exemplis saltem credere cogatur. Hæc verò quum essent propè infinita: multa omisi tamen, in quibus tergiuersari possent: & alia quanquam firma pene innumera, ne tædium parerent. paucis ergo contentisimus. Ex Hecyra igitur quum illud possemus adducere,

Eam calamitatem vestra intelligentia:

supersedebimus duabus de causis. tum quia

H.

ipse liquidam non geminat in postrema dictione: tum quòd nos pronomen primo loco positum, monosyllabum agnoscimus. quare audiamus ex Asinaria,

Fortè si tussire occœpsit, ne sic tussiat.

Nec repugnarim si velit ita legi, *Fors si.*
nam is erit magis ferendus, quàm qui putabat *si* corripi. id quod non fit, vt in compositis, *nisi*, *quasi*, *siquidem*. Acrius tamen intuenti neutrum probabitur. sed *Fortè*, pyrrhichium putandum, πυῤῥὰ τὸ φέρειν. In Gurgulione manifestius,

Pernelim sepultam. sed quum adhuc naso odos meo.

Odos enim vltimam producit natura.

Ex Andria, (*est.*

Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo

Quo è versu creticum vt tolleret, non veritus est vniuersæ orationi detrahere ornamentum: pronomen illud scilicet, quod in secũdo statim loco legitur. Ex Eunucho duo,

Quæ cum amatore suo quum cœnant, ligiriunt.

Nam hìc effugere non possumus, quin aut prima in sede creticus sit, aut in quinta. Etenim secundam vocem si non collidas, sed integram relinquas (id quod frequenter fit: vt apud Horatium, *Si me amas.* & Plautus sibi licere voluit in Pseudulo,

Si de damnosis natis, aut de amatoribus:)

creticus sit ineuitabilis in quinta. Prima nánque pedis illius syllaba lõga est natura, non positione. quippe *cœnare*, mediam natura producit. Si verò collidas, tum in prima sede hoc eueniat. Poteram & illum adducere ex Heautontimorumeno,

Ita ne comparatam esse hominum naturã omnium.

Queni qui trochaicum rentur, nugas agunt. potius ad superiorum censum deducendus: quorum ratione vox illà *comparatam*, primam corripit. In Adelphis, (*sequi.*

Quam aut hìc non manere tandiu, aut nunc per-

Est enim *nunc*, νῦν circunflexa: igitur & natura longa. Quomodo in Eunucho ad trochæos confugiant ibi?

Sed neminem curiosum interuenire nunc mihi.

Quem pro senario imprudenter nimis metitum sese Erasmus putat. In Aulularia,

Nempe sicut dicis. quid hic? non poterat de suo?

Aduerbium enim asseuerationis à Græco ductum νὴ, producit natura primam. Quis verò eximet à cretico illum in Trinummo?

Sit taciturnitati clam fidei ac fiduciæ.

Nisi qui ad miseram trochæorum aram confugerit. Quare illo obruantur ex Gurgulione: quem iambicus quin sit, vt sese in omnia vertant, efficere nequeant,

Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum.

Non minoris efficaciæ in Amphitruone,

Conferas sermonem, nec ioco, nec serio.

Atque initio quidem arbitror vocalium imbecilliorum mollitie factum, vt subirent pedes alieni. sic dicimus, χρεὼ, πολιτάδεω, πόλεως, πλέων. etiam vt bacchius receptus sit illo versu, hac eadem ratione,

Et læueis ocreas lento ducunt argento.

At hunc versum spondaicum existimat Diomedes vir doctus, non malè: vt mollior vocalis subeat fortiorem. Sic creticum interposuit, vt spondæũ faceret in verbo *aureo*. Quòd si in Tragœdia cretici sunt, in heroicis bacchius & antibacchius, vt tum Homeri, βορέης, tum Virgilii, *fluuiorum*, taceam anapæstum: non videatur fuisse tot monstra necessaria, quot isti eximendo elementa crearunt in *quidem*, *sicut*, *simul*, atque aliis. neque excludendas integras fuisse voces, aut alias spurias ingenuis supponendas. id quod fecisse Erasmum & suprà declarauimus, & in aliis ostendemus. Ad quæ antequam accedamus, de anapæsti quoque, vt de cæteris, receptione dicendum est. de quo Priscianus quum scriberet, excidit ei sententia sanè absurda: Erit, inquit, probabilis iambicus versus, & Tragœdiis aptus, si secundum & quartum pedem, non alios feceris quàm iambos, aut eum qui tribrachus est, aut anapæstus: quoniam sunt pares. Quà enim lege fretus anapæstum tribracho parem dixit? nam quod ait, etiam sedibus paribus anapæstum ritè collocari, verum est. sic enim multis in locis deprehendes: vt superflua sint exempla. In Pluto,

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ὄζειν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί.

Et bis in eodem,

Οἱ δ' ἐξεπράττοντο, κἀκ ἐδόκουν μ' ὀρᾶν ἔτι.

Verùm hoc est illi adeò frequens, vt nullus pudor Latinis sit iam futurus, quibus linguæ ratio persuasit, ne hoc attentius curarent: præsertim quum in Tragœdia quoque hoc admiserit, grauius sanè ac longè castius poema. Obseruantior Sophocles: Euripides minus obnoxius. minus enim parcit illis sedibus,

Γλῶτταν δ' ὀπορχήσασαν ἰδέα τῆς φρενός.

Neque solùm in illis anapæstum: sed & in vltima in Oreste.

Αὐτουργός. οἷ' ἀφ' ἡμῶν μόνοι σώζουσι πόλιν.

Quem si tribrachum esse arguteris: syllabam nunc respicias, non legem illam qua vltima indifferens habetur.

Hunc Euripidæ versum ita legimus in nostro manuscripto. Impressum habet γλῶ. At Æschyli quoque est tribrachus in Prometheo,

Οἵ' μὴ πελάζειν, ἀλλ' ἀλισόνοις γύποδας.

Quod verò suprà dicebamus: tolli Æolicum elementum aliquando: cuius exemptione detur locus syllabis pedes cõficientibus, multis exemplis obseruari potest. Cæterùm nequaquam ex Phormione, quemadmodum prædicabant illo versu, *Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti.* Erit enim proceleumaticus ex septima, octauà, nona, vndecima, elisa decima. Sed tutius ex illo,

Liberius viuendi fuit potestas. nam antea.

Neque temerè. est enim *viuo*, Græcum βιῶ. Cui quum sit additum digamma, quare non & auferatur? vt quòd sonus posuerit, lex sustulerit. Sic in Pseudulo,

Boues qui conuinas faciunt, herbasq; aggerunt.

Nam quemadmodũ in libris De causis, & in Exercitationibus dictum est, puto non admodum vegetam, contentámque fuisse literæ illius pronunciationem. sicuti neque in *ouo*, neque in *oue*. quæ vt apud nostrates Germanos asperrima est, ita Vasconibus penè vocalis, non consonans: nedum vt duplex vspiam sit. Sed nequaquam par fuit ratio aut necessitas, vt eliderétur idem digamma in verbo hoc, *inueniet*: eo versu ex Andria, quemadmodum iidem commenti sunt,

Dabit nemo. inueniet inopem, potius quàm te corrumpi sinat.

Neque enim mutatur versus dimensio, siue tollatur, siue relinquatur: sed in principio Amphitruonis eximitur ex ea voce, *iuuentutis*. atq; ita fit anapæstus primus pes. propterea quòd secũda syllaba natura breuis est: sicut in affini suo, *iuuenis*. Eadem natura & ars in illo ex Gurgulione,

Iuuentute, & pueris liberis, ama quod lubet.

Longè alia ratio in Captiuis,

Nulla spes iuuentutis: sese omnes amant.

Nam neque aufertur Æolica litera: & prima ipsa quæ erat consonans, fit vocalis, vt formetur dactylus in secunda sede. sic audias proceleumaticum in Captiuis,

Aliquem inuenire suum quicum mutet filium.

Fit enim ex quinque syllabis: quatuor cõstantibus, vna collisa, & extrito digamma. Atque hæc quemadmodum vera putẽ, satis dictum est: illud autẽ, quod aiunt, non est verisimile. Ad eundem modum extrudi consonantem illã Æolicam ex coniunctione, *enimuero*. nam quid esset, *enimero*? Verùm vnicam syllabã fuisse, *enim*, quũ vellent, arbitror. siquidem Græcũ fuit ἐν, & ἐνί. Neque repugnat longa vocalis: id quod etiã in libris Originum docuimus: sicut neque in *crepida*, κρηπὶς: neque in *venio*, βαίνω. Posteriorem autẽ vocalem ἐνί, pro consonante acceptã libet existimare: veluti in *cui*, & *Pompei*, & *Gai*. sunt enim monosyllaba, sicut & *hui*. & quod æquè durũ est propter sequentem consonantem, *huic*. At profectò quid tandẽ mirum sit? Nonne *suadeo* & *suauis* ita pronunciantur, vt secundũ elementum nullum augeat numerum syllabarũ ad pedes conficiendos? Et quot mõstra inuenias apud Homerum, præsertim in Odyssea? tot iambos, tot trochæos, tot nescio quid. Oppianus quoque μίλιδδον ita meritur, vt duas priores syllabas corripiat. In quarto Piscationum,

Δελφῖν θ' μολίδδοιο μετὰ σόμα δέξατο τέχνῃ.

Vbi duæ mutæ sunt, non muta & liquida. Sed & creticum posuit in primo Venationum,

Ἠ πῶς αὖα δέδορκεν ἀσκαρδαμύκτοισιν ὀπωπαῖς.

Vbi nisi ex cauda verbi tollas duo postrema elementa, etiam sibilum exterendũ est, vt fiat tertia dactyli syllaba. & sic tamẽ legitur. Apud Apollonium quoque in secundo, considerandum est quis sit pes ille primus in hoc carmine,

Ἀσχεχέως. ὅσσοι δ' ὄφρα θεοῖς φέλον ἐκ δόπικεύσω.

Vulgò igitur ita quoque loquutos esse arbitror, non laturos scenarum barbariẽ, quæ de medio sumptum sermonem vsurparent. Qua ex re non vulgaris, neque mediocris oritur dubitatio. Si illi versuum generi licuit, vt quum vellent, suo modo: quum liberet, vulgatis legibus loquerentur: quare nõ & in alia poemata ius eiusmodi receptum est? Ergo in tãta licentia quis mirabitur, versuum quoque multã variámque mutationem tolerari potuisse? quippe quum alii curtissimi, alii adeò longi sint: vt mihi libeat cũ Plautino trapezita iocari, qui sic ait,

Dum vnũ scribo, expleuit mihi totas ceras quatuor.

Quibus dimetiendis & negotium sibi exhibuere docti: & causas reddere conati sunt consiliorum quibus adducti sint poetæ, hoc vt agerent. sed quas causas mox videbimus. Quantus verò ille in Eunucho?

Et magnifica verba: verba dum sint. verùm si ad rem conferentur, vapulabit.

Hìc enim sunt sedes vndecim trochæorũ. quare hìc quoque ab illis dissentio, qui vnum esse versum arbitrati sunt. mihi sanè videntur duo. Ac prior quidem trochaicus dimeter brachycatalecticus: alter verò octonarius. Sic enim pronunciauit, vt quum sic dixisset,

Et magnifica verba: Substitit, affixítque ibi propositum in verbis. postea cum re simul sententiam mutauit: vt pro factis facta redderet, & verba minitaretur. Priscianus distinctionis causa breuiores insertos versus dicit. verùm neque ille distinctio hæc quid esset declarauit: neque nos, quid sibi velit, sanè scimus. Nam quæ distinctio debet esse, non solùm in eadem scena, sed etiam persona? quæve in primo statim ingressu grauissimæ fabulæ Amphitruonis? vix in scena pedem posuit, quum ostendit se sibi non constare. Quid distinguit ibi rerum, quas nullas adduxerit? aut quæ varietas in Pamphili conquestione: cuius vna tantùm materia, duritia patris. Ergo qui in eodem argumento, quod proposuerat, perstaret: quo consilio tetrametris illud inseruit dimetrum?

Quod si fit, pereo funditus.

Alii, vt sibi videbantur acutiores, è rebus ipsis duci nõ solùm pedum statum aut cursum, sed etiam versũ tractus prodidere: In re perturbata mutari versus, pedésque ipsos confundi: in celeritate trochaicos trudi: grauibus personis statarios sermones fieri ex spondæis. Afferunt huc non tam pro teste, quàm pro iudice prudentiam Virgilianam, diuinam illam profectò mihi, ac venerabilem: qui rem verborum nitore, ac numerorum æquabili concinnitate oculis subiiciat. ego verò vt horum amplector diligentiam: quam tanto studio in meis poematis exprimere conatus fuerim: ita in Comœdiis, in quibus ista fieri profitẽtur, falsum simul atq; superuacaneũ animaduerti. Nam si in personarũ statibus diuersis, si in continuis negotiis, si in fabularum partibus maximè inter se dissimilibus, idem pes,

idem pedum ordo, idē carminum genus ostendatur: iam nulla causa est quin horum sentētia, tāquam vana explodatur. Ergo in diuina fabula ac verè Thesauro (quam leui nimis de causa, vt alibi dicebamus, Trinummū inscripsit Plautus) Protasis trimetro iambico tota constat, itē Epitasis, tū Catastrophe. Stichus è cōtrario, tota trochaicis lōgis. In Mostellaria adolescenti Philolacheti perdito ganeis, & luxu atque otio corrupto, quisque vnam modò rem ageret, vt inseruiret ventri, dati sunt versus omni pedū penè genere pleni. Tranioni autem seruo trepido, in re desperata versus compositi, atque sibi ipsis constātes. Seni Teuropidæ, viro graui, parco, læto, aucta re, amoto maritimorum metu periculorum, senarii iambici. Quid grauius Amphitruone? quid statariū magis, quàm finis fabulæ conuersæ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Sticho verò tam iambis potant, quàm trochæis. Gurgulio currens in re noua, nouo nuncio vehitur quidē trochæi rotis. at Acanthio in Mercatore, haud absimili in re quadratis vtitur iābicis. at iisdem in Terentiana Phormione Geta pari in negotio. Ergasilus verò parasitus in Captiuis, tam trochaicis quàm aliis: qui tamen ageret similem cursuram. quemadmodū & Dinacium puer in Sticho nuncii author noui; vtrisq; mistim vsus est. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris in Pseudulo, dum lenonem quærit. Trochaicis Erotiū meretrix in Menęchmis, vt obsonium comparandū curet: at è contrario trochaicis Lysiteles adolescens, & grauis, & frugi in Trinūmo: & Chremes senex, vir bonus atque temperatus, in Andria, seria imprimis de re, paterno animo, constanti conquestione. quòd si ad Dauum respiciant, qui sequenti scena iam otium atque tranquillitatem imperando sibi, bellissimos fundit trochaicos: iam ipsi illa de celeritate aliquid consultius remittunt. Quid? quot quoties choros viderunt currentes? & tamen sciunt Tribrachum ab ipsis Chorium cognominatū. quare Sophocles in OEdipo Tyranno, accurrentem Theseum, atque opem ferentem, trochæis adornet ex horū sententia: nisi eiusdem chorus iisdē pedibus claudat fabulam. Quòd si argutulè cōminiscantur id eò factum, quia chorus esset discessurus: quid Æschyli choro faciemus, qui in Persis stat, neque abit? quid Darii spectrū, quod ab inferis veniens cum matre diu loquitur trochaicis? Neque secius Euripidæ Pylades cum Oreste. apud quem Eteocles quoque cum Polynice fratre ad manus iāiam venturus, non alio pede vtitur in cōtentione. In eiusdem Troadibus vnicā orationem tam iambicis, quàm trochaicis habet. verùm exemplorū satis etiā ex ipsa Tragœdia. Poetas profectò istos comicos nostrates, vt in mentem venerant res arripuisse, eisq; numeros arbitratu potius suo quàm legibus alienis accōmodasse reor. Hi verò legumlatores noui plerique hoc suis ingeniis obtinent peculiare: semel alicubi siquid deprehēdēre, illico pro necessario præcepto habent. quod hominum genus maxima ex parte piget laboris. atqui longo multóque opus est studio, & opus consilio prudentī: acri iudicio opus est. Quanquā equidem non negauerim, fabularum initiis, vbi animos aurēsque spectatorum trimetris versibus imbuissent: ipsi sibi suo quasi iure agerent deinceps interspersis alicubi eiusdem generis longioribus. ídque neque semper, neque coactos, neque consultò factitasse existimamus. Fuit tamē hoc illis in more positum: vt narrationibus trimetros maiore ex parte adaptarent: neque solùm in Argumētis, aut Prologo, aut Protasi: sed etiā eiusmodi personis attributos, quæ vel aliud agerēt. veluti Dau' in Andria, cū de aliis rebus loqueretur, alia vtitur versuū dimēsione: vbi ad narrationē deuentum est, de naui fracta apud Andrū, ad trimetros diuertitur, *Ad hæc mala, hoc mihi accedit etiam.*

Hæc *Andria*, Eadē in Epistolis quoq; obseruatio. In Pseudulo à longis in senarios deflectitur. In Asinaria quoque, quod pactū cōscriptum est inter adolescentē & lenam, senariis expletur: quoniā sit narratio quædā. quanquā ne ibi quidē semper. Longis enim versibus narrat in Rudēte Grippus, euētis fortunæ suæ sese bene acceptū: at in eadē, senex somniū trimetris. Ex vtrisque verò, atque etiam aliis mistis, Sosia Amphitruonis. tametsi vbi iam conseritur prælium, iamborum vim atque alacritatē minutiore gyro flectit ac vibrat. Quum igitur tam inconstantem legē videamus: vt poetis illis neque curæ fuerit vt id facerēt: neque saluo puri sermonis nitore efficere potuere, vtī numeris vterentur astrictioribus: nos sic inuenta, aut qualia existunt, esse permittamus: vt siquid sinistri sese offerat, ne odiosè tanquā ius nostrum vel persequamur, vel etiam extorqueamus. præsertim quum licentiæ vitium à Græcis sumptum, laxiore, vtī solet, negligentia fecerint cumulatius. Vt non tam monstrosi nobis versus quidam videri debeant: quàm miraculo ii qui puriores exeunt atque commodiores. Nam sanè vel illum primum ex Rudente, non impiger atque hisce in lectionibus exercitatus dimetiatur,

Proh dij immortales tempestatem quoiusmodi.

An statuas in vltima tribrachum tam luculēto aditu, imò verò ipso in limine fabulæ? non sanè placet. An postremā vocē ita pronunties vt trisyllaba sit? Quī fiet id? extritāne duplici consonante? tum verò quid erit, *quoiusmodi*? Quis sic loquatur? quid igitur agendum? videtur mihi interiectio illa esse extra versum, *Proh.* Cui senarius deinde substituatur. sicuti, φεῦ & *Hui.* nam ipsam corripere simul & primam huius vocis, *immortales*, vt anapæstus excitetur: mihi sanè religio est. Similis versus in aurea Trinummo, *Proh dij immortales conditionem quoiusmodi.* & in Andria, *Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi.* vt omnino mihi augeat suspitionem distortæ pronuntiationis.

Illud

Plautinæ & Terentianæ Comœdiæ quibus numeris constent.

Illud verò quod aliqui dubitando, quidam etiam asseuerando negabant, Terentianas fabulas trimetris circūscriptas: falsum esse deprehendimus. Nam & apud eū poetam plus esse huius carminis inuenies: & cōtrà, apud Plautum quadratos, aliáque longiorum genera frequentiora. Andria penè ex æquo diuisa in vtrāque partem est. haud enim ita multò ab longis senariorum numerus superatur. In Eunucho, & Heautontimorumeno item, at in Adelphis penè ex quadrante longi ab senariis exceduntur. Phormionem potior senariorum numerus conficit. Hecyra laxior fabula, ac pedestrior est. Itaque omnium Terentianarum ad quotidianum sermonem quamproximè accedit. est tamen in ea senariorum plus tertia parte. At contrà Plautinæ Amphitruonis & Rudentis vix totus quadrans expletur senariis. Asinaria, Epidicus, quam tantopere ipse author commendat, Mostellaria, Menæchmi, Miles, Mercator, Pseudulus, Aulularia, Casina, Gurgulio, Bacchides aut ex vtrisque æquè constant, aut etiam minus habent senariorum. Captiui verò, & Persa, & Pœnulus, plus dimidio textæ sunt longis. Trinummus legebatur hactenus tota quadratis ferè: eam nos ita restituimus pristinæ sinceritati, vt ad quingentos senarios excusserimus. quorum tamen numero præstant longi versus duplo. Quā operam etiā Truculento quū impendissemus, paulò minus ducētis reformatis: tantam longiorum inuenimus multitudinem, vix vt illorum hi essent pars quinta. Atque is labor haud temerè susceptus est: quum tam facilè mendaciū Quintiliani authoritate tegeretur. Nam isti magni viri, dū nihil inexcussum volunt, & fastidiū leuiora, plus vsurpant nominis quàm ponant operæ. id quod Erasmo quoque euenisse tum suprà ostendimus, tum ex multorum versuum deprauatione cōstare potest. veluti ex Eunucho,

Habeat despicatam: & quæ nos semper omnibus cruciant modis.

Vbi genuinam lectionem deprauauit, dum fugit creticum: neque potest prætendere trochaicam dimensionem. Itaque languidam atque inuenustam substituit vocem, *suspectam.* Auxit hūc errorem maiore culpa, cùm ex eadem illum profitetur è puris creticis,

Siccine agis? quis tu homo es? quid tibi vis? quid eum ea rei tibi est?

Quem tamen & iambicum quadratum agnoscas: & nulla in sede creticum possis collocare. Pari infelicitate & illum ex Andria creticis conclusit, qui esset integer senarius,

In denegando modo quis pudor est paululum.

Restituta nānq; per initium prępositione, quam ille nimis confidēter sustulerat in prioris finem, tolles illius & errorem & audaciam: simul deprehendes crassam temeritatē hominis, qui creticum ex tribus vocibus confectum iri sperauit illis, *quis pudor est.* Verùm præceps ille fuit authoribus emendandis. nam ex Seneca versum illum fortasse Publianum,

Arcum intensio frangit, animum remissio.

sic inuertit, *Remissio animum frangit, arcum intensio.* vbi Grammaticum agit non poetam. Dixisset commodius, quod ad pedes attinet, sic legi posse: nunc quum statuit necessitatem, causam suam facit deteriorem. nam ad hunc quoque modum senarius est: & in aliis apud eundem authorem senariis non obseruatas magis leges intelligas, quàm in Comœdiis, aut aliis fabulis. Quòd si acrius contemplere, longè concinnior sententia est: quam deformat ille sua subuersione. Etenim sententia tametsi æquabiliter de arcu atque de animo pronunciat per cōtraria: animum tamen ad arcum referre vult: quoniā de animo quærere statuerit. Itaq; non ab eo incipere, sed eo sententiam terminare oportuit: præsertim quū præter expectationē de animo sentiat. nihil enim mirum intensione arcū: at mirū remissione animū frangi. Quare & crescit oratio, & adeò vegeta est, vt quauis pedum dispositione potior sit atque accuratior. Adeò curiosa hæc ingenia, sui confidentia, iudicio destituta, & se & alios fallunt.

De comicorum versuum materia, partiúmque quantitate satis disputatum est. de ipsarum partium numero deinceps videamus: Principiò quod superioribus libris statuebamus, hic repetendū est, Versus per initia breues fuisse, duobus ad summum contentos pedibus. id quod etiam ratione comprehenditur. Partes enim toto priores sunt. Prius casa quàm vicus: vicus quàm vrbs. Exempla quoque in promptu sunt. sic enim ortum esse primum senarium in Apollinis pugna dicebamus: illa simplici acclamatione, ἰὴ παιάν.

Quam quum & iterarent & frequentarent, natum aiunt senarium,

Ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν.

Quare apud authores fabularum audias singulari voce contentum versum: vt in Eunucho,

Occidi. sed & monosyllabum vtī dicebamus, φεῦ. Et eadem geminata voce, in Pluto, ᾷ, ᾷ. hic quidem distincta, alibi coniuncta: vt in Philoctete,

Ἀῖ ἀῖ παπαί. Repetitis deinde tractibus productiores facti, Ἰοὺ, ἰοὺ.

Hoc quoque ita in Trinummo duplicatum fuit, vt dimeter fieret,

O Callicles, ô Callicles.

Ergo cùm duūm pedum essent genera: alterum motorium, alterum statarium. Qui versus è motoriis constarent, in iis binos pedes singulis collectos tractibus feriebant. qui verò è statariis componebantur, satis habebant suum cuique sedi pedem referre. In priore classe fuit pyrrhichius. cuius versus Enoplios dictus fuit: quo vsi sumus nos primi toto poematio in natalia Sileni: cuius initium,

Modò citus ego pede celere magis ago numeros:
Abeoq; Venere duce loca super alia volans.

Scenici chori certis locis vt in Oreste,

Χρέος ἐμόλετέ ποτε. Ἀνὰ κάλαθρον ἐπὸ λέχεος.

Eiusdem generis est iambus, trochæus, tribrachus. In secundo censu spondæus, dactylus, anapæstus, proceleumaticus, cretic⁹, amphibrachus, bacchius, palimbacchius. neque verò sine ratione fuit hoc. In his nánque vocibus accẽtionum natura quatuor aut quinque tẽporibus frequẽs est. Ergo statarii versus ex pedum numero nomen obtinuere: ita vt heroici, quoniã sex spondæis constarent, senarii dicerentur: motorii verò non item: qui ob celeritatẽ satis haberent, ex dimidio tantùm nomen sibi vindicare: propterea quòd bini prodirent simul. Atque ita factum est, vt quibus essent pedes bini, ii Monometri vocarẽtur: quibus quatuor, Dimetri: quib⁹ sex, Trimetri: quibus octo, Tetrametri: Apud Græcos hæc. Latini verò his nominibus etiã alia addidere: non ab dimensionibus, quæ binos caperent pedes, sed à numero, quaternarios, senarios, octonarios: tantò commodius, quum vnica tantùm voce etiam imparibus constitutos pedibus nominabant quinarios, septenarios. Nam hos Græci, Brachycatalectici adiectione agnoscunt, quanti sint. Illud non eo inficias, carere nos Latina voce, vbi vnica syllaba vel defectos, vel abundãtes designare volumus: quos Græci Catalectos, & Hypercatalectos nominarunt. Verùm de his alibi. Octonarios autem etiam quadratos appellauim⁹: quemadmodũ in cubica figura anguli sunt octoni: quã quũ dicerẽt Quadrãtalem, eodem nomine hosce versus insignitos voluere. Etenim constituta quadrata superficies si fluat, atque postea sistatur, quadrantal creat. Quam ob causam corpus hoc Latini Græca voce Tesseram vocitarũt: non à laterum numero, vt quidam putauere, sunt enim sex: sed ab radice constitutionis: sic enim appellãt Mathematici. Præterea quum senarii plus in vsu fuissent, primúsque Boistus produxerit octonarios: eos ab ipso tractu longos nominauere. Ergo neque Gellius Ennianos versus Quadratos rectè appellauit trochaicos illos,

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm:
Ne quid expectes amicos, tute quod possis agere.

Neque Varro in septimo de lingua Latina illos ex Eunucho,

Heri aliquot adolescentuli coimus in Pyræo.

Siquidẽ Ruffinus author est: eundẽ Varronẽ ita sensisse: versum septenariũ fieri, quum ad senarium pes trisyllabus adderetur: apponítque exemplum iisdem numeris ex Hecyra,

Nam si remittant quippiam Philumenæ dolores.

Non solùm igitur à se dissentit ipse, verumetiam errat definiendo. Nam & minores sunt octonariis, & maiores septenariis: & trisyllabus pes, bacchius præsertim, iambo nõ solùm est aduentitius, sed etiam alterius tractus diuersi, neque dignus qui in Iambici definitionem admittatur. Et ridiculum est, non potius ex septenis fieri septenarium, sicut è senis senarium: quàm è senario, & vno pede, tãto minus trisyllabo. Sed profectò magnos viros authoritas sæpe texit; etiam malè sentientes. sicuti Ciceronem quoque fugit ratio, quum in prima quęstione Thusculana septenarios vocat illos,

Heu reliquias semiassi Regis denudatis ossibus
Per terram sanie delibutas fœdè diu vexarier.

Erasmus Varronem sequutus Tetrametrũ nihilo prudẽtius explicauit illis verbis: Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari vna syllaba producta penultima: quoties Iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attinebat dicere penultimam productam? Neque enim necessarium hoc est: quo loco & tribrachus esse potest, & dactylus: quorum syllabæ postremæ breues sunt. Aut quæ est illa explicatio? quasi quũ dicas, Homini interdũ pes deest: quoties integro semihomine, alteri semihomini pes deest. At enimuero quis nescit tetrametros, non è duobus dimetris, sed ex quatuor dimensionibus constare? Si quis vel partium consideret rationem, quarum singulis æquale ius sit in versu: vel originem intueatur. Neque enim Boistus ille, aliúsve quispiam, dimetro dimetrum aptauit: sed trimetrum, quem tum longissimum inuenerat, monometro produxit. Præterea quis hoc audiens, non putaret esse nefas, cæsuram facere in quinto pede? siquidem ex duobus dimetris tetrametrum ita consarcinandum est: vt integro integrum addatur. Quid quod idem abusus est dimetri, trimetríque appellatione? Nam imprudẽter nimis sanè versum illum ex Andria iambicum dixit pentametrum,

Hoccine credibile est, aut memorabile.

Constare nánque ex decem sedibus iambicis oportebat. Quare trimeter brachycatalecticus agnoscetur. neque enim idẽ esse μέτρον & pedem, suo loco declaratum est. μέτρον enim capere motorios pedes binos. Hunc verò tam ridiculum errorem etiam in illo continuauit,

Noui rem omnem. sed est Simo intus? est.

Nihil igitur mirum, qui motorios pedes suo defraudet iure, id quod illis abstulerit, ad statarios temerè trãstulisse. Illum nánque versum ex Andria, *Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.* Ausus est creticum dimetrum nominare. Qui tamen pes quum sit non solùm syllabarum numero, sed etiam temporum quãtitate prolixior quàm spondæus: quare solus vnam dimensionem non expleat, si spondæus implet? Eum tamen sequutus Riuius, parẽ erroris admisit proportionem. Siquidem trochaicis anapæstũ nonnunquã interseri scripsit, causa celeritatis. quod dictum cum illo superiore sanè conuenit. Idem nánque sentiunt, quũ ille creticũ ad iambũ, hic anapæstũ referat ad trochæũ. At qui pes ita esset quatuor præditus tẽporibus, vt duo simul vnã efficerẽt syllabã plenã ponderis & grauitatis, nõ potuit inter cursores illos annumerari: præsertim quũ iambo similior esset anapæstus, quàm trochæo. vterq; enim à breuib⁹ incipit, in lõgam desinit. quãtò enim est iambus grauior trochæo, tantò est anapæstus dactylo. Quamobrẽ haud leui de causa factum est, vt grauissimi poematis grauissima pars chorus ad grauissimi pedis maiestatem sese conferret, scilicet anapæstum. Quid quòd ille nullam posuit rationem, propter quam trochæus esset iãbo volubilior. at verò cùm Græcum nomen excitabat nos: tum suberat ratio. Nã qui & syllabarum numero, & temporum ratione par esset iambo, nõ potuit eo esse celerior, nisi sanè temporum, temporáque differentium syllabarum situ, qua re vna fieret illi dissimilis. Trahit enim trochæus syllaba priore vocem ita, vt in posteriore emollescat, ac quasi euanescat. Iambus è contrario celeritatem professus, grauitatem præstat. Itaque sanguinarius pes, & ad vulnerandum promptus, indicat & impetum primò, & statariam pugnam mox. Id quod Hipponax acerrimo vir ingenio cùm animaduertisset: quam rationem impetus in pede agnosceret, eam in peculiarem pedi versum transtulit. vt sicut iambus in syllaba longa pertinax pugnaret: sic ex iambo constãs versus in longum pedem incumberet. Leuiorem nánq; ratus iambum, quàm vt ad impressionem faciendam satis esset: in quintam prælato sedem, succedere ei spondæum fecit. quare id quoque iudicio consequuti sumus nos: propius ad naturam partium accessurum fuisse totum versum, si iãbus imparibus, trochæus paribus sedibus cõstituti fuissent, cuius rei exemplum, quia res est minus vsitata, è nostris poematiis subiiciemus. hoc ex iambicis, *Malis fortuna cornucopiæ fundit.* hoc ex trochaicis, *Si plaudit malis Fortuna, quid iustis fit?* Qui numerorum sonus, aut flexus sicut videatur absurdus: is meminerit, aurium consuetudinem violẽtam esse: ac propterea noua, & inusitata non tã semper admirari quàm sæpe respuere. Verùm magnoperè nostra interest, qui quoad licet Aristotelis exemplo rerum causas inuestigamus, venari rationem, propter quam cùm iambo sedem assignarent prisci, maluerint ei deferre pares. Nam si in senario, siue ille fuit dactylicus, vna tantùm satis fuerit, quinta scilicet: siue spondiacus, vna item contentus est, quippe sexta: quare trochæo impares, alias iambo designarunt. nempe hoc præter naturam factum videtur. Etenim per initia si solis aut iambis, aut trochæis constabant versus: videtur sanè prima quæque sedes vtrique æquè debita fuisse. quibus vt respondeam, sic mihi agendũ est. Non esse rerum naturam secutos veteres poetas. Multa illis pro libidine facta fuisse: multa fortuitò excidisse, quę postea pro legib⁹ probarẽtur. Vnũ illud satis cõstat: cùm trochæo sedem primã retinuissent: non inconsultò diuersam ab ea, & aliis imparibus aduerso pedi iãbo cõstituisse. quare autem hanc huic, illam illi reddiderint, profectò haud facilè est iudicatu. Atque hìc quidem ita sentit Priscianus. quoniam, inquit, in secundo pede cum dimetiendo feriretur versus, minor ei loco mora debita est. At mihi contrà videtur: maiorem deberi moram in pronunciando, vbi tempore ipso immoramur. & falsum esset: ibi positum pedem, quia feriretur: sed contrà, verum: ibi feriri quia pes poneretur. At hoc quærimus nunc nos, quam ob causam ibi positus sit. Præterea si ea ratio est: quomodo constabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Vt igitur quæstionis naturam cõsideremus, docebit nos verborum inuentio, initia vocum à longis esse, in breues desinere. Nam tametsi breuis syllaba natura sua prior est quàm lõga, quippe simplicior: tamen per initia inuentionum cunctabantur primùm, quæ causa est, vt vocum fines in pronuntiatione obscurentur. ita enim meditantis & consulti animi, suspendere vocem non præcipitare. Quapropter tam in versib⁹ quàm in soluta oratione, postremarum syllabarũ nulla est habita ratio. His argumentis iambo trochæum fuisse antiquiorem, & an apæsto dactylũ, par est. ergo trochaicum versum iambico priorẽ. Quare cùm primæ quæq; sedes trochæo fuerint peculiares, alteræ illi relictę sunt. adhæc cùm esset pes volubilis trochęus, statim sese ingessit in versum. Iambus autem grassator ille idem fecit, quod ciuilibus in rebus plurimis consueuimus. quippe curam⁹ vt oratio in principiis grauis ac sedata sit. Pugnam quoq; cautius aggredimur primò, quæ postea incitatu efferuescat. Sic ad saltum vbi nos comparamus, fortius pedem figimus, vt statariæ moræ maiorem impetum subiiciamus, sic Aristoteles imperator noster, omnium bonarũ artium dictator perpetuus, motum omnem sub finẽ probauit esse concitatiorem. Ita proposito spondæo, & iãbo, satius fuit ab hoc illum excipi, præterea recentissima quaq; memoria ferè metimur ipsas res. Igitur assignata prima sede trochaico, vltima quoque necessariò finitur trochæo. quæ sedes, primã dico, si iambi fuisset, in vltima iambũ nullum haberemus. nunc in hac ille cùm sit: pares ei sedes, quippe quæ huic responderent, attribuendæ fuêre: vt recentissimo sono, scilicet nouissimo, aures spectatorum captæ detinerẽtur.

Trochæ⁹ qua ratione Iambo volubilior.

Iambus pes sanguinari⁹

QVÆ PARTICVLATIM SINT ANIMADVERSA. CAPVT II.

Hæc ferè sunt, quæ de vniuersa re dicẽda erant. Reliquum est, vt ad ea, quæ particulatim animaduersa sunt, descẽdamus. atque equidem vt sese offerẽt, ita ea describam. Sit ergo quod affert Erasmus ab Adelphis eo versu, *Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.* Cùm enim agnosceret senarium, neque rationem inire posset dimensionum, abstulit alterum è liquidis in pronomine: *ille*. id quod vt ego fateor, & posse, & solere: ita triadico. Primum non esse opus amotione liquidæ illius ad syllabã corripiẽdã: id quod suprà satis demõstrauimus. Secũdũ, ab eo creticum in quarta sede constitutum: quem tamen pedem adeò euitarit, vt euerterit multa. Postremò versus aut ab eo dissectos, dissipatósque, aut aliorum incuria solutos ipsum præterisse. sic enm legendi sunt,

Quid tristis es? rogitas me? vbi nobis Æschinus
Siet? quid tristis ego sim? dixíne hoc fore? quid is
Fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet. vbi ver-

bum *siet*, quod & alibi sæpe, vnica syllaba concretum fit. Sic ex Andriæ illo sibilum abstulit, nõ vnde debuit, *Quis igitur est relictus obiurgandi loc⁹?* sibilum, inquit, in pronomine *quis* eliditur. at verò cùm necessariò iambicus sit: nullo pacto ad eũ modum secari possit. sed ex participio tollendũ est. Sed & illum malè dimetitus est, *Perij obsecro, tam infandum facinus, mea tu ne audiui quidem.* ait esse trochaicum catalecticum: qui sit integer quadratus iambicus: neq; ad trochaicum distorqueri possit. Etiam plus in illo errauit, *Fortè ad nos redierit, vise amabo num sit, iam faxo scias.* Nam vt euaderet Amphimacrum, non est veritus sui trochaici caudam etiam vltra pedes octo trahere. Quod si argutet *scias* esse monosyllabum: quis erit tã impudens, vt tertium pedem trochæum posse dici putet? Cæterùm cæteri omnes sint quadrati: etiam hũc, qui sequitur, iambicum malim, nulla facta in prima voce collisione, *Quo ille abire ignauos possit longius, nisi si domum*. In prologo autem Andriæ eo versu, *Nam in prologis scribundis operam abutitur.* Cùm diceret vocis huius *prologis* primam syllabam esse à Terentio productam, addidit sanè friuolam rationem: Latina, inquit, consuetudine: quibus mos est, eam præpositionem productam habere. at enimuerò in Latinis vocibus producant, in Græcis Græcè agant. Itaque & in Heautontim. *Oratorem voluit esse me, non prologum*. id quod neutiquam vocalis ratione, aut temerè factũ est. sed vi sequentis liquidę, sicut in illo,

Vt pernoscatis ecquid spei sit relliquum. Geminatam igitur ibi quoque sentio. etenim hoc nisi essent soliti facere: mille aliæ erant viæ ad eadem penè verba versu cõcludenda, vt rem nouam aut inusitatam euitaret. Cæterùm noua neutiquam erat, sed peruetus, vel ab Homero vsque. nã in Hymnis μέλ⊖, in Iliade ἐλάεια, atque alia multa eiusmodi produxit. atque etiamnunc plurimæ nationes adeò crassè pronuntiant eã literã: vt intus esse aspiratio videatur: Ruteni, Gabali, Aruerni, Germani, Taurini. Thusci verò & Hispani tãtùm addũt spiritus, vt vbi Latinè geminatur, aliud audias adiunctum. Sed nulla gens pinguius enuntiat eum quàm Turcę quibusdam in vocibus. quanquã in illo prologi versu comminisci queas, quominus, si nolis, geminetur. Sanè coniunctionem, quæ prima in eo vox est, ne collidito: quod sæpe tum in ea fabula, tum in aliis factitatum est: veluti in Eunucho, *Vnà ire cum amica imperatorẽ in via.* quippe si ita legas. nam alii sic, *Vnà ire amica cum*: sicut, mecum. Verùm ad producendas breues præpositiones, geminatæ sunt & aliæ cõsonantes: Reppulit, Reddidit, Rettulit. Illud autem à Donato in Hecyræ prologo, *Prope iam remotum iniuria aduersarium:* minus rectè. ait enim ibi geminatã. at tametsi geminari consueuisse fatemur, non tamen eũ fuisse locum affectandæ nouationi: qui locus sibi iambum, quandocunque posset, ascisceret. Sicuti non minus infeliciter Priscianus. qui cùm *reducit* geminare mutam diceret: idque exemplo vellet probare: dimetrum attulit ex Epodo ad hunc modũ, *Redducet in sedem vice.* quid enim aiat si negem? neque enim pedis necessitate nobis persuadebitur. Quid si contendam ab Horatio non esse factum: qui quoad potest, iambos etiam aucupatur? cur igitur abiecerit genuinum pedem? quã ob causam admiserit superuacaneum elemẽtum, vt illum excluderet? Melius fecisset si ex Hecyra,

Remissan' opus sit vobis, an reduct.am domum. Sed hoc alibi quoque disputatum est. In scena quoque primi actus quinta, cùm Pamphili orationi interuenisset Mysis, atque suis vterque seorsum affectibus vteretur: versus interseruit diuersos quoque poeta, quos Erasm⁹ cõfudit. sic igitur sunt legẽdi,

Hócne est humanum factum, aut incœptum? Hoccine officium patris? Quid illud est?
Proh deũm atq; hominum fidem, quid est, si non hæc contumelia est? sic enim etiam alio genere Mysis vtitur iterum,

Miseram me! quod verbum audio? cui respondet illud Pamphyli, *Quod si fit, pereo funditus*. In eadem verò scena versum illum,

Proh deũm atque hominum fidem! nullone ego. appellat dimetrum redundante pede: laxè nimis sané. nam quamobrem non quinarium? quare non trimetrum brachycatalecticum? quis audiuit vnquam versum vllum pede esse redundante? nonne ipse ille versus talis est hoc ipso pede, quem dicis redundare? Illud quoque malè dignoscere visi sunt, cùm actus secundi initium putarunt esse debere caudam eius versus, qui primũ claudit actũ. Sic enim legunt,

Hoc ad morbum, hoc etiam teneo. Quid ais Birrhia? Nemo enim dicat à dimidio versuum incipere actus. Deinde apparet Mysidis abeuntis festinatio, vt Glycerium consolaretur. quare actus rectè ibi terminatur. Abrupit ergo sermonem, & versum mutilũ reliquit. Præterea sicuti dixim⁹ in primo, inter actus Comœdia vetus interserebat choros, diuerbia, conuersiones, affationes atque alia eiusmodi. noua Comœdia rarò gregem, nisi in fine. Choragum etiam legimus apud Plautum. omnino verò tibicen canebat: quod è Pseudolo etiam alibi recitauimus,

Dum concenturio in corde sycophantias:
Tibicen vos interea hic delectauerit.

Tanto igitur interuallo, quibus artibus Charinus Mysidis explesset versum, quem non audiret? In eadem verò scena ita peruersè legit, vt alterũ nouenarium faciat, alterum pro senario reliquit sic,

Quæso edepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest: velis
Quod possis, Nihil aliud nisi Philumenam volo.

Cùm tamen optimi sint octonarii, si verbum *velis* subducas in principium posterioris. Etiam eodem cum superiore consilio monometrum vocat illum,

Ah quanto satius est. Dimeter enim est brachycatalecticus. sed & nulla necessitate mutat *abi* in *abin'*, siue *abeas*: cùm frustra putat alioqui nõ posse constare versum. nam & trochaicus est, si collidas: & iambicus, si non collidas. Ad hæc maxima vis

vis eius vocalis, quam videmus vltimam in verbo *abi*. vt illo pulcherrimo versu, quem è sua Ciri transtulit ad pastores diuinus Poeta, *Vt vidi, vt peri, vt me malus abstulit error.* Et aspiratio prohibet elisionem: velut ibi, *Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cùm data est.* Sic imprudenter nimis elidit sibilum ex pronomine illius versus, *Sed istud quidnam est? hodie vxorem ducis? aiunt Pamphile*: qui per se ipse nulla facta interpolatione rotundissimus sit octonarius. Nam quod monet, in nomine *suspitio* tertiam à fine produci, verum est: sed neque noua res, neque sine ratione. nam & Plautus ita scripsit, *Et ne in suspitione ponatur stupri.*

Et clandestina vt celetur suspitio. Sed satis nimis, cùm & apud Ausonium sint exempla. Tum autẽ satis liquet, duas in vnam vocales coaluisse. nánq; ab eo quod esset *suspicitum*, suspicitio fuit. Itaque vbi erit breuis, tum intelligetur syncope: vbi longa, synæresis. Ex eo quoque versu Andriæ, *An non dixi hoc esse futurum? dixi. quid meritus es? crucem:* Prisciani authoritate dicit, tolli verbum substantiuum. Quo in loco mihi oblatam sentiam occasionem, duos simul emendandi magnos viros: illũ qui errarit: hunc, qui nõ correxerit. est enim octonarius integer. Illud verò eius propriũ, cuius culpam in alium trãsferre nequeat. nã verbum substantiuum *adfuerunt*, trisyllabum professus est eo versu, *Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ*. qui tamen versus senarius iambum habet in quarta. Ferendus tamen erat quasi lapsus, nisi altero errore culpam cumulasset: cùm primam auferri syllabã iubet ex eo versu, *Aufugistin'? hera, factum. satin' id tibi placet?* Integer enim senarius est, etiam nulla facta detractione: spõdæis duob⁹, anapęsto, duob⁹ dactylis, iã bo. Ibi temerè trãsfert inferioris syllabã in superiorẽ: contrà debuit trãsferre in Hecyr. neq; trãstulit, *Quæ dico parui pendent. porro hoc iurgium ad Vxorem: hæc cuius fiunt consilio omnia.* sicut interiectionem quoque debuit ascribere priori versui in Adelphis, vt sic legeretur, *Syre, præceptorum plenus istorum ille. phy, Domi habuit vnde disceret. fit sedulò.* Restituisset etiam in Hecyræ versu verbum, vt sit septenarius, ac priori par: sic, *Tecum ferantur. dixi: ita vt iubes faciam pater.* nõ oportet errati loco censeri in Andria, eo versu, *Tu rem impeditam & perditam restituas? hem quo fretus sim.* in quo dicit *hem* extra versum ab alio potius additum, quàm positum à poeta: cùm tamen sine eo mutila sit sententia. & sibilus elidatur, vt alibi sæpe, quo sit iambus in octaua. sic audacter nimis aufert verbum *cupio*, ex illo Eunuchi, *Cupio aliquos parare amicos beneficio meo*. vbi commodius eximeret sequentem vocem, sine vllo carminis detrimẽto, etiam constante sententia rotundiore: verùm aut sit proceleũmatic⁹ primus pes, & alter amphimacrus: aut pronomen quod in postremo loco est, demittatur in versum alterum subsequentem, qui nihilò secius sit senarius: sic, *Meo, id amabo, adiuta me, quò id fiat facilius.* possit *facilius* esse trisyllabũ, sicut *potius* bisyllabum. & apud Lucretium, aliud est pyrrichius dactyli dimidium. Rectius erit, si quemadmodum alibi, *meo* sit monosyllabum. Igitur elidetur in vocalem sequentem, vt fiat anapæsti vltima syllaba in secunda vocis huius, *amabo*. Iniquior verò fuit illi versui ex Hecyra, *ex quo*, dũ particulã expletiuam deleuit: qui tamen ita vt est, cum sequentibus cũmque præcedentibus octonarius sit, *Mane dum sodes, timeo ne aliud credam, aliud nuncies.* Hoc ibi cùm abolet: ita alibi ęquè importunè addit de suo. veluti ad eũ versũ ex Eunucho, *Par pari referto, quod eam mordeat:* modò addit *nunc*: modò, *mox*: modò, *sic*: modò nescio quid. ego verò nihil immutandum censeo de cõsilio poetæ. qui integrũ prouerbiũ, sicuti circũferebatur, ita interseruit trochaico tractu. Quare audacius etiã *remordeat* suppositũ est. nam si quid adiungas, versum labefactes: si nihil, nihil item ad cõcinnãdum versum opus est. præsertim cùm hoc exemplo non solùm legatur in omnibus exemplaribus: verumetiam recitetur à Cic. in Epist. ad Lent. & Plautus in mercatore. ita impunè ille sibi putauit licere, si in quoslibet versus debaccharetur. Qua impudentia illi quoq; apposuit, nũc: *Alio pacto honeste quo hinc modo abeam, nescio.* neq; enim eliditur vocalis: sed incolumis sua natura perstat lõga ante aduerbii aspirationem, *hinc*: atque ita decurrit trochaicus octonarius catalecticus. quemadmodum in verbo monosyllabo nulla item collisio sit, neque in aduerbio eo versu, *Ora me, obsecro te verò Phædria. i, intro. hoi, hei.* Corrupit etiam syllabarum quantitates: velut in illo eiusdem fabulæ, *Sic est. inueniam hodie parem, vbi pol referam gratiam.* Ausus est dicere: aduerbii huius, *hodie*, primã produci: Quoniam, inquit, idem sit, ac si dicas, hoc die. At quod nusquam est, narrat. Etenim cũ est Hoc die, propter positionem producitur. nam suapte natura breue pronomen est: sicut eius cõpar, hic: Græcum enim, ὁ. Quare illud Virgilii,

Hoc erat alma parens: non solùm propter interrogationem: sed etiam ob syllabæ seruitutem legunt, hocce, ii qui existimati sunt doctiores. Breue nánque fuisse, vel inde deprehenditur: vbi cõsonante amissa in aduerbio *hodie*, correpta est. Id quod & in aliis, & in Hecyra deprehendas,

Visum est. certòne? certè, deus sum: si hoc ita est, verum reperies. Est enim pronomen *hoc*, secunda syllaba dactyli, qui est in quinta sede. Quapropter versus, de quo nunc est controuersia, septenarius iambicus existit. In conuiuio autem poetico illũ ex Eunuchi prologo,

Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. ait mẽdosum esse, neque enim Scazontes in ea genera carminum admitti. Itaque vt metrum corrigeret, linguam Latinam deprauauit, cùm supposuit *condonabitur*. nam quis alius quàm Batauus dicat, Tu condonaberis à me commentarios? An fortasse, vt nihil non audet, ausus est ἀκρεσσόπους, ac nihilominus casum apponere? quidam tamen malè cõciliati sequi maluerunt eius temeritatem, atque suis typis ita scriptum euulgarunt. Quod si pro se facere putant versum ex Phormione illum, *Argentum quod habes condonamus te*, vehementer errant.

Est enim hoc illi simile, *Vrbem, quam statuo, vestra est.* Et hoc illis, ex Aulularia, *Pici diuitijs, qui aureos montes colunt, ego solus supero.* & ex Amphitruone, *Naucratem, quem volui conuenire, in naui non erat.* & aliis alibi multis. At equidem puto veteres excitãdi spectatores gratia, nævos hosce aspersisse. neque in ea re falsus sum. Nam qui decuit minus, spondęo claudere iambum, quàm dactylicum sistere? Terentius sanè non sine arte grauitatem, & lenitatem, & constantiam animi ostendens, remisit de iambi acerbitate. néue sine exemplo vetustiorum factum putes: multa tibi loca excutienda sunt. Amphitruone *Quod ego huc processi sic cum seruili schema.* Qui quia suspectus est ob flexionis nouitatem: habeas alium, *Age nunc reside iam. caue modo ne graxeris.* Nõ enim melius fugerit ad *graxeris*, quàm ad *faxeris*, vbi *faxis* legitur. Accipies etiam vnum ex eadem fabula, *Auis me ferè consimilem faciam, vt prædixti.* Adducerem & è Casinæ prologo: nisi suspicarer verba esse transposita, *Clerumenoe hæc vocatur Comœdia Græcè.* Tamen si transponas, nihil profeceris. neque enim constãt dimensiones. Eadem ratio ex Truculẽto, *Rediit animus, deme soleas. cedo vinum.* Ex Casinæ prologo eadem cautio.

Ratione vtuntur, ludos neminem poscunt. possis enim transferre. at non in Pœnulo, *Gerræ germanæ; atq; ædepol λῆρος λῆρος.* neque in Mostellaria, *Nunquid admerendam isthic ero? quid nunc? quam mox?* & altero eiusdem, *Vide vt fastidit simia. mihi sum, sic sum.* in Cistellaria, *Tibi nunc prodimus, ac confitemur cistellam.* nisi sit *cistula*: vt alibi in eadem. Quod autẽ eiuscemodi terminatiõ grata fuerit: patet etiã ex catalecticis, vt in Captiuis, *Cui nunquam vultum tranquillauit gratis.* & in Aulular. *Nam si ignis viuit, tu extinguere extemplò.* alii legunt, *extempulo.* Nondum memini, & vox Hethrusca est, non Latina. & in Asinaria, *Qui mi auscultabunt, facient obsequelam.* sed & Aristophanes ἐκφεύγουσι, λέξον τ' ἀδωναίοισιν ὦ ψυδροποῖός α. Quin etiam in octonariis, in quorum fine maximè videtur expetendus iambus, vt aliquem modum statuat tractui pedum longiorũ, nõ pepercit vetustas illi sedi, quominùs occuparetur spondęo, quemadmodum in Amphitruone, *Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum.* & ille, *Id Sosiæ factum est opera, qui me hodie quoq; præsentem ausit.* Ac ne in illis quidem seruauit Latinitatem, *Ne te iratus suis sæuis dictis protelet. scio.* Substituit enim pro *sæuis dictis: sæui dicis.* at sæuidicum mobile nomen est: cui igitur hærebit? An ille inuenit vsquam in naturæ legibus, accidens sine substantiuo: vt imponeret Grammaticis adiectiũ sine substãtiuo? in eadẽ verò scena etiã pedũ numerus eum fugit. Nánque iambicum senariũ hypercatalecticum dixit illum, *Non possum adesse, ab quid agis? quo abis Antipho? mane.* Habet enim ante postremum pedem, qui est iambus, tres pedes trisyllabos, duos dactylos, vnum anapæstum. Atque verò indoctè illum quoque eadem sectionis inscitia metitus est. quippe brachycatalecticum appellauit. in quo periculũ potius imminet, nequid redũdet, *Et illam simul cum nuntio tibi hic ego affuturum*

A *hodie scio.* Est enim, nisi interpoles, longior octonario toto pede. Primus pes, vt sit tribrachus, inde iambus, spondęus, creticus, iambus, spondęus, anapæstus, iambus. Ad conficiendum verò creticum, quinque syllabis opus est, ita vt ex octaua & nona vna fiat. sicut illum quoque minus bene octonarium hypercatalecticũ, *Probè. huic filium scis esse, audini in Asia. non est pater.* Si enim talis est: ergo postrema syllaba vocis huius *pater*, ea est quæ redũdat. quare necessariò præcedat trochæus. Quòd si ita sit vt trochaicum efficias, anapæstum pones in prima sede, non elisa posteriore vocali huiusce ad uerbii *probé.* Tum verò, quid facias? vocis huius *Asia*, duas syllabas posteriores in vnam cogere cogeris. quid tum postea? tandem verò exit septenarius, non octonarius, vt dicebat. Sin malis iambicum quadratum, *audij*: pronunciandum, vt *Asia* sit anapæstus, & *probè* iambus. Mihi plus placet vt *filium* sit bisyllabum: *probè* non elidat vltimam. sic erit octonarius. In Phormione frustra laborat trãsponendo verba: vt numeris consulat eo versu,

B

Vt ad pauca redeam, & mittam illius ineptias: mauult ita legi, *Ad pauca vt redeam.* at verò verbum *redeam* bisyllabum esse vel sexcentis locis, vbi opo est, constat. Eximit etiam vocalem huius præpositionis *per*, eo versu Adelphorum, *Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet.* nempe frigidum admodum est, ne dicam absurdum fugæ nouum genus, quo euitet creticum fatalem illum: cùm tamẽ adeò molliter pronunciari possit: vix vt diuertat à natura spondæi. Quem si tantoperè exhorret: at sciat primas tres syllabas, ex iis, quas diximus legibus, conficere tribrachum. nomen enim hoc, *oppressio*, primam corripit, quæ est *ob* præpositio, & secundam, quia est à verbo *premo.* Sed iam vereor ne quis eorum, quos ille multis locis premit fabulis atque irridet, reponat ei gratiam: cùm in verbo hoc, *postulo*, sciant ab ipso extritam mediam vocalẽ. magno enim in periculo est, ne ab illis barbarus appelletur: propterea quòd Germani præsertim nostrates Vindelici, Carni, Norici, itẽ Sueui, Saxones ita illud verbum pronuntiant: vt vix ea vocalis exaudiatur. Verùm equidem neque irridebo maternos auos meos, neque hominis consiliũ: quippe qui memor sim eius versus ex Casina, *Nunc ne tu respondere postules me tibi:* in quo non magnum faciat flagitium, si ita pronuntiet sicut in periclo. tametsi alio modo metiti eum sumus: non igitur iudicium reprehendo, sed iudicii locum. Ei nánq; versui optimo atq; pulcherrimo quadrato hãc iniuriã faciebat, *Cùm is nihil pmereat postulare id gratiæ apponi sibi.* Verùm & hîc nihil necesse habeas concidere: & memineris in verbo, *tollere*, vnde fit, primam natura breuem esse: quod patet magis in præterito, *tuli.* Non enim geminasse veteres & Varro author est in voce *tera*, & Verrius in multis, vt ex Festo constat. Cæterùm Erasmus eã curam in alium versum vtinam trãstulisset ad nomen hoc, *periculo*, potius quàm tolleret omnem sermonis elegantiam, atq; adeò Atticismum scilicet pronomẽ: hoc est autem ex Andria, *Sine omni*

C

D

periculo

periculo. Nam hocce haud dubium est quin Chremes. Præsertim cùm anapæstus esse potuerit in prima sede. Etenim *omnis* primam corripit natura. ductũ ἀπὸ τὸ ὁμῶς. Vniuersitas sanè fit ex rerum coniũctione. nempe vniuersum, extrà quod nihil est. Illas verò, mutam dico siue semiuocalem & liquidã, non potuisse cogere syllabam ad producendum. & pueri sciũt, & Priscianus docet ex Callimacho.

QVÆ EX BEMBI CODICE TERENTIANO. CAPVT. III.

QVæ nobis videbantur animaduersione digna, ne præceptorum nostrorum inscitia aut incuria, quæ nostros animos occuparat, diutius grassaretur: satis explicata puto. Neq; præterea quod adderetur, quic quam mihi in mentem veniebat: nisi Bembus & suam & vetusti codicis obiecisset authoritatem. quę quãti faciẽda sit, ex his colligi potest: Ex Andria in nostris legitur sic, *Quæ si non astu prouidentur: me aut herum pessundabunt.* Ille verò ita legit vocibus trãspositis, vt cretici offam istis ob os obiiciat, *Quę si astu non prouidentur, me aut,* &c. creticus enim est in tertia sede: nisi Æolico elemento exacto, fiat anapæstus. fiet autem septenarius. Itẽ in Heautontimorumeno sic legit ille, *Pergin' mulier odiosa esse? nullámne ego rem in vita mea.* at in nostris sic, *Venire in mentem. mi vir. oh pergin' mulier esse? vllámne ego.* vbi vides, si addas omnia verba illa quæ præcedunt exprobrationem senis: versus fiat stadio longior. At illi octonarii sunt. Quin lepor quoque in illis maior est, *Oh pergin' mulier esse?* plus enim est, esse mulierem, quàm odiosam. In altero autem sequente, *Rem vnquam volui. quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata:* Bembus ita legit, vt vna desiat syllaba, sic, *Volui; quin tu in ea mihi fueris aduorsatrix Sostrata.* Locutionem quoque ne leuiter pertranseas: ille enim dicit, *nullámne rem volui.* sanè tolerabilis sermo cum hoc verbo *volo.* negatio enim quæ in nomine est, in verbum transit: & fit, *vllam rem nolui.* nequeas verò cum verbo substantiuo, *nullánc res est?* Quo nánque modo esset, si nõ est? Neque melius procedit in illo ex eadem. sic enim legit, *Sustulisti? sic est factum. Domin'?* ergo herus damno auctus est. Nostri sic, *Sustulisti? sic est factum. Domina, ergo herus* &c. at duo sunt, quæ dissuadent recipiendum. Primum, versus: qui trochaicus sit. quare in quinta sede iambum ille statuit, nos anapæstum. Et minus simile veri fuit, domi educatam, atque herum tandiu latuisse. erat enim Comica domus, i. modica: quam vel vna Bacchidis cœna senex penè accisam quereretur. Iccirco inepta fuisset interrogatio. Neque erat auctus dãno, quòd educasset domi. Longè enim minus impensarum fit si domi, quàm si foris alãtur liberi: sed quoniam filiã sustulisset, quam exponi iusserat, cui dos paranda foret. Sed ille in Eunucho, toto verbo longior est, temerè repetito. sic enim legit, *Idq; adeo visam. visam si domi' st. quisnam hinc à Thebaide exit?* Sed profectò videtur quispiam non pessimi iudicii neglectis numeris leporem quæsisse orationis. sicut in eadem fabula, *Nihil præter*

A *promissum.* nam nos legimus, *nihil prætermissum.* & bene cecidit: quod hîc argutia etiam dimẽsionibus locum reliquit, si *nihil* sit monosyllabũ, quod sanè volumus. Vult autem dicere, Phædriam nihil præstaturum eorum quæ militi pollicebatur: neque quicquã illum præter promissum, i. verba, non rem, laturum. sed in eadem lepor item nitidissimus est, iis versibus, *Illum liquet mihi deierare mensibus Sex septem prorsus non vidisse proximis.* Nostri enim vulgatè nimis legebant, *Sex vel septem.* Cæterùm & à numero excluditur coniunctio, & sermonis puritate: sicuti si dicas, Quinquaginta pl° minus ãnos natus sũ. & Horat. ita loquut° est. & mod° idẽ cùm dicimus, Plerisq; omnes. est enim figura augens per emendationem. *sex*, imò, *septem*; *pleriq;*, imò *omnes.* Illud quoque lepidius apud Bẽbum in Heautontimorumeno, *Confitere tu? an obsecro. isthuc inimicis siet*, quàm quod legitur ab Erasmo & aliis, *Confitere tuum non esse? ab obsecro te, isthuc inimicis siet.* Splendidior est oratio, negatione repetita sensu, non verbis. & necesse est ita legi: quoniam præcedentes versus hic concinnat: quos versus tã Bẽbus quàm Erasm° malè disponit. Bẽbus sic,

B

Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certè sic erit mi vir. Erasmus sic, *Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certê inquam mi vir.* Verùm vterque longior est: Erasmianus vna syllaba, alter etiã pluribus. quare ita legendi sunt, vt sint trochaici octonarii catalectici, *Subditum se suspicatur. subditum? ain' tu? certe inquam. Mi vir. confitere tu? an obsecro isthuc inimicis siet.* Sic etiam in Adelphis neuter est illis duobus versibus audiendus. Bembi codex sic,

C

Obsecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet, rogas?

Rectê ædepol stero. modo dolores mea tu occipiunt primulum. Erasmus sic, *Obsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet? quid fiet. rogas? rectê.* Erasmus in primo malè collocat aduerbium *rectê*: Bembus malè omittit pronomen *tu*: vt sint Iambici quadrati. Hæc quidem manifesta lectio. At illa ambigua vtra sit probior. In Heautontimorumeno vetus exemplar sic habet, *Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere?* & *Quod vllum insimulat durum, id non est. nam parentum iniuriæ Vniusmodi sunt fermè: paulò qui est homo tolerabilis Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò conuiuarier.* Bembus & aliquot eximit verba, & alia serie digerit numeros, *Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? Et quod illum insimulant durum, id non est. Nam parentum iniuriæ, vniusmodi sunt fermé. Scortari crebro volunt, volunt conuiuarier.* Sed numeros obterit Bembus quarto versu: in quo & trochæum inuenias tertia sede, & iambum septima. Quare errorem subesse necesse est. & confundit versuum tum genera, tum quantitates. nostra autem lectio nihil horum. Sed asperior paulò visa est sententia: quæ tamen non fit. ita enim dicit, Patres duros nihil remittere de imperio, quod in liberos exerceant: omnia animi laxamenta prohibere. at qui paulò est tolerabilior, aliqua sanè patiatur: sed nequaquam crebrò ea fieri. mutauit autem nominum numerũ Terentius, cùm in singulari dixit *paulò qui est tole-*

D

rabilis:debuit enim ſubdere,*non vult crebro ſcortari liberos ſuos*:ſed retulit numerum ad vniuerſitatem patrum.Et in ſingulari tolerabilẽ poſuerat, quoniam ſunt rariores.Ita mutat numerum in Eunucho,*Eunuchum porrò dixti velle te: Quia ſolæ vtuntur his reginæ.*

Quem locum alibi oſtendimus è philoſophiæ fontibus deriuari. Pluralis enim numerus eſt, quaſi dicat de ſpecie in communi. Singularis, quia de hoc ſolo Eunucho. Ariſtoteles & Theophraſtus ſua vterque in hiſtoria frequentiſsimè vſurpant hanc tranſitionem.Quam mutãdi vel rationem vel licentiam hoc loco aliquis minus licere cùm putaret:ſublatis illis verbis,*paulò qui eſt homo tolerabilis*:quæ vitia prohiberent patres in noſtra lectione,ea fecit patrare filios in ſua.

Antequam exeamus ex hac ſcena,laudabitur lepos ac venuſtas eorum verſuũ in Andria: in quibus clauduntur iambi trochaica dipodia:quã miſtionem in extremo primi declarabamus:

Adhuc Archillis quæ aſſolent,quęq́ oportet
Signa ad ſalutem eſſe,omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſthæc vt lauet.poſt deinde
Quod iuſſi, ei dare bibere,& quantum imperaui.

HÆc ſunt,Sylui fili, quæ laborioſiſsima opera excuſsi tibi: maioré-ne tędio tot ineptiarum, an metu ne pari inſcitia caperêre, neſcio.Omiſi verò multa carmina cõtrouerſa,aut ambigua,aut vaſta: quæ etiam ſi ad ſanitatẽ redigantur: at cura hac noſtra, vel ſic,longè minora ſint. Verùmenimverò neque tibi puerilia videri debent, qui iſta ætate literariæ laudis aditum omnem explorare iuberis ab indole tua,quæ magna ac multa promittit nobis:neque mihi plebeia adeò, in quibus(omiſsis ſtudiis grauioribus) tantos illos viros elaborare non pœnituit.Qui ſi quibus in locis lapſi ſunt,vel hoc ipſum eis debeatur, quod nos excitarint ad veritatẽ. cuius ſplendorem, fili mi, quouis nomine chariorẽ habere debes. Magnum fuit Eraſmi nomen,præſertim in Germania literis ipſis renaſcentibus:maius futurum,ſi ille minor eſſe voluiſſet.nunc fretus ingenii ſui magnitudine, multa tractare aggreſſus eſt,paulò minus accuratè. Ita à nominis claritate profecta confidentia præcipitem illum egit, non ſine diſpendio multorum ſtudioſorũ: qui omnes cùm docti eſſe vehementer exoptarent,pauci autem laborarent:omiſsis ærumnis,quæ ipſis in antiquorũ aſsiduis lectionibus multæ exequendæ erant, compendium nacti eorum,quæ Eraſmus in vnum coegiſſet, ei de omnibus fidem ita habuere, vt etiam extantibus priſcorum monumentis, vnde ille vel aliquando non bona fide accepiſſet, Eraſmi nomen non pro teſte,ſed pro iudice ſtatuant in medium: atque alieni laboris,non tanquam beneficiarium,faciant authorẽ.quare vobis omnibus eius nominis ſtudioſis,inter quos me quoquè ſanè non nolim,commodè oſtẽdimus atque opportunè,quid cuiuſque iudicii ſequeremini. Quòd ſi quis(vt eſt ingeniũ quibuſdam barbarum ac ferum)pertinacius negligat,foueátque ignauiam ſuam: te ſaltem habeamus ab erroribus eiuſmodi vindicatum.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI
LIBRORVM POETICES
FINIS.